

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 05108

LUIZE MISHEL'S
LEBENSBEHRYBUNG

Louise Michel

*Permanent preservation of this book was made possible
by Eugene Herscher
in memory of
his loving parents, Reuben & Eva Herscher*

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

פערלאג „ארבייטער פריינד“.

SOUVENIRS et AVENTURES
DE
LOUISE MICHEL.

Library of Bureau of Jewish Education
Cleveland, Ohio

לואיזע מישעל'ס
לעבענסבעשרייבונג

געשריבען פון איהר אליין.

איבערזעצט
פֿון
א. פרומקין.

לאַנדאָן, 1909.

„ארבייטער פריינד“ דרוקעריי, 163 דזשובילי סטריט, א.

ערשמער מהייל:

ד' קאמונע.

אינהאלט:

וויטע										
3	.	.	.	.	.	.	.	די גאסען-שראכט	I	
17	.	.	.	.	.	.	.	אין סאטארי	II	
30	.	.	.	.	.	.	.	די תלינים	III	
44	.	.	.	.	.	.	.	דער גיהנום	IV	
57	.	.	.	.	.	.	.	א מוטער'ס יסורים	V	
66	.	.	.	.	.	.	.	אנטלאפען	VI	
77	.	.	.	.	.	.	.	די עניים פֿון א הונד	VII	
85	.	.	.	.	.	.	.	דער זיי געזונד	VIII	
95	.	.	.	.	.	.	.	דאָס אַבפֿאַהרען	IX	

ערשמער טהייל.

.....

די קאמונע.

.....

I.

די גאסען-שלאכט.

איך בין געבוירען געוואָרען אין דער פֿראַנצויזישער פֿראַווינץ „האַט-מאַרן“, אין וואָנקור, אַ קליין דערפֿעל, וואָס ליגט אויף אַ באַרג איבער אַ גרויסען טהאַל, וואו מען האָט ביינאַכט געהערט, ווי די וועלף וואויען. אָבער איך האָב קיין מורא נישט געהאַט פֿאַר זיי... זייט יענער צייט האָב איך בעגע-גענט אַנדערע וועלף, אַסך ווילדערע איידער די פֿון וואָנקור, און יענע אפילו האָבען מיר אויך ווייניג וואָס געשראַקען.

אין 1853 מען יאָהר בין איך אַריין אין לעבען אַלס לעהרער אין אַדע-לאַנקור, מיין דעבויט, מיין אָנפֿאַנג דאָרט איז געווען אַ שלעכטער, מהמת איך האָב נאָך נישט אוספֿייעט זיך ריכטיג צו אַראָנזשירען אויף מיין שטעלע, האָב איך שוין געהאַט אַ שטיקעל עסק מיט דער דעמאָלדיגער רעגירונג, דער פֿאַליציי-פֿרעפֿעקט פֿון האָט-מאַרן האָט מיך איינמאַל געשיקט רופֿען צו זיך וועגען אַ פֿעליטאַן, וואו איך האָב, ווייזט אויס, שטאַרק פֿונע בכבוד געווען נאַפֿאַלעאָן דעם דריטען.

און אין וואָס, מיינט איהר, איז די בעלידיגונג בעשטאַנען? כִּ׳האַב קיין אַנדער זאָך נישט געטהאָן, נור איהם פֿערגליכען צו אַ רוימישען קייזער!
מילא, ווי עס איז שוין, נאָכדעם ווי דער פֿאַליציי-פֿרעפֿעקט האָט מיך נישט אָנגעסטראַשעט, האָט ער געזאָגט: „ווען איהר וואָלט נישט געווען אַזוי יונג, קליינע אונגליקליכע וואָס איהר זייט, וואָלט מען געהאַט אַ רעכט איך צו פֿערשיקען אין קאַיען...“

מען ווייסט, אז איך האָב גאַרנישט פֿערלאָרען וואַרענדיג, מחמת אין עטליכע יאָהר אַרום האָט מען מיך טאַקי פֿערשיקט אין ניו-קאָלעדזשיען! אַרום 1856 בין איך געקומען קיין פאַרזי און איך בין גלייך אַריין אלס לעהרערין אין דער שוהלע פֿון מאַדאָם וואַליע, וועגען וועמען איך וועל נאָך האָבען אַ געלעגענהייט צו ריידען אין דיזע עראַינערונגען מיינע. דערנאָך... בין איך אַוועק אויף מאַנמאַרט... דאָרט האָט זיך דאָס אויף ריכטיג אָנגעהויבען מיין לעבען פֿון פֿראַפּאָ-גאַנדאָ און טהעטיגקייט.

ביים סוף פֿון נאַפּאָלעאָן דעם דריטענ'ס הערשאַפֿט האָב איך געוואוינט מיט מיין מוטער אין אַ קליינע, פֿרעהליכע און זויבערע דירה, אין 24 „רי הוראָן“, וואו איך האָב געעפֿענט מיין שולע. ס'האָט נישט גענומען לאַנג, האָב איך געהאַט גענוג שילערקעס. גאַנץ פֿריה פֿלעגען זיי זיך אַרײַנלאָזען צו מיר אין קלאַס, די מחנה פֿון פֿרעהליכע מיידעלאַך מיט די מונטערע, לעבעדיגע פֿנים'לאַך; זיי פֿלעגען אַרומשפּרינגען אַרום מיר און מיך רופֿען: „קליינע מאַמאַ לואיזע...“ אויפֿריכטיג, מונטער און פֿלאַפּלענדיג אַזוי זיי יוגנינגע פֿייגעלאַך. עפעס האָט זיך מיר געדוכט, אז זיי בריינגען מיט זיך מיט אַ קלאָהרען שפּראַהל פֿון דער זונן, אַ זיסען הויך פֿון פֿריהלינג. זיי מען ווערט עס צוגעבונדען צו די דאָזיגע קליינישטשקע, נאַזווייניקע און אויפֿריכטיגע וועזענדלאַך, וואָס געהען אָקאַרשט אַריין אין לעבען, און וועמעס יוגנינגע הערצלאַך זיינען נאָך פֿול מיט צערטליכקייט און מיט פֿרייד! כ'זעה זיי נאָך פֿאַר די אויגען, אָט די שעהניקע בלאַנדע און ברונעטע מיידעלאַך, כ'זעה זיי נאָך אויף די פֿלעצער זייערע ביי מיר אין שולע. וואו זיינען זיי אַהינגעקומען? וואָס האָט דאָס לעבען פֿון זיי געמאַכט? צו האָבען זיי זיך אויסגעדרעהט פֿון... דעם בלוט-באָד? אַה! זיי אָפֿט האָב איך געטראַכט פֿון זיי אין די פֿראַנצויזישע תּפּיסות און אין דער מדבר פֿון ניו-קאָלעדזשיען!..

אין דער צייט פֿון דער בעלאַגערונג איז מיין קלאַס וואָס ווייטער אלץ שיטערער געוואָרען; און אז די קאָמונע איז פֿראַקלאַמירט געוואָרען זיינען שוין אלע ביינג געווען ליירדיג. איך האָב אַלואַ דאָן פֿערבראַכט מיינע טעג, טרוימענדיג און בעאויג-רוהיגט, צווישען מיין גוטער מוטער און צוויי פֿון איהרע פֿריינדיגען, וואַר-טענדיג מיט אונגעדולד אויף דעם אָנקומען פֿון דעם אָווענד. דען אז די נאַכט האָט זיך אַראַבעקלאָזט איבער פֿאַרזי, פֿלעג איך אַרויסגעהן מיט וואָס פֿאַר עס איז

אויסרייד: עפעס א לעקציאָן צו געבען, אָדער אַ קראַנקע שילערין צו בעזוכען..
נאָר אין דער אמת'ן פֿלעג איך אוועקגעהן אין די קרובס און אויף די פֿער-
זאמלונגען, וועלכע האָבען זיך אָרגאַניזירט אין מאָנמאַרט...

נאָך'ן נאַכט-מאַל — וואָס איך האָב נישט פֿערגעסען צו צוגרייטען אַזוי
פֿריה ווי מעגליך — בין איך פֿערבליבען עטליכע מינוטען לעבען מיין מוטער,
וועלכע פֿלעגט זיך נעהמען צו וואָס פֿאַר עס איז נעה-אַרבייט...

און אַזוי ווי אַ קינד, וואָס פֿלאַנעוועט צו אַנטלויפֿען פֿון שטוב, האָב
איך אַלץ אָבגעלייגט ווי ווייט מעגליך דעם מאָמענט אַרויסצוגעהן... מיין קליין
הינטעלע און מיין קעצעל האָבען זיך אויסגעצויגען פֿאַר מיינע פֿיס און זיך
געשפּילעט מיט מיר, אָקוראַט ווי זיי וואָלטען פֿערשטאַנען, די אַרימע ברואים'לאַך,
אַז איך גרייט זיך צו, זיי צו פֿערלאָזען...

אָפֿטמאַל מיין מוטער אויפֿגעהויבען די אויגען צו מיר, איהרע
נושע אויגען, אַזוי צערטליך און אַזוי אומעטיג...

אַרעמע מוטער!

זי האָט פֿערבראַכט מיט מיר גאַנץ ווייניג רוהיגע טעג...

כ'פֿלעג איהר איבערלאָזען גאַנצע אָווענדען אַליין...

דערנאָך האָט זי פֿערבראַכט נעכט, מאָנאַטען... יאָהרען, מיך נישט
זעהענדיג...

אַרימע מוטער! זי, וועמען איך האָב אַזוי שטאַרק געליעבט, אַז איך
וואָרט זיך קיין מאָל נישט געוואָלט שוידען פֿון איהר... לעבען שמענדיג, כסדר
לעבען איהר.

אָבער די אידעע, וואָס איז געווען דער ציעל פֿון מיין גאַנץ לעבען...
דויע אידעע, פֿאַר וועלכער איך האָב אַזוי פֿיעל געליטען און פֿאַר וועלכער
איך בין גרייט נאָך ווייטער צו ליידען... אָט די אידעע, זאָג איך, האָט אין
גאַנצען בעהערשט מיין האַרץ און מיין מוח.

און אַחוץ דעם, דאַרף איך עס זאָגען אין מיין פֿערטהיידונג? כ'האָב
קיינמאַל נישט געטראַכט מכה די געפֿאַהרען און די אונגליקען, וואָס האָבען מיר
געקענט טרעפֿען.

אין פֿאַרוי האָבען זיך די פֿערוואַמלונגען פֿערמעהרט פֿון טאָג צו טאָג...
יעדען אָווענד פֿלעגען קאַמעראַדען קומען אַבוואַרטען מיך ביי מיין טהיר...
ווי איך פֿלעג נור דערהערען זייערע טריט אין גאַס, פֿלעג איך זיך אויף
ניך אויפֿהויבען, אַרויפֿכאַפֿען אויף מיר אַ שטרוי-הוט און אומאַרמענדיג מיין
מוטער, זאָג איך צו איהר:

— מאַמאַ... כ'געה צו אַ שילערין... געבען אַ לעקציאָן... כ'וועל נישט
בלייבען לאַנג...

די אויסגעצויבענע פֿרוי האָט אויפֿגעהויבען דעם קאָפּ, האָט מיך אָן-
געקוקט מיט אַ בליק פֿון צווייפֿעל, דערנאָך... האָט זי אַ טרויעריגען שמייעל
געטראָגן...

כ'האָב זיך געשעהמט מיט די קליינע ליגענס, נאָר וואָס האָב איך געקענט
טהאָן? האָב איך איהר דען געקענט אויסזאָגען דעם אמת, זיך מורה זיין פֿאַר
איהר, אַז איך געה זיך קהל'ן אין די רעוואָלוציאָנערע גרופען?
דאָס וואָלט דאָך געהייסען איהר נאָר צוטרייסלען די נשמה... ס'איז שוין
בעסער געווען, אַז זי האָט געצווייפֿעלט...
אַבער איין אָווענד — ס'איז געווען דעם 20טן מען מאי — האָט זי מיר
געזאָגט מיט אַ צערטליכען זיסען טאָן:
— לואיזע... ס'איז נישט גוט פֿון דיר וואָס דו גיסט זיך אָב מיט פֿאַ-
ליטיק...

— אַה! מוטער...
— כ'זויס אלעס... מען האָט מיר דערצעהלט...
— מען האָט איבערשריבען...
— ניין, מיין קינד... כ'זויס, אַז דו געהסט אויף די פֿערוואַמלונגען...
— אַהין... געהסט דו דאָס געבען דינע לעקציעס...
כ'האָב איינגעבויען דעם קאַפּ...

— בערעכען פֿאַרט, מיין טאָכטער... טאָמער טרעפֿט דיך אַן אונגליק!...!
כ'האָב איהר געטרייסט אַזוי גוט ווי איך האָב געקענט... ס'איז נישט
וואָס מורא צו האָבען... אונזרע פֿערוואַמלונגען געהען אַריבער איינפֿאַך אין
שטילע, פֿריעדליכע דיסקוסיאָנען... מען אַגיטירט דאָרט פֿאַר גרויסע און
שעהנע זאַכען... מען געהמט זיך דאָרט אָן פֿאַר די ערנידעריגטע, פֿאַר די
וואָס ליידען, מען טרוימט דאָרט פֿון גלויכהייט, פֿון בעל אינג, פֿון גע-
רעכטיגקייט...

— יאָ... — האָט מיין מוטער געזאָגט, — אַבער די גאַסען זייגען גע-
פֿעהרליך איצט... דער עיקר ביי נאַכט...

— אַה! — האָב איך געענטפֿערט — ווער האָט עס דיר געזאָגט?
איבעריגענס, האָסט דו נאָר נישט וואָס מורא צו האָבען, כ'געה שטענדיג מיט
ענטשלאָסענע, מוטהיגע פֿריינד, וועלכע וועלען זיך לאָזען הרג'ענען פֿאַר מיר...
זווייט נאָר וואָס... מאַמא... כדי דיך צו בערוהיגען... וועל איך דיר געבען
מיין וואָרט: כ'וועל קיינמאָל נישט אַריינקומען צוריק שפעטער ווי האַלבע
נאַכט און דו וועסט אימער וויסען, וואַהין איך געה...
אין דער רגע האָט זיך פֿון דער גאַס דערהערט אַ גוט בעקאַנטער רוף...
דאָס זייגען געווען מיטגליעדער פֿון דער וואַך, וועלכע זייגען געקומען נאָך
מיר...

— דו געהסט אַלואַ ווידער אַרויס... לואיזע, — האָט מיין מוטער געזאָגט.
— יאָ... אַבער האָב קיין מורא נישט... איך פֿערויכער דיר, אַז איך וועל
זיך נישט לאַנג זאַמען... כ'געה צו דער פֿערטהיידיונגס-קאָמיטע...
— ענדליך! — האָט די גוטע פֿרוי אַ זיפֿץ געטהאָן, און זי האָט מיך
אַרומגענומען, דאָס מאָל מיט אַזאַ האַרציגקייט... מיט מעהר קראַפֿט איידער
געוועהנליך, מיט אַ צערטליכקייט, וועלכע האָט מיך דערשראַקען...

מען וואָלט געקענט זאָגען, אז זי האָט פֿאַראויסגעזעהן אן אונגליק.
דאָס האַרץ פֿון אַ מוטער האָט אָפֿטמאָל אַזעלכע פֿאַרגעפֿיהלען!

אונטען האָבען אויף מיר געוואַרט צוויי קאָמעראַדען : ל, און מ.
— ס'געהט שלעכט, — רופֿט זיך אָב איינער פֿון זיי, — אַפֿנים מען
האָט געקראָגען שלעכטע נייעס פֿון דאָמבראַווסקי'ן...
— וואָס פֿאַר נייעס?

— כ'ווייס ניט... לאַמיר צוגעהן צום „האַטעל דע וויל", וואו די וואָהל-
שטאַנדס-קאָמיסיאָן איז איצט פֿערוואַמעלט... מיר וועלען דאָרט אוראי עפעס
געוואָהר ווערן...

אין „האַטעל דע וויל" האָבען מיר זיך דערוואוסט, אז מען האָט ער-
האַלטען אַ טעלעגראַמע פֿון דאָמבראַווסקי'ן, וואו ער מעלדעט, אז די
ווערסאַלער זיינען אַריין אין פֿאַריו דורד'ן טויער פֿון „סען-קלי" און ער בעט
מען זאָל איהם שיקען הילף, וועט ער זיי צוריקשלאָגען...

עס מוז דאָ געזאָגט ווערען, אז זייט דעם 18טען מערץ זיינען אויפֿגע-
טהאָן געוואָרען גרויסע זאַכען, אָבער די אַרבייט פֿון די ליעבהאַבער פֿון
גליכהייט איז נאָך ניט געווען צו ענד... פֿיעל גרעסערע עראייגניסע האָבען
נאָך געדאַרפֿט צושטאַנד קומען.

אַט דערפֿאַר האָבען מיר געמוזט זאַמלען אונזער גאַנצע ענערגיע, אונזער
גאַנצען גלויבען אין אונזער כוח...

מיר האָבען זיך געמוזט צוגרייטען צו נייע זעלבסט-ענטזאָגונגען, צו אַלע
סאָרטען געפֿאַהרען, צו אַלערליי אָפֿפֿער!
אונזער זיעג איז דערפֿון אָבגעהאַנגען.

אַ קריעג, וואָס האָט גאָר זיין גלויבען ניט אין דער געשיכטע, האָט מען
אונז ערקלעהרט: ער האָט אונז מיט עהרע בעקרוינט און בעדעקט אונזערע
שונאים מיט שאַנדע,

קיין גרויסע זאָך ווי וואַהרהייט, גערעכטיגקייט אָדער פֿרייהייט איז
קיינמאָל ניט געקומען אויף דער וועלט, אָהן דעם, אז די ערנידריגטע זאָלען
ניט האָבען צו קעמפֿען מיט די אינטריגעס און קאַפֿריוען פֿון געוויסע
מעגשען, וועלכע האָבען געוואָלט אויפֿהאַלטען דאָס אַלטע.

די בירגער פֿון פֿראַנקרייך האָבען געהאַט פֿאַר זיך צוויי פֿראַגראַמען:
דער ערשטער, דאָס איז געווען דער פֿראַגראַם פֿון די ראַיאָליסטען פֿון
ווערסאַיל, געפֿיהרט פֿון נאַפֿאָלאָאָן'ס גענעראַלען;

אַט דער פֿראַגראַם איז געווען די אייביגע שקלאַפֿעריי; ס'איז געווען
די אונטערדריקונג פֿון דער אינטעליגענץ און פֿון דער גערעכטיגקייט.

דער אַנדערער, דאָס איז געווען דער פֿראַגראַם, פֿאַר וועלכען מען
האָט שוין געמאַכט דריי רעוואָלוציאָנען; ס'איז געווען דער, פֿאַר וועלכען
מיר האָבען זיך געשלאָגען.

ס'איו געווען, מיט איין וואָרט, די פֿערטהיידִיגונג פֿון די מענשען-רעכטע, ס'איו געווען דער פֿערלאַנג, אז דאָס פֿאָלק זאָל זיין זיין אייגענער בעל הכית; ס'איו געווען דאָס רעכט צו לעבען אַרבייטענדיג; ס'איו געווען דער סוף פֿון דעם טיראָנען סצעפטער. וועלכער מוז צובראָכען ווערען אונטער דעם האַמער פֿון'ם אַרבייטער...

דאָס איז נישט געווען קיין 1830 אָדער אַ 1848... ס'איו געווען דער אויפשטאַנד פֿון אַ פֿאָלק, וואָס וויל לעבען פֿריי... אָדער שטאַרבען...

מען האָט געמוזט זיעגען, ווייל די מפּלה וואָלט געבראַכט מיט זיך מורא'דיגע אָפּפֿער, געיאָגט און געמאַרטערט און איבערגעגעבען צו דער ווילדער ראַבע פֿון די ווילדע זיעגער; מהמת קאיען, דאָס פֿראַנצויזישע „סי-כיר“, וואָלט אָנגעפילט געוואָרען מיט די רעבעלען, וועלכע וואָלטען געמוזט פֿערבריינגען דאָרט זייערע יאָהרען, געשלאָסען אין דיזעלבע קייטען וואָס די גנבים, די שווינדלער און די מערדער; ווייל אויף מאָרגען וואָלטען די גע-פענגניסע פֿול געוואָרען און די הריגות פֿון יוני וואָלטען זיך בענייט, און נאָך פֿיעל גרעסער און בלוטיגער ווי יענע!

מען האָט געמוזט זיעגען, און דערנאָך וואָלט דער אַרבייטער זיך אומ-געקעהרט צו זיין מאַשין, דער מאָלער צו זיין פינזעל... די ערד וואָלט גע-וואָרען פֿרוכטבאַר, די אַרבייט וואָלט זיך פֿון דאָס ניי אָנגעפֿאַנגען.

דער ווידערשטאַנד איז אָרגאַניזירט געוואָרען...

ראַסעל, וועלכער איז געווען אַ סאָלאַט, האָט נישט אַנדערש נור געוואָלט אַ דיסציפּלינירטע אַרמעע... דעלעקלז האָט געוואָלט, אז דאָס זאָר זיין אַ רעוואָלוציאָנערע אַרמעע, וואָס זאָל געהן פֿרייוויליג איהר וועג, זיך שלאָגענדיג ווי זי פֿערשטעהט פֿאַר דעם טריאומף פֿון איהר אידעאַל.

און גערעכט אין געווען דעלעקלז.

עטליכע שעה נאָכדעם ווי מען האָט ערהאַלטען דאָמבראַווסקיס טע-לעגראַמע, האָט די אַרמעע פֿון די ווערסאַילער גענומען אַריינברעכען אין די פֿאַרשטערט פֿון פֿאַריי...

תחילת איז דאָס בלויז געווען אַ שוואַכע שיסעריי אזוי ווי אָנצושרעקען, דערנאָך האָט זיך גענומען הערען אַ מורא'דיגער ליאַרם, אַ שיסעריי אויסגע-מישט מיט ווילדע קולות.

דער שטראַם פֿון די איינברעכער איז וואָס ווייטער אַלין גרעסער געוואָרען... באלד האָט מען שוין גאַנץ דייטליך געקענט הערען די טויט פֿון די סאָלאַטען, די בעפֿעהלען פֿון די קאָמאַנדירען און די קנאַלען פֿון די מאָרד-איסטרומענטען.

פֿון דער ווייט פֿון דער אַרמעע איז דאָס געווען די אונערבאַרמליכסטע, די ברוטאַלסטע קראַפֿט... פֿון דער אַנדער ווייט איז געווען די ערוואַרטונג, די רוהיגע, העלדישע ערוואַרטונג, דער קאַלטער מוטח פֿון ועלכטס-אויפֿ-אָפּפֿערנדע מענשען.

די גאסטן זיינען געווען פוסט, פערלאזען; אלע פענסטער און אלע
טהירען פערמאכט.
מען האָט געפיהלט, אז דער טויט האלט ביים אַרױפֿוואַרפֿען זיך אױף
פאַרױ...

באַריקאַדען האָבען זיך אױפֿגעװיבען אױף אלע זײַטען און בײַם שײַן
פֿון די פֿאַקעלן האָט מען געקענט בעמערקען די שװאַכע װענד פֿון די ברוק-
שײַנער, די לעצטע מױערן פֿון אַ אירעע, װאָס האַלט בײַם אונטערנגעהן!...
אַ טיעפֿע שטילקײט האָט געהערשט אײבער דער אַנגסטפֿולער שטאַדט,
װעלכע האָט געװאַרט מיט אונגעדולד אױף דער מינוט, אױפֿצװעפֿענען דאָס
פֿײַער...

װאוי נישט װאוי האָט זיך געלאָזט הערען אַ סיגנאַל...
אַזױ װי אַ שװאַרצער שלאַנג האָבען זיך געצױגען די טרופֿען בײַ די
װענד... אײנצעלנע געשטאַלטען האָבען זיך בעװױען הינטער די לאַדענס פֿון
די שטיקע הײזער...
מען האָט אין שאַמען געקענט בעמערקען ביקסען, װעלכע זײַנען אָג-
געשטעלט אױף די אײנברעכער.
ס'איז געװען אַ קלאָהרע און װאַרימע נאַכט.

נאָר פֿלוציג האָבען די גלאַקען אָנגעהױבען קלײנגען מיט שטורם... אין
די עקען פֿון די גאַסטן האָט מען גענומען פֿויקען. דאָס איז געװען דער סיג-
נאַל פֿאַר דעם מוראַ'דיגען קאַמפֿף...

דער שטורם, װעלכער האָט געסטראַשעט, האָט ענדליך אַרױסגעפֿלאַצט
אױף אַ שרעקליבען אױפֿפֿאַן. די בליצען פֿון די שיסערייען לעכערן דורך די
פֿינסטערניש... די לופֿט איז פֿול מיט דעם דונערן פֿון די קאַנאָען.

דאָס געשלעג הױבט זיך אָן, ביטער און װילד.
מען שיסט פֿון די פענסטער, קױלען הילבען זיך אָב מיט אַ קלײנעם
טרוקענעם גערויש אױף די עקען פֿון די גאַסטן...

דערנאָך הױבט מען אָן אױפֿברעכען די טהירען פֿון די הײזער!
און מען הערט שװערע טריט אױף די טרעפֿ, קולות פֿון מענער, קױ-
טשערייען פֿון פֿרױען, אַ געװײן פֿון קינדער.
די הױגה געדױערט אַ גאַנצע נאַכט...

גאַנץ פֿריה, בעגינען צו טאָגן, פֿעראייניגט זיך די אַרמעע, װעלכע האָט
בעלאַגערט פֿאַרױ, מיט די פֿינג און צװאַנציג טױזענד מאַן, װעמען ס'האָט
זיך אײנגעבען אַרױנצוברעכען אין שטאַדט אַרײַן.

ס'איז אַלאָ דער מאַמענט פֿון דעם גרויסען, לעצטען קאַמפֿף!!!
אַרעמע מוטער! זי איז גערעכט געװען, װאָס זי האָט זיך אַזױ בעאונרוהיגט!

ביי דער „מעדיוי“ פֿון מאַנמאַרט, וואו איך געפֿין זיך, שטעהט „לאַ סעסיליאַ“, זעהר רוהיג, און גיט אַרױס זײנע לעצטע בעפֿעהלען און אלע הערען איהם שמיל אויס.

— מען מוז מינעווען דעם באַרג, — זאָגט ער צו אַן אַפֿיציר פֿון די פֿעדערירטע...

— די ווערסאילער זײנען נאָך ניטאָ דאָרט, — רופֿט זיך אָב אַ יונגער מאַן מיט אַ מושהיגען ענטשלאַסענעם אויסזעהן.

— זיי וועלען קומען אַהין... — ענטפֿערט דער אַפֿיציר — מען טהאַר נישט פֿערלירען קיין צײט... מען מוז אויסגראָבען גריבער, זיי אָנפֿילען מיט פֿורווער...

— מײנעם מאַכען, דערויף בין איך אַ בריה, — רופֿט זיך אָב אײנער, אַ הויכער אַרביטער מיט אַ צושוײבערער באַרד... גיט מיר צוואַנציג מאָן, וועל איך זיי פֿיהרען...

— צוואַנציג... סײַ אזוי נישט גענוג... מען מוז האָבען פֿלוציג, — זאָגט דער אַפֿיציר.

צוויי הונדערט הענד האָבען זיך אויפֿגעהויבען.

מען האָט אויסגעקליבען פֿון זיי זעכציג פֿרײווייריגע, אָן וועלכע איך האָב זיך אָנגעשלאַסען...

אָבער ווי מיר האָבען נור געוואַלט זיך אוועקלאָזען, קומט אָן אַ מחנה פֿעדערירטע פֿון דער 61טער אָבטהײלונג, מיט וועלכע איך בין געווען צוואַמען אין די ערשטע טעג. זיי האָבען מיר דערמאָנט אָן דעם און מיך גערופֿען, זיך אָנצושליסען אָן זיי.

דיינקענדיג, אַז איך וועל זײן ניצליכער מיט אַ ביקס אין דער האַנד, בין איך אַריבער צו זיי, און מיר האָבען זיך אוועקגעלאָזט אויף דעם בית עולם פֿון מאַנמאַרט.

אין אַ ווילע אַרום זײנען מיר געווען בעפֿעסטונג און גרייט זיך צו פֿערטהײדיגען ביז'ן טױט...

און איך שטעה און טראַכט וועגען מײן גוטער מוטער, וועלכע וואַרט אויף מיר דאָרט אין אונזער קליינער וואוינונג אויף'ן מאַנמאַרט... אָבער איך האָב גרויס צוטרוי צום לעבען... עטוואָס אין מיר זאָגט מיר, אַז איך דאַרף נישט שטאַרבען...

אונזער קאָמאַנדיר האָט אונז צוגיפֿגערופֿען.

— די ווערסאילער וועלען באַלד אָנקומען, — האָט ער זיך אָבגערופֿען מיט אַן אומעטיגען קול. — סײַנעט זײן אַ שרעקליכע הריגה... מיר זײנען ווייניג אין צאָהל, אָבער מיר קענען זיך האַלטען אַ לאַנגע צײט... דער עיקר, טהאַרען מיר נישט אַרױסוואַרפֿען אונזערע קיילען אומזיסט און אומנישט... לאַמיר שײסען נור דאָן, ווען מיר זײנען זיכער צו טרעפֿען... דער שונא איז ווירקליך נישט געווען ווייט פֿון אונז.

ארום „פלאס בלאַנש“ האָבען זיך שוין געלאָזט הערען קולות פֿון אַ מלחמה...
מיט אַמאָל האָט אימיצער פֿון אונז דערלאָנגט אַ געשריי.
מיט אַ מורא'דיגען קראַך האָט זיך אַ קויל פֿון אַ קאָנאָן אַראָבגעלאָזט אין דער ערד, צווישען צוויי קברים.
גלייך נאָכדעם איז געקומען נאָך איינע, וועלכע האָט געטויטעט צעהן און פֿערוואַנדעט פֿערצעהן אינוערע...
דערנאָך זיינען זיי געקומען צופֿליהען רעגעלמעסיג אַלע פֿאַר מינוט, אָט די שרעקליכע גראַנאַטען, און האָבען אָנגעמאַכט אַ הורבן אויף'ן בית עולם...
— אָבער אָט די צוקער-קיכלאַך קומען דאָך פֿון שפּיץ-באַרג! — האָט זיך אָבגערופֿען איינער פֿון אונז.
אין דער רגע האָט אַ לאַנגער פֿייערדיגער פּאַס איבערגעשניטען דעם הימל איבער אַנווערע קעפּ...
— נאָ, כ'מין עפעס אַזוי, — האָט בעמערקט אַ פֿעדעריטער, — דאָס זיינען אַנווערע קאַמעראַדען אונז מכבד מיט די באַמבעס...
— זיי מיינען, אַז זיי שיסען אויף די ווערסאָילער און זיי הרג'ענען גאָר אונז... — זאָגט אָן אַנדערער — זיי שיסען צו קורץ!...
— אַה! מען קען דאָך מעהר ניט בלייבען דאָ!...
— שנעל! שנעל! זאָל זיך איינער אויפֿאַפֿערן און לויפֿען אָנזאָגען אַנווערע פֿריינד...
איך בין געשטאַנען גרייט.
— לויפֿט שנעל צו דער „מעירי“ און זאָגט „לאַ סעסיליאַן“, מען זאָל אויפֿהערען שיסען... אָדער, ווייניגסטענס, מען זאָל שיסען אין אַ ווייטערע שטרעקע.
איך בין אויף גיך אַרויס פֿון בית עולם און אָהן אָן אָטהעם געלאָפֿען צו דער „מעירי“...
אַז „לאַ סעסיליאַן“ האָט מיך געזעהן אָנקומענדיג אין איין אימפעט, כע-דעקט מיט שווייס, האָט ער אַ פֿרעג געטהאָן:
— וואָס איז געשעהן? איז דאָס מעגליך, אַז איהר זייט שוין בעזיעגט געוואָרען?
— ניין, — האָב איך איהם געענטפֿערט — מיר האַלטען זיך נאָך... גאָר אויב איהר וועט ווייטער אַזוי שיסען, וועלען מיר גאָר אין גיכען זיין קאַפּוט... מיר האָבען שוין באַלד דרייסיג מאַן, געטויטעט און פֿערוואַנדעט... אייערע גראַנאַטען פֿאַלען אַרע אויף דעם בית עולם פֿון מאַנמאַרטער, די קאַנאָנען האָבען אויפֿגעהערט שיסען...
אַז איך האָב זיך געלאָזט צוגעהן צו „לאַ סעסיליאַן“, אום צו בעטען ביי איהם פֿערשטאַרקונג, האָב איך בעמערקט אויף'ן פּלאַץ אַ יונגען מאַן, יעלכער האָט זיך בעקראַנט אויף עפעס...

ס'אזי געווען א סטודענט... ער האָט זיך געוואָלט אָנשליסען אָן די פֿרויהייטס-קעמפּפּער, נאָר אזוי ווי ער האָט נישט געהאַט קיין פּאַסירען, האָט מען איהם נישט געוואָלט אויפֿנעהמען.

כ'האָב איהם צוגעפֿיהרט צו לאַ סעסיאָיאָן.. ער האָט בעטראַכט דעם יונגן מאַן און ענדלֿיך האָט ער אַ זאָג געטהאָן צו איינעם פֿון זיינע לייט :

— זאָל מען איהם געבען אַ ביקס און קוילען...

— אָה! אַדאַנק, אַ דאַנק אייך! — שרייט אויס דער סטודענט, וועלכער פֿערמישט זיך גלייך צווישען די פֿופֿציג מאַן, וועלכע איך פֿיהר אוועק מיט מיר. צוקומענדיג צום בית עולם זעהען מיר, אַז דער שונא איז שוין דאָרט, און ער אַטאַקירט די אונזעריגע מיט ווילדען צאָרן.

צווישען די בוימער זעהט מען דאָס פֿייער און די שטיקער בלויען רויך; די קוילען פֿיפֿען איבער אונזערע קעפֿ.

איך וואָרף זיך אַרײַן אין געשלעג און נאָך מיר דער סטודענט, וועלכער פֿאַלט כמעט באַלד אויף'ן אָרט לעבען קאַוואַניאַק'ס סטאַטוע.

אָדער יונג! ער, וואָס האָט אזוי שטאַרק השַק געהאַט זיך שלאָגען פֿאַר פֿרויהייט, האָט אפֿילו נישט געהאַט דאָס גלויב איינמאַל אויסצושיסען פֿון זיין ביקס!

ווי לאַנג האָט געדויערט דער קאַמפּף?

איך ווייס נישט.

אַלעס וואָס איך קען זיך דערמאַנען איז, אַז ער איז געווען מוראַ'דיג, מען האָט זיך געשלאָגען מאַן אויף מאַן, מען האָט זיך געשטיקט און געוואָרגען מיט די באַיאַנעטען...

די לופֿט איז פֿול געווען מיט'ן כאַרבלען פֿון די גוסס'ע, מיט דיגעשרייען פֿון שמערץ און צאָרן...

מיט צרות האָט זיך אונז איינגעגעבען זיך צוריקצוגעהען אויף די באַרי-קאַדען, וועלכע האָבען זיך נאָך געהאַלטען.

נאָך טויענדער דרעהענישען און הינטער-וועגען בין איך צוגעקומען צו דער באַריקאַדע, וואָס האָט זיך געפֿונען לעבען „שאַסע קליניאַנקור“, אַקוראַט אין דער רגע ווען דאָמבראַווסקי איז פֿערבייגעגאַנגען.

— שוין, אַ סוף! — האָט ער זיך אָבגערויפֿען טרויעריג.

— גיין... נאָך נישט, — האָב איך איהם געענטפֿערט — קוראַזש!

ער האָט מיר אויסגעשטרעקט די האַנד און האָט אוועקגאַלאַפֿירט מיט זיין פֿערד.

דאָס איז געווען דאָס לעצטע מאָל וואָס איך האָב איהם געזעהן אַ לעבעדיגען!

עטליכע כמעט פֿון דאָרט איז ער געפֿאַלען טויט. באַלד האָט מען איהם דורכגעשטראָגען פֿערביי מיר אויף אַ בעטעל, מיט דעם קאַפֿ פֿערוואָרפֿען אויף הינטען, מיט צוגעמאַכטע אויגען און געלֿיכהטע הענד...

אויף דער באַריקאָדע, וואו איך בין אַרויף, האָבען מיר אַלע אַרונטערגע-
זומען די היטלען פֿאַר דיווען העלדישען קאַמעראַד, זיך גאָר ניט אומקוקענדיג
אויף די קוילען, וועלכע האָבען גערעגענט אַרום אונז.
מיר זיינען נאָך געווען פֿופֿצעהן מאָן הינטער אונזער באַריקאָדע.
באַלד זיינען מעהר ניט געבליבען ווי פֿינף... דערנאָך בלויז דריי: א
קאַפיטאַן פֿון די פֿעדעריטע, אַ קלוינער ברעטאַן און איך.
דער קאַפיטאַן האָט געשאַסען אָהן אַן אויפֿהער...
אַ זיין ביקס איז געוואָרען צו הייס, האָט ער זיך גענומען צו זיין
"עוואָלווער"...

דער קלוינער ברעטאַן ווידער איז געשאַטען אויף די קניע ביים ראַנד
פֿון דער באַריקאָדע און האָט געציעלעוועט מיט געדולד,
איך... איך האָב אויך געשאַסען און איך בין זיכער, אַז פֿיעלע פֿון מיינע
קוילען האָבען געטראָפֿען...

די בעדאָגערער איז זיכער ניט אַרויפֿגעקומען אויף זיינען אפילו, אַז מיר
זיינען בלויז דריי, צוויי מענער און אַ פֿרוי—זיי צו האַלטען ווייט פֿון אונז!
נאָר ענדליך האָבען מיר שוין מעהר ניט געהאַט קיין קוילען מיט וואָס
צו שיסען.

אונז איז אַלואָ מעהר ניט איבערגעבליבען נור וואַרטען אויף'ן טויט,
דאָס מאל האָב איך שוין ניט געצווייפֿעלט, אַז אַלעס איז צו ענדע... אין דאָס
בילד פֿון אַרעמער מוטער האָט זיך מיר געשמעלט פֿאַר די אויגען, אין אַ
זומגעס שלייער...

זאָל עס אַלואָ אמת זיין, אַז איך וועל איהר מעהר ניט זעהן!...

— הערט אויס, — האָט זיך אָבגערופֿען צו מיר דער קאַפיטאַן פֿון די
פֿעדעריטע, מיר דערלאַנגענדיג אַ גאַלדענעם רינג... אַזוי ווי איהר זייט
אַ פֿרוי, וועלען זיי אייך אפשר ניט הרג'ענען... נאָט אייך דעם דאָזיגען רינג...
אַז איך וועל שטאַרבֿען, גיט עס איבער מיין טאָכטער... זי איז אַלט צוועלף
יאָהר... מעהר ווי זי האָב איך ניט... איהר וועט זי געפֿינען אויף דעם
אַדרעס... אין אַטוי... ביי איהר באַבען! אַרום קינד! זאָגט איהר, אַז מיין
לעצטער געדאַנק איז געווען וועגען איהר!...

אָבער פֿלוצלינג האָבען מיר דערלאַנגט אַ געשריי פֿון פֿרייד:

— נאַציאָנאַל-וואַך! אָט זיינען נאַציאָנאַל-וועכטער!

עטליכע מעטער ווייט פֿון אונז, אַרויסקומענדיג פֿון אַ געסעל, האָבען
מיר ווירקליך דערוועהן די אַוניפֿאַרם פֿון דער נאַציאָנאַל-וואַך...
מיר זיינען גערעטעט!

— קומט, קומט גיך אַהער, — האָב איך געשריען צו דויע אומגע-
ריכטע פֿריינד... — מיר זיינען ניט מעהר ווי דריי... און מיר האָבען שוין
מעהר קיין קוילען ניט,

די סאָלאַטען קומען צו און קלעטערן אַרויף אויף דער באַריקאָדע.

אַבער אַה, ווי שרעקליך! אַנשטאַט אונז אויסצושטרעקען זייערע הענד, וואָרפֿען זיי זיך אַרויף אויף אונז מיט ווילדע קולות... איך ווער אַנדערגעוואָר-פֿען... מען טרעט מיך מיט די פֿיס... מען שלאָגט מיך מיט די ביקסען און מיט די פֿלאַכע זייטען פֿון די שווערדען.

דאָס זיינען געווען ווערסאַילער, וועלכע האָבען זיך פֿערקליידט אין דער אַוניפֿארמע פֿון דער נאַציאָנאַל-וואַך, כדי צו קענען אָנפֿאַלען אויף אונז... — פֿייגלינגע! פֿייגלינגע! — האָב איך געשריען, צייגענדיג אָט די באַנדיטען די פֿויסט.

אַז איך האָב זיך אויפֿגעהויבען זיינען מיינע צוויי חברים, דער קאַפּ-טאַן און דער קליינער ברעטאַן, געווען פֿערשוואַנדען און די באַנדיטען פֿון ווערסאַיל האָבען אַרומגעזוכט אין די הייזער, וואָס זיינען געשטאַנען אַרום דער באַריקאַדע.

פֿאַר וואָס האָבען זיי מיך נישט געטויטעט?

זיי האָבען אַודאַי גערעכענט, אַז איך וועל נישט קענען אַנטלויפֿען, מחמת אַונזער אָרעמע באַריקאַדע איז געווען אַרומגערינגעל פֿון אַלע זייטען.

כִּי־הָאָב זיך דורכגעגליטשט צווישען די טויע און ביי די ווענד פֿון די הייזער אין מיטען רויד בין איך געלאָפֿען צום מאַנמאַרער, וואו די הריגה האָט געהאַלטען ביים אָנפֿאַנגען.

איך בין געווען גערעטעט, אָרער יעדענפֿאַלס אַזוי גוט ווי גערעטעט, אָבער מיין מוטער! וואָס וועט פֿון איהר ווערען?

זיי וואָלען זיך אַקאַרשט נישט נוקם זיין אַן איהר!

אַ צושראַקענע בין איך געלאָפֿען צו „רי הודאַן“, וואו אַונזער וואוינונג האָט זיך געפֿונען.

דערווייל איז געוואָרען נאַכט.

דער מאַנמאַרער איז שוין געווען פֿול מיט שכור'ע ספֿאַראַטען, וועלכע האָבען דערשאַסען אויף טויט אַלע מענער, וואָס האָבען געהאַט שוואַרצע הענד... און אויך די, וואָס די הענד זייערע זיינען געווען ווייס...

די גאַס איז פֿערוואַנדעלט געוואָרען אין אַ שלאַכט-הויז.

כִּי־בין אַרײַן אין אַ הויז, וואו איך האָב איבערגעביטען מיין מענער-קאַסטיים אויף אַ גראָה קליידעל, אַ שוואַרץ יאַקעל און אַ היטעלע, און איך האָב זיך געלאָזט געהן אַרויף מיט „רי קלינאַרקור“...

נאָר באלד נאָכדעם בין איך געצוואַונגען געווען זיך אָבצושטעלען...

אַ מתנה רייטער זיינען אָנגעקומען און האָבען אָבגעשפּאַרט די גאַס.

פֿאַראַויס פֿאַר דויער טרופּע, בעלייכטעט פֿון פֿאַקעלן, האָט גאַלאַפּירט אַ מאַן איינגעטונקט אין גאַלד, דאָס אַפּיזירסקע היטעלע אָן אַ זייט.

ער האָט זיך אָבגעשטעלט לעבען אַ צוואַנציג פֿעדערירטע, וואָס זיינען געשטאַנען צונויפֿגעשפּאַרט לעבען אַ הויז...

— אַה, קאַנאַליעס! — האָט ער זיך צושריען. — אַה, באַנדיט!

נייִקשׂה, איהר וועט בעצאָהלען טהייער דערפֿאַר... קוקט מיך נור אַקאַרשט אָן... איהר דערקענט מיך נישט?

און אזוי ווי די אונגליקליכע, וועלכע ער האָט בעליידיגט, ווינען געבלי-
בען שטום, האָט ער מיט אַ פֿייִפענדע שטימע ווייטער געזאָגט:
— נאַ, איך בין גאַליפֿע... די אויסוואַרפֿען פֿון מאָנמאַרט זאָגען, ווייזט
אויס, אַז איך בין אונבאַרטהערציג...

און מיט אַ שפּאַטישען שמייכעל האָט ער געזאָגט.
— זיי קענען מיך נישט, בנאמנות. איך בין נאָך פֿיעל גרויזאַמער ווי זיי
שטעלען זיך עס פֿאַר... אַה, קאַנאַליעס! קאַנאַליעס!
דערנאָך, זיך ווענדענדיג צו די סאָלאַטען, וועלכע האָבען איהם
אַרומגערינגערט, האָט ער געזאָגט:

— נאַ, איהר דאַרט... אויף וואָס וואַרט איהר? וואַרום דערשיסט איהר
נישט אַט דעם פּאַק דאָ?..

אַן אונגליקליכער קרעמער, וועלכער האָט גאַר קיין שום אַנטהייל נישט
גענומען אין קאַמפּף, נאָר ער איז צופֿעליג אַריינגעפֿאַלען צווישען די רעוואָל-
לוציאָנען, זיך געבעטען רחמים ביי דויען תּליון...

— כִּ׳בִּין אונשולדיג... כִּ׳בִּין אונשולדיג, כִּ׳שווער עס אייך, הערר
אַפֿיציר, — האָט געשעפּטיִעט דער אָרעמער מענש, ציטערנדיג מיט אַלע
זיינע גליעדער, — מען האָט מיך געבראַכט צושלעפען אַהער... כִּ׳בִּין גע-
שטאַנען לעבען מיין טהיר... זיינען פֿערבייגעגאַנגען סאָלאַטען... האָבען זיי
מיך צוגענומען... כִּ׳האַב אַ פֿרוי... קינדער... האָט רחמנות אויף זיי, הערר
אַפֿיציר... גנאָדע! גנאָדע! איך שווער אייך, אַז איך האָב קיין איינציגען מאָל
נישט אויסגעשאָסען... נאַט, זעהט מיינע הענד!

— הרגִיעט מיר אַט דאָס דאָ, — האָט גאַליפֿע קאַלטבליטיג געזאָגט צו
די סאָלאַטען.

דער אונגליקליכער קרעמער האָט זיך גענומען וועהרען... ס האָט זיך
איהם זאָגאַר איינגעגעבען זיך אויסצורייסען פֿון די סאָלאַטען און ער האָט
פרובירט אַנטלויפֿען.

אַ הויפֿען פֿון קוילען האָט איהם אַוועקגעלייגט אויפֿן טראָטואַר...
מיט אַ צובראַכען האַרץ, צופֿרייסעלט פֿון אויפֿרעגונג, בין איך אַוועק
ווייטער מיין וועג.

הינטער מיר הער איך אַ מוראִדיגע שיסעריי, דאָס זיינען געווען די
הינריכטונגען, וועלכע האָבען זיך אָנגעהויבען.
די קאַמונע איז געווען טויט, בערגאַבענדיג מיט זיך שווינדער אונבע-
קאַנטע העלדען!

און מאַרשאַל דע כּאַק מאַהאַן האָט געקענט לאָזען אויפֿלקעפען אויף די
מיט בלוט בעדעקטע ווענד דויען פּלאַקאַרד:
„איינוואוינער פֿון פּאַרזי! די אַרמע פֿון פּראַנקרייך איז געקומען אייך

רעמען, פארוי איז ערלויזט, אונזערע מוטהיגע סאלדאטען האָבען אין פֿיער
שעה צוגענומען די לעצטע פֿיער פּאָזיציאָנען פֿון די רעבעלען.
היינט איז שוין מעהר ניטאָ קיין קאָמפּף: די אָרדנונג, די אַרבייט, די
זיכערהייט וועלען איצט קומען...*

ענדליך קום איך צו צום קוואַרטאַל, וואו מיין מוטער געפינט זיך...
וואָס געהנטער איך קום צו, אַלץ שווערער ווערט מיר אויף'ן האַרצען...
אַ פֿינסטערער פֿאַרגעפֿיהל מוטשעט מיך...
דאָס האַרץ זאָגט מיר, אַז עס האָט געמוזט טרעפֿען עפעס אַן אונגליק,
אַ קאַטאַסטראָפֿע.

די סאלדאטען זיינען שוין געווען פֿערבייגעגאַנגען יענעם קוואַרטאַל...
אויף די ווינקלען פֿון די גאַסען ליגען טויטע קערפּערס...
אַ ריח פֿון פּולווער און בלוט פֿילט אָן די גאַנצע לופֿט.
איך דערלאָנג עטליכע שפּאַן און שטעה ביי דעם נומער 24, "רי הוראָן"
אַבער דער הויף פֿון מיין שוהלע איז ליידיג... אַלע טהירען זיינען פֿער-
שלאָסען.

איך הער, ווי מיין קליין הינטעל וואויעט צום טויט... און מיין קעצעלע,
וועלכע מיאָיקעט אַזוי טרויעריג...

איך רופֿ... איך שריי...

קיינער ענטפֿערט מיר ניט.

ענדליך בעווויזט זיך אַ פֿרוי מיט אַ לויב אין דער האַנד.

ס'איז אַ שכנה...

איך לויף צו צו איהר, און אָנגעהמענדיג זי פֿאַר די הענד, זאָג איך:
— מיין מוטער! וואו איז ערגעץ מיין מוטער?

די גוטע פֿרוי שווייגט אַ וויילע, דערנאָך רעדט זי עפעס אַרויס וואָס
איך פֿערשטעה ניט, און איך זעה ווי צוויי טרעהרען קאַטשען זיך אַראָב איבער
איהרע באַקען...

— אָבער ענטפֿער דאָך... וואו איז מיין מוטער? וואָס איז מיט איהר
געשעהן?

— אייער מוטער... מען האָט זי צוגענומען...

און זיך צושלעכענדיג האָט זי צוגעלייגט:

— יאָ... זיי האָבען זי צוגענומען... כדי זי צו דערשיסען!..

II.

אין סאטמאָרי.

— אָבער וואו? ... וואו האָט מען זי אוועקגעפֿיהרט? ... ענטפֿערט מיר:..
רעדט דאָך, רעדט גיכער...
— כ'ווויס ניט, — האָט געענטפֿערט די שכנה, וועלכע איז געווען
אין גאַנצען צומישט. — איהר זעהט... דאָרט אַנטקעגען, אין דעם קאַפֿע-
הויז, זיינען פֿאַרהאַן סאָלאַטען... דאָרט געפֿינט זיך דער אָפֿיציר, וועלכער
איז געקומען מיט זיינע זעלנער אַרעסטירען אייער מוטער...
איך בין גלייך אַריבער אין קאַפֿע-הויז. שוין ביים אַרײַנגאַנג האָט מען
געקענט הערען דעם קלאַנג פֿון גלעזער און אַ מורא'דיגען ליאַרם פֿון קולות,
וועלכע האָבען זיך אויסגעמישט איינע מיט די אַנדערע.
— מיין מוטער... מיין מוטער... וואו האָט איהר אַהינגעטהאַן מיין מוטער?
— האָב איך געשריען אַרײַנגעהענדיג.
די סאָלאַטען האָבען מיך אָנגעקוקט מיט אַ צינישען בליק און איך בין
אויפֿגענומען געוואָרען מיט אַ ים פֿון געלעכטער און פֿון גראַבע בעלי-
דיגונגען.
צוגעהענדיג נאָהענט צו דעם וואָס האָט אויסגעוויזען צו זיין דער
עלצטער פֿון דינע ווילדע חיות, האָב איך מיט אַ ריהרענדע, פֿון אויפֿרעגונג
דערשטיקטע שטימע געזאָגט:
— מיין הערר! ... מיין הערר... איך בעט אייך, כִּיבעשוועהר אייך,
זאָגט מיר, וואָס האָט איהר געטהאַן מיט מיין מוטער? ...
דער אָפֿיציר האָט מיך דורכגענומען מיט זיין קאַלטען בליק.
— ווי אַזוי איז זי אייער מוטער? ... וואו וואוינט זי?
— זי האָט געוואוינט דאָ... אַנטקעגען... אין דער שולע...
— אַה! אודאי, אודאי... איהר זייט עס לואיזע מישעל... די אונטער-
צינדערין... די שרפֿה'ניצע... כלעבען... אַט איצט דערקען איך אייך... איהר
זייט עס געווען אויף דער באַריקאַדע פֿון קליניאַנקור... ניט אמת?
— ס'בעהט דאָך ניט וועגען דעם אַצונד... איך וויל וויסען, וואו איז
מיין מוטער...
— אייער מוטער! — האָט דער אָפֿיציר געענטפֿערט פֿלעגמאַטיש —
זי מוז שוין אודאי זיין דערשפֿען אַצונד...
— ניין... — האָב איך אַ געשריי געטהאַן, אָנכאַפֿענדיג דינען מאַן
ביים אָרעם — ניין! דאָס וואָס איהר זאָגט איז ניט אמת... מען האָט ניט
געקענט הרג'ענען מיין מוטער... אַן אַרעמע פֿרוי, וועלכע האָט גאַרניט גע-
טהאַן! ... זי איז אפילו קיין איינציגען מאָל ניט אַרויס פֿון שטוב בעת'ן

אויפֿשטאַנד... ס'קען ניט זיין, מיין הערר... איהר האָט אַ טעות... איהר האָט
ניט געקענט ארויסגעבען אזאַ בעפעהל...
און איך האָב זיך צישלוצט אזוי ווי אַ קליין קינד... מיינע אויגען זיינען
געווען פֿערלאָפֿען מיט טרעהען.
דער אָפֿיציר איז אַפֿנים געריהרט געוואָרען אַביסעל.
מעגל'ך, אַז ער האָט זיך אין דער רגע בערעכענט, ווי גרויזאָם דאָס איז
אזוי צו מאַכערן אַ פֿרוי...
מיט אַ ברוטענדען טאָן, אין וועלכען ס'איז געלעגען אַן איינגעהאַלטענע
געריהרטקייט, האָט ער מיר געענטפֿערט:
— אַרץ וואָס איך קען אייך זאָגען איז, אַז מען האָט אָבגעפֿיהרט אייער
מוטער אין דער 37טער פעסטונג.
— כ'געה אַהין, — האָב איך אַ געשריי געטהאָן.
— כ'וואָלט אייך סיי ווי סיי אָבגעשיקט אַהין, — האָט דער אָפֿיציר
געזאָגט.
אָבער ניט וואַרטענדיג אויף קיין זאַך האָב איך שוין געעפֿענט די טהיר
פֿון קאַפֿע הויז און בין אַרויס אין גאַס.
— געהט איהר נאָך... געהט איהר נאָך, — האָט געשריען דער אָפֿיציר.
— פֿערלירט איהר ניט פֿון אויג... לאָזט זי ניט אַנטלויפֿען, ס'איז אַ גע-
פֿעהרליכע פֿרוי...
איך בין געלאָפֿען אין איין אַטהעם, און נאָך מיר פֿיער שכוּרע סאָל-
דאַטען, וואָס האָבען זיך קוים געהאַלטען אויף די פֿיס און וועלכע האָבען ניט
אויפֿגעהערט צו פֿלוצען און צו שימען מיט שימפֿווערטער...
ענדליך בין איך צוגעקומען צו דער 37טער פעסטונג, אַז איך בין שוין
געווען איבערווייניג, זיינען ערשט אָנגעקומען די סאָלאַרטען, וועלכע זיינען
מיר נאָכגעגאַנגען.
אין אַ גרויסען הויף, בעלויכטעט פֿון פֿאַקעלן, האָט זיך דאָרט געפֿונען
אַ גאַנצע מאַסע פֿון געפֿאַנגענע, וואָס זיינען געלעגען צונויפֿגעשפּאַרט איינע
לעבען די אַנדערע אויף דער ערד...
רעבעלען, וועמען איך האָב דערקענט נאָך דער אוניפֿאַרמע נאָך, זיינען
דאָ און דאָרט געלעגען אויסגעצויגען אויף דער ערד, אין אַ טייך פֿון בלוט...
גאַליפֿע איז דאָרט פֿערבייגעגאַנגען!
— מוטער! מוטער! מאַמינקע מיינע! — האָב איך געשריען, אַרומ-
לויפֿענדיג ווי אַ משוגענע און זיך אָבשטעלענדיג ביי יעדע גרופּע פֿון
אַרעסטאַנטען.
ענדליך האָט זיך פֿלוצלינג אָבגערופֿען אַ שטימע, וואָס האָט געענטפֿערט
אויף מיינע:
— לואיוע! לואיוע! מיין טאָכטער!
און פֿון צווישען אַ מהנה געפֿאַנגענע איז אַרויסגעלאָפֿען מיין מוטער,
זיך אַרױפֿאַרפֿענדיג אויף מיר מיט אויסגעשטרעקטע אַרױם:

מיר האָבען זיך אומאַרמט, ניט געפֿינענדיג קיין איין וואָרט אויסצוריידען איינע צו דער אנדערער... די פֿרייד, וואָס מיר האָבען זיך ווידער געפֿונען, האָט אונז אָבגענומען דאָס לשון... האָט פֿערגליווערט די ווערטער, וואָס זיינען געלעגען אויף אונזערע ליפֿען...

אַרום אונז האָבען זיך אַרומגעקליבען אַ מהנה רעבעלען אין אַ קרייז און זיי זיינען געווען געריהרט אויף אינו קוקענדיג, אין אַ ווילע אַרום איז צוגעקומען דער קאַמאַנדיר פֿון דער פֿעסטונג. — ווער איז די דאָזיגע פֿרוי? — האָט ער אַ פֿרעג געטהאָן, אָנוויי-זענדיג אויף מיר.

די סאָלאַטען, וועלכע האָבען מיך אָבגעפֿיהרט אַהער, האָבען איהם געזאָגט ווער איך בין...

— אַה! זעהר גוט... — האָט ער געמורמעלט — ווי באַרד די טאָכטער איז דאָ, איז ניט נייטיג צו האַרטען די... אלטע... און זיך ווענדענדיג צו מיין מוטער, האָט ער מיט אַ טרוקענעם מאַ-געזאָגט:

— איהר זייט פֿריי,

מיין אַרעמע מוטער האָט מיך אָנגענומען פֿאַר'ן אַרום, — קום, לואווע, האָט זי געזאָגט — דאָמיר דאָ קיין איין רגע מעהר ניט בלייבען... מען הרגעט דאָ... מען האָט שוין דערשאָסען אַ צוואַנציג אונגלעקליכע מענשען, כּי האָב עס אליין מיט מיינע אויגען געזעהן, ס'איז געווען שרעקליך! קום... נו, קום שוין גיבער... וואָס שמעהסט דו דאָ? — איין מינוט... האָט אַ נעשריי געטהאָן דער אַפֿיציר, וועלכער האָט געהערט וואָס מיר האָבען גערעדט — איך האָב געזאָגט, אַז איהר זייט פֿריי, מאַדאַם... אָבער וועגען אייער טאָכטער איז עפעס אנדערש... זי בלייבט אונזער געפֿאַנגענע...

— אויב אַווי, — האָט מיין מוטער געזאָגט — בלייב איך דאָ... פֿאַר קיין אופן אין דער וועלט וועל איך זיך ניט צושיידען מיט מיין טאָכטער... די לאַגע איז געוואָרען שרעקליך... איך האָב גאַנץ גוט געזעהן, אַז מיין מוטער וועט בשום אופן ניט מרוצה ווערן אוועקצוגעהן אָהן מיר, און דאָך איז לחלוטין נייטיג געווען, איך זאָל זי ווי עס איז אוועקשיקען פֿון דער דאָזיגער פֿעסטונג, וואו ס'האָט אָהן אַ שום ספק געהאַלטען דערביי מען זאָל מיך דערשיקען...

אַ דערשראָקענע, אַ צוציטערטע, האָב איך זיך געטראַכט: — אַז זי זאָל זיין דערביי ווי מען וועט מיך הינריכטען, וועט זי אודאי שטאַרבען דערפֿון... וואָס זשע טהוט מען? וואָס פֿאַר אַ ליגען קלעהרט מען עפעס אויס, כדי זי צו בערוהיגען... כדי איהר איינצוריידען, זי זאָל זיך אומקעהרען אַהיים אויף'ן מאָנמאַרט... און מיך איבערלאָזען דאָ אליין צווישען די געפֿאַנגענע?

— הער אויס, מאמא, — רוף איך זיך אָב צו איהר מיט אַ צערטליכען טאָן, זי אומאַרמענדיג, — דו קענסט דאָך נישט בלויבען דאָ...
— און דו? — האָט זי מיט אַ רוהיגען טאָן געענטפֿערט.
— איך... דאָס איז עפעס אַנדערש... מען איז מיך חושד, אימוזסט פֿערשטעהט זיך, אַז איך האָב אַנטהייל גענומען אין קאַמפֿ... וויל מען זיך פֿונאַנדערפֿרעגען ביי מיר... דאָס איז גאַנץ נאַטירליך... אָבער ס'וועט מיר נישט אַנקומען שווער זיך צו פֿערענטפֿערן... אַז מען וועט נור אויסהערן מיינע ערקלעהרונגען, וועט מען מיך גלייך אַרויסלאָזען פֿריי...
— נו גוט... — מאַכט מיין מוטער, — וועל איך וואַרטען אויף דיר, מיר וועלען געהן צוזאַמען אַהיים...
מיט טויט־שרעק אין דער נשמה, האָב איך זיך דאָך געמאַכט האַרץ אַ שמייכעל צו טהאָן.
— אָבער, — זאָג איך ווייטער — ס'קען געמאַלט זיין, מען זאָל מיך פֿערהערען ערשט מאַרגען אין דער פֿריה...
— וועל איך דאָ נעכטיגען...
דאָס איז געוואָרען אונערטרעגליך...
ווער ווייסט, מען קען נאָך גלייך קומען און מיך צוגעהמען צום שלאַכט-פֿלאַץ...
צום גליק איז מיר אַרויף אַ געדאַנק אויף'ן זינגען.
זיך אַנבויגענדיג צו מיין מוטער, האָב איך איהר שטילערדייט אויף'ן אויער געזאָגט אַ סוד:
— הער זיך אַקאָרשט צו, מאַמא... ס'איז אונבעדינגט נייטיג דו זאָלסט אַוועקגעהן פֿון דאָנעט, און טאַקי גלייך אויף'ן שטעל... מען מוז געהן אָן-זאָגען ד... אַז איך בין דאָ. (ד... איז געווען איינער פֿון אונזערע פֿריינד).
ער איז, ווייזט אויס, אַ גוטער-ברודער מיט דעם קאַמאַדיר פֿון דיווער פֿעסטונג, און איין וואָרט זיינס קען מיך בעפֿרייען זאָגאַר היינט ביינאַכט נאָך... אין דער צייט איז אַ גוט וואָרט פֿיעל ווערטה... די סאָלדאַטען זיינען ווילד, זי קענען נאָך בעגעהן וואָס פֿאַר עס איז געוואַלט-טהאַט...
מיין מוטער האָט מיך אויסגעהערט מיט אויפֿמערקזאַמקייט.
— אויב אַזוי, — זאָגט זי — בין איך מרוצה צו געהן... צו ד... זי, ב'מיון, ס'איז ווירקליך ניצל'ך, אָבער איך זאָג דיר פֿאַראַויס, אַז אַזוי גיך וו, איך וועל מאַכען דעם גאַנג, קום איך צוריק אַהער...
— פֿערשטעהט זיך, — האָב איך געענטפֿערט, וויסענדיג גאַנץ גוט, אַז ווען די אַרעמע מוטער וועט צוריקקומען, וועל איך שוין אודאי זיין דערשאַסען!... מיר האָבען זיך אַלזאָ אומאַרמט, און ווען איך האָב צום לעצטען מאָל צוגעדריקט מיין מוטער צו מיין ברוסט, האָב איך אָבגעקעהרט דעם קאָפּ אָן אַ ווייט, זי זאָל נישט זעהן ווי איך האָב געוויינט...
— — — — —

אזוי שנעל ווי זי איז ארויס, האָב איך זיך אוועקגעשטעלט לעבען די איבעריגע געפֿאנגענע, צווישען וועלכע איך האָב געפֿונען פֿריינד און בע-קאנטע פֿון דעם שוין-קאָמיטעט פֿון מאָנאָרט, פֿון דעם רעוואָלוציאָנס-קרוב און אויך עטליכע פֿרויען, וואָס וויינען געווען אויף דער באַריקאדע פֿון „פֿראַם בלאַנש“.

אין דער ווייטענס האָט מען געזעהן אַ מורא'דיגען פֿייער...

ס'איז געווען דאָס ברענענדע פֿאָריו.

— אַט דאָס איז אייער אַרבייט, באַנדיטען וואָס איהר ווייט! — האָבען די סאָלאַטען געזאָגט, אונז ציגענדיג די פֿויסטען וייערע — אָבער נישקשה, איהר וועט בעצאָהלען טהייער דערפֿאר... מען וועט אייך צוגעהמען פֿון דאָנעט אין אַ וויילע אַרום... און...

— און וואו וועט מען אונז פֿיהרען? — האָב איך געפֿרעגט.

— קיין סאַטאָרי, — האָט געענטפֿערט אַן אָפֿיציר — און דאָרט..

פֿאָה!... פֿאָה!...

און ער האָט זיך געמאַכט אזוי ווי ער שטעלט אָן אַ ביקס צו שוימען. כ'האָב געציטערט, מיין אַרעמע מוטער זאָל ניט קומען, איידער מיר וועלען אוועקגעפֿיהרט ווערן פֿון דער פֿעסטונג.

אָבער איך האָב זיך באַלד בערוהיגט.

אַן עסקאָדראָן דראָגנער וויינען געקומען צו פֿאָהרען.

— אַה, אַט וויינען זיי ענדליך! — האָט אַ געשריי געטהאָן דער קאָ-

מאַנדיר, — קיים אַמאָל..

און ניט איבערלאָזענדיג די רייטער קיין צייט אַרונטערצושפּרינגען פֿון וייערע פֿערד, האָט ער זיך געווענדעט צום עלצטען מיט דער פֿראַגע:

— איהר ווייסט וואָס איהר האָט צו טהאָן?

— יאָ, מיין קאָמאַנדיר... איך דאַרף אָבפֿיהרען דייע קאַנאַליעס קיין

סאַטאָרי...

— ריכטיג... נעהמט זיי און גיט גוט אַכטונג אויף זיי... טאָמער איז פֿאָרהאָן צווישען דער באַנדע אַזעלכע, וואָס וועלען מאַכען שטיק, שויסט זיי אזוי ווי די הינט... מיט די לויט דאָ איז ניטאָ קיין רחמנות... וואָס מעהר מען וועט זיי אויס'הרג'ענען, אַלץ בעסער וועט זיין...

און די צוויי אָפֿיצירען האָבען אַרויסגעפֿלאַצט מיט אַ געלעכטער.

מען האָט אונז גלייך אַרומגערינגעלט מיט דראָגנער, פֿערשפּאַרט צווישען אַ דאָפעלטע שורה פֿון פֿערד, דערנאָך האָט מען געגעבען דעם סיגנאַל צו געהן...

כ'האָב אַ פֿרייען ויפֿץ געטהאָן, כ'בין געווען צופֿריעדען... לכל הפחות בין איך איצט זיכער געווען, אַז מיין מומער וועט ניט זיין דערביי, ווען איך וועל שטאַרבען!

דער קאמאנדיר האָט געהייסען, מען זאָל אויף אונז גוט אַכטונג געבען און אונז, ניט שאַנעווען", און אָט אפנים די סאַלדאַטען האָבען נור געוואַרט אויף דעם דאַזיגען בעפֿעהל און זיי האָבען איהם אויסגעפֿיהרט נאָך בעסער ווי מען האָט זיי אָנגעזאָגט. אזוי גיך ווי מיר זיינע, נור אַריבער די מויער פֿון שטאָרט האָבען זיך אונזערע בעגלייטער געצויגט אזוי ברוטאַל ווי די קאָזאַקען, ווען זיי פֿיהרען אָב די פֿערשיקטע קיין סיביר. פֿיערע פֿון אונז האָט מען זאָגאר געשלאַגען מכות רצח. ס'איז געווען אַ פֿינסטערע נאַכט.

ווען ניט ווען נור האָט אַ שײַן געטהאָן די לבנה, וואָס האָט זיך גע- גליטשט צווישען די געדיכטע שוואַרצע כמאַרעס, מיט וועלכע דער הימעל איז געווען בעדעקט, און מיר האָבען קיים מיט צרות געקענט דערקענען, זואו מיר זיינען ערגעץ אין דער וועלט.

צוקומענדיג צו דעם פּאַלאַץ „לאַ מיעט", האָט מען אונז אַרונטערגע- לאָזט אין די גראַבענס, וועלכע ציהען זיך אין דער ליינג פֿון דעם גאַנצען וועג, אויף זאַז' אופן איז פֿאַר זיי לייכטער געווען אַכטונג צו געבען אויף אונז, און ס'איז איינפֿאַך געווען אונמעגליך צו אַרגאַניזירען וואָס פֿאַר עס איז בונט געגען די סאַלדאַטען.

מיר זיינען געווען אן ערך הינדערט אַרעסטאַנטען, צווישען וועלכע עס האָבען זיך געפֿונען אַ צעהן פֿרויען.

לעבען מיר איז געגאַנגען אַ באַרמהערציגע שוועסטער, בלאַס און שטיל, אין איהר גרויסער ווייסקער הויב.

מען האָט זי אַרעסטירט אויף'ן מאָנאַטער אין דער רגע, ווען זי האָט געגעבען אַ טרונק עטליכע שטאַרבנדע רעוואָלוציאָנערן.

— אָט די אונגליקליכע האָבען געהאַלטען ביים אויסגעהן, — האָט זי זיך אזוי ווי פֿערענטפֿערט פֿאַר מיר... — זיי זיינען דורשטיג געווען... זיי האָבען געבעטען רחמים אַ טרונק... האָב איך געטהאָן מיין פֿליכט!

אין די אַרעמע פֿרוי איז אַרײַנגעוואָרפֿען געוואָרען אין דער מהנה, וועלכע מען האָט געפֿיהרט צום טויט...

לעבען מיר רעכטס איז געגאַנגען אַ קלײַנע אַלטיטשקע, אָנגעטהאָן אין שוואַרצען, מיט אַן איינגעהויקערטען רוקען, און זי האָט כסדר געהאַלטען די הענר צונויפֿגעלייגט איינע איבער די אַנדערע אויף דער ברוסט...

אַז די לבנה האָט אויף אַ וויילע אַ שטראַהל געטהאָן, האָב איך זיך גוט צוגעקוקט צו איהר און איך האָב געזעהן, ווי עס רינען איהר גרויסע טרעהרען פֿון די איינגעשלאַגענע אויגען, וועלכע זעהען אויס ווי צוויי שוואַרצע לעכער אין מיטען פֿון איהר אַרעמען פנים, בעדעקט מיט קנייטשען.

אָט די פֿרוי האָט ניט געקענט זיין קיין רעוואָלוציאָנערין, זי האָט זיכער קיין אָנטיהייל ניט גענומען אין קאַמפֿף...

שטילער הייט האָב איך זיך צופֿרעגט ביי איהר ווי אזוי זי קומט אַהער,

און אָט איז די הערצויסענדע געשיכטע, וואָס זי האָט מיר דערצעהלט מיט אַ ציטערענדער שטימע, איבערגעריסען אַלע וויילע פֿון שרוכצען:

— אָה, מאַדאַם! איהר וויסט גאָרניש ווי אונגליקליך איך בין! ... און ווען איך וואָלט ניש געהאַט מיין זעהן... וואָלט איך מיט צופֿריעדענהייט געשטאַרבֿען... אָה! ס'איז שרעקליך! נעכטען זיינען מיר ביידע, איך און מיין מאַן, געזעסען ביי זיך אין אויף'ן בילדוואַר קלישי... זיך צוהערענדיג מיט טויט-אַנגסט צו די מוראָדיגע שויסערייען, וואָס זיינען אָנגעגאַנגען אין גאַס.

רופֿט זיך מיין אַרעמער מאַן אָב צו מיר:

— די אַרמעע פֿון ווערסאַיל איז דאָ אין שטאָרט... שאַרל מוז אורדאי זיין אין פּאַריז... דו מעגסט זיכער זיין, אז אויב ער איז אין דיווען קוואַרטאַל, וואָס איז גאַנץ וואַהרשיינליך, וועט ער אורדאי אַרויפקומען צו אויב געוואָהר זוערן וואָס מיר מאַכען...

וואָרם איך מוז אייך זאָגען, מאַדאַם, אז דער זעהן מיינער איז אַ פּאַלקאָוויק אין דער אַרמעע.

— יאָ... יאָ, — רוף איך זיך אָב צו מיין מאַן, — כ'מיין אויך, אז מיר וועלען זיך מיט איהם זעהן. כ'האָב איהם געזעהן אין הלום די נאַכט... אין אַזוי ווי מיר האָבען געדאַרפֿט טרינקען קאַפּע, האָב איך אָנשטאַט צוויי טאַסען אַוועקגעשטעלט דריי אויף'ן מיש... האָפֿענדיג, אז דער גוטער יונג מיינער וועט טאַקי באלד אָנקומען... ס'איז געווען גאָרניש פֿון מיר... אָבער וואָס ווילט איהר? די מאַמעס האָבען אָפֿטמאָל מאַדנע איינפֿעלע. אין עטליכע סעקונדען אַרום האָט זיך געלאָזט הערען אַ גערויש אויף די טרעפּ... מיר האָבען געהערט אַ קלאַפּעריי פֿון שווערדען...

— שאַרל! אַט קומט ער, שאַרל! — האָב איך אַ געשריי געטהאָן. און אַזוי ווי מען האָט אָנגעקראַפֿט, האָב איך אויף'ן שטעל געעפֿענט די טהיר.

אן אָפֿיציר איז אַריין.

מיט אַ שנעלען בליק האָט ער דורכגענומען דאָס צימער, וואו מיר זיינען געווען.

— וואו איז די דריטע פּערזאָן, וואָס איהר בעהאַלט דאָ? — האָט ער זיך צושריען אויף'ן קול.

— וואָס הייסט... ניטאָ דאָ קיינער... — האָט מיין מאַן געענטפֿערט — מיר זיינען נישט מעהר ווי צוויי... מיין פֿרוי און איך.

דער באלדאַט איז אַלזאָ צוגעגאַנגען צום מיש...

— און אַט די דריטע טאַם, — האָט ער געפֿרעגט — פֿאַר וועמען איז זי דאָ אָנגעגרייט?

מיין מאַן האָט ערקלעהרט אַזוי גוט ווי ער האָט געקענט — אַזוי שטאַרק מבולבל איז ער געוואָרען דורך דיווער פֿראַזע — אז די דריטע טאַם

איז געווען אָנגעגרייט פֿאַר אונזער זוהן... אָן אָפֿיציר אין דער אַרמעע פֿון ווערפֿאַיל...!

אָבער דער סאַלדאַט האָט איהם ניט געלאָזט ענדיגען זיינע ווערטער.
— נו, נו, — האָט ער געזאָגט. — גענוג ליעגען צו זאָגען. אַט אפנים איהר האַלט מיך פֿאַר אַ כהמה... דאָ איז געווען אַ דריטע פּערוואָן, וואָס האָט זיך אָהן אַ שום ספּק אַרויסגע'גנב'עט אַזוי שנעל ווי מיר זיינען אָנגעקומען... אַלואָ גוט... דאָס איז גענוג... ניט מיר וועט איהר פֿערדרעהען אַ מוח...!

און ער האָט אונז צוגענומען, ניט קוקענדיג אויף אונזערע פֿראַטעסטען... אַז מיר זיינען נור אַרויס אין גאַס... אַה, מאַראַם! דאָס איז געווען שרעקליך, שוידערליך! זיי האָבען דעם מאַן מיינעם צוגעשפּאַנט צו אַ קלייטעל און איהם דערשאַסען פֿאַר מיינע אויגען... איך בין געפֿאַלען אין חלשות... זייט דאָ... ווייס איך ניט וואָס איז פֿאַרגעקומען... מיינ מאַן... מיינ אָרעמער מאַן! מיינ זוהן... מיינ שאַרל!

און די אַלטימטשקע האָט זיך ביטער צואווייגט, און דער גאַנצער מאַגען רער קערפּער איהרער האָט זיך געמרייסעלט פֿון טיעפֿען שמערץ... איהר ווייטאָג האָט געכאַכט אויף מיר אַ שרעקליכען רושם. אין דער רגע האָב איך זיך ווידער דערמאַנט אָן מיינ מוטער, וועלכע האָט אין דעם מאַמענט אודאי אויך געמוזט וויינען און קלאָגען נאָך מיר, אַזוי ווי אַט די אונגליקליכע...

בעניגען צו טאָג האָט אָנגעהויבען רעגענען.
מען האָט אונז אַלואָ אַרײַנגעפֿיהרט אין אַ גרויסער געביידע, וועלכע האָט געמוזט זיין אַ פֿערלאָזענע פֿאַבריק. און דאָרט האָט מען אונז געגעבען ברויט, צו וועלכען איך האָב ניט געהאַט קיין האַרץ זיך צוצוריהרען. דערנאָך האָט מען זיך ווידער אוועקגעלאָזט אין וועג אַרײַן.

אַז ס'איז געוואָרען נאַכט זיינען מיר אָנגעקומען אין סאַטאַרי.
דאָרט האָט מען אונז אויפֿגענומען מיט ווילדע קולות און מיט שױמפֿערייען...

— די קאָמונאַרען! אַט זיינען די קאָמונאַרען!... די קאַנאַליעס, די אונטערצינדער!...!
— טויט! טויט צו זיי! — האָט געליארעמט אַ ווילדע מאַסע, פֿער- שכור'ט פֿון ראַכע, געגען וועלכע די דראַגונער האָבען אונז געמוזט כּעשיצען...

מיר זיינען אַרײַן אין אַ גרויסען הויף, וואו פֿיעל מענשען, געפֿאַנגענע אַזוי ווי מיר, זיינען געשטאַנען אויסגעשטעלט, און איינע נאָך די אנדערע האָבען מיר געמוזט דורכגעהן פֿערביי אַ הויכען אָפֿיציר, וועלכער איז גע- שטאַנען ביי דער טהיר פֿון אַ גרויסען שטאַל.

שפעטער אווילע האָט מען אונז אַרײַנגעלאָזט אין אַ בוידים, וואו איך האָב געפֿונען עטליכע פֿרײַנדיגע, וועלכע זײַנען אַרעסטירט געוואָרן אין די פֿערשידענע קוואַרטארען פֿון פֿאַרױ.

אַרײַנקומענדיג אין דעם דאָזיגען בוידים, זײַנען די געפֿאַנגענע פֿרויען פֿון דער קאַמונע מיר אַרױסגעפֿאַלען אויפֿן האַלו און האָבען מיר גלייך פֿערשאַפֿט אַנדערע קליידער, מהמת מײַנע זײַנען געווען דורך און דורך אויסגעווויכט פֿונ'ם רעגען... דערנאָך זײַנען עטליכע פֿון זײ אַנשלאָפֿען געוואָרען, בעת ווען איך האָב שטילערהײַט צוריסען אויף שטיקלאַך די פֿאַפֿירען, וואָס איך האָב געהאַט בײַ מיר און וואָס די ווערסאַלער איז נישט אײַנגעפֿאַלען בײַ מיר צוצינעהמען...

אַה, אָם די נעכט פֿון סאַטאַר! איך וועל זײ קײַנמאָל נישט פֿערגעסען!
דורך אַ פֿענסטער האָב איך כסדר אַרױסגעקוקט, ס'איז געווען פֿער-
באַטען עס צו מהאָן, מיט טױט האָט מען דערפֿאַר געסטראַשעט; נאָר וואָס האָב איך געהאַט וואָס מורא צו האָבען, אַז איך בין געווען זיכער, אַז מען וועט מיך סײַ ווי סײַ דערשיסען!... און דורך דעם דאָזיגען פֿענסטער האָב איך פֿון בלאַטע, געפֿאַנגענע, וועלכע זײַנען נאָכגעגאַנגען נאָך סאַלדאַטען מיט דער לאַמטעריגעס אין די הענד... דערנאָך האָב איך געהערט דעם טרוקענעם גערױש פֿון די בוקסען, וועלכע מען לאָדעוועט אָן און דערנאָך די שױסערייען, וועלכע האָבען אַפֿריהער אױסגעגראָבען די פֿעראַורטהײַלעטע אין די גרױבער, וואָס די קרבנות האָבען אַפֿריהער אױסגעגראָבען פֿאַר זיך אַליין!

אַם די הינזריכטיגען אין מיטען נאַכט האָבען געהאַט אין זיך עטוואָס שרעקליכעס, מורא'דיגעס, הערצױסענדעס!!!

זיבען טעג און זיבען נעכט נאָכאַ אַנד האָב איך אַלץ געוואַרט, מען זאָל קומען נאָך מיר, אים מיך אַוועקצופֿיהרען צו די סטאַלפֿען, וועלכע זײַנען נאָך געווען פֿיכט פֿון דעם בלוט פֿון מײַנע ברידער, אָבער איך האָב אומזיסט געוואַרט...

מיר האָט זיך שוין כמעט אױסגעדוכט, אַז מען האָט זיך שוין גאָר פֿערגעסען אין מיר!

אַקיראַט ווי סײַוואָל געקענט פֿאַסירען, אַז דער טיגער זאָל ווען עס איז אַבלאָזען זײַן אָפֿער!

און וואָס פֿאַר מורא'דיגע ימורים איך האָב דאָס געהאַט אױסצושטעהן!
איך האָב געטראַכט וועגען מיין מוטער, וועלכע האָט מיך אוראי געמוזט אַרומזוכען איבעראַל... זי זאָל זיך אַקאַזשט נישט דערוויסען, אַז איך בין אין סאַטאַר... זי זאָל אַקאַרשט נישט אָנקומען סאַמע אין דער רגע, ווען מען וועט מיך דערשיסען!

און אויף קײַן אײַן מינוט האָב איך נישט פֿערלאָזען דאָס פֿענסטערל פֿון טײַן תפֿיסה... יעדע רגע האָב איך מורא געהאַט, איך זאָל נישט דערועהן, ווי

מיון מוטער קומט אָן... און דאָך האָט זיך מיר אַזוי שטאַרק געוואָלט זי
אומאַרמען כאָטש איין מאָל נאָך איידער איך שטאַרב!

איינמאָל אין אַן און דער פֿריה האָב איך זיך דערוואוסט, אַז פֿעררע *
איז אַרעסטירט געוואָרען און אַז מען דאַרף איהם אָבפֿיהרען קיין ווערסאַיל.
נאָך אַ העלדישער מענש, וואָס איז געווען גרייט צו בעצאָהלען מיט
זיין בלוט פֿאַר זיין מוטהיגער האַלטונג בשעת'ן אויפֿשטאַנד!

זיין אַרעסט איז געווען פֿערבונדען מיט פֿראַגישע און זעהר שמערצליכע
אומשטענדען, וועלכע האָבען אַרויסגערופֿען אַ הערצרייסענדע סצענע, מיט
וועלכער אונזערע זיענער וועלען זיך קיינמאָל נישט קענען בעהאַלטען פֿאַר
חרפה וועגען זייער ברוטאָליטעט.

אַז די ווערסאַילער זיינען אַריינגעפֿאַלען צו פֿעררע'ן אין הויז, אום איהם
צו אַרעסטירען, איז דער פֿאָטער פֿון דעם אונגליקליכען געווען ביי דער
אַרבייט.

אין שטוב זיינען בלויז געבליבען צוויי פֿרויען: די מוטער און די
שוועסטער פֿון דעם יונגען מאַן, נאָך וועמען מען איז געקומען...
די שוועסטער, מאַריע פֿעררע, איז געלעגען אין בעט, אין אַ גע-
פֿעהרליכען צושטאַנד; זי האָט געהאַט אַ מוראדיגע היץ קראַנקהייט און איז
כמעט געווען בעוואוסטלאָז.

* טהעאָפֿיל פֿעררע, געבאָרען אין פֿאַרז אין 1845 און געשטאַרבֿען
אין 1871, איז געווען אַ יונגער בוכהאַלטער. שוין באלד אין די ערשטע טעג
פֿון דער גרויסער בעוועגונג האָט מען איהם געקענט בעמערקען אויף די
עפֿענטליכע פֿערוואַלטונגען, וואו ער האָט מיט אַ געוואַלדיגער איבערצייגונג
פֿערטהייריגט די סאָציאַליסטישע לעהרען.

בעת דער בעלאַגערונג פֿון פֿאַרז האָט ער אָרגאַניזירט די שוין-קאָמיטען
פֿון 18-טען דיסטריקט, האָט גענומען אַנטהייל אין דעם אויפֿשטאַנד פֿון
18-טען מערץ, און דעם 26-טען איז ער ערוועהלט געוואָרען אַלס מיטגליד
פֿון דער קאָמונע. דערנאָך האָט ער ערפֿילט פֿערשיעדענע אַמטען און צולעצט,
ביי דער העלדישער פֿערטהייריגונג פֿון די קאָמונארען געגען די ווערסאַילער
מערדער, האָט ער נישט געפֿעהרט. נאָך דעם פֿאַל פֿון דער קאָמונע איז איהם
געלונגען זיך צו בעהאַלבען. נאָר מען האָט איהם אויסגעפֿונען דורך אַ
צופֿאַל, ווי די לעזער וועלען זעהן פֿון דער בעשרייבונג, וואָס ווערט דאָ
איבערגעגעבען, און איהם געשמעלט פֿאַר אַ קריענס-געריכט אין ווערסאַיל.
פֿעררע האָט זיך נישט געוואָלט פֿערטהייריגען.

דעם 2 טען סעפטעמבער 1871 איז ער פֿער'משפט געוואָרען צום טויט
און אינאיינעם מיט ראָסעל און בורשואַ האָט מען איהם דערשאַסען אין
סאַטאַרי. געשטאַרבֿען איז ער מיט מוטה, שרייענדיג: „לעבען זאָל די
קאָמונע!“

— וואו איז פֿעררע? — האָט אַ פֿרעג געטהאָן אַ ווערסאַלער פּאָליציסט, אַרײַנקומענדיג מיט זײַנע חברה-לײַט אין דעם צימער, וואו די צוויי פֿרויען האָבען זיך געפֿונען.

— כִּװײַס נײַט, — האָט געענטפֿערט דעם רעוואָלוציאָנער'ס מוטער...

— איך פֿאָדער אייך אױף, איהר זאָלט מיר זאָגען, וואו אײער זוהן איז.

— אָבער איך זאָג דאָך אייך, אז איך ווײַס עס נײַט, מײַנע העררען.

און מיט אַ מוטשהיגען טאָן פֿון פֿעראַכטונג האָט זי צוגעלייגט:

— און ווען איך וואָלט עס אפילו געוואוסט, וואָלט איך עס אייך אויך נײַט געזאָגט. קען מען פֿאָדערן פֿון אַ מוטער, אז זי זאָל מסר'ן, אז זי זאָל אויסגעבען איהר אײגענעם זוהן?

— נײַט אַקאָרשט נײַט אַכטונג וואָס איהר זאָגט, — האָט דער שפּיאָן געליאַרמט מיט כּעס.

— כִּװאַב קײַן מורא נײַט פֿאַר אײערע סטראַשונקעס...

— אַלאָ איהר ווילט, הײַסט עס גאַרנײַט זאָגען?

— נײַן, כִּװען אייך נור ווידערהאַלען דאָסזעלבע וואָס פֿריהער: איך ווײַס נײַט וואו מײַן זוהן איז.

— נײַט, — האָט דער באַנדיט געזאָגט — געהט די דאָזיגע פֿרוי און פֿיהרט זי אָב אין געפֿענגניס,

מאַדאָם פֿעררע איז געבליבען אַ פֿערצימערטע.

— מיך אַרעסטירען? מיך... אין דעם מאָמענט, ווען מײַן טאָכטער איז אזוי קראַנק? אָה, נײַן, מײַנע העררען... איהר וועט עס נײַט טהאָן, נײַט אמת?

איהר וועט נײַט זײַן אזוי גרויזאַם אָבצורײַסען אַ מוטער פֿון איהר קינד...

נאָר פּלוצלינג האָט דער פּאָליציסט אַ מאַדנעם שמײַכעל געטהאָן.

אַ טײַפֿלישער, ווילדער געדאַנק איז איהם אַרױף אױף'ן זײַנען...

— גאַנץ ריכטיג, נײַן, — האָט ער געזאָגט — מיר וועלען אייך נײַט געהמען אין טורמע...

— אָה! אַ דאַנק, אַ דאַנק אייך, מײַנע העררען, — האָט מאַדאָם פֿעררע אַרויסגעפלאַצט מיט שמחה. — כִּװאַב פֿריהער געוואוסט, אז איהר זײַט נײַט אזוי שלעכט, ווי איהר האָט זיך כלומר'שט געמאַכט... איך...

— נײַן, — האָט דער טײַפֿעל לאַכענדיג ווידער געזאָגט, — מיר וועלען אייך נײַט אַרעסטירען. איהר בלײַבט דאָ בײַ זיך אין דערהײַם, נאָר...

— נאָר?

— מיר וועלען צונעהמען אײער טאָכטער...

אַ געשרײַ פֿון פֿערצווײַפֿלונג רײַסט זיך אַרױס פֿון מאַדאָם פֿעררע'ס האַלז.

— מײַן טאָכטער? מײַן טאָכטער? איהר וועט מיר צונעהמען מײַן טאָכ-טער? אָה, איהר וועט עס נײַט טהאָן! נײַן, נײַן, איהר וועט עס נײַט סמײַען

צו טהאָן, בערעכענט פֿאַרט... מיין קינד איז אזוי קראַנק; דער דאָקטאָר האָט געזאָגט, אַז יעדע קלויניגקייט, יעדער ריהר קען איהר הרג'ענען... ניין, איהר קענט זי ניט צונעהמען. איהר טרייבט קאמאָוועס, איהר קענט דאָך דאָס ניט מיינען ערנסט... איהר ווילט זי דאָך ניט דער'הרג'ענען, מיין אָרעמע, קלויניע מאַרע. זאָגט פֿאַרט, איהר זייט דאָך מענער... איהר האָט דאָך אויך עפעס פֿאַמיליען, קינדער...
אַבער די אַלע רייד, דאָס געבעט פֿון דער פֿערצווייפֿעלטער מוטער, איז געווען אַרויסגעוואָרפֿען, דער פֿאַליציסט האָט דערלאַנגט אַ וואונק און זיינע לייט זיינען צוגעגאַנגען צום בעט פֿון דער קראַנקער און האָבען זיך גענומען זי אָנטהאָן, ניט קוקענדיג דערויף, וואָס איהר לעבען איז אין אַזאַ געפֿאָהר.

— זיי ניט אזוי פֿערצווייפֿעלט, מאַמינקע, — האָט דאָס יונגע מיידעל מיט אַ זעהר שוואַכער שטימע זיך געבעטען, — האָב קיין מורא ניט, איך וועל זיין שטאַרק, כּוועל עס אויסהאַרטען. און דו רעד גאָרנישט, גאָרנישט... מען וועט דאָך מיר מוזען אַרויסלאָזען פֿרי... איך האָב דאָך גאָרנישט גע- טהאָן, איך.

דערווייל האָבען די באַנדיטען אָנגעטראָן דאָס אַרים קינד... אַט שמעהט זי דאָרט, בלייב, זיך טרייסלענדיג, אונטערגעהאַלטען פֿון צוויי מענער... זיי ווילען איהר שוין אַוועקפֿיהרען.
גו, וואָס האָט די אָרעמע-מוטער געקענט טהאָן? זי האָט געהאַט צוויי ברירות, איינע אזוי שרעקליך ווי די אַנדערע: ענטוועדער שיקען איהר זעהל צום טויט אָדער דער'הרג'ענען איהר טאָכטער דערמיט וואָס זי וועט זי לאָזען צוגעהמען פֿון דאַנעט. און די אונגליקליכע פֿרוי ווייסט ניט וואָס פֿאַר אַן עצה זיך צו געבען...
— שטייל, זאָג גאָרנישט, מאַמא, — שושקעט די קראַנקע מאַרע דער מוטער אין אויער אַרײַן.

גאָר דאָס איז שוין געווען צופֿיעל... פֿאַרהאַן אַזעלכע יסורים, וואָס די שטאַרקסטע זעלע קען ניט אַריבערטראָגען...
מאָדאָס פֿעררע גיט אַ מאַך מיט ביידע הענד אין דער לופֿטען, לאָזט אַרויס אַ מורא'דיגען געשריי און פֿאַלט אַנידער אויף דער ערד.

זי פֿאַלט אַרײַן אין אַ שרעקליכען פֿיבער און הויבט אָן ריידען פֿון היץ, און די שפּיאַנגען הערען זיך צו. זיי געהמען קיין אויג ניט אַראָב פֿון דער אונגליקליכער פֿרוי'ס ליפען. אַ וואָרט ערוואַרטען זיי, איין איינציגען וואָרט...
— מיין זעהל! מיין קינד טהעאָפֿיל, — מורמעלט שטייל מאָדאָס פֿעררע — זיי זיינען דאָ... זיי זיינען געקומען דיך אַרעסטירען... בעהאַלט זיך... כּוועל קומען צו דיר... יאָ, כּוועל דיך קומען זעהן...
און פֿון זייט צו זייט האָט די אונגליקליכע מוטער צווישען אַנדערעס אויך

— מיין זעהל! מיין קינד טהעאָפֿיל, — מורמעלט שטייל מאָדאָס פֿעררע — זיי זיינען דאָ... זיי זיינען געקומען דיך אַרעסטירען... בעהאַלט זיך... כּוועל קומען צו דיר... יאָ, כּוועל דיך קומען זעהן...
און פֿון זייט צו זייט האָט די אונגליקליכע מוטער צווישען אַנדערעס אויך

גאָר דאָס איז שוין געווען צופֿיעל... פֿאַרהאַן אַזעלכע יסורים, וואָס די שטאַרקסטע זעלע קען ניט אַריבערטראָגען...
מאָדאָס פֿעררע גיט אַ מאַך מיט ביידע הענד אין דער לופֿטען, לאָזט אַרויס אַ מורא'דיגען געשריי און פֿאַלט אַנידער אויף דער ערד.

זי פֿאַלט אַרײַן אין אַ שרעקליכען פֿיבער און הויבט אָן ריידען פֿון היץ, און די שפּיאַנגען הערען זיך צו. זיי געהמען קיין אויג ניט אַראָב פֿון דער אונגליקליכער פֿרוי'ס ליפען. אַ וואָרט ערוואַרטען זיי, איין איינציגען וואָרט...
— מיין זעהל! מיין קינד טהעאָפֿיל, — מורמעלט שטייל מאָדאָס פֿעררע — זיי זיינען דאָ... זיי זיינען געקומען דיך אַרעסטירען... בעהאַלט זיך... כּוועל קומען צו דיר... יאָ, כּוועל דיך קומען זעהן...
און פֿון זייט צו זייט האָט די אונגליקליכע מוטער צווישען אַנדערעס אויך

— מיין זעהל! מיין קינד טהעאָפֿיל, — מורמעלט שטייל מאָדאָס פֿעררע — זיי זיינען דאָ... זיי זיינען געקומען דיך אַרעסטירען... בעהאַלט זיך... כּוועל קומען צו דיר... יאָ, כּוועל דיך קומען זעהן...
און פֿון זייט צו זייט האָט די אונגליקליכע מוטער צווישען אַנדערעס אויך

און פֿון זייט צו זייט האָט די אונגליקליכע מוטער צווישען אַנדערעס אויך

אַרויסגעשעפטשעט די ווערטער: „די סען-סאָווער גאַס... סען-סאָווער... זיי וויסען ניט!“

דאָס איז געווען אלעס, אויף וואָס די באַנדיטען האָבען געוואַרט... איצט וויסען זיי שוין דעם אָרט, וואו פֿעררע בעהאלט זיך...

אין דער צייט וואָס צוויי חברה-לויט בלייבען היטען דאָס הויז, לויפֿען די איבעריגע אוועק אָבטהאָן זייער אַרבייט.

די גאַס „סען סאָווער“ ווערט אַרומגערינגעלט פֿון אלע זייטען, מען זוכט אין אלע הייזער.

ענדליך געפֿינט מען פֿעררע'ן אויף אַ בוידים און ער ווערט אַרעסטירט, קען מען זיך גאָר פֿאַרשמעלען אַ שרעקליכערע, אַ מאַוים'דיגערע דראַמאַ!!

— — — — —

ב'האָב אָנגעהויבען גלויבען, אז מען האָט זיך גאָר פֿערגעסען אָן מיר, און ביסלעכווייז האָט די האָפֿנונג וידער אָנגעפֿאַנגען וואַקסען ביי מיר אין האַרצען...

איך האָב שוין גענומען טראַכטען מכה אַנטלויפֿען פֿון מיין תּיּסה, ב'האָב געהאַפֿט, אז איך וועל קענען זיך זעהן צוריק מיט מיין מוטער און אַנטרויפֿען מיט איהר, און דערנאָך פֿערויסען איהר לעבען, וואָס איז אזוי פֿערבימערט געוואָרען אין דער לעצטער צייט... אָבער די דאָזיגע אילוויאַן האָט לאַנג ניט געדויערט!

איינמאָל אין אַ פֿריה-מאָרגען איז מען געקומען מיך רופֿען, אלע מיינע פֿריינדיגען האָבען אַלאַ פֿערשטאַנען, אז דאָס איז מיין סוף...

מיט טרעהרען אין די אויגען האָבען זיי מיך אומאַרמט. — לואיזע! אַרעמע לואיזע! — האָבען זיי געשעפטשעט.

איך האָב געמאַכט אַ סוף צו דער דאָזיגער האַרצווייסענדער סצענע, אַרויסלויפֿענדיג שנעל מיט די ווערטער:

— אַדיע! טרויסט מיין אַרעמער מוטער! און דער עיקר זאָלט איהר אַכטונג געבען בעת איהר וועט איהר דאַרפֿען איבערגעבען די טרויעריגע בשורה...

מען האָט מיך אַריינגעפֿיהרט אין אַ קלוינעם ביראָ, וואו ס'איז געזעסען אַ מאַן מיט אַ פֿעטער צורה,

— אַה! איהר זייט דאָ, — רופֿט ער זיך אָב צו מיר, — איהר האָט אודאזי געמיינט, אז מען האָט זיך שוין גאָר פֿערגעסען אָן איך?

און מיט אַ ביטערן שמייכל האָט ער ווייטער געוואָגט: — אָבער איהר מענט זיכער זיין, אז איהר וועט קריגען אייער שמראָף!

דערנאָך, פֿון דער פֿאַרמע וועגען, האָט ער זיך גענומען צופֿרעגען ביי מיר ווער און וואָס איך בין, אַקוראַט ווי ער וואָלט גאָרנישט געוואוסט.

פֿאַרהאַן צײַטען, ווען די פֿערברעכער זוכען צו פֿערדעקען זייערע רציחות
כלומר'שט מיט אַ מאַנטעל פֿון גערעכטיגקײַט.

— וואו זײַט איהר געווען דעם 18טען מערץ?

— איך בין געווען אויף'ן שפיץ פֿון מאַנמאַרטר, אינאיינעם מיט די
אַנדערע, — האָב איך געענטפֿערט. — וואו זשע דען, מײַנט איהר, האָב
איך געזאָלט זײַן, ווען מײַנע פֿרײַנד האָבען זיך געשלאָגען?
דער דיקער מאַן האָט עפעס פֿערשריבען אין אַ ביכעל.

— און וואָס האָט איהר געטהאָן בעת דער קאַמונע? — האָט ער ווי-
טער געפֿרעגט.

— כ'בין געווען צווישען די פֿוסגעהער, אַלס סאָלאַט..

ער האָט אַרויסגעפֿלאַצט מיט אַ נאַרישען געלעכטער. דערנאָך האָט ער
צוגערופֿען צוויי פֿון זײַנע הברה-לײַט:

— אָט די פֿרוי געהט קײַן ווערסאַיל, — האָט ער זיי געזאָגט — און
ניט אַקאַרשט גוט אַכטונג אויף איהר.

און מיר אַרײַנקוקענדיג גלײַך אין די אויגען האָט ער צוגעלײַגט:

— כ'מײַן, אַז דאָס מאָל קענט איהר שוין אָבזאָגען וידײַ..

III.

די תלנים.

א עטליכע שעה אַרום האָט מען מיך אָנגעפֿיהרט קײַן ווערסאַיל
אינאיינעם מיט אַ צוואַנציג ווייבער, צווישען ווערבע עם זײַנען געווען אַ פֿיער
אַדער פֿינף „פֿיגוראַנטקעס“ — אַזױ האָבען מיר גערופֿען די אָבשטױסענדע,
פֿער'שכור'שע גאַסען-פֿרױען, וועלכע האָבען דאָס רובֿ בעלאַנגט צו דער
קלעגליכער מחנה פֿון די פֿערדאַרבענע מענשען.

די ווערסאַילער פּאָליצײ האָט צונויפֿגענומען אָט די אונגליקליכע פֿון אַלע
שמוציגע לעכער און האָט זיי אױנו אָנגעהאַנגען פֿאַר הבר'שעס!

דאָס איז געווען בלױז כדי אַרױפֿצוצוהען אויף אױנו די פֿעראַכטונג און
דעם האָס פֿון דער בעפֿעלקערונג.

— אָט זײַנען זײ, די אונטערצינדערקעס, — האָבען געזאָגט אונזערע
בעזיעגער. — קוקט זיי נור גוט אָן... דאָס איז דער אויסוואורף פֿון דער
מענשהייט! דאָס סאַמע נידעריגסטע פֿון דער בעפֿעלקערונג!

און די אַרעמע, אונפֿפֿראַנטוואַרטליכע ברואים, וואָס מען האָט מיט אַ
כױון אָנגע'שכור'שט, האָבען איבערגע'הור'ט די גראָבע, שמוציגע ווערטער,
ניט פֿערשטעהענדיג וואָס פֿאַר אַ טרויעריגע ראַלע לאָזט מען זיי דאָ שפּיעלען.

זיי האָבען געדיענט אלס סטראַשירלעס אָבצושרעקען דעם עולם, כּרי
אויף זיי קוקענדיג זאָל פֿערשווינדען יעדעס געפֿיהל פֿון סיחפּאָטייע און
רחמנות, וואָס מיר וואָלטען נאָך הלילה געקענט אַרויסרופֿען ביי וועמען עס איז!
אה! טיער'ס אַגענטען האָבען, נישקשה, געוואוסט וואָס זיי האָבען
צו טהאָן!

אויף'ן גאַנצען וועג פֿון סאַטאַרי קיין ווערסאָיל זיינען מיר בעריידיגט
געוואָרען פֿון מחנות נייגערדיגע מעגשען, וועלכע האָבען ניט אויפֿגעהערט
ליאַרעמען:

— טויט! טויט! היינט זיי, די אונטערצינדער!

ענדליך זיינען מיר אַנגעקומען אין דעם געפֿענגניס פֿון שאַנטיע, וואו
מיר זיינען אַריין דורך אַ דורכזיכטיגער טהיר, בעפֿלעקט מיט בלוט,
נאָכדעם ווי מיר זיינען דורכגעגאַנגען אַ גרויסען הויף, פֿול מיט גע-
פּאַנגענע און מיט סאַלדאַטען, האָט מען אונז אַרײַנגעפֿיהרט אין אַ פֿינסטערן
חדר, וואָס האָט אויסגעוויזען אַזוי ווי אַ הייהל,
דאָרט זיינען געלעגען, צונויפֿגעדריקט איינע אויף די אַנדערע, פֿרויען
אין טראַנטעס, יונגע מיידלאַך און קינדער.

פֿון צייט צו צייט האָט זיך געהערט אַ געוויין און אַ זיפֿצען אין דער
חשך'דיגער הייהל, וואו ס'האָט געהערשט אַ קעלט דערפֿאַרען צו ווערן.
ווי מיר זיינען גור אַריין אַהין האָט זיך דערהערט די קלינגענרע שטימע
פֿון אַ וועכטער, וועלכער האָט אויסגערופֿען:

— מישעל לואיזע... זשאַרושעט וויקטאָרין... מאַרטעלעט פֿעליס...
פּאַפּאַוואַן... פּאַפּאַוואַן אוילאַל!

און דער שפּאַסיגער בעאַמטער האָט ווידערהאַלט עטליכע מאָל דעם
לעצטען נאָמען מיט פֿערשיעדענע קאָמישע ניגונים,
פּאַפּאַוואַן! אָט דער שרעקליכער נאָמען איז דאָ אַרײַנגענומען גע-
וואָרען אין השּׁבון, מחמת דאָס האָט דערמאַנט אָן אַ מורא'דיגען פֿערברע-
כער^(*), מיט וועמען די אַרעמע אוילאַל האָט בסך הכל ניט געהאַט קיין שום
פֿערוואַנדטשאַפט...

די גאַנצע צייט, וואָס זי איז געווען אין געפֿענגניס, האָט דאָס אינ-
גליקליכע מיידעל געמוזט אויסשטעהן די גרעכטע זלזולים און שפּאַטערייען
פֿון די וועכטער, טאָמער זיינען געקומען געסט אין טורמע, האָט מען זיי

(*) לואי-אויגוסט פּאַפּאַוואַן איז געווען אַ בעריהמטער פֿערברעכער. ער
האָט דערשטיקט צוויי אונשוולדיגע קינדער, וועלכע האָבען שפּאַצירט מיט
זייער מוטער אין דעם וועלדעל פֿון זאַנסען אין פּאַריז, מען האָט איהם
פֿעראורשהיילט צום טויט און ער איז גיליאַטינירט געוואָרען דעם 25טן
מערץ 1825.

גלייך פֿאַרגעשטעלט די געפֿאַנגענע אוילאָל פֿאַפֿאַוואַאָן... און די נייגעריגע געסט אין אַרבער אַ שוידער איבער'ן לייב, דערווענדט די אונשולדיגע בריאה, וועמען זיי האָבען, פֿערשטעהט זיך, אָנגענומען פֿאַר אַ פֿערוואַנדטע פֿון דעם בעריהמטען „מערדער פֿון וואַנסען“.

איך האָב געזאָגט, אַז מיט אונז אינאיינעם אין אונזער תּפֿיסה זיינען געווען קינדער, אַרעמע קלוינע ברואים'לאַך, שוואַכע און קראַנקע קינדערלאַך פֿון עלענד און נוט.

אַט די קלויניקע ברואים'לאַך האָט מען געבראַכט צו פֿיהרען אַהער פֿון אַלע טהיילען פֿון דער שטאָדט.

אַ טהייל פֿון זיי זיינען געווען יתומים ערשט פֿון עטליכע טעג אָן: זייערע עלטערן זיינען דערשאָסען געוואָרען אין סאַטאַרי און אין די פֿאַבּורגס פֿון פֿאַריוו, די אַנדערע האָט מען געזאָנען אין די הייזער און מען האָט געהאַפֿט, אַז אייניגע פֿון די דאָזיגע אַרעמע קינדער, וועלען דורך סטראַשונקעס און קלעפּ געטריבען ווערן דערצו, אַז זיי זאָלען אויסזאָגען, וואו זייערע עלטערן זיינען בעהאַלטען!

די וועלף פֿון ווערסאָיל האָבען אויף יעדען פֿאַר געמווט האָבען קרבנות!

מיר האָבען געהאַט אַ געפֿענגניס וועכטער מיט דעם נאָמען מאַרסעראַני, אַ ריכטיגער תּלוינ. עס פֿלעגט נישט אַרבערגעהן קיין איין טאָג, די דאָזיגע ווילדע הויז זאָל נישט שלאָגען מיט אַ שטריק די קלוינע געפֿאַנגענע, וועלכע זיינען געווען אונטער זיין השגחה.

איין פֿריה מאַרגען — איך געדענק עס נאָך אַזוי זוי עס וואָלט ערשט בעכטען פֿאַסירט — איז ער אַרין צו אונז אין טורמע און האָט גלייך אַרויס-גערוּפֿען איינעם פֿון די יונגע אַרעסטאַנטען:

— זשאַן דאָמאַס! אַהער... זשאַן דאָמאַס!

אַ צעהן-יעהריגער אינגעל, בלאַנד, בלייך, מאַגער און אין טראַנטעס, איז אַרויסגעקומען.

— אַה! אַט ביסט דו אַלזאָ, דו קלוינער מערדערל דו! — האָט מאַר-סעראַני געלאַרמט. — נאַ, מיר זיינען איצט אַלויין!... דו וועסט מיר אַקאַרשט זאָגען, וואו דיין פֿאָטער איז, אַניט וועל איך דיר צוברעכען די ביינער...

רהיג און גלייכגילטיג האָט דער קלוינער זשאַן געקוקט דעם תּלוינ זיינעם אין די אויגען.

— וועסט ענטפֿערן צי נישט, דו קלוינער וואָרים... — האָט דער וועכטער געשריען.

דעם קינד'ס ליפּען זיינען געבליבען פֿערשלאָסען.

דאן איז מאַרסעראַני, אַט דער מענש אָהן אַ האַרץ, אַט דער מענש וואָס האָט אַפּנים אין זיין לעבען קיין פֿאַמיליע נישט געהאַט, אַריינגעקומען אין אַ ווילדער ראיחה, און ער האָט זיך צוליאַרעמט:

— אַה, דו קליינער באַנדיט! דו גיט דערוואַקסענער קאָמונאַר... אַזוי
נאָר, דו ווילסט אויך שפּיעלען דעם רעוואָלוציאָנער? נאַ, מיר וועלען באַלד
זעהן!

און דער באַנדיט האָט גענומען אַ שמריק און אָנגעהויבען שלאָגען דאָס
קינד, וואָס האָט צונויפֿגעלייגט די הענדלאַך איינע איבער דער אַנדערער און
צוגעמאַכט די אויגעלאַך זיינע...

ביי יעדען קלאַפּ האָט זיך דער מאָגערער קערפּער פֿון דעם קליינעם
מאַרטירער צוטרייסעלט, אָבער סטאַמיש אַזוי ווי אַ יונגער ספּאַרטאַנער האָט
דער קליינער זשאַן אויסגעהאַלטען און קיין וואָרט גיט אויסגערעדט.
אַט דער אינגעל האָט געהאַט די גשמח פֿון אַ העלד.

מיט אַמאָל האָט זיך מאַרסעראַני אָבגעשטערט... ער איז צומישט גע-
וואָרען און האָט זיך אודאי פֿערשעהמט פֿאַר זיך אַליין דערפֿון וואָס ער
האַט דאָ געטהאָן.

זיין אָפּפֿער איז פּלוצלינג אַנידערגעפֿאַלען אויף דער ערד, שעפּטשענדיג
מיט אַ שוואַכער שטימע די ווערטער:

— אַה!... מאַמע!

אין דער רגע האָבען מיר זיך אַלע אַ לאַז געטהאָן אויף דעם וועכטער
און מיר וואַלטען איהם מן הסתם צוריסען אויף שטיקער, נאָר ער האָט גלייך
געמאַכט אַ געוואַלד און סאָלדאַמען זיינען איהם געקומען צו הילף.
כ'האַב זיך קיינמאָל גיט געקענט מוחל זיין וואָס אַיך האָב גיט צוגע-
הרג'עט אַט דעם באַנדיט!

מיר האָבען דעם פּלאַץ, וואו מיר זיינען געלעגען צונויפֿגעשפּאַרט, אַ
נאָמען געגעבען „טויטענ-הויז“, און אין דער אמת'ן האָט ער ווירקליך אויס-
געוויזען אַזוי, כאַטש ער איז נאָך געווען אַסך פֿינסטערער און שמוציגער ווי
דער ריכטיגער טויטענ-הויז.

וואַסער פֿלעגט שטענדיג אַראָברינגען איבער אונזערע קעפּ, און ביי
יעדען קעהר וואָס מיר האָבען זיך געגעבען, ליגענדיג אויף דער ערד, האָבען
זיך אָנגעקלעפּט אָן אונז גאַנצע שטיקער בלאַטע, אַ שוואַרצע און פֿייכטע
בלאַטע, אין וועלכער ס'איז אויך געווען בלוט!

איינמאָל האָט זיך איינע פֿון אונז בעקלאָגט פֿאַר מאַרסעראַני'ן.

דער באַנדיט האָט געענטפֿערט מיט אַ נאַרישען געלעכטער:

— גיט געהמט זיך אַזוי צום האַרצען... אויב ס'טהוט אייך וועה, וועט
זיך עס גיך פֿערהיילען... מיט'ן טויט!

וואָס האָט מען געקענט ערוואַרטען פֿון אַזאַ מין אונגעשעס?

אַז אַ שטראַהל פֿון ליכט האָט ווען עס איז אַריינגעשיינט צו אונז,
האַבען מיר אויסגעניצט די געלעגענהייט אין זיך גענומען אויסרייניגען אַביסער

אינוער תפיסה, וואס זאג איך איסרויניגען? ס'ערט זיך נור אזוי... אקראפט ווי עס וואלט גאר מעגליך געווען אריינצובריינגען כאטש ווי-
פיל עס איז ריינקייט אין דעם דאזיגען תור-שטאל!
מיר האבען זיך בענוגענט דערמיט וואס מיר האבען פערשאטען מיט
ערד די קליינע לוישקעס און צושארט אביסעל די צוילטע שטרוי פון אונ-
זערע מאטראצען.
אינמאל, א שבת צו נאכט איז דאס געווען, האט מען אונז אָנגעזאָגט,
אז מיר וועלען מאַרגען האָבען געסט.

געסט?
וועמען וועט דאָס איינפאלען צו קומען צו אונז אין די שטאלען?
זוכטאָג נאָכמיטאָג האָבען זיך די טהירען פֿון אונזער תפיסה געעפֿענט
און מיר האָבען דערועהן אַ גאַנצע מחנה פֿון נייגעריגע, צווישען וועלכע
מען האָט גינקענט בעמערקען אסך פֿרויען.
דאָרט זיינען געווען דאָמען אָנגעטהאָן אין זיידענס... בעגלייט פֿון יונגע
פֿראַנטען, מיט קוק-גלעזער פֿאַר די אויגען און מיט בלומען אויף די לאַפע-
לען פֿון זייערע רעקס...
ס'האָט אויסגעווינען אזוי ווי גאַנץ ווערשטאָל וואָלט זיך צונויפֿגעערעדט
זיך צו טרעפֿען דאָ אין אונזער קאָזעמאָט!
מען איז געקומען אונז אָנקוקען, עפעס אזוי ווי מיר וואָלטען געווען
מאָדנע היות...
אָט אַפֿנים איידער מען האָט אונז איבערגעגעבען צום תליון, האָט מען
גאָך געמוזט אונז ערגידעריגען און פֿערלעצען אונזערע געפֿיהלען.

אַ הויכע יונגע דאָמע מיט אַ העל בלויזע קלייד און אַ גרויסען הוט מיט
פֿעדערן האָט אונז בעטראַכט מיט אַ בעזונדערער אויפֿמערקזאָמקייט...
ס'האָט אויסגעזעהן, אז זי זוכט אימיצען.
פֿון צייט צו צייט האָט זי זיך אָנגעבויגען צו איהר קאָואַליער, זיך
פֿאַבענדיג מיט אַ צייטונג, וואָס זי האָט געהאַלטען אין האַנד.
ענדליך, זעהענדיג, אז איהר בעגלייטער הערט זיך גאַרניט צו צו איהר,
האָט זי זיך אומגעדרעהט צום וועכטער און הויך אויף'ן קול האָט זי איהם
געפֿרעגט:

— און לואיזע מישער? וואו איז זי? כ'וואָרט איהר געוואָלט זעהן...
איך האָב זיך גלייך אויפֿגעהויבען און זיך אַנדערגעשטעלט אַנטקעגען
דער שעהנער נייגעריגער דאָמע.
— איהר ווילט מיך זעהן? — האָב איך זיך אָכגערופֿען צו איהר. —
נו, אָט בין איך!

און איך האָב פֿערלייגט אַ האַנד איבער אַ האַנד און איהר געקוקט
זלייך אין די אויגען מיט אַ בליק פֿון מיטלייד.
די יונגע פֿרוי האָט זיך אביסעל פֿערשעהמט; עטליכע סעקונדען האָט

זי מיך בעמראכט, דערנאך האָב איך געהערט ווי זי מורמעלט אַרויס די דאָ-
זינג ווערטער:

— נאָ, זי זעהט גאָרנישט אויס אזוי שרעקליך ווי מען האָט זי פֿאָר-
געשמעלט... אדרבה, כ'געפֿין, אז זי האָט גאָר גוטע אויגען...

און צוגעהענדיג נאָהענט צו מיר האָט זי מיר געזאָגט:

— ענטשולדיגט מיר, מאַדאַם... איך האָב זיך געלאָזט פֿערפֿיהרען פֿון
מיין נייגיריגקייט... ס'איז געווען אַ פֿעהלער פֿון מיין זייט, איך בעט אייך
אום פֿערציהונג... ווינשט איהר פֿילייכט וואָס עס איז? איך בין גרייט אייך
צו קומען צו הילף... איהר דאַרפֿט אפשר האָבען געלד?
כ'האָב זי אָנגעקוקט מיט אַ שמייכעל.

— וויבאַלד איהר ווילט יאָ וואָס טהאַן פֿאַר מיר, — האָב איך איהר
געזאָגט מיט אַ נידעריגער שטימע — מאָ גיט מיר די צייטונג, וואָס איהר
האַלט אין האַנד... גאָר גיט אכטונג, מען זאָל גיט בעמערקען ווי איהר גיט
זי מיר...

זי האָט אונבעמערקטערהייט אַראָבגעלאָזט די צייטונג אויף דער ערד.

— אַ דאַנק, — האָב איך איהר געזאָגט.

די יונגע פֿרוי האָט גיט אויפֿגעהערט קוקען אויף מיר.

ענדליך האָבען זיך בעוויזען טרעהרען ביי איהר אין די אויגען.

זי האָט מיר אָנגענומען פֿאַר דער האַנד און שטילערהייט געזאָגט:

— פֿאַרדאַן!

דערנאָך איז זי צוריק צוגעגאַנגען צו איהר קאוואַליער, וועלכער איז
נאָך אַלץ געשטאַנען מיט'ן קוק-גלאַז פֿאַר'ן אויג און בעמראַכט די געפֿאַנגענע
פֿרויען.

אַז די געסט זיינען פֿערשוואַנדען, בין איך צוגעגאַנגען צו איינס פֿון די
קליינע פֿענסטערלאַך, וואָס זיינען געווען ביי אונז אין תּפּיסה, און איך האָב
צוגערופֿען מיינע חבר'טעס.

— קומט, קומט אַהער, — האָב איך געזאָגט, — כ'האָב אַ צייטונג!...

מיט נייגיריגקייט האָבען זיי זיך אַלע אַרומגעקליבען אַרום מיר.

מיר האָבען אַלזאָ דאָך אַ מעגליכקייט צו דערגעהן, וועלכע פֿון אונזערע
פֿרײַנד זיינען אַריינגעפֿאַרען צום שונא אין די הענד — מיר, וועלכע זיינען
שוין פֿון אזא צייט אָן געווען אָבעריסען פֿון דער וועלט.

מיר וועלען ענדליך דאָך וויסען די נעמען פֿון די אונגליקליכע, וואָס
אונזערע פֿיינדע האָבען שוין אַראָבגעשיקט אין קבר!

אַה! אַט די צייטונג!

ס'וואָלט שוין אפשר בעסער געווען, ווען מען גיט זי מיר גאָר גיט!

ווי איך האָב זי נור געפֿענט, זיינען מיינע אויגען געפֿאַלען אויף דאָס
דאָזיגע שטיקעל גייעס:

„מאַדאַם פֿעררע, די מוטער פֿון דעם רעבעל טהעאָפּיל פֿעררע, איז

איוער-נעכטען געשמאָרבען פֿון אַ היץ-קרענק, אין דעם משוגעים-הויז פֿו
סיינט-אן."

כ'האָב אויסגעבראַכען אין אַ געוויין.

אַט די קורצע נאַכריכט האָט מיר פֿערדריקט ביים האַרצען.

גלויב נאַכדעם האָב איך זיך דערוואוסט וואָס עס איז פֿאַרגעקומען נאָך
דער ריהרענדער סצענע, מיט וועלכער מיינע לעזער זיינען שוין בעקאַנט.

נאָך די יסורים און עניים קשים, וואָס די ווערסאַילער פּאָליציי-לויט האָ-
בען איהר אָנגעטראָגן, איז מאַדאַם פֿעררע אַראָב פֿון זינען.

מען האָט זי אָבגעפֿיהרט אין סיינט אן, און דאָרט איז די אַרעמע פֿרוי
באַלד געשטאַרבען.

איהר גסיסה איז געווען שרעקליך.

ביז דער לעצטער מינוט, ווען איהרע ליפען האָבען זיך צום לעצטען
מאָל צוגעמאַכט, האָט זי אויף קיין איין רגע נישט אויפֿגעהערט ווידערהאַלען

די ווערטער:

— טהעאָפֿיל... מיין זוהן... זיי ווערען באַלד קומען... בעהאַלט זיך...

כ'וועל דיך קומען זעהן... אין דער גאַס „סען-סאָווער"! זיי וויסען נישט!

אַרעמע פֿרוי! זי איז אַראָב אין קבר מיט עטליכע מעג פֿאַר איהר זוהן!

איין פֿריה-מאָרגען האָב איך געהערט ווי מען רינגעלט אויף ג'י טהיר
פֿון אונזער טורמע.

— לואיזע מישעל! — האָט זיך געהערט אַ שטימע.

— אַט בין איך, — האָב איך געענטפֿערט.

— קומט מיט מיר... און שנעל.

כ'בין נאָכגעגאַנגען דעם געפֿענגניס וועכטער, נישט פֿרעגענדיג אפילו ביי
איהם, וואו ער פֿיהרט מיך.

איך בין דאן געווען צוגעקומען צו איינעם פֿון יענע מאָמענטען אין
לעבען, ווען דער מענש האָט זאָגאַר נישט די נייגיריקייט צו וויסען, וואָס פֿו
איהם וועט ווערן.

אַז איהר האָט זיך שוין זייט אַ לאַנגע צייט צוגעוועהנט צו דעם גע-
דאַנק פֿון טויט, ווערט איהר גלייכגילטיג צו אַלצדינג.

דער וועכטער האָט מיך געפֿיהרט דורך אַ לאַנגען קאַרידאָר און ענדליך
האָט ער מיך אַריינגעלאָזט אין אַ קליין הילצערן שטיבעל מיט צוויי טהירע

אינע אַנטקעגען די אַנדערע.

און איך בין געבליבען דאָרט אַ וויילע און האָב געוואַרט.

פּלוצלינג... עפֿענט זיך אויף אַ טהיר, און איך האָב אַריינגעלאָזט אַ
עשריי פֿון פֿרייד:

— מוטער!

מיון מוטער איז געשטאנען אנטקעגען מיר, בלאַס, אין הוילע צי-
שערניש...

— לואיווע, מיין אַרעמע לואיווע! — האָט זי געזאָגט, זיך אַרײַנוואַר-
פֿענדיג אין מיינע אַרעמס — איך האָב געמיינט, אַז איך וועל דיך שוין
קיינמאָל נישט זעהן.

— מוטערל! גוטע מוטער מיינע!
און מיר זיינען אזוי געבליבען שטעהן צונויפֿגעדריקט, נישט ריהרענדיג
זיך פֿון אַרט און נישט אויסריידענדיג קיין וואָרט.

ענדליך האָב איך איבערגעשלאָגען די שטולקײט.
— ווי אזוי ביסט דו געקומען אהער? — האָב איך אַ פֿרעג געטהאָן.
— ס'וועט זיין צו לאַנג, עס דיר צו ערקלעהרען. נאָר דאָס קען איך
דיר אָנזאָגען, מיין קינד, אַז איך וועל אָפֿט קומען אהער זיך זעהן מיט דיר.
אָפֿט! האָט מען נאָך געקענט אַרױסריידען דאָס דאָזיגע וואָרט, ווען דער
טויט האָט שוין אַרומגעשוועבט אַרום אונז; ווען דער בעפֿעהל, אונז צו
דערשיסען, איז שוין פֿיליכט געווען אַרױסגעגעבען!

אָפֿט! ווי פֿינסטער און טרויעריג דאָס דאָזיגע וואָרט קענצייטענווייז.
קלינגען...

אָפֿט! דאָס איז דער „מאָרגען“ פֿון דעם פֿער'משפּט'ן, וועלכער וואָרט
אויף דעם תּליון...

אַ רגע זיינען מיר געבליבען שטיל און כּעת מעשה האָט מען געקענט
הערען דאָס קלאַפּען פֿון אונזערע הערצער!

מיין מוטער איז געווען שטאַרקער און מוטהיגער פֿון מיר.
— הער אויס, לואיווע, — האָט זי זיך אָבגערופֿען, אָנגעהמענדיג מיך

פֿאַר די הענד — דו דאַרפֿסט נישט זיין אזוי פֿערצווייפֿעלט, אַלעס איז נאָך
נישט פֿערלאָרען... מען האָט מיר געזאָגט, אַז דו וועסט נישט דערשאַסען
ווערן... יאָ, כ'בין זיכער... זיי וועלען עס נישט טהאָן, זיי וועלען נישט סמייען...
— נו אוראי, מען וועט זיך שעהמען, — האָט זיך דערהערט אַ לא-

כּענדיגע שטימע לעבען אונז.
מען האָט אונז נאָכגעשפּיאָנירט!

אַ וועכטער, וואָס האָט געהאַרטען דעם אויער אָנגעשטעלט ביי דער
וואַנד פֿון שטיבעל, האָט געהערט אַלעס, וואָס מיר האָבען גערעדט.

מיר האָבען געמיינט, אַז מיר זיינען אַלײן פֿאַר זיך, און דאָ האָט מען
אונז נאָר בעוואַכט...

מיין אַרעמע מוטער איז שיער נישט אומגעפֿאַלען פֿון שרעק... כ'האָב
איהר אונטערגעהאַלטען און זי געפֿרוואוט טרייסטען.

— האָב קיין מורא נישט, מאַמא, — האָב איך איהר איינגערעדט, —
מען זאָגט עס בלױז, כּדי אונז איבערצושרעקען... ס'איז אויף שפּאַס...

אָבער די טײַפֿלישע שטימע האָט זיך ווידער אַרױנגעמישט,

— ניון, — האָט מען פֿון דער אַנדער זייט געזאָגט, — ס'איז שוין גאָר קיין שפּאַס נישט!...

אַה, אָט דער וועכטער! אָט דער אונבאַרמ־האַרציגער און ווילדער מענש, כ'האָב איהם געוואָלט דערשטיקען אויף טויט!

דאָס וואָס ער האָט געטראָגן איז געווען שרעקליך, גרויזאָם!
וואָס פֿאַר אַן אינטערעס האָט דער דאָזיגער באַנדיט געהאַט אויף אַזאַן אומן צו פֿערניכטען די לעצטע האַפֿנונג פֿון מיין אָרעמער מוטער?

דאָס איז געווען גרויזאַמקייט, אַ קאַרטע, בערעכענטע גרויזאַמקייט!
מען קען זיך שוין משער זיין, וואָס עס איז דערנאָך געוואָרען פֿון איג-זער בעגענעניש...

מיין אָרעמע מוטער האָט געשלוכצט ווי אַ קריין קינד און האָט מיך צוגעדריקט מיט אַלע כוחות צו איהר האַרצען...

און איך... איך האָב איהר שטילערהייט אַרײַנגעשושקעט אין אויער די ווערטער: „דער מאַן לייגט... דער מאַן לייגט... גלויב איהם נישט!“

אַבער ס'איז געווען אומזיסט, מיין מוטער, וועלכע איז געקומען מיט אַ שטיקעל האַפֿנונג אין האַרצען, איז אַוועק מיט אַ זיכערהייט, אַז איך בין פֿערלאָרען פֿאַר איהר!

ענדליך איז אַרײַנגעקומען דער מאַן, וועלכער האָט זיך אונטערגעהערט וואָס מיר האָבען גערעדט. ער האָט געהאַט אַ שמייכל אויף די ליפֿען,

— די צוואַנציג מינוטען זײַנען פֿערבײַ, — האָט ער געזאָגט, און מיך אָנגעהמענדיג מיט געוואָלד פֿאַר'ן אָרײַם, האָט ער מיך אַרײַס-געשלעפט פֿון שטיבעל, נישט אומקוקענדיג זיך אויף דעם בייטערן געוויין פֿון מיין מוטער.

אַז איך בין אַרײַן צוריק אין מיין תּפּיסה, האָב איך אַ היבשע ווײַלע געוויינט מיט ביטערע טרעהרען; מיר האָט כמעט פֿערדראָסען, וואָס מיין מוטער איז מיך געקומען זעהן... איצט וועט זי איבערלעבען, שרעקליכע מינוטען פֿון הוילע פֿערצווייפֿלונג און מורא'דיגע יסורים, און אַלצדינג צוליעב דעם דאָ-זיגען פֿערפֿליכטען וועכטער...

אַט אַוועלכע שוידערליכע ווײַצען האָבען זיי דאָס געמאַכט, די געפֿענגניס-וועכטער פֿון ווערסאַיל!

נישט ענוג וואָס זיי האָבען געמאַטערט זייערע קרבנות, האָבען זיי זיך אויך אַמוזירט דערמיט וואָס זיי האָבען אַרײַסגעצויגען די נשמה פֿון די, וועלכע זײַנען געקומען זיך זעהן מיט די געפֿאַנגענע...

אַט אפֿנים ס'איז בעשטימט געווען, מ'ען זאָל מיר קיין רוה נישט געבען, כ'האָב געמײַנט, אַז איך בלייב שוין אין ווערסאַיל.

נאָר איך האָב אַ מעות געהאַט.

מיט אַמאַל האב איך זיך דערוואוסט, אַז מען האָט בעשטימט אַן אַג-

דער געפֿענגניס פֿאַר מיר, און אין עטליכע מעג אַרום האָט מען מיר ווירק-
ליך אַריבערגעפֿיהרט קיין אַראַס.

דאָך האָב איך נאָך אוספֿייעט צו לאָזען וויסען מיין מוטער וועגען דעם.
נאָר עפעס אזוי ווי אויף צו להכעים האָט מען אומגעביטען די צייט פֿון מיין
אַכפֿאַהרען, און איך האָב זיך ניט געקענט זעהן מיט איהר.

אַנשטאָט אַבצופֿאַהרען קיין אַראַס נאָכמיטאָג, ווי ס'איז געווען אָבגע-
מאַכט, האָט מען מיר שוין גאנץ פֿריה צוגענומען פֿון דער ווערסאָלער
טורמע, מיין מוטער איז אַלואַ געשטאַנען דעם גאַנצען טאָג אין שנעע,
זואַרטענדיג אומויסט אויף מיין אַרויסקומען פֿון דער תּפּיסה פֿון שאַנטיע.
אַרעמע פֿרוי! ס'האָט גאָר קיין סוף ניט גענומען צו איהרע מורא'דיגע
יסורים...

אין אַראַס בין איך געבליבען אַן ערך פֿופֿצעהן טעג. דערנאָך האָט זיך
דער רעגירונג ווירער פֿערגלוסט עפעס נייעס, און אין דער נאַכט פֿון'ס
27טען אויף'ן 28טען נאָוועמבער איז מען געקומען מיט אַן אימפעט מיר
אַבשיקען צוריק קיין ווערסאָל.

איך ווייס ניט ווי שפעט ס'איז געווען, ווען מיר זיינען אַרויס פֿון אַראַס.
צוויי זשאַנדארמען האָבען מיר בעגלויט, און איך מוז זאָגען דעם אמת, אַז
איך האָב זיך גאָרניט געהאַט וואָס צו בעקלאַגען אויף די צוויי דיענער פֿון
אַ רעזיש פֿון גרוואַמקייט.

אַט אַפּנים זיי האָבען רחמנות געהאַט אויף מיר.
ס'איז געווען דאָס ערשטע מאל וואָס סאָלאַטען האָבען מיר ניט גע-
שלאָגען מיט זייערע ביקסען!

אַבער ווי איך בין נאָר אָנגעקומען אין ווערסאָל האָב איך שוין געהאַט
אַ ניי בעגעגעניש, וואָס האָט מיר צוריסען דאָס האַרץ!

די ערשטע פֿערוואַן, וואָס איך האָב דערזעהן אויף'ן וואַקזאַל, איז געווען
מאַרע פֿעררע, די שוועסטער פֿון דעם אַרעמען טעהאַפֿיל... די, יועמען די
ווערסאָלער פּאָליצייסטען האָבען מיט עטליכע מעג פֿריהער אויף אַזאַ גרוי-
זאַמען אופן אַרויסגעשרעפט פֿון בעט, וואו זי איז געלעגען און געברענט
פֿון היין.

אַרעמע מאַרע! כ'האָב זי קיים דערקענט, אזוי בלאַס און אויסגעמאָ-
גערט איז זי געווען...

ווי אַ מת פֿון קבר אַרויס האָט זי אויסגעזעהן.

איך בין צוגעלאָפֿען צו איהר מיט די ווערטער:

— מאַרע... מיין טהייערע מאַרע!

— אַה, מיין אַרעמע לואיווע, — האָט מיר די אונגליקליכע געענטפֿערט,
אויסשטעלענדיג בעת מעשה אויף מיר איהרע גרויסע אויסגעלאָשענע אויגען
— זיי האָבען איהם דער הרג'עט! יא... זיי האָבען איהם דער'הרג'עט, די
גאַנטיגע!

און מיט א ציטערענדע האנד האָט זי מיר דערלאַנגט אַ ברווועל.
כ׳האָב גלייך דערקענט פֿעררע׳ס האַנדשריפֿט... ער האָט געשריבען אַז
אין עטליכע מינוט אַרום וועט ער זיין טויט... און ער בעט די שוועסטער
זיינע, זי זאל פֿאָדערן זיין טויטען קערפּער און איהם בעגראָבען אין איינעם
מיט דעם קערפּער פֿון זייער אונגליקליכער מוטער. ער דאַנקט איהר פֿאַר דער
הייסער ליעבשאַפֿט, וואָס זי האָט איהם געוויוען און בעט איהר, זי זאל
מוטהיג אַריבערמאַגען איהר שמערץ. „וואָס מיר אָנבעלאַנגט“, שרייבט ער,
בין איך גליקליך; כ׳וועל באלד פֿטור ווערען פֿון מיינע יסורים...”
— אַלעס איז נאָך אפשר נישט פֿערלאָרען, — האָב איך אַ געשרוי גע-
טהאָן, נאָכדעם ווי איך האָב איבערגעלייענט דעם בריעף.

מאַרע האָט מיך אָנגעקוקט מיט אַ טרויעריגען בליק.
— זיי האָבען איהם גע׳הרג׳עט! — האָט זי געזאָגט. — כ׳האָב אַליין
געזעהן פֿון ווייטען די היגריכטונג... כ׳האָב נישט געקענט צוגעהן נאָהענט...
די סאָלדאַטען האָבען נישט צוגעלאָזען.

און מיט אַ שלוכצענדען טאָן האָט זי צוגעלייגט.
— איצט וועל איך פֿערלאַנגען זיין קערפּער!...
ס׳איז אַלואַ ווירקליך אזוי געווען!
פֿעררע איז דערשאַסען געוואָרען אין איין צייט מיט ראַסעל* און מיט
בורזשוואַן.

ער האָט זיך געהאַלטען זעהר מוטהיג אַנטקעגען זיינע תּלנים. אַז אַ
סאָלדאַט איז צוגעקומען צו איהם און האָט איהם געוואַלט פֿערבינדען די
אויגען, האָט פֿעררע אַ געשרוי געטהאָן:

— לאַזט אַב, כ׳וויל קוקען דעם טויט גלייך אין די אויגען אַריין...
ראַסעל און בורזשוואַ זיינען געשמאַנען לעבען איהם, פּונקט אזוי רוחיג
און מוטהיג ווי ער.

---

* לואי נאטהאניעל ראַסעל איז געווען אַ גענעראַל פֿון דער קאָמונע.
ער איז געבוירען געוואָרען אין 1844 און געשמאַרבען דעם 28טען נאָוועמ-
בער 1871. אין דער צייט פֿון פֿראַנצויזיש-דייטשען קריעג איז ער געווען
אַפּיציר אין דער פֿראַנצויזישער אַרמעע, נאָך דעם 19טען מערץ 1871 האָט
ער אָבגעגעבען זיין אַמט, איז געקומען קיין פּאַריז און האָט זיך אָנגעשלאָסען
אַן דער קאָמונע. דעם 19טען מאַי, בעת די ווערסאילער האָבען אַריינגעבראַ-
כען אין פּאַריז דורך די פֿעסטונג פֿון איסי, וואו ראַסעל האָט פֿערטהיידעט
די קאָמונע, האָט זיך איהם איינגעגעבען צו אַנטלייפֿען און ער האָט זיך בע-
האַלטען ביז דעם 7טען יוני, ווען טיערס פּאָליציי האָט איהם אויסגעפֿונען.
אַ קריעגס-געריכט האָט איהם פֿער׳משפּט צום טויט און ער איז דערשאַסען
געוואָרען אין סאַטאַרי אין איין צייט מיט טהעאָפּיל פֿעררע און מיט דעם
אונטער-אַפּיציר בורזשוואַן.

פֿעררע אוי ניט דער/הרג'עט געוואָרען גלויך אויף'ן שמעל, ער איז געבליבען שמעהן עטליכע סעקונדען צייט, און ער האָט נאָך געהאַט גענוג קראַפֿט אין זיך אַרויסצוראָיען דעם לעצטען געשריי: „לעבען וואָל די קאָמונע!“ דערנאָך איז ער אַנדערגעפֿאלען אין מען האָט איהם געגעבען דעם לעצטען קלאַפּ...

אויז האָט מיר זיין שוועסטער דערצעהלט, דערנאָך האָבען מיר זיך געמוזט צושיידען איינע פֿון דער אַנדערער, זי איז אַזעק אין סאַטאַרי און מיך האָט מען אָבגעפֿיהרט אין דעם געפֿענגניס פֿון שאַנטיע.

די צוויי גוטע זשאַנדאַרען, וועלכע האָבען מיך געפֿיהרט, האָבען געהאַט אַ פּסק דערפֿאַר וואָס זיי האָבען מיר געראָיט ריידען מיט דער אונגליקליכער מאַריע.

אַ גליק וואָס מען האָט זיי אויך ניט דערשאַסען דערפֿאַר!

פֿון'ס 28טען נאָוועמבער ביו דעם 11טען דעצעמבער האָט מען זיך ווינציג וואָס פֿערנומען מיט מיר,

דאָך האָט מען מיר עטליכע מאל ערלויבט זיך צו זעהן מיט מיין מוטער, נאָר אונזערע בעגעגענישען זיינען וואָס אַמאָר ווייטער אַלץ שמערצליכער געוואָרען.

איך האָב מיט אַלע מעגליכקייטען געזוכט צו טרויסטען די אַרעמע פֿרוי, — זיי רוהיג, — פֿלעג איך איהר כּסדר זאָגען, זיך סטאַרענדיג כלומר'שט צו מאַכען אַ בערוהיגטע מיענע, — זיי רוהיג, מאַמאָ; מען וועט מיך ניט שיסען... אַז מען וואָלט געהאַט ברעה מיך צו טויטען, וואָלט מען עס שוין ביו איצנגעטהאָן.

די גוטע פֿרוי האָט זיך געמאַכט האַרץ און אַ שמייכל געטהאָן, אָבער איך האָב גאַנץ גוט געוואוסט, אַז זי גלויבט מיר ניט, אין דער אמת'ן איז געווען גענוג אורזאָכע ניט צו גלויבען אין דעם; יעדען טאָג האָט מען נאָך אַלץ דערשאַסען צעהנדליגע מענשען אויף די פֿעל-דער פֿון סאַטאַרי.

ענדליך, דעם 11טען דעצעמבער נאָכמיטאָג האָט מען מיר איבערגעגעבען אַ פּאַפּיר, וואו מען האָט מיר מודיע געווען, אַז איך וועל דאַרפֿען שמעהן פֿאַר'ן קריגס געריכט דעם 16טען דעצעמבער.

דעם 16טען דעצעמבער בין איך געשטאַנען פֿאַר מייע ריכטער, דער פּרעזידענט איז געווען אַ קאָלאָנעל פֿון דער קאָיאַלעריע מיט'ן נאָמען דעלאַפֿאַרט, און אַלס פּראָקוראָר איז בעשטימט געוואָרען אַ קאַפיטאַן מיט'ן נאָמען דאָאי.

אַז איך בין אַריינגעקומען אין געריכטס זאַל, איז צווישען די אַנייע-

זענדע געוואָרען אַ שושקעריי; פֿון אַלע זייטען האָט מען גענומען קוקען מיט נייגעריגע אויגען אויף מיר.

ב'האָב געהערט דעם דאָזיגען געשפרעך:

— אַה! אָט איז זי!

— מען וועט זי פֿעראורטהיילען.

— צום טויט.

— מיינט איהר אזוי?

— ס'איז קיין ספק נישט.

— אַרעמע פֿרוי, — האָט זיך שטילערהייט אָבגערופֿען איינער פֿון די

אָנוועזנדע.

— אַה! מען זעהט נאָכן גוט, אַז איהר קענט זי נישט... איהר האָט, הייסט עס, נישט געלייענט; וואָס די צייטונגען שרייבען וועגען איהר...

אַ קלונג מיט'ן גלעקעל האָט געמאכט אַ סוף צו דיזען געשפרעך, און גלייך נאָכדעם האָט דער געריכטס-שרייבער דיפֿלאַן מיט אַ שטילער, שלע-פעדיגער שטימע גענומען לייענען דעם בעשולדיגונגס-אַקט.

אַה! ער איז געווען לאַנג, אָט דער דאָקומענט, און דער וואָס האָט

איהם רעדזשירט האָט געמוזט אַרבייטען שווער און ביטער צונויפֿצוקלייבען די אַלע שרעקליכע זאַכען, וואָס ער האָט ענטהאַלטען.

הערענדיג ווי דער שרייבער לייענט דעם דאָזיגען בעשולדיגונגס-אַקט,

האָב איך זיך געמוזט פֿרעגען, צו האַנדעלט עס זיך דאָ ווירקליך וועגען

מיר...

מען האָט מיך דאָרט נישט געשאַנעוועט, אויסגערופֿען מיט די ערגסטע

נעמען, וואָס בין איך דאָרט נישט געווען? אַ „טיגריין“, אַ „ווילדע היה“, אַ

„טייוועל“ און ווער ווייס וואָס נאָך פֿאַר שעהנע מיטלען האָט מען מיר

געגעבען!

מיינע ריכטער האָבען געקוקט אויף מיר מיט אַ קאַלטען בליק...

פֿון זייערע אויגען האָב איך אַרויסגעלייענט אַ ביטערן האַס.

ענדליך האָט דער געריכטס שרייבער געענדיגט מיט דיזער קנאַקענדיגער

פֿראַזע:

„אַט די פֿרוי האָט אויפֿגערייצט די ליידענשאַפטען פֿון דער מאַסע, זי

האָט געפֿריידיגט קריעג אָהן רחמנות אין מיט בלוט-דורשטיגקייט האָט זי

איבעראַל אויפֿגעהעצט צו מאָרד און פֿערניכטונג.“

מיט אַ טיעפֿער, מעלאַנכאָלישער שטימע, וועלכע איז געפֿאַרען ווי אַ

שטיק אייז אויף די צוהערער, האָט זי דאָן דער פֿרעזידענט אָבגערופֿען:

— אָנעקלאַגטע, איהר האָט געהערט די זאַכען, אין וואָס איהר ווערט

בעשולדיגט. וואָס האָט איהר צו זאָגען אין אייער פֿערטהיידונג?

— איך וועל זיך נישט פֿערטהיידען, — האָב איך געענטפֿערט, —

איך וויל נישט פֿערטהיידען ווערן... איך ערקלעהר, אַז איך געהם אויף זיך

די פֿערֿאַנטוואָרטלעכקייט פֿון אַלע מיינע טהאַמען. דאָס וואָס איך פֿערֿראַנג פֿון אייך, וואָס איהר רופֿט זיך קריעגס-גערעכט, פֿון אייך, וואָס איהר גיט זיך אויס פֿאַר מיינע ריכטער, — דאָס וואָס איך פֿערֿלאַנג פֿון אייך איז דאָס פֿעלד פֿון סאַטמאַר, וואו מיינע ברודער זיינען געפֿאלען! מען מוז מיך אָב רייסען פֿון דער געזעלשאַפֿט... מען האָט אייך געגעבען אַ בעפֿעהל עס צו טהאָן... נו, ווי באַלד יעדעס האַרץ, וואָס שלאָגט פֿאַר פֿרייהייט, האָט, וויינט אויס, קיין אַנדער רעכט גיט נאָר אויף אַ שטיק בליי, מאַ פֿערֿלאַנג איך מיין טהייל... אז איהר וועט מיך לאַזען לעבען, וועל איך גיט אויפהערן שרייען נאָך ראַכע...

— כ'קען איך גיט לאַזען ריידען ווייטער, — האָט מיר דער פרעזידענט איבערגעשלאָגען די רייד.

דאָן האָב איך זיך אויפֿגעהויבען און אַ געשריי געטהאָן:
— כ'האָב געענדיגט!... אויב איהר זייט גיט קיין טרוםען... הרג'עט

מיך!

נאָך דיזע ווערטער, וועלכע האָבען געמאַכט אַ טיעפֿען רושם אויף דעם פּובליקום, האָט זיך דאָס קריעגס-גערעכט צוריקגעצויגען, אום זיך צו בע-ראַטהען וועגען מיין פּראָצעס.

אין עטליכע מינוטען אַרום זיינען די ריכטער צוריק אַריינגעקומען אין זאַל און אויסגעשפּראַכען מיין אורטהייל.

גלייך נאָכדעם האָט דער פרעזידענט אַ זאָג געטהאָן:

— פֿיהרט אַרײַן די אָנגעקלאַגטע.

מען האָט מיך צוגעפֿיהרט צו מיין באַנק.

מיט אַ האַלב-פֿערֿדריקטע, ציטערנדע שטימע האָט דער פרעזידענט מיר געלאָזט וויסען, אז איך בין פֿעראורטהיילט געוואָרען פֿערשיקט צו ווערן אויף אַ פֿעסטונגס-אינזעל.

כ'האָב זיך קיין ריהר גיט געטהאָן און גיט אויפֿגעהערט קוקען מיינע ריכטער גלייך אין די אויגען אַרײַן.

זיי גיבן אַלע אויסגעזעהן בלאַס ווי דער טויט, נאָר אין זייערע גלאַנציקע אויגען האָט מען געקענט בעמערקען אַ בעהאַלטענע פֿרייד.

דער געריכטס-שרייבער דיפֿלאַן האָט זיך אויפֿגעהויבען פֿון זיין פּלאַץ.

אָנגעקלאַגטע, — האָט ער זיך אָכגערופֿען, — איהר האָט צייט פֿיער און צוואַנציג שטונדען צו אפֿעלירען.

כ'האָב אַ ציה געטהאָן מיט די אַקסלען און גאַרנישט געענטפֿערט.

— איהר האָט געהערט? — האָט דער געריכטס-שרייבער געפֿרעגט.

— יאָ, — האָב איך געענטפֿערט. — כ'האָב גאַנץ גוט געהערט, נאָר פֿאַר מיר איז אַלץ אויבנס... כ'דאַרף גיט אפֿעלירען. כ'וואַלט בעסער געוואַלט שטאַרבען!

פֿון צווישען פּובליקום האָט זיך געלאָזט הערען אַ שטימע:

— בראוואָ, לואיווע מישעל!
דער פרעזידענט האָט געמאַכט אַ קרומע צורה,
— מען זאָל גלייך אַרעסטירען דיזען מאַניפֿעסטאָנט, — האָט ער אַ
קאָמאַנדעווע געגעבען.
באַלד האָט זיך אויפֿגעהויבען אַ שרעקליכער טומעל אין געריכטס-
זאַל, שטוהלען זיינען אימגעוואָרפֿען געוואָרען, עס האָבען זיך געלאָזט
הערען ווילדע קולות, און אין אַ רגע אַרום האָט זיך געעפֿענט אַ מהיר און
מען האָט אַריינגעפֿיהרט דעם אומבעקאַנטען, וועלכער האָט געהאַט די העזה
עפֿענטליך אויסצוריקען זיין סימפּאַטהיע מיט מיר.
איך האָב קיינמאַל נישט געוואוסט ווער דער דאָזיגער מאַן איז געווען...
ווער ווייסט? אפשר האָט ער אויך בעצאָהלט מיט זיין לעבען פֿאַר דעם
אונפֿאַרוויכטיגען אויסרוף וואָס האָט זיך איהם אַרויסגעריסען פֿון מויל!

.IV

דער „גיהנום“.

מען האָט מיך צוריק אָבגעפֿיהרט אין דער טורמע פֿון שאַנטיע.
— נאָ, — האָט זיך אָבגערופֿען מאַרסעראַני אזוי גיך ווי ער האָט
מיך נור דערוועהן — איהר קענט זיין ציפֿרידען מיט זיך, דען איהר האָט
גליק... כ׳האַב זיכער געגלייבט, אַז איהר וועט פֿעראורטהיילט ווערן
צום טויט.
כ׳האַב איהם אָנגעקוקט, אָט דעם נידעריגען מענשען, דעם דאָזיגען
כאַנדיט, וועלכער האָט געפֿייניגט די קינדער, און איך האָב איהם געענט-
פֿערט:
— צום טויט אָדער פֿערשיקט צו ווערען, וואָס מאַכט עס אויס? דער
עיקר איז, איך זאָל אייך מעהר נישט האָבען פֿאַר די אויגען...
ער האָט אַ נאַרישען לאַך געטהאָן אין איז פֿערשוואַנדען, אַרויסמורם-
לענדיג די ווערטער:
— אַה! ווען איך וואָלט געווען דאָס קריעגס-געריכט, וואָלט איך שוין
נישט געהאַט קיין איינזעהעניש מיט אָט דער פֿרוי!
די אונבעוואוסטע פֿרויען, די „פֿיגוראַנטקעס“, וועלכע האָבען צווישען
אונז געשפּילט די ראָלע פֿון „אונטערצינדעריגען“, האָט מען אַרויסגעלאָזען
פֿרוי.
מען האָט ענדליך פֿערשטאַנען, אַז עס האָט שוין מעהר קיין זינן נישט
נאָך ווייטער פֿאַרשטאַנענען דיזע מיאוס׳ע קאָמעדיע.
עס זיינען אַלואַ אין ווערסאַיל, אין דער פֿרויען-אַבטיילונג, נישט מעהר
געבליבען ווי פֿעראורטהיילטע אָדער געפֿאַנגענע, וועלכע האָבען נאָך גע-
אַרפֿט שטעקן צום געריכט.

צווישען די לעצטע, די געפאנגענע, האָט זיך געפונען אַ יונגע פֿרוי מיט אַ סימפאטישען געזיכט, מיט גרויסע טיעף-טרויעריגע אויגען, זי האָט גיט אויפגעהערט צו קלאָגען, און פֿון איהרע ליפֿען זייגען כמעט אויף קיין אַיין מינוט גיט אַראָב די דאָזיגע ווערטער:

— מיינע קינדער! מײן מאָן!

עטליכע מאָל האָב איך געפרואוּט זיך נאָכפֿרעגען בײַ דער דאָזיגער אונגליקליכער פֿרוי, וועלכע איז אוראָי געווען אַן אונשולדיגער אָפֿפֿער; ב'האָב געוואָלט וויסען, ווי אזוי זי קומט אַהער. אָבער אויף אַלע מײנע פֿראַגען האָט זי זיך כסדר בענוגענט צו ענטפֿערן:

— דאָס וואָס האָט געטראָפֿען מיט מיר איז שרעקליך, מאַדאַם, ס'איז טוראָדיג... נאָר גיטש צו גלויבען!

און זי פֿלעגט אויסברעכען אין אַ ביטער געוויין.

עטליכע טעג נאָכדעם ווי איך בין פֿער'טשפֿט געוואָרען איז אַראָב-געקומען אַ מיטגליעד פֿון פֿאַרלאַמענט, בעזוכען די תּפּיסה פֿון שאַנטיע. ווי ער איז נור אַריין אין הויף, וואו מיר זייגען געווען צונויפֿגעשפּאַרט אזוי ווי די שאַף צו דער שחיטה, האָט ער מיט אַמאָל דערפֿיהלט, ווי איינע פֿון די געפֿאנגענע פֿרויען, אָנגעטהאָן אין טראַנטעס, האָט איהם אָנגעכאַפט ביים אָרײַם,

— פֿערלאָזט מיך גיט... לאָזט מיך גיט איבער דאָ, מײן הערר, איך בעשווער עס איך, — האָט זיך געבעטען די אונגליקליכע, וואָס איז גיט געווען קיין אַנדערע נאָר די געהיימניספֿאַלע פֿרוי, וועגען וועלכער איך האָב אַקאָרשט גערעדט,

דער דעפּוטיטער האָט געפרואוּט זיך אַרויסרייסען פֿון איהר. פֿע!... אַן אונטערזיגערעין זאָל האָבען די העזה צוגעהן אזוי נאָהענט צו איהם!

אָבער די געפֿאנגענע האָט זיך נאָך פֿעסטער אָנגעהאַנגען אַן דעם אָרײַם דעפּוטיטען, זאָגענדיג:

— אום גאָטעס ווילען, פֿערלאָזט מיך גיט... קוקט מיך אַקאָרשט אָן.

— כ'קען איך גיט...

— כ'האָב זיך שטאַרק געענדערט, דאָס איז אמת... אָבער קוקט מיך אַקאָרשט גוט אָן, כ'בעט איך. איך בין... מאַדאַם דיביעף...

דער דעפּוטיטער האָט דערלאַנגט אַ געשרײַ פֿין ערשטיוונג.

— ווי, מאַדאַם, איהר?...

— אַך, יאָ, איך!

ער האָט דערקענט די פֿרוי פֿון איינעם פֿין זיינע בעסטע פֿריינד,

ער האָט זי אָנגענומען בײַ די הענד און געפֿרעגט:

— אָבער זאָגט מיר, כ'בעט איך, ווי אזוי זײַט איהר אַרײַנגעפֿאַלען

אָהער?

— אָה ! — האָט די יונגע פֿרוי געענטפֿערט — ס'איז אַ שוידערליכע געשטע מיין הערר.

דעם 23-טען מאַי, אז די שלאַכט האָט זיך געענדיגט, בין איך אַרײַן צו אַ קרעמער עפעס אײַנקויפֿען... אַרויסקומענדיג פֿון קראָם, האָב איך זיך געפֿונען צווישען אַ גרופּע מיט פֿרויען, וואָס זײַנען אַנטלאָפֿען פֿאַר סאָלדאַ-טען, וועלכע האָבען זײ נאַכגעיאָגט. „אַרעסטירט זײ“, האָט מען געשרײַען, דאָס זײַנען אױסוואַרפֿען, אונטער-צײַנדערײַען!“

אין דערועלבער רגע האָט מען אונז אַרומגערוינגערט, אַרעסטירט, און נישט קוקענדיג אױף מײַנע פֿראַטעסטען, האָט מען מיך אָבגעשיקט אַהער. דעם גאַנצען וועג זײַנען מיר געגאַנגען צײַפֿוס. איהר קענט זיך גאַרניט משער זײַן, מיין הערר, די פֿײַזישע און מאָראַלע יסורים, וואָס מיר האָבען געהאַט אױסצושטײַען. זעהט, וואָס די אָנשטריינגונג, דער הונגער, דער דורשט האָבען פֿון מיר געמאַכט,

אומזיסט האָב איך די גאַנצע צײַט געזוכט מיט אַלע מעגליכקײַטען צו קומען אין וואָס פֿאַר עס איז פֿערבינדונג מיט מיין פֿאַמיליע, מיט מײַנע פֿרײַנד!

קײַנער האָט מיר נישט געגלױבט, אַלע האָבען געזאָגט, אז איך בין אַ געפֿעהרליכע רעוואָלוציאָנערקע; און אז איך האָב געפרוּאוּט רײַדען, דער צעהלען, אז איך האָב געזאָגט, אז איך בין אַ געוועהנליכע פֿרוי, אז אי האָב נישט גענומען קײַן שום אָנטהײַל אין דער קאַמײַנע, האָט מען מיר אַרײַנגעלאַכט אין פֿנים אַרײַן און מיך גערופֿען לײַנגערן!“ פֿערשטעהט זיך אז דער דעפּוטירטער האָט זיך געסטאַרעט און בע-פֿרײַט דױע פֿרוי, וועלכע וואָלט, אָהן זײַן הילף, זיכער פֿעראַורטהײַלט געוואָרען פֿון אַ פֿרײַע-געריכט און פֿערשיקט געוואָרען קײַן נומעאַ, „אַלס אונטערצײַנדערין“!!!

די קעלט איז וואָס ווײַטער געוואָרען אַלין שטאַרקער און ס'איז אונ-מעגליך געווען צו לעבען אין אונזערע שטאַלען. אין דעם אָרט, וואו איך און נאָך צעהן פֿעראַורטהײַלטע האָבען זיך געפֿונען, זײַנען מיר געצוואונגען געווען אַרומצוגעהן די גאַנצע נאַכט, אַניט וואָלטען מיר פֿערפֿאַרען געוואָרען פֿון קעלט... ס'איז געווען אזױ קאַלט, אז מיר האָבען דעם אָטעהעס נישט געקענט אָבכאַפען, בײַ אײַנער פֿון אונז זײַנען די פֿײַנגער פֿערגלױווערט געוואָרען. עסען האָט מען אונז געגעבען פֿײַן'ס ערגסטען, אײַנפֿאַכע פֿאַמניע, מיט וואָס מען פֿלעגט אױסשוײַנקען די געפֿעס. ס'איז שײַן פֿשוט געווען אונמעגליך אױסצוהאַלטען, און אײַן אָבענד,

וען דער הויפט-וועכטער איז דורכגעגאנגען, האָב איך זיך איינגעשמעלט פֿאַר מיינע פֿריינדיגען און האָב פֿראַטעסטירט געגען די גידעריגע בע- האַנדלונג.

— מיין הערר, — האָב איך זיך אָבגערופֿען צום הויפט-וועכטער — מיר קענען דאָ מעהר נישט בלויבען... ביינאָכט איז אונמעגליך איינצושלאָפֿען; מחמת קעלט. און נאָך מעהר: מיר שטאַרבֿען איינפֿאַך פֿון הונגערי. קענט איהר נישט זעהן, אַז מען זאָל אונז געבען בעסערע שפייז און אויך קאָלדרעס מיט וואָס זיך צו צודעקען ביינאָכט?

דער וועכטער האָט כלומר'שט געמאַכט אַ רהמנות-פנים.

— אָרעמע פֿרױען! — מאַכט ער — זייט בערוהיגט, איך וועל זיך אָנגעהמען פֿאַר אייך און זעהען פֿערבעסערן אייער לאַגע.

אָבער עטליכע טעג זיינען אַוועק און אונזער ראַגע האָט זיך אפילו אויף קיין איין האָר נישט פֿערבעסערט.

דאָך האָט דער וועכטער, וועלכער איז וואָס ווייטער אַלץ פֿריינדליכער געוואָרען צו אונז, נישט אייפֿגעהערט צו ווידערהאַלען:

— האָט נישט קיין יסורים... כ'פֿעריזכער אייך, אַז איך טהו אַלץ וואָס איך קען, אייער לאַגע צו פֿערבעסערן.

אָט דער בחור איז געווען אַ ריכטיגער תלמיד פון מאַרסעראַניץ... מעהר נישט, מאַרסעראַני איז געווען ברוטאַל, בעת ווען זיין חבר האָט גע- וואוסט ווי אַזוי צו זיין גרויאַס אין דערזעלבער צייט וואָס ער האָט כלומר'שט געמאַכט אַ פֿריינדליכען פנים.

אָה, אָט די געפֿענגניס וועכטער!

כ'האָב זיי גוט דורכגעשטודירט...

מען וועט זעהן פֿון דעם, וואָס קומט ווייטער, אַז דער בעסטער פֿון זיי איז נישט ווערטה געווען קיין שטריק אפילו אויפֿגעהאַנגען צו ווערען.

מיר האָבען אויך געהאַט סאָלאַטען אונז צו היטען, און כאַטש זיי האָט בען אונז בעהאַנדעלט גראָב אין שטריינג, האָבען זיי פֿונדעסטוועגען געהאַט פֿאַר אונז אַ מין דרך ארץ און זיי האָבען בעוואונדערט אונזער האַלטונג.

איין אַזענד האָב איך דורך דער טהיר פֿון מיין געפֿענגניס געהערט אַ געשפּרעך:

דאָס האָבען די וועכטער צווישען זיך גערעדט.

אייער פֿון זיי רופֿט זיך אָב:

— אַה, מיינע פֿריינד, ווען איהר וואָלט געוואוסט וויפֿיעל פֿון די דאָ זיגע קאַמונאַרען איך האָב דערשאַסען!... ווען איך וואָלט געהאַט אַזויפֿיעל פֿינג-פֿראַנק-שטיקער וויפֿיעל קוילען איך האָב אין זיי אַריינגעשאַסען, וואָלט איך זיך געקענט קויפֿען אַ הויז... און אַ שעהן הייז דערצו...

— איך — האָט אַן אַנדערער געענטפֿערט — האָב אויך גע'הרג'עט איבער אַ הונדערט... אָבער וואָס אמת איז אמת, דייע רעוואָלוציאַנערן זיינען

אלע געווען שטאלצע יונגען, זיי זיינען אלע געשטארבען ווי מוטהיגע העל-
דען, זיי האבען אריבערגעלייגט אין האנד איבער דער אנדערער און גע-
האלטען דעם קאפ אין דער הויך... א טהייל פֿון זיי האבען זיך אויפגעריסען
די העמדער און געשריען: „שוסט! מיר האבען קיין מורא נישט“ קיין איינער
פֿון די וואָס מיר האָבען אוועקגעשיקט אויף יענער וועלט האָט זיך קיין קרים
נישט געגעבען...

ווארט אַקארשט, איך דערמאָן זיך אָן אַ הויכען כחור, וואָס ער אַרײַ
האַט אונז אָנגעהאַן פֿיעל מעהר צרות איירער אַ גאַנצע מחנה רעוואָלו-
ציאָנערן...

ער איז געשטאַנען אויף אַ באַריקאַדע, איינער אַליין, בײַ אַ קאַנאַן.
דער כחור האָט געמוזט זײַן אַ דעזערטירער פֿון דער קאַוואַלעריע,
מחמת ער האָט פֿערשטאַנען אַן עסק... מען האָט געדאַרפֿט זעהן ווי ער האָט
דאָס אַביסעל געשאַסען!

כמעט אַ האַלבע שעה נאָכאַנאַנד האָט ער אונז געהאַלטען אין אײַן
באַמבאַרדירען... ווילסט נאָך — נאָ דיר!
ענדליך איז ער בעזיעגט געוואָרען.

אונז האָט זיך איינגעגעבען זיך אַראַכצולאָזען פֿון דער אַנדער זײַט
באַריקאַדע.

ער שטעהט מיר נאָך פֿאַר די אויגען... דאָס איז געווען אַ מאָן פֿון
זעקס פֿום די הײַד...

ער איז געווען מלא שמחה, צופֿרידענען און גליקליך מיט דעם וואָס ער
האַט אויפֿגעטהאַן.

אַנשטאַט צו וועלען אַנטלויפֿען פֿון אונז, בעת מיר זײַנען צוגעקומען
נאָהענט צו איהם, האָט ער אונז אָנגעקוקט מיט אַ שמייעל און איינפֿאַך
געזאָגט:

— נאָ!... אַצונד איז אייער צײַט! כִּהאַכ פֿערדיענט דערשאַסען צו
ווערן, אָבער איך וועל שטאַרבען מוטהיג, ווי אַ העלד.

און, כנאמנות, ער איז געשטאַרבען ווי אַ אמת'ער העלד...
— דאָס איז מיר גאָר קיין חידוש נישט, — האָט זיך אָבעררופֿען אָן
אַנדער סאָלדאַט.

אַז איך בין געווען בײַ גענעראַל קלינגשאַן אין קאַרפּוס, האָט מען אונז
אײַנמאַל געבראַכט צופֿיהרען אַ מחנה פֿון הונדערט פֿופֿציג רעוואָלוציאָנערן,
וואָס מען האָט איבערגענומען מיט זײַערע וואַפֿען אינאײַנעם.

זיי האָבען זיך אלע אויסגעשטעלט אין אַ שורה, אַקוראַט ווי זיי וואַלטען
געווען אויף'ן מושטיר, און קיין איינער פֿון זיי האָט נישט געמאַכט קיין
קרומע מינענע.

אײַנער פֿון זיי, פֿיין געקליידעט, כִּזעט איהם נאָך, אַקיראַט ווי ס'זאָלט
אָר וואָס געשעהן — האָט זיך וואָגאַר אָבעררופֿען צו אונז מיט אַ שמייעל

אויף די ליפּען: „סטאַרעט זיך צו שיסען אין האַרצען... זעהט, מיין קאַפּ זאָל בלויבען גאַנץ, כדי מיין פּאַמיליע זאָל מיך קענען דערקענען.“ דאָס האָט אורדאי געמוזט זיין אַ רייכען מאַן'ס אַ זעהן, וואָס האָט זיך אַרײַנגעוואָרפֿען אין דער קאַמונע, ווייל די עלטערן זיינע האָבען איהם אויפֿגעהערט געבען געלד אויף צו לעבען... ווי מיינט איהר, הערר אָפֿיציר?

— וואָס ווייס איך? — האָט געענטפֿערט אַ גראַבע ייִמיטע, — איינאָך איז זיכער, אז די, וועלכע מיר האָבען דערשאַסען, זיינען גיט געווען קיין טרוםען...

אַז איך האָב בעדאַרפֿט געבען אַ בעפֿעהל צו שיסען אויף די קאַמונאַרען. האָב איך זיך אימער צוריקגעהאַלטען אויף אַ ווילע; דאָס איז דאָך אַ זעלבסטפֿערשמענדליכע זאַך, ניט אזוי? אָט די אַרע הברה-לייט, כאַטש דער מוח איז ביי זיי געווען איבערגעקעהרט, זיינען זיי פֿונדעסטוועגען פֿאַרט געווען פֿראַנצויזען...

מיט די פֿרייסען איז עפעס אַנדערש... אין זיי האָב איך מיט פֿערגגיגען געשאַסען, גיט קוקענדיג אויף קיין זאַך... אָבער די קאַמונאַרען... מילא! וואָס געווען איז געווען, אָבער נאָך אַלעמען איז דאָס אַן אונגליק, אַז ברידער זאָלען זיך דאַרפֿען קוילען און שטיקען איינע די אַנדערע!...

און אזוי ווי ס'איז געוואָרען שפעט, האָבען זיך די סאָלאַטען אויסגע-צויגען אויף זייערע בעטען און פֿערוזכט צו שלאָפֿען.

אויב איך האָב דאָ געבראכט דווען געשפרעך, ווערבען איך האָב פֿער-צייכענט כמעט וואָרט ביי וואָרט, איז דאָס נור דערפֿאַר, כדי צו ווייזן, אַז צווישען אינזערע תּלנים זיינען געווען אסך, וואָס האָבען געטהאָן דאָס וואָס זיי האָבען געטהאָן געגען זייער ווילען!...

ס'איז אונטערגליך זיך צו מאַכען אַ בעגריף מכה דעם צושטאנד פֿון שרעק אין אויפֿרענונג, וואָס די פֿאַרײַער בעפֿעלקערונג האָט איבערגעלעבט אין מושך פֿון די בלוטיגע טעג.

די, וואָס נאָך זייער פֿאַרזיכטן נאָך אָדער נאָך זייער פֿערגאַנגענהייט וואָלט מען נאָר געגלויבט, זיי זאָלען נעהמען אַנטהייל אין קאַספּ, האָבען צייטגעוויזן אַרויסגעצייגט אַ העלדישען מוטה.

דער עיקר האָבען זיך די פֿרויען אויסגעצייכענט דורך זייער ענערגישער האַלטונג.

ברוזשואַזע רייכע פֿרויען זיינען אַרונטער אין גאַס, מיט רעוואָלו ערן אין די הענד. זיי פֿלעגען שיסען אין די סאָלאַטען און מיט אַ שטאַלצע מיינען און מיט אַ בליק פֿון האַס פֿלעגען זיי דערנאָך זאָגען: „גו שוין, דערשיסט נו דאָ אויף'ן אָרט.“

אויגע פֿון זיי, מאַדאַם ב., וועלכע איז גענומען געוואָרען פֿון אַ הויז
זואו מען האָט געשאַסען פֿון די פֿענסטער, האָט זיך שיער ניט אליין דער-
שטיקט, אום ניט אָבגעפֿיהרט צו ווערן קיין ווערסאָיל.

— ווייס איך וואָס, — האָט זי געשריען צו די סאָלאַטען — מאַכט
אַ סוף! וואָס טויג אייך נאָך מיך פֿיהרען אַזאַ לאַנגען וועג?
און זיך אָנשאַפֿאַרענדיג אָן וואַנד, מיט אויסגעשטרעקטע אָרעמס, האָט
זי געבעטען, מען זאָל זי גלייך הרג'ענען.
די אַלע, וועמען מען האָט הינגעריכטעט, זיינען געשטאַרבען מיט אַ
שמייכל פֿין פֿעדראַכטונג, אזוי ווי אמת'ע מאַרטירער, וואָס זיינען זיך מקריב
פֿאַר אַ גרויסע זאַך.

די סאָלאַטען האָבען ניט געהאט קיין פֿונק פֿון מיטלייד אין זיך...
מען האָט זיי אזוי אויפֿגערייצט געגען פֿאַרזי און איהר בעפֿעלקערונג,
אַז ביי זיי אין די אויגען איז יעדער איינער וואָס האָט ניט געטראָגען קיין
אונטֿערמע געווען פֿעדערעכענט פֿאַר אַ שונא,
און זיי האָבען גע'הרג'עט אָהן אַ פֿאַר וואָס,
זיי האָבען געשאַסען אָהן אויפֿהער.

טאָמער האָט זיך בעוויזען אַ קאָפּ ערגעץ וואו הינטער אַ פֿענסטער,
האָבען זיי גלייך געשאַסען.

קיים האָט זיך אַ צושראָקענער פֿערבייגעהער געצייגט ערגעץ וואו אויף
אַ קאַלץ פֿון גאַס, האָט מען איהם דערשאַסען אזוי ווי אַ משוגע'נעם הונד...
וואָס איז דער וואונדער, אַז אזויפֿיעל פֿרויען, וועמעס מענער, ברודער
אַדער ויהן מען האָט גאָר אָהן אַ שום אורזאַכע דערשאַסען, זיינען געוואָרען
דעוואָלוציאָנערקעס אין די בלוטיגע טעג?

אָבער ניט נור אויף דער גאַס האָט מען גע'הרג'עט.
מען האָט אויך ערמאָרדעט די פֿערוואונדעטע אין די אַמבולאַנסען.
אַ געוויסער דאָקטאָר פֿאַנג אַזוי אויף אַזאַ אַוּן אַוּן דער'הרג'עט געווארען,
בעת ער איז אַרומגעגאַנגען אַרום פֿערוואונדעטע רעוואָלוציאָנערן.
דעם 25טען מאַי איז ער געווען אין דעם גרויסען סעמינאַר פֿון „סען-
סיפּליס“, וואו די פֿעדערירטע האָבען געמאַכט אַן אַמבולאַנס, אַ שפּיטאָל פֿאַר
די פֿערוואונדעטע.

אַז די ווערסאָילער אַרמעע האָט פֿערכאַט דעם געגענד פֿון דעם
„רויסען קרוין“ איז צוגעקומען אַ מתנה פֿון סאָלאַטען צום סעמינאַר. דער
אָפּיציר האָט געזאָגט, אַז ער וויל ריידען מיט דעם שעף פֿון אַמבולאַנס,
דאָקטאָר פֿאַנג איז אַרויס צו איהם.

— פֿאַרהאַן דאָ פֿעדערירטע? — האָט דער אָפּיציר געפֿרעגט.
— איך האָב דאָ פֿערוואונדעטע, דאָס איז אַלעס, — האָט דער דאָק-
טאָר געענטפֿערט — ס'איז אמת, אַז זיי זיינען רעוואָלוציאָנערן, אָבער זיי
זיינען שוין דאָ זייט היבשע עטליכע טעג...

ער האָט נאָך נישט אוספּייעט ענדיגען די ווערטער, האָט זיך דערהערט אַ שאַס, דאָס האָט איינער פֿון די פֿערוואַנדעטע, וועלכער איז געווען צו-מישט פֿון היין, אויסגעשאַסען אין דער לופֿטען.
אַן אויפֿגערגטער האָט זיך דער אָפּיציר אַרויפֿגעוואָרפֿען אויף דאָקטאָר פֿאַנאָ מיט אַ געשריי :

— אַה, איהר לייגט... איהר לייגט!... איהר האָט אונז געוואָלט אַרײַנכאַפֿען אין אַ פּאַטשקע. איהר זײַט אַ פֿריינד פֿון דייע באַנדיטען... איהר זײַט איינער פֿון זײַער הברה... נאָ, איהר וועט גלייך דערשאַסען ווערן.

דער דאָקטאָר האָט פֿערשאַטאַנען, אז עס וועט זײַן אַרויסגעוואָרפֿען די מיה, ווען ער וועט פֿרובירען זיך פֿערטהייריגען, און ער האָט דעריבער קײן וואָרט נישט אויסגערעדט און זיך נישט געוועהרט געגען די תּלײַנים.
אין עטליכע מינוט אַרום איז דער אונגליקליכער יונגער מאַן געפֿאַלען טױט מיט צעהן קײלען אין זײַן קערפּער...

דער דאָקטאָר פֿאַנאָ איז אַן אונשולדיגער אָפּפֿער.
און וויפֿיעל זײַנען געווען צווישען די, וועמען די ווערסאָלער האָבען אויסגעשלאַכט, וואָס זײַנען נישט געווען מעהר שולדיג פֿון איהם!
וויפֿיעל האָבען בעצאָהלט מיט זײַערע לעבענס פֿאַר די טהאַטען פֿון אַנדערע!

אויף „רי דע גרענעל“, ביים קאַלץ פֿון „רי דע לאַ שעו“, וואו די רע-וואָלוציאָנען האָבען אויפֿגעשטעלט אַ באַרקאַדע, זײַנען פֿאַרגעקומען כּרו-מיגע סצענעס.

פֿון אַ פֿענסטער איז אַראָב אַ קױל און האָט דער'הרג'עט אַ סאָלדאַט, גלייך האָבען זיך די סאָרדאַטען אַ לאָז געטהאָן אויף די טרעפּ, אויפֿ-געבראַכען די טהיר און אַרונטערגעפֿיהרט אין גאַס אַלעמען, וועמען זײ האָבען נור געפֿונען אין הויז.
צווישען די דאָזיגע געפֿאַנגענע איז געווען אַן אַרעמער שריפֿט זעצער, בלינד און געלעהמט אויף די פֿיס.

מען האָט איהם צוגעטראָגען צו דער באַרקאַדע, וואו מען האָט איהם אַנדערגעזעצט, און נישט קוקענדיג אויף די פּראָטעסטען און די געשרײַען פֿון זײַן פֿרוי און זײַנע צוויי טעכטער, האָט מען איהם דערשאַסען.
וועט מען ווען עס איז דערגעהן די צאָהל פֿון די שווינדלערישע שפּע-קולאַנטען, וועלכע האָבען אַליין אונטערגעצונדען זײַערע וואוינונגען, כּדי אָבצונעהמען דערפֿאַר געלד בײַ די פֿעריזכערונגס-געוועלשאַפֿטען, און וועלכע האָבען אַרויפֿגעוואָרפֿען אויף די פֿעדעריטע דעם פֿערברעכען, וועלכען זײ האָבען אַליין כּעגאַנגען? (*)

(*) עטליכע מאַנאַט נאָך דעם אויפֿשטאַנד האָט דאָס געריכט פֿון דער סען פֿעראַורטהײַלט צו צעהן יאָהר שווערען קערקער אַ געוויסען שווינד-ער.

ווער קען דערגעהן די צאהל פֿון די שפּיאָנען און פּראָוואַקאָטאָרס, וועלכע זיינען געשטאנען אין טיער'ס דיענסט?

עטליכע טעג נאָך'ן 18-טען מערץ זיינען צוויי פֿעדעריטע, וועלכע האָ- בען געטראָגען אַ קאָסטען אין „האַטעל דע וויל“, בעפֿאלען געוואָרען פֿון אַן יונגעקאָנטען מאַן, מיט אַ האַק אין דער האַנד.

איינער פֿון די פֿעדעריטע איז געפֿאלען טויט.

מען האָט גלייך געפֿאַקט דעם מערדער, וועלכער האָט זיך געזוכט אַרויסצודרעהען און האָט כלומר'שט געשריען: „מיר זיינען פֿערלאָרען... מיר זיינען פֿעראַטהען! פֿאַראַן שפּיאָנען צווישען אונז... גיט מיר אַב מיין האַק, אַיך וועל צו'הרג'ענען נאָך עטליכע.“

דער פֿאַליציי קאָמיסאַר פֿון'ם „האַטעל דע וויל“ האָט געפֿונען ביי דיווען באַנדיט פֿאַפּירען און אַ ביכעל, וועלכע האָבען געצייגט, אַז ער איז געווען אין דיענסט פֿון דער ווערסאַילער רעגירונג.

דעם זעלבען טאָג אין אַווענד איז אַ מאַן, אָנגעהאַן ווי אַן אַפּיציר פֿון דער קאָמונע, געקומען אין „האַטעל דע וויל“ פֿרעגען, וואָס ער האָט צו טהאָן.

אַ קאָמאַנדיר פֿון די פֿעדעריטע איז אַריינגעקומען אין זאַל, האָט אַ קוק געטהאָן אויף'ן אַפּיציר, און אַזוי ווי ער האָט איהם נישט געקענט, האָט ער איהם געפֿרעגט ווי ער הייסט.

דער „אַפּיציר“ איז געבליבען אַ צוטומעלטער.

— אָבער ניין, — מאַכט דער קאָמאַנדיר, — איהר זייט נישט איינער פֿון אונזערע.

מען האָט דעם בחור אַרעסטירט און געפֿונען, אַז ער איז געווען אַ ערסט ילער שפּיאָן.

דער פֿעראַטה האָט אָנגענומען אַלערליי פֿאַרמען.

לעדישען סוחר מיט'ן נאָמען פֿ., וועלכער האָט זיך מודה געווען, אַז ער האָט אַליין אונטערגעצונדען זיין הויז מיט דעם צוועק, אָבצוגעהמען אַ גע- וויסע סומע געלט, אויף וועלכע דאָס הויז איז געווען פֿערסעקורירט.

אַן אַנדערער, מיט'ן נאָמען וויענאָ, האָט אַליין אָנגעמאַכט אַ שרפה ביי זיך אין הויז און האָט אַוועקגעשיקט אַ בריף צום קריעגס געריכט פֿון ווער- סאַיל, מסר'ענדיג אַ פֿעדעריטע, וועלכער האָט געוואוינט לעבען איהם. דער פֿעדעריטער איז פֿעראורטהיילט געוואָרען צום טויט. מען האָט איהם דערשאַסען און וויענאָ האָט אָבגענומען אַ גרויסע סומע ביי דער פֿער- יכערונגס-געוועלשאַפֿט.

אָבער דער דאָויער וויענאָ האָט געהאַט אַ שוואַרצען סוף. איינער פֿון זיינע קרובים האָט איהם גע'מסר'ט און ער איז פֿערשיקט געוואָרען אויף קאָסאַרגע, וואו טר איז אַ פֿאַר יאהר צוריק געשטאַרבען.

אוי קען מען לייענען אויף'ן סוף פון לארא'עס ראפארט צו קאלאנער באפאר פאלגענדע ווערטער:

„איך שיק אייך דאָ די נעמען פֿון די פֿריינדע און פֿריינדיגען, וואָס האָבען זיך גוט אויפֿגעפֿיהרט אין צייט פֿון אויפֿשטאַנד און האָבען פֿיעל געלייסמעט פֿאַר דער ווערסאַלער רעגירונג.“

און נאָכדעם אַ גאַנצע ליסטע פֿון נעמען פֿון מענער און פֿרויען, וועלכע האָבען פֿעראַטהען דאָס פֿאַלק, אוינזערע שינאים האָבען געפֿונען מיטהעלפֿער צווישען די גאַסען-פֿרויען און אַנדערע געוונקענע ברואים, וועלכע האָבען צו זייער געוועהליכער שאַנדע נאָך גענומען אויף זיך די שאַנד פֿון פֿער-ראַטהען!!!

מען דערצעהלט אויך וועגען אַ געוועזענעם רעגירונגס-בעאמטען, וועל-כער האָט אין צוויי מאָנאַט צייט אָבגענומען זעכציג טויזענד פֿראַנק פֿאַר זיינע מסיירות, אָבער ער האָט זיך אַליין פֿעראַטהען, דורך אַ בריעף זיינעם צו זיינע עלטערן האָט מען זיך דערוואוסט וועגען דעם, מען האָט איהם געפֿאַקט און נאָכדעם ווי ער האָט זיך מודה געווען, האָט מען איהם דער-שאַסען אויף טויט.

אַ געוויסער פֿראַצענטניק פֿון „רי דע טאַמפל“ האָט אַרויסגעגעבען די ווערסאַלער צוויי און דרייסיג קאָמואַרען, וועלכע זיינען דער'הרג'עט גע-וואָרען.

דער דאָזיגער מוסר האָט געקראָגען פֿאַר זיין שמוציגער אַרבייט עלף טויזענד פֿראַנק, פֿון וועלכע ער האָט אָבער גאָר נישט גענאָסען, ווייל אוימעזער פֿון זיינע שונאים האָט איהם אַליין גע'מסר'ט. מען האָט איהם אָבגעפֿיהרט אין דער קאָזאַרמע „לאָבאַ“ און דאָרט איז ער דערשאַסען געוואָרען. ווי מען קען זעהן, בעצאָהלען זיך די שלעכטע טהאַמען זעלטען פֿאַר די, וועלכע טהוען ווי.

* * *

איך קעהר זיך אום צו דעם געפֿענגניס פֿון שאַנטיע, מען האָט אונז דאָרט נאָך אַלץ געהאַלטען אונטער דער שטרענגסטער אויפֿזיכט און מיר האָבען נישט אָנגעהויבען וויסען, וואָס מען קלעהרט צו טהאָן מיט אונז. איינמאָל, אין אַ אין דער פֿריה, זאָגט אונז דער הויפּט וועכטער אָן אַ נייעס, אַז מיר ווערען איבערגעשיקט קיין אָבערווי.

— וואו איז דאָס ערגעץ אָבערווי? — האָט אַ פֿרעג געטהאָן איינע פֿון די געפֿאַנגענע.

— ב'הויב נישט אָן וויסען, — האָט דער וועכטער געענטפֿערט, איך האָב ערקלעהרט מיינע פֿריינדיגען, וואו עס געפֿינט זיך די דאָזיגע שטאָרט, וועלכע איך האָב גוט געקענט, ווייל איך בין דאָרט פֿערבייגעפֿאַה-רען עטליכע מאָל.

מען האָט אונז אוועקגעפֿיהרט אויף דעם ווערסאַלער וואָקזאַל און דאָרט האָט מען אונז אַריינגעזעצט אין געפֿענגניס-וואַגאָנען.

דער שנעע איז געפאלען גרויסע שטיקער ווייז אין מיר האָבען זיך גע-
טרייסעלט אונטער אונזערע קלעגליכע דינע מלבושים.
דעם גאַנצען וועג האָט מען אונז מעהר נישט געגעבען נאָר צו שטיקלאַך
כרויט, און אַז מיר האָבען פֿערלאַנגט אַ טרונק, האָבען אונז די וועכטער
אַרויפגעבראַכט שנעע אין זייערע היטלען.

אויף מאָרגען, בעגינען צו טאָג, זיינען מיר אַנגעקומען אין אָבעריוו.
פֿון וואַקזאַל האָט מען אונז אַוועקגעפֿיהרט אויף וועגען אין דער טורמע
פֿון דיווער שטאָרט, אַ גרויסע טהיר האָט זיך אויפֿגעפֿענט און מען האָט
אונז אַריינגעלאָזט אין אַ זאַל, וואו ס'איז געשטאַנען אַ גרויסער אויווען
און האָט פֿערשפּרײט איבער'ן גאַנצען צימער אַן אַנגענעמע, זיסע וואַרמי-
קײט.

דאָס איז געווען דאָס ערשטע מאל וואָס מיר האָבען דערווען אַ פֿיער
פֿאַר אונזערע אויגען, זינט מען האָט אונז גענומען אין תּפּיסה.
אָבער ווי מיר זיינען נאָר צוגעגאַנגען צום אויווען, זיך אַנצואוואַרעמען
ביסעל, האָט אונז אַ וועכטער אַוועקגעשטופּט מיט אַ ווילדער רציחה,
אַ שרײַענדיג :

— טראַגט זיך אָב פֿון דאַנעט, איהר אויסוואַרפֿען וואָס איהר זײט!
מיר האָבען אַלואָ געמוזט אַוועקגעהן.
מען האָט אונז אַריינגעפֿיהרט אין אַ קאַלטען קאָרדאָר מיט אָפֿענע
פֿענסטער, און נאָך געוויסע צערעמאָניעס האָט מען אונז אַריינגעלאָזט אין אַ
צימער, וואו עס האָבען זיך געפֿונען אַ צוואַנציג כעסען.
— איהר בלייבט דאָ דערווייל, ביז וואַנעט מען וועט אייך צוגעהמען
אין בעזונדערע קעמערלאַך, — האָט געזאָגט אונזער געפֿענגניס-וועכטער —
און דער עיקר, קיין ליאַרס געמאַכט, איהר הערט? אָדער איך וועל אייך
אַלעמען אַריינזאַרפֿען אין קעלער...

מיר זיינען געווען שרעקריך פֿערמאַטערט, אָהן כּוחות, אייניגע פֿון אונז האָבען
זיך גלייך אויסגעצויגען אויף די בעטלאַך און די איבעריגע האָבען זיך גע-
גענומען פֿעריכטען ווי עס איז זייערע קליידער, וועלכע זיינען געווען אין אַ
שרעקליכען צושטאַנד.

אַרום זעקס אַזײַגער פֿאַרנאַכט האָט מען אונז אַריינגעטראָגען אַ מין
מוסנע, שוואַרצע געקעכץ, וואָס מען האָט נישט געקענט געהמען אין מויל
און מען האָט אונז צוגעשפּילעט יעדער איינער אַ נומער צום אַרבעל,
איך האָב געקראָגען דעם נומער 2182.

— אַ שלעכטע צאָהל! — רוטש זיך אָב אַ חבר'שע צו מיר,
— פֿאַר וואָס עפעס?...
— ווייל אַז מען רעכענט צונויף דעם 2, דעם 1, דעם 8 און דעם 2,
איז צוזאַמען דרייצעהן.

— נאָ! — האָב איך געענטפֿערט — איך בין נישט אַבערגלױביש... און

אחויך דעם קען מיר שוין ניש זיין ערגער ווי ס'איז מיר געגאנגען ביו אהער!
אך! איך האָב ניש געוואוסט וואָס עם ערווארטעט מיך!
איך האָב שוין, דוכט זיך, געהאט גענוג געליטען, אָבער איך האָב נאָך
געמוזט ליידען פֿיעל מעהר!

ב'האָב געקענט כמעט אַלע מיינע ליידענס-גענאָסיגען.
אייניגע פֿון זיי האָבען געשמיעלט אַ ראָלע אין דער צייט פֿון דעם
אויפֿשטאַנד. די אַנדערע האָבען כמעט ניש גענומען קיין שום אַנטהייל אין
דער קאַמונע און זיינען פֿונדעסטוועגען פֿאַרט פֿעראורטהיילט געוואָרען.
איינע פֿון די לעצטע איז געווען אַן אַרימע אַלטימשקע, וועלכע מיו
האָבען גערופֿען „מאַמאַ לואי“.
אָט די אונגליקליכע איז נאָרניש געווען פֿערמישט אין די אונרוהען פֿון
מאַי און דאָך האָט איהר אַ קריענס-געריכט פֿער'משפט פֿערשוקט צו ווערן
אין ניי-קאַלעדאָניען.

איהר געשיכטע איז האַרצרייסער,
„מאַמאַ לואי“ האָט געהאַט צוויי זיהן, צוויי עהרליכע, בראַווע יונגען
אינטעליגענטע, פֿלייסיגע אַרבייטער, וועלכע זיינען געווען איהר גאַנצע פֿרייד,
איהר גאַנצע האַפֿנונג...

אַז דער אויפֿשטאַנד האָט אויסגעבראַכען, האָבען פיער און זשאַק —
אַזוי האָבען די צוויי יונגע לייט געהייסען — אָנגעהויבען בעזוכען די רע-
וואַלוציאַנערע קלובס און די פֿערוואַלונגען.

זיי זיינען באלד געוואָרען איבערגעגעבענע אָנהייגער פֿון דער קאַמונע
און זיי האָבען זיך אַרײַנגעוואָרפֿען אין קאַמפֿ מיט דעם גאַנצען פֿייער פֿון
זייערע יונגע יאָהרען.

אין די לעצטע טעג פֿון דער קאַמונע זיינען זיי מיט אַמאָל נעלם גע-
וואָרען...

זיינען זיי דער'הרג'עט געוואָרען אויף אַ באַריקאָדע אָדער מען האָט
זיי אָבגעפֿיהרט אין סאַטאָרי?

די מושער זייערע האָט זיך גענומען זיי זוכען. זי איז אַרומגעלאָפֿען פֿו
פֿאַבורג צו פֿאַבורג, פֿון פֿעסטונג צו פֿעסטונג; זי האָט דורכגעזוכט אַלע
טויטע קערפֿער, וואָס זיינען געלעגען אויף די עקען פֿון די גאַסען.

אָבער זי האָט ניש געפֿונען איהרע זיהן.

אַן אַנדערע אויף איהר אָרט וואָלט פֿערצווייפֿעלט געוואָרען, אָבער
„מאַמאַ לואי“ איז געווען איינע פֿון יענע פֿרויען, וועלכע פֿערלירען קיינמאָל
קיין האַפֿנונג ניש און וועלכע קענען זיך נאָר ניש גלויבען, אַז דער טויט
יאָר אויף אַזאַן אופן פֿערבאַפֿען די, וועמען זי האָט אַזוי ליעב...

— מיינע זיהן זיינען נישט אין פֿאַרן, — האָט זי זיך געטראַכט —
מען האָט זיי אודאי אָבגעשיקט אין סאַטאָרי

און זי איז אוועק צופום קיין ווערסאיל און פֿון דאָרט צו דעם שרעקליכען פּלאַץ, וואו דער טויט האָט נישט אויפֿגעהערט צו בושעווען...
ביים אַרײַנגאַנג צו סאַטמאַרי איז געשטאַנען אַ סאָלדאַט מיט אַ ביקס אין דער האַנד.

— מײַנע קינדער זײַנען דאָ, — האָט „מאַמאַ לואײ“ געזאָגט — כ׳וויל זיך זעהן מיט זײ... —

— אונגעגליך, — האָט דער סאָלדאַט געענטפֿערט.

— כ׳וויל זײ זעהן, זאָג איך אײך... —

— איהר וועט נישט אַרײַנגעהן... איהר קענט נישט אַרײַנגעהן!

— נאַ, און אײך זאָג אײך, אַז אײך וועל יאָ אַרײַנגעהן, — האָט דו

אַרימע אַלטיטשקע זיך אָכגערויפֿען.

און מיט אַ שניידענדער שטימע האָט זי אויסגעשריען

— ס'לעבע... דײ... קאַמונע!... —

מען האָט זי גלייך אַרעסטירט.

— איהר זעהט אַלזאָ, אַז אײך האָב רעכט געהאַט, ווען אײך האָב גע-

זאָגט, אַז אײך וועל פֿאַרט אַרײַנגעהן, — האָט די מוטהיגע פֿרוי געזאָגט צום סאָלדאַט,

אַז זי איז נאָר אַרויף אויף דעם פֿעלד פֿון סאַטמאַרי האָט „מאַמאַ לואײ“ גענומען זוכען איהרע צוויי זיהן.

זיי זיינען נאָך מיט אַ פֿאַר טעג פֿריהער דערשאַסען געוואָרען!

דאָך האָט מען רחמנות געהאַט אויף דיזער מוטער — אַ זעלטענהייט

כײַ די ווערסאָלער — און מען האָט איהר קיינמאַל נישט אויסגעזאָגט אַט דו טרויעריגע זאָך.

מען האָט זאָגאַר געטריבען די „מענשליכקייט“ אזוי ווייט אַז מען האָט איהר אײַנגערעדט, אַז איהרע צוויי זיהן זיינען פֿערשיקט געוואָרען אין נײַ-קאַלעדאָניען.

ביים קריגס-געריכט, אַז מען האָט זי פֿעראורטהײלט אַרס „אונטערציג-

דערין“ — אַ פֿרוי, וואָס האָט אויסגעשריען „ס'לעבע די קאַמונע,“ האָט דען געקענט זיין עפעס אַנדערש ווי אַן אונטערצינדערין? — האָט „מאַמאַ לואײ“

נישט פֿראַטעסטירט, נאָר אַז מען האָט איהר געראַזט וויסען, אַז זי וועט פֿער-שיקט ווערן אין גיזאַן, האָט זי אויסגעשריען מיט אַ געוויין:

— נײַן! נײַן! אײך וויל געהן נאָך נײַ-קאַלעדאָניען.

און אזוי ווי מען האָט געצויגען מיט די פֿלייצעס, נישט פֿערשמעהענדיג וואָס דאָס פֿרײטשט, האָט די מוטהיגע פֿרוי צונויפֿגעלייגט די הענד אײַנע

אײבער דער אַנדערער און מיט אַ בעטענדער שטימע האָט זי געזאָגט:

— אַה, מײַנע העררן ריכטער, האָט רחמנות אויף מײַ... שיקט מײך נישט

אין גיזאַן... מײַנע צוויי זיהן, פֿיער און זשאַן, זיינען אין נומער, נײַ-קאַלעדאָניען, כ׳וויל זיין מיט זיי אין אײַנעם...

אַן אַפֿיציר האָט זיך אָנגעבויען צום פֿרעזידענט און האָט איהם שטי-לערהייט ערקלעהרט וואָס דאָ טהוט זיך.

— איהרע צוויי זיהן האָט מען דערשאָסען, — האָט דער אָפֿיציר גע-
זאָגט, — נאָר זי גלויבט, אַז זיי זיינען אין ניי-קאלעדאָניען... מען האָט איהר
אָזוי אינגערעדט,
אַ היבשע ווילע האָט דער פרעזידענט געקוקט אויף דער אָרעמער
אַלטימסקע, וועלכע איז געשטאַנען אויף די קניע מיט פֿערליינטע הענד, און
דערנאָך האָט ער מיט אַ ריהרענדער שטימע געזאָגט :
— אייער בקשה וועט ערפֿילט ווערען... איהר ווערט פֿערשיקט קיי
נומעאָ.
— אָה, אַ דאַנק, אַ דאַנק, מיינע העררן ריכטער! — האָט די בראַווע
פֿרוי אויסגערופֿען מיט פֿרייד, — אַ דאַנק! איהר זייט גוט, איהר ראַטעוועט
מיר דאָס לעבען! איך וועל ענדליך זיך קענען זעהן מיט מיינע קינדער!

V.

אַ מומער'ס יסורים.

אין דער תּפּיסה פֿון אָבעריוו, וואו איך האָב נאָך אַלץ געוואַרט, מען
זאָל מיך פֿערשיקען קיין ניי-קאלעדאָניען, איז דער רעזשים געוואָרען פֿון מאָג
צו מאָג אַלץ שטריינגער,
אָט אפֿנים מען האָט אונז געוואַלט בעצייטענס געבען צו פֿערווכען דעם
טעם פֿון'ס לעבען, וואָס מיר וועלען האָבען צו פֿיהרען דאָרט, אין אונזער
גלוּת.
און דאָך האָבען מיר אַלע ניט געשמעלט קיין צו גרויסע פֿאָדערונגען.
מיר האָבען בלויז פֿערלאַנגט ברויט צו שטילען אונזער הונגער און אַ
ביסעל פֿייער זיך צו דערוואַרימען!
ברויט האָט מען אונז געגעבען גאַנץ ווייניג; וואָס איז שוין צו פֿייער,
איז עס געווען אָזוי זעלטען, אָקוראַט ווי אַ געפֿיהל פֿון מענשליכקייט ביי
טיער'ן אין האַרצען.
אין מיין לעבענס-מאָג האָב איך ניט געליטען אָזוי פֿיעל קעלט ווי אין
דער דאָזיגער פֿערשאַלטענער תּפּיסה,
אָבער בעת איך בין געלעגען פֿערשמאַכט אויף דער פֿייכטער ברעט,
וואָס האָט מיר געדיענט אַלס בעט, האָב איך געטראַכט פֿון די אונגליקליכע,
וואָס ווערען פֿערשיקט קיין סיביר, און איך האָב זיך געקלעהרט, אַז זיי זיינען
נאָך פֿיעל מעהר צו בעדייערן איידער איך!
דער הונגער, די קעלט, — דערצו ווערט מען סוף כל סוף צוגעוועהנט!
דער מאָגען ווערט איינגעשרומפֿען און די הויט הויבט וואָס ווייטער אַלץ
ווינציגער אָן צו פֿיהלען די בייסענדע, ביטערע קעלט,
פֿאַרהאַן אָבער איין זאַך, צו וואָס איך האָב קיינמאָל ניט געקענט גע-
וועהנט ווערען, דאָס איז: זעהן ווי אַנדערע ליידען.

אפשר איז דאָס דערפֿאַר וואָס די אייגענע יסורים קען מען ניש זעהן מיט די אייגען, אין דער צייט וואָס מען זעהט צו גוט די יסורים פֿון אנדערע.

אַז איך זעה, ווי מען וויינט אַרום מיר, בריינגט עס מיך אַרײַן אין אַ צושטאַנד פֿון מוראָדיגער אויפֿרעגונג...

כִּ'הויב אָן שרעקליך צו ליידען.
איך ווער איינפֿאַך ווילד דערפֿון וואָס איך בין אונטעכטיג צו שטימען די שמערצען פֿון די, וואָס רינגלען מיך אַרום, און איך וואָלט געוואָלט דער שטיקען די, וועלכע פֿעראַרזאכען זיי.

אין דעם געפֿענגניס פֿין אָבעריוו האָב איך איינמאַל בייגעוואוינט אַ הערצרייכענדע סצענע, וועלכע האָט מיך קראַנק געמאַכט אויף עטליכע טעג און איבערגעלאָזט אויף אייביג אין מיר אַ געפֿיהל פֿון עקעל פֿאַר די בע-אַטמע פֿון די טורמעס.

מיר האָבען געהאַט צווישען אונז אַ געפֿאַנגענע מיטן נאָמען בלאַנש דיוואַל, אַ יונגע בלאַנדע פֿרוי, מיט גרויסע בלויע אויגען, פֿול מיט איבער-געבענהייט און צערטליכקייט.

מען האָט לייכט געקענט אַרויסזעהן, אַז די דאָזיגע פֿרוי האָט געהאַט מיעף אין איהר האַרצען איינעם פֿון יענע ווייטאַגען, וועלכע גראָבען אונטער דאָס געוונד און טרייבען דעם מענשען אין קבר, אַסך זיכערער פֿילייכט איי-דער די שווינדוכט אפילו.

בלאַנש דיוואַל איז אַרעסטירט געוואָרען אין דעם געגענד פֿון „רויטען קרייץ“ אין דעם מאָמענט וואָס זי איז אַרויס מיט איהר קינד, אַ אינגעלע פֿון פֿינף יאָהר, פֿון אַ הויז, וואָס איז בעפֿאַלען געוואָרען פֿון סאַלדאַמען.

— האַלט! — רופֿט זיך אָן אַ סאַלדאַט — אָט האָט איהר אייך נאָך אַ קאָמונאַרקע... זי מיינט, אַז זי וועט זיך אויסדרעהען פֿון אונזערע הענד, זי האָט אָבער אַ מעות...

און מיט אַ ווילדער רציחה האָט מען אַ פֿאַק געטהאָן די אַרעמע מוטער ביי די אַרעס און זי אָבגעפֿיהרט אין דער פֿעסטונג פֿון וואַזשיראַר.

זי איז געבליבען עטליכע טעג, אין אַ קאַלטען קאַזעמאַט, און איהר אונגליקליכעם קינד, דער קליינער זשאַק, איז פֿלוצלונג שטאַרק קראַנק גע-וואָרען.

אַזוי ווי דעם קינד'ס צושטאַנד איז וואָס ווייטער אַרץ ערגער געוואָרען, האָט מען איהם אָבגעפֿיהרט אין שפּיטאַל און די מוטער, ניש קוקענדיג אויף איהר געוויין און געבעט, איז אוועקגעשיקט געוואָרען קיין ווערסאַיל.

וואָס פֿאַר אַ מוראָדיגער שמערץ דאָס איז פֿאַר אַ מוטער!
וויסען, אַז איהר קינד ליגט קראַנק און ניש קענען זיין ביי זיין בעטעל, איהם דערוואַרמען מיט איהרע קיזען, איהם געבען די נייטיגע צערטליכקייט, וואָס קיין אנדערער אויסער אַ מוטער איז ניש אים שטאַנד צו געבען!

— זשאק!... מיין קליינער זשאק!... — האָט די אָרעמע געפֿאָנגענע געשלוכצט, — איך בעט אייך, מיינע העררן, ערלויבט מיר ווייניגסטענס איהם צו געהן זעהן, כאָטש אויף איין רגע... כ'שווער אייך, ביי מיין קינד, וואָס איז מיר אזוי מתייער, שווער איך אייך, אַז איך וועל נישט זוכען צו אַנטלויפֿען, אַז איך וועל איהם נור זעהן, וועל איך קומען צוריק אַהער. נאָר איך מוז זעהן מיין קינד... איהם אומאַרמען... ריידען מיט איהם... כ'מוז עס!...

כ'קען נישט לעבען אזוי.
מען האָט זיך לאַנג מישב געווען, צו זאָל מען דער אָרעמער מוטער געבען די ערלויבניש צו געהן זעהן איהר קראַנק קינד, מיט אַ מאָל איז גע-
קומען אַ וועטער מיט'ן נאָמען זשאַנווראַן און האָט געמאַכט אַ סוף צו דעם ישׂוב הדעת. ער האָט דערצעהלט, אַז אין דעם מאַטראַן, אויף וועלכען בראַנש דיִוואַל איז געשלאָפֿען, האָט ער געפֿונען צוויי קיילען פֿין אַ ביקס.
דאָס איז געווען מעהר וויפֿיעל די ווערסאַילער האָבען געדאַרפֿט, אום צו דערשטיקען דאָס געפֿיהל פֿון רחמנות, וואָס האָט זיך געצאָפֿעלט ביי אַ משהיל פֿון זיי אין די הערצער.

בלאַנש דיִוואַל איז אַלזאָ ווירקליך געווען אַ שולדיגע; זיי האָבען איהר, הייסט עס, נישט אומזיסט אָרעסטירט...!

אַז מען האָט איהר געפֿרעגט מכה די קיילען, וואָס מען האָט געפֿונען ביי איהר אין מאַטראַן, האָט זי ערקלעהרט, אַז זיי ווינען נישט איהרע, און אַז אַן אנדער געפֿאָנגענע האָט עס אוראי געמוזט איבערלאָזען אין מאַטראַן. אָבער די ווערסאַילער האָבען נישט געוואָלט וויסען דערפֿון. מען האָט זי אַרײַנגעזעצט אין אַ בעזונדערן קעמערל, און אַלס שומר, זי צו היטען, האָט מען אָנגעשטעלט איהר מוסר זשאַנווראַן גופּא.

מען איז געווען זיכער, אַז ער וועט שוין נישט אַרויסלאָזען זיין אָפֿפֿער פֿון אויג.

דריי מאַנאַטען איז בלאַנש געבליבען אין דער דאָזיגער פֿערפעסטעטער תּפּיסה, וואו די שײן פֿון טאָג פֿלעגט זעלמען ווען צוקומען.
אויף פֿריה-כאַרגען האָט מען איהר אַרויסגעפֿיהרט פֿון דאָרט, אום זי אָבצושטיקען קיין אָבערוו.

אַז די אָרעמע פֿרוי האָט ווידער דערזעהן דעם ליכטיגען טאָג, האָט זיך ביי איהר אין האַרצען אַרײַנגע'גנב'עט אַ שטיקעל האַפֿנונג.

אַלעס איז נאָך אפשר נישט פֿערלאָרען!

מען וועט איהר מן הסתם אַרויסלאָזען פֿריי, אָדער ווייניגסטענס איהר ערלויבען געהן זעהן איהר קינד.

ווי ווייניג זיי האָט עס געקענט א הרע תּלײַנים!

— מען וועט אייך אַצונד אָבפֿיהרען אין דער טורמע פֿון אָבערוו, — האָט איהר זשאַנווראַן געזאָגט,

— וועל איך דאָרט בלייבען לאַנג? — האָט די אונגליקליכע געפֿרעגט.

— אַה ניין, כ'מיון, אז ניש, — האָט געענטפֿערט דער וועכטער מיט אַ ביטרען שמיבעל...—איהר וועט דאָרט פֿערבריינגען פֿופֿצעהן טעג, דריי וואָכען... אפשר... .

— און דערנאָך? ... — האָט געפֿרעגט די געפֿאַנגענע, און איהרע אוי-גען האָבען זיך בעת מעשה אָנגעצונדען.

— דערנאָך, — האָט געענטפֿערט דער געפֿענגניס-וועכטער מיט אַ גראָבען טאָן — דערנאָך וועט מען אייך משפֿט'ן און פֿער'משפֿט'ן, וועגען דעם איז גאָר קיין שום צווייפֿעל ניטאָ, און איהר וועט פֿערשיקט ווערען קיין ניו-קאלעדאָניען!

— און מיין זעהן, מיין קליינער זשאַק?

— מען וועט איהם אָבגעבען אין קהל'שע הענד, וואו עס ווערן אויפֿ-געצויגען אלע פֿערלאָזענע יתומים..

— אין קהל'שע הענד! ... מיט אלע פֿערלאָזענע, עלענדע קינדער! ... ניין, איהר וואָגט עס נאָר מיך איבערצושרעקען... ניש אזוי, מיין הערר? ס'האָט מיך נור אזוי אָבגעדוכט. כ'האָב שלעכט געהערט, איהר האָט דאָך ניש געזאָגט, אז מען וועט אוועקגעבען מיין טהייער קינד אין איינעם מיט די, וואָס האָבען ניש קיין פֿאַטער און קיין מוטער. איהר קענט דאָך מיר ניש אָבשיידען פֿון איהם. זינט ווען רייסט מען עס אָב אזוי אַ מוטער פֿון איהר קינד? בערעכענט פֿאַרט, אז דאָס אַרים עופֿה'לע וועט מיך ניש זעהן צוריק. ס'וועט דאָך איינפֿאַך שטאַרבען פֿון שמערץ!

— וואָס ווילט איהר פֿון מיר? — האָט געענטפֿערט זשאַנגוואָן, וועל-בער איז געבליבען אונגעריהרט אַנטקעגען דיווען טיפֿען מוטערליכען ווייטאָג, — ניש איך מאַך דאָך די געזעצען, — דאָס ווייסט איהר דאָך געוויס. דערנאָך האָט זיך דער באַנדיט פֿערטראַכט אַ ווייער.

— מען וואָלט אפשר געקענט געפֿינען אַ מיטעל אייך אַרויסצושלעפען פֿון דער צרה, — האָט ער זיך ענדליך אָבגערופֿען מיט פֿערלעגענהייט, עפעס אזוי ווי ער וואָלט זיך געשעהמט מיט די ווערטער וואָס ער וויל דאָ אַרויסזאָגען. — אַה, רעדט, רעדט, שנעל... כ'זעה דאָך, אז איהר זייט אַ גוטער מעניש, איהר האָט רחמנות אויף מיר. איהר ווילט זיך אָנגעהמען פֿאַר מיר. כ'בעשווער אייך, רעדט!

— נאָ, כ'מיון, אז איהר וואָלט זיך געקענט פֿיעל גוטעס טהאָן, ווען איהר וואָלט געוואָלט אויסגעבען די סודות וואָס איהר ווייסט. דעם דירעקטאָר פֿון דער מורמע קען מען אָבקיפֿען מיט אַעלכע זאַכען! — אָבער וואָס פֿאַר סודות ווילט איהר, איך זאָל אויסזאָגען? כ'ווייס דאָך גאַרנישט, איך! ...

— אַה! דאָס וואָגט איהר נאָר אזוי. איך אָ בערבין זיכער, אז ווען איהר וואָלט נור וועלען ריידען, וואָלט איהר געקענט דיווע הערן דערצעהלען זעהר אינטערעסאַנטע זאַכען.

— איך ווידערהאל אייך, מיין הערר, אז איך ווייס גארנישט, אָבער זאָקי גארנישט.

— איהר האָט דאָך געהאַט אַ מאַן!

— יאָ..

— וואו איז ער אַצונד ?

— כ'ווייס עס ניט. איין נאַכט איז ער ניט געקומען אַהיים. ס'איז געווען דעם 23טען מאַי. ער איז אודאי דערשאַסען געוואָרען, דער אָרעמער מענש! וואָרים אז ניט, וואָלט ער ווי עס איז געפֿונען אַ מיטעל דאָך אַהיים צו קומען. ער האָט אזוי ליעב געהאַט זיין קינד! יאָ, מען האָט איהם אודאי געמוזט הרג'ענען, אזוי ווי מען האָט גע'הרג'עט מיין פֿאָטער און מיינע צוויי בדידער.

— איהר זייט אַ שווינדלערקע, איהר ווילט מיר איינריידען געכטיגע מעג, נישקשה, כ'קען אייך שוין! אָבער ניט מיר וועט איהר געהמען מיט אָט די מעשה'לאַך אייערע! ס'געהערט אַביסעל? שטענדיג. דערוועלבער פֿומן. אז מען פֿרעגט די אונטערצינדעריגען, וועלכע געפֿינען זיך דאָ, וואו זייערע מענער זייגען, ענטפֿערן זיי, אז זיי זייגען אלמנות, ס'איז זעהר אַ לייכטער וועג, ווי אזוי זיך אויסצודרעהען! נאָר.. מיין דאגה! אז איהר ווילט ניט ריידען, זאָל זיין מיט אייך וואָס עס וועט זיין, איהר וועט גע- שטעלט ווערען צום געריכט און מען וועט אייך פֿערשיקען קיין נומעא, — דאָס איז אזוי זיכער ווי צוויי מאָל צוויי איז פֿיער. נאָ, בערעכענט זיך בעסער וואָס צו טהאָן, דאָס איז אייער לעצט וואָרט?

— אָבער אייך זאָג דאָך אייך, מיין הערר, אז דער מאַן מיינער איז טויט, אָדער ער ליגט ערגעץ אין אַ טורמע!

— גוט, זאָל זיין אזוי. אָבער אייער מאַן האָט דאָך געהאַט פֿריינד... קאָמונארען פֿונקט ווי ער; איהר דאַרפֿט זיי דאָך קענען. נאָ! ניט מיר אַקאַרשט אהער די נעמען און די אַדרעסען זייערע, און איך וועל שוין צורעכט מאַכען אייער דייעלע.

— מיין מאַן האָט ניט געהאַט קיין פֿריינד, — האָט געענטפֿערט בלאַנש דייוואַל.

— נאָ, טהוט ווי איהר פֿערשמעהט.

און פֿערציהענדיג מיט די פֿלויצעס, איז זיך ישאַנווראָן אוועק, אָנמא- כענדיג אַ רעש מוט זיין בונד שליסלען.

אז דאָס גערויש פֿון זיינע טריט האָט זיך שוין מעהר ניט געהערט און די קאָרידאָרען, איז די אונגליקליכע מוטער אַנדערגעפֿאַלען אויף דער ערד און האָט זיך צושריען אויף'ן קול:

— מיין קינד! מיין אָרים קינד!

— — — — —
— — — — —

דאָס האָט מיר בלאַנש דיוואַר אַליין, אַנקומענדיג אין דעם געפֿענגניס פֿון אָבעריוו, דערזעהלט די געשיכטע פֿון איהרע שרעקליכע יסורים. זי האָט געהאַט ביי זיך אַ פֿאַטאָגראַפֿיע פֿון איהר קינד, און אַפֿטמאַל פֿלעגט זי עס מיר ווייזען, זאָגענדיג מיט אַ צערטליכער שטימע:

— זעהט, מאַדאַם, ווי שעהן ער איז, ווען איהר וואָלט געוואוסט, וואָס פֿאַר אַ זיס און קלוג קינד דאָס איז געווען! ... וואו איז ער אַצונד? ווי אַזוי מאַכט מען, איך זאָל קענען פֿאַרש דערגעהן, וואָס פֿון איהם איז געוואָרען? ער מוז מיר אודאי ערוואַרטען יעדע מינוט! ער מוז אודאי וויינען, ער, וואָס איז קיין מאָל נישט געבליבען אָהן מיר!

צייטענווייז האָט די אונגליקליכע מוטער אויסגעדרויקט פֿאַר מיר איהרע האָפֿנונגען, וועלכע האָבען איהר נאָך געהאַלטען אויף די פֿיס.

— איהר פֿערשטעהט, — זאָגט זי צו מיר, — איך האָב גוש נאָכגע-
דיינקט וועגען דעם... זיי קענען מיר נישט אין גאַנצען אָברייסען! פֿון מיין קינד. איינע פֿין די געפֿאַנגענע האָט מיר געזאָגט, אַז איך וועל איהם זיכער קענען מיטגעהמען מיט מיר אין ניו-קאלעדאָניען, אויב איך וועל פֿערשיקט ווערן אָהין... ווייל — מען האָט מיר נאָך דערווייל נישט גע'משפֿט... מען האָט מיר אויך געזאָגט, אַז איך וואָלט געדאַרפֿט זיך ווענדען מיט אַ בקשה צו דער אַדמיניסטראַציע פֿון דעם געפֿענגניס, אַז מען זאָל מיר ערלויבען האַלטען מיין קינד ביי זיך.

אַרעמע פֿרוי, וועלכע האָט נאָך געלעבט אין האָפֿנונגען!...

איהר לאַגע האָט מיר פֿערנומען ביים האַרצען און איך בין געוואָרען שטאַרק צוגעבונדען צו איהר.

זי איז געווען אַ גוטע, געטרייע נשמה!

ווען מיר פֿלעגען זיך נאר טרעפֿען, האָבען מיר וועגען קיין אַנדער זאָך נישט גערעדט, נאָר וועגען איהר קינד.

איין פֿריה-מאָרגען האָב איך זי בעגעגענט אין קאָרידאָר.

זי איז געווען בלאַסער ווי געוועהנליך און איהרע אויגען זיינען געווען רויט.

— וואָס איז אייך? — האָב איך איהר געפֿרעגט.

— כ'האַב נאָר וואָס געקראָגען נייעס פֿון זשאַק'ן...!

— אַה! וואָס זשע?

— ער איז נאָך אַלין קראַנק.

— אין שפיטאַל?

— יאָ.

— אָבער ס'איז נישט געפֿעהרליך?

— כ'ווייס נישט... אין בריעה מעלדעט מען בלויז, אַז זיין צושטאַנד האָט

זיך נישט געבעסערט, זינט ער איז אין שפיטאַל.

און מיט אַ צייטענדער האַנד האָט מיר בלאַנש דערלאַנגט אַ בריעה

מיט'ן זיענעל פֿון דער קהל'שער צדקה.

כ'האָב איהם נאָר געדאַרפֿט דורכקוקען, האָב איך שוין פֿערשטאַנען.
אַז דער קליינער זשאַק איז פֿערלאָרען.
פֿאַרהאַן ברעפֿע, וואָס פֿון צווישען די שורות זייערע קען מען אַרויס-
לויפֿען אָן אונגליק.

— אייער קינד וועט געזונד ווערן, — רוף איך זיך אָב צו איהר, אום
זי צו טרויסטען. — אין די שפּיטעלער גיט מען גוט אַכטונג אויף די קראַנ-
קע... מען ווערט דאָרט געפֿלעגט אזוי ווי בוי זיך דערהיים, און אָפֿטמאָל
נאָך בעסער... ניט געהמט זיך צום האַרצען! איבעריגענס, אַז זשאַק וואָלט
געזען אין געפֿאַהר, וואָלט מען עס אייך געלאָזט וויסען. די שרייבער פֿון
שפּיטמאָל מאַכען ווינציג וואָס צערעמאַניעס אין אַזעלכע פֿעלע.
אָבער איך האָב גאַנץ גוט געזעהן, אַז די אונגליקליכע פֿרוי קען ניט
געטרייסט ווערן.

טרעהערן האָבען זיך לאַנגזאַם אַראָבגעגליטשט איבער איהרע באַקען.
כ'האָב איהר אָנגענומען ביי די הענד; זיי האָבען געברענגט ווי פֿייער.
— הערט אויס, — רוף איך זיך ווידער אָב צו איהר, — איהר מוזט
האַבען אַביסעל קוראַזש! אייער קינד איז ניט אין געפֿאַהר, ער וועט געזונד
ווערן! און האָט מען אייך ניט געגעבען אָנצוהערן, אַז דער קיעגס-געריכט
וועט אייך מן הסתם בעפֿרייען אויך? !
— ס'איז אמת, — האָט זי געזאָגט, אויפֿהויבענדיג צו מיר איהרע
שעהנע פֿייכטע אויגען, — איהר זייט גערעכט, איך טאָר ניט פֿערלירען קיי
האַפֿנונג.

אָבער וואָבען זיינען פֿערביי און בלאַנש דיוואַל איז נאָך אַלין גיט גע-
שטאַנען פֿאַר איהרע ריכטער.
ס'האָט אויסגעזעהן, עפעס אזוי ווי מען וואָלט מיט אַ כיוון אָבגעצויגען
די זאַך, כדי צו פֿערריינגערן איהר מאַטערניש,
אַ שטיק צייט האָט זי גיט געקראָגען קיין גייעס פֿון איהר קינד.
דריי ברעפֿע האָט זי געשיקט אין שפּיטמאָל אַרײַן, אָבער זי האָט קיין שום
ענטפֿער גיט עדהאַלטען.
ענדליך, איינמאָל נאָכמיטאַג, איז אַ וועכטער אַריינגעקומען אין דעם
צוגעדעקטען הויף, וואו מיר זיינען אַרומגעגאַנגען, וואַרטענדיג אויף אונזער
נאַכטמאָל.

— נומער 2988! — האָט ער אַ געשריי געטהאָן.
דאָס איז געווען בלאַנש דיוואַל'ס נומער.
זי איז צוגעגאַנגען, אומרוהיג און דערשראָקען.
— דעם נאָמען און פֿאַרנאַמען פֿון אייער קינד? — האָט ער געפֿרעגט.
— זשאַק דעזירע דיוואַל.
— געבאָרען?

— אין פארוי, דעם 8-טען אפריל 1866, — גוט, — האָט דער וועכטער געזאָגט, נאָכדעם ווי ער האָט פֿערציי-כענט אלעס וואָס ער האָט אויסגעפֿונען אויף אַ געלען פּאַפּירעל, — דאָס פֿרעגט מען זיך ביי אונז אָן פֿון דער „אסיסטאַנט פּובליק“ (קהל'שע צדקה). אָט אַפּנים מען האָט ניט גענומען דעם ריכטיגען נאָמען פֿון אייער קינד, בעת ער איז אַרײַן אין שפּיטאַל, מען האָט איהם בלויז פֿערשריבען מיט'ן נאָמען דיוואַל, און ווייטער נישט.

— און... וואָס... מאַכט ער, דער אָרעמער?—האָט די צוטראַגענעפֿר וי געפֿרעגט, — מען לאָזט דאָך אייך מן הסתם וויסען אין דעם ברעף, וואָס איהר האָט ערהאַלטען, ווי עס געהט דעם קינד... — ער איז געשטאָרבען! — האָט דער געפֿענגניס-וועכטער געענטפֿערט מיט אַ גראַבען טאָן.

און אויפֿגעבענדיג אַ טהיר, איז ער נעלם געוואָרען. בלאַנש דיוואַל האָט זיך מעהר ניט געקענט האַלטען אויף די פּיס; זי איז אַנידערגעפֿארען אויף די קניע.

— געשטאָרבען!... געשטאָרבען!... — האָט זי געשריען — גיין, גיין, ס'איז ניט אַמת! איהר לייגט, מיין קינד איז ניט געשטאָרבען! איהר... און זי האָט זיך איבערגעקעהרט אויף הינטען און איז געבליבען ליגען אויף דער ערד, ניט אַ ריהר טהוענדיג מיט קיין אבר, מיר האָבען געמאַכט אַ געוואַלד, דער וועכטער איז צוריקגעקומען.

— אָט האָט איהר אייך אייער אַרבייט, — האָב איך איהם געזאָגט, ווייזענדיג איהם די געפֿאַנגענע, וועלכע איז געלעגען אויף דער ערד אָהן אַ שום צייכען פֿון לעבען. — איהר האָט דאָך געקענט זיין אַביסעל פֿאַרויכטי-גער, אָנזאָגענדיג דער דאָזיגער מוטער, אַז איהר קינד איז געשטאָרבען. — אַה! — האָט די ווילדע בריאה געענטפֿערט — כ'האָב קיין צייט ניט צו האַלטען רעדעס, איך! וואָס זשע, איהר אינגעל איז געשטאָרבען, נאָ, איז אויך קיין גרויס אונגליק ניט! זי איז ניט די ערשטע, וועמען עס טרעפֿט... נישקשה, זי וועט זיך וויסען ווי צו טרויסטען, האָט קיין מורא ניט! איך בין אַנטלאָפֿען, אום ניט אַריינצושפּרינגען דויען באַנדיט אין פּנים אַרײַן... —

מען האָט אָבגעפֿיהרט בלאַנש דיוואַל אין דעם געפֿענגניס-שפּיטאַל, גלייך נאָכדעם האָט מען געבראַכט אַ דאָקטאָר, וועלכער האָט איהר אָבגעזאָגט פֿון לעבען...

— ס'איז גאָר נישט וואָס צו טהאָן, — האָט ער ערקלעהרט, — אָט די אָרעמע פֿרוי וועט ניט איבערלעבען די נאַכט, און אָט אַפּנים שטאַרק פֿעראינטערעסירט דורך דעם זיסען פּנים פֿון דער

געפאנגענער, האָט דער דאָקטאָר איהר בעטראַכט נאָך עטליכע מינוט, האָט אַ ציה געטהאָן מיט די אַקסלען און איז אוועק פֿון שפּיטאַל.

אַרום צעהן אַזויגער ביינאכט איז מיר געלונגען זיך אַרײַנצוגינגען אין קראַנקען-הויז און איך בין גלייך צוגעגאַנגען צו בלאַנש'ס בעט. זי האָט גערעדט פֿון היץ...

נאָר מיט אַמאָל האָט זי געעפֿענט די אויגען, האָט זיך אומגעקוקט אַרום יך און האָט מיך דערזעהן.

זי האָט מיך דערקענט, ווייל מיר אָנצײגענדיג מיט'ן פֿינגער אויף איהר קלייד, וואָס איז געלעגען רעבען איהר אויף אַ ביינקעל, האָט זי מיט אַ נידעריגע, זעהר שוואַכע שטימע געשעפטשעט:

— דעם... דעם פֿאַר... טרעט!...

כ'האָב געזוכט אין איהר קלייד און געפֿינענדיג דאָרט די פֿאָטאָגראַפֿיע פֿון איהר אונגליקליך קינד, האָב איך עס איהר אַרײַנגעלייגט אין האַנד אַרײַן. זי האָט צונויפֿגעדריקט דעם פֿאַרטרעט צווישען איהרע ברענגערע פֿינגער, דערנאָך איז זי ווידער אַרײַנגעפֿאַלען אין היץ. זי האָט גענומען ריידע ווערטער אָהן אַ שום צוזאַמענהאַנג, נאָר פֿלוצלונג האָט זי זיך אויסגעדריקט אַביסעל דיטליכער.

— מאַרגען... מאַרגען... — האָט זי געזאָגט, — יאָ, סאָרגען, וועט זײַן אַ שעהנער טאָג, זעהר אַ שעהנער טאָג... מיר וועלען געהן שפּאַצירען, זשאַק. מיר וועלען געהן זעהן די וועקסענע מענשעלעך... דו ווייסט דאָך, די גרויסע וועקסענע מענשעלעך...

דערנאָך האָט זי אָנגעהויבען געוואַלדיג צו אָטהעמען, איהרע אויגען האָבען זיך וואָס ווייטער אַלין מעהר אויסגעלאָשען און דאָס שלאָגען פֿון איהר אָרעם האַרץ איז אַלין שטילער און שטילער געוואָרען. ווען דער זייגער פֿון דער טורמע האָט געשלאָגען צוועלף, האָט בלאַנש זיך אויפֿגעכאַפט און אַנידערגעזעצט זיך אויף'ן בעט. איהרע גליעדער זייגען מיט אַכאַל שטייף געוואָרען. דערנאָך האָט זי געקראָגען אַ שרעקליכען קראַמפֿף און איז צוריקגעפֿאַלען אויף איהר געלעגער, זי איז געווען טויט!...

כ'האָב געקראָגען די ערלויבניש צו וואַכען לעבען איהר טויטען-בעט די גאַנצע נאַכט.

גאַנץ פֿריה האָב איך זיך ערשט רעכט אײַנגעקוקט אין איהר, איהר געזיכט איז געווען זעהר רוהיג, כמעט שמיכעלענדיג... דער מויל איהרער איז געבליבען אָפֿען, מען וואָלט געזאָגט, אַז די אונגליקליכע האָט נאָך אַ רגע פֿאַר'ן טויט געוואָלט אויסריידען דעם נאָמען פֿון איהר קינד.

אַז מען האָט זי אַרײַנגעלייגט אין טרונע, האָב איך איהר פֿערגלייכט

איהרע שעהנע בלאַנדע האָר, וואו איך האָב אַרײַנגעשטעקט אַן אָרעמע קליינע װינטער-בלומע, װאָס איך האָב אָבגעריסען ביים געפֿענגניס-דירעקטאָר אין גאַרטען.

דערנאָך האָב איך איהר אַ קוש געטהאָן אויף'ן קאַלטען שמערן און אַרױפֿגעלייגט בײַ איהר אויף'ן האַרצען דעם פֿאַרטעט פֿון איהר אָרעמע ושאַק !!!

VI.

אַנטלאַפֿען !

דאָס געפֿענגניס פֿון אָבערװוּ איז געװזן אַ תּפּיסה װי אַלע אַנדערע תּפּיסות, נאָר מיט דעם אײנציגען חילוק, װאָס די כּטהאַנדלונג פֿון די כּע-אַמטע איז דאָרט געװען נאָך שטרײנגער װי איבעראַל.

די טורמעס אין דער פּראָװינץ האָבען נאָך אַ בעזונדערן צוג אין זיך, װאָס זײ װערן פֿערוואַלטעט פֿון אָרעמע בעאַמטע, װעלכע קוקען חמיר אױס אויף גרעכערע שטעלעס; און זײ טהוען אַלעס מעגליכע נושאַ חן צו זײן בײַ די, װאָס שטעהען איבער זײ.

און נישט נאָר די דירעקטאָרען פֿון די געפֿענגניסע זוכען זיך אַריבערצו-שטייגען אײנע די אַנדערע אין ברוטאַליטעט, נאָר אויך די װעכטער, װעלכע האָבען אַ כּלל, אַז װאָס מעהר זײ װעלען מאַרטערן די געפֿאַנגענע, אַלץ אָנגענומענער און חשובֿער װעלען זײ זײן בײַ זײערע עלצטע אין די אױגען. מײנע לעזער קענען שװין מאַרסער־אַני'ן און זשאַנווראַן; איך װיל זײ דאָ פֿאַרשטענען נאָך אײנעם מײט'ן נאָמען בענאַם.

אַט דער װעכטער פֿערדיענט ספּעציעלע עטליכע װערטער. דאָס איז נישט געװען קײן בעזוגראַמעטנער, קײן גראַבער, אונװײסענער קערל, װי די אַלע אַנדערע; ער איז אַמאָל געגאַנגען אין אַ שולע, װאו ער האָט גענאָסען אַ געװיסע בילדונג.

בענאַם איז געװען אַ הױכער, מאַגערער יונג, מיט אַ גנבֿישען קוק, ער פֿלעגט אַרומגעהן אין די קאָרדאָרען, אַזױ װי אַ שאַטען, מיט די הענד אויף'ן האַרצען, אַ געביכעל...

פֿאַר זײנע עלצטע פֿלעגט ער שטעהן מיט אַן אײגענבױגענעם קאַפּ און ענטפֿערן מיט אַ הכּנעה'דיגען טאָן אויף אַלע זײערע פֿראַגען. נאָר קױם האָט ער זיך געפֿונען אַנטקעגען די געפֿאַנגענע, איז ער גאָר געװאָרען אַן אַנדער מענש. מיט זײ האָט ער גערעדט גאָר אַנדערע װערטער, און נישט אײנמאָל האָט ער אױפֿגעהױבען די דאָרע הענד זײנע אויף זײ, ער פֿלעגט איבערהויפט אױסלאָזען צו די געפֿאַנגענע דעם כּעס, װאָס ער פֿלעגט אַפֿט האָבען אויף די העכערע בעאַמטע פֿון געפֿענגניס. אַזױ האַנדלען אַלע פֿײַגלינגע. דױער װעכטער איז בײַ דאָן געװען אין דער אָבטהײלונג פֿון די גע-

דעהנליכע ארעסטאנטען. נאָר איין טאָג האָט מען איהם געבראַכט צו אויב
אָט אפנים, מען האָט פערשטאַנען, אַז בענאַסי פאַסט זיך בעסער פֿאַר אַזעלכע
געפֿאַנגענע ווי מיר זיינען געווען. דערצו האָט מען געהאַט, אַז ער וועט
קענען פֿון אַ טהייל פֿון אונז אַרויסציהען רייד, ער איז אַלואָ געקומען צו
אונז אין טורמע אי אַלס וועכטער, אי אַלס שפּיאָן.

און עס האָט זיך איהם איינגעגעבען אַריינפֿאַקען אין זיין געץ אַן אַרעמע
פֿרוי מיט'ן נאָמען הענריעט דעלאַזש, וועלכע האָט זיך געלאָזט פֿערפֿיהרען
פֿון זיינע היפֿאָקריטישע רייד.

זייע אונגליקליכע, וועלכע האָט גענומען אַנטהייך אין דער קאָמונע
אינאיינעם מיט איהרע צוויי ברודער, איז אַרעסטירט געוואָרען דעם 28טען
מאַי ביי דער מויער פֿון קלויזש.

איהרע ברודער אָבער האָט זיך איינגעגעבען זיך אויסצורדעהען פֿון די
ווערסאַלערס הענד,

אַזוי ווי די פֿאַליציי האָט בעריכטעט, אַז די צוויי יונגע לייט זיינען נע-
ווען זעהר געפֿעהרליכע רעבעלען, — מען איז תמיד זעהר געפֿעהרליך, ווען
מען איז אַ רעבעל, — האָט דער דירעקטאָר פֿון געפֿענגניס אַבזיכטליך
אַריינגעשיקט בענאַסי'ן צו אונז אין טורמע, אום צו האָרען אַן אויב אויף
הענריעט'ן און זיך סטאַרען אויסצוגעפֿינען עפעס פֿון איהר מכת איהרע צוויי
ברודער.

דער וועכטער האָט גלייך פֿערלאַנגט הענריעט דעלאַזש'ס בעשולדיגונגס-
אַקט און האָט איהם גוט דורכגעשטודירט. ער האָט דאָרט געפֿונען, אַז דער
געפֿאַנגענערס ברודער האָבען זיך גערופֿען הענרי און גוסטאַוו און אַז זיי
זיינען געווען שטאַרק בעפֿריינדעט מיט דעם קאָמונאַר מיליער.

דערמיט האָט זיך דער באַנדיט בענוצט, אום צו געווינען דעם צושרו, **פֿון דער אונגליקליכער.**

אַט ווי אַזוי ער האָט זי אַריינגענאַרט אין זיין פֿאַסטקע.
אין אַווענד, ווען ער האָט זיך געפֿינען לעבען איהר אין אַ ווינקעל פֿון
דעם געמיינשאַפֿטליכען זאַל, וואו מיר פֿלעגען זיך צונויפקלייבען ווען עס
האָט געשנעט, האָט ער אַ רוף געטהאָן:
— נומער 1724!

הענריעט דעלאַזש האָט זיך אומגעקוקט.
— כ'האָב אייך עפעס מיטצוטהיילען, — האָט דער באַנדיט געזאָגט, —
נאָר מען דאַרף אונז נישט הערען ריידען... געהט אַריין צו אייך אין קעמערל,
איך וועל אונטערקומען אַהין.

די אַרעמע פֿרוי האָט מאַשינאַלע געפֿאַלגט.
אין עטליכע מינוטען אַרום איז בענאַסי געווען לעבען איהר.
— מאַדמואַזעל דעלאַזש, — האָט ער זיך אָבגערופֿען. — איך בין אַ פֿריינד
פֿון אייערע ברודער.

אן איבערראשמע האָט די געפֿאַנגענע געקוקט איהר וועכטער גלייך אין פנים אַרײַן.

— יאָ, זאָגט ער— איהר זײַט ערשטױנט דערפֿון, אָבער איך וועל עס אייך ערקלעהרען.

איהר מײַנט, איך בין טאַקי אַ געפֿענגניס-וועכטער... איהר האָט אַ מעות, איך בין אַ רעבעל!

— איהר!— האָט די געפֿאַנגענע זיך אָבגערופֿען, אויסשטעלענדיג אויף איהם אַ פֿאַר אויגען, פֿול מיט פֿערוואונדערונג.

— יאָ; אויב איך געפֿין זיך דאָ איז דאָס נור, כדי גיט אַרײַנצופֿאלען צו די ווערסאַילער סאָלדאַטען און צו די מיליטער-ריכטער אין די הענד... איך בין זיכער, אַז זײ וועלען גיט קומען מיך זוכען דאָ אין דער דאָזיגער תּפּיסה.

— אָבער, — האָט הענריעט דעלאַזש געפֿרעגט— ווי אַזױ האָט זיך אייך אײַנגעגעבען אַרײַנצוקומען אַהער אַלס וועכטער?

— דער דירעקטאָר איז מײַנער אַ יוגענד-פֿרײַנד, האָט ער רחמנות גע- האָט און מיך צוגענומען אַהער. נאָר איך וועל דאָ לאַנג גיט בלײַבען... מען וועט מיך אין גיכען אַריבערשמוגלען קען בעלגיען.

און זעהענדיג, אַז די געפֿאַנגענע גלױבט איהם נאָך אַלץ גיט, האָט ער איהר גענומען דערצעהלען, ווי אַזױ ער האָט זיך בעהאַלטען פֿאַר די ווער- פֿאַילער בײַ וואַנעט ער איז אָנגעקומען אין דעם געפֿענגניס פֿון אָבערײַן.

— איהר פֿערשטעהט דאָך, — האָט ער ענדליך געזאָגט, — אַז איך האָב נור אײַן אײַנציגען וואונש, צו זײַן אַזױ גיצליך ווי נור מעגליך פֿאַר די גע- פֿאַנגענע; און אויב איך האָב זיך געווענדעט צו אייך די ערשטע, איז דאָס דערפֿאַר, ווייל איך בין בעקאַנט מיט אײַערע ברודער, גוסטאַוו איבערהויפט איז געווען מײַן פֿרײַנד. מיר זײַנען געווען צוזאַמען ביים „פֿאַנטהעאָן“, ווען מען האָט דערשאַסען זײַעם אַרעמען מיליער... אײַער ברודער האָט גאָר גיט געוואוסט, אַז מען האָט אייך אַרעסטירט.

— ווירקליך, — האָט זיך די געפֿאַנגענע אָבגערופֿען— איך האָב איהם גיט געזעהן זײַט דעם 20טען מאַי.

דאָן האָט בענאַסי געמאַכט אַ רחמנות-פנים.

— איהר ווײַסט דאָך, — זאָגט ער— וואָס אייך ערוואַרטעט, גיט אַזױ? מען דאַרף זיך גיט ריכטען אויף מיטלייד פֿון די ווערסאַילער רוצחים.

מען האָט אייך נאָך גיט גע'משפּט, אָבער אײַער פֿראַגעס וועט זײַן דעם 23טען פֿון דיווען מאַנאַט, כ'זײַט דאָס אויף זיכער... היינט איז דער 14טער.

איהר האָט אַלואַ גײַן טעג צײַט... זײ וועלען אייך פֿעראַרטהײלען פֿערשיקט צו ווערן, און איהר וועט געהן קײַן נײַ-קאַלעדאָניען.

— מײַן גאָט! מײַן גאָט! — האָט די געפֿאַנגענע געשעפּטעט. — ס'איז דאָך שרעקליך! מײַן אַרעמער פֿאַטער! מײַן מוטער, מײַנע ברודער, — יווער זיך וושן קײַנמאַל גיט זעהן מיט זײ!

— פֿלייכט יאָ, —האָט דער געפֿענגגיס-וועכטער געזאָגט, צוגעהענדיג געהנטער צו איהר, —נאָר לאַמיר ריידען אַביסעל שטילער, אַז מען זאָל אונז דערהערען הינטער דינער טהיר, זייט איהר אַ פֿערלאַרענע און איך אויך... איך קען איך אַרויסראַטעווען פֿון דאַנעט.

— איהר ?

— יאָ...

— אַה, רעדט, איך בעט איך! ערקלעהרט מיר, ווי אַזוי איך קען אַרויסגעהן פֿון דינען קבר!

— אַה, נישט דורך דער טהיר, פֿערשטעהט זיך, יעדער אַרויסגאַנג איז דאָ גוט בעוואַכט... הערט מיך אויס: אין דער אַבטהיילונג פֿון דער טורמע, וואָס געהט אַרויס אויף'ן פֿעלד, איז פֿאַרהאַן אַ נידעריגע וואַנד, וועלכע מען קען גאַנץ לייכט אַריבערקלעטערן.

— אַה, אַ דאַנק איך, אַ דאַנק איך, מיין הערר! איך וועל קיינמאָל נישט פֿערגעסען וואָס איהר טהוט פֿאַר מיר.

— כאַפּט נישט אַזוי; —האָט זיך אָבגערופֿען כענאַסי— איהר זייט נאָך דערווייל נישט אַרויס פֿון דאַנעט... איך ווער איך געבען די מיטלען צוצוקומען צו דער וואַנד און איך וועל איך פֿערשאַפֿען אַ לייטער.

ליידער איז דאָס אָבער נישט אַלעס, וואָס מען דאַרף... אַז איהר וועט שוין זיין אויף דער וואַנד וועט איהר נישט אַזוי גרינג קענען אַרונטערשפּרינגען; איהר קענט דערביי ברעכען האַל און געניק... ווייל אויף דער אַנדער זייט איז פֿאַרהאַן אַ גרוב דרייסיג פֿוס די טיעף... אימיצער וועט מווען שטעה אונטען ביי דער וואַנד, אום איך אויפֿצוכאַזען.

— אַה, ווען איך וואָלט געקענט קאָען וויסען מיינע ברידער מכה דעם! —האָט אַ נעשריי געטהאַן הענריעט דעלאַזש.

— שרייבט זיי.

— אָבער ווער וועט אויפֿלייגען דעם בריעף אויף דער פּאַסט?

— איך.

— איהר וועט עס וועלען?

— אַז איך זאָג דאָך איך, אַז איך וויל איך אַרויסראַטעווען פֿון דאָ-נעט... אַז עס וועט זיך איינגעבען מיט איך, וועלען מיר דערנאָך פּרוּוואַנען מיט נאָך איינע און אַזוי ווייטער—מען זאָל מיך גור נישט פּאַקען!

— איהר זייט ווירקליך אַ גוטער, —האָט די געפֿאַנגענע געזאָגט.

— נאָ, וואָס איך וויל איז אַרויסרייסען אַזוי פֿיעל אָפֿער וויפֿיעל איך וועל גור קענען ביי די ווערסאַליער וועלף פֿון די לאַפּעס...

— אָבער, —האָט זיך אָבגערופֿען הענריעט דעלאַזש—אַז איך וועל בע-טען אַן ערלויבניש צו שרייבען, וועט מען פֿרעגען צו וועמען איך שרייב, רער דירעקטאָר מוז דאָך אַרויפֿלייגען זיין זעגעל אויף מיין בריעף.

— כ'האָב עס שוין בעוואַרענט...

און בענאסי האָט אַרויסגענומען פֿון קעשענע אַ קליין קעסטעל, וואו
ער האָט געהאַט טינט און פֿעדער, קאַנווערטען און פּאַפּיר.
— נאָ, — האָט ער געזאָגט — מאַכט עס שנעל, און איך וועל דערוויל
אַכטונג געבען ביים טהיר, צי אימיצער קוקט אונז ניט נאָך.
די געפאַנגענע האָט זיך אַנידערגעזעצט אין אַ ווינקעל פֿון איהר קע-
מערל און האָט אָנגעשריבען פֿאַלגענדען בריוועל:
„מיינ ליבער ברודער!

אַ בראַווער וועכטער פֿון דעם געפֿענגניס פֿון אָבעריוו, וואָס איז דיין
קאַמעראַד, וויל מיך בעפֿרייען פֿון תּפּיסה... דאָס איז אַ רעבעל, וועמען
ס'האָט זיך איינגעגעבען אַריינצוקומען אַהער אַלס ויעכטער... דו זאָלסט זיך
געפֿינען!...”

דאָ האָט זיך הענריעט אָבגעשמעלט און אַ פֿרעג געטהאָן בענאַמין:

— וואָסער טאָג און וועלכע שעה זאָל איך אָנגעבען?
— האָ? ...? שרייבט אין פֿיער טעג אַרום, נעכסטען שבת, אַרום עלף
אַזייגער ביינאַכט. זאָגט אייערע ברודער, זיי זאָלען שטעהן ביי דער וואַנד
פֿון טורמע, לעבען דער קירכע, דאָרט וועל איך אַוועקשטעלען דעם לייטער.
די געפֿאַנגענע האָט אויף גיך צוגעשריבען די עטליכע זאַכען, דערנאָך
האָט זי גענומען אַ קאַנווערט און אָנגעשריבען דעם אַדרעס, אויף וועלכען
דער באַנדיט האָט געוואָרט מיט אונגעדולד: „מאַסיע בערטען, 35 רי שט-
מען-ווער, פֿאַרזי”
אינטער דיווען נאָמען האָט זיך דאָס בעהאַלטען הענריעט'ס ברודער
גוסטאַוו.

בענאַמין האָט גענומען דעם בריעף און איז פֿערשוואַונדען, זאָגענדיג:
— צום ווידערזעהן!

הענריעט דעלאַזש האָט איהם שוין מעהר אין די אויגען ניט געזעהן.
דערפֿאַר האָט זי אין ניי-קאַלעדאָניען, וואו זי איז פֿערשיקט געוואָרען,
זיך דערוואוסט, אז איהרע צוויי ברודער זיינען אַרעסטירט געוואָרען אין פּאַ-
ריז און מען האָט זיי פֿערשיקט קיין גיואַן.

פֿון צייט צו צייט האָב איך געקראָגען צו וויסען וואָס עס האָט זיך גע-
טהאָן אין פֿאַרזי, אַ דאַנק דעם געפֿענגניס-דאָקטאָר, וועלכער איז געווען אַן
אויסגעצייכענטער מענש.

ביינאַכט פֿלעג איך שרייבען ביי מיר אין קעמערל, און ס'וועט ניט נייטיג
זיין צו זאָגען, וואָס פֿאַר אַ מיה איך האָב געהאַט ניט נור צו קריגען ליכט,
נאָר אַכטיג געבען, אַז מען זאָל ניט בעמערקען פֿון דרויסען, אַז ביי מיר אין
קעמערל איז ליכטיג.

דאָך, איינמאָל ביינאַכט, ווען איך בין זיך געזעסען גאַנץ רוהיג ביי אַ
ברעטעל, וואָס האָט מיר געדיענט אַלס מיש, און געשריבען פֿעזען, האָט זיך
מיין טהיר געעפֿענט מיט אימפעט און אַ וועכטער איז אַריין.

— אהא! מאכט ער—כ'האב איך געזאקט... דאָס שרייבט איהר דאָס
בריוואַך און וואַרפט זיי אַריבער די וועגד פֿון הויף,
האָב איך, פֿערשטעהט זיך, פֿראַמטעסירט געגען דיווען ניש געשטויגענעם
ליגען.

דער וועכטער האָט מיט רצחה אַ כאַפּ געטהאָן דאָס בלעטעל פֿאַפּיר,
וואָס איז געלעגען לעבען מיר, און האָט עס איבערגעלייענט הויך אויף'ן קול.
— וואָס איז דאָס אזוינס?—האָט ער זיך געוואונדערט,—אַט מיט אַזעלכע
גאַרשקייטען גיט איהר זיך דאָס אָב, אַנשטאַט צו שלאָפֿען. אזוי גאָר, פֿאַ-
עווע שרייבט איהר? פֿונקט ווי וויקטאָר הונגאַר...

ער האָט זיך פֿערטראַכט אַ ווייזע און דערנאָך האָט ער געזאָגט:
— כ'וועל עס ניש מעלדען... ניש כדאי צו מאַכען אַ וועזען איבער אַזאָ
זאָך... כ'וועל איך זאָגען דעם אמת, איך בין גרייט אין דער צוקונפֿט איבער-
הויפט צומאַכען אַן אויג און איך לאָזען צורוח... נאָר מיט איין בעדינגונג.
— דהיינו?

— אַז איהר זאָלט לערנען מיט מיין אינגעל... איהר זייט אַ געבילדעטע
פֿרוי, מען האָט מיר געזאָגט, אַז איהר זייט געווען אַ לעהרערין אין פֿאַרזי.
און אַחוץ דעם גלויב איך, אַז איהר זייט נאָך אַלעמען אַן אַנשטענדיגע פֿרוי.
ס'איז אַלואָ אַבגעמאַכט?

— יאָ,—האָב איך געענטפֿערט.
נאָר אַפֿנים, אַז דער וועכטער האָט הרטה געהאַט, מהמת ער האָט מיר
קיינמאָל ניש געשיקט זיין אינגעל צו לערנען.

ער האָט אורדאי געמוזט זיך אַן עצה האַלטען מיט אַ פֿאַר פֿון זיינע
קאַמעראַדען אין מען האָט איהם אָהן אַ שום סעק געזאָגט, אַז איך וואָלט
געווען אַ צו שלעכטע לעהרערין פֿאַר דעם ווען פֿון אַ געפֿענגניס-וועכטער.

* * *

דער ווינטער איז זיך גענאָגען זיין וועג און ס'איז נאָך אַלץ קיין פֿראַג-
גע ניש געווען וועגען אַריבערפֿיהרען אונז קיין נייקאַלעדאָניען.
פֿיעלע געפֿאַנגענע האָט מען ביי דאָן נאָך אפילו ניש געהאַט גע'משפּטי
אויף וואָס האָט מען געוואַרט?
די געפֿאַנגענע אין אַכעריוו האָבען שוין איינפֿאַך אָנגעהויבען פֿערצוויי-
פֿעלט צו ווערן.

איין אונגליקליכע, וועמען דאָס געפֿענגניס האָט פֿון זינען אַראַבגעפֿיהרט,
האָט זיך איבערגעשניטען דעם האַלז מיט אַ שערער... אַן אַנדערע האָט זיך
אויפֿגעהאַנגען!

עטליכע האָבען זיך געפֿראוויט אַנטלויפֿען, אַבער ס'האָט זיך ווי ניש
איינגעגעבען.

אַ קעמערל לעבען אַ קעמערל מיט מיר איז געוועסען אַ יונגע פֿרוי מיט'ן
נאָמען זשאַן וו.

דאָס איז געווען אַ וואַש-פֿרוי, מוטעדיג און אונערשראָקען אזוי ווי אַלע פֿאַרזייערען.

מען האָט זי אַרעסטירט אין דעם געגענד פֿון קלוינאַנקור אין אָבגעשיקט קיין ווערסאַיל.

איהר פֿראַצעס האָט געהאַט דעם זעלבען רעזולטאַט וואָס מיינער: זי איז פֿעראַרטעהיילט געוואָרען פֿערשיקט צו ווערן קיין ניי-קאלעדאָניען.

די אונגלוקליכע האָט זיך גאַרניט געקענט איינגעוואוינען מיט'ן געדאַנק, אַז זי וועט פֿערלאָזען פֿאַרזי, וואו זי איז ערצויגען געוואָרען, וואו זי לאָזט איבער איהרע ליעבסטע און טהייערסטע.

און זי האָט זיך ניט אויפֿגעהערט צו בעקלאָגען איבער איהר טרויער-גער לאַגע.

— אַה! האָט זי געזאָגט—כ׳וועל ניט פֿאַהרען פֿערפֿוילט ווערן דאָרט אין ניי-קאלעדאָניען... אַהויז דעם, כ׳קען דאָך גאַרניט פֿאַהרען. איהר וועט מיר ניט גלויבען, אָבער איידער איך בין געקומען אַהער בין איך קיינמאַל פֿון פֿאַרזי ניט אַרויס.

אַט אזוי געהט עס, מען ווערט צוגעבונדען צו אַ פֿלאַץ, ויצט מען דאָרט. און אויסער דעם, כ׳מוז אייך זאָגען, אַז איך האָב פֿון קינדווייז אויף

געאַרבייט און איך האָב קיינמאַל קיין צייט ניט געהאַט צו שפּאַצירען.

אַז איך בין אַרט געווען פֿינף יאָהר, בין איך אַרײַן אין אַ יתומים-אַנ-

שטאַל, וואו מען האָט מיר שוין בעזאָרגט מיט אַ בעשעפֿטיגונג, אַרומזוי-

מען שמאַטעס.

צו צוועלף יאָהר האָט מען מיר אַרײַנגעגעבען אין דער לעהרע אין אַ

וואַש-הויז.

ווייט דאַן האָב איך ניט אויפֿגעהערט צו אַרבייטען. כ׳האַב קיינמאַל ניט

געקענט מיינע עלטערן. אָבער איך האָב אָנגעטראָפֿען בראַווע לײַט, וועלכע

האַבען זיך אָנגענומען פֿאַר מיר און ליעבען מיך, אָקוראַט ווי איך וואָלט גע-

ווען זייער קינד.

איצט זיינען זיי אַלט... איך בין זייער איינציגע שטיצע.

וואָס וועט ווערן פֿון זיי אָהן מיר?

ווען איך וואָלט ווייניגסטענס עפעס געטהאַן, ווען איך וואָלט כאַטש

געשאַסען, ווי אַנדערע פֿרויען וואָס איך קען!

אָבער ניין! כ׳האַב קיין אַנדער זאַך ניט געטהאַן נאָר געעפֿענט די טהיר

פֿון אונזער הויז פֿאַר אַ פֿעדערירטען, וועמען די סאָלאַרטען האָבען נאָכגע-

יאָגט און ער האָט גערופֿען נאָך הילף...

האַב איך דאָך איהם ניט געקענט לאָזען הרג'ענען! אַט דער אונגלוקלי-

כער האָט אַרדאי געהאַט אַ פֿאַמיליע, קינדער.

איהם איז געלונגען זיך צו ראַטעווען; מיך האָט מען געכאַפט... און

דאָס איבעריגע ווייט איהר.

אָבער איך זאָג אייך זיכער, כ'וועל נישט געהן קיין ניו-קאלעדאָניען... ניו, ניו, כ'וועל נישט געהן... כ'זאָג אייך זיכער, אָז נישט, — אַך. מיין אָרעמע פֿריינדן, —האָב איך געענטפֿערט—איהר וועט דאָך מווען געהן...

— כ'זאָג אייך, זיי וועלען מיך נישט האָבען, איהר וועט זעהן... אָז איך האָב זיך איינבאָל אַריינגענומען עפעס אין קאָפּ, קען מיר קיין זאך נישט אָב-האַלטען דערפֿון.

—דאָך... דערווייל זיינען זיי די מאכט, אין עטליכע וואָכען, אין עטליכע טעג אפשר, וועט מען קומען אונז געהמען, און מיר וועלען מווען געהן, צי מיר ווילען צי נישט.

זשאַן האָט אויסגעשטעלט אויף מיר איהרע גרויסע שוואַרצע אויגען און מיט אַ שמיכעל אויף די ליפען האָט זי געזאָגט.

— הערט אויס! אייך קען איך דאָך אלעס פֿערטרוען. איך ווייס, אָז איהר וועט מיך נישט פֿערראַטהען.

— אַלואָ! איך האָב אַ פּלאַן, וואָס איך וויל אייך דאָ פֿאַרלייגען, און איהר וועט מיר זאָגען אייער מיינונג דעריבער.

איהר ווייסט, אָז אַלס געוועזענע וועשן אַרבייט איך דאָ אין וואַש-הויז פֿון געפֿענגניס, די ערשטע צייט, ווי מיר זיינען נור אָנגעקומען אַהער, האָט מען פֿון אונז קיין אויג נישט אַראָבגענומען. איהר האָט געדאַרפֿט זעהן ווי מען האָט אונז געהיט! ווי די אַרבייט האָט זיך געענדיגט, האָט מען אונז איבער געצעהלט און ווידער אַמאָל איבערגעצעהלט, ס'האָט גאָר קיין ענד נישט גענומען.

איצט האָבען זיי אויפֿגעהערט זיין אזוי פֿאַרויכטיג.

זיי ס'ווערט נור נאכט געהט זיך יעדע פֿון אונז אַוועק אין איהר אָב-טהיילונג און דאָס איז אַלעס.

אָווענד-צייט רופֿט מען שוין אפילו נישט אויס די נעמען, ווי מען פֿלעגט פֿריהער טהאָן.

אַלואָ... אָט וואָס פֿאַר אַ פּלאַן איך האָב.

כ'האָב בעמערקט, אָז דער שליסעל פֿון דער גאַס טהיר היינגט תמיד אין ביראָ ביים אויפֿוועהער, וועלכער געפֿינט זיך ביים אַריינגאַנג, לעבען וואַש-הויז.

דער אַלטער איז אַ שטיקעל שכור און ער כאַפּט זיך פֿון צייט צו צייט אַריין אין שענק אַ טרונק טהאָן...

כ'האָב חשק אין דער צייט, וואָס ער וועט זיין אַבוועזענד, אַרונטער-געהמען דעם שליסער.

— אָבער ער וועט דאָך בעמערקען!

— ניו, מחמת איך וועל אויפֿהיינגען אַן אַנדערן אויף זיין פּלאַץ, דעם שליסעל פֿון וואַש הויז, וועלכער איז עהנליך צו איהם.

- און דערנאך?—האָב איך געפֿרעגט.
— דערנאך... אָה! ס'וועט געהן ווי געשמירט.
אָנשטאַט אַרויסצוגעהן פֿון וואַש-הויז, וועל איך זיך בעהאַלטען אונטער
אַ פּאַק מיט וועש, און אַז אַלע וועלען שלאָפֿען וועל איך שטילערהייט אַרויס
פֿון מיין בעהעלטעניש, כּוועל עפֿענען רי גאַס-טהיר און—אַ גוטע נאַכט,
מיינע פֿרײַנד!..
- אָבער איהר האָט פֿערגעסען איין זאַך.
— דהיינו?
— דאָס וואָס ביי די ווענד אַרום געפֿענגניס זיינען שטענדיג פֿאַרהאַן
סאָלדאַטען, וואָס שטעהען אויף דער וואַך...
— נאַ! מילא, וואָס זשע ווילט איהר,—האָט די מוטהיגע פֿרוי געענט-
פֿערט—כּוועל אַכטונג'געבען, נישט אַרײַנצופֿאלען צו זיי אין די לאַפֿעס.
— דאָס איז נאָך נישט אַלעס,—האָב איך ווידער געזאָגט.—אַז איהר וועט
שוין זיין אויף דרויסען, וואָס וועט איהר טהאָן?
— וואָס איך וועל טהאָן?... וואָס הייסט? כּוועל אַנטלויפֿען.
— דער וואַקזאַל פֿון אָבעריוו איז גאַנץ ווייטליך פֿון טורמע.
— דער וואַקזאַל... וואָס זשע, איהר מיינט אַפּנים, אַז איך וועל נעה-
מען די באַהן? נו, און געלד? כּוועל? כּוועל? פֿראַנק מיט דרײַ פֿערטעל,
נישט אַ סאַנטים מעהר!
— און איהר וועט געהן קיין פֿאַרוי צו פֿום?
— נו אַודאי.
— אין אַזאַ מין קעלט, אין דעם שנעע?
— אָה! די קעלט! דערפֿאַר האָב איך קיין מורא נישט:
וואָס מיינט איהר, מיר וואַש-פֿרויען זיינען נישט געוועהנט צו קעלט? אַז
מיר שטעהען אָב אין רעכטען מיטען ווינטער גאַנצע טעג די פֿיס און די הענד
אין אייז-קאַלטע וואַסער... צייטענווייז מוז מען זאָגן צוברעכען די אייז אין
די וואַש-בעקענס...
— אָבער מען וועט דאָך אייך מן הסתם נאָכיאָגען.
— כּוועל נור געהן ביינאַכט.
— און בייטאָג?
— וועל איך זיך בעהאַט לען, ווידראַאוועל קענען, אין וואַלד, אין אַ
הייזער ערגעץ ביי אַ בויער... פֿון צייט צו צייט וועל איך זיך קויפֿען אַ שטי-
קעל ברויט.
— אָבער אויף אַזאַ אומן וועט איהר דאָך דאַרפֿען געהן ווער ווייסט
וואָס פֿאַר אַ לאַנגע צייט ביז וואַנעט איהר וועט קומען קיין פֿאַרוי.
— דאָס וועט יעדענפֿאַלס נישט זיין אַזוי לאַנג ווי די רײַזע קיין נײַ-קאַלע-
דאָניען,—האָט די געפֿאַנגענע געענטפֿערט.
— אין דאָן, וועל איך דאָך ווייניגסטענס זיך זעהן מיט מיינע אַלטיטשקע...
—

— הערט אויס, —האָב איך איהר געזאָגט— כ'האָב קיין זאך נישט אייג צואווענדען געגען אייער פלאַן. איהר ווילט געהן, אַלזאָ, געהט, אָבער לאָזט מיר וויסען דעם טאָג, ווען איהר וועט דורכפֿיהרען אייער פלאַן.

— כ'זאָג אייך צו, אַז איהר וועט עס וויסען, אַכט טעג ווינען אַריבער.

ויעדעס מאָל, וואָס איך האָב זיך בעגעגענט מיט זשאַנען, האָב איך גע-
פֿרעגט:

— וועט דאָס געשעהן היינט?

— כ'זוייס נישט, —האָט זי געענטפֿערט, —ס'ווענדעט זיך ווי עס וועט געהן... שוין צוויי טאָג, אַז דער שליסעל היינט נישט ביים אויפֿזעהער אין ביראָ.

ענדליך, איינמאָל נאָכמיטאָג, האָט זי מיר דערזעהן אין קאָרידאָר און איז צוגעקומען צו מיר.

— דאָס מאָל, —רוֹפֿט זי זיך אָב— מיין איך, אַז עס וועט שוין זיכער געשעהן.

און מיר דריקענדיג די האַנד איז זי געלם געוואָרען מיט די ווערטער:
— צום ווידערזעהן...

ביינאכט האָב איך זי נישט געזעהן צווישען די געפֿאָנגענע פֿון איהר אָבטהיילונג.

כ'האָב פֿערשטאנען, אַז זי איז געבליבען אין וואַש-הויז, וואו זי איז געלעגן בעהאַלטען און האָט געוואַרט אויף אַ גינסטיגען מאָמענט צו אָגט-לויפֿען.

ענדליך איז געקומען די שטונדע, ווען מען האָט געדאַרפֿט געהן שלאָפֿען. מען האָט אונז אַריינגעלאָזט אין די קעמערלאַך. נאָר עס ווינען נישט אַרי-בער קיין צעהן מינוטען, האָט זיך דערהערט אַ שטאַרקער ליאַרם פֿון טריט אין די קאָרידאָרען.

מען האָט געהאַלטען אין איין עפֿענען און פֿערמאַכען די טהירען— דאָס האָט מען געזוכט זשאַן וו.

אַ שעה נאָכאַנאַנד האָט אָנגעהאַלטען דער ליאַרם, ענדליך איז שטיל געוואָרען.

האָט מען זי געפֿונען?

איך בין געווען כמעט זיכער, אַז נישט; וואָרים איהר קעמערל איז גע-ווען לעבען מיינעם, און איך וואָלט געוויס געהערט, אַז מען וואָלט איהר דאַרט אַריינגעפֿיהרט.

און אפשר האָט מען זי אַריינגעוואָרפֿען ערנעץ אין אַ קעלער. ווער ווייס?

אזוי האָב איך געטראַכט. מיט אַמאָל האָט מען אויף דרויסען צוויי מאָל אויסגעשאַסען, און גלייך נאָכדעם האָט זיך די רהערט אַ מוראדיגע, האַרצ-רויסענדיג געשרי... איך האָב זיך אַרויפֿגעראַפעט אויף דער פֿריזבע פֿון

מיין פֿענסטער און אַרויסגעקוקט אויף דרויסען.

איך האָב מעהר גיט געזעהן נור אַ קליין ציטערנדיג ליכטעל, וואָס האָט זיך גערוקט איבער דער ליינג פֿון דער געפֿענגניס-וואַנד...

איך בין געבליבען ווי צודולט, אַ שוידער איז מיר אַריבער איבערן לייב, וואָס איז געוואָרען מיט זשאַנען?
צי האָט מען זי גע'הרג'עט?

איך האָב ערוואַרטעט צו זעהן מאַרגען איהר צובלוטיגמען טויטען קער-
פער אויף אַ בעט אין שפיטאַל.

אין הויף פֿון געפֿענגניס האָבען זיך נאָך אַלץ געהערט טריט און גע-
שרויען... ביים דירעקטאָר פֿון טורמע אין די פֿענסטער איז מיט אַמאָל גע-
וואָרען ליכטיג און איך האָב געקענט בעמערקען, ווי מען געהט אַרום איבער'ן
שטוב און מען איז שטאַרק צוקאָכט.

ענדליך איז געוואָרען פֿינסטער און אין אונזער תּפּיסה האָט געהערשט
אַ טויטענשטילקייט.

כּיהאָב זיך צובראָכען דעם מוה, טראַכטענדיג וואָס דאָ האָט געקענט
פּאַסירען.

מען האָט אודאי געמוזט כאַפֿען זשאַנען, בעת זי האָט געעפֿענט די טהיר
אַרויסצוגעהן, און מען האָט אודאי געשאַסען אויף איהר און זי דער'הרג'עט,
—האָב איך געמראַכט.

און איך האָב בערויערט דיזע אונגליקליכע, וועלכע האָט אַרויסגעצויגט
אַזא ענטשלאַסענהייט און אַזא מוטה, וואָס איז אַזוי זעלמען צו געפֿינען ביי
אַ פֿרוי.

אין דער פֿריה האָב איך געפרוואוּט אויסגעפֿינען עפעס פֿון די געפֿאַנ-
גענע.

— איהר האָט געהערט דעם שאַס די נאַכט?—האָב איך געפֿרעגט.
— יאָ,—האָבען מיר עטליכע פֿון זיי געענטפֿערט—וואָס איז געשעהן?
— אימיצער האָט אודאי געמוזט אַנטלויפֿען.

— אַנטלויפֿען? וואָס פֿאַלט אייך איין? מען קען דען אַנטלויפֿען פֿון
דאַנעט? אַז מען געהט אַרויס פֿון דאַנעט איז ענטוועדער אַבגעפֿיהרט צו ווערן
אויף'ן בית עולם אָדער פֿערשיקט צו ווערן ערגעץ אויף קאַטאָרגע...
— האָט מען, הייסט עס, אימיצען דערשאַסען אויף טויט?

— דאָס איז גאַנץ מעגליך.

איך האָב אָבגעוואַרט אַ מאַמענט, ווען אונזער וועכטער האָט זיך פֿער-
קוט ערגעץ און איך האָב זיך אַריבערגעכאַפּט אין געפֿענגניס שפיטאַל.
אַלע בעטען זיינען געווען ליודיג, אויסער איינס, וואו ס'האָט גע'גוסס'ט
אַן אַלטע פֿרוי.

דעם גאַנצען טאָג האָב איך אַלץ געזוכט צו דערגעהן, וואָס פֿון זשאַנען
איז געוואָרען.

כּיהאָב שוין געמיינט אויף זיכער, אַז נאָכדעם ווי מען האָט זי דער'-

הרג'עט, האָט מען איהר מן הסתם גלייך בערגראָבען, אַזוי ווי הינגעריכטעמע..
ניט איין מאָל האָב איך געזעהן אזא מין פיהרונג אין סאַמאָרי!
נאָר אַזענד-צייט האָב איך געהערט אַ געשפרעך פֿון צוויי וועכטער,
וועלכער האָט מיר קלאָהר געמאַכט איבער אַלעס, וואָס איך האָב געוואָלט
וויסען.

ווי האָבען גערערט פֿון דעם אַלטען אויפֿזעהער, וועלכער האָט געהאַל-
טען ביי זיך דעם שליסעל פֿון טהיר, און ס'איז קיין צווייפֿעל ניט געווען ביי
זיי, אַז דויער אויפֿזעהער וועט אָבערזאָגט ווערן פֿון זיין שטעלע. פֿון זייער
ווייטערדיגען געשפרעך האָב איך זיך דערוואוסט, אַז די וואָך האָט געשאָסען
אויף זשאַנען, נאָר די קוילען האָבען איהר ניט געטראָפֿען; אַז זי איז אַנ-
שלאָפֿען און ס'איז קיין האָפֿנונג ניטאָ, זי צו קענען כאַפֿען...
כ'האָב אַלואָ געוואוסט וואָס איך האָב געוואָלט וויסען: זשאַן איז גע-
ראַטעוועט און פֿרוי.

מען זאָל זי נור ניט אַרעסטירען, איידער זי וועט אָנקומען קיין פֿאַרי!
—האָב איך זיך געטראַכט.

אָבער שפעטער בין איך דערגאַנגען, אַז זי איז אָנגעקומען בשלום קיין
פֿאַרי צו איהרע צוויי אַרעמע אַלטימשקע, וועמען זי האָט אַזוי שטאַרק גע-
ליעבט! און די ווערסאָילער האָבען געהאַט מיט איין קרבן ווייניגער...

VII.

די ענוים פֿון אַ הונד.

נאָך דויער פֿאַמירונג איז די אויפֿזיכט אין געפֿענגניס געוואָרען מורא-
דיג שטריינג.

מען האָט איינפֿאַך קיין אויג ניט אַראָבגענומען פֿון אונז און אונז פֿער-
וועהרט צו ריידען איינע מיט די אַנדערע, אויב מיר ווירען ניט בעשטראַפֿט
ווערן מיט 15 טעג קאַרצער.

מיר האָבען אַלואָ אַרומגעבלאַנדזשעט איינציגווייז, מיט פֿערמאַכטע מיי-
לער, און אונז אָנקוקענדיג וואָלט מען געקענט מיינען, אַז מיר זיינען הייליגע
שוועסטער.

און דער ווינטער איז דערווייל געוואָרען שטאַרקער און שטאַרקער, און
די אויווענס אין טורמע האָבען אַלץ ווייניגער געוואָרעמט.

מיט מוין גוטער מוטער פֿלעג איך זיך אָפֿט זעהן.
וואָך ביי וואָך, ס'האָט געמעגט זיין וואָס פֿאַר אַ פֿראַסט אָדער גיסען
וואָס פֿאַר אַ שטאַרקער רעגען,—זי האָט קיין איינמאָל ניט פֿערפֿעהלט צו
קומען צו אַ בעשטימטער שעה און איך בין געווען גליקליך צו פֿערבריינגען
מיט איהר אַ צוואַנציג מינוט צייט.

זי פלעגט זיך אנדרערוועצען אויף דער באַנק אַנטקעגען דעם פֿענסטער מיט גראַטעס, הינטער וועלכען איך בין געשטאַנען, און אזוי פֿלעגען מיר ריידען כמעט אין דער פֿינסטער.

די אָרעמע פֿרוי האָט אַלץ געזוכט מיך צו טרייסטען. זי סטאַרעט זיך פֿון מיינע טוועגען, האָט זי געזאָגט, און זי האָט, אז מען וועט מיר פֿערגרינגערן מיין שטראָף.

— איך האָף, — האָט זי מיר פֿערטרויט איהר סוד — אז מען וועט דיך נישט פֿערשיקען, נאָר דו וועסט אָבזיצען דיין צייט אין אַ געפֿענגניס אין פֿראַנקרייך, און איך וועל קענען קומען זיך זעהן מיט דיר יעדען דאָנערסטאָג און יעדען זונטאָג. און דאָן... אז דער שטורם וועט אַריבערגעהן און דער עולם וועט זיך בערוהיגען, וועט מען דיך זיכער בענגאָדיגען...

כ'האָב זיך געמאַכט, אז איך גלויב אַלעס, וואָס זי האָט מיר געזאָגט; כּדי איהר נישט אָנצוטהאָן קיין יסורים, בין איך, ריידענדיג מיט איהר, כלומר'שט געווען נאָך אַפּטימיסטישער איידער זי אַליין, נאָר כ'האָב זיך נישט אָנגעהויבען פֿאַרשמעלען, אז מיין ראַגע קען אויף וואָס פֿאַר עס איז אומפֿן פֿערבעסערט ווערן.

זיי האָבען מיך אין זייערע הענד און זיי וועלען מיר נישט אַרויסלאָזען, — האָב איך ביי זיך געטראַכט.

פֿעלע פֿון די געפֿאַנגענע, וואָס זיינען געווען מיט מיר אינאיינעם, האָט מען שוין געהאַט פֿערשיקט. די שיפֿען פֿלעגען יעדעס מאָל אַוועקפֿיהרען גאָנצע מהנות פֿון אונזערע לויט. איבער פֿופֿצעהן הונדערט זיינען שוין ביז דאָן געווען פֿערשיקט קיין ניו-קאָלעדאָניען. פֿופֿצעהן הונדערט פֿערשיקטע!

און דאָך האָט דער גוטער הערר טהיער מיט עטליכע מאָנאַטען פֿריהער געזאָגט: „איך בין אַליין געווען פֿערשיקט, כּוועל קיינמאָל קיינעם נישט פֿערשיקען.“

אַט דער מאַן פֿלעגט אָפֿט פֿערגעסען אויף מאָרגען וואָס ער האָט צו-געזאָגט געכמען.

און זינט מען האָט אָנגעהויבען פֿערשיקען טויענדער אונגליקליכע אויף זעקס טויענד מיילען ווייט פֿון זייער פֿאַטערלאַנד, האָט מען גענומען ריידען פֿון מעגשליכקייט.

„די רעגירונג — האָט מען אויף אַ היפּאָקריטישען אומפֿן איינגערעדט — האָט ברעה צו געבען די פֿערשיקטע אַ פֿאַמיליע און אַ היים.“

און דער אַדמיראַל פֿורישאָן איז נאָך געגאַנגען ווייטער. האָט ער נישט געהאַט די הויפּה צו ערקלעהרען אין פֿאַרלאַמענט, אז: „די פֿערשיקטע זיינען אַסך גרויקליכער פֿון אינזערע סאָלאַרטען, מחמת די סאָלאַרטען מוזען שטעהן אויף דער וואַך, בעת ווען דער פֿערשיקטער לעבט זיך פֿרוי צווישען די בלומען פֿון זיין גאַרטען.“

מען וועט זעהן שפעטער, אין דער דאָזיגער לעבענס-בעשרייבונג, וואָס פֿאַר בלומען און גערטנער מיר האָבען געהאַט דאָרט, וואו מען האָט אונטערשיקט,

דערווייל, איידער מען האָט אונז בעגליקט צו ווערן קליינע ניו-קאלעדאָ-נישע גוטס-בעזיצערקעס, האָבען מיר געהאַט אויסצושמעקן אַלערליי צרות און אַלערליי גראָבהייטען אין דעם געפֿענגניס פֿון אַבעריוו.

מען האָט אונז דאָרט בעהאַנדעלט נאָך ערגער ווי חיות. אמת אפילו, אַז די חיות זיינען ניט געווען גליקליכער פֿון אונז.

אין דער טורמע פֿון אַבעריוו איז געווען אַ הונד, וועלכען מען האָט גערופֿען „מוטאָן“.

דאָרפֿען האָט ער אייגענטליך געדאַרפֿט זיין ווייס, נאָר אזוי ווי ער פֿלעגט זיך אויפֿהאַלטען וואו ער האָט נור געקענט, דאָס רוב אין די קוילען, האָט זיין הויט אָנגענומען אַן אונבעשטימטען קוליער.

די געפֿענגניס-וועכטער פֿלעגען איהם שרעקליך שלאָגען. איך האָב עס שוין וויפֿיעל מאל בעמערקט, אַז די, וואָס זיינען גרויזאָם און ברומאַל צו חיות, זיינען עס אויך אַנטקעגען מענשען.

אַ גוט האַרץ קען מען ניט קריגען במתנה; די וואָס האָבען עס ניט, וועלען עס קיינמאל ניט האָבען.

די וועכטער פֿון אַבעריוו האָבען קיינמאל קיין גוט האַרץ ניט געהאַט. כִּזוּיִים ניט, ווי אזוי דער אָרימער „מוטאָן“ איז אַריינגעפֿאלען אין דער טורמע פֿון אַבעריוו...

פֿיליכט האָט ער איינמאל געפֿונען אַן אַפֿענע טהיר און ער איז אַריין אַהער, מיינענדיג, אַז דאָ וועט איהם זיין בעסער ווי אויף דער גאַס.

אָדער אפשר האָט איהם אַ וועכטער מיטגעבראַכט מיט זיך און איז דער-נאָך אַוועק, איבערלאָזענדיג זיין הינטעל אַליין. ווייל „מוטאָן“ איז געווען איינזאַם און אַליין אין דער דאָזיגער תּפֿיסה,

קיין האַנד האָט איהם קיינמאל ניט קיין גלעט געטהאָן, קיין שטימע האָט איהם קיינמאל ניט גערופֿען; אָדער אַז מען האָט איהם שוין יאָ גערופֿען איז דאָס געווען, כדי איהם צו שלאָגען.

איינמאל איז „מוטאָן“ אַריין אין הויף, וואו מיר האָבען זיך געפֿונען. ער האָט געהאַלטען אַ ביין אין מויל און האָט אויסגעוויזען צו זיין זעהר גליקליך דערמיט.

נאָר גלייך נאָכדעם איז געקומען צו לויפֿען אַ וועכטער.

— וואו איז זי ערגעץ, די מיאמי? כּריאה?— האָט ער געשריען מיט צאָרן— וואו איז זי ערגעץ? כּיוועל איהר דערשלאָגען אויף טויט.

און געהעמענדיג אַ שטוק אייזען אין האַנד, האָט ער געוואָלט דערלאַנגען דעם הונד,

„מוטאָן“ האָט אַבער גלייך דערזעהן, אין וואָס פֿאַר אַ געפֿהאַר ער איז,

הָאָם ער גענומען לײַפען ווי אַ פֿערריקטער, ווענדדיג און אויסגאַנג, זיך צו
ראַטעווען פֿון דעם רוצח,

כ׳הָאָב גלײַך געעפֿענט אַ טהיר און דער הונד איז נעלם געוואָרען...
— איהר וועט קריגען טרוקענע ברויט מיט וואַסער, —הָאָם מיר דער
וועכטער געזאָגט, אויסשטעלענדיג אויף מיר אַ פֿאַר שרעקליכע אויגען.

— נו מילא, —הָאָב איך געענטפֿערט, —כ׳וועל נאָך אַלץ זיין גליקליכער
איידער דער הונד...

— וואָס איז דאָס פֿאַר רייד? אָט אַפֿנים איהר ווילט חוץ מאַכען פֿון
מיר... הערט אויס, איהר זאָלט זיך נור ניט שפּיעלען מיט מיר!
כ׳הָאָב זיך אַנידערגעשטעלט פֿונקט אַנטקעגען איהם און זיך צולאַכט
אויף אַ קול.

ער הָאָט צוגיפֿגעדריקט די פֿויסמען און איז געוואָרען מלא רציהה.
כ׳הָאָב געמיינט, אז ער וועט אַנפֿאַלען אויף מיר, און איך בין געווען
גרויט איהם אויפֿצונעהמען, נאָר אַפֿנים אז ער הָאָט פֿערשטאַנען, ווי לע-
כערליך ער איז, כּחמת ער הָאָט זיך באלד אַבגעטראָגען.

און ווי ער איז נור אַוועק, איז „מוטאָן“ צוריקגעקומען. עפעס אזוי ווי
דאָס אַרעמע טהיר, בעגרייפֿענדיג, אז איך הָאָב איהם געראַטעוועט, וואָלט
געוואָלט מיך בעראַנקען דערפֿאַר...

ער איז גלײַך צוגעגאַנגען צו מיר און הָאָט מירגענומען לעקען די הענד.
כ׳הָאָב אַרויסגענומען אַ שטיק ברויט פֿון קעשענע און עס איהם געגעבען,
דער אונגליקליכער, אויסגעהונגערטער הונד הָאָט עס אַרונטערגעשלונגען מיט
איינמאַל.

פֿון יענעם טאָג אָן הָאָט מיך שוין „מוטאָן“ ניט אַבגעלאָזט פֿון אייג.
בייטאָג, אז ער הָאָט ניט געקענט צוקומען נאָהנט צו מיר, פֿלעגט ער שמעקן
פֿון ווייטען און קוקען אויף מיר, און איך הָאָב געקענט הערען, ווי ער הָאָט
געקווישטעט שטילערהייט. דאָס איז געווען זיין אויסדרוק פֿון פֿרייד. נאָר וו
דער וועכטער הָאָט זיך אויף אַ וויילע אַבגעקעהרט פֿון אונז, פֿלעגט ער גלײַך
צולויפֿען צו מיר, זיך אויסציהען פֿאַר מיינע פֿיס, וואַרפֿענדיג בעת מעשה
אָן אַליג אויף דער טהיר, פֿון וואַנעט דער וועכטער דאַרף צוריק אַרויסקו-
מען; און ווי דער שונא הָאָט זיך נור בעוויזען, איז שוין „מוטאָן“ ניט גע-
וואָרען, ער פֿלעגט פֿערשווינדען ערגעץ אין גאַרטען פֿון געפֿענגניס.

דאָס קלוגע טהיר הָאָט ענדליך אויסגעפֿונען מיין קעמערל, און מעהר
ווי איין מאַל, ביינאַכט, הָאָב איך איהם געהערט קראַצענדיג מיט די נעגעל
מיין טהיר, וועלכע איך הָאָב, פֿערשמעהט זיך, איהם ניט געקענט עפֿענען...
„מוטאָן“ איז געוואָרען מיין פֿריינד... און אזא אמת'ער, אויפֿריכטיגער,
איבערגעבענער פֿריינד, ווי מען וואָלט זיך געוואונגען צו געפֿינען שמענדיג
צווישען די מענישען.

און טאָק אָט די פֿריינדשאַפֿט זיינע הָאָט איהם נאָר גע'הרג'עט; וואַ-

רים פֿריינדשאַפֿט בריינגט מיט זיך איבערגעבענהייט און איבערגעבענהייט
פֿיהרט צו אויפֿאַפֿערונג,

די אַלע, ווערבע זיינען געווען שטאַרק איבערגעבען, זיינען אימער גע-
ווען אָפֿער.

און מיין אָרעמער „מוטאָן“ איז געווען אַן אָפֿער!
איינמאָל האָט זיך געמאַכט אַ שטיקעל צוזאַמענשטויס צווישען מיר און
אַ וועכטער מיט'ן נאָמען זשיווערני.

דער באַנדיט האָט ניט אַנדערש געוואָלט, נאָר איך זאָל איהם אויסאַגען
דעם נאָמען פֿון אַ געפֿאַנגענער, וועלכע האָט מיר צוגעוואָרפֿען אַ ברויזעלע.

ווי דער שטייגער איז האָב איך גאַרניט געזאָגט.

איך וואָלט זיך גיכער געלאָזט הרג'ענען, איידער אויסגעבען דעם נאָמען
פֿון דער, וואָס האָט צו מיר געשריבען, וועלכע איז געווען אַ קאָמונאָרין
גלייך מיט מיר.

זשיווערני האָט געשריען, געליאַרעמט, געסטראַשעט און זיך געלאָזט צו-
געהן נעהענטער צו מיר.

ער וואָלט מיר אַפֿשר געשלאָגען—ווער ווייט? ס'איז אמת, אַז ער וואָלט
געבליבן אַ טויטער אונטער מיינע הענד—נאָר מיט אַמאָל האָט ער דערלאָנגט
אַ מורד'דיגען געשריי.

„מוטאָן“ איז אַרויפֿגעשפּרונגען אויף איהם און האָט איהם אַ ביס גע-
טהאָן אין קניע.

— אַה, דו שמוציגער הונד!—האָט זשיווערני געשריען.

און זיך אומדרעהנדיג האָט ער אָנגעכאַפֿט דעם הונד ביים האַלז און
איהם דערלאָנגט אַ שלידער אָן דער ערד.

— נאָ, ס'וועט דיר שוין טהייער קאָסטען, דו מיוראַבלער הונד,—האָט
ער געזאָגט, זיך רייבענדיג די קניע—נו יאָ, דו וועסט טהייער בעצאָהלען

דערפֿאַר, און נאָך היינט, היינט... אין איהר,—האָט ער זיך געווענדעט צו
מיר—איך וועט מען ווייזען ווי אַזוי צו לערנען די הינד, זיי זאָלען אַרויפֿ-

שפּרינגען אויף מענשען... שוין פֿון אַ שטיקעל צייט, אַז איך זעה, ווי איהר
רייצט אָן דיווען הונד אויף די אויפֿזעהער פֿון טורמע. נאָר איהר קענט זיך

אַבגעזעגענען מיט אייער טהייערן הונד... איהר וועט איהם שוין מעהר אין די
אויגען ניט זעהן.

כ'האָב געוואָלט פּראָטעסטירען, נאָר זשיווערני איז נעלם געוואָרען.

אויף מאָרגען אין דער פֿריה האָב איך שוין ניט געזעהן „מוטאָן“.

— די באַנדיטען,—האָב איך זיך געטראַכט—זיי האָבען איהם אוראי
גע'הרג'עט.

און דאָס וואָס האָט מיר בעפֿעסטיגט אין דיווען געראַנק איז געווען דער
פֿינסטערער, געהיימיספֿאַלער בליק פֿון די וועכטער.

פֿערטיפֿט אין מרה שחורה'דיגע געדאַנקען האָב איך אַרומגעשפּאַצירט
אין הויף. מיט אַמאָל האָב איך דעהערט שרעקליכע קרעכצען.

כ'האב זיך צוגעהערט נאך א וויילע און באלד איז ביי מיר קיין צוויי-
פּענל נישט געווען, אז דאָס זיינען די קרעכצען פֿון מיין אָרעמען הונד.
וואָס האָבען זיי איהם געטהאָן?

נישט קיקענדיג אויף קיין זאך האָב איך זיך דורכגעשפּאַט דורך אַ האַלב
פֿערמאַכטע טהיר, וואָס איז אַרויס אין אַ גאַרטען. דאָרט אונטער אַ בוים,
אין שנעע, איז ער געלעגען אויסגעצויגען, אַ צו'הרג'עמער, אַ פֿערוואונדע-
טער, נור זיין האַרץ האָט זיך שטאַרק געהויבען.

אַז ער האָט מיך דערוועהן, האָט ער זיך גענומען טרייסלען; דערנאָך
האָט ער געמאַכט אַן אַנשטריינגונג אין האָט זיך געוואַלט אויפהויבען, נאָר
ער האָט קיין כּח נישט געהאַט און איז באלד צוריק אַנידערגעפֿאלען אין שנעע.
ס'האָט לאַנג נישט געדויערט און ער איז אויסגעגאַנגען מיר פֿאַר די אוי-
גען. אַ וויילע בין איך געבליבען שטעהן לעבען איהם, דערנאָך האָב איך
אויסגעזוכט אַ גראָב-איינען, אויסגעגראָבען אַ גרוב אין דער האַרמער ערד
אין אַריינגעלייגט אַהין דעם אָרעמען הונד...

מען וועט אפּשר לאַכען פֿון מיר, מען וועט זאָגען, אַז איך האָב צופֿיעל
רחסנות אויף אַ הונד. אָבער די וואָס געהען אַרום חיות וועלען מיך פֿער-
שטעהן...

מען ווערט צוגעבונדען צו רייע געטרייע כּרואים אַווי ווי צו קינדער און
צו די בעסטע פֿריינד!

אין דער ציט וואָס איך האָב בעגראָבען דעם הונד, האָט מען מיך
אַרומגעזוכט איבעראַל.

— זי האָט אוראי געמוזט אַנטלויפֿען, זי אויך, — האָבען די וועכטער
געזאָגט.

מען האָט שוין געוואַלט געהן אָנזאָגען דעם דירעקטאָר פֿון דער טורמע,
אַז איך בין אַנטלאָפֿען, נאָר מיט אַמאָל האָבען זיי מיך דערוועהן אין הויף.
— אַה, אָט איז זי! — האָט זשווערני געזאָגט.

און ער האָט זיך געלאָזט צוגעהן צו מיר מיט אויפֿגעהויבענע פֿויסטען,
נאָר אַז ער האָט דערוועהן מיין פֿערמאַרעט געזוכט, האָט ער אַראָבגע-
לאָזט די הענד.

— אַה! — האָט ער געמורמעלט — כּ'זעה וואָס דאָס איז... דער הונד, נישט
אַזוי? נאָר איך קען אייך זאָגען איין זאך: נישט איך האָב איהם גע'הרג'עט,
דאָס האָט דער דירעקטאָר געהייסען איהם מאַכען דעם מויט... ער איז גע-
וואָרען זעהר שלעכט, פֿערשטעהט איהר... ער האָט מיר געביסען, און די
קינדער פֿון דעם אויבער-וועכטער האָבען מורא געהאַט... טאַקי כּדאי זיך אַזוי
נעהמען צום האַרצען דערפֿון! נאָך אַלעמען איז דאָך דאָס געווען נישט מעהר
ווי אַ הונד...

— יאָ, — האָב איך געענטפֿערט — אַ הונד וואָס האָט די ווערטה געהאַט
מעהר ווי אַסך וועכטער...

ושווערני האָט קיין וואָרט ניש געענטפֿערט דערויף.
— איהר וועט זעהן, — האָבען מיך געוואָרענט מיינע פֿרײַנדיגען — איהר
וועט זיך נאָך אמאָל אָנמאַכען אַ מיאוס'ע געשיכטע מיט די וועכטער. איהר
זײַט צו העז'דיג אַנטקעגען זײ, און אָט די לײַט שײַנקען ניש קיין בעלײ-
דיגונג.

— נאָ, — האָב איך געזאָגט, אַ ציה טהאָנדיג מיט די פֿלײַצעס. — קיין
ערגערס קען דאָך ניש טרעפֿען ווי דאָס, וואָס זײ וועלען מיך צו'הרג'ענען
אזױ ווי מוטאָן'ן... נאָר זײ וועלען עס ניש סמײען!
* * *

אײנמאָל, ס'איז געווען אַ דאָנערסטאָג. האָט מען מיר אָנגעזאָגט, אַז מײן
מוטער וואָרט אויף מיר אין קאָרדאָר.
כ'האָב זיך געסטאַרעט אַרויפֿצײהען אַ שײַכעל אויף'ן געזיכט און איך
בײן אַוועק צו דער פֿינסטערער לאָזשע, הײַנטער וועלכער מיר פֿלעגען זיך אלע
מאָל צונױפֿטרעפֿען.
אָבער איך האָב געפֿונען די אָרעמע פֿרוי אַסך אומעטיגער ווי גע-
וועהנליך.

מיט אַ ריהרענדע שטימע האָט זי מיר ערקלעהרט, אַז איהר השתדלות
פֿאַר מיר, מען זאָל מיר פֿערגרינגערן מײן שטראָף, האָט זיך ניש אײַנגעגע-
געבען; אַז זי האָט אומעטום געפֿונען אונבאַרמעהרציגע מענשען און קאַלטע,
אײַזיגע געזיכטער.

די, אויף וועמען זי האָט אַס מײַסטען געהאַפֿט, האָבען ערקלעהרט, אַז
זי זײַנען פֿערצווייפֿעלט און זי ווײַסען ניש ווי אזױ מיר צו העלפֿען, און די
אײַבעריגע האָבען איהר גאַנץ העפֿליך אָבגע'פֿטר'ט...

— ניש נעהם זיך אזױ צום האַרצען, מוטער, — האָב איך
איהר געטרויסט. — כ'וועל לאַנג ניש בלײַבען אין קאַלעדאָניען... די, וואָס
האָבען אַצונד די מאַכט אין זײַערע הענד, זײַנען ניש זיכער
מיט איהר; זײ שווימען אויף אַ וואַלקאַן. די פֿאַלקס לאַוואַ וועט זי
אין גיכען בענראָבען אונטער זיך... אָט נעהם, אַלס בײַשפּיעל, דעם אָרעמען
כ'לאַנקי*); ער האָט געגלויבט, אַז ער וועט שטאַרבען אין, מאָן-סאָן-מישעל,

(*) לואי-אָניס בלאַנקי איז געבוירען געוואָרען דעם 8טען פֿעברואַר
1805 אין פּױזשע-טעניע און געשטאַרבען אין פֿאַרזי דעם ערשטען יאַנואַר 1881.
אין זײַנע יונגע יאָהרען האָט ער געשמודירט מעדיצין און יורי, און שוין נאָר
פֿריה איז ער אַרײַנגעצױגען געוואָרען אין דער פֿאַליטיק; ער האָט אַנשהײל
גענומען אין דער בעוועגונג פֿון די „קאַריבאָנאַרען“, און מען ווײַסט, וואָס
פֿאַר אַן אײַנפֿלוס דייע געזעלשאַפֿט האָט געהאַט אין יענע צײַטען. בײַ די
אױפֿשטענדע פֿין 1827טען יאָהר איז ער עטליכע מאָל פֿערוואַנדערט געוואָ-
רען, דעם 18טען יאַנואַר 1832 איז ער געשטאַנען פֿאַר'ן געריכט פֿאַר זײַן

און דאך האָט איהם די רעוואָלוציאָן פֿין 1848 בעפֿרייט... און אַהוי דעם, צוגעבענדיג אפֿילו, אַז עס וועט ניט צוגעהן אַזוי גיך ווי איך שמעל זיך פֿאַר, וועט אויך קומען דער טאָג, ווען די איצטיגע פֿערגעמערער פֿון דעם הערר טהיער וועלען הרטה האָבען אויף דעם וואָס זיי האָבען געטהאָן. מען וועט דורכפֿיהרען אַן אַמנעסטיע אין איך וועל קומען צוריק... מיר וועלען העכ-סטענס זיין צושיידט עטליכע יאָהר צייט, ס'איז אמת, אַז די דאָזיגע יאָהרען וועלען זיין אַזוי ווי גאַנצע יאָהרהונדערטע. פֿאַר דיר און פֿאַר מיר, אָבער בערעכען פֿאַרז, וואָס וואָלט געווען, ווען איך בלייב אין סאַטמאַר, ווי אַזוי-פֿיעל פֿון אינוערע ברודער!... דו טהאַרסט קיין האָפֿנונג ניט פֿערלירען, מאַכ אַ און דער עיקר, הער אויף צו וויינען!

אָבער די אָרעמע פֿרוי האָט זיך ניט געקענט איינהאַלטען; זי האָט זיך בעגאַסען מיט טרעהרען.

— איך בין אַלט, — האָט זי מיר געזאָגט, — כ'האָב אפֿשר איבערהויפט ווייניג טעג צו לעבען... ווער ווייסט, צי אַז דו וועסט קומען צוריק... זי האָט ניט געקאַנטשעט דעם זאַץ.

— מוטער, — האָב איך זיך אָבגערופֿען, — כ'בעט דיר, שלאָג זיך אַרויס אָט די געדאַנקען פֿון קאָפֿ, האָב צוטרוי צו דער צוקונפֿט.

און דערנאָך האָב איך מיט אַ צערטליכען טאָן צוגעלייגט:
— און אויסערדעם, דאַרפֿסט דו מיר ניט פֿערשאַפֿען קיין שמערצען, כ'מוז אוועקגעהן פֿול מיט קוראזש, כ'מוז זיין איבערצייגט, אַז דו וועסט האָ-בען גענוג ענדערגיע, גענוג שטאַרקייט אויסצוהאַלטען... אַז איך וועל וויסען,

רעוואָלוציאָנערער האַלטונג, ער האָט ניט געוואָלט האָבען קיין אַדוואָקאַט און האָט אַליין פֿערטהייריגט זיינע טהעאָריען מיט אַזאַ מין פֿייערדיגער איבערציי-גונג, אַז די דזשוירי האָט איהם ערקלעהרט אונשולדיג, נאָר דאָס געריכט האָט איהם פֿער'משפט צו אַ יאָהר געפֿענגניס דערפֿאַר וואָס ער האָט פֿראַקלאַמירט די נויטווענדיגקייט פֿון דעם קריגע צווישען די רייכע און די אָרעמע.

בלאַנקי איז דערנאָך עטליכע מאָל געזעסען אין געפֿענגניס, ענדליך אין 1839 איז ער פֿעראַרטהיילט געוואָרען צום טויט, נאָר מען האָט איהם בע-גנאָדיגט אויף לעבענסלענגליכען קערקער אין „מאָן סאַן-מישעל“, וואו ער איז געבליבען ביז 1848, ווען די רעוואָלוציאָן האָט איהם בעפֿרייט. אָבער ניט אויף לאַנג, דיווער גרויסער רעוואָלוציאָנער, וועלכער האָט מקריב געווען זיי לעבען פֿאַר דער מענשהייט, איז מעהר געווען אין תּפֿיסה ווי אויף דער פֿרייהייט. ביי דער קאַמונע איז ער געווען מיט אונז. מען האָט איהם אַרעס-טירט; דעם 19טען נאָוועמבער 1871 האָט מען איהם אַריבערגעפֿיהרט קיין ווערסאַיל און דעם 16טען פֿעברואַר 1872 איז ער פֿער'משפט געוואָרען, פֿערשיקט צו ווערן. איך וועל נאָך ווייטער האָבען די געלעגנהייט צו ריידען וועגען דיווער גאַבעלער און גרויסער רעוואָלוציאָנערער פֿערווענליכקייט.

אז דו ביסט אומעטיג, וועל איך כסדר זיין אונגליקליך, כ'וועל תמיד זעהן דינע אויגען פֿול מיט טרעהרען, כ'וועל שמענדיג הערען דיין געוויין... מיין מוטער האָט אַ שמייכעל געטהאָן.

— מיין גוטע לואיווע, — האָט זי געזאָגט — כ'וועל זיך סטארען, מעהר גיט וויינען, אָבער ווייסט דו, אַז מען איז אַזוי אַלץ ווי איך בין, קוקט דאָס לעבען אויס מורא'דיג שוואַרץ. כ'האָב מעהר קיינעם נישט געהאַט נאָר דיך אויף דער וועלט. איצט וועט מען דיך אויך צוגעהמען. דאָס וועט זיין דאָס גרעסטע אונגליק אין כ'יין גאַנץ לעבען!

אין דער רגע האָט דער וועכטער, וועלכער איז געקומען אונז אָנזאָגען, אַז די צייט פֿון אונזער אונטערהאַלט איז אַריבער, געעפֿענט אַ פֿענסטער פֿון קאָרידאָר. די זונן איז אַריין צו אונז אין קעמערל און איך האָב דערוועהן מיין מוטער פֿאַר'ן ליכטיגען שיין פֿון טאָג!

ס'איז געווען דאָס ערשטע מאָל זינט זעקס מאָנאַטען! כ'האָב זיך נישט געקענט איינהאַלטען, און איך האָב אַרויסגעלאָזט אַ געשרי פֿון איבערראַשונג!

מיין מוטער, וועמען איך האָב אין ווערסאָל איבערגעלאָזט אַזוי ווי איך האָב זי שמענדיג געקענט, מיט אַ פֿרישען פֿנים און מיט אַ קאָפּ האָר, וואו ס'האָט נישט געברישטשעט קיין איין זילבערנער פֿאָרים, — מיין מוטער האָט איצט געהאַט ווייסע האָר!

VIII.

דער „ווי געזונד!“

אַז מיין מוטער איז אַוועק, בין איך גלייך אַריין צו מיר אין קעמערל, און דאָרט האָב איך אַרויסגעפֿלאַצט אין אַ מורא'דיגען געוויין. ס'איז געווען דאָס ערשטע מאָל וואָס איך האָב געוויינט, זינט איך בין אַריין אין תּפּיסה. אין אַלצדינג, וואָס מיר האָט געטראָפֿען, איז זי דאָך גאָר נישט שולדיג; כ'האָב זיך אַליין אַלעס גענומען, — האָב איך זיך געטראַכט.

כ'האָב געקענט לעבען גליקליך, רוהיג, מיט מיין אַרעמער מוטער, און איך האָב זיך פֿרווייליג אַריינגעוואַרפֿען אין קאַמפּף מיט דעם גאַנצען פֿייער און מיט דעם גאַנצען גלויבען אין אַ בעסערער צוקונפֿט, וואָס האָט אָנגע-פֿילט מיין האַרץ.

ווי די אַרעמע פֿרוי האָט עס געמוזט אַביסעל בעדויערן!
זי האָט מיר גאָרנישט געזאָגט, דעם גאַנצען שמערץ איהרען האָט זי געהאַלטען כּיין זיך; זי האָט געלימען מורא'דיגע יסורים, און איצט, ווען ס'האָט געהאַלטען דערביי, איך זאָל איהר פֿערלאָזען, האָב איך זיך געפֿרעגט, צי וועל איך זיך נאָך ווען עס איז זעהן מיט איהר.

אין דער צייט וואָס איך וועל זיין דאָרט אין דעם איינזאַמען מדבר פֿון
ניי-קאָלעדאָניען, וועט אפשר די, וועמען איך האָב ליעב ווי דאָס לעבען,
אויסגעהן, רופֿענדיג מיין נאָמען!

דאָס איז געווען איינע פֿון די גרעסטע יסורים פֿון מיין לעבען, — אָט
דאָס שרעקליכע אָבגעזעגענען זיך מיט איהר, אויף אייביג אפשר.
כ'האָב בעהאַלטען ביי מיר דעם פֿאַרטרעט פֿון דער אָרעמער, גוטער
פֿרוי.

זעהר אָפט האָב איך זיך איינגעקוקט אין איהר און איך פֿלעג בעדע-
קען מיט קושען די דאָויע פֿאַטאַגראַפֿיע, וועלכע איך האָב אָבגעהיט ווי מיין
אויג אין קאָפּ!

דאָס געפֿענגניס פֿון אָבעריוו האָט זיך ביסלאַכווייז אויסגעליידיגט,
פֿון מיינע אַלטע פֿריינדיגען איז נישט געבליבען קיין איינציגע.
די חבר'טעס מיינע זיינען איצט געווען איינפֿאַכע אָנגעקלאַגטע, אָרעמע
פֿרויען, קרבנות פֿון דעם קאַמפֿף פֿאַר'ן לעבען, צו וועלכע איך האָב גע-
פֿיהרט אַ טיעפֿע סימפּאַטהיע, נישט קוקענדיג אויף די פֿעהלעך, וואָס ווי זיי-
נען בעגאַנגען.

אַ טהייל פֿון זיי זיינען פֿעראורטהיילט געוואָרען פֿאַר גנבה, די אַנדערע
האָבען, אין אַ מאַמענט פֿון אויפֿרעגונג, אויפֿגעהויבען די הענד געגען די,
וואָס האָבען זיי געפֿייניגט.

ווי אזוי זשע האָב איך נישט געדאַרפֿט רהמנות האָבען אויף אָט די ער-
נידערניגטע פֿון דער געזעלשאַפֿט?

דינע פֿרויען האָבען געזאָלט אָבזיצען זייער צייט אין דעם געפֿענגניס
פֿון אָבעריוו, איך אָבער האָב געדאַרפֿט אָבגעשיקט ווערן קיין ניי-קאָלעדאָ-
ניען, און דאָס האָט געזאָלט זיין גאָר גיך, ווייל מען האָט מיר שוין געהאַט
אָנגעזאָגט, איך זאָל זיין גרויט צו דער ריינע.

— ווען וועל איך אָבפֿאַהרען פֿון דאַנעט? — האָב איך געפֿרעגט איינעם
פֿון די וועכטער.

- אין עטליכע טעג אַרום, אודאי, — האָט ער מיר געענטפֿערט.
- איהר ווייסט אפשר, וואוהין מען וועט מיך אָבפֿיהרען ציערשט?
- כ'זייט עס נישט, איך בין נישט בעקאַנט מיט די סודות פֿון דער אַד

מיניסטראַציע.

— כ'וואָלט געוואָלט ריידען מיט'ן דירעקטאָר פֿון דער טורמע, — האָב
איך זיך אָבגערופֿען.

— אַה, אַה, — האָט דער וועכטער געענטפֿערט — דאָס איז נישט אזאָ לייב-
טע זאַך. דער הערר רירעקטאָר נעהמט נישט צו אזוי איינפֿאַך... אַפֿריהער מוז
מען אַהם שרייבען אַ ביטע, אין דערנאָך...

- און דערנאך ?
— מוז מען ווארטען...
— זאל זיין אזוי, —האָב איך געזאָגט— גיט מיר די שרייב-געצייג, כ'זועל מאַכען די ביטע.
דער „הערר דירעקטאָר“ איז געווען אזוי פֿריינדליך און שוין אויף מאַרגען, האָט ער מיך געראַזט רופֿען צו זיך אין ביראָ.
דאָס איז געווען אַ הויכער מאַן, זעהר מאַגער, מיט ביסטרע אויגען, אויפֿגערעגט און אונגערולדיג.
פֿערשטעהט זיך, אַז ער האָט מיך נישט געבעטען ווצען.
— וואָס ווילט איהר מיר זאָגען? —האָט ער געפֿרעגט, מיך אָנקוקענדיג מיט אַ שמררינגען בליק.
— מיינ הערר, —האָב איך געענטפֿערט— כ'בין געוואָהר געוואָרען, אַז איך וועל גאָר אין גיכען אָבגעשיקט ווערן אין ניי-קאלעדאָניען, און... כ'זאָלט אייך געוואָלט בעטען אַ טובה,
— ווי? איהר ?
— יאָ, איך, —האָב איך געענטפֿערט, אַרונטערלאָזענדיג די אויגען.
— לאַמיר הערען.
— מיינ הערר... איהר ווייסט דאָך, אַז מיינ מוטער קומט אַפֿש אַהער, זיך זעהן מיט מיר, זי ריכט זיך אוראי נישט, אַז מען וועט מיך אזוי שנעל אַוועקשיקען... און אחוץ דעם, וואָלט איך וועלען, אויב ס'איז נור מעגליך, זי זאָל נישט וויסען דעם מאַג. ווען דאָס וועט געשעהן:
— פֿאַרוואָס עפעס? —האָט דער דירעקטאָר לעבעדיג אַ פֿרעג געטהאָן.
— ווייל די אָרעמע פֿרוי, כאַטש זי איז אזוי אַלט און שוואַך און אויס-געמוטשעט פֿון די צרות און יסורים, וואָס זי האָט געהאַט, קען נאָך וועלען, מיך בעגלייטען צו דעם האַפֿען, וואו מען וועט מיך אויפֿזעצען אויף'ן שוף.
— אויב דאָס איז אַלעס וואָס איהר בעט איז דאָס אַ גרינגע זאָך.
— מיינ מוטער, —האָב איך ווייטער געזאָגט— דאַרף. קומען מאַרגען זיך זעהן מיט מיר, און איך האָב מורא, אַז די וועכטער זאָלען איהר נישט אויס-זאָגען אַלעס...
— כ'זועל אָנזאָגען, מען זאָל גאָר נישט ריידען; אייער מוטער וועט גאָר נישט וויסען.
און מיט אַ שמייכעל האָט ער צוגעלייגט:
— כ'קען אייך ווירקליך טהאָן אַט די לעצטע טובה.
ער האָט גענומען אַרומגעהן אין זיין ביראָ אַהין און צוריק, זיך אָב-שמעלענדיג פֿון צייט צו צייט, אזוי ווי איינער וואָס איז שטאַרק פֿערטראַכט, דערנאָך איז ער פֿלוצלונג שמעהן געבליבען אַנטקעגען מיר, האָט צונויפֿגע-לייגט איין האַנד איבער דער אַנדערער און געזאָגט:
— כ'מזו מודה זיין, אַז איך בין איינפֿאך ערשטויגט איבער אייך, כ'האָב

בזו היינט ניש געהאט דאָס פֿערגניגען, אייך צו זעהן... די בעריכטען, וואָס מען האָט וועגען אייך אָבגעגעבען, זיינען געווען זעהר מיאוס'ע: מען האָט אייך דאָרט פֿאַרגעשטערט עפעס אזוי ווי אַ ווילדע, שרעקליכע בריאה, אַ פֿרוי אָהן אַ ברעקעל דיסציפּלין, פֿעהיג אויף אַלצדינג, און בנאמנות! וואָס מעהר איך קוק אייך אָן, אַלץ מעהר פֿרעג איך זיך, צי זייט איהר דאָס טאָקי די אונטערצינדערין, וואָס דאָס קריגס-געריכט פֿון ווערסאַיל האָט פֿער'משפּט פֿערשיקט צו ווערן.

— ניטאָ קיין צוויי לואיווע מישעל'ס, — האָב איך געענטפֿערט.
— און אַ דאַנק גאָט דערפֿאַר, — האָט דער דירעקטאָר געזאָגט. — צוויי פֿרויען ווי איהר וואָלטען פֿעהיג געווען צו רעוואָלוציאָנירען די גאַנצע וועלט.
— מיין הערר, — האָב איך זיך אָבגערופֿען — מיין עפעס ניש אזוי אַם פּלאַץ פֿאַר מיר צו דיסקוטירען מיט אייך וועגען דיזער ברענענדער טעהמאַ... איהר זייט אַ משינאָוויק... איך בין אַ רעוואָלוציאָנערקע...
דער דירעקטאָר האָט געצויגען מיט די פֿלייצעס.

— צו וואָס נוצט אייך דאָס רעוואָלטירען, — האָט ער געזאָגט — און מיר האָבען די מאַכט ביי אונז אין די הענד?

— די מאַכט! — האָב איך געענטפֿערט — אָה, די געדולד פֿון די אונטערדריקטע מוז פּלאַצען... וואָס זשע ניש זיך דען די כוואַליעס ניש איין ביסלאַכוויי צו צוברעכען די וואַסער וואַנד, וועלכע שטעהט זיי אין וועג?
— אָה! פֿערשטעהט זיך, די גרויסע, הויבקלינגענדע פֿראַזען, — האָט דער דירעקטאָר געזאָגט — דערמיט ציהט איהר דאָס צו די דומע, אונטערדריקטע מאַסען צו זיך.

— הערר דירעקטאָר, דעם טאָג, ווען די אונטערדריקטע מאַסען, ווי איהר רופֿט זיי וועלען אָנערקענען זייער מאַכט...

— ניש נייטיג, ניש נייטיג אייערע ערקלעהרונגען, כ'בין ניש אויפֿגעלייגט צו געהמען ביי אייך אַ קורס אין סאָציאַלע רעוואָלוציאָן... איהר האָט מיך געבעטען אַ טובה, כ'בין זעהר צופֿריעדען עס אייך צו טהאָן, ווייל איך גע-פֿין, און איהר האָט אַסך אַ בעסער האַרץ ווי איך האָב זיך פֿאַרגעשטעלט... אייער ליבע צו אייער מוטער איז אַ גוטער בעווייז דערצו... איך וועל זיך אַליין זעהן מיט איהר מאָרגען, און זייט רוהיג, איך וועל זעהן אז ביי איהר זאָל ניש בלייבען קיין שום צווייפֿעל, וואָס זאָל איהר פֿערשאַפֿען יסורים... כ'וועל איהר יאָגאר געבען אַביסעל האָפֿנונג אייך; דאָס איז אַלעס וואָס איך קען טהאָן.

— אַ דאַנק אייך, מיין הערר.
דער דירעקטאָר האָט זיך אַנדערגעזעצט ביי זיין שרייב-טיש און זיך גענומען צו זיינע פּאַפּירען.
אייך האָב געזעהן, און אונזער געשפּרעך איז צו ענדע, און איך בין אַרויס פֿון ביוראָ.

דער וועכטער, וואָס האָט מיך בעגרייט אַהין, האָט זיך אַפּנים צוגעהערט הינטערן טהיר, וואָס מיר האָבען גערעדט, דאָס איז געווען אַ גאַנץ געוועהנ-ליכע זאַך ביי די וועכטער פֿון אָבעריוו—ווייל ער איז געווען זעהר העפֿליך צו מיר.

ער האָט מיך אַרײַנגעפֿיהרט צוריק צו מיר אין קעמער, און דאָרט האָב איך זיך גענומען צו דער אַרבייט.

כ'האָב געענדיגט עטליכע געדיכטע, וועלכע איך האָב געהאַט אָנגע-פּאַנגען, צונויפֿפֿעלייגט מײַנע פּאַפּירען און געמאַכט צוויי קליינע פּאַקעטען פֿון אַלעס, וואָס איך האָב אָנגעשריבען אין משך פֿון מיין זיין אָבעריוו, אין דער רגע וואָס איך האָב געענדיגט אײַנפּאַקען מײַנע פּאַפּירען, איז אַ וועכטער פּלוצלונג אַרײַן צו מיר אין קעמערל—ניש אָנקלאַפּענדיג אין טהיר, פֿערשטעהט זיך.

ס'איז געווען דערזעלבער, וואָס האָט מיך אַמאָל געבעטען, איך זאָל לערנען מיט זיין אינגעל.

— איהר פֿאַהרט שוין, הייסט עס, אוועק—האָט ער מיר געזאָגט.

— דאָס דאַרפֿט איהר דאָך וויסען בעסער פֿון מיר,

— יאָ... און דעריבער טאַקי בין איך געקומען זיך זעהן מיט אייך... אין עטליכע מאָנאַטען אַרום וועט איהר זיין אין נײַ קאַלעדאָניען, אַ לאַנד, וואו די פֿער'משפּט'ע אַמווירען זיך ניש, דאָס קען איך אייך אַפֿריהער זאָגען כ'זוייס וואָס דאָס איז אַזוינס פֿאַר אַן אַרמ, כ'בין געווען אַ וועכטער אויפֿן אינועל „נו" אַן ערך פֿינף יאָהר צײַט.

— אויב איהר זײַט געקומען בלױז דערפֿאַר, מיר אָנוואַגען די דאָזיגע בשורה, וואָלט איך אייך ווירקליך געקענט מוהל זיין אייער בעזוך.

— הערט מיך נור אויס, כ'האָב אייך צו זאָגען אַן ערנסטע זאַך, און יקדם כל וויל איך אייך פֿערויכערן, אַז איך מײַן ווירקליך אייער טובה... אַז איהר וועט זיין אין נומעא, פֿרעגט זיך נאָך אין מיין נאָמען אויף אײַנעם אַ לעוויסען פּיקאַ, וועלכער איז אויבער-וועכטער אין דער דאָרטיגער תּפּיסה. אויב איהר ווילט, קען איך אייך זאָגאַר מיטגעבען אַ ברײַעף צו איהם. דאָס איז אַן אויסגעצײכענטער יונג, מיט וועלכען איך האָב זיך פֿערהאַלטען זעהר פֿריינדליך.

— כ'דאַנק אייך זעהר,—האָב איך איהם געענטפֿערט—נאָר איך האָב קיינמאָל ניש געדאַרפֿט קיין רעקאָמאַנדאַציעס און איך דאַרף זײַ אויט אויך גוט. יאָ איך וועל זיין אין נײַ-קאַלעדאָניען, וועל איך שוין ווי עס איז געפֿ-גען מיין וועג...

— דאָך?—האָט זיך דערוועכטער אָבערופֿען .

— הערט אויס, מיין פֿרײַנד,—האָב איך געזאָגט—וואָס פֿאַר אַ מײַנונג

וועלען מײַנע קאַכעראַדען האָבען פֿון מיר, אַז זײ וועלען זעהן, ווי איך פּראָטעקציע בײַ אַ געפֿענגניס-וועכטער? מיר זײַנען ניש קיין געוועהנליכע פֿעראורטהײַלטע... מיר זײַנען רעכעלען.

— ס'איו ריכטיג, האָט ער געזאָגט, — כ'האָב זיך גאָר פֿערגעסען אָן דעם.

אַ קליינע וויילע איז ער געבליבען שטיל, דערנאָך רופט ער זיך אָב : — כ'וואָלט זעהר געוואָלט, איהר זאָלט מיר איבערלאָזען עפעס אָן אַנדיינקען... א געדיכט אייערס, למשל.

כ'האָב איהם אָנגעקוקט מיט אַ צערטליכען בליק.

— אויב דאָס איז אַלעס וואָס איהר פֿערלאַנגט, — האָב איך געזאָגט, —

איז דאָס אַ גאַנץ לייכטע זאַך.

כ'האָב אַ בלעטער געטהאָן צווישען מיינע פאַמירלאַך און איהם אויס-געזוכט אַ ליעדעל.

כ'דאַרף אייך ניט זאָגען, אַז דאָרט זיינען געווען אויסדריקע, וועלכע האָבען גאָרניט געדאַרפט געפֿעלען די הערן פֿון ווערסאָיל.

הערד טיער האָט דאָרט געכאַפט אַ ריכטיגע פּאַרציע, און דער גענעראַל נאַלפֿע איז אין דעם ליעדעל פֿערגליכען געוואָרען צו אַ טיגער, אַ שאַקאַל און אַ הישענע.

גאָר דעם וועכטער זיינען די דאָזיגע פֿערזען זעהר געפֿעלען.

ס'קאָן זיין, אַז ער האָט זיי מיט דער צייט אויסגעלערנט אויסגענווייניג, נאָר איך צווייפֿעל, צי ער האָט זיי ווען עס איז דעקלאַמירט אין דער הויך פֿאַר אַן עורס.

אויף מאָרגען, אַרום איינס אַזויגער נאָכמוטאָג, האָט מען מיר אָנגעזאָגט, אַז מוין מוטער וואָרט אויף מיר אין קאָרדאָר,

כ'האָב געפֿונען די אָרימע פֿרוי פֿאַלשטענדיג בערוהיגט.

— דו ווייסט, — רופֿט זי זיך אָב צו מיר — נאָר וואָס האָט מיך דער דירעקטאָר געשיקט רופֿען און האָט מיר געזאָגט, אַז ער האָפט פֿיעל אויף

דיינע ריכטער, אַז זיי וועלען רחמנות האָבען אויף דיר... ווי דו זעהסט, האָב איך רעכט געהאַט, ווען איך האָב געזאָגט, אַז מען דאַרף ניט פֿערלירען קיין

האַפֿנונג, כ'האָב גאַנץ גוט געוואוסט, אַז מען קען דורך ניט אַוועקשיקען אויף אייביג אַזוי ווייט, זעקס טויענדער מייל פֿון פֿראַנקרייך... זיי האָבען איינגעזעהן,

אַז דאָס איז צופֿיעל, און איך בין זיכער, אַז אין גיכען וועסט דו הערען גוטע נייעס.

און מיט אַן אומעטיגען טאָן האָט מוין מוטער צוגעלייגט.

— כ'מאָך זיך ניט קיין פֿאַנטאַזיעס, פֿערשטעהט זיך; כ'ווייס גאַנץ גוט, אַז זיי וועלען דורך ניט אין גאַנצען בעגאָרדיגען, נאָר ווייניגסטענס בין איך

כמעט זיכער, אַז זיי וועלען דיין שטראָף פֿערגרינגערן אַזוי ווייט ווי ס'וועט נור זיין מעגליך, לכל הפחות, איצט בין איך רוהיג; כ'ווייס, אַז דו וועסט

ניט אַכגעשיקט ווערן קיין ניי-קאלעדאָניען... דו וועסט בלייבען אין פֿראַנק-רייך, אין דער דאָזיגער טורמע, פֿילייכט, און איך וועל קענען קומען זיך זעהן

מיט דיר אלע דאָנערסטאָג און אלע זונטאָג... בנאמנות, אָט דער דירעקטאָר
איז אַן אויסגעצייכנטער מענש, און עס איז געווען אַ פֿעהלער פֿון מיר, וואָס
איך האָב וועגען איהם געהאַט אַזאַ שלעכטע מיינונג.

— דו זעהסט אַלזאָ, מוטער, אז אלעס ענדיגט זיך בעסער ווי מען רע-
כענט, — האָב איך געזאָגט, — אָפֿטמאָל טרעפֿט, אַז גראָד אין דער רגע, וואָס
מען איז אַם מייסטען פֿערצווייפֿעלט, קומט די רעטונג... נו, ביסט דו איצט
כמעט גליקליך, נישט אזוי? דו וועסט שוין מעהר נישט וויינען.
— אַה ניון, — האָט די אונגליקליכע פֿרוי געענטפֿערט — כֿפֿערויכער דיר,
אַז נישט.

אַזוי ווי די צייט פֿון אונזער אונטערהאַלטונג איז שוין באַלד געווען
פֿערביי, האָט זיך מיט אַמאָל געיאָוועט אַ וועכטער, וועלכער האָט גענומען
אַרומשפּאַצירען אַרום דעם אַרומגעצאָממען קאַסטען, לעבען וועלכען מייַן
מוטער איז געשיטאַנען.

כֿ'האַב זיך גאַרניט אומגעקוקט אויף דיזען בחור, אָבער כֿ'האַב געמאַכט
אַ פֿעהלער דערמיט, ווייל איך האָב געדאַרפֿט זיין פֿאַרויכטיג, ווי מען וועט
באַלד זעהן.

— נו, — רופֿט זיך אָב מיין מוטער, — צום ווידערזעהן, מיין גוטע לואיזע,
אויף זונטאָג.

ס'האַט זיך דערהערט אַ גראָבע שטימע, די שטימע פֿון'ם וועכטער.
— זונטאָג, — מאַכט ער און צולאַכט זיך בעת מעשה אויף'ן קול — זונטאָג
וועט אייער טאַכטער שוין זיין אין לאַ ראַשעל.

— וואָס הייסט? — האָט מיין מוטער אַ געשריי געטהאָן מיט שרעק.
— גאַנץ געוויס, האָט די ווילדע היה געזאָגט. — אָקאַרשט האָט מען
בעקומען דעם בעפֿעהל, זי אַריבערצופֿיהרען.

— אָט דער מאַן ווייסט נישט וואָס ער רעדט, — האָב איך זיך אָבגערוי-
פֿען — כֿ'זאָג דיר זיכער, ער ווייסט נישט.

דער וועכטער איז אָבער נישט אָבגעשטאַנען.
— אַ שעהנע מעשה, איך ווייס נישט, כֿ'מיין, אַז איך קען, דוכט זיך,
ליינענען, ווי? נאַט, זעהט!

און ער האָט דערלאָנגט מיין מוטער אַ געל כֿלעטעל פּאַפּיר, וואָס האָט
געטראָגען דעם זיעגעל פֿון ווערסאַיל.

מיין מוטער האָט איבערגעלייענט פֿאַלגענדע ווערטער:
„ס'ווערט געגעבען אַ בעפֿעהל דעם דירעקטאָר פֿון דער טורמע אין
אָבערווי, אַרויסצושיקען מאָרגען פֿריטאָג נאָך לאַ ראַשעל די געפֿאַנגענע
מישעל, וועלכע איז פֿעראַורטהיילט געוואָרען פֿון דעם קריגס-געריכט אָב-
געשיקט צו ווערען קיין ניו-יאָרק-אַלעדאָניען.“

די אַרעמע פֿרוי האָט אַ געשריי גמטהאָן: „אַה, מיין גאַט! אַה, מיין
גאַט!“ און איז געפֿאַלען אין הלשות.

וואָס פֿאַר אַ מוראָדיגע לאַגע!

מיין מוטער איז געלעגען אין אונמאַכט אויף דער ערד, עטליכע טריט פֿון מיר, און איך האָב ניט געקענט צוגעהן צו איהר, איהר אָבמינערן, איהר זאָגען עטליכע גוטע, זיסע ווערטער, איהר טרייסטען און אַריינגעבען אַביסעל האָפֿנונג אין איהר פֿערצווייפֿעלט האַרץ.

כ'בין געשטאנען דאָרט, הינטער אַ גראַסע, האָב זיך געריסען די נעגעל און געשריען פֿון גרויס פֿערצווייפֿלונג.

קאַלטבלומיג, מיט די הענד אויף'ן רוקען, האט זיך דער וועכטער אַרומ- געדערהט אַהין און אַהער איבער'ן קאַרידאָר.

— אָבער, מיוראַבלער מענש וואָס איהר זייט, — האָב איך געשריען צו איהם — איהר זעהט דאָך, אַז די אונגליקליכע גייטיגט זיך אין הילף, אַז זי וועט אפשר שטאַרבען אזוי.

ענדליך האָט עס דעם וועכטער געריהרט.

— כ'וואָלט געזאָגט אַ רוף טהאַן דעם דאָקטאָר, — מאַכט ער — נאָר אין דער צייט וועט איהר אַנטלויפֿען און מיך וועט מען דערנאָך אָבזאָגען פֿו מיין שטעל.

— כ'גיב אייך מיין עהרען-וואָרט, — זאָג איך צו דעם דאָזיגען ווילדען מענשען — אַז איך ווער זיך פֿון דאַנעט ניט ריהרען.

— אַה, געוויס! מען קען עס שוין, דאָס דאָזיגע עהרען-וואָרט.

— אָבער נעהט, נעהט שנעל, זאָג איך אייך, כ'שווער אייך, אַז איך וועל ניט אַנטלויפֿען.

אָבער אזוי ווי דער וועכטער האָט זיך ניט געקענט ענטשליסען וואָס צו טהאַן, האָב איך גענומען מאַכען אַזעלכע געוואַלדען, אַז דער הויפט-וועכ- טער, וועלכער איז געווען עטליכע טריט פֿון דאָרט, איז געקומען צו לויפֿען.

— וואָס איז דאָ? — האָט ער געפֿרעגט — וואָס זייגען דאָס פֿאַר קולות?

— מיין הערר, מיין הערר, — האָב איך געשריען — איהר זעהט אָט די פֿרוי, וואָס ריגט דאָ אויף דער ערד, ס'איז מיין מוטער, זי שטאַרבט, כ'בעט אייך, קומט איהר צו הילף.

— הע דו, — האָט ער קאָמאָנדירט דעם וועכטער — לויף שנעל רופֿען דעם דאָקטאָר.

כ'האָב זיך געבעטען ביים אויבער-וועכטער, ער זאָל מיר עפֿענען די טהיר, ער זאָל מיר לאָזען צוגעהן צו מיין מוטער, נאָר ער האָט בשום אופן ניט געוואָלט; ער קען עס ניט טהאַן, האָט ער געזאָגט.

כ'בין געווען אין אַן אונבעשרייבליכען צושטאַנד פֿון צורייצקייט און פֿון צאָרן.

נאָך איידער דער דאָקטאָר איז געקומען, האָט מיין מוטער געעפֿענט די אויגען, האָט אַ זיפֿן געטהאָן און זיך פֿלוצלינג אויפֿגעזעצט אויף דער ערד — לואיזע, לואיזע, — האָט זי געמורמעלט — וואו ביסט דו? ס'איז אמת אַז דו וועסט מיך פֿערלאָזען?

— ניין, מוטער, —האָב איך געענטפֿערט. —כ'בין דאָ און איך וועל דיך
ניט פֿערלאָזען; קענסט זיכער וויין, אז ניט,
די אָרעמע פֿרוי איז אויפֿגעשטאַנען.
זיך אַריבערפֿיהרענדיג די הענד איבער'ן שמערן, אזוי ווי איינער, וואָס
כאַפט זיך אויף פֿון אַ הלום, האָט זי שלוכצענדיג געזאָגט:
— אָה ניין, ניין! כ'האָב גאַנץ גוט געהערט, מען וועט דיך צוגעהמען
פֿון דאַנעט, דו פֿאַהרסט אַוועק, וועסט מיך פֿערלאָזען אויף אייביג! ... אָה,
ס'איז שרעקליך, שרעקליך! לואיווע, מיין מהייערע לואיווע!
און די אונגליקליכע האָט ניט אויפֿגעהערט צו וויינען.
— וויין ניט, כ'בעט דיך, —האָב איך געזאָגט. —דער וועכטער האָט אַ
טעות געהאַט; ניט וועגען מיר איז דער בעפֿעהל, גאָר וועגען אַן אַנדער
געפֿאַנגענע, וועמען דו קענסט גאַנץ גוט, וועגען וויקטאָרין גאַרזשע... איהר
וועט מען עס אַבשיקען קיין ניו-קאלעדאָניען, יאָ, איהר...
מיין מוטער איז צוגעגאַנגען צו די גראַמעס, הינטער וועלכע איך בין
געשטאַנען, און מיט אַ ציטערנדע שטימע, פֿול מיט אויפֿרעגונג, האָט זי
געשעפטשעט:
— ניין, לואיווע, דו דאַרפֿסט מיך ניט גאַרען, אָט דער מאַן האָט גע-
זאָגט דעם אמת, דיך וועט מען עס פֿערשיקען, מיין טהייער קינד.
— ניין, מוטער, כ'זאָג דיר זיכער, ס'איז וויקטאָרין גאַרזשע.
— וויקטאָרין איז שוין אַוועקגעפֿאַהרען מיט צוויי מאַנאַטען צוריק אויף'ן
שיף „דאַנאַע“, —האָט זי געענטפֿערט.
— ניין, כ'זאָג דיר זיכער, דו האָמט אַ טעות,
— כ'האָב שוין גאָר קיין טעות ניט. כ'ווייס עס גאַנץ זיכער... וואָס
מיינסט דו, שוין זעקס חדשים, אז איך קום אַהער וואָך פֿאַר וואָך, זאָל איך
ניט וויסען, וואָס דאָ טהוט זיך דאָ אין געפֿענגניס? אָה, איצט פֿערשטעה
איך אַלעס! פֿאַרוואָס האָט מיך עפעס דער דירעקטאָר געשיקט רופֿען גאָר
וואָס, גלייך ווי איך בין געקומען? ער האָט שוין, הייסט עס, געוואוסט די
שרעקליכע נייעס... דו האָסט איהם מן הסתם געבעטען, ער זאָל מיר גאָר-
נישט זאָגען, און ער האָט ערפֿיל'ן... ייין בקשה, אַה, מיין אָרים קינד! מיין
אָרים קינד! ... אז איך בין היינט געקומען אַהער, האָט מיר עפעס דאָס האַרץ
געזאָגט, אז מיך וועט טרעפֿען אַן אונגליק... אפילו די וועכטער האָבען מיך
עפעס ניט אָנגעקוקט ווי געווענהליך... זיי האָבען עפעס אויסגעזעהן מאַדנע,
אָה! כ'האָב עס גלייך געדאַרפֿט פֿערשטעהן.
— מוטער, —האָב איך זיך ענדליך אָבגערופֿען—מווט זיך מאַכען קו-
ראַזט... אין גרונד גענומען איז דאָך בעסער, וואָס מען שיקט מיך אַב אַהין.
— ווי, לואיווע, דו זאָלסט עס זאָגען!
— יאָ, ס'איז בעסער, איך זאָל פֿאַהרען קיין ניו-קאלעדאָניען... וואָס פֿאַר
אַ מיינונג וואָלטען פֿון מיר געהאַט מיינע ברודער, די אונגליקליכע, וועלכע

שמאכטען אין די פֿערשיעדענע פֿראַנצויזישע קערקערס! וואָס וואָלטען גע-
זאָגט די, וועלכע מוטשען זיך דאָרט אונטער די שרפֿה'נדע שטראַהלען פֿון
דער טראַפֿישער וונן? צי דען פֿאסט זיך צו בעטען גנאָדע ביי די לייט פֿון
ווערסאָל, ווען מען האָט, אזוי ווי איך, געקעמפֿט פֿאַר די אינטערעסען פֿון
דער גערעכטיגקייט און פֿאַר דאָס גליק פֿון דער מענשהייט? צי דען פֿאסט
זיך פֿאַר מיר זיך צו ערנידעריגען און בעטען רחמים ביי די תּלוינים, וואָס
האָבען אייסקעשלאַכטעט אזוי פֿיעל מענשען אין סאַטאַרי?... גלויב מיר,
מוטער, ס'איז אַסך בעסער, איך וואָל פֿערשיקט ווערן! אָנגעהמען אַ קלע-
נערע שטראַף, וואָלט געהייסען איבערלאָזען אַ טהייל פֿון מיין עהרען-געפֿיהל
ביי דינע באַנדיטען אין די הענד... האָסט דו נישט אַליין אַנומאַלט געזאָגט:
„דער שטורם וועט אַריבערגעהן, ס'וועט רוהיגער ווערן און דו וועסט צוריק-
קומען קיין פֿראַנקרייך!...“ יאָ, איך וועל צוריקקומען, אָבער שטאַלץ, מיט אַן
אויפֿגעהויבענעם קאַפּ, און קיינער וועט מיר נישט קענען זאָגען: „איהר, וואָס
איהר האָט געפֿיריריגט דעם סאַציאַלען קריגע, זייט געפֿאַלען פֿאַר אייערע
בעזועגער צו די פֿיס...“

אין דער גאַנצער צייט, וואָס איך האָב גערעדט, האָט מיין מוטער שטי-
לעהייט געוויינט, און איך האָב געקענט ועהן אין שאַטען די טרעהרען ביי
איהר אין די אויגען.

די צייט פֿון אונזער אומטרהאַלט איז שוין לאַנג געווען אַריבער, דאָך
האַט דער וועכטער נישט געסמייטשט מיך אַריינצופֿיהרען צוריק אין מיין קעמערל.
אַט אַפֿנים דער דאָזיגער מענש האָט דאָך פֿערשטאַנען ווי געמיין און
נידערטרעכטיג ער האָט געהאַנדעלט, און ער האָט געוואָלט גוט-מאַכען זיין
רשעות דערמיט, וואָס ער האָט זיך געוויזען פֿריינדליך צו אונז.
אָבער ענדליך האָט ער שוין מעהר נישט געקענט וואַרטען, און מיט אַ
מילדען טאָן האָט ער זיך געווענדעט צו מיין מוטער און געזאָגט:
— מאַדאַם, כּימוז אייך צושיידען פֿון אייער טאָכטער... איהר פֿערשטעטהט,
שוין מעהר ווי אַ שטונדע, אַז איהר זייט דאָ, און דאָס געזעץ איז...
— גוט, גוט,— האָב איך זיך אָבגערופֿען,— אַלזאָ, מוטער, קוראזש!
— לואיזע! לואיזע! כּיוויל וויסען, ווען דו פֿאַהרסט אַוועק... כּיוועל
דיך בעגליימען, כּיוועל מיטפֿאַהרען ביז לאַ ראַשעל...

— הער מיך אויס,— האָב איך געענטפֿערט,— דו ווייסט ווי איך דיעב
דיך: פֿון פֿערלויף פֿון מיין גאַנצער ריזע פֿון אָבעריוו, ביים אַרױפֿגעהן אויפֿ'ן
שיף, פֿון דאָרט קיין נומעאַ, דערנאָך אין די וויסמע געגענדען פֿון קאַלעדאָ-
ניען— אין ערגעץ וועל איך נישט אויפֿהערן דיינקען פֿון דיר... דיין בילד וועט
מיר תּמיד שמעהן פֿאַר די אויגען. נאָר איך טהאַר נישט אַוועקפֿיהרען קיין
טרויעריגען, האַרצרייסענדען אַנדענקען פֿון דיר, כּימוז דיך כּסדר ועהן אזוי
ווי איך האָב דיך שטענדיג געזעהן, פֿרעהלאַך, מיט אַ שמייכעל אויפֿ'ן פֿנים...
נא! לאַז'דיך דיך אָנקוקען, אזוי לוסטיג ווי אימער, און לאַמיד ווידער הערען

פון דיר יענע זיסע ווערטער, וואָס דו האָסט מיר אזוי אַפֿט געזאָגט דאָרט אין וואַנקור, בעת איך בין נאָך געווען אַ קלייניקע.

מיין מוטער האָט זיך אָנגעהאָן אַ כּח און געמאַכט אַ רוהיגע מינע. — לואיזע, — האָט זי געזאָגט — דו ביסט גערעכט, כּוועל שוין מעהר נישט וויינען... נאָ, זעה, כּ'האָב שוין מעהר קיין פּרעהרען נישט אין די אויגען, און איך שמייכל.

און בשעת ווען די אָרעמע פֿרוי האָט זיך מיט אַן איבערגאַטירליכען כּח איינגעהאַלטען, נישט אַרויסצופלאַצען אין אַ ביטערן געוויין, האָב איך דער-פּיהלט, אַז מיינע קרעפֿטען געהען מיר ביסלעכווייז אויס. דאָס איז שוין געווען צופֿיעל!

— צום ווידערזעהן, מוטער מיינע! — האָב איך מיט אַמאָל אַ געשרוי געטשאָן — צום ווידערזעהן! און הער אויף וויינען... מיר וועלען זיך זעהן צוריק...

נאָר מיין מוטער האָט זיך אזוי ווי איינגעמויערט אין די גראַסע. — הערט אויס, — האָט זי געזאָגט, זיך ווענדענדיג צום וועכטער — איהר וועט דאָך איהר נישט לאָזען אַוועקפֿאַהרען, איידער איך וועל איהר אומאַרמען, אַם ווייניגסטענס.

דער אויבער-וועכטער, וועלכער איז נאָך אַלץ געשטאַנען דאָרט, האָט געפֿענעט די טהיר זאָגענדיג: — כּ'קען עס אייך נישט ענטוואַגען.

כּ'האָב זיך אַ וואַרף געטשאָן צו מיין מוטער אין די אָרעמס, און עטליכע מינוט זיינען מיר אזוי געבליבען שטעהן, צוגעטוליעט איינע צו דער אַנדער-דער, און מיר האָבען ביידע כּיסער געוויינט.

מיין גאַנצע ענערגיע האָט זיך אויפֿגעלייזט, און איך האָב שוין מעהר קיין כּוחות נישט געהאַט איינצוהאַלטען מיינע פּרעהרען.

ענדליך האָט דער אויבער-וועכטער אונז גאַנץ לאַנגזאַם אָבגעטהיילט איינע פֿון דער אַנדערער, און בעת ער האָט אונטערגעהאַלטען מיין מוטער, וועלכע איז שיער נישט אומגעפֿאלען, האָט דער וועכטער מיך אָבגעפֿיהרט צו מיר אין קעמערל.

IX.

דאָס אַבפֿאַהרען.

אויף מאָרגען גאַנץ פֿריה האָט מען מיך אַרויסגענומען פֿון מיין קעמערל און מען האָט מיך אָבגעפֿיהרט אין קאַנצעלאַריע.

דאָרט האָט איינער פֿון די שרייבער געפֿרעגט ביי זיין עלצטען:
— זי בלויבט אַלואָ ביים זעלבען נומער?

— יאָ.

— אַלואָ, שרייב איך איהר איין אונטער'ן ציפֿער 2182; זי וועט איהם
שראָגען אויך דאָרט אין קאלעדאָניען... נאָר וואָס טהוט מען מיט איהרע פֿאָ-
פּירען? זיי איבערלאָזען ביי איהר? זי האָט אַ גאַנצען פּאַק מיט כּהבים, נאָ-
רישקייטען, וואָס זי האָט אָנגעשריבען אין דער צייט, וואָס זי איז געוועסען אין
תּפּיסה.

— מען וועט עס אַלעס אָבשיקען צו איהר מוטער.

נאָך אַסך צערעמאָניעס—וואַרים מען דאַרף נישט דיינקען, אַז ס'איז אזוי
גרינג אַרויסצוקומען פֿון תּפּיסה, זאָגאַר ווען מען דאַרף פֿון דאָרט פֿערשיקט
ווערן אין ניי-קאלעדאָניען—האָט מען מיך אַרײַנגעפֿיהרט אין אַ גרויסען צי-
מער, וואו איך האָב געפֿונען אַ צעהנדליג געפֿאַנגענע, וועלכע איך האָב נישט
געזעהן די גאַנצע צייט, וואָס איך בין געווען אין דעם געפֿענגניס פֿון אָבעריוו.
זיי זייגען אַלע געווען קאָמונאַרינען אָדער אונגליקליכע, וואָס זייגען
אָנגעקלאָגט און פֿער'משפט געוואָרען אַלס אַזעלכע, כאָטש זיי האָבען קיין
שום אָנטהייל נישט גענומען אין אויפֿשטאַנד.

איינע פֿון זיי, אַ פֿרוי מיט'ן נאָמען וואַלענטין בלאַנשאַר, האָט געמאַכט
מוראַדיגע געוואָלדען און זיך געקאַטשעט אויף דער ערד פֿון יסורים.
— ניין, ניין!—האָט זי געשריען—איהר וועט מיך נישט פֿערשיקען... איך
האָב נאָר נישט געטהאָן! מען האָט מיך אומזיסט און אומנישט פֿעראַור-
טהיילט. כּווייל נישט איבערלאָזען מיינע קינדערלאַך... איך בין אַן אַלמנה.
כּ'האָב געלאָזט צוויי קליינע קינדער אין דערהיים... וואָס וועט ווערן פֿון זיי
אַהן מיר?

און די אונגליקליכע האָט זיך געוואָרפֿען אויף אַלע זייטען און געקלאַפט
מיט פֿערצווייפֿלונג אין די טהירען.

אַנדערע מענשען, נישט קיין געפֿענגניס-וועכטער, וואָלטען געריהרט גע-
וואָרען פֿון אַזאַ מין פֿערצווייפֿלונג.

אָבער די וועכטער אונזערע, אי אין פֿראַנקרייך אי אין ניי-קאלעדאָניען,
האָבען געהאַט שטיינערנע הערצער.

— נאָ, נאָ, נומער 1915,—האָט מען זיך געווענדעט צו דער אונגליק-
ליכער וואַלענטין בלאַנשאַר—ס'וועט אייך גאָרנישט אַרויסקומען פֿון אייער
בונטעווען זיך; צי איהר ווילט, צי נישט, איהר וועט מווען פֿאָהרען, וואוהין מען
שיקט אייך.

— און מיינע קינדער? וואָס וועט פֿון זיי ווערן אַהן מיר?... ווער וועט

אַכטונג געבען אויף זיי?

— זיי זיינען שוין פֿערזאָרגט,—האָט זיך אָבגערופֿען אַ וועכטער.

— וואו ערגעץ?—האָט מיט שרעק געפֿרעגט די מוטער.

— די שטאָדט האָט זיי בייַדען אַוועקגעשיקט צו צוויי גוטש-בעזיצער, וואו זיי וועלען ערצויגען ווערן.

— גו, און איך וועל מווען אַוועקפֿאַהרען און זיך גאַרניט זעהן מיט זיי ?

— ס'ווייזט אויס אַזוי, — האָט איינער פֿון די וועכטער געענטפֿערט.

וואַלענטין בלאַנשאַר האָט זיך אַנידערגעזעצט אויף אַ באַנק, און זיך אָנגעהמענדיג מיט בייַדע הענד פֿאַר'ן קאַפּ, איז זי געבליבען זיצען און האָט זיך נישט געריהרט פֿון אָרט.

— איהר זעהט שוין, ווי זי איז שמיל געוואָרען, — האָט זיך אָבערופֿען

איינער פֿון די וועכטער — זיי זייגען אַלע אַזוי. זיי שרייען, שרייען, ביז וואַ-

געט זיי בערוהיגען זיך; זיי זעהען דאָך, אַז ס'העלפֿט זיי נישט...

איך בין צוגעגאַנגען צו דער אָרעמער פֿרוי און זיך געפֿרואווט זי טריי-סטען.

— פֿערליערט נור קיין האָפֿנונג נישט, — האָב איך איהר געזאָגט, — אַז

איהר וועט צוריקומען פֿון דאָרטען — און איהר וועט זיכער צוריקומען — וועט

איהר זיך ווענדען דאָרט וואו מען דאַרף וועגען אייערע קינדער, מען וועט

זיך גאָר אָהן אַ שום ספֿק נישט ענטזאָגען, אייך אָנווייזען דעם פֿלאַץ, וואו

אייערע קינדער געפֿינען זיך. איהר וועט זיי געפֿינען און זיי נעהמען צוריק

צו זיך, ווייל איהר האָט דאָך זיי נאָך אַלעמען נישט אַוועקגעוואָרפֿען...

ס'האָט אויסגעזעהן, אַז די געפֿאַנגענע הערט זיך איין וואָס איך זאָג

איהר. זי איז געזעסען מיט אַן אַראַבגעלאָזענעם קאַפּ און האָט נישט געווינט,

נאָר אַט די רוהיגקייט איהרע האָט מיך שטאַרק בעאונדוהיגט.

כ'האָב איהר אָנגענומען פֿאַר די הענד און געקוקט אויף איהר שמייכ-

לענדיג.

זי האָט אויף מיר אויסגעשטעלט אַ פֿאַר מילדע, רחמנות'דיגע אויגען,

און איהר געזיכט איז געווען בעצויגען מיט אַ שלייַער פֿון בעוואונדערונג.

איך האָב פֿערשטאַנען וואָס מיט איהר טהוט זיך.

איצט וועט די אונגליקליכע שוין נישט דאַרפֿען מעהר קיין טרייסט-ווערטער,

האָב איך זיך געטראַכט.

אין איהר אָרעמען צושמעטערטען מוח וועט זיך שוין מעהר קיין איין

געדאַנק נישט אַרײַנקלייבען.

זי איז געווען פֿון די, ביי וועמען די זעלע איז אָבגעשטאַרבען אויף

אייביג...

— — — — —

איך האָב אַלאַז געמוזט פֿערלאָזען די טורמע פֿון אָבעריוו, און איך בין

זיך מודה, אַז דאָס האָט מיר זעהר לייד געטהאָן.

דאָרט, ווייניגסטענס, האָב איך זיך געקענט זעהן מיט מיין מושער.

איך בין פֿונדעסטוועגען געווען זעהר אונגליקליך אין דער דאָזיגער פֿראַ-

זוינציעלער תפיסה, וואו די וועכטער האָבען אַרויסגעצויגט זייער ברוטאליטעט אויף אַן אויסערגעווענהליכען אופן.

נאָר די יסורים מיינע זיינען אפשר געווען אַ גאָרנישט אַנטקעגען די לידען, וואָס מיינע ברודער האָבען געהאַט אויסצושטעהן אין די אַנדערע געפֿענגניסע.

ע ליוזע רעקליו האָט דערצעהלט דעם קאָמונאַר ליסאַ גערייזן זיין טרויעריגע ערפֿאהרונג וואָס ער האָט געהאַט אַלס געפֿאַנגענער, פֿון דעם טאָג אָן וואָס ער איז אַרעסטירט געוואָרען ביו וואַנעט מען האָט איהם, אויף דעם פֿערראַנג פֿון די געאַגראַפֿישע געוועלשאַפֿטען פֿון אייראָפּאַ, בעפֿרייט, דאָס הייסט אָבערפֿיהרט ביו דער שוויצער גרענעץ.

אַט וואָס מײן מוטהיגער פֿריינד רעקליו דערצעהלט וועגען דעם: „איהר קענט דאָך סאַטאָרי. דורך מאַנגעל אין לופֿט און דורך שלאָפֿלאַ-זינקייט בין איך דאָרט שיער פֿון זינען נישט אַראָב.

איהר האָט אויך מן הסתם געהערט ריידען מכה די פֿיה-וואַנגאַנעס, אין וועלכע מען האָט אונז אַריבערגעפֿיהרט קיין ברעסט.

פֿערציג איהרע זיינען מיר דאָרט געווען, צונויפֿגעדריקט, צוואַמענגע-שטיקט, איינע אויף די אַנדערע.

דאָס איז געווען אַן אויסנעמישטע קופּה פֿון אַרעמס, פֿון קעפּ, פֿון פֿיס. די טהירלאַך האָט מען פֿאַרויכטיג פֿערמאַכט און פֿערקלאַפּט אַרום דעם

דאָזיגען פּאַק פֿון מענשען-פֿלייש. מיר האָבען קיין לופֿט נישט געהאַט צו אַטהע-מען נור די, וואָס איז געווען אינעווייניג, אין די פֿערשטיקטע קאָסטענס...

ערגעץ אין אַ ווינקעל האָט מען אַוועקגעוואָרפֿען אַ הויפֿען מיט צובראָ-בענע קיבלאַך. דאָס האָט געוואַלט זיין אינזער שפּייז, נאָר מיר האָבען זיך

דערמיט ווייניג וואָס געקענט בענוצען, ווייל ביו וואַנעט מור זיינען צוגעקו-מען דערצו איז דערפֿון געוואָרען אַ בערגער מיט שטויב.

אַ גאַנצען מעת-לעת נאָכאַנאַנד האָט מען אונז קיין שום אַנדער זאַך נישט געגעבען צו עסען, מיר האָבען קיין שום זאַך נישט געקראָ-

גען צו טרינקען. ערשט אויף דעם וואָקואַל פֿון לאַריאַן האָט מען אונז געגעבען יערען איינעם צו שטיקלאַך ברויט, אַזוי גרויס ווי אַ פֿויסט.

און אַט די ריזע האָט געדרייערט איין און דרייסיג שעה, און זי האָט אונז אַלעמען אַזוי אויסגעמוטשעט, אַז קיינער פֿון אונז האָט קיין כח נישט

געהאַט אַרונטערצוגעהן און נישט אפילו דעם אַטהעם אָכצויכאַפען. עטליכע פֿון אונז זיינען קראַנקגעוואָרען און זיי האָבען קיין אַנדער ברירה

נישט געהאַט נאָר טהאַן זייער געברויך אין וואַנגאַן, און דער שמוץ האָט זיך אויסגעמישט מיט די צוריענע קיבלאַך, וועלכע מען האָט אונז אַלס שפּייז

געגעבען. אַ טהייל פֿון אונז האָבען נישט אויסגעהאַלטען און זיינען פֿון זינען אַראָב.

מען האָט זיך געשלאָגען פֿאַר אַ קאַפּעלע לופֿט, פֿאַר אַ שטיקעל פּלאַץ

פילע פֿון אונז ווינען איינפֿאך פֿערוואַנדעלט געוואָרען אין ווילדע, צו-
לייצטע היות.

אין קעלערן האָט מען אונז איבערגעבען אין די הענד פֿון אַ וועכטער
מיט'ן נאָמען רוסאָ, אַ געוועזענעם וועכטער פֿון אַ טורמע אין עלזאָס.

אין דער צייט פֿון דער קאָמונע איז ער פֿערבייגעפֿאָהרען פֿאַרזי. מען
האָט איהם געבראַכט פֿאַר די מיטגליעדער פֿון דער קאָמונע.

ער האָט עפֿעס אַרויסגעפֿלודערט עטליכע פּאַטריאָטישע פֿראַזען, אין
דאָס וואָרט „עלזאָס“ איז גענוג געווען אויפֿצוהויבען יעדען חשד פֿון איהם.

די ווערסאַלער האָבען איהם בעצאָהלט פֿאַר זיין טרייהייט דערמיט וואָס
זיי האָבען איבערגעגעבען די קאָמונאַרען צו איהם אין די הענד, צו טהאָן

מיט זיי וואָס ער וויל.

ער האָט ערפֿילט זיין אַרבייט ווי געהעריג איז, דער עיקר ווען די קאָ-
מונע איז געפֿאַלען.

אזוי לאַנג ווי זי האָט זיך נאָך געהאַלטען, האָט מען אונז ווי עס איז
געשאַנעוועט; מען האָט מורא געהאַט. אַפֿטמאָל האָט מען אונז נאָך געבע-

טען אום פֿערצייהונג פֿאַר די שלעכטע כּעהאַנדלונג.

נאָר נאָך די בלוטיגע טעג פֿון מאַי, האָט אויפֿגעהערט יעשוועדער
רחמנות, יעדעס געפֿיהל פֿון מיטלייד פֿאַר אונז; מען האָט געוואוסט גאַנץ

גוט, אַז מיר וועלען שוין מעהר ניט זיעגען, און ס'איז ניטאָ וואָס מורא צו
האָבען פֿאַר אונז.

מען האָט איינגעטהיילט צו פֿערציג אויף איין פֿלאַך, וואו מיר זיינען
געלעגען איינע לעבען די אַנדערע, אויף שמוציגע שטרוי-זעק.

אין די קאָזעמאַטען וואָס זיינען געווען אויף'ן הויף איז די לופֿט געווען
מורא'דיג פֿערפעסטעט, נאָר דאָס איז נאָך געווען אַ נאַרנישט אַנטקעגען דעם

שרעקליכען ריח, וואָס פֿלעגט אַרויפֿקומען פֿון די אונטערשטע קאָזעמאַטען.
צו די אַכט הונדערט אַרעסטאַנטען, וואָס מיר זיינען געווען, זיינען צו-

געקומען נאָך צוויי הונדערט.

מען האָט זיי אוועקגעזעצט אין אַ ביידעל אויף'ן הויף.

אַ ס'האָט גערעגענט, און ס'פֿלעגט גאַנץ אַפֿט רעגענען, איז די ביי-
דעל פֿול געווען מיט וואַסער.

צום עסען האָט מען קיין אַנדער זאַך ניט געגעבען נאָר אַלטע סוכאַרעס
און פֿערשטונקענע שמאַלץ.

— דער וואָס וועט סמייען צו זאָגען, אַז די סוכאַרעס שטיגען ניט, וועט
געהן אין קאַצער, — האָבען אויגערע וועכטער געסטראַעט.

דעם בופֿעט האָט מען איבערגעבען אַ מאַן, וועלכער האָט געזוכט צו
מאַכען דערפֿון וואָס מעהר פֿראַפֿיט.

ס'האָט געהייסען, אַז זיין פֿערדיענסט טהאָר ניט אַריבערשטייגען מעהר
זיי 10 פֿראַצענט, אָבער ער פֿלעגט מאַכען 450 און צייטענווייז 500 פֿראַ-
צענט.

מיר האָבען אָנגעהויבען אומצוקומען ביסלאַכווייז פֿון שמוץ און אַב-
געלאָזענקייט." מען זעהט אַלאָ, אז עליווע רעקליז האָט נאָך געהאַט אויסצושטעקן
מעהר צרות פֿון אונז!

בזו דער שטאַדט לאַנגער האָט מען אונז געדאַרפֿט פֿיהרען אין אַן אַר-
מען וואָגען, אויסגעשפּרייט מיט שטרוי, דאָרט האָט מען אונז געזאָלט אַר-
בערועצען אין דעם געפֿענגניס-וואָגען, אום אָבגעפֿיהרט צו ווערן קיין פּאַרוויז.
אַרום מיטאַג-צייט האָט מען אונז אַלעמען אַרויסגעפֿיהרט אויף'ן גרויסען
הויף, און דאָרט האָבען מיר געמוזט וואַרטען אויף די בעפֿעהלען פֿון די
הערן וועכטער.

אָבער זיי האָבען זיך ניט אָנגעהויבען ריהרען. רוהיג האָבען זיי גערוי-
כערט זייערע לילקעס און געמאַכט אַלערליי פֿילע וויצען איבער אונז.
ווער האָט געדאַרפֿט געבען דעם בעפֿעהל אָבצופֿאַהרען? דער דירעק-
טאָר אָדער דער עקאָנאָם?
מען האָט עס ניט געוואוסט.

יעדענפֿאַלס זיינען מיר נאָך אַרום צוויי אַויגער נאָכמיטאַג געווען אויף'ן
הויף, אונטער דער זונן.
צוויי פֿון אונז געאָבען געקראָגען אַ ונגען-שטיק.
מען האָט זיי אָבגעפֿיהרט אין שפיטאַל און איך האָב דערנאָך געהערט,
אַז זיי זיינען דאָרט געשטאַרבען.

— וואָס זשע, מיר וועלען דאָ בלייבען דעם גאַנצען טאָג?— האָב איך
געפֿרעגט.

— וואָס וויל זי נאָך, אָט די דאָ, אָט די אונטערצינדערין?— האָט אַ
געשריי געטהאָן איינער פֿון די וועכטער.— אָט אַפּנים זי האָט חשק צו שפּיע-
לען די ראַלע פֿון אַ העלד... פֿון מיינעטוועגען; אַז איהר וועט אונז וויי-
טער אַזוי דרעהען אַ מוח, וועל איך צושטעלען עטליכע ווערטער אין דעם
בעריכט וועגען אייך, און איהר וועט זעהן ווי מען וועט אייך מקבל פּנים
זיין, אַז איהר וועט אָנקומען אַהין... אַנשטאַט אייך אָבצוגעבען אַ קליין, פֿיין
שמיבעלע, וועט מען אייך לאָזען שלאָפען אין דרויסען, אין דער וויסטעניש.
כ'האָב געצויגען מיט די פּלויצעס, הערענדיג אָט די נאַרישע סטראַ-
שונקעס.

— אַה!— איז דער וועכטער געוואָרען ווילד פֿאַר צאָרן— איהר ווילט,
הייסט עס, ווייטער שפּיעלען די „רעוואָלוציאָנערקע"... וואָרט אַ ווילע, איהר
וועט באלד זעהן, ראשית וועט מען אייך אַריינצעצן אין קאַרצער אַזוי גיך
ווי מיר קומען אַן אין דאָ-ראַשעל.

— און דערנאָך?— האָב איך געפֿרעגט מיט אַ שפּאַטישען טאָן

— דערנאך? ... דערנאך...

דער וועכטער האָט ניט געענדיגט. ער איז געוואָרען מלא רציחה און האָט אויסגעשטעלט אויף מיר אַ פּאַר מערדערישע אויגען, אַקוראַט ווי ער וואָלט מיר געוואָלט אויפֿעסען אַ לעבעדיגע.

זעהענדיג, אַז זיינע סטראַשוניקעס האָבען אויף מיר קיין שום ווירקונג ניט, און אַז איהם וועט זיך ניט איינגעבען מיך איבערצושרעקען, איז דער וועכטער אָנגעפֿאלען אויף אַן אנדער געפֿאַנגענע מיט'ן נאָמען אַרעדאָאיד ראָמיע, אַ גוטע, זיסע נשמה, איינע פֿון יענע פּאַריווער אַרבייטעריגען, וועלכע ווערן פֿער'תשד'ט און אלט פֿאַר דער צייט פֿון שווערער אַרבייט און נויטה. אָט די פֿרוי איז אַרעסטירט געוואָרען דעם 23טען מאַי אַרום, פֿלאַם קליש'י, אין דער רגע, ווען זי האָט גערופֿען אַ געפֿאַנגענעם קאָמונאַר, ווע-מען די סאָלדאַטען האָבען געפֿיהרט.

דאָס איז געווען גענוג צו מאַכען פֿון איהר אַ שולדיגע. מען האָט זי אָנגעפֿיהרט אין דער תּפּיסה פֿון שאַנטיע, וואו זי איז אָב-געוועסען פֿינף חדשים. דערנאָך האָט מען זי פֿער'משפט פֿערשיקט צו ווערן און מען האָט זי געבראַכט אַהער קיין אָבעריוו, פֿון וואַנטע זי האָט געדאַרפֿט מיט די איבעריגע אָבפֿאַהרען קיין נומעאַ.

אזוי ווי זי האָט זיך אַנדערגעוועזען אויף אַ בינעל שטרוי, וואָס איז געלעגען אין הויף, איז דער וועכטער פֿון רציחה צוגעלאָפֿען צו איהר, האָט זי אָנגעכאַפט פֿאַר'ן אָרום און זי געצוואונגען זיך אויפֿצוהויבען.

— ס'געוועהן אַביסעל, קיין אנדער זאַך האָבען זיי שוין ניט וואָס צו טהאָן נאָר זיך וועצען אויף בינעלאַך שטרוי. נאָ, אויפֿגעשטאַנען, און שנעל! אַדעלאַאיד איז געווען פֿון די אויסערליך רוהיגע נאַטורען, וואָס קעגען פֿונדעסטוועגען ניט פֿערטראָגען קיין בעליידיגונגען און קיין ברוטאַליטעט. זי האָט אויסגעשטרעקט די האַנד און אַראָבגעלאָזט דעם וועכטער אַ פּאַטש.

מיר האָבען אלע אַרויסגעלאָזט אַ געשריי פֿון פֿרייד. מיט אַ מורא'דיגען צאָרן האָבען זיך די וועכטער אַ וואָרף געטהאָן צו אונז אזוי ווי ווילדע חיות; זיי האָבען גאָר פֿערגעסען, אַז זיי האָבען צו טהאָן מיט פֿרויען.

ס'איז געווען אַ שרעקליך געשלעג.

מיר האָבען זיך אזוי שטאַרק פֿערטהיידעט, אַז די וועכטער, זעהענדיג, אַז זיי וועלען אונז אַליין ניט קענען בייקומען, האָבען געשיקט נאָך הילף, און באַלד איז געקומען די וואָך פֿון געפֿענגניס, בעוואָפֿענט פֿון קאַפּ ביז די פֿיס.

די סאָלדאַטען האָבען אויסגעשטרעקט די באַיאָגעטען, דערנאָך האָט דער אָפֿיציר, וועלכער האָט זיי קאָמאַנדירט, געהייסען יעדע פֿון אונז, זיך שטע-לען אויף די קניע.

ער שטעהט מיר נאך פאר די אויגען, אָט דער אָפֿיציר.
דאָס איז געווען אַ יונגער אונטער-לייטענאַנט, מיט אַ ביסערען פנים און
מיט קאלטע אויגען:

— אז איהר וועט זיך נור אַ ריהר טהאָן, — האָט ער אונז געזאָגט —
וועל איך הייסען שיסען.

— אזוי ווי אין סאַטאַרי, הייסט עס? — האָב איך זיך אָבגערופֿען, צו-
געהענדיג געהענט צו איהם. — אָבער איהר פֿערגעסט אפנים, מיין הערר, אז
דער קריגס-געריכט פֿון ווערסאָל האָט אונז ניט פֿעראורטהיילט צום טויט,
גאָר פֿערשיקט צו ווערן... וואָס זשע, איהר ווילט, הייסט עס, זיין נאָך גרוי-
זאַמער פֿון גאַליפֿע'ס פֿרוינדע אליין?

אן איבערראַשמער, מיט אַן אָפֿענעם מויל, איז דער אָפֿיציר געבליבען
שמעקן און האָט מיך אָנגעקוקט מיט ערשטוינונג און שרעק.

— ווער איז אָט די פֿרוי? — האָט ער געפֿרעגט איינעם פֿון די וועכטער.
— דאָס איז אַ משוגע'נע אונטערצינדערין, וועלכע האָט פֿערפֿלייצט
פֿאַרזי מיט פֿיער און בלוט... איהר קענט זי גוט, די צייטונגען האָבען גע-
נוג גערעדט פֿון איהר... ס'איז לואיווע מישעל, די בלוט-דורשטיגע וועלפֿין,
ווי קאַלאַנעל מערלען האָט זי גערופֿען.

דער יונגער אונטער-לייטענאַנט האָט זיך עפעס געפֿיהלט צומישט.
נאָר כדי זיך צו מאַכען קוראזש האָט ער זיך געביסען די ליפֿען פֿאַר
כעס.

ענדליך איז געקומען דער דירעקטאָר פֿון געפֿענגניס.
ער האָט אויף גיך אויסגעפֿרעגט וואָס דאָ איז פֿאַרגעקומען און דערנאָך
האָט ער זיך געווענדעט מיט אַ בייזען טאָן צו די וועכטער:

— דאָס אַלעס קומט דורך אייער שולד. איך האָב איך אַפֿריהער גע-
זאָגט, אז מען מוז זיין שטריינג, מיט אַזעלכע בחור'מעס טהאָר מען קיינמאָל
ניט מאַכען קיין שפּאַסען. איהר זייט געווען צו גוט, זעהט, צו וואָס איהר
האָט עס געבראַכט... נאָ, דער וואָגען איז דאָ, זעצט זיי גיך אַרויף, און
לאַמיר שוין אַמאָל פֿטור ווערן פֿון דויער באַנדע.

כ'האָב אַ קוק געטהאָן אויף'ן דירעקטאָר און געזעהן, אז ער שמיכעלט
אין גרונד גענומען איז אָט דער מענש, ווייזט אויס, ניט געווען אזוי
שלעכט, ווי ער האָט זיך געמאַכט, נאָר די קלענליכע שטעלע זיינע האָט
איהם שטענדיג געצוואונגען אָנצונעהמען אַ ביסערע, בייזע מינע.
איך בין צוגעגאַנגען צו איהם.

— מיין הערר, — האָב איך איהם געזאָגט — כ'דאַנק איך דערפֿאַר, וואָס
איהר האָט בערהינגט מיין מוטער, כאַטש אייער פֿרוינדשאַפֿט האָט ליידער
קיין נוצען ניט געבראַכט. דער גאַנצער פֿלאַן איז צושטערט געוואָרען דורך
די אומגעלומפערטקייט פֿון אַ וועכטער, וועלכער האָט אָנגעזאָגט דער אָרע-
מער פֿרוי, אז מען שיקט מיך אַוועק קיין ניי-קאלעדאָניען.

— ווי הייסט אָט דער וועכטער?—האָט דער דירעקטאָר געפרעגט.
— כ'ווייס נישט,
— אָבער איהר וואָלט איהם דערקענט, ווען איהר זעהט איהם?
— יאָ... אָבער נאָך וואָס? אָט דער מאַן איז נישט אזוי שלעכט ווי נאָ-
דיש און ס'איז נישטאָ וואָס פֿאַראיבעל צו האָבען אויף איהם.
דאָס איז געווען דער לעצטער געשפרעך, וואָס איך האָב געהאט מיט
דעם דירעקטאָר פֿון אָבעריוו.

— אין אַ וויילע אַרום האָט מען אונז אַרויסגעפֿיהרט אויף'ן גרויסען הויף
פֿון געפֿענגניס, אָבער דער וואָגען איז געבליבען שטעהן אויף'ן גאָס.
פֿאַרוואָס?

מען האָט געוואָלט אָנטהאָן דעם עולם פֿון אָבעריוו אַ נחת רוח און
איהם ווייזען די געפֿעהרליכע פֿערברעכערקעס, וועלכע ווערן פֿערשיקט פֿון
פֿראַנקרייך.

ווי עס ווייזט אויס האָט מען זיך געריכט אויף אַ פֿיינליכע מאַניפֿע-
סטאָציע געגען אונז, נאָכדעם ווי מען האָט עטליכע טעג נאָכאָנאַנד זי צוגע-
גרייט אין די צייטונגען, וואו מען האָט אונז בעשריבען אויף דעם געמיינ-
סשען אופֿן. אָבער אויסגעלאָזט האָט זיך פֿונקט פֿערקעהרט, דער עולם פֿון
ביוערן האָט אונז בעגעגענט מיט רעספעקט ביים טויער פֿון דער תּפֿיסה,
אַ טהייל פֿון זיי האָבען זאָגאַר אַרונטערגענומען די היטלען פֿאַר אונז,
ווען זיי האָבען אונז דערזעהן.

אָט די פֿראַסטע לייט, וועלכע האָבען זיך אזויפֿיעל אָנגעהערט פֿון די
געפֿענגניס-וועכטער וועגען אונז, האָבען אפֿנים פֿערשטאַנען, אַז מיר זיינען
נאָרנישט אזעלכע טייוואַליים, ווי מען האָט אונז פֿאַרגעשמעלט פֿאַר זיי.
מיר זיינען אַרויף אויף'ן וואָגען. דאָס איז געווען אַן אַלטער צובראָכע-
נער קאָסטען, און די רעדער האָבען זיך יעדע וויילע געהאַלטען אין אָב-
ששעפען.

איבער דעם דאָזיגען וואָגען האָט מען אויסגעשפּרייט אַן אַלטע שטיק
לייווענט, פֿול מיט לעכער, דורך וואַנעט דער רעגען איז אַריין גאַנצע שמראַ-
מען-ווייז.

אזוי האָבען מיר זיך געשלעפט ביז דער שטאָדט לאַנגער.
דאָרט האָט מען אונז בעגעגענט מיט סימפּאָטהיע און מיט רעספעקט.
אין איינער פֿון די גאַסען פֿון דיזער שטאָדט זיינען מיר פֿערייגטעפֿאַה-
דען גראַד אין דעם מאַמענט, ווען די אַרבייטער פֿון אַ פֿאַבריק זיינען אַרויס
פֿון דער אַרבייט.

נאָר'ן אויסזעהן זייערן האָבען דאָס געמוזט זיין שמידען.
אייער פֿון זיי, אַ הויכער אַלטער מאַן מיט אַ ווייסער באַרד, האָט זיך
אָוועקגעשטעלט לעבען אונזער וואָגען און האָט צוויי מאָל אויסגעשריען:
לעבען זאָל די קאָמונע!

אונזער פיהרער האָט אַפנים מורא געהאַט, אַז דער עולם קען נאָך אָן-פאַלען אויף איהם און זיינע צוויי וועכטער, האָט ער אַ אַמין געטהאַן די פֿערד, וועלכע האָבען גענומען זיך יאָגען אין איין אָטהעם.

אַז איך האָב זיך אומגעקוקט אַ הינטען, האָב איך געזעהן, ווי דריי זשאַנדארמען אויף פֿערד זיינען צוגעקומען צו די אַרבייטער און האָבען גע-נומען ריידען מיט זיי, אָט אַפנים, זיי האָבען געוואָלט אויסגעפֿינען, ווער פֿון זיי איז דאָס געווען דער פֿערברעכער, וואָס האָט אויסגעשריען דאָס פֿער-האַסמע וואָרט...

אַבער אונזער וואָגען איז איצט געלאָפֿען זעהר גיך און באלד איז די גרופע פֿון מענישען פֿערשוואַנדען פֿון אונזערע אויגען.

מיר האָבען איבערגענעכטיגט אין לאַנגער, אין אַן אַלטע געביידע, אַ געוועזענעם מאָנאַסטיר.

אויף מאָרגען האָט מען אונז אריינגעזעצט אין אַ ריכטיגען אַרעסטאַנ-טען-וואָגען מיט בעזונדערע קעמערלאַך, ניי אָבגעפֿאַרט, און מיר האָבען פֿאַרמגעזעצט אונזער ריזע קיין פֿאַריז.

פֿאַרוואָס האָט מען אונז געפֿיהרט דעם גאַנצען וועג פֿון אָבערווי קיין פֿאַריז אין אַ וואָגען? דאָס איז פֿאַר אונז געבליבען אַ סוד ביי אויף היינ-טיגען טאָג.

דער נייער וואָגען אונזערער איז פֿונדעסטוועגען נישט געווען בעסער פֿון דעם אַלטען.

ער איז געווען איינגעטהיילט אין צוועלף קלייניטישקע קעמערלאַך, וואו מען האָט קיים געקענט שמעהן, און דאָ האָבען מיר פֿונדעסטוועגען געמוזט שלאָפען אויך.

די וועכטער זיינען געצוואונגען געווען צו שלאָפען אין קאָרידאָר פֿון וואָגען, אונטערן פֿרייען הימעל, און דאָס האָט זיי מוראדיג בייז געמאַכט. פֿערשמעהט זיך, אַז זיי האָבען דעם כעס זייערן אויסגעלאָזט צו אונז.

איין קאָמישע פֿאַסירונג האָבען מיר געהאַט אויף'ן וועג, איינער פֿון די וועכטער, אַ דיקער בחור, איז מיט אַמאָל קראַנק געוואָרען.

דער מאַנגעל אין לופֿט און די פֿערשטיקטיגט פֿון דעם וואָגען האָבען איהם אַפנים נישט פֿאַליובעט, ער איז געלעגען אויסגעצויגען אין קאָרידאָר און האָט ביטער געקרעכצט.

ווי דער שטייגער איז האָבען די געפֿאַנגענע פֿרויען, וועלכע האָבען איהם בעמערקט דורך די גראַטעס פֿון זייערע קעמערלאַך און געהערט זיינע קרעכצען, זיך געמאַכט אַביסעל לוסטיג איבער איהם.

— וואָס זשע, ס'געהט אייך נישט בעסער? — האָט איינע געפֿרעגט.

— איהר ווילט אַזשער אַ גלאָז זיסע וואַסער? — מאַכט אַ צווייטע.

— מען וואָלט גאָר געדאַרפֿט געהן רופֿען דעם דאָקטאָר, — דרופֿט זיך אַן אַ דריטע.

— נים געהמט זיך אזוי צום הארצען, — שפאסט א פערטע, — אין א 60 שטונדען צייט וועלען מיר זיין אין פאריז.

און דער וועכטער האָט געבורטשעמ, געשאַלטען און געקלאַפּט מיט די פּוּיסטען אין וואַנד. נאָר ס'האָט איהם גאַרנישט געהאַלפּען, ווייל די קאַמע-ראַדען זיינע, די אַנדערע צוויי וועכטער האָבען זיך אַליין אָנגעטהאַן דאָס פּערנניגען צו מאַכען אַביסעל שפּאַס פֿון איהם.

אָנקומענדיג קיין פּאַריז, האָט מען אונז גלייך אָבגעפֿיהרט אויף דעם וואַקזאַל, מאָנפּאַראַנאַס, וואו מען האָט אונז אויפֿגעזעצט אויף דער באַהן נאָך לאַ ראַשעל.

מיר האָבען דאָרט געפֿונען נאָך אַ פּאַרטיע מיט אַרעסטאַנטען, וועלכע מען האָט געפֿיהרט צו דעם זעלבען אָרט וואָס אונז.

מען האָט אונז אַריינגעזעצט אין וואַגאָנעס דריטע קלאַסע, וואו מיר זיינען געווען אזוי צונויפֿגעדריקט, ווי רעקרזשען, וואָס מען פֿיהרט אָב אין רעגיימענט, און דער צוג איז אָבגעפֿאַהרען.

פֿיעלע פֿון אונז זיינען אַנשלאַפֿען געוואָרען, נאָר איך האָב נים געקענט צומאַכען קיין אויג.

וואָס ווייטער מיר זיינען אַוועק פֿון פּאַריז, אַלץ טרויעריגער איז מיר געוואָרען אויף'ן האַרצען. כ'האָב געטראַכט פֿון מיין מוטער, פֿון דייער טהיי-ערער פֿרוי, וועלכע איך האָב קיינמאַל נים פֿערלאָזען און וועמען איך וועל אפּשר קיינמאַל ניש זעהן צוריק.

וואָס וועט ווערן פֿון איהר אָהן מיר ?

וועט זי האָבען כּח אַריבערצומראַגען אָט די גרויזאַמע צושוידונג ?

זי האָט מיר צוגעזאָגט, אַז זי וועט זיין שטאַרק און מוטטיג, צי וועט זי אָבער קענען האַלטען איהר פֿערשפרעכען ?

כ'האָב זיך נים אָבגענאַרט ; כ'האָב גאַנץ גוט געוואוסט, אַז איך וועל אזוי ניד ניש צוריקקומען פֿון ניי-קאלעדאָניען.

אין לאַ ראַשעל האָט מען אונז ווידער אַריינגעזעצט אין טורמע.

— אַהאָ ! אָט זיינען זיי, די אַרעסטאַנטקעס, — האָבען אונז די וועכטער בענגענט, — זיי קומען פֿון פּאַריז ; מען מוז גוט אַכטונג געבען אויף זיי... אָט די כּהר'טעס קענען נאָך אונטערצינדען די טורמע...

איבעריג צו זאָגען, אַז מען האָט אונז שוין גוט געהויט, מען האָט אונז אַריינגעפֿיהרט אין אַ גרויסען צימער, וואו עס זיינען געלעגען זעק מיט ים-גראַז, דאָס האָבען געזאַלט זיין אונזערע כּעטען.

צוויי וועכטער, מיט רעוואָלווערן אין די הענד, זיינען געשטאַנען ביים טהיר, און אָנגעזאָגט האָט מען אונז, מיר זאָלען זיך ניש דערוועגען צו ריה-רען פֿון די ערטער. אַניט, וועט מען אונז גלייך דערשיסען אויף טייט !

מיר האָבען נאַרניט אין זינען געהאַט, זיך צו ריהרען. אזוי צובראַכען און אויסגעמוטשעט זיינען מיר געווען פֿון דעם ראַנגען וועג, ווי מיר האָבען זיך גור אַנדערגעלייגט, זיינען מיר גלייך אַנשלאָפֿען געוואָרען ווי די גע-הרג'עטע.

אין מיטען נאַכט האָבען מיר זיך אלע אויפֿגעכאַפֿט, אַ גערויש פֿון טריט און געשרייען האָט אָנגעפֿילט די גאַנצע טורמע.

וואָס איז אזוינס געשעהן?

די וועכטער, וועלכע האָבען אונז געהיט, האָבען זיך אַריינגעלאָזט מיט אימפעט צו אונז אין שלאָף-צימער.

— אָט דאָ, אָט דאָ, — האָט איינער פֿון זיי געזאָגט. — זי האָט אַרדאי גע-מוזט אַרונטערשפּרינגען פֿון דיווען פֿענסטער.

און כאַלד איז דאָס צימער פֿול געוואָרען מיט וועכטער. מ'האַב געוואָלט געוואָהר ווערן וואָס דאָ האָט פּאַסירט. אָבער אומזיסט: די וועכטער זיינען געווען צופֿיעל פֿערגומען און האָבען גאַרנישט געוואָלט ענטפֿערן.

דאָך האָב איך געכאַפֿט עטליכע ווערטער פֿון זייער געשפּרעך.

— ס'איז דום, — רופֿט זיך אָב דער שעף פֿון די וועכטער. — מען וואָלט ווייניגסטענס געדאַרפֿט אוועקשטעלען אַ וואַך-מאַן אונטער דיווען פֿענסטער, וואָס האָט זאָגאַר קיין גראַטעס ניט.

— גאַנץ ריכטיג, — האָט געענטפֿערט אַן אַנדערער. — ס'איז דאָך אזוי גרינג אַרונטערצושפּרינגען פֿון דאַנעט אין הויף.

ענדליך האָט מען אונז גענומען אויספֿרעגען. זיי האָבען ניט אַנדערש געגלויבט נאָר אז מיר האָבען געוואוסט פֿון דעם וואָס דאָ איז פֿאַרגעקומען און אז מיר האָבען געהאַלפֿען איינע פֿון אונזערע צו אַנטלויפֿען פֿון טורמע. אַז דער שעף פֿון די וועכטער האָט זיך בערוהיגט, האָט ער דערצעהלט זיינע חברים, וואָס דאָ איז געשעהן.

ער איז געווען אין הויף. מיט אַמאָל בעמערקט ער עפעס אימזיער גל-טשעט זיך אַראָב פֿון וואַנד. ער איז צוגעגאַנגען שטילערהייט און איז אָנגע-קומען פּונקט אין צייט; אין זיינע אָרעמס האָט ער אויפֿגעכאַפֿט אַ פֿרוי, וועמען ער האָט גלייך אָבגעפֿיהרט צוריק אין געפֿענגניס.

דאָס איז געווען אַדעלאַאיד ראָמיע, וועמען איך האָב אויבען דערמאָנט ווי האָט שוין פֿון אַ לאַנגע צייט אָן געמאַכט פֿלענער צו אַנטלויפֿען. זי האָט געהאַט עטליכע פֿריינד אין לאַ-ראַשעל און צווישען זיי אויך אַ קרוב, אַ סאָלדאַט פֿון דער פֿלאַמע, ווי אזוי איהר האָט זיך איינגעגעבען זיך צו-ניפֿצוריידען מיט זי, ווייס איך ניט, ווייל אָנשטאַט ניי-קאלעדאַניען, האָט מען זי פֿערשיקט קיין גיאָן, און איך האָב איהר מעהר אין די אויגען ניט געוועהן.

אָבער די, וואָס האָבען זיך אונטערגענומען זי אַרויסצוראַשעווען, האָ-
בען נאָך אַ מאָל פּרובירט. אין עטליכע טעג אַרום, בעת מען האָט אָכגע-
פּיהרט אַדער אַאידן קיין ראַשפּאָר, האָט זי ווידער געמאַכט אַ פּערזוך צו
אַנטלויפּען. נאָר ליידער איז איהר דאָס מאָל אויך נישט געלונגען און דערביי
זיינען נאָך איהרע פּריינד, דריי אַרבייטער און דער סאָלדאַט, אויך אַריינגע-
פּאלען. מען האָט זיי פּערשיקט קיין נומעאַ.
ווי עס ווייזט אויס האָט מען מורא געהאַט אונז צו לאָזען לאַנג אין דעם
געפּענגניס פֿון לאַ ראַשעל, ווייל אין עטליכע טעג אַרום האָט אונז אַ קליינע
דאַמפּף-שיפּעל אָבגעפּיהרט קיין ראַשפּאָר.
דאָרט האָבען מיר זיך דאָס געדאַרפּט אויפּזעצען אויף דעם שניף „לאַ
ווידזשיני“, וואָס האָט אונז געפּיהרט קיין גיי קאַלעדאָניען.

צווייטער טהייל.

אין ניי-קאלעדאניען.

צווייטער טהייל.

אין ניי-קארעדאניען.

I.

אויף „לא ווירזשינו“.

„לא ווירזשינו“ איז געווען אן אמת'ע שיף פֿאַר אַרעכטאנטען, אַ מין שווימענדע טורמע, דאָרט וויינען געווען צוויי גרויסע שטייגען, איינע רעכטס און די אנדערע לינקס, אָבגעטהיילט איינע פֿון די אנדערע מיט אַ לאַנגען דורכגאַנג, און אין דויע שטייגען, וועלכע וויינען געווען אין אַ קלעגליכען, שמוציגען צושטאַנד, האָט מען אונז פֿונאַנדערגעזעצט גלייך ווי מיר וויינען אַרויפֿגעקומען אויפֿ'ן שיף.

דעם גאַנצען וועג פֿון לאַ ראָשעל ביז ראָשפֿאָר וויינען אינז נאָכגעפֿאַה-רען קליינע שיפֿלאַך, און די וואָס וויינען געזעסען אין זיי האָבען אונז גע-געהאַלטען אין איין בעגריסען פֿון ווייטען. דאָס וויינען אָהן צווייפֿעל געווען פֿריינדע, וועלכע האָבען געפֿינען פֿאַר זייער פֿליכט אונז צו בעגלייטען און זיך מיט אונז אָבגעזעגענען, איידער מיר פֿערלאָזען פֿראַנקרייך.

אויף „לאַ ווירזשינו“ האָט מען די פֿערשיקטע קאָמונאַרען צוטשיירט אין צוויי לאַגערן: די מענער אין אַ בעזונדער אָבטהיילונג, וועלכע האָט זיך גע-פֿונען אַנטקעגען דער שטייג, וואו מיר, פֿרויען, וויינען געזעסען.

צווישען די מענער וויינען געווען הענרי ראָשפֿאָר און נאָך עטליכע בע-קאַנטע קאָמונאַרען. נאָר איינער, שעווריע, האָט זיך דאָרט געפֿונען סתם אַזוי אָהן אַ שום אורזאַכע, ווייל ער האָט קיינמאָר קיין אַנטהייל ניט גענומען אין דער קאָמונע.

איידער דאָס שיף האָט זיך גענומען ריהרען, איז דער קאַפיטאַן אַליין אַרונטערגעקומען צו אונז אין האָט פֿאַר אונז געהאַלטען אַ דרשה.

— ס'איז אייך פֿערבאַטען, — האָט ער אונז געזאָגט — צו ריידען איינע

מיט די אנדערע .. כ'וויל, ס'זאל זיין שטיל, אבסאלוט שטיל... דער ערשטער, וואָס וועט ריידען אַ הויך וואָרט, וועט געשלאָסען ווערן אין קיימען, איהר הערט? און איך וועל נישט מאַכען קיין אויסנאָהמע, די מענער און די פֿרויען זיינען אונטערדוואָרפֿען דויעלבע דיסציפלינע... טאָמער וועט זיך אייך פֿער-גלוסטען מאַכען אַ בונט, זעהט איהר אָט די צוויי קאָנאָנען וואָס שמעהען דאָרט? ביי דער מינדעסטער בעוועגונג פֿון אייער זייט, ויעט מען אונטער-צינדען דעם קנויט, און ס'וועט זיין אז אַך און וועה צו אייך!...

דאָס איז געווען אַ קורצע און שאַרפֿע וואָרנונג.
די בעפֿעהלען, וואָס די רעגירונג האָט געגעבען, זיינען געווען זעהר שטרענג, מען האָט אונז נישט גע'הרג'עט אין סאַטאַרי, אָבער פֿיליכט וואָלט זיך עס געלאָזט מאַכען אויף „לאַ ווירזשיני“...

און ס'איז גאָר קיין שווערע זאַך נישט געווען.
פֿאַר ניטע וואָלט מען געקענט כלימרישט מאַכען אַ „בונט“, כדי צו האָבען אַ שטיקעל אויסרייד און אונז אויסשיסען ווי די הינד. און געהט דער-נאָך פֿערלאַנגען רעכנונג ביי דעם קאַפיטאַן פֿון שיף!

אַ פֿינף, זעקס טעג האָבען מיר זיך געשלעפט לאַנגזאַם ביי די ברעגעס פֿון פֿראַנקרייך.

יעדען נאַכמיטאָג האָט מען אונז אויף אַ האַרבע שעה אַרויסגעלאָזט אויף'ן דעק, כאַפען אַביסעל פֿרישע לופֿט, דאָרט צווישען צוויי לאַנגע שטריק, וועלכע האָבען אונז אָבגעטהיילט פֿון די איבעריגע פּאַסאַזשירען, זיינען מיר אַרומגעגאַנגען מרה שחורה'דיג, און די העררען פּאַסאַזשירען, מיט זייערע פּאַמיליעס, האָבען אונז אָבגעמאַסטען פֿון קאַפּ ביז די פֿיס מיט זייערע ביזע, ביסטערע בליקען.

ענדליך האָבען מיר שוין מעהר קיין ברעקעל לאַנד נישט געזעהן פֿאַר די אויגען, און מיר האָט אָנגעהויבען ווערן זעהר אומעטיג אויף'ן האַרצען. כ'האָב געמוזט דיינקען וועגען מיין מוטער, פֿון וועלכער איך בין שוין איצט אין גאַנגען צושיידט.

אַזוי לאַנג ווי איך בין געווען אין פֿראַנקרייך, האָב איך נאָך געהאַט אַ שטיקעל האַפֿנונג.

פֿון די אייראָפּעאישע עקערערס קען מען נאָך אַמאָל אַנטלויפֿען... אָבער דאָרט איז מען מורא'דיג בעוואַכט, און ווען מען וואָלט זיך אפילו געקענט אויסדרעהען פֿון די וועכטערס, איז דאָ דער ים, דער בעסטער שומער, וועל-כער לאָזט נישט אַנטלויפֿען.

דאָס רוב פֿון מיינע פֿריינד און פֿריינדיגען האָבען געליטען פֿון זעע-קראַנקעהייט, איך בין דערפֿון אויסגעהיט געוואָרען.

די האַלבע שטונדען, וואָס מיר האָבען יעדען טאָג פֿערבראַכט אויף'ן דעק שיף, האָבען מיר געהאַט אויסצושמעהן פֿערשיעדענע גראַבֿהייטען און נידעריגע שפּאַסערייען פֿון געוויסע פּאַסאַזשירען.

איינמאָל איז זאָגאַר צוליב דעם אַרױסגעקומען אַ שטיקעל סקאַנדאַל. אַ קליין פֿראַנטעל, וועלכער איז צוריקגעפֿאַהרען קיין נײַ-קאַרעדאָניען, וואו ער האָט געהאַט אַ שטעלע אַלס אַ בוכהאַלטער—האַט זיך פֿערנלוסט לאַכען פֿון אונז און אויף אונזער רעכנונג מאַכען עטליכע גראָבע, נידעריגע וויצען. איינער פֿון די מאַטראָזען, אַ בראַווער ברעטפֿאַנער בויער, האָט עס גיט געקענט פֿערטראָגען און ער האָט דעם פֿראַנט אַוועקגעגעבען אַ גאָב פֿאַר זיינע בעליידיגענדע ווערטער.

— דאָס וואָס איז טהוש, מיין הערר, איז עקעלהאַפֿט, — האָט דער מאַטראָז געזאָגט. — כ׳האָב שוין אָפֿט געפֿיהרט אַרעסטאַנטען, און קיינמאַל, הערט איהר, האָט זיך קיין מענש גיט ערלויבט זיי צו בעליידיגען... און די דאָ ווינען גיט קיין גנבים אַדער מערדער. דאָס זיינען פֿאַלישישע פֿעראור-טהיילטשע. מיר מוזען זיי רעספּעקטירען, און איך זאָג אייך זיכער, ווען איך וואַלט געווען אויף זייער פּלאַץ, וואַלט איך קיין סך גיט געוואָרט; כ׳וואַלט איבערגעריסען דעם שטריקעל און אייך מכבד געווען ווי איהר פֿערדיענט... דער זינגער קאָלאָניאַל-בעאַמטער האָט זיך געקלאָגט פֿאַר׳ן קאַפיטאַן, וועלכער האָט ערקלעהרט, אַז דער מאַטראָז איז גערעכט. זייט יענעם טאָג האָבען די פּאַסאַזשירען זיך אויפֿגעהערט ווייזען אויף׳ן דעק פֿון שיף, בעת מיר האָבען זיך געפֿונען אויבען.

דעם 19טען סעפטעמבער האָט זיך אויף, לאַ ווירזשיני׳ געטהאָן הושך. וואָס האָט אַזוינס פּאַסירט?

דער קאַפיטאַן און זיינע אַרױטאַנטען אין העלפֿער זיינען אַרומגעלאַפֿען אויף׳ן שיף הין און צוריק שטאַרק צוטראָגען. יענעם טאָג האָט מען אונז געהאַלטען פֿערשפּאַרט אין אונזערע „שטייגען“. כ׳האָב זיך נאָכגעפֿרענט ביי עטליכע מאַטראָזען, אָבער מען האָט זיי אַפּנים אָנגעזאָגט, זיי זאָרען גאַרניש ריידען. כ׳האָב קיין זאַך גיט געקענט דערנעהן.

ענדליך, האָב איך דערהערט אַ געשפּרעך צווישען דעם קאַפיטאַן און זיין פּאַמאַטשניק, זיי זיינען געשטאַנען אויף׳ן אונטערשטען דעק און גערעדט און איך האָב געקענט גאַנץ קלאָהר כאַפּען יעדעס וואָרט, וואָס זיי האָבען געזאָגט.

— וואָס זשע, מען זעהט עס נאָך אַלץ? — האָט געפֿרענט דער קאַפיטאַן.

— יאָ, — האָט געענטפֿערט דער פּאַמאַטשניק. — עס איז געווען פֿער-שוואונדען אויף אַ רגע, אָבער זייט עטליכע מינוט, אַז איך קען זעהן זיינע מאַטשטען דורך מיין שפּאַקטיף. — וואָס איז דאָס פֿאַר אַ שיף?

— דאָס קען איך אייך ניט זאָגען. נאָר איין זאך איז זיכער, אז עס געהט אונז נאָך.

— מען קען זעהן גאַנץ דייטליך, — האָט זיך דער קאַפיטאַן אָנגערופֿען — אז דאָס דאָזיגע שיף וויל אינו אָניאָגען און אָנפֿאַלען אויף אונז פֿלוצ-לינג... דער ציעל איז קלאָהר, מען וויל אונז אַטאַקירען, כדי צו בעפֿרייען די אַרעסטאַנטען... מען מוז האַלטען אָפֿען די אויגען און גוט אַכטונג געבען... אז דאָס שיף וועט צוקומען נאָהענט וועלען מיר איהם הייסען געהמען דעם וועג, און אויב עס וועט ניט העלפֿען, וועלען מיר שויסען...

אין דער רגע האָב איך דערהערט, ווי אַ מאַטראָז האָט אויסגעשריען:
— קאַפיטאַן! קאַפיטאַן! דאָס שיף קומט פֿאַרווערטס... ס'געהט גלייך אויף אונז,

— גוט, — האָט דער קאַפיטאַן געזאָגט און ער האָט זיין פֿאַמאָטשניק אַרויסגעבען פֿאַלגענדען בעפֿעהל:

— איהר געהט צו די קאַנאָגען און איך וועל אַכטונג געבען אויף אונז-זער שיף.

גאַנץ שטיל, שעפֿטשענדיג, האָב איך איבערגעבען מייע קאַמעראַדען דאָס וואָס איך האָב געהערט, און באלד האָט זיך דיווע נייעס פֿערשפּרייט אזוי ווי אַ בליץ:

„א שיף קומט אונז בעפֿרייען.“
מיר האָבען געוואַרט מיט דער גרעסטער אונגערוילד אין זיך צוגעהערט צו דעם מינדעסטען גערויש. מיט אַמאָל האָט זיך דערהערט אַ מוראדיגער קראַך פֿון אַ קאַנאָן.

און גלייך איז אויבען אויף'ן דעק פֿון שיף געוואָרען אַ טומעל. דערנאָך האָט זיך געהערט אַ צווייטער שאָס.

דאן האָט מען פֿון פֿערשיעדענע זייטען גענומען שרייען:
— עס איז אַוועק!... עס געהט אַוועק!...

מיר האָבען פֿערשטאַנען, אז אונזער לעצטע האָפֿנונג איז אַוועקגע-שוואַמען!

וואָס איז דאָס געווען פֿאַר אַ שיף?
האָט עס ווירקליך געוואַלט אונז ראַטעווען, אָדער איז דאָס געווען אַן איינפֿאַך פֿראַטען-שיף, דאָס הייסט ים-גולנים, וועלכע האָבען געמיינט אָנ-צופֿאַלען אויף אונזער שיף מיט דעם ציעל, עס צו בערויבען?
אַ לאַנגע צייט האָב איך געגלויבט, אז גוטע, עדעלע פֿריינד האָבען געמאַכט אַ פֿערווך אונז צו בעפֿרייען, אָבער מיט דער צייט האָב איך זיך איבערצייגט, אז דאָס איז געווען אַ טעות, ווייל איך האָב קיינמאָל ניט גע-הערט ריידען פֿון דיווע געהיימע רעטער.

אויף מאָרגען האָט מען אונז ווידער אַרויסגעפֿיהרט אויף'ן דעק.

די זונן האָט מורא'דיג געברענט איכער אונזערע קעפּ.
די ים-פּוויגלעך האָבען זיך אַרונטערגעלאָזט אייף די מאַטשטען פֿון שיף,
אינם פֿון זיי, וואָס איז אודאי געווען פֿערמאַטערט פֿון איהר לאַנגער
רייזע, איז אַרונטערגעפֿאלען לעבען מיינע פֿיס.
כ'האָב עס אויפֿגעהויבען, עס געגעבען אַ שטיקעל ברויט און דערנאָך
עס אַרונטערגענימען מיט מיר אין מיין שטיבעל, איך האָב געהאַט ברעה
דאָס פּוויגעלע צו האַלטען ביי מיר אין פֿערלויף פֿון דער גאַנצער רייזע. אָבער
אין עטליכע טעג אַרום האָב איך בעמערקט, ווי דאָס קליינע וועזענדעל
שפּרינגט אַרום אונגעדולדיג אין הילצערן קעסטעל, וואו איך האָב עס גע-
האַלטען; ווי עס רייסט זיך אַרויס צוריק אין דער פֿרייהייט...
איך האָב אַלואַ גערעכענט, אַז עס איז נישט ניצליך צו פֿערליינגערן דער
פּוויגעלע'ס יסורים, וויסענדיג פֿון ערפֿאהרונג, ווי שווער און ביטער ס'איז
צו זיין געפֿאַנגען!

אַז מען האָט אונז ווידער אַרויפֿגעפֿיהרט אויף'ן דעק, האָב איך צוגע-
בונדען צו איינעם פֿון דער פּוויגעלע'ס פֿליגלען אַ שטיקעל פֿאַפּיר מיט פֿאַל-
גענדע ווערטער

„די טויטע קערפּער זיינען די זריעה,
די צוקונפֿט וועט שניידען די פֿרוכט אָהן מיהע.“
און איך האָב עס אָבערלאָזט אין דער לופֿטען.

באַלד האָבען מיר דערזעהן די קאַנאַריען-אינזלען, וואָס ליגען ביים אַט-
לאַנטישען אָקעאַן, אַנטקעגען די וויסטע, זאַהאַראַ-פּראָוויצען פֿון מאַראָקאָ.
ביי איינעם פֿון דיזע אינזלען האָט זיך אונזער שיף אָבגעשטעלט, און די
איינגעבאַרענע האָבען אונז אַרויפֿגעבראַכט פֿריכטע. גאָכדעם ווי מען האָט
אונז ערלויבט צו קייפֿען עטליכע פֿון דיזע געשמאַקע פֿירות, זיינען מיר גע-
פֿאַהרען ווייטער.

ביי „סאַנט קאַטהערין-ברעזיל“ האָט אונזער שיף גענומען געהן לאַנגזאַם.
דאָס איז געווען אַ וואונדערבאַרעם בילד: פֿון ווייטען האָבען מיר גע-
זעהן אַ האַלב צירקעל פֿון הויכע בערג, וואָס זייערע הויכע שפיצען האָבען
זיך פֿערלאָרען אין די וואָלקענס.

פֿאַר מיר, וואָס איך האָב קיינמאַל נישט געזעהן נור מיין געבורטס-אָרט
שאַמאַן און פֿאַרוו און איהר אומגעגענד, נישט רעכענענדיג די עטליכע פֿראַג-
צווישע שטענד, וואו מען האָט מיך בלוז געהאַלטען אין אַסטראָג, פֿאַר-
מיר זיינען דיזע לאַנדשאַפטען געווען זעהר אינטערעסאַנט.
ענדליך זיינען מיר צוגעקומען צום „קאַפּ פֿון גוטער האַפֿנונג“ און מיר
זיינען איהם פֿערבייגעגאַנגען.

כאָטש מען האָט אונז פֿערבאַטען צו קאָרעספּאַנדירען איינע מיט די אַג-
דערע, האָבען מיר זיך פֿונדעסטוועגען געשריבען בריעף, ראַשפֿאַר האָט אָנגע-

שריבען אַ לאַנגעם געדיכט וועגען מיר. דאָס איז געווען דאָס איינציגע שטי-
קעל פאַפּיר, וואָס איז ניט פֿערלאָרען געגאַנגען פֿון די אַלע שריפטען, זיינע
און מיינע, וואָס זיינען געשאַפֿען געוואָרען אויף, לאַ ווירזשיני״.

אויף'ן וועג קיין ניי-קאלעדאָניען בין איך אויך געקומען צו אַ נייער
איבערצייגונג. דאָרט אויף'ן שיף, צווישען הימעל און וואַסער האָב איך גע-
האַט אַ געלעגענהייט צו בעטראַכטען דעם גאַנצען קאָמפּאָ אונזערן און זיינע
פֿעהלערן. אויף, לאַ ווירזשיני״ האָב איך צום ערשטען מאָל אָנגעהויבען דייג-
קען אַנאַרכיסטיש.

האַבענדיג פֿאַר מיינע אויגען אונזערע פֿריינדע פֿון דער קאָמונע, וועלכע
זיינען געווען אזוי עהרליך, אַז זיי האָבען כּסדר געציטערט, זיי זאָלען חלילה
ניט זיין צו גרוואַכ, און זיי זיינען דאָרום געווען ענערגיש נור דאָן, ווען עס
האַט זיך געהאַנדעלט אוועקצוגעבען זייער לעבען, —האַבענדיג פֿאַר זיך די-
זעס בילד, בין איך געקומען צו דער איבערצייגונג, אַז די עהרליכע מענשען,
וואָס וועלען האָבען די מאַכט אין די הענד, וועלען זיין פּונקט אזוי אונפֿע-
היג, ווי די אונגעהרליכע זיינען שעדליך, און עס איז אונמעגליך, די פֿרייהייט
זאָל געהן האַנד אין האַנד מיט וואָס פֿאַר ס'איז מאַכט.

דאָן האָב איך דערפֿיהלט, אַז אַ רעוואָלוציאָן, וואָס ענדיגט זיך מיט
אידענעך וועלכער רעגירונג, איז מעהר ניט ווי פֿערבלענדעט די אויגען, מחמת
זי קען נור מאַכען אַ טריט ווייטער, אָבער ניט עפֿענען אַלע טהירען צום
פּראָגרעס. איך האָב געפֿיהלט, אַז די אינסטיטוציאָנען פֿון דער פֿערגאַנגענ-
הייט, וועלכע שיינען צו פֿערשווינדען, בלייבען אויף אַזאַ אופן איבער, נאָר
זיי געהמען אָן אַנדערע נעמען; אַז אַלצדינג איז געקייטעלט און געקניפּט און
פֿעמט צוגעוואַקסען צו דער אַלטער וועלט, און דאָרום איז קיין אַנדער עצה
ניטאָ נאָר אַלעס אַלטע זאָל פֿערשווינדען און מאַכען פּלאַץ פֿאַר אַ נייער
וועלט, אַ גליקליכע, פֿרייע וועלט אונטער דעם פֿרייען הימעל.

אָרום דעם „קאַפּ פֿון גוטער האַפֿנונג״, האָב איך בייגעוואוינט אַ גרוי-
זאַם, שמערצליך בילד: די מורא'דיגע יסורים, וואָס מען טהוט אָן די גרויסע
ים-גענז, די „אַלבאַטראַסען״.

דאָס זיינען אַזעלכע גרויסע ים-פֿויגעל, וואָס די מאַטראָזען רופֿען די
„שעפּסען פֿון'ם קאַפּ״, ווייר מען טרעפֿט זיך דאָס רוב אויף מיט זיי אין יע-
נעם געגענד און מחמת דעם וואָס נאָך זייער גרויס און נאָך דעם קוליער פֿון
זייערע פֿערערן קען מען זיי פֿערגלייכען מיט שעפּסען.

גאַנצע שטונדען נאַכאַנאַנד יאָגען זיך די „אַלבאַטראַסען״ נאָך די שיפֿען,
אויפֿצוכאַפּען די איבערגעבליבענע, פֿערלעגענע שפּייז, וואָס מען וואַרפט פֿון
דאָרט אַרונטער אין ים. ביי דער געלעגענהייט פֿאַלען זיי לויכט אַרײַן אין
די נעצען, וואָס די מאַטראָזען וואַרפֿען אַראָב, און זיי ווערן געכאַפּט צעהנ-
דליגע ווייז.

און אויף'ן שיף הויבט זיך אָן וויער מאַרשירעריי.

נאַכדעם ווי מען פֿאַנגט זיי היינט מען זיי אויף פֿאַר די פֿיס, אום זיי זאָלען שטאַרבען, ניט פֿערפֿלעקענדיג די וויססטייט פֿון זייערע פֿעדערן. אָרע-
מע שעפֿעלאַך! ווי האָט דאָס האַרץ וועה געטהאָן צו זעהן, ווי זיי הויבען
אויף די קעפּ וואָס העכער און דרעהען מיט די לאַנגע העלזער וויערע, כדי צו
פֿערלינגערן די מורא'דיגע גסיסה, וועלכע מען האָט געקענט לייענען ביי זיי
אין די אויגען!

ענדליך הערען זיי אויף זיך צו וואַרפֿען, זייערע גרויסע פֿלינגלען פֿאַלען
אַרונטער, און די אָרעמע אַלבאַטראַסען שטאַרבען, נאַכדעם ווי זיי לאָוען
אַרויס אַ געשריי וואָס צורייסט דאָס האַרץ.

דאָס ערשמע מאָל, וואָס איך האָב בייגעוואוינט דיען באַרבאַרישען
ספעקטאַקל, האָב איך פֿראַטעסטירט געגען דעם מיט דער גאַנצער קראַפֿט
פֿון מיין זעלע; און די מאַטראָוען זיינען געווען איבערראַשט און האָבען
ניט אָנגעהויבען פֿערשטעהן, ווי אזוי איך ווער געריהרט פֿון אַ זאַך, וואָס
זיי האַלטען פֿאַר גאַנץ נאַטירליך.

— דאָס זיינען שמוציגע טהיערע,—רופֿט זיך אָב צו מיר אַ מאַטראָן,
— און אז אַ מענש פֿאַלט אַריין אין ים, מאַכען זיי קיין שהיות ניט און וואַר-
פען זיך אַרויף אויף איהם און לעבערן איהם דעם מוח מיט זייערע שנאָבלען...
וואָס מעהר מען הרג'עט פֿון זיי, אַלץ בעסער איז.

— איהר קענט זיי הרג'ענען, אויב דאָס מאַכט אייך פֿערנגיגען, — האָב
איך געענטפֿערט— אָבער צו וואָס נאָך זיי מאַטערן?

— מען דאַרף זיך דאָך אַביסעל אַמוזירען, — מאַכט דער מאַטראָן. — איהר
ווייסט דאָך, אז מיר האָבען ניט קיין צופֿיעל צושטרייאונג דאָ אויף'ן שיף,
ווי איהר זעהט, האָט אַט דער מענש גערעכענט, אז מאַטערן חיות איז
אַ צושטרייאונג, אַ צייט-פֿערטרייב.

ער האָט מיך דערמאָנט אָן די תּלנים פֿון ווערסאַיל.
נאָר יענע האָבען געמאַטערט מענשען אָנשטאַט חיות.

אָבער מיינע פֿראַטעסטען האָבען ניט געהאַלפֿען; די פֿייניגונג פֿון די
„אַלבאַטראַסען" איז אָנגעגאַנגען ווי פֿריהער.

אום ניט צוצוועהן דאָס דאָזיגע שרעקליכע בילד, וואָס האָט מיר געשני-
טען אין האַרצען, פֿלעג איך אויסזוכען אַ תּירוץ און בלייבען אונטען אין
„שטייג". אזוי בין איך טעג נאָכאַנאַנד ניט אַרויף אויף'ן דעק.

איך האָב שוין געזאָגט, אז די דיסציפּלין איז געווען אזוי שטריינג ווי
מען קען זיך נור דיינקען אויף „לאַ ווירשיני".

אין פֿערלויף פֿון אונזער גאַנצער ריזע איז זי קיין איין מינוט ניט אויף
אַ האָר לייכטער געוואָרען.

וויפיל פֿון אונוערע האָב איך געווען געשמידט אין קייטען און אַרײַ-
געוואָרפֿען אין אַ פֿינסטערן קעלער, לעבען דער מאַשינעריע!
און וואָס האָבען זיי געטהאָן?
גאַרנישט.

דאָס רובֿ פֿון זיי האָבען ניט געקענט אַריבערטראַגען דעם גראָבען
בעלידיגענדען סאַן, מיט וועלכען מען האָט זיך שטענדיג געווענדט צו זיי.
די פֿרויען אַזוי ווי די מענער האָט מען אַריינגעוואָרפֿען אין קאַרצער.
איבער פֿינף חדשים צייט האָבען מיר געמוזט אויסשטעהן די גרעסטע
יסורים און ניט געטאָרט זיך קלאָגען. מיר האָבען געמוזט ליגען אין אויגער-
שמוציגער, פֿערפעסטער שטייג, עסען די פֿערשימעלטע סוכאַרעס און טרייג-
קען געוואַלצענע וואַסער, פֿערשרפה'ט ווערן פֿון דער טראַפֿישער זון און דורכ-
גענומען ווערן פֿון די קאַלמע ווינדען, וואָס האָבען זיך געמאַכט אין פֿער-
לויף פֿון אונוער רייזע.

צוקומענדיג צו מעלבורן, אויסטראַליען, זיינען אויף אונוער שיף געווען
פֿיעלע קראַנקע, כמעט אַלע בעפֿאלען פֿון אַן אויסשלאַג אויף די קעפֿ,
אַז די איינוואוינער פֿון מעלבורן האָבען זיך דערוואַסט, אַז „לאַ וויר-
שיניי פֿיהרט מיט זיך פֿאַליטישע פֿעראַורטהיילטע, האָבען זיי בעשלאָסען אונז
צו העלפֿען מיט וואָס זיי קענען.

זיי האָבען צונויפֿגעקליבען פֿאַר אונז אַ סומע פֿון עטליכע טויזענד פֿראַנק,
נאָר דער קאַפיטאַן האָט זיך ענטוואָגט, עס אונז איבערצוגעבען.
מען האָט אונז געוואַלט אַרויפֿשיקען עסען און קליידער, אָבער דער
קאַפיטאַן האָט ניט דערלאָזען.

איצט, ווען מיר זיינען שוין געווען נאָהענט ביי ניי-קאַלעדאָניען, איז מיר
וואָס ווייטער אַלץ אומעטיגער געוואָרען אויף'ן האַרצען.

כ'האָב צוריק איבערגעלעבט מיין גאַנצע פֿערגאַנגענהייט.
איך האָב זיך דערמאַנט אָן דער צייט, ווען איך בין גאָך געווען אַ קריין
קינד און איך האָב געלעבט אין אַ פענסיאָן אין מיין געבורטס-שטאָרט שאַ-
מאַן, דאַן ווען מיין מוטער פֿלעגט קומען מיך געוואָהר ווערן און מיר בריי-
גען אַלערליי גוטע זאַכען.

דערנאָך האָב איך זיך צוריקגעזעהן אין פֿאַרײַ, אַרומגערינגעלט פֿון
מיינע גוטע קליינע שילערקעס פֿון מאָנמאַרט.

אין ענדליך האָב איך זיך דערמאַנט אָן דער קאַמונע, אָן יענע מוראַ-
דיגע טעג, די שטונדען, וואָס מיר האָבען פֿערבראַכט אונטער'ן רעגען,
אַנטקעגען די קיילען פֿון דעם שונא.

די רעפֿרעסיע, די טייכען בלוט, די פֿערצווייפֿלונג, דער שמערץ—דאָס
אַלעס איז מיר געשטאַנען פֿאַר די אויגען.

און אין מיטען פֿון דיזע אַלע זכרונות האָט דאָס בילד פֿון מיין מוטער

כסדר געשוועבט פֿאַר מייע אויגען, און איך האָב זיך ניט געקענט איינהאַל-
טען פֿון וויינען.

ביים סוף פֿון אויגעד רייזע האָט אויפֿ'ן שיף פּאַסירט אַ טרויערי-
גער פֿאַל.

איינער פֿון אויגעדע חבדים איז געשטאַרבען.

אויסגעמוטשעט פֿון די שרעקליכע יסורים, וואָס ער האָט זיך אָנגעלי-
טען, איז לאַנדרען—אָזוי האָט דער אויגליקליכער געהייסען—אויסגעגאַנגען
איינמאָל אין אַ שבת צו נאַכט.

דאָס איז געווען אַ שרעקליכער טויט.

אַ גאַנצע נאַכט האָט ער גערעדט פֿון היץ, און מיר האָבען גאַנץ
דייטליך געהערט, ווי ער רופֿט אָן געוויסע געמען, וואַהרשיינליך די געמען
פֿון זיין פֿרוי און זיינע קינדער.

אויגעדע וועכטער אפילו זיינען גערוהרט געוואָרען פֿון דיווען טרויעריגען
סוף. וועגען אויג, לאַנדרענ'ס קאַמעראַדען אין נויטה, איז דאָך ניטאָ וואָס
צו ריידען. אונזער שבערץ איז זיך גאַרניט משער צו זיין.

אין דער פֿריה האָט מען לאַנדרענ'ס טויטען קערפֿער איינגעוויקעלט אין
אַ שטיק גראַבע ליווענד, און צוויי מאַטראָזען האָבען אָנגעצונדען לעבען
דעם טויטען צוויי קליינע וועקסענע ליכטלאַך.

ס'איז געווען אַ טרויעריג, ריהרענד בילד צו זעהן, ווי דער טויטער ליגט
אויסגעצויגען אין אַ פֿינסטערער שטייג, וואו ס'האָט זיך געהערט דער מאַ-
גאַטאַנער גערניש פֿון די כוואַליעס.

אין פֿערליף פֿון זיין קראַנקהייט האָט דער אָרעמער פֿריינד אויגעדער
נאָך געהאַט קרעפֿטען גענוג אָנצושרייבען אַ לאַנגען בריעף צו זיין פֿאַמיליע,
און די לעצטע עטריכע פֿראַזען פֿון דיווען בריעף האָט ער געענדיגט מיט
ציטערנדע הענד.

נאָר דאָן ווען ער האָט געהאַלטען דערביי אַריינגעלייגען דעם בריעף אין
אַ קאַנווערט, איז איהם מיט אַמאָל פֿינסטער געוואָרען אין די אויגען, און
ער האָט געמוזט בעטען איינעם פֿון זיינע חברים, אָנצושרייבען דעם אַדרעס.

איז דיווער בריעף אָנגעקומען אויף'ן אָרט?

האָט דעם אויגליקליכענ'ס פֿאַמיליע ווען עס איז געלייענט די אָבשיעדיס-
ווערטער, וואָס ער האָט איהר פֿאַר זיין טויט צוגעשיקט?—ווער ווייס?

ענדליך, אין אַ שעהנעם פֿריה-מאָרגען, האָט מען לאַנדרענ'ס קערפֿער
אַריינגעוואָרפֿען אין ים, און מיר האָבען גלייך בעמערקט אַ ברייטען שמראָם
מיט בלוט איבער די כוואַליעס.

„די היי-טיש דאַרפֿען אויך עסען“, האָט אַמאָל געזאָגט אַ מיטגליעד פֿון
דער בעגאַדיגונגס-קאָמיסיאָן אין ווערסאַיל.

איינמאל אין דער פרייה האָבען מיר פֿון די פֿענסטערלאך פֿון אונזער שטייג בעמערקט פֿון ווייטען אַ גרויסע ווייסע ליניע, וועלכע האָט אָכגע- האַט די כוואַלעס פֿון ים, דאָס איז געווען דער קאָראַלען-צירקעל, וועלכער רינגעלט אַרום ניי- קאלעדאָניען,

וואָס געהנטער מיר זיינען צוגעקומען, אַלץ דייטליכער האָבען זיך אַרויס- געזעהן די פֿיעלע פֿעלדער, וואָס זיינען דאָ אויף יענעס אָרט. אויף'ן שיף האָט זיך אין דער צייט גענומען רודערן. מען האָט געהערט ווי דער קאָפיטאָן און זיינע אַדיוטאַנטען גיבען אַרויס בעפֿעהלען. מיר האָבען געדאַרפט פֿערביי- געהן דעם קאלעדאָנישען קאַנאַל, און מען ווייס ווי געפֿעהרליך דויער דורכ- גאַנג איז.

צוויי שווימנע ווענט האָבען אַרומגענומען די „וורושיני“. מיט אַמאַל האָט זיך בעוויזען אַ זעגעל-שיף, וואָס איז געקומען אונז העלפֿען דורכגעהן דאָס שווערע שטיקעל וואַסער. ענדליך זיינען מיר אַריין אין דעם האַפֿען פֿון נומעא. איבעראַל, וואו מיר האָבען געוואַרפֿען אַ בליק, האָבען מיר געזעהן אונגעהייער הויכע בערג. פֿון דער אַנדער זייט פֿאַרט זיינען געשטאַנען קליינע היילאך, אַרומגערינגעלט פֿון גרויסע בוימער מיט פֿיער-רויטע בלומען. און נישט ווייט פֿון ברעג האָב איך דערוועגן אַ ברוינע געביידע, אויף וועלכער עס האָט געלאַטערט אַ פֿאַהן. דאָס איז אונזער קערקער!

II.

אויף דעם האַלב-אינוועל דיקאָס.

מיר זיינען אַלואַ איצט געווען אין גיהנום ווי די אמת'ע רשעים. און דרוי אָבטהיילונגען האָט דויער גיהנם געהאַט: אויף דער גרויסער, וויסער ערד, נישט ווייט פֿון נומעא, איז געלעגען דער האַלב אינוועל דיקאָס פֿאַר די, וואָס ווערן פֿער'משפֿט פֿערשיקט צו ווערן אין אַ בעפֿעסטיגמען אָרט. אַן ערך פֿינף און צוואַנציג מייל פֿון דאָרט איז געלעגען דער אינוועל פֿון די פֿינס פֿאַר די, וואָס ווערן פֿעראורטהיילט צו איינפֿאַכע פֿערשיקונג, און נאַנין ביים ברעג, אַנטקעגען דעם האַלב-אינוועל דיקאָס, האָט זיך געפֿונען דער קערקער פֿון דעם אינוועל ניו.

דער האַלב-אינוועל בעשטעהט פֿון אַ שמאַלע שטיק ערד, אַרומגעצאַמט אַרום און אַרום מיט סאַלדאַטען. נישט דאָרט נישט קיין פֿרישע וואַסער, נישט קיין גרין גרעזעל—אַן איינפֿאַכער מדבר.

קיינער פֿון די קאָלאָניסטען, פֿון די פֿרייוויליגע איינוואוינער פֿון ניי-קאלעדאָניען, האָט ניט געוואָלט פֿערלירען קיין איין שטונדע אויף דויער מייסער ערד.

כאָטש מען האָט געוואוסט מיט מאָנאָמען פֿאַראויס, אַז זיי קומען, דאָך האָבען די פֿערשיקטע דאָרט ניט געפֿונען מעהר ווי שטרויענע כאַטקעס, אַ העמאַק און עטליכע הילצערנע קאָנען—דאָס איז געווען זייער גאַנצע מעבער. דער אינדעל פֿון די פֿיינס איז געווען אַרומגערינגעלט פֿון פֿרוכטבאַרע שטיקער ערד, וועלכע די קאָלאָניסטען האָבען שוין פֿון לאַנג אָן געהאַט פֿער-כאַפט פֿאַר זיך און זיי בעאַרבייט מיט דער הילף פֿון די איינגעבאַרענע, וועמען זיי האָבען, פֿערשטעהט זיך, עקספּלאַטירט אויף'ן שענדליכסטען אופן.

און דאָרט איז גאָרנישט געווען צוגעגרייט פֿאַר די פֿערשיקטע. אזוי ווי וואַנאַבינדען האָבען די ערשטע פֿערשיקטע אַרומגעבלאָנדושעט אין דער ווילדערניש, צווישען די דערנער, אונטער'ן פֿרייען הימעל. ערשט שפעטער האָט מען זיי אויפֿגעשטעלט ביידלאַך, וואָס זיינען אַלע וויילע צוריסען געוואָרען פֿון די אַפֿטע שטורמווינדען. די, וואָס האָבען געהאַט זייער אייגענס אַביסעל געלד, האָבען זיך אַליין געמאַכט שטרויענע כאַטקעס.

אויך די קליידער זיינען ניט בעסער געווען. די אַדמיניסטראַציע האָט ניט ערפֿילט איהרע פֿלעכטען, און דאָס רובֿ פֿערשיקטע זיינען אַרומגעגאַנגען מיט בלויע קעפֿ און מיט נאַקעטע פֿיס אונטער דער שרפֿה'נדער וונן און אין די גוס-רעגענס.

קיין טאַבאַק, קיין שטיקעל זייף, קיין קאַפֿ וויין האָט מען ניט געקענט בעקומען, אין דאָס וואַסער איז ניט געווען אין מויל צו געהמען. צום עסען האָט מען געקאָנען: פֿערפֿוילטע גרינוואַרג, מוכלע שמאַלץ און האַלב-פֿערשימעלטע סוכאַרעס; זעלטען ווען אַ שטיקעל פֿלייש ברויט.

און אַלעס האָט מען געגעבען רויהערהייט, און קיין ברעג-מאַטעריאַל צו קאָכען איז ניט געווען צו בעקומען.

די וועכטער זיינען, ווי דער שטייגער איז, געווען בייז, גרוואַס, זעהר אַפֿט שכור, און זיי האָבען אימער געסטראַשעט די פֿערשיקטע מיט זייערע רעוואָלווערן.

די פֿערשיקטע זיינען דאָס רובֿ געווען יונגע אַרבייטשאַמע מענשען; זיי האָבען אַלאַז אין ניי-קאלעדאָניען געוואָלט אָנהויבען אַ ניי לעבען פֿון אַר-בייט און טהעטיגקייט.

די פֿראַנצויזישע רעגירונג האָט ניט געזשאַלעוועט קיין גוזמאות, ריי-דענדיג וועגען ניי-קאלעדאָניען. ס'איז אַן אויסגעצייכענטעם לאַנד פֿאַר די וואָס ווילען אַרבייטען, האָט מען געזאָגט. מען קען זיך דאָרט אָבגעבען מיט

פיש-פאנגען, אויסהארעווען פיה און מינען-גרעכערוי. אָט די געוואוינגענע עמיגראציע איז פֿאַרגעשטעלט געוואָרען אַלס אירשפרונג פֿון אַ נייעם פֿראַג-ציווישען רייד אויף דעם פּאַסיפֿישען אָקעאַן.

נו, האָבען די פֿערשיקטע געוואָלט אויסניצען זייערע קרעפֿטען אויף דאָס ראַויגע פֿעלד. זיי האָבען געבעטען, מען זאָל זיי געבען אַרבייט.

די פֿון דעם האַלב-אינזעל, סטאַליאַרעס, שמייעדען, דרעקסלער, שניידער, פֿלעגען אַריבערפֿיהרען די זאַכען, וואָס זיי האָבען געמאַכט, קיין נומעאַ, וואו זיי האָבען געפֿונען קונים דערויף.

די, וואָס זייגען געווען אויף'ן אינזעל פֿון די פּיינס, האָבען אָנגעבאַטען זייערע הענד צו בויען אַדמיניסטראַטיווע מאַגאַזינען, מאַכען שאַסעען א.ו.וו. אָבער פֿון צוויי טויענד פֿערשיקטע האָט מען בלויז אָנגענומען אַכט הונד-דערט צו דער אַרבייט, און זייער לויף איז נישט געווען העכער פֿון 85 סאַג-טיס אַ טאַג.

אַ טהייל האָבען געקראָגען שטיקלאַך ערד צו בעאַרבייטען, אָבער דער מיליטערישער רעזיש, וואָס האָט געהערשט אין דער קאָלאָניע, האָט זיי פֿערביטערט דאָס לעבען, און פֿיעלע פֿון דיזע „קאָלאָניסטען“ האָבען געמוזט פֿערלאָזען זייערע שטיקלאַך ערד און צוריקקומען אויף'ן אינזעל, וואו זיי האָבען אַרומגעוואַנדערט אין דער ווילדערניש.

און דער סוף איז געווען, אַז די שטאַטס-פֿאַבריקען און די גאַנצע רע-גירונגס-אַרבייט האָט זיך אין 1873 אָבגעשטעלט. די ווערסאַילער רעגירונג האָט בעשלאָסען צו מאַכען אַ סוף דערצו. „אַז מען וועט די פֿערשיקטע גע-בען דאָס רעכט צור אַרבייט“, האָט מען געזאָגט, „וועט מען אין גיכען האַ-בען די סקאַנדאַלען פֿון די נאַציאָנאַלע פֿאַבריקען פֿון 1848“.

מען האָט אַלואַ אויפֿגעהערט געבען די פֿערשיקטע אירגענד וועלכע בעשעפֿטיגונג, נאָך מעהר: די וועלדער אויף דעם אינזעל פֿון די פּיינס זיי-גען געווען אַ קוואַל פֿאַר די דאָרטיגע סטאַליאַרעס, פֿון וואַנעט זיי האָבען געקענט געהמען גענוג האַלץ און מאַכען פֿערשיעדענע מעבל, אָבער די אַדמיניסטראַציע האָט זיי פֿערבאַטען אַריבערצופֿיהרען דיזע מעבל קיין נומעאַ, וואו זיי האָבען געקענט אָבגעוועזען ווערן.

און דער פֿראַנצויזישער מיניסטער פֿון דער מאַרינע האָט פֿונדעסטוועגען געהאַט די העזה אין אַ רעדע, וואָס ער האָט געהאַלטען אין פֿאַרלאַמענט, צו זאָגען, אַז דער גרעסטער טהייל פֿון די פֿערשיקטע זיינען פֿוילגנצער און ווילען נישט אַרבייטען.

אָבער אין דערוועלבער צייט, וואָס די אַדמיניסטראַציע האָט אין ניי-קאַלעדאָניען פֿערפֿינסטערט דאָס לעבען פֿון די פֿערשיקטע, האָט די רעגירונג און פֿראַנקרייך געזוכט איינצוריידען זייערע ווייבער, זיי זאָלען פֿאַהרען צו זייערע מענער. מען האָט זיי צוגעזאָגט אַלערליי גליקען, זיי וועלען דאָרט געפֿינען וואוינונגען מיט בעל הבית'ישקייט און אַלעס וואָס מען דאַרף האַ-בען צום לעבען, האָט מען זיי פֿערויכערט.

דאָס רוב פֿון די פֿרויען האָבען פֿערשטאַנען, אַז מען וויל זיי דאָ אַרײַג-
כאַמען אין אַ נעץ, און זיי האָבען זיך ענטזאָגט צו פֿאַהרען, אײדער די מע-
נער זײערע וועלען זיי אַליין רופֿען.

אַבער אַ טהײל פֿון זיי האָבען זיך געלאָזט אײנרײדען און מען האָט זיי
אַבגעשיקט אויף אַ שלעכטער שיף קײן נײ-קאַלעדאָניען מיט דער אַבזיכט, זיי
צו פֿערקופֿלען צו די דאָרטיגע קאַלאָניסטען פֿאַר ווייבער...

ערשט אַז זיי זײנען אָנגעקומען אַהײן, האָבען זיי אויסגעפֿונען וואָס פֿאַר
אַן עלענדר און נױטה עס ערוואַרמעט זיי, און זיי האָבען זיך געבעטען מען
זאָל זיי אָבשיקען צוריק. נאָר די אַרמיניסטראַציע האָט ניט געוואָלט וויסען
דערפֿון.

אין דעם צושטאַנד האָבען זיך געפֿונען די טױענדער פֿערשיקטע. מען-
שען, וואָס זײנען געווען צוגעוועהנט צו אַרבייטען זיי האָבען זיך געמוזט אַרומ-
דרעהען פֿוסט און פֿאַס, די אײנע אויף דעם אײנגען האַלב-אינזעל דיקאָס,
אונטער דער שמענדײגער שמרײנגער אויפֿזיכט פֿון די וועכטער, די אַנדערע
אויף דעם אינזעל פֿון די פֿײנס, וואו זיי האָבען קײן אַנדער האַרציאָנט ניט
געהאַט אויסער דעם ים, אָנגעטהאַן אין טראַנטעס, האַלב-פֿערדױגערע און
אַבגעריסען פֿון דער וועלט.

און די דערשלאָגענקײט און די פֿערצווייפֿלונג זײנען געוואָרען גרעסער
פֿון טאָג צו טאָג.

אַ טהײל זײנען פֿון זײנען אַראָב, אַנדערע זײנען געשטאַרבֿען פֿון
יסורים.

מיט די קאַמונאַרען האָט מען זיך גערעכענט אויף אַ מוראַדײגען אופֿן.
מען האָט זיי געלאָזט טהאַן די שווערסטע אַרבייט, אָהן אַ שום נוצען: אַר-
בערטראַגען די גרעסטע שטיינער פֿון אײן אָרט אויף'ן צווייטען. אָפֿטמאָל
פֿלעגט מען זיי אויפֿוועקען אין מיטען נאַכט פֿון שלאָף און זיי טרײבען צו
דער אַרבייט.

אויף די, וואָס האָבען זיך געפֿונען אין דער ווילדערניש, אונטער'ן פֿרײ-
ען הימעל, האָט מען אָפֿט אָנגערײצט די קאַנאַקען, די אײנגעבאַרענע ווילדע
פֿון יענעם געגענד, וועלכע פֿלעגען אָנפֿאַלען אויף די פֿערשיקטע מיט זײערע
שטיינער און בולאָוועס.

אַט דאָס איז געווען די לאַגע אין נײ-קאַלעדאָניען, ווען אײך בין אָנגע-
קומען קײן נומעאַ מיט מײנע אונגליקליכע קאַמעראַרען.

אַזוי ווי דער שטייגער איז, האָט מען געזוכט צו מאַכען אַן אויסנאַהם
מיט די פֿרויען, זיי אָבטהײלען בעזונדער.

— אַט די פֿרויען-פֿערשיקטע קענען ניט אַרײבערגעפֿיהרט ווערן אינאײ-
נעם מיט די מענער אויף דעם האַלב-אינזעל דיקאָס אָדער אויף דעם אינזעל

פון די פיינס, —האָט געזאָגט אַ דיקער מאַן, אַנגעטהאָן אין דער קאָלאָניאַלער
אויפֿאַרמע—מען דאַרף ווי אַוועקשיקען קיין בוראַי; דאָרט וועט זיי בעסער
געהן... מען וועט מיט זיי זאָגן אַ מאַכען געוויסע אויסגאַהמען, און זיי ווע-
לען דאָרט האָבען אַ שטיקעל צושטרייאונג...

אַבער איך האָב ענערדיש פּראָטעסטירט געגען דעם.

— וואָרום זאָל מען אונז אַבטהיילען און מאַכען מיט אונז אויסגאַה-
מען? —האָב איך געפֿרעגט. —זייבאַלד מען האָט אונז פֿער'משפט גלייך מיט
די מענער, טאָ פֿאַרוואָס זאָלען מיר נישט האָבען דיזעלבע שטראַף וואָס זיי?
מיר זיינען דאָך נישט געקומען אַהער פֿון פֿערגניגען וועגען, מיין איך... נו,
וואָס מיר אַנבעלאַנגט בין איך מוהר אָט די אויסגאַהמע און איך וויל נישט
וויסען פֿון איהר.

— גוט!... — האָט זיך אַנגערופֿען דער דיקער מאַן, וועלכער האָט
זיך גערופֿען טורנעמין. —ס'איז אַבער אַ מערקווירדיגע זאַך מיט מיר; כ'האָב
קיין מול נישט. יעדעס מאָל, ווען איך וויל אַרויסווייזען אַביסעל רחמנית, געהט
עס נישט, נאָ! נישט אומזיסט האָט מען געזאָגט, אַז אָט די אַלע אונטערציני-
דערינגען זיינען אייגענשאַפטע קעס... נאָר נישקשה, מען וועט שוין מיט אייך
לערנען דרך ארץ, און איך פֿערויכער אייך, אַז פֿון היינט און ווייטער האָט
איהר מעהר נישט וואָס צו רעכענען אויף מיר. אַזוי! איהר ווילט נישט קיין
אויסגאַהמען? גוט, כ'וועל עס געדיינקען.

און טורנעמין איז אַוועק, וואָרפֿענדיג מיט די הענד פֿאַר כעס.

די וועכטער, ווערבע האָבען געהערט זיינע רייד, האָבען גלייך אומגע-
בישען וויער האַלטונג צו אונז,
מען האָט אונז אויסגעשמעלט אין צוויי רייהען, די פֿרויען פֿון איין זייט
און די מענער פֿון דער אַנדערער זייט.

און די וונן האָט גע'שרפֿה'ט איבער אונזערע קעפֿ און איהרע שטראַה-
לען האָבען איינפֿאַך געברענגט ווי פֿייער.

— וואָס זשע, ווי לאַנג וועט מען אונז דאָ לאָזען אַזוי זיך באַקען אונ-
טער דער וונן? —האָב איך אַ פֿרעג געטהאָן. —אויב מען האָט אונז געבראַכט
אַהער, אום אונז צו לאָזען שטאַרבען פֿון וונען-שטיך, טאָ פֿאַרוואָס זשע
זאָגט מען עס אונז נישט?

איינער פֿון די וועכטער האָט געהערט וואָס איך האָב געזאָגט, און ער
איז צוגעלאָפֿען צו מיר ווי אַ ווילדער.

— וואָס זאָגט זי, אָט די דאָ?

כ'האָב איהם אַנגעקוקט, נישט ענטפֿערענדיג קיין וואָרט, און איך האָב
גענומען שמיכלען.

מיין האַלטונג האָט איהם אַרויסגעבראַכט פֿון די כלים.

ער האָט מיר מיט ברוטאָליטעט אַ כאַפֿ געטהאָן פֿאַר'ן אַרים און מיר
געזאָגט:

— אזוי, אזוי! איהר, הייסט עס, ווילט אויפֿעפֿנען דעם פֿייער, כ'ועה דאָס. נו, כ'וועל אייך ווייזען... מען וועט אייך אַוועקשיקען צווישען די אונ-פֿערבעסערבארע, און דאָרט וועט מען אייך אָנטהאַן אַ פֿאַר שעהגע קליינע קייטלאַך אויף די הענד.

אייך האָב גאָרנישט געענטפֿערט.

דער צווישעטער וועכטער איז נאָך מעהר אַריינגעקומען אין כעס.

— אַה, איהר מיינט אוראי, אַז אייך שפּאַס, — האָט ער געוואָגט — נאָ, איהר וועט כאלד זעהן.

און ער האָט קאָסאָנדרוט:

— נעהמט אָט די פֿרוי און פֿיהרט זי אָב אין דער שמועדעריי, וואו מען זאָל איהר שלימען די הענד אין קייטען.

דיוער בעפֿעהל וואָלט אָהן צווייפֿעל אויסגעפֿיהרט געוואָרען, נאָר פֿלוצ-לינג איז טורנעמין אָנגעקומען.

ער האָט זיך אויסגעבייזערט אויף'ן וועכטער.

— פֿון זייט ווען אָן גיבען עס די וועכטער בעפֿעהלען? — האָט ער

געשריען — פֿאַרהאַן נור צוויי מענשען דאָ, וואָס האָבען אַ רעכט צו שלימען די פֿערשקטע אין קייטען, און דיוע צוויי מענשען קענט איהר, דאָס איז דער גובערנאַטאָר און איך... אויב דיוע פֿרוי בונטעוועט זיך, איז אַלעס וואָס איהר דאַרפֿט טהאָן איז מיר דערלאָנגען אַ בעריכט און איך וועל שוין זעהן וואָס אייך האָב צו טהאָן... נאָ, שעהן וואָלטען מיר אויסגעזעהן, ווען יעדער איינער וואָלט זיך דאָ געמאַכט פֿאַר אַ בעל הבית און אַרויסגעגעבען בעפֿעהלען.

דער וועכטער האָט זיך געוואָלט פֿערענטפֿערן.

— גענוג! — האָט איהם טורנעמין איבערגעשלאָגען די רייד און איז זיך אוועק.

דאָס האָט געווירקט ווי אַ שטראַם קאַלטע וואַסער, אויף די וועכטער, וועלכע האָבען אַראָבגעלאָזט די קעפֿ.

אַז דער דיקער מאַן איז פֿערשוואַנדען, האָבען די וועכטער גענומען מרה שחורה'דיג אַרומשפּאַצירען לעבען אונז, ניט אויסריידענדיג קיין איין וואָרט.

צוויי שטונדען זיינען מיר אזוי געשטאַנען און האָבען זיך געבאַקען אונטער דער זונן, מיט אַמאָל איז אָנגעקומען אַ בעפֿעהל וואָס צו טהאָן מיט אונז.

אַן אַפֿיציר איז צוגעגאַנגען צו דעם אויבער-וועכטער, וועלכער איז נאָר וואָס געווען אזוי גראָב געגען מיר, און האָט איהם געוואָגט מיט אַ בע-פֿעהלענדיגן טאָן:

— מען דאַרף אָבשיקען אָט דעם גאַנצען פּאַק נאָך דעם האַלב-אינועל דיקאָס.

— אלעמען ?

— יא, אלעמען, מענער און פרויען.

אין עטליכע מינוט ארום האָט מען אונז אַרײַנגעזעצט אין אַ קלײַן שַׁן פֿעל. מיר זײַנען געווען צעהן אונזערע, צווישען וועלכע עס האָבען זיך גע-
פֿונען ראָשפֿאַר, מאַדאַם לעמעל און אײך. אין אַ ווײַלע אַרום האָט דאָס שײ-
פֿעל גענומען געהן.

— איהר וועט זעהן,—רוֹפֿט זיך אָב צו מיר מאַדאַם לעמעל,—אז זיי
וועלען אונז נישט איבערלאָזען אויף דעם האַלב-אינזעל דיקאַס, זיי וועלען
אונז אַרײַבערפֿיהרען קיין בוראַי.

— אז זיי וועלען עס שטאַן,—האָב אײך געענטפֿערט,—וועל אײך זיך
ניכער אַרײַגוואַרפֿען אין ים.

— אָבער פֿאַרוואָס שרעקט איהר זיך אזוי פֿאַר בוראַי?—האָט מיין
פֿרײַנדײַך געפֿרעגט.

— ווייל אַהין שיקט מען די, וועלכע זײַנען בעשטימט צו ווערן... די
פֿרויען פֿון די קאָלאָניסטען אָדער... פֿון די בעפֿרײַטע אַרעסטאַנטען.

— אַה! איצט פֿערשטעה אײך,—האָט מאַדאַם לעמעל געזאָגט, אַראָב-
לאָזענדיג דעם קאַס.

אז מיר זײַנען אַראָב אויף'ן האַלב-אינזעל, האָבען אונז בעגעגענט פֿיעלע
פֿרײַנדע, אַרעסטאַנטען פֿונקט ווי מיר. זיי האָבען געוואוסט, אז מיר דאַרפֿען
קומען און זיי האָבען אונז אָבגעוואַרט ביים ברעג.

אײך האָב דערן געפֿונען פֿיעלע פֿון מײַנע בעקאַנטע קאַמעראַדען, די
קעמפֿפֿער פֿון דער קאַמונע, טשיפֿריאַני, ראַוואַ, באַוער, אַליוויע, פֿען און
אַסך אַנדערע, וועלכע האָבען אונז אויפֿגענומען מיט פֿרײַד.

— אַט דאָ וועלען מיר דאָס וואוינען?—האָב אײך אַ פֿרעג געטהאַן.

— יא,—האָט פֿען געענטפֿערט,—אָבער די הייזער זײַנען גאָר נישט בע-
קוועם, מײַן אָרעמע לואיווע.

— נא, מען וועט זיך שוין ווי ס'איז איינגעוועהנען דערצו.

— די צרה איז אָבער וואָס איהר האָט גאָר קיין הייזער נישט,—האָט זיך
אָבערפֿונען אַן אַנדערער, די אַרמיניסטראַציע האָט גאָר נישט געפֿונען פֿאַר
נייטיג אײך צו צוגרײטען וואוינונגען.

— נו,—האָט טשיפֿריאַני געזאָגט—וועלען מיר אונזערע קאַמעראַדען
אָוועקגעבען אונזערע שטיבלאַך.

אין אַ שטונדע אַרום זײַנען מיר שוין געווען איינגעשטעלט בײַ אונזערע
פֿרײַנדע אין די שטיבלאַך.

ווי אײך בין נור אָנגעקומען, האָב אײך זיך גלייך נאָכגעפֿרעגט אויף
איינעם פֿון מײַנע אַלע קאַמעראַדען, ווערדיר, וועמען אײך האָב נישט געזעהן
צווישען די איבעריגע.

און אַט איז די הערצוויסענדע געשיכטע, וואָס איינער פֿון די פֿערשיקטע
האָט מיר דערצעהלט וועגען דעם אונגליקליכען ווערדיר :

— עד איז געווען זעהר טרויעריג, ווען ער איז אריבערגעקומען אהער. איהר ווייסט דאך, ער האָט איבערגעלאָזט אין פֿראַנקרייך אַ פֿאַמיליע, און ער האָט זיך בשום אופן נישט געקענט טרויסמען, וואָס ער מוז זיין אזוי דער-זויטערט פֿון די זייניגע.

יערען טאָג פֿלעגט ער אַרומבלאָנדשען ביים ברעג ים, פֿערטיעלשט אין מרה שחורה'דיגע געדאַנקען. אָפֿטמאָל פֿלעגט ער זיך אָבשטעלען, קוקען ווייט, העט ווייט אין ים, אַ מאַך טהאַן מיט דער האַנד אזוי ווי אַ פֿעד-צווייפֿעלטער, און דערנאָך אַרײַנגעהן צו זיך אין שטיבעל און זיך צוואוויינען ווי אַ קליין קינד.

אומױסט האָבען מיר געפרוואוט איהם טרויסמען. זיין האַרץ איז געווען מורא'דיג פֿערווייטאַגט.

ס'איז שוין געווען אַריבער פֿיער מאָנאַט זײַט ווערדיר איז געווען אין נײַ-קאַלעדאָניען, און ער האָט נאָך נישט געהאַט ערהאַלטען קיין שום ברײַעף פֿון זיין פֿאַמיליע.

איין טאָג האָט ער פֿאַר מיר אײַפֿגעעפֿענט דאָס האַרץ :

— זעהסט דו, — האָט ער מיר געזאָגט, — וואָס עס מאַכט מיר פֿערוזווי-פֿעלט, איז דאָס וואָס איך האָב קיין שום ידיעה נישט פֿון פֿאַרײַן אין פֿיער חדשים צײַט האָב איך דאָך געדאַרפֿט בעקומען כאָטש איין ברײַעף. אָבער גאַרנישט! גאַרנישט ..

— האָב געדולד אַביסעל, — האָב איך איהם געזאָגט, — דו ווייסט דאָך גאַנץ גוט, אַז אונזערע ברײַעף ווערן אַפֿריהער דורכגענישטערט פֿון די רע-גירונגס-בעאַמטע, און דאָס קען דאָך דיר גאַנץ גוט ערקלעהרען די פֿעד-שפֿעטיגונג.

ס'האַט אױסגעוויזען, אַז ווערדיר האָט געקראָגען אַ פֿונק פֿון האַפֿלונג, אָבער דער אונגליקליכער איז אײַנגעגאַנגען פֿון טאָג צו טאָג. ער איז גע-וואָרען אַן אײַנפֿאַכער סקעלעט.

אַכט מאָנאַטען זײַנען אַריבער, און ער האָט קיין איין ברײַעף נישט גע-קראָגען. איהר קענט פֿערשטעהן וואָס דאָס האָט פֿון דעם אַרעמען מענשען געמאַכט.

איין אָבענד, אָט טאַקי אויף דעם פֿלאַץ, וואו מיר געפֿינען זיך, האָט ער מיר אָנגענומען פֿאַר'ן אַרים און געזאָגט :

— מיין גוטער אַלטימשקער, היינט בין איך צופֿרײַען.

און די אויגען האָבען בעת מעשה בײַ איהם געפֿונקעלט מיט אַ מאַדנעם גלאַנץ.

— פֿאַרוואָס עפעס? — האָב איך איהם אַ פֿרעג געטהאָן.

— פֿאַרוואָס?... ווייך איך וועל שטאַרבֿען.

— וואָס רעדסט דו פֿאַר גאַרישקײַטען! — האָב איך אױסגערופֿען. — מען שטאַרבֿט נישט אַזוי, אײַנס אין צוויי... דו ביסט קראַנק, דאָס איז אמת,

גאָר מען מוז אויפֿפֿאַסען אויף דיר, דיך צוועהן, דער דאָקטאָר קומט אָהער אָפֿט; פֿאַרוואָס האָסט דו איהם ניט געפֿרעגט וועגען דיין קראַנקהייט?
ווערדיר האָט אַ ציה געטהאָן מיט די פֿלויצעס,

— נאָך וואָס?—האָט ער געזאָגט.—וואָס ווע, אָם אַפֿנים איהר מיינט, אַז די דאָקטוירים פֿערשטעהען דינע קראַנקהייטען!

און דער אונגליקליכער יונג האָט אַרויפֿגעלייגט דעם פֿינגער אויף'ן האַרצען, און מיט אַ טיעפֿער שטימע האָט ער געזאָגט:

— זיי קענען ניט זעהן וואָס דאָ אינעווייניג טהוט זיך.
איך בין זיך מודה, אַז איך האָב אַליין אויך אָנגעהויבען ערשטוינט צו ווערן וואָס ווערדיר האָט נאָך ניט ערהאַלטען קיין איין בריעף פֿון פֿראַנקרייך:
דאָס איז איינפֿאַך געווען אונבעגרייפֿליך.

זיין פֿאַמיליע האָט דאָך איהם ניט געקענט אויף אַזאָן אופן פֿערגעסען. עפעס האָט געמוזט פֿאַסירען, נאָר וואָס?

איינמאָל, אַ זונטאָג מיטאָג-צייט, האָט מיך ווערדיר געשיקט רופֿען, איך בין אַוועק איהם זעהן און איך האָב איהם געפֿונען אין זיין שטיבעל,

וואו ער איז געלעגען אין היץ.
בי'האָב איהם אָנגענומען פֿאַר די הענד. זיי זיינען געווען ווי אָבגע-שמאַרבען.

— וואָס איז דיר?—האָב איך געפֿרעגט—דו פֿיהלסט זיך, הייסט עס, ערגער?

— יאָ.
אָבער מען מוז זיך שטאַרקען.

ווערדיר האָט אַ טרויעריגען שמייכעל געטהאָן און האָט שטילערהייט געזאָגט:

— זיך שטאַרקען! אַה, ס'איז לייכט צו זאָגען...
און ער האָט אַרויסגעשעפֿטשעט:

— ניטאָ קיין בריעף!... ניטאָ קיין איין בריעף!...
אזוי ווי איך האָב פֿערשטאַנען, אַז עס האַלט זעהר שלעכט מיט איהם,

האָב איך געשיקט רופֿען איינעם פֿון אונזערע פֿריינדע, וועלכער איז געווען אַ דאָקטאָר.

ער אַז גלייך געקומען
נאָכדעם ווי ער האָט עטליכע מינוט בעטראַכט ווערדיר'ן, האָט ער גע-
מאַכט אַ פֿערצווייפֿעלטע מיענע, און מיך אַוועקגעהמענדיג אָן אַ ווייט, האָט ער מיר געזאָגט:

— ס'איז דער סוף!
בינאָכט האָט ווערדיר אויסגעהויכט ויין לעצטען אַטהעם-צוג.

פֿאַר'ן שוויט האָט ער זעהר פֿיעל גערעדט פֿון היץ, אין אַלע וויילע האָט מ'ן געקענט הערען די ווערטער: „אַ בריעף“, „אַ בריעף!“

איינער פֿון אונז איז געפֿאלען אויף אַ המצאה.
ער האָט אויף גיך פֿערקלעפט אַ קאָנווערט, אָנגעשריבען דעם אַדרעס
און אַרױסגעקלעפט דערויף אַ פֿראַנצױזישע פֿאָסט-מאַרקע, דערנאָך האָט ער
עס צוגעטראָגען צום שטאַרבענדען.
ווערדיר האָט געמאַכט אַן אָנשטריינגונג און האָט זיך אויפֿגעזעצט אַ
וויילע, זײַנע אויגען האָבען אויף אַ רגע אויפֿגעבליצט, מיט אַ ציטערנדע
האַנד האָט ער אָנגענומען דעם קאָנווערט, נאָר נאָכדעם ווי ער האָט איהם
בעטראַכט עטליכע סעקינדען, האָט ער געמורמעלט:
— גיין, גיין, דױע האַנדשריפֿט איז מיר נישט בעקאַנט, דער בריעף איז
נישט פֿאַר מיר: אַדױע!

דאָס זײַנען געווען די לעצטע ווערטער, וואָס ער האָט אַרױסגערעדט.
אויף מאַרגען האָט מען איהם בעגראָבען אונטער דעם גרויסען בוים,
וועלכען איהר זעהט דאָרט.
נאָר גראָד אין דער רגע, וואָס מען האָט איהם געטראָגען צו זײַן לעצ-
טער רוה, איז אָנגעקומען אַ וועכטער מיט אַ גאַנצען פֿאַק פֿאַפירען, אַ
שטיקלאַך צעהן בריעף—אַלע פֿאַר דעם אַרעמען ווערדיר.
דױע בריעף האָבען אַרומגעוואַנדערט אין פֿערשיעדענע געגענדערן בײַ
זײַ וײַנען אָנגעקומען קיין נומעאַ, איך האָב זײ אַדע אַרױנגעריינט בײַ אונז-
זער אונגליקליכען פֿרױנד אין קבר.

דױע געשיכטע האָט מיר צוריסען דאָס האַרץ.
ווערדיר איז געווען איינער פֿון מײַנע עלטסטע פֿרױנד און איך בין שטאַרק
צוגעבונדען געווען צו איהם.

דאָס איז געווען אַ מוטהיגער מאַן.
אין זײַנע יונגע יאָהרען איז ער געווען אַ לעהרער אין פֿאַרײַ. ער האָט
אָנשהיל גענומען אין דער „אינטערנאַציאָנאַלע“ און אין דער „פֿעדעראַציאָן
פֿון די אַרבייטער“.

בײַ דעם אויפֿשטאַנד פֿון 1871 איז ער געווען פֿון דעם ערשטען מאַג
אָן, פֿריהער אין דער נאַציאָנאַל-וואַך און דערנאָך אַ מיטגליעד פֿון דער קאָ-
מונע, בײַ וואַנעט ער איז אַרעסטירט געוואָרען און דאָס קריעגס-געריכט פֿון
ווערסאַיל האָט איהם פֿעראורטהײלט אויף אײַביג פֿערשיקט צו ווערן קיין
ניי-קאַלעדאָניען.

ווי אַזוי די בריעף צו איהם האָבען זיך אַזוי פֿערשפּעטיגט, איז ווירקליך
נישט צו פֿערשמעקן, כאָטש עס פֿלעגט זיך מיט אונז אויך מאַכען, אַז מיר
האָבען געמוזט וואַרטען עטליכע מאָנאַט אויף אַ בריעף.
די פֿאָסט פֿון אײראָפּאַ פֿלעגט אָנקומען אײַנמאַל אין מאָנאַט, און וואָס
פֿאַר אַ יום טוב דער טאָג איז געווען! ווער קען נאָר בעשרײַבען די פֿרױד

אונזערע, ווען מיר פלעגען יעדער איינער אָבנעהמען אַ בריעף, אזוי ווי אַן
אוצר איז דאָס געווען ביי אונז אין די אויגען.

און מען קען זיך משער זיין, ווי עס האָט זיך געמוזט פֿיהלען דער,
וואָס האָט מיט דער פּאָסט גאָר קיין בריעף נישט בעקומען, דאָס האָט גע-
הייסען וואַרמען אַ גאַנצען מאָנאַט צייט ביז דער געכטער פּאָסט!

אַ גאַנצע וואָך האָבען מיר פֿערבראַכט אזוי לוסטיג ווי מען קען פֿער-
בריינגען אין אזא וויסע ווי דער האַלב אינזעל דיקאָז איז געווען. די פֿער-
שיקטע האָבען געזוכט מיט אַלע מעגליכקייטען אונז צו געבען די בעסטע
אויפֿגאַהמע, עטליכע טעג נאָכאַנאַנד זיינען מיר געגאַנגען פֿון איין שטיבעל
אַין אנדערן, וואו מיר האָבען געפֿראַוועט אונזערע מאָהליצייטען אזוי גוט ווי
ס'האָט זיך גור געלאָזט.

ביי דאָס רוב פֿון אונזערע אונטערהאַלטונגען האָט בייגעוואוינט אַן
איינגעבאַרענער, אַ קאַנאַק פֿון סיפּו מיט'ן נאָמען דאַאומי. ער איז געווען
האַלב-ציוויליזירט, איז געגאַנגען אייראָפּעאיש געקליידעט און האָט געקענט
לעזען און שרייבען פֿראַנצויזיש, החילת האָט ער זיך געפֿיהלט אינבעקוועם
צווישען אונז, נאָר ער האָט זיך ביסלאַכווייז צוגעוועהנט צו אונז, און ער האָט
אונז אונטערהאַלטען מיט זיינע קאַנאַקישע ליערלאַך, וועלכע ער האָט גע-
וונגען מיט האַרץ.

עטליכע טעג נאָך אונזער אָנקומען, האָב איך בייגעוואוינט אַ פּיינליכע
פֿצענע, וועלכע וועט מיר אימער בלייבען אין זכרון.
איך האָב זיך געפֿונען צוואַמען מיט נאָך עטליכע קאַמעראַדען ביים
ברעג ים, מיט אַמאָל איך דערזעהן, ווי אַנטקעגען אונז קומט אַ מחנה
פֿון אַרעסטאַנטען, וועלכע ווערן געפֿיהרט פֿון פֿיער וועכטער.
די אַרעסטאַנטען האָבען אויסגעזעהן שרעקליך אויסגעמאַטערט. עטליכע
פֿון זיי האָבען זיך קוים געשלעפט אויף די פֿיס.
פלוצלינג איז איינער פֿון זיי אַנידערגעפֿאלען אויף דער ערד און האָט
אַרויסגעלאָזט אַ מורא'דיגען געשריי.

— איהר הייבט זיך אויף, צי נישט?— האָט אַ קאַמאַנדעווע געטהאָן
דער וועכטער, און דאָס זאָגענדיג האָט ער דעם אונגליקליכען דערלאַנגט אַ
שרעקליכען זעץ מיט'ן פֿוס.

אויסער זיך פֿאַר כּעס, בין איך צוגעלאָפֿען צום וועכטער.
— איהר שעחמט זיך נישט,— האָב איך געזאָגט— אזוי צו שלאָגען דיזען
אַרעמען מענשען?

דער וועכטער האָט מיך אָבגעמאַפטען פֿון קאָפּ ביז די פֿיס און דערנאָך
האָט ער געזאָגט:

— נאָ, וואָס זאָגט מען דערצו? וואָס מישט זי זיך דאָ אַרײַן, אַט די

דאָ? מען וואָלט געוואָנט, אַז זי איז דאָ עפעס אַן אויפוועהערין ביי אונז... אָבער איהר פֿערגעסט גאָר, אַז איהר זייט ניט מעהר ווי אַן אַרעסטאַנטקע, און אַז אויב איהר ווערט ניט גלייך אַנשוויגען, וועט איהר פֿון מיר קריגען דאָסזעלבע וואָס דער דאָ.

איך בין שיער ניט צופלאַצט געוואָרען פֿון אויפֿרעגונג.

— איהר האָט קיין רעכט ניט אזוי צו בעהאַנדלען די געפֿאַנגענע, — האָב איך געשריען. — איהר קענט זיי בעשטראַפֿען, איהר האָט ביי זיך אין די הענד אלע מיטלען דערצו, אָבער ס'איז איך פֿערוועהרט, זיי צו שלאָגען. איהר זעהט דאָר, אַז דער מענש קען מעהר ניט געהן, אַז ער איז אַהן כוחות.

— דאָס איז אַ פֿיילענצער, — האָט דער וועכטער געענטפֿערט — ס'איז ניט דאָס ערשטע מאָל, וואָס ער שפּיעלט מיר אָב דיווען קונץ... און ער האָט פֿון דאָס ניי דערלאָנגט אַ זעץ מיט'ן פֿוס דעם אַרעסטאַנט, וועלכער איז נאָך אלץ געלעגען אויף דער ערד. אָבער דאָס מאָל האָט זיך דער אונגליקליכער ניט געריהרט פֿון אָרט. ער איז געשטאַרבען.

מיינע קאָמעראַדען און איך האָבען דעם באַנדיט גוט אויסגעוידעלט, און ס'האָט קיין סך ניט געפֿעהלט, אַז די איבעריגע אַרעסטאַנטען, וואָס ער האָט געפֿיהרט, וואָלען זיך אַרויפֿוואַרען אויף איהם. עס וואָלט זיכער אויסגעבראַכען אַ געשלעג.

נאָר מיט אַמאָל זיינען אָנגעלאַפֿען נאָך עטליכע וועכטער.

נאָכדעם ווי זיי האָבען זיך דערוואוסט וואָס דאָ איז פֿאָרגעקומען, האָבען זיי איינגעבויגען די קעפֿ; זיי האָבען פֿערשטאַנען, אַז זייער חבר האָט דאָ בעגאַנגען אַ מאָרד, און זיי האָבען זיך ניט וואָס אָנצוגעהמען פֿאַר איהם. מען האָט באַלד געלאָזט וויסען דער אַדמיניסטראַציע מכה דער רציחה, כ'האָב געמיינט, אַז דער מערדער וועט שווער בעשטראַפֿט ווערן, און ווי גרויס איז געווען מיין איבערראַשונג, ווען איך האָב זיך איינמאָל דער-וואוסט, אַז אדרבה, ער האָט נאָך געקראָגען אַ העכערן טישן. פֿאַר די ערמאַרדונג פֿון אַן אַרעסטאַנט איז ער בעלונג'ט געוואָרען מיט אַ זילבערנעם מעדאַל.

איך האָב פֿערשטאַנען, אַז אין גוי-קאלעדאַניען, אזוי ווי אין די אַנדערע פֿלעצער, וואו עס געפֿינען זיך פֿערשיקטע, זיינען די ווילדע רציחות אַ גאַנץ געוועהנליכע, אַלמעגליכע זאַך.

און זעהענדיג די אויפֿהיהונג פֿון די וועכטער, וועלכע זיינען דאָך גע-ווען „ציוויליזירטע“ לייט, האָב איך ענדליך ליעב געקראָגען די קאַנאַקען, וועלכע זיינען געווען ווילדע!

III.

מיינע שוואַרצע שילער.

יא, אמת'ע ווילדע... זאגאר מענשענפֿרעסער!
איידער איך בין געקומען קיין ניי-קאלעדאָניען האָב איך געמיינט, אז
דער קאָניבאַליום איז אַ לענענדע, אָן אויסגעטראַכטע מעשה, כּרי איבער-
צושרעקען די אייראָפּעער און דער עיקר די אויספֿאַרשער.
און דאָך זיינען די קאָנאַקען געווען מענשענפֿרעסער, אָדער, אויב זיי
האָבען שוין אפילו דאָן ניט געגעסען קיין מענשענפֿלויש, זיינען זיי אַמאָל
זיכער געווען קאָניבאַלען.

איבער אַ קאָנאַק פֿון סילו מיט'ן נאָמען קאָיא, מיט וועמען איך האָב
געהאַט די געלענענהייט עטליכע מאָל זיך דורכצושמועסען, האָט מיר ער-
קלעהרט פֿאָלגענדעס:

„די ווייסע זאָגען, אז מיר עסען מענשען-פֿלויש. ס'איז ניט אימער אַ
ליגען, מיט אַ לאַנגע צייט צוריק איז מענשענפֿלויש געווען אונזער איינציגע
שפּיז. דערנאָך זיינען אַוועק אונגעהייער פֿיעלע יאָהרען און מיר האָבען דעם
מעס דערפֿון ניט פֿערויכט... דערנאָך איז דאָס ווידער געקומען.

„אָפֿט האָט אונז דער הונגער דערצו געטריבען, און צייטענווייז אױך
דער מורד'דיגער צאָרן, וואָס מיר האָבען געהאַט געגען געוויסע שונאים
אונזערע.

„פֿאַר דעם גרויסען שטורם-ווּינד, וועלכער האָט געמאַכט אַ תּל פֿון דעם
אינזעל, זיינען מיר געווען גליקליך. מיר האָבען געהאַט אַלעס וואָס מיר
האָבען געוואונשען. די ערד איז אויסגעטריקענט געוואָרען און מענשען זיי-
נען געוואָרען אַסך, אַווי אז מיר זיינען געצוואונגען געווען זיך צו הרג-
ענען איינע די אנדערע...

„און די בעוועגטע האָבען געדיענט אַלס שפּיז פֿאַר די זיעגער...“
אַט ווי אַזוי דער רייזענדער זשול גאַרניע, וועלכער האָט אין 1867 מען
אויסגעפֿאַרשט ניי-קאלעדאָניען, בעשרייבט אַ קאָניבאַלישע סעודה פֿון די
קאָנאַקען:

אַ דוצענד מענשען זיינען געזעסען לעבען אַ גרויסען פֿייער.
אויף ברייטע בלעטער פֿון אַ באַנאָען-בוים, אין מיטען פֿון דער קאָמ-
פּאַניע, איז געלעגען אַ באַרג מיט פֿלויש, אַרומגערינגעלט מיט פֿערשיע-
דענע קרויטיכער.

דער דאָמפּף, וואָס איז אַרויס פֿון דיזע געבראָטענע פֿלויש, איז צוגע-
קומען ביז צו אונז, און איך האָב זיך געסטאַרעט פֿערהאַלטען דעם אָטהעם,
אום ניט איינצואַטהמען אַזאַ מין שרעקליכען גערין.

די קאנאקען האָבען זיך מיט אַפעטיט גענומען צו זייער באַרבאָרישער מאָהלצייט, וואָס זיי האָבען געמאכט פֿון דעם פֿלייש פֿון זייערע אונגליקליכע קאמעראַדען.

פֿון ווייטען האָב איך געזעהן דעם לאַך, וואו מען האָט געבראַטען די גליעדער זייערע, וועלכע מען האָט אַפֿריהער צושפּאַלטען און פֿונאַנדערגע-נומען מיט אַ האַק.

אַן אַפענע פֿרייד איז געווען אויסגעגאַסען אויף די פֿנים/ער פֿון דיזע שרים.

זיי האָבען געגעסען מיט ביידע הענד.

אָט די סצענע איז געווען אזוי אויסערגעווענהליך, אַז זי האָט אויף מיר געמאכט דעם איינדרוק פֿון אַ חלום, און מיר האָט זיך עפעס געוואָלט צו-געהן צו זיי, אום זיי אָנצוריהרען און ריידען מיט זיי, כדי זיך איבערצייגען, צי דאָס איז אַ ווירקליכקייט.

איינ זאך איבערהויפט האָט צוגעצויגען מיין גאַנצע אויפֿמערקזאַמקייט. פֿונקט אַנטקעגען מיר, און גוט בעלויכטען דורך דעם שיין פֿון פֿייער, איז געוועזען אַן אַלמער קאנאק מיט אַ ווייסער באַרד, מיט אַן איינגעפֿאלענע ברוסט און אויסגעדאַרטע אַרעמס.

אָט אַפֿנים ער האָט ניש געהאַט אַזאַ גרויסען אַפעטיט ווי זיינע יונגע חברים; דערפֿאַר האָט ער זיך בענוגענט מיט אַ קאַפּ, וועלכען ער האָט גענאָגט, אָנשטאַט אַ שטיק מיטעלסטע פֿלייש...

דער קאַפּ איז געווען גאַנץ, וואָרים בעטראַכטענדיג דעם מאַרך פֿאַר אַ הייליגען צייכען, צוברעכען די קאנאקען קיינמאַל ניש דעם קאַפּ פֿון זיי-ער אַפֿפֿער.

נאָך די האָר זייגען געווען אָבגעסמאַליעט. קיין באַרד האָט נאָך ניש פֿאַספֿייעט אַרויסצושפּראַצען אויף דעם געזיכט פֿון דעם אונגליקליכען יונגען קרבן, און דער אַלמער טייוועל האָט זיך צוגעכאַפּט צו דעם דאָזיגען פֿנים און האָט אַראַבגעגריועט אַלע פֿליישגע טהיילען זיינע, די נאָז און די באַקען... עס זיינען אַלזאָ נאָך איבערגעבליבען די אויגען, וועלכע זייגען געווען האַרב אַפֿען און האָבען אויסגעזעהן אזוי ווי זיי וואָלטען נאָך געלעבט. דער אַלמער קאנאק האָט גענומען אַ שפּיצג שטיקעל האַלץ און האָט עס אַריינגעשטאַכען אין די צוויי אויגען-לעכער.

מען וואָלט געקענט מייגען, אַז ער טהוט עס, כדי פֿטור צו ווערן פֿון דיזען בליק, וועלכער צושטערט איהם זיין גאַנצען פֿערדגניגען. אָבער ס'האָט זיך גאַרניש אָנגעהויבען. ער האָט עס געטהאָן איינפֿאַך אום צוצוקומען צום מאַרך און איהם קענען אויסוויגען.

עטליכע מאַל האָט ער אזוי דורכגעכויערט מיט דעם שפּיצגען שטעקעל די אויגען-לעכער און דערנאָך געקלאַפּט מיט'ן קאַפּ אָן אַ שטיין, אום אַרויס-צוקריגען די שטיקלאַך מאַרך פֿון אינעווייניג. ער האָט זיך בעהאַלפֿען מיט

די מאַגערע פֿינגער וויינע, נאָר דאָס איז אַלץ ניט גענוג געווען, דער אַלטער שר האָט געוואָלט אַרויסקריגען אַלעס וואָס איז געווען אינעווייניג, און ער האָט דעם קאָפּ צוגעלייגט צום פֿייער, און דורך דער היץ האָט זיך דער מאַרד צולאָזט און האָט אַרויסגעפֿלאָסען דורך די פֿערשיעדענע עפֿנונגען פֿון דעם שאַרבען.

און דער אַלטער טייוועל האָט זיך צופֿריערענגעשטעלט... גלוקליכערווייזע האָבען זיך די קאַנאַקען אַביסעל ציוויליזירט, קומענדיג אין בערהרונג מיט די אייראָפּעער. ווען איך זאָג, אז זיי האָבען זיך ציוויליזירט, איז דאָס בלויז אַזאַן אויסדרוק.

זיי האָבען כמעט אין גאַנצען אויפֿגעגעבען די מענשענפֿרעסעריי, אָבער אַ שטייל פֿון זיי האָבען, ליידער, איבערגענומען ביי די ווייסע זייערע פֿעה-לערן און וייער פֿערדאַרבענהייט!

אז איך בין אָנגעקומען אין ניי-קאָלעדאָניען וויינען די קאַנאַקען נאָך גע-ווען זעהר געפֿעהרליך.

זיי פֿלעגען אַפֿט אָנפֿאַלען ענטוועדער אויף די קאָלאָניסטען, אָדער אויף די פֿערשיקטע, און זיי האָבען זיך איבערהויפט צוגעוועהנט צו בעטראַכטען אַלס שונאים די אַלע, וועלכע האָבען ניט געהאַט אַזאַ קופּערנע הויט ווי זיי. דויע אָרעמע ווילרע האָבען מיך שטאַרק פֿעראַינטערערט, זיי האָבען גאַרניט אויסגעזעהן אַזוי בייז אין ווילד, ווי מען האָט זיי פֿאַרגעשמעלט. אין זייערע אויגען האָט מען זאָגאַר געקענט לייענען אַ געוויסע אינטע-ליגענץ, נאָר זיי וויינען געווען שרעקעריג אַזוי ווי היות, וועלכע האָבען קיינמאַל קיין מענשען ניט געזעהן.

איין אָהענד בין איך אַוועק צו זיי אויף אַ בעינד. — ווי אונפֿאַרזיכטיג דאָס איז פֿון אייער זייט, לואיזע, — האָט מיר איינער פֿון די פֿערשיקטע געזאָגט. — אָט אַפֿנים איהר ווייסט ניט, אז די דאָזיגע קאַנאַקען וויינען פֿעהיג אייך צו הרג'ענען... זיי האָבען שוין אַוועק-גע'פֿשר'ט היבשע עטליכע ווייסע.

— נאָ, מיר וועלען זעהן, — האָב איך געענטפֿערט. און איך האָב זיך אַוועקגעלאָזט צום לאַגער פֿין די קאַנאַקען, וועלכער האָט זיך געפֿונען אין אַ וואַלד, אין מערבֿ-זייט פֿון דעם האַלב-אינזעל דיקאָס. ס'איז געווען נאָכט, ווען איך בין אָנגעקומען צו די ווילדע אין לאַגער. זיי וויינען געזעסען אויף דער ערד און די לבנה האָט אַראָפֿגעשיינט אויף זיי און בעגאָסען דעם גאַנצען געגענד מיט אַ זיסער, שטילער ליכטיגקייט.

כ'האָב זיך געלאָזט צוגעהן נאָהנט צו זיי. אז זיי האָבען דערהערט מיינע טרוט, האָבען זיי אויפֿגעהויבען די קעפּ און אַרויסגעלאָזט אַ פֿערצווייפֿעלטען געשריי.

די מענער וויינען אויפגעשארונגען אין האַבען זיך געשמעלט אויף די פֿיס, די פֿרויען האַבען גענומען די קינדער אויף די אַקסלען.
אז איך בין שוין געווען נישט מעהר ווי עטליכע טריט ווייט פֿון די קאָ-
נאָקען האָב איך זיי געוואָגט: „גו שעגערע“, (איך פֿריינדליכע שוועסטער).
אַז אַפֿנים איך האָב נישט גוט אויסגערעדט די דאָזיגע ווערטער, מחמת
ס'האָט אויסגעזעהן, אז זיי פֿערשמעהען מיך נישט.
כ'האָב ווידערהאַלט דויע צוויי קאָנאָקישע ווערטער און ענדליך האַבען
די נעגערס בעגריפֿען וואָס איך זאָג.
נאָד זיי האַבען קיין צוטרוי נישט געהאט צו מיר.
ס'קען זיין, זיי האַבען גערעכענט, אז איך בין געשיקט צו זיי פֿון זיי-
ערע שונאים.

איינער פֿון זיי איז צוגעגאַנגען צו מיר און האָט מיר אין אַ שלעכטען
פֿראַנצויזיש געפֿרעגט:

— ווער ביסט דו? וואָס ווילסט דו?

— ביסט געשיקט צו אונז פֿון די שלעכטע ווייטע?

— גיין, האָב איך געענטפֿערט—כ'בין אַ פֿריינדין...

— ביסט מן הסתם אַנטלאָפֿען פֿון קערקער און דו האַפֿסט, אז מיר
וועלען דײַך כּעהאַלטען? ... אָבער קאָנאָקען בעהאַלטען קיינמאַל נישט קיין
אַרעסטאַנטען.

— איך בין נישט אַנטלאָפֿען, — האָב איך ערקלעהרט.

מען האָט געקענט זעהן אויף די פֿנים ער פֿון די נעגערס, אז זיי זיי-
נען ערשטוינט.

דער, וואָס האָט אויסגעזעהן צו זיין דער עלצטער וויערער, האָט מיך
אַנגענומען פֿאַר'ן אָרם און געוואָגט:

— אויב דו ביסט נישט קיין אַנטלאָפֿענע, קענסט דו זיך אַנדערזעצען
צווישען אונז. אָבער מאַמער גאַרסט דו אונז! ...

דער קאָנאָק האָט נישט געענדיגט.

ער האָט אַ מאַך געטהאָן מיט דער האַנד און געווינען אויף די כאַטקעס
פֿון דעם געפֿענגניס וויערן, וואו מען האָט געקענט זעהן ליכט אין די
פֿענסטער.

אַ קאָנאָקען-פֿרוי, וואָס האָט געהאַלטען צוויי „סיקניני“ (קינדערלאַך)
אויף די הענד, האָט געהייסען איינעם פֿון די ווילדע, ער זאָל מיר מאַכען אַ
זיין-פֿלאַץ פֿון בלעטער, און איך האָב זיך אַנדערגעזעצט צווישען דער גרופּע.
אַ ווילע איז געווען שטיל.

די קאָנאָקען האַבען נאָך אַלץ געהאַט אַ פֿערדאַכט אויף מיר.

מיין פֿלעצליכע ערשיינונג האָט זיי עפעס נישט אויסגעווינען נאַטירליך.

ענדליך רופֿט זיך דער עלצטער אָב צו מיר:

— ביסט שוין לאַנג אין קאַלעדאָניען?

— צוויי מאָנאַט, —האָב איך געענטפֿערט,
— דו, אוראי א פֿערברעכערין? האָסט געקילעט דיין מאַן? אָדער
פֿילייכט פֿער'סמ'ס דינע ברודער? ..
— ניין, —האָב איך געענטפֿערט מיט אַ שמייכעל, —איך בין ניש קיין
פֿערברעכערין,
דער קאַנאַק האָט ניש געוואוסט וואָס איבערצוקלעהרען.
— היינט פֿאַר וואָס זשע —האָט ער געפֿרענט —האָבען דיך די ווייסע
פֿון אייראָפּאַ פֿערשיקט אָהער?
ס'איז געווען גאַנץ שווער צו ערקלעהרען אָט די ווילדע מיין אָנטהייל-
נעהמען אין דער קאָמונע,
דאָך האָב איך געפרוואווט זיי געבען צו פֿערשמעהן די אורזאַכען, וואָס
האָבען געפֿיהרט דערצו, אַז מיינע שונאים זאָלען מיך פֿערשיקען קיין ניי-
קאַלעדאָניען.
— אין פֿראַנקרייך, — רוף איך זיך אָב, — ווינען פֿאַרהאַן גוטע און
שלעכטע,
די שלעכטע ווינען די, וואָס אונטערדריקען דאָס פֿאָלק: די, וואָס אַר-
בייטען צו ערנעהרען די רייכע...
כ'האָב אַלואַ, מיט נאָך פֿיעל אַנדערע פֿריינד, געוואָלט אַרונטערוואַרפֿען
די שלעכטע פֿון זייער מאַכט.
— אַלואַ, דו אַ גוטע, —האָט דער קאַנאַקען-עלצטער געזאָגט, —דו אַ
בעש-צערין פֿון די אונגליקליכע,
דער ווילדער האָט מיך ווי עס איז פֿערשטאַנען.
דערנאָך האָב איך איהם ערקלעהרט, אַזוי דייטליך ווי מעגליך, די פֿער-
שיעדענע פֿאַזען פֿון דעם קאַמפֿ, וואָס האָט פֿערפֿלייצט פֿאַרזי מיט בלוט,
און ס'איז איהם ניש שווער אָנגעקומען צו פֿערשמעהן די ראָלע, וואָס איך
האָב געשפּיעלט.
— דו אַ קעמפֿפֿערין, ווי מיר, —האָט ער געזאָגט, —דו האָסט זיך גע-
שלאָגען פֿאַר דינע ברודער, אָבער דו ביסט בעזיענט געוואָרען, ווי די אַרע-
מע קאַנאַקען, ויען זיי האָבען זיך געשמעלט געגען די ווייסע.
אין דער עלצטער איז אַנשוויגען געוואָרען איהם אַ ווילע און דערנאָך
האָט ער ווידער געזאָגט:
— יאָ, יאָ, די שלעכטע תמיד מעהר אידער די גוטע... זיי שמענדיג
שעכט, און בלייבען גערעכט...
פֿון יענעם טאָג אַן האָבען די קאַנאַקען געמאַכט אַן אונטערשיעד צוויי-
שען די געוועהנליכע אַרעסטאַנטען אין די פֿאַליטישע פֿערשיקטע, אין מען
וועט זעהן, אַז מיינן בעזוך ביי די אויסטראַליער נעגערס איז ניש געבליבען אָהן אַ
געוויסען רעוולטאַט.
אין עטליכע טעג אַרום איז אַ געוויסער קאָמונאַר מיט'ן נאָמען וו. אַנט-

לאָפֿען פֿון דעם האַלב-אינוועל דיקאַס אין האָט זיך בעהאַלטען ערגעץ אין דער וויסמע.

ווי דער שטייגער איז, זיינען די נעגערס געווען גרויזאם צו די אַנטלאָ-פֿענע און זיי האָבען זיך מיט זיי בעגאַנגען אָהן אַ שום רחמנות. זיי פֿלעגען זיי אַרעסטירען, זיי גלייך ביגדען און זיי אָבפֿיהרען אין זיי-ער נעפֿענגניס.

נאָך גליקליכער וויזע איז וו. אַריינגעפֿאלען גראָד צווישען דעם ווילדען שבֿט, ביי וועמען איך בין געווען אויף בעזוך.

דער עלצטער האָט איהם קודם כל אַ פֿרעג געטאָן:

— דו... מערדער... אָדער דו אַ פֿריינד פֿון די אונגליקליכע?

דער אַנטלאָפֿענער האָט תחילה נישט פֿערשטאַנען וואָס דער קאַנאַק מיינט. דער ווילדער האָט זיך ערקלעהרט אין וו. האָט ענדליך בעגריפֿען אַז די נעגערס, צו וועמען ער איז אַריינגעפֿאלען, מאַכען אַן אונטערשיעד צווישען געוועהנליכע פֿערברעכער און פֿאַלישישע פֿערשיקטע.

ער האָט געטאָהן אַזוי ווי איך, ער האָט גערעדט פֿון דער קאַמונע, וועגען דעם קאַמפֿף געגען די אונטערדריקער, און דער שעף פֿון די קאַנאַ-קען האָט זיך אָבגערופֿען צו איהם:

— כּיזוואָלט דיך געדאַרפֿט אָבפֿיהרען אין טורמע, נאָר... דו נישט קיין שלעכטער. דו אַ גוטער, ווי דיין ווייסע שוועסטער, וועלכע איז געווען ביי אונז צו גאַסט... כּיזוועל דיך אָבפֿיהרען צוריק אין דער וויסמע, און דו קענסט בלייבען דאָרט אַזוי לאַנג ווי דו וועסט וועלען. אונזערע ווייבער וועלען דיר בריינגען עסען אַהין.

וו. איז געבליבען בעהאַלטען אויף אַינזעל ביי וואַנעט אַ זעגעל-שיף האָט איהם מיטגענומען קיין מעלבורן.

און איך מיינ, אַז די קאַנאַקען אליין האָבען איהם צוגעהאַלפֿען צו אַנט-לייפֿען.

אַזוי ווי אַלע אַנדערע פֿרימיטיווע פֿעלקער, האָבען די קאַנאַקען איבער-הויפט אַ רייכע פֿאַנטאַזיע,

און דאָס וואָרט איז ביי זיי הייליג,

די קאַנאַקישע בעפֿעלקערונג, ווי עס ווערט אָבגעשאַצט, בעשטעהט פֿון איבער פֿערציג טויזענד פֿערזאַן.

מענער זיינען דאָ פֿיעל מעהר איידער פֿרויען.

די שדוכים ווערן געשאַסען פֿון די עלטערן בעת די פֿאַרלאַך, דער חתן מיט דער כּלה, זיינען נאָך קליינע קינדער.

דעם מיידעל'ס עלטערן קריגען מתנות, פֿערשיעדענע עסענוואַרג, פֿון די מהותנים פֿון החתום צד; דערמיט, הייסט עס, איז די קנייה געמאַכט און קיין זאַך קען זי נישט מבטל זיין.

אויף אַזאַן אַופן מאַכען זיך אָפּטמאַל ניט קיין געלונגענע ערדוכים, און די פֿרוי האָט דאָן קיין אַנדער ברירה ניט נאָר צו אַנטלויפֿען פֿון דאָרף. איינער פֿון די ספּעציעלע ניי-קאַלעדאָנישע מנהגים איז דאָס וואָס די מענער וואוינען בעזונדער, אָבגעטהיילט פֿון זייערע פֿרויען און קינדער. פֿונדעסטוועגען זיינען זיי זעהר אייפֿערזיכטיג אייף זייערע ווייבער, און זיי זיינען אים שטאַנד זיי צו הרג'ענען, ווען זיי ווערן זיי אינשריי, אַז אַ קאַנאַקען-פֿרוי ווערמ אונשריי דעם מאַן, נעהמען זיך צונויף די מענער פֿון דעם אָבגענאַרטען מאַן'ס שבט און זיינען זיך ניקס אָן איהר דערמיט וואָס זיי טהוען אָן די גרעסטע יסורים די פֿרוי פֿון דעם מאַן, מיט זעמען די קאַנאַקן האָט געזינדיגט...

די מענער קענען האָבען אַזויפֿיעל ווייבער וויפֿיעל זיי קענען נור ער-נעהרען; זיי מאַכען זיי פֿאַר זייערע שקלאַפֿיגען.

איך האָב בעשלאָסען צו גרינדען אַ שולע פֿאַר די קאַנאַקען. אַז איך האָב דעררעהלט עטליכע פֿון מיינע פֿריינד וועגען מיינ פֿלאַן, האָבען זיי זיך צולאַכט.

— אָבער, גוטע לואיזע, וואָס רעדט איהר?— האָבען זיי מיר געזאָגט. — אַ שולע פֿאַר די ווילדע? זיי וועלען ניט אָנהויבען קומען.

— דאָס וועלען מיר שוין זעהן,— האָב איך געענטפֿערט.

און אין אַן אַלטע כאַטע פֿון ברעטער, פֿלעג איך צונויפֿעהמען יעדען וונטאַג ביי אַ צוואַנציג שוואַרצע.

זעלטען ווען איך האָב געהאַט בעסערע שילער, מיט מעהר פֿלייס און מיט מעהר אויפֿמערקזאַמקייט איידער די דאָזיגע.

דער קאַנאַק איז נייגיריג און פֿערשטענדיג. ער פֿאַסט גרינדליך אויף אַלעס, וואָס מען זאָגט איהם.

אין דיזע ניט-ענטוויקעלטע מוחות ווערן די נייע זאַכען טיעף איינגע-קריצט, בעסער אפשר איידער אין אונזערע מוחות, וועלכע זיינען פֿערטו-מעלט פֿון פֿאַרטיגע תּירות און צוגעשניטענע כללים פֿון לעבען.

מיינע שילער האָבען נעמאַכט שנעלע פֿאַרטישטיגע.

נאָר פֿערשטעהט זיך, אַז דער אַדמיניסטראַציע האָט דיזע ערציהונג פֿון די שוואַרצע גאָרניט געשמעקט.

אין טאָג האָט מיר אַן אַדמיניסטראַטאָר געשיקט רופֿען און מיר געזאָגט:

— מען וועט מוזען פֿערמאַכען אייער שולע.

— פֿאַרוואָס עפעס?

— ווייל איהר פֿערטומעלט די קעפּ פֿון די קאַנאַקען מיט שערליכע לעהרען...

— אַזוי גאָר?— האָב איך געזאָגט.

— נו יאָ... אָנזומאַלט האָט איהר מיט זיי גערעדט פֿון מענשלוכקייט, פֿון

גערעכטיגקייט, פֿון פֿרייהייט און זעלבסטשטענדיגקייט... דאָס זיינען אונגיז-ליכע זאַכען. מען טהאַר מיט די מענשען נישט ריידען פֿון בעפֿרייאונג... ס'קען אמאָל ווערן געפֿעהרליך.

כ'האָב פֿערשטאַנען וואָס ער מיינט.

די קאַנאַקען מווען בלייבען ווילדע, פֿערגרעכטע ברואים, ס'איז פֿערבאָטען זיי אויפֿצופֿנען די מוחות.

אַרעמע ווילדע!

אַ שאַד, וואָס מען האָט זיי נישט צוגעשיקט גאַליפֿען, ער זאָל זיי גע-בען לעקציעס אין מענשענפֿרעסעריי!

נאָר ווי מען קען זיך משער זיין, האָב איך נישט אָנגעהויבען קוקען אויף די בעפֿעהלען פֿון דער אַדמיניסטראַציע.

אַנשטאַט זיי צו אונטערריכטען אין אַ פֿערמאַכטען פֿלאַץ, האָב איך עס געטהאָן אונטערן פֿרייען הימעל, אונטער די בויםער, ווייט פֿון די וועכטער'ס בליקען.

איינ טאָג, ווען איך בין זיך געוועסען רוהיג צווישען מיינע שוואַרצע שילער אין דעם שאַטען פֿון אַ קליינעם וועלדעל, איז פֿלוצלונג ערשינען אַ וועכטער מיטן נאָמען דע רענעל.

— אַה, כ'האָב אייך געפֿאַקט—האָט ער אַ געשרוי געטהאָן.—מען האָט אייך דאָך אָנגעזאָגט, איהר זאָלט נישט לערנען מיט דויע אידוואַטען... אַלאָ, מאַרש פֿון דאַנעט, און שנעלער אַביסעל!

און אזוי ווי איך האָב זיך געמאַכט נישט הערענדיג, איז דער וועכטער צוגעגאַנגען צו מיר און האָט מיך מיט רציחה אַ שלעפֿ געטהאָן ביי דער האַנד, דער דאָזיגער שריט זיינער האָט איהם שיער נישט געקאָסט דאָס לעבען, צוויי געזונדע אַרעמס האָבען איהם אַ כאַפֿ געטהאָן, איהם אויפֿגעהוי-בען פֿון דער ערד און איהם אַ שליידער געטהאָן עאליכע מעטער די ווייט, צווישען שמעכעדיגע דערנער.

דאָס איז געווען אַ היבשער וואַרף, מחמת רענעל האָט זיך שוין אַליין נישט געקענט אויפהויבען.

אזוי ווי ער איז געבליבען אויסגעצויגען צווישען די דערנער, האָב איך געבעטען צוויי קאַנאַקען, זיי זאָלען געהן איהם בריינגען.

כאַלד איז דער אַרעמער וועכטער צוריקגעקומען.

ער איז געווען תּאֵלב טויט פֿאַר שרעק און שטאַרק צוקאַלעטשעט.

אַבענד-צייט, אַז איך בין אַרײַנגעקומען צוריק אין לאַגער, האָט מיך דער אויבער-וועכטער געשיקט רופֿען.

— צוליעב אייך,—האָט ער מיר געזאָגט—האָבען די קאַנאַקען שטאַרק פֿערוואַנדערט אַ וועכטער, ווער איז דער, וואָס האָט געמאַכט דעם אָנגריף אויף רענעל'ן?

כ'האָב גיט געענטפֿערט.

— היט זיך, זאָג איך אייך; אויב איהר וועט זיך איינ'עקשנ'ן אין גיט אויסוואַגען דעם נאָמען פֿון דעם ווילדען, וועט איהר בעשטראַפֿט ווערן אָג-שפּאַט איהם...

— טהוט וואָס איהר ווילט, —האָב איך געענטפֿערט.

דער אויבער-וועכטער האָט אַ וואונק געטהאָן און איינער פֿון זיינע רייט איז צוגעקומען.

— פֿיהרט אָב אָט די פֿרוי אין דער אָבטהיילונג פֿון די אונפֿערבעטער-ליבע, —האָט ער געזאָגט.

אין דער רגע איז צוגעקומען צו דעם אויבער-וועכטער אַן אַרעסטאַנט מיט'ן נאָמען מיעט.

— איך קען דעם נאָמען פֿון'ס קאַנאַק; כ'האָב געזעהן די סצענע פֿון ווייטען.

— און ווי רופֿט ער זיך?

— קיאָ.

— אַה! —האָט דער וועכטער אַ געשריי געגעבען—ס'איז קיאָ, דער וואָס האָט שוין עטליכע מאָל געהאַט צו טהאָן מיט די בעאַמטע פֿון דעם אינוועל.

— יאָ.

— גוט, זיין רעכנונג איז געמאַכט... דער גובערנאַטאַר וועט איהם אודאי גיט שאַנעווען, און דיך, מיעט, וועט מען געוויס וויסען ווי צו בעלוינען.

אויף מאַרגען אין דער פֿריה האָט מען קיאָ'ן געבראַכט אין טורמע, בעגלייט פֿון עטליכע וועכטער. מען האָט איהם גלייך פֿעהערט און גיט געמאַכט מיט איהם קיין סך שהיות: מען האָט איהם פֿער'משפט צו קריגען פֿינף און צוואַנציג שמוין מיט אַ דיקען שטריק.

דער קאַנאַק האָט אַריבערגעטראָגען די יסורים פֿון זיין שמראַף אָהן אַ קרעכץ אפילו.

אַז דער שטריק האָט זיך דאָס לעצטע מאָל אַרונטערגעלאָזט אויף זיינע פֿלייצעס, האָט ער אַ קוק געטהאָן זיין תליון גלייך אין פנים אַריין און גע-פֿרעגט:

— בין איך פֿריי אַצונד?

— יאָ, —האָט מען איהם געענטפֿערט.

קיאָ האָט לאַנג גיט געוואַרט.

ער האָט געבאַפט די פֿיס אויף די פֿלייצעס, און אַרויסלאָזענדיג אַ מורא'—דיגען געשריי איז ער נערם געוואָרען אין דער וויסטע.

עסריכע טעג זיינען אריבער.
אז איך בין ארויס פֿון תפיסה—וואו מען האָט מיך פֿערשפּאַרט אויף אַ
וואָך צייט—האָב איך זיך געסטאַרעט דערגעהן וואָס ס'איז געוואָרען מיט
קיאָ'ן.
צווישען זיין שבת האָט ער זיך נישט געוויזען פֿון דעם טאָג אָן, וואָס מען
האָט איהם געגעבען די שמיץ.
קיאָ איז געווען בעהאַלטען.
ער האָט אָבגעוואָרט דעם וואָס האָט איהם גע'מסר'ט, און דער קאַנאַק
איז קיינמאָל נישט מוחל די מוסרים.
איין פֿריה-מאָרגען האָט מען געפֿונען מיעט'ן אַ דער'הר'געטען אונטער
אַ בוים, מיט אַ צושפּאַלטענעם מוח און מיט אַ דערשטאַכענע ברוסט...
ס'האָט קיין ספק נישט געקענט זיין, אַז קיאָ האָט גע'הרג'עט דעם אַרעסטאַנט.
מען האָט זיך אַרויסגעלאָזט איהם זוכען, נאָר ס'איז געווען אומזיסט;
קיאָ האָט זיך בעהאַלטען, און גוט בעהאַלטען.
נאָר איינמאָל האָט מען איהם געזעהן לויפֿען אויף אַ הויכען פֿעלו. מען
האָט אויסגעשאָסען אין איהם, און דער קאַנאַק איז פֿערשוואונדען.
איז ער געשטאַרבען? איז ער אַרונטערגעפֿאלען ערגעץ וואו אין אַ
טעיפֿען אָבגרונד.
ווער ווייס?...

IV

די קרבנות.

איך בין שטאַרק צוגעבונדען געוואָרען צו אַ מיידעלע מיט'ן נאָמען
וואַלענטיין מ., די טאָכטער פֿון אַ פֿערשיקטען.
ס'איז געווען אַ וואונדערבאַרעם קינד: אַ פּאָר גרויסע בלויע אויגען
האַבען בעלויכטען איהר שעהנעם בלייכען פנים. זי האָט געוואונען די ליעבע
פֿון יעדען איינעם פֿון אונז.
נאָר איך האָב בעמערקט, אַז די קליינע וואַלענטיין איז שמענדיג פֿער-
טרויערט און אַז זי בעהאַלט זיך אויס פֿון איהרע עלטערן.
אַפּטמאָל פֿלעג איך איהר טרעפֿען ווייגענדיג לעבען איהר שטיבעל.
דיווער שמערץ ביי אַ קליין מיידעלע האָט מיך שטאַרק איבערראַשט.
וואַלענטיין לאַנגוויילט זיך מן הסתם אין ניי-קאלעדאָניען, האָב איך זיך
געטראַכט. זי בעדויערט אַודאי איהר פֿראַנקרייך, די שעהנע שטאָרט פֿאַרוי,
וואו זי איז געבוירען געוואָרען...
און איינמאָל, ווען איך בין געווען אַליין מיט וואַלענטיינען, האָב איך זי
גענומען אויספֿאַרשען, וואָס מיט איהר טהוט זיך.

- פֿאַרוואָס ווײַנסט דו כּסדר אָהן אָן אויפֿהער?—האַב איך איהר גע-
פֿרענט. וואָס זשע, דו פֿיהלסט זיך ניט גליקליך דאָ?
דאָס קינד האָט ניט געענטפֿערט.
- הער צו, — בין איך פֿשוט צוגעשטאַנען צו איהר—דערצעהל מיר,
וואָס דיר איז אַווינס, וואָס דריקט דיר אַזוי אויפֿן האַרצען? דו ווײַסט דאָך,
אַז איך האָב דיר ליעב...
- וואַלענטיין האָט זיך שלוכצענדיג אַרײַנגעוואָרפֿען צו מיר אין די אַרעמס.
דאָס האָט מיך זעהר געריהרט, איך האָב איהר גענומען איינשטילען,
איהר בעטען, זי זאָל אויפֿהערן ווײַנען. דאָס אַרים קינד האָט זיך מיט אַלט
קרעפֿטען אָנגעשמײנגט איינצוהאַלטען איהרע טרעהרען, און זי האָט מיר
פֿערשפֿראַכען, אַז זי וועט שוין מעהר ניט ווײַנען.
- נאָר וואָס מיט איהר איז, האָט זי נאָך אַליץ ניט געזאָגט.
- אָבער זאָג מיר פֿאַרט, וואָס דריקט דיר? דײַגע עלטערן האָבען זיך
פֿיליכט געבויערט אויף דיר?
- אָה!—האַט דאָס קינד געענטפֿערט—מײַנע עלטערן האָבען מיר קײַ-
מאַל קיין שלעכט וואָרט ניט געזאָגט. זײ ווײַנען אַזעלכע גוטע, אַזעלכע גוטע...
- וואָס זשע רען? בײַנקסט נאָך פֿראַנקרייך?
- נאָך פֿראַנקרייך! יא, כּײַנאַלט געבײַנקט נאָך דעם, ווען איך וואַלט
דאָרט איבערגעלאָזען די, וואָס איך האָב ליעב. אָבער זײ ווײַנען דאָך דאָ,
לעבען מיר.
- מאַ פֿאַרוואָס זשע ווײַנסט דו פֿאַרט אָהן אָן אויפֿהער? פֿאַרוואָס
ביסט דו שטענדיג אַזײ טרויעריג?
- די קלײַנע וואַלענטיין האָט זיך אומגעקוקט אין אַלע זײַטען, אום צו זײַן
זיכער, אַז קײַנער אויסער מיר הערט זיך ניט צו, דערנאָך האָט זי געזאָגט:
— הערט אײַם, מאַמאַ לואײַזע, (אַזײ פֿלעגט זי מיך רופֿען), כּײַוועל
איך עפעס דערצעהלען, נאָר זאָגט מיר צו, אַז איהר וועט עס קײַנעם ניט
זאָגען.
- כּײַנזיב דיר מײַן וואָרט דערויף.
- דאָס קינד האַט געשוויגען אַ ווײַלע, דערנאָך האָט זי מיר אָנגענומען
בײַ די הענד און געזאָגט:
- איהר האָט אַלזאָ אויך בעטערקט, אַז איך בין טרויעריג?
- ווי אַזײ זאָל מען עס ניט בעמערקען?...
- אַלזאָ, דאָס זעהט זיך אָן אויף מיר?
- יא, —האַב איך געענטפֿערט.
- כּ האָב מוראַ, מײַנע עלטערן קענען נאָך בעמערקען מײַן האַרצ-
ווייטאַג...
- אָבער, —האַב איך געזאָגט—אויב דו האָסט וואָס פֿאַר סײַזי האַרצ-
ווייטאַג, דאַרפֿסט דו דאָך עס דערצעהלען דײַנע עלטערן, זײ קענען דאָך דך
בעסער טרײַסטען ווי אירגענד וועלכער אַנדערער.

דאָס מיידעלע האָט זיך אַ טרייסעל געטהאָן פֿון שרעק.
— אַה, ניין, ניין!—האָט זי געזאָגט—מיין פֿאָשער און איבערהויפט מיין
מוטער מהאַרען נישט וויסען דאָס וואָס איך וועל איך דערצעהלען...
איך האָב אָנגעהויבען זוערן אונרוהיג.

ענדליך האָט מיר וואַלענטיין דערצעהלט איהר צרה.
— איהר ווייטט, —האָט זי מיר געזאָגט—ווי גוט מיינע עלטערן זיינען
צו מיר, אַז איך בין מיט זיי צוזאַמען, סטאַרע איך זיך צו כאַכען אַ פֿריי-
ליך געזיכט; נאָר אַז איך געפֿין זיך אליין, וויין איך, יאָ, איך וויין אַהן
אויפֿהער, ביים געדאַנק, אַז איך וועל זיי נאָר אין גיכען מווען פֿערלאָזען...
— זיי פֿערלאָזען? וואָס רעדסט דו?

— איהר וועט גלייך פֿערשטעהן וואָס איך מיין: נאָך אין פֿאַרזי זייענ-
דיג בין איך שוין געווען קראַנק, כִּי האָב שרעקליך געהוסט און געשפיגען
מיט בלוט. אָבער דאָס איז געווען אַ קלייניגקייט, און איך האָב געמיינט, אַז
די קראַנקהייט וועט אַריבערגעהן. די ערשטע צייט, גלייך ווי מיר זיינען אָנ-
געקומען אַהער, איז מיר בעסער געוואָרען; די זונג האָט מיר גוט געטהאָן,
און איך האָב אָנגעהויבען האָפֿען, אַז איך וועל ווערן פֿאַלשמענדיג געוונד.
נאָר איצט, זעהט איהר, מוטער לואיזע, איצט איז מיר אַסך ערגער... איך
הוסט אַהן אויפֿהער, איבערהויפט כּיינאַכט, און איך פֿיהל, אַז מיינע טעג
זיינען געצעהלט. איך טהו אַלעס מעגליכע, זיך אויסצוהיטען, מיינע עלטערן
זאָלען זיך נישט דערוויסען דערפֿין, נאָר איך זעה, אַז זיי וועלען עס סוף כל
סוף בעמערקען... אַה, מיין גאָט! מיין גאָט!

און זי האָט ווידער אויסגעבראַכען אין אַ געוויין,
איך בין געווען שטאַרק צורודערט, דאָך האָב איך געפֿרוואווט זי טריי-
סטען. איך האָב איהר געזאָגט, אַז מען מוז זיך זעהן מיט אַ דאָקטאָר, אַז
איך האָב אַ בעקאַנטען אַרצט אויפֿ'ן אינזעל, וואָס וועט איהר אויסהיילען.
דאָס קינד האָט אַ טרויעריגען שמייכעל געטהאָן.
— מיך אויסהיילען!—האָט זי מיט אַ זיפֿן געזאָגט—ניין, דאָס איז אונג-
מעגליך, אַה! ווי אונגליקליך איך בין!

איך האָב איהר אָבער דאָך איינגערעדט און זי איז מיט מיר געגאַנגען
צו דיביעפֿין, דעם בעקאַנטען דאָקטאָר מיינעם, וועלכער האָט געוואוינט אין
אַ קליין שטיבעל ביים עק פֿון'ס האַלב-אינזעל.
ער איז נאָר געווען אין דערהיים, ווען איך בין אַריין צו איהם מיט
וואַלענטינען.

— אָט איז אַ קליין מיידעלע, וועלכע מיינט, אַז זי איז זעהר קראַנק,
און וועלכע הערט נישט אויפֿן צו וויינען, —האָב איך איהם געזאָגט.
דיביעפֿן האָט בעטראַכט דאָס קינד און געזאָגט:

— ס'איז קיין שום בייז נישט מיט איהר, אַ פֿערקיהלונג, ווייטער נאָר-
נישט, כּיוועל איהר נעבען אַ מעדיצין, און אין עטליכע וואָכען אַרום וועט זי
פֿאַלשמענדיג אויסגעהיילט ווערן.

נאך דיביעף האָט מיר בעת מעשה אַ וואונק געטהאָן פֿון דער זייט, און
איך האָב פֿערשטאַנען, אַז דאָס וואָס ער זאָגט איז נור לפנים,
און נאָכדעם ווי איך האָב בערוהיגט וואַלענטיגען און איהר געבעטען,
זי זאָל האָבען צוטרוי אין אונזער פֿריינד, דעם ראַקטאַר, האָב איך זי אומ-
אַרמט און זי אוועקגעשיקט אַהיים.

אַז זי איז אַרויס פֿון שטוב, האָט מיר דיביעף אויסגעזאָגט דעם גאַנצען
אמת: דאָס אַרים קינד איז געווען פֿערלאָרען. זי האָט געהאַט די שווינדוכט,
און אין אזאָ גראַד, אַז עס איז שוין נישט געווען צו העלפֿען.

— מען קען איהר דערהאַלטען ביים לעבען נאָך עטליכע וואָכען, נאָך
עטליכע מאָנאַטען, — האָט ער געזאָגט — אָבער דאָס איז אלעס...
אַרעמע וואַלענטין! זי האָט געוואוסט, אַז זי איז פֿערלאָרען. זי האָט
געפֿיהלט ווי די כוחות געהען איהר אויס, און דאָך האָט זי געהאַט גענוג
מוטה צו בעהאַלטען איהרע ליידען, אום נישט צו פֿערביטערן דאָס לעבען פֿון
די איהריגע.

אין אַ מאָנאַט אַרום, אַז איך בין געגאַנגען געוואָהר ווערן מיין קליינע
פֿריינדן, האָב איך זי געפֿונען צו בעט.
זי האָט מיר געזאָגט, אַז נאָך אלעמען האָט זי זיך פֿאַרט נישט אָכגע-
נאַרט מיט איהר שרעק; אַז זי האַלט ביים סוף... נאָך איהרע עלטערן האָ-
פֿען נאָך אַליין.

און זי האָט מיך געבעטען, איך זאָל זיי טרייסטען.
נאָך וואָס האָט עס געהאַלפֿען? ס'האַט נישט גענומען לאַנג, און דאָס
אַרים קינד איז געשטאַרבען.
זי ליגט איצט אויפֿן בית עלמן פֿון די פֿערשיקטע, לעבען אַ גראַניט-
פֿעלד, נישט ווייט פֿון ים.
אַרעמע וואַלענטין! זי שטעהט מיר נאָך פֿאַר די אויגען, און ווען איך
דערמאָן זיך אָן איהר, וויין איך פֿונקט ווי אין דעם טאָג, ווען מיר האָבען
איהר געפֿיהרט צו איהר לעצטער ווה!

דויער טראַגישער טויט דערמאַנט מיר אויך אַן דעם טויט פֿון אַלבֿערט
גראַנדיע, דעם געוועזענעם רעדאַקטאָר פֿון דער צייטינג „ראַפֿעל“.
גראַנדיע האָט איבערגעלאָזט אין פֿראַנקרייך אַ שוועסטער, וועמען ער
ער האָט זעהר ליעב געהאַט און מיט וועמען ער האָט שמענדיג געוואוינט
צוזאַמען.

ער האָט געהאַפֿט, אַז די אַדמיניסטראַציע וועט ערלויבען דיזע שוועס-
טער זיינע קומען צו איהם קיין ניי-קאָלעדזשיען. אָבער ער האָט אומזיסט
געהאַפֿט.

גראַנדיע איז געווען אַ מרת-שהורה'דיגער, אַ פֿערטראַכטער, אַ טרוימער.

ער האָט זיך קיינמאָל נישט בעקלאַגט, רוהיג האָט ער געוואַרט, האָ-פֿענדיג, און די ווערסאָילער וועלען נישט מאַכען קיין שווייגקייטען און ערליי-בען זיין שוועסטער צו פֿאַהרען קיין ניו-יאָרק אָנצוגיין. נאָר זיינע האָפֿנונגען זיינען געווען אַרויסגעוואָרפֿען, די אַדמיניסטראַציע האָט זיך נישט אָנגעהויבען קימערן וועגען דער פֿראַגע און אַלע ביטעס, וואָס גראַנדיע האָט געשיקט, זיינען געבליבען אָהן אַן ענטפֿער.

יעדעס מאל, ווען אַ שיף פֿלעגט צוקומען צום האַפֿען, האָט זיך גראַנדיע אוועקגעלאָזט צום ברעג, מיט דער האָפֿנונג צו בעגעגענען דאָרט די שוועס-טער זיינע. וועמען ער האָט ערוואַרטעט.

איין טאָג, ווען ער איז געזעסען אויף אַ פֿעלו ביים ברעג ים, האָט ער פֿון ווייטען דערזעהן אַ שיף, וואָס איז געבליבען שטעהן אין מיטען ים. גראַנדיע האָט קיין אויג נישט אַראָפֿגענומען פֿון דיווען שיף און אויף זיין פֿעראַמוערטען געזיכט האָט זיך אָבגעשפיגעלט אַ מערקווירדיגע פֿרייד.

אַ פֿריינד איז צוגעגאַנגען צו דעם אָרעמען פֿערשיקטען.

— וואָס קוקסט דו אַזוי? — האָט ער איהם געפֿרעגט.

— וואָס הייסט, — האָט גראַנדיע געענטפֿערט — זעהסט נישט? ... איך קוק אויף דעם שיף, ס'קומט פֿון פֿראַנקרייך.

— נין, דו האַסט אַ טעות, ס'איז איינפֿאַך אַ קוילען-שיף, וואָס קומט פֿון מעלבורן.

נאָר גראַנדיע האָט זיך בענוגענט מיט אַ שמייכעל און איז געבליבען זיצען אויף'ן פֿעלו.

אויף מאַרגען אין דער פֿריה איז ער אַלץ געזעסען אויף'ן זעלבען פֿלאַץ, דעם קאַפֿ צווישען די הענד און די אויגען אָנגעשטעלט אויף דעם ים אויסגום, וואָס פֿיהרט אַריין קיין גומעאָ.

עטליכע קאָמעראַדען האָבען געפרוּאוּט איינ'טענה'ן מיט איהם און גע-בען צו פֿערשטעהן, און ער וואַרט אומזיסט, און און דער נעכסטער טראַנס-פֿאַרט פֿון אייראָפּאָ וועט נישט קומען פֿאַר אַ מאָנאַט צייט.

— און איך זאָג אייך, — האָט גראַנדיע געענטפֿערט, — אַז דאָס איז נישט קיין קוילען-שיף, ווי מען וויל מיר איינזידען... ס'איז אַ דאַמפֿ-שיף! — איבערזיגענס, — האָט ער ווייטער געזאָגט, שאַקלענדיג דערביי

מיט'ן קאַפֿ, — איך זעה דאָך גאַנץ גוט אַלע פֿערוואַנדען, וועלכע געפֿינען זיך אויף'ן שיף... אַט, גיט אַ קוק דאָרט אין פֿראַנט... זעהט איהר נישט אַ פֿרוי אָנגעטעהן אין שוואַרצען, וועלכע מאַכט צו מיר מיט איהר טיכעל?

ס'איז מיין שוועסטער, כ'דערקען איהר גאַנץ גוט... אין עטליכע מינוט אַרום וועט זי זיין דאָ! ענדליך וועל איך שוין נישט זיין אַזוי איינזאַם דאָ אויף זייער פֿערשאַלטענער ערד!

אין זיך אויפֿהויבענדיג, האָט גראַנדיע אָנגעוויזען מיט'ן פֿינגער אויף אַ פֿונקט פֿון דעם האָרציצאָנט, מורמלענדיג בעת מעשה :

— זעהט... דאָס שײַף קומט אלץ געהנטער, אַה! אַט פֿעראַנקערט עס שוין, גיכער, גיכער! לאָמיר לויפֿען צום האַפֿען! קוחט, וואָס שמעהט איהר? ...

די פֿריינדע, וואָס זיינען געשטאַנען אַרום דעם אונגליקליכען, זיינען געבליבען ווי די צומישטע.

מען האָט קיין שום שײַף ניט געזעהן, דער ים איז געווען ליידִיג און וויסט.

און דאָך האָט גראַנדיע ניט אויפֿגעהערט אָנווייזען זיינע קאַמפּראַדען מיט דער האַנד אויף אַ שײַף, וואָס ער האָט זיך איינגעכילדעט צו זעהן. דער אונגליקליכער איז אַראָב פֿון זיינען!

— — — — —
'אכט מאָג נאָכאַנאַנד איז ער אַרומגעלאָפֿען איבער'ן ברעג ים און גע- מאַכט קולות און געוואַלדען.

מיט צרות פֿלעגט אַנקומען איהם צו געבען עפעס עסען.
— אַ שײַף! אַ שײַף! — האָט ער אלץ געשויען אָהן אַן אויפֿהער.

ס'איז דאָך אונמעגליך געווען צו לאָזען דעם מענשען אזוי אַרומלויפֿען און גאַרניט טהאָן פֿאַר איהם, אים איהם צו בערוהיגען.

עפֿליכע פֿון אונז האָבען זיך געווענדעט צו דער אַדמיניסטראַציע, און דער אויבער-וועכטער טורנעמין, וועמען איך האָב שוין געהאַט אַ געלעגענ- הייט פֿריהער צו דערמאָנען, האָט זיי געגעבען פֿאַלגענדען „קלוגען“ ענטפֿער :

— ער איז משוגע, זאָגט איהר? בעסער פֿאַר איהם... די משוגעים זיינען גליקליכער פֿאַר אונז, מהמת זיי ווייסען און פֿיהלען גאַרנישט, וואָס זשע, גראַנדיע מיינט, ער זעהט אַ שײַף? לאָמיר איהם לאָזען מיט דיזער אילוזיע זיינער. וועמען שאַדט עס?

— אָבער, — האָט זיך אָנגערופֿען איינער פֿון די פֿערשיקטע — פֿראַנקרייך, וואָס איז, זאָגט מען, אַ ציוויליזירט לאַנד, שיקט אַריין די משוגעים אין אַנשטאַלט, וואו מען גיט אויף זיי אַכטונג און וואו מען היילט זיי ציי- מענווייז אויס.

— דאָ האָבען מיר ניט קיין דאָקטוירים פֿון גייסטעס-קראַנקהייטען, — האָט טורנעמין געענטפֿערט. — אַחוץ דעם מיין איך, אַז ס'איז בעסער צו לאָזען די וואַהנזייניג אויף דער פֿרייהייט; די אָבגעשלאָסענקייט הרג'עט זיי אַוועק, פֿערשטעהט זיך, אַז גראַנדיע וואָלט געווען געפֿעהרליך, וואָלטען מיר איהם איינגעשפּאַרט. דאָס וואָרט געווען אונזער פֿליכט, אָבער דער אַרעמער יונג טהאָט דאָך קיינעם קיין שלעכטס גיט. לאָמיר איהם לאָזען אַרומלאָפֿען ביים ברעג פֿון ים.

— און אַז ער וועט זיך אַריינארפֿען אין וואַסער?

— אך וואָס, דאָס וועט ניש פאָסירען!
און די דעלעגאָציאָן איז אוועק פֿון טורגעמינען מיט דעם וואָס זי איז
געקומען...

אין עטליכע טעג אַרום האָט זיך גראַנדע אויסגעדרעהט פֿון די פֿריינדע,
וועלכע האָבען איהם געהיט, און איז נעלם געוואָרען.
אומזיסט האָט מען איהם אַרומגעזוכט איבעראַל; מען האָט איהם ניש
געקענט געפֿינען.

— דער אונגליקליכער האָט זיך געמוזט דערטרינקען, — האָבען מיר
זיך געטראַכט.

אַבער ניין, גראַנדע האָט זיך ניש דערטרונקען,
אינמאָל נאָכמיטאָג האָט איהם אַ קאָנאָק מיט'ן נאָמען ראָהי געפֿונען
אין דער וויסטעניש, ניש ווייט פֿון'ם וועג, וואָס פֿיהרט צום ים.
ניש האָבענדיג מעהר קיין כחות אַרומצולויפֿען, איז ער אַנדערגעפֿאלען
אויף דער ערד און די קעלט פֿון דער נאָכט האָט איהם דער'הרגעט!

די דיסציפּלין אויף די ניי-קאלעדאָניער אינווען איז וואָס ווייטער אַלץ
שמרטינגער געוואָרען.

די ווערסאָלער האָבען אָהן צווייפֿעל אַרויסגעגעבען ספעציעלע בע-
פֿעהלען וועגען דעם.

די וועכטער האָבען זיך בענומען זעהר מילד מיט די איינפֿאַכע פֿער-
ברעכער, זיינען געווען גוטע ברודער מיט זיי, אין דער צייט וואָס זיי האָבען
אַרויסגעצייגט זייער גאַנצע שמרטינגקייט און ווילדקייט צו די פֿערשיקטע: די
בעזעגטע פֿון אַ אידעע!

פֿאַר אונזער איינעם איז גענוג געווען אַריבערצוטערעטען אויף דעם מיט-
דעסטען אופן אירגענד וועלכען געזעץ, און דאָס האָט געפֿיהרט צו די שרעק-
ליכסטע שטראַפֿען: קאַרצער, הונגער, קייטען, דריק-אינסטרומענטען און זא-
גאַר שמוץ!...

און זאָל מען נור ניש מיינען, אַז איך איבערטרייב, ליסאַ גערייג,
וועלכער האָט גוט דורכגעשטודירט די ניי-קאלעדאָנישע קערקערס, דערזעהלט
אין זיין „געשיכטע פֿון דער קאָמונע" די גרויזאָמקייטען פֿון די דאָרטיגע
„שווערע קאַרצערס".

יעדען פֿרייטאָג האָט פֿונקציאָנירט דער בייטש,
אַז דער דאָקטאָר האָט זיך געצייגט מילד צו אַ פֿערשיקטען, האָט די
אַדמיניסטראַציע פֿון קערקער, וועלכע איז דירושירט געוואָרען פֿון אַ היענע,
אַ געוויסען באַנדיט מיט'ן נאָמען קאַריער, פֿערניכטעט דעם דאָקטאָר'ס רע-
צעפט.

סוף 1873 מען יאָהר איבערהויפט איז די גרויזאָמקייט פֿון די בעאַמטע
געגען די פֿערשיקטע געוואָרען מוראָדיג.

פֿין פֿערשיעדענע פֿאקטען וועל איך דאָ בריינגען דעם פֿאָלגענדען,
וועלכער איז זעהר באַראַקשעריסטיש.
פֿיער איינפֿאַכע פֿערשיקטע זייגען פֿעראורטהיילט געוואָרען צים טייט
דערפֿאַר וואָס זיי האָבען געשלאָגען איינעם פֿון זייערע חכמים, וועלכער
האָט זיי גע'מכר'ט.
איינער פֿון זיי האָט קיין אַנדער שולד ניט געטראָגען אויף זיך נאָך דאָס
וואָס ער איז געווען אַ פֿריינד פֿון די איבעריגע דריי.
אַבער אַפנים, אַז דאָס איז געווען גענוג איהם צו פֿער'משפט'ן צום
טייט.
מען האָט אויפֿגעשטעלט פֿיער סטאָלבען אין מיטען פֿעלד, אזוי ווי אין
סאַטאַרי!
מען האָט געבראַכט די אָפֿפֿער און זיי געצוואונגען זיך אַרומצורעהען
אַרום זייער קבר!
מען האָט זיי ניט געצוואונגען אליין אויסצוגראָבען זייער גרוב, אָבער
דאָס איז געווען איינפֿאַך דערפֿאַר וואָס די אַדמיניסטראַציע האָט זיך גאָר
פֿערגעסען אָן דעם.
אַז אַלעס איז געווען פֿאַרטיג, האָט מען די פֿער'משפט'ע אַוועקגעשטעלט
אַנטקעגען די הינריכטער...
אין יענעם מאָמענט האָט זיך געלאָזט הערען אַ מורמלען, פֿול מיט
צאָרן.
— ס'איז אַ שאַנדע! ס'איז באַרבאַריש, — האָט מען זיך אָבגערופֿען פֿון
אַלע זייטען.
די סאָלדאַטען, מיט די אויסגעשטרעקטע באַיאָנעטען, האָבען צוטריבען
דעם אויפֿגערעגטען עולם.
דאָן האָט פֿאַסירט עטוואָס, וואָס איז מיר געבליבען טיעף איינגעקריצט
אין מיין זכרון.
דער יונגסטער פֿון די פֿעראורטהיילטע, אַ הויכער ברונעמער בחור, מיט
אַ רעהיגען און מילדען געזיכט, האָט דערוועהן ווי איינער פֿון די סאָלדאַטען,
וואָס האָבען זיי געדאַרפֿט דערשיסען, האָט גענומען ציטערן, און ער האָט
אַ געשרוי געטהאָן צו איהם:
— וואָס איז דאָס, נומער איינס? אַביסעל קוראַזש, צום טייפֿעל!...
דאָס וועט מען דאָך ניט אייך דערשיסען. וואָס זשע ציטערט איהר אזוי?...
ס'האָט זיך דערהערט אַ מורא'דיגער שאַס און די פֿיער אַרעסטאַנטען
זיינען אַנידערגעפֿאַלען טייט אויף דער ערד.
מען האָט אונז ניט ערלויבט זיי צו בעגראָבען, און די פֿיער סטאָלבעס,
אַבערפֿאַרבט מיט רויטען, זיינען געבליבען שטעהן אויף שטענדיג.
און דאָס האָט פֿאַסירט אַם ענדע פֿון ניינצעהנטען יאָהרהונדערט, אין
דער קאָלאָניע פֿון אַ גרויסער ציוויליזירטער נאַציאָן!

פֿון די שפיץ בערג אָדער פֿון צווישען די פֿעלזען האָבען זיך די קאָ-
נאָקען צוגעקוקט צו דיזע שוידערליכע סצענעס, און יעדעס מאָל, וואָס איך
האָב זיך מיט זיי צונויפֿגעטראָפֿען, האָבען זיי מיר געזאָגט:
— איהר, פּאָליטישע, ווערט בעהאַנדעלט אזוי ווי מיר, אָרעמע ווילדע...
ווייסע גרויסע רשעים, ווען האָבען מאַכט אין די הענד!
מען זעהט אַלואָ, אַז מיינע שילער האָבען פּראָפּיטירט פֿון מיינע לעק-
ציעס, וואָס איך האָב זיי געגעבען, און זיי ווינען ניט געווען ווייט דערפֿון
צו רעוואָלטירען געגען דיזע אונגערעכטע מאַכט, וועלכע האָט זיי געפּייניגט
אָהן אַן אויפֿהער.

V.

דער אַרמיניסטראַציע'ס פֿלענער.

ב'האָב געלעבט גאַנץ רוהיג אויף דעם האַלב-אינוועל דיקאַס.
די וועכטער האָבען מיך אויפֿגעהערט שטאַרק צו בעאוונרוהיגען פֿון דעם
טאָג אָן, וואָס זיי האָבען געזעהן, אַז איך בין ענטשלאָסען זיך צו שטעלען
אַנטשקענען זיי, און ווען דאָס זאָל מיר אפילו קאָסטען דאָס לעבען.
זיי האָבען זיך אויך צוריקגעהאַלטען און אויפֿגעהערט צו שלאָגען די
פֿרויען-פֿערשיקטע.
זיי האָבען גאַנץ גוט געוואוסט, אַז די קאַנאַקען זיינען מיינע פֿריינד,
אַז זיי היטען מיך און וועלען מיך פֿערטהיידגען, ווען ס'וועט נור נייטיג זיין.
דאָך האָט מען מיך איינמאָל שיער ניט פֿעראורטהיילט צו אַ ווילדע
שטראָף אזוי ווי אין די פֿינסטערע צייטען פֿון מיטעל-אַלטער.
ניט קוקענדיג אויף די בעפֿעהלען פֿון דער אַרמיניסטראַציע, האָב איך
ווייטער געלערנט מיט די קאַנאַקען אזוי ווי פֿריהער, צייטענווייז פֿלעגען מיר
זיך צונויפֿקומען אין דער וויסטע, צייטענווייז אין לידיגע, פֿערנאַבלעסיגטע
כאַטעס, וואו איך פֿלעג גאַנץ בעקוועם איינריכטען מיין שולע.
און די שוואַרצע שילער מיינע האָבען געמאַכט גרויסע פֿאַרמשריטע,
און וואָס ווייטער זיינען זיי אַלץ מעהר בעקאַנט געוואָרען מיט זייער קלעג-
ליכען צושטאַנד און זיי זיינען אַלץ אונגעהאַרבוואַמער געוואָרען. מיט אַמאָל
האָבען די וועכטער אָנגעהויבען הערען פֿון די ווילדע אַזעלכע ווערטער,
וועלכע זיי האָבען ביז דאָן קיינמאָל פֿון זיי ניט געהערט.
איינמאָל, אַזווענד-צייט, ווען אַ וועכטער האָט געסטראַשעט אַ קאַנאַק,
אַז ער וועט איהם לאָזען בעשטראָפֿען פֿאַר אַ קליינעם פֿעהלער, וואָס ער
האַט בעגאַנגען, האָט איהם דער ווילדער געענטפֿערט:
— דו קענסט מיך הייסען שלאָגען, אָבער ס'וועט קומען דער טאָג,
ווען די קאַנאַקען וועלען הרג'ענען די אונטערדריקער.

אָט די פֿראַזע האָט מען אָבגעטרָאָגען דער אַדמיניסטראַציע, וועלכע איז געווען אויסער זיך פֿאַר כּעס,

— וואָס טהוט זיך דאָ מיט אונז, גרויסער גאָט, — האָט זיך דער גו-בערנאַטאַר צושריען אויף'ן קול, — אז די קאַנאַקען הויבען שוין גאָר אָן ריי-דען פֿון אונטערדריקונג! נאָ, דאָס הייסט אַלואָ, אז מיר ווערען האָבען די אנאַרכיע דאָ אויף'ן אינזעל... קיין צווייפֿעל, אָט די לואיזע מישעל איז זעהר געפֿעהרליך, ניט גענוג וואָס זי האָט גענימען אַנטהייל אין דעם פֿאַרזיער אויפֿשטאַנד, זוכט זי נאָך אויפֿצוהויבען די קאַנאַקען. אָבער דיוט פֿרוי אויז טייפֿעל! מען מוז מיט איהר לערנען דרך ארץ!...

— כ'מיון אויך אזוי, — האָט זיך אָבגערופֿען דער אויבער-וועכטער, וועל-כער האָט מיך גאָרנישט ליעב געהאַט,

— וואָס פֿאַר אַ שטראַף קען מען איהר אַרויסגעבען? — האָט דער גו-בערנאַטאַר געפֿרעגט. — דער קאַרצער שרעקט איהר שוין ניט אָב; זי לאַכט זיך איינפֿאַך אויס דערפֿון.

— פֿאַרהאַן דער בייטש, — האָט פֿאַרגעשלאָגען דער וועכטער.

— יאָ, כ'האָב שוין געטראַכט דערפֿון, — האָט דער גובערנאַטאַר גע-ענטפֿערט, — אָבער ס'איז דאָך שווער צו פֿעראורטהיילען אַ פֿרוי צו פֿינף און צוואַנציג שמיץ מיט'ן שטריק... ס'האָט דאָך ביי אַהער נאָך קיינמאַל ניט פֿאַסירט,

— ענטשולדיגט, מיין הערר, — האָט דער אויפֿפאַסער געזאָגט — מען האָט שוין געשמיסען פֿרויען אין איר זאָג אויך זיכער, אז דיוע שטראַף האָט געבראַכט אויסגעצייכענטע רעזולטאַטען.

— נאָ, איהר זייט אפשר גערעכט.. כ'וועל זיך מישב זיין וועגען דעם. אָט דעם געשפּרעך, כמעט וואָרט ביי וואָרט, האָט מיר איבערגע-געבען אַ פֿעראורטהיילטער, וועלכער איז בעת כמעט געשטאַנען לעבען דעם גובערנאַטאַר און זיין אונטערגעאַרדענטען.

דאָך האָט מען ניט געסמייעט מיר צו געבען דיוע שטראַף, און ס'איז בעשלאָסען געוואָרען, אָנשטאַט פֿינף און צוואַנציג שמיץ מיך אַריינצוועצען צווישען די געפֿעהרליכע פֿערברעכער. און מיך שמיעדען אין קייטען ווי אַ ווילדע היה.

נאָר ווען ס'האָט געהאַלמען דערביי אויסצופֿיהרען דיוע שטראַף, האָבען זיך מיינע שונאים געפֿונען אין אַ גרויסער פֿערלעגענהייט.

וואָס פֿאַר אַן אורזאַכע האָט מען געקענט אָנגעבען, אום מיך צו של-סען אין קייטען?

ס'איז אמת, אז איך האָב די קאַנאַקען געגעבען לעקציעס אין דער סאָ-ציאַלער פֿאָליטיק, אָבער דאָס איז דאָך לויט'ן געזעץ קיין פֿערברעכען ניט געווען. אין די געזעצען, וואָס זיינען ספּעציעל געמאַכט געוואָרען פֿאַר די

פֿערשיקטע, איז קיין וואָרט ניש דערמאָנט געוואָרען וועגען די, וואָס „לער-
נען ניש קיין גוטע זאָכען מיט די קאָנאָקען“.

מען האָט זיך אַלואָ בענוגענט דערמיט וואָס מען האָט מיך געשיקט
רופֿען צום גובערנאָטאַר, וועלכער האָט מיך אויפֿגענומען גאַנץ קאַלט.
ער האָט זיך געשטעלט פֿינקט אַנטקעגען מיר, האָט מיך אָנגעקוקט מיט
אַ ביסערען בליק און מיר געזאָגט:

— איהר לאַכט זיך אויס פֿון דער גאַנצער וועלט דאָ, ניש אמת?
איך האָב פֿראַטעסטירט געגען דיוער בעהויפטונג און בעת מעשה האָב
איך אַ שמייכל געטהאָן.

— שוין רעכט, שוין רעכט, כ'ווייס וואָס איך רייד, — האָט זיך ווידער
אַבעררופֿען דער גובערנאָטאַר. — איהר זייט אַ בונטאָוושטשעניצע... ניש נענוג
וואָס איהר העצט אויף אייערע קאָמעראַדען געגען די וועכטער, סטאַרעט
איהר זיך נאָך אויך אויפֿצוהויבען געגען זיי דיוע ווילדע חיות, די קאָנאָקען.
מיט איין וואָרט, איהר ווילט דאָ מאַכען אַן אויפֿשטאַנד. אַלואָ גוט, כ'האָב
געפֿונען אַ מיטעל אייך אַביסעל איינצוהאַלטען, אַן אויסגעצייכענטען מיטעל...
— כ'וואָלט זעהר געוואָלט וויסען וואָס דאָס איז אַזוינס פֿאַר אַ מיטעל,
— האָב איך געענטפֿערט.

דער גובערנאָטאַר האָט אָנגעבויגען דעם קאַפּ.
— נון. — האָט ער געזאָגט. — דערווייל וועט מען אייך אָבטהיילען פֿון
אייערע קאָמעראַדען... אַנשטאַט צו לעבען אינאיינעם מיט זיי, וועט איהר
וואוינען אָבערוונדערט, אַליין אין אַ כאַטקע, וואָס איך וועל בעשטימען פֿאַר
אייך.

— איהר קענט מיך ניש פֿעראורטהיילען צו איינצעל-צעלע דאָ אויף זיך
אינוועל, — האָב איך געענטפֿערט. — דער קריעגס-געריכט פֿון ווערסאַיל האָט
מיך בלויז פֿער'משפט פֿערשיקט צו ווערן אַהער, איהר ווילט פֿערגרעסערן
מיין שטראַף, מיר וועלען זעהן, צי איהר האָט אַ רעכט דערצו.
— איך בין דער גובערנאָטאַר, און אַלס אַזעלכער בין איך פֿריי צו
בעשטראַפֿען די פֿער'משפּע ווי איך געפֿין פֿאַר נייטיג.

— דאָס זאָגט איהר אַזוי, מיר וועלען אָבער זעהן, צי וועט אייך די
עכערע אַדמיניסטראַציע געבען רעכט. אַט אַפֿנים, איהר האָט נאָר פֿער-
געסען, אַז איהר דאַרף וואַרטען אויף אַ בעפֿעהל פֿון פֿאַרוי,
— און איהר, איהר פֿערגעסט נאָר, אַז איך האָב דאָס רעכט צו בע-
האַנדלען די אונפֿערבעסערליכע ווי איך געפֿין פֿאַר גוט.
— מיט וואָס, איך בעט אייך, בין איך דאָס אונפֿערבעסערליך? — האָב
איך געפֿרעגט.

— ניש קוקערניג דערויף וואָס מען האָט עס אייך פֿערבאַטען, האָט
איהר געהאַלטען אין איין אונטערריכטען די קאָנאָקען און זיי אַנשטאַפֿען די
מוחות מיט אידעען... מיט לעכערליכע אידעען פֿון בעפֿרייאונג, וועלכע

קענען סוף כל סוף פיהרען צו א שטרייט צווישען דער אדמיניסטראציע און דיווע ווילדע.

— כ'בין זיך מודה, — האָב איך געענטפֿערט, — אַז איך האָב ווירקליך געזוכט צו ענטוויקלען די מוחות פֿון דיווע אַרעמע שוואַרצע, אָבער איך וואָלט וועלען, איהר וואָלט מיר ווייזען צווישען אייערע געזעצע איין איינציגען פונקט, אויף וועלכען איהר וואָלט מיך קענען פֿעראורטהיילען. איך האָב זיך ניט גע-שמעלט אַנטקעגען די וועכטער, כ'האָב זיי קיינמאָל מיט קיין וואָרט ניט גע-ליידיגט, און איך מיינ, אַז איהר האָט קיין שום גרונד ניט צו פֿערשארפֿען מיין שטראָף.

— אַז איך האָב איהם ניט, נעהם איך איהם.

— אויב אזוי, לאָמיר זשע עם אַנרופֿען מיט'ן ריכטיגען נאָמען: ס'איז דעספּאַמיש.

— רופֿט עם ווי איהר ווילט; כ'בין דער בעל הבית דאָ.

— און איהר מיסברויכט אייער מאַכט.

דער גובערנאַטאָר האָט זיך אָנגעצונדען ווי אַ פֿייער.

ס'איז געווען דאָס ערשטע מאָל וואָס מען האָט געוואַנט זיך אזוי צו שטעלען אַנטקעגען איהם.

ער איז געוועהנט געווען צו זעהן פֿאַר זיך שטילע, אונטערוואָרפֿענע מענשען, מיט אַמאָל נאָ דיר גאָר אַ פֿרוי, וואָס האָט גאָר קיין דרך ארץ ניט פֿאַר איהם.

און דער פֿאַל איז געווען זעהר אַן ערנסטער.

אַז ער וואָל מיר אַרויסגעבען די שטראָף זיינע, זיך ניט אָנפֿרעגענדיג אַפֿריהער ביי דער העכערער אַדמיניסטראַציע, קען ער נאָך כאַפֿען אַ פּסק, און דאָס האָט דער גובערנאַטאָר להלוטין ניט געוואָלט.

ס'איז אמת, אַז מען האָט איהם געגעבען די פֿרייהייט צו פֿיהרען די אַדמיניסטראַציע אויף'ן אינזעל ווי ער פֿערשטעהט; אָבער נאָך אַלעמען בין איך דאָך ניט קיין געוועהנליכער פֿערברעכער. דערצי נאָך אַ פֿרוי...

דער געשפּרעך האָט נאָך געקענט אזוי אָנגעהן ווייטער אין דיווע טאָן, נאָר אַט אַפּנים דער גובערנאַטאָר האָט פֿערשאַנען מיט וועמען ער האָט דאָ צו טהאָן, ווייל ער האָט פּלוצלינג אַ קלאַפּ געטהאָן מיט'ן פֿוס און געזאָגט:

— נו גוט, איהר קענט צוריקגעהן צו אייך אין אייער אַבטהיילונג, נאָר

איהר וועט שוין זעהן, וואָס איך קען טהאָן...

דאָס איז נור געווען אַ פּוסטער סטראַשוואַק, וואָרים דערווייל האָט דער אַרעמער גובערנאַטאָר, נעביך, גאָרנישט געקענט טהאָן.

אַז איך בין צוריקגעקומען אין לאַגער, האָבען מיינע קאָמעראַדען מיר גענומען אויספֿרעגען:

— נו, וואָס האָט דער גובערנאַטאָר בעשלאָסען?

— גארנושט, —האָב איך געענטפֿערט—ער דיינקט נאָך.
— וואָס זשע, איהר מיינט אַפנים, אז אָט די בריאה איז פֿעהיג צו
דיינקען?—האָט זיך אָבערוּפֿען לויספּיאַ.

די פֿערשיקטע האָבען אַרויסגעפלאַצט מיט אַ געלעכטער.
אכט טאָג נאָכאנאנד בין איך אַרומגעגאנגען פֿראַנק און פֿריי איבער'ן
האלב-אינזעל און קיינער האָט מיך נישט געטשעפּעט.
כ'האָב געמיינט, אז מען האָט זיך שוין גאָר פֿערגעסען אָן מיר.
אַבער איך האָב אַ טעית געהאַט.
דער גובערנאַטאָר איז געווען פֿון די פֿערבוסענע לייט, וואָס גיבען נישט
אויף גיך אויף זייער פּלאַן פֿון ראַכע.

ס'האָט איהם געפֿעהלט אָן אורזאכע צו פֿערשארפֿען מיין שטראָף.
ער האָט זי געפֿונען, און מען וועט זעהן, אז דער פּלאַן וואָס ער האָט
אויסגעטראַכט, כאַטש ער האָט קיין גרויסע ממשות נישט געהאַט, איז ער דאָך
געווען שרעקליך.

דער גובערנאַטאָר האָט געהאַט אָן איבערגעבענעס דיענער, בעסער גע-
זאָגט אַ שקלאָף, איינער פֿון די וועכטער מיט'ן נאָמען פֿענע, אַ בחור, וואָס
איז פֿעהיג געווען אויף אַלצדינג אין דער וועלט.
איין פֿריה-כאַרגען האָט ער געשיקט רוּפֿען דעם דאָזיגען פֿענע און
איהם געזאָגט:

— מיין פֿריינד, —מיט דיווען וואָרט פֿלעגט ער זיך אַדרעסירען צו די
וועכטער, ווען ער האָט געראַפֿט אָנקומען צו זייער לאַסקע, —מיין פֿריינד,
איהר האָט דאָך אוראיי געמוזט בעמערקען, אז מיר האָבען דאָ אַ פֿער'משפּט'ע,
אָן אונטערצינדערין פֿון פֿאַריוו, וועלכע טהוט וואָס זי וויל און לאַכט זיך אויס
פֿון אונז אַלעמען.

— איהר מיינט דאָך מן הסתם לואיווע מישעל, הערר גובערנאַטאָר ?
— יאָ, דאָס מיינט איך טאַקי איהר, מיין פֿריינד, איהר האָט זיך שוין
אויך אָהן אַ שום ספּק געהאַט צו בעקלאָגען אויף דיווער פֿריוו; זי האָט
אויך אוראיי בעלידינגט אין גראָב אָנגעטראַפֿען. נישט אמת?

דער וועכטער, וועלכען איך האָב נישט געקענט און מיט וועמען איך
האָב זיך קיינמאָל נישט צוניפֿלעגטראַפֿען, האָט געענטפֿערט:

— יאָ, מיין הערר, כ'האָב זיך ווירקליך געהאַט וואָס צו בעקלאָגען
אויף איהר... דיווע פֿרוי איז מורא'דיג שטאַלץ ביי זיך; יעדעס מאָל, וואָס
זי געהט דורך פֿערביי מיר, קוקט זי מיך אָן מיט אַ פֿעראַכטענדען בליק און
הויבט אויף די אַקסלען...

— אַהאָ! —האָט זיך דער גובערנאַטאָר אָבערוּפֿען—כ'האָב דען נישט
געוואוסט, וואָס? איהר זייט נישט דער איינציגער, וואָס האָט געהאַט אויס-
צושטעהן די בעלידינגגען פֿון אָט דער לואיווע מישעל. נון, מיין פֿריינד,
מען דאַרף איהר נישט שאַנעווען, דאָס געכטמע מאָל, ווען זי וועט אייך עפּעס

פוגע בכבוד זיין, לאָזט עס מיר וויסען און איהר קענט זיכער דיין, אז זי וועט שוין פֿערשפּאַרען צו ווידערהאַלען איהרע העזיה'דיגע שטיק...

— אַה, — האָט דער וועכטער געזאָגט מיט אַ זיפֿן, — ווען איך וואָלט געווען אין איהר אָבטהיילונג, מענט איהר זיכער זיין, אז זי וואָלט שוין פֿון מיר געהאַט איהר חלק.

— נון, מיין פֿריינד, פֿון מאָרגען אָן אין ווייטער וועט איהר האָבען דר אויפֿגאַבע, זי ספּעציעל צו בעוואַכען. כ'דאַרף אייך ניט זאָגען, אז איך פֿער-לאָז זיך אין גאַנצען אויף אייך. יאָ, ווי לאַנג איז שוין, אז איהר זייט אַ וועכטער אין דעם היגען קערקער ?

— פֿינף יאָהר, הערר גובערנאַטאָר.

— פֿינף יאָהר ! און איהר טראָגט נאָך ניט קיין זילבערנעם עפּאַלעט ? איך גיב צו, אז דאָס איז אַ פֿערנאַבלעסיגונג, וועלכע דאַרף פֿערריכט ווערן. איהר גיט מיר אַקאָרשט גוט אַכטונג אויף דער דאָזיגער פֿערשיקטער, און... איהר וועט זיכער בעלוינט ווערן דערפֿאַר.

דאָס האָט פּשוט געהייסען : „לואיזע מישעל שטעהט מיר אין וועג ; וואָס איך פֿערלאַנג פֿון אייך איז, איהר זאָלט מיר שאַפֿען אַ מיטעל, ווי אזוי פּטור צו ווערען פֿין איהר.“

אַבער אין גיי-קאלעדאָניען, אזוי ווי אין פֿראַנקרייך, האָבען די ווענד אויערן,

איינער פֿון אונזערע פֿריינד, אַ שרייבער, וועלכער האָט געאַרבייט אין אַ ווייטיגען צימער, האָט דורכ'ן וואַנד געהערט דעם גאַנצען געשפרעך, און אז דער וועכטער איז אַרויס, האָט ער אַ קוק געטהאָן פֿון פֿענסטער, אום צו דערגעהן ווער דאָס איז, ער האָט גלייך דערקענט פֿענע'ן. ער האָט אַלואַ גענומען אַ שטיקעל פּאַפּיר און אויף גיך אָנגעשריבען פֿאָרענדע עטריכע ציילען :

„מיין גוטע לואיזע !

אַ וועכטער מיט'ן נאָמען פֿענע וועט פֿון מאָרגען אָן אָנקומען אין איי-ער אָבטהיילונג. איך דאַרף אייך ניט דערצעהלען, אז דויער מאַן איז בע-אויפֿטראַגט ספּעציעל אייך צו שפּיאָנירען און אייך צו פּאַקען ביי וואָס פֿאַר עס איז פֿערברעכען... היט זיך פֿאַר איהם ; דאָס איז אַ מיאוס'ער כּחור, פֿעהיג אויף אַלצדינג.“

כ'האָב אַלואַ געוואוסט וואָס איך האָב צו טהאָן.

אויף מאָרגען, אז פֿענע איז געקומען און האָט גענומען אַרומגעהן אַרום מיין שטיבעל, בין איך איהם אַרויס אַנטקעגען און האָב גלייך פֿערבונדען מיט איהם אַ שמועס.

— אַהאָ, — האָב איך זיך אָבגערופֿען, — ס'איז דאָס ערשטע מאָל וואָס

איך זעה אייך. איהר זייט צודאי ניט לאַנג דאָ ?

דעד שפיאן איז אביסעל צוטומעלט געוואָרען און האָט געענטפֿערט:
— אָה געוויס, געוויס, שוין אַ לאַנגע צייט, נאָר איך בין געווען אויף'ן
אינזעל „גו“.

— אַה, זעהר גוט, —האָב איך זיך אָכגעדרופֿען—דאָ וועט איהר קיין
סך ניט האָבען צו טהאָן, ווייל די פּאָליטישע פֿעראורטהיילטע זיינען נאָך
אַלעמען זעהר פֿערנינפֿטיגע מענשען.

— אָה, פֿארהאן צווישען זיי... נאָר גענוג... כ'זויס וואָס איך וויל זאָגען.
אַבער איך האָב דעם באַנדיט זיט אָכגעלאָזען און איהם געצויגען פֿאר'ן
צונג.

— איך פֿערויכער אייך, האָב איך זיך ווידער אָכגעדרופֿען, —אז איהר
וועט ניט דארפֿען בעשטראַפֿען ניט מיינע פֿריינד און ניט מיך. מיר זיינען
גאָנץ רוהיגע מענשען. מען האָט אונז פֿעראורטהיילט אין מיר טראָגען אַר-
בער אונזעד שטראַף, זיך ניט בעקלאָגענדיג אויף קיינעם.
דער וועכטער האָט ניט גע'ואוסט וואָס צו ענטפֿערן.
איך האָב ווייטער געוואָגט:

— די בעשעפֿטיגונג אייערע דאַרף זיט זיין קיין זעהר פֿדעהליכע, על
כל פנים זיט תמיד? איהר מדעֿט זיך אַפֿט צינױף מיט איינגעשפּאַרטע קעפּ...
— נאָ, מיט די איינגעשפּאַרטע קעפּ גיט מען זיך שוין גאָר זיך אן עצה.

— יאָ, כ'פֿערשטעה, אָבער דאָך, ס'מוז איינעם נמאס ווערן צו שפּיע-
לען שטענדיג דעם שלעכטען.

— דאָס איז אונזער אויפֿגאַבע, —האָט דער וועכטער מיט אַ טרוקענעם
טאָן געענטפֿערט.

— נון, דאָ וועט איהר זיט האָבען קיין שום שזויריקייטען, ווייל עס
זיינען ניטאָ דאָ קיין איינגעשפּאַרטע לייט. מיר זיינען דאָך זיט קיין פּראָסטע
אַרעסטאַנטען. איהר מאַכט דאָך מסתמא אַ הילוק צווישען גנבים אָדער מער-
דער אין פּאָליטישע פֿעראורטהיילטע?

— אָט די אַלע חברה-לייט זיינען זיט בעסער איינער פֿון אַנדערן... די
פּאָליטישע אַרעסטאַנטען זיינען אויך מערדער, ווייל זיי האָבען דאָך גע'הרג'עט
סאָלדאַמען ביים אויפֿשטאַנד אין פּאַרױז.

מען קען זעהן, אז עס איז געווען זעהר שווער צו איבערצייגען דעם
וועכטער פֿענע, מחמת דער דאָזיגער בחור איז געשטאַנען אויף אַ זעהר
דעאַקזיאָנירען שטאַנדפּונקט אין בעצוג צו דער פֿערברעכער-פֿראַגע.

דאָך האָט דער צופֿאל געמאַכט, אז דיווער אויפֿוועהר, וועלכען מען
האָט אָנגעשטעלט מיך צו היטען און וועלכער איז געווען אַ שונא, איז מיט
דער צייט געוואָרען איינער פֿון די מילדעסטע וועכטער.

אָט ווי אזוי דאָס איז געקומען:
איין אָווענד האָבען זיך עטליכע קאַנאַקען פֿערוואַמעלט ביים ברעג ים
און גענומען זינגען איינס פֿון זייערע טרויעריגע ליעדלעך.

דיווער שטילער געזאנג האָט קיינעם ניט געקענט שטערן.
אַבער פֿענע האָט אַנדערש געדוינקט,
צוגעהענדיג נאָהענט צו די אַרעמע געגערס, האָט ער זיי מיט אַ גראָ-
בען, בייזערדיגען טאָן געזאָגט:

— שטול זאָל זיין! מען זינגט ניט נאָך זונען-אונטערגאנג,
איינער פֿון די קאנאקען האָט געוואָלט עפעס זאָגען דאָגעגען.
פֿענע איז צוגעלאָפֿען צו איהם, האָט איהם אָנגעכאַפט פֿאַר'ן אָרם און
געזאָגט:

— אַזוי! דו ווילסט שפּיערען דעם בונטאַווישטיק? גוט! קום מיט מיר,
כיוועל דיר געבען פֿינף און צוואַנציג שמיץ. דאָס וועט זיין פֿאַר דיר אַ
לעהרע, אַז מען דאַרף ווייטער ניט וועלען ריידען אַנטקעגען.
איך בין געשטאַנען עטליכע טריט ווייט פֿון דער גרופּע, וועלכע איז
געווען בעלייכטעט פֿון די שטראַהלען פֿון דער לבנה,
די קאנאקען האָבען זיך שוין געהאַט אויפֿגעהויבען, גרייט צו פֿערטהיי-
דיגען זייער חבר, סטראַשענדיג, אַזוי ווי גרויסע הינט, וועלכע מען וויל
שלאָגען.

ווען פֿענע וואָלט ניט געווען קיין חמור קאַפּ, וואָלט ער גלייך פֿער-
שטאַנען וואָס פֿאַר אַ געפֿאַהר עס איז פֿאַר איהם צו בעשטען אויף זיינס
און ניט אַבלאָזען דעם קאנאק.

אַבער איך האָב דאָך שוין געזאָגט, אַז דאָס איז געווען אַ האַרטעך
מענש און דערצו נאָך גאָרניט קיין איבערגעשפיצטער.
ער האָט זיך איינגעשפּאַרט ניט אַנדערש נור אַבפֿיהרען דעם קאנאק
אין תּפּיסה.

אַבער יענער האָט זיך ניט געוואָלט לאָזען געהמען, און דער וועכטער,
זעהענדיג, אַז קיין ווערטער העלפֿען ניט, האָט ער אַרויסגענומען דעם רע-
וואָלווער פֿון קעשענע.

מעהר האָט מען ניט געדאַרפֿט אויפֿצורייצען די קאנאקען.
זיי האָבען זיך אַרויפֿגעוואָרפֿען אויף פֿענע'ן, צוגענומען ביי איהם דעם
רעוואָלווער, און איהם אַנדערגעשליידערט אויף דער ערד, איהם שלאָגענדיג
מכות רצח.

דער וועכטער האָט געשריען, גערופֿען נאָך הילף.
די קאנאקען וואָלטען איהם זיכער דערשלאָגען אויף טויט, ווען איך קום
ניט אָן.

— טאַיאָס, טאַיאָס, (ברידער, ברידער)—האָב איך זיי געזאָגט—לאָזט
אַב דיווען מאַן.

די געגערס האָבען גלייך געפֿאַלגט.
כִּיהאָב געהאַלפֿען פֿענע'ן זיך אויפֿהויבען פֿון דער ערד, און אין דער
צייט וואָס ער האָט זיך אָבגעפּראַשעט דעם אונזפֿאַרם-מאַנטעל זיינעם פֿון
שטויב, האָב איך איהם געזאָגט:

— געהט בעסער שוין אָוועק פֿון דאַנעט, וועט זיין בעסער פֿאַר אייך.
— זאָלען זיי מיר אָבעכען מיין רעוואָלווער, — האָט דער וועכטער זיך
אָבערוּפֿען.

כ'האָב אָבענומען די וואָפֿע ביי די קאַנאַקען פֿון די הענד, און שנעל
ווי אַ בליץ האָב איך אַרויסגעכאַפֿט די זעקס קיילען, וואָס זיינען געלעגען
אינעווייניג; דער וועכטער האָט ניט אָנגעהויבען בעמערקען וואָס איך טהו.
— אָט האָט איהר אייער רעוואָלווער, — האָב איך זיך אָבערוּפֿען צו
איהם — אָבער איך גיב איהם אייך אָב צוריק מיט אַ בעדינגונג, אַז איהר
זאָלט איהם מעהר ניט בענוצען געגען דיזע מענשען.

— גיט אַקאַרשט אַהער, — האָט פֿענע געזאָגט.
כ'האָב איהם דערלאָנגט דעם רעוואָלווער, און ער האָט איהם כמעט
אַרויסגעכאַפֿט ביי מיר פֿון האַנד.

מאַכענדיג עטליכע טריט הינטערוויילאַכס, האָט ער גענומען סטראַשען
זיינע געגנער מיט אַ געשריי:

— דער ערשטער, וואָס וועט זיך איצט אַ ריהר טהאָן, איך שים איהם
אַריין אַ קייל אין קאַפֿ.

די שוואַרצע זיינען געבליבען פֿערציטערט.

— האָט קיין מורא ניט, — האָב איך זיך אָבערוּפֿען צו זיי אויף קאַנאַ-
קיש, — כ'האָב אַרויסגענומען די קיילען.

די „טאַיאָס" האָבען אַרויסגעפלאַצט מיט אַ געלעכטער און גענומען
אַרומטאַנצען אַרום דעם וועכטער, וועלכער איז געווען אויסער זיך פֿאַר
רציהה.

אומזיסט האָט ער עטליכע מאָל אָבעדריקט דעם רעוואָלווער זיינעם.
ס'האָט זיך נור געהערט אַ טרוקענער קלאַנג, אָבער ניט קיין שאַס; און
יעדעס מאָל, וואָס דויער טרוקענער קלאַנג האָט זיך געלאָזט הערען, זיינען
די געגערס שיער ניט צופלאַצט געוואָרען פֿיין געלעכטער.

מורא האָבענדיג פֿונדעסטוועגען, אַז דער שפּאַס זאָל זיך ניט ענדיגען
שלעכט, האָב איך געבעטען די קאַנאַקען זיי זאָלען זיך פֿונדערנעהן, און
איך בין אַוועק מיט'ן וועכטער אויף'ן, וועג צום קערקער.

פֿענע איז שוין ניט געווען אַזוי שטריינג צו מיר.

אָט אַפֿנים, ער האָט פֿערשטאַנען, אַז איך האָב איהם געראַטעוועט פֿון
אַ זיכערן טויט.

ווען מיר האָבען זיך געדאַרפֿט צושיידען, רופֿט ער זיך אָב צו מיר:

— איהר האָט אַ מערקווירדיגען איינפֿלוס אויף דיזע געגערס, זאָגט
מיר, איך בעט אייך, ווי אַזוי זייט איהר געקומען דערצו צו געווינען זייער
צוטרוי?

— גאַנץ איינפֿאַך, — האָב איך געענטפֿערט — כ'האָב זיי געוואוינען מיט
פֿערנינפֿט און מילדקייט, גלויבט מיר, דאָס איז אַ בעסערער מיטעל איידער
געוואָלט.

פֿענע האָט זיך פֿערטראַכט,

— מילדקייט, מירדקייט, איהר זייט אפשר גערעכט; נאָר זעהט איהר, מיר קענען זיך נישט בענוצען מיט דיזע מיטלען... מען האַלט אונז רוק אין איין הייסען זיין שטריינג און געוואַלטיג, און מיר פֿאָרגען. וואָס ווילט איהר, איך בעט אייך? מען קען דאָך נישט כסדר שטעלען אין געפֿאהר די צוקונפֿט; מיר וואַלטען דאָך נישט געקומען אַ טריט ווייטער, ווען מיר פֿאָלגען גיט .. — וואָס זשע, איהר מיינט, אַז ס׳איז דוקא נייטיג צו זיין שלעכט און ביי, אום צו מאַכען פֿאַרשריטע?—האָב איך איהם שטילערהייט געוואָנט. —איך וועל אייך דערווייזען גראָד דאָס געגענטהייל. — אַדרבא, האָט זיך אָבגערופֿען דער וועכטער, וועלכער איז שוין געוואָרען אַכץ מילדער. און נאָכדעם ווי ער האָט מיך אָנגעקוקט אַ היבשע וויילע, האָט ער געוואָנט:

— אין גרונד גענומען, זייט איהר גאָרנישט אַזוי שלעכט ווי מען האָט אייך פֿאַרגעשטעלט, נאָר... ער האָט נישט געענדיגט, און ער איז פֿערשוואַנדען פֿון מיינע אויגען. זייט דאָן איז פֿענע געוואָרען גאָר אַן אַנדער מענש. כּוּזאַ נישט, אַז איך האָב איהם בעקעהרט צו מיינע אידעען, נאָר מיר האָט זיך ווייניגסטענס איינגעגעבן איהם צו מאַכען מענשליכער ווי ער איז געווען, און דאָס איז שוין געווען אַ היבשער רעזולטאַט.

VI

אַ קאַנאַקען-אויפֿשטאַנד.

אין אַ שטיקעל צייט אַרום האָב איך בעמערקט אַ געוואַלטיגע אויפֿרע-גונג ביי די קאַנאַקען. יעדען אָווענד פֿלעגען זיי זיך פֿערוואַמען אין טהאַל אָדער אין די וועל-דער און דיסקוטירען שטונדען-לאַנג וועגען זייער לאַגע. די „טאַקאַטאַ“—(דאָס זיינען די דאָקטוירים און די געלערנטע שמערנ-זעהער, וועלכע ווערן פֿערהייליגט פֿון די קאַנאַקען) האָבען געמאַכט מיט די הענד און יעדעס מאָל אַרויסגעוואָנט מאַדנע, גרעסטענטיילס אונפֿערשטענד-ליכע ווערטער. צווישען זייערע פֿראַיען איז געווען איינע, וועלכע האָט זיך ווידערהאַלט אָהן אויפֿהער, זי איז בעשטאַנען פֿון פֿאָלגענדע צוויי ווערטער: „מאַטע ווינז“ (טויט די ווייסע!).

א ווינד פֿון רעבעליאָן האָט געבלאָזען איבער דער גאַנצער וויסמע פֿון דעם האַלב-אינזעל.

די קאָנאָקען האָבען געהאַט צוטרוי צו מיר; זיי האָבען געוואוסט, אַז איך בין זייער פֿריינדליך און אַז איך וועל זיי ניט פֿעראַטען.

דאָך האָבען זיי זיך געהיט פֿאַר מיר און ניט געענטפֿערט אויף די פֿראַג-גען וואָס איך פֿלעג זיי שטעלען.

דאָס האָט מיר אויסגעקוקט זעהר מערקווירדיג.

ענדליך האָב איך זיך געווענדעט צו איינעם פֿון זייערע עלצטע און ער האָט מיר געענטפֿערט:

— דו אַ „שענערע“ (שוועסטער), אָבער די קאָנאָקען קענען דיר ניט זאָגען וואָרום זיי האַלטען אָב זייערע בעראַטהונגען. דו וועסט עס וויסען אין גיכען... די שלעכטע ווייסע וועלען דיך אַריינזאָרען אין טורמע, ווען זיי וועלען זיך דערוויסען, אַז דו קומסט צו אונז.

דאָס איז געווען אַלעס וואָס איך האָב געקענט אַרויסזעהען פֿון דעם נעגער.

אָבער דאָס וואָס ער האָט מיר געזאָגט איז געווען גענוג.

כ'האַב פֿערשטאַנען, אַז די קאָנאָקען זיינען איינפֿאַך מיעד געוואָרען צו טראָגען דעם שווערען הערשאַפֿטס-יאָך פֿון די ווייסע און זיי האָבען געפֿלאַג-געוועט צו מאַכען אַן אויפֿשטאַנד געגען זייערע אונטערדריקער.

אויס פֿריינדשאַפֿט צו מיר, האָבען דיזע ווילדע ניט געוואָלט איך זאָל קאָמפּראַמיטירט ווערן מיט זיי אינאיינעם.

און דאָך האָב איך אפשר בייגעטראָגען דערצו אַז דיזער אויפֿשטאַנד, וועלכער האָט זיך שוין צוגעגרייט פֿון אַ לאַנגע צייט, זאָל אויסברעכען וואָס פֿריהער.

אַלע קאָנאָקען, מיט וועמען איך פֿלעג זיך טרעפֿען, האָבען מיך בע-גריסט מיט פֿערשיעדענע פֿריינדליכע צייכענס און געהאַלטען אין איין ווי-דערהאַלען דיזעלביגע צוויי ווערטער: „דו—שענערע“.

די אויפֿרעגונג האָט געוואַקסען פֿון טאָג צו טאָג.

נאָר די אַרמיניסטראַציע האָט ניט אָנגעהויבען זעהן וואָס דאָ טהוט זיך. די וועכטער זיינען אַרומגעגאַנגען אַהין און אַהער אַזוי ווי פֿריהער,

מיט מרה שחרה'דיגע געזיכטער, די קעפֿ אַריינגעזעצט אין די אַקסלען. דער גובערנאַטאָר, מיט אַ שמויבעל אויף'ן פֿנים, איז זיך ווייטער אַרומ-געפֿאַהרען שפּאַצירען אין זיין וועגעלע איבער'ן אינזעל.

די אָפֿיצירען און די סאָלדאַטען האָבען זיך ווי דער שטייגער איז גע-שפּיעלט און פֿערבראַכט זייער צייט לעבען די קאַזאַרמעס, און די מיליטערי-שע מוזיק האָט ניט אויפֿגעהערט שפּיעלען איהרע געווענהליכע פֿרעהליכע שטיקער—אַזוי ווי קיין זאַך וואָלט גאָרניט פֿאָרגעקומען.

אין דערזעלבער צייט איז אין דער טיעפֿעניש פֿון די וועלדער, אויף די

בערג, הינטער די גרויסע בויער אָנגעגאַנגען א געוואָלדיגע טהעטיגקייט, שטיל, סיסטעמאַטיש, אזוי ווי ריכטיגע סטראַטעגיקער, האָבען דאָרט די קאַנאַקען צוגעגרייט זייער קאַמפּלעס-פּלאַן.

ביים שיין פֿון זייערן האָט מען פֿערריכט די שפּיען אין די פֿיילען. די וויבער האָבען צוגעשטעפט קולירטע פֿעדערן אויף די היטעלאַך פֿון זייערע מענער, אין דער צייט וואָס די „פּיקיניני“ (קינדער) האָבען געהאַלטען די וואָך, אַכטונג צו געבען, טאָמער קומט אימיצער אָן פֿון דעם שינאַס לאַגער.

אַז די קליינע פּיקעטס האָבען פֿון ווייטען דערוועהן אַ וועכטער, האָבען זיי עס גלייך געלאָזט וויסען, און די קאַנאַקען זיינען שטילערהייט פֿערשוואַונ-דען און זיך בעהאַלטען אין די הויכע גראָז אָדער הינטער די פֿעלזען. און אזוי גיך ווי דער שונא איז אַוועק, האָבען זיך די בעראַטהונגען ווידער אָנגעפּאַנגען.

די קאַנאַקען פֿון די בערג האָבען זיך גענומען פֿעראייניגען מיט די פֿון טהאַל, און מערקווירדיג, דיזע קאַנצענטראַציע פֿון קעמפּפֿער איז געמאַכט געוואָרען אזוי געהייס, אַז די אַרמיניסטראַציע האָט וועגען דעם קיין שום אַהנונג ניט געהאַט.

די הויפט טענה, וואָס די קאַנאַקען האָבען געהאַט צו זייערע אונטער-דריקער, איז געווען פֿאַלגענדע:

זיי האָבען זיך בעקלאָגט געגען די ווייסע דערפֿאַר וואָס זיי האָבען ביי זיי ביסלאַכווייז צוגענומען אַלעס וואָס זיי האָבען געהאַט צו גונסטען די אַרעסטאַנטען, און זיי האָבען געהאַט מיט געוואַלט אַכצונעהמען צוריק דאָס, וואָס די געוואַלט האָט ביי זיי אַוועקגערויבט.

ווען די וועכטער וואָלטען זיך ביינאַכט אַביסעל דורכגעגאַנגען ביים ברעג ים, אָנשטאַט צו זיצען ביי זיך אין די שטיבלאַך ביי די פֿלעשער בראַנפֿען, וואָלטען זיי געוועהן פֿיעלע קליינע שיפּלאַך, אַרומשווימענדיג ווי קראַקאָרי-לען ביים ברעג ים.

די פֿאַרבערייטונגען האָבען געדויערט אַ גאַנצען מאָנאַט.

אין פֿריה-מאַרגען האָט מען געפֿונען אַ קאַזאַרמע פֿון קאַלאָניאַלע סאָל-דאַטען, איבערגעקעהרט און פֿערגיכטעט אויף אַש.

די קאַנאַקען האָבען דער'הרג'עט די סאָלדאַטען און דערנאָך האָבען זיי אינטערגעצונדען די געביידע.

אויף אַן אַנדער אָרט האָט מען געפֿונען דריי וועכטער, צו'הרג'עט אויף אַ מורא'דיגען אופּן.

דאָן ערשט איז די אַרמיניסטראַציע אַרויס פֿון די כלים.

מען האָט אַלואַ צונויפֿגענומען אַזויפֿיעל סאָלדאַטען וויפֿיעל מען האָט נור געקענט און מען האָט זיי אַרויסגעשיקט אויף'ן שונא.

אַבער די קאַנאַקען האָבען זיך אויף אַ וואַנדערבאַרען אופּן בעהאַלטען אין די בערג און מען האָט זיי ניט געקענט געפֿינען.

נאָר פֿון צייט צו צייט זיינען די סאָלדאַטען אַטאַקירט געוואָרען און אַ ים פֿון פֿיילען האָט זיך פֿלוצלונג אַ גאָס געטהאָן און אוועקגעלייגט מאַסען פֿון זיי.

די זעלנער האָבען געענטפֿערט מיט גאַנצע זאַלפען, אָבער די קיילען זייערע האָבען זיך אָבגעשלאָגען אָן די גראַניט-שטיינער פֿון די בערג. קיין זאַך איז נישט געווען אזוי שרעקליך ווי דויער קריעג, אין וועלכען די פֿרימיטיווע געוועהר האָט געהאַט די אויבערהאַנד איבער די ביקסען. דאָס האָט לאַנג נישט געקענט אָנגעהן אזוי.

אזוי ווי די קאַנאַקען זיינען געבליבען בעהאַלטען, האָט די אַדמיניסטראַציע בעשלאָסען אָבצוטהאָן אַ מוראַ'דיגע זאַך. מען האָט אָנגעצונדערן דאָס פֿעלד אין די אַרומיגע וועלדער.

באַלד האָט זיך פֿון אַלע זייטען אויפֿגעהויבען אַ שטיקענדער רויך און מוראַ'דיגע פֿלאַמען האָבען אַרומגענומען דעם גאַנצען אינזעל. דערצו האָט זיך נאָך געמאַכט אַ שרעקליכער ווינד, וועלכער האָט פֿער-שטאַרקט דאָס פֿייער.

אין טהאַל האָבען זיך געלאָזט הערען מוראַ'דיגע קילות, און פֿון וויי-טען האָט מען געקענט זעהן ווי די שוואַרצע קערפער פֿון די קאַנאַקען וואַר-פֿען זיך אַרום אַהין און אַהער אין רעכטען מיטען פֿון די פֿלאַמען. אום נישט בייצואוואוינען דויע שרעקליכע סצענעס, האָב איך זיך פֿער-שלאָסען ביי מיר אין שטיבעל.

איין נאַכט האָב איך געהערט ווי מען קלאַפט ביי מיר אין טהיר.

— ווער איז דאָרט?— האָב איך געפֿרעגט.

— טאַיאָ, טאַיאָ,— האָט מען געענטפֿערט.

כ'האָב דערקענט די שטימע פֿון נולי, אַ קאַנאַקען הויפטמאַן פֿון די בערג. איך האָב גלייך געפֿרעגט.

דריי געגערס זיינען אַריין צו מיר אין שטיבעל.

ס איז געווען אַ שרעק אַ קוק צו טהאָן אויף זיי.

די האָר זייערע זיינען געווען אָבגעסמאַליעט און די קערערס בעדעקט מיט מוראַ'דיגע וואונדערן.

נולי האָט צוערשט גענומען דאָס וואָרט.

— שוועסטער,— האָט ער געזאָגט— מיר זיינען פֿערלאָרען, מיר זיינען אונגליקליך!...

און דער אַרעמער קאַנאַק האָט זיך געקלאַפט מיט די פֿויסטען אין קאָפּ, אין אַ וויילע אַרום האָט ער זיך אָבגערופֿען:

— די ברידער און איך פֿאַהרען אָב פֿון דאַנעט אין אַ שיעל.

— וואוהין?— האָב איך געפֿרעגט.

נולי האָט אַ מאַך געטהאָן מיט דער האַנד אין געענטפֿערט:

— ווייט, זעהר ווייט! נאָר מיר האָבען נישט געיוואָלט אוועקפֿאַהרען איי-

דער מיר זאָגען דיר אַדיע... דו ביסט אימער געווען אזוי גוט צו די אַרעמע קאַנאַקען און זיי וועלען דיר קיינמאַל ניט פֿערגעסען.
אויף דרויסען איז געווען אַ מוראדיגער שטורם.

אַלע ווילע האָט אַ בלייז געטהאַן און מען האָט געקענט זעהן פֿון וויי-טען די שוואַרצע כוואַליעס פֿון ים.

דער דונער האָט זיך אויסגעמישט מיט'ן ליאַרם פֿון די כוואַליעס, און אַלס צוגאַב האָט מען געהאַלטען אין איין שיסען, אום אָנצוואַגען, אַז עס איז אַ געפֿאַהר איצט זיך צו געפֿינען אויף'ן ים.

כ'האַב אָנגעקוקט די אַרעמע קאַנאַקען, וועלכע זיינען געווען גרייט איינצושטעלען זייערע לעבענס און זיך אוועקלאָזען אין מולטערס אויף'ן ים אין אַזאַ שרעקליכער צייט, און מיינע אויגען זיינען פֿול געוואָרען מיט טרעהרען.

זיי האָבען בעמערקט מיין אויפֿרעגונג און נולי האָט מיר אָנגענומען פֿאַר די הענד און געזאָגט:

— דו „שענרע“, ניט וויין... אַרעמע קאַנאַקען וועלען זיין גליקליך, ווען זיי וועלען שטאַרבען, ניט אַריינפֿאַרענדיג ביי די ווייסע אין די הענד.

— אָבער וואָס רעכענט איהר צו מהאַן?—האַב איך געפֿרעגט,

— מיר וועלען זיך אַריינזעצען אין אַ שיפֿעל און אוועקפֿאַהרען ווייט, זעהר ווייט, בויזן ברעג פֿון אינזעל.

ווען זיי האָבען שוין געהאַלטען ביים אוועקגעהן, רופֿט זיך נולי אָב צו מיר:

— שוועסטער, מיר וועלען דיר ניט פֿערגעסען ביז אונזער טויט.

כ'האַב געהאַט ביי מיר מיין רויטען באַנד פֿון דער קאַמונע, וואָס איך האָב די גאַנצע צייט אָבגעהיט און געהאַרטען טהייער. איצט האָב איך איהם צוריסען אין דרייען און געגעבען אַ שטיק יעדען איינעם פֿון די אַרעמע שוואַרצע.

זיי זיינען שטילערהייט אַרויס פֿון מיין שטיבעל און זיינען פֿערשוואַינדען. ביים שוין פֿון די בליצען האָב איך זיי נאָך איין אָדער צוויי מאָל בע-מערקט, לויפֿענדיג צום ים, אזוי ווי די טיוואַלים אין רעכטען מיטען פֿייער. דערנאָך האָב איך זיי מעהר ניט געזעהן.

אַרעמע פֿריינד! ווער ווייסט וואָס פֿון זיי איז געוואָרען?
זיי זיינען אוראי דערטרונקען געוואָרען אין ים.

דער אויפֿשטאַנד איז גיך אונטערדריקט געוואָרען.
אַז די אַרדנונג האָט צוריק אָנגעהויבען הערשען אין דער קאָלאָניע,

זיינען די ווילדע שבטים געווען האַלב פֿערניכטעט.

נאָר די קאַנאַקען-ראַסע איז פֿונדעסטוועגען געבליבען לעבען.
עמליכע טויענד שוואַרצע זיינען געשטאַרבען אין קאַמפֿף פֿאַר זייער

אונאַבהיינגיקייט,

די וואָס זיינען לעבען געבליבען האָבען געמוזט בלייבען שקלאַפֿען.

VII.

א פלאן צו אנטלויפֿען.

איין טאָג האָב איך בעמערקט, אַז דאָס סיגנאַל-שיף, וואָס איז געשטאַ-
נען ביים האַפֿען פֿון דעם האַלב-אינזעל דיקאָס, איז גאַנץ שטאַרק בעשע-
דיגט געוואָרען פֿון אַ שטורם-ווינד און אַז מען האָט עס אָבגעפֿיהרט אין אַ
קלוינעם קאַנאַל, אום עס צו פֿעריכטען.

דער האַלב-אינזעל איז אַלואַ כמעט געבליבען אונגעוואַכט.

מיר איז אַלואַ איינגעפֿאַלען אַ פֿלאַן.

אזוי ווי דער גאַנצער ברעג איז ניט בעוואַכט, פֿאַרוואָס גיט מאַכען אַ
פֿערזוך צו אַנטלויפֿען?

ס'האָט מיר אויסגעוויזען אַ זעהר לייכטע זאַך.

די שוועריגקייט איז אַצונד ניט געווען צו פֿערלאָזען דעם אינזעל, נאָר
צו געפֿינען עפעס אַ שיפֿעל, אין וואָס צו אַנטלויפֿען.

כ'בין אַוועק צו איינעם פֿון מיינע קאַמעראַדען, אַ פֿערשיקטען מויט'ן
נאָמען פֿערוסע.

פֿערוסע איז געווען אַ געוועזענער קאַפיטאַן, אַ דרייטער, ענטשלאַ-
סענער מענש.

אַז איך בין געקומען צו איהם, איז ער געזעסען אין אַ ווינקער ביי זיך
אין שטיבעל און האָט גערויכערט זיין ליולקע.

— זעה נאָר, — האָט ער זיך אָבגערופֿען — וואָס בריינגט אייך אַהער
צו מיר?

און זיך אויפֿהויבענדיג האָט ער מיר געגעבען דעם שטוהל, אויף וועל-
כען ער איז געזעסען.

— כ'האָב זעהר אַ וויכטיגע זאַך מיט אייך צו ריידען.

פֿערוסע האָט פֿערייגעלט די טהיר פֿון זיין שטיבעל.

— לאַמיר ריידען שטיל, — האָט ער געזאָגט — וואָרים עס זיינען אימער

דאָ גענוג שפֿאַנען, וואָס דרעהען זיך אַרום לעבען די וואוינונגען פֿון די
פֿערשיקטע. אַנז, לאַמיר הערען, וואָס איהר האָט צו זאָגען.

— אָט וואָס: דאָס שיף, וואָס בעוואַכט דעם האַלב-אינזעל, וועט ניט

זיין אין דעם געגענד ניט היינט ביינאַכט און ניט די ווייטערדיגע עטליכע
געכט, ווייל דער לעצטער שטורם-ווינד האָט עס, ווי איהר ווייסט מן הסתם,

שטאַרק צושעדיגט, כ'מיון, אַז עס וועט געהמען גאַנצע דריי וואָכען, אויב
ניט מעהר, עס צו פֿעריכטען. נין, ביז דאָן וואָלט גיט געווען אַ סברא,

פֿערוסע, צו מאַכען עפעס אַ שיפֿעל, אויף וועלכען מיר זאָלען קעגען אַנט-
לויפֿען פֿון דאַנעט?

פערוסע האָט זיך אַ קראַץ געטהאָן אין דער פּאָטיליניצע, דערנאָך האָט ער געענטפּערט:

— כּ׳האָב שוין אַליין געטראַכט דערפֿון, נאָר איהר דאַרפֿט ניט פֿער-געסען, אַז מיר ווערן זעהר שטאַרק בעוואַכט... די געוועהנליכע אַרעסטאַנט-מען טהוען וואָס זיי ווילען אויפֿ'ן אינזער, אָבער אונז, אונז לאָזט מען פֿון אויג ניט אַרויס; מען געהט אונז נאָך ווי די ווילדע חיות. בויען אַ שיף איז אַ קלויניגקייט, די זאך איז נור ניט אַרײַנצופֿאלען, און אַ שטײגער מיר זאָלען אַרײַנפֿאלען, איז וואָס איז דאָ דער אונגליק?

— אַ שעהנע פֿראַגע; איהר ווייסט דאָך, אַז די רעגירונג טרייבט קיין קאָשאוועס ניט, מען וועט אונז אָנשמיערען אַ שעהנע קייט צו די פֿיס און אונז אָב זיקען אין טורמע מיט די געפֿעהרליכע פֿערברעכער. — וואָס זשע, איהר, אַן אַלטער מאַטראָן, איהר האָט אַזוי שטאַרק מורא פֿאַר אַ קייטעל אויף די פֿיס? פערוסע האָט מיך אָנגעקוקט, ניט אויסריידענדיג קיין וואָרט, ער האָט זיך פֿערטראַכט.

ענדליך האָט ער זיך אָבגערופֿען:

— ווייסט איהר, אַז מען קען ניט קומען קיין סידני אויף אַ נוסען-שאַלאַכץ... דער ים איז זעהר שלעכט דאָ אין דעם געגענד, און אָט די פֿערדאַמטע קאָראַלען-פֿעלזען צושמעטערן אייך אַ שיף איינס און צוויי. — דאַרף מען זעהן אויסמיידען די פֿעלזען, דאָס איז אַלעס. — ס'רעדט זיך אייך אַזוי גרינג: מען קען זעהן, אַז איהר זייט ניט בעקאַנט מיט'ן ים.

— אָבער איך האָב דאָך פֿאַרט געהערט, אַז אַרעסטאַנטען זיינען אַנט-לאָפֿען אויף שיפֿלאַך און מען האָט זיי קיינמאָל ניט געזאָגען. — כּ׳גלויב אייך, — האָט פערוסע געענטפֿערט, — מען האָט זיי קיינמאָל ניט געפֿונען, ווייל זיי זיינען דערטרונקען געוואָרען... — נאָך אייער מיינונג נאָך, הייסט עס, אויב מען איז דאָ, דאַרף מען דאָ בלייבען אייביג?

— ווער זאָגט עס דען? מען קען אַנטלויפֿען פֿון ניי קאַלעדאָניען, נאָר מיט דער בעדינגונג, אַז מען זאָל ניט אויסקלייבען אַזאַ צייט ווי די אינזיגע, ווען דער ים איז אַזוי אומרוהיג, און אַחוץ דעם מוז מען האָבען אַ גוט שיף. — גוט, — האָב איך געזאָגט, — לאָמיר אָנענהמען, אַז דער ים איז שטיל און מיר האָבען אַ גוטע זעגעל שיף.

— דאָן איז פֿאַרהאַן אַן אַנדער צרה, — האָט פערוסע געענטפֿערט מיט אַ שמיכעל, — אַז דער ים איז רוהיג, קען גאַנץ גוט געמאָלט זיין, אַז מיר זאָלען גאָר קיין ווינד ניט האָבען, אָדער יעדענפֿאַלס ניט גענוג ווינד צו פֿאַהרען.

— אלוף ?

— אלוף, מוז מען אָבווארטען אַ גינסטיגען מאָמענט, נאָר דאָס איז נאָך נישט אַלעס. אַ גוטער ווינד קען אויב פֿערהיטען פֿון אַן אָנשטויס אויף די פֿעלזען; אָבער אויב מיר זאָלען נישט האָבען גענוג ווינד, קענען מיר גאָר פשוט בלייבען שטעהן אין מיטען ים עטליכע מיילען ווייט פֿון איינעל און שטאַרבען פֿון הונגער.

— עפעס זייט איהר מיר שוין צו פעסימיסטיש, —האָב איך זיך אָנגע-רופֿען, —און איך מוז זיך מודה זיין, אז איך פֿערשטעה אײך נישט; כ'מיון, אז איהר טרייבט גאָר שפּאַס.

— איך? ס'הייבט זיך גאָרנישט אָן, —האָט פֿערוסע געענטפֿערט. —הערט מײַך אָקאָרשט אויס און איהר וועט מײַך פֿערשטעהן. אייערע הילצערנע מול-טערס, אייערע זענעל שיפֿלאַך, —אַט דאָס אַלעס איז נישט ווערט קיין שמעק טאַבאַק... אז שטאַרבען, וואָס איז מיר די נפּקא מינה וואו, דאָ צי ערגעץ אַנדערש? כ'קען כ'יין פֿאָך, און איהר מעגט זיכער זיין, אז ווען עס וואָלט גור מעגליך געווען צו אַנטלויפֿען פֿון דאָנעט אויף די פֿרימיטיווע שיפֿלאַך, וואָלט איך שוין פֿון לאַנג זיך אָנגעזעגענט מיט דער היגער אַדמיניסטראַציע. זייט איך בין דאָ האָב איך געטראַכט וועגען אַנטלויפֿען, נאָר איך וועל נישט אונטערנעהמען קיין „רייזע“ אַזעלכע סיידען איך זאָל זיין זיכער, אז איך וועל צוקומען בשלום קיין אויסטראַליע... אויף אַ זעגעל-שיף, ווי גוט עס זאָל נישט זיין, רייזקירט מען מיט'ן רעבען. מען מאַכט פֿלענער, מען אַנטלויפֿט, מען געהט אַריבער בשלום דעם קאַנאַל, און מיט אַמאָר —שטעה!... מען בלייבט שטעקען אין מיטען ים. דער קאַנאַן געהמט דונערן, די שיפֿלאַך יאָ-גען, זיך נאָך איך מען פּאַקט אײך אין מען זעצט אײך אַריין אין טורמע... זעהט איהר, אויב איך זאָל שוין יאָ אַנטלויפֿען פֿון דאָנעט, וויל איך זיך מיט דער אַדמיניסטראַציע אָנגעזעגענען אויף אייביג.

— אויף אַזאַן אופן וועט איהר, הייסט עס, קיינמאָל נישט אַנטלויפֿען. — איהר האָט אַ טעות, איך ווייס, אז איהר וועט זיין ערשטוינט, ווען איהר וועט עס הערען, מיין גוטע לואיזע, אָבער לאָמיר אײך זאָגען, אז איך האָב ביי דער האַנד אַ שטאַרקע שיף, וואָס איז פֿעהיג צו געהן בײַ פֿראַנק-רייך... מיט איין וואָרט, אַ דאַמפֿ-שיף, כ'האָב אַרויסגעפֿלאַצט מיט אַ געלעכטער.

— אַה, פֿערוסע, —האָב איך זיך אָנגערופֿען, —איהר ווילט זיך לוסטיג מאַכען איבער מיר.

— חלילה, איך רייך גאַנץ ערנסט. יאָ, דאָ נישט ווייט פֿון דאָנעט האָב איך אַ דאַמפֿ שיף; ס'האָנדעלט זיך גור אויסצוגייען דעם מאָמענט, ווען איך וועל איהם קענען געהמען אין מיין רשות... יענעם טאָג וועלען אַלע קאַמעראַדען, וועמען איך וועל גור קענען מיטגעהמען מיט מיר, בעצייטענעם קריגען צו וויסען, איהר מעגט זיך פֿערלאָזען דערויף.

— אין צו וועמען בעלאנגט דאָס דאָזיגע דאָמפּל־שיף?—האָב איך גע-
פּרעגט.

— טאָקי צו דער אַדמיניסטראַציע אַליין, —האָט פּערוסע געענטפּערט
מיט אַ געלעכטער.

— צו דער אַדמיניסטראַציע?

— יאָ...

ענדליך האָב איך בעגריפּען וואָס דאָ טהוט זיך.
פּערוסע האָט געהאַט בדעה צו פּערבאַפּען איינס פֿון די שיפּען, וואָס
שמעהען ביים אינוועל אויף דער וואַך און דערויף האָט ער עס געוואָרט אויף
אַ גינסטיגען מאָהענט.

אַט די אירעע, וועלכע איז, אמת, געווען צופֿיעל געוואַנט, האָט אָבער
דאָך געקענט דורכגעפֿיהרט ווערן.

אַלעס וואָס איז נייטיג איז צו זעהן, אַז מען זאָל נישט געפּאַקט ווערן
איידער מען געהט אַריבער דעם קאַנאַל.

— איך וועל זיין איינע פֿון אייערע?—האָב איך אַ פֿרעג געטהאַן
פּערוסע'ן.

— גאַנץ געוויס, —האָט ער געענטפּערט, —איהר זייט די ערשטע, ווע-
מען איך האָב אין זינען געהאַט מיטצונעהמען.

פּערוסע איז אַנשוויגען געוואָרען אויף אַ וויילע, דערנאָך האָט ער ווי-
דער געוואַנט:

— נישט היינט איז ביי מיר געבוירען געוואָרען דער געדאַנק וועגען
אַנטלויפּען.

זייט איך בין דאָ האָב איך נישט אויפֿגעהערט טראַכטען און זוכען מיט-
לען ווי אזוי צו אַנטלויפּען פֿון דיווען אינוועל.

מיט צוויי מאָנאַט צוריק האָב איך שוין געמיינט זיכער, אַז ס'וועט זיך
מיר איינגעבען דורכצופֿיהרען מיין פּלאַן.

אַ דאָמפּל־שיף, וואָס האָט געהאַט אַלס קאַפיטאַן איינעם פֿון מיינע פֿריי-
דע, האָט זיך אָבגעשטערט ביים אינוועל „נו“.

כ/האָב געהאַט אַ שטיקעל אונטערהאַנדלונג מיט דעם דאָזיגען אַלמען
קאַמעראַד מיינעם, און איך בין זיכער, אַז אַלעס וואָלט דורכגעגאַנגען אין
דער בעסטער אָרדנונג, ווען אימיצער וואָלט מיך נישט גע'מסר'ט און קאַליע
געמאַכט מיין גאַנצען פּלאַן.

דעם טאָג, ווען איך האָב געזאָלט אַרויפֿגעהן אויף דעם, ווייסען שמערן'
(אזוי האָט דאָס שיף געהייסען), איז אָנגעקומען אַ בעפֿעהל פֿון דער רע-
גירונג צו מיינע וועכטער, אַז זיי זאָלען גוט אַכטונג געבען אויף מיר.

דער, ווייסער שמערן' איז אָבגעפֿאַהרען אָהן מיר און איז אוועק קיין
פֿראַנקרייך.

דאָ האָט זיך פּערוסע אָבגעשמעלט, און אָנשטאַפּענדיג זיין לילקע,

וועלכע ער האָט פֿון דאָס גיי פֿעררויכערט, האָט ער מיט אַ פֿערטרויליכען
טאָן ווידער אָנגעהויבען :

— כ'האָב אייך נאָר וואָס געזאָגט, אַז איך רעכען אין איינער פֿון די
קומענדע נעכט צו פֿערבאָפֿען דאָס קלוינע שיף, וואָס שמעהט דאָ ביי אונז
אויף דער וואַך. ס'איז נישט אַזוי שווער ווי עס זעהט אויס צו זיין, און איהר
ווייסט דאָך אַזוי גוט ווי איך, אַז מען דאַרף נור וואַגען, אויב מען וויל עפעס
דורכפֿיהרען.

אייך האָב זיך איבערצייגט, אַז ביינאַכט איז אויף דעם דאָזיגען שיף קיין
לעבעדיגער נפש נישטאָ...

לויט געווען מוזען ווייניגסטענס פֿיער מענשען שמענדיג זיין אויף'ן שיף.
אָבער איהר ווייסט דאָך, ווי ס'געהט צו מיט די געזעצען. אין אָנהויב היט
מען זיי אָב אויף אַ האָר, דערנאָך פֿערנאַבלעסיגט מען זיי ביסלאַכווייז ביז
וואַגעט מען פֿערגעסט זיך גאָר אָן זיי.

כ'האָב גוט נאָכגעשפּירט, וואָס די מאַטראָזען פֿון דעם שיף טהוען און
אָט וואָס איך האָב אויסגעפֿונען : אַזוי גיך ווי די זונן געהט אינטער, לייגען
זיי אָן קיילען אין דער מאַשין און געהען אַרונטער אויף דער יבשה שכור'ן.
ס'איז קיינמאַל נישטאָ קיין וואַך אויף'ן שיף.

פֿון צייט צו צייט, יאָוועט זיך אַ מאַטראָז, אום זיך צו פֿערזיכערן, אַז
אַלעס איז אין דער בעסטער אָרדנונג אויף'ן שיף און דערנאָך לויפט ער גלייך
צוריק צו זיינע חברים.

גון, אָט וואָס איך האָב בעשלאָסען. איך האָב קיין מורא נישט, עס איך
צו ענטדעקען. איהר זייט אַ פֿריינדין און איך האָב דאָך אייך שוין געזאָגט,
אַז איך האָב אייך געהאַט אין זינען אין פֿאַל אַז דער פֿלאַן זאָל זיך איינ-
געבען.

— איך דאַנק אייך זעהר, — האָב איך זיך אָבגערופֿען, — נאָר לאָמיר
אַקאָרשט הערען אייער פֿלאַן.

— ער איז אַזוי איינפֿאַך ווי אַ גוט-מאָרגען... דעם אמת זאָגענדיג, איז
עס נישט אַזוי אַ פֿלאַן ווי אַ געוואַנטע שטיקעל אַרבייט. די קלענסטע קלויניגקייט
קען מאַכען אַ תּל פֿון אַלצדינג.

שמעלט אייך פֿאָר, אַז איך זאָל מאָרגען אָדער איבערמאָרגען, רמשל,
בעשטעלען אַ געוויסע צאָהל קאַמעראַדען און זיי אָגזאָגען, זיי זאָלען זיך
געפֿינען צו אַ בעשטימטער מינוט ביים ברעג ים, דאָרט צווישען די פֿעלדען...
— דאָס איז גאַנץ לייכט,

— יאָ, כ'פֿערשטעה, אָבער אָט וואו די שוועריגקייט פֿאַנגט זיך אָן.
מען מוז זעהן, אַז אין ווייניגער ווי פֿינף מינוט צייט זאָל דאָס שיף געהמען
געהן און אַלע זאָלען זיין אויבען אויף'ן דעק.
— דאָס איז אויך זעהר גרינג.

— גאנץ ריכטיג, אָבער די רעכטע פֿאַרויכטיגקייט מוז זיך ערשט אָנ-
פֿאַנגען דאָן, ווען דאָס שיף וועט אָנהויבען מאַכען אַ גערודער אין וואַסער.
אז די וועכטער זאָלען דערהערן דיווען גערויש, זיינען מיר פֿערלאָרען.

— אָבער אז מיר זאָלען פֿאַהרען שנעל?

— אָה! פֿערשטעהט זיך, אז מיר וועלען פֿאַהרען שנעל, וואָס מיינט
איהר, איך וועל זיך האַלטען ביים ברעג אינוועל? איין זאך נאָך טהאָר מען
ניט פֿערנאַבלעסיגען; איידער מען פֿאַהרט אָב, מוז מען אויף זיכער דער-
געהן, וואו די מאַטראָזען פֿון שיף געפֿינען זיך. אז מיר וועלען נור דורכ-
שניידען דעם קאָנאַל, וועלכען איך קען אויסגעצייכענט גוט, וועלען מיר
ערשט נעהמען פֿאַהרען מיט פֿולען דאַמפּף, און אזוי ווי מיר וועלען זיין אַ גוטע
האַלבע שטונדע פֿאַראַויס פֿון די וועכטער, וועלען מיר האָבען שאַנסען אָנ-
צוקומען קיין סידני פֿאַר זיי.

— פֿערוסע, — האָב איך אויסגערופֿען, — איהר זייט אַ געניאַלער מענטש!

— אָה, — האָט ער געענטפֿערט — נאָר ניט איבערשריבען; איך בין אַ
גוטער שיפֿס-מאַן, און איך קען אייך גאַראַנטירען, אז קוים וועלען מיר נור
זיין צוויי קולאַמעטער אוועק פֿון ברעג, אויב דאָס שיף וועט נור זיין אין אַ
גוטען צושטאַנד, וועל איך אייך בריינגען קיין אויסטראַליען.

— אויב אזוי, — האָב איך זיך אָבגערופֿען, — בלייבט אונז ניר, צו בע-

שטימען דעם טאָג, ווען מיר זאָלען אַנטלויפֿען... מיר וועלען קיינמאַל ניט
געפֿינען קיין בעסערע געלעגנהייט איידער די. דאָס סיגנאַל שיף איז גע-
שעדיגט, און דער גאַנצער ברעג איז ניט בעוואַכט.

— הערט מיך אויס, — האָט פֿערוסע שטילערהייט געמורמעלט, — כִּי האָב

געמאַכט אַ צעטעל פֿון די, וואָס איך קען מיטגעהמען. זייזיינען צוועלף פֿער-
זאָן. איהר פֿערשטעהט דאָך, אז איך וואָלט געקענט נעהמען מעהר, נאָר מען
קען ניט מיט אַמאָל אויסליידיגען אלע שטיבלאַך, ניט צוציהענדיג דורך דעם
די אויפֿמערקזאַמקייט פֿון דער אַדמיניסטראַציע. אַלואַ, נאָט אייך דעם צעטעל
פֿון די קאַמעראַדען, ווערעכע מען דאַרף צו וויסען געבען וועגען דעם, זאָגט
זיי, זיי זאָלען זיך האַלטען גרייט, און איהר קומט זיך זעהן מיט מיר יעדען טאָג.
טאָמער וועל איך ניט קענען ריידען מיט אייך, וועל איך אייך פֿון ווייטען
מאַכען אַ צייכען, אָט אזוי.

און פֿערוסע האָט אַרויפֿגעלייגט ביידע הענר אויף'ן קאַפּ.

— דאָס וועט הייסען, אז מען פֿאַהרט דעם זעלבען אָווענד, — האָט ער
געענדיגט.

— אָבגעמאַכט, — האָב איך געזאָגט.

און נאָכדעם ווי איך האָב גערדיקט די האַנד פֿון דעם מוטהיגען פֿריינד,
בין איך אוועק צו מיר אין שטיבעל.

מען קען פֿערשטעהן, וואָס פֿאַר אַ רושם דיווער געשפרעך האָט אויף
מיר געמאַכט.

א גאנצע נאכט האָב איך געהאלטען אין איין פֿאַנטאַזירען פֿון אַנטלויפֿען.
איך האָב זאָגאַר געהאַט אַ זיסען חלום וועגען דעם.
ס'האָט זיך אונז איינגעגעבען צו פֿערלאָזען דעם אינוועל און מיר ווינען
שוין געווען אויפֿ'ן וועג קיין סידני.

מיר האָבען זיך אַלע געפֿיהלט אזוי גליקליך און מיר האָבען אויפֿ'ן שיף
געזונגען אַ רעוואָלוציאָנערעם ליעד, אַ הימעל פֿון פֿרייהייט, וואָס איך האָב
פֿערפֿאַסט ספעציעל לכבוד אונזער בעפֿרייאַנג.
אַראַבקומענדיג אין סידני איז די ערשטע פֿערוואָן, וואָס איך האָב דער-
זעהן ביים פֿאַרט, געווען מיין מוטער.

נאָר אין דעם מאָמענט האָב איך זיך אויפֿגעכאַפט. ניט ווייט פֿון מיין
שטיבעל האָט מען אויף אַ כרוטאַלען שטייגער געשמיסען אַ קאַנאַק, און דער
אונגליקליכער האָט אָנגעפֿילט די לופֿט מיט מוראָדיגע קולות.
אויף מאָרגען אין דער פֿריה בין איך אין דער שטיל אַרומגעגאַנגען פֿון
איין שטיבעל אין אַנדערן צו די קאַמעראַדען, וועלכע ווינען געווען פֿערציי-
כענט ביי פֿערוסע'ן אויפֿ'ן צעטל.

— פֿאַרהאַן אַ פֿריינד, וואָס האָט אייך אין וינען, — האָב איך זיי גע-
זאָגט, — ס'קען זיין, אַז אין עטליכע טעג אַרום זאָלען מיר אַנטלויפֿען פֿון
דאַנען .. כ'וועל אייך מעהר גאָרנישט דערצעהלען, אַז איהר וועט מיך זעהן
מיט אַ ווילדער באַנוויל-בלום אויפֿ'ן לאַפעל, וועט דאָס זיין אַ סימן, אַז איהר
דאַרפֿט דעם זעלבן אָווענד זיך געפֿינען ביים ברעג ים, ביי די פֿעלזען. נאָר
פֿאַרויכטיג... אייער פֿרייהייט היינט אָב דערפֿין.

איך בין געווען אזוי איבערצייגט, אַז פֿערוסע'ס פֿלאַן מוז זיך איינגע-
בען, אַז עס איז מיר גאָר אויפֿ'ן זינען ניט אַרויפֿגעקומען, אַז עס קענען זיך
מאַכען אונגליקליכע עראַייגניסע, וואָס ווירען פֿערניכטען אַלע אינווערע האַפֿ-
נונגען.

און דאָך האָב איך, דוכט זיך, פֿין ערפֿאַהרונג שוין געמעגט וויסען,
אַז גראָד דאַן, ווען דאָס שיף דאַרף שוין צוגעקומען צום ברעג, מאַכט זיך
אַן אונגליק און מענשען ווערן דערטרונקען...

צוויי טעג נאָך מיין געשפרעך מיט פֿערוסע'ן האָט מען געקענט בע-
מערקען אַ געוואָרדיגע אויפֿרעגונג אויפֿ'ן האַרב-אינוועל דיקאַס.
די וועכטער ווינען אַרומגעלאָפֿען פֿערשמאַיעטע, צושראַגענע,
דער גובערנאַטאָר איז עטליכע מאָל פֿערבייגעגאַנגען צוזאַמען מיט דעם
אויבער אויפֿזעהער מורנעמין פֿערביי די הייזלעך. דער קאַנאָן האָט פֿון צייט
צו צייט אויסגעשאַסען.

וואָס איז דאָ אַווינס געשעהן ?

וועמען איך האָב ניט געפֿרעגט, יעדער איינער האָט געצויגען מיט די
פֿלייצעס; קיינער האָט ניט געוואוסט וואָס צו ענטפֿערן.

נאָר באַלד האָט זיך די זאַך אויפֿגעקלעהרט. צווישען צוויי רייהען סאָל-

דאָמען מיט אויפגעשטעלטע באַיאָנעמען, האָבען מיר געווען פֿערבייגען די מאַטראָזען פֿון דעם וואַך-שיף, וואָס איז ביינאָכט נעלם געוואָרען. איינפֿאַכע אַרעסטאַנטען האָבען פֿערכאַפּט אַפֿריהער דעם אַרעמען פֿע-רוסע'ס פֿלאַן.

זיי האָבען געטהאָן אַקוראַט דאָס זעלבע, וואָס ער האָט זיך פֿאַרגענו-נומען צו טהאָן. ביינאָכט, ווען די שיפֿס-לייט האָבען גע'שכּוּר'ט ערנען אויף דער יבשה, האָבען זיי פֿערכאַפּט דאָס שיף אין אַנטרונען געוואָרען דערויף, פֿערשטעהט זיך, אַז די מאַטראָזען האָבען בעצאָהלט טהייער פֿאַר זיי-ער נאַכלעסיגקייט. מען האָט זיי גלייך אַרײַנגעזעצט אין קאַרצער און דער-נאָך זיי געשטעלט פֿאַר אַ קריגס געריכט.

אַזוי שנעל ווי ס'איז נור מעגליך געווען האָט מען זיך אַרויסגעלאָזט אויף עטליכע שיפֿען נאָכיאָגען נאָך די אַנטלאָפֿענע, וועלכע זיינען בעשטאַ-נען פֿון פֿינף איינפֿאַכע אַרעסטאַנטען, צוויי פֿון זיי מאַטראָזען און איינער אַ שיפֿס-מעכאַניקער.

אַז פֿערוסע האָט זיך דערוואוסט פֿון דער געשיכטע, איז ער געוואָרען אויסער זיך פֿאַר כּעס.

— ס'איז אונמעגליך, אַז די דאָזיגע הברה-לייט זאָלען האָבען געפֿאַ-לען אויף דעם זעלבען איינפֿאַל וואָס איד, — האָט ער געזאָגט. — גיט אַנדערש, אַז זיי האָבען זיך אונטערגעהערט, בעת מיר האָבען געהאַט דעם געשפרעך ביי מיר אין שטיבעל און זיי האָבען אויסגעכאַפּט ביי מיר מיין פֿלאַן. נאָר איד בין כּמעט זיכער, אַז מען וועט זיי פֿאַקען. אָבער דער גומער פֿערוסע האָט אַ טעות געהאַט.

ניט נור האָט מען זיי גיט אָנגעיאָגט, דען די אַרעסטאַנטען זיינען אָג-געקומען קיין סירניי מיט אַ גאַנצען מעת-לעת פֿאַר די רעגירונגס-שיפֿען, נאָר די אַדמיניסטראַציע האָט נאָך געהאַט אַ מיאוס'ן אָבשינט אויך. זי האָט פֿערשטעהט זיך, פֿערלאַנגט ביי דער רעגירונג פֿון סירניי, אַז מען זאָל אַרויסגעבען די „געפֿעהרליכע פֿערברעכער“, אָבער דיווער פֿערלאַנגט איז גלייך צוריקגעוויזען געוואָרען. האָט זי זיך געבעטען, מען זאָל איהר אָבגעבען דאָס שיף, וואָס די אַרעסטאַנטען האָבען „גע'גנב'עט“, האָט מען איהר געענט-פֿערט בוה הלשון :

דאָס שיף איז דאָס אייגענטיהם פֿון די, וועלכע זיינען געקומען אַהער דערמיט. אַז זיי ווילען, קענען זיי עס אייך אָבגעבען...“

נאָר די אַרעסטאַנטען זיינען נאָר קיין נאָרען ניט געווען אין האָבען ניט געוואָלט, זיי האָבען דאָס שיף פֿערקויפֿט און פֿאַר'ן געלד אויפֿגעפֿענט אַ געשעפֿט אין דער אויסטראַלישער שטאָדט, און היינט זיינען זיי פֿעררעכענט צווישען די גרעסטע האַנדעלס-לייט פֿון סירניי.

VIII

א פֿאַר עפּיאָרדען.

ענדליך האָב איך זיך געמוזט טרייסמען און ווי עס איז פֿערגעסען דעם דורכפֿאַל אונזערן.

כ'האָב פֿערבראַכט מיינע טעג, בעזוכענדיג די חברים מיינע. אָפֿטמאָל פֿלעג איך געהן הערען ל'הוירע'ן, איינעם פֿון אונזערע קאַמעראַדען, וועלכער האָט געשפּיעלט אויף דער גיטאַרע. מיר פֿלעגען איבערהויפט האָבען מוזיק-קאַלישע אונטערהאַלטונגען, און די קאַנאַקען, וועלכע זיינען זיך אימער צו-ניפֿגעקומען הערען דיזע מוזיק, האָבען זיך מיט דער צייט אויסגעלערנט אלע ניגונים אונזערע.

אין אַלגעמיין וואָלטען מיר זיך גאַרניט געפֿיהלט אַזוי אונגליקליך אויף'ן האַלב-אינוועל, ווען די וועכטער און אויפֿוועהער וואָלטען אונז נישט אַזוי פֿער-פֿאַלגט אויף שריט און טריט.

איך פֿאַר מיינ טהייל בין געווען גאַנץ רוהיג. מען האָט כּיך, אמת, געהאַלטען פֿאַר אַ העזע'ניצע, אָבער ווי עס ווייזט אויס האָט מען מיך געשאַנעוועט, ווייל איף בין אַ פֿרוי, און דעריבער האָב איך נישט געהאַט אויסצושטעהן אַזעלכע שווערע שטראָפֿען ווי מיינע קאַמע-ראַדען.

מען וועט זעהן ווייטער ווי ווייט עס קען אַוועקגעהן די ווילדקייט פֿון וועכטער, וועלכע קענען טהאַן וואָס זיי ווילען. מיר האָבען געהאַט צווישען אונז אַ קאַמעראַד מיט'ן נאָמען דערני, אַ שוואַכער, מרה שחורה'דיגער מענש.

פֿערשיקט קיין ניי-קאַלעדאָניען האָט מען איהם דערפֿאַר וואָס ער האָט גענומען אָנטייל אין דעם פֿאַרזער אויפֿשטאַנד. אין דער אמת'ן אָבער איז ער געווען אַ קנאַפֿער רעוואָלוציאָנער, און אסור אויב איך ווייס פֿאַר וואָס צוויי וועכטער זיינען איהם כּסדר נאָכגעגאַנגען און האָבען פֿון איהם קיין אויג נישט אַרונטערגענומען.

ענדליך איז דער אַרעמער יונג געריהרט געוואָרען פֿון זינען. ביינאַכט, ליגענדיג ביי זיך אין שטיבעל, פֿלעגט ער ציטערן ביי דעם מינדעסטען גערויש.

און וואָס מעהר ער האָט מורא געהאַט, אַלין מעהר האָבען איהם די וועכטער זיינע געשראָקען.

איין נאַכט האָבען דיזע טייוואָלים אויסגעקלעהרט אַ שרעקליכען שפּאַס, וועלכער האָט דעם אַרעמען פֿערשיקטען געקאַסט דאָס לעבען.

ס'איז געווען אַרום זעהן אַזויגער; מיר זיינען שוין אַלע געשלאָפֿען. אין

דרויסען האָט געבלאָזען אַ מורא־דיגער ווינד. די צוויי וועכטער ווינען צונע-
גאַנגען צו דערניס שטיבעל, האָבען אויפגעעפֿענט די טהיר, אַוועקגעשטעלט
אינעווייניג אַ שטיק האַלץ אין דער פֿאַרמע פֿון אַ קרייץ און אַרויפֿגעוואָר-
פֿען דערויף אַ גרויסע, ווייסע העמד.

אויף'ן שפיץ פֿון דעם שטיק האַלץ האָבען זיי אַרויפֿגעשטעלט אַ טוי-
טענקאַש, אַ שאַרבען פֿון אַ קאַנאַק.

אויף די צוויי ליידדיגע לעכער-אייגען האָבען די וועכטער אָנגעקלעפט
צוויי רויטע פּאַפּירלאַך און אינעווייניג אין שאַרבען האָבען זיי אָנגעצונדען אַ
ליכט.

אַז דערני האָט זיך אויפֿגעכאַט אין מיטען נאַכט, האָט ער דערוועהן
דיעסם שרעקליכע בירד. אַ פֿע־ציטערטער איז ער געלעגען און האָט זיך ניט
געקעמט אַ ריהר טהאַן פֿין אָרט.

אום צו פֿערגרעסערן זיין שרעק האָבען די וועכטער פֿון דרויסען זיך גע-
ווענדעט צו דעם אונגליקליכען, און געזאָגט:

„דערני, דו וועסט שטאַרבען, דערני, איך בין געקומען נאָך דיר.“

דער אַרעמער פֿע־שיקטער האָט אפילו קיין כּח ניט געהאַט אַ געשרוי
צו טהאַן.

אין דער פֿריה האָט מען איהם געפֿונען אַ טויטען; ער איז געשטאַרבען
פֿון שרעק.

די וועכטער, וועלכע האָבען זיך זיכער ניט גע־ריכט, אַז זייער שפּאַס
וועט אַוועקגעהן אַזוי ווייט, האָבען עס, פֿערשטעהט זיך, קיינעם ניט דער-
צעהלט.

נאָר אַ קאַנאַק מיט'ן נאָמען ניאָקאַ האָט אַלעס געוועהן. ער האָט עס
דערצעהלט זיינע פֿריינד און באַלד האָט זיך איבער'ן גאַנצען אינזעל צוטראָ-
גען די געשיכטע מיט'ן טויטען קאַפּ.

און אייניגע פּאָליטישע פֿערשיקטע האָבען געשוואָרען זיך אָבצורעכענען
מיט די מערדער פֿון דעם אַרעמען דערני. זיי האָבען זיי גענומען נאָכשפּירען,
און איין אַווענד, ווען ווענעל און ריקאַרדאָ (אַזוי האָבען די צוויי וועכטער
געהייסען) האָבען זיך געלאָזט געהן אויף'ן וועג צו אַן אַרעסטאַנט, וועלכער
האַט פֿערקויפֿט וויין, זיינען זיי מיט אַמאַל בעפֿאַלען געוואָרען. מען האָט
זיי געבונדען און זיי אַוועקגעפֿיהרט אין אַ ווערדעל, וואו עס זיינען געווען
אָנגעגרייט צוויי גריבער, פֿערשטעהט זיך, אַז די חברה-לויט, וואָס זיינען
און זיי האָבען זיך דאַרום פֿערשמירט די פנים ער מיט סאַזשע.

נון, האָט זיך אָנגעפֿאַנגען אַ שרעקליכע צערעמאָניע, וואָס די צוויי
וועכטער געדוינקען אוראי, אויב זיי לעבן נאָך.

איינער פֿון די אָנפֿאַלער האָט גענומען דאָס וואָרט:

— ווענעל און ריקאַרדאָ, — האָט ער געזאָגט — איהר האָט פֿעראורזאכט

דערניס מיט.. מיר וועלען איך איצט בעצאהלען דערפאר, אָבער מיר ווי-
לען, אז די שטרעף אייערע זאָל זיין די שרעקליכסטע... איהר וועט בעגראָ-
בען ווערן לעבעדיגערהייט.

די צוויי וועכטער האָבען דערלאַנגט אַ מוראָדיגען געשריי.
— לאָזט אַרונטער דייע באַדיטען אין די גריבער, — האָט קאָמאָנדירט
אַ שטימע.

אין מיט שטריק האָט מען זיי אַרונטערגעלאָזען אין די קברים, וואָס מען
האָט פֿאַר זיי אויסגעגראָבען, דערנאָך האָט מען אָנגעפֿאַנגען פֿערשיטען די
גריבער.

די צוויי וועכטער זיינען געפֿאַלען אין אונמאַכט פֿון שרעק.
דאָן האָט מען זיי אַרויסגעצויגען צוריק, זיי בעפֿרייט פֿון די שטריק,
מיט וועלכע זיי זיינען געווען געבונדען, און דערנאָך האָט מען זיי אוועקגע-
טראָגען עטליכע טריט ווייטער אונטער אַ בערגעל מיט טרוקענע בלעטער.
די גריבער זיינען צוריק פֿערשאַטען, די ערד אויסגעגלייכט געוואָרען און
די פֿערשטעלטע זיינען זיך אוועק יעדער איינער צו זיך אין שטיבעל.
בעגינען צו טאָג האָבען זיך די וועכטער מיט צרות אַרויסגעמאַכט פֿון
צווישען די בלעטער אין זיך קוים אוועקגעשלעפט אין זייער לאַגער. איינער
פֿון זיי, ריקאַרדאָ, איז געלעגען קראַנק, דער אַנדערער, ווענעלי, האָט זיך קוים
געהאַלטען אויף די פֿיס. זיי האָבען געוואָלט דערצעהלען וואָס מיט זיי האָט
פֿאַסירט, נאָך קיינער האָט זיי נישט געגלויבט,
פֿון דאָן אָן זיינען זיי געוואָרען זיס און רוהיג אַזוי ווי די לעמעלאַך.

איינמאָל נאָכמיטאָג האָב איך שפּאַצירט אין אַ וועלדעל אויף אַ באַרג.
פלוצלינג האָב איך דערזעהן אַנטקעגען מיר אַ מאַן אין טראַנסעס, מיט אַ
ווילדער באַרד, מיט צושיבערטע האָר. ווי ער האָט מיך בעמערקט האָט ער
גענומען לויפֿען, מאַכענדיג דערביי אַזעלכע געוואַלדען, אַזוי ווי מען וואָלט
איהם געוואָלט צו'הרג'ענען.

דער אונטעקאנטער, וועמען איך האָב אפֿילו נישט אוספֿייעט רעכט אָנ-
צוקוקען, איז פֿערשוואַנדען ערגעץ צווישען די פֿעלזען.
צוריקקומענדיג אין לאַגער, האָב איך עס דערצעהלט אייניגע פֿון מיינע
קאָמעראַדען, און עס איז בעשלאָסען געוואָרען אויפֿצוזוכען דייען געהיימ-
ניספֿאַלען מענשען.

מיר האָבען זיך נאָכגעפֿרעגט ביי עטליכע קאָנאָקען, האָבען זיי געזאָגט,
אַז זיי האָבען שוין אויך בעמערקט דייען מאַן, וועמען זיי האָבען אַ נאָמען
געגעבען „דער אַרומלויפֿער פֿון די וועלדער“.

אַ טהייל האָבען געזאָגט, אַז דאָס מוז זיין אַן אַנטלאָפֿענער אַרעסטאַנט,
אַנדערע ווידער זיינען געווען אין דער מיינונג, אַז דאָס איז אַ קאָלאַ-
ניסט, וואָס איז אַראָב פֿון זינען.

אָבער מיר האָבען דעם מאָן נישט געקענט געפֿינען.
אָכט טאָג נאָכאַנאַנד האָבען מיר איהם אַרומגעזוכט. ענדליך האָבען מיר
דאָך ערדריכט אונזער ציעל.

אַ קלוגער קאַנאַק איז געווען אונזער פֿיהרער און ער האָט אונז דער-
פֿיהרט ביז אַ הייהל, וואו מיר זיינען אַריינגעגאַנגען. דאָרט אין אַ שמאַלען
דורכגאַנג האָבען מיר מיט אַמאַל בעמערקט ווי עטוואָס בעוועגט זיך. אימי-
צער פֿון אונז האָט אָנגערײַבען אַ שוועבעלע אין אַ מוראַ'דיגע, פֿערקרימטע
פֿיגור האָט זיך געוווּיען פֿאַר אונזערע אויגען.

ס'איז געווען „דער אַרומלויפֿער פֿון די וועלדער“.
זעהענדיג, אַז ער איז געפֿאַנגען, האָט ער גענימען קוויטשען און אַ
האַרצריסענדער געוווּיען האָט זיך איהם אַרויסגעריסען פֿון דער ברוסט.
מיר האָבען איהם געגעבען צו פֿערשטעהן, אַז מיר זיינען נישט געקומען
איהם טהאַן שלעכטס, נאָר מיר וואָלטען וועלען וויסען ווער און וואָס ער איז.
ענדליך האָט ער אונז אין אַ האַלב-ווילדער, האַלב־פֿראַנצויזישער שפּראַך
דערצעהלט זיין געשיכטע:

ס'איז ווירקליך געווען אַן אַמאָליגער אַרעסטאַנט.
מען האָט איהם געהאַט פֿעראורטהײַלט צום טויט, דערפֿאַר וואָס ער
האַט גע'הרג'עט אַ וועכטער. מען האָט איהם געהאַלטען אין געפֿענגניס
אויף אַן אינזעל „בי“, נאָר איהם האָט זיך אַיינגעגעבען צו אַנטלויפֿען. וויפֿעל
די אַרמיניסטראַציע האָט איהם נישט געזוכט, זי האָט איהם בשום אופן נישט
געקענט געפֿינען.

און צוויי יאָהר נאָכאַנאַנד האָט ער געלעבט אין אַ ווילדען צושטאַנד;
ביימאָג פֿלעגט ער זיך בעהאַלטען און ביינאַכט אַרומלויפֿען איבער די פֿעל-
דער, כדי צו געפֿינען עטליכע געמיווען, מיט וואָס צו דערהאַלטען די נשמה.
דאָס איז געווען די גאַנצע געשיכטע זיינע. אַז ער האָט זי געענדיגט,
האַט ער אונז מיט טרעהרען אין די אויגען געבעטען, מיר זאָלען איהם נישט
אויסגעבען.

מיר האָבען איהם בערוהיגט און איהם פֿערזיכערט, אַז קיינער וועט נישט
וויסען, וואו ער האַלט זיך אויף.

צוויי מאָנאַט צייט האָבען מיר איהם נישט געזעהן. ענדליך האָט ער זיך
געוווּיען פֿאַר אונז, נאָר שוין גאָר אַן אַנדער מענש. ער האָט געטראָגען אַ
לייווענטענעם קאַסטיום. און אַ שמרויענעם הוט.

איך האָב איהם געפֿרעגט, וואָס מיט איהם איז אַזוינס געשעהן, און ער
האַט מיר ערקלעהרט, אַז ער האָט איצט נישט וואָס מוראַ צו האָבען, ווייל
מען דערקענט איהם נישט און מען געהמט איהם אָן פֿאַר אַ קאָלאָניסט, וואָס
איז אַריבערגעקומען פֿון אויסטראַליען.

ס'איז נישט אמת געווען.
ער האָט עס אונז דערצעהלט, כדי מיר זאָלען נישט זוכען ווייטער צו
דערנעהן וואָס מיט איהם טהוט זיך.

איין טאָג האָט אונו אַ קאַנאַק געבראַכט די נאַכריכט, אַז דער „אַרומ-
לויפער פֿון די וועלדער“ איז אַנטלאָפֿען פֿון אינוועל אויף אַ זעגעל-שיף.
דאָס וואָס דער מאַן האָט אונו ניט געזאָגט איז געווען אַט וואָס : אַז
ער האָט צוויי יאָהר נאַכאַנאַנד געאַרבייט, אום צו בויען אַ שיפֿעל.
מיט אַ מערקווירדיגער געדולד, כמעט אַהן געצוייג, האָט ער געאַרבייט
און ענדליך געמאַכט אַ באַרקע, דריי מעטער די ליינג און אַנדערהאַלבען
מעטער די ברייט.
ס'איז נאָר ניט צו בעגרייפֿען, ווי אַזוי דיווער מאַן האָט געקענט קומען
אויף דעם כולטער קיין אויסטראַליען. אָבער ער האָט דאָך דורכגעפֿיהרט זיין
געוואַנטע אונטערנעמונג.
אין עטליכע יאָהר אַרום האָב איך זיך מיט איהם געטראָפֿען אין לאַנג-
דאָן. איך וועל נאָך שפעטער האָבען די געלעגנהייט צו ריידען וועגען דיווער
מערקווירדיגער פֿערוואַן.

IX

דער סמריק.

איך האָב פֿריהער דערזעהלט, אַז די אַרמיניסטראַציאָן האָט באלד ווי
מיר זיינען אָנגעקומען קיין ניי קאַלעדאָניען געפֿונען, אַז עס ליינט זיך ניט
פֿאַר איהר צו בעשעפֿטיגען די פֿערשיקטע ביי די אַרבייטען פֿון אינוועל.
נאָר שפעטער, אַז מען האָט בעמערקט צווישען די פֿערשיקטע אמת-
גוטע און קונסטפֿאַלע אַרבייטער, האָט זיך דער אויבער-אויפֿוועהער בערע-
כענט, אַז עס איז פֿאַרט אַ פֿלאַן אויסצוניצען דיווע אונבעשעפֿטיגטע הענד.
אַ טהייל פֿון די פֿעראורטהיילטע האָבען געקראָגען האַלץ, אַנדערע —
אייזען, און מען האָט ווי געהייסען מאַכען מעכעל און אַלערליי שלעסער פֿאַר
דעם שמראַף-הויז.
אָבער די פֿערשיקטע האָבען זיך באלד אַרומגעקוקט, אַז מיט דעם אויס-
רייד, אַז מען זוכט זיי צו פֿערוואַרגען מיט אַרבייט, עקספּלואַטירט מען זיי
אויף אַ שענדליכען אופן.
פֿאַר דעם בעסטען טיש האָבען זיי געקראָגען בעצאָהלט אַנדערהאַלבען
פֿראַנק; פֿאַר אַ שלאָס מיט די שליסלען — ניט מעהר ווי 20 סאַגאָים,
און דאָס זעלבע איז געווען מיט אַלע אַנדערע זאַכען, וואָס די געפֿאַנג-
גענע האָבען פֿאַבריצירט.
און ווייסט איהר ווער ס'איז ביסלעכווייז רייך געוואָרען פֿון דער אַר-
בייט פֿון דיווע אונגליקליכע ?
דאָס איז געווען דער אויבער-וועכטער טורנעמין.
ער האָט געהאַט אַ מאַגאַזין פֿול אָנגעפּאַקט מיט די זאַכען, וואָס די

פֿערשיקטע האָבען פֿאַבריצירט, און די קאָלֶאַניסטען פֿון ניי־קאָלעדזאָניען פֿלע-
גען קויפֿען זייערע מעבעל און אַנדערע כּלי בית ביי דער פֿירמאַ „טורנעמין
אין קאָמפּאַני“, און דער גראַבער אויפֿוועהער האָט זיך אָנגעשפּאַטען מיט
געלד.

אַן אַנדערער אויף זיין פּלאַץ וואָלט ווייניגסטענס געווען מענשליך צו די,
וואָס אַרבייטען אזוי שווער איהם רייך צו מאַכען.

אַבער טורנעמין איז נישט געווען קיין מענש ווי אַלע אַנדערע מענשען.
ער האָט זיינע אַרבייטער בעהאַנדעלט אזוי שטריינג, אַז זיי האָבען עס
שוין מעהר נישט געקענט אויסהאַלטען, און איין טאַג זיינען זיי אַרויס אין
סטרייק.

די לאַגע איז געוואָרען גאַנץ ערנסט.

טורנעמין איז, פֿערשטעהט זיך, געווען פֿאַרויכטיג נישט צו זאָגען דעם
גובערנאַטאָר, אַז ער נוצט אויס פֿאַר זיין פּראָפּיט די אַרבייט פֿון אַ הונדערט
מענשען.

ווי אזוי זשע אַבער אונטערדריקט מען דעם סטרייק? וואָס דאַרף מען
טהאָן, אום צו קענען לערנען מיט די סטרייקער דרך ארץ?

אַרויסזאָגען אָפֿען די גרינדע פֿון דעם בונט וואָלט געהייסען זיך מודה
זיין אין דעם געשעפֿטעל, וואָס ער האָט די גאַנצע צייט אָנגעפֿיהרט אָהן דעם
וויסען פֿון דער אַרמיניסטראַציע.

ער האָט אַלואָ אויסגעקלעהרט אַ נידעריגע אינטריגע.

ער איז אַוועק צום גובערנאַטאָר און האָט איהם דערזעהלט, אַז די פּאָ-
ליטישע פֿערשיקטע האָבען אָרגאַניזירט אַ בונט מיט דעם אויסרייד, אַז די
דיסציפּלין איז צו שטריינג און אַז זיי ווילען נישט בעהאַנדעלט ווערן אזוי
גרויזאַם...

אַן אַנדער גובערנאַטאָר ווי דער וואָס מיר האָבען געהאַט, וואָלט אַפֿריה-
ער געמאַכט אַן אונטערווכונג און דערנאָך געזעהן וואָס ער האָט צו טהאָן.
אַבער אינווער פּריץ האָט עס געהאַלטען פֿאַר איבעריג.

ער האָט טורנעמינען געגעבען אַ פֿרייע האַנד צו האַנדלען ווי ער פֿער-
שטעהט און האָט איהם אָנגעזאָגט איינצושטילען דעם בונט.

מען וועט זעהן וואָס איז נאָכדעם געשעהן.

פֿון דעם גובערנאַטאָר איז טורנעמין גלייך אַראַבגעקומען אין לאַגער
אַרין. ער האָט זיך געפֿיהלט אַלס פֿאַלשמענדיגער בעל הבית און דאָס ער-
שמע וואָס ער האָט געטהאָן, איז געווען צונויפֿצורופֿען אייניגע פֿון די סטריי-
קער און פֿאַר זיי האַלטען אַ רעדע.

ער האָט תּחִירַת פּרוּבירט מיט גוטען. ער וויכט גאַנץ גוט, זאָגט ער,
אַז נישט אַלע זיינען שולדיג אין דעם בונט. דאָס האָבען אודאי עטליכע פֿער-
שיקטע אויפֿגעהעצט זייערע חברים. מען האָט זיי איינגערעדט, אַז זיי ווערן
עקספּלואַטירט, אַבער ס'הייבט זיך גאָר נישט אָן; קיינער ווערט נישט עקספּלואַ-

מירט, וואָרים די פֿערשיקטע דאָרפֿען ניט פֿערגעסען, אָז זיי וויינען דאָ אַרעם-טאַנטען און ניט קיין פֿרייע מענשען... די אַדמ ניסטראַציע האָט געקענט אַרויפֿ-לייגען אויף זיי די שווערסטע אַרבייט, זיי לאָזען גראָבען ערד, האַקען שטיי-בער און דערגלײַכען. נאָר ער, טורנעמין הייסט עס, איז אַ גוטער מענש. און ער האָט געמיינט, אַז עס איז גלײַכער זיי צו בעהאַנדלען אַזוי ווי פֿרייע מענשען... דערפֿאַר האָט ער זיי געגעבען יעדען איינעם אַזאַ אַרבייט, וואָס איז איהם ליעב.

— נאָר לאָמיר דאָס מאַכען קורץ מיט אייך, — האָט ער זיך ענדליך אָב-גערופֿען: — ווילט איהר געהן צוריק צו דער אַרבייט, צי ניט? אויב יאָ, וועל איך פֿערגעסען דעם קליינעם סכסוך, וואָס איז צווישען אונז פֿאַרדעקומען. סאָמער אָבער ניט, זאָלט איהר וויסען זיין, אַז איך קען אייך צווינגען דערצו... אין מיט אַ שמייכלעך האָט ער צוגעגעבען:

— דער סטרייק איז געענדיגט, ניט אַזוי, קינדער?

קיניער האָט ניט געענטפֿערט.

טורנעמין האָט געוואָרפֿען אַ בייזען בליק אויף די פֿערשיקטע און גע-זאָגט:

— נו, איך וואָרט אויף אייער ענטפֿער.

איך בין ציגעגאַנגען צו דעם הויפט-וועכטער.

דערזעהענדיג מיך, האָט ער געמאַכט אַ קומע מינענע.

— אָבער איהר זייט דאָך ניט צווישען די סטרייקער? — האָט ער זיך אָנגערופֿען.

— ניין, — האָב איך געענטפֿערט — אָבער זיי האָבען מיך בעאויפֿמראַגט אייך איבערצוגעבען זייערע פֿאַדערונגען.

— איהר האָט גאַרנישט צו טהאָן אין דיוער פֿראַגע. זאָלען די סטריי-

קער אַליין ערקלעהרען וואָס זיי ווילען!

אַ היבשע ווילע איז געווען שטיל. טורנעמין איז געווען אויסער זיך פֿאַר כעס, ער האָט געמאָפעט מיט די פֿיס. ענדליך האָט ער אַ געשריי געטהאָן:

— נו, וואָס וועט זיין? איך ווענד זיך דאָך צו די סטרייקער, אויב

איהר האָט געוואָרפֿען אייער אַרבייט, האָט איהר דאָך אַוראי אַן אורזאַכע. רעדט זשע, איך בין גרייט אייך אויסצוהערען.

— מיינע קאַמעראַדען, — האָב איך זיך אָבגערופֿען — געפֿינען, אַז איהר ניצט זיי אויס פֿאַר אייער פֿראַפֿיט.

— פֿאַר מיין פֿראַפֿיט! — האָט טורנעמין אַ געשריי געטהאָן מיט כעס.

— יאָ, פֿאַר אייער פֿראַפֿיט, — האָב איך געענטפֿערט. — ס'איז אַ שאַנדע צו בעצאָהלען אַנדערהאַלבען פֿראַנק פֿאַר אַ מיט און 20 סאַנטים פֿאַר אַ

שלאָס.

דער אויפֿוועהער האָט אויסגעשטעלט אויף מיר זיינע קליינע גראַע אויגען.

— וואָס געהט דאָס אייך אָן?
— דאָס געהט מיך אָן דערפֿאַר, ווייל איך פֿערטרעט מיינע סטרייקענ-
דע קאָמערציען.
— כ'וויל ניש דיסקוטירען מיט אייך.
— וועט מען ניש געהן צוריק צו דער אַרבייט און איהר וועט פֿערלירען
אָן אויסגעצייכענטע קוועלע פֿון פּראָפּיט.
— שווייגט, שווייגט, — האָט דער אויפֿוועהער געליאַרעמט, ווערענדיג
אַלערליי קולירען.
— הייסט עס, ווילט איהר מעהר ניש ריידען וועגען דעם? זאָל זיין
אַזוי, — האָב איך זיך אָבגערופֿען.
— כ'ווייס, וואָס איך האָב צו טהאָן, — האָט טורנעמין געזאָגט — אָבער
וויסען זאָלט איהר, אַז איהר אַליין וועט זיין פֿעראַנטוואָרטליך פֿאַר אַלעס.
וואָס וועט טרעפֿען, איך בין געקומען אַהער ריידען מיט אייך מיט גוטען,
אַלס פֿריינד; איהר ווילט, איך זאָל אוועקגעהן פֿון אייך אַ שונא, זאָל זיין
אַזוי... אין אַ שטונדע אַרום וועט איהר הערען פֿון מיר, און איהר וועט
זעהן, אַז איך לאָז זיך ניש אַרומפֿיהרען ביים נאָז פֿון אַ באַנדע משוגעים.
זיינע רייד האָבען אַרויסגערופֿען אַ שטורם פֿון פּראָטעסטען, און מיט
אַמאָל האָט זיך טורנעמין געזעהן אַרומגערינגעלט פֿון אַ גאַנצע מחנה פֿער-
שיקטע. ער האָט, פֿערשטעהט זיך, גלייך געוואָלט מאַכען די פּריטה, נאָר
צוויי פֿערשיקטע האָבען איהם אַ פּאַק געטהאָן פֿאַר די הענד און איהם גע-
זאָגט:
— דו וועסט שוין צוריקגעהמען דאָס, וואָס דו האָסט געזאָגט.
— קיינמאָל, קיינמאָל ניש, האָט דער אויפֿוועהער געשריען, סטאַרענדיג
זיך אַרויסצורייסען פֿון זייערע הענד.
— אויב אַזוי, — האָט זיך איינער אָבגערופֿען — וועסט דו גלייך זעהן,
ווי נאַריש עס איז געווען פֿון דיין זייט צו בעליידיגען מענשען, וועלכע
שמעהען געוויס העכער פֿון דיר אין עהרליכקייט און פֿערנונפֿט.
— לאָזט מיך אָב, ווילט איהר מיך אָבלאָזען? — האָט געליאַרעמט דער
דיקער מאַן, זיך סטאַרענדיג מיט אַלע כוחות זיך צו בעפֿרייען.
מען וועט דיך אָבלאָזען, אויב דו וועסט זיך ענטשולדיגען, — האָבען די
פֿערשיקטע געזאָגט.
— זיך ענטשולדיגען? קיינמאָל, קיינמאָל ניש. איהר הערט?
און טורנעמין האָט מיט אַ הייזעריגער שטימע גענומען רופֿען נאָך הילף.
אָבער קיינער האָט איהם ניש געקענט הערען, דער פּלאַץ, וואו דיזע
סצענע האָט זיך אָבגעשפּילט, איז געווען אַ צוויי הונדערט מעטער ווייט
פֿון דעם לאַגער.
אויף יענעם אָרט איז געשטאַנען אַן אַלטער שטאַל מיט אַ צעהנדליג
קליינע קעמערלאַך, וואו מען פֿלעגט אָפֿט פֿערשפּאַרען געוויסע פֿערשיקטע,

וועלכע האָבען זיך פֿערוינדיגט געגען דער אַרמיניסטראַציע. אַהין האָט מען אַרײַנגעשלעפט טורנעמינען, אום דאָרט איהם צו שטעלען צום געריכט.

פֿיער פֿון אונזערע קאַמעראַדען זײַנען אַרויף אויף אַלטע קאַסטענס. אַנטקעגען זײ אױ געשטאַנען דער אויפֿזעהער, וועמען צוויי פֿערשיקטע האָ- בען צוגעהאַלטען פֿעסט בײ די הענד, ער זאָל נישט אַנטלויפֿען, און אײַנער פֿון די פֿיער, "ריכטער", וועלכער האָט געאַפֿיעלט די ראַלע פֿון אַ פֿאַרו- צענדען, האָט געזאָגט:

— אָנגעקלאָגטער טורנעמין.

— איך בין נישט קיין אָנגעקלאָגטער, — האָט דער אויבער-וועכטער פֿראָ- מעסטירט. — איך פֿערוועהר אייך, באַנדיטען וואָס איהר זײט, צו רײדען מיט מיר אַזעלכע ווערטער.

— אָנגעקלאָגטער טורנעמין, — האָט זיך ווידער אָכגערופֿען דער "פֿרע-

זידנעט" — איהר האָט אויף אַ שענדליכען אַוּזן מיסברויכט די מאַכט, וואָס מען האָט אייך אָנפֿערטרויט. נישט גענוג וואָס איהר האָט מאַרטירווירט די געפֿאַ- גענע, ווילט איהר זײ נאָך עקספּלואַזירען. איהר געפֿינט אַז דאָס געהאַלט, וואָס איהר קריגט פֿאַר אײַער עקעלאַפֿטע אַרבייט, אױ אייך נישט גענוג, און איהר ווילט רײך ווערן פֿון אײַנפֿאַכער גנבה... אָנגעקלאָגטער טורנעמין, איהר זײט נישט נור אַ נידערטרעכטיגער געפֿענגניס-וועכטער, אױז ווי מיר צווייפֿלען אויב דער גובערנאַ- די ערגסטע עקספּלואַטאַטאָרס. אױז ווי מיר צווייפֿלען אויב דער גובערנאַ- טאָר ווײסט פֿון אײַערע גענוג, האָבען מיר בעשלאָסען זיך צו ווענדען צו איהם מיט אונזערע פֿאָדערונגען. דערווייל, כרי איהר זאָלט איהם נישט קענען פֿערדרעהען אַ קאַפּ מיט נײַע ליגענס, וועלען מיר אייך פֿערשפּאַרען אויף אַ שטיקעל צײַט אין אײַנעם פֿון די קעמערלאַך, וואָס געפֿינען זיך דאָ...

מען קען זיך משער זײן, וואָס פֿאַר אַ רושם דיזע ווערטער האָבען גע- מאַכט אויף דעם אויפֿזעהער. ס׳אױ געווען אַ שרעק אַ קוק צו טהאָן אויף איהם. נישט קוקענדיג דערויף וואָס ער האָט זיך געשטעלט דאַנעגען, האָט מען איהם אַרײַנגעפֿיהרט אין אײַנעם פֿון די קעמערלאַך און איהם דאָרט פֿער- שלאָסען.

איצט האָט מען געדאַרפֿט געהן צום גובערנאַטאָר און איהם קלאָהר מאַכען וועגען טורנעמין'ס מעשים. נאָר ווער זאָל געהן? דיזע פֿראַגע האָ- בען כמעט אַלע פֿערשיקטע גלייך געשטעלט מיט אײַן מאָל.

— לואיזע מישעל! לואיזע מישעל! — האָט מען באַלד גענומען שרײַען פֿון אַלע זײטען.

— נײן, מײַנע פֿרײַנד, — האָב איך געענטפֿערט. — איך האָב שוין געהאַט אַ שטיקעל כססוך מיט'ן גובערנאַטאָר, און איך מײן, אַזאיד קען גיכער ער- גער מאַכען מיט מײַן איצטיגען געהן צו איהם, אײדער עפעס אויפֿטהאָן. זאָ- לען אַנדערע צוויי פֿון אונזערע קאַמעראַדען צוגעהן צו איהם.

מען האָט אויסגעקליבען צוויי פֿון אונזערע לײט און זײ אַוועקגעשיקט צום גובערנאַטאָר.

זיי האָבען איהם געפֿונען אַרומגעהענדיג לעבען זיין וואוינונג.
ווי ער האָט זיי דערזעהן, האָט ער צונויפֿגעצויגען די ברעמען, דערנאָך
האָט ער זיך אַ כאַפּ געטהאָן פֿאַר זיין רעוואָלווער, ווייל ער האָט גערעכענט,
אַז די צוויי פֿערשיקטע זיינען געקומען מאַכען אַן אַנפֿאַל אויף איהם.
אָבער די צוויי דעלעגאטען האָבען איהם גלייך איבערצייגט, אַז ער האָט
זיך אומזיסט געשראָקען.

זיי האָבען זיך פֿערנייגט פֿאַר איהם און אייגער פֿון זיי האָט איהם ער-
קלעהרט, אַז זיי קומען צו איהם וועגען זעהר אַן ערנסטען ענין. דערביי
האָבען זיי ביידע אַרונטערגענומען זייערע שטרױענע היט און זיינען געבלי-
בען שטעהן מיט די הױלע קעפּ, רױקירענדיג צו קריגען אַ זונען שטיך.
אָבער דער גובערנאַטאָר האָט זיי ניט געהױסען אַנטהאַן צוריק די היטלען.
אַ וויילע און געווען שטיל. דערנאָך האָט זיך דער גובערנאַטאָר מיט אַ
גראָמטן טאָן געווענדעט צו די דעלעגאטען:

— וואָס טהוט זיך דאָרט בױ אייך? לאַמיך הערען, רעדט! אָבער ווי-
סען זאָלט איהר, אַז איך וועל געפֿינען, אַז דאָס וואָס איהר האָט מיר צו
זאָגען איז ניט קיין וויכטיגע זאַך, וועל איך אייך בױדען הייסען מכבד זיין
מיט 25 שמיץ יעדען איינעם...

איינער פֿון די פֿערשיקטע, אַ דיפֿלאָמאַט פֿון דער נאַטור, האָט געפֿונען
פֿאַר נױטיג זיך צו ווענדען צום גובערנאַטאָר מיט פֿאָלגענדע ווערטער:
— מיין הערר, אויב מיר קומען איצט צו אייך, איז עס דערפֿאַר, ווייל
מיר ווייסען אַז מען ווענדעט זיך קיינמאָל ניט אומזיסט צו אייער גערעכטיג-
קייטס געפֿיהל.

דױע ווערטער האָבען אַביסעל בערוהיגט דעם פֿרויץ. ער האָט זיך אַוועק-
געשטעלט אין שאַטען פֿון אַ בוים, איבערלאָזענדיג די צוויי פֿערשיקטע אונ-
טער דער ברענענדער זונן. דערנאָך האָט ער געזאָגט:
— רעדט, איך הער אייך.

— הערר גובערנאַטאָר, — האָט זיך אָכגערופֿען דער דיפֿלאָמאַטישער
דעלעגאַט, — ניט קוקענדיג אויף אייער אויפֿזיכט, אויף די אַנשטריינגענען,
וועלכע איהר מאַכט, אַז די געזעצע זאָלען רעסעקטירט ווערן, זיינען פֿונ-
דעסטוועגען דאָ געוויסע בעאַמטע, וועלכע מיסברױכען דעם צוטרויען, וואָס
איהר האָט אין זיי, און זיי זוכען רױך צו ווערן אויף'ן חשבון פֿון די פֿער-
אורטהױלטע.

די ווערטער „רייך ווערן“ האָבען אַרױסגערופֿען די נױגייעריגקױט פֿון דעם
גובערנאַטאָר.

— וואָס הייסט דאָס? — האָט ער געזאָגט. — איהר ווילט דאָך מיר ניט
דערצעהלען, אַז מױנע בעאַמטע מאַכען געלד-געשעפטען?

— אַז דער הערר גובערנאַטאָר וועט מיר ערלױבען, וועל איך איהם
ווייזען, אַז דאָס וואָס איך זאָג איז ריכטיג, איהר ווייסט דאָך שױן מן הסתם

וועגען דעם סמריק, וואָס האָט אויסגעבראַכען צווישען די פּאָליטישע פֿער-
שיקטע?

— יאָ, איך ווייס, — האָט דער גובערנאַטאָר געענטפֿערט.

— אָבער דאָס, וואָס איהר ווייסט אַודאי נישט, וויינען די אורזאַכען,
וועלכע האָבען געטריבען די אַרבייטער אַוועקצולייגען די אַרבייט.

— איהר האָט אַ טעות: הערר טורנעמין האָט מיר אַלעס דערצעהלט.

די אַרבייטער קלאָגען זיך אויף דער צו שטריינגער דיסציפּלינע.

— ס'איז נישט דאָס, הערר גובערנאַטאָר, — זיי בעקלאָגען זיך, וואָס זיי

דאַרפֿען מאַכען פֿאַר הערר טירנעמין אַזעלכע קונסט-אַרבייטער, וואָס פֿאָדערן
פֿיעל מיה און וועלכע ווערן פֿונדעסטוועגען זעהר שלעכט בעצאָהלט.

דער גובערנאַטאָר האָט אַ שמייעל געטהאָן. און אַרויסנעהמענדיג פֿון

זיין בוזים-קעשענע אַ קליין ביכעלע, האָט ער געזאָגט:

— אַט האָב איך דאָ פֿערציכענט אלע פֿריווען; כ'ווייס וואָס מען צאָהלט

די אַרבייטער פֿאַר יעטוועדער זאַך, וואָס זיי מאַכען.

גאָרניש אַראָבפֿאַלענדיג ביי זיך, האָט דער דעלעגאַט געפֿרעגט:

— ווייסט איהר, צום ביישפּיעל, הערר גובערנאַטאָר, וואָס מען צאָהלט

פֿאַר אַ טיש מיט קיילעכדיגע פֿיס און מיט פֿיער שוּפֿלאָדערן?

— ניין, — האָט דער גובערנאַטאָר געענטפֿערט, — נאָר ס'איז לייכט
אויסצוגעפֿינען.

און נאָכדעם ווי ער האָט אַריינגעקוקט אין ביכעלע, האָט ער מיט בע-
שטימטהייט געענטפֿערט:

— אַזאַ טיש, ווי איהר האָט נאָר וואָס דערמאָנט, צאָהלט זיך 4 פֿראַנק-
מיט 75 סאַנטים.

— נו, — האָט דער דעלעגאַט געזאָגט, — איהר וועט אַודאי זיין ער-

שטימט, ווען איך וועל איך זאָגען, אַז הערר טורנעמין צאָהלט די אַרבייטער
מעהר נישט ווי 1 פֿראַנק מיט 50 סאַנטים.

— אָבער, — האָט זיך דער גובערנאַטאָר אָבגערופֿען — עס וויינען דאָך

פֿאַרהאַן ביכער; מען קען דאָך זעהן, ווי ס'איז דאָרט פֿערשריבען.

— די ביכער מעגען זיך זיין אין אַרדנונג, אָבער איין זאַך איז זיכער,

אַז הערר טורנעמין צאָהלט מעהר נישט ווי אַנדערהאַלבען פֿראַנק פֿאַר דעם,
וואָס ער בערעכענט דער אַדמיניסטראַציע 4 פֿראַנק מיט 75 סאַנטים... ער

מאַכט אַלזאָ ביי יעדען טיש אַ שעהנעם פֿראַפֿיש פֿון 3 פֿראַנק מיט 25 סאַנ-
טים, און דאָס זעלבע איז אויך מיט די שלעסער און אלע אַנדערע זאַכען;
וואָס די פֿערשיקטע אַרבייטער אויס,

דער גובערנאַטאָר האָט אָנגעקוקט די צוויי דעלעגאַטען.

— ווייסט איהר, אַז דאָס וואָס איהר בריינגט דאָ פֿאַר, איז זעהר אַן

ערנסטע זאַך?

— דאָס איז אָבער דאָך די ריכטיגע וואַהרהייט, און טאָמער ווילט איהר

מעהר איינצעלהייטען מכה דעם, דאַרפֿט איהר זיך ווענדען צו הערר פֿערר.

ווער איז דאָס דער דאָזיגער הערר פֿערר? — האָט דער גובערנאַטאָר געפֿרעגט.

— דאָס איז הערר טורנעמין'ס שותף... דער, וואָס האַלט דעם מאַגאָ-וין אין נומעאָ.

דאָס איז געווען גענוג פֿאַר'ן גובערנאַטאָר. ער האָט שוין פֿריהער גע-הערט זאָגען, אַז טורנעמין האָט עפעס אַ שטיקעל געשעפֿט, נאָר ער האָט נישט געוואוסט וואָס פֿאַר אַ סאָרט געשעפֿט דאָס איז, איצט ווייסט ער אַלעס. זאָל דאָס, הייסט עס, אמת זיין, אַז טורנעמין איז אַן איינפֿאַכער עקספּלואַ-טאַטאָר? וואָס זשע, אָט דער אייבער-וועכטער האָט געפֿונען אַ מיטעל ווי אַזוי רייך צו ווערן אין ניי-קאָלעדאָניען, אין דער צייט, וואָס ער, דער גו-בערנאַטאָר, מוז זיך בענוגענען מיט זיין בעשיידענעם געהאַלט?

דאָס מוז אויפֿגעקלעהרט ווערן. נאָר דערווייל טהאָר מען נישט לאָזען, די זאך זאָל פֿונאַנדערגעפּויקט ווערן. ס'איז פֿאַר איהם אויך קיין כבוד נישט...

ערשט איצט האָט ער זיך דערמאָנט, אַז די צוויי פֿערשיקטע שטעהען נאָך אַלץ מיט די הוילע קעפּ אונטער דער שרפה'נדער זונן און דער שווייס גיסט זיך פֿון זיי.

— טהוט אָן אייערע היט, מיינע פֿריינד, — האָט ער זיך אָבערופֿגען צו זיי. — איהר קענט נאָך קריגען אַ וועגן-שטיך.

דערנאָך האָט ער זיי געזאָגט, אַז זיי האָבען זעהר גיט געטהאָן, וואָס זיי זיינען געקומען צו איהם, און אַז ער וועט אונטערזוכען די זאך און מאַ-כען אַ סוף צו טערנעמין'ס געשעפֿטען.

אַז די דעלעגאַטען זיינען צוריקגעקומען אין לאַגער האָט מען זיי אַרומ-גערינגעלט מיט פֿראַגען:

— נו, וואָס איז דאָרט געווען?

— דער גובערנאַטאָר האָט אייך אויסגעהערט?

— וואָס האָט ער אייך געזאָגט?

אין עטליכע ווערטער האָבען די צוויי פֿערשיקטע איבערגעגעבען זייערע קאָמעראַדען וואָס זיי האָבען אויסגעפֿיהרט מיט זייער בעזוך ביים גובערנאַטאָר.

— נו, וואָס וועט מען איצט טהאָן מיט טורנעמין? — האָט איינער פֿון אונז געפֿרעגט. — מען קען דאָך איהם נישט לאָזען ליגען דאָרט אין קעמערל. ער קען זיך נאָך דערווערען מיט זיין גארטעל.

— ער... נישטאָ וואָס מורא צו האָבען דערפֿאַר, — האָב איך געענטפֿערט. — ער האָט צופֿיעל ליעב דאָס לעבען.

איינער פֿון די צוויי פֿערשיקטע, וועלכע זיינען נור וואָס געקומען פֿון גובערנאַטאָר, איז צוגעגאַנגען צום פּלאַץ, וואו טורנעמין איז געווען פֿער-שפּאַרט. ער האָט געפֿענט די טהיר פֿון קעמערל און געזאָגט:

— הערר טורנעמין, דער גובערנאַטאָר דאַרף אייך האָבען.

— וואָס איז דאָס פֿאַר אַ שפּאַס? — האָט דער דיקער מאַן געמורמעלט.

— ס'איז ניט קיין שפאס, דער הערר גובערנאטאר מוז אייך ניימיג זעהן, אום אויסצוגעפינען א געוויסע געשיכטע, וועלכע איהר האָט פֿון איהם אויסבעהאלטען... געהט שנעלער אריבער צו איהם. טורנעמין האָט ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן, ענדליך האָט ער געפֿאסט מוטא און איז אַרויס פֿון קעמערל.

אַז ער איז אָבערגאַנגען אַ פֿאַר צעהנדליג טריט, האָט ער זיך אומגע-קעהערט מיט'ן פנים צו אינו און געזאָגט:

— נישקשה, מיר וועלען זיך נאָך זעהן!..."

— קיינמאָל ניט,— האָט געענטפֿערט איינער פֿון אונז,— וואָרים נאָך די שעהנע מעשים אייערע, אויב ס'איז נאָר פֿאַרהאַן אַ שטיקעל גערעכטיגקייט דאָ אין ניי-קאלעדאָניען, וועט מען אייך אַרואַי אַוועקשיקען צווישען די גע-וועהליכע פֿערברעכער, אָבער ניט צווישען די פֿאָליטישע... מיר האָבען אַלע אַרויסגעפֿלאַצט מיט אַ געלעכטער.

דער אויבער-וועכטער האָט געצויגען מיט די פֿלייצעס און איז פֿער-שוואַנדען.

אין אַ פֿאַר וואַכען אַרום האָבען מיר זיך מיט פֿרייד דערוואוסט, אַז טורנעמין איז אַרונטער פֿון זיין שטעל און אַז ער פֿאַהרט אָב קיין פֿראַנקרייך. מען קען זיך משער זיין ווי צופֿריעדען מיר ווינען געווען.

דיוער טורנעמין איז געווען אַן אמת'ער טיראַן. אַזוי ווי אַלע נירעריגע, גרויזאמע כאַראַקטערע, וועלכע קריגען די מאַכט אין די הענד, האָט ער חיסברויכט זיין אַמט און געמאַרטערט די פֿערשיקטע. נאָר וואָלט ער דאָס אַליין געטהאָן, וואָלט ער נאָך געקענט אָנגעהן, אָבער דאָס, וואָס ער האָט נאָך דערצו געוואָלט רייך ווערן, זיך נאָר פֿערגעסענדיג אָן דעם גובערנאטאר, וועלכער וואָלט זיך זיכער אויך ניט געוואָרפֿען מיט אַ הלק פֿון זיינע פֿראַ-פֿיטען,— דאָס האָט איהם אַוועקגע'הרג'עט. דער גובערנאטאר האָט איהם נאָר ניט געקענט מוחל זיין פֿאַר דיוער נאַכלעסיגקייט... און טורנעמין האָט געביך געמוזט פֿערלאָזען דעם גאָלד-גרוב, וואָס ער האָט אומגעריכטערהייט געפֿונען אין ניי-קאלעדאָניען.

דעם טאָג, וואָס ער האָט זיך אויפֿגעזעצט אויפֿן שף, האָבען זיך איי-ניגע פֿון אינו פֿערוואַמעלט ביים האַפֿען און איהם בעגלייט מיט אונזערע פֿעראַכטענדע בליקען.

X

דער נייער אויפֿזעהער,

איינמאָל ווייניגסטענס האָבען די פֿאָליטישע פֿעראורטהיילטע אַרויסגע-טרַאָגען אַ שטיקעל זיעג.

נאָר ס'איז ניט צו גוטען געווען.

מיר האָבען אויסגעביטען איין צרה אויף נאָך אַן ערגערער.

דער נייער אויפֿזעהער, וואָס איז געקומען אויף טורנעמין'ס אָרט, איז געווען אַ געוויסער לעבלאָנד, אַ הונד, וואָס האָט זיך בעריהמט געמאַכט מיט זיינע גרויזאמע מעשים, אַלס וועכטער אין די פֿראַנצויזישע געפֿענגניסע. ניט איין קאָמונאַר איז צוליעב איהם דערשאַסען געוואָרען. דיווער לעבלאָנד איז פֿאַר מיר ניט געווען פֿרעמד, איך האָב געהאַט אַ געלעגענהייט איהם צו דערקענען אין דער ווערסאַילער טורמע, און ווען ער איז אָנגעקומען אויף טורנעמין'ס אָרט, האָב איך מייעל קאָמערדען געלאָזט וויסען, וואָס פֿאַר אַן אומבייט מיר האָבען דאָ געמאַכט. אַ שטיקעל צייט נאָך טורנעמין'ס מפּלה זיינען די וועכטער געווען אַבי-סעל מילדער צו אונז, מיר האָבען געהאַט אויף זיי אַ שטיקעל ווירקונג און עס האָט זיך אונז איינגעגעבען זיי אַביסעל צו „ציווילירען“. אָבער דאָס האָט לאַנג ניט אָנגעהאַלטען.

בלויז אַכט טעג זיינען אַריבער נאָך לעבלאָנד'ס קומען, און די גאַנצע האַלטונג פֿון די וועכטער צו אונז האָט זיך געענדערט, מען האָט אונז ווי-דער אָנגעהויבען אָנטהאַן צרות, אונז אַרומיאַגען, אונז נאָכשפּירען און פֿאַר די קלענסטע קלייניגקייט בעשטראַפֿען. דער גובערנאַטאָר האָט זיך אויפֿגע-הערט ווויזען צווישען די פֿערשיקטע, ער האָט ניט געוואָלט, סען זאָל זיך קלאַנגען פֿאַר איהם, דאָס איז געווען אַ שוואַכער כאַראַקטער, וועלכער האָט אַליין גאַרנישט געקענט אויספֿיהרען און ער איז אַפּנים צופֿרידען געווען, וואָס ער האָט אַלס אויפֿזעהער אַזא ווילדע היה ווי לעבלאָנד, אויף וועמען ער האָט זיך געקענט פֿערלאַיען.

אָבער לעבלאָנד אַליין האָט זיך אויך ניט אַפֿט געוויזען פֿאַר אונז, אַט אַפּנים ער האָט גערעכענט, אַז אַן אויפֿזעהער דאַרף זיך וואָס ווינציגער ווויזען און דאַרף נור אַרויסטרעטען דאָן, ווען עס מאַכט זיך אַן ערנסטע אַנ-געלעגענהייט.

און עס האָט זיך געמאַכט אַן ערנסטע אָנגעלעגענהייט. איינמאָל האָט אויסגעבראַכען אַ קריג צווישען אַ פֿערשיקטען מיטן נאָ-מען זשוליען און אַ וועכטער, דער וועכטער האָט געוואָלט צווינגען אונזער קאָמערדאָ אויסצורייניגען אַ שטאַל. דער פֿערשיקטער האָט זיך ענטזאָגט דערפֿון, ער האָט געהאַט אַ רעכט דערצו, ווייל אַזערכע אַרבייט פֿלעגען טהאַן די געוועהנליכע אַרעסטאַנטען, ניט די פּאָליטישע, מילא, פֿון ווערטער איז מען אַריבער צו זידלערייען, פֿון זידלערייען צו קלעפּ, פֿערשמעהט זיך, אַז דער וועכטער האָט אָנגעהויבען, נאָר די גאַנצע שולד איז געפֿאַלען אויף זשוליען.

ס'איז געווען אַ גאַנץ ערנסטע געשיכטע, מען האָט עס גלייך געמעלדעט דעם אויפֿזעהער לעבלאָנד, און ער האָט געשיקט רופֿען דעם פֿערשיקטען צו זיך און אָנגעפֿאַלען אויף איהם מיט די ווערטער:

— אה, דו הונד דו! דו נידערטרעכטיגער קאמונאר! דו סמייסט אויב-
צוהויבען א האנד אויף א וועכטער; דאָס וועט דיר קאָסטען טהייער.
זשוליען האָט זיך געוואַלט פֿערענטפֿערן, ערקלעהרען, ווי אזוי די זאך
איז פֿאַרגעקומען, נאָר לעבלאַנד האָט איהם נישט געלאָזט ריידען. ער האָט געהיי
סען, מען זאָל איהם אַוועקפֿיהרען אין אַ הויף פֿון קערקער, און דאָרט האָט
מען דעם אַרעמען זשוליען אויסגעטהאַן נאָקעט, איהם צוגעבונדען צו אַ
ברעט אין איהם מורא'דיג געשמיסען.
געוועהנליך, ווען מען פֿלעגט דאָרפֿען שמיסען איינעם, וואָס האָט זיך
פֿערווינדגט, האָט מען זיך אַפֿריהער געמוזט אָנפֿרעגען ביים גו-
בערנאָטאַר; אָהן זיין ערלויבעניש האָט מען עס נישט געטאָרט טהאָן. לעבלאַנד
האָט נישט געקוקט דערויף, אזוי ווי ער האָט איבערהויפט נישט געקוקט אויף
די געזעצע, אונטער-וועלכע די אַדמיניסטראַציע איז געווען אונטערוואַרפֿען.
זשוליען האָט בעקומען עטליכע און צוואַנציג שמיץ.
אזוי ווי דער דאָקטאָר, וואָס איז געווען דערביי, האָט בעמערקט, אז
דער פֿערשיקטער וועט נישט קענען מעהר אַריבערטראָגען און מען טהאָר איהם
מעהר נישט ש'אָגען, האָט זיך לעבלאַנד צושריען אויף'ן קול:
— איך וויל, ער זאָל קראַפֿידען דערפֿון!
אין אַ וויילע אַרום האָט דער אַרעמער זשוליען אַרויסגעלאָזט אַ טיעפֿען
זיפֿן און איז געפֿאלען אין אונמאַכט.
— שמיסט ווייטער! — האָט קאָמאַנדרט לעבלאַנד.
— כּיזעל עס נישט דערלאָזען, — האָט דער דאָקטאָר געזאָגט, — דיווער
מאָן איז פֿעראורטהיילט געוואָרען צו שמיץ אָבער נישט צום טויט.
מלא רציחה האָט דער בלוטדורשטיגער אויפֿוועהער געהאַלטען אין איין
שרייען, מען זאָל ווייטער שמיסען.
— אויב אזוי, — האָט זיך דער דאָקטאָר אָבגערופֿען, — וועל איך
עס לאָזען וויסען דעם גובערנאָטאַר.
דאָס האָט לעבלאַנד'ן אָבגעקיהלט,
ער האָט געהייסען אָבבינדען דעם אַרעמען זשוליען, וועלכען מען האָט
אַוועקגעפֿיהרט אין'ס שפיטאַל פֿון'ם אינוועל.
אין עטליכע טעג אַרום איז ער געשטאַרבען.
דיווער געשיכטע מיט דעם אַרעמען זשוליען האָט אָנגעמאַכט אַ רעש,
דער גובערנאָטאַר, ווערען דער דאָקטאָר האָט אָבגעגעבען אַ בעריכט
וועגען דער גרויזאָמער סצענע, האָט לעבלאַנד'ן עפֿענטליך אויסגערעדט
דערפֿאַר.
אָבער מיר האָבען געדיינקט, אז דיווער מאָרד טהאָר נישט בלייבען אונ-
בעשטראַפֿט, מיר האָבען צוגעגרייט אַ מאַניפֿעסטאַציע אויף דעם טאָג פֿון
אונזער אונגליקליכען הבר'ס לויב, נאָר די אַדמיניסטראַציע האָט זיך דער-
וואוסט פֿון אונזער פֿלאַן און זי האָט געלאָזט אַרויס'גנב'ענען זשוליען'ס קער-
פֿער און האָט איהם שטילעהייט בעגראָבען.

און לעבלאָנד איז נישט אויף אַ האָר ווייכער געוואָרען. ער פֿלעגט אַרומ-
געהן און זיך איינפֿאַך בעריהמען מיט דעם פֿערברעכען, וואָס ער האָט בע-
גאַנגען.

גליקליכערֿווייזע האָט זיך געמאַכט אַ צופֿאַל, וועלכער האָט זיך אָן איהם
נוקם געווען שוין פֿאַר אונז אויך.

לעבלאָנד איז געווען אַ לעבע-יונג, אַ פֿראַנט, און ער האָט לייכט גע-
קענט פֿערפֿיהרען די אונגליקליכע פֿרויען פֿון זיינע חברים, די וועכטער.

איין פֿריה-מאַרגען, ווען מיר זיינען אַרויס פֿון אונזערע שטיבלאָך, האָ-
בען מיר בעמערקט אַ געוואָלדיגע אויפֿרעגונג צווישען די וועכטער. מיר
האָבען געמיינט, אַז אימיצער איז אַנטלאָפֿען פֿון אינוועל, אָבער מיר האָבען
זיך פֿאַלד איבערצייגט, אַז קיינער פֿון אונז פֿעהלט נישט.

עס האָבען זיך געלאָזט הערען פֿערשיערענע סלובען. אימיצער האָט
ערקלעהרט, אַז נישט אַנדערש נאָר אַז דער גובערנאַטאָר איז אָבערזאָגט גע-
וואָרען פֿון זיין שטעל, איז אָבער דער גובערנאַטאָר גלייך אָנגעקומען, נאָר
דאָס מאָל אָהן לעבלאָנדין.

דאָס איז געווען אויפֿפֿאַלענר.

נאָכדעם ווי ער איז אַ ווילע אַרומגעגאַנגען איבער'ן לאַגער, האָט ער
אַ וואונק געטהאָן צו צוויי וועכטער און איז מיט זיי אַוועק צו אַ קליין היי-
זעל מיט רויטע דאָבעלקעס, וואו איינער פֿון די וועכטער מיט'ן נאָמען בע-
זאָמב האָט געוואוינט.

אַ היבשע ווילע איז ער געבליבען אינעווייניג. ענדליך איז ער אַרויס-
געקומען פֿון דאָרט צוואַמען מיט די צוויי וועכטער, און גלייך נאָך זיין אַוועק-
געהן האָבען מיר געזעהן, ווי דער אַמבולאַנס-וואָגען פֿאַהרט צו דעם זעלבען
קליינעם הייזעל און שטעלט זיך דאָרט אָב.

מיר זיינען געלאָפֿען זעהן וואָס דאָ טהוט זיך, און כאַטש די וועכטער
האָבען אונז נישט צוגעלאָזען, האָבען מיר דאָך געקענט בעמערקען, ווי צוויי
מענער לייגען אַרײַן אין וואָגען אַ צובלויטגיטען וועכטער, וועלכער האָט נישט
געהאַט אין זיך קיין שום צייכען פֿון לעבען.

מיר האָבען זיך נישט געקענט איינהאַלטען און דערלאַנגט אַ געשרײַ;
דיוער וועכטער איז געווען לעבלאָנד!

— כ'מיון, ער האָט געקראָגען זיין פֿסק, — האָט זיך אָבערזען איינער
פֿון אונז.

— ס'איז ווירקליך די העכסטע צייט, — האָט געזאָגט אַ צווייטער.

— אַ מצוה אויף איהם, — האָט פֿערשטאַרקט אַ דריטער.

מיר האָבען זיך צובראַכען דעם קאַפּ, קלעהרענדיג ווי אַזוי דאָס האָט
געקענט געשעהן.

אַ טהייל האָבען געזאָגט, אַז לעבלאָנד האָט זיך אַליין געמאַכט דעם
טויט, אָבער דאָס איז פֿשוט נישט גלויבליך געווען.

אנדערע האָבען געגלויבט, אז ער איז דער'הרג'עט געוואָרען אויף'ן פֿעלד, ניט ווייט פֿון בעזאָמב'ס הויז, וואו מען האָט איהם דערנאָך אַריינגעטראָגען.

אָבער אַ קאָנאָק מיטן נאָמען זינדי האָט אינו ערקלעהרט די נאָנצע געשיכטע: דער וועקטער בעזאָמב האָט איין נאכט, צוריקקומענדיג אַהיים, געפֿונען לעבלאָנד'ן מיט זיין פֿרוי, האָט ער איהם דערשאָסען אויף מויט אין זיין ווייב האָט ער פֿערוואונדעט.

די אַדמיניסטראַציע האָט געטהאָן אַלעס מעגליכע צו דערשיקען די געשיכטע, דער גובערנאַטאָר האָט זאָגאַר אויסגעקלעהרט אַ נאָרשע מעשה, וועלכע דער וועקטער האָבען פֿערשפּרויט איבער דער גאַנצער קאָלאָניע, נאָר קיינער האָט עס ניט געגלויבט.

לעבלאָנד'ן האָט מען בעגראָבען אַהן פֿאַראַד. דער גובערנאַטאָר האָט אַפילו ניט געפֿונען פֿאַר נייטיג צו זיין אויף דער לוייה פֿין ויין געטרויסטען מיטאַרבייטער.

אזוי זיינען מיר אַלזאָ פֿטור געוואָרען פֿון דעם בלוט הונד לעבלאָנד און מיר האָבען געקענט פֿערוויי אַויפֿאַטהמען אַ מאָנאַט אָדער צוויי, ביז וואָנעט ס'איז געקומען אַן אנדערער אויף זיין אָרט.

XI

אַ נייער פלאַן צו אַנטלויפֿען.

אין יענער צייט, ווען מיר זיינען געבליבען אַהן אַן אויפֿעהער, האָט זיך ביי מיר און ביי אייניגע קאָמעראַדען מינע ווידער אַמאָל געיאָועט דער גע-דאַנק צו אַנטלויפֿען פֿון אינועל, ס'איז געווען אַ גוטע געלעגענהייט, וועלכע האָט ניט געטאַרט פֿערנאַבלעסיגט ווערן.

איך האָב זיך פֿון דאָס ניי געווענדעט צו פֿערסען, נאָר זייט די געשיכטע מיט די פֿיער אַרעסטאַנטען, וועלכע זיינען אַנטלאָפֿען מיט דעם שיף „לע רעקען“, האָט ער פֿעהלאָרען זיין ענטהוואָמוס, דערצו האָט ער, ווי ס'איז שוין בעקאַנט, ניט געהאַט קיין צומרויען צו די זעגעל-שיפֿען און ניט געוואָלט אונטערנעהמען קיין זאך סיידען נאָר אויף אַ רעכטע דאַמפֿ-שיף.

נאָר אונטער דער צייט האָב איך זיך בעקאַנט מיט אַ קאָלאָניסט פֿון אויסטראַליען, אַ געוויסען סמיטה, וועלכער האָט זיך אָנגעבאָטען מיר אַן נאָך אנדערע פֿערשיקטע אַריבערצופֿיהרען אין אַ זעגעל-שיף קיין סידני פֿאַר אַ געוויסע סומע געלד, ווען מיר האָבן זיך אָנגעבאָטען אַן אַלעס און זיינען דייער סמיטה האָט ניט געמאַכט קיין שלעכטען אינדרוק דאָס איז גע-ווען איינער פֿון יענע אַוואַנטוריסטען, וואָס געהען איין אויף אַלעס און זיינען פֿעהיג אויף אַלעס, אויף אַ פֿערברעכען אזוי ווי אויף אַ העלדענטהאַט.

איך האָב זיך דורכגערעדט מיט דרױ פֿרײַנדע וועגען דעם אין ס'איז געבליבען בױ אונז, זיך צו זעהן מיט סמיטה'ן און האָבען מיט איהם אַן ערנסטען געשפרעך.

דאָך האָב איך געפֿונען פֿאַר נײַמיג צו זײן שטאַרק פֿאַרויכטיג און איך האָב זיך נישט אין גאַנצען פֿערלאָזען אויף דײַזען בחיר. די קאַנאַקען האָבען איהם אַלע געקענט אין זײ האָבען פֿאַר איהם גע- האַט אַ געוויסען רעספעקט, איך האָב אַלזאָ דורך אַ קאַנאַק געלאָזט וויסען סמיטה'ן, אַז איך וועל זיך מיט איהם ציוניפֿטרעפֿען אויף מאָרגען אָווענד- צײַט אַרויס פֿון לאַגער אין די פֿערוויסטעטע פֿעלדער. צו דער בעשטימטער שעה בין איך געווען אויף דעם אָבגעמאַכטען פֿלאַץ.

די לבנה האָט בעלויכטען דעם גאַנצען געגענר אַזױ ווי אין מיטען טאָג, אין אַ ווײַלע אַרום האָב איך דערזעהן אַ פֿיגור, וועלכע האָט זיך געשאַרט הינטער אַ קלײנעם וועלדעל. דאָס איז געווען סמיטה.

ער האָט מיך אויך דערזעהן, און צולײפֿענדיג שנעל צו מיר, האָט ער מיר געזאָגט:

— אַה! איהר וײַט אַלזאָ דאָ... קומט אַרײַן אינעווייניג אין וואַלד; ס'איז נישט גוט צו בלײבען דאָ, די לבנה שײנט צו העל און מען קען אונז נאָך דערזעהן, איך האָב נישט וואָס מורא צו האָבען, נאָר איהר, אַז מען וועט אייך בעמערקען מיט מיר צוזאַמען, וועט איהר זיכער האָבען צרות, איך בין נאָכגעגאַנגען סמיטה'ן אין וואַלד אַרײַן.

דאָרט האָט ער מיך אָוועקגעזעצט אויף אַ גרויסען שטיין און ער האָט זיך געשטעלט אַנטקעגען מיר.

— לאָמיר רײדען שטילערהײט, — האָט ער געזאָגט, — און איהר זאָלט זיך נישט וואונדערן, ווען איהר וועט זעהן, אַז איך ווער מיט אַמאָל פֿערשוואונדען. כ'האָב זעהר אַ פֿײַנעם געהער, ס'קומט פֿון לעבען כסדר אין די סטעפעס. אַלזאָ, ווען איהר וועט זעהן, ווי איך ווער פֿלוצלונג אַטרונען, זאָלט איהר זיך פֿערשטעקען ערגעץ אין וואַלד אין זיך בעהאַלטען אַזױ שנעל און אַזױ גוט ווי איהר וועט נור קענען. אויב די זאַך איז נישט קײן וויכטיגע און ס'איז נישטאָ פֿאַר וואָס זיך צו שרעקען, וועט איהר הערען אַ קלײנעם פֿײַף און דאָס וועט הײסען, אַז איהר קענט צוריקקומען אויף דעם פֿלאַץ, וואו מיר גע- פֿינען זיך.

דעם אמת זאָגענדיג האָבען מיר דײַע אַלע זאַכען אויסגעוויזען צו גע- הײמינספֿאַל, נאָר איך האָב זיך בערעכענט, אַז נאָך אַלעמען איז דאָך דאָס גאַנץ נאַטירליך, אַז סמיטה זאָל זײן פֿאַרויכטיג.

אַנגעפֿאַנגען דעם געשפרעך האָט ער.

— איך האָב זיך דערוואוסט, — זאָגט ער— אַז איהר האָט ברעה זי

אנטלויפֿען פֿון דאנעט. איך קען פֿערשטעהן פֿאר וואָס, כאָטש איהר לעבט
ניש זעהר אונגליקליך דאָ, דאָך זייט איהר פֿאָרט אַ געפֿאָנגענע, און איהר
שטרעכט צו זיין פֿרוי, דאָרום האָב איך גערעכענט איך פֿאַרצולייגען אַ שטי-
קעל פֿלאַן, וועלכער וועט איך זיכער געפֿעלען... איהר דאָרפֿט ניש פֿער-
געסען, אַז ווען איהר זאָלט אליין זוכען צו אַנטלויפֿען, אויף אייערע אייגענע
מיטלען, קען גאַנץ ניש געמאָלט זיין, מען זאָל איך אין עטליכע שעה אַרום
בריינגען צוריק. פֿאַרהאַן דאָ זעהר פֿיעל שפּיאָנען... די קאָנאַקען, אַסך אַרעס-
טאַנטען און געוויסע קאָלאָניסטען זיינען געוואָרען פֿרייוויליגע געהיים-פֿאָלי-
ציסטען און זיי לייסטען זעהר פֿיעל פֿאַר דער אַדמיניסטראַציע, וועלכע בע-
צאָהלט זיי, פֿערשטעהט זיך, פֿאַר זייער טרחה מיט געלד אָרער מיט געוויסע
טובות, וואָס זי טהוט זיי, איהר פֿערשטעהט אַלואָ, ווי פֿאַרויכטיג מען מוז זיין.
— נו אַרדאי פֿערשטעה איך, — האָב איך געענטפֿערט.

סמיטה האָט פֿאַרטגעזעצט :

— איהר וועט זיך מן הסתם וואונדערן, וואָס איך באָט זיך אָן איך צו
העלפֿען אַנטלויפֿען פֿון דאנעט... אָבער ווייסט קודם כל, אַז איך טהו דאָס
ניש פֿון גומסקייט, וואָס איך וויל, פֿערדינען געלד, איהר זעהט, איך בין
אָפֿענהערציג מיט איך, איך וואָלט איך געקענט דערצעהלען גאַנצע מעשויה,
אַז איך בין געריהרט פֿון אייער לאַגע, אַז איך בין אַ פֿיראַנטראָפּ און דער-
גלייכען, איהר וועט מיך ניש גלויבען, און איהר וועט זיין זעהר גערעכט.
איך בין פֿריהער פֿון אַלצדינג אַ געלד מענש און איך האַלט, אַז יעדע זאָר,
וואָס אַ מענש טהוט, דאָרף ווערן בעצאָהלט.
— פֿערשטעהט זיך, — האָב איך געזאָגט — ווייניגסטענס זייט איהר כאָטש
אויפֿריכטיג.

— איך וואָלט אפשר ניש געוואָרען דאָס וואָס איך בין, דאָס הייסט אַ
צווייפלער, וואָס גלויבט ניש אין קיין זאָר, ווען די נויטה וואָלט מיר ניש אַזוי
פֿערביטערט דאָס לעבען, נאָר דאָס האָט דאָך גאַרניש צו טהאָן מיט אונזער
זאָך. די פֿראַגע איז נור: ווילט איהר אַנטלויפֿען פֿון דאנעט? יאָ צי ניין?
— איינע אליין, ווילט זיך מיר ניש, נאָר מיט עטליכע קאָמערדאָען יאָ.
— אַזוי פֿערשטעה איך דאָס אויך.

— קענט איהר מיר ניש ערקלעהרען דייטליכער וואָס איהר מיינט?
— אַרדאי, אויב איהר ווילט וועלען מיר זיך אַראָנזשירען צום אַנטלויפֿען
פֿון דאנעט אַזוי ווי ביי אַ פֿיקניק... יעדער וועט בעצאָהלען פֿאַר זיין טהייל.
— וואָס זיינען אייערע בעדינגונגען?

— אָה, וואָרט אַקאַרשט... קודם כל מוז מען וויסען וויפֿיעל איהר זייט,
וואָס מעהר עולם, אַלץ ביליגער וועט עס איך אויסטראָגען... נאָר לאַמיר
זיך אויף ריכטיג פֿערשטעהן, מעהר ווי זעקס פֿערשיקטע קען איך ניש אַר-
בערפֿיהרען קיין סידיני; כ'האָב ניש קיין דאַמפּ-שיף, נאָר גאָר איינפֿאַך אַן
אויסגעצייכענטעס זעגעלשיף, וואָס קען אויסהאַלמען אַ שטורם אויף'ן ים און
געהט זעהר געשוונדיג.

— כ'מיון, איך קען אייך ציקריגען נאך פֿינף פֿאסאזשירען צו מיר, וועל-
כע וועלען נעהמען אָנטהייל אין דיווען קליינעם אויספֿאהר.

— זעהר גוט, ווער זיינען זיי, די דאָויע פֿאסאזשירען?

— פֿאָליטישע פֿעראורטהיילטע.

— כ'פֿערשטעה, נאָר די נעמען זייערע?

— וואָס געהט דאָס אייך אָן?

— כ'מוז עס נייטיג וויסען.

אָזוי ווי דאָס איז מיר פֿאַרגעקומען פֿערדעכטיג, האָב איך איהם אויס-
גערעכענט נעמען, וועלכע זיינען מיר נור אַריינגעפֿאלען אין זיינען,
סמיטה האָט מיר געהייסען ווידערהאַלען דיווע נעמען צוויי, דריי מאָל,
אום זיי זאָלען זיך גוט איינקריצען ביי איהם אין זכרון, דערנאָך האָט ער זיך
אַבגערופֿען:

— נו, אָט וואָס מיר וועלען אָבמאַכען. איהר לאָזט וויסען אייערע פֿריינד,
אַז אין פֿיער טעג אַרום זאָלען זיי זיך געפֿינען ניט ווייט פֿון דעם קליינעם
קאַנאַל ביים ברעג ים. דאָרט וועט איהר און אייערע קאַמעראַדען געפֿינען אַ
זענעל-שיף, וואָס וועט שטעהן אייניגע מעטער ווייט פֿון ברעג. ריידען וועל
איך ניט צו אייך. אויב דער ווינד וועט זיין אַ גינסטיגער, וועל איך עס אייך
לאָזען וויסען, אויספֿייענדיג דריי מאָל, אַלעס וואָס איהר וועט האָבען צו
טהאָן איז אַריינגעהן אין וואַסער—ס'איז ניט זעהר טיעף דאָרט אויף יענעם
אַרט—און זיך אַריינגעצען אין שיף... אויב איך וועל ניט פֿייען, וועט איהר
זיך מוזען אומקעהרען אין אייערע שטיבלאָך און קומען אויף מאָרגען. אָזוי
וועלען מיר מוזען טהאָן ביז וואַנעט אַ גינסטיגער ווינד וועט אונז געבען די
מעגליכקייט אָבצופֿאהרען אויף גיך פֿון דאַנעט.

— איך פֿערשטעה אַלעס, — האָב איך געענטפֿערט — אָבער איהר
האָט נאָך דערווייל ניט געזאָגט וויפֿיעל מיר וועלען אייך דאַרפֿען בעצאָהלען
דערפֿאַר.

— אָט דאָס איז טאַקי די פֿראַגע. שמעלט אייך פֿאַר, מען פֿאַקט אונז.
מילא איהר און אייערע פֿריינד ריזיקירען דאָ ניט זעהר פֿיעל. אַלעס וואָס
מען קען אייך טהאָן איז פֿערדאָפֿלען אייער שטראַף. אָבער איך ריזיקיר מיט
מיין פֿרייהייט, און דאָס איז ביי מיר זעהר טהייער. איך בין אימער געווען אַ
פֿרייער פֿויגעל, און אַז מיר זאָל אויסקומען צו זיין אַ געפֿאַנגענער ביי די
וועכטער אין די הענד, וואָלט איך איינס און צוויי געמאַכט אַ סוף צו מיין
לעבען. אַלואָ, אויב איך ריזיקיר אַלואָ איצט און שמעל איין מיין פֿרייהייט
אין קאָן, איז דאָס דערפֿאַר ווייל איך נייטיג זיך זעהר אין געלד, איך האָב
ברעה זיך צו עטאָבלירען אין אויסטראַליען.

— טאָ שמעלט זשע אייער פֿרייז.

— נו, לאַמיר זאָגען פֿינף הונדערט פֿראַנק אַ פֿערוואָן.

— פֿינף הונדערט פֿראַנק! — האָב איך אַ געשריי געטהאָן—וואו, ווילט
איהר, זאָלען מיר קריגען דיווע סומע.

— אויב איהר קענט ניש, דארף מען ניש; ס'לוינט דאך ניש צו ריידען אומזיס, —

א ווילע זיינען מיר ביידע געבליבען שטיל, דערנאך האָט זיך סמיטה ווידער אָבגערוּפֿען:

— איהר האָט דאָך אַודאי פֿריינד אין פֿראַנקרייך, וועלכע וואָלטען מיט פֿערנגיגען געגעבען דאָס גער, וואָס דאָס דאָזיגע אַנטלויפֿען דאָרף קאָסטען.

— פֿערשטעטה זיך, דארף מען זיי דאָך שרייבען וועגען דעם, און די בריעף אונזערע געהען דורך דער אַדמיניסטראַציע...

— דערצו איז דאָ אַן עצה, שרייבט, איך וועל שוין די בריעף איבער-שיקען.

— אָבער דאָס קען דאָך געדויערן צוויי מאָנאטען ווייניגסטענס.

— וועל איך וואַרטען, — האָט סמיטה געזאָגט — וויבאלד איך האָב אייער וואַרט, איז מיר גענוג.

— הערט אויס, — האָב איך זיך אָבגערוּפֿען— איך וועל זיך מאַרגען זעהן מיט די קאָמערעדען מיינע, וועלכע איך דיינק צו בריינגען אַהער, און איך וועל זיי פֿאַרלייגען צו שרייבען צו זייערע פֿריינד וועגען געלד, אין אַ פֿיער טעג אַרום שפּעטסטענס וועל איך אייך בריינגען די בריעף.

סמיטה איז צופֿריעדען געווען דערמיט. איידער מיר האָבען זיך בעדאַרפֿט פֿינאַדערשיידען, האָב איך איהם געפרעגט:

— נאָך וואָס האָט איהר געדאַרפֿט וויסען די נעמען פֿון די קאָמעראַ-דען, וועלכע מיר דיינקען מיטגעהמען מיט אונז?

— כּוועל עס אייך גלייך זאָגען...

נאָר אין דער רגע האָט זיך דערהערט אַ לייכטער גערויש צווישען די בוימער.

סמיטה איז פֿערשוואַנדען אין אַן אויגענבליק אין איך בין געלאָפֿען זיך בעהאַלטען ערגעץ הינטער די געדיכטע בוימער.

דער אָרט, וואו מיר האָבען זיך נאָר וואָס געפֿונען, איז געווען בעגאָ-סען מיט דעם ליכט פֿון דער לבנה.

איך האָב בעמערקט צוויי בעוואַפֿענטע וועכטער, וועלכע זיינען צוגע-קומען צום פֿלאַץ, האָבען זיך אומגעקוקט אין אַלע וויטען און זיינען גלייך אַוועקגעגאַנגען. דאָס איז געווען די נאַכט-וואַך.

סמיטה איז אַרויס פֿון זיין בעהעלטעניש און איך אויך.

— זיי זיינען שוין אַוועק, — האָט ער געזאָגט— איהר זעהט אַלואַ, אַז איך האָב געהאַט אַ גרונד פֿאַרויכטיג צו זיין. דיוע חברה-לייט זיינען דאָ אי-בעראַל. אומגעריכטערהייט פֿאַלען זיי אייך אַרויף אויף'ן רוקען... אַלואַ, צום ווידערזעהן. גרויט צו אייערע בריעף, אַז איהר וועט מיך דאַרפֿען, וועט איהר מיך געפֿינען דאָ יעדען אָווענד.

איך האָב שוין געוואָלט אוועקגעהן. מיט אַמאָל האָט זיך דערהערט אַ
הערצרייסענדער געשריי נישט ווייט פֿון אונז.

— וואָס איז דאָס? — האָט זיך סמיטה אָנגערופֿען, זעהר אונרוהיג.

— איך מײן, אַז דאָס האָבען די צוויי וועכטער געמוזט בעגעגענען און
אַרעסטאַנט אויפֿ'ן וועג, און זיי פֿיהרען דאָס איהם אָב צוריק אין לאַגער, —
האָב איך געגעבען מײן ערקלעהרונג.

— ניין, — האָט ער געענטפֿערט — דאָס מוז זיין עפֿעס אנדערש. יעדע-
פֿאלס מײן איך, אַז עס איז נישט פֿערנינפֿטיג דאָ צו בלייבען לאַנג. געהט שנעל
אויס, און זעהט נור, מען זאָל אייך נישט בעמערקען. סײַהאָט געמוזט פֿא-
סירען עטוואָס שרעקליכעס.

איך האָב געפֿאָלגט סמיטה'ן, און אין אַ וויילע אַרום בין איך געווען
ביי מיר אין שטיבעל. אויפֿ'ן וועג האָב איך קיינעם נישט בעגעגענט, און איך
בין געווען זיכער, אַז קיינער האָט מיך נישט בעמערקט.

אויף מאַרגען, ווען איך בין אַרויס אויף דרויסען, האָב איך בעמערקט,
אַז עס טהוט זיך הושך אין לאַגער.

אַ גאַנצען טאָג האָט מען נישט געקענט דערגעהן וואָס דאָ איז געשעהן.
ערשט פֿאַרנאַכט בין איך געוואָהר געוואָרען, אַז צוויי וועכטער זיינען פֿאַריגע
נאַכט ערמאַרדעט געוואָרען אויפֿ'ן מיטען פֿעלד, און מען האָט נישט געצוויי-
פֿעלט, אַז דאָס איז געווען די אַרבייט פֿון געוויסע אַרעסטאַנטן, וועלכע
האָבען געהאַט אַ רעכנונג מיט די וועכטער און האָבען זיך נוקם געווען אָן זיי.
דער גובערנאַטאָר האָט גלייך געלאָזט מאַכען אַן אונטערזוכונג, און
באַלד איז מען דערגאַנגען, אַז יענע נאַכט ווען דער מאָרד איז געשעהן,
האָט מען אויף יענעם פֿלאַץ געזעהן אַרומגעהן אַן אויסטראַליער קאָלאָניסט.
דיוער אויסטראַליער איז געווען סמיטה.

אייניגע קאַנאַקען האָבען איהם געלאָזט וויסען, אַז ער ווערט פֿעררעכ-
טיגט אין דעם מאָרד, און ער האָט געפֿינען פֿאַר נייטיג זיך אָבצוהאַנגען
בעצייטענס. ער האָט זיך אויפֿגעזעצט אויף זיין וועגל-שיף און איז וואַהר-
שיינליך אוועק קיין אויסטראַליען.

אַזוי איז מײן פֿלאַן צו אַנטלויפֿען אַ צווייטען מאָל דורכגעפֿאַלען.
דאָך האָט סמיטה געמאַכט אַ פֿעהלער דערמיט, וואָס ער איז אַנטלאָפֿען,
ווייל אין אַ טאָג אַרום האָט מען זיך דערוואוסט אויף ריכטיג, ווער עס האָט
בעגאַנגען דעם מאָרד.

דאָס זיינען געווען צוויי געוועהגליכע אַרעסטאַנטען מיט די נעמען זשאַנ-
וואַאָ און לעקלערק. די צוויי וועכטער האָבען זיי אָנגעטשאַן שרעקליכע צרות,
האָבען זיי בעשלאָסען זיך נוקם צו זיין אָן זיי.

ס'איז גאַנץ מעגליך, אַז ווען זשאַנוואַאָ און לעקלערק וואַלטען אָבע-
וואַרט אַ שטיקעל צייט מיט זייער נקמה, וואַלט איך פֿערלאָזען ניי-קאַלעדאָ-
ניען מיט גאַנצע זייערען יאָהר פֿריהער...

איך האָב נאָך פֿונדעסטווענען געהאַפֿט זיך ווידער צו זעהן מיט סמיטה'ן.
גאַנץ זיכער, אז ער איז אוועק קיין אויסטראַליען, ווינען מיר דאָך נישט געווען.
מיר האָבען גערעכענט, אז ער בעהאַלט זיך אפּשרענגען-וואו און ער וועט
מיט אַמאָל זיך בעווייזען צוריק אויף'ן אינזעל.

אַבער איך האָב זיך אָבגענאַרט.
סמיטה איז שוין קיינמאָל נישט צוריקגעקומען.

ס'וואָלט זיך מיר פֿיליכט איינגעגעבען צו געפֿינען אַן אַנדער אונטער-
נעהמער, וועלכער זאָל מיך און עטליכע פֿון מיינע קאָמעראַדען העלפֿען אַנט-
לויפֿען פֿון ניי-קאלעדאָניען, נאָר אַ פּאַר פּאַסירונגען האָבען ביי מיר 'צוגע-
נומען יעדע האָפֿנונג, ווען עס איז פּטור צו ווערן פֿון דויען לעבען. דאָ אויף
דעם פֿערשאַלטענעם אינזעל.

צוויי אַרעסטאַנטען זיינען מיט אַמאָר געלם געוואָרען פֿון אינזעל. ס'איז
זיכער געווען, אז זיי זיינען אַנטלאָפֿען אויף אַ שיף. די אַדמיניסטראַציע האָט
גלויבן אַרויסגעשיקט עטליכע שיפֿלאַך זיך נאָכיאָגען נאָך זיי. ענדליך זיינען
די רעגירונגס-לייט צוריקגעקומען אויף'ן האַלב-אינזעל דיקאַס און מיטגעבראַכט
מיט זיך אַ זענעל-שיף מיט עטליכע פּאַסאַזשירען. צווישען זיי זיינען געווען
די צוויי אַנטלאָפֿענע אַרעסטאַנטען און דריי אויסטראַדער. ס'האַט זיך אַרויס-
געשטעלט, אז דויען אויסטראַדער האָבען זיך אונטערנומען צו בריינגען די
אַרעסטאַנטען קיין מעלבאָרן און דערפֿאַר זאָלען זיי קריגען צו 500 פֿראַנק פֿון
יעדען איינעם פֿון זיי.

זייט דאן האָבען די וועכטער געהאַלטען אָפֿען די אויגען, און ווי מען
האַט נאָר בעמערקט אַן אַרעסטאַנט אַרומשפּאַצירען ביים ברעג ים, האָט
מען איהם אַריינגעזעצט אויף 15 טעג אין קאַרצער אָדער גאָר דערשאַסען
אויף טויט.

און די אונטעקאַנטע קאָלאָניסטען האָט מען געהיט ווי גנבים,
ס'איז געוואָרען אונטעגליך צו אַנטלויפֿען.

פּערוסע, אויף וועמען איך האָב נאָך אלץ געהאַפֿט, האָט מיר אָנגע-
הויבען ענטמוטהיגען און וויווען די מוראדיגע שווידיגקייטען, וואָס מאַכען
יעטוועדען פֿראַן פֿון אַנטלויפֿען אינפֿאַך אונטעגליך.

ס'איז אליאָ געקומען אַ סוף צו אונזערע שעהנע הלומות!

מען וועט שוין מווען לעבען און שטאַרבען אויף דויען פֿערפֿלוקטען אינ-
זעל, האָב איך זיך געטראַכט. אַבער איך בין אימער געווען געדולדיג און
האַב אַריבערגעטראָגען אלע ליידען נישט פֿערצווייפֿלענדיג. איך האָב געוואוסט,
אז ס'לוינט נישט זיך אַריינצולאָזען אין צו גרויסע האָפֿנונגען, זיך לאָזען פֿער-
שכּרין פֿון צופֿיעל פֿרייד, וואָרים מען קען קיינמאָל נישט זאָגען, וואָס עס קען
זיך אויסלאָזען. עס קען נאָך קומען אַ מאַמענט, ווען אַט די אלע האָפֿנונגען
צוריצען און געהען אוועק מיט'ן רויך און אלעם בלויבט ווי געווען...

דער גובערנאטאר מיט זיין חבר, אדמיראל ריבור, זיינען געווארען גרוי-
זאמער פֿון טאָג צו טאָג. מען האָט אָנגעהויבען די פּאָליטישע פֿערשיקטע
צו בעשטראַפֿען פֿאַר יעדע קלויניגקייט, פֿאַר יעדע נאַרישקייט, און אַז מיר
פֿלעגען פּראָטעסטירען, האָט מען אונז נאָך מעהר בעשטראַפֿט. מיט אַלע
כחות האָט די אַדמיניסטראַציע געזוכט אונז צוצוטהיילען, ברעכען אונזער
סאָלידאַריטעט, אָבער ס'האָט איהר נאַרנישט געהאַלפֿען. די פּאָליטישע פֿער-
שיקטע האָבען זיך געהאַלטען אייניג און זיך אָנגענומען איינע פֿאַר די אַנ-
דערע.

האָט זיך די אַדמיניסטראַציע גענומען צו אונז איינציגווייז,
מ ש י פ ר י א ג נ ין, וועלכער איז בעקאַנט געווען ביי אַלעמען פֿאַר זיין
מוטה, האָט מען שטריינג בעשטראַפֿט דערפֿאַר וואָס ער האָט זיך געווענדעט
צו דער רעגירונג מיט קלאַגען וועגען דער בעהאַנדלונג פֿון דער אַדמיני-
סטראַציע.

דעם פֿאָטער מאַלויע, דעם עלטסטען פֿון די פֿערשיקטע, האָט אַ
שכור'ער וועכטער איינמאַל געשלאָגען מכות רצח, און וועמען, מינט איהר,
האָט מען אַריינגעזעצט אין טורמע? דעם אַלטען מאַלויע.
אזוי ווי מען האָט גראָד נישט געמוגען קיין זאך, אויף וואָס זיך צו
משעפען צו מיר, האָט מען אויסגעטראַכט אַ לעכערליכע קאָנספּיראציע און
מיך פֿערמישט אין איהר.

מען האָט מיך בעשולדיגט, אַז איך געה יעדע נאַכט אַרויף מיט נאָך
צוויי קאָמעראַרען אויף אַ באַרג און דאָרט צינדען מיר אָן גרויסע פֿייערן און
ריידען זיך אויף אַזאַן אופן דורך מיט געוויסע לייט, וואָס געפֿינען זיך
אויף'ן ים.

דאָס איז געווען אַן ערנסטע בעשולדיגונג, פֿערשטעהט זיך; און באַטש
ס'איז קיין וואָהר וואָרט נישט געווען אין דעם, האָט מיך דער גיבערנאטאר
פֿונדעסטוועגען געשיקט רופֿען.

— שוין לאַנג, — זאָגט ער — אַז מען האָט נישט געהערט פֿון אייך.
דאָס איז עפעס גאָרנישט געווען קיין נאַטירליכע זאך און מען האָט געקענט
פֿערשטעהן, אַז איהר פֿלאַגעוועט... גריקליכער ווייזע האָבען די אויפֿוועהער
זיך דערוואוסט דערפֿון בעצייטענס און עס מיר מיטגעטהיילט, ווי קומט עס
וואָס איהר צינדט אָן גרויסע פֿייערן אויף אַ בערגעל לעבען ים?
איך בין געבליבען שטעהן אַ צוטומעלטע און נישט געוואוסט וואָס צו
ענטפֿערן.

— איך ווייס אַלעס, — האָט דער גובערנאטאר ווייטער געזאָגט — איהר
שמעקט אין פֿערבינדונג מיט געוויסע אויסטראַליער באַנדיטען, וועלכע דאַר-
פֿען צוקומען אַהער אין מיטען נאַכט און אייך העלפֿען אַנטלויפֿען פֿון דאַנעט,
איהר וואָרט אויף זיי...

איך האָב געוואָלט פּראָטעסטירען, ערקלעהרען, אַז איך ווייס נישט פֿון
וואָס צו זאָגען, נאָר דער גובערנאטאר האָט מיך נישט געלאָזט ריידען.

— ס' וועט איך גארניש העלפֿען אייער לייקענען, — האָט ער געוואָגט
— כ'ווייס אלעס, וואָס איהר האָט געטהאָן זייט אַ מאָנאַט צייט.
כ'האָב געצויגען מיט די פלויצעס.
— אויב ס'איז אמת, אַז איך בין שולדיג אין אַ געוויסער טהאַט, האָב
איך געזאָגט—פֿאַרוואָס זשע האָט מען מיך נישט געכאַפּט ביי דער האַנד?
ס'איז גרינג צו זאָגען: „מען האָט איך נאָכגעשפּירט, מען האָט געהאַט אַן
אויג אויף איך...“
דער גובערנאַטאָר האָט מיך אָנגעקוקט.
— ווילט איהר, איך זאָל איך זאָגען, וואָס איהר האָט געטהאָן נעכטען
ביינאַכט?
— אדרבה, כ'וואָלט עס אַליין געוואָלט וויסען.
— נו, הערט! אַרום ניין אַזויגער זייט איהר מיט נאָך צוויי פֿערשיקטע
אַרויף אויף דעם באַרג מבע, און דאָרט האָט איהר געמאַכט אַ גרויסען פֿייער
פֿין גראָן.
כ'האָב זיך נישט געקענט איינהאַלטען און אַרויסגעפֿלאַצט מיט אַ גע-
לעכטער.
דער גובערנאַטאָר האָט פֿערלויבט אין האַנד איבער דער אַנדערער און
האָט מיר געקוקט גלייך אין פנים אַרײַן.
— די, וואָס דערצעהלען איך אָט די מעשיות, מאַכען חזק פֿון איך,
האָב איך געזאָגט.
— קיינער מאַכט דאָ נישט חזק פֿון מיר, אייסער איך אַליין.
— ווילט איהר, איך זאָל איך בעווײַזען, אַז אייערע אויפֿזעהער זיינען
איינפֿאַכע לינגער?
— נאָ, זאָל זיין גענוג, — האָט ער געענטפֿערט— איך ערלויב איך נישט
צו ריידען צו מיר אין אַזאַ טאָן.
— אַלזאָ, טהאַר איך, הייסט עס, זיך גאַרנישט פֿערטהיידגען?
— איהר האָט גאַרנישט וואָס צו זאָגען אין אייער פֿערטהיידגענג: מען
האָט איך געזעהן, דאָס איז פֿאַר מיר גענוג.
— אָבער הערט מיך אויס, איך בעט איך. מען האָט מיך געזעהן, זאָגט
איהר, אויף דעם באַרג מבע, אַרום ניין אַזויגער ביינאַכט. נו, אין דער צייט
בין איך גראָד געשטאַנען לעבען מיין שטיבעל און האָב גערעדט מיט די
וועכטער רעגיאַר און זשאַפֿרע.
דער גובערנאַטאָר האָט מיך בעטראַכט אַ ווילע, דערנאָך האָט ער אַ
געשריי געטהאָן:
— ס'איז נישט ריכטיג.
— ס'איז דאָך איך אָבער גאַנץ גרינג צו דערגעהן, צי איך זאָג דעם
אמת, אלעס וואָס איהר דאַרפֿט טהאַן, איז שיקען רופֿען די וועכטער, וואָס
איך האָב נאָר וואָס דערמאַנט. אויב זיי וועלען נישט בעשטעטיגען מיינע
דיד, דאַן איז פֿערפֿאַלען...
—

אין א קורצער ווילע ארום זיינען די צוויי וועכטער געשטאנען פֿאר'ן גובערנאטאָר, וועלכער האָט זיי גלייך געשטעלט די פֿראַגע :

— איז דאָס אמת, אז דיזע פֿרוי איז נעכטען אָווענד אַרום ניין אַזויגער געשטאנען לעבען איהר שטיבעל און האָט גערעדט מיט אייך ?

— מיר ווייסען נישט וואָס צו זאָגען.

— איהר בעשטעטיגט אַלואָ, אז דיזע פֿרוי איז נעכטען אָווענד אין יענער צייט נישט געשטאנען מיט אייך אינאיינעם, — האָט דער גובערנאטאָר געזאָגט.

— מיר בעשטעטיגען עס, — האָבען די צוויי באַנדיטען געענטפֿערט.

כ'האָב זיך שוין סעהר נישט געקענט איינהאלטען.

— איהר לייגט! איהר לייגט! — האָב איך געשריען מיט כעס.

די צוויי וועכטער האָבען איינגעבויען די קעפּ און גאָרנישט געענטפֿערט. כ'האָב אָנגעכאַפּט איינעם פֿון זיי ביים אָרם און געזאָגט :

— וואָס טהוט זיך דאָ מיט אייך ? זאָגט פֿאַרט די וואהרהייט...

— כ'האָב גאָרנישט וואָס צוצולייגען צו דעם, וואָס איך האָב שוין גע- זאָגט, — האָט דער באַנדיט געענטפֿערט.

געגען אזא הוצפּה האָב איך ווירקליך נישט געוואוסט וואָס צו טהאָן. כ'האָב זיך אָנגעזעהן מיט גענוג נידערטערעכטיגקייטען אין מיין לעבען, נאָך

די דאָזיגע געמיינהייט האָט אַריבערגעשטיגען אַלצרינג.

דער גובערנאטאָר האָט אַלואָ געזיגעט.

ער האָט אַוועקגעשיקט די וועכטער, און אז מיר זיינען געבליבען אַליין, האָט ער זיך אָבגערופֿען צו מיר :

— נאָ, נישט וואָס צו ריידען, איהר האָט אין זיך אַ מאַדע הענה!

אָבער האָט קיין מורא נישט, דאָס מאָל וועט עס אייך גלאַט נישט אַריבערגעהן. כ'וועל אייך ווייזען וואָס איך קען מיט אייך מאַכען : מאַרגען שוין וועט איהר

פֿערלאָזען דעם האַלב-אינזעל דיקאָס.

— און וואוהין וועל איך געהן ?

— דאָס וועט איהר שוין געוואָהר ווערן, — האָט דער גובערנאטאָר געענטפֿערט מיט אַ פֿערקרימטער מיענע.

XII

ראַשפֿאַר'ס פּליטה.

אויף מאַרגען האָט דער גובערנאטאָר מיר געלאָזט וויסען דורך אַ צעטעל, וואָס איז אויסגעקלעפט געוואָרען אויף די ווענד פֿון דעם אַד-

מיניסטראַציאָנס-הויז, אז איך און נאָך פֿינף חבר'שעס מיינע וועלען מווען פֿערלאָזען דעם לאַגער פֿון גומבאָ און געהן וואוינען אויף אַן אַנדער זייט פֿון אינזעל.

איך האָב גלייך אָנגעשריבען אַ בריעף צום גובערנאָטאַר, אין וועלכען איך האָב פּראָטעסטירט געגען דיזער האַנדלונג, איך האָב געפּאָרעט, ער זאָל אָנגעבען אָן אורזאכע, וואָרום ער האָט אַרויסגעלאָזען דיזען בעפּעהל, און כל זמן ער וועט עס ניט טהאָן, וועלען מיר זיך פֿון אַרט ניט ריהרען. ניט קוקענדיג דערויף האָט מען אונז אויף מאָרגען אין דער פֿריה גע-לאָזט וויסען, אַז מיר וועלען נאָך דעם זעלבען טאָג מווען זיך אַריבערציהען אויף אַינער נייעם פּלאַץ.

איך האָב צונויפֿגערופֿען מיינע פֿריינדיגען און זיי געזאָגט:

— מיר טהאָרען ניט פֿערלאָזען דיזע געגענד איידער מען וועט ענטפֿערן אויף אונזער פּראָטעסט און אָנגעבען עפֿענטליך די אורזאכע, וואָרום מען לייגט אַרויף אויף אונז די דאָזיגע שטראָף.

— מיר וועלען ריבערשט געהן אין טורמע, איידער זיך אונטערגעבען, — האָבען זיי אַלע געענטפֿערט.

נאָך דעם סטרייק פֿון טורנעמינ'ס אַרבייטער האָט דער גובערנאָטאַר אַלזאָ געהאַט פֿאַר זיך אַ סטרייק פֿון פֿרויען.

באלד איז דער גאַנצער לאַגער געגאַנגען באַדאַראָם, די וועכטער זיינען אַרומגעלאָפֿען ווי די פֿער'ס'מע מייז, כדי אונז איבערצושרעקען איז דער גובערנאָטאַר אַליין אַראָבגעקומען רייטענדיג אויף זיין פֿערד, נאָר אזוי ווי ער איז ניט געווען קיין גוטער רייטער האָט איהם דאָס פֿערד זיינס פֿלוצלונג אַרונטערגעוואָרפֿען פֿון זיך און איז אַנטלאָפֿען, וואו די אויגען האָבען איהם געטראָגען.

מיר זיינען שיער ניט צופֿלאַצט געוואָרען פֿון געלעכטער, און דער גובערנאָטאַר איז געווען אויסער זיך פֿאַר כעס, ער האָט געשימפֿט און גע-שאַלטען. נאָר מיר האָבען זיך ניט אומגעקוקט אויף זיינע רייד; מיר האָבען איהם אַרומגערינגעלט פֿון אַלע זיימען.

— געהט אייך, געהט אייך פֿון דאַנעט, — האָט ער געליאַרעמט — כּווייל אייך ניט אויסהערן, אַוועק פֿון דאַנעט!

איך האָב אויסגענוצט די דאָזיגע געלעגענהייט אַרויסצוואַנגען דעם גובערנאָטאַר אַלעס וואָס איך האָב געדיינקט וועגען איהם און וועגען זיין לעצטע האַנדלונג.

— אָט דאָס איז אייער נקמה, וועלכע איהר האָט עס פֿאַר מיר צוגע-געגרייט, — האָב איך געזאָגט. — ניט האָבענדיג די מעגליכקייט מיך אָנ-צוגרייפֿען אַלס פֿערשיקטע, אַטאַקירט איהר איצט מיין פֿרויען-עהרע... איהר ווילט מאַכען דעם איינדרוק, אַז איך בין דאָ אין לאַגער אָן אורזאכע פֿון סקאַנדאַל; און אום צו רעכטפֿערטיגען אייער שענדליכע האַנדלונג געגען מיר, ווילט איהר נאָך קאַמפּראַמיטירען אַנדערע פֿרויען, אַנשטעטענדיגע פֿאַמיליען-מוטערס... דאָס וואָס איהר טהוט, מיין הערר, איז שענדליך, איך וואָלט זיך קיינמאָל ניט געריכט אויף אייך, אַז איהר זאָלט פֿעהיג זיין צו בעגעהן אַזאַ פֿייגהייט.

דער גובערנאטאר איז געשפרונגען פאר רצחה, די סלינגע איז איהם געלאָפֿען פֿון מויל, ער האָט זיך אומגעקוקט אין אלע זייטען, וואָס זשע, ס'איז גאָר ניטאָ קיין שום וועכטער, וואָס זאָל איהם קומען צו הילף? וואו זיינען זיי אלע אַהינגעקומען?

ער האָט גענומען מאַכען קולות, און אויף זיין געשריי זיינען אָנגעלאָפֿען צוויי וועכטער. דער גובערנאטאר האָט זיי געהויסען, זיי זאָלען אונז אַרעס-מירען און אונז אָבפֿיהרען אין געפֿענגניס, נאָר מיר זיינען זיך צולאָפֿען אין פֿערשידענע זייטען און די וועכטער האָבען אונז נישט געקענט כאַפֿען.

דער גובערנאטאר האָט אפנים פֿערשטאנען, אָ ס'וועט זיין גלייכער אונז צו לאָזען צורוח, און ער איז זיך אוועק אַהיים.

דאָך האָבען מיר געקראָגען העם בעפֿעהל זיך אַרויסצוזהען פֿון דעם לאַגער, איינער פֿון די וועכטער, וועלכער האָט געוואַלט ווייזען, אָ ער איז פינקטליך און געשריי די בעפֿעהלען פֿון דעם גובערנאטאר, איז איינמאָל אין אַ נאָכמיטאָג אַרײַן צו מיר אין שטיבעל און האָט מיך אויפֿגעפֿאָרערט גלייך אַרויסצוזהען, איך האָב גענומען איינזע:היץ מיט איהם און איהם איינרײ-דען, אָ דער גובערנאטאר האָט צוריקגעצויגען זיין בעפֿעהל. ער האָט נישט געוואַלט וויסען דערפֿון, נאָר מיט צרות האָט זיך מיר איינגעגעבען פֿועלן בײַ איהם, ער זאָל זיך נאָכפֿרעגען וועגען דעם בײַ די העכערע בעאמטע.

— גוט, — האָט דער וועכטער געזאָגט — איך וועל זיך נאָכפֿרעגען ווע-גען דעם, נאָר אויב איהר האָט מיר דערצעהלט אַ ליגען, וועט עס איך אזוי גלאַט נישט אָבגעהן. מאָרגען אין דערפֿריה וועל איך זיין דאָ, און אויב איהר וועט זיך גלייך נישט אַרויסציהען פֿון דאָנעט, וועל איך אַרויסוואַרפֿען אלע אייערע זאָבען דורך'ן פֿענסטער.

און ער וואַלט עס זיכער געטהאָן. נאָר גליקליכערווייזע האָט זיך געמאכט אַ געשיכטע, צוליב וועלכער מען האָט זיך אין גאַנצע פֿערגעסען אָן אונז. אָ איך האָב זיך אויפֿגעכאַפֿט אויף מאָרגען אין דער פֿריה, בין איך ערשטוויג געוואָרען, נישט זעהענדיג קיין איין וועכטער אַרום אונזער גענענר. געוועהנליך פֿלעגען זיי ליגען גאַנצע מענ אַרום אונזערע וואוינונגען, נאָר דעם פֿריה-מאָרגען האָט מען זיי אין די אויגען נישט געזעהן.

— אָט אפנים די קאַנאַקען האָבען זיי אויפֿגעפֿרעסען, — האָב איך זיך אָבגערופֿען צו איינעם פֿון מיינע שכנים.

— עס וואַלט גאָר קיין עולה נישט געווען, — האָט יענער געענטפֿערט — נאָר איך גלויב נישט, אָ מיר זאָלען האָבען אַזאַ מול.

אָ געוויסער פֿאַליטישער פֿערשיקטער מיט'ן נאָמען פֿעריע איז צוגעקומען צו אונז.

— ס'מוז פֿאַרקומען עטוואָס שרעקליכעס, — האָט ער געזאָגט. — דער גאַנצער ברעג איז פֿול מיט וועכטער, וועלכע לויפֿען אַרום ווי די פֿעריקטע. דער גובערנאטאר איז מורא'דיג אויפֿגערעגט. אימיצער האָט אוראיי געמוזט אַנטלויפֿען פֿון דאָנעט די נאַכט.

— ווירקליך?—האָב. איך געפֿרעגט מיט אַ צווייפלענדען טאָן.
— כ'בין כמעט זיכער אז יאָ, און אויב די מהומה איז ניט דערפֿאַר
וואָס אימיצער איז אַנטלאָפֿען, מוז דאָס אוראי ווין אַן אָנפֿאַל... ווער ווייס?
אפשר האָט איינע פֿון די אייראָפּעאישע מעכטע ערקלעהרט פֿראַנקרייך אַ
מלחמה, און זי קומט איצט פֿערבאָפֿען ניי-קאלעדאָניען.
מיר האָבען אַרויסגעפֿלאַצט מיט אַ געלעכטער.
אַזוי ווי די וועכטער האָבען זיך אַלץ ניט בעוויזען, זיינען מיר אַוועק
צום ברעג ים.
אַן ערך הונדערט מעטער פֿון ברעג, האָבען מיר בעמערקט סאָלדאטען,
וועלכע זיינען געשטאַנען ביי די פֿעלזען, ווייט אויפֿ'ן ים זיינען געווען איים-
געשטעלט זעגעלשיפֿען און דאַמפֿפֿערס, וואָס מען האָט אָהן אַ שום צווייפֿעל
מאָביליזירט אין דער גיך.
— וואָס פֿאַר אַ געוואַלדיגע פֿלאַטע!—האָט זיך פֿעריע אָבגערופֿען—
דאָס מוז אוראי מאַק-מאהאָן אַליין קומען אַהער אויף בעווד.
— אפשר איז דאָס נאָר גאַליפֿע,—האָב איך געזאָגט.
אָבער באַלד זיינען מיר דערגאַנגען וואָס דאָ טהוט זיך, ס'האָט זיך
ווירקליך געהאַנדעלט וועגען עטליכע פֿאַליטישע פֿערשיקטע, וועלכע זיינען
אַנטלאָפֿען פֿון אינוועל.
ראַשפֿאַר מיט נאָך פֿינף פֿערשיקטע זיינען פֿערשוואַונדען פֿון ניי-קאלע-
דאָניען. דאָס אַנטרויפֿען איז צוגעגאַנגען זעהר געשיקט, אַ קאַפיטאַן פֿון אַן
אויסטראַליער שיף האָט זיי אָנגענומען אַלס פּאַסאַזשירען פֿאַר 1500 פֿראַנק
יערען איינעם.
אָט ווי אַזוי ראַשפֿאַר אַליין בעשרייבט די פֿליטה, וואָס ער און זיינע
חברים האָבען געמאַכט פֿון ניי-קאלעדאָניען.
נאָכדעם ווי ער האָט זיך צונויפֿגערעדט מיט די אַנדערע פֿערשיקטע,
האָבען זיי אָבגעמאַכט, אז אין אַ געוויסע נאַכט זאָלען זיי זיך צונויפֿטרעפֿען
אויף אַ פֿלאַץ לעבען ברעג, און פֿון דאָרט זאָלען זיי צושווימען צו דעם
זעגעלשיף, וואָס וועט שטעהן אויפֿ'ן ים און וואַרטען אויף זיי.
ענדליך איז געקומען דער גרויסער טאָג.
יענעם פֿריה-מאָרגען האָבען די פֿערשיקטע אויסגעמיטען זיך צונויפֿצו-
טרעפֿען איינע מיט די אַנדערע. ס'האָט זיך זיי אָבגעדוכט, אז די וועכטער
שפּירען זייער פֿלאַן אָדער יעדענפֿאַלס פֿערשטעהען זיי, אז עפעס קומט דאָ
פֿאַר, אָבער ס'איז געווען אַן אומזיסטער שרעק.
דער טאָג איז ענדליך פֿערביי. די נאַכט איז געווען אַ ליכטיגע, די לבנה
האָט געשיינט גאַנץ העל און דאָס האָט נאַטירליך אָנגעפֿילט די הערצער פֿון
די פֿערשיקטע מיט זאָרג און אונרוהיגקייט, מורא האָבענדיג, אז אימיצער פֿון
די וועכטער זאָל זיי ניט בעמערקען און דאָן וועט דער גאַנצער פֿלאַן זייערער
געהן קאַפּוט. נאָר ניט קוקענדיג דערויף האָבען זיי זיך אַרײַנגעלאָזט און
גענומען שווימען.

ביי די ערשטע עטליכע שפאן, וואָס זיי האָבען געמאַכט אין וואַסער, זיי-
גען זיי פֿערציטערט געוואָרען, בעמערקענדיג אַ מעגשליכע געשטאַלט ניט ווייט
פֿון ברעג, דאָס איז געווען אַ וועכטער, וועלכער איז גראָד פֿערבייגעגאַנגען.
נאָר גליקליכערווייזע האָט ער גאָרניט בעמערקט און איז זיך אַוועק זיין וועג.
דאָן האָבען די ועקס געפֿאַנגענע גענומען שווימען מיט אַלע כחות
פֿאַרווערטס, מיט אַמאָל האָבען זיי דע זעהן אַ גרויסע גראָע מאַסע פֿאַר זיך.
דאָס איז זיכער דאָס זעגעלשיף! זיי האָבען פֿריי אויפֿגעאַטהעמט.
נאָר אזוי ווי זיי האָבען געוואָלט צושווימען צום שיף, האָבען זיי מיט
אַמאָל דערוועהן אַן אַנדער גראָע מאַסע. אַנשטאַט איין וועגעל-שיף זיינען
געווען צוויי...

צו וועלכען שווימט מען צו? וואָסער זעגעלשיף איז דאָס ריכטיגע?
די פֿערשיקטע האָבען ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן.
— איך מוין, דאָס איז אונזער שיף, — האָט ראָשפֿאַר געזאָגט און האָט
זיך געלאָזט צושווימען צום נאָהנטמען שיף.

נאָר ער האָט זיך גלייך אומגעקעהרט.
— שנעל! שנעל! צום אַנדערן! אין דעם דאָ רעדט מען פֿראַנצויזיש...
און זיי זיינען שנעל געשוואומען צום אַנדערן שיף.
אזוי ווי די אַפען האָבען זיי זיך אַרויפֿגעדראַפֿעט אויף'ן לייטער, וואָס
איז אַראָבגעהאַנגען פֿון זעגעלשיף אין וואַסער, אַ דיקער מאַן האָט זיי
געהאַלפֿען אַרויפֿגעהן. דאָס איז געווען דער קאַפיטאַן, אָבער דערוועהנדיג
פֿאַר זיך ועקס מענשען, איז ער ערשטוינט געוואָרען.

— וואָס הייסט דאָס? — האָט ער זיך אָבגערופֿען צו ראָשפֿאַרן — איהר
האָט דאָך בלויז געדאַרפֿט זיין צוויי פֿערוואָן, אין דאָ זעה איך נאָר אַ גאַנצע
מהנה...

— דויע הערן זיינען מיינע פֿריינד, — האָט ראָשפֿאַר געענטפֿערט מיט
אַ שמייעל.

— ס'איז גאַנץ מעגליך, אָבער זיי קענען אַרונטערגעהן, כּווייל מעהר
ניט ווי צוויי.

מען האָט גענומען איינ'טענה'ן מיט'ן קאַפיטאַן, ענדליך האָט ער זיך
אונטערגעגעבען.

— אַלואָ, געהט גלייך אַרונטער אין קעלער, — האָט ער געזאָגט,
און ער איז געגאַנגען פֿאַראויס מיט זיין לאַסטערנע, זיי צייגענדיג
דעם וועג.

אַלס קאָיוטע האָט ער זיינע „פּאַסאַזשירען“ אָבגעגעבען דעם פּלאַץ פֿון
די קויהלען.

אין עטליכע מינוט אַרום זיינען זיי אַלע, דורכגעגעצט, כמעט האַלב
נאַקעטע, געדעגען אין דעם קויהלען-שטויב, אום צום ערשטען מאָל פֿאַר אַ
לאַנגע צייט האָבען זיי זיך פֿערגונען צו לאַכען אויף'ן קול.

נאך דאָס שיף האָט זיך ניט געריהרט פֿון אָרט.
— ס'איז מערקווירדיג, — האָט זיך אָבגערופֿען ראָשפֿאַר.
— אָט אַפֿנים דער קאַפיטאַן וויל מיט אַ כיוון בלויבען שטעהן אַ וויילע
כדי ניט אַרויסצורופֿען קיין שום חשד אויף זיך, — האָט בעמערקט איינער פֿון
די אַטלאַפֿענע.

ס'זיינען אַריבער צעהן מינוט, אַ שעה, גאַנצע שטונדען, און דאָס שיף
איז נאָך אַלץ געשטאַנען אויף אַן אָרט.
— כ'האָב מורא, אַז מיר וועלען דאָ האָבען אַ מיאוס'ן פֿסק, — רופֿט זיך
אָב איינער פֿון די פּאַסאַזשירען.

ענדליך האָבען זיך די אַנטלאַפֿענע ניט געקענט איינהאַלטען, זיינען אַרויס
פֿון זייער בעהעלטעניש און אַרויף אויבען אויף'ן פֿאַרדעק.

— וואָס איז דאָ פֿאַרט? — האָבען זיי געפֿרעגט דעם קאַפיטאַן.
— צום טיפֿעל! ווילט איהר אַרונטערנעהן? — האָט דער קאַפיטאַן גע-
שריען — וואָס דאָ איז? איהר זעהט דאָך וואָס דאָ איז: מיר קענען ניט
פֿאַהרען, ניטאָ קיין ווייג, קיין שום ווינטעל ניט!

די פֿערשיקטע זיינען אַרונטער צוריק אין זייער קאַיטע, מיט אַ פֿערדריקט
האַרץ און מיט טרעהרען אין די אויגען האָבען זיי ערוואַרטעט די מינוט אָב-
צופֿאַהרען אָדער זיך אומצוקעהרען... אין זייער געפֿאַנגענשאַפֿט.
פֿלוצלונג האָט איינער אַ געשריי געטהאָן:
— מיר געהען!

אין ווירקליך דאָס שיף האָט אָנגעהויבען געהן.
— גערעטעט! ... — האָבען די פֿערשיקטע מיט אַמאָל אויסגערופֿען.
ס'איז ווירקליך צייט געווען, ווייל דאָרט ביים ברעג האָט שוין דער
קאַנאָן געלאָזט וויסען, אַז די פֿערשיקטע זיינען אַנטלאַפֿען פֿון אינוועל.
דאָן האָבען זיך די פֿריינדע אומאַרמט, און זיך אָנגעהמענדיג פֿאַר די
הענד, כמעט וואַהנויג פֿאַר פֿרייד, האָבען זיי אין דעם פֿינסטערן קעלער
געטאַנצט און מיט אַלע כוחות געזונגען:

„טאַנצט, ברודער, קאַרמאַניאַל,
זאָל לעבען דער גראַנאַט!
טאַנצט, ברודער, קאַרמאַניאַל,
לעבען זאָל דער האַרמאַט!“

נאָך ראָשפֿאַר'ס אַנטלויפֿען זיינען די וועכטער נאָך געוואָרען אַסך ברו-
טאַלער ווי פֿריהער.

מיר זיינען בעהאַנדעלט געוואָרען ווי די קאַנאַקען.
די פֿערשיקטע האָבען געהאַט אַ בעשטימטען שטח, וואו זיי האָבען זיך
געמעגט בעוועגען, וואו זיי האָבען געמעגט אַרומגעהן, און טאָמער האָט

אימיצער אריבערגעטראָמען דעם גרענעץ, האָבען די וועכטער אויף איהם געשאַסען. אויך האָט מען איצט געמוזט אַרײַנגעהן אין די שטיבלאך צו אַ בעשטימטער צײַט און די מינדעסטע פֿערשפעטיגונג האָט געקענט קאָסטען דאָס לעבען.

געוויסע קױפֿלײַטע פֿון נומעאַ, וועלכע זײַנען בעשולדיגט געוואָרען, אַז זײ האָבען געהאַט פֿערבינדונגען מיט ראָשפֿאַרץ און מיט זײַנע חברים, האָט מען אַרױסגעשיקט פֿון נײַ-קאַלעדאָניען.

דערצו האָבען מיר געקראָגען אַ נײַעם פֿראַווױאָרײַשען גובערנאַטאָר, דעם קאַלאָנעל אַלײראַן, וועלכער האָט זיך אױסגעצײכענט אין די הױגות פֿון מאַי 1871.

דױער באַנדױט האָט זיך מיט זײַנע גרױזאַמקױטען פֿעהראַסט נײַט גור בײַ די פֿערשיקטע, גאָר אױך בײַ די קאַנאַקען.

אַ שטיק צײַט האָט מען זיך שױן גאָר געהאַט פֿערגעסען אָן מיר; מען האָט אױפֿגעהערט רײַדען דערפֿון, מײַך צו שײַדען פֿון מײַנע קאַמעראַדען, און אױך האָב זיך געלעבט רוהיג און פֿרױעדלײַך אין מײַן שטיבלעל. גאָר דאָס האָט לאַנג נײַט אָנגעהאַלטען.

אַלײראַן האָט נײַט אַנדערש גאָר געוואָלט מײַך צוױנגען צו פֿערלאָזען דעם לאַגער פֿון נומבאָ.

אױך האָב פֿראַטעסטירט מיט אַלע קרעפֿטען. דאַן האָבען די וועכטער אָנגעהױבען מיר אַנטהאַן כײַטערע צרות.

אײַנער פֿון זײַ, אַ געוויסער גרױפֿאַר, וועלכער האָט זיך אין פֿאַרױ אויס-געצײכענט בײַ די הױגות, וואָס זײַנען פֿאַרגעקומען אין דער קאַזאַרמע, לאַבאָ, אױ געווען דער ברױטאַלסטער פֿון זײַ אַלעמען.

וואָס האָט ער נײַט צוטהאַן, מײַך אַרױסצוברײַנגען פֿון געדולד! ער פֿלעגט אָהן אױרגענד וועלכער אורזאַכע אַרײַנקומען צו מיר אין שטיבלעל און צוברע-כען וואָס אױ איהם געקומען אין דער האַנד. אײַנמאַל, אום מײַך צו ער-גערן, האָט דױער באַנדױט דערשיקט אַ פֿױגעלע, וואָס אױך האָב אױפֿגע-האַדעוועט בײַ מיר אין שטיבלעל.

אַבער אַקוראַט ווי דאָס רוב וועכטער פֿון זײַן גלײַכען, האָט ער געהאַט זײַן פֿסק.

אײַנמאַל, ווען גרױפֿאַר אױ דורכגעגאַנגען אױף'ן פֿעלד, אױ איהם אַנט-קעגען געקומען אײַנער פֿון די פֿערשיקטע מיט'ן נאָמען רוסעל, וועלכער האָט איהם אָנגעקוקט אַ ווײַלע און איהם גלײַך דערקענט. דױער אױצטיגער אױפֿ-זעהער האָט ערמאַרדעט רוסעל'ס ברודער, אַ זעכצען יעהרױגען אײַנגעל, דאַן בעת ער אױ געווען אין דער קאַזאַרמע לאַבאָ. איצט אױ געקומען זײַן צײַט; דער פֿערשיקטער אױ געווען ענטשלאָסען זיך נוקס צו זײַן אָן איהם. ער אױ אָנגעפֿאַלען אױף גרױפֿאַר'ן און האָט איהם גענומען וואַרגען. ער וואָלט איהם זיכער דערשיקט, ווען עס קומען נײַט אָן צוויי פֿאַלישישע פֿעראורטהײַלטע, וועלכע האָבען ווי עס אױ אַרױסגעריסען גרױפֿאַר'ן פֿון רוסעל'ס הענד.

געטהאן האָבען זיי עס, פֿערשטעהט זיך, ניט אויס פֿריינדשאַפֿט צו דעם וועכטער, נאָר וויסענדיג, וואָס רוסעל'ן ערוואַרטעט נאָך אזאָ טהאַט. נאָר דער באַנדיט גריפֿאַר, אָנשטאַט צו דאַנקען די צוויי פֿערשיקטע, וועלכע האָבען איהם גערעטעט פֿון אַ ויכערן טויט, האָט זיי אַלע דריי אָנגעקלאַנגט און זיי בעשולדיגט, אַז זיי זיינען אָנגעפֿאַלען אויף איהם מיט דער אַכזיכט איהם צו ערמאָרדען. נאָר אַ געוויסער וועכטער מיט'ן נאָמען פֿאַרעל, וועלכער איז גראָד אָנגעקומען בעת די צוויי פֿערשיקטע האָבען אָנגעריסען רוסעל'ן פֿון גריפֿאַר'ן, האָט ביים פֿראַצעס ערקלעהרט די גאַנצע געשיכטע, און דער סוף איז געווען, אַז נור רוסעל איז פֿעראַורטהיילט געוואָרען צו פֿינף יאָהר קערקער און די איבעריגע צוויי זיינען בעפֿרייט געוואָרען. גריפֿאַר, פֿערשטעהט זיך, איז פֿון יענעם טאָג אָן חשובֿער געוואָרען ביים גובערנאַטאָר אין די אויגען און ער האָט געהאַלטען אין איין מאַטעריען די פֿערשיקטע, ביז וואָנעט אָן אומגעריכטער שונא האָט איהם דער'הרג'עט. דזער שונא איז געווען אַ היי-פֿיש. איינמאַל, ווען דער אויפֿזעהער האָט זיך געבאָדען אין יום, האָט איהם אַ היי-פֿיש צורעכט געמאַכט, מען האָט דעם וועכטער אַרויסגעשלעפט אַ טויטען פֿון וואַסער, די אַדמיניסטראַציע האָט איהם געמאַכט אַ שעהנע לויח, און דער גובערנאַטאָר האָט ביי דער געלעגענהייט מספֿיד געווען זיין גע-טרייען דינער, נאָר אין זיין רעדע האָט ער פֿערגעסען דערמאָנען די בע-ריהמטע פֿראַזע פֿון אַ מיטגליעד פֿון דער בעגנאָדיגונגס-קאָמיסיע: „די היי-פֿיש מווען האָבען וואָס צו עסען.“

XIII

דער „פֿאַמער מאַראָ.“

איינמאַל כאַטש האָבען אונז די היי-פֿיש געטהאָן אַ ווירקליכע טובה, אונז בעפֿרייענדיג פֿון דעם באַנדיט גריפֿאַר. נאָר די לאַגע אונזערע איז פֿונדעסטוועגען ניט בעסער געוואָרען. די אַדמיניסטראַציע האָט פֿערפֿאַלגט די פֿאַליטישע פֿערשיקטע מיט די שרעקליכ-סטע מיטלען, ניט נור פֿלעגט מען אונז בעליידיגען פֿאַר יעטוועדע קלייניג-קייט, נאָר מען האָט אונז אָנגעהויבען נאָכשפּיאַנירען, אונז נאָכגעהן טריט ביי טריט; וואו מיר האָבען זיך אַ קעהר געטהאָן, איז געשטאַנען אַ שפּיאָן. ס'איז אזוי ווייט געקומען, אַז מיר האָבען מורא געקראָגען צו ריידען צווישען זיך הויך אויף'ן קול. אין יענער צייט האָט זיך געמאַכט אַ שטיקעל סקאַנדאַל, וועלכען ס'וועט ניט זיין איבעריג דאָ איבערצוגעבען. אַ געוויסער קאָלאָניסט מיט'ן נאָמען מאַראָ, אַ זעכציג יעהריגער מאַן מיט אַ זעהר סימפּאַטישען אויסזעהן, פֿלעגט אַפֿט קומען צו אונז צו גאַסט,

ס'האָט אויסגעזעהן, אז ער אינטערעסירט זיך זעהר אין אונזער שיקואל און ער האָט אינו מעהר ווי איינמאָל פֿערזיסט די ביטערע מאַמענטען אונזערע מיט זיינע פֿריינדליכע ווערטער.

מאָראָ האָט אָנטהייל גענומען אין די אויפֿשטענדע פֿון 1848 און ווי ס'ווייזט אויס אויך אין דעם אויפֿשטאַנד פֿון 1871. דאָס איז געווען אַן אַל-אַלטער רעוואָרציאָנער, און ס'איז גענוג געווען אַ קוק צו טהאָן אויף איהם, און מען האָט גלייך געקראָגען דעם גרעסטען צוטרוי צו איהם. ער פֿלעגט אַמט קומען זיך זעהן מיט מיר אין מיין שטיבעל, וואו מיר פֿלעגען אָבויצען גאַנצע שטונדען און ריידען איבער דעם טרויעריגען אישטאַנד פֿון די פֿערשיקטע.

— זעהט איהר, — האָט ער מיר עטליכע מאָל געזאָגט — אזוי לאַנג ווי די היגע אַדמיניסטראַציע וועט ליגען אין סאָלאַטסקע הענד, וועט עס אַנג-דערש נישט ווערן. דיווע סאָלאַטשען האָבען נישט קיין שום שכל, ווי אזוי צו פֿיהרען אזאָ קאָלאָניע ווי דיווע. זיי ווייסען בלויז איין זאָך: הערשען מיט'ן שווערד. די פֿערשיקטע זיינען ביי זיי אין די אויגען ווי רעוואָלוציאָנען סאָל-דאַמען און זיי האַלטען כסדר אין איין ווידערהאַלען גאַליפֿעס פֿראַזע: „דער-שיסט מיר אַקאַרשט אָט די אַלע הינט!“

איך בין זיך מודה, אז דיווער אַלטער מאַן האָט געוואונען מיין צוטרוי און איך בין צוגעבונדען געוואָרען צו איהם מיט אַ וואַרעמער פֿריינדשאַפֿט. דיוועלעב פֿריינדשאַפֿט האָט ער זיך אויך געמאַכט צווישען אַלע אי-בעריגע פֿערשיקטע. מיר האָבען איהם אַלע געהאַלטען פֿאַר איינעם פֿון אונזערע.

דערפֿאַר האָט מאָראָ גאָרנישט נושאַ הן געווען ביי די וועכטער אין די אויגען. יעדענפֿאַלס האָט דאָס אזוי אויסגעוויזען. ס'איז אמת, אז זיי פֿלעגען איהם נישט טשעפען, איהם נישט שמערן אין זיין אַרבייט, אין זיינע געשעפֿטען, וואָס ער האָט געפֿיהרט אויפֿ'ן אינזעל, נאָר פֿריינדליך זיינען זיי קיינמאָל נישט געווען צו איהם. אדרבה, מאָראָ האָט זיך כסדר געהאַט צו בעקלאָגען, אַ צוליעב דעם, וואָס ער האָט נישט קיין גוטען נאָמען ביי דער אַדמיניסטראַציע, ביים גובערנאַטאָר, קען ער זיך נישט צושלאָגען צו אַ שטיקעל פֿערמעגען אויפֿ'ן אינזעל.

— אזוי לאַנג ווי דיווער גובערנאַטאָר וועט זיין דאָ, — פֿלעגט דער אַל-טער מאָראָ זאָגען — וועל איך זיך נישט קענען דערשלאָגען צו וואָס עס איז, ווייל מען פֿערפֿאַלגט מיך צוליעב מיינע פֿאַרטנעשריטענע אידעען, אין איך וועל נישט זיין ערשטוינט, אַז מען וועט מיך אין אַ שעהנעם טאָג גאָר אַרויס-שקען פֿון ניי-קאַלעדאָניען. וואָס ווילט איהר? איך קען נישט מאַכען קיין הויפֿה'לאַך און זיך בייגען אין דרייען ווי אַנדערע... דער גובערנאַטאָר האָט מיר שוין עטליכע מאָל געלאָזט וויסען, אז ער וואָלט זיך וועלען זעהן מיט מיר און זיך דורכריידען וועגען געוויסע זאַכען, אָבער איך האָב איהם אפילו

ניט געענטפערט. ס'וואָלט געווען אַ שאַנד און שמאַך פֿאַר מיר אַרויפצומרע-
טען אויף זיין שוועל, נו, אונטער אַזעלכע אומשטענדען פֿערשמעהט איהר
דאָך שוין, וואָס די אַרמיניסטראַציע האַלט פֿון מיר. מען רופֿט מיר: „דער
רעוואָלוציאָנערער פֿאַרמער“. נאָ, און איך בין שמאַלץ מיט דיזען נאָמען.

אזוי פֿלעגט דער „פֿאַטער מאַראָ“ ריידען מיט אונז, און קיינער האָט
ניט געקענט צוויפֿלען אין דער ריכטיגקייט פֿון זיינע ווערטער.

כאָטש ס'האָט אויסגעוויוען, אַז ער ווערט פֿערפֿאַלגט פֿון די שפּיאָנען,
פֿלעגט ער דאָך קומען צו אונז כמעט יעדען אָווענד, פֿלעגט מיטבריינגען מיט
זיך אמאָל אַ הוהן, אמאָל אַ פֿלאַש וויין און זיצען גאַנצע שטונדען און ריי-
דען מיט אונז.

מיר האָבען קיין בעסערן פֿריינד ניט געהאַט ווי דעם אַלטען קאַלאָניסט.
אַלעס, וואָס מיר האָבען געדאַרפֿט אין אויב ער איז נור אים שמאַנד געווען
עס צו טהאָן פֿאַר אונז, האָט ער עס געטהאָן מיט פֿערנגיגען. קיין זאַך איז
פֿאַר איהם ניט שווער געווען.

מיר האָבען געהאַט צווישען אונז אַן אַלטען פֿערשיקטען מיט'ן נאָמען
כאַלעקאַ.

מען האָט איהם אין 1871 געכאַפט מיט די וואַפֿען אין די הענד אויף
דער באַריקאדע פֿון קליניאָנקור און ער איז פֿעראורטהיילט געוואָרען פֿער-
שיקט צו ווערן אויף אייביג קיין ניי-קאַלעדאָניען.

כאַלעקאַ האָט אַריבערגעטראָגען מיט קוראזש די ימורים פֿון דעם גלות.
נאָר די, וואָס זיינען געווען מיט איהם אינטימער בעקאַנט, האָבען געוואוסט,
אַז ער טראָגט אַ ווייטאָג אין האַרצען. אַ זוהן האָט דער אַלטער איבערגע-
לאָזט אין. פֿאַרזי, אַ זוהן, וועמען ער האָט זעהר געליעבט, און ער האָט
געשרוימט אין געהאַפֿט צו האָבען. דעם זוהן זיינעם לעבען זיך. מעהר ווי
איינמאָל האָט ער זיך געווענדעט קיין פֿראַנקרייך מיט ביטעס, אַז מען זאָל
ערלויבען זיין קינד צו קומען קיין ניי-קאַלעדאָניען, נאָר זיין מיה איז געווען
אַרויכגעוואָרפֿען.

איך האָב דערזעהלט מאַראָ'ן וואָס מיט דעם אַלטען מאַלעקאַ טהוט זיך
אין ער האָט פֿערשפּראַכען עפעס צו טהאָן אין דעם.

— פֿערשטעהט זיך, אַז איך האָב קיין שום איינפֿלוס ניט ביי דער רע-
גירונג, — האָט ער געזאָגט — נאָר איך האָב אַ בעקאַנטען יונגען מאַן, וועל-
כער איז אָנגעשטעלט אין דעם יוסטיץ-מיניסטעריום, איך וועל איהם שרייבען
און איהם רעקאָמאָנדירען דעם יונגען מאַלעקאַ, און מיר וועלען זעהן, פֿילייכט
וועט עס העלפֿען.

מיר האָבען אפילו ווינציג וואָס געבויט דערויף, נאָר דאָך אַ שטיקעל
האַפֿנונג איז דאָס פֿאַרט געווען.

אין צוויי מאָנאַט אַרום איז אין דעם פֿאַרט פֿון נומעאַ אָנגעקומען אַ
שיף פֿון פֿראַנקרייך, בריינגענדיג מיט זיך אַ געוויסע צאָהל בעאַכטע און אַ

צוואנציג פאטאזשירען, צווישען וועלכע עס האָט זיך געפֿינען אַ יונגער מאַן, מאַנער און זעהר אַרים געקליידעט.

דאָס איז געווען מאַלעקאָ'ס זוהן.

מען קען זיך פֿאַרשטעלען די שמחה פֿון דעם אַלטען מאַן, וועלכער האָט צוריקגעפֿונען זיין זוהן, נאָכדעם ווי ער האָט גערעכענט, אַז ער האָט איהם שוין פֿערלאָרען אויף אייביג.

ער האָט גאָרניט געוואיסט, ווי אזוי אָבצידאנקען מאַראַץ פֿאַר זיין טובה, אין זייט דאָן איז צווישען דויע צוויי אַלטע לייט געשלאָסען געוואָרען אַ זעהר אייניגע פֿריינדשאַפֿט.

דאָך איז די לאַגע געווען אַ שווערע.

וואָס זאָל דער ניי-געגעקומענער טהאָן? פֿון וואָס וועט ער לעבען?

דער אַלטער מאַראַץ האָט גלייך אוועקגעמאכט מיט דויע שווייגקייטען, ער האָט צוגענומען מאַלעקאָ'ס זוהן צו זיך. דער יונגער מאַן איז גע-ווען אַ גוטער ביכהאַלטער אין מאַראַץ האָט איהם געגעבען אַן אַרבייט צו בריינגען אין אָרדנונג זיינע שריפֿטען און איהם פֿיהרען די ביכער. דערפֿאַר האָט ער איהם געצאָהלט זעכציג פֿראַנק אַ מאָנאַט.

זעכציג פֿראַנק! אין ניי-קאלערדאָניען איז דאָס געווען אַ גאַנצער אוצר, איך בין נאָך אַלץ געווען אויף דעם האַלב-אינוועל דיקאָס, נישט קוקענדיג אויף די וואַרונגען פֿון דעם גובערנאַטאָר זיינען מיר דאָרט געבליבען, און ער האָט קיין מוטה נישט געהאַט אונז מיט געוואַלד אוועקצושרייבען פֿון דאָרט, מיין שטיבעל איז געווען אַ מין קראַנקע היין, וואו איך פֿלעג ציוניג-געהמען די אַלע אונגליקליכע, וועמען מען האָט נישט געוואַלט אַריינגעהמען אין שפיטאַל.

נישט האָבענדיג קיין מעדעצין זיי צו געבען, פֿלעג איך זיי כאַכען גע-וויסע מאַכלים זיי צו קרעפֿטיגען.

דער אַלטער מאַראַץ פֿלעגט אונז קומען צו הילף.

צווישען מיינע חולאים איז געווען איינער מיט'ן נאָמען פּואַריע, אַן אַל-טער בוי-מייסטער פֿון דער פֿלאַטע.

דויער מאַן האָט געליטען פֿון אַ שווערען בראַנכיט, און כאַטש ער האָט געהאַט אַ געפֿעהרליכע היץ און האָט זיך קוים געהאַלטען אויף די פֿיס, איז ער כּסדר געווען גרייט צו געהן צוריק צו זיך אין שטיבעל אַריין.

— וואָס איילט איהר זיך? — פֿלעג איך איהם זאָגען— איהר האָט דאָך גענוג צייט. ווערט אַפֿריהער געזונד.

נאָר פּואַריע האָט זיך אַלץ נישט געוואַלט בערוהיגען.

— מען וואַלט געזאָגט, אַז איהר האָט איבערגע-אַזש אַן אוצר דאָרט ביי אייך אין שטיבעל און איהר האָט מורא, מען זאָל אייך נישט בע'גנב'ענען, — האָב איך זיך איינמאַל אָבגערופֿען צו איהם.

פּואַריע האָט אַ שטייכער געטהאָן און געענטפֿערט:

— ס'איז ניט קיין אוצר, נאָר יעדענפֿאַלס אַזוי ווי אַן אוצר... איבערי-
גענס, פֿאַר אייך דאַרף איך זיך דאָך ניט בעהאַלטען. שוין צוויי יאָהר, אַז
איך בוי אַ שיף, וואָס וועט קענען אַוועקפֿיהרען פֿון דאַנעט אַכט, פֿיליכט
ניין פֿערשיקטע.

— אַזוי, —האָב איך געזאָגט— איהר האָט אַלזאָ גוט אויסגענוצט אייער
צייט... נו, און דאָס שיף, האַלט איהר שוין ווייט דערמיט?
— ס'איז שוין כמעט פֿאַרטיג. ס'פֿעהלט בלויז דער זעגעל און די
לייווענט.

כ'האָב זיך גוט איינגעקוקט אין פּואַרע'ן, דיינקענדיג, אַז ער רעדט פֿון
היין. ער האָט פֿערשטאַנען וואָס איך טראַכט און ער האָט מיר פֿערזיכערט,
אַז דאָס איז ניט קיין שפּאַס, נאָר אַ ווירקליכקייט.
— מיין שיף, —האָט ער געזאָגט— איז זעקס מעטער לאַנג און צוויי
מעטער ברייט.

און דאָס האָט איהר איינער אַליין געבויט?
— ניין, —האָט פּואַרע געענטפֿערט— אַ קאַמעראַד האָט מיר געהאַלפֿען,
לואוועל... איהר קענט דאָך איהם?
— געוויס, —האָט איך געזאָגט.

— צוויי יאָהר צייט האָבען מיר געאַרבייט טאַג און נאַכט, און איהר
קענט זיך פֿאַרשטעלען וואָס פֿאַר פֿערשיעדענע קונצ-שטיק מיר האָבען גע-
דאַרפֿט אָנווענדען, מען זאָל אונז ניט כאַפֿען ביי דער אַרבייט.
און פּואַרע האָט מיר דערצעהלט, ווי אַזוי ער מיט לואוועל'ן האָבען
געאַרבייט אין דער שטיל, בעהאַרטענערהייט, און כמעט אין גאַנצען פֿאַרטיג
געמאַכט דאָס שיף.

— אַלעס וואָס מען דאַרף נאָך טהאָן, —האָט ער געזאָגט— איז אויפֿ-
שטעלען דעם זעגעל. דאָס וועט ביי אונז נעהמען העכסטענס אַ טאַג. דער-
נאָך וועט מען דאַרפֿען אָנציהען די לייווענט, און דאָ קומט די הויפט צרה,
וואו קריגט מען לייווענט?

— לייווענט? לייווענט? —האָט זיך אָבגערופֿען דער, פֿאַטער מאַראָ,
וועלכער איז אַרײַנגעקומען צו מיר אין שטיבעל אונבעמערקטערהייט און האָט
געהערט דעם סוף פֿון אונזער געשפרעך. —איך וועל אייך שאַפֿען אַזויפֿעל
לייווענט וויפֿעל איהר דאַרפֿט נור...

פּואַרע האָט מיר דערלאַנגט אַ וואונק, ניט וויסענדיג ווי זיך צו האַל-
טען אַנטקעגען דעם אַלטען קאַלאָניסט.
— האָט קיין כּוּראַ ניט, —האָב איך איהם געזאָגט שטילערהייט. —דער
פֿאַטער מאַראָ איז איינער פֿון אינזערע בעסטע פֿריינד; איהר קענט האָבען
דעם פֿולען צוטרוי צו איהם.

אַבער פּואַרע איז אַפֿנים ניט געווען זיכער מיט מיינע ווערטער,
דאָן איז מאַראָ צוגעגאַנגען צו איהם, האָט איהם פֿריינדליך אַ קלאַפּ
געטהאָן איבער'ן פֿלויצע און געזאָגט:

- נא, מיין ליעבער יונג, ווי איך זעה, ביסט דו גאָר קיין גאָר ניט...
דו לאַנגוויילסט זיך דאָ אויפ'ן אינזעל און דו ווילסט זיך אָבטראַגען פֿון דאָ-
נעט. דו ביסט גאַנץ גערעכט, ניט איך וועל דיך פֿאַרהאַלטען דערפֿאַר,
אדרבה, די פֿרייהייט, זעהסט דו, דאָס איז דאָס טהייערסטע, וואָס אַ מעניש
בעוויזט. ווי איך פֿערשטעה האָסט דו געבויט אַ שיף... איז עס כאָטש שטאַרק
גענוג? ווייל ווייסט דו, מיין ליעבער, דער ים איז זעהר אינרוהיג. דאָ אין
דעם געגענד.
- איך גלויב, אַז אינווער שיף איז פֿעסט, — האָט פּוּאַרע געענטפֿערט
— אַלואַ, זעהר גוט, האָסט, ווייזט אויס, ניט פֿערלאָרען דין צייט פֿאַר
גאַרנישט. דאַרפֿסט האָבען לייווענט, זאָגסט דו?
— יאָ, — האָט דער פֿערשיקטער געענטפֿערט.
- ווי מיינסט דו, אַן איבערצוג פֿון אַ וואַגען וועט זיין גוט פֿאַר דעם
וואָס דו דאַרפֿסט?
- אויסגעצייכענט, — האָט פּוּאַרע געענטפֿערט, — כ'וועל עס צושניידען
אין צווייען און מאַכען צוויי לייווענטען.
- גוט! דו וועסט עס קריגען פֿון מיר. וואו דאַרף מען דיר עס
בריינגען?
- איהר קענט עס צושיקען צו מיר אין שטיבעל, דאָס לעצטע רעכטס.
— אָבגעמאַכט. אָבער ווען?
- נאָ, לאַמיר וואַגען אין דריי טעג אַרום, אויב איהר ווילט,
— גוט, איך וועל אַלואַ איינפֿאַקען דעם איבערצוג אין אַ זאַק און עס
איך צושיקען, וועט מען מיינען, אַז דאָס איז אַ זאַק מיט קאַרטאָפֿעל, וואָס
איך לייג אַוועק אויף אַ שטיקעל צייט ביי דיר אין שטיבעל.
- דער פֿערשיקטער האָט וואַרים געדאַנקט דיווען מאַן, וואָס איז איהם
געקומען צו הילף.
- דו האָסט מיר גוט וואָס צו דאַנקען, מיין פֿריינד, — האָט מאַראַ גע-
זאָגט — כ'בין גליקליך, וואָס איך קען דיר בעהילפֿ. יין, אָבער דו וועסט
דאָך ניט זיין איינער אַליין אויפ'ן שיף.
- כ'וועל קענען מיטגעהומען מיט זיך זיבען אָדער אכט קאַמעראַדען.
— און ווער וועט אַרויספֿיהרען דאָס שיף פֿון דעם קאַלעדאַנישען
קאַנאַל?
- איך, — האָט פּוּאַרע געענטפֿערט,
— דו ביסט אַלואַ אַ שיפֿס מאַן?
- יאָ; ניט קיין זעהר גוטער, נאָר דאָך, כ'וועל עס קענען דורכפֿיהרען.
— און איהר וועט דאָך, פֿערשטעהט זיך, פֿאַהרען קיין אויסטראַליען?
— נו אַודאי.
- נאָר די ריווע, ווייסט איהר דאָך, איז אַ לאַנגע. מען דאַרף האָבען
לעבענס-מיטלען. האָט איהר זיי?
- מיר וועלען עס קריגען.

— איך וועל עס איך קענען פֿערשאַפֿען, — האָט מאַראַ געזאָגט — נאָר פֿערשטעקט זיך, אָו איך וועל עס ניט קענען צושיקען מיט עטליכע טעג פֿריהער, ווייל דאָס קען פֿעראַטעהען דעם גאַנצען פּלאַן. דו וועסט מיר אַלואַ מוזען לאָזען וויסען מיט אַ מאָג פֿריהער, איידער איהר וועט זיין גרייט אָב-צופֿאַהרען. אַ פֿאַר ווערטער וועלען זיין גענוג, און איך וועל שוין וויסען וואָס איך האָב צו טהאָן, נאָר... ביז וואַנעט איהר פֿאַהרט אָב מוזט איהר זיין פֿאַרויכטיג, זעהר פֿאַרויכטיג.

— אָה! ווייט רוה-ג, — האָט פּואַריע געענטפֿערט — איך וועל שוין גוט אַכטינג געבען.

און דער אַלטער מאַראַ איז אַזעק, נאָכדעם ווי ער האָט זעהר וואַרים געדריקט פּיאַריע'ס האַנד.

אַז ער איז אַרויס פֿון מיין שטיבעל, האָט מיר פּואַריע ערקלעהרט, אַז איהם פֿעדריכט וואָס ער איז געווען אזוי אָפֿען מיט מאַראַ'ן.

— כ'האָב מורא, אַז עס איז געווען צו לייכטזיניג פֿון מיר, איהם אַלעס צו דערצעהלען, — האָט ער געזאָגט, — ווייט איהר כאַטש זיכער מיט דיזען מאַן?

— אָה, געוויס! — האָב איך געענטפֿערט — וואָס זשע, איהר קענט איהם גאָרניט? מען רופֿט איהם דאָ „דער פֿאָטער פֿון די פּאָליטישע פֿער-שיקטע“, דאָס האָט ער דאָס אויסגעוויקט, מען זאָל מאַלעקאָס זעהן לאָזען פֿאַהרען אַזער פֿין פֿראַנקרייך. ער איז אַ בראַווער מאַן, דאָס קען איך אייך פֿעדריכערן.

— ווי באַלד איהר זאָגט מיר אַזוי, גלויב איך אייך, — האָט פּואַריע געענטפֿערט.

און פּיאַריע האָט מיר ערקלעהרט, אַז שוין אויף מאַרגען האָט ער בדעה צו פֿערלאָזען מיין שטיבעל, ווייל ער פֿיהלט זיך שוין געזונד, און אַז ער וויל זיך גלייך נעהמען צו דער אַרבייט און צוגרייטען אַלעס וואָס איז נייטיג צום אַנטלויפֿען.

איהר ווייסט דאָך וואַהרשיינליך, אַז מיר וועלען אייך מיטנעהמען, טהיי-ערע לואיזע, — האָט ער זיך אָבגערופֿען. — שפעטסטענס אין דריי וואָכען אַרום וועלען מיר שוין ניט זיין אין ניי-קאָלעדאָניען.

איך האָב זיך געפרוואוּט געבען צו פֿערשטעהן דעם בראַווען יונג, אַז עס זיינען פֿאַרהאָן צווישען די פֿערשיקטע אַסך אינטערעסאַנטערע פּערזאָנען פֿאַר מיר, נאָר ער האָט ניט געוואָלט וויסען דערפֿון.

— איהר וועט זיין צווישען אונז, — האָט ער געזאָגט. — מיר וועלען אָהן אייך ניט אָבפֿאַהרען פֿון דאַנעט, איך וועל ליעבערשט צוברעכען מיין שוף! אויף מאַרגען איז פּואַריע אוועק, כאַטש ער איז נאָך ניט געווען פֿאַל-קאָם געזונד.

פּופּזעהן טעג צייט האָב איך פֿון איהם גאָרניט געהערט.

ענדליך, איינמאל שפעט בינאכט איז ער געקומען צו מיר און האָט מיר מיט פֿרייד געזאָגט :

— איהר ווייסט, ס'איז מאָרגען.

— אויף געוויס?—האָב איך געזענט.

— אַזוי ויכער ווי ס'איז איצט נאכט, איך האָב שוין צו וויסען געגעבען

דעם „פֿאַטער מאָראָ"; ער וועט אונז צושיקען די עסענוואַרג. איהר ווייסט?

איך האָב שוין געקראָגען דעם איבערציג פֿון זיין וואָגען, וואָס ער האָט מיר

פֿערשפּראָכען, אָן אויסגעצייכענטע זאך. איך האָב דערפֿון אויסגעשניטען

צוויי גרויסאַרטיגע ליווענטס, וועלכע וועלען זיין ווי געוואונשען אויף'ן ווינד.

דאָס שיף שטעהט שוין גרייט, מיר דאַרפֿען עס בלויז אַרײַנשטופּען אין ים אַרײַן;

דאָס וועט געהמען גיט מעהר ווי עטליכע מינוטען. מאַכט זיך אַלואַ גרייט,

מיין גוטע רואיזע, און מאָרגען אַרום צעהן אַזײַגער ביינאכט זאָלט איהר זיך

געפֿינען אויף דעם „האַזען-בערגעל", ווייל פֿון דאָרט וועלען מיר אָבפֿאַהרען.

אין פּואַרע האָט מיר געגעבען די נעמען פֿון די, וועלכע האָבען גע-

דאַפֿט אַנטלויפֿען מיט איהם צוזאַמען.

אַז ער האָט שוין געהאַלטען ביים אַוועקגעהן, איז אַרײַנגעקומען דער

אַלטער מאָראָ.

— זעה נאָר,—האָט ער זיך אָבגערופֿען, דערוועהנדיג פּואַרע'ן—דו

ביסט דאָ! כ'האָב בעקומען דיין צעטעל... אַלואַ, האָב קיין מורא גיט,

מאָרגען קריגסט דו די עסענוואַרג. איהר וועט האָבען אַ היבשע פּראָוויזיע,

מיינע פֿריינדע, און אויב אייך וועט אויסקומען בלייבען אַ לאַנגע צײַט אויף'ן

ים, קען איך אייך גאַראַנטירען, אַז איהר וועט גיט שטאַרבען פֿון הונגערי...

כ'האָב אַלעס אין זינען געהאַט; איהר וועט זאָגאַר האָבען צוויי פֿעסלאַך

זיסע וואַסער און עטליכע היהנער.

פּואַרע איז געווען אַזוי בענייסטערט, אַז ער האָט גאַרנישט געוואוסט,

ווי אַזוי אָבצוראַנקען דעם אַלטען קאָראַניסט.

— אָבער דאָס אַלעס דאַרף דאָך קאָסטען אַזײַעל געלד,—האָט ער

געזאָגט.—ווי אַזוי וועלען מיר אייך קעגען צוריקצאָהלען די אויסגאַבען, וואָס

איהר מאַכט פֿון אונזערטוועגען?

— לאַמיר גיט ריידען דערפֿון, האָט מאָראָ געזאָגט מיט אַ שמיכעל.—

אַז איהר וועט אַמאָל רייך ווערן אין אויסוואַלען אָדער ערגעץ אַנדערש,

וועט איהר זיך דערמאָנען אָן דעם אַלטען קאָלאָניסט. דערווייל דאַרף מען

בלויז קלעהרען וועגען אייער אָבפֿאַהרען. איז אַלעס גוט צוגעגריי...?

— אַה! געוויס,—האָט פּואַרע געענטפֿערט.

— איהר האָט דאָך אַלעס אין זינען געהאַט?

— נאָ, פֿערשטעהט זיך.

— און וואו זעצט איהר זיך אויף?

— אויף דעם „האַזען-בערגעל".

— ווי שעט ?
— צעהן אזויגער.
— איך מײן, אז איהר וועט האָבען גוטעס וועטער... ס'מאכט זיך אַ
ווינטעל, און איהר וועט נישט דארפֿען בלייבען שטעהן נישט ווייט פֿון ברעג...
דאָס איז דער עינ־... נאָר נישט אַקארשט גוט אַכטינג, מען זאָל אייך נישט
בעמערקען. די לבנה שײנט איצט צו ליכטיג.
— מיר וועלען שוין אַכטונג געבען, — האָט פּוּאַרע געענטפֿערט.
— און וועמען געהאט איהר מיט ? — האָט געפֿרעגט דער אַלטער מאָראָ.
— קען איך זײ, די קאַמעראַדען, וועלכע פֿאַהרען מיט אייך ?
פּוּאַרע האָט אויסגערעכענט עטליכע נעמען, דערנאָך מײנעס.
— אַזוי ! דויע גוטע לואיזע איז אויך צווישען די, וואָס אַנטלויפֿען. נאָ,
בעסער פֿאַר איהר, כאַטש פֿאַר מיר איז דאָס גאָרנישט גוט !... איך פֿערליר
אַ פֿריינדליך, און אַן אַמײע פֿריינדליך ; נאָר...
און טרעהרען האָבען זיך געשמעלט ביים אַלטען אין די אויגען.
נאָרדעס ווי פּוּאַרע האָט פֿין דאָס נײַ בעדאַנקט זײן רעטער, איז ער
אַרויס פֿון מײן שטיבעל און איז פֿערשוואַנדען אין דעם הויש פֿון דער
נאַכט.
אין אַ ווילע אַרום האָט זיך „פֿאַטער מאָראָ“ אָנגעזעענט מיט מיר,
זאָגענדיג :
— נאָ, צום ווידערזעהן, אָדער בעסער געזאָגט, אַדיע, מײן גוטע לואיזע,
וואָרים ס'איז גאַנץ מעגליך, אז מיר ווערען זיך שוין קיינמאָל נישט זעהן. איך
בין אַלט ; איך וועל שוין קיינמאָל נישט צוריקפֿאַהרען קײן אײראָפּאַ, און איהר
וועט דאָך העכסט וואַהרשיינליך זיך קיינמאָל נישט אומקעהרען אַהער אין נײַ-
קאַלעדאָניען.
איך בין געווען געריהרט.
דויער מאַן איז געווען אַזוי גוט אין אַזוי פֿריינדליך צו אונז, אז עס האָט
מיר ווירקליך וועה געטהאָן דאָס האַרץ זיך מיט איהם צו שוידען...
אויף מאָרגען אין דער פֿריה בין איך אויפֿגעשטאַנען בעגינען צו טאָג.
כײַהאַב צוגעגרייט אַלעס, וואָס איך האָב געדאַרפֿט צו דער רײזע. בײַ-
טאָג זײנען געקומען צו מיר עטליכע קאַמעראַדען, וועלכע האָבען געזאָלט
אָבפֿאַהרען מיט אונז.
דעם גאַנצען טאָג האָבען מיר אַלע געהאַט אַ דאָפֿעלטען געפֿיהל פֿון
פֿרייד, פֿערמישט מיט אינרוהיגקײט.
ענדליך איז געקומען די נאַכט.
וואָס געהאטער מיר זײנען צוגעקומען צו דער שטונדע פֿון ערלויבונג,
אַלץ מעהר האָבען אונזערע הערצער געקלאַפֿט פֿין שרעק.
אַרום האַלב צעהן אזויגער בין איך אַרויס אויפֿ'ן וועג צום האָזען-בער-
געל, וואו איך בין אָנגעקומען עטליכע מינוט פֿאַר צעהן.

דאָס שיף האָט זיך שוין געשאַקעלט אויף'ן וואַסער, האַלב פֿערשטעלט
פֿון די פֿעלזען און די בוימער פֿון'ס ברעג.
אינע נאָך די אנדערע האָבען מיר אָנגעפֿאַנגען זיך אויסזעצן אין דעם
דאָזיגען שיף, וואָס מיר האָבען אַ נאַמען געגעבען, דער רעטער.
נאָר פֿלוצלינג האָט זיך אַרויסגעריסען אַ פֿערצווייפֿלונגס-זיפֿען פֿון אונ-
זערע אַלעמענס הערצער.
מיר וויינען געווען ניין פֿערוואַנען און דאָס שיף האָט געקענט אַרויפֿנעה-
מען אויף זיך בלויז זיבען פֿאַסאזשירען.
אַן אַכטער וואָלט שוין געווען אַ געפֿאַהר, און דאָס שיף וואָלט זיך
לייכט געקענט איבערקעהרען.
— מיין גאָט! מיין גאָט! וואָס טהוט מען?— האָט זיך אָבגערופֿען פֿון-
אַרע מיט אַן אויסדרוק פֿון פֿערצווייפֿלונג אויף זיין געזיכט.
— מען טהאָר קיין צייט נישט פֿערלירען.— האָב איך געענטפֿערט.— פֿאַהרט
געזונדערהייט, מיינע פֿרוינרע, איך בלויב דאָ.
עס האָבען זיך אויפֿגעהויבען פֿראַטעסטען פֿון אַלע זייטען.
— ניין, ניין, גוטע לואיווע, איהר קומט מיט אונז... די מענער מווען
זיך אויפֿפֿערן... צוויי פֿון אונז וועלען בלייבען, איהר פֿאַהרט מיט; ס'מוז
אַזוי זיין.
איך בין שוין געווען אַרונטערגעגאַנגען פֿון שיף.
— ניין,— האָב איך זיך אָבגערופֿען.— איך בלויב. ס'וועט אייך גאָרניש
העלפֿען, איהר וועט עס ביי מיר נישט פֿועל'ן.
— אָבער אייער מוטער, לואיווע,— רופֿט זיך אָב צו מיר אַ קאַמעראַד,
— וואָס זשע, איהר דיינקט גאַרניש פֿון איהר ?
— קענט איהר דאָס גלויבען? אָבער איהר האָט דאָך אַלע מוטערס...
איהר האָט פֿרויען, קינדער, וואָס וויינען נאָך אייך. פֿאַהרט, זאָג איך אייך,
און לאָזט מיך דאָ. איך ווער שוין ווי עס איז געפֿינען אַ געלעגענהייט ווען
עס איז צו אַנטלויפֿען פֿון דאַנעט...
ס'האָט געשלאָגען צעהן אַזייגער.
— נו, וואָס וואַרט איהר נאָך?— האָב איך אַ געשריי געטהאָן.— פֿאַהרט,
אָבער פֿאַהרט דאָך!
אַ שטימע האָט זיך אויפֿגעהויבען:
— לואיווע! מיר בעטען אייך נאָך אַמאָל, קומט מיט אונז.
— ניין.— האָב איך געענטפֿערט.— פֿאַהרט, איך בלויב דאָ.
דאָס שיפֿעל האָט זיך לאַנגזאַם גענומען גליטשען אויף'ן וואַסער און
איך בין געבליבען אויף'ן ברעג צוזאַמען מיט דעם פֿערשיקטען דימיען, אויף
וועמען דער גורל איז געפֿאלען אַרונטערוועהן פֿון דער באַרקע.
עטליכע אויגענבליקען האָבען מיר בעטראַכט דאָס זעגעל-שיף, וואָס איז
געגאַנגען מיט שנעלע טריט פֿאַרווערטס אין ים אַרײַן.

די לבנה האָט געשיינט אזוי העל, אז מען האָט געקענט זעהן יעדע מינדעסטע בעוועגונג, וואָס דאָס קליינע שיפֿעל האָט געמאכט.

מיט אמאָל האָט מיר דימיען אָנגעכאפט פֿארן אַרים.
— דאָרט! ... דאָרט! — האָט ער זיך אָבגערופֿען — אייהר זעהט ?

— יאָ, — האָב איך געענטפֿערט, א צומישטע.
איך האָב אייך דערזעהן צוויי דאמפֿ-שיפֿען, וועלכע האָבען זיך אַרויס-געלאָזט אויף ים.

ס'איז קלאָהר געווען, אז זיי האָבען נאָכגעשפּירט דאָס זענעל-שיפֿ פֿון די פֿערשיקטע, ווייל זיי זיינען פֿלוצלונג אַרויס פֿון הינטער די פֿעלזען און האָבען זיך געלאָזט לויפֿען גלייך אויף דעם שיפֿעל.

— אַה, די אונגליקליכע! — האָב איך א געשריי געטהאָן — זיי זיינען פֿערלאָרען!

— יאָ, — האָט טרויעריג געמורמלט דימיען.
פֿלוצלינג האָט זיך אין דער שטילקייט פֿון דער נאַכט אייפֿגעוויכען א גראָבער קול :

— ווער איז דאָרט ?

קיינער האָט ניט געענטפֿערט.

דאָס זענעל-שיפֿ פֿין די פֿערשיקטע האָט זיך מיט אמאָל א קעהר גע-טהאָן, זיך שטארענדיג צוריקגעהן וואָס גיכער צום ברעג, נאָר די צוויי דאמפֿשיפֿען זיינען גלייך געווען אויף איהם.

דאן האָבען מיר גאַנץ דייטליך בעמערקט, זיי עטליכע וועכטער האַל-טען אָנגעשטעלט זייערע רעוואָלווערן געגען די אונגריקליכע פֿערשיקטע, באלד איז געוואָרען א גרויכער גערודער.

צוויי פֿון אונזערע קאמעראדען האָבען זיך אַריינגעוואָרפֿען אין ים, כרי ניט אַריינצופֿאלען צו די וועכטער אין די הענד.

דערנאָך איז געוואָרען שטיל. די וועכטער אויף די צוויי דאמפֿ-שיפֿען זיינען אַרומגעלאָפֿען ווי די פֿער'ס'טע מיז, און באלד האָבען מיר געזעהן, ווי מען געהט אונזערע אונגליקליכע חברים אַרויף דורך א שטריק-לייטער אויף איינעם פֿין די שיפֿען.

זיי זיינען געווען געאָנגענע.

אזוי איז דורכגעפֿאלען דיזע אונטערזעהמונג, וועלכע איז פֿונדעסטווע-גען אָנגעפֿיהרט געוואָרען מיט אַזא געשיקטקייט.

קיין צווייפֿעל ניט, אז דער צופֿאל האָט זיך דאָ אַריינגעמישט און גע-מאַכט א שטריך אין אונזערע רעכנונגען.

זעלטען ווען די דאמפֿ-שיפֿען האָבען זיך ביינאַכט געפֿונען אויף די-זען פֿלאַץ.

יאָ, ס'איז א ביטערער צופֿאל! האָב איך זיך געטראַכט.

וואָס וועט אַצונד ווערן פֿון אונזערע אונגליקליכע קאמעראדען ?

א היבשע ווילע האָב איך נאָכגעקוקט די צוויי דאָמפּפּשיפּען, וועלכע האָבען געפּיהרט די געפּאָנגענע און געשלעפט מיט זיך דאָס קליינע זע-געל-שיף.

אז ווי זיינען ענדליך פּערשוואונדען, בין איך אינאיינעם מיט דימיען און צוריק אין לאַגער און דאָרט בין איך גלייך אַרײַן צו מיר און שטיבעל. ווער קען בעשרייבען די טרויעריגע נאכט, וואָס איך האָב פּערבראכט, קלעהרענדיג וועגען אונזערע אַרעמע פּריינדע, וועלכע האָבען נאָר וואָס געהאט דאָס אונגליק צו זעהן, ווי זייער האָפּנונג איז אזוי פּלוצלינג אונטער-געגאנגען!

אויף מאָרגען אין דער פּרייה איז די גאַנצע אַרמיניסטראַציע געווען אויף די פּיס.

דער גובערנאַטאָר איז אַליין אַרונטערגעקומען צום ברעג און האָט מיט אויפּמערקזאַמקייט בעטראכט דאָס זעגל-שיף, וואָס לואוועל און פּואַרע האָבען אויפּגעבויט.

ער איז געווען אַרומגערינגעלט פֿון וועכטער.

— ס'איז מערקווירדיג, — האָט זיך דער גובערנאַטאָר אָנגערופּען — ווי אַרעסטאַנטען זאָלען קענען זיין אזוי פּעהיג צו בויען שיפּען!

— אַה, די חברה-לייט האָבען אַ גוטע ידיעה אין די זאַכען, — האָט געענטפּערט אַן אויפּזעהער.

אַליראַן האָט געשמייכעלט און מיט אַ צופּרידענעם טאָן געהאַלטען אין איין ווידערהאַלען:

— מערקווירדיג! ... זעהר מערקווירדיג!

און די אויפּזעהער האָבען איהם צוגעבאַמקעט:

— יא, יא, זעהר מערקווירדיג!

מיט אַמאָל האָט דער גובערנאַטאָר אַ פּרעג געטהאָן:

— און וויפּיעל זיינען זיי געווען אין ריווען שיף?

— זיבען, הערר גובערנאַטאָר. מיר האָבען געפּאָנגען גענומען פּינף פּיין

זיי, צוויי האָבען זיך אַרײַנגעוואָרפּען אין ים און זיינען דערטרונקען געוואָרען.

— איהר זייט זיכער, אז זיי האָבען זיך דערטרונקען?

— יא, מיר האָבען געפּונגען צוויי טויטע קערפּער.

— אַהא! — האָט קאָלאָנעל אַליראַן געזאָגט. — פּערשטעהט זיך, די

פּינף פּערשיקטע, וואָס איהר האָט געפּאָנגען, זיינען דאָך אוראי איצט אין געפּענגניס?

— יא, הערר גובערנאַטאָר, — האָט געענטפּערט דער אויבער-וועכטער.

— זאָל מען זיי שליסען אין דאָפעלטע קייטען און גוט אכטונג געבען

אויף זיי. אַזעלכע חברה-לייט זיינען פּעהיג אויף אַלעס.

איך בין צוגעגאַנגען נאָהענט צו דעם פּלאַץ, וואו זיי זיינען געשטאַנען,

נאָר קיינער האָט מיך נישט בעמערקט.

— דאָס איז געווען אַ שעהנע שטיקעל אַרבייט, וואָס איז אַן עהרע פֿאַר אינזערע אויפֿוועהער, — האָט דער גובערנאַטאָר געזאָגט.
דער אויבער-וועכטער האָט זיך אָנגעבלאָזען, אָקוראַט ווי דיווער קאָמפּלימענט וואָלט אַדרעסירט געווען בלויז צו איהם.

— אַט אפנים מען האָט דאָס אייך געלאָזט וויסען? — האָט דער גובערנאַטאָר געפֿרעגט. — איהר האָט, הייסט עס, געוואוסט, אז אַרעסטאַנטען גרייסען זיך צו, צו אַנטלויפֿען אויף אַ זעגעל-שיף?

איצט האָב איך זיך צוגעהערט מיט דער גרעסטער אינטערעסע.

— יאָ, — האָט געענטפֿערט דער אויבער-וועכטער, — מען האָט עס מיר געלאָזט וויסען.
— ווער?

— אַך, דער גובערנאַטאָר, — האָט געענטפֿערט אַ מאַן, וועלכער האָט זיך דורכגעשפּאַרט דורך דער מהנה פֿון וועכטער.
דיווער מאַן איז געווען דער אַלטער מאָראָ.

איך האָב זיך אַ וואָרף געטהאָן צו איהם, גרייט איהם אַריינצושפּרינגען אין געזיכט אַרײַן, נאָר איך האָב דערפֿיהלט, ווי עטליכע געזונדע אַרעמס האָבען מיר אָנגעכאַפּט און ניט געלאָזט געהן ווייטער.

— באַנדיט! באַנדיט! — האָב איך געשריען. — שפּיאָן!

מאָראָ האָט מיך אָנגעקוקט מיט אַ שמייכל, אין דער צייט וואָס דער גובערנאַטאָר האָט איהם אָבגעגעבען זיין דאַנק און איהם נאָר ניט געקענט גענוג אָבלייבען פֿאַר דעם, וואָס ער האָט געלייסטעט דער אַרמיניסטראַציע.
אַזוי איז דיווער מאַן, אין וועמען מיר האָבען געהאַט אונזער פֿולען צוטרוי; דיווער מאַן, וועלכער איז אַרײַן אין די טיעפֿסטע קעמערלאַך פֿון אונז-זערע געדאַנקען. פֿאַר וועמען מיר האָבען געעפֿענט אונזערע הערצער און ענטדעקט אונזערע סודות — דיווער מאַן איז אַלואָ געווען אַן איינפֿאַכער שפּיאָן!

ער איז געקומען צו אונז, האָט געמאַכט אונזער בעקאַנטשאַפֿט, כדי אונז צו פֿערקויפֿען!...

— פֿיינלינג! באַנדיט! — האָב איך ווייטער געשריען.

— וואָס וויל דיווער פֿרוי? — האָט דער גובערנאַטאָר געפֿרעגט, אָן ווייזענדיג אויף מיר.

אין ער האָט צוגעלייגט קאַלטבליטיג:

פֿיהרט איהר אָב אין טורמע!

איך בין געווען אויסער זיך פֿאַר צאָרן.

זיך אימער ווענדענדיג צו מאָראָ'ן, האָב איך איהם אַריינגעשפּיגען מיין פֿעראַכטונג אין צורה אַרײַן.

און ער האָט ניט אויפֿגעהערט שמייכלען.

די וועכטער האָבען מיך אָבגעפֿיהרט אין געפֿענגניס, דאָרט האָט מען מיך אַריינגעוואָרפֿען אין אַ פֿינסטער קעמערל.

ווי לאנג איך האָב דאָ געוואָלט בלייבען, — האָב איך אויף ריכטיג ניט געוואוסט, נאָר שטאַרק בעקלאַגט האָב איך זיך ניט אויף מיין שיקזאַל. מיינע קאַמעראַדען האָבען געליטען, זיי זיינען געווען פֿערשפּאַרט אין נאָך ענגערע, פֿערפעסטעטע קעמערלאַך און דערצו געשלאָסען אין קייטען. איז דען ניט געווען מעהר ווי רעכט, אז איך זאָל זיך טהיילען מיט זייער שיקזאַל? נאָך אַרעמען, אויב איך בין ניט געפֿאַנגען געוואָרען מיט זיי אינ-איינעם, איז דאָך דאָס נאָר געווען אַ דאַנק געוויסע אומשטענדען, מיט וועלכע די לעזער זיינען שוין בעקאַנט. אַרוב פֿיער אויגער נאָכמיטאָג קומט אַריין אַ וועכטער צו מיר אין קע-מערל אין זאָגט:

— איהר קענט אַרויסגעהן, איהר זייט פֿריי.
— פֿריי? — האָב איך זיך אָבגערופֿען — און ווער האָט עס געגעבען דיווען בעפֿעהל?
— דער הערר גובערנאַטאָר.

— געהט זאָגט דעם גובערנאַטאָר, אז איך האָב בדעה דאָ צו בליי-בען... פֿאַרוואָס קומט עס מיר אזאַן אויסגאַהמע, וועלכע איך האָב ביי קיי-נעם גיט געבעטען?

— דאָס אַלעס געהט מיך גאָר ניט אָן, — האָט דער וועכטער געענט-פֿערט. — מען הייסט מיר, איך זאָל אייך בעפֿרייען; כּיפֿיהר אויס דעם בע-פֿעהל, וואָס מען גיט מיר, און דאָס איז אַלעס. אויב איהר זייט ניט צו-פֿריעדען דערמיט, קענט איהר שיקען אַ ביטע און פֿערלאַנגען, מען זאָל אייך פֿון דאָס ניי איינשפּאַרען, נאָר איצט, מוזט איהר אַרויסגעהן, אַלזאָ, גע-גאַנגען!

און מיך אָנגעהמענדיג ביים אַרעם, האָט מיך דער וועכטער אַרויסגע-וואָרפֿען פֿון קעמערל.

ס'איז אַלזאָ גאָרנישט געווען צו מאַכען; ס'וואָלט דאָך געווען אַרויסגע-וואָרפֿען מיין גאַנצע מיה, ווען איך שפּאַר זיך איין, אז איך וויל ניט געהן. איך בין אַלזאָ אוועק אין לאַגער און באַלד בין איך געווען ביי מיר אין שטיבעל, וואו איך האָב געטראָפֿען מיינע אַרעמע קראַנקע. ווען זיי האָבען מיך דערזעהן, האָבען זיי אַרויסגעלאָזט אַ געשריי פֿון פֿרייד.

— אַה, ס'איז אַרומגעגאַנגען אַ קלאַנג, אז מען האָט אייך אַריינגע-זעצט אין טורמע, — האָבען זיי געזאָגט.

— ס'איז אמת; נאָר מען האָט מיך בעפֿרייט.
דערהערענדיג, אז איך בין דאָ, זיינען פֿיעלע קאַמעראַדען זיך צונויפֿ-געקומען און ווי מען קען פֿערשמעהן, האָבען מיר וועגען קיין אַנדער זאָך ניט גערעדט, נאָר וועגען דער גיט-געלונגענער אינטערנעהמונג פֿון אויגוערע פֿריינדע.

— מען האָט אינו גע'מסר'ט,—רוֹפֿט זיך אָב איינער פֿון די פֿערשיקטע.
—די אויפֿזעהער האָבען קיין שום אַהנונג ניט געהאַט וועגען דעם פֿערווּך צו
אַנטלויפֿען.

— יאָ, —האָב איך געענטפֿערט, —מען האָט אונז פֿערקויפֿט, און ווייטט
איהר, ווער עס איז דער אונמענש, וואָס האָט אונז פֿערראַטעהן?
מען האָט אויסגעוועכטנט עטליכע נעמען.

— איהר טרעפֿט ניט, —האָב איך זיך אָבגערופֿען, —איהר קענט איהם
אַלע, דעם שפּיאָן, איהר האָט צו איהם געהאַט דעם פֿולסטען צוטרוי און
איהר האָט איהם גערעכענט פֿאַר'ן בעסטען פֿריינד, דווער מאַן איז „פֿאַטער
מאָראָ“.

אזוי ווי אייז קאַלטע וואַסער האָבען דייע ווערטער געוויקט אויף מייע
חברים.

— „פֿאַטער מאָראָ!“ ! „פֿאַטער מאָראָ!“! —האָבען זיי געשריען. —איז דאָס
מעגליך?

— יאָ, מייע פֿריינדע, דאָס איז ער. דווער אַלטער, וועלכער האָט זיך
שטענדיג אַרומגעטראָגען מיט הויכע פֿראַזען וועגען מענשליכקייט און געריעכ-
טיגקייט, איז געווען אַ מיאוס'ער שפּיאָן, ער האָט זיך אַריינגע'גנב'עט צו
אונז אין די וואוינונגען, אום אונז אויסצושפּיאָנירען, דערגעהן אונזערע גע-
דאַנקען. אַלע זיינע טובות, וואָס ער האָט אונז געטהאָן, האָבען געהאַט איין
איינציגען צוועק, איהר זעהט וואָס דערפֿון איז אַרויסגעקומען, דווער מאַן איז
געווען דער אַגענט פֿין דעם גובערנאַטאָר, אויף וועמען ער פֿלעגט אזוי פֿיעל
שימפֿלען, און ער איז אַודאי ניט דער איינציגער שפּיאָן דאָ אויף'ן אינזעל.
מיר מווען פֿון היינט און ווייטער גיט אַכטונג געבען. מיר מווען לעבען פֿאַר
זיך, פֿאַר זיך אַליין.

— אַ פֿעררעטהער ווי דער אַלטער מאָראָ קען ניט בלייבען אונזע-
שטראָפֿט, —האָט זיך אָבגערופֿען איינער פֿון די פֿערשיקטע, —איך געהם זיך
אָן, איהם צו בעצאָהלען וואָס איהם קומט...

— טהוט ווי איהר פֿערשטעהט, —האָב איך געענטפֿערט.
דעם גאַנצען טאָג האָט מען פֿון קיין אַנדער זאָך גיט גערעדט, נאָר ווע-
גען מאָראָ'ס פֿעדראַטה.

ווי ס'איז נור נאַכט געוואָרען האָב איך בעמערקט אַ מאָדנע אויפֿרעגונג
אין לאַנגער. אַ היבשע צאָהל פֿון אונזערע פֿריינד, בעוואַפֿענט מיט העק און
מיט גראָב-אייזענס, זיינען געשטאַנען גרייט אין ס'האַט אויסגעקוקט, אַז זיי
וואַרטען אויף אַ בעפֿעהל פֿון וואַגעט עס איז. נאָר כּאַלד האָב איך געזעהן,
ווי זיי לאָזען זיך אַוועק גרופּקעס-ווייז אין פֿעלד, און איך בין זיי נאַכגע-
גאַנגען.

לעבען אַ קליינער און שעהנער געביידע, וועלכע האָט אויסגעזעהן ווי
אַ וועד-אַמעריקאַניש הייזעל, האָבען זיי זיך אָבגעשטעלט.

אָט דאָ איז דאָס, — האָט זיך אָבגערוּפֿען איינער פֿון זיי, — צו דער אַרבייט, קאָמער אַרען!

און גלייך האָבען זיך די פֿערשיקטע גענומען מיט זייערע העק און גראָב-אייזענס צו די וועגה פֿון'ס הייזעל, וועלכע זיינען איינגעפֿאלען, אַרונטער-שלעפענדיג מיט זיך דעם דאָך.

ווען פֿון דער געביידע איז געוואָרען אַ תּל, האָבען זיך די פֿערשיקטע אויף גיך אומגעקעהרט אין לאַגער, יעדער איינער אין זיין שטיבעל.

דאָס הייז, וואָס זיי האָבען חרובֿ געמאַכט, איז געווען די וואוינונג פֿון דעם שפּיאָן מאָראָ.

ער אליין האָט געשפּיעלט מיט גליק; ער איז בעת מעשה אין דערהיים גיט געווען, אַניש וואָלט ער אָהן אַ שום ספּק צורייבען געוואָרען אונטער דער חורבה, און עס וואָלט געווען גיט מעהר ווי רעכט.

איך האָב זיך בעהאַלטען צווישען געדיכטע בוימער און געוואַרט ביז וואַנעט מאָראָ וועט קומען אַהיים.

איך האָב געוואָלט האָבען דעם נחת רוח און זעהן, וואָס פֿאַר אַ מיענע ער וועט מאַכען, דערזעהענדיג וואָס פֿון זיין הייז איז געוואָרען.

אַ היבשע ווילע האָב איך געוואַרט. ענדליך אַרום עלף אַזייגער איז ער אַנגעקומען.

ס'האָט אויסגעוויזען, אַז ער איז שטאַרק אויפֿגעלייגט, ווייל ער האָט זיך צוגעוונגען געהענדיג.

אַ פֿולע לבנה האָט בעגאַטען דעם גאַנצען געגענד מיט איהר זילבער-נעם שייַן.

צוקומענדיג צו זיין וואוינונג, האָט דער שפּיאָן דערלאַנגט אַ געשריי: — אָה, די באַנדיטען! ... אָבער נישקשה, זיי וועלען מיר בעצאָהלען

טהייער דערפֿאַר.

— אַפֿריהער לאַמיר מאַכען אינזער השּׁבון, — האָט זיך דערהערט אַ שטימע.

און איינער פֿון די פֿערשיקטע מיט'ן גאַמען בערטען איז געשטאַנען פנים אל פנים אַנטקעגען מאָראָ'ן.

דאן ערשט האָב איך געזעהן, וואָס פֿאַר אַ טרום ס'איז געווען אָט דער מאַן, וועלכער האָט אויסגעזעהן ווי אַ גבור.

ער האָט זיך אָבגערוקט אָן אַ זייט, אַרויסשעפטשענדיג האַלבע אָבגע-בראָכענע ווערטער, זיך פֿערענטפֿערנדיג אַפנים.

נאָך בערטען האָט קיין שהיות גיט געמאַכט און זיך אַרויפֿגעוואָרפֿען אויף'ן שפּיאָן.

מאָראָ האָט צוגיפֿגעקליבען אַלע זיינע כוחות און גענומען שרייען: — הילף! ראַטעוועט!

אָט אַפנים ס'איז געווען אָבגעמאַכט, אַז דויער באַנדיט וואָל גיט געה אליין, וואָרים גלייך אויף'ן שטעל האָבען זיך געוויזען צוויי וועכטער.

בערמען האָט קיים אוספּיעט אָבלאָזען דעם שפּיאַן און איז פֿערשוואַנ-
דען ערגעץ אין אַ געדיכטען וועלדעל.
עס האָבען זיך דערהערט צוויי רעוואָלווער-שאַסען. 11
— יאָגט איהם נאָך. יאָגט איהם נאָך, — האָט געשריען מאַראַ—איהר
מווט איהם כאַפּען! איהר הערט? 12
די וועכטער, וועמען מען האָט מן הסתם אָנגעוואַגט, זיי זאָלען שמענ-
דיג פֿאָלגען אַם דעם אלטען שפּיאַן, האָבען זיך גרייך אַריינגעלאָזט אין
וועלדעל, אין דער צייט וואָס מאַראַ איז געבליבען שמעהן אויף אַן אָרט אין
הוולע ציטערניש, מעהר טויט ווי לעבעדיג.
אויך האָב געהאט בדעה זיך אַרויפצואוואַרפֿען אויף איהם, און נעהמען
ראַכע פֿאַר מיינע אונגליקליכע חברים, נאָר די וועכטער זיינען גלייך אַרויס-
געקומען צוריק.
— ער איז אנטלאָפֿען, — האָט זיך אָבגערופֿען איינער פֿון זיי— ער מוז
שוין אוראי זיין ווייט אוועק פֿון דאָנעט.
— שלום-מולניקעס! כּהמות וואָס איהר זייט! — האָט געשריען מאַראַ
— כּוועל אייך פֿערמסרן פֿאַר'ן גובערנאַטאָר. איהר זייט איין האַנד מיט
הינד באַנדיטען, איהר זייט זייערע משרתים, ווייל איהר ציטערט פֿאַר זיי,
איך וועל אייך שוין וויזען, ווי אזוי מען דאַרף זיין אויפֿעהער דאָ אויף'ן
איגזעל, איהר לאָזט די פֿערשיקטע אָבטהאַן די ערגסטע זאַכען. אַט זעהט...
מען האָט אַ תּל געמאַכט פֿון מיין הויז, און ס'איז קיין איין וועכטער ניש
געווען אויף'ן פּלאַץ, ניש צו דערלאָזען דערצו. קומט מיט מיר צום גובער-
נאַטאָר.
און מאַראַ איז אוועק מיט די צוויי אַרעמע וועכטער, אויף וועמעס
פנים'ער ס'איז געווען צו דערקענען, אז זיי ריכטען זיך אויף אַ פּסק.
איך בין נאָך אלץ געווען פֿערשמעקט צווישען די בוימער. נאָר אז דער
שפּיאַן און זיינע לייב-שומרים זיינע פֿערשוואַנדען, בין איך אַרויס און האָב
זיך געוואַגט צו צוגעהן צו דעם פֿעררעטהער'ס וואוינונג.
כ'האָב זיך אַרויפגעדראַפּעט אויף דעם הויפֿען פֿון אָנגעוואַרפֿענע שטיי-
נער און קלעצער און האָב בעטראַכט די תּורבה פֿין אַלע זייטען. אויף דער
ערד איז געלעגען אַן איבערגעקעהרטער טיש. און ניש ווייט דערפֿון אַ שופֿ-
לאַך פֿול מיט פּאַפּירען.
אַ געדאַנק איז מיר אַרויף אויף'ן זינען. כ'האָב אויף גיך צונויפֿגענומען
די פּאַפּירען און בין אנטלאָפֿען אַהיים.
איך בין אַרײַן צו מיר אין שטיבעל, האָב בעהאַלטען די מאַנסקריפּטען
אונטער מיין מאַטראַץ, וואַרטנעריג מיט אונגעדולד, ס'זאָל טאָג ווערן, אום
צו וויסען וואָס דאָרט טהוט זיך.
נאַנץ פֿריה האָב איך צונויפֿגערופֿען אייניגע פֿריינד און מיר האָבען
אינאיינעם דורכגעקוקט דאָס פֿעקעל מיט דאָקומענטען, וואָס איך האָב געפֿו-
גען ביי מאַראַ'ן אין הויז.

דאָס זיינען געווען זעהר אינטערעסאַנטע שריפטען. זיי האָבען אונז גע-
עפֿענט די אויגען. איצט איז אונז אַלעס קלאָהר געוואָרען: מאָראַ איז שוין
פֿון אַ צייט אָן געשטאַנען אין ריענסט פֿון דער אַרמיניסטראַציע אַלס שפּיאַן.
פֿון דויע פּאַפּירען בין איך דערנאַנגען, אַז ער האָט עס דאַן אויסגע-
טראַכט די לינגערשע געשיכטע, אַז איך מיט נאָך אַ פּאַר פֿערשיקטע געהען
יעדע נאַכט אַרויף אויפֿ'ן באַרג מבּע, וואוּ מיר פֿלעגען כלומר שט אַנציינדען
גרויסע פֿייערן און זיך אויף אַזאַן אופן דורכריידען מיט אַן אויכטראַינער
שיף, וועלכע האָט אינו געזאָלט בעפֿרייען.

נאָך דאָס איז נישט אַלעס, וועגען יעדען איינעם פֿון די פֿערשיקטע איז
דאָרט געווען אַ דאָקומענט. דערצו האָבען מיר פֿון די פּאַפּירען זיך דער-
וואוסט, וויפֿעל געלד מאָראַ פֿלעגט אַרויסשווינדלען פֿון דעם גובערנאַטאָר
מיט דעם אויסרייד, אַז ער דאַרף אינטערקויפֿען אַ טהייל פֿון די פֿערשיקטע,
אום צו דערנעהן געוויסע סודות. ס'איז איבעריג צוואַגען, אַז ער האָט דאָס
גאַנצע געלד אַריינגעלייגט צו זיך אין קעשענע. און קיינער פֿון די פֿערשיקטע
האָט קיין אַהנינג נישט געהאַט דערפֿון.

נאָך עפעס זיינען מיר געוואָהר געוואָרען פֿון דויע דאָקומענטען—אין
דאָס איז די הייפּט זאַך—אַז מאָראַ האָט געהאַט צו זיך צוויי העלפּער, וועל-
כע האָבען זיך גערופֿען מישעל און באַרי.
מיר האָבען אַזאַ געקענט נאָך צוויי שפּיאַנען און מיר זיינען געווען
גרייט זיך צו היטען אַזאַ זיי.

אַז מיר האָבען געענדיגט דורכקוקען די מאַנוסקריפטען פֿון דעם אַלטען
פֿעררעטהער, האָט איינער פֿון די פֿערשיקטע געמאַכט אַ פּאַרשלאַג, זיי צו
פֿערברענען.

— ס'הייבט זיך גאָר נישט אָן.—האָב איך געזאָגט.—איך וועל זיי אַריי-
לייגען אין אַ קאָנווערט און זיי אָבשיקען צום גובערנאַטאָר.
— זי, דאָס איז אַן אויסגעצייכענטע אידעע!—האָבען זיך מיינע פֿריי-
דע אָבגערופֿען.

כ'האָב גלייך גענומען אַ פֿעדער און אָנגעשריבען פֿאָלגענדען בריעף:
„הער גובערנאַטאָר!

„אין דויען קאָנווערט האָב איך די עהרע אייך צוצושיקען דאָקומענטען,
וועלכע קענען אייך אָהן צווייפֿעל אינטערעסירען, נאָר ערלויבט מיר אייך צו
זאָגען, אַז איהר גוט אונטערזוכען, צו זיי זיינען ריכטיג.
„דער שפּיאַן מאָראַ, וועמען איהר בעצאָהלט מיט דער פֿולער האַנד פֿאַר
זיין ריענסט, לאַכט זיך איינפֿאַך אויס פֿון אייך... איך מאַך אייך ספּעציעל
אויפֿבערקואַם אויף די הוצאות, וואָס איהר האָט בעשטימט פֿאַר דויען באַנ-
דיש, ער מאַכט אייך השבונות און לייגט אַריין צו זיך אין קעשענע דאָס
געלד, וואָס איהר גיט איהם מיט דעם צוועק אונטערצוקויפֿען די פּאָליטישע
פֿערשיקטע.

זייט וויסען, הערר גובערנאטאר, אז קיינער פֿון אונז וועט זיך ניט
ערנדערדיגען צו ווערן אַ מוסר.
מען דארף זיין אזוי נאָאִיוו ווי איהר זייט, זיך צו לאָזען פֿערפֿיהרען
פֿון אזעלכע נידעריגע שפּאַנען ווי מאָראָ, מישעל און באַרי.
און איך האָב אונטערגעשריבען: „א פֿערשיקטער פֿון דעם האַלב אינוועל
דיקאַס“.

איינער פֿון די פֿערשיקטע, בערניע, האָט גענומען אַ גרויסען קאַנווערט
און אָנגעשריבען דעם גובערנאטאר'ס אדרעס.
— נו, און איצט, — האָט ער זיך אָכגערופֿען, — ווי אזוי מאַכט מען, אז
דיוער בריעף זאָל קומען צום גובערנאטאר ?
— גאַנץ איינפֿאך, — האָב איך געזאָגט. — מיר וועלען איהם נאָך היינט
אָווענד אָוועקלייגען ביים אויפֿזעהער בריקו אויף'ן פֿענסטער. ער וועט איהם
גלייך איבערגעבען דעם גובערנאטאר.

דער זראָצעס פֿין אונזערע פֿינף פֿריינדע, וועלכע מען האָט געכאַפט
אויף'ן זעגעל- שיף אַנטלויפֿענדיג, איז פֿאָרגעקומען פֿאַר אַ כלומר'שטען
קריעגס-געריכט.

דאָס איז געווען אַ צערעמאָניע, ווי דער שטייגער איז ביי אזעלכע פֿעלע.
אַלס ריכטער האָט מען אויסגעקליבען די ערנסטע שופֿטען צווישען די אָפֿי-
צירען, און ווי געוועהנליך איז דער בעשולדיגונגס-אַקט געווען פֿול מיט
שקרים און פֿאַלשקייטען.

דער זאַאל, וואו דער פּראָצעס האָט שטאַטגעפֿונען, איז געווען פֿול מיט
מענער און פֿרויען, וועלכע זיינען זיך צונויפֿגעקומען אין האָבען זיך צוגע-
הערט מיט גרויס אינטערעס צו די פֿערהאַנדלונגען. די ערשטע, וועלכע זיי-
נען גענומען געוואָרען אויף'ן פֿערהער, נאָכדעם ווי מען האָט איבערגעלייענט
דעם בעשולדיגונגס-אַקט, זיינען געווען די פֿינף אָנגעקלאָגטע. נאָך דיוער
פֿערהער האָט לאַנג ניט געדויערט, ווייל דער פֿאַרויזענדרער דיפֿעראַן האָט
גלייך אין אָנהויב אַרויסגערופֿען אַ געלעכטער ביים עולם מיט זיינע נאַרישע
פֿראַגען. אזוי האָט ער זיך, למשל, געווענדעט צו איינעם פֿון די אָנגעקלאָגטע
מיט דער פֿאָלגענדער דומער פֿראַגע :

— וואָרום האָט איהר געוואָלט אַנטלויפֿען פֿון דאַנעט ?
— נישקשה פֿון אַ פֿראַגע! — האָט דער אָנגעקלאָגטער געענטפֿערט —
ווייל ס'איז מיר געווען סקוטשנע דאָ אויף'ן אינוועל.

און דער עולם האָט אַרויסגעשאַסען מיט אַ געלעכטער.
דער פֿאַרטזיענדרער איז געוואָרען מוראדיג אויפֿערענט. ער האָט זיך צו-
בייזערט אויף'ן פּובליקום און געהייסען בריינגען די עדות פֿאַר דער אָנקלאָגע.
דער ערשטער עדות איז געווען דער שפּאַן מאָראָ. ער איז געווען
אויסגעפּוצט ווי אַ פֿראַנט אין האָט מיט אַ פֿרעכען בליק געקיקט די ריכטער
גלייך אין פֿנים אַרײַן.

נאָכדעם ווי דער פֿאַרויצענדער האָט איהם געשטעלט אַ פֿאַר סקאַרבאָ-
ווע פֿראַנען, האָט ער איהם געבעטען, ער זאָל דערצעהלען, ווי אזוי ער האָט
זיך דערוואוסט וועגען דעם פֿלאַן פֿון די פֿערשיקטע צו אַנטלויפֿען. דערביי
איז מאַראַ אונטערבראַכען געוואָרען עטליכע מאַל פֿון די אַנגעקלאַגטע. וועל-
כע האָבען איהם אַלע וויילע געכאַפט ביי ליגענס. ער האָט אויך געהאַט אַ
מיאוס'ן אָבשניט פֿון דעם עולם, וועלכער האָט ניט געקענט אויסהערן זיינע
פֿאַלשע רייד אָהן אַ פֿראַטעסט.

נאָר אַן אַמת שוואַרצען סיף האָט ער געהאַט דאָן, ווען איינער פֿון די
אַדוואָקאַטען, מיטעל, האָט גענומען דאָס וואָרט.
— איידער איך פֿאַנג אָן מיין פֿערטהידיגונגס-רעדע, האָט דער אַד-
וואָקאַט געזאָגט— מוז איך אייך קלאָהר מאַכען ווער און וואָס דווער מאַראַ
איז...

דאָס האָט ניט וואָס צו טהאָן מיט אונזער ענין, — האָט דער פֿאַרויצענדער
בעמערקט.

אין אַז מיטעל האָט געוואָלט דערווייזען, אַז ס'איז נייטיג, האָט איהם
דער פֿאַרויצענדער געהייסען שווייגען וועגען דעם.
— אויב אזוי, — האָט דער אַדוואָקאַט געזאָגט — דאָן פֿערלאַנג איך,
אַז מאַראַ'ס רייד זאָלען ניט גענומען ווערן אין בעטראַכט, ווייל דווער מאַן
האַט קיין רעכט ניט צו זיין אַן עדות אין אַ געריכט.

— פֿאַר וואָס עזעס, איך בעט אייך?
— ווייל ער איז אויסגעשלאָסען פֿון זיינע ציווילע און פֿאָליטישע רעכטע;

ווייל זיין פֿלאַן איז ניט דאָ...
און ניט קוקענדיג אויף די פֿראַטעסטען פֿון דעם פֿאַרויצענדען האָט
דער אַדוואָקאַט דאָך דערצעהלט, ווער און וואָס מאַראַ איז; אַז ער איז אַ
פֿאַר מאַל פֿעראורטהיילט געוואָרען צו עטליכע יאָהר קערקער פֿאַר גנבה און
שווינדעל, און דאָס לעצטע מאַל, אין 1870 טען יאָהר, איז ער ווידער פֿערי-
משפט געוואָרען פֿאַר עהנדיכע פֿערברעכענס צו 5 יאָהר געפֿענגניס, נאָך
ער האָט זיך בענוצט מיט דער געלעגענהייט, וואָס דאָס האָט גדאָר פֿאַסירט
אין אַן אונרוהיגער צייט, און אויף אַזאַן אופן האָט ער זיך אויסגעדרעהט.
— אַט דאָס איז דער מאַן, וועמען איהר האָט דאָ פֿאַר זיך, מיינע
הערן, — האָט דער אַדוואָקאַט געענדיגט זיין רעדע. — איהר זעהט אַלזאָ,
אַז ווען איך האָב נאָר וואָס געזאָגט, אַז זיין פֿלאַן איז ניט דאָ ביי דויען פֿראַ-
צעס, נאָר אין קערקער, האָב איך געוואוסט, וואָס איך רייד, כ'האַב דאָ ביי
מיר אַלע דאָקומענטען, וועלכע זיינען נייטיג צו בעווייזען די ריכטיגקייט פֿון
מיינע בעהויפטונגען.

אַ שטורם פֿון אַפֿלאַדיסמענטען האָט בעגלייט מיטעל'ס רעדע.
די אַנגעקלאַגטע האָבען געקוקט מיט פֿעראַכטונג אויף דעם שפיאַן.
און ער, דער באַנדיט אַליוו, האָט פֿערלאָרען דעם גאַנצען קוראַזש זיינעס.

מיט אן אראָבעלאָזענעם קאָז איז ער געזעסען אויף א באַנק און זיין גאַנצער קערפּער האָט זיך געטרייסעלט פֿאַר אויפֿרענגונג.

ס'האָט דעם פֿאַרויזענדערן גאָרנישט געהאַלפֿען. ווירענדיג ניט ווילענדיג האָט ער געמוזט הייסען די וועכטער, זיי זאָלען אַרויספֿיהרען מאַראַן פֿון זאָל און איהם אָבפֿיהרען אין טורמע, ביז וואָנעט עס וועט געמאַכט ווערן אַ גרינדליכע אינטערזוכונג וועגן איהם.

פֿערשטעהט זיך, אַז די אָנגעקלאַגטע האָט עס ווינציג וואָס געהאַלפֿען. מען האָט זיי אַלעמען פֿער'משפּט צו פֿינף יאָהר קערקער.

ווי דער שטייגער איז האָבען די בלעטער פֿון נומעאָ בעשריבען דאָס, וואָס איז פֿאַרגעקומען אויף דעם קריענס-געריכט.

אין זייערע אַרטיקלען האָבען די צייטונגען קריטיקירט דעם גובערנאַטאָר דערפֿאַר וואָס ער איז געווען אַזוי אונפֿאַרזיכטיג אַריינצוגעהמען אַזאַ מאַן אין זיין דיענסט, און ער איז געצוואונגען געווען זיך צו פֿערענטפֿערן. אַ נס וואָס ער האָט געהאַט אין צייטונג, וועלכע האָט גענומען אויף זיך דיזע אויפֿגאַבע, ניט פֿאַר מצוה, פֿערשטעהט זיך.

— איהר וועט זעהן, אַז מאַראַ וועט זיך ווידער אויסדרעהען פֿון זיין שטראַף, — האָבען מיר מיינע פֿריינד געזאָגט. — ער האָט דעם גובערנאַט-טאָר צופֿיעל טובות געטהאָן, אין ער וועט איהם געוויס ניט לאָזען געהן אין תּפֿיסה.

און ווירקליך, אין אַ מאַנאַט אַרום האָבען מיר זיך דערוואוסט, אַז מאַראַ איז בלומר'שט אָבענשיקט געוואָרען צוריק קיין פֿראַנקרייך, אום דאָרט אָב-צומאַכען זיין שטראַף; אָבער דאָס איז בלויז געווען אַן אויסרייז, וואָס דער גובערנאַטאָר האָט אויסגעטראַכט. דער אמת איז געווען, אַז מאַראַ איז אַוועק-געפֿאַהרען קיין גויאַן, וואַהרשייגליך, אום צו ווערן אַ שפּיאַן ביי דעם דאָר-טיגען גובערנאַטאָר.

אַ שטיקעל צייט נאָך זיין אָבפֿאַהרען, האָבען מיר זיך אַביסעל לוסטיג געמאַכט אויף דעם אַרעמען גובערנאַטאָר'ס רעכנונג.

פֿופֿצעהן טעג נאָכאַנאַנד האָבען מיר איהם געהאַלטען אין איין שיקען בריעף, וועלכע זיינען כמעט אַלע געווען געשריבען מיט פֿאַלגענדען נוסח: „הערר גובערנאַטאָר!

„אזוי ווי איך בין 24 מאַל פֿעראורטהיילט געוואָרען צו פֿערשיעדענע געפֿענגניס-שטראַפֿען פֿאַר גנבה, שווינדעל, אונטערזינדעריי, מאַרד-פֿערוודן א.ז.וו., מיין איך, אַז איך בין גענוג פֿעהיג, אום אייך צו קענען דיענען אַלס אויסגעצייכענטער שפּיאַן אין אייער ביוראָ.

„איהר קענט זיכער זיין, הערר גובערנאַטאָר, אַז קיין בעסערן שפּיאַן פֿאַר מיר וועט איהר ניט האָבען, און איך וועל טהאָן אַלעס, וואָס וועט נאָר זיין אין מיין מעגליכקייט צו דערגעהן אַלע פֿלענער צו אנטלויפֿען, וואָס וועלען נאָר געמאַכט ווערען דאָ אויף'ן אינוועל.

„פאר נויטה וועל איך אליין בויען שיפען, כדי צו קאמפראמיטירען די פאליטישע פערשיקטע.“

פערשטעהט זיך, אז אונטער דיוע ברויעף האבען מיר אוועקגעשטעלט אויסגעטראכטע נעמען, אזוי אז דער גובערנאמאָר האָט כּשום אופן ניט גע-קענט דערגעהן אויף ריכטיג ווער עס שרייבט זיי, כאָטש ער האָט גאַנץ גוט געוואוסט, אז זיי קומען פֿון די פּאָליטישע.

די ערפֿאהרונג מיט מאָראַן האָט אונז שוין געפֿיהרט דערצו, זיך נאָכ-צופֿרעגען וועגען זיינע צוויי הברים, די שפּיאָנען מישעל און באַרי, מיר זיי-נען געווען איבערצייגט, אז אויך זיי זיינען אַיעלכע באַנדיטען ווי דער אַלטער פֿעררעטער. דער אַדוואָקאַט מיטעל איז אונז בעהילפֿיג געווען דערוין, אין אין פֿיער מאָנאַט צייט האָבען מיר געהאַט אַלע נויטיגע ידיעות וועגען זיי. מיר האָבען אַלזאָ געוואוסט, אז מישעל איז אַנטלאָפֿען פֿון מיליטער-דיענסט אין 1870טען יאָהר, אין דער צייט פֿון קריעג, און דערפֿאַר איז ער פֿעראורטהיילט געוואָרען צום טויט, נאָר ער האָט זיך אויסגעדרעהט און איז אַנטלאָפֿען אין אויסלאַנד.

באַרי ווידער איז געווען אַ פֿערברעכער פֿון ריכטיגען סאָרט, מען האָט איהם בעשולדיגט, אז ער האָט פֿערגיפֿטעט זיין פֿרוי און דערפֿאַר איז ער פֿעראורטהיילט געוואָרען צו אייביגע קאַטאָרגע. ער איז פֿערשיקט געוואָרען נאָך גויאַן, נאָר עס האָט זיך איהם איינגעגעבען צו אַנטלויפֿען קיין אַמערי-קאָ, וואו ער האָט פֿערבראַכט עטליכע יאָהר צייט, סאַטערענדיג די נעגער און פֿיהרענדיג פֿערשעדענע שווינדלערישע געשעפֿטען. ענדליך, אין אַ שעה-נעם טאָג איז ער געקומען קיין ניי-קאַלעדאָניען, האָט זיך פֿאַרגעשטעלט פֿאַרן גובערנאָמאָר, וועלכער האָט איהם אָהן שאלות אָנגענומען אַלס שפּיאָן. האָבענדיג דיוע אַלע ידיעות, האָבען מיר געפֿונען פֿאַר נייטיג זיך מיט זיי צו בענוצען און זיך כאָטש אויף וויפֿיעל עס איז אָברעכענען מיט די צוויי באַנדיטען.

— מען מוז זיי טרייבען פֿון זינען, — האָט איינער פֿון די פֿערשיקטע געזאָגט.

באַרי איז געווען דער ערשטער, צו וועמען מיר האָבען זיך גענומען. מיר האָבען אָנגעפֿאַנגען איהם צושיקען לאַנגע ברויעף, אין וועלכע מיר האָבען איהם פֿערויכערט, אז אין גיכען וועט מען זיך נוקם זיין אין איהם פֿאַר זיין אונגליקליכער פֿרוי, וועמען ער האָט פֿערגיפֿטעט, און אז די נעגער, וועלכע ער האָט אַמאָל געמאַרטערט אין אַמעריקאָ, האָבען זיך דערוואוסט, וואו ער געפֿינט זיך און זיי קומען מיט דעם נעכסטען שף קיין ניי-קאַלעדאָ-ניען, אום זיך נוקם צו זיין אין איהם.

באַרי, וועלכער איז ביז דאָן זיכער געווען, אז קיינער ווייסט ניט פֿון דיוע אַלע שעהנע מעשים זיינע, איז געוואָרען זעהר אונרוהיג. ער האָט פֿער-נאַכלעסיגט זיין דיענסט, דאָס הייסט, ער האָט אויפֿגעהערט אונז נאָכצושפּיאָ-גירען.

אָבער דאָס איז פֿאַר אונז נישט גענוג געווען.
דער אַרוואַקאַט מיטעל, וועלכער איז געווען אונזער פֿריינד, האָט אונז
פֿערשאַט דעם טעקסט פֿון דעם שפּיאַן'ס אורטהייל, וועלכער האָט איהם
פֿער'משפּט צו אייביגע קאַטאָרנע, דערפֿאַר וואָס ער האָט פֿער'סמ'ט זיין פֿרוי.
אזוי גיך ווי מיר האָבען געקראָגען דיווען דאָקומענט, איז איינער פֿון
אינו אַוועק ביינאַכט און האָט איהם אָנגעקלעפּט אויף דעם גובערנאַטאָר'ס
טהיר.
דער גובערנאַטאָר האָט גלייך געשיקט רופֿען באַרין און איהם געפֿרעגט,
וואָס דאָס בעדייטעט.
וואָס דאָרט איז פֿאַרגעקומען צווישען זיי איז שווער געווען צו דער-
געהן, נאָר דער סוף איז געווען אז מען האָט באַרין ענדליך אַרויסגעשיקט
פֿון ניי-קאָלעדאָניען.
וואַהרשיינליך האָט מען איהם אויך אַריבערגעפֿיהרט נאָך גויאַן.
איז געבליבען מיטעל.
מיט איהם האָבען מיר שוין געהאַט גרעסערע שוויריגקייטען. ס'איז נישט
אַזוי לייכט געווען פֿטור צו ווערן פֿון איהם.
דער אַרוואַקאַט מיטעל איז אין אַ שעהנעם טאָג אויסגעוויוען געוואָרען
פֿון ניי-קאָלעדאָניען.
דער גובערנאַטאָר האָט איהם נישט געקענט מוחל זיין פֿאַר דער קאַשע,
וואָס ער האָט איהם פֿערקאַכט, אייפֿרעקענדיג די פֿערברעכען פֿון דעם תּכּשׁוּט
מאָראָ.
מיר זיינען אַלואַ געבליבען אָהן אַ העלפֿער, אָהן אַ פֿריינד, וועלכער
האָט אונז געקענט זיין זעהר ניצליך.
ס'איז גאנץ מעגליך, אז דער שפּיאַן מיטעל וואָרט ווייטער פֿאַרטג-
זעצט זיין מיאוס'ע אַרבייט אונבעשטראַפֿטערהייט, ווען עס טרעפֿט נישט אַ
טראַגישער פֿאַל, וועלכער האָט געמאַכט אַ סוף צו דער קלעגליכער קאַר-
יערע פֿון דיווען בתּוּר.
מיטעל האָט זיך געלאָזט וואויל געהן. ער האָט געהאַט אַ משרת, אַ
יונגען קאַנאַק מיט'ן נאָמען מיראַ און ער האָט דעם אָרעמען יונג בעהאַנ-
דעלט גרויזאַם. ער פֿלעגט איהם שטענדיג שלאָגען מכות רצח אין דערצו
איהם לאָזען הונגערן גאַנצע טעג.
דער יונגער קאַנאַק, וועלכער איז געווען אַזוי מילר ווי אַ שעפֿעלע,
האָט אַלעס אַריבערגעטראָגען שטילערהייט און האָט זיך קיינמאַל נישט בע-
קלאָגט פֿאַר קיינעם.
נאָר איינמאַל, אַז מיטעל האָט איהם געשלאָגען שטאַרקער ווי געוועהנ-
ליך, איז דער קלוינער מיראַ אַנטראָפֿען צו זיינע עלטערן, וועלכע האָבען
געוואוינט אויפֿ'ן באַרג.
ער האָט דערצעהלט די מיטגליעדער פֿון זיין שבּט וואָס פֿאַר מוראַ-
דיגע יסורים און ענוים דער בעל הבית זיינער האָט איהם אָנגעטראָגן, און

מיראָס ברודער האָט בעשלאָסען ביי זיך צו לערנען דרך ארץ מיט דעם רשעות'דיגען ווייסען.

בעוואָפֿענט מיט אַ בולאווע איז ער אַראָבגעקומען אויף דעם האַלב-אינוועל, האָט אָבערוואַרט מישעל'ן ביי זיין טהור און איהם דערלאָנגט אַ מורא'דיגען זעץ אין קאָפּ.

דער קאַנאַק האָט געהאַט אַ שווערע האַנד.

מישעל'ס מוח איז צוועצט געוואָרען אויף שטיקלאַך.

נאָך דיווער ראַכע טהאַט איז זיך מיראָס ברודער רוהיג צוריקגעגאַנגען אַהיים צו זיין שבת, וואו איך האָב זיך גראָד אין יענער צייט געפֿונען.

ער איז געווען זעהר רוהיג.

קיינעם איז נאָר נישט איינגעפֿאלען, אַז ער האָט נור וואָס גע'הרגיעט אַ מענשען.

די, וואָס האָבען זיך ביי איהם נאָכגעפֿרעגט, פֿון וואָנעט ער קומט און וואָס ער האָט געטהאָן, האָט ער גאַנץ קאַלט-בלוטיג געענטפֿערט:

— כ'האָב בעגעגענט אַ שלעכטען ווייסען, האָב איך איהם דערלאָנגט אַ זעץ מיט מיין בוראווע אין קאָפּ, אָבער דער קאָפּ זיינער איז נישט קיין שטאַרקער געווען, איז ער צושפּרונגען אויף שטיקלאַך...

פֿערשטעהט זיך, אַז דער גובערנאַטאָר האָט געוואָלט אַרױסוואַרפֿען אויף די פּאָליטישע פֿערשיקטע די פֿעראַנטוואָרטליכקייט פֿאַר מישעל'ס טויט.

מען האָט אַרעסטירט עטליכע פֿון אונז, און ס'איז קיין צווייפֿעל נישט, אַז

מען וואָלט ווידער בעגאַנגען אַ שרעקליכע אינגערעכטיגקייט, ווען מען גע-פֿינט נישט אויס דעם ווירקליכען מערדער.

מיראָס ברודער איז ענדליך אַרױנגעפֿאלען ביי דער אַדמיניסטראַציע אין די הענד. איינער פֿון זיינע שונאים, אַ קאַנאַק, האָט איהם גע'מסר'ט און מען האָט איהם אַרעסטירט און אַרױנגעוואַרפֿען אין טורמע.

אָבער נישט אויף לאַנג.

איין פֿריהמאַרגען האָט מען זיין קעמערל געפֿונען לידיג.

אַליין מיט זיינע אייגענע הענד האָט ער אונטער דער ערד אויסגעגראָ-

בען אַ דורכגאַנג און איז אַנטלאָפֿען פֿון תּפּיסה.

מען האָט אומזוכט אויסגעזוכט אַלע וועלדער און דעם גאַנצען באַרג; ס'איז אונמעגליך געווען צו געפֿינדען דעם קאַנאַק.

XIV

די קאַלאָניאַלע עקספּלואַטאַטאָרס.

ס'איז נישט געווען דאָס ערשטע מאל, וואָס די קאַנאַקען האָבען אונז בעפֿרייט פֿון אַזעלכע באַנדיטען.

דורך אַ מערקווירדיגען צופֿאַל האָט זיך אימער געמאַכט, אַז אונזערע שונאים זיינען אין דערזעלבער צייט אויך געווען די פֿינדע פֿון די שוואַרצע.

די אדמיניסטראציע איז געווען נישט צו די איינפאכע קאמפארזשניקעס און האָט מיט דער גרעסער שמריינגקייט אונטערדריקט די נעגערס און די פאָליטישע פֿערשיקטע.

אויך די קאָלאָניסטען זיינען נישט בעסער בעהאנדעלט געוואָרען. פֿערשטעמט זיך, אז די וועלכע האָבען געוואָלט שפּיעלען די ראָלע פֿון מאָראָן, האָבען נישט חן געווען ביי דעם גובערנאָטאָר און ביי די איבעריגע בעאמטע אין די אייגען און זיי האָבען פֿון דער אדמיניסטראציע געהאָט די גרעסטע טובות.

אין דער צייט, וואָס איך בין געווען אין ניו-קאלעדאָניען, איז די דאָר-מיגע קאָלאָניאָליזאציע געשטאַנען אויף אַ מוראָדיגער שמופֿע. איצט, הייסט עס האָט דיווער אינוועל אויפגעבליהט, נאָר אין 1873 איז דאָס געווען אַ לאַנגער, וויסער מרבר.

דאָס רוב קאָלאָניסטען, וואָס זיינען געקומען קיין אויסטראַליען. בעאר-בייטען די ערד, זיינען נישט געווען קיין ערד-אַרבייטער.

זיי האָבען שוין געהאַט אויסגעפרואווט אַלע סאָרטען מלאכות אין די פֿערשידענע טהיילען פֿון דער וועלט, וואו זיי האָבען אַרומגעוואַנדערט, מיט אַמאָל האָבען זיי דערהערט, אז עס איז דאָ אַ ניי לאַנד, וואָס דאָרף האָבען מענשליכע הענד, זי צו קולטיווירען, זיינען זיי געקומען צו פֿליהען אַזוי ווי אַ מנהג פֿיניטלאַך, זוכענדיג וואָס צו עסען.

פֿיעל פֿון דיווע אונגליקליכע, וואָס זיינען געקומען מאַכען אַ פֿערמעגען אויף אַן אינוועל, האָבען דערגרייכט צו אַזאַ מדרגה, אז זיי האָבען מקנא גע-ווען דעם שיקאַל פֿון די פֿערשיקטע.

אָהן געצייג, אָהן וואָס פֿאַר עס איז קענטיסע, האָבען זיי זיך געפֿונען פֿערלאָרען, פֿערטריבען אין מיטען פֿון דיווער ערד, ווערנע אין פֿונדעסטווע-גען געווען אַזוי פֿרוכטבאַר, אז ס'איז גענוג געווען צו פֿעריזען איין ווייזעל, אום אַרויסצוקריגען צעהן זאָנגען.

אן אונגליקליכער קאָלאָניסט מיט'ן נאָמען בריוו, אַ מושהיגער פֿראַנצויז, האָט צוואַמענגענומען זיין לעצט ביסעל געלד און איז געקומען זוכען זיין גליק דאָ אויף דיווער ערד, וואָס מען האָט פֿאַרגעשטעלט אין די צייטונגען און אין די בראַשורען פֿאַר אַן אמת'ע אַרץ זכת חלב ודבש.

נאָר אַנקומענדיג אויף אַן אינוועל, האָט בריוו גלייך געזעהן, וואָס פֿאַר פֿאַלשע אילוזיעס ער האָט זיך געמאַכט.

מען האָט איהם אַן עצה געגעבען זיך צו ווענדען צו איינעם פֿון יענע האַרצלאָזע שווינדלער, וועלכע מען האָט אין ניו-קאלעדאָניען גערופֿען „אַג-ראַ-אַגענטען“. דאָס זיינען געווען מענשען, וועלכע האָבען געמוזט פֿערלאָ-זען פֿראַנקרייך צוליב פֿערשידענע נישט זעהר עהרליכע מאַטיווען און זיינען אַריבערגעקומען אויף אַן אינוועל מאַכען „געשעפֿטען“. דיווע אַגענטען פֿלעגען זיך אָנעהמען צו פֿערוואַרען די ניי אַריבערגעקומענע קאָלאָניסטען מיט ניי-

מינע געצויג כלומר'שט פֿאַר ביליגע מקחים, און וועה איז געווען צו דעם, וואָס איז אַרײַנגעפֿאַלען צו זײ אין די הענד!
דער „אַגענט“, אין וועמענס לאַפעס ברײדו איז אַרײַנגעפֿאַלען, האָט גע-
הײסען נאַפּיע.

אַט ווי אַזױ ער האָט איהם בעשווינדערט:

אַז דער קאַלאַניסט איז געקומען צו איהם און איהם דערצעהלט, וואָס ער וויל דאָ טהאַן, האָט נאַפּיע געמאַכט אַ פֿרומע, גוטע מיענע און מיט אַ שמיבעלע געזאָגט:

— מיין פֿרײַנד, איהר קענט דאָ מאַכען אַ היבשען פֿערמעגען, נאָר מיט אײַן בערדינגונג.

— דהײַנו?— האָט ברײדו געפֿרעגט.

— איהר מוזט האַבען אַביסעל געלד.

— דאָס האָב איך דאָך.

— אַה! איך דאָך זעהר גוט. וויפֿעל פֿערמאָגט איהר?

— אַן ערך 3 טויזענד פֿראַנק.

— 3 טויזענד פֿראַנק, דאָס איז אַ היבשע סומע! נו, איך וועל אײך גלײַך בערעכענען וואָס איהר וועט דאַרפֿען אויסגעבען, איהר מוזט האַבען געצײג, אַ וואַגען, אַ פֿאַר אַקסען, און דאָס אלעס איז מורא'דיג שווער צו קריגען, דאָ אויף'ן אינועל. איהר פֿערשטעהט? ס'איז אַ נײַ לאַנד, די גאַנץ געוועהנליכע זאַכען קאָסטען דאָ בראַנד טהײער... איהר וועט געהמען זוכען אַ וואַגען, אײך פֿערוזכער אײך, אַז איהר וועט איהם נײַט קריגען אונטער 500 פֿראַנק. די אַקסען וועלען אײך קאָסטען צו 300 פֿראַנק אַ שטיק; נו, און די פֿערשיעדענע שטיקער געצײג וועלען אוראי אָנטרעפֿען 1500 פֿראַנק. דאָס איז אַ סך הכל פֿון 2600 פֿראַנק. איהר פֿערמאָגט 3000 פֿראַנק, האָט איהר געזאָגט. נו, וועלען אײך בלײבען 400 פֿראַנק אויף צו לעבען דאָס ערשטע יאָהר און אַפּשר די ערשטע צוויי יאָהר, ביז וואַנעט די ערד וועט אָנהױבען טראַגען פֿריכטע... ווי איהר זעהט איז דאָס נײַט קײן גלענצענדע לאַגע.

דער אַרעמער ברײדו איז געבליבען פֿערצווייפֿעלט.

נאַפּיע האָט איהם אָנגעקוקט מיט אַ פֿרײַנדליכען בליק און געזאָגט:

— איהר ווײַזט מיר אויס צו זײַן אַן אויסגעצײכענטער מענש, פֿור מיט קוראַזש, ס'וואַלט געווען אַ שאַד, איהר זאָלט פֿערלירען אײער געלד און אײערע כוחות אומזיסט און אומנישט... איך וועל אײך עפעס פֿאַרשלאַגען, אַט וואָס מיר קענען טהאַן: איהר בעגרייפֿט דאָך געוויס, אַז איך האָב אַ געוויסען אינפֿלוס דאָ אויף'ן אינועל.

— אַה, איך צווייפֿעל גאָרניט דערין, מיין הערר.

— דאָס, פֿאַר וואָס איהר וואַלט געדאַרפֿט בעצאָהלען 2600 פֿראַנק, קען איך בעקומען פֿאַר אַן ערך 1500 פֿראַנק. איהר קענט אויף אַזאַן אופן אײַנשפּאַרען אַ היבשע ביסעל געלד.

— אָה, איך דאַנק אייך זעהר, — האָט געענטפֿערט דער אָרעמער בריוו,
שוין אַריינשטעקענדיג די האַנד אין קעשענע.
— איין מינוט נאָך, — האָט זיך אָבגערופֿען דער „אַגראַר-אַגענט“. — איהר
פֿערשטעהט דאָך, אז מיין צוועק איז בלויז אייך אַ טובה צו טהאָן, ווייטער
נאָרנישט. נאָר איך וואָלט נישט וועלען, מען זאָל זיך דערוויסען דערפֿון,
ווייל דאָס קען אַרויסרופֿען אַ געשריי. מען וועט גלייך אָנהויבען פֿרעגען, ווי
קומט עס וואָס הערר נאָפֿיע אינטערעסירט זיך אזוי שטאַרק מיט דעם קאָ-
לאָניסט בריוו? דאָס קען פֿיהרען צו קנאה, צו קלאָגערייען, און איך קען
נאָך האָבען צרות בלויז דערפֿאַר וואָס איך האָב אייך געוואָלט טהאָן אַ טובה.
— אָה, זייט רוהיג, מיין הערר, — האָט בריוו געענטפֿערט — די זאַך וועט
בלייבען כסוד.
— יאָ, קיינער דאַרף נישט וויסען וועגען דעם, וואָס מיר ריידען דאָ. אַלואָ
אָבגעמאַכט?
— איך גיב אייך מיין וואָרט דערויף.
— אַלואָ, גיט מיר 1500 פֿראַנק, אין אַכט טאָג צייט וועט איהר האָ-
בען אייער וואָגען, אייערע צוויי אָקסען און אייער געצייג.
דער אָרעמער בריוו האָט גאָרנישט געהאַט גענוג ווערטער צו בעדאַנקען
זיין „רעטער“ און „בעל טובה“. נאָר נאָפֿיע האָט איהם געזאָגט מיט אַ
שמייכל:
— איהר וועט מיר דאַנקען שפעטער, ווען אייער ירד וועט זיין פֿער-
זעט און איהר וואָס מאַכען אַזויפֿיעל געלד וויפֿיעל איהר ווילט.
אַכט טעג נאָך דיווען געשפּרעך האָט בריוו בַּצִּקּוּמֶען דאָס, וואָס דער
אַגענט האָט איהם צוגעזאָגט.
לעבען זיין שמייכל האָט זיך אָבגעשטעלט אַ מאָדנער וואָגען, אַ טראַג-
טעוואַטע כלי, וואָס איז שוין אונגעהייער פֿיעל מאָל פֿעריכט געוואָרען. דער
אויך-מיר וואָגען איז געווען געשפּאַנט צו צוויי אָרעמע, אויסגעדאַרטע אָקסען,
וועלכע האָבען זיך קיים געהאַלטען אויף די פֿיס.
וואָס אָנבעלאַנגט די געצייג, איז יעדעס שטיקעל געווען דורכגעפֿרעסען
פֿון זשאַווער.
מען וואָלט געשוואָרען, אז די שטיקער ווער-ק-צייג האָבען זיך געוויקט
אין וואַסער שעהנע עטליכע מאָנאַט צייט.
אַלעס, די געצייג, דער וואָגען און די אָקסען, האָבען העכסטענס די
ווערט געהאַט 300 פֿראַנק!
אַ קאַלאָניסט, וועלכער איז גראָד געווען דערביי, ווען מען האָט גע-
בראַכט צו פֿיהרען די דאָזיגע טהייערע כלים, איז צוגעגאַנגען צו בריוו'ן
און האָט איהם געזאָגט:
— מיין אָרעמער פֿריינד, דו האָסט זיך אורדאי געמוזט ווענדען צו אַן
„אַגראַר-אַגענט“?

— יא, — האָט ברידו געענטפערט מיט א מרה-שחורה/דיגען טאָ.
— אה, ווען איך וואָלט דיך געטראָפֿען דאָ, ווען דו ביסט אָנגעקומען
אהער, וואָלט איך דיך געוואָרענט פֿאַר דויע גנבים, די אַפֿיציעלע אָגענטען.
זעהסט דו, אין א מאָמענט צייט וועט דער וואָגען דיינער ציפֿאלען, דיינע
אָקסען וועלען קראַפֿירען און די געצייג וועט דיר סי ווי צו קיין זאָך ניט
נוצען.

— ס'איז אמת, — האָט זיך אָבגערופֿען ברידו — אָבער וואָס טהוש מען?
— גאנץ איינפֿאַך: לאָז אָבשאַצען דאָס גאַנצע בינטעל מיט טראַנטעס
און דערנאָך בעקלאַנג זיך פֿאַר'ן גובערנאָטאַר.

— ווי מיינסט דו, ער וועט מיך אויסהערען?

— מילא, וואָס קענסט דו דאָ אָנוועהרען?

ברידו האָט אָנגענומען די עצה: און געטהאָן וואָס לער קאָלאָניסט האָט
יחס פֿאַרגעלייגט.

אין א מאָנאט אַרום האָט מען ביי איהם צוגענומען דאָס שטיק ערד,
אַס מען האָט איהם פֿריהער געהאַט געגעבען.

ער איז געבליבען אָהן מיטלען צו לעבען און איז געצוואונגען געווען
צו פֿערקויפֿען אַלע זאַכען, וואָס ער האָט אויפֿגעקויפֿט אין פֿאַר וועלכע ער
האָט בעצאָהלט אַזויפֿיעל געלד.

אזוי איז דער דאָזיגער קאָלאָניסט, וועלכער איז געקומען קיין ניי-קאָ-
לעדאָניען מיט אַ היבשע סומע, וואָס וואָלט גענוג געווען זיך צו עטאַבלי-
רען דערמיט און אָנגעהן גאַנץ פֿיין, — דיווער קאָלאָניסט איז געקומען צו אַזאַ
מדרגה, אַז אום ניט צו שטאַרבען פֿון הונגער, איז ער געוואָרען אַ משרת
ביי די אַרעסטאַנטען.

אַט אזוי האָט מען אין 1873 פֿערשטאַנען די קאָלאָניזאַציע.
איך ווייס ניט, צי די לאַגע האָט זיך ווייט דאַן געענדערט, איך צוויפֿעל
שטאַרק אין דעם, ווייל די אַדמיניסטראַציע איז געבליבען דויעלכע.
און דאָר, וואָס פֿאַר שאַנסען, וואָס פֿאַר מעגליכקייטען איז געווען צו
ענטוויקלען אַן אויסגעצייכענטען ישוב אין דיווער קאָלאָניע מיט אַזאַ גינסט-
גען קלימאַט!

די צאָהל פֿון די טויטע איז דאָרט געווען אַן אונבעדייטענדע.
ס'איז אַ פֿרווילעגירטער אינוועל: אַן אייביגער פֿרוהלינג, אַ פֿאַלשטענ-
דיג געזונדער קלימאַט, קיין שום געפֿאַהר פֿאַר ווילדע חיות און גיפֿטיגע
שלאַנגען, אויסערגעווענהליכער רייכטהום אין דער טיעפֿקייט פֿון דער ערד.
נאָר דער ביודזשעט פֿון דער קאָלאָניע ווערט אין גאַנצען אויפֿגעפֿרעסען
פֿון די משינאָווינקעס.

דער אַרעמער ברידו האָט זיך אזוי לאַנג געמוטשעט, ביז וואַנעט ער
האָט געמאַכט אַ סוף צו ויין לעבען.

אַבער פֿאַר'ן טויט האָט ער זיך נוקם געווען אָן דעם רויבער, וועלכער האָט איהם אונגליקליך געזאָכט,

אום צו דערהאַלטען זיין נשמה האָט ער ענדליך געמוזט זיך ערנידערן. גען און בעמלען אַ שטיקעל ברויט. איינמאָל, האָט ער געהאַט אַ געשפרעך מיט איינעם פֿון די אַרעסטאַנטען, אַ זעהר אינטעלעגענטען יונגען מענשען. ער האָט איהם דערזעהלט, וואָס מיט איהם האָט געטראָגען דאָ אויפֿ'ן איינזעל, ווי ער איז אַריבערגעקומען אַהער מיט דריי טויזענד פֿראַנק און ווי אַזוי דעה אַגענט האָט ביי איהם אויסגענאַרט אַ העלפֿט דערפֿון פֿאַר גאַרנישט. — און דו האָסט שוין מעהר דעם מאַן קיינמאָל נישט געזעהן? — האָט דער אַרעסטאַנט געפֿרעגט.

— ניין, — האָט געענטפֿערט ברידו און די אויגען זיינע האָבען מיט אַמאָל אויפֿגעבליצט. — אַה! ווען איך וואָלט איהם געטראָפֿען!
— ווי רופֿט מען איהם? — האָט דער אַרעסטאַנט געפֿרעגט, — נאַפֿיע.

נאַפֿיע! ... דער נאָמען איז מיר גוט בעקאַנט. כ'האַב אָפֿט געהערט, ווי די וועכטריג ריידענדיג צווישען זיך, האָבען איהם דערמאָנט, ווי האָט ער אויסגעזעהן דער נאַפֿיע, וועלכען דו האָסט געקענט?

— דאָס איז געווען אַ הויכער, מאַגערער און קאַסאַקער קערל.
— אַה, דאָס איז דאָך דערזעלבער! כ'גיב מיין קאַפֿ, אַז ס'איז נישט קיין אַנדערער, נאָר דער וואָס איך קען. דאָס הייסט אַלואָ, אַז דויער נאַפֿיע איז נישט נור אַ סוחר פֿון אַלטע, ציבראַכענע געצייג, נאָר דערצו נאָך אַ שפּיאָן אויך. ער קומט אָפֿט אַהער פֿון נומעאַ, וואו ער וואוינט.

— אַמאָל האָט ער געוואוינט אויפֿ'ן האַלב-איינזעל דיקאַס, — זאָגט ברידו, — אַה, ס'איז קיין צווייפֿעל נישט, אַז דאָס איז איין און דערזעלבער, נאָר ... קוק אָן, אָט האָסט דו איהם!

ברידו האָט זיך אַ טרייסעל געטהאָן פֿון אויפֿרעגונג.
— דו ווייסט, איך האָב דיר גאַרנישט געזאָגט, — האָט זיך דער אַרעסטאַנט אַכגערופֿען און איז פֿערשוואונדען.

דערזעהענדיג ברידו'ן האָט זיך נאַפֿיע געוואָלט אויסדרעהען, נאָר דער קאַלאָניסט איז גלייך צוגעגאַנגען צו דעם, וועלכער האָט איהם אַזוי געמיין בעראַבעוועט,

— אַה! ענדליך האָב איך אייך צוריקגעפֿונען, מיין הערר! — האָט ער אַ געשריי געטהאָן, צוקומענדיג נאָהענט צו איהם, נאַפֿיע האָט זיך געמאַכט קוראַזש.

אַנקוקענדיג דעם קאַלאָניסט האָט ער געזאָגט:
— איך קען אייך נישט.
— זאָגט בעסער, אַז איהר ווילט מיך נישט דערקענען, — האָט ברידו

געוואָנט, — אָבער איך וועל אייך באלד דערמאָנען ווער איך בין: מיט דריי יאָהר צוריק האָט זיך אן אַרעמער קאָלאָניסט, וועלכער האָט געהאַט זיין אייגענס דריי טויזענד פֿראַנק, געווענדעט צו אייך וועגען אַ שטיק ערד צו בעאַרבייטען, איהר האָט איהם אויף אַ געמיינעם אויף בע'גנב'עט און דער-נאָך האָט איהר נאָך געמאַכט, מען זאָל ביי איהם צוגעהמען דאָס שטיק ערד. — ביי מיין וואָרט, דער מאַן איז משוגע, — האָט זיך אָבגערופֿען נאַפּיע, זיך אומקוקענדיג אין אַלע זייטען, טאָמער וועט ער דערוועהן אַ וועכטער.

— ניין, איך בין גאָרניט משוגע.

— נאָ, געהט זיך אייער וועג, — האָט נאַפּיע געוואָנט.

ברידו האָט זיך געסטאַרעט איינצואַלשען זיין כעס. ער האָט געוואָלט זעהן, ווי ווייט די געמיינהייט פֿון דיווען מאַן קען געהן.

— מיין הערר, — האָט ער ווידער אָנגעהויבען מיט אַ זעהר עניוּות-דיגען טאָן, — איהר האָט מיר פֿערקויפֿט פֿאַר 1,500 פֿראַנק זאַכען, פֿאַר וועלכע מען האָט מיר געגעבען נישט מעהר ווי 80 פֿראַנק. זייט אַכצעהן מאָ-נאַטען, אז איך געפֿין זיך אין אַ שרעקליכער נויטה.

— וואָס זשע געהט עס מיך אָן? — האָט נאַפּיע געענטפֿערט, ציהענ-דיג מיט די פֿלייצעס.

— וואָרט איהר נישט געקענט מיר אָבגעבען צוריק כאָטש אַ טהייל פֿון דעם געלד, וואָס איהר האָט ביי מיר... אוועקגע'גנב'עט?

און ברידו האָט שטאַרק בעטאָנט דאָס לעצטע וואָרט.

דער אַגענט האָט זיך כלומר'שט געפֿונען בעלידיגט.

— איך האָב אייך בע'גנב'עט, איך!... איהר באַנדיט, איהר סמייעט צו זאָגען, אז איך האָב אייך בע גנב'עט?

דער קאָלאָניסט האָט צונויפֿגעלייגט די הענד און געקוקט נאַפּיע'ן גלייך אין פנים אַרײַן.

ס'איז נישט געווען צו זעהן קיין איין וועכטער אַרום יענער געגענד.

— ווילסט דו מיר אָבגעבען דאָס געלד, וואָס דו האָסט ביי מיר גע'גנב'עט אָדער נישט? — האָט ברידו אַ געשריי געטהאָן. — אויב נישט, זאָג

איך דיר אַפֿריהער, אז דו וועסט נישט גוט אָבשניידען!

נאַפּיע האָט געוואָלט אַנטלויפֿען, וואָרים נאָך אַלעמען איז ער געווען אַ טרום. נאָך ברירו האָט זיך אַ וואָרף געטהאָן אויף איהם און האָט איהם

דערשטיקט.

נאָכדעם ווי דער קאָלאָניסט האָט אָבגעטהאָן זיין שטיקעל אַרבייט, האָט ער דורכגעזוכט די קעשענעס פֿון זיין אָפֿער און צוגענומען דאָס גאַנצע געלד, וואָס ער האָט דאָרט געפֿונען. דאָן איז ער אוועק אין אַ רעסטאָראַן און האָט זיך געהייסען געבען די בעסטע און געשמאַקסטע מאַכלים. ער האָט שוין צוויי מעת-לעת נישט געהאַט פֿערוכט קיין שום עסען.

אויף מאַרגען האָט מען איהם געפֿונען אויפֿגעהאַנגען אויף דעם צווייג
פֿון אַ בויים,
דער אונגליקליכער האָט געוואָלט, איידער ער שטאַרבט, צום לעצטען
מאָל געניסען דאָס לעבען!

ברידוים פֿאל איז ניט געווען דער איינציגער פֿון דעם סאָרט.
אַלע, וועלכע זיינען אין מיין צייט אַריבערגעקומען קיין ניי קאלעדאָניען
מיט דעם צוועק זיך דאָרט צו עטאַבלירען און מאַכען געשעפֿטען, האָבען גאָר
גיך געמוזט אויפֿגעבען זייערע האָפֿנונגען.
אַ טהייל פֿון זיי, וואָס זיינען געקומען פֿול מיט קוראָזש און מיט גוטע
אויסזיכטען, זיינען מיט דער צייט געוואָרען אַזעלכע אַרעמע לייט, און זייער
לאַגע איז געווען הונדערט מאָל ערגער איידער די לאַגע פֿון די פֿערשיקטע.
איך האָב געקענט אָן אַנדערן אַהויז ברידוין, וועמעס געשיכטע איז
געווען פֿונקט אזוי טרויעריג, און וועלכער האָט זיך אויסגעלאָזט אויף אַן עהב-
ליכען אופן.

אַמיעל האָט ער געהייסען, דאָס איז געווען אַ זעהר! אינטעלעקטעלער
יונגער מאַן, דערצו אַליין אַ גוטער אַגראָנאָם. ער האָט זיך ניט געווענדעט
צו קיין „אַגראַ-אַגענט“; ער האָט איהם ניט געדאַרפֿט,
די שטיקער ערד, וואָס מען האָט איהם אָבגעבען, האָבען אויף אַ מערק-
ווירדיגען אופן אויפֿגעבליהט, מען פֿלעגט קומען פֿון נומעאָ בעוואַונדערן
זיינע פֿלאַנטאַציעס פֿון קאַפֿע, פֿון מאַאיס און פֿון צוקער-שטעקלאַד.
גאָר אויב ער איז ניט געגאַנגען צו קיין שום „אַגענט“, איז אָן „אַגענט“
געקומען צו איהם...

סאָזא האָט ער געהייסען, דער באַנדיט, און ער האָט מקנא געווען דעם
קאָלאָניסט פֿאַר זיין הצלחה.

— אַז דאָס זאָל אָנגעהן אזוי ווייטער, — האָט זיך דער אַגענט געטראַכט,
— וועט אַמיעל גאָר פֿשוט זיך אָנשימען מיט גאַלד. ס'איז אַ סקאַנדאַל, אַ
קאָלאָניסט זאָל אזוי רייך ווערן דאָ אין ניי-קאלעדאָניען. מען דאַרף מאַכען אַ
סוף דערצו...

און סאָזא איז אַוועק צום גובערנאַטאָר.

— מיין הערר, — האָט ער געזאָגט — דאָ אויף'ן אינוועל איז פֿאַרהאַן אַ
קאָלאָניסט, וואָס מאַכט אויסגעצייכענט מיט דער ערד, וואָס מען האָט איהם
אָבגעגעבען. אָבער צום בעדויערן האָט ער זיין ערפֿאָלג צו פֿערדאַנקען בלויז
פֿערשיעדענע געמיינע מיטלען, וועלכע ער ווענדעט אָן. ביינאַכט לויפֿט ער
אַרום איבער די פֿעלדער פֿון זיינע שכנים און מאַכט אַ תּל פֿון זייערע פֿלאַנ-
טאַציעס; אזוי אַז ער איז דער איינציגער, וואָס האָט מזל ברכה אין זיינע
פֿעלדער, דאָס איז אַ סקאַנדאַל, וואָס איך געפֿין פֿאַר נייטיג אייך מיטצו-
טהיילען. איהר מוזט דווען קאָלאָניסט מיט'ן נאָמען אַמיעל בעשטאַפֿען. אַלע

קלאָגען זיך אויף איהם, און איהר קענט זיכער זיין, אז די קאלאָניסטען ווע-
לען אייך זיין דאנקבאר פֿאַר דער גערעכטיגקייט, וואָס איהר וועט טהאָן
מיט זיי.

דער גובערנאָטאָר האָט געגלויבט סאָזאַן אויף'ן וואָרט.
— לאָזט וויסען אַמיעל'ן, — האָט ער געזאָגט, — אז איך נעהם ביי איהם
צו זיין גאַנצען גוט אויף אַ משך פֿון אַכצעהן מאָנאַט, אין דער צייט וועט
איהר פֿערוואַלטען די ערד פֿון דיווען מאַן.
מעהר האָט סאָזאַ נישט געדאַרפֿט.

אויף מאָרגען איז אַמיעל אָהן צערעמאָניעס אַרונטערגעטריבען געוואָרען
פֿון זיינע פֿעלדער.

אין יענער צייט פֿלעגט עס צוגעהן אויף אזא מין שטייגער.
ס'איז גענוג געווען, דער גובערנאָטאָר זאָל נור אַרויסגעבען אַ בעפֿעהל,
און אַ פֿרייער מעגש פֿלעגט בעהאַנדעלט ווערן אזוי ווי אַ פֿעראורטהיילטער.
אז מען האָט אָנגעזאָגט אַמיעל'ן וואָס פֿאַר אַ בעפֿעהל דער גובערנאָ-
טאָר האָט אַרויסגעגעבען וועגען איהם, האָט ער נישט פֿראַטעסטירט, נאָר ער
איז געווען צו אינטעליגענט נישט צו זעהן פֿון וואָגעט דער קלאַפּ אז איהם
געקומען.

איינמאָל ביינאַכט האָט ער אָנגעקלאַפּט ביי סאָזאַן אין טהיר.
דער אַגענט האָט געמיינט, אז דאָס קומט מען צו איהם פֿון דער אַד-
מיניסטראַציע, האָט ער געפֿענט.

דערזעהנדיג אַמיעל'ן, האָט ער געמאַכט אַ פֿערקרימטען פֿנים.
נאָר דער קאלאָניסט האָט קיין וואָרט נישט אויסגערעדט. ער האָט זיך
אַרויפֿגעוואָרפֿען אויף סאָזאַן, האָט איהם געבונדען די הענד און די פֿיס
מיט אַ שמריק, וואָס ער האָט מיטגעבראַכט מיט זיך. דערנאָך איז ער אַרויס
אויף דרויסען, האָט גענומען אַ פֿייער-טאָפּ פֿול מיט נאָר וואָס אָנגעצונדענע
האַלץ-קילען, האָט עס אַריינגעטראָגען אין דעם צימער, וואו דער אַגענט איז
געלעגען געבונדען, און דאָן איז ער אַרויס שפּאַצירען.
אין צוויי שטונדען אַרום איז ער צוריקגעקומען.

סאָזאַ איז געווען טויט.
דער רויד פֿון די האַלץ-קולען האָט איהם דערשטיקט.
אַמיעל האָט אַרונטערגענומען די שמריק פֿון דעם טויטען, דערנאָך האָט
ער צוגעמאַכט די טהיר און איז אַוועק אַהיים.

ס'איז געווען אַ שרעקליכע, אַ שוידערליכע ראַכע, נאָר דער אַגענט
האָט זי כשר פֿערדיענט, ווייל ער האָט אָבגעטהאָן די געמיינסטע נידערטרעכ-
מיגקייטען אויף'ן אינוועל.

אַמיעל האָט אזוי קונציג אָבגעטאַרבייט די זאַך, אז עס וואָלט קיינעם נישט
איינגעפֿאַלען צו האַבען אַ השד אויף איהם; מען האָט געמיינט, אז סאָזאַ
האָט זיך אַליין געמאַכט דעם טויט.

נאָר צו דעם קאַלאָניסט'ס אונגליק האָט איהם אַ וועכטער בעמערקט ביי סאַזאַ'ס טהיר טאַקוי אין יענער נאַכט, ווען דער מאָרד איז געשעהן.

מען האָט געמאַכט אַן אונטערזוכונג און אלעס האָט געצייגט, אַז דאָס איז נישט געווען קיין זעלבסטמאָרד. מען האָט נאָך געפֿונען די סימנים פֿון'ס שטריק אויף סאַזאַ'ס קערפער. דערצו האָט מען געוואוסט, אַז דער אַגענט האָט נישט געהאַט קיין פֿייער-טאַפּ ביי זיך.

אַמיעל איז אַלואַ אַרעסטירט געוואָרען; מען האָט איהם געשטעלט צום געריכט און פֿעראורטהיילט צום טויט.

און אָט די אַלע שוידערליכע זאַכען וואָלטען געקענט אויסגעמיידעט ווערן, ווען דער גובערנאַטאָר וואָלט זיך אָבעבען מיט מעהר אונטערעס פֿאַר די אָנגעלעגענהייטען פֿון דער קאָלאָניע.

נאָר דער גרויסער פֿריץ האָט געהאַט אנדערע זאַכען צו טהאָן.

כמעט יעדען אַווענד האָט ער געגעבען אַ באַל ביי זיך אין שטוב. און איינמאָל, ביי איינעם פֿון דיזע אונטערהאַלטונגען, האָט פּאַסירט אַ קאַמישע סצענע, וועלכע האָט געצייגט, ווי אונפֿעראַנטוואָרטליך דער דאָזיגער גובערנאַטאָר איז געווען פֿאַר דעם אַמט זיינעם.

ביי איהם אין שטוב פֿלעגט אַריינקומען אַ מאַן מיט'ן נאָמען מאַסקיראַ. אזוי ווי ער איז געווען אַ גוטער פּיאַניסט איז ער געוואָרען אַן אָנגעזעהענער גער גאַסט, און ער פֿלעגט אונטערהאַלטען דעם עולם מיט זיין פּיאַנאָ-שפּיע-לען. איין אַווענד האָט אַ גאַסט, אַ מיליטער-דאָקטאָר, דערקענט מאַסקיראַ, און ווי ערשטוינט איז דער גובערנאַטאָר געוואָרען, ווען ער האָט דערהערט, אַז זיין פּיאַניסט איז אַן איינפֿאַכער פֿערברעכער, וועלכער איז פֿעראורטהיילט געוואָרען צו אייביגע קאַטאָרגע פֿאַר אַ מאָרד, וואָס ער האָט בעגאַנגען.

דער גובערנאַטאָר האָט עס נישט געוואָלט גלויבען, נאָר דער מיליטער-דאָקטאָר האָט איהם געגעבען אַלע סמנים און איהם געוויזען, אַז מאַסקיראַ איז מיט 6 מאָנאַטען פֿריהער געבראַכט געוואָרען קיין ניי-קאלעדאָניען, און איהם איי, ווייזט אויס, געלונגען צו אַנטלויפֿען פֿון געפֿענגניס און דערנאָך ווערן אַ גאַנצער בן בית ביים גובערנאַטאָר.

ס'איז געבליבען, אַז כדי נישט צו מאַכען קיין סקאַנדאַל ביים גובערנאַטאָר אין שטוב, זאָל מען זיך דערווייל מאַכען נישט וויסענדיג, און אַז עס וועלען געמאַכט ווערן אַלע נויטיגע אויספֿאַרשונגען וועגען דעם, וועט מען מאַסקיראַן אַרעסטירען.

אָבער די אַדמיניסטראַציע איז געקומען צו שפּעט, אַז דער פּיאַניסט האָט געדאַרפֿט אַרעסטירט ווערן, איז ער שוין אויף'ן אינוועל נישט געווען. אַ היב-שע צייט האָט מען נישט געוואוסט וואו ער איז אַהינגעקומען. ערשט אין אַ האַלב יאָהר אַרום איז מען געוואָהר געוואָרען, אַז ער איז אַוועק קיין אוי-סטראַליען, מיטנעהמענדיג מיט זיך די פֿרוי פֿון אַ נומעאַר גרויסען האַג-דעלס-מאַן.

XV.

דער קאלאניסט מאַקאַי.

דאָס ווינען אין יענער צייט געווען די צושטענדע אין ניי קאלעדאָניען.
און די געשיכטע מיט דעם פיאניסט איז נישט געווען די ערשטע און די לעצטע.
ס'איז אמת, אז זייט דאָן האָט זיך דער גובערנאַטאָר אָנגעהויבען היטען
אַביסעל, זיין אַביסעל פֿאַרויכטיגער וועגען די, וואָס קומען אַרײַן צו איהם
אין שטוב, אָבער ס'האָט איהם ווייניג וואָס געהאַלפֿען.
איינמאַל האָט זיך געמאַכט אַ מיאוס'ער סקאַנדאַל ווידער ביים גובער-
נאַטאָר אין הייז.
ס'איז געווען אויף אַ באל, ווי דער שטייגער איז; און בעת דער גובער-
נאַטאָר איז געווען שטאַרק פֿערנומען, אַמוזירענדיג זיינע פֿרײַנד, קומט צו
איהם צו איינער פֿון די געסט אין זאָגט:
— הערר גובערנאַטאָר, מיר האָט דאָ גור וואָס געטראַפֿען אַ מאָדנע,
אַן אונגלייכליכע זאַך.
— וואָס פֿאַרט, מיין טהייערער פֿרײַנד?
— מען האָט מיר צוגע'גנב'עט מיין וויגער מיט דער קייט!
דער גובערנאַטאָר איז שיער נישט געפֿאַלען אין אונמאַכט פֿאַר שרעק.
איינער פֿון די געסט, וועלכער האָט גראָד געהערט דיזען געשפרעך,
האָט זיך אָנגערופֿען צו דעם בע'גנב'עטען:
— מיין הערר, ס'איז נישט כדאי צו מאַכען אַ ליארם פֿאַר אזא קלייניג-
קייט. געהמט זיך נישט צום האַרצען. מען האָט ביי אייך צוגע'גנב'עט אייער
זייגער מיט דער קייט. כ'וועל זיי אייך גלייך געפֿינען.
דער גובערנאַטאָר האָט בעוואונדערט דעם אונבעקאַנטען מאַן, וועלכער
האָט געקענט אזוי לייכט אויסגעפֿינען די גנבים.
אין אַ האַלבע שעה אַרום קומט ער צוריק צולויפֿען צו דעם גובער-
נאַטאָר און צו זיין אונגליקליכען פֿרײַנד.
— אָט האָט איהר אייך, — רופֿט ער זיך אָב צום בע'גנב'עטען, איהם
דערלאַנגענדיג אַ זייגער מיט אַ קייט.
דער מאַן האָט גענומען די זאַכען אין דער האַנד, נאָך נאָכדעם ווי ער
האָט זיי בעטראַכט אַ וויילע, האָט ער אַ געשריי געטהאָן:
— דאָס געהערט נישט צו מיר. ס'איז נישט מיין זייגער און ס'איז אויך
נישט מיין קייט.
— וואָס מאַכט עס אויס? — האָט געענטפֿערט דער גאַסט אביסעל
צוטומעלט. — געהמט צו, אז מען גיט אייך.
דער גובערנאַטאָר און זיין פֿרײַנד האָבען געמאַכט אַ קרומע מיענע, נאָך
זיי האָבען פֿערשטאַנען, אז זיי דאַרפֿען שווייגען.

און אזוי האָט זיך געפֿיהרט איבעראַל. די גאַנצע קאָלאָניע האָט זיך גע- האַלטען אויף גנבה און גולה. רי קרעמער האָבען געהאַט צו ווייניג קונים און זיי האָבען געמוזט פֿיהרען זייטיגע, לינקע געשעפֿטען. דערצו האָט זיך מיט דער צייט געיאָוועט אַ מחנה פֿין פֿראַצענטניקעס, פֿיאָווקעס, וועלכע האָבען אויסגעוויגען דאָס בלוט פֿון די קאָלאָניסטען. מיט איין וואָרט, אַלס האָט געלעבט פֿון רויב, פֿון גנבה.

וואָס איז דער וואונדער, אָז אונטער דעם דאָזיגען צושטאַנד האָט זיך פֿין די קאָלאָניסטען גופא ענטוויקעלט אַ רויבער-באַנדע, אַ מחנה פֿון פֿער- צווייפֿעלטע מענשען, וועלכע האָבען זיך אָרגאַניזירט אין אַ געהיימען בונד אין האָבען איינפֿאַך טעראָריזם דעם אינזעל. דאָס זיינען געווען מאַקי די קאָלאָניסטען גופא, וועלכע זיינען בעשווינדעלט געוואָרען פֿון די „אַגענטען“, אונטערדריקט און פֿערפֿאַלט געוואָרען פֿון דער אַרמיניסטראַציע און אויס- געזיגען געוואָרען פֿין די פֿראַצענטניקעס. אַז זיי האָבען שוין מעהר ניש געהאַט קיין שום מעגליכקייט צו לעבען פֿון זייער אַרבייט, זיינען זיי אויס פֿערצווייפֿלונג געוואָרען רויבער.

און זיי האָבען אָבעטשהן מורא'דיגע זאַכען. ביינאַכט פֿלענען זיי בע- פֿאַלען די הייללאַך פֿון די רייכערע קאָלאָניסטען, פֿון די קרעמער און די פֿראַצענטניקעס, זיי אויסלידריגען און אָפֿטמאַל אויך אונטערצינדען זיי. און אַלעס איז געמאַכט געוואָרען אזוי שטיל, אזוי קונציג, אַז מען האָט ניש גע- קענט אויסגעפֿינען קיין איינעם פֿון דער חברה.

די אַרמיניסטראַציע האָט גטשהן אַלעס, וואָס איז נור געווען אין איהר מעגליכקייט צו לייגען די האַנד אויף די רויבער, אָבער איהר מיה איז געווען אומיוסט, ענדליך איז דער גובערנאַטאָר אַרויס פֿון די כלים און האָט אייג- פֿאַך געהייסען שיסען אויף די קאָלאָניסטען, ניש קוקענדיג, צי זיי זיינען שול- דיג צי ניש. נאָר עס האָט ניש געהאַלפֿען.

עס איז געקומען אזוי ווייט, אַז די אַרעסטאַנטען גופא זיינען ניש זיכער געווען אין זייער לאַגער.

דער גובערנאַטאָר האָט זיך פֿון ערגערניש אויסגעריסען די לעצטע עט- ליכע האָר, וואָס ער האָט נאָך געהאַט אין קאַפּ.

— דאָס קען דאָך אזוי ניש אָנגעהן, — האָט ער געשריטן — מען מוז זיי געבען אַ ביישפֿיעל, די באַנדיטען, אַ מורא'דיגען ביישפֿיעל!

און ער האָט זיך צוגעגרייט פֿין דאָס ניי צומאַבאָליוורען די סאָלדאַטען און צו שיסען רעכטס און לינקס, נאָר מיט אַמאַל האָט געטראַפֿען עפעס, וואָס האָט געמאַכט אַ סוף צו די אַלע סקאַנדאַלען.

מען האָט געפֿינען דעם פֿיהרער פֿון דער דאָזיגער שוואַרצער באַנדע, דאָס איז געווען אַן אויסטראַליער מיט'ן נאָמען מאַקאי, אַ ביטערער יונג, וועלכער איז שוין אייניגע מאָל געווען פֿעראורטהיילט צום טויט אין פֿער- שיעדענע לענדער, און ס'האָט זיך איהם אימער איינגעגעבען צו אַנטלויפֿען.

א וועכטער האָט איהם אַרעסטירט, בעת ער האָט געהאַט בדעה אונ-
טערצוצינדען אַ הייזעל פֿון אַ קאָלאָניסט.

מאַקאי האָט זיך ניט אַזוי גרינג געלאָזט נעהמען. ער האָט פֿערוואונ-
דעט דעם וועכטער, וועלכער האָט געלייגט די האַנד אויף איהם, נאָר דער
סוף איז געווען, אַז מען איז איהם פֿאַרט בייגעקוימען, און אַזוי גיך ווי מען
האָט איהם אַרעסטירט האָט מען זיך גלייך גענומען צו זיין פֿראַצעס.
דאָס איז ניט געווען קיין לייכטע זאַך.

מאַקאי האָט בשום אופן ניט געוואָלט אויסגעבען די נעמען פֿון זיינע
מיטהעלפֿער.

דריי מאַנאַט צייט האָט מען איהם געהאַלטען אין אַ פֿינסטערן קאַרצער.
דער גובערנאַטאָר איז געווען ענטשלאָסען, איהם אָנצוטהאַן די גרעסטע יסורים,
אום איהם צו מאַכען ריידען.

נאָר דער אויסטראַליער איז געווען איינער פֿון די שטאַרקע באַראַקטערע,
וועלכע לאָזען זיך ניט אָבשרעקען פֿון קיין זאַך.

מען האָט איהם אויסגעהונגערט, נאָר ער איז געבליבען שטויס; מען
האָט איהם אין קיימען געשלאָסען, איהם אָנגעהאַן אַלערליי ענוים—ער האָט
קיין וואָרט ניט גערעדט.

די אַדמיניסטראַציע האָט צונויפֿגעקליבען גענוג בעווייזע געגען מאַקאי.
מען וואָלט איהם געקענט שיקען צום עשאַפֿאַט, אָבער דעם גובערנאַטאָר
האָט זיך געגילסט מאַכען אַ גרויסען פֿראַצעס. ער האָט געוואָלט אויסגעפֿי-
נען די גאַנצע געהיימע באַנדע, וועלכע איז געשטאַנען אונטער מאַקאי'ס
פֿיהרערשאַפֿט.

און ער האָט זיך דערוואַרט דערויף.

איין אָווענד האָבען צוויי וועכטער בעמערקט אין וואַלד אַ פֿערוואַמלונג
פֿון ווייסע מענשען. דאָס זיינען געווען מאַקאי'ס פֿריינד. זיי האָבען זיך בע-
ראַטהען ווי אַזוי צו בעפֿרייען זייער פֿיהרער פֿון געפֿענגניס, און ס'איז בע-
שלאָסען געוואָרען צו מאַכען אַן אַנפֿאַל אויף דער טורמע אינאיינעם מיט אַ
מהנה קאַנאַקען, וועלכע האָבען געוואָלט בעפֿרייען עטליכע פֿון זייערע ברי-
דער. די צוויי וועכטער האָבען אַלעס איבערגעגעבען דעם גובערנאַטאָר, און
דער סוף איז געווען, אַז מאַקאי'ס חברים זיינען אַריינגעפֿאַרען צו דער אַד-
מיניסטראַציע אין די הענד.

מען האָט אַלואַ געהאַט די גאַנצע „שוואַרצע באַנדע“, ווי מען האָט זיי
גערופֿען.

דער גובערנאַטאָר האָט געשיינט פֿאַר פֿרייד.

ס'איז געווען דאָס ערשטע מאָל, זייט ער איז געקומען קיין ניי-קאָלעדאָ-
ניען, וואָס איהם האָט זיך איינגעגעבען עפעס אויפֿצוטהאַן.

דער טריבונאַל פֿון דער קאָלאָניע האָט זיך פֿערוואַמעלט און דער גרוי-
סער פֿראַצעס האָט זיך ענדליך אָנגעפֿאַנגען.

אינאיינעם זיינען געווען דרייסיג אָנגעקלאָגטע.

פֿאַר זיינע ריכטער האָט זיך מאַקאי געהאַלטען אַזוי ענערגיש, אַזוי מוטשיג ווי מען קען זיך נור משער זיין.

— יאָ, — האָט ער געזאָגט, — איך האָב גע'הרג'עט מענשען, אונטער-געצונדען הייזער, און איך האָב קיין חרטה נישט אויף קיין איינציגע זאַך, וואָס איך האָב געטהאָן.

„די מענשען, וואָס איך האָב גע'הרג'עט, זיינען געווען „שלעכטע ברי-דער“, ענאָאיסטען, וועלכע האָבען געהאַט בלוז זיך אין זינען, און לעבענ-דיג בהרחבה האָבען זיי קיינמאָל נישט געוואָלט געבען א שטיקעל ברויט די אונגליקליכע, וואָס זיינען אויסגענאַנגען פֿון הונגער ס'איז אמת, אַז איך האָב בעגאַנגען פֿערשיעדענע פֿערברעכען, נאָר איך האָב זיך גאַרנישט וואָס פֿאַרצוואַרפֿען.

„איך בין געקומען אַהער, ווייל ניי-קאַלעדאָניען איז געווען אַ נייע קאָ-לאָניע; ווייל מען האָט מיר געזאָגט, אַז איך וועל דאָ קענען אַרבייטען און פֿערדינען גענוג אויף צו לעבען.

„כ'האַב געאַרבייט ווי אַ גענער, טאָג און נאַכט, גענראָבען, געאַקערט, און אַז עס איז געקומען דער טאָג, ווען די ערד איז דורך מיין שווערער אַר-בייט פֿרוכטבאַר געוואָרען, האָט מען זי ביי מיר צוגענומען. מענשען, וועלכע איך האָב נישט געקענט און קיינמאָל אין די אויגען נישט געזעהן, זיינען געקו-מען און האָבען זי ביי מיר אַוועקגערויבט.

„דאָן בין איך פֿון אַן אַרבייטער געוואָרען אַ רעבעל.

„איך האָב אויפֿן אינוועל בעגעגענט אַסך קאַמעראַדען, וועלכע האָבען זיך אויך געהאַט גענוג צו בעקלאָגען אויף דער אונגערעכטיגקייט פֿון דער אַדמיניסטראַציע.

„כ'האַב זיי פֿערזאַמעלט אַרום מיר, און זיי אַזוי געזאָגט: „וויבאַלד מען רויבט ביי אונז אַוועק דאָס וואָס מיר פֿערמאַגען, און מיר קענען נישט לעבען פֿון אונזער אַרבייט — לאָמיר זיך אַלואָ אַרגאַניזירען און אויספֿינדערן די, וועלכע עקספּלואַטירען אונז.“

פֿערשטעהט זיך, אַז די שפּאַגעל נייע טהעאָריע האָט געקלונגען מאָדנע די ריכטער אין די אויערן.

מאַקאי איז פֿעראַורטהיילט געוואָרען צום טויט. זיינע חברים, ווידער, האָט דער קריענס געריכט פֿער'משפט צו פֿערשיעדענע שטראַפֿען פֿון פֿינף ביז צוואַנציג יאָהר קאַטאָרגען.

ס'האַט זיך מיר נישט אָנגעהויבען חלום'ן אפילו, אַז די אירעען, וואָס מאַקאי האָט אויסגעדרוקט פֿאַר זיינע ריכטער, זאָלען מיר פֿערשאַפֿען צרות. דער גובערנאַטאָר האָט זיך איינגערעדט, אַז דאָס האָב איך אַנדאי גע-מוזט פֿריידגען פֿאַר די אויסטראַליער און זיי מאַכען פֿאַר רויבער.

ער האָט מיך געשיקט רופֿען און מיט אַ ברוגוֹ/דיגען טאָן האָט ער מיר געזאָגט:

— דאָס זייגען, הייסט עס, אייערע נאַרישע אוטאָפֿיעס. די קאָלאָניסטען האַכען זיך געלעבט רוהיג דאָ אויף'ן אינזעל, זייט איהר געקומען און גלײַך האַכען זיי זיך אויפֿגעהויבען און געמאַכט אַ בונט, כ׳האַב אָנגעקוקט דעם גובערנאַטאָר מיט ערשטוינונג.

— אָה! זוכט זיך אַקאַרשט נישט אַרויסצודרעהען, כ׳ווייס וואָס איך רייד, איהר האָט פֿערדאַרבען די בעסטע עלעמענטען, וואָס מיר האַבען דאָ געהאַט. — מיין הערר, —האַב איך געענטפֿערט, — איהר רעדט נאַרישקייטען, — נאַרישקייטען, זאָגט איהר? נאַרישקייטען? איהר סמײַעט צו זאָגען,

אז...

— כ׳האַב פֿון תמיד אָן געהאַט די געוואוינהייט אַרויסצוזאָגען אַפֿען דאָס וואָס איך דיינק, יאָ, ס׳איז לעכערליך דאָס, וואָס איהר דער- צעהלט דאָ. איהר זייט דאָך געווען אויף מאַקאי'ס פּראָצעס און איהר האָט, דוכט זיך, געהערט וואָס ער האָט געזאָגט. ער האָט ערקלעהרט, אז די אונגערעכטיגקייטען פֿון אייערע משינאַווינקעס האַבען איהם געמאַכט פֿאַר אַ רעבעל, דויער מאַן האָט געהאַט אַביסעל געלד, אַ שטיק ערד, וועלכע ער האָט בעאַרבייט און פֿרוכטבאַר געמאַכט, און איהר האָט איהם בערויכט און רואינירט. שטעלט זיך פֿאַר, הער גובערנאַטאָר, ווען אונבעקאַנטע מענ- שען זאָלען קומען און צונעהמען ביי אייך אייער פּלאַץ און תּרוב מאַכען אייער הויז... וואָס וואָלט איהר געטהאָן?

דער גובערנאַטאָר האָט אַרויסגעשאַסען מיט אַ געלעכטער.

— כ׳האַב סאָלדאַטען, וואָס היטען מיך אָב,

— אַה, אַט דאָס איז דאָס! איהר האָט סאָלדאַטען אייך צו היטען, איהר זייט, הייסט עס, בעשיצט. נאָר אז מאַקאי וואָלט אויך געהאַט סאָלדאַטען, ווי מיינט איהר, וואָלט מען געקומען אויף אַזאַ גרויזאמען אופן אַוועקרויבען ביי איהם זיין ערד?

דער גובערנאַטאָר האָט גאַרנישט געענטפֿערט.

ער איז אַ ווילע אַרומגעגאַנגען ביי זיך אין צימער הין און צוריק.

דערנאָך האָט ער זיך אָבגערופֿען:

— יאָ, יאָ, איהר זייט אַן עקשן'טע, מען וועט אייך שוין קיינמאָל נישט איבערמאַכען.

דאָן האָט ער צוגעלייגט:

— דאָך דיינק איך נישט, אז איהר זייט אַ שלעכטע פֿרוי, מען האָט אייך צודרעהט דעם מוח פֿון קינדווייז אויף, ס׳איז אודאי נישט אייער שולד... די שלעכטע ערציהונג, שלעכטע ביישפּיעלען...

— איהר האָט אַ מעות, מיין הערר, —האַב איך געענטפֿערט— אויב דער מוח איז מיר צודרעהט, ווי איהר זאָגט, דאָס הייסט, אויב איך דיינק נישט

פונקט ווי איהר, איז דאָס בלויז דערפֿאַר, ווייל איך בין געווען אין דער שולע פֿין לעבען, ווייל איך האָב בעגריפֿען, אז עס זיינען פֿאַרהאַן מענשען וואָס ליידען און אז ווי ליידען ניט צוליעב זייער שולד, מחמת אין דער עקאָנאָמי-שער אזוי ווי אין דער פֿאַליטישער אָרדנונג האָב איך בעגעגענט בלויז— אונגערעכטיגקייט. פֿון דאָן אָן האָב איך אַלואָ אָנגעהויבען בעבראַכטען דאָס לעבען פֿין אַ ריין פֿילאָזאָפֿישען שטאַנדפּונקט, ב'האָב גענומען פֿריידגען פֿאַר מיינע קאַמעראַדען די אָבשאַפֿונג פֿון אויטאָריטעט אונטער אַלע פֿאַרמען, אַ פֿרייען, אימער אויפֿלייבאַרען אָבמאַך; די פֿרייע אַרבייט, וועלכע איז ניט אונטערוואָרפֿען וואָס פֿאַר ס'איז אויסערליכע כּוחות; די פֿרייהייט פֿון דעם אינדיווידואַל, זיך אָרגאַניזירענדיג, לעבענדיג אונטאַרהיינגיג, פֿראָדוצירענדיג לויט זיינע פֿעקטיגקייטען און פֿערברויכענדיג לויט זיינע בעדירפֿניסען.

דער גוכערנאַטאָר האָט אויסגעשטעלט אויף מיר אַ פֿאַר אויגען.

ער האָט ניט פֿערשטאַנען קיין איין וואָרט פֿון דעם, וואָס איך האָב נאָר וואָס געזאָגט.

— דאָס אַלעס זיינען פֿראַזען, — האָט ער געמורמעלט, — פֿראַזען,

ווייטער גאַרישט. יעדענפֿאַלס וועל איך מוזען אַכטונג געבען אויף אייך.

מען האָט מיר איבערגעגעבען, אַז איהר האָט אויפֿגעפֿאַדערט די קאַנאַקען צו מאַכען אַ בונט.

— מען האָט אייך מן הסתם דערצעהלט נאָך אַסך אַנדערע זאַכען אויך.

איהר געדיינקט דאָך נאָך אודאי, ווי אייער פֿריינד מאָראַ, דויער סימפּאַטישער פֿערברעכער, האָט דערצעהלט, אַז איך פֿלעג אַרויפֿגעהן ביינאַכט אויפֿן באַרג

מבע און דאַרען אָנצינדען גרויסע פֿייערן...

— לאָמיר בעסער ניט ריידען פֿון מאָראַן.

— וואָס שאַדט עס? לאָמיר יאָ ריידען פֿון איהם. מיינט איהר ווירקליך,

אַז מיט אַזעלכע חברה-לייט וועט איהר קענען פֿיהרען די קאָלאָניע?

— ביי מיין וואָרט, איהר האָט דאָך גאָר ברעה מיר צו געבען עצות, ווי אזוי צו רעגירען.

— וואָס קען דאָס אייך אַרען? קיינער הערט דאָך ניט וואָס מיר ריידען.

דער גוכערנאַטאָר האָט אַ שמייכל געטהאָן.

— איך וואָלט אייך געקענט געבען אַ מיטעל ווי אזוי זיך אויפֿצופֿיהרען,

און איהר וואָלט דאָן פֿערשפּאַרט אַרויסצורופֿען געגען אייך פֿערדרוס און פֿעראַכטונג, פֿריהער פֿון אַלצייג מוז מען זיין גערעכט...

— וואָס זען ווילט איהר, הייסט עס, כּעהויפטען, אַז איך בין ניט גערעכט אין מיינע אורטהיילען און האַנדלונגען?

— געוויס זייט איהר עס ניט.

— און די בעווייזע?

— גאַנץ איינפֿאַך, אַז איהר וואָלט געהאַנדעלט לויט דער גערעכטיג-

קייט, וואָלט ניט מעגליך געווען, אַז אונגליקליכע קאָלאָניסטען זאָלען קענען

אזוי געמיין עקספלאטירט ווערן פֿון שווינדלערישע און פֿערברעכערישע „אגענטען“.

— איהר בעלידיגט מיינע בעאמטע, איך קען דאָס ניט דערלאָזען.

— ניין, איך זאָג בלויז די וואַהרהייט. איהר קענט דאָך די געשיכטע פֿון דעם קאָלאָניסט ברידו ?

— ברידו? ווער איז דאָס? — האָט דער גובערנאָטאָר געפֿרעגט.

— זעהט איהר שוין, איהר ווייסט אפילו ניט, וואָס עס קומט פֿאַר ביי

איין אין דער קאָלאָניע. נו, ברידו איז געווען אַן אַרעמער, גוטער מענש, וואָס איז אַריבערגעקומען אַהער מיט אַביסעל געלד.

— און האָט עס מן הסתם אויפֿגעגעסען ?

— ניין, מען האָט עס ביי איהם צוגע'גנב'עט.

— און דער נאָמען פֿון דעם גנב ?

— נאָפֿיע,

— אָט דער אונגליקליכער, וועלכער איז אויף אַזאַ געמיינעם אופן ער-

מאָרדעט געוואָרען פֿון אַ באַנדיט.

— דער מערדער זיינער איז ניט געווען אין נאַנצען אומגעריכט.

— אזוי, אַז איהר פֿערטהיידיגט דעם פֿערברעכען, איז דאָך ניטאָ וואָס צו ריידען מיט אייך.

— פֿאַרהאַן פֿערברעכען, וועלכע מווען פֿערטהיידיגט ווערן, ברידו'ס

איז איינע פֿון זיי. דער „אגענט“ נאָפֿיע האָט איהם אויף אַ געמיינעם אופן

בע'גנב'עט, קיין האָט איהם רואינירט. ברידו האָט זיך נוקם געווען, מען קען

אויף איהם קיין פֿעראיבעל ניט האָבען. ווען אַלע עקספּלאַטירטע וואָלטען

בעוויינט זייערע עקספּלאַטאָטאָרס, וואָלטען זיי, די עקספּלאַטאָטאָרס הייסט

עס, אפשר געוואָרען אַביסעל לייט'שער.

דער גובערנאָטאָר האָט אַרונטערגעלאָזט דעם קאָפּ און נאָרנישט גע-
זאָגט.

נאָר אין אַ וויילע אַרום האָט ער געפֿרעגט :

— וואָס איז געוואָרען פֿון דיזען ברידו ?

— איהר זעהט ווי איהר ווייסט קיין זאך ניט. ער האָט זיך אויפֿגע-
האַנגען.

— ער האָט זעהר גוט געטהאָן, — האָט דער גובערנאָטאָר געזאָגט.

נאָר אין דער רגע איז אַריינגעקומען אַן אַפֿיציר צום גובערנאָטאָר אין

שטוב.

דער גרויסער פֿריץ האָט זיך, ווייזט אויס, פֿערשעהמט, וואָס מען האָט

איהם געפֿונען, האָבענדיג אַ געשמרעך מיט מיר, וואָרים ער האָט גלייך גע-
ענדערט זיין האַלמונג, מיט אַ גראָבען טאָן האָט ער זיך געווענדעט צו מיר :

— נאָ, איהר קענט געהן, איך וועל שוין זעהן, מען זאָל אַכטונג גע-
בען אויף אייך און זיך צוקוקען צו דעם, וואָס איהר טהוט.

איך האָב נאָרנישט געענטפֿערט און בין אַרויס.

מאקאי'ס הינריכטונג איז ניש אריבער אזוי לייכט,
פֿון א צייט אָן האָט די אַדמיניסטראַציע געהאַט גרויסע שווייגקייטען זיך
צוצוקלייבען אַ תּליון. איינמאָל האָט מען שוין געפֿונען איינעם, אַ פּאַרזייער
קצב, וואָס האָט זיך אונטערנומען אויסצופֿיהרען די אַרבייט. ער האָט גע-
מיינט, אַז עס איז אַ קלוייניגקייט, ווי באלד ער האָט געקענט קוילען אָקסען,
וועט איהם אויך ניש שווער אָנקומען אָבצוהאַקען מענשען די קעפּ. אָבער
ער האָט אַ ביטערן טעות געהאַט. ס'איז איהם גאָרניש געגאַנגען. ביי דעם
ערשטען קאַפּ, וואָס ער האָט געדאַרפֿט אַרונטערנעהמען, האָט ער זיך אזוי
מוראדיג אָנגעהאַרעוועט אין אזוי באַרבאַריש צוקאַרדאַשעט דעם פֿעראור-
טהיילטען, אַז עס האָט זיך אויפֿגעהויבען אַ פּראָטעסט פֿון די צושויער, און
דער הענקער האָט פֿערלאָרען די שטעלע.
ער האָט אפּילו גע'טענה'ט, אַז ניש ער נאָר די גיליאָטינע איז שולדיג,
אַז זי איז פֿערזשאַווערט, אַז דער מעסער איז שטומפּיג און נאָך אַזעלכע
טענות, נאָר ס'האָט איהם גאָרניש געהאַלפֿען. דער גובערנאַטאָר האָט געהיי-
סען, מען זאָל זיכען אַן אַנדער הענקער.
קיין סך האָט דער פּאַרזייער קצב אפּילו ניש פֿערלאָרען, מחמת אין ניי-
קאַלעדאָניען בעצאָהלט זיך די „מלאכה“ פֿון קעפּ-שניידעריי זעהר שלעכט. קיין
שטענדיגען געהאַלט קריגט דער תּליון גאָרניש, ער מאכט שטיק אַרבייט... און
בעצאָהלט קריגט ער ניש מיט מוזמנים, מיט געלד, נאָר מיט לעבענס-מיטעל:
צוויי פֿלעשער וויין, זעקס קעסטלאַך סאַרדינען און אַכט פֿונט ווייס-ברויט—
דאָס איז דער פּריוו פֿאַר יעדער הינריכטונג...
ס'איז רוכט זיך, גאָרניש קיין סך, נאָר גאַנץ גענוג פֿאַר אַן אָרעמען
איינוואוינער פֿון ניי-קאַלעדאָניען, איהם צו מאַכען פֿאַר אַ הענקער.
מען וואָלט געדאַרפֿט זעהן, וואָס פֿאַר אַ געלויף ס'איז געווען, ווען די
אַדמיניסטראַציע האָט דערנאָך געלאָזט וויסען, אַז זי זוכט אַ נייעם קעפּ-
שניידער, אין די צעהנדליגע זייגען זיי געקומען, די קאַנדידאַטען. מען האָט
זיי געשמעלט צום עקזאַמען, און ענדליך איז איינער פֿון זיי בעשטימט גע-
וואָרען אלס הענקער.
אין דער ערשטער קאַפּ, וואָס דיזער פֿרישער תּליון האָט געדאַרפֿט אָב-
האַקען, איז געווען מאַקאי'ס. און ער האָט קיין מול ניש געהאַט דערביי.
ווי ער האָט נור דערועהן דעם פֿעראורטהיילטען, האָט ער גענומען צי-
טערן ווי אַ בלאַט.
מאַקאי האָט עס בעמערקט און געזאָגט:
— אויב דו ווילסט, גומער ברודער, לאָמיר זיך בייטען מיט די פֿלעצער,
וועט עס בעסער געהן...
דער תּליון האָט זיך כלומר'שט געמאַכט האַרץ און איז צוגעגאַנגען צו
דער גיליאָטינע, נאָר ער איז געווען אזוי נערוועז, אַז ער האָט אַרונטערגע-
לאָזט דעם מעסער, נאָך איידער דער קאַפּ פֿון דעם פֿעראורטהיילטען איז
געלעגען אונטער איהם.

— צום ערשטען מאל! — האָט מאַקאי אַ געשרי געטהאָן מיט אַ פֿרעה-ליבען טאָן.

די צושויער זיינען געבליבען פֿערציטערטע. ענדליך איז דאָס האַלב-קוילעכדיגע שטיק האַלץ אַרונטערגעפֿאלען אויך מאַקאי'ס האַלז. ער האָט זיך אָבער נישט אונטערגעגעבען, און פֿון דער גי-ליאַטיגע האַט ער מיט אַ לאַכעדיגען קול אַרויסגעשריען :
— צום צווייטען מאל ! ...!

און דער תּליון האָט ענדליך אָבגעטהאָן זיין אַרבייט. דייע האַלטונג מאַקאי'ס האָט שטאַרק איבערראַשט די אַרעסטאַנטען. ווי געוועהנליך האָט דייע הינריכטונג אַרויסגערופֿען ביי זיי עראינערונגען וועגען אנדערע קאַמעראַדען זייערע, וועלכע האָבען געהאַט דעם זעלבען סוף גאַנץ קאַלטבלוטיג האָבען זיי גערעדט פֿון די אַלע זאַכען. די אָפֿטע הינריכטיגע האָבען זיי געבראַכט דערצי, אַז זיי האָבען גאַנץ גלייכגולטיג געקוקט אויף דער גיליאַטייע. ס'איז דעריבער קיין וואונדער נישט, וואָס אין אַ פֿאַר מאָנאַט אַרום נאָך מאַקאי'ס טויט האָט מען ווידער הינגעריכטעט צוויי מענשען פֿאַר אַ מאַרד, וואָס זיי האָבען בעגאַנגען.

XVI

אַ סדרה פֿון נייע צרות.

זייט דעם ווי די „שוואַרצע באַנדע“ איז אַרעסטירט געוואָרען, האָט מען אַביסעל צורה געלאָזט די פֿערשיקטע, וועלכע מען האָט אַ צייט לאַנג שפּיאָ-נירט אַזוי ווי באַנדיטען.

און דאָן האָבען זיך ווידער אַמאָל גענומען יאָווען נייע פֿלענער וועגען אַנטלויפֿען, נאָר מען איז געבליבען ביים טראַכטען דערפֿון.

ווי פֿערוסע האָט געזאָגט, צו אַנטלויפֿען איז נייטיג געווען אַ גוטע שיף, און די שיפֿען פֿון אינוועל זיינען געווען גוט בעוואַכט; מען האָט נישט געקענט צוקומען צו זיי.

דאָס לעבען האָט אָנגעהויבען ווערן מאָנאָטאָן.

עס האָבען זיך שוין מעהר נישט געמאַכט קיין געשעהענישען, קיין קרי-גערייען מיט די וועכטער. ס'איז אונז געוואָרען זעהר סקומשנע.

מיר פֿלעגען אַרומלויפֿען איבער'ן אינוועל, נישט וויסענדיג וואָס צו טהאָן מיט זיך.

איך האָב פֿון דאָס ניי איינגעפֿיהרט מיין שולע פֿאַר די קאַנאַקען ערגעץ אין אַ פֿעלד הינטער דעם שאַטען פֿון בויער.

אזוי ווי מען האָט מיר פֿערבאַטען צו לערנען מיט די נעגערס פֿראַנצויזיש, פֿלעג איך מיט זיי זינגען, און איינער פֿון די פֿערשיקטע מיט'ן נאָמען בערושע פֿלעגט אַזוי בעגלייטען מיט זיין פֿידעל.

נאָר דער גובערנאַטאָר האָט עס ניט געוואָלט ליידען. איינמאָל האָט מען מיר איבערגעגעבען אין זיין נאָמען, אַז איך טהאָר ניט אַריבערטעמען אַ געוויסען גרעניץ, אזוי אַז מיין צוואַנצערטע פֿען זיך מיט די קאַנאַקען איז געוואָרען אונגעגליך.

דאָס איז געווען דום; מען האָט מיך פֿשוט געוואָלט איינשליסען אין אַ שטייג אזוי ווי אַ ווילדע חיה. איך האָב זיך אַלואַ געמאַכט ניט וויסענדיג. דאָן האָט שוין דער גובערנאַטאָר מעהר ניט געקענט איינהאַלטען זיין כּעס. אזוי ווי איך האָב זיך ניט געמאַכט קיין שום וועוען פֿון די בעפֿעהלען, וואָס מען האָט מיר געגעבען, איז מען ענדליך געוואָרען גאַנץ שטריינג צו מיר.

מען האָט מיך נאָר פֿשוט פֿערשלאָסען ביי מיר אין שטיבעל און אוועק-געשטעלט ביי מיין טהיר צוויי שוכרים צו היטען, איך זאָל ניט אַרויסגען. אַכט טאָג האָב איך פֿיין שטוב ניט אַרויסגעטראָטען.

ענדליך איז מיר נאָמאס געוואָרען צו זיין פֿערשפּאַרט; ערשט דאָן, ווען מען איז אין תּפּיסה, פֿיהלט מען אויף ריכטיג דעם ווערטאָה פֿון דער פֿרייהייט. איך האָב בעמערקט, אַז מיינע צוויי שוכרים געפֿינען זיך אימער איינער לעבען מיין טהיר, דער צווייטער לעבען פֿענסטער פֿון מיין שטיבעל.

אזוי ווי די כאַטקע מיינע איז ניט געווען קיין שטאַרקע, האָט זיך מיר איינגעגעבען צו מאַכען אין וואַנד אַ לאַך, גרויס גענוג צו קענען אַרויסגעהן אויף דרויסען.

און ביינאַכט, בעת מיינע וועכטער זיינען געזעסען אויף זייערע פֿלעצער און געדערעמלט, פֿלעג איך זיך שטילערהייט אַרויס'גנג'ענען אין אוועקגעהן צו די קאַנאַקען און אָנפֿיהרען דאָרט די שולע מיינע, פֿאַר וועלכע די אַרמ-ניסטראַציע האָט מיך אַזוי גע'רודף'ט.

איך וועל קיינמאָל ניט פֿערגעסען די שעהגע אווענדען, וואָס איך האָב דאָן פֿערבראַכט צווישען די נעגערס. זעהר אינטערעסאַנט זיינען געווען די שמונדען, ווען די קאַנאַקען פֿלעגען דערצעהלען זייערע מעשה'לאַך, די צויר בערהאַפטע לעגענדען זייערע, זיי זיינען אַזוי ריהרענד, אַזוי האַרציג; ס'הערשט זיך פֿון זיי אַרויס דער טיעפֿער שמערץ פֿיין אַן אונטערדריקט פֿאַלק, וואָס רייסט זיך צו רעוואָלטירען געגען זיינע פֿייניגער.

איינמאָל ביינאַכט, ווען איך בין געזעסען צווישען מיינע קאַנאַקען, זיי-נען פּלוצלינג אָנגעלאָפֿען עטליכע וועכטער, דאָס איז געווען אַן איבערראַשונג; מיר האָבען זיך ניט געריכט אויף אַזעלכע „געסט“.

אזוי שנעל ווי איך האָב זיי דערזעהן, האָב איך זיך גלייך פֿערשמעקט הינטער געדיכטע בוימלאַך און זיי האָבען מיך ניט בעמערקט.

ערשט שפעטער בין איך געוואָהר געוואָרען, וואָס דער דאָזיגער „בעזוך“ האָט בעדייטעט.

איינעם פֿין די שומרים, וועלכע האָבען מיך געהיט, האָט זיך יענע נאכט פֿערגלויסט אַ קוק טהאָן דורך'ן פֿענסטער צו מיר אין שטיבעל אַרײַן.

אזוי ווי ער האָט מיך נישט געזעהן, איז ער גאָר פשוט אַרײַן אינעווייניג אין איז גלייך אַרײַסגעקומען צוריק מיט אַ ליאַרם.

באַלד האָט זיך די נײַעס, אַז איך בין פֿערשוואַנדען, צוטראָגען צווישען אַלע וועכטער.

— לואיזע מישעל איז אַנטלאָפֿען, — האָבען געזאָגט די איינע.

— דײַזע פֿרוי איז אַ כּשיף מאַכערין, — האָבען בעמערקט די אַנדערע — זי האָט געפֿונען אַ מיטעל, ווי אזוי אַרײַסצוגעהן פֿון איהר שטיבעל, קיינער זאָל זי נישט בעמערקען.

פֿערשטעהט זיך, אַז מען האָט זיך גלייך אַרײַסגעלאָזט אויף דער יאָגד, מיך צו כאַפֿען... נאָר אין דער צײַט וואָס מען האָט מיך געזוכט, בין איך שטילערהײַט צוריקגעקומען אין לאַגער. אזוי ווי אַ מױז האָב איך זיך אַרײַן-געגלייטשט אין מײַן כאַטקע און פֿערשטעלט צוריק דעם לאַך, וואָס איך האָב געמאַכט אין וואַנד.

דערנאָך האָב איך זיך אַנידערגעלייגט אויף מײַן בעטעל און געוואַרט, באַלד האָב איך געהערט אַ שטילען גערויש אַרום מײַן שטיבעל און און אַ ווײַלע אַרום האָב איך דערקענט די שטימען פֿון מײַנע שומרים, וועלכע האָבען גערעדט מיט'ן גובערנאַטאָר.

זײ האָבען איהם פֿון בעט אַרײַסגעשלעפֿט מיט זײער טרעוואָנע. און אָט איז ער אַרױנטערגעקומען, דער פֿרײַן, אום זיך צו איבערצײַגען אין דער שרעקליכער זאָך.

ס'האָט זיך איהם גאָרנישט געוואָלט גרױבען, אַז איך בין אַנטלאָפֿען.

— זײט איהר זיכער? — האָט ער איבערגעפֿרעגט די שומרים מײַנע.

— אַבסאָלוט זיכער; איבערײַגענס, קענט איהר זיך דאָך אַלײַן איבער-צײַגען דערין. קומט אַרײַן אין שטיבעל און איהר וועט זעהן, אַז דער פֿױגעל איז נישטאָ...

מען האָט געעפֿענט די טהיר פֿון מײַן שטיבעל. איינער פֿון די וועכטער האָט געטראָגען אַ לאַמטערנע און איז געגאַנגען פֿאַראַויס פֿאַר'ן גובערנאַט-טאָר, וועלכער האָט מיך מיט אַמאָל דערזעהן אויף מײַן געלעגער און ער האָט אַ געשרײַ געשהאָן:

— אָט איז זי דאָך!

די וועכטער האָבען אויפֿגעהויבען די אויגען און זײַנען געבליבען שמעהן ווי צומישטע.

— וואָס פֿערדרעהט איהר מיר דעם מוח? — האָט זיך דער גובערנאַטאָר געבויערעט — וואָס זײַנען דאָס פֿאַר מעשיות, האַ?

— אָבער איך זאָג אייך זיכער, הערר גובערנאטאַר, — האָט זיך אָבגע-
רופֿען איינער פֿון די שומרים.

— נאַ, זאָל זיין גענוג, — האָט איהם דער גובערנאטאַר איבערגעשלאָ-
גען די רייד.

איך האָב זיך געמאַכט, אָקוראַט ווי איך וואָלט זיך נאָר וואָס אויפֿגע-
כאַפט פֿין זייערע רייד.

— ווער זייט איהר ? — האָב איך אַ געשרוי געטהאָן — וואָס דאַרפֿט
איהר דאָ ?

— בערוהיגט זיך, — האָט דער גובערנאטאַר געזאָגט — ס'איז אַן
אָביסק.

— און זייט ווען מאַכט מען עס אָביסקעס ביי די פֿערשיקטע אין די
שטיבלאָך ? — האָב איך געפֿרעגט מיט אַ בייסענרען טאָן.

— ס'איז אַ ניי געזעץ, — האָט ער געענטפֿערט און איז אַרויס פֿון
שטיבעל.

איך האָב געהערט, ווי ער האָט אויף דרויסען נאָך אַמאָל אויסגעוידעלט
די שומרים מיינע און זיי אָנגעזאָגט, זיי זאָלען זיך נישט דערוועגען מעהר
שמערען זיין רוה און איהם אויפֿוועקען פֿון שלאָף.

פֿון יענער נאַכט אָן האָבען שוין די וועכטער, פֿערשטעהט זיך, מיך
געהיט ווי געהעריג איז, און איך האָב נישט געקענט אַרויסגעהן פֿון שטוב.
נאָר דייע לאַגע האָט לאַנג נישט אָנגעהאַלטען, אין אַ שעהענס פֿריה-
מאָרגען האָב איך בעמערקט, אַז מיינע שומרים זיינען פֿערשוואונדען. איך
בין אַלואַ ווידער געווען פֿריי, נאָר מיין פֿרייהייט איז נאָך אַלץ געווען בע-
גרענעצט : איך האָב נישט געטאָרט געהן צו די קאַנאַקען לערנען מיט זיי און
פֿערבריינגען אין זייער געזעלשאַפֿט.

— — — — —
אין יענער צייט האָט אויף'ן אינוועל אויסגעבראָכען זעהר אַן ערנסטער
בונט.

אין אָווענד האָבען זיך דריי הונדערט אַרעסטאַנטען צונויפֿגעטרעט און
זיך ענטזאָגט אַריינצוגעהן אין זייערע קעמערלאַך.

מען איז געצוואונגען געווען צו שיקען נאָך דעם מיליטער, אָבער די
בונטאָווישטיקעס האָבען זיך געשמעלט געגען די סאָלדאַטען אויך און נישט
נאָכגעגעבען.

איז דער גובערנאטאַר אַליין אַרונטערגעקומען און האָט געהייסען שיסען
אויף זיי.

הונדערט פֿופֿציג רעבעלען זיינען געפֿאלען טויט.

אין דער צייט, וואָס דייע אונרוהען זיינען פֿאַרגעקומען, האָט מען אין
גאַנצען פֿערגעסען אָן די פֿאָליטישע פֿערשיקטע און מען האָט זיי אויפֿגע-
הערט צו בעוואַכען.

עטליכע פֿון אונז האָבען אַלואָ געזוכט אויכצניצען דיוע געלעגענהייט
אויף צו אַנטלויפֿען פֿון אינוועל.
אין ס'האָט זיך זיי איינגעגעבען.

אין נאַכט זיינען זעכצעהן פֿערשיקטע אַנטלאָפֿען אויף אַ שיף, וואָס זיי
האָבען געפֿונען ביים ברעג אין ביו וואַנעט די אַרמיניסטראַציע האָט זיך
אומגעקוקט זיינען זיי שוין געווען ווייט אין ים.

מען האָט זיי נישט געפֿונען אין איך האָב זיך שפעטער דערוואַזוכט, אַז
זיי זיינען אַלע אָנגעקומען בשלום קיין מעלבאָרן, וואו זיי האָבען זיך בעזעצט.
איך וואָלט געקענט זיין צווישען דיוע אַנטלאָפֿענע און מיר וואָלט אויף
אַזאַן אופֿן אויסגעקומען צו פֿערלאָזען דעם אינוועל אַביסעל פֿריהער, נאָר
דעם טאָג, ווען מיינע פֿריינד זיינען אַוועקגעפֿאַהרען, בין איך געווען גע-
פֿעהרליך קראַנק.

פֿערשטעמט זיך, אַז איך האָב עס בעדויערט פֿון גאַנצען האַרצען, נאָר
ס'איז שוין נישט געווען צו העלפֿען; איך האָב אַלואָ געמוזט ווייטער לעבען
ווי עס האָט זיך געלאָזט.

און די אַרמיניסטראַציע האָט נישט אויפֿגעהערט זוכען אַלעדליי מיטלען,
ווי אזוי מיר צו פֿערביטערן דאָס לעבען.

כ'האָב געהאט ביי מיר אין שטיבעל עטליכע טהיערע: פֿיער קעץ, צוויי
הינטלאַך און אַ פֿויגעלע.

אין פֿריה-מאָרגען קריג איך אַ בעפֿעהל, איך זאָל גרייך פֿערטרייבען
דיוע אַרעמע היות און זיך מעהר נישט אָבגעבען מיט זיי.

וואָס פֿאַר אַן אורזאכע האָט דער גובערנאַטאָר געהאט צו וועלען צו-
געהמען ביי מיר אַט די טהיערע פֿריינד מיינע?—איך האָב עס נישט אָנגע-
הויבען פֿערשטעהן.

מילא, האָב איך געענטפֿערט דעם, וואָס האָט מיר געבראַכט דיוען בע-
פֿעהל, אַז איך וועל מיינע טהיערע נישט פֿערזאָגען פֿון זיך, און נישט קוקענדיג
אויף דעם אוקאַז בלייבען זיי ביי מיר ווי ביו אַהער.

— דאַן וועט מען זיי הרגענען,—רופֿט זיך אָב דעם גובערנאַטאָר'ס
שליח.

— כ'וואָלט געוואָלט זעהן, ווער ס'וועט סמויען עס צו טהאָן,—האָב
איך געענטפֿערט.

— איהר וועט שוין זעהן.

אין אַ פֿאַר טעג אַרום לאָזט זיך אַ וועכטער דאַפֿטום אַריין צו מיר אין
שטוב.

— איך קום געהמען די קעץ מיט די הינט,—מאַכט ער.

און ער לייגט צו די ווערטער:

— אַ בעפֿעהל פֿון דעם גובערנאַטאָר.

— געהט, זאָנט דעם גובערנאָטאַר, אָז די קעץ מיט די הינט וועלען
בלויבען דאָ ביי מיר, —האָב איך געענטפֿערט.
— ס'הויבט זיך גאַרניט אָן, —האָט דער וועכטער געזאָגט — איך האָב
א בעפֿעהל און איך מוז איהם דורכפֿיהרען.
— און איך זאָג אייך, אָז איהר וועט איהם ניט דורכפֿיהרען
אויז ווי דער וועכטער האָט זיך אַ לאָז געטהאָן צו מיינע חיילאָך,
האָב איך געכאַפט אַ שטיק אייווען און זיך געשטעלט איהם אין וועג.
דער בחור האָט צוריקגעשראַטען.
— גיט אַכטונג, —האָט ער זיך אָבגערופֿען. —דאָס הייסט זיך געבונטע-
ועט. כ'זעל שיסען אויף אייך... כ'האָב אַ רעכט דערצו.
כ'האָב איהם אַריינגעקיקט גלייך אין די אויגען און געזאָגט:
— שיסט, אויב איהר ווילט.
דער וועכטער איז געבליבען שטעהן אונגענטשלאָסען. דערנאָך האָט ער
זיך אָבגערופֿען:
— גוט, גוט; מיר וועלען זעהן.
און ער איז געלם געוואָרען.
כ'האָב זיך געריכט איהם ווידער צו זעהן ביי מיר אין שטיבעל מיט נאָך
עטליכע פֿון זיינע חברים, אָבער דער טאָג איז אַריבער און קיינער האָט זיך
ניט געוויזען.
א גאַנצער מאָנאַט איז פֿעריי.
איין אָווענד, צוריקקומענדיג אַהיים, האָב איך ניט געפֿונען מיינע אָרע-
מע חיות.
מען האָט זיי ציגענומען אין מיין אָבוועזענהייט.
איך בין געווען אויסער זיך פֿאַר כעס.
כ'האָב ניט געוואָרט קיין מינוט און בין גלייך אַוועק צום גובערנאָטאַר
און האָב לערלאַנגט, מען זאָל מיך צולאָזען צו איהם, ווייל איך האָב מיט
איהם צורידען וועגען עפעס וויכטיגעס.
די וועכטער, וואָס זיינען געשטאַנען ביים טהיר, האָבען זיך איינפֿאַך
אויסגעלאַכט פֿון מיר.
— טראָגט זיך בעסער שוין אָב פֿון דאַנעט, — רופֿט זיך צו מיר אָב
איינער פֿון זיי, —אַנט וועט זיין גאַרניט פֿריילאָך מיט אייך.
אָבער איך האָב זיי ניט צורוה געלאָזט אין געמאַכט אַזא ליאַרם, אָז
דער גובערנאָטאַר האָט אַרויסגעשטעקט דעם קאָף דורך'ן פֿענסטער.
— וואָס טהוט זיך דאָ? וואָס וויל זי שוין ווידער האָבען, די דאָזיגע
פֿרוי? —האָט ער געפֿרעגט.
— אויסער זיך פֿאַר אויפֿרעגונג, האָב איך זיך פֿינאָדערגעשריען:
— וואָס איך וויל? וואָס איך וויל, פֿרעגט איהר? נישקשה, איהר וויסט
גאַנץ גוט וואָס איך וויל. איהר האָט געהייסען צונעהמען ביי מיר מיינע

אַרעמע חיות. איהר מוט זיי מיר אָבגעבען, גלייך אָבעגעבען, הערט איהר?
דער גובערנאטאָר האָט אַ ציה געטהאָן מיט די פלייצעס אין גע-
ענטפערט:

— זיי אויך אָבגעבען, דאָס וואָלט געווען אַ גאַנץ שווערע זאַך, ווייל...
מען האָט זיי דער'הרג עט.

— איהר האָט עס נישט געטהאָן! — האָב איך געזאָגט — ס'איז אינ-
מעגליך.

דער גובערנאטאָר האָט צוגעמאַכט דעם פֿענסטער.
דאָן האָב איך זיך איינפֿאַך פֿערלאָרען און ווי אַ ווילדע האָב איך גע-
נומען שרייען און ליאַרעמען.

די וועכטער האָבען זיך אַ וואָרף געטהאָן צו מיר און מיך אַריינגעפֿיהרט
אין אַ קליין צימערל, בעלייכטעט פֿון אַ לעמפעל.

איך בין געבליבען דאָרט אַ דערשלאָגענע.

נאָר די, וועלכע האָבען זיך ווען עס איז אָבגעגעבען מיט חיות און
געהאַט אַ געוויסע צערמליכקייט פֿאַר זיי, וועלען בעגרייפֿען, וואָס פֿאַר אַ
קלאַפּ דאָס איז געווען פֿאַר מיר, מען האָט אַלואָ ביי מיר אַוועקגערויבט די
זאָעס קען געמאַלט זיין, אַז מען האָט זיי לייעב געהאַט, אין דער געדאַנק,
געלאָזט רוהען, כאָטש איך האָב עס בשום אופן נישט געוואָלט גלויבען.

און מערקווירדיג, בעת איך בין אַזוי געזעסען פֿערשפּאַרט אין מיין
תּפּיסה, פֿערטישעט אין די טרויעריגסטע געדאַנקען, האָט פּאַסירט אַ מאָדנער
צופּאַל, וואָס קלינגט עפעס גאָרניש גלויבליך.

אַ שטונדע נאָכדעם ווי מען האָט מיך אַריינגעפֿיהרט אין קעמערל האָב
איך מיט אַמאָל דערהערט אַ קוויטשעריי פֿון הינט און קעץ. איך האָב
דערקענט מיינע חיהילאך; זיי זיינען געווען פֿערשפּאַרט אין אַ צווייטען קעמערל
לעבען מיינעם.

איך האָב זיי אָנגעהויבען רופֿען ביי זייערע נעמען און זייער בילען און
מיואקען איז נאָך שטאַרקער און פֿרעהליכער געוואָרען.

דאָן בין איך שוין געווען איבערצייגט, אַז בלויז אַ דינע הילצערנע וואַנד
טהיילט מיך אָב פֿון מיינע ליבלינגע.

מיט אַ שפּיצזיגען מעסער, וואָס איך האָב געהאַט ביי זיך, האָב איך
אויסגעשניטען אַ לאַך אין וואַנד אין מיינע הינטלאַך און קעצעלאַך זיינען
איינציגווייז אַרבער צו מיר אין קעמערל.

אויף מאָרגען אין דער פֿריה איז דער גובערנאטאָר געקומען זעהן וואָס
מיט מיר טהוט זיך, און ווי ערשטוינט איז ער געוואָרען, ווען ער האָט גע-
פֿונען די פֿאַמיליעשקע מיינע לעבען מיר...

החילת איז ער געווען זעהר אויפֿגעבראַכט, נאָר ער האָט זיך אַפּנים
בערעכענט, אַז דער כּעס זיינער וועט איהם גאָרניש העלפֿען, און מיט אַ
וויכען טאָן האָט ער געזאָגט:

— וויבאלד איהר האָט זיי געפֿונען, האַלט זיי, און געהט אַהיים, נאָר זעהט, אַז איך זאָל מעהר ניט הערען ריידען וועגען אָס די מאַוס'ע חיות אייערע, וואָרים דאָס מאָל מענט איהר ויכער זיין, אַז איך וועל זיי לאָזען דערשיסען אויף שױט.

איך האָב זיך, פֿערשטעהט זיך, ניט געלאָזט לאַנג בעטען, און איך בין גלויך אַוועק אַהיים מיט מיינע חברה-לייט.

אַ צײַט-לאַנג האָט מען מיך צירוה געלאָזט און ניט געטשעפֿט מײַנע הינטלאַך און קעצלאַך. נאָר אין מאָל האָט אײַנער פֿון מײַנע הינטלאַך גע-מאַכט אַ שפּאַס מיט אַ וועכטער: ער האָט איהם אַ ביס געטהאָן אין פֿוס. איך האָב פֿערשטאַנען, אַז איצט איז אַ געפֿאַהר זיי צו האַלטען בײַ מיר אין שטוב און איך האָב זיי איבערגעגעבען צו אַ בעקאַנטען קאַנאַקען-שכט, וואו מען האָט זיי אַנגעהױט און געפֿלעגט בײַ וואַנעט די געשיכטע מיט'ן וועכטער איז פֿערגעסען געוואָרען אין אַך האָב מײַנע הינטלאַך און קעצלאַך ווידער געקענט אַרײַנגעהמען צו מיר.

פֿון צײַט צו צײַט פֿלעג איך ערהאַלטען ברױעף פֿון מיין מוטער, אין וועלכע זי פֿלעגט מיר אַלץ פֿערזיכערן, אַז איך וועל אין גיכען צוריקקומען קיין פֿראַנקרײך.

זי האָט מיר דערצעהלט, אַז עס הױבט אָן רוהיגער ווערן אין פֿראַנקרײך, און אַז די פֿעראַורטהײַלטע פֿון דער קאָמונע וועלען אָהן אַ שום ספּק אין גיכען בענגאַדיגט ווערן.

איהרע ברױעף האָבען בײַ מיר אַרויסגערופֿען אַ שמײַכל. איך האָב ווינציג וואָס געגלויבט אין דער באַרמהאַרציגקײט פֿון אונז-זערע הערשער.

דערווייל איז אַוועק אַ שטיק צײַט און מען האָט ניט אָנגעהױבען הערען פֿון קיין אַמניסטע.

די אונגליקליכע, וועלכע האָבען געגלויבט און געהאַפֿט אויף איהר, זײַנען אױסגעשטאַרבען, און דער בית עולם דאָרט אויף'ן באַרג איז אַלץ פֿולער געוואָרען...

אײַנמאַל שזעט בײַנאַכט איך זיך אױפֿגעכאַפט פֿון שלאָף, איך האָב דערהערט אַ מוראַדיגען געשרײַ, וואָס איז געקומען פֿון אַ וועלדעל ניט ווייט פֿון מיין שטיבעל.

„דאָס מוזען די וועכטער מן הכתם ווידער אַמאַל צו'הרג'ענען אימיצען,“ האָב איך זיך געטראַכט, און איך האָב זיך אָנגעטהאָן און בין אַרויס אַהין, פֿון וואַנעט די געשרײַען זײַנען געקומען.

פֿאַר מײַנע אױגען איז געשטאַנען אַ מאַן, וואָס האָט געמאַכט אַלערליי משוגע'נע העיות, גערעדט אונפֿערשמענדליכע ווערטער און געמאַכט שרעק-

ליכע געוואלדען. באלד ווינען אָנגעלאָפֿען עטליכע וועכטער אין עס האָט זיך אָנגעהויבן אַ ווילדער קאַמפּף; זיי האָבען איהם בשום אופן ניט געקענט כאַפֿען. ענדליך האָט ער זיך אַרויפֿגעדראַפֿעט אויף אַ הויכען בוים און פֿין דאָרט האָט ער די וועכטער געטראַשעט, אַז ער וועט יעדען איינעם צו-שפּאַרטען דעם קאַפּ, ווער עס וועט סמייען אַרויפֿצוקריבען אויף'ן בוים.

די וועכטער האָבען בעשלאָסען איהם אויסצוהונגען אויבען אויף'ן בוים. און זייער מיטעל האָט געווירקט; ער איז אַליין אַרונטער פֿון בוים און האָט זיך איבערגעגעבען צו זיי אין די הענד.

ווער איז געווען דיוער מאַן? די וועכטער האָבען אומזיסט געפֿרעגט און געפֿרעגט, אַלעס וואָס זיי האָבען געקענט דערגעהן איז געווען, אַז ער איז ניט ביים זינען. ער אַליין האָט ערקלעהרט, אַז ער געדריינקט קיין זאַך ניט. ער ווייסט נור, אַז ער איז מיט אַכאַל משוגע געוואָרען, ווי אַזוי, ווייסט ער אַליין ניט.

ערשט ששעטער בין איך גטוואָהר געוואָרען, אַז דאָס איז געווען אַן אָפֿפֿער פֿון אַ געוויסען געטראַנק, אַ מין גיפֿט, וואָס די אַרעסטאַנטען פֿלע-גען אָפֿט בענוצען, אום אויפֿצורייצען איינעם פֿון זיי און איהם מאַכען פֿאַר אַ ווילדע חיה.

ניט איינמאָל האָט עס שוין פּאַסירט, אַז מען האָט אויף אַזאַן אופן אָבגעראַמט געוויסע רשעות'דיגע וועכטער פֿון וועג. די אַרעסטאַנטען בע-שליסען, אַז דער און דער וועכטער מוז שטאַרבען, מען וואַרפֿט גורל, ווער עס זאָל אַבטהאַן דאָס שטיקעל אַרבייט, איינער פֿון זיי קלייבט זיך אַליין אויס צו זיין דער מערדער, נאָר ער וויל ניט, ער קען ניט.

מיט טרעהרען אין די אויגען בעט ער זיך ביי זיינע קאַמעראַדען, זיי זאָלען איהם בעפֿרייען פֿון דיוער אונאַנגענעהמער אַרבייט, זיי ווילען ניט ווי-סען דערפֿון: ער מוז ערפֿילען זיין פֿליכט... ער שפּאַרט זיך איין איינמאָל פֿאַר אַלע מאָל, ער וועט עס ניט טהאַן, און ווען עס זאָל איהם אַפילו קאָס-טען זיין אייגען לעבען. און עס דוכט זיך, ער וועט עס קיינמאָל, קיינמאָל ניט טהאַן.

נאָר דאָ געהט צו איינער פֿון דער חברה און זאָגט:

— וואַרט אויס, ער וועט עס שוין באלד טהאַן!

און זיך ווענדענדיג צו דעם „קאַנדידאַט“ אויף מאַרד מיט אַ פֿלעשעלע אין דער האַנד, זאָגט ער:

— נאַ, טרינק!

און ער טרינקט אויס די משקה. אינסטינקטיוו טהוט ער עס, ניט בע-רעכענענדיג קיין זאַך.

נאָר אַזוי גיך ווי ער האָט אויסגעטרונקען דעם גיפֿט, ווערט ער נאָר אַן אַנדער מענש. מען דאַרף איהם שוין ניט הייסען הרג'ענען דעם וועכטער; ער לויפֿט אַליין עס טהאַן. און וועה וואָלש געווען צו דעם, וואָס זאָל איהם ווערען אָבזאַלשען דערפֿון!

אזא פֿינסטערע גבורה האָט דיווער געטראַנק אין זיך.
אז איך פֿלעג זיך אַמאָל דערמאָנען, מיט וואָס פֿאַר אַ רציחה, מיט
מיט וואָס פֿאַר אַ משונע'נער ווילדקייט דער גענעראַל גאַליפּע און אַרומגע-
לאַפּען אין די גאַסען פֿון פּאַריז אין דער צייט פֿון דעם אויפֿשטאַנד אין
1871 מען יאָהר, האָב איך זיך אָפֿט געפֿרענט, צי דער דאָזיגער בלוט-הונד
פֿלעגט ניט אַפּאַרשט נעהמען אַ טרונק פֿון דיווען גיפֿט, יעדעס מאָל, וואָס
ער פֿלעגט זיך אַרויסלאָיען איהר די פּאַרזיער.
ס'איז פשוט געווען אונמעגליך, אז אַ מענטש זאָל קענען אַזוי זיך,
קאַלטבליטיג, זיין אַזוי ווילד, אַזוי גרוואָס.
ווער ס'האָט ניט געזעהן גאַליפּען אין דער קאַזאַרמע „די פֿלעקס“, אין
דער גאַס „קליניאַנקור“ און איהר'ן „גרענעל“, קען זיך גאָר קיין בעגריף ניט
מאַכען וואָס פֿאַר אַ ווילדער טיגער דאָס איז.
איך האָב אַליין מיט מיינע אייגענע אויגען געזעהן, ווי ער האָט צו-
שפּאַלטען די קעפּלאַך פֿון קליינע קינדער... איך האָב געזעהן, ווי ער האָט
איהר דעם גרוואָסמעטען אופן מיט זיין שווערד דורכגעשטאָכען פֿיעלע פֿרויען!...

XVII

איך פֿערלאָן דעם האַלב-איניער דיקאָס.

איין פֿריה-מאָרגען קומט דער קאַמעראַר אַברי אַריין צו מיר אין שטיבעל
און זאָגט:
— איהר וויסט, מיין גוטע לואיזע, אז מען טראַכט גאַנץ ערנסט
וועגען אונז אין פֿראַנקרייך... ס'איז גאַנץ מעגליך, אז מיר זאָלען גאָר אין
גיכען האָבען אַן אַמניסטיע.
— אַן אַמניסטיע?... ווער רערט עס פֿון אַן אַמניסטיע?—האָט אַ פֿרעג
געטהאָן איינער פֿון אונזערע חברים מיט'ן נאָמען טרינקע, וועלכער איז גראָד
אַריינגעקומען צו מיר.
— אוך רייד דאָס,—האָט געענטפֿערט אַברי.
— וואָס זשע, ביסט משונע? די קאַנאַליעס, וועלכע האָבען אונז פֿער-
שיקט אַהער, וועלען אונז אַזוי גיך ניט בעגנאָדיגען... בערעכען פֿאַרט זיי
זיינען גאַנץ רוהיג און זיכער איצט, ניטאָ מעהר וואָס מורא צו האָבען
פֿאַר בונטען, פֿאַר אַן אויפֿשטאַנד. אז מען וועט אונז ערלויבען ציריקקומען
קיין פֿראַנקרייך, וועט זיך אָנפֿאַנגען אַן אַגיטאַציע, וואָרים דו פֿערשטעהסט
דאָך מן הכתם, אז מיר אלע, וויפֿיעל מיר זיינען דאָ, וועלען דאָך ניט זיצען
מיט די הענד אין די קעשענעס און גאַרנישט טהאָן...
— דאָס איז אמת,—האָט אַברי געענטפֿערט.
— אַחוץ דעם,—האָט טרינקע געזאָגט—קען די אַמניסטיע ניט דורכ-
געהן, על כל פנים ניט איצט, פֿאַרהאַן נאָך גענוג מערדער אין פּאַריז.

טרינקע האָט אַ מעית געהאַט און ער וואָלט זיכער נשתומם געוואָרען, ווען מען זאָגט איהם דאָן, אז ער וועט איבער אַ יאָהר שטעהן אַלס קאַנ-דידאַט ביי די שטאַדט-וואַהלען פֿון פאַריוו.

און די בריווע, וואָס איך האָב ערהאַלטען פֿון מיין מוטער, האָבען גע-האַלטען אין איין ריידען פֿון דער דאָזיגער אַמניסטיע, אין וועלכער מיר האָ-בען ניט אָנגעהויבען גלויבען.

— האָף, לואויע— האָט מיר מיין מוטער געשריבען, —פֿערליר ניט קיין האָפֿנונג; מיר וועלען זיך אין זיכען זעהן.

די אַרעמע פֿרוי האָט מיר ניט געשריבען, אז זי איז אין יענער צייט געווען געפֿעהרליך קראַנק.

די פֿערשיקטע, וואָס האָבען פֿערבראַכט פֿינף יאָהר אויף דעם האַלב-אינוועל דיקאַס, אויב זיי האָבען נור געהאַט אין דער האַנד אַ פּראָפֿעסיאָן, מיט ווערבער זיי זאָלען זיך קענען ערנעהרען, האָבען זיי געמעגט זיך כע-זעצען אין נומעא, נאָר בתנאי, אז די אַרמיניסטראַציע זאָל זיי ניט דאַרפֿען געבען צום לעבען.

פֿיסלע פֿון מיינע פֿריינד האָבען מיר גענומען איינריידען, איך זאָל זיך אַריבערציהען קיין נומעא.

— פֿאַהרט אַריבער אַהין, — האָבען זיי מיר געזאָגט— איהר וועט דאָרט יעדענפֿאַלס זיין גליקליכער איידער דאָ.

— וואָס זשע, איך פֿיהל זיך רען ניט גליקליך דאָ? — האָב איך געענטפֿערט.

— פֿאַרוואָס ווילט איהר, איך זאָל זיך געפֿינען צווישען די אונטערדריקער ?

— איהר קענט דאָרט קריגען אַ שטעלע אַלס לעהרערין, — האָבען מיינע פֿריינדע געזאָגט, — און איהר קענט אויף אַזאַ אָפּן ווײַן ניצליך פֿאַר אייערע קאַמעראַדען, דערמיט וואָס איהר וועט לערנען מיט זייערע קינדער.

איך האָב גענומען עטליכע טעג זיך מישב צו זיין.

בטבע בין איך ניט קיין ליעבהאַבערין פֿון ענדערונגען, יעדענפֿאַלס אין דעם וואָס איז שייך מיין אייגענע פֿערוואָן.

איך האָב אימער געפֿריידיגט און איך וועל אימער פֿריידיגען דעם גרוי-סען סאָציאַלען אומבײַט, נאָר וואָס אַנבעלאַנגט מיך גופאַ, קענען די ער-שײַנונגען האָבען אַ קנאַפען רושם אויף מיר.

נאָר ענדליך האָב איך זיך דאָך ענטשלאָסען צו פֿערלאָוען דעם האַרב-אינוועל דיקאַס, און איך בין אַוועק אויפֿזוכען אַלע מיינע פֿריינד, אום זיך מיט זיי צו געזעגענען.

מיט טרעהרען אין די אויגען האָבען זיי מיר געדריקט די האַנד, און פֿילע פֿון זיי האָבען ביי זיך אָבגעמאַכט נאַכצוקומען קיין נומעא, אויב עס וועט זיך זיי איינגעבען אַרויסצוקריגען אַן ערלויבעניש דערצו.

דער גובערנאַטאָר, וועלכער איז געווען זעהר גליקליך וואָס ער ווערט פֿטור פֿון מיר, האָט מיך בעגעגענט מיט אַ שמייכלעל אויף'ן פֿנים.

— אה! איהר פֿאָרט אַוועק פֿון דאַנעט?—האַט ער געוואָנט. — ס'איז שוין ווירקליך צייט!

— כ'בין אייך, הייסט עס, געווען אין וועג?—האַב איך געערענט, ניין, דאָס גראָד ניש, נאָר איך וואָלט אייך בעסער וועלען האָבען ווייט פֿון מיר.

איך האָב זיך צולאַכט און דער גובערנאַטאָר איז אַוועק, ציהענדיג מיט די פֿלויצעס.

אויף מאָרגען אין דערפֿריה בין איך ענדליך אָבגעפֿאַהרען קיין נומעא, איך מוז זיך מודה זיין, אַז איך האָב זיך געפֿיהלט אַביסעל צומישט, ווען איך בין אַריין אין שטאָרט; אַזוי ווי אַ בויער, וואָס קימט זעהר זעלטען פֿון דאָרף אין שטאָרט אַריין.

איך האָב שוין לאַנג אַזוי ניש געהאַט געזעהן קיין הייזער און קיין גאַסען! דעם ערשטען בעזוך האָב איך געמאַכט דעם הערר סימאָן, דעם מעיר פֿון נומעא, צו וועמען איך האָב געהאַט אַ רעקאָמאַנדאַציע.

ער האָט מיר אויפֿגענומען זעהר פֿריינדליך. ער האָט געקענט מיין גאַנצע געזיכטע, און אויב ער איז ניש געווען איינפֿערשטאַנדען מיט מיינע פֿאַלי-טישע אידעען, האָט ער עס אָבער מיט קיין האָר אפֿילו ניש גענעבען צו מערקען.

— איהר זייט אַ לעהרערין, כ'זוויי עס,—האַט ער געזאָגט—נאָר אום אויפֿצוּפֿענען די שולע, וואָס איהר ווילט דאָ גרינדען, מוזט איהר האָבען אייערע פֿאַפֿירען און אייערע צייגניסע. איהר האָט זיי דאָך מן הסתם מיט זיך?

— ניין,—האַב איך געענטפֿערט.

— דאָס מאַכט ניש אויס, כ'זועל שרייבען קיין פֿראַנקרייך.

— און ווען, דיינקט איהר, וועל איך קענען עפֿענען מיין שולע?

— דאָס וועלען מיר שפעטער זעהן. דערווייל וועל איך אייך פֿאַרשטע-לען פֿאַר פֿרייליין פענאָ, די דירעקטריסע פֿון דער היגער שולע, וואו איהר וועט זיכער קענען קריגען אַ שטעלע אַלס לעהרערין.

איך האָב געדאַנקט דעם הערר סימאָן פֿאַר זיין פֿריינדשאַפֿט און זיך אָבגעזעגענט מיט איהם.

אַז איך האָב שוין געהאַלטען ביים אַרויסגעהן פֿון זיין שטוב, רופֿט ער זיך אָב צו מיר:

— פֿאַהרט אַריבער צוריק אויפֿן האַלב-אינוועל דיקאַס, נעהמט צונויף אייערע זאַכען און פֿיהרט זיי אַריבער אַהער צו אַ פֿריינד.

— די צרה איז, וואָס איך האָב דאָ אין נומעא קיין שום פֿריינד ניש, וואָס זאָל מיר וועלען אַריינלאָזען צו זיך אין שטוב מיט מיין "טהיער-גאָרשען" און מיט מיין גאַנצען "מוזעאום".

— פֿיהרט אַריבער אַקצדינג צו דעם אַלטען מאַרטאָ; דאָס איז אַן אויסגעצייכענטער מענש, אַ גוטע נשמה, וואָס זאָגט זיך קיינמאַל ניש אָב צו טהאָן אימיצען אַ טובה.

איך בין אלוף צוריקגעפֿאהרען אויףן האלב-אינעל, צוויי־לענעפֿאקט
מיינע זאכען, און אין א פֿאָר טעג אַרום בין איך ווירער אָנגעקומען קיין
נומעאָ. איך בין גלייך אַריינגעפֿאהרען צו דעם מלמען מאלאטאָ, וועלכער
האַט מיך אויפֿגענומען מיט אַן אונבעשרייבליכער פֿרייד.
איך האָב דאָרט געפֿונען אייניגע אַלטע בעקאנטע, מיט וועלכע איך
האָב געקעמפֿט און געלימען אינאיינעם און וועלכע האָבען זיך דערפֿרעהט
מיט מיר.

דעם אָווענד, וואָס איך בין אָנגעקומען קיין נימעאָ, איז דאָרט געווען
א יום טוב, די הויפט גאַס איז געווען אילומינירט מיט ווענעציאנישע לאַמ
טערנעס, מיר האָבען אַראַנזשירט אַ קאָנצערט אונטער'ן פֿרייען הימעל, און
איך האָב אויף דער פּיאַנאָ בעגלייטעט עטליכע זינגער.
די קאָנצערט פֿון נומעאָ האָבען זיך גלייך דערוואַיסט, אַז איך בין גע-
קומען זיך בעזעצען אין דער שטאָרט. כאָטש זיי האָבען נישט קיין טעלעגראַף
פֿינדעסטוועגען קענען זיי זעהר שנעל זיך איבערגעבען אַ געוויסע נייעס,
וועלכע ווערט פֿערשפּרייט אַזוי ווי אַ בליז צווישען דער שוואַרצער בעפֿעל-
קערונג.

עס זיינען נישט אַריבער קיין גאַנצע צוויי שטונדען זייט איך בין אָנגע
קומען און אַלע קאָנצערט פֿון נימעאָ האָבען שוין געוואוסט, אַז איך בין דאָ.
באַלד איז דאָס הויז, וואו איך האָב זיך געפֿונען, אַרומגערינגעלט גע-
וואָרען פֿון שוואַרצע, וועלכע האָבען נישט אויפֿגעהערט צו רופֿען מיין נאָמען.
איך בין אַרייס צו זיי, און זיך ווענדענדיג צו דעם עלטסטען זייערן,
האַב איך געזאָגט:

— גיב איבער דייע דיינע פֿריינד מיין בעסטען דאַנק און זאָג זיי, אַז זיי ווע-
לען קענען קימען צו מיר אין שילע יעדען זונטאָג אין דער פֿרייה. איך וועל
לערנען מיט זיי פֿראַנצויזיש.

דער קאָנצערט-שעה האָט איבערגעגעבען די שוואַרצע מיין ענטפֿער, און
זיי האָבען אַלע אויפֿגעהויבען די הענד אין דער לופֿטען און געיובעלט פֿאַר
פֿרייד.

נאָך דייע גאַנץ פֿריעדליכע מאַניפֿעסטאַציע איז נישט געפֿעלען געוואָרען
דעם גובערנאַטאָר פֿון נומעאָ.

ער איז דורכגעפֿאהרען אויף זיין פֿערד אין גאַס גראָד אין דעם מאָמענט,
ווען די קאָנצערט האָבען אויסגעדריקט זייער פֿריינדשאַפֿט צו מיר, און דאָס
האַט איהם שטאַרק פֿערדראָסען.

צוריקקומענדיג אַהיים האָט ער גלייך אַרויסגעשיקט אַ צוואַנג ציג סאָל
דאַמען, כדי פֿונאָדערצושרייבען די קאָנצערט.

באַלד זיינען די סאָלדאַטען אָנגעקומען מיט די אויסגעשטעלטע באַיאָ-
נעטען און מיט אַ רציחה האָבען זיי זיך אַרויפֿגעוואָרפֿען אויף די אַרעמע
קאָנצערט.

אז דער עלטסטער זייערער האָט פּראָטעסטירט געגען אַזאַן אָנפאל, האָט ער געקראָגען אַ זעץ אין קאַפּ. אויך פֿיעלע פֿון די איבעריגע שוואַרצע וויינען ניט געשאַנעוועט געוואָרען.

אומזוכט האָב איך זיך אָנגענומען פֿאַר זיי. דער אָפֿיציר, וואָס האָט קאָמאַנדירט די סאָלדאַטען האָט מיר אַיף אַ ברוטאַלען אופן געגעבען צו פֿערשטעהן, אַז איך דאַרף זיך ניט מישען, און אויב איך וועל ניט אַרײַנגעהן צוריק אין שטוב אַרײַן, וועל איך האָבען דעם זעלבען פּסק וואָס די קאַ-נאַקען.

אַזוי ווי איך בין קײנמאַל ניט געווען פֿון די שרעקעדיגע, האָב איך זיך אַיזט אויך ווינציג וואָס געמאַכט פֿון דעם אָפֿיציר'ס סטראַשינקעס. דער סוף איז געווען, אַז מען האָט מיך אַרעסטירט און אוועקגעפֿיהרט צום וויצע-גו-בערנאַטאַר, אַזוי ווי דײַער בעאַמטער האָט זיך אויסגעדריקט אין אַ זעהר ניט העפֿליכען וועג וועגען מײַן פֿערוואַן און איך האָב איהם, פֿערשטעהט זיך, ניט פֿערשוויגען, האָט ער אַרױסגעגעבען אַ בעפֿעהל, אַז מען זאָל מיך פֿעצשאַרען אין אַ בלוזענערן קעמערל.

דאָס איז אַלואָ געווען מײַן ערשטע ערפֿאַהרונג אין נומעאַ. נישקשה פֿון אַן אָנפֿאַנג!

נאָר דאָס האָט מיך ווייניג וואָס געאַרט, די צרה איז געווען, וואָס מען האָט מיך געלאָזט זיצען פֿערשפּאַרטערהייט כמעט צוויי מעת-לעת און קײנער איז ניט געקומען געוואָהר ווערן וואָס מיט מיר טהוט זיך. איך האָב גע-קלאַפט אין טהיר, גערופֿען, געמאַכט געוואָלדען, מען האָט מיר ניט גע-ענטפֿערט, איך האָב אָנגעהויבען טראַכטען, אַז זיי האָבען מיך מיט אַ כױון פֿערשפּאַרט דאָ, כדי מיך צו לאַזען שטאַרבען פֿון הונגער.

ענדליך, דאָס איז שוין געווען אויף'ן דריטען טאָג, ווען איך האָב זיך ענטשלאָגען אויפֿצוברעכען די טהיר, האָב איך דערהערט ווי דער שליסעל דרעהט זיך אויף דער אַנדער זײַט. די טהיר האָט זיך געעפֿענט און אַנטקע-גען מיר איז געשמאַנען אַ מאַן אָנגעטהאַן אין ציווילע קלײדער מיט אַ שוואַרצער באָרד.

— וואָס טהוט איהר דאָ? — האָט ער מיך אַ פֿרעג געטשאָן.

איך האָב איהם געוואָלט דערצעהלען אַלעס וואָס מיט מיר האָט פּאַ-סירט, נאָר איך האָב זיך מישב געווען אַז דאָס טױג ניט און איך בין גע-פֿאַלען אויף אַ המצאה.

— איך האָב זיך דערשראָקען פֿאַר אַ פֿערד, — האָב איך געענטפֿערט, — אַזוי ווי דײַע טהיר איז גראָד געווען אָפֿען, בין איך אַרײַן און האָב זי צו-געמאַכט, דערנאָך האָב איך זי אויף קײן פֿאַל ניט געקענט עפֿענען און קײנער האָט ניט געהערט מײַן געשרײַ.

דער מאַן האָט געצױגען מיט די פֿלייצעס, ענדליך האָט ער געזאָגט:

— גוט... געהט אַהײם!

פֿערשטעהט זיך, אז איך האָב קיין שהיות ניט געמאַכט און בין אוועק אזוי שנעל ווי איך האָב נור געקענט.

נאָר אונגליקליכער ווייזט דארף איך זיך ביים טויער פֿון הויף גראָד אַנטרעפֿען מיט דעם, וויצע גובערנאַטאָר וואָס האָט מיך געהייסען אַרײַנוואַר-פֿען אין קעמערל.

— זעה נאָר, וואָס מהוט איהר דאָ?— האָט ער זיך אָנגערופֿען. — איך האָב זיך גאָר פֿערגעסען אָן אייך.

— כִּי־האָב געקענט זעהן, אז איהר האָט פֿערגעסען.

— אין ווער האָט אייך געעפֿענט די טהיר פֿון אייער תּפּיסה?

— דער גובערנאַטאָר, — האָב איך געענטפֿערט מיט ענות.

— ווי? דער גובערנאַטאָר?

— יאָ, געוויס, איהר האָט זיך גאָר פֿערגעסען אָן מיר, האָב איך גע-

מאַכט געוואָלדען, איז מען געקומען און מען האָט מיר אויפֿגעמאַכט די טהיר, און איך האָב דערצעהלט דעם גובערנאַטאָר אַלעס וואָס האָט מיט מיר גע-טראָפֿען.

דער וויצע-גובערנאַטאָר האָט געמאַכט אַ קרומען פּנים און איז גלייך אַרײַן אין הויף. ער איז געווען זעהר צורודערט, אָט אפּנים, ער האָט גע-מוזט איינזעהן, אז ער האָט געמאַכט אַ מיאוסען פֿעהלער.

איך בין באלד אוועק צוריק צו דעם אלטען מאלאַטאָ אין הויז, דאָרט האָב איך געטראָפֿען איינעם פֿון מיינע פֿרײַנד מיט'ן נאָמען עטיען, וועלכער האָט מיט אונגעדולד געוואָרט צו הערען וואָס מיט מיר האָט פֿאַסירט.

איך האָב דערצעהלט אַלעס וואָס איז פֿאַרגעקומען.

— נישקשה, מען וועט אודאי קומען נאָך אייך, — האָט עטיען געזאָגט

— דיוע לייט וועלען אייך אזוי לייכט ניט אַרויסלאָזען פֿון האַנד. איך מײַן, דאָס בעסטע וואָלט געווען, אַריבערצוגעהן צו דעם מעיר פֿין נומעאָ און איהם ערקלעהרען די גאַנצע געשיכטע, ער וועט זיך זעהן מיט'ן גובערנאַ-טאָר און איינאַרדנען די זאַך ווי אַם בעסטען.

נאָר אזוי ווי מיר האָבען דאָס בעשלאָסען צו טהאָן, האָט מען מיט אַמאָל גענומען מוראדיג קלאַפען אין טהיר.

עטיען האָט געעפֿענט און איך בין ערשטוינט געוואָרען, דערוועהנדיג פֿאַר מיינע אויגען דעם הויכען מאָן, וואָס האָט מיך נור וואָס בעפֿרייט פֿון מײַן תּפּיסה.

ווען ער האָט מיך בעמערקט, האָט ער אַ געשרוי געטהאָן:

— נאָ, איהר האָט דאָס אַביסעל אַ העזה אין זיך! קומט מיט מיר, און

טאַקי שוין! איהר וועט שוין זעהן ווי טהייער דאָס וועט אייך קאַסטען...

עטיען און דער אַלטער מאלאַטאָ האָבען פֿראַטעסטרט, זיך געבעטען,

עס האָט גאָרניט געהאָלפֿען. איך בין געצוואונגען געווען מיטצוגעהן מיט דעם מאָן.

— דאָס איז דער קאָמאָנדיר טהורוד, — האָט מיר עטישן אַרײַנגעשושקעט אין אויער.

דויער אָפֿציר איז געווען דעם גובערנאָטאַר'ס אָן אַדוואַטאָט, כאָטש אויף פֿנים האָב ער געמאַכט דעם אײַנדרוק פֿון אַ בײַזען מענשען, איז ער אָבער אין אַמת'ן געווען אַ גאַנץ גוטער יונג.

— איהר האָט מיר אָבגעשפּיעלט אַ פֿײַנע געשיכטע, ניטאָ וואָס צו רײַדען, — האָט ער מיר פֿאַרגעוואָרפֿען, בעת איך בין געגאַנגען לעבען איהם. איך האָב זיך געוואָלט פֿערענטפֿערן, איהם ערקלעהרען די גאַנצע פֿאַ-סירונג, נאָר ער האָט ניט געוואָלט הערען. ענדליך אָבער איז מיר דאָך גע-לונגען צו געווינען זײַן אויפֿמערקזאַמקײט.

ווען ער האָט זיך דערוואוסט, אז מען האָט מיך געלאָזט זײַן פֿערשפּאַרט אַ צײַט לאַנג אָהן עסען, האָט ער אַ קוק געגעבען אויף מיר מיט אַ בליק פֿון מיטלייד און געוואָגט:

— ערקלעהרט עס דעם גובערנאָטאַר, אויב איהר וועט האָבען אַ טשאַנס איהם צו זעהן.

ענדליך זײַנען מיר אָנגעקומען.

איך האָב זיך אַלזאָ ווידער געפֿונען פֿאַר דעם וויצע-גובערנאָטאַר, וועל-כער האָט געברענגט פֿאַר רציחה און מיט וועמען איך האָב געהאַט אַ נייעם צוזאַמענשטײַם, ס'איז קײַן צווייפֿעל ניט, אז די זאַך וואָלט זיך ניט גוט גע-ענדיגט, ווען הערר סימאָן, דער מעיר פֿון נומעאָ, וואָלט מיר ניט געקומען צו הילף.

גלייך ווי מען האָט מיך צוגענומען פֿון מאַלאַטאַ'ס הויז איז עטישן אַוועק צום מעיר און האָט איהם מיטגעטהײַלט, וואָס מיט מיר איז געשעהן, און הערר סימאָן איז גלייך אַריבער צום וויצע-גובערנאָטאַר.

גאַכרעם ווי ער האָט זיך גאַכגעפֿרעגט, פֿאַרוואָס מען האָט מיך אַרעס-טירט, האָט ער דעם וויצע גובערנאָטאַר ערקלעהרט, אז אויב ער האָט גע-האַט אַ רעכט מיך צו פֿערשפּאַרען אין אַ קעמערל, האָט ער אָבער געהאַט-דעלט געגען דעם געזעץ, דערמיט וואָס ער האָט מיך געלאָזט זיצען אַזאַ לאַנגע צײַט אָהן עסען.

דער וויצע גובערנאָטאַר האָט זיך געוואָלט פֿערענטפֿערן, אָבער הערר סימאָן האָט איהם געשטעלט פֿאַלגענדען אורטומאָטום:

— איך גיב צו, אז דויע פֿרוי האָט אייך נוגע בכבוד געווען, אָבער מען קען פֿונדעסשוועגען ניט לאָזען מענשען אויסגעהן פֿאַר הונגער פֿאַר אָן אײַנפֿאַכען וואָרט, וואָס זײ רײַדען זיך אַמאָל אויס, אויב איהר וועט איהר-אַלזאָ גלייך ניט אַרויסלאָזען פֿרײַ, וועל איך זיך מוזען זעהן מיטן גובערנאָ-טאַר, אין איך צווייפֿעל, צי ער וועט אייך אונטערשטיצען אין דעם.

— אָבער דאָס האָט ער דאָך מיר אַליין געהײסען, איך זאָל איהר אַרעסטירען.

— גאנץ מעגליך, אָבער ער האָט דאָך אייך ניט געוואָגט, אז מען דארף
איהר לאַזען שטאַרבן פֿאַר הונגער.
דער וויצע-גובערנאַטאָר האָט זיך פֿערטראַכט אַ וויילע, דערנאָך האָט
ער אַ נעשריי געטהאָן :
— נו, זי קען געהן !
כ'האָב שוין געוואָלט אַרויסגעהן, נאָר דער וויצע-גובערנאַטאָר האָט מיך
אַ רוף געטהאָן צירק.
— ווי הייסט איהר?—האָט ער געפֿרעגט—כ'האָב שיער ניט פֿערגע-
סען דיזע פֿאַרמאָליטעט.
— לואויע מישעל !
דער וויצע-גובערנאַטאָר האָט זיך אַ טרייסעל געטהאָן
— אַזוי, אַזוי—האָט ער געוואָגט—ווינען מיר דאָך עפעס אַלטע בע-
קאַנטע. אייך האָב איך דאָס אַפֿנים געזעהן אין דעם געפֿענגניס פֿון אָבעריוו ?
— יאָ—האָב איך געענטפֿערט.
און איך האָב זיך בעסער אַביסעל איינגעקוקט אין דעם חברה-מאַן. איך
האָב איהם דערקענט, כאָטש ער איז מוראדיג דיך געוואָרען.
דאָס איז געווען דער שפּיאַן בענאַסי, וועלכער האָט פֿעראַטשהען די
אַרעמע הענריעט דעלאַזש.
ווי מען זעהט, איז ער פֿאַר זיין שמוציג שזיפקל אַרבייט נאָר אויף אַ
גרויסאַרטיגען אופֿן בעלוינט געוואָרען.

XVIII

אַ נייער אָרט מיט נייע צרות.

בענאַסי האָט שטאַרק חשק געהאַט זיך אַרײַנצולאָזען מיט מיר אין אַ
געשפּרעך, נאָר איך האָב עס געמאַכט קורץ מיט איהם און איך בין אַוועק
אַהיים.
איך האָב געמיינט, אַז איך בין שוין מיט איהם פֿאַרטיג, נאָר איך האָב
אַ טעות געהאַט.
ס'איז מיר צוגעקומען אַ נייער פֿײַנד. אַקוראַט ווי איך וואָלט געהאַט
ווייניג שונאים אין נײַ-פֿאַלעדאָניען !
איך בין אַרײַן צו פֿרײליין פֿענאָ אין דער שולע אַלס לעהרערין, און
איך האָב זיך דאָרט געפֿונען ווי בײַ זיך אין דערהיים.
ס'זעט זיין איבעריג צו זאָגען אַז איך האָב זיך מיט לײב און זעעלע
אַבגעגעבען צו מײַן אַרבייט אין דער קלאַסע, וואָס מען האָט געשטעלט
אונטער מײַן השגחה, און עס האָט ניט געדויערט לאַנג ביז וואַנעט איך האָב
געוואונען די ליעבע פֿון אַלע מײַנע שילערקעס.

אלעס וואָלט געגאַנגען אַם בעזטען, ווען ניט די אינטרוגעס פֿון דעם באַדיט בענאַסי.

ביי מיר אין קראַס האָבען זיך געפֿונען עטליכע קינדער פֿון בעאַמטע, צווישען זיי דעם גובערנאַטאָר'ס טאָכטער.

ס'איז פֿון תּמיד אָן געווען מיין געוואוינהייט ניט צו מאַכען קיין שים אונטערשייד צווישען די מענשען און נאָך ווייניגער צווישען די קינדער.

מחמת דעם האָב איך בעהאַנדעלט די טאָכטער פֿין דעם גרויסען פֿיין פֿין נומעאָ פּונקט אַזוי ווי מיינע איבעריגע שילערינען.

אָבער דויע קליינע איז געווען אַ פֿערביסענע און זעהר שמאָלצע בתּיר טע, און זי האָט זיך בעגאַנגען מיט איהרע חבר'טעס אַזוי שלעכט, אַז איך האָב דאָס בשום אופן ניט געקענט לאָוען אַריבערגעהן אָהן אַ בע-מעקלינג.

איינמאָל, ווען זי האָט מיר שטאַרק דערעסען, רופּ איך זיך אָב צו איהר: — מיין קינד, דו מיינסט דאָך אַודאי, אַז דו ביסט דאָ מעהר יחסי'שע ווי די אַנדערע האָסט אַ מעות. אויב דיין פֿאָטער האָט גראָד דעם טשאַנס צו זיין דער גובערנאַטאָר פֿון נומעאָ, איז נאָך דערפֿין ניט גערונגען, אַז מען דאַרף דיר אָבנעבען כּביד דערזאַר, דאָ ביסט דו גלויך מיט אַלע אַנ-דערע קינדער פֿון קלאַס.

די קליינע האָט זיך געפֿונען שטאַרק בעליידיגט פֿון מיינע ווערטער. זי האָט זיך אויפֿגעהויבען, האָט פֿערלאָזען איהר פּלאַץ און איז אַרויס פֿון שולע.

אַן אַנדערע אויף מיין אָרט וואָלט אפשר געווכט איהר צוריקצוהאַלטען. נאָר איך האָב זי געלאָזט גאַנץ רוהיג געהן אין האָב זיך פֿאַרטגעזעצט מיין קלאַס, אַזוי ווי ס'וואָלט גאָרנישט פֿאַרגעקומען.

אויף מאָרגען אין דערפֿרוה האָט מען מיך געשיקט רופֿען, ניט צום גו-בערנאַטאָר, נאָר צו זיין צווייטע האַנד בענאַסי.

ער האָט מיך אויפֿגענומען מיט אַ ליבעליכען שמייכל און מיר געזאָגט: — עס שטעלט זיך אַרויס, אַז איהר האָט בעכיידיגט פֿרייליין הערמיניע, דעם גובערנאַטאָר'ס טאָכטער.

כ'האָב אַרויסגעשאַסען מיט אַ געלעכטער. — איך? — האָב איך געענטפֿערט — האָב איך ווירקליך בעגאַנגען דויען שרעקליכען פֿערברעכען?

— אָה! וואַרעם אוועק אייערע שפּאַסען, — האָט בענאַסי געזאָגט — ס'איז ניט די צייט דערצו, איך האָב אייך געשיקט רופֿען, אום אייך צו געבען אַ וואַרונג.

און ער האָט צוגעלייגט:

— ס'איז דאָס ערשטע און דאָס וועט זיין דאָס לעצטע מאָל.

אַזוי ווי איך האָב נאָרנישט געענטפֿערט דערויף, האָט זיך אונזער גע-שפּרעך דערמיט געענדיגט.

ס'איז איבעריג צו דערצעהלען, אז פרייליין הערמוניע האָט זיך אויף מאַרגען אזוי אויפגעפֿיהרט אין שולע, אז עס איז איינפֿאַך געווען אונזער-טרעגליך.

כ'האָב זאָגאַר געהערט, ווי זי האָט אין דער הויך גערעדט וועגען מיר מיט איינע פֿון מיינע שילערקעס און זי האָט איהר געזאָגט:

— זי האָט געקראָגען נישקשה פֿון אַן אַבשינט פֿון מיין פֿאַטער.

איך האָב זיך געמאַכט נישט וויסענדיג, נאָר איך בין געווען ענטשלאָ-סען צו לערנען אַביסעל דרך ארץ מיט דיווער נאַרישער שטאַלצער „פֿרייליין“. אזוי ווי זי איז געווען מורא דיג פֿויל און שטאַרק הינטערשטעליג פֿאַר איהרע יאָהרען, האָב איך געהאַט אַ געלעגענהייט אַרונטערצורייסען אַביסעל איהר נאַרישען שטאַלץ.

איין טאָג האָב איך פֿערהערט אַלע שילעריגען פֿון מיין קלאַס. אז עס איז געקומען צו דער פֿרייליין „נובערנאַטאַרשע“ האָב איך איהר געשטעלט איינע פֿון די איינפֿאַכסטע פֿראַגען, וואָס זי האָט פֿונדעסטוועגען גיט געוואוסט ווי צו פֿערענטפֿערן.

איך האָב זיך בענוגענט דערמיט וואָס איך האָב זי צוריקגעשיקט אויף איהר פֿלאַץ, ציהערדיג בעת מעשה מיט די פֿלייצעס.

די קליינע איז געווען אייסער זיך פֿאַר כּעס.

אויף מאַרגען האָט מען זי צוגענומען פֿון מיין קלאַס און איהר אַריין-געגעבען צו דער דירעקטאָרשע פֿרייליין פענאַ.

איך בין געווען העכסט גליקליך, וואָס דאָס האָט זיך אזוי אויסגעלאָזט. אַחוץ דעם וואָס איך בין לויז געוואָרען פֿון אַ שלעכטע שילערין, איז מיין קלאַס אויף אַזאָן אופן בעפֿרייט געוואָרען פֿון אַ קליינע שפּיאַני, וועלכע וואָלט מיר געקענט אָנטהאָן די גרעסטע צרות.

נאָר מיינע צרות האָבען זיך פֿונדעסטוועגען גיט געענדיגט.

די גאַנצע אַריסטאָקראַטיע פֿון נומעאָ האָט זיך פֿערלויבט, מיך צו פֿער-ניכטען.

ס'איז מיר אונטערגליך צו בעשרייבען דאָ די פֿערשיעדענע יסורים, וואָס מען האָט מיר פֿערשאַפֿט. נאָר איך האָב אַלעס אַריבערגעטראָגען געדולדיג און אויף אַזאָן אופן האָב איך איינפֿאַך פֿערמאַטערט מיינע שונאים. ס'איז געקומען אזוי ווייט, אז איך האָב זיך געפֿיהלט בערוהיגט און ס'האָט אים-געוווּנען, אז מען האָט זיך גאָר פֿערגעסען אָן מיר.

כ'האָב פֿערבראַכט מיינע אָווערס ביי דעם אַלטען מאַלאַטאָ אין הויז. דאָס איז געווען אַ בראַווער מאַן מיט אַ טרייען כאַראַקטער, אַן אמת עדעלע נשמה.

דאָרט אין שטוב האָב איך זיך בעקענט מיט זיין ווהן; שאַרל מאַ-לאַטאָ, וועלכער איז דאָן געווען נאָך גאָר אַ יונגער מאַן. נאָר מען האָט

שוין דעמאָלט געקענט אַרויסזעהן, וואָס פֿאַר אַ מיעֿלער דיינקער אין אַין דערזעלבער צייט וואָס פֿאַר אַ ליידענשאַפֿטליכער פֿרייהייטס קעמפֿער עס וועט אַרויסוואַקסען פֿון איהם.

ער איז שוין דאָן געווען דורכדרונגען פֿון אידעען פֿון וואַהרהייט און גערעכטיגקייט, די מינדעסטע אונגערעכטיגקייט פֿלעגט איהם אויפֿרענען. דער יונגער בחור'ל האָט נאָך דעמאָלט ניט געוואוסט אויף ריכטיג, וואָס פֿאַר מורא'דיגע זאָכען איהם וועט אויסקומען בייצואוואוינען אין לעבען.

איך וועל נאָך שפעטער האָבען אַ געלעגענהייט צו ריידען פֿון מיין פֿריינד שאַרל מאַלאַטאָ, ווען איך וועל צוקומען צו די גרויסע קאַזשילען, וואָס איך האָב ברעה אָבצוגעבען דער אַנאַרכיסטישער בעוועגונג.

אין אָווענד, אז איך בין אַרויס פֿון מאַלאַטאָ'ס הויז, האָב איך בעגע-גענט צוויי מענטשען מיט פֿערדעכטיגע געזיכטער. זיי האָבען מיך אָבגעשטעלט מיט פֿאָלגענדע ווערטער:

— מיר קענען אייך שוין פֿון לאַנג אָן און מיר ווייסען, אז איהר זייט אַן אויסגעצייכענע פֿרוי, וועלכע טרוימט בלויז פֿון איין זאָך: די אַלגעמיינע ברידערליכקייט. נאָר אונגליקליכער ווייזע זייט איהר דאָ אַרומגערינגעלט מיט שונאים. דער עיקר איז פֿאַרהאַן איינער, וואָס האַסט אייך צום טויט אין וואָס זוכט אייך אונגליקליך צו מאַכען.

איך האָב זיך געמאַכט תּס'עוואַטע.

— און ווער קען דאָס האָבען אזא האַס אַנטקעגען מיר? — האָב איך געפֿרעגט. — כ'האָב דאָך קיינעם קיינמאָל קיין שלעכטס ניט געשאָן. איינער פֿון די צוויי אונבעקאַנטע האָט זיך אומגעקיקט אין אַלע זייטען און דערנאָך האָט ער גאַנץ שטיל געזאָגט:

— אייער פֿיינד איז אַ געוויסער בענאַסי, איהר קענט זיך גאָרניט פֿאַר-שטעלען, ווי ווייט דויער מאַן האַסט אייך און ווי ער זוכט אייך צו פֿער-ניכטען.

— בענאַסי? — מאַך איך זיך אַלץ ניט וויסענדיג — כ'הייב נישט אָן קענען דויען נאָמען.

די צוויי חברה-לייט זיינען געבליבען שטעהן צוטימעלט.

— וואָס! — האָבען זיי זיך אָבגערופֿען — איהר קענט איהם גאָרנישט?

— ניין, — האָב איך מיט העזה געענטשערט.

— ס'זאָ וואונדער, — מאַכט איינער פֿון זיי — ער קען אייך שוין צו גוט,

ערשט נעכטען האָט ער גערעדט פֿון אייך און געזאָגט, אז ער וועט אייך אין ניכען אָבשיקען צוריק אויף דעם האַלב אינזעל דיקאַס, פֿון וואַנעט איהר קומט.

אויף מיין געזיכט איז געווען צו זעהן, אז איך ווער וואָס ווייטער ראַץ מעהר ערשטוינט איבער דעם, וואָס איך הער.

די צוויי חברה-לייט האָבען ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן, זיי האָבען זיך געפֿונען אין אַ שטאַרקער פֿערלעגענהייט.

ענדליך האָב איך זיך אָבגערופֿען :

— טאָ וואָס זשע ווילט איהר פֿאַרט זאָגען ?

אַ ווילע זייגען זיי געבליבען שטיל, ניט וויסענדיג אויפֿן שמעל וואָס צו זאָגען, נאָר ענדליך האָט זיך איינער פֿון זיי אָבגערופֿען :

— אָט וואָס... בענאָסי פֿערפֿאַלגט מיין, ער טהוט אונז אָן שרעקליכע צרות. מיר ווילען פֿטור ווערן פֿון איהם.

— זעהן מען זאָל איהם אָבוואָגען פֿון זיין אָמט?—האָב איך געפֿרעגט.

— ניין,—האָט איינער פֿון די מענער געענטפֿערט שטילערהיים—איהם צו'הרגענען.

— אָה!—האָב איך אַ געשריי געטהאָן—איהר ווילט אַלואָ בעגעהן אַ פֿערברעכען!

— פֿאַרהאָן פֿערברעכען, אָהן וועלכע מען קען ניט אויסקומען,—האָט איינער פֿון זיי געענטפֿערט.

איך האָב זיי אַליאָ אַרײַנגעקוקט גלייך אין פנים אַרײַן אין געזאַגט :

— מיינע אַרעמע פֿרײַנד, אָט אַפנים איהר האַלט מיך פֿאַר אַ משוגע נע.

— וואָס הייסט ?

— יא, איהר האָט אוראי געמיינט, אַז איך וועל זיך אָנכאַפֿען אָן אײ-

ער פֿלאָן, אַז איך וועל אייך צורײַדען צו הרג'ענען דעם הערר בענאָסי'ן.

נאָ, איהר האָט אַ כײַטערן טעות געהאַט, און איהר קענט זאָגען דעם, וואָס האָט אייך צו מיר געשיקט, אַז איך ווײַג איהם גאַרניט דעם טײַט.

די צוויי חברה-לייט האָבען אפילו פֿראַטעסטירט און גע'טענה'ט, אַז

איך פֿערטײַטש זעהר שלעכט זײַערע אַבוזכטען, נאָר איך האָב זיך ניט גע-לאָזט איבעררײַדען און מיט אַ שמײַכל האָב איך געזאָגט :

— געהט אייך, אין האָט כּאָטש דעם מוטה איבערצוגעבען דעם הערר בענאָסי דאָס, וואָס איך האָב אייך געזאָגט.

די פּאַסטקע איז געווען צו קענטיג אין דער וויצע-גובערנאַטאָר האָט

געדאַרפֿט זיין אָן אַ נפֿאַכע בהמה צו גלױבען, אַז איך וועל זיך לאָזען אַזוי גרינג אַרײַנגאַרען אין זאַק.

אָט אַפנים די צוויי שפּײַאָנען האָבען איהם געמוזט איבערגעבען וואָרט

בײַ וואָרט אַלעס וואָס איך האָב גערעדט מיט זיי, וואָרים זײַט דאָן האָב איך מעהר גאַרנישט געהערט פֿון איהם.

כ'האָב שוין געמיינט, אַז איך בין אַבסאָלוט רוהיג, מיט אַמאָל האָט

זיך געצאוועט אַ נײַער געגנער מײַנער.

און דאָס מאַל אַ מעכטיגער נעגנער.

דאָס איז געווען דער קעניג פֿון די ניקעל-מינען פֿון ניו-קאַלעדאָניען.

ער איז געווען אונגעהײַער רײַך און האָט געהאַט אַ געוואַלדיגען אײַג-

פֿלום אין דער גאנצער קאָלאָניע, דער גובערנאָטאַר פֿין נומעאָ איז געווען זיין בעסטער פֿרײַנד, און ניט אומױסט מן הסתם ..

דיווער רייכער קאלעדאָניער האָט געהייסען וויאַרדאָ.

אָזוי ווי אַלע רייכע פֿון דיווען סאָרט האָט ער געמאַכט זיין פֿערמעגען

פֿין דער שענדליכסטער עקספּלאַטאַציע, ביי איהם אין די מיינען האָבען דאָס

רוב געאַרבייט אַרעסטאַנטען. אין געאַרכייט האָבען זיי שויער און ביטער,

כּבעש פֿאַר אומױסט. דערצו פֿלעגט מען זיי בעהאַנדלען ערגער ווי די בהמות.

מען פֿלעגט זיי שלאָגען מכות רצח פֿאַר די קלענסטע קלייניקייטען.

די אַרמיניסטראַציע איז, פֿערשטעהט זיך, געווען איין האַנד מיט דעם

הערר וויאַרדאָ, וועלכער איז געוואָרען רייכער פֿין טאָג צו טאָג.

און דיווער מאַן, האָב איך געזאָגט, איז געוואָרען מיין ביטערסטער

פֿינד.

זיין טאָכטער איז געווען איינע פֿין מיינע שילערקעס.

דאָס איז געווען אַ ווילדע כּחור'שע און דערצו אַ שטאַלצע, אָזוי ווי

דעם גובערנאָטאַר'ס טאָכטער, מן האָט זיך גאָר ניט געקענט אומצאָהלען

פֿאַר איהר אָדער בעסער געזאָגט פֿאַר איהר טאַטען, וועלכער איז, לויט

איהר כּעריהמעריי, געווען דער ערשטער ענטדעקער פֿון די ניקעל-מיינען און

דעם אינזעל.

מילא, האָב איך איהר איינמאַל אַרויסגעשלאָגען פֿון קאָפּ די פֿאַרשע

איינריידעניש.

איך האָב פֿאַרגעלענען אין מיין קלאַס אן אומסיג פֿון אַ בוך, וואו

דער פֿערפֿאַסער ערקלעהרט, אַז ער האָט אין 1867 מען יאָהר ענטדעקט די

ניקעל-מיינען פֿון ניי קאלעדאָניען.

מען קען זיך משער זיין, וואָס פֿאַר אַ מהומה ס'איז געוואָרען אין

נומעאָ.

בערעכענט פֿאַרט! מען זאָל סמייען אָבלויקענען אזא גוט-בעקאַנטע יאָך,

אַז הערר וויאַרדאָ איז געווען דער ערשטער, וואָס האָט ענטדעקט די אוצרות

פֿין ניקעל און אַרזען אינזעל!

עטליכע מעג נאָכדעם ווי דאָס האָט פּאַסירט, איז וויאַרדאָ אַלײן געקומען

צו מיר אין שולע אין האָט מיר געזאָגט:

— שעהנע זאַכען לערנט איהר מיט די קינדער!

— דהיינו?

— איהר דערצעהלט זיי לעכערליכע מעשיות,

— איך פֿערשטעה אייך ניט.

— נא, נא איהר ווייסט גאַנץ גוט וואָס איך מײן.

— אסור, צי איך ...

— האָט איהר ניט געזאָגט מיין טאָכטער, אַז ניט איך האָב ענטדעקט

דעם ניקעל אין ניי-קאלעדאָניען?

כ'הָב אַרויסגעפלאַצט מיט אַ געלעכטער,
— יאָ, — הָב איך געענטפֿערט — איך הָב עס געזאָגט. איז וואָס?
וויאָרדאָ הָט פֿערביסען די ליפֿצן און דערנאָך הָט ער געזאָגט:
— מיר שיקען דאָך נישט אונזערע קינדער אין שולע, אַז איהר זאָלט זיי
דערזעהלען מעשיות וועגען ניקעל.
— כ'זעה נישט איין פֿאַר וואָס נישט; דאָס איז דאָך אַ טהייל פֿון דער
געאָלאָגישער געאָגראַפֿיע.
— כ'זוייס עס, אָבער ס'וואָלט גלייכער געווען, איהר זאָלט לערנען מיט
איערע שילערנישען שרייבען און רעכענען.
— כ'לערן אויך דיזע זאַכען מיט זיי.
— ס'זעהט גאָרנישט אויס אזוי, וואָרים מיין טאָכטער קען קיין פֿראַסען
חשבון נישט מאַכען ריכטיג.
— דאָס ווייס איך, אָבער זי איז די איינציגע פֿון דעם סאָרט ביי מיר
אין קלאַס.
וויאָרדאָ הָט גאָרנישט געענטפֿערט, ער הָט אויף מיר אַ וואָך געטהאָן
אַ בייזען בליק אין ציהענדיג מיט די פֿליצעס איז ער אַרויס פֿין שולע.
זיין טאָכטער איז שוין מעהר צו מיר אין קלאַס נישט געקומען, און איך
הָב זיך ווייניג וואָס אָבגעגעסען דאָס האַרץ דערפֿין.
נאָר דער קעניג פֿון די ניקעל-מינען הָט מיך געהאַלטען אויף זינען
אין ענדליך הָט ער געזאָגט אַ געלעגנהייט זיך מיט מיר אַכצו רעכענען.
יערען זונטאָג פֿאַרמיטאָג פֿלעג איך ביי מיר אין קלאַס אַראָנזשירען אַ
ספעציעלען קורס פֿאַר די קאַנאַקען פֿון ביידע געזעלעכטען. דאָס הָט דעם
הערר וויאָרדאָ געגעבען אַ געלעגנהייט מיך צו פֿער'מסר'ן פֿאַר'ן גיבער-
נאַטאָ, אַז איך בענוץ די שולע אויפֿצורייצען די קאַנאַקען געגען דער
אַדמיניסטראַציע.
און מערקווירדיג! אָנשטאָט זיך ווענדען צו מיר און מיר פשוט בעפֿעהלען,
איך זאָל צומאַכען די זונטאָג-שולע מיינע, הָט מען געזאָגט פֿאַר פֿראַקטישער
אָנזוואַגען מיינע שוואַרצע שילער, אַז דער, וואָס וועט סמייטן נאָך אַמאָל
בייוואוינען מיינע לעקציעס, וועט קריגען פֿינף אין צוואַנציג שמוץ.
נו, ווער וואָלט עס געגלויבט? נישט קוקענדיג אויף דען באַרבאַרישען
מיטעל זי נען אַלע מיינע שילער נעכסטען זונטאָג געקומען צו מיר אין קלאַס;
קיין איינער הָט נישט געפֿעהלט.
דאָס הָט מיך געריהרט ביז טרעהרען.
זי האָבען גאַנץ נישט געוואוסט וואָס זיי ערוואַרטעט, נאָר זיי האָבען
זיך אויסגעלאַכט דערפֿין.
פֿערשמעהט זיך, אַז איך הָב אויף קיין פֿאַל נישט געוואָלט זיין די
פֿעראַוואַכערין פֿון זייער פֿייניגונג און איך הָב זיי פשוט אַרויסגעשיקט
און פֿערמאַכט די שולע.

אויף דרויסען האבען געווארט אויף זיי סאלראטען, און אזוי גיך ווי די שווארצע זיינען ארויסגעקומען, האט מען זיי ארעסטירט, אוועקגעזעהרט אין א גרויסען הויף און זיי דארט געשמיסען אומברחמנות'דיג.
אז איך האב זיך דערוואוסט דערפון, האב איך געוואלט פראטעסטירען, נאר מען האט מיר געענטפערט דערמיט, וואס מען האט מיר אָבגעוואַגט פון מיין שטעלע אלס לעהרערקע.

XIX

די אַבניסטיע.

א קורצע צייט נאך דיוע פאסירונגען האב איך זיך דערוואוסט, אז די אַבניסטיע איז דורכגעגאנגען.

די ווערסאילער האבען אַלואַ ענדליך דאך איינגעווייליגט אָבצולאָזען זיי-ערע אָפּפֿער, און מיר האָבען פֿאַרט געדאַרפֿט צוריקקומען קיין פֿראַנקרייך. נאָר אין דערוועלבער צייט, וואָס מען האָט מיר מיטגעטהיילט דיוע בשירה, איז מיר אָנגעקומען אַ טרויעריגע נאַכריכט: מיין מוטער איז גע-לעהמט געוואָרען.

אין איהרע בריעף איז גאַרנישט געווען צו מערקען, אַז עס קען טרע-פֿען זאָ אַינגליק, מיין מוטער האָט כסדר גערעדט פֿון זיך מיט צופֿריעדענ-הייט, האָט זיך אויף גאַרנישט בעקלאַגט, אָקוראַט ווי ס'וואָלט קיין שום ענדערונג ניט פֿאַרגעקומען אין איהר לעבען.

די לעצטע צייט האָב איך אפילו יאָ בעמערקט אַ שטיקעל ענדערונג אין איהר האַנדשריפֿט, וועלכע האָט אויסגעזעהן טרויסלענדיג, אָבער איך האָב געדרינקט, אַז דאָס קומט דערפֿין, וואָס מיין מוטער איז שוואַך געוואָרען אויף דער ראיה, אַז זי זעהט שוין ניט זעהר גוט, אום צו קענען שרייבען ריכטיג.

דער אמת איז אָבער געווען, אַז די אָרעמע פֿרוי איז שוין פֿון אַ צייט אָן געלעגען קראַנק און די בריעף האָט פֿאַר איהר געשריבען איינע פֿון איהרע פֿריינדיגען, וועלכע האָט נאַכגעמאַכט מיין מוטער'ס כתב אזוי גוט ווי זי האָט נור געקענט, אום מיך ניט צו בעאונרוהיגען.

מען קען זיך אַלואַ פֿאַרשטעלען, וואָס פֿאַר אַ שמחה דאָס איז געווען פֿאַר מיר צו הערען, אַז מיר זיינען ענדליך אַבניסטירט, ניט אזוי צוליעב דעם וואָס איך בין ענדליך געוואָרען פֿריי, נאָר דערפֿאַר וואָס איך בין ענדליך אים שטאַנד געווען זיך צו זעהן צוריק מיט דער, וועמען איך האָב אזוי שטאַרק געליעבט.

איך בין אַריבערגעגאנגען צו הערר סימאָן, דעם מעיר פֿון נומעאַ, וועל-כער האָט זיך אימער געהאַלטען זעהר פֿריינדליך צו מיר, און איך האָב איהם געפֿרעגט, ווען איך וועל קענען אָבפֿאַהרען פֿון דאַנעט.

— אָה, אַפֿריהער מיזען געמאַכט ווערען געוויסע פֿאַרמאָליטעטען, וועל-
כע וועלען אַידאי געדויערן אַ מאָנאַט צייט, —האַט ער געענטפֿערט.

— אַ מאָנאַט! —האַב איך געמורמעלט.

— יאָ, איך פֿערשטעה, דאָס איז צו לאַנג פֿאַר איך. איהר וואָלט שוין
גערן געוואָלט זיין צוריק אין פֿראַנקרײך.

— כּוואָלט וואָס גיכער געוואָלט זיך זעהן מיט מיין מיטער, —האַב איך
געענטפֿערט.

אין איך האָב איהם דערצעהלט וואָס פֿאַר אַן אונגליק ס'האַט געטראָ-
פֿען דער אָרעמער פֿרוי, וועלכע איז מיר געווען אזוי טהייער.

דער מעיר פֿין נומעאָ האָט מיר פֿערשפּראַכען צו טהאָן אַלעס, וואָס ער
וועט נור זיין אים שטאַנד, אַם די צערעמאָניעס זאָלען געדויערן וואָס וויי-
גיגער.

איך האָב געהאַט ביי זיך אַ סומע פֿון הונדערט אין פֿיפֿציג פֿראַנק,
וואָס איך האָב אָבגעשפּאַרט פֿין מיין געהאַלט ביי פֿרויליין פענאָ אין שולע
און פֿון די פֿרויזאט שטינדען, וואָס איך פֿלעג געבען. דעמיט וואָלט איך
זיך שוין ווי ס'איז געקענט דערשלאָגען קיין פֿראַנקרײך.

כ'האַב פֿאַרגעלייגט דעם מעיר מיין פֿלאַן און ער האָט מיר געזאָגט:
— אויב איהר ווילט פֿאָהרען אויף אייערע אייגענע תּוצאות, וועט איהר
קענען פֿערלאָזען ניי-קאלעדאָניען אַ גוטען מאָנאַט פֿאַר די איבערגע פֿער-
שיקטע.

— איך מוז אָבפֿאָהרען וואָס גיכער, —האַב איך געענטפֿערט — כּ'מזו
זעהן מיין מוטער.

אין דריי טעג אַרום האָט מיר הערר סימאָן געלאָזט וויסען, אַז עס איז
פֿאַרהאַן אַ שיף, וואָס געהט קיין אויסטראַליען.

כ'האַב אָבגענומען אַ פֿלאַץ אויף דויען שיף און אָנגעהויבען זיך גריי-
טען צו דער רייזע.

די קאַנאַקען האָבען מיר מיט טרעהרען אין די אויגען געהאַלפֿען פֿער-
פּאַקען מיינע זאַכען. די אָרעמע שוואַרצע זיינען איינפֿאַך געווען פֿער-
צווייפֿעלט.

— דו פֿאָהרסט אַוועק, —האַבען זיי מיר געזאָגט — דו אינז פֿערלאָזסט
אויף שטענדיג... מיר זעהר אינגליקליך, מיר בלויבען אינגליקליך! ... דו גע-
ווען אזוי גוט! דו אזוי ליעב געהאַט אָרעמע קאַנאַקען! ...

און זיי האָבען מיר גענומען בריינגען מתנות; יעדער איינער האָט גע-
וואָלט, איך זאָל האָבען עפעס אַן אַנדיינקען פֿון איהם, באלד איז מיין צימער
פֿערלויגט געוואָרען מיט אַ אַטראַליי מאָדנע טשאַטשקעס, בראַסלעטען, קופּערנע
פֿינגערלאַך, אייזערנע אוירינגלאַך און נאָך אַזעלכע זאַכען. ס'איז מיר אָג-
געקומען זעהר שווער צו איבערצייגען דיזע נאַאיווע, גוטע מענשען, אַז עס
איז מיר אונמעגליך מיטצוהעמען אַט דעם גאַנצען כאַרג מיט מתנות מיט מיר.

ענדליך איז געקומען די שטונדע, ווען דאָס שיף האָט געדארַמט אָבגעהן. איך בין אַרויף אויפ'ן דעק, בעגלייט פֿון עטליכע פֿריינד, צווישען זיי דעם מעיר פֿון נומעאָ, וועלכער איז געגאַנגען אזוי ווייט מיט זיין פֿריינד-שאַפֿט, אַז ער האָט מיך רעקאָמאַנדירט צום קאַפיטאַן פֿון שיף. ענדליך זיינען מיינע בעגלייטער אַרונטער צוריק אויף דער יבשה און דאָס שיף האָט זיך גענומען ריהרען.

ביסלאַכווייז האָט זיך פֿון מיר דערווייטערט דיזע ערד פֿון ניי-קאַלעדאָ-ניען, וואו איך האָב פֿערבראַכט עטליכע יאָהר.

נו, ווער וואָלט עס געגלויבט? כ'האָב געווינט מיט ביטערע טרעהרען, פֿערלאָזענדיג דיזען אינזעל, וואו די ווערסאילער האָבען געמיינט מיך צו בעגראַבען לעבעדיגערהייט.

איך בין געווען גליקליך, וואָס איך וועל אין גיכען קענען זיין אין פֿראַנק-רייך, ווייל איך האָב געוואוסט, אַז איך וועל דאָרט געפֿינען מיין מוטער. נאָר דאָך האָט מיר זעהר באַנג געשהאָן צו פֿערלאָזען ניי-קאַלעדאָניען, ווייל איך האָב דאָרט איבערגעלאָזט אַזעלכע בראַווע, איבערגעבענע פֿריינד.

אזוי לאַנג ווי מען האָט געקענט זעהן דאָס שיף, זיינען די קאַנאַקען געבליבען שטעהן ביים ברעג.

פֿון ווייטען האָב איך בעמערקט זייערע שוואַרצע געשטאַלטען און אַ היבשע צייט האָב איך געהערט זייערע קולות.

ענדליך איז דער אינזעל פֿערשוואונדען פֿון מיינע אויגען און איך האָב קיין אַנדער זאך נישט געזעהן נור הימעל און וואַסער.

אין עטליכע טעג אַרום האָב איך פֿון דער ווייטענס בעמערקט פֿעלזען פֿון ראַזעווען גראַניט, וועלכע האָבען געגלאַנצט אונטער דעם שיין פֿון דער זונן. דאָס איז געווען די שטאָרט סידני.

איך האָב געמיינט, אַז פֿערלאָזענדיג ניי-קאַלעדאָניען, בין איך ענדליך פֿטור געוואָרען פֿון די פֿראַנצויזישע רעגירונגס-בעאַמטע; אַז ווייניגסטענס דאָ, אין דער אויסטראַלישער שטאָרט, וועל איך נישט האָבען קיין אונאַנגעהמ-ליכקייטען פֿון זיי, אָבער איך האָב אַ טעות געהאַט. באַלד ווי איך בין אָנגעקומען אין סידני, האָב איך זיך געמוזט מעל-דען צום פֿראַנצויזישען קאָנזול.

— נאָך וואָס זייט איהר געקומען אַהער?— איז געווען זיין ערשטע פֿראַגע.

— וואָס הייסט נאָך וואָס?— האָב איך געענטפֿערט— איך בין געקומען אַהער, אָבוואַרטען אַ שיף קיין פֿראַנקרייך. כ'האָב געהערט, אַז אין פֿינף טעג אַרום געהט אָב אַ שיף, וועל איך אָבפֿאַהרען מיט איהם.

— איהר וועט נישט אָבפֿאַהרען מיט איהם,— האָט דער קאָנזול געזאָגט מיט כעס.

- פֿאַרוואָס, איך בעט אייך ?
— ווייל איך וויל אזוי.
— מאלע וואָס איהר ווילט, מיין הערר, איך מוז אומבעדינגט וואָס
אם גיכסטען זיין אין פֿראַנקרייך.
דער קאָנזול האָט מיך אָנגעקוקט און געזאָגט :
— איהר זייט דאָך ניט געקומען אַהער, מיר בעפֿעהלען וואָס צו טהאָן,
מיין איך ?
— אָבער ענטשולדיגט, בין איך אַ פֿעראורטהיילטע אָדער אַ פֿרייע פֿרוי ?
יאָ צי ניין ?
— איהר וועט זיין פֿרוי, ווען מען וועט אייך בריינגען קיין פֿראַנקרייך.
— ס'טהוט מיר לייד וואָס איך מוז אייך ווידערשפרעכען, נאָר מיין
מיינונג איז, אז איך בין פֿרוי, זייט איך האָב פֿערלאָזען ניי-קאלעדאָניען.
— כ'זאָג אייך, אַז ניט,—האָט אַ געשריי געטהאָן דער קאָנזול.
— אין איך זאָג אייך, אז יאָ.
דער קאָנזול האָט געברענגט פֿאַר רציחה. ווען ער קען, וואָרט ער מיך
אַ לעבעדיגע אויפֿגעגעסען. נאָר ער האָט זיך בענוגענט דערמיט וואָס ער
האָט מיר געהאלטען אַ גאַנצע דרשה, מיך גע'מוסר'ט, וואָס איך האָב זיך
שיין ווידער גענומען בונטעווען, אזוי גוך ווי איך האָב נור דערשמעקט די
פֿרייהייט, און אז ווען ער וואָלט געווען אויף'ן פּלאַץ פֿון די ווערסאָילער
ריכטער, וואָלט ער מיך ניט אָבגע'משפט פֿערשיקט צו ווערן, נאָר מיך איינפֿאַך
געלאָזט דערשיסען אויף טויט.
— אַ שעהנעם דאַנק אייך פֿאַר אייער גוט האַרץ,—האָב איך געענט-
פֿערט—נאָר וואָס טויגען מיר אייערע מיינונגען וועגען מיר ? וועט איהר מיך
לאָזען פֿאַהרען מיט'ן געכסטען שיף ? יאָ צי ניין ?
— ניין,—האָט דער קאָנזיל געענטפֿערט,
— וואָס זשע דייקט איהר מיט מיר צו טהאָן ?
— איהר וועט אָבגעשיקט ווערן אין אַ מאַנאַט ארום צוזאַמען מיט נאָך
גיינצען פֿערשיקטע, וועלכע זיינען געקומען אַרבייטען אין סירניי.
— דאָס הייסט, אַז איך מוז דאָ בלייבען אַ מאַנאַט ?
— יאָ.
— נאָ, זאָל זיין אזוי. אָבער איך זאָג אייך פֿאַראויס, איהר וועט חרטה
האָבען אויף אייער לעכערליכען בעשלוס.
דער קאָנזול איז אויפֿגעשפרונגען.
— וואָס מיינט איהר דערמיט צו זאָגען ?—האָט ער אַ געשריי געטהאָן.
— כ'וועל אייך גלייך ערקלעהרען. די צייט, וואָס איך וועל זיין דאָ
אין סירניי, וועל איך האַלטען פֿאַרטרגעט.
— פֿאַרטרגעט ?
— יאָ.

— און איבער וואָס פֿאַר אַ טהעמאַ?
— וועגען דער אַדמיניסטראַציע אין ניו-קאָלעדזשאַניען, אין איהר מענט
זיכער זיין, אַז דאָס וועט זיין זעהר אינטערעסאַנט.

דער קאָנזול איז געבליבען ערשטוינט.
— וואָס וועט איהר פֿאַרשטעלען אין אייערע פֿאַרטרגעגע?—האָט
ער שוין געפֿרעגט מיט אַ מילדערן טאָן.

— וואָס איך וועל דערצעהלען? די וואַהרהייט... כּוועל אַרונטעררייסען
די מאַסקע פֿון די גובערנאַטאָרען און די אַנדערע בעאַטע. כּוועל אויפֿרע-
קען די נידערטערע טיילען פֿון די העררען אַלייאַנס אין ריבור. כּוועל רוי-
דען פֿון די אורזאַכען, וואָס האָבען געפֿיהרט צו דעם אייפֿשטאַנד פֿין די
קאָנאַקען און איך וועל אויך זאָגען עטליכע ווערטער מכה דעם, ווי אַזוי מען
בענעהט זיך מיט די שוואַרצע...

דער קאָנזול האָט געוואָרפֿען אויף מיר אַ מורא דיגען בליק, אין אַ זעין
געבענדיג מיט דער פֿייסט אָן טיש, האָט ער אַ געשריי געטהאָן:

— איהר וועט פֿאַהרען ווען איהר וועט וועלען. איך וויל נישט, איהר
זאָלט מיר אָנמאַכען צרות מיט אייערע דומהייטען.

כּהאָב איהם, פֿערשטעהט זיך, אַוועקגעגעבען אַ גאָב פֿאַר זיין אונג-
העפֿליכע טאָן און בין אַרויס פֿון זיין ביוראָ.

איך בין אַוועק אויפֿזוכען מיינע קאַמעראַדען, וועלכע האָבען זיך גע-
פֿונען אין סידני, און איך האָב זיי דערצעהלט וועגען דעם צוואַמענשטויס,
וואָס איז פֿאַרגעקומען צווישען מיר און דעם קאָנזול. זיי האָבען געלאַכט און
זיך געפֿרעהט, וואָס איך האָב נישט געשאַנעוועט דויען שלעכטען מענשען,
וועלכער האָט זיי אַלעמען אָנגעטהאָן געברענטע צרות.

איך האָב זיך בענוצט מיט די עטליכע טעג וואָס איך האָב גאָך גע-
האט צו פֿערבלייבען אין סידני, צו בעזוכען די שטאָרט און איהר אומ-
גענעד.

כּהאָב געמוזט בעוואונדערן מיט וואָס פֿאַר אַ שנעלקייט דויע
שטאָרט האָט זיך ענטוויקעלט. אין אָנפֿאַנג פֿון 19טען יאָרהונדערט האָט
סידני מעהר נישט געהאַט ווי 2600 נפֿשות; אין 1846 האָט זיך די בעפֿעל-
קער נג געצעהלט ביו 40 טויזענד און דרייסיג יאָהר שפעטער, אין 1878,
איז די צאָהל פֿון איהרע איינוואוינער געוואַקסען ביו 300 טויזענד.
סידני האָט זיך שוין דאן געקענט פֿערגלייכען צו אַלע גרויסע שטעט
פֿון אייראָפּאַ, זי האָט געהאַט אַלעס, אפֿילו קעשענע-גנבים אויך; און אין
דעם פרט האָט זי זיך ווירקליך נישט געדאַרפֿט שעהמען פֿאַר קיינער פֿון אונג-
זערע גרויסע שטעט.

איך אַליין בין שיער, שיער נישט געווען אַן אָפֿפֿער פֿון איהרע פּיקפֿאַקעטס,
איין טאָג בין איך אַרויס אַ ווילע שפּאַצירען ביים פֿאַרט, מיט אַמאָל

קומט מיר אנטקענען א מאן, עלעגאנט געקליידעט, אין שטעלט זיך אָב לעבען מיר מיט אַ פֿרוינדליכען שמייכל.

— איהר זייט אַ פֿראַנצויזן? — מאַטט ער — כ'בין נאָר וואָס געוואָהר געוואָרען דערפֿון,

אין דיוער מאַן, וועלכער האָט גערעדט מיט אַ שטאַרקען ענגלישע אַקצענט, רופֿט זיך אָב מיט העזה:

— איך בין אויך אַ פֿראַנצויז, כ'האָב איהם אָנגעקוקט מיט פֿערוואונדערונג.

— יאָ, — זאָגט ער — איהר וואונדערט זיך, ווייל מיין אויסשפראַכע איז אַן ענגלישע. דאָס קומט דערפֿון, וואָס איך בין שוין פֿון זעהר אַ לאַנגע צייט אין אויסטראַליען,

און ער האָט מיר גענומען דערצעהלען זעהר פֿעיל אינטערעסאַנטע זאַכען. דאָס איז געווען אַ דורכגעטריבענער בחור,

אַט אַפֿנים, ער האָט מיך אָנגענומען פֿאַר אַ רייכע דאַמע, וואָס איז געקומען אַהער אויף בעווד, וואָרים אַז ער האָט זיך דערוואוסט, אַז איך קום פֿון ניו-קאלעדאָניען, וואו איך בין געווען פֿערשיקט, איז ער געבליבען שמעהן ווי אַ צומישטער.

— וואָס זשע! — מאַכט ער. — אַט אַפֿנים איהר זייט עס לואיווע מישעל? — יאָ, דאָס בין איך אליין, — האָב איך געענטפֿערט מיט אַ געלעכטער.

— כ'האָב אַזוי פֿעיל געהערט פֿון איך, און ער איז געברייבען שמעהן אַ פֿערטראַכטער.

מיט אַמאָל געהט ער צו צו מיר, דערלאַנגט מיר אַ קליין שוואַרץ זעקעל אין זאָגט:

— ענטשולדיגט, כ'האָב געמיינט, איהר זייט אַ קאַפיטאַליסטקע, נאָר אַזוי ווי איהר קומט פֿון ניו-קאלעדאָניען, זייט איהר דאָך מן הסתם אַרעמער פֿאַר מיר...

און דאָס זאָגענדיג איז ער אַנטלאָפֿען. מאַשינאַלנע האָב איך אַ קוק געטהאָן, וואָס רער מאַן האָט מיר געגע-

בען און איך האָב דערלאַנגט אַ געשריי.

דאָס האָט ער מיר אָבגעגעבען צוריק די קעשענע פֿון מיין קלייד, וואָס ער האָט אויף אַזאַ געשיקטען אופן אויסגעשניטען, בעת ער האָט מיט מיר גערעדט.

אַט דער קעשענע-גנב האָט ניט געהאַט קיין האַרץ צו בע'גנבענען אַן אונגליקליכע פֿרוי, וואָס קומט צוריק פֿון ניו-קאלעדאָניען.

זיבען טעג נאָכדעם ווי איך בין אָנגעקומען קיין סידניי האָב איך צוזאַ- מען מיט נאָך צוואַנציג קאַמעראַדען זיך אויפֿגעזעצט אויף דעם שיף „רושאָהן העלדער“, וואָס איז אָבגעפֿאַהרען קיין לאַנדאָן.

די ריווע צוריק איז געווען פֿרעהליכער און אינטערעסאנטער ווי אהין.
מיר זיינען דאָס מאָל געפֿאָהען דורך'ן וועג, און ענדליך, נאָך אַ ביטערע
שטיקעל וועג, וואָס מיר האָבען געהאַט דורכצומאַכען אויף דעם ענגלישען
קאַנאַל, זיינען מיר אָנגקומען קיין לאַנדאָן.

אַ היבשע צאָהל פֿון אַלטע פֿריינד האָבען אונז אָנגעוואַרט ביים ברעג.
מיר האָבען פֿערבראַכט צוזאַמען דעם ערשטען טאָג ביי אונזערע אַ פֿריינדין
אין אויף מאָרגען האָט מען אונז געפֿיהרט אין דעם סאָציאַליסטישען קלוב
פֿון ראָז סטריט, וואו פֿיעלע ענגלישע, דייטשע און אידישע קאמעראַדען
האָבען אונז אויפֿגענומען מיט פֿרייד.

זיי האָבען אונז בעגלייט צום וואַקזאַל קיין ניו-היווען.
איך בין אַלואַ געווען לעבען מיין גליק, אָט באלד וועל איך זעהן צוריק
פֿראַנקרייך, באלד וועל איך זעהן מיין מוטער!

ענדע פֿון צוויימען טהייל.

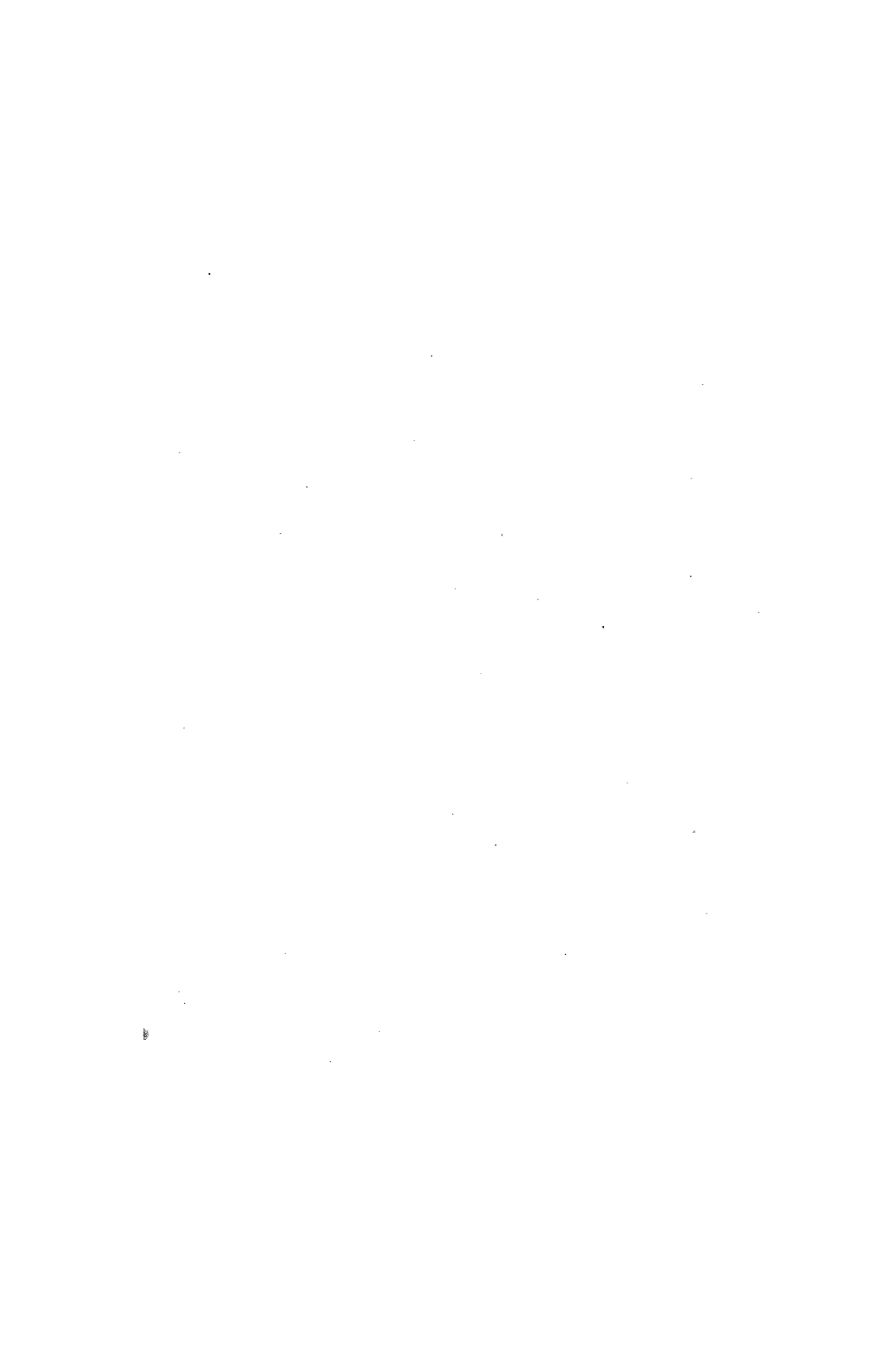

קאפיטעל-איינמהיילונג

זייטע

3	אויף לאַ ווירזשיני	1
12	אויף דעם האַלב-אינועל דיקאַם	2
24	מיינע שוואַרצע שילער	3
33	די קרבנות	4
41	דער אַדמיניסטראַציעס פּלענער	5
50	אַ קאַנאַקען-אויפֿשטאַנד	6
55	אַ פּלאַן צו אַנטלויפֿען	7
63	אַ פּאַר עפּיוואַדען	8
67	דער סטרייק	9
75	דער נייער אויפֿוועהערן	10
79	אַ נייער פּלאַן צו אַנטלויפֿען	11
88	ראַשפּאַר'ס פּלימה	12
95	דער „פּאַטער מאַראַ“	13
118	די קאַלאַניאַלע עקספּלואַטאַטאָרס	14
128	דער קאַלאַניסט מאַקאַי	15
136	אַ סדרה פֿון נייע צרות	16
145	איך פֿערלאָז דעם האַלב-אינועל דיקאַם	17
152	אַ נייער אָרט מיט נייע צרות	18
159	די אַמניסטיע	19

דרימער מהייל.

צוריק אין דערהיים.

I

מיין מוטער'ס פֿרייד און לייד.

מען קען זיך משער זיין מיט וואָס פֿאַר אַן אונגערוֹלד, מיט וואָס פֿאַר אַ האַרץ קלאַפעניש איך האָב זיך אויפֿגעזעצט אויף דער באַהן קיין פֿאַריו. דורך אַ ברועף פֿון מיין פֿריינדן מאַריע פֿערע האָב איך זיך דערוואוסט, אַז אזוי גיך ווי מיין מוטער איז נור געוואָהר געוואָרען, אַז איך קום צוריק, אַז זי גאָר אַן אַנדער מענש געוואָרען. די בשורה האָט איהר אַריינגעגעבען אַ שטיק געזונד און זי האָט שוין אויסגעקוקט די מינוט מיך צו זעהן. ס'פֿערשטעהט זיך, אַלואָ, פֿאַרוואָס איך האָב זיך אזוי געאַיילט צו זיין אין פֿאַריו.

אין דיעם האָבען מיך עטליכע פֿריינד אָבגעוואַרט אויף'ן וואַקזאַל, אָבער איך האָב דאָרט נישט געקענט בלייבען לאַנג, און איך האָב זיך גלייך אויפֿגעזעצט אין דעם צוג, וואָס איז אָבגעגאַנגען קיין פֿאַריו. אין עטליכע שטונדען אַרום בין איך געווען אין מיין מוטער'ס אַרעמס, איך וועל זיך נישט אונטערנעהמען צו בעשרייבען דאָ די פֿרייד אונזערע, דעם גליקליכען מאָמענט פֿון אינזער בעגעגעניש.

— אַה, מיין גוטע לואיזע! ענדליך האָב איך דיך צוריק לעבטן זיך, — האָט מיין מוטער געזאָגט. — און דיועלבע, דיועלבע וואָס געווען, דו ווייסט, מיין קינד? דו האָסט זיך גאָרנישט געענדערט. איך האָב דאָס נישט געקענט זאָגען וועגען מיין מוטער.

איהרע האָר זיינען געווען גאַנץ גראָה, און איהר מאַגער, אָבגעצעהרט געזיכט האָט דייטליך געצייגט, וואָס פֿאַר שמערצען זי האָט דאָס געמוזט אויסליידען אין דער צייט, וואָס איך בין געווען אַוועק. כ'האָב אויך בעמערקט, אַז איהר רעכטע זייט איז אזוי ווי פֿאַראַליוירט, און איך האָב זיך נישט געקענט איינהאַלטען פֿון וויינען.

— וואָס ווייססט דו, לואיזע? — האָט זיך מיין מוטער אָבגערופֿען — דער-פֿאַר וואָס איך בין אַביסעל קראַנק? ס'איז גאָרנישט. כ'דיינק גאָר אפילו נישט וועגען מיניע ווייטאַגען, אַבי איך זעה דיך און האָב דיך דאָ לעבען מיר.

און זי האָט מיך צוגעדריקט מיט אַ פֿייערדיגער ליעבשאַפֿט צו איהר האַרצען.

איך בין געווען אי גליקליך, אי אומעטיג אין דערוועלבער צייט. גליקליך, וואָס איך קען זיין צוריק צוזאַמען מיט דער, וועמען איך האָב אזוי ליעב געהאַט, און אומעטיג, וואָס איך האָב זי געפֿונען אַ קראַנקע, כמעט אָהן כוהות,

ב'האָב איבערגעלאָזט מיין מוטער שטאַרק אין פֿול מיט לעבען און איך האָב געפֿונען אַן אַלטע פֿרוי.

ביי מיין מוטער אין הויז—אַ בטשידענע דירה אויף דעם בילדוואַר אַר-נאַנאָ—האָב איך זיך אויך געמראָפֿען מיט עטליכע אַלטע פֿריינד און קאַמע-ראַדען וועלכע האָבען אַרדאי אויך נישט גערעכענט זיך ווען עס איז צו קענען זעהן מיט מיר.

אַ די געסט זיינען זיך צוגאַנגען און איך בין געבליבען אַליין מיט מיין מוטער און מיט מיין אַלטען פֿעטער, רופֿט זיך די אַרעמע פֿרוי אָב צו מיר: — ב'האָף, לואיזע, אַז איצט ביסט דו שוין אויסגעהיילט און דו וועסט זיך שוין מעהר מיט קיין פֿאַליטיק נישט אָכגעבען?

איך האָב גאַרנישט געענטפֿערט.

— נו אַרדאי, —האָט דער פֿעטער מיינער געענטפֿערט פֿאַר מיר—לואיזע וועט צוריק אויפֿמאַכען איהר שולע, וועט זיך אָכגעבען מיט איהרע קינדער און נישט געהן מעהר ריידען אויף די פֿערזאַמלונגען. נישט אזוי, מיין קינד? ב'האָב געגעבען אַזאַ'ן ענטפֿער, וואָס קיינער האָט נישט געקענט הערען. מיינע בראַזיע עלטערן האָבען געגלויבט, אַז די שווערע יאָהרען, וואָס איך האָב פֿערבראַכט אין ניי-קאַלעדאָניען, האָבען אַרדאי געמוזט שטאַרק אָבקיחלען מיין רעוואָרציאָנערן פֿייער.

דיווע גוטע מענשען האָבען זיך פֿאַרגעשטעלט, אַז איך וועל אַצונד נישט האָבען קיין אינטערעסע אין דער סאָציאַלער בעוועגונג.

איך האָב געזעהן, ווי גליקליך זיי זיינען, וואָס זיי האָבען מיך צוריק-געפֿונען, אַז איך האָב קיין האַרץ נישט געהאַט זיי צו איבערצייגען אין זייער טעות, אַריינמישען אַ טראַפֿען גאַל אין זייער אויסערגעווענהליכער פֿרייד.

אַה! וואָס פֿאַר גליקליכע אַווענדען איך האָב פֿערבראַכט אין דעם קליינעם צימער אויף בילדוואַר אַרנאַנאָ!

מיין מוטער פֿלעגט מיך פֿערוויגען, פֿערשלעפֿערן אזוי ווי דאָן, ווען איך בין געווען אַ קליינישקע... דאָרט... אין וואָנקור.

זי האָט מיר דערמאַנט די זיסע טעג פֿון מיין קינדהייט.

זי האָט מיר אויך דערזעהלט, וואָס פֿאַר אַן עגמנט נישט זי פֿלעגט האָ-בען, ווען זי האָט נישט ערהאַלטען פֿון מיר קיין בריעף צו דער בעשטימטער צייט.

עס האָבען זיך געפֿונען באַנדיטען, וועלכע האָבען גע'פּוועלט' ביי זיך

אנצומהאן מיין מוטער די שרעקליכסטע יסורים, אום זיך נוקם צו זיין אן מיר. אזוי פלעגט די ארעמע פרוי כסדר ערהאלטען אנאָנימע בריעף, אין וועלכע מען האָט איהר געלאָזט וויסען, אז איך בין דערשאַמען געוואָרען אויף דעם האַלב-אינוועל דיקאָס דערפֿאר וואָס איך האָב גענומען אָנטהייל אין אן אויפֿ-שאַנד.

אַט די אַלע נאַרישע און שרעקליכע געשיכטען האָבען מיין מוטער פֿער-שאַפט גענוג שמערצען. זיי האָבען איהר פֿערביטערט דאָס לעבען. זי האָט זיך געריכט יעדען מאָמענט צו קריגען די ידיעה, אז איך בין טויט. וואָס דאָס האָט דער אַרעמער פֿרוי אָבגעקאָסט, קען מען זיך לייכט פֿאַרשטעלען.

אַכט טאָג צייט בין איך כמעט פֿון שטוב ניט אַרויס. כ'האָב ניט געוואָלט שוין אויף דער ערשטער וואָך בעאונרוהיגען מיין מיטער. זי האָט געהאַט און געגלויבט, אז איך וועל ווערן צוריק אַ לעהרערין און אוועקוואַרפֿען די פֿאַליטיק, און איך האָב זיך געסטאַרעט אָב-צולייגען אויף וואָס ליינגער דעם טאָג, ווען איך וועל זיך מווען מודה זיין פֿאַר איהר, אז איך בין גרייט זיך ווידער געהמען צו מיין פֿראַפּאָאָנדאַ. אין פֿאַרוי האָט מען דערווייל גענומען אָרגאַניזירען פֿיעלע פֿערוואַלדונג-גען צו פֿייערן דאָס צוריקקומען פֿון די פֿערשיקטע און צו שאַפען געלד, אום צו העלפען די אַרעמע אָפּפֿער פֿון דער קאַמונע, וועלכע זיינען געווען אין אַ גרויסער צאָהל.

אין אָווענד איז מיין מוטער אַריינגעקומען מיט אימפעט צו מיר אין צי-מער, זי איז געווען זעהר אונרוהיג.

— וואָס הער איך, לואיווע?—רופֿט זי זיך אָב—דו אַראַנושירסט אַ פֿער-זאַמלונג אין עליווע-מאָנמאַרט?

— יא, כ'מוו עס טהאָן—האָב איך געענטפֿערט—אַסך פֿון די, וואָס זיינען צוריקגעקומען פֿון ניי-קאלעדאָניען, געפֿינען זיך אין אַ גרויסער נויטה. איז עס ניט אינוער פֿליכט, זיי צו קומען צו הילף? בערעכען פֿאַרט, פֿאַרהאַן גאַנצע פֿאַמיליען אָהן אַ מעגליכקייט דורכצולעבען דעם טאָג. מיר מווען דאַרום אַראַנושירען עטליכע פֿערוואַלדונגען און אויפֿקלייבען אַביסעל געלד פֿאַר די אונגליקליכע. איך בין זיכער, אז דו קענסט עס ניט געהמען פֿאַר אומגוט פֿון מיין זייט.

— ניין,—האָט מיין מוטער געוואָגט,—נאָר כ'האָב מורא, די דאָזיגע פֿערוואַלדונגען זאָלען דיר גיט פֿיהרען דערצו צו אָרגאַניזירען נאָך אַנדערע אין ביסלאָוויוו קענסט דו צוריק אָננעהמען דאָס אַמאָליגע לעבען פֿון גע-פֿאַהר, וואָס האָט מיר פֿערשאַפט אַוויפֿיעל צרות.

— זיי רוהיג, מוטער מיינע, מיר זיינען שוין ניט אין 1871טען יאָהר.

ס'הערשט איצט רוה אין לאנד, אין נישקשה, מען וועט ניט מעהר בעהאנד-
לען אלס פֿערברעכער די, וועמען מען האָט אַמניסטירט,
די אַרעמע פֿרוי האָט געשאַקעלט מיטן קאַפּ, אַזוי ווי זי וואָלט גע-
צווייפֿעלט אין מיינע ווערטער.

זייט זי האָט מיט איהרע אייגענע אויגען געזעהן די קאָמונע, האָט זי
אין גאַנצען פֿערלאָרען יעטוועדען גלויבען אין דער מענשליכקייט און ערעל-
מוטהיגקייט פֿון אונזערע הערשער.

איך בין אַלאָ אַוועק אויף דער פֿערוואַמלונג אין דעם „עליווע-מאַנמאַרט“,
דער זאַאל איז געווען פֿול געפּאַקט און עס איז דאָרט, פֿערשטעהט זיך,

געווען זעהר לעבעדיג.

עטליכע רעדנער האָבען גענומען דאָס וואָרט און זיי האָבען אַלע גע-
בראַנדמאַרקט די אונטערדריקער פֿון 1871.

אַז עס איז געקומען מיין רייהע צו ריידען, בין איך אַרויפֿגעפֿאלען אויף
גאַליפֿען און די אַנדערע רועחים פֿון דער קאָמונע און געענדיגט מיין
רעדע מיט אַ טיעפֿען וואונש און אַ פֿעסער איבערצייגונג, אַז די רעוואָל-
ציען וועט ענדליך זיעגען.

אַז איך האָב געענדיגט און שוין געוואָלט אַרונטערגעהן פֿון דער טיי-
בונע, האָב איך דערזעהן צווישען די פֿערוואַמעלטע אַ בלאַסע פֿרוי, וועלכע
איז געשטאַנען עטליכע טריט פֿון מיר און האָט געוויינט מיט ביזערע טרעהרען.
דאָס איז געווען מיין מוטער.

זיך דורכברעכענדיג אַ וועג ביז מיר, האָט זי מיר מיט אַ מילדען טאָן
פֿון פֿאַרוואָרף געזאָגט:

— אָה, לואיווע, לואיווע! דו האָסט דאָך מיר צוגעוואָגט, אַז דו וועסט
מעהר נישט פֿריידיגען די רעוואָלוציען... דו וועסט זעהן, אַז אונז וועט נאָך
טרעפֿען עפעס אַ ניי אינגליק!

כ'האָב בערוהיגט די אַרעמע פֿרוי אַזוי גוט ווי איך האָב געקענט, אין
אַז די פֿערוואַמלונג האָט זיך געענדיגט, האָבען מיר פֿערלאָוען דעם „עליווע-
מאַנמאַרט“, אין דער בעגלייטונג פֿון אַ קאַמפּאַד, וועלכער האָט מיר דער-
זעהט אויף וואָס פֿאַר אַ מערקווירדיגען אַיפֿן די אַגניסיע איז דורכגע-
פֿיהרט געוואָרען.

זי איז ניט אַזוי לויכט דורכגעגאַנגען ווי מיר האָבען געמיינט, און די,
וועלכע האָבען זיך כלומר'שט אַרויסגעשטעלט אלס אונזער פֿריינד, דערמיט
וואָס זיי האָבען אונז „פֿערצייהט אונזערע פֿעהלערן“, זייגען געווען אונזערע
בישערסטע געגנער.

II

דער פאליציי-פרעפֿעקט אנדריע.

די סאציאליסטישע גרופען האָבען זיך גענומען אָרגאַניזירען. אין אַלע טהיילען פֿון דער שטאָדט זיינען יעדען אָווענד אָבגעהאַלטען געוואָרען פֿער-זאַמלונגען.

די רעגירונג האָט געקראָגען פֿחד פֿאַר אונז און האָט אויף אונז אָנגע-שיקט אַ חברה-מאַן, וועלכען ס'וועט ניט ווין איבעריג פֿאַרצושטעלען פֿאַר מיינע לעזער.

דער דאָזיגער הערר האָט געהייסען אנדריע.

דאָס איז געווען אַן אַמאָליגער אַדוואָקאַט, וואָס איז שפעטער אויסגע-קליבען געוואָרען אַלס דעפּוטאַט אין פֿאַרלאַמענט.

אין דער יוגענד איז אנדריע געווען נישקשה פֿון אַ מענשען. די רעפּוב-ליקאַנער האָבען געלייגט אויף איהם פֿיעל האַפֿנונג. אַלס אַדוואָקאַט האָט ער אין דער שטאָדט ליאָן גענומען אַ היכשען אָנטהייל אין דעם שטרייט געגען דעם קייזער רייך פֿון נאַפֿאַלעאָן דעם דריטען, האָט זיך אָנגענומען פֿאַר פֿיעלע פֿאַריטישע אָנגעקלאָגטע און האָט אויך גערעדט אויף די פֿער-זאַמלונגען.

אין 1870 איז ער פֿעראורטהיילט אין אַריינגעוואָרפֿען געוואָרען אין גע-פֿענגניס פֿאַר אַ רעדע וואָס ער האָט געהאַלטען, און מיט עטליכע יאָהר שפעטער, אין 1876טען יאָהר, ווען ער איז אויסגעקליבען געוואָרען אַלס דעפּוטאַט אין פֿאַרלאַמענט, איז שוין אנדריע געווען איינער פֿון די ביטערסטע געגנער פֿון די קאָמונאַרען. ער האָט מיט אַלע כוחות בעקעמפֿט די אַמ-ניסטיע, און אז די פֿערשיקטע זיינען צוריקגעקומען פֿון ניי-קאַלעדאָניע, האָ-בען זיי אין דעם דאָזיגען כורשוואַזען אַדוואָקאַט געפֿונען אַ דם שונא, עטליכע מאָנאַטען איידער מיר זיינען אָנגעקומען קיין פֿאַריז איז אנדריע געוואָרען פֿאליציי פֿראַפֿעקט.

זיך דערווייטענדיג, אַז מיר האָבען בדעה זיך צו געהמען צו דער אַר-בייט און אַראַנזשירען פֿערוואַלונגען, האָט ער אָנגעפֿילט אינזערע גרופען מיט נאַרישע און פֿייגע שפּיאָנען; ער האָט איבערהויפּט גענומען שפּיעלען די ראַלע פֿון אַ פֿראַוואָקאַטאָר.

אום אונז צו פֿערניכטען, איז ער געפֿאַלען אויף אַ המצאה: ער האָט אָנגעפֿאַנגען אַרויסגעבען אַ רעוואָלוציאָנערע צייטונג, וואָס האָט געשאַסען פֿייער אויף דער רעגירונג און אויף די קאַפיטאַליסטען. ער האָט געפֿונען גע-נוג רעדאַקטערע און שרייבער וועלכע האָבען פֿאַר געלד געטהאָן פֿאַר איהם די שמוציגסטע שפּיאָנסקע אַרבייט.

אום די לעזער זאָלען האָבען אַ שטיקעל בעגריף, וואָס פֿאַר אַ מין

בראנד-צייטונג דאָס איז געווען, אָט וועל איך דאָ איבערגעבען אָן אויסצוג
פֿון אַן אַרטיקל, וואָס איז דאָרט ערשינען:

„קאמערארען,

לאָמיר קעמפֿען מיט אַלע אונזערע קרעפֿטען; די אונטעררוקונג ווערט
גרעסער פֿון טאָג צו טאָג. מיר זיינען בעזיענט געוואָרען ביי דעם אויפֿשטאַנד
פֿון 1871, מען האָט דערטרונקען די אונזעריגע אין אַ טייך פֿון בלוט. מיר
מוזען נעהמען ראַכע דערפֿאַר.

„וואָל דאָס פֿאַלק אַרונטערנעהמען די קייטען, אין וועלכע עס געהט גע-
שלאָסען, און זיי וואַרפֿען די רעאַקציאָנערן אין די קעפֿ...“

אין דעם נוסח זיינען געווען אַלע אַרטיקלען. דאָס האָט געגעבען דעם
פֿאַליצי-פרעפֿעקט די מעגליכקייט זיך צוזושמיכלען צו די הערשער און זיי
פֿערזיכערן, אַז ער-האַלט זיינע אויגען אָפֿען, אַז ער ווייסט אַלעס, וואָס עס
טהוט זיך ביי די רעוואָלוציאָנערן אין אַז ער וועט לייגען די האַנד אויף זיי,
ווען עס וועט קומען די צייט דערצו.

נישט נור האָט מען מיינע קאמערארען און מיך טאָג טעגליך אַרומגעריג-
געלט מיט שפּיאָנען, נאָר מען האָט אונז אויך פֿערלימדעט.

אויף אַזאַ אָפּן אַרעם מען פֿערשפּרייט אַ קלאַנג, אַז איך פֿאַהר אין
אַ קארעטע; אַז אום אָבזונדערען דאָס פֿאַלק האָב איך זיך לפּנים גענומען אַן
אַרעמע דירה אויף דעם בולוואַר אַרנאַטאַ, נאָר איך האָב אַ רייכע וואוינונג
אויף „שאַנז-עליזע“.

און עס האָבען זיך געפֿונען גענוג נאַאיווע מענשען, וועלכע האָבען
געגרייבט אין די אַלע נאַרישקייטען.

איינמאָל, אויף אַ פֿערזאַמלונג, האָט זיך איינער פֿון די אָנוועזענדע אויפֿ-
געהויבען און מיך געפֿרעגט, צי ס'איז אמת, אַז איך האָב אַ פּלאַץ און אַז
איך פֿאַהר אַרום אין אַ רייכען עקיפּאַזש.

כ'האָב אפילו נישט אומשייטע ענטפֿערן אויף דיווער נאַרישער פֿראַגע;
דער מאַן איז פֿערשריערן געוואָרען פֿון אַלע זייטען און ער האָט געמוט
פֿערלאָזען דעם זאַל.

איך ווייס נישט, צי האָט דאָס דער הערר אַנדריע אַליין פֿערשפּרייט אָט
די לעכערליכע געשיכטען, נאָר יעדענפֿאַלס האָבען זיי געשטאַמט פֿון זיינע
שפּיאָנען.

די רעוואָלוציאָנערע צייטונג פֿון דער פֿאַליציז איז נאָך אַלץ
ערשינען און וואָס ווייטער אַלץ שאַרפֿער, מיט ברענגענדערע אַר-
טיקלען. דאָס איז געווען אַן איינפֿאַכער וואולקאַן, וואָס האָט געשאַסען
מיט פֿייער, נאָר די לאַוואַ זיינע איז נישט אַריבער די טהירען פֿון דער
רעדאַקציע.

מיר זיינען איינמאָל געווען בעלנים צו מאַכען אַ קליינע אונטעררוכונג,

און נאכדעם ווי מיר זיינען ארומגעגאנגען פֿון איין צייטונג פֿערקויפֿער צום אנדערן, האָבען מיר אויסגעפֿונען, אז הערר אנדרייע'ס בלאַט פֿלעגט זיך כּסך הכל פֿערקויפֿען זעכצעהן שטיק פֿון יעדער נומער!!

וואָס ברענענדיגער און קנאקעדיגער די פּאָליצייסקע צייטונג איז געווען, אַלץ ריהיגער אין געלאַסענער האָבען זיך געהאַלטען אונזערע צייטונגען. מיר פֿלעגען דאָרט דיסקוטירען איבער אונזערע אירעע, אָהן ברוטאָלי-טעט, אָהן שימפּפּלוערטער, און דאָס האָט דעם פּאָליציי-פרעפּעקט שטארק אַרויסגעבראַכט פֿון די כּליים.

אַבער דער הערר אנדרייע האָט דאָך געדאַרפֿט ווייזען זיינע כּעלי בתים, אז ער וואַכט איבער פּאַרזי, פֿלעגט ער פֿון צייט צו צייט לאָזען אַרעסטירען עטליכע וואַגאַבונדען אין זיי פּאַרשטעלען פֿאַר געפֿעהרליכע אַנאַרכיסטען, וועלכע האָבען געהאַט ברעה צו בעגעהן אַ מוראָדיגען אַטענטאַט.

די פֿערקויפֿטע קאפיטאליסטישע און פּאָליצייסקע צייטונגען האָבען גע- האַלטען אין איין פֿערשפּרייטען לעכערליכע אין פֿאַלשע געשיכטען וועגען דער העלדרישקייט פֿון דער פּאַרזיער פּאָליציי, וועלכע שטעהט אויף דער וואַך און צושטערט בעצייטענס די פֿערברעכערישע פּלעגער פֿון דירעוואָלוציאָנערע באַדיטען.

צווישען די „געפֿעהרליכע“ לייט, וואָס אנדרייע'ס אַגענטען האָבען אין יעדער צייט אַרעסטירט, האָט זיך געפֿונען איינער מיט'ן נאָמען מעלשיאַר. ווי די בלעטער האָבען געמעלדעט, איז דאָס געווען אַ בעריהמטער אַנאַרכיסט, וועלכער האָט געהאַט ברעה צו מאַכען אַן אַטענטאַט אויף דעם פרעזידענט פֿון דער רעפּובליק.

די פּאָליציי, האָט ווייטער מידע געווען, האָט ביי מעלשיאַר'ן אין צימער געפֿונען אַ באַמבע און נאָך אנדערע מוראָדיגע אינסטרומענטען.

ווי דער שטייגער איז האָט זיך דער אַרעסטירטער באַלד מורד געווען אויף אַלע בעשולדיגונגען, הכלל, עס איז געווען אַן אויסגעצייכענער זיעג פֿאַר דער פּאָליציי.

נאָר מערקווירדיג, אין אַ פּאַר טעג אַרום איז מיט אַמאָל שטיל געוואָ- רען וועגען מעלשיאַר. די צייטונגען האָבען אויפֿגעהערט ריידען פֿון איהם; אזוי ווי ער וואַלט נאָר קיינמאָל אויף דער וועלט ניט געווען.

כדי אַביסעל צו ערגערן דעם הערר פּאָליציי פרעפּעקט, האָבען מיר אין אונזערע בלעטער געהאַלטען אין איין פֿרעגען: „וואו מעלשיאַר איז אַהינ- געקומען? ווען וועט זיין דער פּראָצעס זיינער? און ווען וועט מען איהם שוין אַמאָל פֿיהרען צו דער גיליאָטינע?“

אנדרייע האָט געשפּרונגען פֿאַר כּעס, נאָר ער האָט זיך ניט געקענט העלפֿען.

אין אַ שטיקעל צייט אַרום האָבען מיר זיך דערוואוסט, אז דער דאָזיגער מעלשיאַר איז אַריבער צו דער פּאָליציי און ער האָט געקראָגען אַ שטעלע אַלס אינספּעקטאָר אין דער בריגאַדע פֿון די רעטעקטיווס.

נאָר לאַנג איז ער דאָרט ניט געווען. א פאַר קאמעראדען האָבען זיך אונטערנומען צו לערנען מיט דעם פֿעררעטהער אביסעל דרך ארץ. אין א שעהנעם אָווענד האָט מעלשיאַר געהאַט ביי זיך אין ציטער דרוי אומגעריכטע געסט, אָהן אסך מענות האָט מען איהם געבונדען, פֿערשטאַפט דאָס מויל, ער זאָל ניט קענען סאַכען קיין געוואַלד, און דערנאָך האָט מען איהם אַריבערגעפֿיהרט אויף אַן אָרט, וואו פֿיעלע פֿון אונזערע קאמעראדען זיינען געווען פֿערואמעלט, דאָרט האָט מערשיאַר אָנגעשריבען א בריווע צו זיין בעל הבית, דעם פּאָליציי־פּרעפֿעקט אַנדריע, אַז ער ענטזאָגט זיך פֿון זיין אַמט, און ערשט אויף מאַרגען, אַז דער בריווע איז שוין געווען אויפֿן ריכטיגען אָרט איז דער שפּיאָן אַרויסגעלאָזט געוואָרען פֿריי.

מיר האָבען זיכער געמיינט, אַז ער וועט אורדאי געהן צו אַנדריע'ן אין איהם דערצעהלען, וואָס מיט איהם האָט פּאַסירט, נאָר מיר האָבען אַ מעיט געהאַט, מעלשיאַר האָט מורא געקראָגען און איז אַנטלאָפען קיין ענגלאַנד. צעהן יאָהר שפּעטער, האָב איך איהם געטראָפֿען אין לאַנדאָן, וואו ער האָט געהאַלטען אַ שיינק אין וואָרדור סטריט. ס'האָט אויסגעזעהן, אַז עס געהאט איהם נאָר ניט שלעכט.

אַז ער האָט זיך דערוואוסט ווער איך בין, האָט ער מיט אַ שמייעל

געזאָגט:

— אַה, איך דערקען אייך. איהר זייט געווען צווישען די, וועלכע האָ- בען מיר אָבגעשפּיעלט דעם וויין מיט דעם בריווע. נו, וואָס זאָל איך אייך זאָגען? איהר האָט עס אורדאי ניט אין זינען געהאַט, נאָר איהר האָט מיר אומגעקען געטהאָן אַ גרויסע טיבה, ווען ניט איהר וואָלט איך נאָך ער היום געבליבען אַן אָרעמער געהיים־פּאָליציסט, וועהרענד איצט בין איך אַ גוט-איינגעאָרדענטער קאמערציאַנט און מאַך אויסגעצייכענטע געשעפֿטען. מעלשיאַר האָט מיר אויך דערצעהלט, אַז אַנדריע האָט זיך שוין עטליכע מאָל געווענדעט צו איהם און איהם פּאָרגעלייגט, ער זאָל אַרבייטען פֿאַר דער פּראַנצווזישער פּאָליציי, אָבער איין זאָך האָט מעלשיאַר פֿערגעסען מיר צו דערצעהלען און דאָס איז, אַז ער איז אָנגעשטעלט געווען ניט ביי דער פּראַנצווזישער נאָר ביי דער ענגלישער געהיים־פּאָליציי. ער איז געווען אַ שפּיאָן פֿון „סקאַטלאַנד יאָרד“.

זיין אויפֿגאַבע איז געווען צו שפּיאָנירען און אויסצופֿאָרשען די אַנאַר- כיסטען, וועלכע פֿלעגען אַרײַנקומען צו איהם אין שיינק, אין פֿיעלע קאמע- ראדען זיינען אַרײַנגעפֿאַלען דורך איהם צו דער פּאָליציי אין די הענד.

אָבער לאַנג האָט זיין דאָפעלטעס געשעפֿט, אַלס שיינקער און שפּיאָן, ניט אָנגעהאַלטען, אַז דער עולם האָט זיך דערוואוסט ווער ער איז, האָט מען אויפֿגעהערט קומען צו איהם, און מעלשיאַר האָט גענוט פֿערקויפֿען דאָס ביער-הויז.

ער איז געבליבען אן איינפאכער דעטעקטיוו.
נאָר אויך ניט אויף זעהר לאַנג.
אין נאכט האָט מען איהם געפֿונען אַ דער'הרג'עטען אין ווייטשעזעל.

III

פֿאַר דער דוּשורי.

צוזאַמען מיט עטליכע קאמעראַדען האָב איך אינטערנומען אַן אַניטאַ-
ציאָנס-טור איבער פֿראַנקרייך און בעלגיע. מען האָט אונז איבעראַל געגעבען
אַ זעהר גוטע אויפֿגאַהמע און אינווערע פֿערוואַלונגען זיינען געווען
ערפֿאָלגרייך.

אינוער ליטבען פֿאַליצי-פרעפֿעקט איז דאָס אלעס גאָרניט געפֿעלען, און
די שפּאַנען זיינע האָבען ניט אויפֿגעהערט צו פֿערשפּרייטען וועגען מיר אלע
סאָרטען פֿאַלשע קלאַנגען און מיך צו פֿערלימדען אויף דעם געמיינסטען אױפֿן.
די פֿערשידענע רעוואָלוציאָנערע פֿע-אַיינען אין קאָמיטעטען, מיט וועלכע
איך בין געשטאַנען אין פֿערבינדונג, האָבען טאָג-טעגליך ערהאַלטען אַנאַנימע
בריעף, וועלכע זיינען געווען פֿיל מיט שמוץ וועגען מיין פֿערוואָן.
די רעגירונגס-צייטינגען האָבען צונויפֿגענומען דיזע אלע פֿערלוימדונגען
און זיי צושמירט אויף אלע טעלעראַך.

איך, פֿאַר מיין אייגענע פֿערוואָן, האָב עס געהאַלטען פֿאַר איבעריג צו
געטפֿערן אויף אַט די אלע שמוציגע אַטאַקען. נאָר מיינע פֿריינד האָבען מיך
ניט צורוה געלאָזט, און איך האָב ענדליך אין עטליכע ווערטער צוריקגעשליט-
דערט די פֿערווימדונגען מיינע שונאים אין פנים אַרױן.

דערצו האָבען זיך אָבגערופֿען עטליכע בעקאַנטע מיינע, וועלכע האָבען
געענטפֿערט אויף די אַטאַקען פֿון דער פֿאַליצי, און דאָס אלעס האָט אויף אַ
געוויסער צייט פֿערשטומט די רעגירונגס צייטונגען.

און אזוי ווי מען האָט קיין מעגליכקייט ניט געהאַט מיך צו קאָמפּראַך-
מיטירען אויף אַזאַ אױפֿן, האָט מען געוואַרט אויף אַ געלעגענהייט מיך צו
קענען איבער אַ נייעס איבערגעבען אין די הענד פֿון געריכט.

דיזע געלעגענהייט האָט זיך ענדליך געמאַכט אין יאַנואַר 1882 ביי דער
מאַניפֿעסטאַציע, וואָס איז אַראָנזשירט געוואָרען לכּבּוד בלאַנקיס יאָהרצײט.
מען האָט מיך אַרעסטירט און פֿאַרגעבראַכט אין פֿאַדיצי-געריכט אויף
דער אַנקלאַנע אַז איך האָב בעלייריגט די פֿאַליצי.

אַז דער פֿאַדיצענדער האָט מיר ערקלעהרט אין וואָס איך ווער בעשול-
דיגט, האָב איך געזאָגט:

— אויב ווער עס איז דאַרף זיך בעקלאַנגען, איז דאָס מיר, וועלכע זיי-
נען בעלייריגט געוואָרען און וועמען מען האָט בעהאַנדעלט אזוי ברוטאַל, אין
דער צײט וואָס מיר האָבען זיך פֿערהאַלטען זעהר רוהיג. אַט וואָס האָט פֿאַ-

סירט אין ווארום איך געפין זיך איצט דאָ : אַנקומענדיג צום פּאָליציי-קאַמ-
סאַר, האָב איך געזעהן, ווי עטליכע פּאָליצייסטען שלאָגען מוראָדיג אַ מאַן.
ריידען צו דיזע פּאָליציי-אַגענטען, וואָלט געווען אַן אונזיג, ווייל זיי זיינען
געווען צו אויפֿגערעגט, האָב איך זיך געווענדעט צו צוויי חברים זייערע,
וועלכע האָבען אויסגעזעהן צו זיין לאַטבליטיג, און זיי געכעטען, זיי זאָלען
אַרונטערגעהן ווייל מען הרג'עט דאָרט אַ מענשען ..
דער פּאָרויצענדער האָט אויסגעשטעלט אויף מיר אַ פּאַר אויגען און
ציהענדיג מיט די פלייצעס האָט ער געזאָגט :

— די עדות, וואָס וועלען באַלד פּאָרגערופֿען ווערען, וועלען איך וויי-
זען, אַז דאָס וואָס איהר דערצעהלט איז נישט ריכטיג,
און די „עדות“, צוויי פּאָליצייסטען, האָבען ערקלעהרט, אַז איך האָב זיך
געווענדעט צו די אַגענטען פֿון דער פּאָליציי מיט שטאַפֿיערטער; אַז איך
האָב זיי גערופֿען מערדער און נאָך אַנדערע נעמען.

איך האָב פּראָטעסטירט דאָגעגען און ערקלעהרט, אַז איך האָב זיך שוין
אין מיין לעבען מודה געווען אויף אַסך געפֿעהרליכערע זאַכען און אַז די
ווערטער, וועלכע מען שרייבט מיר צו, זיינען נישט מיינע, קענען נישט זיין
מיינע, נאָר עס האָט מיר גאַרנישט געהאַלפֿען.
מען האָט מיך פֿעראורטהיילט צו פֿופֿצעהן טעג געפֿענגניס.

מיין מוטער, פֿערשטעהט זיך, האָט עס ווידער געקאָסט אַ שטיק געזונד.
נאָר מעהר נאָך ווי אויף מיין מוטער האָט דיזע געשיכטע געווירקט אויף
מיין גוטע פֿריינדין מאַריע פֿערע. ווען זי האָט זיך נור דערוואוסט, אַז איך
בין אַרעסטירט, איז זי שטאַק קראַנק געוואָרען.

זייט צעהן יאָהר צייט האָט זי געליטען פֿון אַ האַרץ-פֿעהלער און די
מינדעסטע אויפֿרעגונג איז פֿאַר איהר געווען געפֿעהרליך.

צו מיין טיעפֿסטען שמערץ איז די אַרעסט מאַריע שוין מעהר נישט אויפֿ-
געשטאַנען פֿון דיזער קראַנקהייט, און איהר טייט האָט מיך אַזוי דערשלאָגען,
אַז איך האָב עטליכע מאָנאַטען נאָכאַנאַנד נישט געהאַט קיין שום מוטה און
ענערגיע עפעס צו טהאָן. איך בין געיעסען אין דערהיים און מיט מיין גוטער
מוטער צוזאַמען האָב איך בעוויינט די טרייע, איבערגעבענט פֿריינדין אונזערע.

ביז דאָן האָט די פּאָליציי מיט אונז קיין גליק נישט געהאַט.
נישט אַכטענדיג אויף אַלע זיינע קנין שטיק, האָט זיך דעם הערר אַנדריע
נישט איינגעגעבען אינז צו פֿערוויקלען אין דער גרויסער פֿערשווערונג, פֿון
וועלכער ער האָט געטרוימט, און ער האָט געביד געמוזט אַרונטערגעהן פֿון
בינקעל אידער ער האָט בעויעגט די סאַציאַליסטען אין אַנאַרכיסטען.
זיין פּלאַץ האָט איבערגענומען אַ געוויסער הערר מיט'ן נאָמען קאַ
מעסקאַס.

אַזוי ווי אַנדריע איז ער פֿריהער געווען אַן אַרוואָקאַט, אין פּאָליטישער

היניכט איז ער כלומר'שט געווען א רעפובליקאנער, נאָר ער האָט זיך גע-
הנפּה'ט צי די רעאָקציאָנערן, און אלס פּאָליציי-פרעפּעקט איז ער ניט געווען
א האָר בעסער אירער אַנדריע.

און עס האָט דיווען נייעס פּאָליציי-פרעפּעקט אָבגעגליקט, כאָלר ווי ער
איז אָנגעקומען אויף זיין אַמט, האָט זיך איהם געמאַכט אַן אַנאַרכיסטען-
פּראָצעס, וועלכער האָט אַביסעל אויפגעטרודערט דאָס לאַנד.

ס'איז געווען אין 1883, ווען עס איז פּאַרגעקומען די בעריהמטע מא-
ניפּעסטאַציע אויף דעם „אינוואַלירען-פּלאַן" אין פּאַריז.

די אַלטע קאַמעראַדען געדיינקען נאָך וואָס דאָן האָט זיך אָבגעטהאַן.
די רעגירונג האָט אין דיווע מאַניפּעסטאַציע געוואָלט זעהן אַן אָנפאַנג
פֿין א רעוואַלוציאָן.

אין דער אַכט'ן איז עס געווען גאַנץ ווייט דערפֿין.
די גאַנצע געשיכטע איז געווען בלויז אַ פֿריערליכע פּאָלקס-דעמאָנסטראַ-
ציע, נאָר מען ווייסט גאַנץ גוט, מיט וואָס די דאָזיגע דעמאָנסטראַציעס עג-
דיגען זיך, ווען די פּאָליציי מישט זיך אַרין אין זיי.

ווען ניט די פּאָליציי מיט די זשאַנדאַרמען וואָלט די אָרדנונג פֿיליכט
גאָרניט געשטערט געוואָרען.

נאָר ווי עס איז, מען האָט מיך אויף דיווער מאַניפּעסטאַציע אַרעסטירט
אין דעם 21טען יוני 1883 בין איך געשטאַנען צוזאַמען מיט נאָך אַ פּאַר
קאַמעראַדען פֿאַר דער דושווי פֿון דער סעין.

איך בריינג דאָ די שליסע פֿון דעם זעהר לאַנגען בעשולדיגונגס-אַקט,
פֿין וואַנעט מען וועט קענען זעהן אין וואָס מיר זיינען אָנגעקלאַגט געוואָרען:

„לואיזע מישעל, זשאַן-זשאָזעף-עמיל פּוזשע און אייושען מאַרוי ווערן
בעשולדיגט:

(1) אַז אין מערץ 1883 זיינען זיי געווען די הויפט אָנפֿיהרער און אַי-
ניציאָטאַרס פֿון דעם רויב, וואָס איז בעגאַנגען געוואָרען פֿון אַ מאַסע מעג-
שען אין מיט אַפֿענער געוואָלט אין דער בעקעריי פֿון אַזשעראַ;

(2) אַז זיי האָבען אין דערזעלבער צייט אייך אָרגאַניזירט אַן אַפֿענע,
געוואָלטיגע פּלינדערונג פֿין ברויט אין די בעקערייען פֿון בוישע און מאָריסע.
דעם ערשטען טאָג פֿון פּראָצעס איז דער געריכטס- זאַל געווען פֿין
געפּאַקט מיט מענשען.

פֿריינדע און פֿיינדע זיינען זיך צונויפגעקומען, פֿעראינטערעסירט אין די
פֿערהאַנדלונגען, וואָס האָבען דאָ געדאַפֿט פּאַרקומען.

נאָכדעם ווי דער פּאַרויצענדער האָט דורכגענימען מיט זיין בליק די אָנ-
געקלאַגטע, האָט ער מיך גענומען אויף'ן פֿערהער.

— איחר ווייט שיין ווען עס איז געווען אָנגעקלאַגט? — האָט ער מיך
געפֿרעגט.

— יאָ, אין 1871טען יאָהר, — האָב איך געענטפֿערט.

- ס'קען קיין פראגע ניש זיין דערפון. דאָס איז אָבערווישט געוואָרען דורך דער אַנטיסטיע, זייט איהר ווען עס איז געשטאנען אין געריכט נאָכדעם ווי איהר זייט צוויקגעקומען פֿין ניי קאלעדאָניען?
- יאָ, איך בין פֿעראורטהיילט געוואָרען צו 15 טעג געפֿענגניס פֿאַר דער מאַניפעסטאציע, וואָס מען האָט געמאַכט לכבוד בלאַנקיץ.
- אָט אַפּנים איהר נעהמט אָנשהייל אין אַלע מאַניפעסטאציעס?—האָט דער פֿאַרויצערנער געפֿרעגט מיט אַן איראָנישען טאָן.
- פֿערשטעהט זיך, איך בין אימער מיט די אונגליקליכע.
- דערפֿאַר זייט איהר, הייסט עס, געווען ביי דער מאַניפעסטאציע אויף דעם אינוואַלירען-פּלאַץ וואָס פֿאַר אַ רעזולטאַט האָט איהר דערפֿון ערוואַרטעט?
- אַ פֿריערליכע מאַניפעסטאציע איז אימער אָהן אַ רעזולטאַט, נאָר איך האָב גערעכענט, אַז די רעגירונג וועט דאָ בענוצען איהרע געוועהנליכע מיט-לען און אַז די מאַניפעסטאציע וועט צוטריכען ווערן מיט אַ קאַנאָן, און עס וואָלט געווען פֿייג פֿון מיין זייט נישט צו זיין דאָרט.
- איהר האָט צונויפֿגערופֿען אייערע אָנהיינגער צו דער מאַניפעסטא-ציע, קענט איהר פֿיזשען?
- כִּיהאָב זיך געטראָפֿען מיט פּוּשע'ן אויף עטליכע פֿערוואַלונגען.
- פּוּשע איז אייער סעקרעטער, ער האָט עס פֿינאנרערגעטהיילט אין דער פּראָווינץ די בראַשווען, וועלכע פּראָפּאגאנדירען אייערע אידעען. ער האָט צונויפֿגענומען די נעמען פֿון אייערע מיטגליעדער.
- דאָס זיינען, ריכטיג גערעדט, נישט קיין מיטגליעדער. דאָס זיינען פֿער-זאָנען, וועלכע זיינען נייגירעג זיך צו בעקענען מיט אונזערע אידעען.
- איהר זייט די אָנפֿיהרערין פֿון אַ ספּעציעלער קליינער מאַניפעסטא-ציע, וועלכע איז פֿאַרגעקומען נאָך דער אַלגעמיינער דעמאָנסטראַציע, נאָר מיר מווען אַפֿריהער קלאָהר ווערן וועגען דער גרויסער מאַניפעסטאציע. איהר האָט זיך געלאָזט געהן צום אינוואַלירען-פּלאַץ און אויף'ן וועג האָט איהר בעגעגענט פּוּשע'ן?
- יאָ, מיין הערר.
- האָט איהר אַפֿריהער אָבגעמאַכט מיט פּוּשע'ן און מיט מאַרוין צו געהן צו דער מאַניפעסטאציע?
- ניי, מיין הערר, מיר האָבען זיך בלויז צופֿעליגערווייז געטראָפֿען.
- זיינען אויף דויער דעמאָנסטראַציע נישט געווען קיין אנדערע אַהיין אַרבייטסלאָזע?
- יאָ, מיין הערר.
- האָט איהר געדרינקט, אַז דיווע מאַניפעסטאציע וואָלט געקענט שאַפֿען אַרבייט?
- כִּיהאָב אייך שוין איינמאָל געזאָגט, אַז נישט. איך בין געווען דאָרט בלויז אויס פֿליכט.

- די מאַניפעסטאַציע איז פֿונאַנדערגעטריבען געוואָרען, גראָד אין יע-
נעס מאַמענט האָט איהר געהאַט ברעה צו מאַכען אייער קליינע מאַניפעסט-
טאַציע ניט אזוי ?
- ס'איז ניט געווען קיין מאַניפעסטאַציע: ס'איז געווען דער געשרי-
פֿון די אַרבייטער, וואָס איך האָב געוואָלט, מען זאָל הערען.
— איהר האָט געבעטען אַ שוואַרצע פֿאָהן ?
— יאָ, און מען האָט מיר געבראַכט צוטראַגען אַ שוואַרצע שמאַטץ.
— ווער האָט עס אייך געגעבען ?
— אַן אונבעקאַנטער.
— פֿינדעסטוועגען איז ניט אזוי לייכט צו געפֿינען צופֿעליגערוויינע אַ
פֿאָהן אויף דעם אינוואַלירען-פֿלאַץ.
— וואָס איז דאָ פֿאַר אַ שווערקייט ? ס'איז געניג צו האָבען שטיק
שוואַרצע טיך און אַ שטעקעל פֿיין אַ בעיז.
— פֿון דיווען פֿאַקט קען מען אַרויסזעהן, אַז די מאַניפעסטאַציע איז גע-
ווען צוגעגרייט, ווער האָט צוגעגרייט די פֿאָהן ?
— קיינער ניט, און אַז עס וואָלט אַזילו געווען אַ בעשטימטע פֿערוואַן
אין איך וואָלט געוואוסט ווער, פֿערשטעהט איהר דאָך אַליון, אַז איך וואָלט
עס אייך ניט געזאָגט.
— האָט איהר דען ניט פֿערלאָזען רעם אינוואַלירען-פֿלאַץ מיט דער אַב-
זיכט צו מאַכען אַ מאַניפעסטאַציע ?
— כּיהאָב זיך איינפֿאַך געשטעלט אין פֿראַנט פֿון אַ גרופּע מענשען.
— פּוושע און מאַרוי זיינען אייך געווען צווישען זיי ?
— יאָ, זיי האָבען זיך איינגעצפּאַרט, ניט אַנערש, זיי מווען טיך בע-
שיצען, כאָטש איך האָב זיך ניט גענייטיגט דעריין.
— וואָס פֿאַר אַ ציעל האָט איהר געהאַט דערמיט, וואָס איהר האָט
מאַרשירט איבער די גאַסען פֿון פּאַרוז מיט אַ שוואַרצע פֿאָהן ? האָט איהר
געגלויבט, אַז איהר וועט אויף אַזאַן אַופן שאַפֿען ברויט פֿאַר די אַרבייטער ?
— ניין, נאָר איך האָב געוואָלט ווייזען, אַ עס פֿעהלט זיי ברויט, אַז
זיי הונגערן, דערפֿאַר האָב איך געהאַלטען אין דער האַנד אַ שוואַרצע פֿאָהן,
די פֿאָהן פֿון סטרייקס, די פֿאָהן פֿון הונגער.
אין דעם מאַמענט האָט דער פֿאַרויצענדער געהייסען איינעם פֿיין די גע-
ריכטס-דינער צוגעהמען פֿון טיש אַ שוואַרצע פֿאָהן, איך האָב דערקענט די
פֿאָהן, וואָס איך האָב געטראַגען דעם 9טען מערק אויף דער דעמאָנ-
סטראַציע.
— איהר זייט צוגעקומען צו „בולוואַר סאַן ושערמען“, — האָט דער
פֿאַרויצענדער ווייטער געזאָגט. — פֿאַרוואָס האָט איהר זיך אָבגעשטעלט ביי
דער בעקעריי פֿון הערר בושע ?
— כּיהאָב געהאַלטען אין איין געהן, די אינגלאַך האָבען מיר דערצעהלט,

אז מען האָט זיי געגעבען ברויט, נאָר איך האָב זיך ווינציג וואָס איינגעהערט צו ריזע איינצעלהייטען.

— איהר האָט געמיינט, אז מען האָט זיי געשינקט ברויט?

— יאָ, מיין הערר, די קינדער האָבען אינו דערזעהלט, אז מען האט זיי געגעבען ברויט און קליין-געדל, איך האָב זיך זאָגאר געזיהלט זעהר ערנדעריגט דערפֿין.

— אין די מענער, וואָס זיינען געווען בעוואַלענט מיט שטעקענס, זיי האָט מען אויך מיטן גוטען ווילטן געגעבען ברויט?

— כּיז האָבען גיט געהאט צווישען אינו קיין מענשען, וואָס זיינען גע-ווען בעוואַלענט מיט שטעקענס, זיי זיינען נישט דאָ, צווישען די אָנגעקלאַנטע!

— איהר קענט דאָך גיט אַבליקענען דעם דאָזיגען פֿאָקט: דער ערות בושע האָט איך געזעהן אָן דער שפיצע פֿון אַ מחנה מענשען, און אַ פֿולצעהן אָדער צוואנציג פֿון זיי האָבען זיך אָבעריסען אין זיינען אַרײַן ראַבעווען אין קלײט, מיט געשרײען: „ברױט, אַרבייט אָדער בלױ!“

— דאָס זיינען גיט געווען אינוערע, דאָס איז אָן אָנשמעל פֿון דער פֿאַליציי.

— כּי אַ פֿריערדיגען פֿעהרער האָט איהר געזאָגט, אז איהר האַלט גיט פֿאַר קיין פֿערברעכען צו נעהמען ברויט.

— יאָ, אָבער איך האָב קיינמאָל גיט גענומען און איך וועל קיינמאָל גיט נעהמען, זאָגאר ווען איך זאָל שטאַרבען פֿאַר הונגער,

— בעת כּען האָט אייך אַרעסטירט, אויף „פֿלאַס מאַכער“, האָט איהר זיך אָבערוואַסן צום פֿאַליציי-מאַן: „טהוט מיר גיט קיין בייזעס, מיר פֿער-לאַנגען בלױז ברויט.“

— איך האָב גיט געזאָגט: „טהוט מיר גיט קיין בייזעס“, נאָר אַפֿשר האָב איך געזאָגט: „מיר פֿערלאַנגען בלױז ברויט, מיר וועלען אייך קיין בייזעס גיט טהאַן“

— היקציר, הערר בושע'ס בעקעריי איז אין גאַנצען אויסגעפֿלינדערט געוואָרען.

— איך האָב זאָגאר גיט געזעהן די בעקעריי אין איך קען גיט דעם הערר בושע.

— די קרייט שטעהט אין מיטען גאַס; זי שטעכט איינזאַך אויס די אויגען.

— איך האָב געקלעהרט בלױז מכה דעם עלענד און נױטה פֿון די אַר-בייטער, כּ'האָב גיט אין זינען געהאַט די קראַמען פֿון די בעקער.

— איהר זייט דערנאָך צוגעקומען צו הערר אָזשעראַ'ס בעקעריי, איך קען גיט דעם הערר אָזשעראַ.

— האָט איהר אויפֿגעהויבען אייער פֿאָהן לעבען דויער קראָם?

— כּ'האָב איהר אויפֿגעהויבען און אַרונטערגעלאָזט זעהנע עטליכע מאָל.

- האָט איהר געזאָגט צו די מאַניפֿעסטאָנטען : „געהט“ ?
— ס'קען זײַן, איך האָב עס געזאָגט, כ'געדיינק ניט אויף זיכער,
— וויפֿיעל מענשען האָט איהר געהאַט לעבען זיך ?
— כ'ווייס ניט,
— אין קורצען, הערר אָזשעראַ'ס קראָם איז אין גאַנצען אויסגעפֿלינדערט
געוואָרען.
— כ'ווייס ניט,
— ס'איז אייך, הייסט עס, אַלץ איינס, צי יאָ צי ניין ?
— אַבסאָלוט אַלץ איינס,
— איהר זײַט דערנאָך אַרויף אויף בולוואַר סאַן זשערמען. האָט איהר
זיך אָבגעשטעלט בײַ מאַרוסעס בעקערי ?
— איך ווייס ניט און איך הױב ניט אָן פֿערשטעהן ווי קומט איהר מיר
צו שטעלען אַזעלכע פֿראַגען.
— האָט איהר זיך צולאַכט, בעת איהר זײַט געשטאַנען בײַ דער דאָזי-
גער קלױט ?
— איך ווייס ניט, וואָס דאָ איז געווען צו לאַכען. אפשר פֿון דער נױטה
פֿון די וואָס האָבען מיך אַרומגערינגעלט ?
— הקיצור, איהר הױבט אַלואָ ניט אָן וויסען פֿון די אלע זאַכען ?
— ניין, מײַן הערר.
— אָבער די דרײַ בעראַבעוועטע קאָמערציאַנטען זאָנען, אז די מאַסע
האָט געהאַנדעלט נאָך אַ געוויסען סיגנאַל, וואָס מען האָט זיי געגעבען.
— ס'איז לעכערליך, אום צו אַרבייטען נאָך אַ געוויסען סיגנאַל, וואָלט
מען דאָך געמוזט אַפֿריהער אָבמאַכען צווישען זיך, וואָס דער סיגנאַל איז;
מען וואָלט אַלואָ געמוזט לאָזען וויסען גאַנץ פֿאַרזי, אז איך וועל אויפֿהױבען
אין אַרונטערלאָזען די פֿאַהן לעבען יעדער בעקעריי,
— דאָס איז אַלואָ געווען אַן אינסטינקטיווע פֿאַלקס-בעוועגונג, הייסט
עס ?
— ס'איז געווען די אַרבייט פֿון עטליכע קינדער. די פֿערניפֿטיגע מענ-
שען, וועלכע זײַנען געווען אַרום מיר, האָבען זיך ניט אָבגעגעבען דערמיט.
— איהר האָט איבערגעלאָזט די מאַניפֿעסטאַציע אויף „פֿלאַס מאָבער“,
וואו פּוּזשע און מאַרוי האָבען זיך געלאָזט אַרעסטירען, כדי אייך צו רעטען.
איהר זײַט פֿערשוואַנדען.
— מײַנע פֿרײַנד זײַנען צוגעשטאַנען צו מיר, איך זאָל זיך ניט לאָזען
אַרעסטירען יענעס מאַג.
— האָט איהר געוואוסט דערפֿון, אַז פּוּזשע האָט פֿערשפּרייט אין דער
פּראָווינץ אַ בראַשורע מיט'ן נאָמען : „צו דער אַרמעע“ ?
— אין דער צײַט, וואָס די אַרלעאַניסטען אַנטיירען גאָר אָפֿען געגען
דער רעפּובליק, האָב איך געוואָלט אַנטיירען פֿאַר דער רעפּובליק, און ס'איז

געווען מין אויפטהוה צו פֿערשפרייטען די דאָזיגע באַרשורע. ס'איז געווען אַ געשריי פֿון פֿערצווייפֿלונג.

— האָט איהר געוואוסט פֿון די ספּעציעלע פֿאַרשונגען, וועלכע פּוושע האָט געמאַכט וועגען די צינד-שטאַפֿען?

— אַלע גיבען זיך היינט צו טאָג אָב מיט וויסענשאַפֿט. אַלע לייענען דעם „זשורנאַל פֿאַר וויסענשאַפֿט" און זוכען דאָרט מיטלען ווי אַזוי צו פֿער-בעסערן די לאַנע פֿין די אַרבייטער.

— דאָ איז ניט דער פּלאַץ אויפֿצושטעלען טהעאָריען. האָט איהר גע-האַט אַ ידיעה וועגען די פֿאַרשונגען, וואָס פּוושע האָט געמאַכט?

— ס'איז ניט מייַן עסק צו דערגעהן, אויב מען לייענט יאָ די וויסענ-שאַפֿטליכע זשורנאַלען אָדער ניט.

נאָכדעם ווי דער פרעוידענט האָט פֿערהערט פּוושע'ן, האָט ער געהיי-מען פֿאַררופֿען די עדות.

דער ערשטער איז געווען בושע, אַ בעקער-מייסטער פֿין „רי דעקאַנעט". דעם 9טען מערץ, איינס אַזויגער נאָכמיטאָג, — האָט ער געזאָגט —

האַבען זיך אַ צוואַנציג פּערזאָנען אַריינגעריסען צו מיר אין דער בעקעריי. זיי זיינען אַלע געווען בעוואָפֿענט מיט שטעקענס מיט בלייענע קעפּ און זיי האָבען פֿערלאַנגט ברויט אָדער אַרבייט. איך האָב זיי געזאָגט: „אויב איהר ווילט ברויט, קענט איהר געהמען, נאָר צוברעכט קיין זאַך ניט."

— דערקענט איהר די אָנגעקלאָגטע? — האָט דער פֿאַרויצענדער גע-פֿרעגט, אָנווייזענדיג אויף מיר.

— ניין, מייַן הערר.

— האָט איהר געלאָזט געהמען אייער ברויט, ווייל איהר האָט זיך אַנדערש ניט געקענט העלפֿען?

— הער פֿאַרויצענדער, יערער ווידערשטאַנד איז איינפֿאַך געווען אַרויס-געוואָרפֿען. וואָס האָב איך געקענט טהאָן געגען אַ באַנדע פֿון חברה-לייט, בעוואָפֿענט מיט שטעקענס?

— זיינען דאָס געווען קינדער, וועלכע זיינען אַרײַן צו אייך אין דער בעקעריי?

— ניין, הערר פֿאַרויצענדער, דאָס זיינען געווען פֿערניפֿטיגע מענשען. דער עולם האָט אַרויסגעפֿלאַצט מיט אַ געלעכטער.

אין דעם אויגענבליק האָב איך זיך אָבגערופֿען:

— די לייט, וואָס האָבען געטראָגען שטעקענס מיט בלייענע קעפּ, זיי-נען ניט געווען אונזערע. איך ווייס פֿון וואַנען זיי זיינען געקומען.

— און פֿון וואַנען זיינען זיי אַלזאָ געקומען? — האָט דער פֿאַרויצענדער געפֿרעגט.

— פֿון דער פּאַליציי.

נאָך בושע'ן קומט מאַדאַם אַזשעראַ, אַ ברויט-הענדלעריין פֿון „רי דע פֿור-סאַן זשערמען".

— דעם 9טען מערץ נאכמיטאָג, זאָגט זי—האָב איך געזעהן, ווי מאַ-
דאם לואיווע מישעל האָט זיך אָבגעשטעלט ביי דער טהיר פֿון מיין קראָם.
מען האָט געשריען: ברויט! ברויט! מענער זיינען אַרײַן, האָבען גענומען
ברויט, ביסקעטס, האָבען ציבראָכען אַ טעלער און צוויי שויבען.
— זיי זיינען געווען אינגלאַך, די, וועלכע האָבען אויסגעפלינדערט
אײער קלײט?

— אַה, עס זיינען דאָרט געווען מעהר דערוואַקסענע פּערוואָנען אײער
קינדער.

— וואו איז לואיווע מישעל געווען בעת מען האָט געראַכעוועט?

— זי איז געשטאַנען פונקט אין מיטען גאַס.

— האָט איהר פֿרײווייליג אַוועקגעגעבען אײער ברויט?

— אַה ניין, מיין הערר!

— אַן ערך וויאָעל מענשען האָט איהר בעמערקט ארום אײך?

— כ׳קען עס נישט זאָגען אויף ריכטיג, נאָר ס׳איז געווען אַסך... ס׳איז
געווען אַן אמת'ער רויב.

דערנאָך קומט מאדאם אַזשעראַים טאַכטער. זי דערצעהלט, אז זי האָט
געזעהן אַנקומען אַ מהנה פֿין מענשען אין אַן דער שפיצע פֿון זיי איז גע-
גאַנגען אַ פֿרוי מיט אַ שוואַרצער פֿאַהן אין דער האַנד.

צוקומענדיג צו דער בעקעריי, האָט די דאָזיגע פֿרוי אַ קלאַפּ געטהאָן
אַן דער ערד מיט איהר פֿאַהן, און אימיצער האָט געזאָגט: „הויבט אָן!“
דער פֿאַרויזענדער האָט זיך אויסגעדרעהט מיט'ן פנים צו מיר, און מיט
אַ שטרײנגען טאָן האָט ער געזאָגט:

— אַט האָט איהר דעם צווייטען ערות, וואָס האָט געזעהן, ווי איהר
האָט זיך אָבגעשטעלט ביי דער בעקעריי.

איך קען נישט געהמען דיזע ערקלעהרונגען אין ערנסט, — האָב איך
געענטפֿערט.

— איז דאָס געווען אַ פֿרויען-שנימע, וועלכע האָט געזאָגט: „הויבט אָן“?
— יאָ, הערר פרעזידענט.

— זיינען געווען צווישען עולם נאָך אנדערע פֿרויען אַהין לואיווע מישעל?
— איך האָב נישט געזעהן קיין אנדערע.

דער בעקער-מײסטער מאַריסע און זיין פֿרוי האָבען אָבגעגעבען כמעט די-
זעלבע ערקלעהרונגען וואָס די פֿריהערדיגע ערות.

אַלעס וואָס איך האָב געקענט ענטפֿערן דערויף איז געווען: ציהען מיט
די פֿלײצעס.

דיזע ערות זיינען ביי דער מאַניפֿעסטאַציע געווען שטאַרק צושראַקען
און זיי האָבען אײנפֿאַך נישט אָנגעהויבען געדיינקען וואָס דאָרט איז פֿאַר-
געקומען.

אַ פֿאַליצײסט פֿון דעם זעקסטען דיסטריקט האָט ערקלעהרט פֿאַלגענדעס:

— זיך דערוויסענדיג, אז א באַדע פֿין מענשען לו פֿען ארום איבער די גאַסען מיט קולות אין געוואַלדען, האָב איך זיי גענומען נאָכיאָגען אין אויף „פּראַס מאַבער“ האָב איך זיי אָנגעיאָגט, דיוע באַנדע איז אָנגעפֿיהרט געוואָרען פֿון לואיוע מישעל מיט איהרע צוויי אַרויטאַטען פּיזשע אין מאַרוי. כ'האָב אַרעסטירט די לעצטע צוויי און פּוּשע האָט מיך גערופֿען „פֿייגלינג“ און „קאַנאַליע“ און וואָס איהר ווילט אַלוי, לואיוע מישעל האָט זיך אויס- גערדעהט, און די גאַנצע באַנדע האָט געהאַלטע אין איין שרייע : „גידער מיט דער פֿאַרציי!“ ענדליך האָב איך אָנגעיאָגט לואיוע מישעל. אז איך האָב איהר אַרעסטירט, האָט זי מיר איינפֿאַך געיאָגט : „טהיט מיר ניט קיין ביוועס!“ — ס'איז פֿאַלש! — האָב איך אַ געשריי געטהאָן — כ'האָב עס ניט געזאָגט.

— שווייגט! — האָט דער פֿאַרויצענדער געזאָגט.
אַ צוויטער פֿאַליציסט מיט'ן נאָמען בלאַן פֿון דעם זעלבען דיסטריקט האָט ערקלעהרט, אז די מאַניפֿעסטאַטען האָבען געהאַט ביי זיך שטעקענס, רעוואָלווערס און מעסערס און אז זיי האָבען געשריען ; „גידער מיט דער פֿאַליצי!“ עס לעבע די רעוואָלוציאָן!“ ער האָט אויך בעשטעטיגט, אז איך האָב דעם ערשטען פֿאַליצי-מאַן געזאָגט : „איך בעט אייך, מיין הערר, שלאָגט מיך ניט, כ'וועל געהן מיט אייך.“
כ'האָב זיך מעהר ניט געקענט איינהאַלטען און אַרויסגעפלאַצט מיט אַ פּראָטעסט,

— דיוער מאַן זאָגט ליגען! — האָב איך אַ געשריי געטהאָן. — איך האָב דאָס ניט געזאָגט, כ'האָב זיך קיינמאַל פֿאַר קיינעם ניט ערנידעריגט. קיינ- מאַל האָב איך ביי קיינעם קיין גנאָדע ניט געבעטען. איהר קענט זאָגען וואָס איהר ווילט, איהר קענט מיך פֿער'משפּיץ, נאָר איך פֿערוועהר אייך, הערט איהר? איך פֿערוועהר אייך, מיך צו ערנידעריגען!

דער פֿאַרויצענדער האָט ערקלעהרט, אז די ויצונג איז אָבגעלייגט.
אויף מאַרגען איז אונזער פּראָצעס פֿאַרטגעזעצט געוואָרען.
צוערשט האָט מען אויסגעהערט דעם מאַהלער שאַסעראַ, וועלכער האָט ערקלעהרט, אז ער האָט מיך געזעהן פֿערבייגעהן פֿערביי מאַריסע'ס בעקעריי, זיך ניט אָבשטעלענדיג דאָרט.

דערנאָך האָט מען אויפֿגערופֿען דעם נאָמען פֿון הענרי ראָשפֿאַר.
— איין טאָג, — האָט ער ערקלעהרט, ריידענדיג פֿון די מאַניפֿעסטאַ- ציעס פֿון מאַנאַט מערץ — האָט מיר לואיוע מישעל דערצעהלט, אז די ציי- טונגען האָבען געמאַכט אַ גאַנצען וועזען מכת אַ סומע פֿון אַ זעכציג פּראַנק, וואָס מען האָט געפֿונען ביי איינעם פֿון די אָנגעקלאַגטע, זי האָט מיר ער- קלעהרט, אז דאָס דאָויע געלד איז געווען אַ קאַלעקציאָן, וואָס זי האָט געמאַכט אויף אַ פֿערוואַמלונג, דאָס אַלעס האָט מיר לואיוע מישעל דערצעהלט אין דעם זעלבען מאָמענט, ווען זי איז געגאַנגען צו דעם פֿאַליצי פּרעפֿעקט,

הערר קאטעסקאס, אים זיך אליין איבערצוגעבען אין זיינע הענד אלס געפאן-גענע. דעם זעלבן טאג האָט זי מיר דערזעהלט, וואָס פֿאַר אַ פֿריעדליכען באַראַקטער די מאַניפעסטאַציע האָט געמאַגט; זי האָט זאָגאַר ניט געוואָלט מיטגעהען די רושע פֿאַה, מיט זיך.

מיין פֿריינד ערנסט וואָגהאַן האָט אָנגעגעבען פֿאַלגענדע ערקלעהרונג : — דעם זעלבן אָרענד נאָך דער מאַניפעסטאַציע האָט מיר לואיזע מיישעל דערזעהלט, אַז מען האָט ביי איהר פֿריינד פֿיזשע געפֿינען אַ סומע פֿין זעכציג ביו זיבעציג פֿראַנק, וואָס זי האָט איהם אליין איבערגעגעבען און אַז דאָס איז געווען דאָס געלד פֿון אַ קאָלעקציאָן, וואָס איז געמאַכט געוואָרען אַ פֿערוואַלטונג, און וואָגהאַן האָט צוגעלייגט :

— איך בין גליקליך, וואָס איך קען דאָ אויסדריקען מיין טיעפֿסטע סימ-פאַטייע צו לואיזע מיישעל.

— אַ דאַנק, — האָב איך געענטפֿערט — און איך ווער זעהן, אַז קיין מענש זאָל זיך ניט דאַפֿען שעהמען מיט מיר, ענדליך קריגט דער גענעראַל-פֿראַקוראַר קעסניי דע באַרעזער דאָס וואָרט.

מיט אַן אַקצענט פֿון אַ דאָרפֿסטאָן סאַארט ער זיך צו דערווייזען, אַז איך בין אַ ווילדע חיה, אַ גיפֿטיגע שלאַנג, אַ טיגריס, וואָס דורשט נאָך בלוט און נאָך מענשען-פֿלייש, מיט איין וואָרט, אַ מאַוים דיגע בריאה.

ניט קוקענדיג דערויף וואָס ער האָט געהאַט אַ גאַמען פֿאַר אַ זעהר גיטען רעדנער, האָט זיך דעם גענעראַל-פֿראַקוראַר ניט איינגעגעבען צו מאַכען וואָס פֿאַר עס איז ערנסטען איינדרוק אויפֿן עולם.

נאָך איהם רעדט דער אַדוואָקאַט כאַלאַנדראַ עטליכע ווערטער, ער ער-קלעהרט, אַז איך האָב בדעה אליין צו האַלטען מיין פֿערטהיידיגונגס רעדע. אין געריכטס זאַל איז מיט אַמאָל געוואָרען גאַנץ שטיל. איך האָב זיך אויפֿגעהויבען און אָנגעפֿאַנגען מיין רעדע :

„ — דער פֿראַצעס, וועלכער קומט דאָ פֿאַר, איז אַן אמת'ער פֿאַליט-שער פֿראַצעס; ניט אונז קלאַגט מען אייגענטליך אָן, נאָר אַ גאַנצע פֿאַרטיי ווערט אין אונז אָנגעקלאַגט, און דערפֿאַר האָב איך געמוזט ענטוואָנען דעם הערר כאַלאַנדראַ, וועלכער האָט זיך אָנגעבאָטען מיך צו פֿערטהיידיגען, און אויך אונזער פֿריינד לאַגער, וועלכער האָט דאָ ניט לאַנג צוריק אַזוי וואָרים פֿערטהיידיגט אונזערע פֿריינדע פֿון ליאָן.

„ דער הערר פֿראַקוראַר האָט געפֿאָדערט אָנצוואווענדען געגען אונז דאָס געזעץ פֿון 1871, איך וועל זיך דאָ ניט אָבשמעלען צו דערגעהן, אויב דאָס געזעץ פֿון 1871 מען יאָהר איז ניט געמאַכט געוואָרען פֿון די זיענער געגען די בעזיענשע, געגען די, וועמען זיי האָבען געדריקט און געשיקט, וועמען זיי האָבען צומאַלען אַזוי ווי די מיהל צומאַלט די ווייץ. 1871 — דאָס איז

געווען דער מאַמענט, ווען מען האָט געיאָגט די פֿעדערירטע ווי די ווילדע
חיה, ווען גאַליפֿע האָט אונז געטריבען צו דער שחיטה, ווען אויף יעדען
ווינקעל פֿין די פֿאַרזען גאַסען ווינען געלעגען גאַנצע הויפֿענס מיט הרגים.
„פֿאַרהאַן איין זאַך, וואָס ברײַנגט אייך אין ערשטווינג, וואָס שרעקט
אייך איבער; ס'טײַטש, אַ פֿרוי זאָל האָבען די העז, זיך צו פֿערטהיידגען!
„מען איז נישט געוועהנט צו זעהן אַ פֿרוי, וואָס סאַיעט צו דינגען;
מען וויל, ווי פֿרודהאָן דריקט זיך אויס, אַז די פֿרוי זאָל זיין אַ בעלחכית'טע
אַדער אַ ליובאַוויצע.“

„מיר האָבען גענומען די שוואַרצע פֿאָהן, ווייל די מאַניפעסטאַציע האָט
געזאָלט זיין אַ ריין פֿרײַעליכע, ווייל ס'איז די פֿאָהן פֿון סטרייקס, די פֿאָהן
פֿון די, וואָס הונגען.“

„האָבען מיר דען געקענט געהען אַן אַנדערע ?
„די רוישע פֿאָהן געפֿינט זיך אויף די בית עלמ'ס, און מען דאַרף זי
נישט געהען פֿון דאָרט, סידען מען קען זי פֿערטהיידגען.
„נין, מיר האָבען עס נישט געקענט; כ'האָב עס אייך שוין געזאָגט און
איך ווידערהאַל עס אייך נאָך אַמאָל, ס'איז געווען אַ ריין פֿרײַעליכע מאַ-
ניפעסטאַציע.“

„איך בין געגאַנגען אַהין, ווייל איך האָב געמוזט געהן אַהין.
„פֿאַרוואָס האָט מען מיך אַרעסטירט ?

„איך בין אויסגעוועזן אייראָפּא, זאָגענדיג, אַז איך אָנערקען נישט קיין
גרענעצען, זאָגענדיג, אַז די גאַנצע מענשהייט האָט אַ רעכט צו דער ירושה
פֿון דער מענשהייט.“

„און די דאָזיגע ירושה וועט נישט געהערן צו אונז, וועלכע זיינען שוין
צוגעוועהנט צו לעבען אין שקלאַפֿעריי, נאָר צו די, וועלכע וועלען האָבען די
פֿרויהייט און וועלכע וועלען וויסען ווי אזוי איהר צו געניסען.“

„אַט ווי אזוי מיר פֿערטהיידגען די רעפּובליק, און ווען מען זאָגט אונז,
אַז מיר זיינען איהרע שונאים, האָבען מיר קיין אַנדער ענטפֿער נישט, נאָר אַז
מיר האָבען זי געגרינדעט אויף פֿינף און דרייסיג טויזענד פֿון אינווערע
הרגים.“

„איהר רעדט פֿון דיסציפּלין, פֿון סאָלדאַטען, וועלכע שיסען אויף זייערע
עלצטע, ווי מיינט איהר, הערר גענעראַל-פֿראַקוראַר, אַשטײַגער ווען די
סאָלדאַטען אין סע ד אַ נ, ביי דעם דײַטש-פֿראַנצויזישען קריגע, וואלטען גע-
שאַסען אויף זייערע עלצטע, וועלכע האָבען זיי פֿערטראַטען, וואָלטען זיי
נישט געטהאָן ?

„מיר וואָלטען פֿערשפּאַרט צו האָבען די בלאַטעס פֿון סעראַן.“

„דער הערר גענעראַל-פֿראַקוראַר האָט אזוי פֿיעל גערעדט פֿון די סאָל-
דאַטען; ער האָט געלויבט די, וועלכע ברײַנגען צו טראַגען די אַנאַרכיסטישע
מאַניפעסטען צו זייערע עלצטע.“

„פֿאַרהאַן עפעס אַסך אָס צירען, ווייסט איהר עפעס פֿון אַסך גענעראַלען, וועלכע זאָלען האָבען געמעלדעט מכה די מאַניפעסטען פֿון די אָרלעאַניסטען אין פֿין הערר באַנאַפֿאַרט ?

„איך קלאַג דאָ נישט אָן די אָרלעאַניסטען אָדער דעם הערר באַנאַפֿאַרט ; ס'האַנדעלט זיך נישט וועגען זייערע פֿערוואַנען, נאָר וועגען די אירעטן זייערע. „מען האָט בעפֿרייט דעם הערר באַנאַפֿאַרט און מען קלאַגט אונז אָן ; איך פֿערצייה די, וועלכע בעגעהן דעם פֿערברעכען, אָבער איך ענטשולדיג נישט דעם פֿערברעכען.

„וואָס בעהערשט אינו היינט צו טאָג, אויב נישט די מאַכט, דאָס געזעץ פֿון די שטאַרקע ? מיר ווילען עס איבערבייטען אויף דאָס רעכט, און דאָס איז אוינער גאַנצעס פֿערברעכען !

„איבער די טריבונאַלען, איבער די צוואַנציג יאָהר קערקער, וואָס איהר קענט צו־משפֿט'ן, אַז איהר ווילט איז אויך איבער דעם אייביגען קערקער אפֿילו, זעה איך פֿאַרט ווי ס'געהט אויף די זונן פֿון פֿרייהייט און פֿין גרייכהייט,

„אין נאָך עפעס, אויך איהר, איהר אַליין זייט מיער, איהר זייט אַנגע-קעלטשט פֿון דעם, וואָס טהוט זיך אַרום אייך ! . . . צו קען מען דען קאַלט-בלוטיו גזעזען, ווי דער פֿראַלעטאַריער ליידעט שטענדיג הונגער ! „מיר האָבען גאַנץ גוש געוואוסט, אַז ס'וועט גאַנטישט אַרויסקומען פֿון דער מאַניפעסטאַציע אויף דעם אינוואַלירען-פֿלאַץ, און דאָך זיינען מיר אַהין געגאַנגען.

„מיר געפֿינען זיך היינט צו טאָג אין דעם גרעסטען עלענד און נויטה. אַזא רעזשים רופֿען מיר נישט רעפּובליק.

„מיר וואָלטען אָנגערופֿען רעפּובליק אַ רעזשים, וואו מען זאָל געהן 5 אַרווערטס, וואו עס זאָל הערשען גערעכטיגקייט, וואו עס זאָל זיין ברויט פֿאַר אַלעמען.

„אָבער מיט וואָס אונטערשיידעט זיך דאָס אייער רעפּובליק פֿון דעם קייזער-רייך ? וואָס רעדט איהר וועגען רעדע-פֿרייהייט, וועלכע שמעקט מיט פינף יאָהר קערקער ?

„איך האָב נישט געוואָלט, דער געשריי פֿון די אַרבייטער זאָל פֿערלאָרען געהן, איהר קענט מיט מיר טהאָן וואָס איהר ווילט ; ס'האַנדעלט זיך נישט וועגען מיר, ס'האַנדעלט זיך וועגען אַ גרויסען טהייל פֿון פֿראַנקרייך, וועגען אַ גרויסען טהייל פֿון דער גאַנצער וועלט.

„עס עקעלט איינפֿאַך אָב צו זעהן די זעלבע ממשלה, ווי עס איז גע-ווען אונטער דעם הערר באַנאַפֿאַרט.

„מען האָט געמאַכט גענוג רעוואַלוציאַנען ! סעדאַן האָט אונז בעפֿרייט פֿון באַנאַפֿאַרט'ן, מען האָט געמאַכט איינע דעם 18-טען מערץ, איהר וועט אָהן צווייפֿעל זעהן נאָך, און אַט דערפֿאַר געהען מיר פֿול מיט צושרוי אַנט-קעגען דער צוקונפֿט !

„אהן אויטאָרטיטעט וואָלטען מיר געהאַט לויבט, וואָלטען מיר געהאַט די וואַהרהייט, וואָלטען מיר געהאַט די גערעכטיגקייט, די אויטאָרטיטעט, דאָס איז אַ פֿערברעכען.“

„דער הערר גענעראַל-פּראָקוראָר האָט מיך בעשולדיגט, אז איך וויל שפּיעלען די ראָלע פֿון אַ פֿיהרערין, אז איך וויל האַכען דעם אויבען-אָן אין מיין פּאַרטיי. איך בין צו שטאַרק דערצו, איך וויל זיך נישט ערנידעריגען; וואָרים זיין אָן עלצטער, אָן אויבער-האַר, הייסט זיך ערנידעריגען.“

„ס'טהוט מיר ליד, נאָר איך מוז זיך נאָך אַמאָל אומקעהרען צו די גע-שיכטען, וואָס זיינען פֿאַרגעקומען ביי די העקערייען.“

„מוז איך דערמאָנען פֿון דאָס ניי ריווע ברעקראַך, וואָס מען האָט אויס-געטהיילט די קינדער? נישט אזאָ מין ברויט איז אונז נייטיג געווען, אַרבייטס-ברויט — אָט דאָס האָבען מיר געפֿאָדערט.“

„ווי קענט איהר נאָר גלויבען, אז פֿערניננפֿטיגע מענשען וועלען זיך אָבגעבען דערמיט, צי כאַפען עטליכע לעבעל ברויט? אָז אינגלאַך האָבען זיך לוסטיג געמאַכט און געכאַפט עטליכע ברעקלאַך, דאָס איז צו גלויבען, אָבער צו לוינט זיך עס נאָר צו ריידען דערפֿון?“

„איך וויל בעסער ריידען פֿון וויכטיגערע זאַכען.“

„זאָל די יוגענד אַרבייטען אָנשטאַט צו געהן אין די קאַפּע-הייזער, און זי וועט זיך געוועהנען צו קעמפֿען פֿאַר דער פֿערבעסערונג פֿון דער לאַגע, אין וועלכער אזאָ גרויסער טהיל פֿון דער מענשהייט געפֿינט זיך; זי וועט זיך געהמען צוגרייטען די צוקינפֿט.“

„וואָס איז היינט צו טאָג דאָס פֿאַטערלאַנד, וואָס זיינען די גרענעצען, אויב נישט אַ מיטעל צו פֿיהרען קריעג און צו פֿערגיסען טייכען בלוט?“

„דאָס פֿאַטערלאַנד, די פֿאַמיליע פֿערשטעהען מיר אַסך ברייטער ווי איהר. אָט דאָס איז אונזער פֿערברעכען.“

„מיר לעבען אין אַ זעהר ערנסטער צייט, יעדער איינער זוכט זיך זיין וועג, און אָט וואָס מיר זאָגען צו יעדען איינעם: זאָל דער שטורם אויס-ברעכען וואָס פֿריהער! זאָל קומען די פֿרויהייט, זאָל קומען די גלויכהייט, און מיר וועלען זיין גליקליך!“

דערמיט האָט זיך געענדיגט די ויצונג פֿון יענעם טאָג און איז אָבגע-ליינט געוואָרען אויף מאָרגען.

ביינאַכט האָט זיך שטאַרק געקאַכט אין פּאַרזי.

עטליכע קאמערארען, פֿערשטעהענדיג, אז מען וועט מיר אַרויסגעבען אַ זעהר שטריינגע שטראַף, האָבען געמאַכט אַ פּלאַן מיך צו בעפֿרייען.

נאָר דיווע בראַווע פֿריינד מיינע האָבען אַפּנים פֿערגעסען, אַז די טהירען פֿון די געפֿענגניסע זיינען גוט פֿערייגעלט און מען קען אַזוי לויבט נישט צו-קומען אַהין.

אויף מאָרגען, ווען די ויצונג האָט זיך געעפּענט, האָט געהערשט אַ מוראָדיגע אויפֿרעגונג אין געריכטס-זאַל.

אלע האַכען ערוואַרטעט מיט אונגערוּלד דעם אורטהייל פֿון די גע-
שוואַרענע.

נאָכדעם ווי פּוּזשע'ס אַרוואַקאָט האָט געהאַלטען ווין פֿערטהייריגונגס-
רעדע, האָט פּוּזשע אַרײַן גענומען דאָס וואָרט און ער האָט פֿערטהייריגט
וײַן האַנדלונג מיט אַ מערקווירדיגער בערעדואַמקייט.

דער גענעראַל-פּראָקוראָר האָט צולעצט אויך געהאַט צו זאָגען עטליכע
ווערטער, ענטפֿערענדיג אויף אונזערע בעמערקונגען. דערנאָך האָט זיך דער
פֿאַרויצענדער געווענדעט צו די אָנגעקלאָגטע און געפֿרעגט, צי זיי ווילען
נאָך עפעס זאָגען אין זייער פֿערטהייריגונג.

איך האָב זיך אויפֿגעהויבען און געזאָגט אַפֿלגענדעס:

„כ'האָב בלויז עטליכע ווערטער צו זאָגען.

„איהר האָט דאָ פֿאַר זיך אַ פּאָליטישען פּראָצעס, און איהר דאַרפֿט זיך
דערמיט רעכענען, אַרויסגעבענדיג אייער אורטהייל.

„מען גיט מיר די ראַלע פֿון אַ הויפט-אָנגעקלאָגטע.

„איך נעהם עס אָן.

„יא, איך בין די איינציגע; איך האָב אויפֿגעמונטערט און בעגייסטערט

מינע פֿרײַנד, איהר דאַרפֿט קיין אַנדערן נישט פֿעראורטהיילען, אויסער מיר,
מיד אַלײַן!

„איהר וויסט גאַנץ גוט, אַז איך האָב שוין לאַנג אויפֿגעאַפֿערט מיט

מיין פֿערוואָן, און אַז עס איז מיר גאַנץ גלייך, וואָס מיט מיר זאָל נישט
געשעהן.

„איך זעה קיין אַנדער זאך נישט, אויסער די רעוואָלוציאָן, איהר וועל

איך דיענען מיין לעבען לאַנג; איהר בעגריס איך פֿון מיין טיעפֿען האַרצען.

„זאָל זי קומען וואָס גיבער! זאָל זי קומען און געפֿינען מענשען, אָנ-

שטאַט צו קומען צו שפעט און געפֿינען רואינען!“

אַזוי ווייט ווי איך קען זיך עראינערן, האָט אין געריכטס-זאַל אָבגע-

קלונגען אַן אַפּראָדיסמענט, וועלכער איז גלייך פֿערשטיקט געוואָרען.

דערנאָך האָט זיך די דזשורי צוריקגעצויגען און נאָך אַ שטונדע פֿון

ישוב הדעת איז זי אַריינגעקומען צוריק מיט'ן אורטהייל.

פּוּזשע, מאַרי און איך זיינען געפֿונען געוואָרען שולדיג און אלע אַנ-

דערע זיינען בעפֿרייט געוואָרען.

אַין אַ האַלבע שטונדע אַרום האָט מען אונז געלאָזט וויסען אונזערע

שטראַפֿען. פּוּזשע איז פֿער'משפט געוואָרען צו אַכט יאָהר, מאַרי צו 1 יאָהר

און איך צו זעקס יאָהר געפֿענגניס.

אַחוץ דעם האַכען מיר אלע געדאַרפֿט ערשט נאָכדעם שטעהן אונטער

דער אייפֿזיכט פֿון דער פּאָליציי פֿאַר 10 יאָהר צײַט.

דאן האָט זיך דער פֿאַרויצענדער געווענדעט צו אונז און אונז ערקלעהרט,

אַז מיר האַכען דריי טעג צײַט צו אַפֿעלירען.

— ניון, קיינמאל ניט! — האָב איך אַ געשריי געטהאָן. — איהר מאַכט נאָך די ריכטער פֿון דעם קייזערטהום.
צווישען עולם, וואָס האָט זיך געפֿונען אין געריכטס-זאַל, איז געוואָרען אַ שטיקעל טומעל. פֿון פֿערשידענע וויטען האָבען זיך געלאָזט הערען פּראָטעסטען געגען דעם אורטהייל.
עס הערען זיך די ווערטער: „לעבען זאָל לואיווע כּוּשעל!“ און אַנדערע געשרייען, און אין רעכטען מיטען פֿון דיווען גערודער ערקלעהרט דער פֿאָר-זיצענדער, אַז די ויצונג איז געשלאַסען און דערמיט איז אונזער פּראָצעס צו ענדע.
און אויף דרויסען טהוט זיך הושך.
עס האָגעלט מיט קלעפּ. . . די פּאָליציי שלאַגט רעכטס און לינקס.

דאָן האָט מען מיך אָבגעפֿיהרט צוריק אין טורמע.
אין דעם מאַמענט, וואָס איך בין פֿערבייגעגאַנגען דעם לאַנגען קאָרידאָר, וואָס האָט געפֿיהרט צו מיין קעמערעל, איז מיין מוטער אויסגעוואַקסען פֿאַר מיינע אויגען און זיך אַרייננוואַפֿענדיג צו מיר אין די אַרעמס האָט זי מיט אַ האַרצייסענדע שטימע געזאָגט:
— מיין אַרעמע לואיווע! ווי אונגליקליך מיר ווינען! עפעס האָט מיר דאָס האַרץ געזאָגט, אַז מיר וועלען נאָך צושיידט ווערן איינע פֿון די אַנ-דערע. אָה, ס'איז שרעקליך! כ'האָב מורא, אַז דאָס מאָל וועל איך עס ניט אויסהאַלטען. . .
די טרעהרען האָבען מיר געשטיקט אין האַלו, ס'האַט קיין סך ניט גע-פֿעהלט, וואָלט איך אַרויסגעפֿלאַצט מיט אַ ביטער געוויין; נאָר איך האָב צונויפֿגענומען מיין גאַנצע ענערגיע און געטרייסט דער אונגליקליכער פֿרוי:
— וויין ניט, מוטער מיינע! אויב איך בין צוריקגעקומען פֿון ניי-קאַלע-דאַניען, איז דאָס זיכער ניט אום צו שטאַרבען אין אַ פֿראַנצויזישער טורמע, פֿערליר נאָר קיין האַפֿנונג ניט; די איצטיגע הערשער וועלען ניט אימער בלייבען הערשער. ס'מוז קומען אַ טאָג, און ער איז גאָר ניט אזוי ווייט, ווען די מאַכט, וואָס אונטערדריקט היינט אַלצדינג, וועט בעוועגט ווערן פֿון אַן אַנדער מאַכט, ניט קיין כּרוטאַלע, נאָר אַ פֿערניגפֿטיגע, די קראַפֿט פֿון וואַהר-הייט און גערעכטיגקייט. דאָן וועט דאָס, וואָס ווערט איצט בעטראַכט פֿאַר אַ פֿערברעכען, זיין אַן אַקט פֿון גערעכטיגקייט, פֿון מענשליכקייט! האָף, גוטע מוטער מיינע, האָף אויף דעם ליכטיגען מאַרגען, וועלכער וועט אין גיבען אויפֿגעהן.

IV

אין געפֿענגניס „סאַן לאַזאַר“.

אַ וועכטער האָט מיך אויף אַ כּרוטאַלען אופֿן אָפּגעריסען פֿון מיין מו-טער און מיך גלייך אַוועקגעפֿיהרט אין מיין קעמערל.

א פערטעל שעה נאָכאָנאָנד האָב איך געהערט דאָס געוויין און די זיפּען פֿון מיין מוטער.

די אָרעמע פֿרוי האָט זיך געבעטען ביי די וועכטער, מען זאָל מיך צו-
ריק אַרויספֿיהרען צו איהר, און איך האָב געהערט ווי איינער פֿון זיי האָט
איהר מיט אַ גראָבער שטימע געענטפֿערט:

— ס'איז אונמעגליך, געהט אייך!

אָה! וואָס פֿאַר טרויעריגע מאַמענטען איך האָב דאָס איבערגעלעבט אין
דיווען קעמערל פֿון דער דאָזיגער טורמע!

נאָר גיט וועגען מיין פֿערזאָן האָט זיך דאָ געהאַנדעלט, גיט וועגען מיין
פֿרייהייט, וועלכע איז איצט פֿון דאָס ניי אַוועקגערויבט געוואָרען פֿון מיר.
אויב איך האָב אין יענעם מאַמענט געליטען, אויב איך האָב געוויינט, איז
דאָס בלויז געווען צוליעב מיין מוטער, וועלכע איז געבליבען אַליין.

ווען איך וואָלט געווען אַליין אויף דער וועלט, וואָלט איך זיך וויציג
וואָס געמאַכט דערפֿון, וואָס איך בין ווידער געווען אין טורמע.

נאָר שרעקליך איז זיך צו פֿיהלען פֿערשפֿאַרט הינטער שלאָס און ריגעל,
דאָן ווען מען האָט עלטערן און פֿריינדע, וועלכע ביינען נאָך אייך און
וויינען אויף אייער אָבוועזענהייט.

די געפֿאַנגענשאַפֿט איז אין אַ געוויסער הינויכט אַזוי ווי דער טויט.

זי איז פֿייבליך און שווער אַריבערצוטראָגען הויפטזעכליך פֿאַר די, ווע-
מען מען לאָזט איבער הינטער זיך.

אַ קורצע וויילע נאָכדעם ווי איך בין פֿעראורטהיילט געוואָרען, איז מיין
אַדוואָקאַט, אָדער ווייניגסטענס דער, וועמען מען האָט בעשטימט מיך צו
פֿערטהידיגען, געקומען צו מיר אין געפֿענגניס.

נאָכדעם ווי ער האָט מיר געמאַכט אַ קאָמפּלימענט פֿאַר מיין רעדע,
וואָס איך האָב געהאַלטען אין מיין פֿערטהידיגונג, האָט ער געזאָגט:

— איהר בעגעהט אַ פֿעהלער מיט דעם וואָס איהר ווילט גיט אַפֿע-
לירען.

— כ'זועל עם קיינמאָל גיט טהאָן! — האָב איך געענטפֿערט.

דער אַדוואָקאַט האָט מעהר וועגען דעם גיט גערעדט, נאָר ער האָט
זיך איינפֿאַך בענוגענט מיט די ווערטער:

— איך בעוואונדער אייך.

אויף מאָרגען אין דערפֿריה האָט מען מיך אַריינגעזעצט אין אַ וואָגען
אינאיינעם מיט פֿיער אונגליקליכע פֿרויען, וועלכע האָבען גיט אויפֿגעהערט
צו לאָבען, און אין אַ האַלבע שעה אַרום האָבען זיך פֿאַר אונז געעפֿענט די
טהירען פֿון דעם געפֿענגניס „סאַן לאַזאַר“.

ס'איז אַלואַ געווען בעשטימט, איך זאָל בלייבען דערווייל דאָ און וואַר-
טען ביז וואַגעט מען וועט מיך אַריבערפֿיהרען אין אַ צענטראַל-טורמע.

וואוהין וועט מען מיך שיקען? קיין קלערמאַן, קיין רענן אָדער ערגעץ
אַנדערש?

איך האָב געציטערט, מען זאָל מיך נישט אָבשיקען קיין אָבעריוו.
כ'ווייס נישט פֿאַרוואָס, נאָר דיווע טורמע האָט אימער אַרויסגערוּפֿען אין
מיר אַ שרעק,

„סאָן לאַזאַר“ איז אי אַ טורמע, אי אַ שמיטאַל, אזוי ווי ס'איז דאָס
איינציגע פֿרויען געפֿענגניס אין פֿאַרזי. מוז מען דאָרט בעגעגענען אַלע סאָר-
טען אַרעסטאַנטקעס.

פֿאַרהאַן צוויי אָבטהיילונגען אין דיווען הויז: איינע פֿאַר געוועהנליכע
פֿערברעכערונגען און אַ צווייטע פֿאַר גאַסען-פֿרויען, וועלכע ווערן פֿערואר-
טהיילט פֿון די „מאָראַל היטער“ אויף פֿיער ביי פֿופֿצעהן טעג אַרעסט, אין
דיווע ביידע אָבטהיילונגען האָבען זיך דאָן, אין דער צייט וואָס איך האָב
דאָרט פֿערבראַכט, געפֿונען פֿיעלע יונגע מיידלאַך, נאָך גאָר קליינע קינדער,
די אינעווייניגסטע אויפֿזיכט פֿון „סאָן לאַזאַר“ ליגט זייט 1850 טען יאָהר
ביי די הייליגע שוועסטער אין די הענד.

איצט איז די צאָהל פֿון אַרעסטאַנטקעס אין דער דאָזיגער טורמע
שוין נישט אזוי גרויס, נאָר אין מיין צייט האָבען זיך דאָרט געפֿונען 1440
פֿרויען.

די געפֿאַנגענע פֿון דער ציוויטער אָבטהיילונג און אַ טהייל פֿון דער
ערשטער זיינען געצוואונגען צו אַרבייטען אין די ווערקשטאַטען פֿון
דעם געפֿענגניס, דער דורכשניטליכער פֿערדיענסט ווערער איז 20 סאַנטימ
אַ טאָג.

ניטאָ קיין איינצעל-קעמערלאַך אין „סאָן-לאַזאַר“. די אַרעסטאַנטקעס שלאָ-
פֿען אין צימערן, וואו עס געפֿינען זיך פֿון דריי ביי עלף בעטען. „די גאַסען-
פֿרויען“ האָבען אַ געוואָלדיג גרויסען שלאָפֿצימער, וואו עס שמעהן ביי
נינציג בעטען.

אין אַלגעמיין גענומען איז די אויפֿזיכט אין „סאָן לאַזאַר“ זעהר אַ
שמייניגע, אין מיין צייט פֿלעגט מען פֿאַר די קלענסטע קלייניגקייט שטאַרק
בעשטראַפֿט ווערן.

ווי איך בין נור אָנגעקומען אין דער דאָזיגער תּפּיסה, האָט מיך דער
אויבער-וועכטער אָנגעקוקט מיט ערשטוינונג.
ער האָט מיך דערקענט.

דאָס איז אויך געווען אַן אַלטער וועכטער פֿון דער אָבעריווער טורמע.
— אַה, איהר זייט אַלזאָ ווידער אין געפֿענגניס, — האָט ער זיך אָב-
גערופֿען צו מיר, — אָט אַפֿנים מען קען איך שוין גאָרנישט איבערמאַכען. וואָס
האַט איהר שוין ווייטער געטהאָן? איהר האָט שוין אַודאי אונטערגעצונדען
עטליכע הייזער זינט איהר זייט צוריקגעקומען פֿון ניי-קאַלעדאָניען?
כ'האַב געצויגען מיט די פֿלייצעס.

דיווער קערל האָט אַפּילו קיין צייטונג נישט געלייענט און האָט נישט אָנ-
געהויבען וויסען פֿון אונזער פּראָצעס, מיט וועלכען די שטאַדט האָט געקאַכט.

כ'הָאָב ויך אַנדערגעזעצט אויף אַ באַנק צוואַמען מיט אַ צעהנדליג אַרעמע פֿרויען, אין איך האָב געוואָרפֿען אַ בליק אויף מיינע אונגליקליכע אונבעקאַנטע פֿריינדלעך אין נויטה.

דאָרט ווינען געווען ווייבער מיט ווייסע האָר און נאָך גאָר יונגע קינדער, נאָר אַלע ווינען זיי געזעסען רוהיג, אויף זייערע פֿנים'ער איז ניט גע-ווען קיין שום צייכען פֿון אונרוהיגקייט.

מען האָט געקענט זעהן, אז אָט די אַלע געפֿאַנגענע קענען גאַנץ גוט די טורמע פֿון „סאַן לאַזאַר“, אז זיי ווינען ניט דאָס ערשטע מאָל דאָ.

איך האָב זיך געפֿיהלט שטאַרק געריהרט, זעהענדיג דיזע אַרעמע ווע-זענס, וועמען די נויט האָט אַרײַנגענומען אין איהרע לאַפֿעס און וויל זיי גאַרניט אָבלאָוען.

ענדליך האָט מען אונז פֿונאַנדערגעטהיילט אין אונזערע בעזונדערע אָב-טהיילונגען. איך בין געווען אינאיינעם מיט אַלע אַנדערע פֿעראורטהיילטע פֿרויען.

איך האָב דאָרט געפֿונען אַ גאַנצע מאַסע פֿון אַרעמע, דערשלאָגענע פֿרויען, דאָס רוב פֿון זיי נאָך גאָר יונגע, צווישען זיי איז זאָגאַר געווען אַ דרייצעהן יעהריגע מיידעל מיט אַ ליידענדער מיענע, וועלכע האָט ניט אויפֿ-געהערט וויינען אין קלאָגען אויף איהר ביטערן שינאָל.

כ'בין צוגעגאַנגען צו איהר און איהר געפֿרעגט:

— וואָס איז דיר, מיין קינד?

דאָס אַרעמע מיידעלע האָט אויפֿגעהויבען צו מיר איהרע שוואַרצע אוי-גען און געענטפֿערט:

— איך האָב גאַרנישט געטהאָן און דאָך שיקט מען מיך אַוועק אין אַ קינדער תּפֿיסה בײַן איין און צוואַנציג יאָהר.

און מיט אַ זיסער, ציטערנדער שטימע, פֿול מיט אויפֿרעגונג, האָט מיר דאָס קינד גענומען דערזעהלען איהר לעבענס געשיכטע.

ס'איז געווען הערצרייסענד.

אַ יתומה איז זי געווען. דער פֿאָטער האָט חתונה געהאַט אַ צווייטען מאָל און די שטיפֿמאַמע האָט ניט געקענט ליידען דאָס קינד.

האָט מען זיך כּסדר אַרומגעמריגט... ענדליך איז געקומען דאָס, וואָס האָט געדאַרפֿט קומען.

די יונגע שטיפֿמאַמע האָט געסטראַשעט, אז זי וועט אַוועקנעהן פֿון הויז, אויב דאָס מיידעל וועט בלייבען, און דער פֿאָטער האָט זיך ניט גע-קענט העלפֿען. ער האָט אַרײַסגעקראָגען פֿון דער פּאָליציי אַ בעפֿעהל, אז

מען זאָל דאָס קינד צונעהמען פֿון איהם, און כּמעט אָהן אַ שום אונטער-ו-כּונג האָט מען עס אַרעסטירט אין פֿעראורטהיילט.

אַרײַם, קליין פֿויגעלע, ביי וועמען מען האָט אַוועקגערויבט די פֿרייהייט, אום עס צו פֿערשליסען אין אַ פֿינסטערער שטייג!

אין צעהן יאָהר אַרום האָב איך זיך ווידער צונויפֿגעמראָפֿען מיט איהר, זי איז ביסלאַכווייז געזונקען וואָס ווייטער אַרץ טיעפֿער אין דעם זומפֿ פֿון אויסגעלאַסענהייט.

און וויפֿעל האָב איך זיך אָנגעזעהן אין „סאָן לאַזאַר“ און אין די אַנ-דערע געפֿענגניסע מיט דיזע אַרעמע פֿרויען, וועלכע זיינען געוואָרען אָפֿפֿער פֿון'ס לעבען נאָך איידער זיי האָבען געלעבט!

דער הויף פֿון דער אָבטהייילונג, וואו די פֿעראורטהייטע פֿרויען האָבען זיך געפֿונען, איז געווען בעזעצט מיט גרויסע בוימער.

איך האָב זיך בעקענט מיט פֿיעלע פֿון דיזע געפֿאָנגענע און איך האָב זיך איבערצייגט, אַז ניש קוקענדיג אויף זייער געזונקענהייט, האָבען זיי דאָך געהאַט גוטע הערצער. די קליינע בלויע בלום, וואָס וואַקסט אין דער פֿרויען-זעלע, איז אַסך לעבענספֿעהיגער ווי מען שטעלט זיך פֿאַר, און מען דאַרף האָבען גענוג צרות, גענוג שטורם-ווינדען, אום זי אין גאַנצען צו פֿערניכטען. מעהר ווי צו אַלע בין איך צוגעכונידען געוואָרען צו אַ געפֿאָנגענע מיט'ן נאָמען זשאַני, וועלכע האָט אַזוי ווי איך געוואַרט, מען זאָל איהר אַריבער-פֿיהרען אין אַ צענטראַל-טורמע.

זשאַנין האָט זעהר ווייניג גערעדט.

זי פֿלעגט זייען גאַנצע טעג נאָכאַנאַנד מיט אַראָבגעלאָזטע אויגען און מיט צונויפֿגעלייטע הענד, אַרויסלאָזענדיג פֿון צייט צו צייט טיעפֿע, האַרצ-רייסענדע זיפֿען.

איך האָב פֿערשטאַנען, אַז אין איהר לעבען האָט געמוזט פֿאַרקומען אַ מוראדיגע דראַמאַ, איינע פֿון יענע דראַמעס, וועלכע קענען קיינמאָל ניש פֿערגעסען ווערן.

מיט דער צייט האָט זשאַנין געוואונען אַביסעל צוטרוי צו מיר,

איינמאָל, ווען מיר זיינען ביידע געזעסען אויף אַ באַנק אין הויף, האָט זי מיר אָנגענומען פֿאַר די הענד און מיר געזאָגט:

— איך זעה, אַז איהר זייט אַ גוטע... איהר האָט נאָך קיינמאָל ניש חוּק געמאַכט פֿון מיר, ווי די אַנדערע.

און מיט אַ ביטערן שלוכצען האָט די אַרעמע פֿרוי אַרויסגעפֿלאַצט:

— אָה! איך בין אַזוי אונגליקליך, אַזוי אונגליקליך!

כִּיהאָב פרובירט איהר טרויסטען. דערנאָך, אַז זי האָט זיך אַביסעל בע-רוהיגט, האָב איך איהר געפֿרעגט:

— ס'איז דאָס ערשטע מאָל אַז איהר זייט דאָ?

— יאָ, — האָט זי געענטפֿערט מיט אַ שוואַכער שטימע.

אַ ווילע זיינען מיר ביידע געבליבען שטיל, דערנאָך האָט זיך זשאַנין אָבגערופֿען:

— איך בין זעהר צו בעדויערן, מאַדאַם!

איך האָב זיך גענומען נאָכפֿערגען ביי איהר און ענדליך האָט זי מיר דערצעהלט איהר געשיכטע.

זי איז געווען די מאַכטער פֿון בראַווע לייט, וואָס האָבען געוואוינט אויף „פֿאַבורג סענט אַנטוואַן“.

אַז זי איז נאָך געווען גאָר יונג, האָט זי התונה געהאַט מיט אַן אַר-בייטער, אַ סטאַקער.

עטליכע יאָהר צייט האָבען זיי געפֿיהרט אַן אויסגעצייכענטען פֿאַמיליען-לעבען.

זי האָט געהאַט צוויי קינדערלאַך: אַ אינגעל און אַ מיידעל.

מיט אַמאָל האָט זיך דאָס רעדעל אַ דרעה געגעבען, דער מאַן איהרער, וועלכער האָט ביי דאָן געפֿיהרט אַ זעהר אָנשטענדיגען לעבען, האָט זיך פֿלוצלינג גענומען שבורן און פֿערשפּיעלען זיין געלד אין קאָרטען.

זשאַנין, וועלכע האָט ליעב געהאַט איהר מאַן, האָט אַריבערגעשראַגען אַלצדינג און האָט זיך פֿאַר קיינעם נישט געקלאָנגט.

גאָר די נויטה פֿון דער קליינער פֿאַמיליע איז וואָס ווייטער געוואָרען אַלץ גרעסער, דער מאַן איז שטענדיג געווען אין דרויסען, די פֿרוי האָט גע-אַרבייט אַזוי ווייט ווי זי האָט געקענט, ביז וואַגען זי איז אַנידערגעפֿאַלען קראַנק.

דאָן איז געקומען דאָס גרויסע אונגליק איבער דאָס גליקליכע, פֿרעיד-ליכע הויז.

די קינדערלאַך, וועלכע זיינען איינפֿאַך אויסגעגאַנגען פֿון הונגער און קעלט, האָבען געוויינט און געבעטען ברויט. מען קען זיך פֿאַרשטעלען, וואָס די אָרעמע זשאַנין האָט איבערגעלעבט אין יענע עטליכע טעג.

איין טאָג, ווען זי האָט שוין מעהר נישט געקענט אַריבערטראָגען דעם געוויין פֿון איהרע קינדער און נישט קוקענדיג אויף דער היצ-קרייג איהרער, איז זי אַראָב אין גאַס, אַריין אין אַ קראַם, האָט אויפֿגעעפֿענט דעם שוּפֿלאַך פֿון די געלד און אַרויסגעכאַפט צוואַנציג פֿראַנק.

צוואַנציג פֿראַנק! דערמיט וואָלט זי געקענט ערנעהרען איהרע קינדער-לאַך עטליכע טעג צייט.

גאָר ווען די אָרעמע זשאַנין איז אַרויס פֿון קלויט מיט די געלד אין דער האַנד, האָט מען איהר געכאַפט. ס'האַט נישט געהאַלפֿען איהר געבעט, מען האָט זי אָבגעפֿיהרט אין דער פֿאַליציי.

— מיינע קינדער! מיינע אָרעמע קלייניקע קינדערלאַך! — האָט די אונ-גליקליכע מוטער געיאָמערט. — וואָס וועט ווערן פֿון זיי אָהן מיר? כ'בעט אייך, מיינע העררן, לאָזט מיך געהן אַהיים; כ'וועל זיי אומאַרמען, כ'ווער זיי איינשטילען, דערנאָך וועל איך צוריקקומען אַהער און זיך איבערגעבען צו אייך אין די הענד, איך זאָג אייך הייליג צו אַז איך וועל קומען. איך בין נישט קיין גנב'שע... דאָס האָט מיך דער הונגער געטריבען צו בעגעהן דיוע טהאַט. כ'בין געווען פֿערריקט, כ'האַב נישט געוואוסט וואָס איך טהו... די קינדערלאַך מיינע האָבען געבעטען ברויט און איך האָב זיי נישט געהאַט צו געבען...

די אונגליקליכע פֿרוי איז איבערגעגעבען געוואָרען צו אַ סליעדאָוואַטעל.
דאָס איז געווען אַ קאלטער, אומ'ברחמנות'דיגער מענש, וואָס האָט
ניט געוואָלט וויסען פֿון קיין זאך נאָר דאָס וואָס ער האָט גערופֿען זיין
„פֿאַליכט“.

זשאַנין איז געשטאַנען פֿאַר'ן געריכט און איז פֿער'משפט געוואָרען צו
דריי יאָהר געפֿענגניס,
דאָן איז זי אַרויס פֿון די כלים, און זיך ווענדענדיג צו דעם פֿאַרויזענ-
דען, האָט זי אויסגעשריען:

— איהר וויט אַ מיועראַבלער קערל!

און דערפֿאַר האָט זי געקראָגען נאָך צוויי יאָהר.

דערווייל האָט מען איהר אַריינגעזעצט אין „סאַן לאַזאַר“, וואו זי האָט
געדאַרפֿט וואַרטען ביז וואָגען מען וועט איהר אָבשיקען אין אַ צענטראַל-
טורמע.

וואָס איז געוואָרען פֿון איהרע קינדער?

מען האָט זיי איבערגעגעבען צו דער „אַסיסטאַנס פּובליק“, דאָס הייסט
צו קהל און די הענד.

מען קען זיך משער זיין דעם שמערץ פֿון דיוער מושער, וועלכע האָט
זיך געפֿיהלט אויף אייביג צושיידט פֿון די איינציגע וועוענס, וואָס זי האָט
ליעב געהאַט אויף דער וועלט.

ב'האַב פּרובירט זי טרייסטען, איהר ערקלעהרען, אַז זי וועט קענען
אָבגעהען איהרע קינדער, ווען זי וועט אַרויסקומען פֿון געפֿענגניס.

נאָר זי האָט זיך בשום אופן ניט געלאָזט טרייסטען.

— ניין, ניין, — האָט זי געזאָגט — איך ווייס, אַז איך וועל זיי שוין
קיינמאַל ניט זעהן.

אַן ערך פֿיפֿצעהן טעג נאָכדעם ווי איך בין אָנגעקומען אין „סאַן לאַזאַר“
איז די אַרעמע זשאַנין געשטאַרבּען.

פֿאַר'ן טויט האָט זי מיך צוגערופֿען צו זיך, און שטילערהייט, אויף'ן
אויער, האָט זי מיר געזאָגט:

— אָה, מאַדאַם, איך בעט אייך, סטאַרעט זיך צו געפֿינען אַמאַל מיינע

אַרעמע קינדער... דערצעהלט זיי, ווי טיעף איך האָב זיי געליעבט!...

זי האָט אַ ציה געטהאָן דעם אַטהעם און מיט אַ זעהר שטילער שטימע,
קיים וואָס מען האָט זי געהערט, האָט זי ציגעלייגט:

— זאָגט זיי אויך דעם פֿלאַך, וואו מען וועט מיך בעגראָבען, כּרי זיי
זאָלען קענען אַמאַל קומען אויף מיין קבר...

אין צעהן יאָהר אַרום האָב איך זיך געטראָפֿען מיט זשאַנין'ס קינדער.

דער זוהן איז דאָן אַלט געווען פֿופֿצעהן און די טאָכטער זעכצעהן יאָהר.

ב'האַב זיי דערצעהלט אַלעס, וואָס איך האָב געוואוסט ווענען זייער
מוטער, און דערנאָך בין איך מיט זיי אַוועק אויף דעם בית עולם פֿון „סענט-
אַען“, וואו די אַרעמע זשאַנין איז געווען בעגראָבען.

די צוויי קינדער האָבען זיך גאַרניש געקענט אַברייסען פֿון זייער מו-
טער'ס קבר...

ווי אָפֿט האָב איך זיך דערמאָנט אָן זייער אַרעמער זשאַנין און דעם
טרויעריגען סוף איהרען, און די גאַנצע שוידערליכקייט פֿון אונזער געוועזענע
איז מיר געשטאַנען פֿאַר די אויגען!

ס'האַט ניט גענומען לאַנג און איך האָב געהאַט אַ היבשע ביסעל פֿריי-
דיגען אין „סאַן לאַזאַר“.

אַלע אונגליקליכע פֿרויען, וועלכע האָבען געטראָגען אַ וואונד אין האַר-
צען און געהאַט וואָס צו דערצעהלען וועגען זייער טרויעריגען לעבען, זייגען
געקומען צו מיר, איך האָב זיי אויסגעהערט מיט דער גרעסטער אויפֿמערק-
זאַמקייט, זיי געטרייסט, אין מיט דער צייט האָב איך געוואונען זייער גאַנצע
ליעבשאַפֿט.

זיי האָבען מיך אַלע גערופֿען די „גוטע לואיזע“ און איך בין געווען
שטאַלץ אויף זייען נאָמען.

נאָר דאָס איז גאַרניש געפֿעלען די אויפֿזעהער פֿון „סאַן לאַזאַר“ און
איבערהויפט איינעם פֿון זיי, אַ געוויסען וועכטער מיט'ן נאָמען וויאַלאַן,
וועלכער האָט געמאַכט אַ גאַנצע קאָנטפיראַציע געגען מיר.

ער האָט פֿערשפּרייט אַ סלֿיך, אַז איך גיב יעדען טאָג איבער דער אַר-
מינסטראַציע די סודות, וואָס מיינע פֿריינדיגען פֿערטרויען מיר.

צושרשט האָט זיך קיינע פֿון זיי ניט געוואָרט גלויבען אויף מיר אַזאַ
זאַך, נאָר וויאַלאַן האָט אַזוי לאַנג אינטריגירט, ביז וואָגען אַ טהייל פֿון זיי
האָבען זיך איבערצייגט, אַז עס איז וואַהר.

פֿערשמעהט זיך, אַז איך האָב ניט אָנגעהויבען וויסען פֿון זייער פֿער-
שווערונג.

נאָר איינמאָל האָב איך בעמערקט, אַז אַ טהייל פֿון די געפֿאַנגענע
קעהרען זיך אָב פֿון מיר, ווען איך געה צו צו זיי.

איך האָב זיי געוואָלט פֿרעגען וואָס דאָס בעדייטעט, נאָר זיי האָבען
מיר גאַרניש געענטפֿערט.

דאָן האָב איך פֿערשטאַנען, אַז עפעס געהט דאָ פֿאַר אַן אינטריגע גע-
גען מיר, און איך האָב בעשלאָסען צו מאַכען אַ סוף צו דער דאָזיגער בע-
העלטעניש.

איינמאָל, ווען מיר זייגען אַלע געווען פֿערזאַמעלט אין הויף, האָב איך
זיך אוועקגעשטעלט פונקט אַנטקעגען די געפֿאַנגענע און זיי געזאָגט:

— איך בעמערק, אַז אַ טהייל פֿון אייך מיידען מיך מיט אַ כיוון אויס...
איך וויל וויסען וואָס פֿאַר אַן אורזאַכע ס'האַט געטריבען די, וועלכע האָבען
מיך ביז אַהער געהאַלטען פֿאַר זייער פֿריינדין, זיי זאָלען מיט אַמאָל געהמען
צוויפֿלען אין מיין פֿריינדשאַפֿט און זיך היטען פֿאַר מיר.
אַלע האָבען געשוויגען שטיל.

— אָבער ענטפֿערט דאָך, — האָב איך ווידער געזאָגט, איינע פֿון די פֿרויען האָט אַ טראַט געטהאָן פֿאַראַויס און מיר געזאָגט: — דו ביסט אַ שפּיאַנין, אַ מוסר'טע... איך בין געווען אויסער זיך פֿאַר אויפֿרעגונג. ס'איז געווען דאָס ערשטע מאָל אין מיין לעבען, וואָס מען האָט זיך געווענדעט צו מיר מיט אזאָ מין וואָרט, וואָס האָט געקענט פֿערוואַנדען מיין האַרץ. — ערקלעהרט זיך, — האָב איך געשריען, — רעדט, אָבער רעדט פֿאַרט. אַז מען מאַכט אזאָ בעשולדיגונג, מוז מען דאָך עס בעווייזען. די געפֿאַנגענע האָט זיך אזוי ווי פֿערלאָרען און האָט גיט געוואוסט וואָס צו ענטפֿערן. — יאָ, — האָט זיך אָבגערופֿען אַ צווייטע, — דו האָסט איבערגעגע- בען די וועכטער דאָס, וואָס מיר האָבען דיר דערצעהלט, אַט האָב איך דיר אַנומאָלט דערצעהלט, אַז איך האָב דעם סליעדאָוואַטעל פֿערדרעהט אַ קאָפּ מיט פּוסטע זאַכען און דו ביסט גלייך געלאָפֿען עס איבערגעבען די וועכטער פֿון טורמע. איך בין געבליבען שמעהן אַ דערשלאָגענע, גיט וויסענדיג וואָס צו ענטפֿערן דערויף. אַז איך בין געקומען צוריק צו זיך, האָב איך זיך אָבגערופֿען: — זאָגט מיר ווייניגסטענס דעם נאָמען פֿון דעם אָדער פֿון דער, וואָס האָט מיך בעשולדיגט. — געה פֿרעג ביי דעם וועכטער וויאָלאָן, — האָט געענטפֿערט אַ דיקע רויטע פֿרוי, מיר ווייזענדיג בעת מעשה איהר פֿויסט, גראַד אין דעם מאַמענט האָט זיך וויאָלאָן געוויזען אויף'ן הויף. כּי'האָב זיך אַ לאָז געטהאָן צו איהם און איהם אָנבאַפֿענדיג מיט מיינע צוויי אָרעמס, האָב איך איהם אַריינגעשריען אין געזיכט אַרײַן: — דאָס האָסט דו, לומפּ איינער, דערצעהלט אויף מיר אַזעלכע גע- מיינהייטען; דו האָסט דאָס איינגערעדט מיינע חבר'טעס, אַז איך שפּיאַניר זיי נאָך! אָבער דו קענסט דאָך מיך פֿונדעסטוועגען, האָסט דאָך מיך גע- זעהן אין דעם געפֿענגניס פֿון אָבעריוו, נאָ, רייד, דו באַנדיט! ערקלעהר זיך! דער וועכטער איז געוואָרען בלייך ווי קאַלך. ער האָט זיך געסטאַרעט אַרויסצורייסען פֿון מיינע הענד, אָבער איך האָב איהם געהאַלטען פֿעסט, דער מורא'דיגער צאָרן האָט פֿערצעהנפֿאַכט מיינע קרעפֿטען. אזוי ווי ער האָט געשוויגען שטיל, האָב איך ווייטער געשריען: — זיי זיך מודה, אַז דו האָסט ליגען געזאָגט, דו באַנדיט איינער! רייד, אָדער איך דערוואַרג דיר, די פֿרויען זיינען צוגעקומען. זיי האָבען זיך אַרומגעשמעלט אין אַ קרייז אַרום אונז. מיט אַמאָל זיינען צוויי געפֿאַנגענע צוגעגאַנגען צו וויאָלאָנען און האָ בען איהם געזאָגט:

— ענטפער דאך, אַניש וועלען מיר וויסען, אַז דו האָסט אונז איינפאַך
פֿערפֿיהרט מיט דייע ליגענס,

אַנשמאַט זיך צו פֿערענטפֿערן, האָט דער באַנדיט געמאַכט אַ געוואַלד
און גערופֿען צו הילף.

דאַן האָבען זיך די פֿרויען אַרױפֿגעוואַרפֿען אויף איהם, איהם אַנדער-
געשליידערט אויף דער ערד און איהם געראַפֿעט מיט די נעגל און גע-
בריקעט מיט די פֿיס,

ווען נישט עטליכע געפֿענגניס-וועכטער, וועלכע זיינען גלייך אָנגעקומען
צו הילף, וואָלט ווױלאַן געבליבען אַ טויטער אונטער זייערע הענד.

איבעריג צו זאָגען, אַז דויער קליינער בונט אונזערער איז שטריינג בער
שמראָפֿט געוואָרען, און צעהן פֿון אינז האָט מען אַריינגעוועזט אויף פֿילצעהן
מעג אין די קאַרצערס.

אַז מיר זיינען אַרויס און איך האָב זיך ווידער אויפֿגעטראָפֿען מיט מיי-
גע קאַמעראַדיגען אין גויסה, האָט זיך די סיטואַציע אין גאַנצען געענדערט.
אַלע, איינע נאָך די אַנדערע, זיינען זיי מיר געפֿאַלען אויף'ן האַלו און
מיט טרעהרען אין די אויגען האָבען זיי מיר געבעטען ענטשולדיגונג דער-
פֿאַר וואָס זיי האָבען מיך אוממיסט הישר געווען.

— כ'פֿערציה איך פֿון גאַנצען האַרצען, — האָב איך זיי געזאָגט — נאָר
היט זיך פֿון היינט אָן און ווייטער צו לייגען וואָס פֿאַר ס'איז געוויכט אויף
די רייד פֿון די געפֿענגניס-וועכטער. דויע באַנדיטען קוקען אויס דערויף מיר
זאָלען זיך אַרומרייסען צווישען זיך, כדי זיי זאָלען קענען אַרויסקריגען פֿון
אונז וועלכע נישט איז געהיימיניסע, ווי אַזוי האָט איהר געקענט גלויבען,
איהר, וואָס איהר קענט מוין לעבען און וויסט, אַז איך האָב שטענדיג גע-
קעמפֿט פֿאַר דער גערעכטיגקייט, פֿאַר דאָס גליק פֿון די אַרעמע און ער-
גידעריגמע, — ווי אַזוי האָט איהר גאָר געקענט גלויבען, אַז איך בין געוואָרען
אַ מוסר'טע ?

די אַרעמע פֿרויען האָבען איינגעכויגען די קעפֿ און איינע פֿון זיי האָט
מיט אַ שלוכצענדער שטימע געזאָגט :

— ווױלאַן האָט אונז דערצעהלט אַזעלכע זאַכען, וואָס מיר האָבען קיין
אַנדערן נישט געזאָגט אַחיץ אייך.

— איז דאָס מעגליך? — האָב איך אַ געשריי געטאָהן.

— יאָ, — האָט זי געענטפֿערט.

דאָס איז איינפֿאַך געווען אונערקלעהרליך.

כ'האָב זיך גענומען אויספֿאַרשען די זאַך און אַט וואָס איך האָב גע-
פֿונען :

איך פֿלעג אַפֿשטאַל זיען מיט עטליכע געפֿאַנגענע אויף אַ באַנק, וואָס
איז געשטאַנען לעבען אַ הילצערן שטיבעל, מיר פֿלעגען זיען און ריידען
גאַנץ שטיל, גלויבענדיג, אַז קיינער הערט אונז נישט. נאָר אינעווייניג, אין
שטיבעל, מיט'ן אויער צים וואַנד איז כסדר געשטאַנען דער באַנדיט ווױלאַן
און האָט אויף אַזאָ'ן אופֿן געהערט אַלעס, וואָס מיר האָבען גערעדט.

צווישען די „נעאלענע“ פרויען.

כ'האב ניט אָנגעהויבען וויסען ווי לאַנג מען וועט מיך האַלטען אין דעם געפֿענגניס פֿון „סאַן לאַזאַר“.

א טהייל פֿון מיינע פֿרוינדיגען האָבען מיר פֿערויכערט, אַז איך וועל ניט בלייבען לאַנג דאָ און אַז מען וועט מיך אָבשיקען אין אַ צענטראַל-טורמע, אין קלערמאַן וואַהרשיינליך.

אַנדערע ווידער האָבען בעהויפטעט, אַז מען וועט מיך האַלטען וויי-ניגסטענס אַ יאָהר צייט אין „סאַן לאַזאַר“, כּדי מיך צו קענען בעסער נאָכ-שפּיאַנירען.

פֿערשטעהט זיך, אַז איך בין געווען צופֿריעדען וואָס ליינגער צו בליי-בען אין פֿאַריו.

יעדע וואָך איז מיין מוטער געקומען צו מיר אויף בעזוך. מיר פֿלעגען זיך צונויפֿטרעפֿען אין דעם צימער פֿון די אַרוואַקאַטען. דאָס איז געווען אַ שמאַלע, האַלב-פּינסטערע שטוב, אין מיטען איז געשטאַנען אַ לאַנגער שוואַרצער טיש מיט צוויי רייהען שטיהלען. פֿון דעם וואָס איז גע-ווען אויפֿגעשריבען אויף די ווענד האָט מען געקענט זעהן, אַז איין ווייט, רעכטס, האָט בעלאַנגט צו די געפֿאַנגענע, און די צווייטע ווייט, לינקס, צו די העררן אַרוואַקאַטען.

די טהיר פֿון דיזען צימער איז געווען אַ גלעזערנע, און פֿון דעם צענ-טראַל-ביוראָ, וועלכער האָט זיך געפֿונען פּונקט אַנטקעגען, האָבען די וועכטער געקענט אַרײַנקוקען אַהין און זעהן אַלעס וואָס דאָרט האָט זיך גע-האַן.

מען קען זיך לײכט פֿאַרשטערען, ווי אונבעקוועמליך סײַאז געווען אי פֿאַר מיין מוטער, אי פֿאַר מיר זיך צונויפֿצוטערעפֿען אין דעם דאָזיגען ענגען אָרט. אָפֿטמאָל האָבען זיך דאָרט געפֿונען בײַ אַ צעהן געפֿאַנגענע. מיר פֿלעגען אַלאָז מווען ריידען גאַנץ שטיל, און ניט איינמאָל האָבען מיר גע-האַט דערפֿאַר אַן אָבשייט פֿון אַ וועכטער, וועלכער איז גראָד פֿערבייגע-גאַנגען פֿערביי אונז.

— ניטאָ קיין סוד'ען זיך! סײַאז פֿערבאַטען צו ריידען שטיל אין טורמע, פֿלעגט מען אונז וואָגען.

און די געשפּרעכען אונזערע פֿלעגט מיין מוטער אָפֿטמאָל דערמאָנען די געלעגענהייט, וואָס איך האָב געהאַט צו אַזעלירען, און זי פֿלעגט שטאַרק בעדויערן, וואָס איך האָב עס אַרויסגעלאָזט פֿון האַנד.

— סײַאז קיין צווייפֿעל ניט, אַז מען וואָלט דיר פֿערקלענערט דיין שטראַף; אָנשטאַט זעקס יאָהר וואָלסט דו אַזשער געהאַט בלײַו דריי יאָהר געפֿענגניס.

— נעהט זיך ניט אַזוי צום האַרצען, מוטער מיינע, — האָב איך איהר

געזוכט צו טרויסטען. — ווי שמערצליך עס וואָל מיר נישט ווין צו זיצען אין טורמע, איבערהויפט פֿון דיינע טוועגען, וואָלט איך זיך אָבער קיינמאָל נישט געקענט מוחל ווין, ווען איך וואָלט פֿערלאַנגט גנאָדע ביי די ריכטער, וועלכע האָבען מיך פֿעראורטהיירט, מען בעט נישט קיין פֿערצייהונג ביי די דאָזיגע לייט. זיי האָבען גאַנץ גוט געוואוסט, אַז איך בין אונשולדיג, אַז אַלע בעשולדיגונגען געגען מיר זיינען פֿאַלש, און דאָך האָבען זיי מיך אַזוי שטריינג בעשטראַפֿט. דאָס איז שוין אַ פֿאַראורטהייל ביי די, וואָס הערשען איבער אונז; זיי מוזען זיין אונבאַרומהערציג געגען די, פֿאַר וועמען זיי האָבען מורא. זיי פֿיהלען גאַנץ גוט, אַז זייער מאַכט האַלט אין פֿאַלען, אַז זייער פֿאַלאַץ פֿון אונגע-רעכטיגקייט קראַכט פֿון אַלע זייטען, און דאַרום האַנדלען זיי איינפֿאַך ווי די פֿערייקטע. זיי בעשטראַפֿען אַהן אַ פֿאַרוואַס, זיי שלאָגען רעכטס און לינקס, אַזוי ווי צושראַקענע מענשען, וועלכע זוכען אַ וועג צו אַנטלויפֿען פֿון אַ שרפּה... אַלעס איז געווען צו מיין גונסטען; איך האָב געדאַרפֿט בעפֿרייט ווערן. די עדות, וואָס מען האָט אַרויסגעשטעלט געגען מיר, האָבען קיין וואָך נישט געקענט בעווייזען. מען האָט מיך פֿער'משפּט בלויז אויף השּערות, אויף נישט געשטויגענע און נישט געפֿלויגענע בעהויפטונגען. דאָס וואָס זיי האָבען געזוכט איז נישט געווען צו טרעפֿען די מאַניפֿעסטאַטיון פֿון דעם „אינוואַלדען-פֿלאַץ“, נאָר די פֿאַליטשע פֿרוי, די אַמאָליגע קעמפֿערין פֿון 1871 מען יאָהר, היינט פֿרעג איך דיך: וואָלט עס געווען שעהן פֿון מיר צו בעטען רחמים ביי די נאָכפֿאַלגער פֿון אונזערע היינקער, וועלכע האָבען דערשטיקט דעם אויפֿשטאַנד? ווען איך וואָלט עס געטהאָן, וואָלט איך זיך געפֿיהלט ערנדיגעריגט מיין לעבען לאַנג...

מיין מוטער האָט גאָרנישט געענטפֿערט,

זי האָט זיך בענוגענט דערמיט וואָס זי האָט מיך אָנגעקוקט מיט אַ טרויעריגען שמייכל, נאָר אין איהרע אויגען האָב איך געלייענט, אַז זי פֿיהלט, ווי גערעכט איך בין.

אַז עס איז געקומען די צייט אַוועקצוגעהן, האָט זי מיך מיט ליידענ-שאַפֿט צוגעדריקט צו איהר ברוסט, אין מיט אַ וויינענדיגער שטימע האָט זי געזאָגט:

— מילא, ס'איז דאָך שוין פֿערפֿאַלען, מיין אָרימע לואיזע, לאַמיר האָפֿען!

אָרימע פֿרוי! זי האָט אַזוי אָבגעלעכט איהר גאַנץ לעבען אין איין האָפֿען!

אַ קורצע וויילע האָב איך איהר נאָכגעקוקט ווי זי איז אַוועק מיט אַן איינגעבויגענעם רוקען און מיט שווערע טריט, און אַז זי איז פֿערשוואַנדען הינטער דעם קאַנטאָר פֿון די וועכטער, בין איך אַריין אין דעם קאָרידאָר, וואָס האָט געפֿיהרט צו מיין אַכטהיילונג.

דאָרט איז מיין גאַנצע ענערגיע געבראַכען געוואָרען און איך האָב זיך צוואווינט,

יא, כ'האב זיך צוואויינט ווי א קליין קינד, דייןקענדיג וועגען די יסורים
פֿון מיין אָרעמער מוטער.
אָט וועט זי איצט אַרײַנגעהן אַליין צו זיך אין דער וויסטער, פֿערלאָזע-
נער וואוינונג...

גראָד אין דעם מאָמענט, ווען זי האָט געגלויבט, אַז זי האָט מיך שוין
אויף תּמיר, בין איך אין גאַנצען אָבגעריסען געוואָרען פֿון איהר.
זי איז געווען קראַנק, שטאַרק אָבגעשוואַכט.
ביי יעדען בעזוך האָב איך איהר אַלץ געפֿונען שוואַכער און שוואַכער.
אַה! ווען איך וואָלט געקענט אָבגעבען צוואַנציג יאָהר פֿון מיין לעבען,
אַבי נור איהר געוונד און פֿריילאָך צו מאַכען!

מיין לעבען אין „סאַן לאַזאַר“ איז געווען זעהר מאָנאַטאָן.
לויט די געזעצע פֿון דער דאָזיגער טורמע, בין איך נישט געווען געצוואונג-
גען צו טהאָן קיין שום אַרבייט.
דאָס איז אָהן צווייפֿעל נישט געפֿעלען דעם וועכטער וויאָלאָן, וואָרים איינ-
מאָל האָט ער מיך געשיקט רופֿען צו זיך אין ביוראָ.
ווי איך בין נור אַרײַנגעקומען צו איהם, רופֿט ער זיך אָב:
— ווי קומט עס וואָס איהר אַרבייט עפעס נישט, איהר ?
— כ'ווייס נישט, — האָב איך געענטפֿערט.
— אַה! איהר ווייסט נישט...

ער האָט זיך פֿערטראַכט אַ וויילע, דערנאָך האָט ער זיך אויפֿגעהויבען
אין געזאָגט:

— קומט מיט מיר.
ער האָט מיך אַרײַנגעפֿיהרט אין אַ גרויסער גאַלעריע, אין וועלכער עס
האַבען זיך אויפֿגעפֿענט אַ צעהן טהירען.
לעבען אַ קליינער אייוערנער טהיר האָט ער זיך אָבגעשטעלט, האָט
ארויסגענומען אַ שליסעל פֿון קעשענע און זי אויפֿגעפֿענט.
מיר זיינען אַרײַן אין אַ שמאַלען קאָרידאָר, וואו ס'האָט זיך געהערט אַ
מורא'דיגער טומעל, און באַלד האָב איך דערזעהן פֿאַר מיר אַ גרויסען צי-
מער, פֿון וואַנטע עס האָט זיך אויפֿגעהויבען אַ געדיכטער וואָלקען פֿון
שטויב.

דאָס איז געווען די ווערקשטאַט, וואו מען האָט געמאַכט די מאַטראַצען.
וויאָלאָן האָט זיך געווענדעט צו אַ שוועסטער און איהר געזאָגט:
— דאָ האָט איהר אַ געפֿאַנגענע, וואָס וועט פֿון היינט אין ווייטער
אַרבייטען דאָ.

— גוט, — האָט די שוועסטער געזאָגט.
און מיך אָנגעהמענדיג פֿאַר'ן אָרם, האָט זי מיך צוגעפֿיהרט אין אַ
ווינקעל, וואו עמליכע פֿרויען זיינען געשטאַנען און האָבען געקלאַפֿט מיט די
הענד אין שטיקער שטויביגע לייווענט.

דאָרט האָט מען עס געמאַכט און איבערגעמאַכט אַלע מאַטראַצען פֿאַר די פֿאַריווער געפֿענגניסע,

דינע ווערקשטאַט האָט געהאַט אַ שם פֿאַר די שווערסטע פֿון די ווערק-שטאַמען פֿון „סאַן לאַזאַר“.

מיט קוראַזש האָב איך זיך גענומען צו דער אַרבייט.

כ׳האָב אָבגעאַרבייט אַן ערך אַ שעה צייט, מיט אַמאָל קומט אַריין אַ וועכטער און רופֿט :

— לואיווע מישעל !

איך בין צוגעגאַנגען צו איהם.

— געהט שוין אַרויס פֿון דאַנען, — האָט ער מיר געזאָגט. — לויט די געזעצען פֿון דער דאָווער טורמע, דאַרפֿט איהר ניט אַרבייטען. מען האָט איך על פי טעות אַרײַנגעפֿיהרט, אַהער.

— זייט איהר זוכער, אַז ס׳איז געווען אַ טעות ? — האָב איך גע-פֿרעגט.

— נו אַודאי, קומט שוין אַרויס פֿון דאַנען.

כ׳האָב אַלואַ פֿערלאָזען די ווערקשטאַט און בין אַריין צוריק אין פֿאַמיליע-אַבטײלונג.

דאָרט האָב איך זיך דערוואוסט, אַז וויאָלאַן האָט געכאַפט אַ מיאוס׳ן אָבשניט דערפֿאַר וואָס ער האָט מיך געוואָלט צווינגען צו אַרבייטען, ניט קוקענדיג דערויף וואָס די געזעצען ערלויבען עס ניט.

דער אידיאָט האָט געמיינט, אַז ער וועט דאָ מיר אָבטשאַן ווער ווייסט וואָס פֿאַר אַ שפּיצעל, צום סוף האָט ער גאָר זיך אליין אָבגעטראָגן.

גאָר וויאָלאַן האָט מיך פֿונדעסטוועגען ניט אַרויסגעלאָזט פֿון זינען.

ער האָט מיר בשום אופן ניט געקענט מזחל זיין דעם שוואַרצען סוף, וואָס ער האָט צוליעב מיר געהאַט פֿון מיינע קאַמעראַדינען.

פֿון יענעם טאָג אָן האָט ער אַלואַ קיין אויג ניט אַרונטערגענומען פֿון מיר; ער איז מיר נאָכגעגאַנגען טריט ביי טריט און האָט געזוכט אַ געלע-גענהייט זיך אָן מיר נוקם צו זיין.

איינמאָל האָב איך פֿערלאָרען אַ ברײַעף אין קאָרידאָר.

דיזער ברײַעף, וואָס איך האָב געהאַט ביי מיר זייט מען האָט מיך אַרעסטירט, און וועלכען מען האָט צופֿעליגערױווע ניט געפֿונען ביי מיר, ווען מען האָט מיך בעזוכט, איז, דעם אמת זאָגענדיג, געווען פֿון קנאַפער וויכטיגקייט, איך האָב איהם ערהאַלטען, נאָך איידער איך בין אַרעסטירט געוואָרען, פֿון אַ בעלגישען קאַמעראַד, וועלכער האָט מיך גראַטולירט פֿאַר

דער פֿערוואַמלונג, וואָס איך האָב אַרגאַניזירט, אויף׳ן מאַנמאַרטר.

נאָך וויאָלאַן האָט געמיינט, אַז מיט דיזען ברײַעף איז איהם אַרײַנגע-פֿאלען אַן אמתער אוצַר אין די׳הענד, און ער איז גלייך אַוועק דערמיט צום

דירעקטאָר פֿון „סאַן לאַזאַר“.

דיוער דירעקטאָר האָט מיך געשיקט רופֿען. דאָס איז געווען אַ מאָן מיט אַן אינטעליגענטען אויסזעהן, מיט אַ ביסטרען בליק, האַלב אויפֿגערעגט.

— ווי איז דאָס, — האָט ער מיר געזאָגט — איהר געפֿינט, הייסט עס, זועגען און מיטלען זיך צו לאַזען אַרײַנשמוגלען רעוואָלוציאָנערע ברײַעף אױש אַהער אין טורמע... איהר זײַט דאָך דער טײוועל אַלײן!

כ׳האָב זיך געוואַלט פֿעױענטפֿערן, נאָר דער דירעקטאָר האָט מיר אײַן-פֿאַך קײן צײַט גײט געגעבען דערצו.

— אזוי, הייסט עס, — האָט ער ווײַטער גערעדט, — טראָצדעם וואָס מען בעוואַכט אײך די גאַנצע צײַט אזוי גוט, געלײגט אײך פֿונדעסטוועגען צו פֿיהרען קאָרעספֿאָנדענציעס מיט אײַערע פֿרײַנד, צו שטעהן אין פֿערבונדונג מיט די אויסלענדישע רעוואָלוציאָנערן... ווײַסט איהר, אַז דאָס איז אַ גאַנץ ערנסטע זאַך?

אזוי ווי אײך האָב זיך גײט געקענט אײַנהאַלטען און געמוזט אַ שױכעל טהאַן, האָט דער דירעקטאָר צוזאַמענגעלייגט די הענד, אין אַ קלאַפֿ טהאַט-דיג מיט'ן פֿוס אָן דער ערד, האָט ער געזאָגט:

— וואָס שווייגט איהר? זאָגט כאָטש וואָס עס איז,

— כ׳האָב ווײַניג וואָס צו זאָגען, — האָב אײך געענטפֿערט. — אָט דער ברײַעף איז אַן אַלטער, ס׳איז גענוג אַ קוק צו טהאַן אויפֿ'ן דאַטום...

— ריכטיג, ריכטיג, — האָט דער דירעקטאָר געמורמעלט. — נאָר ווי קומט עס, וואָס ער איז געבליבען בײַ אײך? מען האָט דאָך אײך אַזדאָי געמוזט בעזוכען בעת איהר זײַט אַרעסטירט געוואָרען און ווען איהר זײַט געקומען אַהער.

— וואָס זשע בין אײך שולדיג? האָט מען אַפֿנים שלעכט געזוכט...

דער דירעקטאָר האָט נאָך אַמאָל אַ קוק געטהאָן אין ברײַעף און מיר געהייסען אַרויסגעהן; נאָר בעת אײך בין שוין געווען ביים טהיר פֿון זײַן בױראָ האָט ער מיר געזאָגט:

— נאָך אַמאָל זאָלט איהר זײַן פֿאַרזיכטיג און גײט פֿערלירען אײַערע

ברײַעף. דאָ איז דאָס גײט געפֿעהרליך, נאָר דאָרט, וואו מען וועט אײך אַוועק-שיקען, וועט מען וואַהרשיינליך זײַן שטרײַנגער מיט אײך.

— און וואוהין שיקט מען מיך אָב? — האָב אײך געפֿרעגט.

— קײן קלערמאַן.

— ווען?

— אין אַ צעהן טעג אַרום.

כ׳האָב אַלזאָ געוואוסט וואו אײך בין אין דער וועלט.

נאָ וועל אײך אַלזאָ גײט דאַרפֿען זײַן אין אַבעריוו.

דאָס איז אַלעס, וואָס אײך האָב פֿערלאַנגט.

כ׳מײַן, אַז אײך וואַלט אפֿשר געשטאַרבען, וואָן מען שיקט מיך ווי-

דער אַוועק אין דער דאָזיגער מורא'דיגער טורמע, וואו אײך האָב אזוי פֿיעל געליטען.

אָבערווי אזי געווען מיין ערשטע תּפֿיסה, און די ערשטע תּפֿיסה קען מען נישט אזוי גרינג פֿערגעסען.

דוכט זיך, איך בין געווען אזוי לאנג אין ניי-קאָלעדאָניען, אין דאָך, קען איך טראַכטען און ריידען פֿון יענער צייט, נישט פֿיהלענדיג דערביי קיין שום אונבעקוועמליכקייט. נאָר ביים איינציגען וואָרט „אָבערווי“ געהט מיר, נישט ווילענדיג, אַריבער אַ שוירער איבער'ן לייב.

כֿהאָב זיך אָנגעהויבען לאנגוויילען אין „סאָן לאַזאַר“.

דאָרט בין איך געצוואונגען געווען צו לעבען אינאיינעם מיט די אַנדערע, און עס איז מיר אונמעגליך געווען צו געפֿינען אַ בעזונדערן רוהיגען ווינקעל צו לעזען אַרער שרייבען.

אָפֿטמאָל פֿלעג איך איינפֿאָך ביינקען נאָך אַ קליין זקעמערל, וואו איך וואַלט געקענט זיצען פֿאַר זיך און טראַכטען אונגעשטערטהייט.

נאָר דאָך פֿערדריסט מיך נישט אויף די צייט, וואָס איך האָב פֿערבראַכט אין „סאָן לאַזאַר“.

אויב איך האָב זיך דאָרטען געמאַכט עטליכע שונאים צווישען די וועכ-טער, האָב איך אָבער דערפֿאַר זיך געמאַכט גענוג פֿרוינר צווישען די גע-פֿאַנגענע און איך האָב געהאַט אַ געלעגענהייט אויף ריכטיג דורכצושטודי-רען אַ לעבען, וואָס איז מיר געווען לחלוטין אונבעקאַנט, דאָס לעבען פֿין די אונגליקליכע, וועלכע ווערן אָנגערופֿען די „פֿייליכע פֿרויען“, און וועמעס לעבען איז צוואַמענגעוועכט פֿון ביטערקייט און פֿון שמערצען! אַרעמע פֿרויען!

ווי מען מיסרעפרעזענטירט דאָס זיי אביסעל! ווי מען איבערטרייבט דאָס וועגען זייער כאַראַקטער!

מען איז געווענהעט צו גלויבען, אז יעדעס נאָבעלע געפֿיהל, יעדער גוטער געדאַנק איז אָבגעשטאַרבען ביי זיי, אָבגעשטאַרבען אויף אייביג.

וואָס פֿאַר אַ טעות דאָס איז!

אין די דאָזיגע צוכראַכענע, פֿערגליווערטע הערצער זיינען אָפֿטמאָל פֿאַרהאַן גאַנצע אוצרות פֿון איידעלקייט און גרויסמוטהיגקייט.

דאַרף מען האָבען ביישפֿיעלען?

איך וואַלט געקענט בריינגען הונדערטער.

נאָר איך וועל זיך בענוגענען מיט פֿאָלגענדען פֿאַקט, וועלכער איז גע-נוג צו איבערצייגען, אז די זאָגענאַנטע „געפֿאַלענע“ פֿרויען האָבען אויך אַ גשמה.

צווישען די „פֿעראורטהיילטע פֿרויען“ אין „סאָן לאַזאַר“ איז געווען איינע מיט'ן נאָמען קלאַריס, וועמען איהרע חבר'טעס האָבען אַ נאָמען געגעבען, די וועלפֿין“.

קלאַריס איז געווען אַ הויכע און אַ פֿעסט-געבויטע, מיט שוואַרצע האָר, מיט פֿלאַם-פֿייערדיגע אויגען און מיט אַ קלינגענדער, גראָבער שטימע.

נאך גאר יונגער הייט האָט מען זי שוין אַרײַנגעשויקט אין אַ געפֿענגניס.
פֿערשטעטה זיך, אַז איהר כאַראַקטער איז ערגער געוואָרען, אָנשטאַט
בעסער צו ווערן.

וואָרים די געפֿענגניסע הרג'ענען אַוועק דאָס מענשליכע געוויסען,
טויטען אָב די געפֿיהלען.

די פֿרויען, וועלכע ווערן פֿער'משפט צו זיצען אין טורמע, קומען אַרויס
פֿון דאָרט צורײַצט און שלעכט.

עס וואָלט אפשר גענוג געווען, אַז אָט די אונגליקליכע וועזענס זאָלען
האַבען „אַ ליכטיגען שטראַהל פֿון דער זונן אָדער אַ וואַרעמען שטראַהל פֿון
ליעכע,“ ווי דער פֿאָעט זאָגט, אום זיי זאָלען ווערן ריכטיגע פֿרויען. נאָר
זייער פֿינסטערע, נאכטליכע עקזיסטענץ פֿערשטעלט זיי דעם שוין פֿון דער
ליעכער זונן און די ליעכע מאַכט זיי פֿאַר אַפֿער!

קלאַרים האָט געהאַט אַ נאָמען פֿאַר אַ זעהר געפֿעהרליכע בריאה.
עס זיינען אַרומגעגאַנגען אויף איהר רעכנונג מורא'דיגע, אונגלייבליכע
געשיכטען.

וואָס האָט מען זיך נישט אָדערצעהלט וועגען איהר! ? צוויי מענער האָט
זי דער'הרג'עט און פֿיעלע פֿרויען האָט זי בעזייטיגט...

הקיצור, קלאַרים איז געווען פֿעררופֿען פֿאַר אַ טייוועל אין מענשען-
געשטאַלט און זאָגאַר איהרע אייגענע קאָמעראַדינען אין געפֿענגניס האָבען
געציטערט פֿאַר איהר.

דאָס ערשטע מאָל, וואָס איך האָב זיך מיט איהר געזעהן, איז געווען
אין הויף, אַ „שוועסטער“ האָט איהר עפעס אויסגערעדט פֿאַר אַ זאָך, וואָס
זי האָט נישט געטהאָן לויט די געזעצע פֿון דער טורמע. קלאַרים האָט שלעכט
פֿערשטאַנען דעם אויסרייד און איז אַרײַפֿגעפֿאַלען מיט כעס אויף דער וועכ-
טערין.

איך בין צוגעגאַנגען צו דער געפֿאַנגענער און האָב איהר געזאָגט:
— הערט אויס, נאָך וואָס דאַרפֿט איהר זיין אַזוי אין כעס? דאָס נוצט
דאָך גאַרנישט.

קלאַרים האָט אַ קוק געטהאָן אויף מיר מיט אַן איראַנישען בליק אין
האַט זיך צושריען אויף'ן קול:

— נאָ דיר אַ נייע צרה! וואָס וויל זי האָבען? וואָס זשע, איך קען
דיך עפעס! ?

אַזוי ווי איך בין אָבער פֿאַרט צוגעשטאַנען צו איהר, האָט זי מיך אָנ-
גענומען ביי דער האַנד.

— הער אויס, — האָט זי געזאָגט — דו הער זיך בעסער אויף אַרײַנצו-
מישען אין מײַנע געשעפֿטען. כ'האָב עס פֿיינט, הערסט דו? די „שוועסטער“
האַט מיר געמאַכט נישט קיין ריכטיגע בעמערקונג; זי זאָגט, אַז איך האָב
אַרויסגענומען דעם שליסעל פֿון שלאָפֿ-זאַאַר. דאָס איז נישט אמת, ניין, ניין,
ס'איז נישט אמת...

און מיט אָנגעצונדענע אויגען פֿאַר כּעס האָט קלאַרים געוווּזען דער אָרעמער „שוועסטער“, א פֿאַר פֿויסטען.

כ'האָב איהר כּמעט מיט געוואַלד אוועקגעצויגען אַן א זייט, און אז מיר זייגען געווען אַליין, האָב איך איהר געזאָגט :

— ס'איז נאַרײַז פֿין אייך וואָס איהר קאָכט זיך אַזוי, צו וואָס נוצען די געשרייען אין קללות ?

— איהר זייט א גוטע, איהר... אָבער נישקשה, דאָס נוצט שוין נאָך גוט, זיי צו צייגען, אז מיר האָבען קיין מורא ניש פֿאַר זיי,

— נו, און דאָן ?

— דאָן... נו, וואָס זשע...

און קלאַרים איז אַנשוויגען געוואָרען.

— איהר זעהט אַלזאָ, אז איך בין גערעכט געווען, — רוף איך זיך אָב צו איהר,

די געפֿאַנגענע האָט מיך אָנגעקוקט און געענטפֿערט :

— איהר... איהר זייט א רעהיגע פֿרוי. ניש אַלע זייגען אָבער אַזוי ווי איהר. איך האָב קיינמאָל ניש געקענט זעהן קיין אונגערעכטיגקייט אין ניש

אויפֿגעבראַכט ווערן דערפֿון...

כ'האָב א שמויכעל געטהאָן און געענטפֿערט :

— פֿאַרהאַן פֿעלע, ווען מען מוז קענען אַריבערטראָגען די אונגערעכט-טיגקייטען; דאָס שטערט פֿונדעסטוועגען ניש צו טהאָן אַלעס מעגליכע, אום

זיי צו בעקעמפֿען,

קלאַרים האָט ניש פֿערשטאַנען וואָס איך האָב געזאָגט.

און זי האָט זיך אַליץ ניש אויפֿגעהערט צו קאָכען.

ענדליך האָט זי מיר אַרײַנגעקוקט גלייך אין פנים אַרײַן און געפֿרעגט :

— אָבער ווער זייט איהר פֿאַרט, איהר ?

— איך בין לואיזע מישעל.

— לואיזע מישעל ! — האָט קלאַרים א געשריי געטהאָן. — דאָס האָט

איהר עס אונטערגעצונדען אַלע פֿיער עקען פֿון פֿאַרײַן אין דער צייט פֿון דער קאַמונע ? אייך האָט מען עס פֿערשיקט קיין ניי-קאַלעדאָניען ?

— ס'איז אמת, אז מען האָט מיך פֿערשיקט קיין ניי-קאַלעדאָניען, —

האָב איך געענטפֿערט — אָבער איך האָב אין ערגעץ קיינמאָל קיין שרפה ניש געמאַכט,

— וואָס הייסט ? מען האָט דאָך אייך גערופֿען די אונטערינדערקע...

כ'געדיינקט עס גאנץ גוט, כ'בין נאָך דאָן געווען א קליין מיידעלע, אָבער איך געדיינקט עס נאָך ווי היינט. וואָס הייסט, אויב איהר האָט גאַרנישט גע-

טהאָן, טאָ פֿאַר וואָס זשע האָט מען אייך פֿערשיקט ?

— בלויז דערפֿאַר וואָס איך האָב געקעמפֿט מיט מיינע ברודער פֿאַר

דעם זיעג פֿון דער גערעכטיגקייט.

קלארים האָט געפֿענט אַ פֿאַר גרויסע אויגן.
כ'האַב געזעהן, אַז זי בעגרייבט נישט אויף ריכטיג דעם זינן פֿון מיינע
ווערטער, און איך האָב איהר אויף גיך געגעבען אַ קורצע לעקציע פֿון
מענשליכקייט...

אַז איך האָב געענדיגט, האָט זי מיר אָנגענומען פֿאַר די הענד אין
געזאַגט:

— ס'איז ווירקליך וואָהר דאָס וואָס איהר האָט נאָר וואָס געזאָגט.

יא, די נויטה איז די אורזאַכע פֿון אַלצדינג...

ווען נישט די נויטה, וואָרט איך דען געווען דאָ?

אַט זעהט, איך, וואָס איך רייד דאָ איצט פֿאַר איך, וואָלט אָהן צו זיי-
פֿעל געווען אַ פֿרוי גלייך מיט אַרע אַנדערע, ווען איך וואָלט בלוז געהאַט
די מעגליכקייט צו פֿערדיענען מיין שטיקעל ברויט דורך אַרבייט.

אַכער אין פֿאַרוי איז דאָס לעבען אַזוי שווער, און אַהויז דעם מוז איך
איך זאָגען, אַז איך האָב זיך נישט געלערנט קיין שום מלאכה. איך האָב
מיין גאַנצע יוגענד פֿערבראַכט אין די קינדער-געפֿענגניסע. מען האָט מיר
צייטענוויז געוויזען ווי אַזוי צו גייען, נאָר אַזוי ווייניג.

און קלאַרים האָט איינגעבויגען דעם קאָפּ און געשוויגען.

— אייערע עלטערן האָבען, הייסט עס, זיך גאַרנישט אָבגעגעבען מיט
איך אין אייערע קינדער-יאָהרען?—האַב איך געפֿרעגט.

— מיינע עלטערן! זיי פֿלעגען אַרומגעהן גאַנצענע טעג פֿער'שכור'-
טערהייט.

איינמאָל, ווען מיין פֿאָטער איז געווען טויט-שכור, האָט ער ערמאָרדעט
מיין מוטער...

מען האָט איהם פֿערשיקט אויף קאַטאָרגע.

און איך בין געבליבען אַלזין.

כ'האַב אפילו נישט געהאַט קיין קרוב, וואָס זאָל מיך אַרייננעמען צו זיך,
מען האָט מיך אַלזאָ אָבגעגעבען, אין „אַסיסטאַנס פּובליק“, צוזאַמען
מיט אַלע פֿערלאָזענע קינדער.

אַז איך בין אַלט געווען דרייצעהן יאָהר, האָט מען מיך אַוועקגעשיקט
אין אַ פֿאַרמע אַרום פֿאַרוי.

די בויערן, אין וועמעס הענד מען האָט מיך איבערגעגעבען, זיינען גע-
ווען גראָבע, ברוטאלע מענשען.

זיי פֿלעגען מיך שלאָגען מכות רצח און האָבען מיר כמעט גאַרנישט
געגעבען צו עסען.

נו, איז מיר ענדליך נמאס געוואָרען אַזאָ לעבען. איינמאָל האָב איך
געלייגט די האַנד אויף זייערע עטליכע פֿראַנק אין בין אַנטלאָפֿען דערמיט
קיין פֿאַרוי.

פֿערשטעהט זיך, אַז מען האָט מיך באלד געכאַפט און מיך אַריינגע-

זעצט אין טורמע. דאָרט האָב איך זיך בעקענט מיט עטריכע פֿרויען, וועלכע האָבען מיך אַרויפגעפֿיהרט אויף דעם וועג, וואָס איך געה איצט. איך בין געוואָרען אַ גאָסען-פֿרוי.

וואָס האָב איך אנדערש געקענט טהאָן. כ'האָב עס אָדאי נישט גע-וואָלט...

אין דעם מאָמענט האָב איך בעמערקט, ווי די טרעהרען האָבען זיך געשטעלט קלאַריס'ן אין די אויגען.

— אזוי בין איך געוונקען פֿון טאָג צו טאָג, — האָט זי ווייטער געזאָגט — און איצט וואָרט איך, מען זאָל מיך אָבשיקען אין אַ צענטראַל טורמע — אויף צעהן יאָהר צייט.

און זי האָט מיר דערצעהלט, וואָס מיט איהר האָט געטראָפֿען. אין אַ מאָמענט פֿון אויסערגעווענהליכער אויפֿרענונג, און זעלבסט פֿערטהיידונג, האָט זי געכאַפט אַ מעסער אין געשטאַכען דעם קלעגליכען כּוהר, וועלכער האָט געשפּיעלט די ראַלע פֿון איהר „בעשיצער“.

פֿון יענעם טאָג אָן זיינען מיר געוואָרען שטאַרק בעפֿריינדעט און וואָס ווייטער האָב איך אַלץ מעהר אויסגעפֿינען, אַז דויע „שרעקליכע בריאה“ איז גאָרנישט געווען אזוי שרעקליך, אַז אין גרונד גענומען איז זי געווען אַ נאַ-איוועס וועזען מיט אַ קינדערש האַרץ.

ווען מען האָט איהר אָבגעשיקט קיין קלערמאַן, וואוהין איך האָב גע-דאַפֿט נאָכקומען אין אַ קורצער צייט אַרום, האָט זי מיך ליידענשאַפֿטליך אומ-אַרמט און מיר געזאָגט:

— אַדויע! כ'ווייס נישט, צי מיר וועלען זיך נאָך ווען עס איז זעהן, נאָר גרויבט מיר, אַז איך וועל אייך קיינמאָל נישט פֿערגעסען. איהר זייט די אייג-צייגע, וואָס האָט מיט מיר גערעדט ווי אַ מענש... אַה, ווען איך וואָלט גע-האַט אַזאַ מוטער ווי איהר זייט!

VI

אַ בונט אין „סאַן לאַזאַ“.

נאָר וויאָלאַן האָט מיך אַלץ נישט אַרויסגעלאָזט פֿון אויג, וויאָלאַן, דער פֿערפֿלוכטער וועכטער, וועלכער האָט געשוואָרען מיך צו פֿערניכטען.

ז. הענדיג, אַז איך בין די פֿריינדין און די אָנפֿערטריטע פֿון די אונג-גליקליכע פֿרויען, וואָס איך האָב געהאַלטען פֿאַר די אָפֿער פֿון'ם לעבען, האָט ער אויסגעשראַכט אַ מוראדיגען בלבל.

איינ אַוונט האָב איך בעמערקט אַ שטאַרקע אויפֿרענונג צווישען מיינע קאַמעראַדינען.

עס האָבען זיך געבינדעט קליינע גרופּקעס; מען האָט זיך געשושקעט און איבערגעוואונקען זיך איינע מיט די אנדערע.

ס'האָט זיך עפעס געהאַלטען אין צוגרייטען.
איך בין צוגעגאַנגען צו איינער פֿון די געפֿאַנגענע אין איהר געפֿרענט :
וואָס טהוט זיך דאָ ?
— שש!—האָט זי מיר געענטפֿערט—איך וועל עס אייך באַלד ער-
קלעהרען, אין שלאָפֿצימער.
ענדליך האָט געקלונגען דער גלאַק.
מיר האָבען זיך אויסגעשטעלט אין דער רייע און זיינען שטילערהייט
ארויף די הילצערנע טרעפּ, וואָס האָבען געפֿיהרט צום גרויסען צימער, וואו
מיר פֿלעגען שלאָפֿען.
וויאָלאַן האָט אונז נאָכגעקוקט. דאָס איז זיין שטייגער געווען יעדען
אָוועג. ער פֿלעגט זיך בעהאַלטען ערגעץ אין אַ פֿערשטעלטען פּלאַץ, קו-
קען אויף אונז אין פֿערצייבענען די נעמען פֿון די, וועלכע האָבען גערעדט
און זיך גע'סוד'עט איינע מיט די אַנדערע.
נאָר צו זיין גרויסען בעדויערן איז יענעם אָיווער נישט געווען וועמען צו
בעשטראַפֿען.
די געפֿאַנגענע האָבען זיך אַלע געהאַלטען אויסערגעוועהנליך רוהיג,
דער וועכטער האָט אונז בעגלייט ביז צו דער טהיר פֿון שלאָפֿצימער,
דאָרט האָט ער זיך אָבגעשטעלט.
מיר זייגען שוין מעהר נישט געווען אונטער זיין השגחה.
דאָרט האָבען די „שוועסטער“ איבערגענומען די אויפֿזיכט איבער אונז.
אַז מיר זייגען אַלע געלעגען אין די בעטען, האָט מען פֿערלאָשען די
לאַמפען און אין שלאָפֿזאָאל האָט געהערשט אַ געדיכטער הושך.
כִּ׳האָב שוין אַנגעפֿאַנגען איינצורעמלען, מיט אַמאָל האָב איך דער-
פֿיהלט, ווי אימיצער ציהט מיר ביים אָרם,
— וואָס ווילט איהר פֿון מיר?—האָב איך געפֿרענט שטילערהייט.
די געפֿאַנגענע, וועלכע איז געווען לעבען מיין בעט, האָט אַ מורמעל
געטהאָן :
— ווילט איהר אונז העלפען בעפֿרייען איינע פֿין אונזערע קאָמעראַ-
דיגען ?
— וועלכע?—האָב איך אַ פֿרעג געטהאָן.
— מעלאַני... איהר ווייסט דאָך, די וואָס וויינט שטענדיג,
— מיט פֿערגניגען, אָבער מיט וואָס קען איך אייך העלפען ?
— אַט וואָס : הינטער אייך איז פֿאַרהאַן אַ פֿענסטער, אַ פֿערשלאָסען-
נעס פֿענסטער, וואָס מיר האָבען געפֿנען אַ מיטעל ווי צו עפענען, שטעהט
אויף, וועלען מיר שטילערהייט אָברוקען אייער בעט, מען מוז זיין פֿאַרויכטיג,
איהר פֿערשמעהט ? ווייל די שוועסטער ראָואַליע, וועלכע שלאָפֿט דאָרט ביים
עק פֿון שלאָפֿצימער, האָט זעהר אַ לייכטען שלאָף.
כִּ׳האָב זיך גלייך אויפֿגעהויבען און מיט דער הילף פֿון דער געפֿאַנגענע-

נדר האב איך אויפגעהויבען מיין בעמעל און עם אוועקגעשטעלט עטליכע מעטער ווייט פֿין דעם פלאץ, וואו ס'איז געשטאנען, דערנאָך האָט מיין חבר'טע מיט אַ מערקווירדיגער געשיקטקייט און גאנץ שטיל אויפגעפֿענט דאָס פֿענסטער.

דאָס דאָזיגע פֿענסטער איז אַרויס אין אַ געסעל לעבען פֿאַכורג, סאָן דעני" און איז געווען פֿעראַייניגט מיט אַן אייווערנעם לייטער, וואָס האָט גע- דיענט פֿאַר די אַרבייטער אַרויפֿצוגעהן אויפֿ'ן דאָך פֿון דער טורמע.

ס'האָט זיך געפֿאָדערט אַ ווירקליכער קראַזש צו ריווקירען און זיך אַרונ- טערלאָזען אויף דיווען לייטער, בתּמת אונזער שלאָפֿצימער האָט זיך געפֿינען אויפֿ'ן זעקסטען עטאָזש.

אין דער פֿינסטער האָט די, וואָס האָט זיך געוואָלט איינשטעלען און אַרונטערלאָזען זיך אויף דיווען לייטער, געקענט גאנץ לייכט אַרונטערפֿאַלען אויף גר ערד.

נאָר מעלאַני איז געווען אַ מומהיגע פֿרוי.

זי האָט מיר וויפֿיעל מאָל געוואָנט, אַז זי וועט זיך גיכער געהמען דאָס לעבען, איידער זיך לאָזען אָבפֿיהרען אין אַ צענטראַל-טורמע. זי האָט אַלזאָ בעסער אויסגעקליבען די ריווקע פֿין אַן אַנטלויפֿען, וואָס איז געווען פֿער- בונדען מיט אַזאָ מין געפֿאהר, איידער צו בלייבען אין געפֿענגניס.

פֿאַרהאָן פֿרויען, וואָס האָבען אַוויפֿיעל קראַזש און ענטשלאָסענקייט ווי געוויסע מענער.

באַלד האָב איך דערהערט אַ לייכטען גערויש.

דאָס איז געווען מעלאַני, וועלכע איז צוגעקומען צום פֿענסטער.

צוערשט האָט זי אַ טאָפּ געטהאָן מיט דער האַנד דעם אייווערנעם ליי- מער, דערנאָך האָט זי שטילערהייט געוועגט:

— אַדיע, מיינע פֿריינדיגען... אַ דאַנק!

און זי האָט זיך גענומען אַרונטערלאָזען מיט ענטשלאָסענהייט.

עטליכע סעקונדען זיינען מיר געבליבען שטעהן און מיר האָבען זיך צו- געהערט מיט פֿערקלעמטע הערצער, ציטערנדיג מיט אַלע אונזערע גליעדער. יעדע רגע האָבען מיר ערוואַרט צו הערען דעם גערויש פֿון אַ פֿאַל...

אַ מוראָדיגע, פֿערצוויפֿעלטען געשרוי.

ב'האָב זיך אָנגעבויגען איבער'ן פֿענסטער און געקוקט און געקוקט,

טאַמער וועל איך קענען בעמערקען די געשטאַלט פֿון דער אונגליקליכער.

נאָר איך האָב גאָרניט געזעהן.

מעהר ניט, דער לייטער, וועלכער האָט זיך געשאַקעלט, האָט געצויגט,

אַז מעלאַני האַלט נאָך אַלץ אין אַרונטערגעהן.

מיט אַמאָל האָט זיך פֿין הויף אויפֿגעהויבען אַ שרעקליכער געשרוי און

מיר האָבען דערהערט די דאָזיגע ווערטער:

— אַה, גנב'טע! אַה, באַנדישקע! ב'האָב אייך געפֿאַקט... איהר האָט

אודאי געמיינט, אז מען קען ארויסגעהן פֿון דאָנען אזוי לייכט ווי פֿון אַ
האַטל... נאָ, נאָר נישט געבונטעוועט זיך, קומט מיט מיר.
דערנאָך האָט זיך געהערט אַ גערויש, אַ ראַנגלעריי, אַ געוויין און גע-
בעט, דאָן איז געוואָרען שטיל...

כ'האַב אויף גיך פֿערמאַכט דאָס פֿענסטער, און מיט דער חילף פֿון אַ
געפֿאַנגענע האָב איך צוריקגעשטעלט מיין בעט אויף זיין אָרט.
די שוועסטער האָט זיך נישט אויפֿגעכאַפט.
מיר האָבען יעדע רגע ערוואַרט דעם בעזוך פֿון אַ וועכטער, נאָר די
נאַכט איז אַריבער שטיל.

אין דער פֿריה, ווי מיר זיינען נור אַרונטער אין הויף פֿון דער טורמע,
האַט אונז דער אויבער-וועכטער געהייסען זיך אויסשטעלען אין ציווי רייהען
אזוי ווי סאָלדאַטען, אין דערנאָך האָט ער געזאָגט:

— די פֿין איך, וועלכע האָבען געהאַלפֿען דער געפֿאַנגענער מעלאַני
ברעזשאַן אַנטלויפֿען, זאָלען אַרויסגעהן פֿון די רייהען.
קיינער האָט זיך נישט געריהרט פֿין אָרט.

— איהר האָט מיך פֿערשטאַנען, צי נישט? — האָט דער וועכטער ווי-
דערהאַלט.

מיר האָבען קיין ריהר נישט געטהאָן מיט קיין אבר.
— אַה, אזוי נאָר? — האָט דער אויבער-וועכטער געשריען — נוט, איהר
וועט באַלד זעהן, אז איך ווייס, ווער ס'איז די הויפט שולדיגע. לואיזע מי-
של, אַהער געהט!

כ'האַב געפֿאַנגט.
— וועט איהר אָבליקענען, אז איהר האָט אָנטהייל גענומען אין דער
קליינער סצענע פֿון דער נאַכט?

— כ'הויב נישט אָן וויסען, וואָס איהר מיינט דאָ צו זאָגען.
דער געפֿענגניס-וועכטער האָט אַרויסגעפֿלאַצט מיט אַ געלעכטער. דער-
נאָך, אז ער האָט זיך נישט אויסגעלאַכט, האָט ער מיט אַ גראַבער שטימע
געזאָגט:

— איהר האַרט אונז ווירקליך פֿאַר צו נאַאיוו... אַט אַפֿנים איהר מיינט,
אז מיר זעהען גאַרנישט און מיר הערען גאַרנישט. נאָ, לאַמיר איך זאָגען,
אז מיר האָבען שוין פֿין נעכטען אָווענד אָן געוואוסט וואָס עס פֿלאַנעוועט
זיך דאָ. אַ וועכטער האָט זיך אונטערגעהערט צו אַ וויכטיגען געשפרעך
צווישען אייך און דער געפֿאַנגענער מעלאַני.
דאָס איז ווירקליך צופֿיעל! — האָב איך אַ געשריי געטהאָן אויסער
זיך פֿאַר בעס.

— אַה, מאַכט זיך נאָר נישט אזוי חס'עוואַטע. מען קען איך, נישקשה,
מען ווייס וואָס פֿאַר אַ ברען איהר זייט... יאָ, איך האָב געזאָגט און איך
ווידערהאַל עס נאָך אַמאָל: דאָס האָט איהר עס געמאַכט אין האַנד מיט

מעלאנין. נאך בעסער: איהר האָט עס איהר אויפגעגעבען די גאַנצע אידעע צו אַנטלויפֿען... זי האָט גאַרניט געטראַכט דערפֿון, די אָרעמע פֿרוי. נאָר איהר האָט איהר אַרײַנגעגעבען אַזױפֿעל מיט, אַז זי איז ענדליך מרוצה געױאַרען דערױף.

כ'האָב זיך ניט געקענט אײַנהאַלטען, בין צוגעגאַנגען צום אױבער-וועכטער און איהם אַרײַנגעזאָגט גלייך אין צורה אַרײַן:

— דאָס אַלעס איז פֿאַלש, פֿאַלש, איהר הערט? כ'האָב ניט אָנגעהױ-בען װײַסען פֿון קײן זאַר, און ניט אײַך האָב דאָס צוגערעדט מעלאַנין צו אַנטלױפֿען. אײַבערײַגענס, װאָס פֿאַר אַן אײַנטערעס האָב אײַך דען געהאַט איהר צו געבען אַזעלכע עצות?

— װאָס װײַס אײַך? איהר װײַט אַ בײַזער גײַס, װײַט איהר... אַ צו-בונטעוועטע. איהר קענט זיך ניט פֿיהלען גליקליך נאָר דאָן, װען אײַך ניט זיך אײַן צו מאַכען אונאַררײַנגען...

כ'האָב אַ ציה געטהאָן מיט די פֿלױצעס און בין צוריק אַרײַן אױף מײַן פֿלאַץ אין דער רײַהע.

דער אױבער וועכטער האָט נאָך געהאַלטען אין אײַן רײַדען װײַטער.
— יאָ, יאָ, — האָט ער געזאָגט — מען קען אײַך... איהר מאַכט זיך כלומרשײַט פֿאַר אַ הײַליגע, נאָר אין גרונד גענומען װײַט איהר קנאַפּ װאָס װערט.

— כ'בין װערט מעהר פֿון אײַך, — האָב אײַך אַ געשרײַ געטהאָן.

— װאָס האָט איהר געזאָגט?

— אַז איהר האָט ניט געהערט, איז ניט!

איצט איז דער וועכטער געוואָרען מלא רצײַה.

— זי בעליידיגט מײַך! — האָט ער געשרײַען — איהר האָט געהערט? זי

האָט מײַך בעליידיגט, אָבער דאָס װעט ניט אַרײַבערגעהן אַזױ גלאַט!

און זיך װענדענדיג צו צװײ װעכטער, האָט ער געזאָגט:

— נעהמט אָט די פֿרוי און פֿיהרט זי אַרונטער אין קעלער... אײַך װעל

צושיקען אַ בעריכט צום דירעקטאָר פֿון טורמע, מײַר װעלען זעהן, צי די גע-פֿאַנגענע װעלען בעל הבית/עװען דאָ...

ניט קוקענדיג אױף מײַנע פֿראַטעסטען האָט מען מײַך אַרונטערגעפֿיהרט

אין קעלער און דאָרט האָט מען מײַך אַרײַנגעזעצט אין אײַנעם פֿון די פֿײַ-סטערע קאַרצעס, װאָס מען האָט געהאַלטען פֿאַר די „געפֿעהרליכע“ גע-

פֿאַנגענע.

כאָטש אײַך האָב גענוג געדולד געהאַט אַרײַבערצושראַגען אַלערלײ אונ-

גערעכטיגקײַטען, בין אײַך זיך מודה, אַז דאָס מאָל בין אײַך געווען אױסער זיך פֿאַר צאָרן.

און ס'איז געווען פֿאַר װאָס.

אײַך בין שװן אױסגעווען אין מעהרערע געפֿענגניסע, נאָר אַזעלכע װילרע הײַוה װי די װעכטער פֿון „סאַן לאַזאַר“ האָב אײַך ניט בעגעגענט.

דער דירעקטאָר פֿון דער טורמע פֿלעגט זיך אין גאַנצען פֿערלאָזען אויף זיי, וואָס זיי פֿלענען טהאָן אזוי געווען גוט, און זיי האָבען אָבגעטהאָן די גרעסטע נידערטרעכטיגקייטען.

כ'האָב מיט מיינע אייגענע אויגען געזעהן, ווי אַ וועכטער פֿון „סאַן-לאַזאַר“ האָט נעשלאָגען מכוח רצח אַן אָרעמע פֿרוי, וועלכע האָט ניט גע-וואָלט אויסקעהרען אַ קאָרידאָר.

צוויי טעג בין איך געזעסען אין קארצער איירער דער דירעקטאָר האָט מיך געשיקט רופֿען.

ענדליך, אין אַ נאַכמיטאָג, איז געקומען אַ וועכטער און האָט מיך אוועקגעפֿיהרט צום פֿריין, וועלכער האָט מיך אויפֿגענומען מיט אַ בייזען בליק. — אַה! שוין ווידער אַמאָל איהר, — האָט ער זיך אָבגערופֿען. — ווי עס ווייזט אויס, האָט איהר אָבגעמאַכט ביי זיך ניט אַנדערש נאָר אַריינבריינגען אייערע דעוואָלוציאָ-ערע אידעען אַהער אין טורמע. אַנומאָל האָט איהר פֿערזעט אין אַלע ווינקעלאַך אַנאַרכיסטישע בריעף, איצט האָט איהר זיך גענומען פֿריידיגען אונגעהאָרכזאַמקייט און אונגאַרדנונג. כ'האָב דאָס מויל ניט געעפֿענט.

וואָס האָב איך געקענט ענטפֿערן אויף אַזאַ לעכערליכע רעדע? ... דער דירעקטאָר איז געוואָרען אינגעדולדיג, האָט דערלאָנגט אַ מורא-דיגען זעין אין טיש און אַ געשריי געטהאָן:

— אָבער וואָרום שווייגט איהר? רעדט, ענטפֿערט, זאָגט עפעס!
— וואָס ווילט איהר איך זאָל אייך זאָגען? — האָב איך געענטפֿערט. — ווי עס ווייזט אויס, האָט איהר געגען מיר אַ פֿאָראורטהייל.

— אַ פֿאָראורטהייל? קיינמאָל ניט! — האָט דער דירעקטאָר געענטפֿערט. — פֿריהער פֿון אַלצדינג ווּך איך צו זיין גערעכט, פֿערשטעהט איהר? ... קיינער פֿון די, וואָס געפֿינען זיך דאָ אין טורמע, קען ניט זאָגען, אַז איך בין ווען עס איז געווען גוט צו איינעם אויפֿ'ן רעכנונג פֿון'ם צווייטען.

— נו, אויב איהר ווירט מיך אויסהערן, — האָב איך געזאָגט — האָף איך, אַז איהר וועט זיין געצוואונגען צו אַנערקענען, אַז אייערע בעאַטשע האָבען בעגאַנגען געגען מיר אַ ווירקליכע אונגערעכטיגקייט, קידם כל, לאָמיר אייך זאָגען, אַז די וועכטער אייערע קוקען אָבסאָלוט ניט אויף אייערע בע-פֿעהלען...

— וואָס הייסט? — האָט דער דירעקטאָר אַ געשריי געטהאָן אין אזוי גע-וואָרען אַלערליי קוליערען.

— כ'זוועל עס אייך גלייך ערקלעהרען: אייער נעכטען האָט אַ וועכטער זיך גענומען דאָס רעכט מיך צו בעשטראַפֿען אָהן אייער וויסען. מיט ברו-טאַלמעט האָט ער מיך אַ נעהם געטהאָן און מיך אַרונטערגעפֿיהרט אין קעלער, וואו מען האָט מיך אַריינגעזעצט אין אַ פֿינסטערן קעמערל. איך

צווייפעל זעהר, צי ער האָט אייך אַפֿריהער אָנגעפֿרעגט, אויב ער זאָל עס
טהאָן.

— איהר האָט דעם דאָזיגען וועכטער פיגע בכבוד געווען, איהר האָט
איהם בעליידיגט, דערפֿאַר האָט ער אייך בעשטראָפֿט אין איו דערנאָך גע-
קומען מיר אָבעבען רעכנינג וועגען דעם וואָס ער האָט געטהאָן.

— און איהר האָט איהם געגעבען רעכט, פֿערשטעהט זיך...
— ווי זשע דען האָב איך געדאַרפֿט טהאָן? אַ געטרייער דיענער קומט
צו געהן און דערזעהלט מיר וועגען אַ ספּאַנראָל, צו וועלכען ער האָט גע-
מוזט מאַכען אַ סיף...

— און אַ שטייגער אז דער דאָזיגער מאַן האָט ליגען געזאָגט?
— נו יאָ, כּווייס שוין; איהר וועט מיר אַרדאי דערזעהלען, אז איהר
זייט אַן אָפֿפֿער, אַן אָרעמער אָפֿפֿער, נאָך וועלכען אלע וועכטער פֿין „סאַן
לאַזאַר“ יאָגען זיך נאָך אַהן אַ שום אורזאַכע... איך קען דעם דאָזיגען
פּוּמון.

— הערט אויס, — האָב איך זיך אָנגערופֿען. — ווי איך זעה, זייט איהר
ניט אַ האָר בעסער פֿין די אַנדערע דירעקטאָרען פֿון די געפֿענגניסע; איהר
אונטערשטיצט אייערע וועכטער זאָגאַר ווען זיי בעגעהן געמיינהייטען, נו גוט,
האָב איך מעהר ניט וואָס צו ריידען מיט אייך. הייסט, מען זאָל מיך צו-
ריקפֿיהרען אין קאַרצער.

דער דירעקטאָר האָט מיך אָנגעקוקט, האָט צוזאַמענגעלייגט די אָרעמס,
אַ ציה געטהאָן מיט די פֿלויצע און געזאָגט:

— אָבער פֿאַרוואָס רעדט איהר ניט? ערקלעהרט זיך. אייב איך וועל
געפֿינען, אַז אייערע רייד האָבען אַ זינג, וועל איך מאַכען אַן אינטערזוכונג,
אין איהר מענט זיכער זיין, טאָמער האָט דער וועכטער ליגען געזאָגט, וועל
איך איהם ניט שאַנעווען...

— נין, פֿאַרהאָן דאָ אַ וועכטער מיט'ן נאָמען וואָלאָן, וועלכער יאָגט
מיך ווי אַ ווילדע חיה...

דער דירעקטאָר האָט אַרויסגעפֿלאַצט מיט אַ געלעכטער:

— איהר ריידעט פֿון אַ פֿערפֿאַלגונגס-שגעון, כּוועה שוין, וואָרים וואָס
קען דער דאָזיגער וועכטער דען האָבען צו אייך?

— כּ'קען זיך מיט איהם נאָך פֿון דער צייט, ווען איך בין געווען אין
דער טורמע פֿון אָבעריוו, וואו מיר האָבען ניטגעלעכט פֿריעדליך... ניט לאַנג
צוריק האָט ער געהאט אַ שטיקעל אָבשניט פֿין די געפֿאַנגענע צוליעב אַ
אינטריגע, וואָס ער האָט אויסגעאַרבייט געגען מיר, און ער קען עס מיר
בשום אופן ניט מוחל זיין.

— יאָ, יאָ, כּווייס שוין... כּ'קען דעם אָנפֿאַנג פֿון דעם בונט, וואָס
איהר האָט אָרגאַניזירט דאָ.

— איהר זעהט שוין, אז נאָך אידער איהר האָט מיך אויסגעהערט,
ווייסט איהר, אז איך בין שולדיג. לוינט זיך נאָך צו ריידען ווייטער?

- יא, יא, רעדט ווייטער.
— איהר ווייסט דאך וואהרשיינליך אז איינע פֿון די געפֿאָנגענע מיטן נאָמען מעלאַני האָט געמאַכט אַ פֿערזוך צו אַנטלויפֿען?
— יאָ.
— מען האָט זי אַרעסטירט.
— כּווייט עס.
— נו, אָבער דאָס וואָס איהר ווייסט אפשר ניט איז, אז מען האָט מיך כּעשולדיגט, אז איך האָב איהר געהאַלפֿען דערצו.
— וואָס איז דער וואונדער, אז מען האָט עס געטהאָן? ס׳איז פֿאַרהאַן גענוג אורזאַכען, דאָס צו גלויבען, אויב צו צוקומען צום פֿענסטער, פֿין וואָ- נעס זי איז ארויס, האָט מעלאַני געמוזט פֿערבייגעהן לעבען איך, איבער- שטעלען אייער בעט איהר וועט האָך צוגעבען, און דאָס איז גאָרניט גינסטיג פֿאַר איך... איך זאָג ניט, אז איהר האָט איהר, צוגערעדט דערצו, נאָר איך גלויב, אז איהר האָט איהר געהאַלפֿען.
— אייערע וועכטער כּעהויפטען, אז איך האָב מעלאַנין אויפֿגעגעבען די אידעע צו אַנטלויפֿען.
מען האָט איך אָפֿט געזעהן אַרומגעגעהן מיט איהר, איהר זייט געווען איהר בעסטע פֿריינדן, ס׳געשיקט זיך דאָך ניט, אז זי זאָל איך גאָר- נישט האָבען געזאָגט כּכה איהר פֿלאַן.
— דאָך האָט זי מיר גאָרנישט געזאָגט.
— נאָ, האָט זיך דער דרעקטאָר אָבגערופֿען מיט אַ שמייכל, — גיט צי, אז איהר האָט געוואוינט פֿון דעם פֿלאַן איהרען.
— דאָס וואָלט געהייסען זאָגען אַ ליגען, נאָר לאַמיר שוין אָנגעהמען, אז איך האָב יאָ געוואוסט, איז וואָס?
— האָט איהר געהאַט אַ גאַנץ איינפֿאַכע זאַך צו טהאָן.
— דהיינו?
— קומען צו מיר...
— און?
— און מיר אַלעס דערצעהלען.
איך בין געוואָרען אויסער זיך פֿאַר כּעס.
צוגעהענדיג גאַנץ נאָהענט צום דירעקטאָר האָב איך איהם אָנגעקוקט מיט אַ קאלטען בליק און אַ געשריי געטהאָן:
— מיין הערר, אַפֿנים איהר קענט מיך ניט! כ׳האָב געמינט, אז איהר האָט מיך געקענט אורטהיילען נאָך מיין פֿערגאַנגענהייט; כ׳האָב גע- רעכענט, איהר וויינט, אז לואיווע מישעל איז ניט פֿעהיג צו בעגעהן אזאַ פֿייגהייט. כ׳זעה, אז איך האָב אַ טעות געהאַט, נו גוט, הייסט מיך אָבפֿיה- רען צוריק און פֿינסטערן קעמערל, ס׳איז מיר אַסך ליעבער איידער זי הערען אַזעלכע רייד פֿון איך.

דער דירעקטאר האָט אַ נאַרישען שמיבעל געטהאָן, ער האָט זיך, ווייזט אויס, געפֿינען אין אַ זעהר ניט בעקוועמער לאַגע.

— נא, נא, — האָט ער געזאָגט, — לאַמיר ניט ריידען מעהר דערפֿון. דאָס, וואָס איך האָב אייך געזאָגט, האָט קיין שום וויכטיגקייט ניט, אין אלגעמיין איז דאָ דער איינפֿיהר, אַרויסצוקריגען נעוויסע זאכען פֿון די געפֿאַנגענע... נאָר ווי באלד איהר ווילט ניט פֿערשטעהן, אַז די אַרמיניסטראַציע גוימיגט זיך אַמאָל אין הילף ..

— גענוג, מיין הערר! — רעדט מיט מיר מעהר ניט דערפֿין; איהר מאַכט מיר בלויז אָן קרייניג דערמיט, איהר קענט ריזען מיטעל בענוצען מיט איי. ערע וועכטער, אָבער ווייסט, אַז די, וואָס איז געווען פֿערשיקט אין ניי קא- לעדאָניען אין איז איצט אין געפֿענגניס פֿאַר איהרע אידעען, קען ניט האָבען קיין שפּיאַנסקע נשמה...

דער דירעקטאר האָט זיך אַרומגעקוקט, אַז ער איז אַוועק אַביטעל צו ווייט און ער האָט געזוכט צוריקבאָפען זיינע ווערטער.

— דאָס, וואָס איך האָב אייך געזאָגט, איז געווען בלויז אייך אויסצו- פּרוּוואַנען, — האָט ער געזאָגט, — ניי, איך זעה, אַז מען האָט אייך ריכטיג פֿאַר- געשטעלט פֿאַר מיר; אַז איהר זייט ווירקליך אַן ענערגישע פֿרוי, יא, אַ זעהר ענערגישע, אַלאָ, איהר דאַרפֿט זיך ניט ערגערן אַווי. איך געהם אַרונטער אייער שטראָף, זייט איהר צופֿריעדען?

— כִּ׳האָב ניט פֿאַרוואָס צו זיין צופֿריעדען... מען האָט מיך בעשטראַפֿט אונגערעכטערהייט. איהר זייט מבטל דיזע אונגערעכטקייט, איהר טהוט אַלואָ בלויז אייער פֿליכט... אָבער דאָס איז נאָך ניט גענוג.

— אַה! וואָס נאָך?

— איך האָף, אַז איהר וועט מכבד זיין דעם בחור, וואָס האָט מיך געהייסען אַרונטערפֿיהרען אין קאַרצער אָהן אייער וויסען, ווי ער פֿערדיענט. — דאָס איז אַ גאַנץ אַנדער זאַך, בענוגענט זיך דערווייל דערמיט וואָס איהר זייט פֿרוי,

— פֿרוי! — האָב איך זיך אָבגערופֿען מיט אַ שמיבעל.
— יא, — האָט געענטפֿערט דער דירעקטאר — ס׳ירען איהר ווילט בעסער געהן צוריק אין פֿינסטערן קעמערל...

כִּ׳האָב גאַנטיג געענטפֿערט דערויף און אונזער געשפרעך האָט זיך דערמיט געענדיגט.

דער דירעקטאר פֿון „סאַן לאַזאַר" האָט אַלואָ איצט געוואוסט אויף ריב- מיג ווער און וואָס איך בין, און אויך איך האָב איהם דערקענט; ער איז ניט בעסער און ניט ערגער געווען פֿון אַלע אַנדערע געפֿענגניס-דיירעק- טאָרען...

נאָר לאַמיר דאָ גלייך זאָגען, אַז דיזער מאַן איז בלויז געווען אַ פֿראַ- וויזאָרישער דירעקטאר. דער ריכטיגער שעה פֿון „סאַן לאַזאַר" איז גראַד דאָן

געווען אַבוועזענד פֿון פֿאַריוו, ווי מען האָט מיר דערזעהלט איז דאָס געווען אַ „זעהר אינטעליגענטער“ מאַן און דערצו נאָך אַ... פֿילאַנטראָפּ, ס'זײַט מיר באַנג, וואָס איך האָב קיין געלעגענהייט ניט געהאַט זיך מיט איהם צו בעקענען.

עס וואָלט פֿשוט געווען אינטערעסאַנט צו זעהן, ווי ווייט די פֿילאַנטראָפּיע פֿון אַ געפֿענגניס-דירעקטאָר קען געהן...

אַכט טאָג צײַט האָט אין דער טורמע פֿון „סאַן לאַזאַר“ געהערשט אַן ערשטײַגענדע שטילקײַט.

די געפֿאַנגענע זײַנען געווען רײַהיג, אונטערוואַרפֿען און די וועכטער האָבען, צו זײַער גרעסטען בעדויערן, ניט געהאַט קיין שום פֿריטשיגע, צו וואָס זיך צוצושטעצען און בעשטראַפֿען וועמען עס איז.

אַבער דײַע שטילקײַט איז נור געווען לפֿנים, אויסערליך. אין דער אַחט'ן אָבער האָט זיך עטוואָס גערויעט אין דער שטיל, אַ שטורם האָט זיך צוגעגרייט אין די בעהאַלטענע ווינקלען פֿון „סאַן לאַזאַר“.

אין ער האָט אויסגעבראַכען אַ שבת-צו-נאַכט אין עסס-צײַמער, די אַרעסטאַנטקעס, אַנשטאַט זיך אַנידערצוזעצען אויף זײַערע געווענהעליכע פֿלעצער, זײַנען געבליבען שטעהן, צו דער גרעסטער ערשטײַונג פֿון די וועכטער.

דער אויבער-וועכטער, וועלכער איז געווען דערביי, האָט אַ געשריי געהאַן:

— זעצט זיך אויס אויף אייערע פֿלעצער!

קינער האָט זיך ניט געדיהרט פֿון אָרט.

— האָט איהר געהערט וואָס מען רעדט צו אייך?— האָט דער אויבער-וועכטער געליארעמט.

די געפֿאַנגענע זײַנען געבליבען שטעהן, אַזוי ווי ניט זײַ מינט מען דאָס.

— איהר ווילט אַלואַ ניט פֿאַלגען?

— געוויס ניט,— האָבען געענטפֿערט עטליכע שטימען,— אַזוי לאַנג ווי מען וועט אונז קאַרמענען אַזוי ווי די הינט, וועלען מיר ניט געהן צום טיש.

— געהט ברײַנגט די סאַלדאַמען!— האָט דער אויבער-וועכטער אַ געשריי געהאַן צו זײַנע לײַט.

אַבער ווי ער האָט נור אויסגערעדט דײַע ווערטער האָט זיך אין עסס-זאַר אויפֿגעוויבען אַ מוראַדיגער טומעל. מאַדנע געשרײַען האָבען זיך אויסגעמישט מיט משונה'דיגע, קאַמישע קולות ס'האַט אויסגעוועהן עפעס אַזוי ווי אַ מחנה פֿון חיות וואָלט זיך אַרײַנגע-אַפֿט אין דער טורמע פֿון „סאַן לאַזאַר“.

אַנטקעגען דײַען טומעל, וואָס זײַ האָבען באַן אופֿן ניט געקענט אײַנ-
—

שמילען, זיינען די וועכטער געכליבען שטעהן אָבהענטיג; זיי האָבען אייג-
פֿאך ניט אָנגעהויבען וויסען וואָס צו טהאָן.
וואָרים אויב עס איז לייבט צו מאַכען אַ סוף פֿון אַ בונט, וואָס
מענער אָרגאניזירען, איז אָבער גאנץ שווער צו אינטערדריקען אַ פֿרויען-
אויפֿשטאַנד.

אין עטליכע מינים צייט זיינען די טישען אין עסס-זאַל געווען איבער-
געקעהרט און די טעלער פֿונאַנדערגעשלידערט אין אַלע זייטען.

עטליכע וועכטער האָבען זיך געטראוויט איבערשרעקען אַ טהייל פֿון
די צובינטעוועטע פֿרויען, אָבער זיי זיינען געצוואונגען געווען זיך צוריקצו-
ציהען, ווייל די געפֿאַנגענע האָבען זיי אויפֿגענומען מיט אַ האָגעל פֿין פֿלע-
שער און פֿערשיעדענע אַנדערע כליים, וועלכע האָבען זיי געדיענט אַלס
וואפֿען אין דער דאָזיגער שלאַכט.

אַז דער דירעקטאָר האָט דערהערט דעם ליאַרם, איז ער געקומען צו
לויפֿען.

שמילערהייט, שרעקעדיג האָט ער אויפֿגעפֿענט די מהיר פֿון עסס-צי-
מער, נאָר דערוועהנדיג וואָס דאָרט טהוט זיך, האָט ער זי גאנץ פֿאַרויכטיג
צוריק צוגעמאַכט און איז גלייך אַוועק צוריק צו זיך אין דער וואוינונג, וואו
ער האָט זיך בעהאַלטען.

דער בונט איז אָנגעגאַנגען ווייטער.

די געפֿאַנגענע האָבען מיט ענערגיע אַרויסגעוואָגט די וועכטער פֿון עסס-
זאַל, און זיי וואָלטען אָהן צווייפֿעל געכליבען די זעגערינען אין דיוען
קאַמפֿף, נאָר מיט אַמאָל זיינען אָנגעקומען די סאָלדאַטען.

אַז די פֿרויען האָבען זיי דערוועהן, האָבען זיי גענומען לויפֿען וואו די
אויגען האָבען זיי געטראָגען.

איך בין זיי נאָכגעגאַנגען...

זיי האָבען זיך געלאָזט לויפֿען אין די קאָרדאָרען פֿין געפֿענגניס, האַ-
בען אויפֿגעפֿענט אָדער אויפֿגעבראָכען די טהירען און זיינען אַרונטערגע-
גאַנגען אין די קעלערס.

„סאָן לאַזאַר“ שטעהט אויף אַן אַלטען קירכען-קעלער, מיט פֿערשיעדענע
הייהלען און זייטיגע קאַמערן.

אין דיוען אונטעראירדישען פֿלאַץ האָבען זיך די פֿרויען בעהאַלטען. זיי
האָבען זיך דארט באַיקאָדירט און געוואַרט, די וועכטער מיט די סאָלדאַטען
זאָלען אַרונטערקומען צו זיי.

אין שטורם בין איך כמעט געגען מיין ווילען אַרונטערגעצויגען געוואָ-
רען צוזאַמען מיט אַלע צובונטעוועטע פֿרויען.

אומגעריכטערהייט בין איך געווען צווישען די, וואָס האָבען געמאַכט
דעם בונט.

אַט אַפֿנים מיר איז שוין בעשעהרט, תמיד צו זיין אויף דער זייט פֿון
די רעבעלען...

— — — — —

א שעה צייט זיינען מיר געווען אונטען אין דער הייהל, מיט אַמאָל
האַבען מיר דערהערט אַ גרויסען גערויש איבער אינזערע קעס.
באַלד האָבען זיך געלאָזט הערען שווערע טריט אויף די שמאַלע טרעפּ,
וואָס האָבען אַרונטערגעפֿיהרט צו דער טהיר פֿון דער הייהל, דערנאָך האָט
עס גענומען מורא'דיג קלאַפען אין די ווענר.

ס'איז געווען גאַנץ קלאָהר, אַז די אַרמיניסטראַציע פֿון דער טורמע
קלייבט זיך צו בעלאַגערן אינזער קאַזעמאַט.

די הייהל, וואו מיר זיינען געווען בעהאַלטען, האָט געהאַט צוויי אַרײַנ-
גאַנגען: די טהיר, לעבען וועלכער די סאַלאַטען זיינען געשטאַנען, און אַ
צווייטע, אַסך אַ קלענערע, וועלכע איז געלעגען ביים ברעג פֿון די גאַלעריע,
דייע צוויי טהירען זיינען געווען פֿון אייווען אין אַזוי פֿעסט, אַז מען
וואָלט געמוזט האָבען אַ קאַנאָן זיי איינצוברעכען.

מיר זיינען געבליבען און האָבען געוואַרט.

ענדליך האָט זיך דערהערט אַ קול פֿון דרויסען.

דאָס איז געווען די שטימע פֿון דעם אויבער-וועכטער.

— עפֿענט אויף די טהיר! ..

מיר האָבען ניט געענטפֿערט.

— עפֿענט, אַרער איהר וועט חרטה האָבען...

דערנאָך איז געוואָרען גאַנץ שטיל.

וואָס וועלען זיי טהאָן?

מיט קלאַפענדע הערצער האָבען מיר געוואַרט.

ענדליך האָט זיך דערהערט אַן אַנדער קול. איך האָב דערקענט די

שטימע פֿון דעם דירעקטאָר.

— מיינע דאַמען, — האָט דער פֿריץ אָנגעהויבען, (ער האָט אונז שוין

ניט גערופֿען „אַרעסטאַנטקעס“) — מיינע דאַמען, איך הויב ניט אָן פֿערשטעהן,

ווי אַזוי איהר האָט געקענט פּוּעל'ן ביי זיך צו ווערן אַזוי אונגעאַרְכּוואַם.

אידער איהר האָט געמאַכט דעם אויפֿשטאַנד, האָט איהר זיך געדאַרפֿט

ווענדען צו מיר, מיר פֿאַרלייגען אייערע פֿאָדערונגען. איך פֿערויכער אייך,

אַז איך וואָלט געטהאָן אַלעס מעגליכע צו פֿערבעסערן אייער לאַגע און

ענדערן צום גוטען דעם צושטאַנד אין דער טורמע, אָנשטאַט דעם האָט איהר

אַלעס ציבראַכען, איהר האָט זאָגאַר געשלאָגען די וועכטער. מיינע דאַמען,

איך צווייפֿעל, צי האָט איהר זיך אָבגעגעבען רעכנונג וועגען דער ערנסט-

קייט פֿון אייערע מעשים. פֿערשמעהט איהר ניט, אַז איהר וועט שטריינג

בעשטראַפֿט ווערן, אויב איהר וועט זיין איינגע'עקשן'ט און זיך שטעלען

געגען אונז. אַלואַ, פֿאַלגט מיר, גיט זיך אונטער, עפֿענט אויף דייע טהיר

און קימט אַרויס.

— מען מוז ענטפֿערן דעם דירעקטאָר, — רופֿט זיך אָב איינע פֿון די

פֿרויען.

— און וואָס זאָל מען איהם זאָגען?—האָט געפֿרעגט אַן אַנדערע.
— מען מוז פֿערלאַנגען פֿון איהם, ער זאָל געבען זיין וואָרט, אָ אַויב
מיר וועלען זיך אונטערגעבען, זאָל מען קיין איינע פֿון אונז נישט בעשטראַפֿען.
קיין איינציגע האָט נישט געסמייעט צו געהמען דאָס וואָרט.
ענדליך זיינען די געפֿאַנגענע צוגעגאַנגען צו מיר.
— רעדט איהר מיט איהם, לואיווע,—האָבען זיי געזאָגט — איהר זייט
דאָך געוועהנט צו האַלטען רעדעס. דאָס וועט זיין אַסך בעסער.
אַ קורצע וויילע האָב איך זיך מיט געווען מיט זיך אַליין צו איך זאָל
עס טהאָן, נאָר אזוי ווי מען איז צוגעשטאַנען צו מיר פֿון אַלע זייטען, בין
איך צוגעגאַנגען צו דער טהיר און הויך אויפֿין קול האָב איך געזאָגט:
— הערר דירעקטאָר, מיר האָבען אָקאַרשט געהערט אייערע פֿריעדליכע
ווערטער, אַן ווי עס ווייזט אויס מיינט איהר ערנסט דאָס וואָס איהר זאָגט;
נאָר דאָך, איידער מיר גיבען זיך אונטער, ווילען מיר האָבען אַ גאַראַנטיע,
דער דירעקטאָר, וועלכער האָט דערקענט מיין שטימע, האָט געענטפֿערט:
— וואָס פֿאַר אַ גאַראַנטיע פֿאָדערט איהר, פֿרויליין לואיווע מיטעל?
— מיר פֿערלאַנגען, אָ אַלעס זאָל פֿערגעסען ווערן, — האָב איך גע-
זאָגט—און אָ איהר זאָלט אונז נישט בעשטראַפֿען פֿאַר דעם בונט, וואָס מיר
האָבען געמאַכט.
— אַה, איהר גיט אַלזאָ אַליין צו, אָ ס'איז אַ בונט!—האָט דער די-
רעקטאָר מיט אַ ביטערן טאָן געזאָגט.
— יאָ, כ'גיב עס צו... אַצוגר, אַויב איהר ווילט, וועלען מיר געהמען
איינציגווייז די מאַטיווען, וואָס האָבען אונז געטריבען צו מאַכען דעם אויפ-
שטאַנד.
— ס'איז נוצלאָ!
— ראָך...
— איך זאָג אייך, ס'איז נוצלאָ. עפֿענט די טהיר. מיר וועלען זיך שוין
דערנאָך דורכריידען.
— מיין הערר,—האָב איך געענטפֿערט, — איך בין נישט אַליין דאָ און
איך קען נישט טהאָן וואָס איך וויל. כ'מוז זיך אַפֿריהער אָנפֿרעגען ביי די
איבעריגע פֿרויען.
— איהר דאַרפֿט זיי בלויז זאָגען, אָ איהר גיט זיך אונטער, וועלען זיי
נאָכפֿאַלגען אייער ביישפּיעל. וויבאַלד איהר האָט זיי אַרײַנגעשלעפט אין דויע
טרויעריגע געשיכטע, איז דאָך קיין צווייפֿעל נישט, אָ זיי וועלען זיך איצט
צוהערן צו אייערע ריר.
— הערר דירעקטאָר, — האָב איך זיך אָבגערופֿען, — איהר האָט אַ
גרויסען טעות. גיט איך האָב אַרײַנגעשלעפט מייער חבר'טעס אין דויע
געשיכטע...
— נאָ, זוכט זיך נור גיט אַרויסצודרעהן.

— איהר מענט מיר גלויבען, אז איך זוך זיך ניש ארויסצודרייען.
איך האָב אימער גענומען אויף מיר די פֿעראַנטוואָרטליכקייט פֿון מיינע
טהאַטען, נאָר דאָס מאָל בין איך געצוואונגען אייך צו זאָגען, אז איך האָב
ניש גענומען קיין שים אָנטהייל אין דיווען בונט,
— געהט שוין געהט, — האָט דער דירעקטאָר געענטפֿערט. — וועמען
וויילט איהר איינריידען, אז ס'איז ווען עס איז געמאכט געוואָרען אַן אויפֿ-
שטאַנד, און לואיזע מישעל איז דערביי ניש געווען?
— דאָך איז דאָס די ריינע וואַהרהייט.
נאָ, גענוג. מיר וועלען עס זעהן שפעטער, דערווייל, עפֿענט אויף.
— מיר וועלען עפֿענען, ווען איהר וועט אינו צוזאָגען, אז קיינע פֿון
אונז וועט ניש בעשטראַפֿט ווערן.
— מיר וועלען באלד זעהן.
כ'האָב זיך דורכגערעדט מיט מיינע קאָמעראַדינען.
— ניין, ניין, —האָבען זיי געענטפֿערט, —מען דאַרף ניש עפֿענען, אזוי
לאַנג ווי דער דירעקטאָר וועט ניש זאָגען וואָס ער דיינקט צו טהאָן מיט
אונז.
כ'האָב איבערגעגעבען דעם דירעקטאָר דיווען ענטפֿער,
— גוט, — האָט ער זיך געבייזערט. — איהר וועט ניש קענען זאָגען,
אז איך האָב זיך ניש געפרואווט מיט אייך מיט גוטען, נאָר וויבאלד עס איז
אזוי, וויבאלד איהר מאַכט הונק פֿון מיר און איהר מיסברויכט מיין געדולד,
ווייס איך וואָס איך האָב צו טהאָן.
מיר האָבען אַלואַ געהערט, ווי ער האָט אַ זאָג געטהאָן צו די סאָל-
דאַטען:
— ברעכט איין די דאָזיגע טהיר!
ס'האָבען זיך געלאָזט הערען מורא'דיגע קלעפֿ.
נאָר די אייווערנע טהיר האָט זיך געהאַלטען פֿעסט, זי האָט זיך אזוי
פֿעסט געהאַלטען, אז מען האָט איהר אפילו ניש געקענט אַ ריהר טהאָן פֿון
אָרט.
דערפֿאַר האָבען זיך די שטיינער פֿון די זעהר דיקע ווענד גענימען ריה-
רען און אַרונטערפֿאַלען איינע נאָך די אַנדערע אויף די סאָלדאַטען.
דער דירעקטאָר גופא האָט געקראָגען אַ שטיין אין קאָפּ און ער האָט
דערלאַנגט אַ מורא'דיגען געשריי.
מען האָט אַלואַ געמוזט אויפֿגעבען אָט די געפֿעהרליכע אַרבייט...
אַ קורצע וויילע האָבען מיר געהערט אַ שושקעריי, אַ שטיקעל דיסקי-
סיאָן צווישען דעם דירעקטאָר און די וועכטער, דערנאָך זיינען די בעלאַגע-
רער אַוועקגעגאַנגען.
— הערט איהר? —האָט זיך אָנגערופֿען איינע פֿון אונז, — איהר פֿער-
שטעהט אַרדאי ניש, וואָס זיי פֿלאַנעווען דאָ. זיי ווילען אונז אויסהונגערן...
זיי וועלען אונז לאָוען דאָ, ביז וואַנען מיר וועלען זיך בעמען ביי זיי.

— אָה, די קאנאליעס! — האָבען געזאָגט עמליכע געפֿאַנגענע,
— מיר זיינען אַלע געווען אַביסעל צורודערט,
דער ערשטער מאָמענט פֿון אויפֿרעגונג איז אַריבער און די פֿרויען
האָבען אָנגעהויבען קוקען קאלטבליטיגער אויף דער נאַצער געשיכטע.
— ס'איז נאָך אַלעמען געווען אַ נאַרישקייט פֿון אויב צו מאַכען אַ בונט,
— האָט זיך אָבגערופֿען איינע פֿון זיי.
— אָט האָט איהר אייך; קוקט נאָר אָן ווי זי ציטערט שוין, — האָט
געענטפֿערט אַן אַנדערע, — מען וואָלט געקענט מיינען, אַז מיר זיינען שוין
אַלע אויסגעשטאַרבען פֿין הונגער.
דערווייל זיינען אויסגעגאַנגען אונזערע ליכט און מיר זיינען געבליבען
פֿאַלשטענדיג אין דער פֿינסטער.
דערצו האָט אָנגעהויבען ווערן מורא'דיג קאַלט.
פֿיעלע פֿון אויב האָבען גענומען ביינקען נאָך דעם שלאָף-זאַל פֿון דער
טורמע.
אַ טהייל האָבען זיך געפרואווט עפֿענען די טהיר, וואָס איז געלעגען
ביים ברעג פֿון דער גאַלעריע, נאָר זיי האָבען עס געמוזט אויפֿגעבען, ווייל
ס'איז ניט מעגליך געווען.
די נאַכט איז אַריבער גאַנץ טרויעריג.
אין דערפֿריה, ווען מיר זיינען נאָך געלעגען אויף דער ערד און גע-
שלאָפֿען, האָבען מיר זיך פֿלוצלינג אויפֿגעכאַפֿט דורך אַ מאָרגעס גערויש.
ס'האַט אויסגעווינען עפעס אזוי ווי אַ קוואַל וואָלט געפֿלאָסען אין הייהל.
— איהר הערט? — האָט אַ פֿרעג געטהאָן איינע פֿון די פֿרויען.
— יאָ, — האָט געענטפֿערט אַן אַנדערע.
— וואָס קען דאָס פֿאָרט זיין?
— אַ וואַסער-פֿערפֿלייצונג אפֿשר...
— גיט אַ קוק, פֿאַרהאַן ווייניגסטענס ביז 10 סאַנטימעטער וואַסער אויף
דער ערד.
— ווירקליך, ס'איז וואָהר...
איך בין גראָד אין יענער רגע געשטאַנען ביי דער טהיר,
מיט אַמאָל האָב איך דערהערט אַ שושקעריי אויף דרויסען.
כ'האַב צוגעלייגט דעם אויער און דערהערט פֿאַלגענדע ווערטער:
— זיי וועלען באַלד האָבען גענוג...
דאָס האָבען די וועכטער אונז געוואָלט פֿערפֿלייצען מיט וואַסער.
דורך אַ שפּאַלט וואָס איז געווען אין וואַנד האָבען זיי אַריינגעפֿיהרט אַ
רעהר און אַריינגעלאָזט וואַסער אין הייהל.
— וואָס זייט איהר פֿערריקט דאָרט? — האָב איך אַ געשרוי געטהאָן.
אַלס גענטפֿער האָב איך געהערט אַ ווילרען געלעכטער.
איך בין צוגעגאַנגען צו די געפֿאַנגענע און האָב זיי דערצעהלט וואָס
דאָ טהוט זיך.

זיי זיינען געווען אויסער זיך פֿאַר צאָרן.
זיי האָבען זיך אַ לאַז געטהאָן צו דער וואַנד, האָבען אָנגענומען דעם
רעהר ביים ברעג און איהם גענימען ציהען צו זיך.
באלד האָט ער זיך אין גאַנצען אָבגעריסען און ס'האָט זיך דערהערט אַ
שטאַרקער גערודער אין די קאָרידאָרען פֿון דער טורמע.
די וועכטער זיינען פֿערפֿליצט געוואָרען.
דויע קאָמעדיע וואָלט נאָך געקענט דויערן ווער ווייסט ווי לאַנג, ווען
איינע פֿון די שוועסטער וואָלט ניט צוגעקומען צו דער אַנדער זייט טהיר און
אונז געבעטען, מיר זאָלען זיך אינטערגעבען.
מיר האָבען בלויז געוואַרט אויף דויער נייער אייפֿאַרדערונג.
איינע פֿון די געפֿאַנגענע האָט קוים מיט צרות געעפֿענט די אייווענע
טהיר און מיר זיינען איינציגווייז אַרויס פֿון הייכל.
דער אויפֿשטאַנד איז געווען צו ענד.
ער האָט זיך געענדיגט אויף אַ לעכערליכען אַיפֿן.
ביים עק פֿון קאָרידאָר האָבען מיר געטאַפֿען דעם דירעקטאָר, אַרומ-
גערינגעלט פֿון זיינע וועכטער.
ער האָט געהאַלטען אין איין אַרויסגעבען בעפֿעהלען וועגען די גע-
פֿאַנגענע.
צעהן פֿרויען, צווישען וועלכע איך האָב זיך געפֿינען, זיינען פֿערהאַל-
מען געוואָרען, די איבעריגע האָט מען דורכגעלאָזט.
דער דירעקטאָר איז געווען צופֿריעדען. איצט האָט ער אונז געהאַט ביי
זיך אין די הענד. און ער האָט אויסגעטהיילט יעדע איינע איהר שטרעפֿן.
כמעט אַלע 9 חבר'טעס מיינע האָבען געקראָגען צו פֿופֿענהן טעג קאַרצער.
נאָר מיר האָט דער דירעקטאָר געהייסען אַריינפֿיהרען אין אַ בעזונדערן קע-
מערל, וואו איך בין געוועסען אַ שעה צייט. דערנאָך האָט מען מיך אוועק-
געפֿיהרט צום דירעקטאָר אין ביוראָ.
אַז איך בין אַריינגעקומען צו איהם, האָב איך איהם געפֿונען זיצענדיג
אויף אַ רויטען פֿאַטעל מיט אַ ציגאַר אין מויל. ער האָט זיך אפילו ניט אומ-
געקוקט אין מיין זייט.
ענדליך האָט ער מיר צוגעוואָרפֿען אַ זייטיגען בליק.
— אַה, איהר זייט אַלזאָ דאָ, — האָט ער זיך אָבגערופֿען.
דאָס זאָגענדיג האָט ער אַ הוסט געטהאָן און אויסגעדריעהט דעם פֿאַ-
מעל אַזוי אַז ער איז אויסגעקומען מיט'ן פנים פונקט אַנטקעגען מיר.
אַ היבשע וויילע האָט ער געהאַלטען אין איין בלעטערן אַ פאַק מיט
פאַפירען, וואָס איז געלעגען ביי איהם אויפֿן טיש. ענדליך האָט ער זיך
געווענדעט צו מיר מיט די ווערטער:
— איהר זייט אַ ביווער גייסט!
איך בין געבליבען אַזוי ווי געפֿלעפֿט.

— יא, יא, — האָט ער געזאָגט — אַ ביזער, זעהר ביזער גייסט.
ווען עס וואָלטען געווען דאָ צוויי פֿרויען ווי איהר, וואָלט איך געמוזט זיך
אַבזאָגען פֿון מיין שטעלע, איידער איהר זייט אָנגעקומען אַהער, איז אלעס
געגאנגען גלאַט און גוט. די געפֿאָנגענע זיינען געווען רוהיג, געהאַרבוזט.
ס'פלעגט פֿאַרקומען זעלטען, אז מען האָט אימיצען געדאַרפֿט בעשטראָפֿען.
ווי איהר זייט נאָר געקומען, האָט זיך אלעס איבערגעקעהרט מיטן קאָפּ
אַראָב און מיט די פֿיס אַרויף. איהר האָט זיך גענומען צו אייערע אונגליק-
ליכע חבר'טעס און איהר האָט זיי באלד געוואונען און אַ אייער זייט. ס'איז
איך גיט שווער אָנגעקומען זיי צו איבערצייגען...

— מיין הערר, — האָב איך זיך אָבגערופֿען — כ'האָב איך שוין
איינמאַל געזאָגט, אז איך האָב דאָ גיט געשפּיעלט די ראָלע, וועלכע איהר
שרייבט מיר צו,

— שוויינט שטיל! — האָט זיך דער דירעקטאָר צוביזערט — אז איך
רייד, וויל איך, מען זאָל מיר גיט איבערשלאָגען.
און מיט אַן אָנגעבלאָזענער שטימע האָט דער דירעקטאָר ווייטער גע-
זאָגט :

— איך האָב נאָר וואָס ערקלעהרט, אז עס איז איך גיט שווער געווען
צו איבערצייגען אייערע חבר'טעס, די געפֿאָנגענע. דויע פֿרויען האָבען אַלע
די טיעפֿסטע פֿעראַכטונג צו יעטוועדען געזען, צו יעדער אויטאָריטעט. איהר
האָט אַלואָ געפֿונען אין זיי אַ פֿאַרטיגען באַדען צו פֿערשרייטען אייערע
געפֿעהרליכע אידעען.
ווען איהר הייסט זיי אונטערצינדען די דאָזיגע געביידע, וואָלטען זיי
איך אויך געפֿאלגט.

כ'זאָג איך דעם אַבת, אז ס'וואונדערט מיך זעהר וואָס איהר האָט זיי
גיט פֿאַרגעלייגט דויען פֿלאַן.

דאָס וואָלט זיך ריכטיג געפֿאַס: פֿאַר איך. אַה, אַה, אַה! „סאַן-לאָזאַר“
אין פֿלאַמען! ראָס וואָלט איך דערמאָנט די שעהנמטע טעג פֿון דער קאָ-
מוניע... יענע שרעקליכע נעכט, ווען איהר זייט אַרומגעלאָפֿען איבער די גאַ-
סען, מיט אַ פֿאַקעל און מיט אַ קרוג קעראַסין אין די הענד, אַרומגערינגעלט
פֿון אַ באַנדע פֿון בלוט-דורשטיגע פֿריינד אייערע...

כ'האָב געמיינט, אז דער דירעקטאָר איז אַראָב פֿון זינען אין איך האָב
איהם בעטראַכט מיט אויפֿמערקזאַמקייט.

ער האָט בעמערקט מיין בליק און אָט אַפֿנים ער האָט געמיינט, אז
זיינע ווערטער האָבען געמאַכט אויף מיר אַן איינדרוק.

— יא, יא, — האָט ער ווייטער גערעדט — איך קען איך, איך קען איך
צו גוט. כ'האָב דאָ ביי מיר אַלע רעפֿאָרטען, וואָס מען האָט געמאַכט וועגען
איך. נאָ, שעהנע זאַכען דערזעהלט מען זיך אָן פֿון איך! איין זאַך גור
קען איך גיט פֿערשטעהן, דאָס וואָס דאָס קריגס-געריכט פֿון ווערסאָל איז

געווען אזוי מיכד צו אייך און דאָס וואָס די פאַריווער דזשורי האָט אייך נאָר
וואָס פֿער'משפּט בלויז צו זעקס יאָהר געפֿענגניס.

איך האָב געוואָלט מאַכען אַ סוף צו דיווער נאַרישער דרשה.

— מיין הערר, — האָב איך זיך אָבגערופֿען — וואָס זשע, איהר האָט מיך
געשיקט רופֿען אַהער, כדי מיך אויסצו'מיסרן?

— און אז יאָ, איז וואָס?

— ס'איז מיר נאָרנישט אינגערעסאַנט צו וויסען וואָס איהר דיינקט
וועגען מיר, האַלט עס פֿאַר אייך.

דער דירעקטאָר האָט אַ פינטעל געטהאָן מיט די אויגען, אָנגעצונדען
זיין ציגאַר, וועלכער האָט זיך געהאַט פֿערלאָשען: דערנאָך האָט ער זיך
אָבגערופֿען:

— יאָ, כ'פֿערשטעה, ס'איז אייך ניט זעהר אָנגענעהם צו הערען פֿון
מיר די וואַהרהייט וועגען אייך. אָבער נאָך אַלעמען מוזט איהר דאָך צוגע-
בען, אז איך בין גערעכט...

— איהר פּלאַפעלט, מיין פֿריינד, — האָב איך געענטפֿערט

דיווע פֿאַר ווערטער, וועלכע זיינען געווען אביסעל צו היצפה'דיג — דאָס
מוז איך מודה זיין, — האָבען דעם פּריץ אַרויסגעבראַכט פֿון די כלים.

ער האָט זיך אַ דרעה געגעבען אין זיין פֿאַטעל, האָט אָבגעלאָזט זיין
ציגאַר און אַ געשריי געטהאָן:

— איך וואָלט אייך געקענט מאַכען בעצאָהלען טהייער פֿאַר דיווער
בעליידגונג... אַה! איך פּלאַפעל, זאָגט איהר? גוט! ..

ער האָט ניט געקענט ענדיגען דעם זאַץ, ווייל ער האָט זיך דערביי
מורא'דיג פֿונאַנדערגעהוסט.

כ'האָב בעגאַנגען אַ פֿעהלער, וואָס איך האָב אזוי צורייצט דיווען
רשעות'דיגען חברה-מאַן; מען וועט גלייך זעהן פֿאַרוואָס.

אַז ער האָט זיך אביסעל בערוהיגט, איז ער אויפֿגעשטאַנען, צוגעגאַנג-
גען אַ פֿאַר טריט צו מיר און געזאָגט:

— לואיזע מישעל! פֿון היינט אָן ביז וואַגען איהר וועט אַרויס פֿון
דאַנען וועט איהר ניט קענען האָבען קיין שום בעיוך דאָ אין טורמע... קיין
שום בעיוך, איהר הערט?

איך בין געבליבען שטעהן אַ דערשלאָגענע.

מיין אָטעהעס איז מיר פֿערגאַנגען. איך האָב זיך געמוזט אָנהאַלטען
ביים מיש, אום ניט צו פֿאַלען.

קיין שום בעיוך! דאָס הייסט אַלזאָ, אז מיין מוטער, מיין אָרעמע מו-
טער וועט מיך שוין מעהר ניט קענען זעהן! עס וועט מיר זיין אונגעגליך

צו ריידען מיט דער אונגליקליכער פֿרוי און איהר טרייסטען. זי וועט קומען
אַהער, אום מיך צו אומאַרמען, און מען וועט איהר זאָגען, אז זי קען מיך

ניט זעהן.

אָה, ווי שרעקליך דאָס איז געווען! וואָס פֿאַר אַ מורא'דיגע נקמה דיוער
דירעקטאָר האָט עס איינגעטראַכט פֿאַר מיר!
איך בין צוגעגאַנגען צו איהם.

— מיין הערר, — האָב איך געזאָגט — גיט מיר פֿולצעהן טעג, אַ מאָנאַט
קאַרצער; הייסט מיר געבען ברויט און וואַסער, נאָר איך בעט אייך, רויבט
ניט אַוועק ביי מיר דיווען פֿערגניגען, וואָס איך האָב פֿון מיין מוטער'ס ווע-
כענטליכען בעזוך... די אַרעמע פֿרוי איז אַלט אין שוואַך; זי וועט עס ניט
אויסהאלטען. זי האָט מעהר קיינעם ניט אויסער מיך; איך בין איהר איינציגע
טרויסט אין דער וועלט.

דער דירעקטאָר האָט געשמייכעלט.
אַט אַפֿנים, ער איז צופֿריעדען געווען, וואָס ער האָט געטראַפֿען דעם
ריכטיגען וועג, ווי מיך צו בעשטראַפֿען.

— פֿון היינט און ווייטער וועט איהר ניט האָבען קיין ווייטען דאָ, — האָט
ער ווייזער האָלט, אויסציהענדיג יעדעס וואָרט בעזונדער, עפעס אַזוי ווי ער
וואָלט געוואָלט בעסער הנאה האָבען פֿון זיין גרויזאָמער ראַכע.

איך וואָלט זיך זיכער ניט איינגעהאַרטען און אַרויפֿגעפֿאלען אויף דיווען
באַנדיט, ווען ניט אַ וועכטער, וועלכער איז בעת מעשה אַריינגעקומען צו
דעם דירעקטאָר אין צימער.

— פֿיהרט זי אָב צוריק, — האָט ער געזאָגט צום וועכטער.
ביי דער טהיר האָב איך זיך אַ מגעקעהרט מיט'ן פֿנים צום דירעקטאָר
און איהם געזאָגט:

— מיין הערר, צו אַלע אייערע געמיינהייטען האָט איהר נור וואָס בע-
גאַנגען נאָך אַ גידערטרעכטיגקייט...

דער דירעקטאָר האָט זיך געווענדעט צו דעם וועכטער, וועלכער האָט
מיך געהאַלטען פֿאַר'ן אָרם, מיט די ווערטער:

— איהר האָט געהערט? זי האָט מיך בעליידיגט.

— יאָ, הערר דירעקטאָר.

— גוט, כּיוועל אייך רופֿען אַלס עדות.

און מען האָט מיך אָבגעפֿיהרט, ניט אין אַ קעמער, ווי איך האָב ער-
וואַרטעט, נאָר אין הויף פֿון דער טורמע.

דאָרט האָב איך זיך אַרונטערגעזאָגט אויף אַ באַנק און זיך ביטער פֿו-
באַנדערגעוויינט.

פֿיעלע געפֿאַנגענע זיינען גלייך צוגעקומען צו מיר.

— וואָס איז אייך פֿאַרט? — האָט מיך אַ פֿרעג געטהאָן איינע פֿון זיי,
מיך אָננעהמענדיג פֿאַר די הענד. — וואָס האָט אייך דער דירעקטאָר אַזוינס
געזאָגט, וואָס זאָל אייך האָבען פֿערשאַפֿט אַזעלכע שמערצען?

איך האָב ערקלעהרט די פֿרויען, וואָס צווישען מיר און דעם דירעקטאָר
איז פֿאַרגעקומען.

זיי זיינען געוואָרען אויסער זיך פֿאַר כּעס.

אויפקרויבען ביי ארעסטאנטקעס דאָס רעכט צו עמפּאָנגען זייערע פֿריינד, — איז דאָס ניש די שווערסטע שטראַף, וואָס מען וואָלט ניר געקענט אויסקלעהרען פֿאַר זיי ?

ניש זעהן מעהר קיין פֿריינדליכע געזיכטער, ניש הערען מעהר די שטימע פֿון די, וועלכע זיינען אייך אזוי שטייער, וואָס פֿאַר אַ מורא'דיגע פֿייניגונג דאָס איז !

די ווייטען — דאָס איז אַלעס פֿאַר די, וועמען די „גערעכטיגקייט“ האָט אָבגעטהיילט פֿון דער געזעלשאַפֿט.

אַ דאָנק זיי איז מען אימשטאנד אַריבערצוטראַגען מיט ווייניגער טרוי-עריגקייט, מיט ווייניגער דערשלאָגענהייט, די פֿינסטערע טעג פֿון דער גע-פֿאַנגענשאַפֿט.

מיינע קאָמעראַדיגען האָבען מיך שווייגענדיג בעטראַכט אין אייך האָב געפֿיהלט, אַז דיזע אַרע-ע פֿרויען האָבען גענומען אַ טהייל אין מיין שמערץ. ענדליך האָט זיך איינע פֿון זיי מיט'ן נאָמען זשאַרזשעט אָבגערופֿען צו מיר :

— וויינט ניש ; אייך וועל אייך געבען אַ מיטעל ווי אזוי איהר וועט דאָך קעגען זעהן זיך מיט אייער מוטער, ב'האָב אויפֿגעהויבען דעם קאָפּ,

— יאָ, — האָט זשאַרזשעט ווייטער געזאָגט, — די וועכטער זיינען כּישרע, אָבער מיר זיינען אזוי כּישרע ווי זיי, הערט מיך אַקאָרשט אויס און איהר וועט זעהן, אַז אַלעס לאָזט זיך גאַנץ לייכט אַראַנזשירען, מען האָט ביי אייך אַוועקגערויבט דאָס רעכט אויפֿצוגעהמען געסע דאָ ; דאָס קומט אָפֿט פֿאַר אין דער דאָזיגער טורמע, דאָס איז דעם הערר דירעקטאָר'ס גרויסע שט-אַף. נון, ווייסט איהר וואָס מען טהוט אַז ער לאָזט אונז ניש, מיר זאָלען זיך זעהן מיט אונזערע קרובים ?

— ניין, — האָב אייך געענטפֿערט.

— גאָר פֿראַסט, מען זעהט זיך מיט זיי, און ער הויבט ניש אָן וויסען

דערפֿין.

— אָבער ווי אזוי איז דאָס מעגליך ?

— אייך וועל עס אייך ערקלעהרען.

אין דער רגע איז פֿערבייגעגאַנגען אַ וועכטער פֿערביי אונז אין האָט איבערגעשלאָגען אונזער געשערעך.

אַז ער איז אַוועק, האָט זיך זשאַרזשעט ווידער גענומען צו איהר ער-

קלעהרונג :

— זיי מיינען, אַז מיר זיינען ערשט געכמען געבאָרען געוואָרען און מיר ווייסען ניש ווי אזוי זיך צו העלפען אין אַ נויטה, זיי האָבען אַ גרויסען טעות. זיי מיינען, אַז ס'איז בלווי פֿאַרהאַן איין פֿלאַץ, דער אָפֿיציעלער, וואו מיר קענען זיך זעהן מיט אונזערע פֿריינד.

אז ווי נעהמען ביי אינו אוועק דאָס רעכט צו עמפֿאָנגען אונזערע געסט, זיינען זיי ביי זיך זיכער, אז מיר זעהען קיין לעבעדיגע נשמה נישט אָן פֿאַר די אויגען.

נאָ, איהר וועט שוין זעהן, מיר האָבען מעהר ווי איין קונצ-שטיק; נישט אומויסט איז מען געבוירען געוואָרען אין פֿאַריו.

אויב די וועכטער גיבען נישט אכטונג אויף דעם וואָס קומט פֿאַר אין דער טורמע, קענען זיי אָבער נישט האָבען די אויגען איבעראַל. אָט וואָס מיר האָבען אויסגעפֿינען.

הינטער דעם וואַש-צימער, וואָס געפֿינט זיך, ווי איהר ווייסט, אין דעם הויז, וואָס געהט אַרויס צו דער נאָס, איז פֿאַרהאָן אַ קליינע טהיר, וועלכע געהט אַרויס אין אַ געסעל לעבען „פֿאַבורג סאַן דעני“.

דאָס דאָזיגע טהירל איז אין זעהר אַ שלעכטען צושטאַנד, ס׳וועט גרוי-סע שטאַלטען.

ס׳איז זעהר לייכט פֿין דאָרט זיך צו זעהן מיט די, וואָס געפֿינען זיך אויף דער צנדער זייט טהיר און צו ריידען מיט זיי, וואָס מען דאַרף, איז נור זיין אַביסעל פֿאַרזיכטיג; דאָס איז אַלעס. אויב איהר ווילט, וועל איך מיט אייך אַריבערגעהן אַהין נעכסטען דאָנערסטאַג.

ביהאַב מיט פֿערגניגען אָנגענומען זשאַרושעט׳ס פֿאַרשלאָג.

די הויפט זאַך איז געווען ביי מיר, איך זאָל זיך ווי ס׳איז זיך קענען זעהן מיט מיין מוטער.

ענדליך איז אָנגעקומען דער דאָנערסטאַג. דעם גאַנצען מיטוואָך־דיגען טאָג און אַ טהייל פֿון דער נאַכט האָב איך זיך געבראַכען דעם מוח אויס-צוגעפֿינען אַ וועג, ווי אזוי צו לאָזען וויסען מיין מוטער וועגען אונזער פֿלאַן. וואָרים זי האָט דאָך פֿון קיין זאַך נישט געוואוסט, אין זי וואָלט ווי געוועהן-ליך זיך פֿאַרגעשמעלט פֿאַר׳ן אויבער וועכטער, מען וואָלט איהר ערקלעהרט, אז זי קען מיך נישט זעהן, און די אַרעמע פֿרוי וואָלט זיכער נישט אַריבערגע-טראָגען דעם ביטערן שמערץ.

און איך האָב געמיינט, אז אַלעס איז שוין פֿערפֿאַלען.

נאָך דאָנערסטאַג אין דערפֿריה איז מיר איינע פֿון די געפֿאַנגענע מיט׳ן גאַנצען לאַראַ געקומען צו הילף.

דיוע פֿרוי איז נאָך מיט אַ מאַנאַט פֿאַר דעם בעפֿרייט געוואָרען, נאָך זי איז פֿערבליבען אין טורמע אַלס דיענסט. און זי איז געווען זעהר בע-פֿרינדעט מיט מיר, אז זשאַרושעט האָט איהר דערצעהלט וועגען מיין שטראַף, איז זי צוגעקומען צו מיר און האָט מיר געזאָגט:

— מיין גוטע לוואויע, איך ווייס אַלצדינג. אַלואָ, איהר דאַרפֿט זיך גאַרנישט נעהמען צום האַרצען, ס׳וועט זיין רעכט, איך קען אייער מוטער. כ׳וועל איהר אָבוואַרטען אין קאָרידאָר פֿון דער טורמע אין איהר אַלעס דערצעהלען, איך וועל איהר אויך הייסען צונעהן צו געסעל לעבען „פֿאַבורג סאַן דעני“.

— איך דאנק אייך זעהר, —האָב איך געענטפֿערט— אָבער מען מוז זיין פֿאַרויכטיג. זאָגט מיין מוטער, זי זאָל זיך מאַכען נישט וויסענדיג אין אַרױנגעהן ווי געוועהנליך אין פֿאַר-הױז. זי מוז הערען פֿין דעם אויבער-וועכטער אַליין, אַז זי קען מיך נישט זעהן. איהר פֿערשמעהט דאָך וואָס איך מיין?
— יאָ, —האָט לאָראַ געענטפֿערט, —איך וועל טהאָן ווי איהר הייסט מיר. אַלעס איז געגאַנגען כּשורה, מיין מוטער איז צוגעקומען צו דער קליינער טהיר און מיר האָבען אַזוי זיך דורכגערעדט אַ גאַנצע האַלבע שעה, אין דער צײַט וואָס מײַנע פֿרױנדיגען האָבען אַכטונג געגעבען, מען זאָל אונז נישט בעמערקען.
דער ערשטער דאָנערסטאָג איז אַלואַ אַרױבער נישט, איך האָב געוואַרט מיט אונגעדולד און מיט האַרצ-קלאַפעניש אױף דער קומענדיגער וואָך.

VII

אן אַנגענעהמע ערקלעהרונג.

וויאָלאַן, וועלכער האָט געהאַט אַ ידיעה מכּח אַלעס, וואָס איז פֿאַר-געקומען אין טורמע, האָט, פֿערשמעהט זיך, אויך געוואוסט פֿון דער קליינער סצענע, וואָס האָט זיך אָנגעשפּיעלט צווישען מיר און דעם דירעקטאָר.
ביז דאן האָט ער זיך נאָך געהאַלטען אַנטקעגען מיט נישקשה'דיג; ער האָט נישט געוואָלט אַזוי אַפֿען אַרויסווייזען זיין שנאה צו מיר.
נאָר אַזוי גיך, ווי ער האָט זיך דערוואוסט, אַז דער דירעקטאָר טראָגט אויף מיר אַזאַ האַרץ, האָט ער מיך גענומען פֿערפֿאָלגען גאַנץ דירעקט, אָהן בעהעלטעניש. כִּי'האָב אײַנפֿאַך נישט געקענט מאַכען קיין אײַן טריט, וואו דער דאָזיגער אונערטרעגליכער וועכטער זאָל מיר נישט נאָכגעהן.
איך האָב כּסדר געזעהן זײַנע גרינע אויגען, אויסגעגלאַצט אויף מיר. ער פֿלעגט מאַכען אויף מיר דעם אײַנדרוק פֿון אַ טיגער, וואָס וואַרט בלױז אויף אַ געלעגענהײַט זיך צו קענען אַרױפֿוואַרפען אויף זײַן אַפֿפֿער אין איהם צורײַסען אויף שטיקער.
מען קען זיך משער זיין וויפֿיעל איך האָב זיך אָנגעליטען פֿון דיזער שפּיאַנעריי, און אַזוי ווי ס'איז מיר פּשוט שווער געוואָרען עס אַרױבערצו-טראָגען האָב איך אָבערמאַכט בײַ מיר זיך דורכצושמועסען מיט וויאָלאַנען און הערען פֿון איהם אַן ערקלעהרונג וועגען זײַן מורא'דיגער שנאה צו מיר. ס'האָט דאָך נישט געקענט זײַן, ער זאָל מיך אַזוי פֿערפֿאָלגען נאָר אַז אַ שום ארזאָכע.
אײַן אַווענער, ווען ער איז פֿערבײַגעגאַנגען פֿערבײַ מיר אין אַ קאָרידאָר, האָב איך איהם אָנגעשטעלט און זיך אָבערוועפֿען צו איהם:
— וועכטער, איך וואָלט זיך געוואָלט דורכריידען מיט איך וועגען עטוואָס.

וויאלאן האָט געשמייכעלט מיט אַ נאַרישען שמייכעל און האָט מיך אָנגע-
געקוקט ווי אַ תּם.

נאָר אין ווין בליק האָב איך בעמערקט, אז ער האָט מורא,
דיזער פֿייגלינג האָט, ווייזט אויס, געציטערט פֿאַר אַן אָנגריף, ווייל ער
האָט עטליכע מאָל בעטראַכט מיינע הענד, אָט אַפּנים כּדי צו זיין זיכער,
איוב איך האָב ניט אָנגעגרייט פֿאַר איהם אַ מעסער אָדער וואָס פֿאַר עס
איז געוועהר.

— נאָ, וואָס זשע? וואָס קען איך פֿאַר אייך טהאָן?—האָט ער אַ פֿרעג
געטהאָן מיט אַ איראָנישען טאָן—ווילט איהר ניט אַקאָרשט מיך בעמען, איך
זאָל איך העלפֿען אַנטלויפֿען פֿון דאָנען?

— ניין, ניט אין דעם געהט עס, איך וויל נאָרניט אַנטלויפֿען, מען האָט
מיך פֿעראורטהיילט, וועל איך אַריבערטראָגען מיין שטראָף, נאָר דאָס וואָס
איך וויל איז וויסען, פֿאַרוואָס איהר זייט מיר אזא דם שונא, וואָס האָב איך
איך אַזוינס געטהאָן? איז דאָס מיין שולד, אָז די געפֿאַנגענע האָבען אייך
אַביסעל ניט העלפֿליך בעהאַנדעלט?...?

— אָה!—האָט דער וועכטער געענטפֿערט—ניט דערפֿאַר האָב איך צו
אייך.

— וואָס דען זשע?

וויאלאן האָט מיר אַרײַנגעקוקט גלייך אין די אויגען אַרײַן און געענט-
פֿערט:

— איך טראָג אויף אייך אַ האַרץ נאָך פֿון דער צײַט, וואָס איהר זייט
געזעען אין דעם געפֿענגניס פֿון אָבעריוו.

איך בין געבליבען שטעהן אַ צוטומעלטע.

— יאָ,—האָט דער וועכטער ווייטער געזאָגט—איהר האָט מיך שיער
ניט געמאַכט פֿערלירען מיין שטעלע אין יענער טורמע.

— איך?

— יאָ, איהר.

— ווי אַזוי פֿאַרט?

— אָה, מאַכט זיך גור ניט אַזוי תּבֿ/עוואַטע; איהר פֿוויסט נאָנץ גוט
וואָס איך וויל זאָגען.

— כֿ'זאָג אייך זיכער, אַז ניט.

וויאלאן האָט זיך פֿערטראַכט אַ וויילע, ענדליך האָט ער זיך אָב-
גערופֿען:

— געדיינקט איהר, אַז די וועכטער האָבען איינמאַל געשלאָגען אַ
משונגענע פֿרוי?

— יאָ, ווירקליך, כֿ'קען זיך דערמאָנען. נאָר דאָס ערקלעהרט דאָך מיר
נאָך ניט די אורזאַכע פֿון אייער שנאה צו מיר.

— איהר וועט גלייך הערען. דיזע פֿרוי, האָט מען דערצעהלט, האָט
געקראָגען מורא'דיגע קלעפּ, כּאָשש דאָס איז קיינמאַל ניט בעוויזען געוואָ-

רען, און די געשיכטע וואָלט אַרדאי אַרױנטער גלאַס, ווען ואיהר וואָלט מיך
ניט פֿער'מסר'ט פֿאַר'ן דירעקטאָר...

— וואָס זײַט איהר, פֿערייקט?—האָב איך אַ געשרײ געטהאָן.

— ניין, כ'ווײַס וואָס איך רײד. דאָס האָט איהר מיך בעשולדיגט. מען
האָט מיך אַרומגעײאָגט אַ מאָנאַט צײַט, דערנאָך בין איך געצױאונגען געווען
צו פֿערלאָזען די טורמע פֿון אָבערױו. ווען איך וואָלט ניט געהאַט אַ שטיקעל
פֿראַטשקעציע אין יוסטיץ-מיניסטעריום, וואָלט מען מיך אַרױסגעטריבען ווי אַ
הונד...

אין דער רגע האָב איך זיך דערמאָנט אין דער געשיכטע, וועגען וועל-
כער וויאָלאַן האָט גערעדט, אין אין אלע איהרע איינצעלהייטען.

— נאָ,—האָב איך זיך אָבערופֿען—כ'קען אייך פֿערייקערן, אַז ניט איך
האָב דאָס אייך גע'מסר'ט, איך ווײַס זאָגאַר דעם נאָמען פֿון דעם, וואָס האָט
אייך בעשולדיגט פֿאַר'ן דירעקטאָר. דער צופֿאל האָט געוואָלט, אַז איך זאָל
גראַד אין יענעם מאָמענט זיך געפֿינען הינטער אַ טהור און הערען אלצרינג...

ס'האָט אויסגעזעהן, אַז וויאָלאַן גלױבט מיר ניט.

— און ווער איז דאָס דער יעניגער, וואָס האָט מיך גע'מסר'ט?—
האָט ער אַ פֿרעג געטהאָן.

— איינער פֿון אייערע חברים,

— איינער פֿון מײַנע חברים, זאָגט איהר? און וועלכער? זײַן נאָמען?
איהר קענט עס כײַר ניט זאָגען, ווײַל דאָס וואָס איהר זאָגט דאָ איז אַ ליגען.

— כ'זאָג קײנמאל קײן ליגען ניט, מײַן הערר, איך לאָז איבער דױע
אַרבייט פֿאַר די געפֿענגניס וועכטער, כ'האָב אייך געזאָגט און אַך ווידער-
האָל עס אייך, אַז איינער פֿון אייערע קאָלעגען און ניט קײן אַנדערער האָט
אייך פֿער'מסר'ט פֿאַר'ן דירעקטאָר.

— אָבער זײַן נאָמען? זאָגט מיר ווייניגסטענס זײַן נאָמען...

— ער האָט געהײסען בענאַסי.

— אַה? — האָט וויאָלאַן אויסגעשריען אין אַ קלאַפּ געטהאָן בעת

מעשה כײַטן פֿוס,—איך זאָל דאָס גאַר אָנהױבען דײַנקען דערפֿון! זײַט איהר
ווייניגסטענס זיכער, אַז דאָס וואָס איהר זאָגט איז ריכטיג?

— אַבסאָלוט זיכער. איינמאָל האָט מיך דער דירעקטאָר פֿון דער טורמע
געשיקט רופֿען. אין דער צײַט וואָס איך האָב געוואַרט אין זײַן פֿאַר-צײַמער,
האָב איך געהערט אַ געשפּרעך אינעווייניג, כ'האָב דערקענט בענאַסי'ס
שױמע, אַזױ ווי דער דירעקטאָר האָט איהם אויסגעזעצט פֿאַר וואָס ער
האָט געשלאָגען אַ משוגע'נע פֿרוי, האָט ער מיט אַמאָל געשרײ געטהאָן:
„מײַן הערר, איך פֿערויכער אייך, אַז ניט איך האָב דאָס בענאַנגען דױע
ווילדע טהאַט; דאָס איז געווען די אַרבייט פֿון מײַן קאָלעגע וויאָלאַן.“

— ער האָט דאָס געזאָגט, דער הינד!

— יאָ, ער האָט עס געזאָגט.

דער וועכטער האָט געקראָגען גאָר אָן אַנדער פּנים. אויב ער איז נאָך געווען אין כּעס, איז דאָס אָבער ניט געווען אויף מיר.
— כ'גלויב אייך, — האָט ער זיך ענדליך אָבגערוּפּען. — יאָ, כ'גלויב אייך יעצט.

— אָבער, — האָב איך געפֿרעגט — ווער האָט אייך געקענט זאָגען, אז איך האָב אייך גע'מסר'ט?

— ווער? טאָקי כּענאָסי אליין, ער האָט עס מיר בעוווּזען מיט אַלערליי בעוווּזען, ער האָט מיר זאָגאַר געצייגט אַ בריעף אייערן, וואָס ער האָט כל'מירש'ט אַרונטערזעגנב'ט ביים דירעקטאָר פֿון מיש.

— דויער מאָן איז געווען פֿעהיג אויף אַלצרינג... כ'האָב זיך מיט איהם ווידער געטראַפֿען אין איך קען איהם איצט צו גוט.

— וואו איז ער איצט? — האָט וויאָלאַן געפֿרעגט.

— אין ניו-קאלעדאָניען.

— אַלס פֿעראורטהיילטער?...

— נין; דער רומפּ האָט געשטיגען, ער איז איצט וויצע-גובערנאַטאָר, נישקשה, כּענאָסי איז אָן אויסגעצייכענטער אינטרוגאַנט, ער וועט נאָך שטייגען העכער און העכער.

— יאָ, יאָ, — האָט וויאָלאַן געמורמעלט — היינט צו טאָג קענען נאָר

די שורקען האָבען ערפֿאַלג...

— אַלואָ, איצט האָט איהר גאָרניט צו מיר? — האָב איך געפֿרעגט.

— נין, — האָט געענטפֿערט דער וועכטער. — עס פֿערדריסט מיך

זאָגאַר וואָס איך האָב אייך אַזוי פֿערפֿאַלגט, אָבער וואָס ווילט איהר? כ'האָב געהאַט אַ ביטער האַרץ אויף אייך. איך בין זיך מודה, אז איך האָב אייך

גענוג צרות אָנגעטהאָן, זינט איהר זייט דאָ, אויב איהר קענט זיך איצט

ניט זעהן מיט אייער מוטער, האָט איהר עס מיר צו פֿערהאַנקען, איך האָב געזאָגט דעם דירעקטאָר, אז דאָס האָט איהר עס אָרגאַניזירט דעם בונט אין

עסס-זאַאל, צום מיינוועל! וואָס האָב איך געקענט טהאָן? כ'האָב כל'זיך גע- האט איין ציעל פֿאַר די אויגען: די נקמה, און איך האָב זיך גוקס געווען

רעכטס און לינקס.

— מיט דער הילף פֿון ליגענס.

— מען כּענוצט זיך מיט אַלערליי וואָפֿען, ווען מען וויל טרעפֿען אים- נעם, וואָס מען האָט פֿיינט, נאָר... אַלעס איז יעצט צו ענד, לאָמיר מעהר

ניט ריידען דערפֿון.

— דערווייל דאַרף איך יעצט אַריבערטראָגען אַ שטראָף, וועלכע איך האָב ניט פֿערדיענט.

— דאָס איז אמת, לאָמיר אַקאַרשט זעהן, ווי אַזוי געפֿינט מען עפעס אים אַ מיטער אייך אַרויסצוציהען פֿון דער צרה?

— כ'זווייס ניט...

— כ'קען דאך ניש קימען צום דירעקטאָר אין איהם ערקלעהרען, אז
איך האָב געזאָגט אַ ליגען...

— ניין, אויב אייער געוויסען הייסט עס אייך ניש טהאָן.
וויאָלאַן האָט ניש געוואוסט וואָס פֿאַר אַן עצה זיך צו געבען.
ער האָט זיך געקראַצט אין דער פּאַטילניצע און געקלאַפּט מיט'ן פֿוס אָן
דער ערר.

ענדליך האָט ער מיר פֿאַרגעלייגט אַ פּלאַן.

— אז איך וועל זיך מודה זיין פֿאַר'ן דירעקטאָר, אז איך האָב אייך
אומזוכט בעשולדיגט, — האָט ער ערקלעהרט — וועל איך זיכער קריגען אַרויס-
געוואָרפֿען פֿון דאַנען, און איהר פֿערשטעהט דאָך, אז איך וויל ניש פֿער-
לירען מיין שטעלע. ס'איז ניש אזאָ טייערע מציאה מיט איהר, נאָר דאָך בין
איך פֿערויכערט מיט מיין שטיקעל ברויט... היינט צו טאָג איז אזוי שווער צו
פֿערדיענען אויפ'ן לעבען! איך ווייס גאַנץ גוט, אז איך וואָלט געראַפֿט
דערצעהלען דעם דירעקטאָר אַלצרינג, דאָס וואָלט געווען גרויסמוטהיג פֿין
מיין זייט. דאָך, וואָלט מיר אָבער דויע גרויסמוטהיגקייט מיינע געקאָסט צו
טהייער. אַראָן, הערט אויס: דאָס פֿון וואָס איהר ליירעט אַצונד אַס מייסטען
איז דאָך דעם דירעקטאָר'ס לעצטער בעפֿעהל; דאָס, וואָס איהר קענט זיך
ניש זעהן מיט אייער מוטער, ניש אזוי?

— גאַנץ ריכטיג.

— און אשטייגער, ווען איך זאָל אייך דאָך ערלויבען זיך מיט איהר צו
זעהן, ניש קוקענדיג אויף דעם דירעקטאָר'ס בעפֿעהל? וואָס וועט איהר דאָן
זאָגען?

— איך וועל זאָגען, אז איהר האָט פֿערריכט אַ טהייל פֿון די פֿעהלער, וואָס
איהר האָט בעגאַנגען געגען מיר.

— אַלאָ, בלייבט עס אזוי: יערען דאַנערסטאָג, אין דער צייט פֿון די
ווזיטען, וועל איך אייך אַריינגלאָזען אין דעם גרויסען קאָרידאָר, און דאָרט
וועט איהר קענען רידען מיט אייער מוטער אזוי פֿיעל וויפֿיעל איהר וועט
גור וועלען. משהר ניש, איהר וועט דאַרפֿען האַלטען די אויגען אָפֿען און
דער זיקר זיך גוט צוהערען. אז איהר וועט הערען ווי איך דרעה מיינע
שליסלען, איז אַ סימן, אז עס איז דאָ אַ געפֿאהר... אַלעס, וואָס איהר וועט
דאָן דאַרפֿען טהאָן, איז זיך בעהאַלטען הינטער די טרעפֿ, וועלכע געפֿי-
נען זיך דאָרט אין קאָרידאָר, און וואַרטען ביז וואַנעט איך וועל צוקומען צו
אייך.

— און מיין מוטער?

— אייער מוטער? נו יאָ, כ'האָב גאָר פֿערגעסען וועגען אייער מוטער...
נו, אויב מען וועט קומען און איהר פֿרעגען, וואָס זי טהוט דאָרט, זאָל זי
אינפֿאַך זאָגען, אז זי וויל זיך זעהן מיט דער „שוועסטער“ ראַזאַליע, די
„שוועסטער“ איז אַ וואוילע פֿרוי, וועלכע איז שטאַרק בעפֿרייגערט מיט מיר,
איך וועל שוין דערנאָך אַלעס אַראַנושירען.

— אלוף גיט, — האָב איך געזאָגט.
נאָר אזוי ווי ער וואָלט זיך נאָך געוואָלט פֿערויכערן, האָט וויאָלאַן
צוגעלייגט די ווערטער:
— דערצהלט אַקאַרשט קיינעם גיט וועגען דעם, וואָס מיר האָבען
אַבגעמאַכט.
— איהר פֿערגעסט, — האָב איך געענטפֿערט, — אז איך בין גיט קיין
מוסר'טע.

— ווירקליך, — האָט ער געזאָגט.
— פֿאַר דער צייט, וואָס איך געפֿין זיך אין די טורמעס, האָב איך זיך
גענוג אָנגעזעהן מיט גידערברעכטיגקייטען. איך וואָרט בלויז געדאַרפֿט זאָ-
גען איין וואָרט אין די מאַכערס וואָלטען געהאַט זייער פּסק, נאָר איך האָב
זיך קיינמאָל גיט בענוצט מיט אזעלכע מיטלען. איך האָב זיך בעסער גע-
סטאַרעט צו ריידען מיט די, וועלכע האָבען בעגאנגען די עולות, און איך
מעג זאָגען, אז איך האָב אויף אַזאַן אַופן אויסגעמישען גענוג סקאַנדאַלען.
— יאָ, — האָט זיך וויאָלאַן אָבגערויפֿען — איהר זייט אַ בראַווע פֿרוי. דאָס
גיבען אַלע צי, אַפֿילו דאָ אין טורמע. אַ שאַד, וואָס איהר זייט אַביסעל
פֿערויקט! ...

— איך פֿערריקט? ווי פֿאַלט איהר אויס דאָס צו זאָגען?
— כִּזווייט וואָס איך רייד, כִּי קען זיך פֿיליכט גיט אויסדריקען ווי גע-
העריג איז, נאָר אזוי רופֿען מיר אַן אַלע רעוואָלוציאָנערן.

— מיין אַרעמער יונג, — האָב איך געענטפֿערט — ווייסט איהר, אז אַס
די רעוואָלוציאָנערן, פֿון וועמען איהר לאַכט זיך אויס, גרייטען צו דעם וועג
פֿון בעפֿרייאַונג און פֿון פֿראַגרעס? זיי טהוען אַלעס מעגליכע צו רעפֿאַר-
מירען אַ געזעלשאַפֿט, וועמעס רעדער זיינען שלעכט און געפֿעהרליך, ווייל
זיי דינען בלויז צו דריקען די אַרעמע לייט... אַט נעהמט, למשל, אייך
אַליין; כאַטש איהר רעפֿערועניטירט די אויטאָריטעט, און די העכסטע אויטאָ-
ריטעט — פֿון די געפֿענגניסע, דאָך זייט איהר דען אַליין גיט דער ערשטער
אַפֿשער טאַקי פֿון דויער אויטאָריטעט, וועלכע, איהר רעפֿערועניטירט? פֿאַר די
מינדעסטע קלייניגקייט קען מען אייך אַרויסוואַרפֿען אויף דער גאַס. כִּזווייט
גיט, צי איהר האָט אַ פֿאַמיליע, נאָר בערעכענט פֿאַרט, וואָס וואָלט געוואָ-
רען פֿון די אייעריגע, ווען איהר זאָלט פֿערלירען אייער שטעלע... איהר
וואָלט דאָן געמוזט זוכען אַ פּלאַץ, איהר וואָלט געדאַרפֿט קעמפֿען טאַג
פֿאַר טאַג, אום צו שאַפֿען ברויט פֿאַר דער דאָזיגער פֿאַמיליע. ערשט דאָן
וואָלט איהר געזעהן וואָס פֿאַר אַן ענאָאימישע געזעלשאַפֿט דאָס איז. שטעלט
אייך פֿאַר, איהר געהט אַרום מאַנאַטען לאַנג אַהן אַרבייט; די גויטה קלייבט
זיך אַריין צו אייך אין שטוב... דאָן וואָלט איהר פֿערשטאַנען, אז די, וואָס
הלום'ן פֿון אַ סאָציאַלער אומבויטונג, זיינען אַזשער גיט אזוי פֿערויקט ווי עס
דוכט זיך אייך אויס. איך וועל אייך זאָגען נאָך מעהר: איהר, וואָס איהר

זייט איצט א געווען-היטער, א דיענער פֿון דער „גערעכטיגקייט“ — איהר וואָלט דאָן געוואָרען א רעוואָלוציאָנער...

וויאָלאַן האָט זיך צוגעהערט מיט אויפֿמערקזאָמקייט צו מיינע רייד און פֿון דער מיענט, וואָס ער האָט בעת מעשה געמאכט, האָט זיך מיר זאָגאַר אָבגעדרובט, אז ער איז איינפֿערשטאָנען מיט פֿיעל פֿין מיינע ווערטער.

— נאָ, — האָט ער זיך אָבגערוואָפֿען — מעגליך, אז איהר זייט גערעכט, נאָר זעהט איהר, איך — איך האָב קיינמאָל נישט געהאַלטען פֿון די רעוואָלוציאָנען... איבעריגענס, בריינגען זיי קיינעם קיינמאָל קיין נוצען נישט. אָט געהט די קאָמונע פֿון 1871...

נאָר דויער געשערעך אונזערער איז מיט אַמאָל איבערגעשראָגען געוואָ- רען דורך דעם אויבער-וועכטער, וועלכער איז אָנגעקומען אומגעריכטערהייט.

וויאָלאַן האָט מיט אַמאָל אָנגענומען זיין געוועהנליכע שטריינגע מיענע.

— נאָ, — האָט ער זיך פֿונאַנדערגעשריען, אויסשטעלענדיג אויף מיר אַ פֿאַר ביסטרע אויגען — געהט צוריק אין אייער אָבטהיילונג, אין שנעל! — וואָס האָט זי דאָ געטהאָן, די דאָזיגע פֿרוי? — האָט געפֿרעגט דער אויבער-וועכטער.

— זי האָט אָבגעבראַכט דעם שליסעל פֿון דעם כּופֿעט, — האָט וויאָלאַן געענטפֿערט.

ס'איז נישט געווען דער ערשטער ליגען פֿון דעם וועכטער. נאָר דערפֿאַר איז דאָס אַפֿשר געווען זיין ערשטע גוטע טהאַט.

פֿין דאָן אָן האָב איך זיך געקענט זעהן מיט מיין מוטער יעדען דאָנער- סטאָג אין דעם אַלגעמיינעם קאָרידאָר.

ווען דויע אונטערהאַלטונג אונזערע איז געווען צו ענדע, פֿלעגט מיין מוטער אַוועקגעהן אין דעם קליינעם געסעל ביים „פֿאַבורג סאַן דעני“.

דאָרט איז אונזער געשפרעך פֿאַרטגעזעצט געוואָרען.

אויף אַזאָן אופן פֿלעגען מיר פֿערבריינגען א היבשע צייט אינאיינעם,

אין פֿון דער צרה מיינער האָט זיך גאָר אויסגעלאָזט פֿאַר מיר א טובה.

VIII

פֿון „סאַן-לאָואַר“ קיין קלערמאַן.

כִּי האָב אַלזאָ געהאַט איין שונא ווייניגער.

זייט דעם געשפרעך, וואָס איך האָב מיט איהם געהאַט, האָט וויאָלאַן איינפֿאַך נישט געוואוסט וואָס צו טהאָן פֿאַר מיר.

נאָר דערפֿאַר האָב איך צוגעקראָגען אַ ביטערן פֿיינד אין דער פֿערוואָן פֿון דעם דירעקטאָר.

ער האָט אָנגעזאָגט די וועכטער, זיי זאָלען מיך נישט אַרויסלאָזען פֿון

אויג און איהם יעדען סטאָג אָבגעבען בעריכטען וועגען מיר.

וואָס פֿאַר רעוולטאַטען אָועלכע בעפֿעהלען האָבען, קען מען זיך לייכט פֿאַרשטעלען, אזוי ווי די וועכטער מווען צושטעלען ראפֿרטען און צייגען, אז זיי וויסען אלעס, אין אזוי ווי ס'איז נישטאָ קיין ווירקליכע פֿאַקטען, איבער וואָס צו בעריכטען, קלעהרט מען אויס זאכען פֿין קאַפּ, מען מאַכט איינפֿאַכע בלבול'ים, נישט געשטויגענע און נישט געפֿלויגענע מסירות, אזוי און געווען מיט מיר.

כדי נושאַ תּן צו זיין ביים דירעקטאָר אין די אויגען, האָט איינער פֿון די וועכטער אייסקלעהרט אויף מיר אַ לעכערליכען בלבול, ער האָט דער-צעהלט דעם דירעקטאָר, אַז איך קלייב צוגיף יעדע נאַכט עטליכע פֿרויען אונטען אין דער הייזל פֿון דער טורמע און דאָרט האַלט איך פֿאַר זיי פֿייער-דיגע רעדעס, נאָך מעהר: לויט דעם וועכטער'ס בעריכט און געווען אָבגע-מאַכט צווישען מיר אין מייע קאַטעראַדיגען, אז מיר זאָלען אונטערצינדען דאָס געפֿענגניס און אין דער צייט פֿון דער מהומה, זאָלען מיר מאַכען אַ פֿערזיך צו אַנטלויפֿען.

אַ פֿערניגפֿיגער דירעקטאָר וואָלט נישט געלייגט קיין שום געוויכט אויף אָועלכע נישט געשטויגענע און נישט געפֿלויגענע מעשיות, אָבער דער דירעקט-טאָר אונזערער איז געווען אַ מערקווירדיגער בחיר, ווען ער האָט זיך דער-וואוסט, אז איך האָב ברעה אינטערצינדען די שורמע, איז ער געוואָרען מלאַ שטחה, וואָס פֿאַר אַ גרויסע טהאַט ער וועט דאָ קענען בעגעהן דער-מיט, וואָס ער וועט בעצייטענס דערשטיקען דעם אייפֿשטאַנד און צושטערן דעם כּוּר אַ דיגען פּלאַן! ..

אָבער צו זיין גרעסטען בעדויערן האָט ער זיך אומזיסט געפֿרעהט, ער האָט זיך ענדליך געמוזט אַרומזעהן, אז זיינע וועכטער האָבען איהם פּשוט אַרומגעפֿיהרט פֿאַר דעם נאָז.

נאָר די באַנדיטען האָבען זיך דערבוי נישט אָבגעשטעלט.

אַן אַנדער וועכטער האָט מיר געוואָלט אונטערשטעלען אַ פּאַסאַקע, ער האָט געפֿינען אַ נאַמווע פֿרוי צווישען די נייע געפֿאַנגענע און איהר אָג-גערעדט, זי זאָל מיך אַרייגשלעפען אין אַ צרה...

איינמאָל, אַ זונטאָג אין דערפֿריה, ווען מיר האָבען זיך געפֿונען אין הויף, איז זי צוגעקומען צו מיר און מיט אַ רחמנות'דיגען פּנים האָט זי מיר געזאָגט:

— אַה, מיין אָרעמע פֿריינדין, ווי אונגליקליך מען איז דאָ אין דער דאָזיגער טורמע! שוין דריי טעג, אז איך בין דאָ און מען האָט מיר נאָך קיין שטיקעל ברויט נישט געגעבען. איך שטאַרב איינפֿאַך פֿין הינגער, אז דאָס זאָל אזוי אָנגעהן ווייטער, וועל איך דאָס נישט אויסהאַלטען; קוים וואָס איך האַרט זיך אויף די פֿיס... וואָס פֿאַר גרוואַמע מענשען זיי זיינען דאָס, די אַדמיניסטראַטאָרס פֿין דעם דאָזיגען געפֿענגניס! אַה, ווען איהר וואָלט גע-וואָלט, וואָלט איהר מיר געקענט טהאָן אַ גרויסע טובה...

- אשטיגער וואָס?—האָב איך געפֿרעגט,
זי איז צוגעגאנגען גאנץ נאָהענט צו מיר און געזאָגט:
— ווען איהר וואָלט געוואָלט אזוי פֿריינדליך זיין מיר אָנשרייבען אַ
בריעף...
— וואָס זשע, איהר קענט עס דען אַליין ניט טהאָן?
— ניין, איך קען ניט שרייבען,
— אזוי... און צו וועמען ווילט איהר עס שיקען דעם בריעף?
— צום יוסטין-מיינסטער... איך בין זיכער, ס'וועט האָבען אַ ווירקינג
און דער דירעקטאָר וועט קריגען דערפֿאַר אַ מיאוסן אָבשניט, איהר וועט
עס מאַכען אַקוראט ווי איך וואָלט שרייבען דעם בריעף און דערצעהלען
אַלעס וואָס קומט דאָ פֿאַר, שרייבט, אַז מען לאָזט די אָרעמע געפֿאַנגענע
אויסגעהן פֿון הונגער, אַז מען מאַטערט אונז... נישקשה, איך האָב זיך
גענוג אָנגעליטען אין די דרוי טעג, וואָס איך בין דאָ...
כ'האָב אויסגעהערט אַלעס, וואָס די דאָזיגע פֿרוי האָט גערעדט, און
איך האָב זיך אַליין געפֿרעגט, צי זי זאָגט אמת אָדער ניט, נאָר לעבען אונז
האָט זיך גראָד געפֿונען אַ פֿרוי, וועלכע האָט געהערט אונזער געשפרעך,
און אָנבויענדיג זיך צו מיר, האָט זי מיר אויפֿן אויער געזאָגט אַ סיד:
— היט זיך, דאָס איז אַ שפּיאַנין... דאָס, וואָס זי דערצעהלט אייך,
איז אַ ליגען. זי ויצט לעבען מיר אין עסס-שטיב, און איך קען אייך פֿער-
זיכערן, אַז זי עסט מיט אַפעטיט...
— זייט איהר זיכער אַז דאָס איז אזוי?—האָב איך געפֿרעגט,
— אבסאָלוט זיכער,
זיך אומדרעהנדיג אַלואָ צו דער כּחור'טע, האָב איך איהר גאנץ מילד
געזאָגט:
— איז דאָס אמת, וואָס איך הער דאָ?
— וואָס פֿאַרט?
— אַז איהר הונגערט דאָ גאַרניט אזוי שטאַרק ווי איהר שטעלט עס
פֿאַר...
— אָה, איך פֿערויכער אייך...
— אָבער... אָט די פֿרוי דאָ ויצט לעבען אייך ביים טיש און זי זאָגט,
אַז איהר האָט אַן אויסגעצייכענטען אַפעטיט,
די נאַאווע כּחור'טע האָט זיך פֿערלאָרען, זי האָט געוואַרפֿען אַ ביי-
זען בליק אויף דער פֿרוי, ווערנע האָט איהר פֿעראַטהען, און האָט גאַר-
נישט געענטפֿערט,
— נאַ, וואָס האָט איהר צו ענטפֿערן דערויף? — האָב איך געפֿרעגט,
— כּוועל אייך באַלד אַלעס ערקלעהרען. ס'איז אמת, אַז איך קריג
וואָס צו עסען דאָ, נאָר די וועכטער טהוען מיר אַן גרויסע צרות...
— נאָך וואָס האָט אייך געטויגט מיר זאָגען אַ ליגען?

— כ'הָאָב איהר געוואוסט, אָז איהר זייט א גוטע און אַז איהר וועט זיך
גיכער אָנגעהמען פֿאַר מיר, ווען איהר וועט הערען, אַז מען לאָזט מיך דאָ
הינגערן.

כ'הָאָב איהר אַרײַנגעקומט גלייך אין געזיכט אַרײַן און געזאָגט:
— מיין אָרעמע פֿרוי, ס'איז זעהר אַ מיאוס'ע אַרבייט, די, וועלכע
איהר טהוט אַזונד...

זי איז געוואָרען בלייך ווי קאַלך; זי האָט געביך פֿערשטאַנען, אַז זי
איז אַרײַנגעפֿאַלען.

— יאָ, —האָב איך ווייטער געזאָגט—דאָס, וואָס איהר טהוט, איז גאָר-
ניט שעהן... איהר האָט געוואָלט, איך זאָל איך אָנשרייבען אַ ברײַעף, און
אַס דעם ברײַעף וואָלט איהר איבערגעגעבען דעם דירעקטאָר... איהר זעהט,
אַז איך האָב געטראָפֿען...

— אָה, ניין, ניין, זאָג איך איך, —האָט זי געשטאַמעלט.
— צי וואָס טויג איך זיך אַרויסדרעהען? ס'וועט זיין אַסך גלייכער,
איהר זאָלט מיר דערצעהלען דעם אמת.

די געפֿאַנגענע האָט זיך פֿערטראַכט אַ וויילע, דערנאָך האָט זי זיך צו-
וויינט מיט ביטערע טרעהרען.

— נו, יאָ, —האָט זי זיך מורה געווען — מען האָט מיר אָנגעשטעלט,
איך זאָל איך בעטען אָנשרייבען דעם ברײַעף.

— ווער האָט עס איך געהייסען טהאָן?

— דער אויבער וועכטער, הערר ניקאָל.

— דאָן האָט איהר כליוו איין זאך צו טהאָן: געהט צוריק צו דעם
הערר ניקאָל און זאָגט איהם, אַז איך האָב איך ענטזאָגט אייער ביטע, איהר
קענט איהם אויך דערצעהלען, אַז איך האָב איך שטאַרק אויסגערעדט פֿאַר
דעם ליגען, וואָס איהר האָט געוואָלט, איך זאָל פֿאַר איך שרייבען...

די אָרעמע פֿרוי האָט געמיינט, אַז איך מאַך חזוק פֿון איהר.

— כ'רייד דאָס גאַנץ ערנסט, —האָב איך ווייטער געזאָגט—גיט איהם
נור איבער דאָס וואָס איך זאָג איך. וואָס קען דאָס איך שאַדען? מען קען
איך ניט בעשטראָפֿען דערפֿאַר.

— ס'איז ריכטיג...

און די גאַאיווע בחור'טע איז אַוועק צום אויבער-וועכטער.

כ'מיין, אַז זי האָט איהם איבערגעגעבען וואָרט ביי וואָרט וואָס איך
האָב איהר געזאָגט, ווייל איך האָב גלייך בעמערקט ביי די וועכטער אויף
די פּנים'ער, אַז זיי זיינען שטאַרק אויגצופֿרײַערען.

אַט אַזעלכע קליינליכע געמיינע מיטלען האָט מען צו יענער צייט אָנ-
געווענדעט אין „סאַן לאַזאַר“.

אַ צייט לאַנג האָב איך ניט געקענט פֿערשטעהן פֿאַרוואָס דער דירעק-
טאָר פֿון דער דאָזיגער טורמע האָט געטראָגען אַזאַ טיעפֿען האַס צו די

רעוואָלוציאָנערן פֿון 1871 מען יאָהר. נאָר שפּעטער בין איך דערגאַנגען די אורזאַכע דערפֿין.

אין דער צייט פֿון דער קאָמונע האָט ער אַנטהייל גענומען אין דער ווערסאַלער ארמעע, וואו ער איז געווען אַן אָפּיציר.

איינמאָל האָט כען איהם דערשאַפט, לויפֿענדיג אין אַ פֿערלאַיען געסעל פֿון פּאַרוז. עטליכע פֿעדערירטע האָבען איהם אַרעסטירט און אָבגעפֿיהרט אין דער געהנטסטער סטאַציאָן. דאָרט האָט דער אָפּיציר פֿון דער נאַציאָנאַל-וואַך איהם איבערגעגעבען צו צוועלף פֿעדערירטע אין די הענד, זיי זאָלען איהם דערשיסען.

אָבער דייער בחור האָט געקענט שעהן ריידען, און ער האָט אַזאַן איינדרוק געמאַכט אויף די קאָמונאַרען, אז זיי האָבען איהם געשיינקט דאָס לעבען.

זיי האָבען זיך בלוזו בענוגענט איהם צו ענטוואַפֿען און איהם גע-לאָזט לויפֿען.

אַן אַנדערער וואָלט געווען דאַנקבאַר די פֿעדערירטע דערפֿאַר, אָבער דייער באַנדיט האָט ניט געוואוסט פֿון אַיעלכע מענשליכע געפֿיהלען און ער האָט געטראַגען אין האַרצען אַ ווילדען האַס צו די, וועלכע האָבען איהם געשיינקט דאָס לעבען.

איך ווייס ניט וואָס עס וואָלט געוואָרען פֿון מיר, ווען איך דאַרף נאָך בלויבען אַ ליינגערע צייט אין „סאַן-לאַזאַר“.

גליקליכערווייזע איז וויאָלאַן, איינמאָל אין אַ פֿריה-מאַרגען, געקומען מיר אַנזאַגען, אז מען וועט מיך דעם זעלבען בילד נאָך אַריבערפֿיהרען קיין קלערמאַן.

כהאָב קיים אוספּייעט אַנשרייבען אַ כריעה צו מיין מוטער און איהר מיטגעהילען די שלעכטע בשורה; אַזוי שנעל איז די זאַך געוואָרען. אַרעמע מוטער!

ווי דייער דערווייטערונג וועט דאָס אַביסעל ווין פּיינליך פֿאַר איהר! צום ערשטען מאָל אפּ צו זייט איך בין פֿעראורטהיילט געוואָרען, איז מיר ערשט רעכט אַרויף אויפֿן זינען, אז מען האָט ביי מיר אַוועקגערויבט די פֿרייהייט אויף זעקס יאָהר צייט.

זעקס יאָהר! וואָס וועט ווערן פֿון מיין מוטער ביו דאַן!... אָט די טרויעריגע געדאַנקען האָבען מיר פֿערדריקט דאָס האַרץ אין איך האָב זיך געמוזט פֿינאַנדערוויינען.

אין דער רגע, ווען איך בין געשטאַנען אין אַ ווינקעל און האָב שטי-לערהייט געוויינט, איז פֿערייגעגאַנגען דער דירעקטאָר.

ער האָט מיך בעטראַכט אַ ווילע. דערנאָך, זיך ווענדענדיג צום וועכטער, וועלכער האָט איהם בעגלייט, האָט ער געזאָגט גאַנץ הויך, כדי איך זאָל הערען:

— קוק אָ, זי וויינט... אָט אפנים מיר האָבען איהר דאָך געצאמט אביסעל, אַ שאַד, וואָס זי פֿאַהרט אוועק פֿון דאָנען; מיר וואָלטען פֿון איהר געקענט מאַכען אַ „וואָהלטהעטיגע שוועסטער“...

כ'האָב איפֿגעהויבען דעם קאָפּ, אויסער זיך פֿאַר בעס, און געזאָגט: איהר האָט אַ טעג, אויב איהר מיינט, אז איהר האָט מיך געצאמט, ס'איז אמת, אז איך ווין, אָבער וויססט איהר וואָרום? ווייל איך דיינק וועגען אַ הייליגער פֿרוי, וועמען דיזע דערווייטערונג וונט פֿערשאַפֿען מוראדיגע יסורים. מיינט ניט, אז אייער פֿערפֿאַלגונג אַרט מיך אַסך; כ'האָב שוין אַרי-בערגעטראָגען גענוג עולות און איך בין גרייט ווייטער צו ליידען, ווייל איך ווייס, אז די געפֿענגניס-לייט האָבען שטיינערנע הערצער...

דער דירעקטאָר האָט גאָרנישט געענטפֿערט, ער האָט בלויז אַ נאַרישען שמיכעל געטהאָן און איז פֿערשוואַנדען פֿון מיינע אויגען. אַ קורצע וויילע פֿאַר מיטאָג איז דער אייבער-וועכטער ניקאַל געקומען מיך געהמען.

— קימט, — האָט ער געזאָגט — איהר וועט מאַכען אַ לוסט רייזע... די פֿאַריזער ליפֿט, האָט מען אויסגעפֿונען, פֿאַליובעט אייך ניט צום געזונד און מען שיקט אייך איצט אין דער פֿראַווינג, אין אַן אויסגעצייכענטען פֿלאַץ — קיין קלערמאַן.. איהר וועט דאָרטען געפֿינען גרויסאַרטיגע דאמען, וועלכע וועלען זיין גליקליך צו מאַכען אייער בעקאַנטשאַפֿט...

— עיזעלקאָפּ! — האָב איך אַ מורמעל געטהאָן. איך ווייס ניט, צי ניקאַל האָט געהערט דאָס וואָרט אָדער ניט, יעדענ פֿאַלס ער האָט גאָרנישט געענטפֿערט.

מיר וויינען געווען זעקס אין דעם וואָגען, וואָס האָט אונז אָבגעפֿאַהרט צו דער אייזענבאָהן: דריי יונגע מיידלאַך, צוויי אַלטע פֿרויען און איך.

אויף דעם וואָקזאַל האָבען זיך אַרומגעקליבען אַרום אונז אַ מחה פֿון באַהן בעאַטמע און נייגיריגע צושויער, און יעדער איינער האָט געהאַט עפעס צו וואָגען אויף אונזער רעכנונג. איינע פֿון אונז, אַן אַלטיטשקע פֿרוי, וואָס האָט זיך קיים געהאַלטען אויף די פֿיס, האָט ניט געהאַט קיין קרעפֿטען אַרונטערצוגעהן פֿון דעם געפֿענגניס וואָגען. די וועכטער האָבען זיך ניט גע-ריהרט פֿון אַרט, האָבען גאָר אין זינען ניט געהאַט, איהר צו העלפֿען, מיט אַמאָל געהט צו אַ יונגער אַרבייטער צו איהר אין וואָגט:

— שפּאַרט זיך אָן אַן מיר, אַלטיטשקע!

די אַלטע האָט מיט אַ שמיכעל בעדאַנקט דעם אַרבייטער, האָט זיך אָנגעשפּאַרט אויף זיין אַקסעל און איז אויף אַזאַן איפֿן אַרונטער פֿון וואָגען, גאָר אזוי גיך ווי זי איז געשאַצען אויף דער ערד, האָט זיך די אַרעמע פֿרוי ביטער פֿונאַנדערגעוויינט.

— גאָ, גאָ, אַלטיטשקע, — האָט זיך אָבגערופֿען דער יונגער מאַן, וועל-

כער איז געריהרט געוואָרען פֿין דער סצענע—איהר דאַרפֿט ניט וויינען אזוי...
ס'איז אמת, אז איהר געהט אין געפֿענגניס, אָבער דערפֿאַר זייט איהר כאָטש
זיכער, אַז איהר וועט ניט שטאַרבֿען פֿון הינגער...

די אונגליקליכע האָט ניט געענטפֿערט.

אַז מיר זיינען געווען אין וואַגאַן, האָט זי זיך נאָך אַמאָל אומגעקוקט
אייפֿ'ן יונגען מאַן און פֿאַר זיך געמורמעלט :

— מיין שאַרל, מיין אָרעמער שאַרל... ער מוז שוין אוראי זיין אזוי
גרויס ווי דיוער אַרבייטער, וואו איז ער אַצונד ? אָה, איך פֿיהל, אַז איך
זועל זיך שוין קיינמאָל, קיינמאָל מעהר ניט זעהן מיט איהם...
איך בין צוגעגאַנגען צו איהר און געזאָגט :

— בערוהיגט זיך אין האָטש...

— האָפֿען ! וואָס זשע, מען קען נאָך האָפֿען אין מיין עלטער ? איך
בין אַלט אַכט און זעכציג יאָהר און מען האָט מיך פֿעראורטהיילט צו זעהן
יאָהר געפֿענגניס...

איהר לעבענסגעשיכטע איז געווען האַרצרייסער. צו פֿערציג יאָהר איז
זי געבליבען אן אלמנה מיט צוויי קינדערלאַך : אַ אינגעל און אַ מיידעל, זי
האַט געאַרבייט שווער אין בוטער ווי צו ערנערהען. דאָס מיידעל איז געווען
שווינדזיכטיג, דאָס אינגעל—ווילד און ניט-ערצויגען ; זי האָט קיין צייט ניט
געהאַט זיך אומצוקוקען אויף איהם, נאָר ענדליך האָט זי מעהר קיין אַרבייט
ניט געקענט געפֿינען, און אין דער בימערסטער נויטה האָט זי געגנבעט
וואָס עס איז... מען האָט זי אַרײַנגעזעצט אין טורמע.

אין דער צייט וואָס זי איז געווען אין געפֿענגניס איז איהר מיידעל
געשטאַרבֿען, דעם זיהן איהרען האָט מען צוגענומען אין דער „סיסטאַנס-
פּובליק", וואו עס פֿאַלען אַרײַן די אָרעמסטע יתומים. אַז די מוטער איז
אַרויס פֿון טורמע איז זי געווען אַליין, עלענד ווי אַ שטיין... זי האָט געאַרבייט
אין אַ פֿאַבריק.

איינמאָל האָט איהר דער פֿאַרמאַן געהייסען געהן .. זי איז געווען שרעק-
ליך פֿערביטערט, אין אין אַ מאָמענט פֿון אויפֿרעגונג האָט זי געכאַפט אַ
שערל אין האָט עטליכע מאָל געשטאַכען דעם פֿאַרמאַן... דערפֿאַר האָט מען
איהר פֿעראורטהיילט צו זעהן יאָהר געפֿענגניס.

אַז מיר זיינען אָנגעקומען אין קלערמאַן, איז שוין געווען שטאַק פֿינסטער,
דער ווינד האָט מוראדיג געבלאַזען אין די בויםער און דער רעגען
האַט געשמיסען אין די היוער.

אויפֿ'ן וואַקואַל האָט געוואַרט אויף אונז אַן אַלטער וואַגען מיט אַ לע-
כערדיגען דאָך און מיט צובראַכענע וועגער.

— אָט זיינען די פֿעקלאַך,—האַט זיך אָבגערופֿען אין וועכטער צום
אַנדערן, אָנווייזענדיג מיט דער האַנד אויף אַינז.

— וויפיל פעק זיינען עס דא?

— צעהן.

דער וועכטער פֿון דעם געזעעננים פֿין קלערמאָן האָט אונז איבערגע-
צעהלט צוויי מאָל, דערנאָך האָט ער געזאָגט:

— גוט; מען וועט זיי אַלואַ אַריבערפעקלען...

מען האָט אונז געהייסען אַרײַנגעהן אין דעם געזעעננים-וואָגען אין מיר
זיינען אוועקגעפֿאַהרען.

כאָטש דער וועג פֿין וואָקואַל ביז דער טורמע איז אַ גאַנץ קורצער, דאָך
האָט ער מיר אויסגעווייזען גאָר אָהן אַ סוף.

צו די צרות האָט עס אַרײַנגערונטן אין וואָגען גאַנצע עמערס ווייז און
איך בין דורכגעווייט געוואָרען פֿון קאַש ביז די פֿיס...

ענדליך זיינען מיר אָנגעקומען.

אַ שווערע טהיר האָט זיך אַ דרעה געטהאָן אויף איהרע פֿערושאַווערטע
זאָוועסעס און גלייך נאָכדעם האָט זיך דערהערט אַ שטימע מיט די ווערטער:

— פֿיהרט מיר צו אָט דעם פּאַק דאָרט אויפֿן הויף, מען קען זיי נישט
אַרויסלאָזען פֿון וואָגען דאָ לעבען טהיר.

איך האָב אַלואַ גלייך דערוועהן, וואָס פֿאַר אַ העפֿליכע מענשען די
וועכטער פֿון קלערמאָן זיינען.

אַז מיר זיינען געווען אויפֿן הויף, האָט אימיצער אויפֿגעזעענט די טהיר
פֿין וואָגען און מיר זיינען אַרויס.

— געהט אַקאַרש אָט די אַלע עופות און פֿיהרט זיי אַרײַן אַהער, —
האָט קאָמאַדירט אַ וועכטער, וועלכער איז געשטאַנען אין אַ פֿינסטערן וויי-
קעל פֿון הויף.

עטליכע וועכטער האָבען אונז אָנגענומען ביי די אַרעמס און אונז אַרײַן-
געפֿיהרט אין אַ קליין שטיבעל, בעלויכטען פֿון איין גאַז-ליכט.

ביי אַ שוואַרצען טיש איז געזעסען אַ מאַן.

דאָס איז געווען דער געזעעננים שרייבער.

איינע ביי איינע האָט ער אינו אויסגעפֿערענט אונזערע נעמען.

אַז איך האָב דערמאָנט מיינעם, האָב איך דערפֿיהלט, ווי אַלע אויגען
האָבען זיך אַ קעהר געטהאָן צו מיר.

— לואיזע מישעל! לואיזע מישעל! — האָט זיך אָבגערופֿען דער אוי-
בער-וועכטער, וועלכער איז געווען אָנוועזער ביי דער דאָזיגער צערעמאָניע.

— אַזוי גאָר! אַזוי איך האָב געזייגט, אַז די קאַנאַקען האָבען זי שוין לאַנג
אויפֿגעפֿערעטען אין ניי-קאָלעדאָניען... אַזוי, דרעהט זיך אַקאַרשט אים אַביסעל,

מען זאָל אייך קענען אָנקוקען... דאָס זײַט איהר דאָס, הייסט עס, די אונטער-
צינדערין פֿון 1871, נישט אַזוי?

איך האָב עס געהאַלטען פֿאַר ניצלאַ צו ענטפֿערן.

— וואָס זשע, — האָט דער וועכטער ווייטער געזאָגט — אָט אַפֿנים די

צינג איך פֿערנליווערט, צי וואָס? ענטפֿערט דאָך אויף מיין פֿראַגע.
זייט איהר דאָס די לואיווע מישעל, וואָס די גאַנצע וועלט קען, די, וואָס האָט
אונטערגעצונדען גאַנץ אַריו, די רעוואָלוציאָנערקע, וואָס?...
— יאָ, — האָב איך געענטפֿערט — די רעוואָלוציאָנערקע, דאָס בין איך.

— אַה, צום טיפֿעל! — האָט זיך דער אויפֿוועהר געכוייערט. — איך
בעדווער זעהר, וואָס איהר זיט מיר ניט געקומען פֿאַר דער האַנד, בעת איך
בין געווען אין דער ווערסאַלער אַרמעע, אזוי וואַהר ווי איך הייס גאַרענ-
פֿלאַך, איך וואָלט איך דערשאַסען, אָקראַט ווי אַ ווילדען האַי... און נאָך
מיט פֿערנגיגען דערצו... האָט מען נאָך ווען געזעהן, אַ פֿרויען זאָלען זיך
מישען אין פֿאַליטיק, און נאָך אין אַזאַ שמוציגער פֿאַליטיק דערצו... וואו
וועלען מיר אַנשפּאַרען, גרויסער גאַט! וואו וועלען מיר אויף אַזאַן אופן
אַנשפּאַרען?!

צופֿריערען, ווייזט אויס, פֿין זיין דרשה, האָט זיך הערר גאַרענפֿלאַך
שטאַרק צוהוטס, האָט אַ קוק געטהאָן אויף זיינע חברים און ווייטער גע-
זאָגט:

— וואָס זשע האָט איהר פֿאַרט ווייטער געטהאָן, וואָס מען האָט איך
אַכגעשיקט אַהער?

— זי האָט אויכגעפֿלינדערט עטליכע בעקערייען, — האָט זיך אָנגערופֿען
אַ וועכטער, שטאַרץ דערויף, וואָס ער ווייסט וואָס עס טהוט זיך אויף דער
וועלט.

— ווירקליך? איהר זייט זיכער, אַז דאָס איז אזוי?...

— נון איראי; אַלע בלעטער האָבען עס געשריבען.

— אַה יאָ, ווירקליך, — האָט גאַרענפֿלאַך געזאָגט — מיר שיינט, אַז איך

האָב עס ערגעץ וואו געלייענט.

און זיך אומקעהרענדיג מיט'ן פנים צו מיר, האָט ער מיר מיט אַ ביי-
סענדען שמיכעל געזאָגט:

— נאָ, דאָ וועט איהר ניט קענען אויספֿלינדערן קיין שום בעקעריי,

מחמת מען וועט איך אַריוועצען אין אַ קליין שטייגעל, פֿון וואַגען מען קען
ניט אזוי גרינג אַרויספֿליהען...

מען האָט מיר אָבעגעבען דאָס קעמערל נומער 26.

ס'איז געווען אויף'ן ערשטען עטאַזש פֿון טורמע, אַ גאַנץ קליינער
פֿלאַץ, ווי מען קען זיך משער זיין, לאַנג און שאַל, מיט אַ פֿענסטער,
פֿערשמעלט מיט אַ געדריכטער גראַמע.

אַן אויבערן בעטעל מיט אַ מאַטראַץ, אַ קישעלע מיט אַ גראַץ דעקע;
אַ קליין הילצערן מישעל, צוגעמויערט צו דער וואַנד, — דאָס איז כמעט גע-
ווען דאָס גאַנצע מעבעל, וואָס האָט זיך געפֿונען ביי מיר אין קעמערל.

— דאָס האָט איהר איער דירה, — האָט זיך אָבעררופֿען דער וועכטער,
וועלכער האָט מיך אַהין אַריווגעפֿיהרט. — מאַכט זיך דאָ אזוי בעקוועם ווי
איהר קענט נור, און האָט נור ניט קיין שלעכטע חלומות...

דערמיט איז ער ארויס און האָט צוגעהאַקט די טהיר פֿון מיין קעמערל הינטער זיך.
איך האָב זיך אנידערגעלייגט אויף'ן בעטעל, נאָר איך האָב באין אופן ניט געקענט אַנשלאָפֿען ווערן.
ס'איז מערקווירדיג, דוכט זיך, איך בין דאָך שוין געוועהנט געווען צו דער געפֿאַנגענשאַפֿט, נאָר דאָך אז מען קימט אין אַ נייער טורמע, איז די ערשמע צייט פֿיהלט מען זיך, עפעס אזוי ווי מען וואַלט אָקאַרשט אָנגעהוי- בען ויצען. נאָך שרעקליכער איז די ערשמע נאַכט, וואָס מען דאַרף פֿער- בריינגען אין אַ ניי קעמערל, מען פֿיהלט זיך אזוי ווי אַ לעבעדיג בעגראָ- בענער... ס'פֿעהלט לופֿט, מען ווערט שיער ניט דערשטיקט פֿון דער אייג- זאַמקייט...

IX

די ערשמע טעג אין קלערמאָן.

ערשט גאַנץ פֿריה, בענינען צו טאָג, האָב איך גענומען אייגנערמלען. נאָר קיים האָב איך אָנגעהויבען צומאַכען די אויגען, האָט זיך מיט אַמאָל אויפֿגעהויבען אַ מורא'דיגער ליאַרם אין טורמע.
ס'האָט זיך געהערט אַ סקריפען פֿון די זאָויעסעס, אַ קלאַפֿעריי פֿון די טהירען, געשרייען פֿון די וועכטער—דאָס גאַנצע געפֿענגניס איז געגאַנגען כאַדאַראָם.
כ'בין אויפֿגעשטאַנען; איך האָב זיך פֿערשפּאַרט אָנטהאַן, ווייל איך בין די גאַנצע נאַכט געלעגען אין מיין בעט אַן אָנגעטהאַנענע.
אזוי ווי איך האָב געהאַט אַ ידיעה מכה דעם וואָס עס קומט פֿאָר אין די טורמעס, האָב איך אויף גיך אויפֿגעראַמט מיין קעמערל און דערנאָך האָב איך זיך אנידערגעזעצט וואַרטען וואָס דאָ וועט זיין.
מיט אַמאָל עפֿענט זיך אויף די טהיר פֿון מיין קעמערל און איינע פֿון די אַרעסטאַנטקעס דערלאַנגט מיר אַ בעזים, מיט די ווערטער:
— קעהרט אויס אייער קעמערל. קעהרט עס אויס גוט, ווייל די וועכטער וועלען באַלד קומען זעהן, אויב ס'איז ריין ביי אייך...
כ'האָב גענומען דעם בעזים און מיט אַלע כוחות אָנגעהויבען רייבען די פּאָדלאָגע פֿון מיין שטיבעל.
אַז איך האָב געדיינקט, אַז דאָס קעמערל איז שוין ריין גענוג, האָב איך זיך ווידער אנידערגעזעצט וואַרטען...
אין דער רגע האָט זיך די טהיר ווידער אַמאָל גאַנץ פּלוצלינג געעפֿענט, און אַ וועכטער איז אַריין צו מיר אין קעמערל.
דאָס איז געווען גאַרענפֿלאַץ, דער, וואָס האָט מיר מיט אַ נאַכט פֿריהער געהאַלטען די בעריהמטע נאַרישע דרשה זיינע.

— וואָס זשע, — האָט ער זיך אָבגערוּפֿען מיט אַ גראָבען טאָן, — אָט אזוי קעהרט איהר דאָס? אָנשטאַט מיר אָבצורייניגען די דאָזיגע פּאָרלאָגע, זיצט איהר זיך גאָר דאָ, אזוי ווי אַ מאַדאַם... נאָ, דאָס הייסט אַביסעל אַ פּוילענצערין! אַלואָ, געהמט אַקאַרשט דעם בעזים אין דער האַנד, און אַבי-טעל שנעלער!

— וואָס ווילט איהר? — האָב איך געענטפֿערט — איך האָב דאָך שוין אוינגאַל אויסגעקעהרט מיין שטיבעל. איהר קענט זיך גאַנץ לויכט איבער-צייגען אין דעם. גיט נאָר אַ קוק דאָס בערגעל שטויב, וואָס ליגט דאָרט ביי דער טהיר...

— איך זאָג דאָך אייך, איהר זאָלט אויסקעהרען...

— וואָס הייסט? מיין קעמערל איז דאָך ריין.

— ס מאַכט ניט אויס, קעהרט ווייטער, זאָג איך אייך...

— כּי'האָב גענומען דעם בעזים אין דער האַנד און אָנגעהויבען קעהרען. פֿערשטעהט זיך, אזוי גיך ווי דער וועכטער איז פֿערשוואַנדען, בין איך געבליבען שטעהן אויף אַן אָרט, מיט'ן בעזים אין דער האַנד, עס האַלטען-דיג פֿאַר נוצלאָז זיך איינצומאַטערן אומזיסט,

נאָר גאָרענפֿלאַך האָט פֿון מיר קיין אויג ניט אַראָבגענומען.

ער איז פּלוצלינג ווידער אַריינגעשפרונגען אין מיין קעמערל.

דאָס מאָל איז ער געווען מלא רציוחה.

ער האָט זיך אַ וואָרף געטהאָן אויף מיר ווי אַ משוגע'ענער.

איך האָב געמיינט, אז ער וועט מיך שלאָגען.

— אַה, שמוציגע אונטערצינדערין! — האָט ער געשריען, — דו הייבסט

שוין אָן חזק צו מאַכען פֿון אונז! (גאָרענפֿלאַך האָט זיך ערלויבט מיך צו

דו'צען.) נאָ, וואָרט אַקאַרשט, דו אונטערצינדערין, רויבערין, כּוועל דיר

וויזען ווי צו זיין אייגע'עקשן'ט... דו וועסט אויסקעהרען, הערסט דו?

אויסקעהרען ניט נור דיין קעמערל, נאָר נאָך צעהן אַנדערע קעמערלאַך, ויעלכע

איך וועל דיר אָנוויזען... נאָ, קום מיט מיר,

איך האָב גענוג געלעבט אין די געפֿענגניסע, אום צו וויסען, אז די

געפֿאַנגענע דאַרפֿען בליז רייניגען זייערע אייגענע קעמערלאַך, ניט קיין

פֿרעמדע,

און איך האָב זיך גאַנץ איינגאַך ענטזאָגט צו פֿאָלגען דעם אויפֿזעהער'ס

בעפֿעהל.

גאָרענפֿלאַך איז געווען ווילד פֿאַר רציוחה.

די אויגען זיינען איהם אַרויסגעקראַכען פֿון קאָפּ און ער איז געוואָרען

אַלערריי קוליערען.

ער האָט איבער אַ נייעם ווידערהאָלט דעם בעפֿעהל, וואָס ער האָט מיר

נאָר וואָס געבענען.

איך האָב ווידער ענטזאָגט, אַ מאַך טהאַנדיג מיט'ן קאָפּ.

— גוט, האָט דער וועכטער געזאָגט— אויפֿשטאַנד, אונגעהאַרברואַמקייט, איהר וועט זעהן, וואו דאָס וועט איך פֿיהרען...

דער בחור האָט מיך שוין געהער ניט גע'דו'צט, — יאָ, יאָ, איהר וועט שוין זעהן, — האָט ער ווידערהאַלט, א זעץ טהאַנדיג מיט דער פֿויסט אָן דעם קליינעם מישעל מיינעם,

נאָר אזוי ווי איך בין אליין געבליבען שטעהן רוהיג, מיט צונויפֿגעלייגטע אָרעמס, זיך ניט ריהרענדיג פֿון אָרט, האָט דיווער אויפֿזעהער איינפֿאַך ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן.

ער האָט מיך אַ וויילע אָנגעקוקט מיט תּס'עוואַטע אויגען, דערנאָך איז ער זיך אַוועק, מורמלענדיג:

— מען האָט אונז געזאָגט, אז דאָס איז אַ „רעוואָלוציאָנערקע“, נאָר נישקשה, איך וועל זי שוין צאַמען... און ווען איך זאָל אפילו דאַרפֿען פֿער-לירען מיין נאָמען!

אָקוראַט ווי ער וואָלט געהאַט וואָס צו פֿערלירען!

ווען די טהיר פֿון מיין קעמערל האָט זיך פֿערמאַכט, האָב איך זיך אַ וויילע צוגעהערט, אויב קיינער שטעהט ניט לעבען טהיר. דערנאָך האָב איך אָבגעשטעפֿעט דעם ביינקעל, וואָס איז געווען צוגעשטעפֿעט מיט אַ קייט צו דער וואַנד, אין האָב איהם צוגעטראָגען צום פֿענסטער. כִּי'האַב זיך נאָך אַמאָל אונטערגעהערט.

אזוי ווי איך האָב ניט פֿערנומען קיין שום גערויש, בין איך אַרויף אַיפֿ'ן הילצערנעם ביינקעל און האָב אַרויסגעקוקט פֿון פֿענסטער אויף דרויסען. פֿאַר מיינע אויגען איז געלעגען דאָס פֿעלד, איבערגעהאַקט דאָ און דאָרט מיט עטליכע נאַקעטע בוימער, לעבען מורמע האָב איך בעמערקט אַ וועג, וואָס האָט געפֿיהרט אין שטאָדט אַרײַן.

עטליכע בייערן זיינען פֿערבייגעגאַנגען, פֿיהרענדיג אַ וועגעלע. אין אַ וויילע אַרום האָב איך געזעהן, ווי צוויי פֿרויען לאָזען זיך געהן אין פֿעלד אַרײַן, יעדע איינע מיט אַ קערבעל אויפֿ'ן קאַפּ.

פֿון דער ווייטענס האָט זיך אויפֿגעהויבען אַ גראָע מאַסע, אַ דאָרף וואַהרשיינליך...

מען קען זיך משער זיין, וואָס פֿאַר אַ פֿרייד דאָס איז פֿאַר אַן אַרעסטאַנט, ווען ער וואַרפֿט אַ בליק אויף דער וועלט, פֿון וועלכע ער איז אָבגעריסען. אָט די מעגשליכע וועזענס, וועלכע געהען און קומען, אָט די גאַנצע בעווונגונג, וואָס מען איז אזוי מקנא, — דאָס אלעס טרייסט אייך, דאָס גיט אייך האָפֿנונג... דאָס דרויסענדיגע לעבען דערמאַנט אייך אָן דעם טאָג, ווען איהר וועט קענען געניסען די פֿרייהייט, נאָך וועלכער איהר ביינקט אזוי שטאַרק פֿון דער פּײַנט אָן, וואָס מען רויבט זי כּײַ אייך אַוועק.

איך האָב שוין איינמאָל געזאָגט, אז ווען איך וואָלט ניט איבערגעלאָזט הונטער מיר מענשען, וואָס זיינען מיר אזוי טהייער, וואָלט די געפֿאַנגענשאַפֿט פֿאַר מיר ניט געווען אזוי שווער ווי פֿאַר אַנדערע.

איך קען גאנץ גוט אריבערטראָגען די איינזאַמקייט; קיים האָב איך גור
ביכער, מינט אין פֿעדער און פּאַפּיר, קען איך זיך פֿערגעסען אָן אַלעס...
אַבער ווי בעדויער איך די אינגליקליכע פֿרויען, וועלכע געפֿינען נישט
קיין שום צושטרייאונג און מווען פֿערבריינגען זייערע טעג, פֿערשיעפּט אָהן
אויפֿהער אימער אין דעם זעלבען געדאַנק, אין דעם זעלבען וואונש: צו
זיין פֿריי.

דינע פֿרויען ווערן לאַנגזאַם פֿערוועלקט, זיי געהען אויס ווי אַ ליבט...
זייערע יסורים זיינען שרעקליך.

ווען מען וואָלט כאָטש אין די צענטראַל-טורמעס געקענט האָבען וואָס
פֿאַר ס'איז פֿערבינדונגען צווישען זיך, ווען מען וואָלט כאָטש געקענט רוי-
דען איינע מיט די אַנדערע, וואָל זיין אַ האַלבע שעה אין טאָג!
אַבער ניין! די אָבגעשלאָסענהייט, די איינצעל-קאַמער איז שוידערהאַפּט
און עס איז אָהן אַ שום ספּק אַן איבערבלייבעכץ פֿון די אַלטע באַרבאַרישע
צייטען.

די ליפּען מווען זיין געשלאָסען, אויף אימער, אויף אימער...
פֿאַר פֿינף, צעהן און אָפּטמאַל פֿופּצעהן יאָהר צייט מוז די געפֿאַנגענע
בלייבען שטים.

אין אָפּט ווערט זי טאַקי דערפֿון אַליין שטים...
ס'קען זיין, אָז אין קלערמאַן איז נישט געווען אַזוי שטריינג ווי אין די
אַנדערע צענטראַלע געפֿענגניסע. נאָר מען דאַרף נישט דיינקען, אַז די געפֿאַנג-
גענע האָבען געהאַט אַ רעכט צו ריידען איינע מיט די אַנדערע.
דער איינציגער פּלאַץ, וואו זיי האָבען געקענט עפֿענען דאָס מויל, איז
געווען אין ווערקשטאַט, אי דאָס גור צו ענטפֿערן אויף די פֿראַגען פֿון די אויפֿ-
זעהעריגען, די וואָהלטהעטיגע „שוועסטער“.

העכסטענס האָבען זיי געקענט אויסריידען צוויי, דריי ווערטער אַ טאָג...
נאָר ביסלאַכווייז האָבען זיך די אַרעסטאַנטקעס צוגעוועהנט צו זייער
שיקזאַל און האָבען געפֿונען הונדערטער וועגען און מיטלען, ווי אַזוי צו
פֿערקלענערן די יסורים פֿון דער געפֿאַנגענשאַפּט.
אַזוי ווי ריידען איינע מיט די אַנדערע ווי אַלע מענשען ריידען, האָבען
זיי נישט געקענט, האָבען זיי אויסגעטראַכט אַ מאָדנעם „אַלף-בית“, וואָס האָט
זיי געדיענט פֿאַר זייערע געשפרעכען...

צוויי טעג נאָכדעם ווי איך בין אָנגעקומען קיין קלערמאַן, בין איך ער-
שטוינט געוואָרען צו הערען, ווי ס'האַלט אין איין קלאַפּען אין דער וואַנר
פֿון מיין קעמערל.

תחילת האָב איך געמיינט, אַז דער דאָזיגער מאָדנער גערויש קומט
דערפֿון, וואָס מען אַרבייט ערגעץ אין געפֿענגניס, מען פֿערריכט ערגעץ-
וואו אַ צובראַכענע וואַנד...

נאָר אַ וועכטער איז געווען אַזוי גאַריש מיר צו געבען דעם שליסעל
פֿון דעם דאָזיגען רעטעניש.

איינמאל, נאכמיטאָג, רייסט זיך דער דאָזיגער וועכטער אַרײַן צו מיר
אין שטיבעל און רופט זיך אָב צו מיר:

— אַה! כ'האַב אייך געפאַקט...

אַזוי ווי ער האָט דערוועהן אויף מיין פנים, אַז איך פֿערשמעה עפעס
נאָרניש וואָס ער וויל, מאַכט ער:

— יאָ, יאָ, מאַכט זיך אַקאַרשט נישט אַזוי תּמ'עוואַטע. איך קען מײַנע
לײַט...

— אָבער זײַט אַזוי גוט און ערקלעהרט מיר אַפֿריהער וואָס איהר מײַנט,
איך זעה נישט, וואָס איך האָב אַזױנס געטהאָן געגען די אָרדנונג פֿון דעם
געפֿענגניס.

— אַזױ! און ווער האָט עס געקלאַפט אין וואַנד? נישט איהר?

— צו וואָס?

— אַ שעהנע פֿראַגע צו וואָס? צו רײַדען, פֿערשמעהט זיך. יאָ, צו
רײַדען מיט אײַערע שכן'טעס. אָבער זעהט אַקאַרשט, איך זאָל אייך נישט כאַ-
פען, קלאַפענדיג מיט'ן בײַנקעל אײַערן, כדי זיך דורכצושמועסען מיט די
אַנדערע... אַניש, וועט איהר געהן אין קאַרצער...

און דער חברה-מאַן איז מיט כּעס אַרויס פֿון מיין קעמערל.

כ'האַב אַלױף ענדליך געוואוסט דאָס, וואָס איך האָב געדאַרפֿט וויסען,
די קלעפּ זײַנען, הײַסט עס, געקומען פֿון אַ געפֿאַנגענע, וועלכע געפֿינט זיך
אין אַ קעמערל לעבען מיר.

איך האָב בעשלאָסען בײַ זיך איהר צו ענטפֿערן.

דעם „אַלף-בית" פֿון די געפֿענגניסע האָב איך אפֿילו נישט געקענט,
איך האָב פֿערשטאַנען, אַז עס דאַרף נישט זײַן זעהר שווער איהם אויסצו-
לערנען.

און עס האָט מיר ווירקליך לאַנג נישט גענומען.

דעם זעלבען טאָג האָט מיין שכנה ווידער גענומען קלאַפען צו מיר.
איך האָב זיך צוגעהערט און ביסלאַכווייס אויסגעפֿונען די בעדייטונג פֿון די
קלעפּ. ס'איז געווען אַן אײַנפֿאַכער וועג: איין קלאַפּ האָט בעדייטעט דער
ערשטער בוכשטאַב פֿון'ם „אַלף-בית", צוויי—דער צווייטער און אַזױ ווייטער.
אמת, אַז דאָס האָט געדויערט אַביסעל צו לאַנג, נאָר וואָס פֿאַר אַ בעטרעף
האָט צײַט, ווען מען זיצט אין אַן אײַנזאַמען קעמערל אין געפֿענגניס!
ענדליך האָב איך אויף אַזאַץ אופן פֿערקניפט אַ שמועס מיט מיין
שכן'טע.

— שײַן לאַנג, אַז איהר זײַט דאָ?—האָט זי מיך געפֿרעגט.

— נײַן,—האָב איך געענטפֿערט—צוויי טעג... און איהר?

— איך? דאָס פֿינפטע יאָהר...

— וואָס האָט איהר אַזױנס געהאַן?

— כ'האַב גע'הרג'עט אַ לוכס, וואָס האָט מיך געשלאָגען מכּות רצה
טאָג פֿאַר טאָג, און איהר, פֿאַרוואָס זײַט איהר דאָ?

ס'איז געווען גאנץ שווער צו דערצעהלען דער געפאנגענער די גאנצע געשיכטע, ווי אזוי איך האָב אָנטייל גענומען אין דער מאַניפעסטאציע אויף דעם „אינוואַלדען-פּלאַץ". זי וואָלט פשוט נישט פֿערשטאַנען, ווי אזוי מען געהמט און מען שיקט עס אַוועק אַ פֿרוי אויף זעקס יאָהר אין אַ צענטראַל-טורמע דערפֿאַר וואָס זי האָט דורכגעמאַרשירט די גאַסען פֿון פֿאַרוי אָן דער שפיצע פֿון עטליכע אַרבייטסלאָזע.

איך האָב איהר דעריבער ערקלעהרט, אַז איך געפֿין זיך דאָ צוליב אַ פּאַליטישע אַנגערעגעהייט.

— אַה!—האַט זי מיר געענטפֿערט—איהר נישט זיך אָב מיט די נאַרשי-קייטען? איהר האָט, הייסט עס, קיין אַנדער זאַך נישט וואָס צו טהאָן... און אויף ווילאָנג זייט איהר פֿעראורטיילט?

— אויף זעקס יאָהר.

— ס'איז נישקשה פֿון אַ צייט... כ'זוייט נישט וואָס איהר האָט אַזוינס גע-טהאָן, נאָר אַפֿנים אַז ס'איז געווען פֿאַרוואָס... איבעריגענס הערען זיך די ריכטער קיינמאַל נישט צו צו די ערקלעהרונגען פֿון די אַנגעקלאָגטע. דערמיט האָט זיך געענדיגט אונזער געשפּרעך פֿאַר יענעם טאָג. ס'האַט אונז גענומען אַ היבשע צייט, ביז וואָגען מיר זיינען דורכגעקראַכען מיט די עטליכע ווערטער.

נאָר עס איז ווערטה געווען די מיה.

איצט האָב איך אַלואַ שוין געקענט די געפֿענגניס-שפּראַך און איך האָב געהאַט די מעגליכקייט זיך צו אונטערהאַלטען מיט וועמען נישט איז פֿון די געפֿאנגענע דאָן, ווען ס'איז מיר געוואָרען אַביסעל אומעטיג אויף'ן האַרצען. איין פֿריה-מאָרגען האָב איך געפֿרעגט ביי אַ וועכטער, צי עס וואָלט נישט מעגליך געווען צו קריגען עטליכע ביכער צו לייטען.

— ביכער?—האַט ער געמורמעלט—אַה, דאָס איז נישט אזוי לייכט צו קריגען... קודם כל מוזט איהר שרייבען אַ ביטע צום דירעקטאָר און איהם זאָגען אין אייער בריעף וואָס פֿאַר אַ בוך איהר פֿערלאָנגט.

— אום דאָס צו טהאָן—האַב איך געענטפֿערט—וואָלט איך אַפֿריהער געדאַרפֿט בעקאנט ווערן מיט דעם קאַטאַלאָג פֿון דער ביבליאָטעק, נאָר... איך וועל שרייבען צום דירעקטאָר, ווילט איהר מיר שאַפֿען טינט און פּאַפּיר? — אזוי גאָר, אייך שאַפֿען טינט און פּאַפּיר?—האַט דער וועכטער גע-זאָגט—האַט אַפֿנים איהר מיינט, אַז מען קריגט עס איינס און צוויי? מען מוז שרייבען אַ ביטע צום דירעקטאָר...

ביהאַב אַרויסגעפּלאַצט מיט אַ געלעכטער.

דער וועכטער האָט מיך אַנגעקוקט מיט אַ פֿערוואונדערטען בליק.

— ווי אזוי ווידט איהר זאָל שרייבען צום דירעקטאָר, אַז איהר נישט מיר נישט מיט וואָס צו שרייבען? אַנטלייהט מיר כאַטש אַ בלייפֿעדער. — וואַרט ביז דאָנערסטאָג?

— פֿאַרוואָס עפעס בױ דאָנערסטאָג ?
— ווייל דאָס איז דער טאָג, ווען די געפֿאַנגענע ווערן געפֿיהרט אין
דער ביבליאָטעק און דאָרט קענען זײ שרײַבען זײערע ברײעף.
— איך וויל אָבער שרײַבען בײ מיר אין קעמערל.
— אַט אַפֿנים ס'נעהמט אײך לאַנג אָנצושרײַבען אַ ברײעף...
ס'איז געווען אַ צו שווערע זאַך זײך צונויפֿצורײדען מיט דיזען אײדאָט.
ער האָט גאָרניט געקענט בעגרייפֿען, אז מען קען האָבען אַנדערע זאַ-
כען צו שרײַבען אַחוץ ברײעף.
גליקליכערױווע איז דער דירעקטאָר אַליין אין עטליכע טעג אַרום אַראָב-
געקומען אין טורמע און איז אַרומגעגאַנגען פֿון אײן קעמערל אין צווייטען
אױספֿרעגען די געפֿאַנגענע, צי זײ האָבען נישט וואָס עס איז צו פֿערלאַנגען
פֿון איהם.
דער „בעל הבית“, ווי מען האָט איהם גערופֿען אין טורמע, האָט אױף
מיר געמאַכט דעם אײנדרוק פֿון אַ בראַויען מאַן. ער האָט געהאַט אַ גוטען
אױפֿטריטגען פֿנים און אַ זעהר פֿריינדליכען בליק.
ער האָט מיר גאַנץ אײנפֿאַך געזאָגט :
— כ'האַף, אז איך וועל זײך נישט האָבען צו בעקלאַגען אױף אײך. פֿון
מײן זײט, וועל איך טהאָן אַלעס, וואָס וועט גור זײן אין מײן קראַפֿט אײך צו
פֿערויסען די בישערקײט פֿון דער געפֿאַנגענשאַפֿט. וויגישט איהר וואָס
עס איז ?
— יאָ, מײן הערר, — האָב איך געענטפֿערט — כ'וואָלט געוואָלט האָבען
עטליכע ביכער און שרײַב-געצײג...
— מען וועט עס אײך געבען, — האָט דער דירעקטאָר געענטפֿערט.
און ער איז אַרויס פֿון מײן קעמערל.
ס'איז געווען דאָס ערשטע מאָר, וואָס איך האָב בעגעגענט אַ פֿריינד-
ליכען און ליבענסווירדיגען מענשען אין אַ געפֿענגניס.
דאָס האָט מיר געגעבען אַביסעל מוטה.
איך האָב גלײך געדיינקט, אז אַט דער דירעקטאָר, וועלכער איז נישט
אַזױ פֿערהאַרטעוועט ווי די אײבעריגע געפֿענגניס-בעאַמטער, וועט אָהן צוויי-
פֿעל ערלייבען מײן מוטער צו קומען עפֿטערס מיך געוואָהר ווערן.
אַזױ גיך ווי איך האָב געקראָגען טינט און פֿעדער און פֿאַפֿיר, האָב
איך גלײך אָנגעשריבען אַ ברײעף צו דער אָרעמער פֿרוי, און אום איהר נישט
אָנצוטהאָן קײן עגמת נפשׁ, האָב איך איהר געגעבען אַ רײצענדען בילד פֿון
דעם געפֿענגניס פֿון קלערמאַן.
פֿערשטעהט זײך, אז איך האָב שטאַרק אײבערטריבען אין מײן כּע-
שרײַבונג.
מען האָט געקענט בעזוכען די געפֿאַנגענע יעדען דאָנערסטאָג, נאָר
ס'וואָלט דאָך אײנפֿאַך געווען אונמעגליך פֿאַר מײן מיטער צו קומען אַלע וואָך,

דערפאר האָב איך געהאַפּט, אז ווען זי וועט קומען, וועט איהר דער דירעקטאָר
ערלויבען צו בלייבען מיט מיר מעהר ווי צוואַנציג מינוטען.
אה! מיט וואָס פֿאַר אַן אונגערולר איך האָב דאָס ערוואַרטעט מיין
מוטערס בעזוך!

כ'האָב געזעהלט די שטונדען, די מינוטען, די סעקונדען.
ענדליך איז געקומען דער דאָגערסטאַג.
אַרום מיטאַג-צייט האָב איך געהערט ווי די טהירען פֿון די קעמערלאַך
עפֿענען זיך.

דאָס זיינען די וועכטער געקומען נאָך די געפֿאַנגענע, אום זיי אָבצו-
פֿיהרען אין פֿאָדער-צימער, וואו זייערע קרובים און פֿריינד האָבען געוואַרט
אויף זיי.

ס'האָט געשלאָגען צוויי אזייגער.

מען איז ניט געקומען נאָך מיר.

וואָס איז אזוינס געשעהן? פֿאַרוואָס איז מיין מוטער ניט געקומען?

ס'איז געוואָרען נאַכט.

עס וואָלט מיר אונמעגליך געווען צו בעשרייבען די שרעקליכע יסורים,
וואָס איך האָב דאָן איבערגעליטען, איך האָב זיך אַנידערגעוואַרפֿען אויף מיין
בעט און כמעט די גאַנצע נאַכט אָבגעוויינט מיט ביטערע, הייסע טרעהרען.
אז מיין מוטער זאָל ניט קומען זיך זעהן מיט מיר, האָט ניט געקענט
זיין קיין אומויסטע זאָך. ס'האָט געמוזט טרעפֿען עפעס אַן אונגליק מיט
איהר.

און וואָס פֿאַר אַ שרעקליכע סיטואַציען דאָס איז! זיך צו געפֿינען אין
אַ טורמע, פֿערשפּאַרט און בעוואַכט... דיינקען וועגען אַן אונגליק, וואָס
האָט וואַהרשיינליך געטראָפֿען מיט דער נעהנטסטער פּערזאָן אייערער און ניט
קענען דערגעהן די ריכטיגקייט וועגען דעם!...

כ'האָב געוואַלט ריידען מיט'ן דירעקטאָר, איהם בעטען, ער זאָל שיקען
אַ טעלעגראַמע צו מיין מוטער, איז ער ניט געווען אין טורמע און ווי מען
האָט מיר איבערגעגעבען, האָט ער ערשט געדאַרפֿט קומען אויף מאַרגען
אין דער פֿריה.

איך האָב אַלזאָ פֿערבראַכט אַ מורא'דיגע נאַכט.

ענדליך, אין דערפֿריה, האָט מען מיך צוגעלאָזט צום דירעקטאָר און איך
האָב איהם ערקלעהרט וועגען וואָס עס האַנדעלט זיך.
ער האָט מיר גלייך אויף'ן שמעל ערלויבט צו שיקען אַ דעפעשע צו
מיין מוטער.

אין פֿינף שעה אַרום איז אָנגעקומען אַן ענטפֿער, וואָס דער דירעקטאָר
האָט מיר גלייך איבערגעגעבען. אין דיווער טעלעגראַמע האָט מיר מוטער
מיטגעטהיילט, אז זי איז שטאַרק קראַנק, און אז דער דאָקטאָר האָט איהר
שטריינג פֿערואַגט, ניט אַרויסצוגעהן פֿון שטוב.

זי האָט מיר אויך געלאָזט וויסען, אז דאָנערסטאָג אין דערפֿריה האָט זי מיר אַרויסגעשיקט אַ דעפעשע.

דער דירעקטאָר האָט גלייך געמאַכט אַן אונטערוואַונג און ס'האָט זיך אַרויסגעשטעלט, אַז גאָרענפֿלאַך, אונטער וועמעס אויפֿזיכט די פּאָסט פֿון דער טורמע איז געלעגן, האָט איינפֿאַך אַרײַנגעשטעקט די טעלעגראַמע צו זיך אין קעשענע און זיך געמאַכט כּלאַ ידע וועגען איהר.

אַזוי ווי דער דירעקטאָר איז נישט געווען פֿון די, וועלכע ערלויבען אַזעל-כע ביטערע שפּאַסערייען, האָט ער דעם וועכטער בעשטראַפֿט מיט אַ געלד-שמראַף פֿון צעהן פֿראַנק און צוגענומען בײַ איהם די פּאָסט, וועלכע ער האָט גלייך איבערגעגעבען אַן אַנדערן.

מען קען זיך משער זיין, וואָס פֿאַר אַ שנאה גאָרענפֿלאַך האָט זייט דאָן געטראָגען אויף מיר, און מען וועט כּאַלד זעהן, ווי אַזוי ער האָט זיך נוקם געווען אַן מיר דערפֿאַר.

אַ קורצע צײַט נאָכדעם האָט זיך דער דירעקטאָר פֿערקיהלט און איז געוואָרען שטאַרק קראַנק.

אַזוי ווי ס'איז נישט געווען קיין אונטער-דירעקטאָר אין דער דאָזיגער טורמע, איז די גאַנצע אויפֿזיכט אַריבער צו גאָרענפֿלאַך, וועלכער איז גע-ווען דער אויבער-וועכטער פֿון קלערמאַן.

ווי דער שטייגער איז, האָט ער זיך קודם כּל גענומען צו מיר, אויף זיין אייגענער פֿעראַנטוואָרטליכקײַט האָט ער איבערגעבישען מיין וואוינונג; ער האָט מיר געגעבען אַ פֿייכטען קעמערל אונטען ביים אַרײַנגאַנג פֿון דער טורמע.

עס וועט מיר זיין אונגעגלייך צו בעשרייבען אויף ריכטיג דאָס דאָזיגע עקעלהאַפֿטע קעמערל.

פֿון די ווענד האָט עס געהאַלטען אין איין גיסען אַ גאַנצע טאָג און אַ גאַנצע נאַכט, און אַלס צוגאַב האָב איך אַלע ווילע געהאַט אַ גאַנצע מהנה פֿון אומגעבעטענע געסט: גרויסע, מורא'דיגע שמשירעס, וועלכע זײַנען מיר אַרײַפֿגעשפרונגען אויף'ן פֿנים און אויף די הענד...

ס'איז איינפֿאַך נישט געווען אויסצוהאַלטען.

איך האָב זיך כּעקלאָגט פֿאַר'ן וועכטער, וואָס האָט געדיענט אין דײַזער גײַזער אַבטהײַרונג.

— מיך וואונדערט זעהר, וואָס מען האָט אייך אַריבערגעפֿיהרט אַהער, — האָט ער מיר געענטפֿערט, — שוון דרײַ יאָהר, אַז מען פֿיהרט קיין מענשען נישט אַרײַן אין אַט דעם קעמערל. אַט אַפֿנים, מען האָט אייך דערמיט געמוזט בעשטראַפֿען פֿאַר וואָס עס איז...

כּײַהאַב געוואוסט אַזוי נישט ווי ער, אַז איך בין געווען אַן אַפֿפֿער פֿון גאָרענפֿלאַך'ס נקמה, אָבער איך האָב זיך געמאַכט נישט וויסענדיג און גע-זאָגט:

— כ'לוביט ניש, אז דאָס זאָל זיין אַ שמראָף... איך האָב גאַרנישט גע-
טהאַן אויבס, וואָס מען זאָל מיך דאַרפֿען בעשמראָפֿען, איך מוין גיכער, אז
דאָ מוז זיין אַ טעות אין דער גאַנצער געשיכטע. דער דירעקטאָר האָט גע-
מוזט אַנזאָגען, מען זאָל מיך אַריבערפֿיהרען אין אַן אַנדער קעמערל; מען
האָט אַרדאי ניש ריכטיג פֿערשמאַנען, וואָס ער האָט אַנגעזאָגט.

— ס'איז מעגליך, האָט זיך אָבגערופֿען דער וועכטער, וועלכער האָט
ניש אַנגעהויבען וויסען וואָס דאָ שוואַרט זיך. — איך וועל זיך באלד זעהן מיט'ן
דירעקטאָר, ווייל ער שטעהט שוין היינט אויף, ווילט איהר, איך זאָל ריידען
מיט איהם?

— כ'וועל איך זיין זעהר דאַנקבאַר דערפֿאַר, — האָב איך געענטפֿערט.
— אָבערמאַכט, כ'וועל איהם זאָגען אַ פֿאַר ווערטער וועגען דער דאָ-
זיגער געשיכטע.

און דער געפֿענגניש וועכטער איז פֿערשוואַנדען.
איך האָב זיך אַליין ניש געריכט אויף די קאָמפּליקאַציעס, צו וועלכע
דינע קליינע געשיכטע קען פֿיהרען; נאָר אין גרונד גענומען, בין איך גע-
ווען זעהר צופֿרידען דערמיט, וואָס מיר וועט זיך אפשר איינגעבען צו בע-
צאָהלען גאַרענפֿלאַץ ווי ער האָט עס פֿערדיענט.

אין אַ שטונדע אַדום זיינען צוויי וועכטער געקומען נאָך מיר און האָבען
מיך צוריק אָבגעפֿיהרט אין מיין פֿריהערדיג קעמערל.
איינער פֿון זיי איז געווען דער, וואָס האָט וועגען מיר גערעדט מיט'ן
דירעקטאָר.

— אַה, — רופֿט ער זיך אָב צו מיר, געהענדיג אויף'ן וועג, — ווען איך
וואָלט געוואוסט, צו וועלכע קאָמפּליקאַציעס אָט די געשיכטע וועט פֿיהרען,
וואָלט איך זיך גאַרנישט געמישט אין דעם.

— וואָס פֿאַר קאָמפּליקאַציעס, מיינט איהר? — האָב איך איהם גע-
פֿרעגט.

— וואָסערע קאָמפּליקאַציעס? איהר מיינט אַפּנים, אז מען האָט איך
על פי טעות אַריבערגעפֿיהרט אין דעם פֿייכטען קעמערל מיט די שטשירעס?
ס'הייבט זיך גאַרניש אָן, דאָס איז געטהאַן געוואָרען אויף גאַרענפֿלאַס בע-
פֿעהל... דער דירעקטאָר האָט איהם געשיקט רופֿען און האָט איהם דערפֿאַר
אוועקגעגעבען אַ שוואַרצען סוף, נאָר איצט וועל איך האָבען צו זיינען אין
צו זאָגען דערפֿאַר וואָס איך האָב אַריינגעשטעקט די נאָז אין זאַכען, וואָס
געהען מיך ניש אָן. גאַרענפֿלאַ אַזוי אַ ביטערער יונג; ער וועט עס מיר גע-
וויס ניש שייקען...

ווי איך בין נאָר אַריין צוריק צו מיר אין קעמערל, איז אַריינגעקומען
גאַרענפֿלאַ.

ער איז געווען רויט ווי פֿייער, די אייגען זיינען איהם אַרויסגעקראַכען
פֿון קאָפּ, און ער האָט געפלאַפעלט, ניש גערעדט, אזוי אויפֿגערעגט איז ער
געווען.

— אה, — האָט ער ענדליך געזאָגט — שמוציגע אונטערצינדערין! צוליעב אייך דארף איך דאָס פֿערליעדען מיין שמעלע דאָ אין געפֿענגניס און ווערן אַרונטערגעזעצט... אָבער איך האָב נאָך אַ מאָנאַט צייט, יאָ, אַ גאַנצען מאָנאַט, איהר וועט זעהן, וואָס איך קען נאָך טהאָן. יאָ, איהר מעגט זיך ריכטען אויף צרות...

— אָבער, האָב איך איהם געענטפֿערט גאַנץ רוהיג, — וואָס האָב איך פֿאַרט געטהאָן, וואָס איהר פֿערפֿאַלגט מיך אזוי?

— וואָס איהר האָט מיר געטהאָן? וואָס איהר האָט מיר געטהאָן? האָ? זי האָט נאָך די העזה צו פֿרעגען, וואָס הייסט? קודם כל האָט מען מיר צוליעב אייך געמאַכט בעצאָהלען צעהן פֿראַנק, ערשט מיט עמליכע טעג צוריק, און איצט האָט איהר געמאַכט, מען זאָל מיך אַרונטערזעצען. איהר הערט? אַרונטערזעצען! דער דירעקטאָר האָט שוין אוועקגעשיקט זיין ראַפֿאָרט, איך בין געווען אויבער-וועכטער, איצט וועט מען מיך אָבשיקען אין אַן אַג-דער טורמע, אַלס איינפֿאַכער וועכטער. אַה, איהר שמוציגע רעוואָלוציאָנערקע, איהר וועט מיר בעצאָהלען טהייער דערפֿאַר... אַנטקעגען אַט די נייע סטראַשונקעס האָב איך אין גאַנצען פֿערלאָרען מיין געדולד.

— אויב איהר מיינט מיך ווייטער צו פֿערפֿאַלגען, — האָב איך זיך אָב-גערופֿען צו דייען באַנדיט, — דאָן וועל איך נאָך טיעפֿער אַרונטערזע-צען... איהר הערט? ביי דער מינדעסטער בעליידיגונג פֿון אייער זייט, וועל איך זיך פֿון דאָס ניי בעקלאָגען פֿאַרן דירעקטאָר. איהר פֿערשמעהט וואָס איך זאָג?

גאַרענפֿלאָ האָט איינגעבויגען דעם קאַפּ.

דאָס איז אודאי געווען דאָס ערשטע מאָל אין זיין לעבען, וואָס דער דאָזיגער געפֿענגניס-וועכטער איז געשאַנגען ווי אַ פֿער'משפּט'ער פֿאַר אַ געפֿאַנגענע.

נאָכדעם ווי ער האָט געוואָרפֿען אויף מיר אַ ביזען בריק איז ער אַרויס פֿון מיין קעמערל.

מעהר האָב איך פֿון איהם ניט געליטען.

און דאָס איז געווען בלויז אַ דאַנק דעם, וואָס אין קלערמאַן איז דאָן געווען אַ מערקווירדיגער דירעקטאָר, וועלכער איז ווירקליך געווען אַן אויס-נאַהם פֿון זיינע אַלע קאַלעגען, ווען ניט ער, וואָלט גאַרענפֿלאָ מיר אָנגע-טהאָן אַזעלכע צרות, אַז איך וואָלט זיי געהאַט צו געדיינקען אויף מיין לע-בען לאַנג.

ענדליך האָט גאַרענפֿלאָ פֿערלאָזען דאָס געפֿענגניס פֿון קלערמאַן, און איך בין פֿטור געוואָרען פֿון אַ ביטערן שונאַ, איך וואָלט זיך כמעט געפֿיהלט גליקליך, ווען מיין מוטער וואָלט גע-קומען מיך זעהן.

נאָר איהר צושטנאַד איז נאָך ערגער געוואָרען. זי איז געווען זעהר קראַנק.

איך פֿלעג בעקומען יעדען מאָג נאַכריכטען וועגען איהר געזונד, און איך האָב געוואוסט מעהר אָדער ווייניגער אין וואָס פֿאַר אַ לאַגע זי גער פֿינט זיך. מען קען זיך אַלואַ משער זיין, וועלכע ביטערע טעג און נעכט איך האָב דאָן איבערגעלעבט, דער געדאַנק, אַז מיין גוטע מוטער קען נאָך אַזוי שטאַרבֿען און איך זאָל אפֿילו נישט האָבען די מעגליכקייט זי צו זעהן פֿאַר'ן טויט, האָט מיך געמאַטערט גאַנצע אַכט טעג צייט, ענדליך, איין פֿריה-מאָרגען, האָב איך ערהאַלטען אַ בריעף פֿון מיין פֿעטער, אַז די קראַנקע איז בעסער, אַז זי איז גערעטעט און אין אַ פֿופֿצעהן טעג אַרום וועט זי קענען קומען זיך זעהן מיט מיר. מען קען זיך פֿאַרשטעלען, ווי דיווע בשורה האָט מיך דערפֿרעהט; כ'האָב איינפֿאַך געטאַנצט פֿון פֿערגניגען.

X

דעם דירעקטאָר'ס שטעל-פֿערטרעטער.

אין משך פֿון יענע טעג זייגען פֿון קלערמאַן אַנטלאָפֿען צוויי פֿרויען-געפֿאַנגענע און נאָך עטליכע האָבען זיך פֿערקוקט אויף זייערע חבר'שעס און געמאַכט אַ פֿערווך צו אַנטלויפֿען. נאָר ס'האָט זיך ווי נישט איינגעגעבען. דאָס האָט, פֿערשטעהט זיך געפֿיהרט דערצו, אַז די געפֿאַנגענע זאָלען זעהר שטריינג בעוואַכט ווערן. מעהר פֿון אַלעמען אָבער האָט מען מיך געהיט, ס'האָט זיך פֿערשפּרייט אַ קלאַנג, אַז מיינע פֿריינד האָבען זיך פֿער-שוואַרען מיך צו בעפֿרייען, און אַז ווי פֿלאַנעווען צו בעפֿאַלען ביינאַכט דעם געפֿענגניס פֿון קלערמאַן.

אָט די לעכערליכע כבא מעשה האָט זיך וואָס ווייטער אַלץ מעהר פֿער-שפּרייט, און איין פֿריה-מאָרגען האָט מיך דער דירעקטאָר געשיקט רופֿען צו זיך אין כּיוראָ.

נאָכדעם ווי ער האָט מיר אויסגעפֿרעגט עטליכע זאַכען, רופֿט ער זיך אָב צו מיר:

— אָט אַזוי בעצאָהלט איהר דאָס מיר פֿאַר די איינזעהעניש, וואָס איך האָב געהאַט מיט אייך ביו אַהער?

— וואָס איז דען?—האָב איך איהם געפֿרעגט.

דער דירעקטאָר האָט זיך מיטש געווען אַ וויילע, דערנאָך האָט ער געזאָגט:

— מען האָט מיר פֿערויכערט, נאָר איך בין זיך מודה, אַז עס גלויבט זיך מיר עפעס גאָרניש, אַז אייערע פֿריינד פֿון פֿאַריו האָבען בדעה צו בע-פֿאַלען דאָס געפֿענגניס און מאַכען אַ פֿערווך אייך אַרויסצוגעהמען פֿון דאַנען.

כ'האָב אַרויסגעפֿלאַצט מיט אַ גערעכטער.

דער דירעקטאָר האָט מיך אָנגעקוקט מיט פֿערוואונדערטע אויגען.
— מיין הערר, — האָב איך איהם ענדליך געוואָגט — איהר מענט זיין
זיכער, אַז דאָס אלעס איז נישט מעהר ווי אַ ליגען, אַז מען וואָלט געפלאָ-
נעוועט אַזאַ מין זאָך, מיין איך, אַז איך וואָלט געווען די ערשטע עס צו
וויסען, נון, איך פֿערויכער אייך, אַז ס'איז נישטאָ קיין וואָהר וואָרט אין אָט
דעם כלומר'שמען פלאָן.

— איהר פֿערויכערט עס מיר ?

— כ'שווער עס אייך.

ס'האָט פֿונדעסטוועגען אויסגעוועהן, אַז דער דירעקטאָר איז נאָך אַלץ
נישט זיכער ביי זיך.

אום איהם אין גאַנצען צו בערוהיגען, האָב איך איהם געוואָגט :

— הערט מיך אויס, מיין הערר, און גלויבט מיר, אַז איך האָב קיין
שום אַבזיכט נישט אייך אָבצונאַרען. פֿאַר די לעצטע יאָהרען האָב איך זיך
אָנגעוועהן מיט גענוג געפֿענגניסע און גענוג דירעקטאָרען. די אלע, מיט
וועלכע איך האָב זיך בעגעגענט פֿאַר אייך, זיינען געווען גרויזאַם און אונ-
גערעכט געגען מיר, איהר אַליין זייט געווען אַן אויסנאַהם, איהר האָט מיך
בעהאַנדעלט מיט גערעכטיגקייט, מיט גוטע ערצייגקייט, און איך וועל עס
קיינמאָל נישט פֿערגעסען, ווען אַלואָ דאָס, וואָס מען האָט אייך דערצעהלט,
וואָלט אפילו געווען ריכטיג, ווען מיינע פֿריינד וואָלטען ווירקליך געמאַכט אַ
פֿערויך מיך פֿון דאַנען צו בעפֿרייען, וואָלט איך זיך איינפֿאַך ענטוואָגט
דערפֿון... איך וועל אַרויס פֿון דער דאָזיגער טורמע אין דעם טאָג, ווען מיין
שטראָף וועט זיין געענדיגט. בערוהיגט זיך אַלואָ, און געדרינקט, אַז לואיזע
מישעל איז נישט פֿעהיג אויף אַזאַ אונדאַנקבאַרען שריט, קיינמאָל, הערט איהר ?
קיינמאָל וועל איך נישט פֿערשאַפֿען קיין שום שמערץ די, וועלכע האָבען מיך
בעהאַנדעלט ווי אַ מענשען. . .

דער דירעקטאָר האָט מיר געדאַנקט, און מיך בעגלייטענדיג צום טהיר
פֿון זיין בוראָ, האָט ער געוואָגט :

— מען האָט מיר געוואָגט, אַז איהר זייט אַ מערקווירדיגער כאַראַקטער,
אַן ערנסטע, איבערגעגעבענע פֿרוי, נאָר איך האָב עס נישט געגלויבט, איצט
זעה איך, אַז איך האָב אַ טעות געהאַט. . .
און מיט אַ טרויעריגען טאָן האָט ער צוגעלייגט :

— ס'יאָר אַ שאָד עס איך, וואָס איהר האָט זיך אַזוי שטאַרק פֿערקאַכט
אין דער פֿאַליטיק ! ס'קומט קיינמאָל דערפֿון קיין גוטס נישט אַרויס און מען
האָט כמעט שטענדיג צו ליידען צרות דערביי.

— זעהט איהר, — האָב איך געענטפֿערט — און איך בין גראָד נישט מיט
איינער מיינונג, אמת, אַז די, וועלכע ווילען זיך בענוצען מיט דער פֿאַליטיק
ווי מיט אַ מיטעל אַרויפֿצושטייגען אין דער הויך, ווערן זעהר אַפֿט ענטשטישט
און האָבען בלויז פֿעדררוס, אָבער דאָס איז נישט מיין פֿאַל, אין גרונד גענומען

אזי דאָס גאַרניט קיין פּאָליטיק, דאָס מיט וואָס איך גיב זיך אָב, נאָך מעגש-
ליכקייט, איך סטאַרע זיך צו געבען דעם פּאַרק צו פּערשטעהן, אז ער האָט
גאַרניט צו ערוואַרטען פֿון אַ געוועלשאַפֿט, וועלכע איז זיין ביטערסטע פּיינ-
דין, און אז די פֿרייהייטען, נאָך וועלכע ער שטרעבט, מוז ער אַלזיין מיט
זײַנע אייגענע הענד נעהמען...

— אַך, דאָס אַלעס איז דאָך בלויז אַן אומאַפּיע, אַ פּאַנטאָזיע! — האָט
זיך דער דירעקטאָר אָבגערואַפֿען.

— ניט אזא פּאַנטאָזיע ווי איהר מיינט, אין מוטעל-אַלטער, אז די קנעכט
האַבען געהלומט פֿון אַ בעסערער צוקונפֿט, האָט מען זיי דען ניט געהאַל-
טען פֿאַר פֿערייקעט? שפעטער, אז עס האָבען זיך געפֿונען מענשען, וועלכע
האַבען געשמדעכט צו דער בעפֿרייאונג פֿון די מאַסען, האָט מען זיי דען
ניט אָנגעקוקט ווי משוגעים? און דאָך האָבען זיך זייערע ווערטער ביסלעכ-
זוויי פֿערווירקליכט.

— מילא, — האָט דער דירעקטאָר געענטפֿערט — איך וועל אייך ניט
איבערשפּאַרען. איבעריגענס רעספעקטיר איך אַלע מיינונגען, אַבי זיי זיינען
נור ערנסט, איהר קענט ווייניגסטענס זיין שטאַלץ דערמיט, וואָס איהר זוכט
גיט צו כאַפֿען קיין פּיש אין מוטע וואַסער, ניט די אַמביציע טרייכט אייך
אין קאַמפּף, נאָך אַן ערנסטער פֿערלאַנג צו טהאָן גוטעס, איך וויגש אייך
נור, איהר זאָלט ניט ווערן אַמאָל אַן אָפּפֿער פֿון אייער איידעלקייט...
אַזעלכע ווערטער צו הערען פֿון אַ געפֿענגניס-דירעקטאָר איז געווען
פֿאַר מיר אַ געוואַלדיגע איבערראַשונג.

בזו דאָן בין איך געוועהנט געווען זיך צו טרעפֿען מיט בעאַמטע, וואָס
זיינען געווען פֿול מיט פּאַראַורטהייער און מיט פֿערביסענקייט. מען קען זיך
אַלזאָ משער זיין, וואָס פֿאַר אַ רעספעקט איך האָב געהאַט פֿאַר דיזען מאַן,
זוועלכער האָט רעספעקטירט מיינע איבערזייגונגען, כאַטש ער איז ניט געווען
איינפֿערשטאַנדען מיט זיי.

אונגליקליכערווייזע, האָב איך באלד געקראָגען צו פּיהלען, אז ניט אַלע
דירעקטאָרען זיינען גלייך.

דער גוטער דירעקטאָר פֿון קלערמאַן איז אַוועקגעפֿאַהרען אויף אַ שטי-
קעל צייט און אויף זיין אָרט איז געקומען אַ געוויסער סוביעקט מיט'ן נאַמען
סערווען, אַ שמאַל-קעפיגע, דומע בריאה, וואָס עס איז געווען ווייט צו זוכען
זיין גלייכען אין דער גאַנצער וועלט.

ווי ער האָט נור איבערגענומען דעם אַמט אין זיינע הענד, האָט זיך
אַלצרינג אונגעביטען אין טורמע.

די וועכטער זיינען געוואָרען גראָב, בעליידיגענד און אונערטרעגליך.
ס'האָט אָנגעהויבען רעגענען מיט שטראַפֿען.

מיר האָט זיך געדוכט, אז איך בין צוריק אין אָבערזייג אָדער אין ניי-
קאַלעדאָניען.

פערשטעהט זיך, אז די ערשטע זאך האָט זיך דער דאָזיגער פראָוויזאָ-
רישער דירעקטאָר גענומען צו מיר,

סערווען איז געווען אן אָפֿיציר אין 1871 מען יאָהר און האָט גענומען
א גרויסען אָנטיהייל אין דער אונטערדריקונג פֿון דער קאָמונע,

ער איז דאָן פֿערוואונדערט געוואָרען אין מען האָט איהם געמוזט אַרונ-
טערנעהמען דעם לינקען אָרם,

ער האָט אַזאָ נישט געקענט מוחל ווין די פֿעדערירטע פֿאַר דער האַנד,
וואָס ער האָט פֿערלאָרען,

ווי ער האָט זיך נור דערוואַסט, אז איך געפֿין זיך צווישען די געפֿאַ-
גענע פֿין קלערמאָן, האָט ער מיך גלייך געשיקט רופֿען צו זיך אין ביוראָ,

— אַה, איהר זייט דאָ! — האָט ער זיך אָבגערופֿען צו מיר, ווי ער האָט
מיך נור דערוועהן. — כ׳האָב געהערט זעהר פֿיעל ריידען פֿון אייך.

— איך קען נישט זאָגען דאָסזעלבע וועגען אייך, — האָב איך געענט-
פֿערט — ווייל איך האָב נישט די עהרע אייך צו קענען,

— נאָ, איהר וועט מיך שוין באַלד קענען, — האָט ער זיך געבייזערט,
און אזוי ווי ער האָט בעמערקט, אז איך קוק איהם עפעס אָן ווי פֿער-

וואונדערט, האָט ער ווייטער געזאָגט :

— יאָ, כ׳מאכט זיך נאָר נישט אזוי תּם עוואַטע, איהר וועט מיך גאָר
גיך דירעקענען, כיו אַזער האָט איהר געטהאָן דאָ וואָס איהר האָט געוואַלט,

דער פֿריהערדיגער דירעקטאָר איז געווען זעהר אַ גוטער, איך בין נישט אזוי
ווי ער, דאָס זאָג איך אייך אַפֿריהער. אין פֿערלויף פֿון די דריי מאָנאַטען,

וואָס איך וועל דאָ פֿערבריינגען, וועט איהר פֿון מיר האָבען קאַלטס און
וואַרימס...

— נאָ, ווייניגסטענס ווייס איך מיט וועמען איך האָב צו טהאָן, — האָב
איך געענטפֿערט. — איך ווייס, אז איהר גרויס זיך צו פֿאַראַויס צו ווין שטריינג

מיט די, וועלכע זייגען אייך נישט סימפּאַטהיש. זעהט איהר, אייער אַפֿענהער-
ציגקייט געפֿעלט מיר גראָד. נאָר ערלויבט מיר אייך צו בעמערקען, אז דאָס

וואָס איהר סטראַשעט מיר שוין איצט מיט אייערע דונערן, איז עפעס גאָר-
נישט פּאַסיג, דאָ זייגען אַלע געפֿאַנגענע גלייך. איך פֿערשטעה, אז איהר האָט

אַ רעכט צו זיין שטריינג, נאָר איך גלויב נישט, אז איהר קענט עס זיין אזוי
סתּם אין דער וועלט אַרײַן, נאָר אָהן אַ שום אורזאַכע... אז איהר וועט זיך

האַבען מיט וואָס צו בעקלאָגען געגען מיר, וועט איהר מיר קענען בע-
שטראַפֿען...

דער דירעקטאָר האָט מיר נישט געלאָזט ענדיגען.
ער האָט זיך אַ וואַרף געטהאָן צו מיר, אָקוראַט ווי אַ טיגער, און מאַ-

כענדיג מיט זיין איינציגער האַנד, האָט ער געשריען :
— אַה ! איהר רעדט מיר אַנטקעגען, איהר מיינט מיך איבערצושרעקען.

נן, פֿאַר אייער נישט-אַנשטענדיגען ענטפֿער וועל איך אייך בעשטראַפֿען מיט

אכט טאָג קאַרצער... יאָ, אכט טאָג קאַרצער, קיינער האָט מיר נאָך קיינמאָל
ניט אַנטקעגנן גערעדט, איהר הערט? די וואָס ווילען מיך בעהערשען, די
צוברעך איך, כ'צוברעך ווי אזוי ווי גלאַז...

ס'איז קיין צווייפֿעל ניט, סערווען איז געווען משוגע אויף טויט.
זיין פלאַץ איז ניט געווען אין קלערמאַן אַלס דירעקטאָר, נאָר אין דול-
הויז...

די לעכערליכע שטראָף, וועלכע ער האָט מיר געגעבען, האָט עס גע-
צייגט אַם בעסטען.

אַ וועכטער האָט מיך גלייך אַוועקגעפֿיהרט אין קאַרצער, אין דער צייט
וואָס סערווען האָט ווייטער גערעדט צו זיך :

— אַה, כ'וועל איהר וויינען, אָט די דאָ, ווער און וואָס איך בין.
נישקשה, דער קאַפיטאַן סערווען וועט זיך ניט לאָזען איבערשרעקען פֿון אַ
קאַמונאַרין...

מיין גייע דירה איז געווען אַ פֿינגסטער, פֿייכט און פֿערפעסטעט קעמערל.
אַ געלעגער פֿון ווערעמדיגע האַליץ, וואָס האָט געדיינט אַלס בעט, איז גע-
ווען די גאַנצע מעבעל...

כ'האָב דאָך שוין אין מיין לעבען געזעהן קאַרצערס און איך בין, דוכט
זיך, געוועהנט געווען צו אַזעלכע שטראָפֿען, נאָר איך מוז מודה זיין, אַז
דאָס דאָזיגע קעמערל איז כמעט געווען אונערטרעגליך.

ס'האָט אויסגעזעהן אזוי ווי איינער פֿון יענע מורא'דיגע פֿלעצער, וואו
די אינקוויזיטאָרען פֿלעגען האַלטען זייערע אָפֿער, איידער זיי פֿלעגען זיי
נעהמען אויף'ן פֿעהער...

אזוי גיך ווי דאָס דאָזיגע שרעקליכע קעמערל האָט זיך צוגעמאַכט, האָב
איך זיך אַנדערגעזעצט אויף מיין „בעט" און זיך גענומען טראַכטען.

וואָס דען טהוט מען אין אַזאַ מין קאַרצער, אויב ניט טראַכטען וועגען
דעם צושטאַנד, אין וועלכען מען געפֿינט זיך?!

נאָר מיט אַמאָל איז מיר עפעס אַרויף אויף'ן זינען.
איך האָב זיך דערמאַנט, אַז געוועהנליך איז איינגעפֿיהרט אין די טור-

מעס, אַז די וואָס ווערן בעשטראָפֿט מיט קאַרצער, קענען ניט אויפֿגעהמען
קיין בעווך און דאַרפֿען זיך ניט זעהן מיט זייערע קרובים אָדער פֿריינדע.

און דאָ דאַרף מיין מוטער קומען צו מיר דעם נעכסטען דאָנערסטאָג!
ס'איז געווען פֿרייטאָג, זעקס טעג זיינען געבליבען ביז דאָן, און מען
קען זיך משער זיין מיין ווייטאָג.

כ'האָב אפשר קיינמאָל, וייט איך בין געווען אין קלערמאַן, ניט גע-
וויינט אזוי ביטער, ווי דאָן. כ'האָב געוויינט הויך אויף'ן קול, איך בין געווען
אויסער זיך פֿאַר פֿערדרוס.

פֿלוצלינג האָב איך דערהערט לעבען מיר אַ פֿרויען-שטימע, וועלכע
האָט געוואָנט :

— ניט געהאט זיך צוויי צים הארצען; מען געהט ארויס פֿון קארצער אַסך לייכטער ווי פֿון קבר...
איך האָב געוואָלט אויסגעפֿינען, ווער עס רעדט דאָס צו מיר, נאָר אין דער פֿינסטער האָב איך קיינעם ניט געקענט זעהן.
— ווער איז דאָרט?—האָב איך געפֿרעגט.
— אַ געפֿאַנגענע ווי איהר.
— אָבער וואו געפֿינט איהר זיך?
— אין אַ קעמערל לעבען אייערן. כִּי־האָב אַרויסגענומען אַ שטיין פֿון וואַנר, וואַרט אויס, כִּי־ווער באַד אַרײַנקומען צו אייך.
כִּי־האָב דערהערט אַ לייכטען גערויש, אַ שטיין איז אַרונטערגעפֿאַלען אויף דער ערד, דערנאָך האָב איך דערוועהן אַ שאַטען, וועלכער איז גע-
שטאַנען פֿונקט אַנטקעגען מיר.
איך האָב זיך אויפֿגעהויבען.
די געפֿאַנגענע האָט מיך אָנגענומען פֿאַר'ן אָרם און מיר געזאָגט:
— ס'איז ווירקליך אַ גליק וואָס איהר האָט מיך דאָ געטראָפֿען, אַניט וואָלט איהר זיך דאָ געלאַנגוויילט צים טויט.
— ווירקליך,—האָב איך געענטפֿערט.
— מיט מיר וועט אייך שוין גאָרניט זיין סקוטשע; כִּי־וועל אייך זינגען ליעדער, כִּי־וועל אייך שפּיעלען טהעאַטער... און אויסערדעם, וועלען מיר פֿין צייט צו צייט מאַכען אַ קליינעם שפּאַציר...
— וואוהין?... —האָב איך געפֿרעגט.
— וואָס הייסט וואוהין? אין די אונטעראירדישע ענגנ פֿון דער טורמע, פֿערשטעהט זיך. מיר געפֿינען זיך דאָ אויף דעם פֿלאַץ פֿון אַן אַלמען קלוי-
סטער. איהר וועט זעהן, ס'איז זעהר אינטערעסאַנט... איך האָב זאָגאַר געפֿונען אין די קעלערן אַ גאַנץ ריינעם, ליכטיגען אָרט, וואָס קען אונז דיענען אַלס שלאָפֿציימער... דאָן קענען מיר פֿון צייט צו צייט אַרויסגעהן פֿון גע-
פֿענגניס; אַז מיר וועלען זיך גאָר לאַנגוויילען, וועלען מיר געהמען די איי-
זענבאָהן און זיך דורכפֿאַהרען אַביסעל קיין פֿאַרזוו...
— קיין פֿאַרזוו!—האָב איך אַ געשריי געטהאַן—איהר שפּאַסט?...
— איך שפּאַסט גאָרניט, איהר וועט שוין זעהן... און אויסערדעם ווע-
לען מיר דאָ האַכען בעזוך; פֿיעל פֿון מיינע פֿריינדיגען קומען אַהער זיך זעהן מיט מיר.
כִּי־האָב ניט אָנגעהויבען וויסען וואָס צו טראַכטען וועגען דעם.
נאָר די געפֿאַנגענע האָט מיר גאָר קיין צייט ניט געגעבען צו טראַכ-
טען; זי האָט ווייטער גערעדט און גערעדט אָהן אַן אָבשטעל.
— אַנומאָלט,—האָט זי געזאָגט — זיינען מיר געווען זעכצעהן פֿערזאָן דאָ אין קעלער... כִּי־האָב איינגעלאָרען אַרטיסטען פֿון פֿאַרזוו, מיר האָבען געמאַכט אַזאַ ליאַרם, אַז איך האָב געציימערט, די וועכטער זאָלען ניט דער-

הערען, נאָר איך האָב זיך איבערצייגט, אז מען הערט נאָרניש דאָ אין גע-
פֿענגניס, אַה, איהר וועט זעהן, ווי מען וועט זיך אַמוזירען! .. אַנומאַלט
האָבען מיר געשפּיעלט „האַמלעט“, היינט אָווענד וועלען מיר שפּיעלען
הערנאַני“. דאָס וועט זיין גרויסאַרטיג, אַה! אַה! אַה!

און זי האָט מיך אָנגענומען פֿאַר די הענד און מיך אַרומגעדרעהט גע-
גען מיין ווילען.

דערנאָך האָט זי מיך דורך דער קלוינער עפֿונג אַריינגעשלעפט צו זיך
אין קעמערל און פֿון דאָרט ווינען מיר אַרונטער עטליכע שמאַלע טרעפֿ און
מיר האָבען זיך געפֿונען אין אַ גרויסער הייהל.

— וואָרט אויס, — האָט זי געזאָגט — כּוועל אָנצונדען אַ ליכט.

זי האָט אָנגעצונדען אַ שטיקעל וועקענע ליכט אין איך האָב מיט
שרעק דערוועהן אַ פֿאַר צעהנדליג שטשירעס, וועלכע האָבען זיך אַרומגע-
גליטשט לעבען אינזערע פֿיס.

די געפֿאַנגענע האָט זיי אַ וואָרף געטהאָן אַ שטיקעל ברויט אין די
שרצים האָבען זיך גלייך אַרומגעקליבען אַרום דעם.

— איך וועל אייך פֿאַרשטעלען מיינע פֿריינד, — האָט זי זיך אָבגערו-
פֿען. — איהר זעהט אַט דעם גראָבען? דאָס איז „האַמלעט“... אַט דער דאָ איז
„ראָמעאָ“... און אַט זיינען „אַפֿעליאָ“ און „באַנקאָ“... זיי ווינען מאָדנע חברה-
לייט, האָ? ...?

און אַזוי ווי איינע פֿון שעקספּיר'ס כּשוף-מאַבערינס, האָט זי זיך גע-
נומען טאַנצען און שיטען מיט ווערטער אָהן אַן אויפֿהער.

די אונגליקליכע איז געווען פֿערריקט!

זשאַנין — אַזוי האָט זי געהייסען — איז געווען אַן אָפֿעראַ-זינגערין. אויף
ווי ווייט איך האָב געקענט אַרויסנעהמען פֿון די געשפרעכען, וואָס מיר
האָבען געפֿיהרט, האָט זי געהאַט אַ זעהר טרויעריגע פֿערגאַנגענהייט. נאָך
גאָר יונגעהייט איז זי געבליבען אַ יתומה. איהר פֿאָטער, אַ מוזיקער, האָט
ניט געקענט פֿערדיענען גענוג אויף צו ערגעהרען זיין ווייב און קינד, האָט
ער זיך גענומען דאָס לעבען. באלד נאָכדעם איז די מוטער געשטאַרבען,
אין זשאַנין איז געבליבען אַריין. זי האָט זיך אָבער ווי עס איז דורכגעשלאָ-
גען איהר וועג און איז געוואָרען אַ פּראָפֿעסיאָנעלע זינגערין.

איהר וואָהנזון איז געקומען דורך אַ ליעבע. זי האָט חתונה געהאַט מיט
אַ יונגען טענאָר-זינגער, וועלכער האָט איהר זעהר שלעכט בעהאַנדעלט און
צולעצט גאָר אַוועקגעוואָרפֿען. די אַרימע פֿרוי האָט דעם מאָן איהרען אַזוי
ליעב געהאַט, אַז זי איז דורך דעם איינפֿאַך פֿון זינען אַיאָב. אַ צייט לאַנג
איז זי אַרומגעגאַנגען ווי אַ שאַטען אין האָט איבעראַל געווכט איהר גע-
ליעבטען. איינמאַל, ווען זי איז געשטאַנען ביי דער אָפֿעראַ-געביידע אין
פֿאַרזי, האָט זיך איהר אָבערדוכט, אַז זי האָט געזעהן ווי איהר מאָן געהט
אַריין אין אַ וואָגען, זי איז איהם נאָכגעלאָפֿען און האָט זיך אָנגעהאַנגען אַן

איהם, דאָס איז געווען אַ פֿרעמדער, וועלכער האָט זיך אָביסעל געסאַמע-
וועט אין איהר מאַן. מען האָט איהר אַרעסטירט און אין אַן אויסברוך פֿון
וויילדען וואַהנויגן האָט זי מיט אַ שטיק אוועק דער-הרג'עט אַ פּאָליציי-מאַן.
אַנשטאַט איהר אָבזושיקען אין אַ משוגעים-הויז, האָט מען זי פֿער-
משפט צו אייביגער טורמע, און דאָ, אין קלערמאַן, האָט מען קיין אַנדער
אַרט נישט געפֿונען פֿאַר דער דאָזיגער אונגליקליכער פֿרוי, נאָר אין אַ פֿייב-
טען, פֿינסטערן קעלער, וואו זי האָט זיך שוין געפֿונען זייט דריי מאָנאַט
צייט, איבעריג צו זאָגען, אַז איהר וואַהנויגן איז דאָ געוואַקסען פֿון טאָג צו
טאָג...

ענדליך האָט זיך מיין שטראָף געענדיגט אין מען האָט מיך אַריבערגע-
פֿיהרט צוריק אין מיין געוועהנליכען קעמערל.

די וועכטער זיינען אויפֿ געוואָרען מוראדיג שטריינג צו מיר,
ס'איז שוין שטענדיג אזוי: ווען דער דירעקטאָר געהמט זיך דאָס רעכט
צו פֿערפֿאַלגען אַ געפֿאַנגענע, דאָן טהוען איהם די וועכטער נאָך און זיי
זוכען איהם נאָך אַריבערצושטייגען.

דאָס לויט שוין איז דער טבע פֿון שקלאָפֿען זיך צו צייגען נאָך גידע-
ריגער און געמיינער, ווי מען פֿערלאָנגט עס פֿון זיי.

נאָר די שקלאָפֿען פֿון קלערמאַן זיינען איינפֿאַך געוואָרען אונער-
טרעגליך.

ביי דער מינדעסטער געלעגענהייט, וואָס זיי האָבען נור געהאַט, האָ-
בען זיי געזוכט מיך אַרויסצובריינגען פֿון געדולד, און קיין אַנדער נאָמען
האַבען זיי פֿאַר מיר נישט געהאַט נאָר, אונטערצינדערין.

כ'האָב אימער געהאַט גענוג געדולד, נאָר די געפֿאַנגענשאַפֿט האָט
אַפֿנים געווירקט אויף מיר און איך האָב עס נישט געקענט אַריבערטראָגען.

איין טאָג בין איך אַרויס פֿון די כלים און האָב זיך צוכונטעוועט געגען
די געמיינהייט פֿון די וועכטער.

איך האָב נאָר וואָס אויסגעקעהרט מיין קעמערל, ווען אַ וועכטער מיט'ן
נאָמען מערען איז צוגעקומען און האָט מיר מיט אַ פֿרעכען טאָן געזאָגט:

— איהר הויבט דאָך נישט אָן צו קענען קעהרען.

נור זעהט איהר, בין איך בדלות, אַז איך קען נישט קעהרען; כ'האָב
איהם קיין וואָרט נישט געענטפֿערט אויף זיין נאָרישער בעמערקונג.

נאָר ער האָט זיך נישט בענוגעגט מיט דעם.

— כ'זאָג אייך, — מאַכט ער ווייטער, — אַז איהר קענט נישט קעהרען. נאָט,
זעהט, איהר לאָזט דאָך איבער די גאַנצע מיסט אין די ווינקלען.

דאָס, וואָס ער האָט גערופֿען מיסט, איז געווען איינפֿאַך אַזעלכע שטיק-
לאַך שטויב, וועלכע זיינען פֿול געווען אין די געפֿענגניסען.

איך האָב גענומען נאָך אַמאָל דעם בעזים זיך געסטאַרעט אַוועק-
צוקעהרען דאָס, וואָס דער וועכטער האָט גערופֿען מיסט.

אז איך האָב געענדיגט, ריף איך זיך אָב צו איהם :
— נו, איצט איז שוין גוט ?
— יא, האָט ער געענטפֿערט— גוט שלעכט, איהר מאַכט פראַגרעס, איהר וועט אין גיכען זיין אַ אויכגעצייכענטע נאַכען-קעהרערין ; און אַז איהר וועט אַרויס פֿון טורמע, אנשטאַט צו געהן אויספלינדערן די בעקערײַן, וועט איהר קענען פֿערדיענען געלט, ריינגענדיג די גאַסען פֿון פֿאַרזוי.
און ריידענדיג האָט דער וועכטער צוריקען אַ צייטונג אין גאַנץ קליינע שטיקלאַך.
כ'האַב געמיינט, ער וועט אַרײַנגלייגען די צוריסענע שטיקלאַך פֿאַפּיר צו זיך אין קעשענע.
אַבער ס'האַט זיך גאַרניט אָנגעהויבען. ער האָט מיך אָנגעקוקט מיט אַן אירזאַטישען בליק און אַ וואָרף געטהאַן די שטיקלאַך פֿאַפּיר אין מיטען קע-מערל מיט די ווערטער :
— קעהרט ווייטער, איהר וועט זיך בעסער צוגעוועהנען דערצוו.
נאָ, מעהר האָב איך שוין גוט געקענט אויסהאַלען.
— עזעלקאַפּ!— האָב איך אַ נעשריי געטהאַן.
— וואָס האָט איהר געזאָגט ?— האָט דער וועכטער געפֿרעגט מיט רציחה.
— כ'האַב געזאָגט, אַז איהר ווייט אַן עזעלקאַפּ און איך ווידערהאַל עס. מערען איז גלייך אַרויס פֿון מיין קעמערל.
אין עטליכע מינוטען אַרום איז ער צוריקגעקומען מיט איינעם פֿון זיינע קאַלעגען.
— וועט איהר האָבען דעם מוטא צו ווידערהאַלען אין מיין פֿריינד'ס אָנוועזענהייט דאָס, וואָס איהר האָט אָקאַרשט געזאָגט ?— האָט ער מיט כעס געפֿרעגט,
— געוויס,— האָב איך געענטפֿערט.— כ'האַב געזאָגט, אַז איהר ווייט אַ חמור-קאַפּ, און איך האַלט זיך דערבוי.
מערען איז געווען מלא רציחה.
כ'האַב געמיינט, אַז ער וועט אויפֿהויבען די האַנד אויף מיר און וועט מיך וועלען שלאָגען.
— נאָ, גוט,— האָט ער זיך בענוגענט צו מורמלען. — דאָס וועט אייך טהייער קאָסטען. איהר קענט זיך פֿערלאָזען אויף מיר.
— טהוט וואָס איהר ווילט, — האָב איך געענטפֿערט — איך לאַך זיך אויס פֿון אייערע סטראַשונקעס.
די צוויי וועכטער זיינען זיך אַוועק.
ס'איז געווען זיכער, אַז זיי זיינען געגאַנגען צום דויעקטאָר.
איך האָב זיך אַנדערגעזעצט אויף מיין בעטעל און געוואַרט.
באַלד האָב איך דערהערט, ווי מען רופֿט אויס מיין נומער אין קאָ-רידאָר.

כ'האָב אַ קוק געטהאָן דורך דאָס קליינע פֿענסטערל אין מיין טהיר אין דערזעהן דעם אויבער-וועכטער, וועלכער האָט זיך געלאָזט געהן צו מיר.

צוקומענדיג דעבען מיין קעמערל, האָט ער אַ געשריי געטהאָן:

— דער דירעקטאָר וויל זיך זעהן מיט „מאָדאָס די אונטערזינדערין“ און טאָקי אין דערזעלבער רגע איז ער געווען אינעווייניג ביי מיר אין קעמערל און האָט מיך אַרויסגערופֿען.

— דאָס מאָל—האָט ער געזאָגט — וועט איהר, גלויב איך האָבען צו געדיינקען...

קיים האָב איך נאָר אַריבערגעטראָטען דעם שוועל פֿון דעם דירעקטאָר'ס ביוראָ, אַז ער האָט דאָס אַרויסגעפֿלאַצט מיט אַ גאַנצען שטראָם פֿון גראַבע ווערטער און בעליידיגונגען.

איך האָב קיין וואָרט נישט אויסגערעדט.

— וואָס זשע, איהר וועט גאַרנישט ענטפֿערן, ווילדע היה וואָס איהר זייט?—האָט ער געליארעמט.—איהר וועט ענטפֿערן צי נישט?

— איהר האָט דאָך מיר נאָך גאַרנישט געפֿרעגט — האָב איך געזאָגט מיט אַ שמיכעל, — ביז איצט האָט איהר זיך בלויז בענוגענט מיט זידעל-ווערטער אין בעליידיגונגען...

דער דירעקטאָר האָט זיך, ווייזט אויס, אַביסעל בערוהיגט.

— וואָס האָב איך געהערט,—האָט ער זיך ענדליך אָבגערופֿען—איהר

האָט בעליידיגט אַ וועכטער, איהר האָט איהם זאָגאר געשלאָגען.

— מעגליך, אַז איך האָב בעליידיגט אַ וועכטער, ווי איהר זאָגט, אויב דאָס הייסט בעליידיגט אַ מענשען, אַז מען זאָגט איהם דעם אמת... נאָר איך האָב איהם נישט געשלאָגען.

— איהר זאָגט ליגען.

— איידער איהר מאַכט אַזאַ בעהויפטונג, וואָרט גלויכער געווען, איהר זאָלט דערגעהן אויף ריכטיג וואָס דאָ איז פֿאָרגעקומען.

— איך בין שוין דערגאַנגען אַלעס. דער וועכטער מערען האָט מיר דערזעהלט, אַז איהר האָט איהם גערופֿען מערדער, באַנדיט, אויסוואורף, און אַז איהר האָט איהם געשלאָגען... ער האָט מיר געוויזען זיין מאַנטעל, וועלכער איז אין גאַנצען צוריסען.

— דער וועכטער מערען האָט אייך נישט דערזעהלט דעם אמת,—האָב איך געענטפֿערט,—אַזוי ווי ער האָט זיך אַמוזירט דערמיט וואָס ער האָט צוריסען אַ צייטונג און פֿערזעט די שטיקלאַך פֿאַפּיר ביי מיר אין קעמערל, האָב איך איהם גערופֿען עזעלקאָפּ, דאָס איז אַלעס...

— זי איז זיך מודה! זי איז זיך מודה!—העט דער דירעקטאָר אַ גע-שריי געטהאָן.

— איך דערזעהל אַזוי ווי ס'איז געווען.

— און איהר האָט זיך בלויז בענוצט מיט דעם וואָרט „עזעלקאָפּ“?

— יאָ, מיין הערר.
דער דירעקטאָר האָט אַ דרוק געטראָגן אַ קנעפּעל.
אַ וועכטער איז אַרײַנגעקומען.
— געהט רופֿט מיר אַהער דעם אויפֿזעהער מערע, האָט דער דירעקט־
טאָר געזאָגט.
אין אַ פֿאַר מינוטען אַרום איז מערען אַרײַנגעקומען. ער האָט זיך אזוי
אײַנגעבויגען, בעת ער האָט בעגריסט דעם דירעקטאָר, אַז ס׳האָט אויסגע-
ווייען, אַז ער וועט זיך איבערברעכען אויף צווייען...
— איך וואָלט וועלען, איהר וואָלט נאָך אַמאָל אָבעכען אייער ער-
קלעהרונג, — האָט דער דירעקטאָר געזאָגט. — דייע פֿרוי ערקלעהרט, אַז איהר
האָט ליגען געזאָגט.
— אָה, הערר דירעקטאָר, — האָט דער וועכטער געזאָגט. — בײַ דעם
דאָזיגען מיטשערישען צײַכען, וואָס איך טראָג, שווער איך, יאָ, איך שווער,
אַז איך האָב אייך געזאָגט דעם אמת.
— איך צוויפֿעל גאַרניט אין דעם... אַן אלטער דיענער ווי איהר, אַן
אלטער סאָלדאַט וויסט ניט, וואָס דאָס הייסט אַזײַטס זאָגען אַ ליגען... נאָר
דערצעהלט מיר אַקאַדעמיק נאָך אַמאָל, אין דער אַנוועזענהײט פֿון אַט דער
ווילדער בריאה, אַלעס וואָס איז פֿאַרנעקומען.
— אָט וואָס, הערר דירעקטאָר: איך בין געווען אין דער דריטער אָב-
טהײלונג און האָב אַכטיג געגעבען, ווי מען קעהרט אויס די קעמערלאַך.
איהר האָט אונז אָנגעזאָגט, גוט אַכטונג צו געבען, ס׳זאָל זײַן דיין אין גע-
פֿענגניס, און איך סטאַרע זיך מיט אַלע כּוחות אויסצופֿיהרען אייער בעפֿעהל.
הקיצור, אזוי ווי איך האָב אויפֿגעקראָם געמאַכט אַט די געפֿאַנגענע, זי וואָל
בעסער אויסקעהרען איהר שטיבעל, האָט זי אוועקגעשטעלט דעם בעײַט אין
אַ ווינקעל, צונױפֿגעלייגט די אָרימס און זיך אויסגעלאַכט פֿון מיר. איך האָב
איהר געזאָגט, אַז אויב זי וועט אזוי אָנגעהן, וועל איך זײַן געצוואונגען אייך
דערלאַנגען אַ קלאַנגע אויף איהר.
— וואָס זשע האָט זי אייך געענטפֿערט?
— זי האָט מיר געענטפֿערט: „איך לאַך זיך אויס פֿון דיין קלאַנגע,
דו גראַבער יונג!“...
— אזוי גאָר, — האָב איך זיך אַרײַנגעמישט, איהר האָט דאָך געזאָגט,
אַז איך האָב אייך גערופֿען מערדער, באַנדיט, אויסוואורף.
מערען איז אַכטעל צומישט געוואָרען, נאָר אזוי ווי דער דירעקטאָר
האָט פֿון איהם קיין אויג ניט אַרונטערגענומען, האָט ער גלייך צוריק גע-
קראָגען מוטא און געזאָגט:
— יאָ, זי האָט מיך בעליידיגט און געזידעלט מיט דיערגסע ווערטער.
זי האָט מיך גערופֿען מערדער, באַנדיט, און זי האָט מיך אויך, מיט דעם
פֿעקט צו מעלדען, גערופֿען הויר, הערר דירעקטאָר...

איך האָב געוואָלט פראַטעסטירען געגען דינער ליגנערישער ערקלעהרונג.
— שוויגט שטיל, — האָט דער דירעקטאָר אַ געשריין געטהאָן.

מערען האָט פֿאַרטגעזעצט :

— דערנאָך האָט זי זיך אַ וואָרף געטהאָן אויף מיר, האָט מיר אויס-
געדיסען די קנעפּ פֿין מיין ראָק און איך האָב זיך קיים מיט צרות אַרויסגע-
ריסען פֿין איהרע הענד.

— שוין גוט, — האָט דער דירעקטאָר געזאָגט — דאָס איז געניג. איך
גלויב אייך, מיין בראַווער מערען. צווישען אייער וואָרט און דאָס וואָרט פֿון
אַט דער פֿערדיקטער, ווייס איך וועמעס אויסצוקלייבען. איהר קענט געהן,
דער פֿייגלינג האָט זיך פֿערניגט און איז אַרויס, אָבער ער האָט ניט
געסמייקט אַ קוק טהאָן אין מיין זייט, כדי ער זאָל זיך ניט בעגעגענען
מיט מיין בליק.

אַז מיר זיינען געבליבען אַליין, רופֿט זיך דער דירעקטאָר אָב צו מיר :
— כ׳האָב געמיינט, אַז איהר זייט בלויז אונגעהאַרזאָם, אָבער איצט
ווייס איך, אַז איהר זייט אַן איינפֿאַכע ליגנעריין.

דערנאָך האָט ער זיך אויפֿגעהויבען און אַרומשפּאַצירענדיג איבער זיין
ביוראָ, האָט ער גערעדט צו זיך אַליין :

— אָט דאָס הייסט אַביסעל אַ באַנדע, די רעוואָלוציאָנערן ! אלע אל-
צייגט, ניטאָ קיין איינער, וואָס זאָל האָבען וואָס פֿאַר עס איז גוטע אייגענ-
שאַפט, אַז זיי הרג׳ענען ניט און קוילען ניט קיין מענשען אַדער זיי צינדען
ניט אונטער קיין היזער, זאָגען זיי ליגען אייף טיש און אויף בינק... אַה,
מען האָט פֿאַלשטענדיג רעכט געהאַט אין 1871, ווען מען האָט געזאָגט, אַז
די דאָזיגע באַנדע איז מעהר ניט ווערטה ווי דערשאַסען צו ווערן אָהן אַ
שום רחמנות, אַ שאָר וואָס מען האָט זיי ניט געקענט אלע אויסראַסען מיט
אַמאָל...

— מיין הערר, — האָב איך זיך אָבגערופֿען — איך בין ניט געקומען
אַהער הערען, ווי איהר בעליידיגט מייע ברידער.

— איהרע ברידער ! — האָט דער דירעקטאָר אַ געשריין געטהאָן — זי האָט
נאָך די העזה צו רופֿען די דאָזיגע לייט ברידער.

— יאָ, — האָב איך געענטפֿערט — און זיי וועלען זיין מייע ברידער ביי
דער לעצטער רגע פֿון מיין לעבען. זיי מעגען זיך האָבען אידעען, מיט וועל-
כע איהר זייט ניט איינשטימיג, נאָר ס׳איז אייך ניט ערלויבט זיי צו בעלוי-
דיגען.

דער דירעקטאָר האָט מיך אָנגעקיק מיט תּם/עיואָטע אויגען.

— וואָס זשע, איהר מיינט עס טאַק ערנסט דאָס, וואָס איהר זאָגט ?
— האָט ער געפֿרעגט.

— געוויס,

— אויב אזוי, בעדווער איך אייך זעהר, ס׳איז אייער גליק, וואָס מיין

אמט אין קלערמאן ענדיגט זיך שוין באלד און איך וועל מווען אַבפֿאַהרע פֿון דאַנען; וואָרים איהר מענט עס וויסען, אָ איך וואָלט אייך נישט געשאַ- געוועט, און איך קען זיך וועסען מיט אייך, אז מיר וואָלט זיך איינגעגעבען צו צאָמען אַביסעל אייער ווילדקייט, מאַדאַם די רעוואָלוציאָנערקע!

— מיך צאָמט מען נישט, — האָב איך געענטפֿערט. — ווען איהר וואָלט מיך אפילו געמאַטערט אזוי ווי אין די צייטען פֿון דער אינקוויזיציאָן, וואָלט איך זיך אויך נישט אָבגעזאָגט פֿין קיין איינציגער פֿון מיינע אידעען. איהר זייט נישט ערשטער געפֿענגניס-דירעקטאָר, וואָס איך זעה אין מיין לעבען. זיי האָבען מיך אַלע געוואָלט צאָמען, ווי איהר זאָגט, נאָר זיי האָבען געמוזט פֿערגעסען אָן דעם. א טהייל פֿון זיי זיינען זאָגאַר געווען קלוג גענוג צו פֿערשטעהן, אָ זיי האָבען נאָר קיין רעכט נישט צו אונטערדריקען דאָס גע- וויסען פֿון זייערע געפֿאַנגענע און זיך גוקס זיין אָן זיי פֿאַר די טעג פֿון דעם 1871 מען יאָהר...

— איך, — האָט געענטפֿערט דייער דומער קערל — איך בין דער ביטער- סטער פֿיינד פֿון דער רעוואָלוציאָן. איך האָב קיינמאָל נישט געקענט פֿערשטעהן, ווי אזוי עס זאָלען זיך געפֿינען אויף דער וועלט מענשען, וואָס זאָלען זיין רעוואָלוציאָנערן.

— דאָך זיינען פֿאַרהאַן אסך פֿון זיי.
— דאָס זאָגט איהר אזוי...

— איך זאָג דאָס וואָס איז. די אַלע, וואָס האָרעווען און ליידען, די אַלע, וואָס נישט קוקענדיג אויף זייער ענערגיע און אויף זייער קוראזש, קע- נען זיי פֿונדעסטוועגען נישט שאַפֿען גענוג ברויט פֿאַר זייערע ווייבער אין פֿאַר זייערע קינדער, — אָט די אַלע זיינען רעוואָלוציאָנערן... איהר קענט זיכער זיין, הערר דירעקטאָר, דער שטראָם פֿון די ליידענדע ווערט גרעסער פֿון טאָג צו טאָג, און ס'וועט קומען די שטינדע, ווען דייער שטראָם וועט איינזאָרפֿען אַלע ווענד, וואָס די געזעלשאַפֿט האָט אויפֿגעשטעלט, כדי זיך צו בע- שיצען...

דער דירעקטאָר האָט א שמויכעל געטהאָן.

נאָכדעם ווי ער האָט זיך פֿערטראַכט א ווילע, האָט ער געזאָגט:
— אזוי? נו, און אָ דער שטראָם, פֿון וועלכען איהר דערט, וועט אַוועקטראָגען די ווענד, וועלכע בעשיצען אינגו, און אָ איהר וועט זיין צווי- שען די רעוואָלוציאָנערן, וועט איהר דאָך אַרדאי מיך אויך האָבען ביי אייך אין די הענד... כ'קען וועסען, אָ איהר וועט מיך אָבראָטען אויף'ן פֿייער, נישט אזוי?...

כ'האָב געצויגען מיט די פֿלייצעס.

— יענעם טאָג, — האָב איך געענטפֿערט — וועלען מיר האָבען עפעס אַנדערש צו טהאָן, ווי זיך אָבצוגעבען מיט עטליכע קלעגליכע איינצעלע ברואים...

דיוער ענטפער האָט געשלאָסען די דעבאַטע.
דער דירעקטאָר האָט געזעהן, אז ער וועט זיך מיט מיר ניט אויסטענהן,
האָט ער צוריק אָנגענומען זיין דירעקטאָרשע מיענע און האָט גענומען ריידען
צו מיר ווי צו אַ געפֿאַנגענע.
— לואיזע מיטעל, — האָט ער מיט אַ בייזען טאָן געזאָגט — איהר האָט
בעגאַנגען אַן אַקט פֿון רעבעליאָן, איהר האָט בעליידיגט און געשלאָגען אַ
וועכטער. איך בעשטראָף איך מיט אַ מאָנאַט קאַרצער.
כ'האַב זיך קיין ריהר ניט געטהאָן, אזוי ווייניג האָט מיך די דאָזיגע
שטראָף זיינע געאַרט.
אַכער דיוער זעלעכטער מענש האָט עס בעמערקט און ער האָט געפֿינען
אַ מיטעל, ווי אזוי מיך צו ריהרען.
און גלייך נאַכדעם האָט ער ווייטער געזאָגט :
— כ'האַב געהאַט בדעה פֿון היינט אָן איך צו ערלויבען צו האָבען
בעזוך דאָ אין טורמע, נאָר איצט קען וועגען דעם מעהר קיין רייד ניט זיין.
אייער מוטער שרייבט מיר, אז זי וועט מאָרגען קומען זיך זעהן מיט אייך.
כ'וועל הייסען, מען זאָל איהר ענטפֿערן, אז זי זאָל זיך ניט בעמיהען אומ-
זיסט... אזוי לאַנג ווי איך וועל זיין אין קלערמאַן, וועט איהר קיינעם ניט
זעהן, קיינעם ניט, איהר הערט?
דיוע בשורה האָט מיר פֿערדריקט ביים האַרצען. מיינע אויגען זיינען
פֿול געוואָרען מיט טרעהרען און איך האָב זיך אַ וואָרף געטהאָן צום דירעק-
טאָר מיט אַ געשריי :
— דאָס וואָס איהר טהוט, מיין הערר, איז אונמעגליך.
— איך ווייס עס גאַנץ גוט, — האָט ער מיט אַ שפּאַטישען טאָן געענט-
פֿערט — נאָר מיט אזעלכע געפֿאַנגענע פֿון אייער סאָרט, מוז מען אָנגעהן
מיט אזעלכע גרויסע מיטלען...

XI

די צוואַנגס-יאָק.

אין אַ האַלבע שעה אַרום בין איך פֿון דאָס ניי געווען אין יענעם פֿער-
פעסטעטען קעמערל, לעבען דער אונגליקליכער זשאַנין.
דאָס, פֿאַרוואָס איך האָב געציטערט, איז אַלואַ געקומען.
איך ווער אַלואַ מווען לעבען אַבגעשיידט פֿון אַלעמען, בעגראָבען לע-
בעדיגערהייט אין דער ערד.
אין פֿערלויף פֿון אַ מאָנאַט צייט וועל איך ניט האָבען ניט קיין לופֿט
און ניט קיין זונענשיין!
אַכער ניט דאָס האָט מיך געאַרט.
ניין, מיין גאַנצער עגמת נפש איז בעשטאַנען אין דעם, וואָס איך קען
זיך ניט זעהן מיט מיין מוטער.

כ'האָב געוואיסט, אַז זי איז ענדליך בעסער געוואָרען און אַז זי קלייבט זיך קומען אין קלערמאַן זיך זעהן מיט מיר. נאָר איך האָב נישט געוואוסט, אַז דער דאָזיגער בעזוך איז אַזוי נאָהענט.

אַה, ס'איז געווען פֿון וואָס פֿערריקט צו ווערען!
כ'האָב געוויינט און געקלאָגט, אין זיך און אויפ'ן קול. צייטגענווייז בין איך געוואָרען ווילד פֿאַר אויפֿרעגונג. כ'האָב געקלאַפּט אָן דער טהיר פֿון מיין קעמערל, אָן די ווענד...

נאָר אַט אַפּנים, אַז בעקלאָגען זיך האָט מען איך קיין רעכט נישט גע- האָט אין דיזען גיהנום, וואו מען האָט מיך איינגעשלאָסען.

איין נאַכט, ווען איך האָב אַזוי געוויינט און געיאָמערט אויף מיין אונ- גליק, האָב איך הינטער מיין טהיר דערהערט אַ שטימע, וועלכע האָט גע- זאָגט:

— אויב איהר וועט נישט אויפֿהערן מאַכען אַזאַ גערויש, וועט מען איך אַנטהאַן די צוואַנגס-יאַק.

די צוואַנג-יאַק!

אבי איך האָב געמיינט, אַז די פּייניגונגס-מיטלען זיינען אָבגעשאַפּט געוואָרען אין פֿראַנקרייך!

אַה! איך וועל לאַנג געדיינקען דאָס געפֿענגניס פֿין קלערמאַן. כל זמן איך וועל רעכען וועל איך זיך דערמאָנען אָן די שמעצליכע שטונדען, וואָס איך האָב פֿערבראַכט אין דער דאָזיגער מוראדיגער טירמע.

די אַרומע זשאַנין האָט אַרונטערגענומען דעם שטיין פֿין איהר קעמערל און איז אַריינגעקומען צו מיר.

זעהענדיג ווי איך וויין, האָט זי אויך געוויינט מיט מיר אינאיינעם. נאָר זיצען ביי מיר אין קעמערל, פֿערשיעפּט אין מיינע יסורים, איז גע- ווען אַ געפֿאָהר. איך האָב געוואיסט גאַנץ נישט, אַז ווען איך זאָל נאָך אַמאָל מאַכען אַ ליאַרם, וועט מען מיר זיכער אַנטהאַן די שרעקליכע צוואַנגס- יאַק, אַם בעסטען וואָלט געווען זיך מיט וואָס עס איז צו בעשעפּטיגען, פֿער געסען אין די צרות.

און איך האָב געפֿונען וואָס צו טהאָן. איך בין אַרויס מיט זשאַנינען מאַכען אַ שפּאַציר איבער דער הייהל, אויספֿאַרשען אלע געהיימע ווינקעלאַך איהרע. אי דאָס וועט זיין פֿאַר מיר אַ צייט-פֿערטרייב, האָב איך זיך געטראַכט, אי איך וועל דערווייך זיך בעקענען מיט דעם פֿלאַץ, וואו מיר געפֿינען זיך.

אַרומגעהענדיג מיט אַ שטיקעל אָנגעזינדענע ליכט איבער דער הייהל, בין איך צוגעקומען צו אַן אלטע אייזערנע טהיר, וועלכע איז געווען האַלב איינגעוואָרפֿען, און דורך וועלכער ס'איז אַריינגעקומען אַ שטראַהל פֿון ליכט. דורך איינעם פֿון די שפּאַלטען, וועלכע האָבען זיך געפֿונען אין דער

דאָזיגער טהיר, האָב איך אַרויסגעקוקט אין דערזעהן פֿערדער און אַ וועג...
איך וואָלט מיט גאַנץ וועניג מיה געקענט איינוואַרפֿען אין גאַנצען
דיזע טהיר. נאָר איך האָב קיין שום אַבויכט נישט געהאַט צו אַנטלויפֿען פֿון
טורמע.

ניין, אַן אנדער געדאַנק איז מיר אַרויף אויפֿ'ן וועג.
ס'איז זיכער געווען, אז די דאָזיגע טהיר איז אַרויס אויפֿ'ן פֿעלד, אויף
אַן אָרט, וואו די וועכטער קומען זעלטען.
נו, אזוי ווי איך קען זיך נישט זעהן מיט מיין מוטער אינעווייניג אין
טורמע וואָלט אַט דער פֿלאַך געקענט אויסגעניצט ווערן פֿאַר איהרע וויזשען.
זי וואָלט געקענט קומען יעדעס מאָל אהער אין מיר וואָלטען געקענט דאָ
ריידען וויפֿיעל מיר וואָלטען געוואָלט.
נאָר ווי אזוי גיט מען עס איהר צו וויסען?—דאָס איז געווען אַ שווערע,
שווערע פֿראַגע.

דאָך האָב איך נישט פֿערצווייפֿעלט.
כ'האָב אַרונטערגענומען דעם גאַנצען פֿלאַך פֿון דעם געפֿענגניס און
אויף אַזאַן אַרען בין איך געוואָהר געוואָרען, אז דיזע טהיר ליגט אויף דער
זידע-וועסטליכער זייט פֿון דער צענטראַל-טורמע.
האָבענדיג דעם פֿלאַך ביי זיך, האָב איך געוואַרט אויף אַ געלעגענהייט
צו קענען מיטטהיילען מיין מוטער וועגען דעם.
און איצט בין איך שוין געווען בערוהיגט. וואָס האָט מיך אַצונד גע-
אַרט דאָס פֿינסטערע, פֿערפעסטעטע קעמערל? אדרבה, איך מוז זיך מודה
זיין, אז איך האָב געציטערט, דער דירעקטאָר זאָל נישט חרטה האָבען אויף
זיין שטרינגער שטראָף אין איבערבייטען מיין וואוינונג...
אזוי איז שוין מיט אונז מענשען. דאָס וואָס איז מיט אַ טאַג פֿריהער
געווען פֿאַר אונז אַ קוואַל פֿין שמערץ און שרעק, קען אַמאָל אויף מאָרגען
ווערן אַ קוואַל פֿין פֿרייד...
אזוי ווי דאָס שטיקל ליכט האָט זיך פֿערלאָשען, בין איך אַרײַן צוריק
אין מיין קעמערל, און יענע נאַכט האָב איך רוהיג געשלאָפֿען.
אין דערפֿריה האָט מיך די גראָבע שטימע פֿון אַ וועכטער אויפֿגעוועקט.
ער האָט מיר געבראַכט מיין קלעגליכען אָנבײַסען.
ער האָט אויפֿגעפֿענט די טהיר פֿון מיין קעמערל, האָט אַוועקגעלייגט
אויף דער ערד אַ לעכעל ברויט מיט אַ בלעכעל וואַסער און איז זיך אַוועק,
מורמלענדיג:
— זעהט אַקאַרשט איהר זאָלט נישט ברומען אזוי ווי געכטען, אַניט—
איז די צוואַנגס-יאַק...
כ'האָב נישט געענטפֿערט.

די אויפֿרעגונג, וועלכע האָט מיך שיער נישט דערשטיקט מיט אַ טאַג
פֿריהער, איז אַריבער; די האָפֿנונג זיך צו קענען זעהן מיט מיין מוטער,
האָט מיך אין גאַנצען בערוהיגט.

אין דאך בין איך נאך ניט זיכער געווען, אז איך וועל האָבען דאָס גליק איהר צו זעהן. ווי וועט זיין, אז מען וועט איבערביישען מיין קעמערל, אז מען וועט אַרונטערנעהמען מיין שמראָף? ..
און מערקווירדיג! איך האָב געזיטערט ביי דעם געדאַנק, אז דער די-
דעקטאַר קען נאָך חרטה האָבען אויף דעם שטרינגען שריט זיינעם און מיך
לאָזען אַריבערפֿיהרען צוריק אין מיין געוועהנליך שטיבעל אַרײַן.

אַרום איינס אזײַער נאַכמיטאָג איז געקומען אַ וועכטער מיך רופֿען.
— וואָס איז שוין ווייטער?—האָב איך געפֿרעגט.
— איך ווייס ניט,—האָט ער געענטפֿערט.
— אָכער וואו האָט מען אייך געהייסען מיך פֿיהרען?
— צום דירעקטאָר.
„מיין נאָם“, האָב איך זיך געמראַכט, „מען זאָל מיך נור ניט אַרײַנזע-
צען אין אַן אַנדער קעמערל ..“

נאָך אַ גאַנצע רײַהע פֿון טרעפֿ, וועלכע מיר זײַנען אַרויף און אַראָב-
געגאַנגען, זײַנען מיר ענדליך אָנגעקומען צום דירעקטאָר אין בױרָאָ.
מען האָט מיך גלייך אַרײַנגעפֿיהרט צום פֿרײַן.

— לואוּזע מישעל,—האָט זיך דער דירעקטאָר אָבגערופֿען צו מיר, אַזוי
גיך ווי ער האָט מיך נור דערזעהן—כײַהאָב פֿערגעסען שרײַבען צו אײַער
מוטער, אַז איהר זײַט בעשטראַפֿט געוואָרען. אַזוי ווי זי איז געקומען און זי
וויל ניט אַנדערש נאָר אײך זעהן, איז צוליעב איהר, צוליעב איהרעטוועגען
אַלײַן, איהר הערט? האָב איך אײַנגעשטיכט, אַז איהר זאָלט מיט איהר האָ-
בען אַ געשפרעך פֿון עטליכע מינוט צײַט.

— אַה, אַ דאַנק אײך, מיין הערר,—האָב איך געזאָגט, אויסער זיך
פֿאַר פֿרײַד.

— געהט אַרײַן אין פֿאַרצײמער,—האָט דער דירעקטאָר געזאָגט—איהר
וועט דאָרט געפֿינען אײַער מוטער, נאָר איך זאָג אײך נאָך אַמאָל, איהר
וועט בלױז קענען רײַדען מיט איהר פֿינף מינוטען צײַט, ניט מעהר...
און מיט אַ שפּאַטישען שמײַכעל האָט ער צוגעלייגט:

— אומאַרמט איהר גוט, וואָרים איהר וועט זיך אַזוי גיך ניט זעהן מיט
איהר...
אַ וועכטער האָט מיך אַרײַנגעפֿיהרט אין פֿאַדער-צײמער און איך האָב
זיך אַרײַנגעוואָרפֿען אין מיין מוטער'ס אַרעמס.

די אַרעמע פֿרוי האָט מיך פֿערוואָרפֿען מיט פֿראַגען, נאָר אַזוי ווי איך
האָב געוואוסט, אַז מיר האָבען בלױז עטליכע מינוטען צײַט, האָב איך, בעת
דער וועכטער האָט זיך אומגעדרעהט מיט'ן רוקען צו אונג, איהר שטילער-
הײַט געזאָגט:

— מוטער, מיר וועלען נאָך רײַדען שפּעטער אַ ווײַלע; איצט האָבען

מיר בלויז פלין מינוט... אזוי גיך ווי דו וועסט ארויסגעהן פֿין דאנען, זאָלסט דו זיך ווענדען אין דער זיעד-וועסטליכער זייט פֿון דער טורמע, צו די פֿעל-דער צו... דאָרט וועסט דו זעהן אַן אייזערנע טהיר, איך וועל שמענהן פֿון דער אנדער זייט, און מיר וועלען קענען ריידען וויפֿעל מיר וועלען גור וועלען.

דאָ האָט זיך דערהערט דעם וועכטער'ס קול:

— די פֿלין מינוטען זיינען אַריבער...

כ'האָב אונזאַרמט מיין מוטער און איהר אויפֿן אויער געפֿרעגט:

— דו האָסט פֿערשטאנען?

— יאָ, האָט זי מיר געענטפֿערט.

און מיר האָבען זיך צושיידט.

אזוי גיך ווי זי איז אַוועק, האָט מען מיך אַרונטערגעפֿיהרט אין מיין פֿינסטערן קעמערל, אונטען אין קעלער.

דאָרט האָב איך אויסגעוואָרט אַ ווייכע, ביו וואַנען דער וועכטער איז אַוועק. דערנאָך, אז איך האָב געהערט זיינע טריט אויבען אין דעם קאָרידאָר, איבער מיין קעמערל, האָב איך אויף גיך אַוועקגערוקט דעם שטיין און בין אַריינגעלאָפֿען אין דער הייהל.

איך האָב ניט געהאַט קיין ליכט ביי זיך, נאָר איך בין שוין אזוי גוט בעקאַנט געווען מיט דעם גאַנצען פֿלאַן פֿון דער הייהל, אז איך האָב אָהן שווייגקייטען געפֿונען די אייזערנע טהיר.

מיין מוטער איז שוין געווען דאָרט.

מיט אַ שטיין האָב איך גרעסער געמאַכט איינעם פֿון די שפּאַלטען, וואָס זיינען פֿון פֿריהער געווען אין דער טהיר, און איך האָב אויף אַזאַן אופן געקענט זעהן זיך מיט מיין מוטער און זאָגאַר דריקען איהר האַנד. מען קען זיך משער זיין, ווי ענטציקט איך בין געווען פֿון מיין ער-פֿינדונג.

— ס'איז דיר עפעס אַנגעקומען שווער צו געפֿינען אָט די טהיר? —

האָב איך געפֿרעגט.

— ניין, האָט מיין מוטער געענטפֿערט — זי געפֿינט זיך דאָ אויפֿן

מיטען וועג.

— זעהט מען איהר שטאַק אַרויס פֿון דרויסען?

— ניין; זי איז פֿערשמעלט מיט אַ שטיין און מיט קלוינע בוימלאַך,

וואָס וואַקען דאָ אַרום.

— קען מען דיר, הייסט עס, ניט זעהן?

— אזוי ווי איך שמעה קען מען מיך ניט זעהן; מען וואָלט געמוזט צוקומען ביי אהער.

דריי שעה נאָכאָנאַנד האָבען מיר פֿערבראַכט צוואַמען. מיר האָבען זיך געהאַט אַוויפֿעל צו זאָגען איינע די אנדערע.

די אַרעמע פֿרוי האָט מיר דערזעהלט, ווי קראַנק זי איז געווען און ווי זי איז געווען נאָהענט צו שטאַרבען, נאָך איצט איז איהר בעסער געוואָרען, און פֿון דער מיניט אָן, וואָס זי האָט מיך דערוועקן, האָט זי זיך איבערהויפט געפֿיהלט גאַנץ געזונד.

איך האָב דערזעהלט מיין מוטער וועגען די צרות, וואָס איך האָב זיך אָנגעליטען זינט דער פֿראַויוואַריצער דירעקטאָר איז אָנגעקומען אין דער טורמע. די אַרעמע פֿרוי האָט זיך גיט געקענט איינהאַלטען פֿון וויינען, בעת זי האָט מיך געהערט ריידען:

— ניין, — האָט זי געזאָגט — דאָס קען לאַנג נישט אָנהאַלטען. איך וועל זעהן, ס'זאָל נעהמען אַ סוף צו דינע גרויזאמקייטען. זיי וועלען דאָך דיך צו'הרג'ענען, און דאָס וועט אזוי אָנגעהן ווייטער, מיין אַרם קינד, ווי! דו זיצסט אין אַ פֿינסטערן קעמערל? ניין, איך וועל דאָס נישט דערלאָזען! מען האָט דיך דער'שפּט צו איינצעל קאַמער, אָבער נישט אונטער דער ערד... דו וועסט זיך נאָך פֿערקיהלען, דו וועסט גאָך קראַנק ווערן. ניין, ס'וועט נעה-מען אַ סוף, איך זאָג עס דיר...

— ניין, מוטער טייגע, כ'מיון, ס'איז בעסער, און דו זאָלסט גאָרנישט טהאָן.

פֿאַרוואָס עפעס?

— ווייל מען וועט מיך צוריק אַרויפֿפֿיהרען אין מיין געוועהנליך קעמערל אין איך וועל גיט קענען קומען אהער.

— איז וואָס? וועל איך זיך זעהן מיט דיר אויבען אין פֿאַרציימער.

— אָהער דו ווייסט דאָך, און איך קען קיין בעיוך נישט האָבען. אזוי לאַנג ווי דער איצטיגער דירעקטאָר וועט דאָ זיין, וועל איך קיין האַנגיט נישט לעקען... דינער מאַן איז אַ געוועזענער אַפֿיציר פֿון דער ווערסאַילער אַרמעע און ער האָט די רעוואָלוציאָנערן ווי דעם טויט.

— אָבער דו קענסט דאָך נישט לעבען כסדר אין אַזאַ פֿינסטערן לאַך!

— אַה, מען געוועהנט זיך צו צו אַלצדינג, איבעריגענס, איך בין נישט אַליין אין דינען קאַרצער; כ'האָב אַ פֿריינדן.

— אַ פֿריינדן?

— יאָ, אַן אַרעמע וואַהנזיניגע מיט'ן נאָמען זשאַנין.

ווי שטיל איך האָב נישט אויסגערעדט איהר נאָמען, האָט די משוגענע, וועלכע איז מיר שטילערהייט נאָכגעגאַנגען, עס דאָך דערהערט.

זי איז צוגעקומען צו דער אייווערנער טהיר, האָט אַרויסגעקוקט דורך אַ שפּאַלט און אַ געשריי געטהאָן:

— ווער איז די דאָזיגע פֿרוי?

— ס'איז מיין מוטער, — האָב איך געענטפֿערט.

— ניין, ניין, — האָט די וואַהנזיניגע געשעפּטשעט — ס'איז נישט דיין מאַמע,

ס'איז מיין מאַן'ס מוטער. איך דערקען איהר.

איך האָב זיך געשטאַרעט בערוהיגען די אינגליקליכע, נאָר זי האָט מיך
ניט געוואָלט אויסהערען און זי האָט גענומען מאַכען אַזעלכע געוואַלדען, און
איך בין געצוואַונגען געווען צו בעטען מיין מוטער, און זי האָט אַוועקגעוואָרן.
— מיר מוזען זיך דערווייל פֿינאַנדערשיידען, — האָב איך געזאָגט — איך
וועל דיך דאָ ערוואַרטען קימענדען דאָנערסטאָג, ארום דריי אַייבער, כּוועל
זעהן, און זשאַנין זאָל ניט מיטקומען מיט מיין פֿאָרעלער, און זי וועל
כּהאָב נאָך אַמאָל געדריקט מיין מוטער די האַנד. דערנאָך האָב איך
אָוועקגעשלעפט די וואַהנונגע מיט מיר טיפֿף אין דער היהל. זשאַנין
זשאַנין האָט ניט אויפֿגעהערט שרייען, זי האָט זיך געקלאַפט מיטן
קאָפּ אָן וואַנד, איך האָב ניט אָנגעהויבען וויכען וואָס מען שוואַט, איהרע
געשרייען האָבען גאַנץ גרינג געקענט דערגרייכען ביז אַרויף איבערן און
ווי וועט זיין, און אַ וועכטער וועט אַרונטערקומען און וועט אויסגעציען אלעס,
וואָס דאָ איז פֿאַרעקומען? ...
כּהאָב אָנגעווענדעט אלע כּוחות איינציטשילען די וואַהנונגען, זעלכע
האָט זיך אַלץ געריסען צו דער אייווערער טהיר, ענדליך איז מיר געלונגען
איהר צוצושיהרען ביז די טרעפּ, וואָס האָט אַרונטערגעפֿיהרט צו איהר אין
קעמערל. דאָרט האָב איך זי איבערגעלאָזען און איך בין גלייך אַריין צומוס
אין קעמערל.
אַבער אַריינקומענדיג אַהין, האָב איך אַרויסגעלאָזען אַ מוראָדיגען
געשריי.

צוויי מענער זיינען געשטאַנען אַנטקעגען מיר.
דאָס זיינען געווען: דער אייבער-וועכטער און דער דירעקטאָר.
— פֿון וואַנען קומט איהר? — האָט מיך דער דירעקטאָר געפֿרעגט.
כּהאָב אַרויסגעשטאַמעלט עטליכע אונפֿערשטענדליכע ווערטער.
— וויילט איהר ענטפֿערן, פֿון וואַנען איהר קומט?
— איך בין געווען אין דעם קעמערל דאָ ביי דער זייט, — האָב איך
געענטפֿערט — מיין שכנה איז קראַנק; ס׳איז איהר מיט אַמאָל ניט גוט
געוואָרען און איך האָב עס געפֿונען פֿאַר מיין פֿליכט איהר צו העלפען.
— איהר זאָגט אַ ליגען, — האָט זיך דער דירעקטאָר געבויערט.
און אַ קוק טהאַנדיג אויף דעם שטיין, וועלכער איז געווען אָוועקגערוקט,
האָט ער געפֿרעגט:

— דאָס האָט איהר דאָס צובראַכען די וואַנד?
— ניין, — האָב איך געענטפֿערט — דינע עפֿנונג איז שוין געווען, ווען
מען האָט מיך דאָ איינגעשפּאַרט,
— ס׳איז ניט ריכטיג, הערר דירעקטאָר, — האָט זיך אָבגערופֿען דער
אויבער-וועכטער, — איידער מען פֿיהרט אַריין אַ געפֿאַנגענע אין אַ קעמערל,
קוקט מען זיך אַפֿהרער גוט ארום, צי אלעס איז ניט אין דער בעסטער
אָרדנונג.

— ווילט איהר מיר פֿאַרט ערקלעהרען, וואָרום איהר האָט צובראַכען די וואַנד?— האָט זיך דער דירעקטאָר צובייזערט.— איהר האָט געוואָלט אַנטלוי-
פֿען פֿון דאָנען, ניט אמת?
— איך שווער אייך, אָז ניט,
— אַלזאָ, ערקלעהרט זיך,
— איך האָב אייך שוין געזאָגט, אָז איך בין געגאַנגען העלפֿען מיין
שכֿנה, וועמען ס'איז פֿלוצלינג ניט גוט געוואָרען.
— איהר האָט געדאַרפֿט רופֿען די וועכטער.
— כ'האָב גערופֿען, נאָר מען האָט מיך ניט געהערט,
זשאַנין האָט דערוויל געהאַלטען אין איין שרייען:
— זי האָט מיך געשלאָגען, זי האָט מיך געשלאָגען... אַה, ווי עס טהוט
מיר וועה!
— געהט ברוינגט אַהער די געפֿאַנגענע מאָליטשעו,— האָט דער דירעק-
טאָר זיך אָבערופֿען צום אויבער-וועכטער.
אין אַ ווילע אַרום איז זשאַנין געווען לעבען אינו.
— וואָרום וויינט איהר, מיין קינד?— האָט איהר דער דירקטאָר גע-
פֿרענט מיט אַ פֿאַטערליכען טאָן.
די וואַהנינגע האָט אָנגעצייגט אויף מיר אין געענטפֿערט:
— זי האָט מיר אויסגערעדעהט דעם אַרים.
— פֿאַרוואָס פֿאַרט?
— וויל איך האָב געוואָלט בלייבען אונטען אין הייהל. מיר זיינען גע-
ווען צוואַמען מיט מיין שוויגער... לעבען דער אייזערנער טהיר.
— איהר זעהט דאָך גאַנץ גוט,— האָב איך זיך אָבעררופֿען,— אז אַט די
אונגליקליכע איז ניט ביים זיינען,
— שווייגט שטיל!— האָט דער דירעקטאָר אַ געשריי געטהאָן מיט כעס,
און ער האָט זיך גענומען ווייטער אויספֿרענען זשאַנינען,
— וואָס טאר אַן אייזערנע טהיר איז דאָס די, פֿון וועלכער איהר רעדט?
— האָט ער געזאָגט.— וואו געפֿינט זי זיך?
— אין הייהל,— האָט געענטפֿערט די וואַהנינגע.
— איהר וועט אונז ווייזען, וואו דאָס איז?
— יאָ, יאָ— האָט זי מיט פֿרייד געזאָגט — מיר וועלען דאָרט געפֿינען
מיין מאַן'ס מוטער, און איהר וועט מיך לאָזען אוועקגעהן מיט איהר... ניט
אויף, מיין הערד?
— יאָ, מיין קינד,— האָט דער דירעקטאָר געענטפֿערט,
דער אויבער-וועכטער האָט געבראַכט אַ ליכט און מיר זיינען אַלע
אַרונטער אין דער הייל.
מען האָט עס גערעכענט פֿאַר געפֿעהרליך מיך צו לאָזען אַלעין ביי מיר
אין קעבערל.

אזוי גיך ווי ער איז ארוינטערגעקומען אין הייהל, איז דער דירעקטאָר געבליבען שטעהן אַ פֿערוואונדערטער.

— אָה!—האָט ער זיך אָבגערוּפֿען—דאָס זיינען דאָך אמת'ע אינטער-אירדישע גענג! ווי אונפֿאַקטש דאָס איז, וואָס מען האָט זיי ניט פֿער-שאַטען.

נאָר זיין ערשטוינונג האָט זיך פֿערראַפֿעלט, ווען ער איז צוגעקומען צו דער אייזערנער טהיר.

— וואָס פֿאַר אַ טורמע איז דאָס!—האָט ער אַ געשרוי געטהאָן—מען קען דאָך אַרויס פֿון דאָנען אזוי לייכט ווי פֿין אַ מיהל.. נאָ, איך וועל דער-לאַנגען אַ ראַפֿאָרט; מען מוז זעהן עפעס אַ מיטעל צו די זאַכען.

זשאַנץ האָט צוגעליינט איהר געזיכט צו דער טהיר און געשריען איינפֿאַך קול:

— מאַדאַם! מאַדאַם! קימט צוריק מיט מאַרויס'ן (דער נאָמען פֿון איהר מאַ).

דער דירעקטאָר האָט זיך פֿערטראַכט אַ וויילע.

ענדליך האָט ער זיך אָבגערוּפֿען:

— איצט פֿערשטעה איך אַלעס.. לואיזע מישעל איז געקומען אַהער מיט דער אַבזיכט צו אַנטלויפֿען, און אזוי ווי איהר שכנה איז אָנגעקומען גראָד אין דער מינוט, ווען זי האָט געהאַלטען אין עפֿענען דויע טהיר, האָט זי געמוזט אויפֿגעבען אַהר פֿלאַן. דאָן האָט זי אויסגעלאָזט דעם גאַנצען כּעס איהרען צו דויער אונגליקליכער. זי האָט איהר געשלאָגען מכות רצה... ס'איז גוט, לאַמיר אַרויפֿגען צוריק; כ'ווייס וואָס איך האָב צו טהאָן.

אַז מיר זיינען צוריק אַרויף צו מיר אין קעמערל, האָט דער דירעקטאָר זיך געווענדעט צו דעם אויבער-וועכטער מיט די ווערטער:

— איהר וועט זעהן, מען זאָל פֿעמאַכען אַט די עפֿנונג.

— יאָ, מיין הערר.

— נאָר דערווייל, כּדי לואיזע מישעל זאָל זיך ניט פֿערגלומטען נאָך

אַמאָל צו אַנטלויפֿען, וועט איהר איהר אָנמחאָן די צוואַנגס-יאָק...

— כ'האָב געוואוסט, אַז איהר וועט עס הייסען טהאָן, הערר דירעק-טאָר,—האָט זיך דער וועכטער אָבגערוּפֿען מיט אַ שאַזיכעל.

אין ער איז פֿערשוואונדען.

אַז ער איז אוועק, האָט מיר דער דירעקטאָר געהאַלטען אַ לאַנגע ררשה און מיר געלאָזט וויסען עטליכע מאָל, אַז כל זמן ער וועט פֿערבלייבען אין קלערמאָן, וועל איך קיין האַניג ניט לעקען...

נאָר געשטאַנען איז ער העט ווייט פֿין מיר, כּיי דער טהיר,

ער האָט, ווייט אויס, טורא געהאַט, איך זאָל איהם ניט שלאָגען..

דער איריאָט!

כאַלד איז דער אויבער-וועכטער צוריקגעקומען מיט אַ גראָען זאַק אין דער האַנד,

— נא, קומט אָפֿאַרשט אַהער!—האַט ער זיך אָבגערוּפֿע צו מיר מיט אַ גראָבען מאָן.

איך האָב זיך אַנדערגעוואָרפֿען אין אַ ווינקעל פֿון מיין קעמערל.
מיט דער הילף פֿון דעם דירעקטאָר איז דעם אייבער-וועכטער געלונגען
מיך אויפֿצוהויבען און מיך איינשפּאַנען אין דער צוואַנגס-יאָק.
מען ווייסט, וואָס פֿאַר אַ מאַרטער-אינסטרומענט עס איז אָט די צוואַנגס-
יאָק, וועלכע מען בענוצט געוועהנליך אין אַלע דול-הייזער. דער גאַנצער
קערפּער ווערט איינגעצויגען, אַלע איברים זייגען געשמיערט אין איהר קענט
זיך כמעט ניט אַ ריהר טהאָן.

אזוי גיך ווי איך בין געווען אייגעשפּאַרט אין דויער העלישער יאָק,
האַט מיך דער אויבער-וועכטער אַ וואָרף געטהאָן אייף מיין בעט מיט די
ווערטער:

— נאָ, איצט, מיין איך, וועט שוין דער פֿויגעל קיין חשן ניט האָבען
אוועקצופֿליהען...

איך בין געווען אויסער זיך פֿאַר כעס און איך האָב געמאַכט מורא-
דיגע געוואָרדען.

— קיקט נאָר אָן די ווילדע,—האַט דער דירעקטאָר געזאָגט—ווען זי
קען, וואָלט זי אונז צוריסען אויף שטיקער...
און ער איז אַרויס מיט אַ געלעכטער, בעגלייטעט פֿון זיין געטרייען
וועכטער.

צוויי שטונדען נאָכאַנאַנד האָב איך ניט אויפֿגעהערט צו שרייען און צו
קלאָנען. די צוואַנגס-יאָק—דאָס איז עטוואָס שרעקליכעס, אונבעשרייבליכעס...
אין וואָלט עס נאָך געווען אין דער ליכטיגקייט, וואָלט נאָך געווען אַ
האַלבע צרה.

אָבער זיך פֿיהלען אזוי אונבעווענליך אין דער פֿינסטערניש!
אה, וואָס פֿאַר יסורים איך האָב דאָס געכוזט אַריבערטראָגען!
דאָך האָב איך זיך ענדליך אַביסעל בערוהיגט, און זיך שלעפענדיג אזוי
ווי איך האָב נור געקענט, בין איך קוים מיט צרות צוגעקומען צו דער וואַנד,
וועלכע איז געווען פֿעראַייניגט מיט זשאַנין'ס קעמערל.
איך האָב געהאַט מיין אידעע.

איך וועל רופֿען די וואַהנזיניגע, האָב איך זיך געטראַכט; זי וועט
אוועקרוקען דעם שמיין, וועלכער איז נאָך ניט געווען פֿערמויערט, אין וועט
מיך בעפֿרייען פֿון דער שרעקליכער צוואַנגס יאָק.

נאָר איך האָב אומזיסט גערופֿען. זשאַנין האָט ניט געענטפֿערט.
מייענע הילנים האָבען צוגענומען די וואַהנזיניגע מיט זיך און איהר וואַהר-
שיינליך אַריבערגעפֿיהרט אין אַן אַנדער ווינקעל פֿון געזענגנים.

דער אלטער דירעקטאָר צוריק אין קלערמאָן.

וואו נעהמט מען די ווערטער צו בעשרייבען די מירא'דיגע נאכט, וואָס איך האָב פֿערבראכט אין מיין פֿינסטערער, אינטע-אירדישער תּפֿיסה!
ויער האָט זיך דאָס געקענט ריכטען, אז ביים ענדע פֿון ניינצעהנטען יאָהרהונדערט, איז אַ פֿראַנצויזישען געפֿענגניס, וועט מען מאַרטערן די גע-פֿאַנגענע?

אין ווער ווייסט, צי דאָס איז שוין אַלעס? האָב איך זיך געטראַכט, ווער ווייסט, צי וועט מען נאָך אייף מיר נישט אָווענדען אַלע אַנדערע שויר דערליכע מיטלען פֿון דער אינקוויזיציאָ? פֿון דעם גרויזאמען דירעקטאָר מיט זיינע גרויזאמע וועכטער האָט מען אַלעס געקענט ערוואַרטען.

נאָך, גילקליכעררויזע, האָב איך אימויסט געציטערט, אין דער צייט, וואָס איך בין געלעגען אויף מיין בעט און געקרעכצט פֿין שמערץ, איז דער ריכטיגער דירעקטאָר פֿון קלערמאָן, דער גוטער, דער מאַן מיט אַ מענשליך האַרץ, צוריקגעקומען אויף זיין אַמט.

נאָכדעם ווי ער האָט איבערגענומען דעם אַמט פֿון זיין שטעל פֿערטער-טער, האָט ער זיך גלייך דערמאָנט אָן מיר.

פֿערשטעהט זיך, אז דער פֿראַוויזאָרישער דירעקטאָר האָט וועגען מיר אָבגעגעבען אַ געפֿעהרליכען בעריכט און דערזעהלט אויף מיר די גרעסטע ליגענס, וואָס זיין פֿאַנטאַזיע האָט נור געקענט אויסקלעהרען.

דער אמת'ער דירעקטאָר האָט זיך געמאַכט, אזוי ווי ער הערט זיך כּלימ'שט צו מיט אויפֿמערקזאַמקייט צו אַלצדינג וואָס יענער פֿאַמט איהם דערזעהלט, און אזוי גיך ווי זיין שטעל פֿערטרעטער האָט איינגעפֿאַקט זיינע זאַכען און איז אַוועקגעפֿאַהרען, האָט ער מיך געשיקט רופֿען צו זיך אין כּיוראָ:

— נא, ווי האַלט עס מיט אײַך? — האָט ער זיך אָבגערופֿען מיט אַ שמייעל—עפֿעס הער איך נאָרניש קיין גוטע נייעס וועגען אײַך, אָט אַפֿנים איהר האָט, אַן דער צייט וואָס איך בין דאָ נישט געווען, געוואַלט מאַכען אַ גאַנצע איבערקעהרעניש דאָ אין געפֿענגניס... ווי מען טהיילט מיר מיט זאָלט איהר האָבען געמאַכט אַ פֿערזוך צו אַנטלויפֿען דורך אַן אייזערנער טהיר אונטען אין הייהל.

— אָט דאָס אַלעס, — האָב איך געענטפֿערט — איז ליגען פֿון אָנהויב ביזן סוף, אַן מושך פֿון אייער אָבוועזענהייט האָב איך זיך אויפֿגעפֿיהרט גאַנץ רוהיג; כּ׳האָב קיין זאַך נישט געטהאָן, וואָס מען זאָל מיר דערפֿאַר דאַרפֿען בעשטראַפֿען...

און נאָך אַ קורצער פּויע האָב איך ווייטער געוואָגט:

— נאָר אַט וואָס: דער דירעקטאָר, וואָס האָט פֿערנומען אייער פּלאַן, האָט זיך פֿערשוואַרען געגען מיר, ביי אהם אין די אויגען בין איך געוען א מוראדיגע רעיוואָלוציאָ:ערקע, וועלכע האָט שוין לאַנג פֿערדיענט דעם טויט, אין די ווערסאלער האָבען בעגאַנגען א פֿעהלער וואָס ווי האָבען מיך ניט דערשאַסען. ער האָט עס מיר ווידערהאַלט שעהנע עטליכע מאָל... פֿון דעם טאָג אָן, וואָס ער איז אָנגעקומען אַהער, האָט ער מיך אָנגעפֿאַנגען פֿער-פֿאַלגען. די וועכטער, וועמען ער האָט געהאַלטען אין איין מוסר זאָגען, האָבען אייכגעפֿיהרט זיינע בעפֿעהלען פֿונקט אויפֿן האָר. הקיצור, נט נור האָט מען מיך אומזיסט און אומנישט בעשטראַפֿט, נאָר מען האָט מיך גע-מאַרטרט אויך. ערשט מיט עטיכע מינוט צוריק בין איך געווען אין א פֿינסטערן, פֿיכטען קעמערל, איינגעשמערט אין דער צוואַנגס-יאַק...

— גאָט מיינער! איז דאָס מעגליך?— האָט דער דירעקטאָר א געשרי געטראָן, זיך אויפהויבענדיג בעת מעשה פֿון ווין שטוהל.

— ס'איז די ריינע וואַהרהייט,

— איך קען דאָס גאָרניט פֿערשטעהן. אַזוי ווייט ווי איך ווייס, טהוט מען דאָ אָן די צוואַנגס-יאַק בלויז די געפֿעהרליך-וואַהנינגע אָדער די פֿערברע-כערישע געפֿאַנגענע,

— נו, מן הסתם האָט מען מיך אַרײַנגערעכענט אין איינע פֿון די דאָ-זיגע קאַטעגאָריעס.

— און דאָס אַלעס האָט מען אייך געטהאָן אומזיסט? איהר האָט זיך מיט גאַרנישט פֿערוינדיגט געגען די געזעצע פֿון דעם געפֿענגניס?

— איך פֿערויכער אייך אַז ניט,

דער דירעקטאָר האָט זיך פֿערטראַכט אַ ווילע, דערנאָך האָט ער זיך אָבגעדרױפֿען:

— נאָ, פֿערגעסט דאָס אַלעס, פֿון היינט אָן און ווייטער וועט איהר זיין צוריק אין אייער געוועהנליכען קעמערל, גלייך מיט אַלע אַנדערע גע-פֿאַנגענע,

— און איך וועל זיך אויך קענען זעהן מיט מיין מוטער?

— נו געוויס,

איך בין צוגעפֿאַלען צו דירעקטאָר, איהם אָנגענומען פֿאַר ביידע הענד און געזאַגט:

— אָה, אַ דאַנק, אַ דאַנק אייך, מיין הערר! איהר ווייט אַזוי ליכענעס-ווירדיג...

— איך טהו בלויז מיין פֿליכט,— האָט ער געענטפֿערט.

אין דער רגע איז דער אויבער-וועכטער אַרײַנגעקומען צום דירעקטאָר אין ביראָ, און אונזער געשפּרעך איז פֿלוצלינג איבערשלאָגען געוואָרען.

— אין אַ פֿערטעל שעה אַרום בין איך געווען צוריק ביי מיר אין קעמערל,

און מען קען זיך פֿאַרשטעלען, ווי גליקליך איך האָב זיך געפֿיהלט צו גע-
פֿינען מייע אָרימע ביסעל געפֿענגניס-מעבעל ניט געריהרט, אלעס אויף
אן אָרט
נאָר איין זאך איז געווען וואָס האָט מיך געפֿרעהט מעהר ווי אלעס
אַנדערע.

איצט בין איך געווען פֿריי צו זעהן מיין מוטער יעדע וואָך און זיך
אונטערהאַלטען מיט איהר אין דעם פֿאָדער-צימער פֿון דער טורמע.
דאָס איז געווען דאָס העכסטע גליק, אויף וואָס איך האָב נאָר געקענט
האַפֿען.

אויף באַרגען איז דער דירעקטאָר אַריינגעקומען צו מיר אין קעמערל,
געוואָהר ווערן, צו איך בין צופֿריעדען מיט מיין לאַגע.
איך האָב געדאַנקט דייען בראַווען מאַן פֿאַר זיין פֿריינדליכקייט און אין
איינ וועג האָב איך שוין אויסגעניצט די געלעגענהייט צו ריידען מיט איהם
א פֿאָר ווערטער וועגען זשאַניו, וועגען די אָרעמע וואַהניניגע, וועמעס
פֿלאַץ האָט געדאַרפֿט זיין ניט אין אַ טורמע, נאר אין אַ קראַנקען הויז.
ער האָט מיך אויכגעהערט מיט אויפֿמערקזאַמקייט, דערנאָך האָט ער
געזאָגט:

— איך האָב ווירקליך בעמערקט, אַז דייע געפֿאַנגענע איז נישט ביים
קלאָהרען זינין. דערפֿאַר האָב איך איהר אַריינגעגעבען אין שפּיטאַל און
אַנגעזאַגט, מען זאָל אויף איהר כפֿעציעל אַכטונג געבען.

— ווי איהר ווייט נאָר אַוועקגעפֿאַהרען, — האָב איך געזאָגט — האָט
מען די אונגליקליכע גלייך אַריינגעוואָרפֿען אין אַ קאַרצער, ניט קימערנדיג
זיך איבער איהר צושטאַנד. מען האָט איהר גאַנץ איינפֿאַך אַרונטערגעשיקט
אין קעלער, אין אַ פֿינסטערן, פֿייכטען קעמערל.

— ס'איז איבערגרייפֿליך, — האָט דער דירעקטאָר געזאָגט — נאָר איך
דאַנק אייך, וואָס איהר האָט מיר דאָס דערצעהלט. איך וועל זעהן וואָס איך
קען טהאַן פֿאַר דער אונגליקליכער. אויב זי איז ווירקליך וואַהניניג, ווי
איהר זאָגט, וועל איך איהר אָבשיקען קיין פֿאַרוי. דאָרט וועט מען איהר
אַריינגעבען אין אַן אַנשטאַלט פֿאַר גייכטעס-קראַנקע.

און דאָס זאָגענדיג איז דער בראַווער דירעקטאָר אַרויס פֿון מיין קעמערל.
מיין מוטער האָט ניט אָנגעהויבען וויסען פֿון דער גליקליכער ענדערונג,
וואָס איז פֿאַרגעקומען אין מיין געפֿענגניס-לעבען, און איך האָב זיך צוגע-
אילט, איהר עס מיטזושטעלען.

איך האָב איהר געשריבען אַ לאַנגען בריווע, אין וועלכען איך האָב
איהר דערצעהלט, אַז דער „גוטער מלאך“, ווי איך האָב גערופֿען אינזער
דירעקטאָר, איז צוריקגעקומען און אַז אלעס האָט זיך אומגעביטען אין טורמע.
איך האָב איהר אַליאָ געבעטען, זי זאָל קומען אזוי גיך ווי זי קען נאָר.
אין דריי טעג אַרום האָב איך ערהאַלטען פֿון איהר אַן ענטפֿער.

מיין מוטער האט מיר געשריבען, אז כאָטש זי פֿיהלט זיך נישט מיט אַלע-
מען, דאָך וועט זי קומען זיך זעהן מיט מיר דעם צווייטען דאָנערשטאָג פֿין
מאָנאט.

איך האָב נאָך געהאט צעהן טעג צו וואַרטען.
נאָר דערווייל האָט זיך מיר געמאכט אַן עראייגניס, וואָס איז מיר גע-
בליבען אויף שטענדיג איינגעקויצט אין מיין זכרון.
איין פֿריה-מאָרגען, ווען איך האָב אויסגעקעהרט מיין קעמערל, בין איך
ארויס אין קאָרידאָר, און דאָרט אייף דער ערד האָב איך געפֿונען אַ שטיק
צייטונג.

איך האָב עס אויף גיך אַ כאַפּ געטהאָן אין עס כּעהאַלטען ביי זיך.
די, וואָס זיינען אויף דער פֿרייהייט, קענען זיך נאָר נישט פֿאַרשטעלען,
וואָס דאָס איז פֿאַר אַ געפֿיהל פֿאַר דעם, וואָס איז אָבגעשטחילט פֿין דער
גאַנצער וועלט, ווען מען קריגט מיט אַמאָל עפעס נייעס פֿון דרויסען.
אַז איך בין אַרײַן צוריק צו מיר אין קעמערל, האָב איך זיך אַ וויילע
ציגעהערט, צי קיין וועכטער געהט נישט אַרום לעבען מיין שטיבעל, דערנאָך
האָב איך זיך גלייך גענומען לייגען דאָס שטיקעל בלאַט, וואָס איך האָב
געפֿונען.

ס'איז נישט געווען קיין אַלטע צייטונג; דער דאָטיס איז געווען נאָר אַ
לעצטער.

נאָכדעם ווי איך בין דורכגעלאָען די קעפּלאַך מיט די גרעסערע בוכ-
שטאַבען, וועלכע האָבען צוגעצויגען מיין אַ יפּמערקואַמקייט, איז מיין בליק
געפֿאלען אויף דעם פֿאָלגענדען טיטול: „די כאַלעריע אין פֿאַריז“.

איך האָב דע-לאַנגט אַ מורא-דיגען געשריי,
אַ געדאַנק איז מיר אַרויף אויף'ן זינען, אַ שוידערליכער געדאַנק...
מיין מוטער...

גראָד האָט די מגפּה געבושעוועט אין דעם קוואַרטאַל, וואו זי האָט
געוואוינט.

ווי איז, אַז זי וועט אָנגעשטעקט ווערן פֿון דויער געפֿעהרליכער קראַנק-
הייט!...

איך האָב גלייך אַ ציה געטהאָן דעם אַלאַרם-גלאַק, וואָס איז געווען
ביי מיר אין קעמערל, און אַ וועכטער איז אַריינגעקומען.

- וואָס ווילט איהר? — האָט ער געפֿרענט.
- ריידען מיט'ן דירעקטאָר.
- ער איז נישט.
- ווען קומט ער צוריק?
- וואָס ווייס איך? ער זאָגט מיר קיינמאָל נישט וואו ער געהט און
ווען ער דינקט צוריק צו קומען...
- אָבער יעדענפֿאַלס איז ער דאָך נישט אַוועקגעפֿאָהרען קיין פֿאַריז.

— איד האָב אייך דאָך שוין געזאָגט, אָ איד ווייס גאַרנישט.
— קענט איהר מיר גלייך לאָזען וויסען, ווען ער וועט צוריקקומען?
— יאָ, אָ איד וועל זיך ניט פֿערגעסען, — האָט דער וועכטער גע-
מורמעלט.

פֿיער אַזויגער נאָכמיטאָג האָב איך זיך ווידער נאָכגעפֿרעגט אויפֿן די-
רעקטאָר.

דערזעלבער ענטפֿער.
ער איז נאָך אימער געווען אַבוועזענד.
ס'איז געווען איינפֿאך פֿעריקט צו ווערן.
ענדליך, אַרום זיבען אַזויגער אין אָווענד, האָט מיר אַ וועכטער אָנגע-
זאָגט, אָ דער דירעקטאָר איז שוין דאָ ציריק.
איך האָב גלייך געבעטען אָן אוידיענץ.

כאָמט ס'איז ניט געווען לויט די געזעצע פֿון דער טירמע, אויף אַזאָן
אופן צו געבען די געפֿאָנגענע אוידיענצען, דאָך האָט דער דירעקטאָר גע-
מאַכט אָן אויסנאָהמע מיט מיר.

— וואָס איז? — האָט ער מיך געפֿרעגט אַזוי גיך ווי איך בין געווען
ביי איהם אין ביראָ.

— הער דירעקטאָר, — האָב איך געענטפֿערט — די כאָלירע איז אין
פֿאַרזי...
— ווער האָט עס אייך געזאָגט?

— איך ווייס עס.
— ניין, איהר האָט אַ טעות...
כ'האָב אַרויסגענומען דאָס שטיקעל צייטונג, וואָס איך האָב געפֿונען
אין קאָרידאָר.

— נאָט, זעהט, — האָב איך געזאָגט.
דער דירעקטאָר האָט אַ פינטעל געטהאָן מיט'ן אויג און געמורמעלט:
— די וועכטער האָבען געמעגט זעהן, עס זאָלען זיך ניט אַרומוואַלגען
קיין צייטינגען איבעראַל, נאָר... וויבאַלד איהר האָט עס געלייענט, קען איך
ניט בעהאַלטען פֿון אייך די וואַהרהייט. ס'איז אמת, אָ די כאָלעריע איז אין
פֿאַרו און זי בושעוועט דאָרט אויף אַ גאַנץ ערנסטען אופן... נאָר וואָס קען
דאָס אייך אַזוי בעאיגרוהיגען?

— וואָס רעדט איהר, הער דירעקטאָר? מיין מוטער איז דאָך אין פֿאַרו.
זי וואוינט גראָד אין אַזאַ קוואַרטאַל, וואו די קראַנקהייט איז אַם שטאַרק-
סטען פֿערשפּרייט.

— אַה, יאָ, ס'איז ריכטיג... נאָר וואָס פֿערלאַנגט איהר פֿון מיר? איך
קען דאָך אייך ניט לאָזען פֿאַהרען קיין פֿאַרו.

— ניין, ניט. נאָר איהר קענט בעטען דעם יוסטיץ-מיניסטער, ער
זאָל מיך לאָזען אַריבערפֿהרען אין „סאַן-לאַזאַר“. דאָרט וועל איך ווייניגסטענס

זיין נאָהענט פֿין מיין מוטער. איך וועל קענען האָבען אָפֿטע נאָכריכטען ווע-
גען איהר צושטאנד. איך האָב קרובים, וועלכע וועלען קענען קומען מיר
מיטטהיילען, וואָס זיי מאַכט...

— דאָס וואָס איהר פֿערלאַנגט פֿון מיר, — האָט דער דירעקטאָר געזאָגט
— איז אונמעגליך...

— אונמעגליך, זאָגט איהר ?
— יאָ.

— וואָס הייסט ? איהר האָט דאָך עפעס אַ דעה, איהר קענט דאָך בע-
טען ביי דער אַרמיניסטראַציע...

— איהר האָט אַ טעות.
— נאָ, וואָס זשע דען טהוט מען ?

דער דירעקטאָר האָט גיט אַראַבגענומען קיין אויג פֿון מיר ער האָט
אורזיי געמוזט ליינענען אויף מיין געזיכט, אַז איך לייד שרעקליכע יסורים.
ענדליך האָט ער זיך אָבגערופֿען :

— די זאך איז אַסך קאָמפּליצירטער ווי עס ווייזט אויך אויס, איהר
האַט גיט געטראָרט דערגעהן, אַז די כּאָלעריע איז אין פּאַרזי, ווען מען זאָל
זיך דערווייטען, אַז איהר האָט געלייענט אַ צייטונג, וועל איך האָבען אַן
אָבשניט, און אַ גאַנץ מייאס'ן אָבשניט, פֿערשטעהט איהר מיך.

— נאָ, דערצו איז דאָך פֿאַרהאַן אַן עצה, — האָב איך געענטפֿערט, —
איך האָב דאָך געקענט דערגעהן די נייעס פֿון אַ פֿריינדלין, וועלכע איז גע-
קומען זיך זעהן מיט מיר דאָ אין טורמע...

— ס'איז אמת, — האָט דער דירעקטאָר געזאָגט — נאָר איך זעה אַלץ גיט,
ווי אַזוי מען קען זיך אויסרעהען דערפֿין.

— נאָך מיין מיינונג נאָך, איז דאָס גאַנץ איינפֿאַך.
— איהר מיינט אַזוי ?

— יאָ, זייט אַזוי פֿריינדליך און הערט מיך אויס אַ וויילע.
— איך הערר איך.

— די געפֿאַנגענע, אַזוי ווייט ווי איך ווייס, האָבען דאָס רעכט צו
שרייבען צום יוסטיץ-מיניסטער.

— יאָ, אָבער מיט דער בעדינגונג, אַז זייערע כּריעף זאָלען דורכגעהן
דורך מיין האַנד און איך זאָל אַרויפֿשטעלען אויף זיי מיין זיגעל.

— גוט, איך וועל אַלזאָ אָנשרייבען אַ ביטע צום מיניסטער און זיי איך
איבערגעבען. איהר וועט זיי אַוועקשיקען, גיט אַזוי ?

— איך פֿערשפרעך עס איך, נאָר ווייסט איהר גאָר וואָס ? שרייבט שוין
אַן דעם כּריעף, אָט האָט איהר טינט אין פֿערדער און פֿאַפּיר.

כּ'האָב זיך אָהן אַסך צערעמאַניעס אַוועקגעזעצט ביים דירעקטאָר'ס מיט
אין אָנגעשריבען פֿאָלגענדע ביטע :

„צענטראל-געפֿענגניס פֿון קלערמאָן
„21 נאָוועמבער 1884.

„צום יוסטיץ-מיניסטער,

„מיין הערר!

„כ׳האָב קיינעם ניט אויף דער וועלט אויסער מיין מוטער.

„ווען איך וואָלט געקענט אויפהויבען מיין שטימע, וואָלטען די גרוי-
זאמסטע שונאים מיינע געבעטען פֿאַר מיר, מען זאָל מיך גלייך אַריבערפֿיה-
רען קיין פֿאַרזי, וואָרים מיין מוטער קען יעדע מינוט שטארבען און איך זאָל
עס אפילו גאַרניט וויסען.

„איך פֿערלאַנג ניט, ניט קיין וויזשען, ניט קיין בריעף אין דער טורמע,
וואו מען וועט מיך אַריבערפֿיהרען, נאָר איך זייל זיין אין פֿאַרזי, איינאַטהע-
מען אין זיך דיזעלבע לופֿט, און מיין מוטער זאָל וויסען, אַז איך בין ניט
ווייט פֿון איהר...“

און איך האָב אינטערגעשריבען מיין נאָמען אין דעם נומער, אונטער
וועלכען איך בין געווען איינגעשריבען אין דעם געפֿענגניס פֿון קלערמאָן
— גוט, — האָט דער דירעקטאָר געזאָגט — אייער בריעף וועט אוועקגע-
שיקט ווערן מאָרגען אין דער פֿריה.

ווי מיינט איהר, מען וועט ערפֿילען מיין בקשה? — האָב איך
געפֿרעגט.

— כ׳קען אייך ניט זאָגען... ווען עס וואָלט זיך געווענדט אָן מיר, וואָלט
איך עס זיכער געמאָן, נאָר די ביוראָס, ווייסט איהר, די ביוראָס!...
איך בין אַרײַן צוריק צו מיר אין קעמערל, אַביסעך רוהיגע ווי פֿריהער.
עפעס האָט מיר אַזוי ווי דאָס האַרץ געזאָגט, אַז די, וועלכע האָבען
מיך פֿעראַוורטהײַלט, וועלען פֿאַרט האָבען אַ ברעקעל מיטלייד מיט מיר,
בײַ דאָן האָב איך דאָך בײַ זײַ קײַן זאַך ניט געבעטען, די קלענסטע
טובה אפילו ניט...“

אַכט טעג זײַנען אַריבער און איך האָב קײַן ענטפֿער ניט ערהאַלטען.

איך האָב שוין אָנגעהויבען ווערן שטאַרק אונרוהיג.

דער דירעקטאָר האָט מיר געזוכט צו טרייסטען, האָט מיר נאָך געהײ-
טען וואַרטען.

— די פֿאַרמאָליטעמען זײַנען אימער זעהר לאַנג, — האָט ער מיר גע-
זאָגט, — אייער ביטע דאַרף אַרומואַנדערן פֿון אײַן בײַרע און אַנדערן... אָבער
פֿערלירט ניט קײַן מוטה...“

אַ גאַנצער מאָנאַט איז אוועק און איך האָב גאָר קײַן שום ענטפֿער ניט
ערהאַלטען.

גילקליכערווייזע, האָבען מיר מײַנע קרובים געלאָזט וויסען וואָס מיין
מוטער מאַכט, זי איז געווען קראַנק, נאָר מען האָט מיר פֿערזיכערט, אַז זי
איז ניט אָנגעגריפֿען פֿון דער כאַלעריע.

XIII

מיין מוטער'ס טויט.

ענדליך, איין טאָג האָט מען מיר איבערנעגעבען אַ בריעף, נישט פֿון דעם יוסטיץ-מיניסטער, נאָר פֿון מיין מוטער, און איך קען אייך פֿערזיכערן, אַז ער האָט מיר פֿערשאַפֿט מעהר פֿערגניגען ווי די ווערטער פֿון דעם מיניסטער, ווי גוט זיי וואָלטען נישט געווען.

מיין מוטער'ס בריעף איז געווען אַ קירצער, זי האָט מיר געשריבען, אַז איך זאָל זיך נישט נעהמען אַזוי שטאַרק צום האַרצען, ווייל עס געהט איהר נישט אַזוי שלעכט ווי איך דיינק, און זי האָפֿט אין גיכען גאָר אין גאַנצען געזונד צו ווערן און קענען קומען צו מיר אויף בערך.

די אַרעמע טהייערע פֿרוי האָט פֿון מיר פֿערהוילען דעם אמת. זי איז געלעגען קראַנק און האָט כמעט נישט געקענט אַ ריהר טהאַן מיט קיין אבר, נאָר דערווייל האָב איך געהאַפֿט, כ'האַב אַלץ געהאַפֿט, אַז איך וועל זי נאָך קענען זעהן, אַז זי וועט קומען מיך געוואָהר ווערן.

אַבער זי איז שוין מעהר פֿון בעט נישט אויפֿגעשטאַנען. אַ גאַנץ יאָהר צייט איז זי געלעגען אין בעט. נאָר ביז די סאַמע לעצטע טעג איהרע האָט זי מיר נאָך אַלץ פֿערזיכערט, אַז זי וועט קומען זיך זעהן מיט מיר.

ענדליך האָב איך בעקומען אַ בריעף פֿון מיינעם אַ קרוב, וועלכער האָט מיר אויסגעזאָגט דעם גאַנצען אמת, אַז מיין מוטער איז זעהר קראַנק און אַז זי ווערט פֿון טאָג צו טאָג ערגער...

איך האָב ווידער אַמאָל אָנגעשריבען אַ בריעף צום יוסטיץ-מיניסטער און איהם בעשריבען מיין מוטער'ס לאַגע.

און דעם דאָזיגען בריעף האָב איך געענדיגט מיט פֿאָלגענדע ווערטער: „איך וויל אייך מאַכען אַ פֿאַרשלאַג: אויב איהר וועט ערלויבען, מען זאָל מיך אַריבערפֿיהרען אין איינעם פֿון די פֿאַרזען געפֿענגניסע, בין איך גרייט, פֿאַר דער דאָזיגער טובח אייערער, פֿערשיקט צו ווערן פֿון דאָס ניי קיין ניי-קאַלעדאָניע, דאָן ווען מיין מוטער וועט מעהר נישט זיין אויף דער וועלט.“

פֿיפֿצעהן טעג זיינען אַריבער און איך האָב פֿון דעם מיניסטער קיין שום ענטפֿער נישט געהאַט.

אַ דאַנק איינעם פֿון מיינע פֿריינד איז מיר געלונגען איהם צוצושיקען נאָך אַ בריעף, וועלכער האָט זיך געשלאָסען מיט די ווערטער:

„איך האָב אַלעזאָ קיין שום ענטפֿער נישט געהאַט פֿון אייך, הערר מיניסטער, און איך וועל וואַהרשיינליך קיינמאָל קיין ענטפֿער נישט האָבען.“

נאָר ווער ווייסט, צי איינער פֿון אייערע אייניקלאַך, אין דערזעלבער

לאגע וואָס איך, וועט ניט אַמאָל דאַרפֿען בעדויערן וואָס איהר האָט ניט געענטפֿערט?"

אָט דער לעצטער בריעף האָט אָהן צווייפֿעל געמוזט מאַכען אַ רושם אויף'ן מיניסטער, ווייל מען האָט מיך אין עטליכע טעג אַרום אַרויסגענומען פֿון קלערמאַן און אַריבערגעפֿיהרט אין דער טורמע „סאַן לאַזאַר".

דאָס איז אַלאָ געווען איין טריט פֿאַרווערטס. נאָר דאָס איז מיר ניט גענוג געווען.

איך האָב געוואָלט זעהן מיין מוטער.

וועט מען מיר ערלויבען צו געהן איהר בעזוכען? האָב איך זיך גע-
טראַכט.

מען האָט נאָך בעסער געטהאָן.

איין פֿריה-מאָרגען זיינען געקומען צוויי פֿאָליציי-לויט און האָבען מיך אַוועקגעפֿיהרט צו מיין מוטער אין שטוב.

איך האָב געמיינט, אַז זיי וועלען מיך גלייך צוריקפֿיהרען אין טורמע. אָבער גיין... איך האָב געהאַט די ערלויבניס צו בלייבען לעבען דער, וועלכע איז פֿאַר מיר געווען אַלעס אין דער וועלט.

די צוויי פֿאָליציסטען זיינען אויך געבליבען ביי מיין מוטער אין הויז, און איך מוז צוגעבען, אַז זיי האָבען מיך איבערראַשט מיט זייער פֿריינד-ליכקייט און מיט זייערע מענשליכע האַנדלונגען.

אַנשטאַט מיר אָנצומהאַן צרות, האָבען זיי מיר געהאַלפֿען אַרומגעהן אַרום דער קראַנקער.

דאָס זיינען געווען צוויי גוטע יונגען, און איך האָב אימער בעדויערט, וואָס זיי זיינען אַריינגעפֿאַלען אין דער געהיים-פֿאָליציי.

דעם ערשטען יאָנאַר איז מיין מוטער'ס לאַגע געוואָרען זעהר געפֿעהר-ליך. נאָר זי האָט זיך פֿונדעסטוועגען געסטאַרעט צו מאַכען אַ פֿרייליכע מיענע און אונז צו בערווהגען.

— וויין ניט, מיין גוטע לואיזע, — האָט זי מיר געוואָנט — איך פֿיהל, אַז איך ווער בעסער... איך וועל זיך באַלד קענען אויפהויבען פֿון בעט. מיינע קרעפטען קומען צוריק...

אין דאָס זאָגענדיג האָט זי זיך געסטאַרעט אויפהויבען אַביסעל, אָבער דער קאָפּ איהרער איז צוריקגעפֿאַלען אויף'ן קישען.

אויף מאָרגען האָט זי ניט געקענט מעהר אויסריידען קיין איין וואָרט. דאָס איז געווען דער סוף.

דעם גאַנצען טאָג בין איך געבליבען שטעהן אויף די קניע, לעבען איהר בעט, האַלטענדיג איהרע הענר אין מינע.

איך האָב איהר געטרייסט, איך האָב צו איהר גערעדט יענע זיסע ווערטער, וועלכע קענען פֿילייכט אָנוואַרעמען די הערצער פֿון די שטאַרבענדע און זיי דערהאַלטען נאָך אַ שטיקעל צייט ביים לעבען...

ענדליך האָט זי אויפֿגעהערט אָטהעמען. דאָס איז געווען די ענדע.
בינאָכט איז זי אויסגעגאַנגען.
דער לעצטער בליק איהרער איז געווען פֿאַר מיר...
אַרעמע, טהייערע מוטער, ווי האָב איך דיך געליעבט! דו אַליין ביסט
געווען מיין לעבען, מיין האָפֿנונג אויף דער וועלט.
אַה, דו גרויזאַמער, דו אומבאַרימהערציגער טויט!

מיין מוטער'ס לויב איז געווען אַן איינפֿאַכע און אין דערזעלבער צייט
זעהר אַן איינדרוקספֿולע.

אַן אונגעהייער גרויסער עולם האָט זיך פֿערזאַמלט אַרום אונזער הויז.
די פֿאַברגען זיינען דאָרט געווען פֿערטראַטען. פֿון אַלע זייטען איז די מאַסע
אַנגעקומען, און אויף דעם „בולוואַר אַרנאַנאָ“, וואו מיר האָבען געוואוינט,
איז איינפֿאַך נישט מעגליך געווען זיך דורכצושפּאַרען. אַזוי געדיכט איז דאָרט
געווען פֿון מענשען.

איך האָב געזאָגט אַ לעצטען אַדיע דער פֿערשטאַרבֿענער, אין אין דער
צייט, וואָס דו לויב האָט זיך אָנגעהויבען ריהרען, האָט מען מיך צוגענומען
צוריק אין „סאַן לאַזאַר“.

וואָס האָט מיך איצט געאַרט די טורמע, אַזוי לאַנג ווי איך בין געווען
אַליין אויף דער וועלט!

ווי מען זעהט, האָב איך נישט געקענט בייזאָיגען מיין מוטערס לויב,
נאָר פֿון די ברעף וואָס איך האָב בעקומען אין טורמע, האָב איך געזעהן,
אַז דאָס איז געווען אַן אמת'ע מאַניפֿעסטאַציע פֿון דעם פּאַריזער פֿאַלק.

איך קען זאָגען, אַז זייט דער לויב פֿון בלאַג'י איז נאָך אַזוינס נישט
געווען אין פּאַריז.

פֿון אַלע עקען פֿון דער שטאָרט האָבען זיי אַרויסגעשטראַכט גאַנצע
מחנות ווייז, דאָס איז געווען אַ געוואַלדיגער צוג פֿון אַ פּאַר צעהנדליג טויז-
זענד מענשען. פֿון צייט צו צייט האָט מען געקענט הערען די ווערטער:

„לעבען זאָל די קאָמונע!“ און אַנדערע רעוואַלוציאָנערע אויסרופֿען, די פּאַ-
ליציי האָט זיך אַריינגעמישט און האָט געוואַלט צושטערן די מאַניפֿעסטאַציע,
נאָר ס'האָט זיך איהר נישט איינגעגעבען. דער עולם איז געווען צו גרויס און
צו ענטשלאַסען, און די פּאַליציי האָט פֿערשטאַנען, אַז עס וועט זיין גלייכער,
צו לאָזען די לויב אָנגעהן רוהיג אָהן שטערונגען.

פֿערשטעהט זיך, אַז קיינער פֿון מיינע פֿריינד האָבען דאָרט נישט גע-
פֿעהלט, אויפֿן בית עולם פֿון „לעוואַלואַ פּערע“, ביים קבר, וואָס איז צו-
געגרייט געוואָרען פֿאַר מיין מוטער, האָט דער דעמאָלדיגער רעוואַלוציאָנער
ערנסט ראָש געהאַלטען אַ ריהרענדע רעדע.

„ווער זיינען מיר דאָס דאָ?“ האָט ער צווישען אַנדערעס געזאָגט. „ווער
זיינען מיר אַרום דעם דאָזיגען ארון פֿון אַן איינפֿאַכער פֿרוי, וועלכע האָט
קיינמאַל אין זיינען נישט געהאַט צו ווערן בעריהמט?“

„ווי קומט עס, וואָס די פֿערשיעדענסטע רעפּובליקאַנישע ריכטונגען האָבען זיך ביי דער געלענענהייט פֿעראייניגט?
וואָס פֿאַר אַ געפֿיהל בעלעכט אונז אַלעמען? ווי קימט עס וואָס אונז-
זערע אַלעמענס הערצער זיינען היינט צונויפֿגעגאַסען אינאיינעם אין דעכזעלבען
רעספעקט און אין דעמועלבען אויסדרוק פֿון פֿראַטעסט און צאָרן?

„לאַמיר אייך זאָגען פֿון וואַנען דאָס קימט,
פֿאַרהאַן אַ פֿאַהן, וועלכע איז אויב אַלעמען הייליג און וואָס דאָס פֿאַלק
וויקעלט פֿונאַנדער בלויז אין געוויסע ערנסטע מאָמענטען, דאָס איז די פֿאַהן
פֿון פֿרייהייט.

„דער טויטער קערפֿער פֿון לואיזע מישעל'ס מוטער איז דער סימבאָל,
וואָס פֿעראייניגט אונז אין דעם איצטיגען מאָמענט, ווייל ער רופֿט אַרויס ביי
יזעדיען איינעם פֿון אונז דעם זעלבען געפֿיהל פֿון שרעק פֿאַר די, וועלכע
האַבען איהר דער'הרג'עט.

„פֿערשטעהט זיך, אַז די מערדער האָבען ניט אויסען געווען די מוטער;
אַז זיי האָבען גאַנץ גוט געוואוסט, אַז זיי וועלען דערמיט טרעפֿען די טאָכטער,
די נוסע לואיזע, וועלכע וועט אפשר ניט אים שטאַנד זיין אַריבערצוטראַגען
דיווען קלאַפּ.

אַרעמע לואיזע מישעל!

„אַרעמע פֿרויען! די, וואָס האָבען זיי געקענט, ווייסען ווי צוגעבונדען
זיי זיינען געווען איינע צו דער אַנדערער. די מוטער האָט ניט געקענט לע-
בען אָהן דער טאָכטער, דערמיט וואָס מען האָט זי פֿון איהר צוגענומען, האָט
מען זי ערמאַרדעט, און דיווער טויט קען נאָך פֿילייכט בריינגען נאָך אַן
אַפֿפֿער!

„נאָך איהר וועט מן הכתם קומען די רייע פֿון קראַפֿאַטקינען, וועלכער
שמאַכטעט אין דער פֿינסטערער טורמע; דערנאָך וועלען קומען אַנדערע,
וואָס זיינען ניט אזוי בעקאַנט, נאָר וועלכע זיינען פֿונדעסטוועגען ניט ווי-
ניגער אונגליקליך.

„און איהר ווילט נאָך ניט, אַז מיר זאָלען זיך פֿערזאַמלען אַרום דיווע
טויטע קערפֿער אין איין און דעמועלבען געדאַנק, אין איין און דעמועלבען
געפֿיהל פֿון פֿראַטעסט און פֿערטהיידריגונג.

„יאָ, איך זאָג עס גאַנץ אָפֿען, מיר האָבען זיך פֿערזאַמעלט דאָ אַרום
דעם אַרון פֿון דיווער פֿרוי, וועלכע איז פֿערגיפֿטעט געוואָרען פֿון שמערץ,
אום אויסצודריקען אינזער געפֿיהל פֿון ראַכע אין פֿון גערעכטיגקייט.“

אַט די גרויסאַרטיגע לוויה איז געווען פֿאַר מיר אַ שטיקעל טרויסט אין
מיין אונבעשרייבליכען שמערץ.

נאָר איך האָב זיך פֿונדעסטוועגען ניט געקענט בערוהיגען. מען האָט
מיד אַנגעפֿיהרט צוריק קיין קלערמאַן, און עטליכע מאָנאַטען נאַכאַנאַנד בין
איך אַרומגעגאַנגען אזוי ווי אויף אַן עולם התייהו, מיין מוטער איז מיר אויף
אַ רגע פֿון זיינען ניט אַרויס.

מיין „בעננאָדיגונג“.

איך האָב נאָרניש בעמערקט ווי די צייט איז אַוועק און דער זוכער איז אָנגעקומען. אזוי פֿערוונקען בין איך געווען אין מיין שמערץ.

איום דעם 14טען יולי האָט מיך דער דירעקטאָר געשיקט רופֿען צו זיך אין ביוראָ און האָט מיר געזאָגט.

— כ׳האָב אַ גוטע כּשורה פֿאַר אייך...

איך האָב אַ שאַקעל געטהאָן מיט׳ן קאַפּ און געענטפֿערט:

— וואָס קען פֿאַר מיר זיין אַ גוטע כּשורה?

— דאָך... וואָס וואַלט איהר געזאָגט וועגען אַ בעננאָדיגונג?

כ׳האָב אַ מאַך געטהאָן מיט דער האַנד.

— אַ בעננאָדיגונג! — האָב איך זיך אָבגערופֿען — אַ בעננאָדיגונג?

ניין, איך וויל אויף קיין פֿאַל נישט וויסען דערפֿין. מען האָט מיך פֿעראַר-טהיילט צו זעקס יאָהר טורמע, און איך האָב בדעה אָבצוויען מיין צייט ביז׳ן לעצטען טאָג. איך וועל נאָרנישט, קיין שום טובה נישט אָננעמהען פֿון די, וועלכע רעגירען איבער אונז... אַז מיין מוטער איז געוואָרען שטאַרק קראַנק, האָב איך זיי געבעטען, מען זאָל מיך אַריבערפֿיהרען קיין פֿאַרוי-זיי האָבען מיין ביטע ענטוואַנט...

— דאָך... איהר ווייט דאָך געווען מיט אייער מוטער אין די לעצטע מאָמענטען פֿון איהר לעבען, — האָט דער דירעקטאָר געזאָגט.

— יאָ, מען האָט מיך צוגעלאָזט צו מיין מוטער, בעת זי האָט שוין גע׳גוסט׳ט, ווען ס׳איז שוין מעהר קיין שום האָפֿנונג נישט געווען, זי זאָל קענען בליבען לעבען... אָבער פֿערשטעהט איהר דען נישט, אַז מיין מוטער איז געשטאָרבען בלויז פֿון שמערץ, יאָ, פֿון שמערץ. מיין געפֿאַנגענשאַפֿט האָט זי געטויטעט, ביסלאַכיווייז, זי האָט מיר גאָרנישט געזאָגט, די אָרעמע גוטע פֿרוי, ווען זי פֿלעגט קומען מיך געוואָהר ווערן, אָבער איך האָב עס געוואוסט ווי דאָס ווירקט אויף איהר, זי האָט נישט געקענט לעבען אָהן מיר... אזוי לאַנג ווי איך בין געווען אין ניי-קאָלעדזשאַנען, האָט זי געליטען, נאָר זי האָט נאָך אַליק געהאַפֿט... נאָר מיין צווייטע פֿעראורטהיילונג האָט איהר גאָר דערשלאָגען, זי האָט אזוי פֿיעל געהאַט געליטען! ס׳קומט אַ מאָמענט, ווען די אויסגעמוטשטעטע, צוואוואונדערטע זעעלע האָט מעהר קיין כוחות נישט אַרי-בערצומטראָגען די שמערצען... ניין, ניין, איך וויל נישט קיין בעננאָדיגונג! איך וויל בלייבען דאָ ביז דער לעצטער מינוט. איבעריגענט, וואָס טויג מיר איצט מיין פֿרייהייט? וואָס וועל איך טהאָן דערמיט?

— איהר וועט געפֿינען צוריק אייערע פֿריינד. אייערע פֿערוואַנדערטע,

האָט געענטפֿערט דער דירעקטאָר — איהר מוזט דאָך ווי עס איז געטרייסט ווערן. זיי וועלען אייך אַביסעל פֿערויסען אייער ביטערן שמערץ.

— איך דאַנק אייך זעהר, הערר דירעקטאָר, פֿאַר דעם אינטערעס, וואָס איהר נעהמט אין מיר, נאָר מיין בעשלוס איז געפֿאַסט... איך וויל נישט וויסען פֿון קיין בעגנאָדיגונג. איך האָב מיינע גרינדע דערפֿאַר. דערמיט וואָס זיי וועלען מיך בעגנאָדיגען, האָבען מיינע תּלוינים ברעה זיך ריינצואוואַשען פֿון זייער פֿערברעכען. איך בין זיי מוחל די טובה, איך וויל, זיי זאָלען זייער לעבען לאַנג טראַגען די שאַנדע פֿאַר זייערע נירערטרעכטיגע מעשים.

— גוט, — האָט דער דירעקטאָר געזאָגט — אויב אזוי לאַמיר בעסער מעהר נישט ריידען וועגען דעם.

— וואָלט איהר נישט געוואָלט, איך זאָל ווייניגסטענס עפעס מהאָן פֿאַר אייך, איך זאָל איבערבייטען אייער קעמערל, אייך אריבערפֿיהרען אין אַ צימער דאָ אין געפֿענגניס, פֿון וואַנען איהר זאָלט קענען זעהן די ליכטיגע וועלט?

— איהר זייט ווירקליך צו גוט, — האָב איך געמורמעלט — אָבער איך וויל בלייבען, וואו איך בין. און לאַס מיך אייך זאָגען, אז איך לאַנגוויל זיך גאַרנישט אין מיין קעמערל, איך האָב דאָרט אַ פֿריינדליך, אין וועמעס גע-זעלשאַפט איך לעב גאַנץ גליקליך...

דער דירעקטאָר האָט נישט געמאכט מעהר קיין פֿערווך מיך איבערצו-ריידען, און נאָכדעם ווי ער האָט מיר געזאָגט נאָך עטליכע פֿריינדליכע ווער-טער, האָט ער געהייסען, מען זאָל מיך אָכפֿיהרען צוריק אין מיין קעמערל.

אין יענער צייט האָב איך פֿיעל געשריבען, איך האָב געאַרבייט אויף אַן אָבהאַנדלונג וועגען די מיטלען פֿון אַ פּראַקטישער עוואָלוציאָן, אין דער-זעלבער צייט האָב איך אויך אָנגעפֿאַנגען שרייבען אַ ביאָגראַפֿיע פֿון מיין מוטער.

אין טאָג בין איך אַרויס אין הויף שעפען אַביסעל פֿרישע לופֿט, אז איך בין אַריינגעקומען צוריק צו מיר אין קעמערל, בין איך ערשטוינט גע-וואָרען, זעהענדיג אז מיינע מאַנסקריפטען זיינען נישטאָ. ווער האָט זיי געקענט צונעהמען?

איך האָב פֿערלאַנגט צו ריידען מיטן דירעקטאָר, און איך האָב איהם דערזעהלט וועגען דער גנבה. ער האָט מיך אויסגעהערט מיט אַיפֿמערקזאַמקייט און דערנאָך האָט ער געזאָגט:

— איך וועל מאַכען אַן אונטערזוכונג און איך פֿערשפרעך אייך, אז אויב איך וועל גור אויסגעפֿינען דעם גנב, וועל איך איהם געבען זיין פּסק. דויע אונטערזוכונג האָט געדויערט אַ היבשע צייט, איך האָב זיך שוין גאָר געהאַט מיאש געווען דערפֿון, מען וועט מן

הסתם קיינמאָל ניש אויסגעפֿינען דעם חברה מאַן, וועלכער האָט מיך בע'—
גנב'עט, האָב איך זיך געטראַכט.

אַבער איך האָב אַ טעות געהאַט.

מען האָט געלייגט די האַנד אויף איהם.

דאָס איז געווען אַ וועכטער מיט'ן נאָמען פערסיע.

דער דירעקטאָר האָט איהם געשטעלט אויף'ן פֿעהער, ער זאָל זיך ער-
קלעהרען וואָס האָט איהם געטריבען צו בענגעהן די גנבה. תחילת האָט ער
געפלאַנטערט מיט דער צונג און ניש געוואוסט וואָס צו זאָגען, נאָר צולעצט
האָט ער זיך מודה געווען, אַז פֿון מיניסטעריים פֿון אינערן האָט מען איהם
אַנגעבעטען, ער זאָל אַרויסקריגען אייניגע פֿון מיינע שריפֿטען, וואָס האָבען
זיך געפֿונען ביי מיר אין קעמערל.

ווי איהר זעהט, האָט מען טאַקי אין דערזעלבער צייט, וואָס מען האָט
מיך כלומר'שט געוואָלט בעגנאָרדיגען, אויך אָנגעשטעלט אַ וועכטער, ער זאָל
מיר נאָכשפּיאַנירען און אַרויס'גנב'ענען ביי מיר מיינע שריפֿטען.

דער דירעקטאָר פֿון קלערמאָן איז געווען מורא'דיג אויפֿגעבראַכט אויף
דווען ער עמיינהייט. נאָר וואָס האָט ער געקענט טהאָן?

ווען ער הויבט אויף זיין שטימע צו פּראָטעסטירען געגען דעם, וואָלט
ער זיכער פֿערלאָרען זיין שטעלע

ער האָט אַלואַ געמאַכט אַ שווייג און געוואַרט אויף אַ געלעגענהייט זיך
צו קענען אַברעכענען מיט דעם שפּיאַן פערסיע.

און די געלעגענהייט האָט זיך גאָר אין גיכען געמאַכט. איינמאָל האָט
דער וועכטער געשלאָגען אַ געפֿאַנגענע. דער דירעקטאָר האָט איהם געשיקט
רופֿען און איהם געראַזט וויסען, אַז ער וועט אָנגעבען אויף איהם אַ קלאַגע
צו דער העכערער אַדמיניסטראַציע.

פערסיע האָט זיך ניש גענומען צום האַרצען דערפֿון. ער איז געווען
זיכער ביי זיך, אַז די אַדמיניסטראַציע אין פּאַריז וועט איהם גאָרנישט טהאָן;
אַז מען וועט אָהן צווייפֿעל געדיינקען דאָס, וואָס ער האָט אַלס שפּיאַן גע-
לויסטעט פֿאַר דעם מיניסטעריים.

אַבער פערסיע האָט אַפּנים ווינציג וואָס געקענט דעם כאַראַקטער פֿון
די רעגירונגס בעאַמטע.

מען האָט איהם גאַנץ איינפֿאַך אָבגעזאָגט פֿון זיין שטעל און ער האָט
אפילו קיין מעגליכקייט ניש געהאַט צו אַראָטעסטירען געגען דעם...

דאָס יאָהר 1885—דאָס טרויער-יאָהר—האָט שוין געהאַלטען ביים סוף.
ס'איז געווען אַרום קריסטמאָס-צייט. אין דרויסען האָט עס מורא'דיג
געשנעעט. ס'איז געווען זעהר קאַלט.

כאָטש די קעמערלאַך אונזערע פֿלעגען כלומר'שט געהייצט ווערן, דאָך
בין איך שיער ניש פֿערפֿאַרען געוואָרען אין מיינעם.

נאך איך האָב זיך נישט געקלאָגט, וואָרעם וואָס וואָלט מיר הען אַרויסגעקומען, ווען איך קלאָג זיך? איינגעוויקעלט אין אַ וואָלענער דעקע, פֿלעג איך זיצען גאַנצע טעג אין ליינענע, ווייל ס'איז איינפֿאַך געווען אינמעגליך צו האַלטען אַ פֿעדער אין דער האַנד, פֿון צייט צו צייט פֿלעג איך זיך מווען אויפֿהויבען און אַרומלויפֿען איבער'ן קעמערל, אום זיך אָביסעל צו דערוואַרימען. און ביינאַכט איז נאָך ערגער געווען. דער ווינד האָט מוראָדיג געבלאָזען, און דורך די זפֿאַלטען פֿין מיין פֿענסטער איז אַרײַן אַ ביטערע קעלט, וואָס האָט מיר איינפֿאַך פֿערגליווערט דאָס געזיכט, יענעם ווינטער זיינען עטליכע געפֿאַנגענע אין קלערמאַן געשטאַרבען פֿון קעלט. כמעט יעדען טאָג האָב איך געזעהן דעם שוואַרצען וואָגען, בעדעקט מיט שנעע, וועלכער האָט געפֿיהרט אַ טוישע אויף דעם קלײנעם בית עולם פֿון קלערמאַן. נאָך ווי טרויעריג דאָס איז נישט געווען, האָט עס פֿונדעסטוועגען מיך ווייניג וואָס איבערגעשראַקען, איך האָב קיין מורא נישט געהאַט פֿאַר'ן טויט... אין פֿריה מאַרגען—כ'מײן, ס'איז געווען דער טאַגער יאָנואַר—שיקט מיך דער דירעקטאָר רופֿען און זאָגט מיר: — איהר וועט בעגנאָדיגט ווערן... בעגנאָדיגט—האָב איך געענטפֿערט.—כ'וועל קיינמאָל גאָרנישט אָנגעהמען פֿון אונזערע רעגורונגס-לייט. — וואָס ווילט איהר,—האָט דער דירעקטאָר געזאָגט, — אז מען וועט אייך בעגנאָדיגען, וועל איך דאָך זיין געצוואונגען אייך צו בעפֿרייען! — און אַ שטייגער אַז איך וויל נישט אַרויסגעהן פֿון דאַנען? — וועט מען אייך אַרויספֿיהרען... מיט געוואָלד, אַזוי ווי מען פֿיהרט אַרויס אַ דעפּוטאַט פֿון פֿאַרלאַמענט!... כ'האָב זיך נישט געקענט איינהאַלטען אין געמוט אַ שמייעל טהאַן. דערנאָך האָב איך געפֿרעגט: — און פֿאַרוואָס האָט מען זיך עזעס מיט אַמאָל מישב געווען מיך דוקא צו בעגנאָדיגען? — איהר זייט אָנהעוועסען אַ העלפֿט פֿון אייער צייט און, ווי איהר ווייסט, קען מען אייך בעפֿרייען. — ס'איז נישט ריכטיג, — האָב איך געזאָגט. — איך בין פֿעראורטהײלט געוואָרען דעם 23טען יוני 1883, און עס בלייבען נאָך עטליכע חדשים ביז די העלפֿט פֿון מיין צייט... מען וויל מיט מיר מאַכען אַן אויסנאַהמע, פֿון

וועלכער איך וויל ניט וויסען. ענטוועדער איך בין שולדיג אין דאן דארף איך אָבזיצען מיין צייט אין גאַנצען, אָדער איך בין אונשולדיג און דערמיט וואָס מען האָט מיך פֿעראווסטהיירט, האָס מען בעגאַנגען אָן אונגע-עכטיגקייט און אָן אונפֿערשעהמטהייט. ניטאָ קיין מיטעל-וועג...

דער דירעקטאָר האָט ניט געוואוסט וואָס ער זאָל אָנהויבען טהאַן מיט מיר.

אָט אַפּנס ס'איז איהם פֿאַרגעקומען דאָס ערשטע מאל צו זעהן אַ גע-פּאַנגענע, וואָס זאָל ניט וועלען בעגנאָדיגט ווערן... ער האָט פרובירט מיך איבערווידען.

— פֿאַרוואָס זאָלט איהר זיך ניט בענוצען מיט דיווער בעגנאָדיגונג? — האָט ער געזאָגט. — דערמיט וואָס איהר שפּאַרט זיך איין אין ווייזט זי צוריק, בעשטראַפֿט איהר זיך דאָך אַליין, וואָס זאַע, איהר מיינט, אַז דער יוסטיץ-מיניסטער וועט זיך מאַכען אַ צימעס פֿון אייער ענטזאָנונג? נאַ, פּאַלנט מיך אין ווייזט ניט אַזוי איינגע'עקשאַנט. ווער זאָגט עס אייך, אַז זיי האָבען זיך ניט בערעכענט, אַז זיי האָבען אייך געגעבען אַ צו גרויסע שטראַף? כּהאַב געצויגען מיט די פּלייצעס,

— ניין, — האָב איך געזאָגט — דיווע לייט האָבען ניט קיין געוויסענס-ביסע... אויב זיי ווילען מיך בעפֿרייען, איז דאָס נור דערפֿאַר, ווייל עס לוינט זי אַזוי, ווייל זיי ווילען זיך אַרויסצייגען פֿאַר „נוטע הערשער" און שימען זאַמד דעם פֿאַלק אין די אויגען...

— נו, נו, — האָט דער דירעקטאָר געזאָגט — נעהמט אָן די בעגנא-דיגונג,

— ניין, — האָב איך געענטפֿערט.

— איהר זאָגט עס ערנסט?

— זעהר ערנסט.

— אָבער ווייט איהר, אַז איהר בריינגט מיך אַריין אין אַ געוואַלדי-גער פֿערלעגענהייט?

— מיר וועלען נאָך ריידען דעריבער שפּעטער, ווען איהר וועט קריגען די אַפּיציעלע נאכריכט וועגען מיין בעגנאָדיגונג.

— הערסט, דאָס איז דאָך די צרה, וואָס זי איז שוין אָנגעקומען נעכ-טען אָווענד, — האָט דער דירעקטאָר געזאָגט.

און ער האָט מיר געוויזען אַ פּאַפּיר מיט דער אויפֿשריפֿט פֿין רעם יוסטיץ-מיניסטעריום,

— צורייסט עס! — האָב איך אַ געשריי געטהאָן.

דער אַרומער דירעקטאָר האָט ווירקליך ניט געוואוסט, ווי אַזוי מען פּלאָנטערט זיך דאָ אַרויס פֿון דער צרה.

ער האָט זיך פֿערטראַכט אַ וויילע. דערנאָך האָט ער זיך אָבגעוועפֿען. — מילא, אויך די אייגענע מעשה. אַז איהר ווילט ניט אַרויסגעהן פֿין

דאנען מיט גוטען, וועל איך מווען הייסען איך איינפאך ארויסשטערען פֿון דער אנדער וויט טהיר...
איך האָב געבעטען צייט ביז מאָרגען זיך מושב צו זיין, אָבער דעד דירעקטאָר האָט ניט געוואָלט וויסען דערפֿון.
ס'איז אַלואַ געכליבען, אז מאָרגען פֿאַרמיטאָג וואָל איך פֿערלאָזען דאָס געפֿענגניס פֿון קלערמאַן.
דערווייל בין איך געווען פֿריי אַרומצוגעהן איבער דער טורמע, וואו איך האָב נאָר געוואָלט.
איך האָב זיך בענוצט מיט דיוער פֿרייהייט, אום זיך צו זעהן מיט עט-ליכע געפֿאנגענע, אין איך האָב זיך אונטערנומען אויסצופֿיהרען פֿאַר זיי געוויסע זאַכען, זייענדיג אין פֿאַריוו.
אַ טהייל פֿון זיי האָבען מיר איבערגעגעבען בריעף, אנדערע האָבען געשיקט בלויז גרויסען.
גליקליכערווייזע, האָט עס קיין וועכטער ניט בעמערקט.
יענע נאַכט האָב איך קיין אויג ניט געקענט צימאַכען.
איך בין געווען שרעקליך אויפֿגערגעט דערפֿון וואָס מען האָט מיך איינ-פֿאַך געצוואונגען אָנצונעהמען אַ בעגנאָדיגונג, וועלכע איך האָב ניט גע-בעטען נאָר ענדליך האָב איך זיך מישב געווען און בין געקומען צו פֿאַל-גענדען שלום:
אין געפֿענגניס בין איך דאָך להלוטין איננציליך; כֿ'קען קיין שום זאך ניט טהאָן פֿאַר מיין פֿאַרטיי. אז איך וועל זיין פֿריי, וועל איך קענען פֿון דאָס ניי אַרומפֿאהרען איבער'ן לאַנד מאַכען פֿראַפֿאַגאַנדא און אויף אַזאַן אַיפֿן אונטער-גראַבען אַביסעל מעהר די צוֹאָוילטע, ווערעמדיגע געביידע פֿון אונ-זערע רעגירער.
איך וועל אַלואַ צוריק אויפֿגעהמען מיין אַרבייט, מיין קאַמפֿה, וועלכער איז אונטערבראַכען געוואָרען אין מיטען. איך וועל פֿונאַנדערטראַגען דאָס גוטע וואָרט איבער אַלע עקען פֿון פֿראַנקרייך, איך וועל פֿאַהרען נאָך אויס-לאַנד... אויב די רעגירונג מיינט, אז זי וועט מיר פֿערשליסען דאָס מויל מיט איהר בעגנאָדיגונג, האָט זי אַ ביטערן טעות.
איך בין איהר קיין שום דאַנק ניט שוודיג, ווייל איך בין פֿעראורטהיילט געוואָרען אויף איינפֿאַכע השערות און אויף די עדות פֿון פֿעראינטערעסירטע פֿערזאָנען.
און איך בין געווען ענטשלאָסען ביי זיך צו פֿערלאָזען קלערמאַן מיט אַ גרינג האַרץ.
אויף מאָרגען אין דער פֿריה איז דער דירעקטאָר ערשטוינט געוואָרען, ווען ער האָט געהערט פֿון מיר, אז איך בין גרייט מיט מיין גוטען ווילען אַרויסצוגעהן פֿון טורמע.
— וועל איך אייך, הייסט עס, פֿערשפֿאַרען אַרויספֿיהרען פֿון דאָנען מיט געוואָלד?—האָט ער געפֿרעגט.

— יא, — האָב איך געענטפֿערט.
דער גוטער דירעקטאָר האָט מיר געגעבען אַלערליי גוטע עצות, האָט
מיך אָנגעגעבעטען צו זיין. רוהיג, זיך ניט אַרײַנמישען אין פּאָליטיק, צו לע-
בען רוהיג פֿאַר זיך...
— איהר זײַט אַ לעהרערײַן, — האָט ער מיר געזאָגט — וואָרום זאָלט
איהר ניט זעהן אָנקומען אין אַ שולע ?
— ס'איז אונטערגליך, — האָב איך געענטפֿערט.
— פֿאַרוואָס עפעס ?
— מיין נאָמען וועט אָבשרעקען פֿיעלע בורזשואַס און זיי וועלען מורא
האַבען מיר אָנצײַטווען זייערע קינדער. איך בן צו זײַט פֿטרקראַכען אין דעם
קאַמפּף, אום צוריקצוגעהן... זאָל קומען וואָס עס וויל, איך וועל טהאָן מיין
פֿליכט בײַן סאַמע סוף...
— וואָס זשע וועט זיין ? וועט מען אייך ווידער שיקען אין טורמע.
— אז מען זאָל מיך שיקען אַהער צו אייך אין געפֿענגניס, — האָב
איך מיט אַ שמיבעל געזאָגט, — וועל איך זיך אסיר האָבען וואָס צו בע-
קלאַגען...
— נאָ, — האָט זיך דער דירעקטאָר אָבגערופֿען. — איהר זײַט אונ-
פֿערבעסערליך !
ער האָט מיר געדריקט די האַנד אין אייך בין ציריק אַרײַן צו מיר אין
קעמערל, וואו איך ה' ב אויף גיך געמאַכט אַ קליין פעקעל פֿון אלע מײַנע
מאַניסקריפּטען,
פונקט צעהן אַזײַגער בין איך געווען פֿון דער אַנדער זײַט טורמע,
באַלד אין אָנהויב בין איך געווען שטאַרק צומישט. איך האָב ניט גע-
וואוסט אויף וואָס פֿאַר אַ וועלט איך בין. עזעס האָט מיך די פֿרישע לופֿט
אַזוי ווי פֿער'שכור'ט. איך האָב אפילו ניט געוואוסט וואָס פֿאַר אַ וועג איך
זאָל געהן, אום צוצוקומען צום וואַקואַל פֿון קלערמאַן.
איך, האָב זיך געווענדעט צו עטליכע בײַערן, ווערנע האָבען מיך אָנ-
געקוקט מיט שרעק און מיר גאַרנישט געענטפֿערט.
אין קלערמאַן ציטערט מען שטאַרק פֿאַר די בעפֿרייטע אַרעסטאַנטען.
— ס'איז אַ שמוציגע באַנדע, — זאָגט מען אויף זיי, — מען דאַרף
וויכען פֿון זיי אַזוי ווי פֿון אַ פעסט.
ענדליך האָב איך אָנגעטראַפֿען אַן אַרבייטער.
— קאַמעראַד, — האָב איך זיך אָבגערופֿען צו איהם, — איך קום נאָר
וואָס אַרײַס פֿון געפֿענגניס און איך וויל פֿאַהרען צוריק קיין פּאַרײַז. קענט
איהר מיר ניט זאָגען, ווי אַזוי מען געהט דאָ צום וואַקואַל ?
דער אַרבייטער האָט מיך אָנגעקוקט און דערנאָך האָט ער מיט אַ שמי-
כעל געזאָגט :
— מאַדמואַזעל לואיווע, קימט מיט מיר ; איך ווער אייך צופֿיהרען צום
וואַקואַל.

— איהר קענט אלז אַ מין נאָמען ?
— יאָ, — האָט ער געענטפֿערט. — איך בין אַ פֿאַריווער, אַ מיטגליעד
פֿון דער גרופּע קאָמוניסטען פֿון דעם צוואַנציגסטען אַראָנדיסטמענט.
מיר האָבען זיך געדריקט די הענד.
איך האָב אלז געזיגען אַ פֿריינד ! נאָכדעם ווי איך האָב געלעבט אַ
צייט לאַנג אָבגעריסען פֿון דער גאַנצער וועלט, האָב איך צוריק געפֿונען אַ
בראַווען קאָמפּאָס-גענאָסע, אַ מוטעהיגען פֿאַריווער אַרבייטער.
אין אַ שליוות פֿאַר וויין בעל הבית, אין אַז ער פֿאַהרט צוריק קיין פֿאַרזי.
— מיר וועלען פֿאַהרען צוואַמען, — האָט ער געזאָגט — אין מיר
וועלען קענען ריידען. מעגליך, אַז איך וועל אייך קענען דערצעהלען עפעס
נייעס.
אין ווירקליך, ער האָט מיר אויפֿן וועג דערצעהלט זעהר פֿיעל אינטע-
רעסאַנטע נייעס וועגען דער רעוואָלוציאָנערער בעוועגונג.
אַז איך בין אָנגעקומען קיין פֿאַרזי, בין איך געווען אַזוי בעקאַנט מיט
דער גאַנצער פֿאָליטיק, אַקוראַט ווי איך וואָלט אַף קיין איין טאַג ניט גע-
פֿעהלט אין דער הויפט-שטאָרט.

XV

לוקא'ס אַמענטאַט.

די ערשטע עטריכע וואָכען האָב איך געפֿיהרט זעהר אַ טרויעריג לעבען
אין פֿאַרזי. אַלצרינג, מײן מוטער'ס וואוינונג, דער קבר איהרער, וועלכען איך
פֿלעג אָפט בעזוכען און פֿון וועלכען איך האָב זיך ניט געקענט אָברייסען,
— דאָס האָט מיך געהאַלטען אין איין דערמאָנען, וואָס פֿאַר אַ טהייערע פֿריינד-
דין איך האָב פֿערלאָרען, און איך האָב זיך גאַרניט געקענט טרייסטען. ציי-
טענווייז אַז מיר געווען אַזוי טיעף שמערצליך אויף דער נשמה, אַז איך האָב
שטאַרק בעדויערט, וואָס דער טויט האָט מיך ניט צוגענומען דאָרט אין דעם
געפֿענגניס פֿון קלערמאַן, איידער מען האָט מיך בעפֿרייט.
נאָר מיינע בראַווע קאַמעראַדען זיינען געווען אַזוי גוט, אַזוי פֿריינדליך
צו מיר, אַז זיי האָט זיך ביסלאַכווייז איינגעגעבען מיך אַרויסצוהיען פֿון דעם
יאָמערליכען צושטאַנד, אין וועלכען איך בין געווען פֿערוונקען, און ענדליך
האָב איך זיך אומגעקעהרט צום לעבען, צום פֿאָליטישען לעבען.
איבעראַל, און פֿאַרזי און אין דער פֿראַוויניק, האָט מען דאָן אַרגאַניזירט
פֿערזאַמלונגען. איך בין געגאַנגען אַהין ריידען. איך האָב זיך אַרײַנגעוואָרפֿען
אין שטראָם מיט מעהר פֿייער און מיט מעהר גלויבען אין מיינע איבערציי-
גונגען ווי אימער.
דאָס איז געווען אַן אינטערעסאַנטע, כאַטש אַ ביטערע צייט. טאַג פֿאַר

טאָג האָבען מיר געהאט צוואַמענשטייסינגען מיט דער פּאָליציי, אין „וויל-
זשוויף“ איז דער געשלעג געווען אזוי גרויס, אז צוויי קאמעראַדען אונזערע
זיינען גאנץ שטאַרק פֿערוואונדעט געוואָרען.

די פּאָליציי האָט געטהאָן אַלעס, וואָס זי האָט נור געקענט, אים אינז
ביטער צו מאַכען דאָס לעבען, האָפֿענדיג אויף אַזאַן אופן צו דערשטיקען
אונזער פּראָפּאגאַנדאַ.

ענדליך איז געקומען די וואהל פֿון סאַדרי קאַרנאָ, אַלס פּרעזידענט פֿון
דער רעפּובליק.

אין אָנהויב האָט מען געגלויבט, אז זשול פֿעררי וועט ערוועהלט
ווערען, און דיווער קלאַנג האָט אַרויסגערופֿען אַן אמת'ע מהומה אין פּאַריז.

דער „פּאָבורג די טאַספּעל“, דיווער בראַווער דיסטריקט, וועלכער איז
אימער געווען דער ערשטער אין קאַמפּף, איז געווען, אזוי צו זאָגען, אין אַ
צושטאַנד פֿין רעוואָלוציאָן.

„זאָל ווין ווער עס וויל זיך, נאָר ניט זשול פֿעררי!“

דאָס איז געווען דער געשריי פֿון די פּאַייער.

איך מיינ, אז ווען דיווער מאַן וואָלט ערוועהלט געוואָרען וואָלטען זיך
די שטיינער פֿון די טראַטואַרען אויפגעהויבען...

אַ דרוי טעג צייט האָבען מיר געוואַרט מיט אונגעדרולד אויף דעם רע-
זולטאַט פֿון דיווער אויפֿרעגונג.

די לופט איז געווען פֿול מיט דער רעוואָלוציאָנערער שטימונג.

נאָר דער שטורם האָט ניט אויסגעבראַכען אין זיין פֿולער קראַפֿט. בלויז
אַ פּאַר קלוינע פּאַסירונגען דאָ און דאָרט. דאָס איז געווען אַלעס...

איך קום דאָ צו צו אַן אונגליקליכען פֿאַל, וועלכער האָט געמאַכט אַ
גרויסען טומעל אין יענער צייט: די לוקאַ-געשיכטע.

אַט ווי אזוי עס האָט פּאַסירט :

דאָס איז געווען אין דער שטאָרט האַוור, וואו איך האָב געדאַרפֿט
ריידען אויף אַ פֿערוואַמלונג.

אויף דער פּלאַטפֿאָרמע, וואו איך האָב זיך געפֿונען, בין איך געווען
אַרומגערינגעלט פֿון קאמעראַדען, פֿון די, וועלכע האָבען אַרגאַניזירט דעם
מייטינג.

איך האָב קוים אוספּייעט געהמען דאָס וואָרט, מיט אַמאָל האָב איך
בעמערקט, ווי אַ מאַן הויבט זיך אויף.

צוויי בליצען האָבען אָנגעפֿילט דעם זאַל.

אַן אונבעקאַנטער האָט אויף מיר אויסגעשאַסען צוויי מאָל פֿון אַ רע-
וואָלווער.

דער עולם האָט זיך אַ וואָרף געטהאָן אויף דעם אונגליקליכען אין מען
וואָלט אַהם צוריסען אויף שטיקער, ווען די פּאָליציי וואָלט זיך ניט אַרײַנגע-
געמישט.

דער, וואָס האָט אױף מיר געשאַסען, האָט זיך גערוֹעֶען לוקא.
דאָס איז געווען אַן אַרבייטער, אַ גאַנץ אינענטוויקעלשער ברעטאַנער,
וועלכער האָט אױף קײן פֿאַל נישט געקענט ערקלעהרען זײן טהאַט.
דעם 18טען מאי 1888 איז לוקא געשטאַנען פֿאַר אַ געריכט פֿון גע-
שוואַרענע.

דער אַרוואַקאַט לאַנער איז געשטאַנען אַלס זײן פֿערטהידיגער.
נאָך די געוועהנליכע צערעמאָניעלע פֿאַרבֿערייטונגען, האָט מען אַרײַן-
געבראַכט דעם אָנגעקלאַגטען.

דאָס איז געווען אַ הױכער מאַן מיט שוואַרצע האָר, זײן געזיכט איז
געווען פֿראַמט, מיט אַ שמאַלען שטערן.

נאָכדעם ווי מען לײענט אײבער דעם בעשולדיגונגס-אַקט, הױבט דער
פֿאַרויצענדער אַן דעם פֿעהרער פֿון די ערות און צוערשט ווענדעט ער זיך
צו לוקאָן גופא.

— איהר וואוינט אין האוור זייט צוועלף יאָהר, — זאָגט ער איהם. — ווי
מען דערצעהלט וועגען אייך, האָט איהר זיך אימער גיט אײַגענפֿיהרט, נאָר
דאָך זאָגט מען, אַז איהר טרינקט אַפֿט צופֿיעל אַלקאהאָלישע געטרענקע.
— זונטאָג טרינק איך אַביסעל, — ענטפֿערט לוקאָ.

— איהר האָט אַ נאָמען פֿאַר אַ גוטען אַרבייטער, נאָר אײער באַראַקטער,
זאָגט מען, איז אַביסעל זאָנדערבאַר, איהר זײט צוריקגעצויגען, פֿינסטערליך;
איהר רעדט ווייניג מיט די אַרבייטער פֿון אײער ווערקשטאַט .. דעם 22טען
יאַנואַר האָט איהר זיך דערוואוסט, אַז זואויע מישעל וועט דאָ אין האוור
האַלטען צוויי פֿאַרטעגע; אַז זי וועט רײדען וועגען קאַפיטאַל און אַרבייט,
זײט איהר גענאָגען אױף די צוויי פֿערוואַמלונגען.

— כִּיהיב נישט אַן געדיינקען קײן זאַך, — מאַכט לוקאָ.
— לואויע מישעל האָט גערעדט מכח דער נױטה אין פֿאַרײן, וועגען
דער ערציהונג, וועגען קרײעג, אײסדרוקענדיג איהר האַפֿנונג, אַז זי וועט
נאָך דערלעבען דעם טאָג, ווען דייע וועלט-מכה וועט אָבגעשאַפֿט ווערן.
וואָס איז דאָ געווען אַזױנס, וואָס האָט אײך געקענט אויפֿרײצען? דעם
סלײעדאָוואַטעל האָט איהר געזאָגט, אַז געוויסע זאַכען אין איהר פֿאַרשראַג
זײנען אײך נישט געפֿעלען און אַז זיי האָבען זאָגאַר אַרויסגערופֿען אַ פֿראַ-
מעסט אַרום אײך.

דער אָנגעקלאַגטער שווייגט און דער פֿאַרויצענדער זאָגט ווייטער:
— איהר זײט אַרײַן צו אײך אַהײס, דערנאָך זײט איהר ווידער אַרױס
אין גאַס, וואו זײט איהר געגאַנגען?

לוקאָ ווערט אַביסעל צומישט און ענטפֿערט:
— אױף דרױטען האָב איך בעגעגענט אַ מאַן, מיט וועמען איך בין
אַרײַן אין עטליכע שײנק-הײער, איך האָב געטרונקען באַנאַפֿען און צוויי
אַדער דרױ „אַבסענטען“... און ווייטער געדיינק איך שוין נישט וואָס מיט מיר
איז פֿאַרגעקױמען.

— דערנאך, — זאגט דער פרעזידענט — זייט איהר געגאנגען קיפֿען א רעוואָלווער. איהר האָט זאָגאַר דערצעהלט דעם געוועהר-הענדלער אַ גע-שיכטע... איהר האָט איהם דערצעהלט, אַז איהר קיפֿט דעם דאָזיגען רע-וואָלווער פֿאַר אַ פֿרייג אַ אייערן, וועמען ס'קימט אויס אַרומפֿאַהרען ביינאַכט. גאַנץ מעגליך.

— איהר האָט געלאָזט אָנבלאָדען דעם רעוואָלווער, דערנאָך זייט איהר צוריקגעגאנגען צו דער פֿערזאַמלונג, תחילת זייט איהר געווען זעהר רוהיג. איהר האָט זיך צוגעהערט אויפֿמערקזאַם צום פֿאַרמראַנג.

— איך קען זיך גאַרנישט דערמאָנען מכה דעם, — מורמעלט דער אַרע-מער לוקאַ.

דער פֿאַרויצענדער בעשרייבט דאָן די סצענע פֿון דעם אַטענטאַט און ער זאָגט:

— דאָן האָט איהר אויסגעשאַסען אויף לואיווע מישעל, איינע פֿון איי-ערע כוילען האָט איהר געטראָפֿען אין אויער, דאָן האָט מען אייך געשלאָ-גען, מען האָט אייך קוים אַרויסגעריסען ביי דער מאַסע פֿון די הענד, און לואיווע מישעל האָט געבעטען, מען זאָל אייך קיין בייזעס נישט טהאָן... ביים ערשטען פֿעהרער האָט איהר געזאָגט, אַז איהר זייט אויפֿגערעגט געוואָרען דורך די ווערטער, וואָס איהר האָט געהערט פֿון דער רעדנערין.

לוקאַ ערקלעהרט ווידער, אַז ער געדיינקט עס נישט, איהר האָט געזאָגט, אַז איהר כעדויערט דאָס, וואָס איז פֿאַרגע-

קומען.

— און איך כעדויער עס נאָך איצט אויך, הער פֿאַרויצענדער.

דערנאָך האָט מען מיך גערופֿען אָבגעבען מיין ערקלעהרונג.

אַט וואָס איך האָב געזאָגט:

— דאָן, ווען די געשיכטע האָט פֿאַסירט, האָט לוקאַ אודאי געמוזט זיין אין אַ צושטאַנד פֿון פֿערשלאָפֿענקייט, ווי אייניגע האָבען מיר איבער-געגעבען איז ער ווירקליך געווען פֿערשלאָפֿען און האָט נישט געוואוסט וואָס ער טהוט... איך פֿערדאַנג אַלזאָ, מען זאָל איהם כעפֿרייען; דאָס וועט בלויז זיין אַן אַקט פֿון גערעכטיגקייט. לוקאַ איז אפשר כעאיינפֿלוסט געוואָרען פֿון עטליכע אירידיאַטען, וועלכע זייגען אונפֿעהיג צו כעגרייפֿען אונזערע אידעען...

— דער מאַן האָט אויף אייך אויסגעשאַסען צוויי קוילען, — האָט מיר

דער פֿאַרויצענדער געזאָגט.

— איך האָב גאַרנישט געליטען פֿון זיי. כ'האָב בלויז געפֿיהלט אַ קליין ביסעל היץ לעבען אויער... די צווייטע קויל האָט מיר נישט געטראָפֿען... לוקאַ האָט געשאַסען אונבעוואוסטערהייט, אַזוי ווי אַ קינד, ווען ער וואָלט עס געטהאָן מיט קאַלטכליטיגקייט, וואָלט ער מיך דער'הרג'עט.

נאָך עטליכע עדות ווערן דאָן אויפֿגערופֿען, צווישען זיי דער וואַפֿען-

הענרלער, ביי וועמען לוקא האָט געקויפֿט דעם רעוואָלווער, און דער דאָך-
טאָר, וועלכער האָט מיר פֿערבינדען מיין וואינד. דערנאָך האָט דער פּראָ-
קוראַר דאָס וואָרט.

ער שטעלט פֿאַר דעם אָנגעקלאָגטען אַלס אַן אָרעמען אַרבייטער מיט אַ
בעשרייקשער אינטעליגענץ, וועלכער האָט זיך קיינמאָל נישט אָבגעגעבען מיט
פּאָליטיק.

— דיווער מאַן, — זאָגט ער — זיך געפֿינענדיג צופֿעליגערווייזע אויף'ן
פֿאַרטראַג, האָט געהערט די ווערטער „גנב“ אין „מערדער“ פֿון דער רעד-
נערין. נאָך לואיזע מישעל'ס מיינונג, איז דער אָנגעקלאָגטער אַן אונבעוואוס-
טער, האלב-פֿער'חלום'טער מענש, אָבער איהר גרויס-מוטהיגקייט דאַרף נישט
האַבען קיין שום ווירקונג אויף דיווען פּראָצעס. די העררן געשוואָרענע דאַר-
פֿען נישט קוקען נישט אויף דער גרויס-מוטהיגקייט פֿון די אַשפֿער און נישט אויף
זייערע ראַכע-אידעען... אַלעס וואָס מיר פֿערלאַנגען איז, מען זאָל לוקאָן
פֿעראַרטהיילען צו געפֿענגניס אויף אַ געוויסער צייט,
דערויף האָב איך ערקלעהרט, אז ווען איך פֿערלאַנג, אז מען זאָל
לוקאָן בעפֿרייען, איז דאָס נישט פֿון גרויסמוטהיגקייט, נאָר איינפֿאַך אויסגע-
רעכטיגקייט.

דאָן קימט די פֿערטהייריגונגס-רעדע פֿון דעם אַדוואָקאַט לאַנער.
— איך וויל נישט פֿערליינגערן דיווען פּראָצעס, — זאָגט ער — און איך
האָף, אז איהר וועט נישט פֿעראורטהיילען דעם אָנגעקלאָגטען, וועלכער זיצט
דאָ פֿאַר אייך.

לוקאָ איז אַן אונבעוואוסטער מענש און זיין בעפֿרייאונג איז אַ זעלבסט-
פֿערשטענדיכע זאַך.

לואיזע מישעל האָט עס גלייך אויף'ן שטעל בעגרופֿען, ווען זי האָט
צובלומ'גטערהייט געזאָגט:

„דאָס איז אַ פֿעררוקטער... לאַזט איהם לויפֿען.“

און לאַמיר אייך זאָגען נאָך עפעס: אויב איך שטעה דאָ אַלס פֿער-
טהייריגער, איז דאָס נישט, ווייל דער אָנגעקלאָגטער האָט אַזוי געוואָלט, נאָר
ווייל לואיזע מישעל איז צוגעשטאַנען צו מיר און האָט מיך געבעטען, איך
זאָל זיך אָנגעהמען פֿאַר דעם אָרעמען מאַן.

נאָר וואָס איז אַזוינס לוקאָ?

ווער האָט איהם דאָס געקענט טרייבען צו דער משוגע'נער טהאַט, וועל-
כע ער האָט בענאַנגען?

לוקאָ איז אַ ברעטאַן, אַן איינפֿאַכע נשמה, אַ מאַן פֿון שטיין, ווי לוי-
איינע מישעל האָט זיך אויסגעדרוקט.

צו צוויי און צוואַנציג יאָהר, נישט אַריינקומענדיג אין דער קאַזאַרמע,
האַט ער פֿערלאָזען זיין דאַרף, קריינקליך, לידענדיג און אימער ביינקענדיג
נאָך די שעהע, די וואונדערבאַרע נאַטור דאַרט אין זיין היימלאַנד.

זייט דאן האָט ער געאַרבייט אין דריי פֿאַבריקען, און איבעראַל האָט מען איהם געקענט פֿאַר אַ גוטען, שמילען ירבייטער.
ער האָט געאַרבייט זעקס טעג, נאָר דעם זיבעטען האָט ער אָפֿט־אַל געהאַט דאָס אונגליק זיך אַרײַנצולאָזען אין שכרות.
אַט דאָס איז דער, וועלכער האָט אין עטליכע מינוט געקענט ווערן אַ פֿערברעכער.

ווי אַזוי איז דאָס געקומען ?

ס'איז שווער צו געבען אַ ריכטיגען ענטפֿער אויף דיזער פֿראַגע.
מיט אַזאַ שוואַכען גייסט ווי ער האָט, איז אונטערגליך צו גלויבען, אַז דיזע נאַיאַווע אינטערזיגעניץ האָט געקענט אויפֿגעקאָכט ווערן געגען לוי־אויזע מישעל'ס טהעאָריען.

אין אָנהויב האָב איך עס אויך געגלויבט, איך בין זיך מודה אין דעם, נאָר נעכטען האָב איך געהאַט אַ געשפרעך מיט לוקאַז, און ווען איהר וואָלט געווען אויף מיין פֿלאַץ, וואָלט איהר זיך איבערצייגט, אַז דיזע ער־קלעהרונג האָט קיין האַפֿט ניט.

אין דעם ווייטערדיגען טהייל פֿון זיין רעדע סטאַרעט זיך דער אַרוואַ־קאַט צו בעווויזען, אַז לוקאַ איז לחלוטין נישט געווען פֿעראַנטוואָרטליך פֿאַר זיין טהאַט, אַז ער איז געווען בעטרונקען און האָט געהאַנדעלט ווי אַן איינ־פֿאַכער פֿעריקטער, און ער ענדיגט מיט פֿאָלגענדע וואַרימע ווערטער:

„איהר דאַרפֿט איהם צוריקגעבען צו די זייניגע און איהר וועט עס טהאָן.

„איך וואָלט נאָך געקענט ריידען פֿיעל, נאָר עס וועט מיר זיין גענוג אייך צו זאָגען, אַז דיזער מאַן איז שוין גענוג בעשמרפֿאַט געוואָרען טאַקי דורך דער טהאַט גופּא, וואָס ער האָט בעגאַנגען, דורך דעם וואָס ער איז דאָ אָנגעקלאַגט פֿאַר אייך, מיינע העררן געשוואָרענע.

„דאָס וועט ער נישט פֿערגעסען, ער וועט עס קיינמאָל נישט פֿערגעסען.“
לוקאַ איז בעפֿרייט געוואָרען.

אין עטליכע טעג אַרום האָט ער מיר געשריבען פֿאָלגענדען ברײַעף:

„מאַדאַם !

„איך ווייס ווירקליך נישט, ווי אַזוי אויסצודריקען מיין דאַנקבאַרקייט צו אייך, ווייל איך בין אַזוי גליקליך וואָס איך בין צוריק מיט מיין פֿאַמיליע. איך בעט אייך, איהר זאָלט מיר ענטשולדיגען וואָס איך האָב אייך פֿריהער נישט געשריבען, ווייל איך בין געווען אַזוי געריהרט דערפֿון וואָס איך בין צוריק לעבען מיין אַרעמער פֿרוי און מיין קינד.

„איך דינק, אַז מיין פֿרוי וואָלט זיכער געשטאַרבען פֿון האַרצווייטאַג, ווען דאָס געדויערשט נאָך אַ שטיקעל צײַט.
דאַרום, מאַדאַם, אינאיינעם מיט די טהייערסטע מיינע, וואָס איך האָב

אויף דער וועלט, דאנק איך אייך פאר די גוטסקייט, וואָס איהר האָט מיר געטהאָן.

„איך וועל אייך קיינמאָל נישט פֿערגעסען.

„פֿיער לוקאָ.”

אַרעמער לוקאָ!

יאָ, איך ווירדערהאַל נאָך אַ מאָל, דאָס איז אַן איינפֿאַכע נשמה, אַ נאָ-

איווער מיט...

איך מוז צוגעבען, אַז מיט ווייניג אויסנאָהמען האָט כמעט די גאַנצע

פֿעסע אויסגעדיקט איהר צופֿירדענהייט מיט דעם אורטהייל פֿון האַווד.

בלויז אַ געוויסער פינהייראָ שאַגאַס, אַ געוועזענער מיניסטער פֿון פֿאַר-

טוגאַל, האָט בערווערט, וואָס לוקאָ האָט מיך נישט דער'הרג'עט.

איך האָב איהם קיינמאָל אין די אויגען נישט געזעהן און איך האָב נישט

געענטש פֿערשטעהן, וואָרום ער ווינשט מיר אזוי דעם טויט,

אַבער דיווער הערר פינהייראָ האָט געהאַט זיין פסק דערפֿאַר איינמאָל

האָט איהם אַ פֿאַרטוגעווישער קאַמעראַד מיט'ן נאָמען פינטאָ אָבגעוואַרט

לעבען פֿאַרלאַמענט, וואוהיז ער האָט זיך געלאָזט אַריינגעהן, און האָט איהם

דערלאַנגט אַ פֿאַר פֿייערדיגע פעטש.

פינטאָ איז אַרעסטירט געוואָרען און ער האָט געקראָגען 18 מאָנאַט

קערקער דערפֿאַר וואָס ער „האָט פֿערוזכט צו נעהמען דאָס לעבען פֿון דעם

געוועזענעם מיניסטער”, ווי די קלאַנע האָט געלויטעט .. ביי דער פֿאַרמו-

געווישער רעגירונג איז דאָס געווען אַן אויסרייד אויפֿצועפֿענען אַ קרייז-צוג

געגען די דאָרטיגע רעוואָלוציאָנערן, און פֿיעל פֿון אונזרע קאַמעראַדען זיי-

ען דאָן אַרעסטירט געוואָרען אויף דעם כלומר'שטען פֿערדאַכט, אַז זיי האָבען

געהאַלפֿען פינטאָ'ן אין זיין „אַטענטאַט”.

אזוי ווי מען וואָלט געדאַרפֿט האָבען אַ גאַנצע קאַנספּיראַציע, אויס-

צופֿראַקען אזאָ קערל ווי פינהייראָ די אונפֿערשעהמטע צורה! ...

XVI

אַ פֿעררעהער.

אין יענער צייט איז צו מיר געקומען אַ פֿאַרטוגעווישער רעוואָלוציאָנער

מיט'ן נאָמען מיראַנדע.

דאָס איז געווען אַ יונגער מאַן אַן ערך פֿינף און צוואַנציג יאָהר אַלט,

מיט אַן אינטעליגענטען געזיכט, אַ פֿאַר ברענענדע אויגען און אַ קלינגענדיגע

שטימע.

ער איז אַנטלאָפֿען געוואָרען פֿון אַ געפֿענגניס אין ליסאַבאָן, איז אַוועק

מיט אַ שיף קיין אַרגענטיניען און פֿון דאָרט איז ער געקומען קיין אייראַפּאַ,

וואו ער האָט געהאַלט זיך צוגוילצומרעפֿען מיט זיינע פֿריינד.

קיינער פֿון אויגו האָט קיינמאָל נישט געהערט ריידען קיין וואָרט וועגען דעם דאָזיגען מיראַנדעו, נאָר די רעוואָלוציאָנערן זיינען אזוי גרויס אין צאָהל, און ס'איז פשוט אונמעגליך, זיי וואָלען זיך אלע קענען איינע די אַנדערע. און מיראַנדעו איז געוואָרען איינער פֿון אינווערע בעסטע העלפֿער. ער איז געווען איבעראַל, האָט עטליכע מאָל גערעדט אויף אינווערע פֿערוואַמ-לונגען און אַרויסגעצויגט אַיאַ איבערגעכענהייט צו אינווערע אידעען, אז ער האָט ענדליך געוואונען אונזער אַלעמענס צושטוי און פֿריינדשאַפֿט, איינמאָל האָט ער אַזוי דערזעהלט זיין לעבענס געשיכטע און ער האָט פֿערשאַטען אויגו צו ריהרען ביז טרעהרען מיט דער בעשרייבינג פֿון זיינע ליידען.

ער איז געבוירען געוואָרען אין פֿאַרטוגאַל. זיין פֿאָטער איז געווען אַן אָרעמער פֿישער אין מיראַנדעו האָט פֿער-בראַכט זיינע קינדער-יאָהרען ביים ברעג ים, ווען ער איז אַלט געווען פֿופֿצעהן יאָהר, האָבען זיך זיינע עלטערן אַריבערגעקליבען קיין שפּאַניען, אין דער שטאָדט באַרצעלאָנאַ. דאָרט איז זיין פֿאָטער, וועלכער האָט זיך ביז דאָן נישט אָבגעגעבען מיט קיין שום פּאָליטיק, געקומען אין אַ געוויסער בעריהרונג מיט די שפּאַנישע סאָציאַליסטען. ער האָט זיך בעקענט מיט זייערע אידעען, און פֿון דאָן אָן איז ער געוואָרען אַ פּראָפּאגאַנדיסט און ער פֿלעגט זעהר אָפֿט ריידען אויף רעוואָלוציאָנערע פֿערוואַמלונגען. איין אַווענד האָט געפּלאַצט אַ באַמבע אין אַן עפֿענטליכען פּלאַץ אין באַרצעלאָנאַ.

דער אַלטער מיראַנדעו איז אַרעסטירט געוואָרען מיט נאָך צעהן קא-מעראַדען. ס'איז געווען אַ לאַנגער פּראָצעס. ענדליך האָט דער אַלטער מיראַנדעו נישט געקענט אַריבערטראָגען די שוידערליכע ענינים, וואָס מען האָט איהם אָנגעטהאָן, און ער האָט זיך מודה געווען אויף אַ טהאַט, וועלכע ער האָט קיינמאָל נישט בעגאַנגען. ער איז פֿער'משפּט געוואָרען צום טויט דורך דער גאַראַנטע.

זיין זוהן איז געווען ביי דער הינריכטונג, און ער האָט געשוואָרען זיך נוקם צו זיין אָן זיין פֿאָטער'ס תּלינים...

צו צוואַנציג יאָהר איז ער שוין געווען אויסגעקאַכט צווישען די רע-וואָלוציאָנערן. ער איז געוועסען אין פֿערשיעדענע געפֿענגניסען פֿון באַרצע-לאָנאַ, מאַרריר און סעויליאַ.

ער האָט אונז געוויזען זיין לינקע האַנד, אין וועלכער עס האָבען איהם געפֿעהלט גאַנצע דריי פֿינגער, און ער האָט אונז דערזעהלט פּאָלגענדע גע-שיכטע :

איינמאָל איז ער אַרעסטירט געוואָרען אין מאַרריר, אזוי ווי ער האָט

בשום אופן ניש געוואלט אויסגעבען די נעמען פֿון זיינע קאמפראדען, האָט מען איהם אָבגעשניטען אַ פֿינגער, אין צוויי וואָכען אַרום איז ער ווידער געשטעלט געוואָרען צום פֿעהער, מען האָט ווידער פֿעראַנגט פֿון איהם, ער זאָל פֿעראַטעהען זיינע פֿריינד, אָבער ער האָט זיך געהאלטען פֿעסט און קיין וואָרט ניש אויסגערעדט. דאָן האָבען די באַנדישען איהם אָבגעשניטען נאָך צוויי פֿינגער פֿון דערוועלבער האַנד.

מען קען זיך פֿאַרשטעלען וואָס פֿאַר אַ ווירקונג דינע געשיכטע האָט אויף אונז געמאַכט. מוראַנדען איז געוואָרען איינער פֿון אונזערע אינטימסטע פֿריינד, און ער האָט ווירקליך געאַרבייט אויסגעצייכענט אין דער אַגיאַ-ציאָנס-בעוועגונג, וועלכע מיר האָבען דאָן אָנגעפֿיהרט.

ס'איז אמת, אַז מיר האָבען איהם געהאַלטען פֿאַר אַכטעל צו היציג; ער פֿלעגט רק פֿרייריגען געוואַלט מיטלען אָבער מיר האָבען זיך געקענט ערקלעהרען ווי אזוי ראָס איז געקומען. נאָך אַזעלכע יסורים און ענוים, ווי ער איז אויסגעשטאַנען, איז ניש געווען צו ערוואַרטען פֿון איהם קיין קאַלט-בליטיגקייט...

איינמאָל האָט זיך געמאַכט אַ געשיכטע:

אַ שפּיאָן האָט זיך אַרײַנגע'גנב'עט צו אונז אויף אַ פֿערוואַלונג, מיר האָבען איהם דערקענט. תחילת האָט ער געזוכט צו לייקענען, נאָר ס'האָט איהם ניש געהאַלפֿען, ער האָט זיך געמוזט מודה זײַן און ער האָט אונז איבערגעגעבען אַכד זאַכען, וואָס מיר האָבען נײַטיג געדאַרפֿט וויסען.

מיראַנדעו האָט קיין אויג ניש אַרונטערגענומען פֿון דיזען געהיים פּאַל-צ'סט, און מיט אַמאָל האָבען מיר בעמערקט, ווי ער באַפֿט אַרויס אַ מעסער פֿון קעשענע, אום איהם צו שטעכען.

— מיראַנדעו, וואָס ווילט איהר טהאָן?— האָב איך זיך אָבגערופֿען.

— גאַנץ איינפֿאַך... צורעכט מאַכען דיזען שפּיאָן.

— איהר וועט עס ניש טהאָן.

— ווער וועט עס מיך אָבהאַלטען דערפֿון?

— איך,— האָב איך געענטפֿערט.

— וואָס! איהר, לואיזע, וועט מיך ניש לאָזען הרגענען דיזע קא-

נאַליע?

— גע ויס ניש.

— און פֿאַרוואָס עפעס?

— ווייל אויב מיר האָבען דאָס רעכט צו רעוואַלירען, דאַרפֿען מיר פֿונדעסטוועגען ניש זײַן קיין איינפֿאַכע מערדער.

— אָבער דיזער מאַן האָט דאָך אונז אויסגעשפּיאָנירט...

— ער האָט אַ קלענליכע בעשעפֿטיגונג, דאָס איז אַלעס...

מיראַנדעו האָט אָבער דעם מעסער ניש אַרויסגעלאָזט פֿון האַנד, און מיר האָבען דעם שפּיאָן געמוזט אַרויספֿיהרען דורך אַ הינטער-טהיר, אום צו מאַכען אַ סוף צו דער אונאַנגענעהמער סצענע.

אז ער איז ארויס, האָב איך זיך געווענדעט צו מיראַנדעזן און איהם געזאָגט:

— מיין פֿריינד, עין דער צוקונפֿט מוזט איהר זיך אַביסעל קאָנטראַלי-רען... איך בעגרייף דעם האָס, וואָס איהר פֿיהלט צו דער פּאָליציי אין צו די, וואָס וויינען ביי איהר אין דיענסט, נאָר מיר דאַרפֿען ניט אין אַ רעהיגער, פֿריערליכער צייט זיך בענוצען מיט געוואַלט, איהר פֿערגעסט וואָס פֿאַר רעפּרעסיעס אייער אונבערעכענטע טהאַט וואַלט געקענט אַרויסרופֿען. אַהיץ דעם, וואָס ווערט שוין דערפֿין וואָס מען הרג'עט אַ שפּיאָן? ס'וואַקסען אַזויס פֿלוציג אויף זיין אָרט...

מיראַנדעז האָט מיר פֿערשפּראַכען צו זיין רעהיגער אין דער צוקונפֿט.
— ענטשולדיגט מיר, — האָט ער געזאָגט — נאָר איך האָב זיך ניט גע-קענט קאָנטראַלירען. ס'איז דאָך געווען צוליעב די פּאָליציי-לייט וואָס מיין פֿאָטער איז גאַראַטירט געוואָרען אין באַרצעלאָנאַ. צוליעב זיי האָט מען מיך אַזוי געמאַטערט. כ'האָב זיי פֿיינט, אַזוי ווי די רויטע אינדיאַנער האָבען פֿיינט די פֿרעמדער, די אויסלענדער, וועלכע יאָגען און פּלאַגען ווי...

אין עטליכע טעג אַרום האָבען מיר אָבגעהאַלטען אַ געהיימע פֿערוואַ-לונג, אום צו בעשליסען, ווער פֿון אונז זאָל פֿאַהרען קיין בריסעל אויף אַן אַגיטאַציע־טור.

דריי ענערגישע און פֿעהיגע קאַמעראַדען ווינען אויסגעקליבען גע-וואָרען.

ס'איז בעשלאָסען געוואָרען, אַז די גענאָסען זאָלען אָבפֿאַהרען אויף מאַרגען, יעדער איינער אין אַ בעוונדער שטינדע, כדי ניט צו דערוועקען די אויפֿמערקזאַמקייט פֿון דער פּאָליציי.

נור, ווי אונפֿערשטענדל'ך, ווי ערשטוינענד איז דאָס פֿאַר אינז געווען, ווען די דריי קאַמעראַדען ווינען אַרעסטירט געוואָרען טאַקי אין דעם זעלבען מאָמענט, ווען זיי האָבען געדאַרפֿט זיך אַריינזעצען אין וואַגאָן, אום אָב-צופֿאַהרען קיין בריסעל!
ס'איז ביי אונז קיין צווייפֿעל ניט געווען, אַז אימיצער האָט זיי גע-מס'ט.

נאָר ווער?

ווי דער שטייגער איז אין אַזעלכע פֿעלע איז דער חשד געפֿאַלען גראַד אויף אונש-לדיגע.

אין אַ פֿאַר וואַכען אַרום האָבען מיר בעשלאָסען זיך צו פֿערוואַמלען ביים פּלאַץ פֿון דער באַסטיל, אום פֿון דאָרט צו מאַרשירען צום בית עולם פֿון „פֿער-לאַשעו“, וואו עס ליגען אונזערע העלדען פֿון דער קאַמונע.

דויער בעשלוס איז געפֿאַסט געוואָרען אַזוי געהיים ווי מעגל'ך. דאָך, אַז מיר ווינען צוגעקומען צו דעם בעשטימטען אָרט, האָבען מיר דאָרט גע-זונען אַ גאַנצע מחנה פֿון פּאָליציי-לייט, פֿום-געהער און רייטער.

מיר זיינען אלאָג ווידער אַמאָל פֿערראַטהען געוואָרען.
איצט איז ביי אונז קיין צווייפֿעל נישט געווען, אַז מיר האָבען שפּיאָנען
אין אונזערע אייגענע רייהען.

מיר האָבען בעשלאָסען צו מאַכען אַן אונטערזוכונג, מיראַנדעו און פֿינף
קאַמפּראַדען זיינען בעאויפֿטראַגט געוואָרען אויפֿצופאַסען אויף די, וועלכע
מיר האָבען געהאַלטען פֿאַר פֿעררעכטיגט.

נאָר ס'איז גאַרנישט אַרויסגעקומען דערפֿון, און מיר זיינען ווייטער
פֿערראַטהען געוואָרען אזוי ווי פֿריהער.

אין ווער ווייסט, צי מיר וואָלטען ווען עס איז אויכגעפֿונען דעם באַנ-
דיט, וועלכער האָט זיך בעהאַלטען צווישען אונז, ווען עס טרעפֿט נישט אַ
ציפֿאַל, וועלכער האָט איהם אונז ענטדעקט.

איינער פֿון אונזערע פֿריינד האָט בעהאַלטען ביי זיך אַן איטאַלענישען
קאַמפּראַד, מיט'ן נאָמען פּאַגאַנעטי, וועלכער האָט אַנטהייל גענומען אין עט-
ליכע מאַניפֿעסטאַציעס און זיך געשלאָגען מיט דער פּאָליציי, און וועלכען
מען האָט, פֿערשטעהט זיך, געווכט מיט ליכט. דיווער פּאַגאַנעטי האָט זיך
געפֿיהלט גאַנץ זיכער ביי זיין פֿריינד, נאָר פּלוצלינג, איין פֿריה-מאָרגען,
האָט מען איהם אַרעסטירט טאַקי אין דעם הויז, וואו ער האָט זיך בע-
האַלטען.

ווער האָט איהם געקענט מסר'ן? ס'האָט דאָך נישט געקענט זיין דער-
זעלביגער, וועלכער האָט איהם אַליין בעהאַלטען ביי זיך אין הויז, מיר האָ-
בען איהם געקענט פֿון אַ לאַנגער צייט פֿאַר אַ זעהר בראַווען קאַמפּראַד,
הקיצור, פּאַגאַנעטי איז פֿעראירטהיילט געוואָרען צו דריי מאַנאַט גע-
פֿענגניס און דערנאָך אַרויסגעשיקט צו ווערן פֿון פֿראַנקרייך.

אַז ער איז אַרויסגעקומען פֿון הפּיסה, איידער מען האָט איהם אָבגע-
פֿיהרט צום וואָקזאַל, האָב איך זיך מיט איהם געזעהן, און צווישען די עט-
ריכע ווערטער, וואָס מיר האָבען אוספּיעט שאלער הייט צו ריידען, האָט
ער מיר געזאָגט:

— מיין גוטע לואיזע, איהר זוכט דעם פֿעררעטהער, וועלכער האָט זיך
אַרוינגע'גנב'עט צווישען אונז? איך ווייס שוין ווער ער איז...

— זיין נאָמען, זאָגט מיר גיבער זיין נאָמען!

— מיראַנדעו...

— מיראַנדעו! ס'איז אינמעגליך.

— איך בין זיכער דערויף, דאָס האָט ער מיך גע'מסר'ט, דער סילעדאָ-

זואט, ל איז געווען נאַריש גענוג עס מיר צו זאָגען...

דאָס איז געווען אַלעס, וואָס פּאַגאַנעטי האָט מיר געקענט מיטהיילען,
מען האָט איהם גלויב'ן צוגענומען און איהם אָבגעשיקט קיין איטאַליען, וואו
איהם האָט ערוואַרטעט נאָך אַ נייע געפֿענגניס שטראַף.

דעם זעלבן אַינער האָב איך צונויפֿגערוּפֿען אייניגע זיכערע קאָמע-
ראַדען און איך האָב זיי איבערגעגעבען די נאָכריכט וועגען מיראַנדע, אזוי
ווי פּאַנאַטעטי האָט עס מיר דערזעהלט.

מען קען זיך משער ווין, ווי ערשטוינט זיי זיינען געבליבען. קיינער האָט
זיך נאָרניש געקענט ריכטען אויף אַזאַ קלאַפּ. מיראַנדע איז געווען דער
סאַמע לעצטער, וועמען מיר וואָלטען הישר געווען.

ס'איז געבליבען ביי אונז צו מאַכען אַ פּאַכע, און אַז וואָס איך האָב
געטראָגן:

איך האָב צונויפֿגערוּפֿען פֿינף קאַמעראַדען, צווישען זיי אויך מיראַנ-
דעזין, און איך האָב זיי געוואָנט:

— דער דייטשער אַנאַרכיסט שטיינער איז געכטען אַנגעקומען קיין פּאַ-
ריז. אזוי ווי ער ווערט געזוכט און די היגע פּאָליציי האָט אַ בעפֿעהל איהם
צו אַרעסטירען, בעהאַלט איך איהם ביי מיר אין הייז, נאָר שטיינער וואָלט
וועלען פֿון צייט צו צייט זיך זעהן מיט אייניגע קאַמעראַדען. איהר וועט
איהם אַלואָ בעוועקן איינציגווייז...

— נוט, — האָבען די קאַמעראַדען געענטפֿערט.

ס'איז אָבערמאַכט געוואָרען, אַז דער קאַמעראַד ב. זאָל זיך זעהן מיט
שטיינער'ן אויף מאָרגען און ג. אויף איבערמאָרגען.

דערנאָך האָבען מיר זיך צושירט אייגע פֿין די אַנדערע.
נאָר די קאַמעראַדען האָבען ניט אָבעלאָזט מיראַנדעזין פֿון די אויגען.
זיי זיינען איהם נאָכגעגאַנגען ווי אַמת'ע געהיים-פּאָליצייסטען.

מיראַנדעזין איז אַרײַן צו זיך אַהיים.

אונזערע פֿריינד האָבען געוואַרט לעבען ווין טהיר, אזוי ווי דאָס האַרץ
וואָלט זיי געוואָנט, אַז ער וועט באלד אַרויסגעהן.

אין אַ וויילע אַרום איז ער ווירקליך אַרויסגעקומען מיט אַ בריעף אין
דער האַנד.

ב. האָט זיך אַרויפֿגעוואָרפֿען אויף איהם.

— וואו געהסט דו? — האָט ער איהם געפֿרעגט.

— וואָס מאַכט עס דיר אויס?

— איך וויל עס וויסען.

מיראַנדעזין איז צושומעלט געוואָרען. אין דער צייט וואָס ער האָט גע-
מורמעלט אין זיך עטליכע אונפֿערשטענדליכע ווערטער, האָבען איהם די
קאַמעראַדען אַרומגערינגעלט און צוגענומען ביי איהם דעם בריעף, וועלכען
ער האָט בעהאַלטען ביי זיך אין קעשענע. דערנאָך האָבען זיי איהם אַרײַג-
געזעצט אין אַ וואָגען און איהם געבראַכט צו מיר.

— אַט האָט איהר דעם שפּיאָן, — האָט זיך אָבערוּפֿען ב. — מיר האָבען
איהם געכאַפּט ביי דער האַנד און טאַקי אין דער רעכטער צייט, ער איז
געגאַנגען אויפֿלייגען אַ בריעף אויף דער פּאַסט, אַ קליין ברווועלע, וואָס

דארף זיין אינטערעסאנט, ווייל ס'איז אַרדעסירט צו אַ הערר, וואָס גיט זיך שטאַרק אָב מיט אינזערע עסקים ..

ב'האָב גענומען דעם בריעף; ער איז געווען אַרדעסירט צו דעם שעף פֿון דער אָבטהיילונג פֿון דער געהיים פּאָליציי, וועלכע האָט די אויפֿגאַבע אַכטיג צו געבען אייף די אַנאַרכיסטען. אָט וואָס דאָרט איז געשטאַנען:

„איך האָב די עהרע אייך מיטצוהיילען, אָו דער אַנאַרכיסט שטיינער, וועלכער איז געשטען אָנגעקומען פֿון דייטשלאַנד, געפֿינט זיך ביי לואיזע מישעל, 35 בילוואַר אָרנאַנג. דערמיט האָב איך די עהרע צו פֿערבלייבען אייער זעהר געהאָרנאָמער דיענער א.ז.וו.“

ב'האָב אַ קוק געטהאָן אויף מיראַנדעזין.

ער איז געווען בלאַס ווי אַ טויטער.

— אויז, —האָב איך זיך אָבגערופֿען, — אָווי האָט איהר, הייסט עס, געהאַנדעלט, איהר, וועמען מיר האָבען געליעבט ווי אַ ברודער און צו ווע- מען מיר האָבען געהאַט דעם פֿולסטען צוטרוי, — איהר האָט אונז איינפֿאַך פֿעראַטהען...

דער באַנריט האָט ניט געענטפֿערט.

— וואָס ווערען מיר טהאָן מיט איהם? —האָט ב. געזעגנט. — כ'מיין,

ער פֿערהענגט אַ פּסק...

— ניין, —האָב איך זיך אָבגערופֿען—לאָזט איהם אָב. אויב עס בלייבט איהם נאָך איבער אַ ברעקעל געוויסען, וועט איהם ניט גענוג זיין דאָס גאַנצע לעבען צו בערויערן די נירערטרעכטיגע טהאַט, וועלכע ער האָט בע- גאַנגען. מיר האָבען געגלויבט אין איהם, ער האָט אונז אָבגענאַרט, לאָמיר עס פֿערגעסען.

— לואיזע, —האָט זיך ב. אָבגערופֿען—איהר זייט אימער צו גוט. איך

פֿערשטעה, אַז מען קען אין מען דאַרף אַמאָל איינעם מוחל זיין אייף אַ שלעכטע טהאַט, וואָס ער טהוט, אָבער פֿאַרהאַן פֿעלע, וואו דאָס איז אונ- מעגליך. ווי! אַ חברה-מאַן שפּיאַנירט אונז אויס זייט צעהן מאָנאַט צייט און גיט איבער אַלעס וואָס מיר טהוען דער פּאָליציי, און איהר ווילט איהם לאָזען לייפֿען אָווי אָהן אַ שים בעלוינגונג פֿאַר זיין טהייערער אַר- בייט! ... אָה ניין! גערייניקט איהר נאָך דעם טאָג, ווען מיראַנדעזין האָט ניט אַנדערש נאָר געוואָלט שטעכען דעם שפּיאַן, וועמען מיר האָבען געמוזט אַרויספֿיהרען דורך אַ הינטער-טהיר? אַ שטייגער ווען מיר זאָלען איהם היינט וועלען געבען דיזעלבע שטראָף, וואָס ער האָט דאָן געוואָלט אָדער ווייניג- סטענס זיך געמאַכט, אַז ער וויל געבען זיין פּאָליציי-קאַמעראַד? .

מיראַנדעזין האָט געציטערט אין געקוקט אייף מיר מיט אויגען פֿול מיט געבעט.

— ניין, —האָב איך געענטפֿערט—ס'איז ניט פֿאַר אונז צו משפּט'ן די-

זען שפּיאַן, אין וואָס וועט שוין אַרויסקומען, אַז מיר וועלען איהם הרג-

ענען? זאל ער אונז זאגן ווער ער איז, פון וואס ער קומט און מיר וועלען
איהם דערנאך דורכטרייבען פון דאנען.

מיראנדעז האט נישט געענטפערט.

זעהענדיג, אז ער האט נישט וואס מורא צו האבען, האט ער געקראגן

קוראזש און זיך געמאכט כלא ידע מכה דעם וואס מען פֿעגט איהם.

— הער אויס, — האט זיך אָבגערוּפֿען דער קאָמעראַד ב., — לואוּיע שיינקט

דיר דאָס לעבען, אָבער מיר, מיר זיינען פֿריי צו האַנדלען ווי מיר ווילען.

אויב דו וועסט נישט ריידען, אויב דו וועסט אונז נישט דערצעהלען וועגען דיין

גאַנצען שמוציגען לעבען מיט אַלע איינצעלהייטען, דערוועג איך דיך דאָ

אויף'ן פֿלאַץ.

און ב., וועלכער איז געווען אַ ויען, האָט אויסגעשטרעקט זיינע שטאַר-

קע הענד.

דער שפּיאַן האָט פֿערשטאַנען, אז ער איז נאָך נישט גערעטעט.

— איך בין גרייט צו ענטפֿערן, — האָט ער זיך אָבגערוּפֿען.

— גוט, — האָט ב. געזאָגט — נאָר גיב אַכטונג, טאָמער דערצעהלסט דו

אונז זאכען, וואָס זיינען נישט געשטויגען און נישט געפֿלויגען, וועלען מיר עס

וויסען, און מעגסט זיכער ווין, אז ווען איך וועל דיך בעגעגענען ערנען-

וואו אין אַ ווינקעל, וועסט דו ווין אַ פֿאַרשיגער ..

איינער פֿון אונזערע קאָמעראַדען איז געפֿאלען אויף אַ המצאה.

— ס'איז קיין צווייפֿעל נישט, — האָט ער געזאָגט — אז דויער מיאוס'ער

שפּיאַן וועט אויסטראכטען אַלערליי געשיכטען. נו, ס'איז פֿאַרהאַן אַ מיטעל

צו וויסען די וואַהרהייט,

— דהיינו?

— גאַנץ איינפֿאַך. זאל איינער פֿון אונז זיך אַריבערכאַפען און מאַכען

אַ קלוינעם אָביסן ביי איהם אין דער וואַיאַנונג; איך בין זיכער, אז מען

וועט דאָרט געפֿינען אינטערעסאַנטע זאַכען.

דאָס איז געווען אַ גוטער איינפֿאַל.

מיראנדעז האָט איבערגעגעבען זיינע שליסלען איינעם פֿון אונזערע קא-

מעראַדען, וועלכער איז גלייך אַוועק מאַכען דעם „אָביסן“.

דערווייל האָבען מיר גענומען דעם שפּיאַן אויף'ן פֿעהרער

— פֿריהער פֿון אַלצרינג, — האָב איך איהם געפֿרעגט — ווי אזוי הייסט

איהר? מיראנדעז איז דאָך נישט אייער ריכטיגער נאָמען.

— ניין, — האָט ער געענטפֿערט — איך הייס רובליע.

— וואו זייט איהר געבוירען געוואָרען?

— אין שפּאַניען, מיינע עלטערן האָבען זיך זייט יאָהרען צוריק בע-

זעצט אין קאָריו.

— און וואָס פֿאַר אַ צוועק האָט איהר געהאַט, קומענדיג אונז אויס-

שפּיאַנירען?

— איך וועל עס אייך גלייך זאָגען, אזוי לאַנג ווי איך בין געווען אין שאַניען, האָב איך געארבייט מיט קוראַזש. כ'האָב פֿערדיגעט גענוג אויף צו לעבען, איך בין געווען אַ מאַשיניסט אין בילבאַק, אין אַ גרויסער פֿאַבריק.

— איהר האָט געדאַרפֿט בלייבען דאָרט.

— איך וואָלט אַזוי אַ געבליבען, נאָר...

— נאָר וואָס?

— ס'האָט מיר פֿאַסיראַ אַן אונגליק. מיין לינקע האַנד איז אַריינגעכאַפֿט

געוואָרען אין אַ מאַשין...

— אזוי, — האָב איך זיך אָבגערופֿען — דאָס איז אַליאָ נישט געקומען דורך די ענוים, וואָס מען האָט אייך כלומר'שט אָנגעטראָן אין די שפּאַנישע גע- פֿענגניסע? ...

— גיין...

— גיט צו, אַז איהר זייט אַן אונפֿערשעהטטער מענש.

— יאָ, — האָט מיראַנדעו געענטפֿערט — נאָר הערט מיך אויס, איך בעט

אייך, פֿעראורטהיילט מיך נישט, איידער איהר האָט מיך אויסגעהערט.

קראַנק, פֿערשטימען פֿון אַלעמען, וואָס האָב איך געזאָלט ווערן?

איבעראַל, וואו איך בין גור געקומען, האָט מען מיר געגעבען דעם וועג און מען האָט פֿאַר מיר געהאַט בלוז איין ענטפֿער: „דויע פֿאַבריק איז נישט קיין אינוואַלירען-הויז.“

אזוי האָב איך אַרומגעוואַנדערט אַ לאַנגע צייט.

איך בין געווען אין מאַדריד, אין סעווייאַ, דערנאָך אין באַרצעלאַנאַ,

אין טאַג איז דאָס געקומען אזוי ווייט, אַז איך האָב איינפֿאַך געהאַל-

טען ביי אויסגעהן פֿון הונגער. אָהן כוחות בין איך אַנדערגעפֿאַלען אין

גאַס. אַ פֿערבייגעהער האָט מיך אויפֿגעהויבען, מיר געגעבען עפעס צו

עסען און דערנאָך האָט ער מיך אַוועקגעפֿיהרט צו זיך אַהיים.

דויער מאַן איז געווען אַ פֿאַליציסט פֿון באַרצעלאַנאַ.

זעהענדיג אין וואָס פֿאַר אַ צושטאַנד איך געפֿין זיך, האָט ער מיר

געזאָגט:

— איהר קענט נישט בלייבען אזוי, איהר מוזט געפֿינען עפעס אַרבייט,

— כ'האָב גענוג געזוכט, — האָב איך געענטפֿערט, — נאָר איך האָב

נאָרנישט געקענט געפֿינען.

דער אונטעקאַנטער האָט זיך פֿערטראַכט אַ וויילע און דערנאָך האָט ער

זיך אָבגערופֿען:

— איך וואָלט אייך געקענט געבען בעשעפֿטיגונג, איך...

איך האָב געקוקט אויף איהם מיט בליקען, פֿול מיט דאַנקבאַרקייט.

— יאָ, — האָט ער צוגעלייגט — און די אַרבייט, וואָס איך וועל אייך

געבען צו טהאָן, איז נישט זעהר שווער, ס'איז גענוג צו זיין אַ בעקבאַכטער...

— ווענען וואָס האַנדעלט זיך עס? — האָב איך גע־רעגט.
— איך וועל עס אייך זאָגען שפעטער, — האָט ער געענטפֿערט.
צוויי וואָכען צייט בין איך געבליבען ביי איהם אין שטוב, און ער האָט
מיר געגעבען אַביסעל געלד אייך,
איך האָב נישט געקענט בלייבען כסדר ביי דיווען מאַן אויפֿן קארק, אין
אויף פֿריה-מאָרגען האָב איך זיך אָבגערוּפֿען צו איהם:
— איהר האָט מיר געזאָגט, אַז איהר קענט מיר פֿערשאַפֿען עפעס אַ
בעשעפֿטיגונג, איך וואָלט אייך געווען דאַנקבאַר, ווען איהר טהיט עס, אויב
ס'איז אייך נור מעגליך.
דאָן האָט ער מיר געזאָגט ווין נאָמען, ער האָט זיך גערופֿען גאַמעס.
— איך בין, — זאָגט ער — דער שעה פֿון דער געהיים-פּאָליציי, וועלכע
האָט די אויפֿגאַבע אַכטונג צו געבען אויף די אַנאַרכיסטען ..
איך בין זיך מודה, אַז איך בין געווען אַביסעל ערשטוויגט, נאָר איך
האָב זיך געטאַכט כלא ידע,
דער מאַן האָט מיר פֿאַרגעלייגט צו ווערן אַ שפיאָן.
פֿאַר דער ערשטער צייט האָט ער מיר פֿאַרגעשלאָגען 25 פעסעטאַס אַ
וואָך, נאָר ער האָט מיר פֿערשפּראַכען צו פֿעררפֿאלען מיין געהאַלט, אויב
איך „וועל טויגען פֿאַר איהם“ ...
דאָס האָט מיך צוגעצויגען.
וואָס האָב איך געקענט טהאָן?
אָבזאָגען? דאָס וואָלט געהייסען אָנפֿאַנגען פֿון דאָס ניי מיין לעבען אין
עלענד און נויטה, ווידער קען יעדע מיניט דעם טויט און די אויגען.
איך האָב אַלואָ אָנגענומען.
דאָס האָט זיך נאָמעס אָבגערוּפֿען צו מיר:
— אַט וואָס איהר וועט דאַרפֿען טהאָן, איהר זייט דאָך געווען אַן אַר-
בייטער, נישט וואָהר?
— יאָ.
— איך וועל אייך אַריינגעבען אין אַ פֿאַבריק; איך וועל זיך שוין ווי
עס איז אויסגלייכען מיט'ן פֿאַבריקאַנט,
— אָבער — האָב איך זיך אָבגערוּפֿען — מען וויל דאָך מיך אין ערגעץ
נישט צונעהמען, ווייל איך בין אַ קאַליקע.
— דאָס מאַכט נאָרנישט אויס, מען וועט איך אויסוועכן אַ לייכטע אַר-
בייט, קיים וועט איהר נור זיין אין פֿאַבריק, וועט איהר שליסען בעקאַנט-
שאַפֿט מיט די אַרבייטער און וועט זיך סטאַרען ווערן שטאַרק בעפֿריינדעט
מיט אַ טהייל פֿון זיי, וועמען איך וועל אייך אָנצייגען, דאָס זיינען פּאָלי-
טיקער ... געפֿעהרדיכע מענשען, איהר וועט מיר איבערגעבען וואָס זיי
זאָגען.
— וואָס? איהר קווינקעלט זיך? — האָט דער שעה פֿון דער געהיים-

פאליציי געזאגט, זעהנדיג, אז איך בין עזעס ניט שטארק צופרידען דער-
פין. — איהר האָט אַ בוירה ניט אָנצונעהמען מיין פֿאַרשלאַג.
נו, גלויבט מיר, אז ס'איז מיר געווען זעהר שווער זיך צו ענטשליסען.
איך האָב זיך געשעהמט מיט דער בעשעפֿטיגונג, וואָס ער האָט מיר פֿאַר-
געלייגט און איך בין תחילת געווען גרייט איהם אָבעוואַנען. נאָר די מורא
פֿאַר נייע לידען האָט מיך געטריבען אין איך בין געוואָרען אַ שפּיאַן...
— און אַהר האָט זיך גענומען אויסשפּיאַנירען אונזערע שפּאַנישע קא-
מעראַדען? — האָב איך זיך אָבגערופֿען צו מיראַנדע'ן.
— יאָ, — האָט ער געענטפֿערט.
— געדרינקט איהר כאָטש די נעמען פֿון די, וועלכע זיינען דורך איך
אַרעסטירט געוואָרען.
מיראַנדע האָט געשוויגען.
— רעדט, ענטפֿערט.
— יאָ, — האָט ער געזאָגט — איך געדרינק עטליכע נעמען.
אין ער האָט אויסגערעכענט די נעמען פֿאַבלאָ ריוועראַ, באָזע סאַנדאָס,
פעטראַ פעליגאָרדיאַ, ראַגאַנאַס און אַנדערע.
צווישען דינע חברים זיינען געווען דריי, סאַנדאָס, ריוועראַ און פעלי-
גאָרדיאַ, וועלכע זיינען פֿעראַורטהיילט געוואָרען צום טויט און הינגערביטעט
געוואָרען אין באַרצעלאָנאַ.
— אזוי, — האָב איך זיך אָבגערופֿען צו מיראַנדע'ן — דאָס האָט איהר
אלאָ גע'מסר'ט דינע אונגליקליכע?
— יאָ, — האָט ער מיט אַ האַלבען מויל אַרויסגערעדט.
— ווייסט איהר כאָטש, וואָס פֿאַר אַ נידערטעכטיגקייט איהר האָט
דערמיט בעגאַנגען?
— יאָ, — האָט ער געענטפֿערט — און איך בעדויער עס...
— ער וועט עפעס בעדויערן! — האָט אַ געשריי געטהאָן דער קאָמערעד
ב. — ווייס איך וואָס! אַזעלכע חברה-לויט בעדויערן גאַרנישט.
— אָבער פֿאַרוואָס זייט איהר ניט געבליבען אין שפּאַניען? — האָב איך
ווידער געפֿרעגט מיראַנדע'ן — ווער האָט איך צוגערעדט צו קימען אַהער
קיין פֿראַנקרייך?
דאָ איז דער שפּיאַן געוואָרען אַביסעל צוטומעלט.
— דינע בעשעפֿטיגונג איז מיר נמאס געוואָרען, — האָט ער ענדליך גע-
ענטפֿערט — איך האָב געוואַלט אַנטלויפֿען פֿון גאַמעס'ן, ווערן אַ פֿרייער
מענש, דערפֿאַר בין איך געקומען קיין פֿראַנקרייך.
— מען וואַלט עס אסור געקענט גלויבען אייף אייך...
— נאָר אין פֿראַנקרייך, — האָט מיראַנדע ווייטער געזאָגט — האָב איך
ניט געפֿינען קיין אַרבייט...
— אימער דערזעלבער פּוּמון! — האָט ב. געמורמעלט.

— יעדענשאלס, —האָב איך זיך אָבגערוֹפֿען — האָבען מיר אייך אויפֿ-
גענומען צווישען אינו, מיר האָבען אייך בעהאַנדעלט ווי אַ ברודער, ווען
איהר וואָלט געווען אויפֿריכטיג מיט אונז און איהר וואָלט אונז דערצעהלט
אייער פֿערגאַנגענהייט, וואָלט מען אייך אפשר מוחל געווען און אייך גע-
פֿונען אַרבייט...

— כ'האָב ניט געסמיינט אייך דערצעהלען ווער איך בין.
— אָנשטאָט דעם האָט איהר בעסער געזאָגט ליגען, זיך אָנגעבען
פֿאַר אַן אָפֿער פֿון דער שפּאַנישער פּאָליציי, איהר האָט אַרויסגענאַרט ביי
אונז אונזער צוטרוי אויף אַ געמיינעם אופֿן, אין ניט גענוג וואָס איהר האָט
אונז דערצעהלט ליגענס, האָט איהר אונז נאָך פֿעראַטען אייך...
— יאָ, —האָט ב. געזאָגט— דויע קאַנאַליע פֿעדריענט דעם טייט ווען
אַזאַ זאָך טרעפט אין איטאַליען אָדער שפּאַניען, וואָלט ער שוין טרוקען ניט
אָבגעשניטען...

אין דער רגע איז צוריקגעקומען דער קאַמעראַד, וועלכער איז געגאַנגען
מאַכען דעם „אָביסק" ביי מיראַנדעזין אין דער וואוינונג, מיטבריינגענדיג מיט
זיך אַ גאַנצען פּאַק מיט פּאַפירען.

ביים שיין פֿוילס לאָכס האָבען מיר דורכגעקוקט די קאַרעסאַנדענין פֿון
דעם שפּאַן, מיר האָבען דאָרט געזען בעריכטען, אין וועלכע ער האָט
געהאַלטען אין איין שלידערן מיט ליגענס, איינער גרעסער פֿון אַנדערן.
מיר, וואָס איך בין געווען, קען איך זאָגען, זיין בעשיצערין, מיר האָט
ער אָנגערופֿען „טיגריין", „בלוט דורשטיגע היה" און ער האָט איבערגעגעבען
אין מיין גאַנצען ווערטער, וועלכע איך האָב קיינמאַל ניט אַרויסגעבראַכט
פֿון מויל.

לויט זיינע בעריכטען, האָב איך בעשלאָסען צו הרג'ענען מעהרערע
בעריהמטע פּאָליצויסטען. ער האָט אויסגעקלעהרט אַ קאַנספּיראַציע וועלכע
איז ניט געשטויגען אין ניט געפֿלויגען, און פּונקט ווי מיר האָט ער אויך
בעהאַנדעלט די איבעריגע חברים אונזערע, אויף וועמען ער האָט דערצעהלט
אַלערליי לעכערליכע „מאָרד-געשיכטען".

ס'איז אינו נמאס וואס געוואָרען דורכצוקוקען דעם גאַנצען פּאַק מיט
מיסט ביוזין סוף, מיר האָבען איהם אַלואַ אָבגעגעבען צוריק צו מיראַנדעזין,
וועמען ב. האָט אַרויסגעטריבען פֿון הויז, איהם אָנברעכענדיג דערביי די
ביינער ווי געהעריג איז.

אַז ער איז אַוועק, האָבען מיר אָנגעשריבען אַ בריעף צו דעם שעף פֿון
דער אָבטהיילונג פֿון דער נעהיים-פּאָליציי, וועלכע גיט זיך אָב מיט די
אַנאַרכיסטען, מיר האָבען אַהם געלאָזט וויסען, אַז זיין שפּאַן רובליע איז
מיאוס אַרײַנגעפֿאַלען צו אונז אין די הענד, און איהם געבעטען, אַז אין
דער צוקונפֿט זאָל ער זעהן קריגען שפּאַנען, וואָס זיינען ניט אַזעלכע גרויסע
פּלודער-זעקן...

מען וואָלט געקענט גלויבען, אָו נאָך דיווער געשיכטע האָט דער שפיאָן רובליע אָדער מיראַנדעו, ווי ער האָט זיך גערופֿען, פֿערלאָרען זיין שטעלע אין דער געהיים-פּאָליציי. נאָר עס האָט זיך גאַרניש אָנגעהויבען. אַררבה, ער האָט נאָך געקראַגען אַ בעסערע שטעלע, ער איז געוואָרען אַ קאָמיסאַר פֿון דער געהיים פּאָליציי אין איינער פֿון די פּראָוויניציעלע שטערט, איינמאָל, ווען מיר זיינען געקומען אַהין אַבהאלטען אַ מיטינג, זיינען מיר ערשטויגט געוואָרען צו זעהן דעם ראָזיגען רובליע צווישען די פֿער-זאַמעלטע.

איינער פֿון די קאָמעראַדען איז צוגעקומען צו מיר און האָט מיר גע-זאָגט:

— אונזער אַלטער מירצנרעו געפֿינט זיך דאָ אין זאַאל און האַלט אונז נאָך אַלץ אין איין שפיאָנירען. אַשטייגער ווען מיר זאָלען איהם ביים אַרויס-געהן אָנגעהומען פֿאַר'ן קאַש און איהם אַריינוואַרפֿען אין קאַנאַל. איינמאָל, — האָב איך געענטפֿערט— איהר מוזט זיין דאַנקבאַר ריזען שפיאָן, ווייל ער איז אונז זעהר גייליך.

— ווי אזוי דען? — האָט דער קאָמעראַד געפֿרעגט.

— גאָר פֿשוט, מיר קענען איהם... אָו מיר דערוועהן איהם, ווייסען מיר מיט וועמען מיר האָבען צו טהאָן. ס'איז דאָך בעסער צו האָבען הינטער זיך אַ שפיאָן, וואָס מען קען.. אויף איאָן אופֿן היט מען זיך פֿאַר איהם, איך מוז אָבער צוגעבען, אָו מען האָט זיך גיט אומגעקוקט אויף מיינע ווערטער.

רובליע האָט ביים אַרויסגאַנג געקראַגען גוט אָנגעבראָכען די ביינער. און כ'לעבען, ער האָט עס כשר פֿעררייענט!

XVII

די פֿראַנצויזישע פּאָליציי ביי דער אַרבייט.

אונזערע פֿערוואַמלונגען זיינען ווייטער אָבגעהאַלטען געוואָרען, גיט קוקענדיג אויף די שפיאָנען פֿון דער פּאָליציי, וועלכע האָבען אונז פֿערבי-טערט דאָס לעבען.

מיר זיינען אַרומגעפֿאַהרען פֿון איין שטאָרט אין דער אַנדערער, די בעפֿצרקערונג האָט אונז איבעראַל אויפֿגענומען מיט ענטהוואַזאָמוס און מיר האָבען אומעטום געהאַט ערפֿאַלג.

איינמאָל, ווען איך בין געקומען אין דער שטאָרט טענט עטיען אָבהאַל-טען אַ פֿערוואַמלונג, האָט מיר דער פּאָליציי-פּרעפֿעקט געסטראַשעט, אָו אויב איך וועל האַלטען מיין רעדע, וועט ער מיך גלייך לאָזען אַרעסטירען. איך האָב גיט געפֿונען פֿאַר גייטיג צו ענטפֿערן דעם פּרעפֿעקט. נאָר די

פֿערזאמלונג האָב איך דאָך אָבגעהאַלטען און איך בין נישט אַרעסטירט גע-
וואָרען...

מעהר נישט, אָנשטאָט צו האַלטען מיין פֿאָרטראַג אין רעם זאַאל, וואָס
איז פֿון פֿריהער געווען בעזטימט, האָב איך פֿערזאַמעלט מייע קאַמעראַ-
דען אויפֿן פֿרייען פֿעלד, און דאָרט, ביים שיין פֿין פֿאַקעלן, האָבען מיר
צוויי שעה נאָכאַנאַנד דיסקוטירט וועגען אינוערע אידעען, אין דער צייט
וואָס די פֿאָליציי האָט בעוואַכט דעם אַרױנגאַנג אין זאַאל, וואו די פֿערזאַמ-
לונג איז אָבגעהאַלטען געוואָרען...

ווי מען זעהט, האָט מען אויגו אָנגעהויבען דערגעהן די יאָהרען. די
פֿאָליציי פֿון פֿאַריו אין פֿון דער פֿראַווינג האָט אינו נישט אָבגעלאָזט פֿין אויג,
יעדעס מאָל וואָס איך האָב געדאַרפֿט ערגעץ פֿאַהרען, בין איך געווען
זיכער, אַז איך האָב הינטער זיך צוויי געהיים פֿאָליציסטען, וועלכע געהען
מיר נאָך טריט ביי טריט.

אין טאָג האָט זיך מיר זאָנאַר געמאַכט אַ קאַמישע, פֿרעהליכע גע-
שיכטע, איך האָב גענומען דעם צוג צו פֿאַהרען קיין ברעטינג, וואו איך
האָב געדאַרפֿט האַלטען אַ פֿאָרטראַג צוויי שפּיאַנען זיינען מיט מיר אינאיי-
נעם אַרױן אין דעמועלכען וואָגאָן און זיי האָבען פֿערקניפּט אַ געשפרעך
וועגען אַטערליי גאַרזשע זאַכען, וואַהרשיינליך כדי צוצוציהן מיין ניגו-
ריגקייט.

וועלענדיג זעהן, ווי ווייט די דומהייט פֿון אַ שפּיאַן געהט, האָב איך
אָנטייל גענומען אין דעם געשפרעך, וועלכער איז, פֿערשטענס, זיך, סוף
כל סוף אַרױף אויף דער פֿאַרזיטיק.

דאָ בין איך געפֿאַלען אויף אַ המצאה :

אין דער צייט, וואָס זיי האָבען זיך גענומען אַספּערן מבח פֿערשיעדענע
סאַציאַלע פֿראַגען, האָב איך זיך געמאַכט נישט וויסענדיג, אָקראַט ווי דאָס
וואָלט מיך גאַרנישט אָנגענאַנגען.

— דאָס אינטערעסירט אייך אַלזאָ גאַרנישט? — האָט מיר אַ פֿרעג גע-
טהאָן איינער פֿון די שפּיאַנען.

— לחלוטין נישט, — האָב איך געענטפֿערט.

— וואָס הייסט? גראַד איהר, מעהר ווי יעדער אַנדערער, דאַרפֿט דאָך
וויסען אַלעס וועגען אָט דעם סאָרט זאַכען.

— איך פֿערשטעה אייך נישט.

דער שפּיאַן האָט זיך פֿערטראַכט אַ ווילע,
אין עטליכע סעקונדען אַרום רופּש ער זיך אָב :

— וואָס זשע, איהר מאַכט הױזק פֿון אונז?

— איך?

— יאָ, איהר,

— אסור, אויב איך ווייס וואָס איהר מיינט...

דאָ האָט זיך דער אַנדערער שפּיאָן אַרײַנגעמישט.
— הערט אױס, — מאַכט ער — וואָס טױג דער שפּאַס? אײַהר זײט דאָך
לואיווע מישעל.

איך האָב אַרױסגעשפּאַסען מיט אַ געלעכטער.
— איך? — האָב איך אַ געשרײ געטהאָן — אָבער ס'הױבט זיך נאָר
ניט אָן. רק מען נעהמט מיך אָן פֿאַר דער דאָזיגער רעוואָלוציאָנערקע אױן
איך זאָג אייך דעם אמת, ס'איז נאָרנישט אַווי אָנגענעהם... אַנומאָלט, אױן
רעכטען מיטען פֿאַרױ, האָבען מיך צוויי העררען אָנגעשטעלט. זײ האָבען ניט
אַנדערש געוואָלט נאָר אז איך בין לואיווע מישעל... אָט נאָר וואָס, אױף'ן
וואַקאַל, זײנען מיר מענשען נאָכגעגאַנגען און האָבען געשריען: „עס לעבע
די רעוואָלוציאָן!“ קױם מיט צרות אױ מיר געלונגען זײ געבען צו פֿער-
שטעהן, אז זײ האָבען אַ טעות, איבעריגענס, לואיווע מישעל אױ אָנגעקומען
און מען האָט מיך ענדליך צורױה געלאָזט... כ'האָב געהאַט אַ געלענעהײט
צו בעטראַכטען די דאָזיגע פֿרױ, ס'איז אמת, אז זי האָט אַביסעל עהנליכקײט
אין מיר, נאָר איך מױן, אז זי איז אַסך עלטער פֿון מיר... וואָס זשע, אײהר;
הײסט עס, נעהמט מיך אױך אָן פֿאַר דער דאָזיגער עקעלהאַפּטער אונטער-
צינדערין?...

די שפּיאָנען זײנען געבליבען זיצען צוטומעלמע, זײ האָבען זיך איבער-
געוואַרפֿען מיט זײערע בליקען, ניט וויסענדיג וואָס צו זאָגען.
ענדליך האָט זיך אײנער פֿון זײ אָנגערופֿען:

— וואָס זשע, ס'איז טאַקי אמת דאָס, וואָס אײהר דערזעהלט אונז דאָ?
— וואָס פֿאַר אַן אורזאַכע האָב איך דען אײך צו דערזעהלען ליגען?
— און לואיווע מישעל? זי איז דאָך פֿונדעסטוועגען דאָ אין דעם צוג?
— נײן, זי איז געבליבען אױף'ן וואַקאַל, זי האָט, ווײזט אױס, געוואַרט
אױף אױמיצען און זי וועט מן הסתם פֿאַהרען מיט'ן צווייטען צוג...
די צוויי אײדראַטישע שפּיאָנען זײנען אַרונטער בײ דער נעכסטער סטאַ-
ציאָן, און ווער ווײסט ווי לאַנג זײ האָבען דאָרט געוואַרט אױף לואיווע
מישעל?...

איך האָב שטאַרק הנאה געהאַט פֿון דעם שפּיצעל, וואָס איך האָב אָב-
געטהאָן די געהײם-פּאָליציסטען.

אַ צווייטען מאל האָב איך זײ אָנגעגאַרט אױף אַן אַנדער אומפֿן.
דאָס איז געווען אין סאַן דעני. די קאַמעראַדען האָבען אַראַנזשירט אַ
פֿערוואַמלונג, און די פּאָליצײ האָט געקראָגען אַ בעפֿעהל מיך צו אַרעסטירען
בײם אַרײַנגאַנג פֿון זאַל.

דאָס איז, דעם אמת זאָגענדיג, ניט געווען קײן אַרעסט, דער פּלאַן איז
בלױז געווען מיך אָבצופֿיהרען אין פּאָליצײ-סטאַציאָן און מיך פֿערהאַלטען
דאָרט בײ האַלבע נאַכט, כּדי איך זאָל ניט קענען האַלטען מײן רעדע.
דורך אַ פּאָליצײ-מאַן, וועלכער איז געווען בעפֿרײנדעט מיט אונז, האָ-

בען מיר זיך דערוואוסט זועגען דיוען פלאן. איך בין אלוף געקומען צו דער פֿערוואַמלונג, אָנגעהאָן אין אַ ברייטען מענערשען הוט. איבער די אַקסלען האָב איך זיך אַרויפֿגעוואָרפֿען אַ לאַנגען שפּאַנישען מאַנטעל... אויף אַזאַן אופֿן, פֿערשטעלטערהייט, בין איך לייכט דורכגעגאַנגען אַלס מאַן; קיינער האָט מיך נישט אָבגעשטעלט.

און אין דער צייט, וואָס די פֿליסיגע פּאָליצייסטען זיינען געשטאַנען ביים טהיר און געהאַלטען אין איין וואַרטען, איך זאָל קומען, האָב איך גערעדט איבערווייניג אין זאַאל...

שפּעטער האָב איך זיך דערוואוסט, אַז די פּאָליציי אין סאַן דעני איז שטאַרק אויסגערעדט געוואָרען דערפֿאַר, וואָס זי האָט נישט ריכטיג אויס-געפֿיהרט דעם בעפֿעהל, וואָס זי האָט געהאַט. צוויי חברה-לייט האָבען זאָגאַר דורך דעם פֿערלאָרען זייערע שטעלעס.

נאָר מען איז קיינמאַל נישט דערגאַנגען, ווי אַזוי מיר האָט זיך איינגע-געבען אַריינצוקומען אין זאַאל, וואו ס'איז אָבגעהאַלטען געוואָרען די פֿער-זאַמלונג.

ס'האַט קיין סך נישט געפֿעהלט, מען זאָל אַרויסלאָזען אויף מיר אַ קלאַנג, אַז איך בין אַ כּשוף-מאַכערין...

אין יענער צייט האָב איך געהאַט נאָך אַ פּראָצעס. אינאיינעם מיט זשול געד, לאַפֿאַרג און סוויני בין איך אָנגעקלאַגט געוואָרען פֿאַר „אויפֿרייצען צו מאָרד“. מען האָט מיך נישט אַרעסטירט, נאָר מיר איינפֿאַך צוגעשיקט אַ פּאַפּיר, אין וועלכען איך בין אויפֿגעפֿאָדערט געוואָרען זיך צו שטעלען פֿאַר דעם געריכט פֿון דער סעיין.

אַלס מיין פֿערברעכען איז אָנגעגעבען געוואָרען, אַז איך האָב אויף אַ פֿערוואַמלונג צווישען אַנדערעס געזאָגט פּאָלגענדע ווערטער: „מען מוז זיך בעפֿרייען פֿון די מערדער; דיוע לייט, וועלכע רעגירען איבער אונז, זיינען גנבים און מערדער.“

דער געריכטס-זאַאל איז געווען פֿול מיט פֿריינדע און פֿיינדע, און אַזוי זיי מען האָט מורא געהאַט פֿאַר אַ מאַניפֿעסטאַציע, איז די פּאָליציי געווען פֿערטראַטען אין איהר פֿולער מאַכט.

ענדליך זיינען אַריינגעקומען די ריכטער און די זיצונג האָט זיך אָנגע-הויבען.

— איז דאָס אמת, — האָט מיך דער פֿאַרויצענדער געפֿרעגט, — אַז אויף אַ פֿערוואַמלונג, וועלכע איז אָבגעהאַלטען געוואָרען אין שאַטאָ ד'אָ צו גונ-סטען פֿון די אַרבייטער פֿון דעקאַווויל, האָט איהר בעלידיגט די רעגירונג און אויפֿגערייצט צום אויפֿשטאַנד?

— איך האָב קיינמאַל נישט פֿערלייקענט מיינע טהאַטען, — האָב איך געענטפֿערט, — יא, איך האָב געזאָגט, אַז אונזערע רעגירער זיינען מערדער... כ'האַב עס געזאָגט, און איך זאָג עס איצט נאָך אַמאָל.

דער פֿאַרויצענדער האָט זיך אַ הויב געמאַן פֿון שטוהל און מיט אַ געשריי געזאָגט:

— איהר אָנערקענט אַלואָ פֿאַר ריכטיג אַלעס, אין וואָס איהר ווערט בעשולדיגט?

— לאָמיר אַפֿריהער הערען, וואָס מיינע אָנקלעגער האָבען צו זאָגען, הערר פֿאַרויצענדער. אפשר גיט מען איבער אין מיין נאָמען זאָכען, וועלכע איך האָב גיט געזאָגט.

— מיר וועלען הערען די עדות.
דער ערשטער עדות איז געווען אַ געוויסער וועראָן, אַ פֿאַליצוי קאָ-מיסאַר.

— אויף דעם בעפֿעהל פֿון דעם פֿאַליצוי-פרעפֿעקט, — זאָגט ער — בין איך געגאַנגען אויף דער פֿערזאַמלינג פֿון שאַטאָ ד'אַ, לואיווע מישעל האָט צווערשט גערעדט פֿון טאָנקין און פֿון טונים. זי האָט געזאָגט, אַז אונזער געלד ווערט בענוצט אויף צו פֿערגיסען בלוט... זי האָט געזאָגט: מיר זיינען...

דאָ האָט זיך דער עדות אָבגעשטעלט זוכען די וויטערדיגע ווערטער מיינע.

— כ'האָב געזאָגט: מיר זיינען אין אַ צושטאַנד פֿון האַלו שניידעריי, — האָב איך איהם דערמאָנט.

— אַט דאָס איז דאָס, — האָט זיך דער עדות אָבגערופֿען. — יאָ, דאָס זיינען די ריכטיגע ווערטער. ריידענדיג פֿון אונזערע מיניסטאַרען, האָט לואיווע מי שעל געזאָגט...

— אַט די לייט זיינען מערדער! — האָב איך איהם ווידער אַרויס-געהאַלפֿען.

דער פֿאַרויצענדער האָט זיך אומגעדרעהט צו מיר.

— זיינען די דאָזיגע ווערטער ריכטיג? — האָט ער מיך געפֿרעגט.

— פֿאַלשמענדיג ריכטיג, — האָב איך געענטפֿערט.

— וואָס האָט איהר נאָך צוצוגעבען?

— גאָרנישט.

דערנאָך רעדט דער אַדוואָקאַט, אַ האַלבע שעה געדויערט זיין רעדע און דאָס איז אויך געווען צופֿיעל, ווייל ער האָט גאָרנישט געזאָגט...

אַז ער האָט געענדיגט, האָט מען מיר געגעבען דאָס וואָרט, ווייל איך האָב געקראָגען די ערלויבעניש זיך אַליין צו פֿערטהיידדיגען.

איך בעוווּי קורס כל די אונגערעכטיגקייט, וואָס הערשט אין דער גע-זערשאַפט, און איך ערקלעהר, אַז איך קעמפֿן פֿאַר אַ בעסערער מענשהייט,

אַז איך וויל גאַנץ איינפֿאַך דאָס גליק פֿון פֿאַלק.

און איך ענדיג מיט די ווערטער:

— אַט דער אַרבייט האָב איך אָבגעגעבען מיין לעבען, צו וואָס נוצט

די אַנקלאַגע געגען מיר? אָז איהר וועט מיך שוין פֿעראורטהיילען, וועט עס דען ענדערן מיין איבערצייגונג?

די דזשורי איז אַרײַן אין אַ בעזונדער צימער, זיך מיטש זײַן, און אין פֿינף און צוואַנציג מינוט אַרום איז זי אַרויסגעקומען מיט אַן אורטהייל פֿון „שולדיג“ נאָר מיט מילדע אומשטענדען.

דאָ גערײַכט האָט מיך אַלואַ פֿעראורטהיילט צו פֿיער מאָנאַט געפֿענגניס און הונדערט פֿראַנק געלד-שטראַף, דויעלכע שטראַף וואָס איך האָט גע-קראָגען סױני, געד און לאַפֿאַרג זײַנען פֿעראורטהיילט געוואָרען צו זעקס מאָנאַט געפֿענגניס און הונדערט פֿראַנק געלד-שטראַף.

ניט קוקענדיג אויף די פֿערשידענע שטראַפֿען, וועלכע מען האָט אויף מיר אַרויפֿגעלייגט, האָב איך פֿונדעסטוועגען פֿאַרטגעזעצט מייע פֿעראומ-לונגען ווי געווענהליך.

אין יענער צײַט האָט מען פֿיעל גערעדט פֿון די רעוואָלוציאָנערן סױוואַקט און בערעזאַווסקי, צװײ אַפֿפֿער פֿון דער אונבאַרימהערציגער יוסטיץ.

מיר האָבען אָרגאַניזירט פֿראַטעסט-מיטינגען איבעראַל, די פֿאַליצײ האָט אונז פֿערפֿאַלגט אויף שריט און טריט, די רעגירונג האָט געגעבען אַ בע-פֿעהל, אַז מען זאָל ניט לאָזען אויסריידען קײַן אײַן וואָרט פֿון מיטלייד צו גונסטען פֿון סױוואַקט און בערעזאַווסקי.

נאָר ניט קוקענדיג אויף דײַע אַלע בעפֿעהלען און אויף די שמרײַנגע מאַסערעגלען פֿון דער פֿאַליצײ, האָבען מיר פֿונדעסטוועגען אָנגעפֿיהרט אַ זעהר ענערגישע פֿראַטעסט בעוועגונג.

יעדען אָווענד איז אָבגעהאַלטען געוואָרען אַ פֿערוואַמלונג, נאָכדעם ווי מיר האָבען געהאַט בײַז הונדערט און פֿיפֿציג מיטינגען אין פֿאַרײַ, האָבען מיר זיך אַרויסגעלאָזט אין דער פֿראָווינץ.

ווי מען ווויסט, איז סױוואַקט פֿערמישפט געוואָרען צום טױט, אין מען האָט מורא געהאַט, מען זאָל ניט מאַכען קורץ די געשיכטע און איהם הינ-ריכטען.

נאָר די פֿראַטעסט בעוועגונג אונזערע האָט געהאַט איהר ווירקונג : סױוואַקט'ס טױט-שטראַף איז פֿערביטען געוואָרען אויף אײַביגע קאַטאַרגע.

דאָן האָט זיך אָנגעהויבען אַ ביטערע צײַט פֿאַר מיר, מען האָט מיך אַרומגעיאָגט אַזױ ווי אַ ווילדע חיה. אין די אײַלסטרידטע צײַטונגען האָט מען מיך פֿאַרגעשטעלט אין די לעכערליכסטע קאַריקאַטורען. אַט האָב איך געהאַלטען אין דער האַנד אַ ברענענדיג שטיק האָלץ, מיט וועלכען איך האָב זיך געסטאַרעט אונטערצײנדיען די גאַנצע וועלט, און אַט בין איך געווען בעוואַפֿענט מיט אַ בלוטיגען מעסער, וואָס איך האָב נאָר וואָס גע-האַט אַרײַנגעשטאַכען אין דעם האַרצען פֿון אַן אַלטער פֿרוי — די געוועל-שאַפֿט.

אין יענער צײַט איז דאָס ערשיענען דער גרויסער מאַניפֿעסט פֿון די אַנאַרכיסטען, פֿאַר וועלכען מען האָט מיך אַזױפֿיעל פֿערפֿאַלגט.

דיוער מאַניפֿעסט איז געווען אונטערשריבען פֿון קראַפֿאָסקין, גאָטהע, באַרראַ און דריי און פֿערציג אַנדערע קאָמעראַדען, צווישען וועלכע איך האָב זיך אויך געפֿונען.

פֿון יענעם טאָג אָן האָב איך צוגעקראָגען אַ נייעם נאָמען צו די פֿעלע, וועלכע איך האָב שוין געהאַט.

מען האָט מיך גערופֿען : לואיווע מישעל די אַנאַרכיסטקע.

און די גוטע ברושוראַס האָבען גענימען ציטערן אימת מות פֿאַר מיר, ביז דאָן בין איך בלויז געווען אַן אונטערצינדערין, איצט בין איך גע-וואָרען אַן אַנאַרכיסטין, און די רעגירונג האָט געפֿונען פֿאַר נייטיג מיך איצט שטאַרקער צו בעוואַכען ווי פֿריהער, מען האָט אויף מיר אָנגעשקוט אַ שפּיאָן, וועלכער איז מיר גאָר פשוט נאָכגעגאַנגען טריט ביי טריט, ער האָט מיך נישט אָבערלאָזט אויף קיין איין מינוט.

דיווע שטענדיגע שפּיאָנעריי איז מיר שטאַרק נישט געפֿעלען. איך האָב קיינמאָל נישט לועב געהאַט די פֿאַליצי-לייט, זאָגאַר פֿון ווייטען, בפרט נאָך אזוי גאָהענט ווי די געהיים פֿאַרליציסטען האָבען זיך אַזונד געהאַלטען פֿון מיר.

איך האָב אַלואַ געמוזט זוכען אַ מישעל ווי אזוי פטור צו ווערן דער-פֿון. מיינע קאָמעראַדען זיינען מיר געקומען צו הילף, מיר האָבען אָבגע-מאַכט, אַז ווען איך וועל אַרויסגעהן אין גאַס און דער שפּיאָן וועט מיר געהמען נאָכגעהן, זאָלען עטליכע פֿון מיינע פֿריינד איהם פֿערהאַלטען, און ווען זיי ווערען זעהן, אַז איך בין ווייט אוועק, זאָלען זיי איהם אָבלאָזען. אזוי האָט מען געטהאָן עטליכע מאָל, ס'איז אַלואַ פֿאַר די שפּיאָנען געוואָ-רען אונמעגליך נאָכצוגעהן נאָך מיר און וויסען וואָס איך טהו.

פֿערשטעהט זיך, אַז זיי האָבען דערפֿאַר געהאַט אַ פסק פֿון זייערע עלצטע, און זיי האָבען געמוזט דערצעהלען וואָס עס קומט פֿאַר מיט זיי יעדען טאָג.

דאָן איז די פֿאַליצי געפֿאַלען אויף אַ המצאה : מען האָט אָנגעשטעלט פֿרויען, וועלכע זאָלען מיך שפּיאָנירען.

דאָס איז געווען אַן אַריגינעלער איינפֿאַל ; פֿאַר אַ פֿרוי היט מען זיך נישט אַזוי.

נאָר איך האָב פֿין תמיד אָן געהאַט אָפֿענע אויגען און איך האָב גלייך בעמערקט, אַז אַ פֿרוי געהט מיר שטענדיג נאָך. נישט אימער דיוועלבע, פֿער-שטעהט זיך. אַמאָל איז דאָס געווען אַ דאַמע, עלעגאַנט געקליידעט, אַמאָל אַ פֿרוי פֿין פֿאַלק אָדער גאָר אַ גאַסען מיידעל...

אָבער ס'איז מיר גרינגער געווען פטור צו ווערן פֿון דיווען סאָרט שפּיאָ-נעריי. אָפֿטמאָל, ווען מיינע פֿערפֿאַלגערינען האָבען זיך גאַרנישט געריכט דערויף, פֿלעג איך זיך אומדרעהען מיט'ן פנים צו זיי און איך פֿלעג מיט זיי פֿערבינדען אַ געשפרעך, און כמעט יעדעס מאָל האָבען זיי זיך מודה געווען, אַז זיי זיינען אָנגעדונגען געוואָרען מיך צו שפּיאָנירען.

די פאליציי האָט זיי געצאָהלט פֿאַר זייער מיאוס'ער אַרבייט דריי פֿראַנק אַ מאַג.
איך האָב זיי געגעבען פֿינף פֿראַנק און זיי האָבען מיר געלאָזט צו-
פֿרידען...

פֿיעלע קאָמערעדען, וועלכע זיינען אויסגעוויזען געוואָרען פֿון זייערע
לענדער, האָבען אָנגעהויבען קומען קיין פֿאַריו.
זיי האָבען אימער געהערט זאָגען, אז פֿראַנקרייך איז אַ לאַנד פֿון
פֿרייהייט און זיי זיינען געווען זיכער, אז זיי וועלען דאָ קענען רעכען רוהיג.
אַבער זיי האָבען גלייך דערוועהן, וואָס פֿאַר אַ טעות זיי האָבען גע-
האַט.

ס'האָט ניט געדויערט לאַנג און זיי האָבען בעגריפֿען, אז פֿאַריו איז
ניט זיכערער פֿאַר זיי איידער פעטערבורג, וויען, רוים אָדער מאַדריד.
די לאַגע פֿון די אויסלענדישע אַנאַרכיסטען איז געווען בעזונדערס
געפֿעהרליך.

פֿאַר די קלענסטע קרייניגקייט פֿלעגט מען זיי אַרעסטירען און זיי אַרויס-
שיקען פֿון לאַנד גאָר אָהן אַ שום פֿראַצעס.

און די פֿאליציי האָט זיך ניט אָבגעשמעלט פֿאַר קיין נידעריגען מיטעל
צו קאָמפּראָמיטירען אַן אַנאַרכיסט.
אַלס ביישפּיעל וויל איך דאָ בריינגען אַ פֿאַל וואָס האָט געטראָפֿען
אין יענער צייט מיט אַן איטאַליענישען גענאָסע מאַנסיני.

איינמאָל האָט מען איהם אַרעסטירט און בעשולדיגט אַלס גנב.
מאַנסיני האָט ענערגיש פֿראַטעסטירט געגען דער בעשולדיגונג, האָט
מען אַרויסגעשמעלט אַן אונפֿערשעהמטען מאַן, וועלכער האָט איהם אין די
אויגען בעהויפטעט, אז מאַנסיני האָט איהם אַרויסגע'גנב'עט דעם זייגער
פֿון קעשענע.

דער איטאַליענישער גענאָמע האָט געפרוואוּט זיך פֿערטשיידניגען,
נאָר דער אונטערזוכונגס ריכטער האָט איהם אפילו קיין צייט ניט געגעבען
דערצו.

— ס'איז שוין רעכט, — האָט ער געזאָגט. — מען וויל אייך אָבפֿיהרען
ביו דער גרענעץ...

מאַנסיני האָט פֿערראַנגט, מען זאָל איהם שטעלען צום געריכט, נאָר
מען האָט עס איהם ענטוואָגט.
דער אַרעמער יונג האָט געהאַט גאַנץ ערנסטע אורזאָכען צו בלייבען
אין פֿראַנקרייך.

די איטאַליענישע, בעלגישע און דייטשע פֿאליציען האָבען איהם גע-
זוכט.

די פֿראַנצויזישע פֿאליציי האָט בעשלאָסען איהם אָבצופֿיהרען ביו דער
איטאַליענישער גרענעץ.

דאָס האָט געהייסען איינפֿאַך איהם אַרײַנוואַרפֿען צום וואָלף אין די לאַפּעס...

מיר האָבען בעשלאָסען איהם צו ראַטעווען, אויף אַ געהײמען מיטינג, וואָס מיר האָבען אָבגעהאלטען אין דעם „פֿאַברג סענט אַנטוואַן“ אין געבליבען, אַז אַ דרייסיג גענאָסען זאָלען זיך פֿערוואַלען אויף'ן וואַקזאַל, בעת מען וועט ברײַנגען מאַנסיניץ און דאָרט זאָל מען איהם אָבשלאָגען פֿון דער פּאָליצײ.

אויף מאָרגען זײַנען מיר געווען אַרום דעם ליאַנער וואַקזאַל און גע-וואָרט אויף דעם וואַגען, וואָס האָט געזאָלט ברײַנגען מאַנסיניץ.

אַבער מיר האָבען אומזיסט געוואָרט, ענדליך האָט אונז אַ קאַמעראַד, וועלכער איז געווען בעקאַנט מיט אײ-ניגע אָנגעשטעלטע פֿון דער אייזענבאַהן, געלאָזט וויסען, אַז די פּאָליצײ האָט בעשלאָסען אָבצופֿיהרען מאַנסיניץ צו דער געכסטער סטאַציאָן און איהם אַרײַנגעציען דאָרט אין דעם צוג, וואָס וועט אָנקומען פֿון פּאַריז. מיר האָבען גלייך גענומען עטליכע וועגען און מיר זײַנען אָנגעקומען אַהין בעצײטענס.

די געשיכטע איז אונז אָנגעקומען גאַנץ לײכט, מאַנסיניץ איז געקומען בלויז מיט צוויי פּאָליצײסטען, און אין אײן אייזענבליק האָבען מיר איהם בעפֿרייט און איהם בעהאַלטען אין אַ זיכערן אָרט.

נאָר ווייט איהר ווי די צײַטונגען האָבען איבערגעגעבען דייע פּאַסי-רונג? זיי האָבען דערפֿון געמאַכט אַן אמת'ע רויב-געשיכטע. זיי האָבען דערצעהלט, אַז אַ באַנדע פֿון אַנאַרכיסטען, בעוואַפֿענט מיט רעוואָלוציען, מיט מעסערס און מיט שטייגער זײַנען בעפֿאַלען די אייזענבאַהן סטאַציאָן און געמאַכט אַ פֿערווך אויסצופֿלינדערן די קאַסע... צוריקגעשטויסען פֿון די זשאַנדאַרמען, האָבען זיי געפרואוּט אַרונטעררייסען עטליכע רעליסען, גראַד אין דער צײַט, וואָס אַ צוג האָט געדאַרפֿט אָנקומען... אַ גליק וואָס די אייזענבאַהן-אַרבייטער האָבען עס פֿערבאַפט אין צײַט... און נאָך אַזעלכע מאָרד-געשיכטען.

פֿערשטעהט זיך, אַז זיי האָבען דערבײַ גע'מוסר'ט די רעגירונג, וואָס זי נעהמט צו ווייניג מאַסרעגלען געגען די געפֿעהרליכע אַנאַרכיסטען.

און דאָס האָט כמעט די גאַנצע פרעסע געטהאָן, אָהן אַ שום אײס-נאַהמע.

כדי צו וואַרפֿען נאָך אַ גרעסערן שרעק אויף דער בעפֿעלקערונג, האָ-בען די שײַנען געלאָזט עקספּלאָדירען עטליכע לעכערליכע באַמבעס בײַ די טהירען פֿון אייניגע ריכטער, דאָס איז פֿון תּמיד אָן געווען די אַרבייט פֿון די רעגירונגען אין זײער קאַמפּף געגען דער אַנאַרכיע. פֿון די פּוּלצײג באַמבעס, וואָס זײַנען עקספּלאָדירט געוואָרען אין פּאַריז אין יענער צײַט,

זייגען געוויס מעהר ווי העלפֿט אוועקגעלייגט געוואָרען פֿון געהיים-פּאָלי-
ציסטען.

ווי מען זעהט, האָט מען אונו דאָן געמאַכט איינפֿאַך אונמעגליך זיך
צו בקוועגען. מיר האָבען בעשלאָסען אָבצואוואַרטען ביז וואַנען דער שמוּרם
וועט זיך אַביסעל איינשטילען און ביסלאַכווייז זיינען מיר זיך צופֿאַהרען אין
אויסלאַנד, אום דאָרט צו פֿערשפּרייטען אונזערע אידעען.

נאָך אייניגע לאַנגע פּראָפּאָגאַנדא טורען, וואָס איך האָב געמאַכט
איבער בעלגיען און שאַניען, בין איך אוועק קיין ענגלאַנד.

— ענגלאַנד — האָבען מיר מיינע פֿריינד געזאָגט — איז אַ לאַנד פֿון
פֿרייהייט, און איהר וועט זיך דאָרט פֿיהלען גוט.

בענגלייטעט פֿון מיין טרייער פֿריינדן שאַרלאַט, בין איך אין אַ שעה-
נעם פֿריה-מאָרגען אָנגעקומען קיין דאָווער.

איך האָב געהאַט בדעה צו בלייבען בלויז עטליכע מאָנאַטען אין ענ-
גלאַנד.

אונזער פּאַרטיי האָט נייטיג געהאַט זיך צו אָרגאַניזירען, אָנקלויבען
פֿרישע כוחות, אין איך האָב גערעכענט, אז אין לאַנדאָן וועט מיר זיין בע-
סער ווי איבעראַל צו אַרבייטען מיט די קאַמעראַדען פֿאַר דער פֿערשפּרייטונג
פֿון דער גרויסער, ערהאַבענער אידעע, וועלכע איז אימער געווען דער
אידעאַל פֿון מיין לעבען.

ענדע פֿון דריטען טהייל.

פיערמער מהייל.

אין ענגלאנד.

I

דער ערשמער איינדרוק.

אָנגעקומען קיין לאַנדאָן בין איך מיט אַ געזיהל פֿון נייגיריגקייט, פֿער-
מישט מיט פֿורכט.

דיזע אונגעהייער גרויסע שטאָרט, וואָס איז כמעט שמענדיג פֿערצויגען
מיט אַ טומאָן, האָט אין זיך עטוואָס אומעטיגעס און גרויסאַרטיגעס אין איין
און דערוועלבער צייט.

אין די גאסען זעהט מען די מענשען, ווי זיי געהען און קומען, פֿער-
שמייט און פֿערטהאָן אין זייערע געשעפֿטען.

דאָס איז אַ שטילע טהעטיגקייט.

וואָרים דער ענגלענדער האָט אין זיך דיזע אייגענשאַפֿט: ער קאָכט זיך

ניט.

פֿון דעם דאָזיגען מענשליכען שטראָם, וואָס געהט אַרויף און אַראָב,
הערט זיך כמעט קיין איין שטימע ניט.

בלויז די מענשען-טריט אויף די טראַטואַרען און דער גערויש פֿון די
וועגען און די אַפֿגלייטען שלאָגען איבער די שטילקייט.

די פּאָליסלייט, מיט ערנסטע, האַלב ברוגזדיגע פֿנים'ער שמעהען און
קוקען אויף דיזער אונאויפֿהערליכער בעוועגונג.

פֿון צייט צו צייט זעהט מען, ווי זיי נעהמען אָן פֿאַר דער האַנד אָן
אַלמען מאַן אָדער אַ קינד און העלפֿען זיי אַריבערגעהן פֿון איין טראַטואַר
אויף'ן אַנדערן.

דאָס זיינען ניט אונזערע פֿראַנצויזישע פּאָליציי־לייט, אין ענגלאַנד שפּיע-
לען די פּאָליסלייט ניט די ראַלע פֿון סאַלדאַטען ווי ביי אונז.

מען בעדאַרף זעהן ווי אַן ענגלישער פּאָליסמאַן פֿיהרט אויס זיין אַמט
אין גאַס און עס פֿערגלייכען מיט דעם אַמט פֿון אַ פּראַנצויזישען „סערזשאַן
דע וויל“.

וואָס פֿאַר אַן אונטערשיעד!

ענגלאַנד איז דאָך דאָס לאַנד פֿון פֿרייהייט, קוים שמערט מען ניט דעם
צווייטען, קוים פֿעראורזאַכט מען ניט קיין סקאַנדאַלען, איז מען דאָ כמעט
פֿריי צו טהאָן דאָס. וואָס מען וויל.

דאָס איז געווען דער טרשטער איינדרוק מיינער, באַלד ווי איך בין
אַנגעקומען קיין לאַנדאָן.

איך האָב זיך בעזעצט אין זייער-לאַנדאָן, אין איסט דאָליש, איך האָב דאָרט געפֿונען אַ קליין הייזעל, וואו איך האָב אַריינגעצויגען צוזאַמען מיט מיין גוטער שאַרלאַט וואַוועל, איהר ברודער אין איהר פֿאַטער. די ערשטע צייט האָב איך אַביסעל געליטען פֿין מיר שחורה. איך בין אַנגעקומען פֿונקט אין דער שלעכטער צייט, ווען מען זעהט זעהר זעלטען די זונן אין לאַנדאָן.

דריי חדשים נאָכאַנאַנד האָט-ניט אויפֿגעהערט צו רעגענען. די גאַסען אַרום מיין הויז זיינען איינפֿאַך פֿערוואַנדעלט געוואָרען אין אמת'ע טייכען.

ס'האָט אויסגעזעהן עפעס אַזוי ווי איך וועל נאָך מיט דער צייט דאָר-פֿען האָבען אַ שיף אַרויסצוגעהן פֿון שטוב. גליקליכער־ווייזע בין איך פֿון אימער אָן ניט געווען קיין גרויסע זיעב-האַבערין פֿון אויספֿלוגען.

מען קען מיך פֿערשפֿאַרען אין שטוב; קוים האָב איך נור ביכער צו ליינען, לאַנגווייל איך זיך שוין ניט.

די ערשטע צייט בין איך זעהר ווייניג אַרויסגעגאַנגען פֿון הייז, ער-שטענס, צוליבע דעם נעבעל און דעם רעגען, און צווייטענס, ווייל איך בין געווען פֿרעמד אין דער גרויסער שטאָרט. דאָס נייע ענגלישע לעבען איז פֿאַר מיר געווען אַ צו גרויסע ענדערונג אין איך האָב זיך געפֿונען גאָר ניט היימליך אין די געדיכטע גאַסען פֿון לאַנדאָן.

נאָר ביסלאַכטווייז האָב איך זיך צוגעוואוינט צו לאַנדאָן און צו דעם ענגלישען לעבען.

ס'איז פֿאַר מיר געווען אַן אמת'ער קוואַל פֿון גייסטיגען פֿערגיגען.

יעדען טאָג האָב איך ענטדעקט עטוואָס נייעס.

נאָר איין זאַך האָט מיר געשטערט, דאָס וואָס איך האָב ניט געקענט זיך מאַכען פֿערשטעהן אין דער לאַנד-שפּראַך.

ס'איז אמת, אַז איך האָב אין דער יוגענד געלערנט ענגליש, נאָר אַז איך בין געקומען אין בעריהרונג מיט די לאַנדאָנער, האָב איך אויסגעפֿונען, אַז זיי הויבען מיך ניט אָן פֿערשטעהן. איך פֿלעג אויסריידען זעהר שלעכט די גאַנץ געווענהליכע ווערטער אפּיל, און זעהר אַפּש איז מיר אַנדערש ניט אויסגעקומען נאָר אויפֿשרייבען די פֿראַגען, וועלכע איך האָב געוואָלט אויס-ריידען אויף פּאַפּיר, אום מען זאָל ווי עס איז קענען וויסען וואָס איך וויל.

נאָר דויע שווידיגקייט איז ענדליך אויך אַריבער. דריי מאָנאַט נאָך מיין אַנקומען קיין לאַנדאָן האָב איך זיך שוין געקענט ווי עס איז דורכריידען אויף ענגליש, אין אַ געבראָכענער שפּראַך, פֿערשטעהט זיך, נאָר יעדענפֿאַלס

פֿערשטענדליך גענוג, אין זייט דאן האָב איך אָנגעהויבען אַרומוואַנדערן איבער לאַנדאָן. איך האָב זיך בעקענט מיט די פֿערשיעדענע קוואַרטאלען פֿון דער גרויסער שטאָדט, בין געקומען אין בעריהרונג מיט פֿערשיעדענע עלע-מענטשן פֿון רער בעפֿעלקערונג.

נאַטירליך, מיין ערשטער בעיוך איז געווען אין די אַרבייטער-קוואַרטאַ-לען. ניט קוקענדיג דערויף, וואָס מיין אייגענשאַפֿט אלס רעוואָלוציאָנערין איז געווען גאַרניט קיין גיטע רעקאָמאַנדאַציע אין אַ לאַנד, וואו מען איז פֿריהער פֿון אַלצדינג קאָנסערוואַטיוו, דאָך מוז איך אָנערקענען, אז בעסער האָב איך גאַרניט געקענט אויפֿגענומען ווערן ווי ציווישען די לאַנדאָנער אַרבייטער.

אין געוויסע קוואַרטאלען האָב איך גאָר נישט זיך געמאַכט אַ נאָמען פֿאַר אַ גוטע פֿרוי: „דהי גוד וואומען“ האָבען זיי מיך גערופֿען. און וואָס זאָל איך דאָ לייקענען? ס׳איז מיר ניט אונאַנגענעהם געווען צו הערען דיווען נאָמען.

האַט מען דאָך מיך אזוי אַלץ העטיטערט מיט די שעהנע נעמען: „אונ-טערצינדערין“, „גנבֿ׳טע“ און „מערדערין“...

II

א „פֿערדעכטיגער“ גענאָסע.

איין פֿריה מאַרגען, דאָס איז געווען אַן ערך זעקס מאָנאַט נאָך מיין קומען קיין לאַנדאָן, האָט זיך צו מיר אין איסט דאָליטש געמעלדעט אַן אונ-בעקאַנטער, וואָס האָט אינבערינגט געוואָלט ריידען מיט מיר וועגען זעהר אַ וויכטיגער זאַך.

ס׳איז נאַטירליך געווען איבעריג צו מאַכען אזויפֿעל צערעמאָניעס, אום אַריינגוקומען צו מיר אין הויז, ווייל איך האָב גאָר פֿשוט אויפֿגענומען זעהרן איינעם, וועלכער האָט זיך נור געיאָוועט צו מיר.

כ׳האָב אַלואָ גלייך געהייסען, מען זאָל דיווען פֿרעמדען מאַן אַריי-לאָזען.

ער איז אַריינגעקומען מיט אַ געהיימניספֿאַלער מיענע, זיך אימקוקענדיג אין אלע זייטען, אַקוראַט ווי מען וואָלט זיך נאָכגעיאָגט נאָך איהם אין ער איז געקומען זיך בעהאַלטען ביי מיר אין שטוב.

— וואָס איז געזעהן?—האַב איך געפֿרעגט.

דער פֿרעמדער האָט מיר געגעבען צו פֿערשטעהן, אז ער וואָלט וועלען ריידען מיט מיר אַליוו אונטער פֿיער אויגען.

אין צימער האָבען זיך געפֿונען מיין פֿריינדין שאַרלאַט און איהר פֿאַטער. — איהר קענט ריידען פֿאַר דיווע פֿערוואַנען,—האַב איך געזאָגט—דאָס

זיינען פריינדע, און אמת'ע פריינדע, פאר וועלכע איך בעהאלט זיך מיט קיין זאך ניט.

דער אונבעקאנטער האָט זיך ניט געקענט ענטשליסען דערצו, איינער פֿון מיינע הינט האָט זיך אַרומגעדריעהט אַרום איהם און האָט שטילערהייט געבורטשעט. דער פֿרעמדער איז איהם, ווייזט אויס, גאַרניט געפֿעלען. און ער האָט געהאַט אַ שטאַרקען חוש הרוח, דער הונד מיינער; ער האָט מעהר ווי איינמאָל דערשמעקט אַזעלכע זאַכען, אויף וועלכע מיר האָבען זיך ניט געריכט.

מײן גאַסט האָט זיך ענדליך ענטשלאָסען מיר צו זאָגען, וואָס האָט איהם אייגענטליך געבראַכט צו מיר.

— איך הייס לאַנגלואַ, — האָט ער זיך אָבגערופֿען — און איך בין אן אַנאַרכיסט.

— זעהר גוט וואָס איהר זאָגט עס מיר, — האָב איך געענטפֿערט, — כּחמת איך האָב קיינמאָל ניט געהערט אויסרוידענדיג אייער נאָמען צווישען מיינע קאַמעראַדען.

— איך וועל אייך ערקלעהרען פֿאַר וואָס, — האָט ער געזאָגט. — לאַנגלואַ איז מײן ריכטיגער נאָמען, נאָר אין די גרופֿען רופֿט מען מיר בערטראַן.

איך האָב גלייך פֿערשטאַנען, אַז דער מאַן זאָגט ניט דעם אמת, דאָך האָב איך געוואָלט זעהן ווי ווייט ער וועט געהן מיט זיינע ליגענס.

— אַה, זעהר גוט, — האָב איך זיך אָבגערופֿען — און וואָס ווילט איהר פֿון מיר ?

— אָט וואָס, איך בין געצוואַנגען געווען צו אַנטלויפֿען פֿון פֿאַרײן, ווייל מען האָט מיר גע'מסר'ט. איך בין געקומען אַהער, נאָר איך קען דאָ קיין מענשען ניט,

— און איהר ווילט, הייסט עס, איך זאָל אייך פֿאַרשטעלען אין די רעוואָלוציאַנערע גרופֿען.

— ניט דוקא דאָס פֿערלאַנג איך. ס'וואָלט געווען געניג, ווען איהר קענט ריידען מיט אַ פֿאַר קאַמעראַדען אין מײך רעקאָמאַנדירען צו זיי, כדי איך זאָל האָבען וואו אַרײַנצוגעהן. ס'איז אַזוי טרויעריג צו לעבען אין דער פֿרעמד, ווען מען האָט ניט קיין שום בעקאַנטען.

אייער וואונש וועט ערפֿילט ווערן, — האָב איך געזאָגט, — קימט איבער-מאַרגען נאָך אַמאָל צו מיר, וועל איך אייך געבען דעם אַדרעס פֿון עטליכע חברים, מיט וועלכע איך וועל ריידען וועגען אייך.

דער פֿרעמדער האָט געדאַנקט, בעגרייט און איז אַרויסגעגאַנגען. זאָ אַזוי אַזוועק, רופֿט זיך שאַרלאַט אָב צו מיר :

— איהר וועט זיך דאָך ניט אָבגעבען מיט דייען חברה-מאַן און איהם רעקאָמאַנדירען צו די קאַמעראַדען ?

— דאָ האָט איהר א מעינה, — האָב איך געענטפֿערט. — דויער מאָן איז אפשר אַ שפּיאַן, אָבער ביז וואָנען דאָס צייגט זיך נישט אַרויס קען איך איהם נישט בעטראַכטען פֿאַר אַזעלכען. מעגליך, אז ער איז טאַקי אַ באַנדיט... אָבער ס'איז גאַנץ מעגליך, אז ער איז אַ פּראָסטער חי וקיים, אַ בראַווער יונג, וואָס ווייסט נישט פֿין קיין הינטערוועגען און פֿערשטעלענישען.

— אָבער טאָמער איז ער אַ שפּיאַן? — האָט שאַרלאַט געזאָגט.

— איז ערשט ריכטיג נייטיג איהם צו האָבען אויפֿן אויג... אין זאך זאָלט איהר וויסען: ס'איז בעסער צו האָבען אין די גרופען צעהן שפּיאַנען, וואָס מען קען, איידער איינעם, וואָס מען קען נישט... גלויבט מיר, איך ווייס גאַנץ גוט, וואָס איך טהו, און איהר וועט זעהן, אז מיין וועג איז דער ריכטיגער.

אויף מאָרגען בין איך אַריבער אין אַלד קאַמפּשאַן סטריט, אין די וועסט ענד, וואו פֿיעלע פֿון אינווערע קאמעראַדען האָבען געוואוינט און איך האָב זיי דערצעהלט וועגען דעם בעינד, וואָס איך האָב געהאַט.

— גוט, — האָט זיך אָבגערושען איינער פֿון זיי — מען וועט דעם בחור נעהמען אויפֿן פֿערהער.

ווען לאַנגלאַז אָדער בערטראַן איז געקומען צו מיר, ווי איך האָב איהם אָנגעזאָגט, האָב איהם געגעבען דעם אַדרעס פֿון אַ קאמעראַד, וועל-כער האָט איהם אויפֿגענומען ווי אַ ברודער און האָט איהם נישט אָבגעלאָזט פֿון אויג.

אין צוויי מאָנאַט אַרום האָבען מיר געוואוסט אַלצדינג וועגען די עינען אינבעקאַנטען.

ס'איז ווירקליך געווען אַ קאמעראַד, און אַן אַכט'ער, און אַלעס וואָס ער האָט אונז דערצעהלט איז געווען ריכטיג אויפֿן האָר.

זעהט איהר, מען דאַרף נישט אימער אורטהיילען נאָך דעם ערשטען אייג-דרוק, וואָס אַ מענשט מאַכט אויף אייך.

אָט האָט איהר אייך אַ מאַן, וואָס האָט געהאַט אַלע סמנים פֿון אַ גע-היים פּאָליציסט, און דאָך איז דאָס געווען איינער פֿון די עהרליכסטע און איבערגעבענסטע קאמעראַדען.

ער האָט געהאַט אַ גראַדען און אַן אייגנאַכען כאַראַקטער אין האָט נישט געוואוסט פֿין קיין הינטערוועגען.

דאָס ערשטע מאָל, וואָס ער איז געקומען צו מיר, האָט ער ווירקליך געמאַכט אויף אונז אַ מאָדנעם איינדרוק, אָבער דאָס איז בלויז דערפֿאַר, ווייל בערטראַן איז אימער געווען אַן אינגעשיקטער אין לעבען.

איך וועל נאָך שפּעטער האָבען די געלעגענהייט צו ריידען מעהר ווע-גען די עינען מאַן. מען וועט קענען אורטהיילען פֿין זיין אַרכיט און זעהן, אז דער, וועמען מיר האָבען פֿערדעכטיגט אַלס שפּיאַן, איז געווען דער מוטשיג-סטער און דער איבערגעבענסטער פֿון די קעמפֿער.

III.

די באַמבע אין סקאַטלאַנד יאָרד.

מען געדיינקט נאָך די געוואַלטיגע אַנאַרכיסטישע פּאַסירונגען, וועלכע זיינען אין יענער צייט פּאַרגעקומען אין פּאַרזי, און די ווילדע יאָגד, וואָס די פּאָליציי האָט דאָן אָרגאַניזירט אי געגען די אָנהיינגער פֿון דער פּראָפּאַגאַנדאַ דער טהאַט, אי געגען די איינפאַכע אַגיטאַטאָרס.

געיאָגט פֿון אַלע זייטען אַזוי ווי ווילדע חיות, האָבען זיך די אַנאַרכיס-טען פֿערשפּרייט איבערן אויסלאַנד, נאָר דאָס רוב פֿון זיי זיינען געקומען קיין ענגלאַנד, וואו זיי זיינען געווען זיכער צו געפֿינען אַ רוהיגען אָרט אין צו קענען פּראָפּאַגאַנדירען ווייטער זייערע אידעען.

אין יענער צייט האָבען זיך אין לאַנדאָן געגרינדעט אַ פּאַר קלובס: די „אויטאָנאָמיע“ אין דער „גראַפֿטאָן האַל“, וואו מיר פֿלעגען זיך אָפט צוגויס-קומען. דאָס זיינען דאָס רוב געווען אינטערנאַציאָנאַלע פּערוואַמלונגען, וויל אויסער די פֿראַנצויזישע זיינען אויך געווען בעלגישע און איטאַליענישע גע-נאַסען. אַ היבשע צייט האָבען מיר אָנגעפֿיהרט אַ בעוועגונג אונגעשטער-טערהייט. די ענגלישע פּאָליציי האָט אפילו אין זינען נישט געהאַט אונז צו טשעפען.

אַבער די פֿראַנצויזישע פּאָליציי, וועלכע האָט זיך נישט געקענט מוחל זיין וואָס זי האָט אונז אַזוי אַרויסגעלאָזט פֿון איהרע שמוציגע הענד, האָט אָנגעהויבען זיכען מיטלען, ווי צו בעלעסטיגען און אייך קאַמפּראָמיטירען די אַנאַרכיסטען, וועלכע האָבען זיך אויפֿגעהאַלטען אין ענגלאַנד.

זי האָט אַריבערגעשיקט אַהער שפּיאָנען, נאָר זיי האָבען נאָרנישט געקענט מאַכען מיט אונז; מיר האָבען זיי דערקענט. עס האָט נישט גענומען לאַנג און דיוע שפּיאָנען זיינע געצוואַינגען געווען זיך צוריקצוגייען ערגעץ וואו אין אַ פֿערוואַרפֿענעם געגענד, ווייט פֿון אונזערע אויגען.

דאָך האָט עס זיי נישט אָבגעהאַלטען צו שיקען קיין פּאַריז אַלערליי פּאַלשע בעריכטען וועגען אונז און אונזער פּראָפּאַגאַנדאַ. זיי האָבען גע-מערדעט, אַז מיר מאַכען פּדענער און מיר גרייטען זיך צו צו בעגעהן געוואַלט-טהאַטען און נאָך אַזעלכע לעבערליכע געשיכטען.

אין פּאַריז האָט מען דאָס אַלעס אָנגענומען פֿאַר ערנסט, און פֿערשטעהט זיך, אַז מען האָט פֿאַר דיוע בעריכטען בעצאָהלט מיט דער פֿולער האַנד.

נאָר אַזוי ווי די „פֿערשווערונגען“ און די אַטענטאַטען, וועגען וועלכע די שפּיאָנען האָבען מודיע געווען, זיינען קיינמאָל נישט צושטאַנד געקומען, האָט מען איינמאָל פֿאַר אַלע מואָל געמוזט זיכען אַ מיטעל, וואָס זאָל קאָמ-פּראָמיטירען די אַנאַרכיסטען אין לאַנדאָן.

און א פארווער געהיים-פאליציסט איז געפאלען אויף א המצאה.
ער האָט זיך געווענדעט צו איינעם פֿון די גרויסע מאַכערס אין מינים-
טערוים פֿון אינערן מיט זיין פלאַן. איך גיב דאָ איבער דעם געשפרעך,
וואָס זיי האָבען געהאט צווישען זיך, און וועלכען אַ פֿריינד אונזערער האָט
צופֿעליג אונטערגעהערט.

— מיין הערר, — האָט דער שפּיאַן געזאָגט — איך מוין, אז איך האָב
געפֿונען אַ מיטעל, ווי אזוי צו מאַכען מען זאָל אַרויסטרייבען פֿון ענגלאַנד
די פֿרעמדע אנאַרכיסטען.

— אַ נו, לאַמיר הערען, — האָט זיך דער מיניסטער מיט אונגעדולד
אַבערופֿען.

— אָט וואָס: ענגלאַנד וועט קיינמאָל נישט מרוצה ווערן אַרויסצוגעבען
די פראַסאָגאַנדיסטען, וואָס די פֿראַנצויזישע רעגירונג פֿערלאַנגט.

— איך ווייס דאָס אַלעס, — האָט דער מיניסטער געזאָגט. — רעדט
ניכער, גיט מיר אייער פלאַן.

— אָט גלייך, מיין הערר... גאָר אַפֿריהער מוזט איהר מיר עפעס פֿער-
שפרעכען.

— וואָס זשע?

— מיר צו געבען צעהן טויזענד פֿראַנק.

דער מיניסטער איז געבליבען אַביסעל איבערראַשט. ער האָט זיך נישט
געריכט אויף אז מין פֿערלאַנג.

— אָה, — האָט דער געהיים-פאליציסט געזאָגט, — אז איהר וועט
הערען מיין פראַיעקט, וועט איהר קיין מינוט אפילו נישט איבערמראַכטען און
מיר געבען וואָס איך פֿערלאַנג. שטעלט איך פֿאָר, וואָס פֿאַר אַ גרויסאַר-
טיגע זאָך דאָס וואָלט געווען פֿאַר אייך, ווען אייך גיט זיך איין צו מאַכען,
מען זאָל אייך אַרויסגעבען אַלע פֿראַנצויזישע אַנאַרכיסטען, וועלכע געפֿינען
זיך אין לאַנדאָן אין וועלכע דאַרפֿען דאָ שטעהן צום געריכט פֿאַר געוויסע
פאָליטישע פֿערברעכען... איך דאַרף דאָך אייך נישט זאָגען, וואָס פֿאַר אַ נאָמען
איהר וואָלט זיך דערמיט געמאַכט.

— אַלזאָ, לאַמיר הערען וואָס דאָס איז אזוינס, אָבער גיך, ווייל מיינע
מיניסטען זיינען געצעהרט.

— נו, אָט וואָס, הערר מיניסטער. מיין מיטעל איז אַ גאַנץ איינפֿאַכער.
ביז אַהער זיינען די אַנאַרכיסטען אין ענגלאַנד בעהאַנדעלט געוואָרען פֿונקט:
ווי אַלע אַנדערע בירגער פֿון דעם לאַנד. כל זמן זיי שטערען נישט די אָרד-
נונג און בעגעהען נישט קיין אַטענטאַטען, האָבען זיי נישט וואָס מורא צו האָבען.
אָבער אַשטייגער ווען אַ באַמבע זאָל אין איין שעהנעם טאָג פלאַצען אין
לאַנדאָן... אַן אונשולדיגע באַמבע, וואָס זאָל העכסטענס אַרויסרייסען עטליכע
שטייגער פֿון אַ וואַנד... דאָן איז קיין צווייפֿעל נישט, אז די ענגלישע פאָליציי
וועט ווערן שטריינג געגען די אַנאַרכיסטען.

— דאָס איז גאַנץ ריכטיג, — האָט דער מיניסטער געענטפֿערט — אָבער איהר זייט דאָך ניט אַזוי נאַאיוו צו דינגען, אַז די אַנאַרכיסטען וועלען וואַר-
פֿען באַמבעס אין דער איינציגער שטאָדט, וואו זיי קענען זיך אויפֿהאַרטען
און אָנפֿיהרען זייער פֿראַפּאָגאַנדאַ אונגעשטערטערהייט.

— דאָס פֿערשטעטה זיך פֿון זיך אליין אָבער וואָס וואָלט איהר אַ
שטייגער געוואָגט, ווען עס פֿלאַצט דאָך אַ באַמבע אין ענגלאַנד? !
דער מיניסטער האָט ענדליך פֿערשטאַנען אין וואָס עס געהט דאָ.
ער האָט אַ קוק געטהאָן אויף דעם פּאָליציסט און מיט אַ שמייכעל
געפֿרעגט:

— וואָס זשע, דאָס וועט איהר דאָס אוועקלייגען די באַמבע?

— איך אליין, הערר מיניסטער.

— ס'איז זעהר אַ גוטער פֿלאַן. איך גיב צו, אַז איך וואָרט גאַרניט

געפֿאַלען דערויף.

— אַלואָ, אָבגעמאַכט?

— יאָ, געהט... איהר וועט קריגען אייערע צעהן טויזענד פֿראַנק, פֿינף
טויזענד איצט און דאָס איבעריגע נאָך דער עקספּלאָזיאָן, נאָר זעהט, עס וואָל
קיינעם ניט פֿערוואונדען.

— האָט קיין מורא ניט, איך האָב געמאַכט אַ קליינע, פֿיינע באַמבע,
וואָס וועט אָנמאַכען אַ מורא'דיגען קראַך, נאָר זי וועט קיינעם קיין בייז ניט
טהאַן.

— זעהט אַקאַרשט מען וואָל אייך ניט באַזען, וואָרים איך זאָג אייך
אפֿריעהר, איך וועל לייקענען שטיין און בייז...

— איהר קענט רוהיג זיין, הערר מיניסטער, איך ווייס וואָס איך האָב
צו טהאַן.

מען האָט דעם שפּיאָן אָבגעצעהלט די פֿינף טויזענד פֿראַנק, און אין
דריי טעג אַרום איז ער אוועקגעפֿאַהרען קיין לאַנדאָן, מיטפֿיהרענדיג מיט
זיך זיין פּאָליצייסקע באַמבע.

זיין שלים-מזל האָט געוואָלט, אַז אַנקומענדיג אויף וויקטאָריאַ סטרישאַן
זאָל ער זיך צונויפֿטרעפֿען מיט אונזערן אַ קאַמעראַד, וועמען מיר האָבען אַ
נאָמען געגעבען „בערטיאָן“.

דיווער קאַמעראַד האָט דערקענט דעם שפּיאָן און האָט איהם זייט דאָן
ניט אָבגעלאָזט פֿון אויג.

נאָר איינמאָל האָט זיך דעם געהיים-פּאָליציסט איינגעגעבען זיך אויס-
צודרעהן און ער האָט אויף אַזאַן אופן געקענט אויספֿיהרען זיין פֿלאַן.

איינמאָל אין דערפֿריה האָט זיך געטהאָן הושך אין לאַנדאָן.

די צייטונג-טרעגער האָבען געשריען קילות, עטוואָס שרעקליכעס האָט
פּאַסירט: ניט ווייט פֿון סקאָטלאַנד יארד האָט געפֿלאַצט אַ באַמבע.

זי האָט קיין מענשען ניט געטשעפֿעט, נאָר אַ גרויסער קאַסאַען, וואו

מען האָט געהאַלטען אַלטע פּאַפירען, איז צושפּרונגען געוואָרען אויף שטיק-
לאַך דורך דער עקספּלאָזיאָן.

גלייך איז די ענגלישע פּאָליציי געווען אויף די פּיס.
מעלוויל, דער דאָמאָלסדיגער שעף פֿון סקאָטלאַנד יאָרד, האָט אַרויס-
געשיקט זיינע בעכטע שפּיאָגען, און די אַנאַרכיסטען, וועלכע זיינען ביז דאָן
געווען רוהיג, זיינען פֿערפֿאַלגט געוואָרען אַזוי ווי די ווילדע חיות.
די פּאָליציי האָט געמאַכט אָביסקען אין דעם אויטאָנאָמיע-קלוב און אין
גראַפּטאָן האַל.

פֿיעלע גענאָסען זיינען אַרעסטירט געוואָרען,
דעם זעלבן אָווענד האָבען מיר אָבגעהאַלטען אַ גרויסע פֿערוואַמלונג,
וואו עטליכע פֿון אונז האָבען גענומען דאָס וואָרט.

אַז ס'איז געקומען צו מיר, האָב איך ערקלעהרט אָט וואָס:
— קאָמעראַדען, די באַטכע פֿון סקאָטלאַנד יאָרד איז אַ שפּיאָנסקע
אַרבייט; דערין קען גאָר קיין צווייפֿעל ניט זיין. דאָס האָט אַ באַנדיט זיך
בעצונט מיט דיווען נידערטרעכטיגען מיטעל, אום אונז צו קאָמפּראַמיטירען.
איצט וועט מען אונז אוראיי פֿערפֿאַלגען און פֿילייכט גאָר אַרויסשיקען פֿון
אַ לאַנד, וואו מיר האָבען געלעבט רוהיג און זיכער, מיר מוזען אויסגעפֿינען
דעם מאַכער פֿון דיווען לעבערליכען אַטענטאַט.

אין דער רגע האָט זיך אונזער פֿריינד „בערטיאָן“ אויפֿגעהויבען.
— איך מיינ, — האָט ער געזאָגט, — אַז דער, וואָס האָט אָבגעטראָגן
דיווע שטיקעל אַרבייט, איז ניט קיין אַנדערער גאָר דער פּאַסאַזשיר, וועמען
איך האָב ניט לאַנג צוריק געטראָפֿען אין וויקטאָריאַ סטיישאָן. און אַ בע-
וויין, אַז איך האָב קיין מעות ניט, איז דאָס וואָס דער אַטענטאַט איז בע-
גאַנגען געוואָרען אין דעם מאָמענט, ווען איך האָב פֿאַלשטענדיג פֿערלאָרען
דעם דאָזיגען חברה-מאַן פֿון אויג. איך וועל איהם אייפֿזוכען און אַז איך
וועל לייגען די האַנד אויף איהם, וועל איך איהם בריינגען אַהער און מיר
וועלען איהם קענען געהמען אויף'ן פֿעהער.

ס איז געבליבען, אַז אַזוי גיך ווי אונזער פֿריינד וועט האָבען דעם
שפּיאָן אין די הענד, זאָל ער אונז גלייך לאָזען וויסען און מיר וועלען אָב-
האַלטען אַ ספּעציעלען מיטינג וועגען דעם.

צוויי טעג האָבען מיר גאַרנישט געהערט פֿון אונזער פֿריינד, ענדליך
האַט מען אונז צו וויסען געגעבען, אַז עס וועט זיין אַ ספּעציעלע פֿערוואַמ-
לונג ערגעץ-וואו אין אַ קליינעם זאַאל אין משוורטש סטריט, לעבען היי-
מאַרקעט.

איך האָב אָבגעגעסען אויף גיך אָבענד-ברויט און בין אַוועקגעפֿאַהרען
גאָר פּיקאַדילי.

אַז איך בין געקומען, איז שוין דער זאַאל געווען געפּאַקט מיט מענ-
שען. ס'איז דאָרט געווען זעהר לעבעדיג. ביי דער פּלאַטפֿאָרמע זיינען גע-

שטאנען א צעהן, ציוע'ף גענאָסען, וועלכע האָבען אַרומגערינגעלט אַ מאַן, וועמען איך האָב פֿריהער קיינמאָל אין די אויגען ניט געזעהן.

— דאָס איז דער שפּיאַן, — האָט מען מיר געיאָגט.

באלד האָט מען דעם בחור גענומען אויף'ן פֿעהרער, ער האָט תחילת ניט געוואָלט זאָגען ווי ער הייסט, האָט אָנגעגעבען אַ פֿאלשען נאָמען, נאָר אז „בערטיאָן“ האָט איהם ציגעשפּארט צו דער וואַנד, האָט ער זיך מודה געווען, אז ער הייסט בואוואַר אין אַז ער איז אַ געהיים-פּאָליציסט.

איך וועגען דעם צוועק פֿון זיין קימען קיין לאַנדאָן האָט ער אינו גע-וואָלט פֿערדרעהען אַ מוח, ער האָט בשום אַיפּן ניט געוואָלט צוגעבען, אַז דאָס האָט ער דאָס אַנידערגעלייגט די באַמבע לעבען סקאָטלאַנד יאָרד. נאָר ס'איז איהם נישט געגאנגען.

איינער פֿון אונזערע קאָמערציען האָט זיך געפֿונען ניט ווייט פֿון דעם פּלאַץ, בעת די באַמבע האָט געפּלאַצט, ער האָט געזעהן, ווי אַ מאַן איז אַנטלאָפּען, און שפּעטער אַ וויילע האָט ער דאָרט אויף'ן וועג געפֿינען אַ פעקעל פּאפּירען, וועלכע האָבען בעלאנגט צו בואוואַר'ן.

ס'איז אַרזאָ געווען קלאָהר ווי דער טאָג אַז דער שפּיאַן איז געווען דער מאַכער פֿון דעם לעכערליכען אַטענטאָט, ער האָט עס ניט געקענט אָבליקענען.

איצט האָבען מיר געהאָט אַ שווערע פֿראַגע צו לייען: וואָס טהאָן מיט דעם חברה-מאָן?

אַ טהייל האָבען זיך געוואָלט מיט איהם אָברעכענען גלייך אויף'ן שטעל, אָבער די פֿערנינפֿטיגערע גענאָסען האָבען זיי אָבגעהאַלטען דערפֿון, איבערגעבען איהם אין די הענד פֿון דער ענגלישער פּאָליציי איז אויך קיין פּלאַן ניט געווען.

ס'איז אַלואַ געבליבען, אַז מען זאָל איהם האַכען אויף'ן אויג, ביי וואָגען מיר וועלען בעשליסען, ווי אזוי זיך צו בעגעהן מיט איהם.

ווי אזוי די ענגלישע פּאָליציי האָט געקראָגען צו וויסען וועגען דעם וואָס איז פֿאָרגעקומען ביי אונז אויף דער פֿערוואַמלונג — הויב איך נאָך איצט ניט אָן פֿערשטעהן.

יעדענפֿאַלס, אויף מאָרגען איז מעלוויל בכבודו ובעצמו געקומען צו אונז און געזאָגט:

— איך ווייס, אַז איהר האָט צווישען אייך דעם מאַכער פֿון דעם אַטענ-טאָט, איהר מוזט מיט איהם אַרויסגעבען.

— וואָס וועט איהר טהאָן מיט איהם? — האָט איינער פֿון אונז גע-פֿרעגט.

— מיר וועלען איהם היינגען, — האָט מעלוויל געענטפֿערט מיט אַ שמיכעל.

בואוואַר איז ניט געהאנגען געוואָרען, נאָר אזוי ווי מען שפּאַסט קיינ-

מאל ניש אין ענגלאנד מיט אזעלכע ערנסטע זאכען, איז ער פֿעראורשהילט געוואָרען צו פֿינג יאהר האַרד-לייבאָר אין דער מיניסטער זיינער האָט אפילו ניש געפֿונען פֿאַר נייטיג צו זאָגען אַ ניש וואָרט פֿאַר איהם.

איך האָב זיך נאכהער דערוואוסט, אַז כּדי צו ווירקען איהף זיינע ריכ-טער, האָט דער נעהיים-פּאָליצייסט „אויסגעזאָגט פֿון חרד“ אין דערצעהלט, אַז ער האָט אייגענטליך אויסגעפֿיהרט אַ שלוחות פֿין דער פֿראַנצויזישער רעגירונג.

אזוי ווי ענגלאנד האָט ניש געקענט פֿערמשפטן צו האַרד-לייבאָר דעם פֿראַנצויזישען מיניסטער פֿין אינערן, האָבען כּוואוואַר'ס ענטדעקונגען געהאט בלויז די ווירקינג, וואָס זיי האָבען געצייגט די ענגלענדער ווי אזוי די פֿראַנ-צויזישע פּאָליציי שטעלט זיך ניש אָב פֿאַר די געמיינסטע מיטלען, אום צו קאָמפּראַמיטירען איהרע פֿרייהייטס-קעמפּפֿער.

IV

ווייטשעפעל.

אַ טהייל פֿון כּיין פֿרויער צייט האָב איך פֿערבראכט ביי קראַפּאָטיקען אין הויז. איך פֿלעג אויך אָפֿט כּעזוכען הענרי ראָשפֿאַר. וועלכער האָט זיך דאָן געפֿונען אין לאַנדאָן, זייענדיג אויסגעוויזען פֿון פֿראַנקרייך.

נאָר דאָס רוב פֿלעג איך אַרומוואַנדערן איבער דער שטאָרט, אין דער עיקר האָבען מיך אינטערעסירט די אַרעמע קוואַרטאלען. די געגענד פֿון ווייטשעפעל האָב איך געקענט מיט אַלע געסלאַך, מיט אַלע ווינקעלאַך. און יערעס כּוואַל, וואָס איך פֿלעג צוריקקומען פֿון דאָרט, האָב איך געפֿיהלט, אַז מיר פֿעהלט אַ שטיק האַרץ...

אַך, דויע אַרומקויט, דאָס דאָזיגע עלענד אין נויטה! ווער קען דאָס נאָר כּעשרייבען?

אין פֿאַרזי פֿעהלט אויך קיין אַרומקויט ניש, נאָר דאָרט זיינען די אבויגים צושפּרייט און צווייט איבער דער גאַנצער שטאָרט. צוביסלאַך אין יעדען אַראַנדיסענט; כּחמת דעם איז דער דלות ניש אזוי קענטיג. אָבער דאָ, אין דעם גיהנום־שען ווייטשעפעל, האָט זיך צונויפֿגעקליבען אַלעס מיט אַמאָל: הונגער, אָבנערסענהייט, שמוץ און פֿערברעכען, די טיעפֿסטע גע-זונקענהייט און די ביטערסטע נויטה.

אין איינגע, פֿינסטערע און פֿערפעסטעטע געסלאַך האַלט זיך אויף אַ כּערקווירדיגע כּעפֿעלקערונג.

פֿאַרהאָן דאָרט האַלב-נאַקעטע קינדערלאַך, פֿרויען, וועמען די נויטה און דער אַלקאָהל האָבען פֿערוואַנדעלט אין כּושונה־דיגע, שרעקליכע גע-שטאַלטען.

אין מיטען טאָג קען מען זעהן מענשען, אויסגעצויגען אין גאס. זיי שלאָפֿען. און די זיינען די אונגליקליכסטע פֿון די אונגליקליכע: זיי האָבען קיין שטיקעל פֿלאַץ ניט, וואו דעם קאָפּ אוועקצולייגען, ווער זיינען זיי? פֿון וואָנען קומען זיי?

פֿאַרהאָן דאָרט מענשען פֿון איבעראַל. דאָס איז אַן אינטערנאַציאָנאַלער שטראָם פֿון עלענד און גויסה...

איינמאָל בין איך פֿעריינגעגאַנגען פֿערביי אַ בייער-הויז אין יענעם גע-גענד, אינעווייניג, אין רויד און שמוץ, זיינען געשטאַנען מענער און פֿרויען אין טראַנטעס און האָבען געטרונקען. לעבען טהיר איז מיר אַנטקעגען גע-קומען אַן אָבגערויסענער מאַן, האָט אויסגעשטרעקט די האַנד און געבעטען אַ נדבָה.

איך האָב איהם געגעבען אַ זעקס פענס.

מען האָט איהם בעראַרפֿט אַנקוקען, דיווען עלענרען מענשען, אין יענער רגע. ער האָט אויסגעשטעלט אויף מיר אַ פּאַר אויגען, האָט געעפֿענט דאָס מויל, ניט וויסענדיג וואָס צו זאָגען פֿאַר ערשטווינג. ענדליך האָט ער זיך פֿערייניגט און איז אַריין אין בייער-הויז.

אָט אַפֿנים ער האָט געמוזט דערצעהלען זיינע פֿרײַנד, אַז איך האָב איהם געגעבען דעם זעקס פענס, כּחמת אין אַ וויילע אַרום בין איך אַרום-גערינגעלט געוואָרען פֿון אַ גאַנצע מחנה פֿון אַרעמע מענער און פֿרויען, וועלכע האָבען מיט די אויגען און מיט די הענד געבעטען, איך זאָל זיי עפעס געבען.

כִּי־הָאָב געהאַט ביי זיך צעהן שילינג, האָב איך זיי צוטעהילט.

פֿון יענעם טאָג אָן, אַז איך בין נור אַרונטערגעפֿאַהרען אין ווייטשעפֿעל, האָב איך אימער געהאַט אַרום מיר אַ גאַנצען רעדעל פֿון אַרעמע לײַט, זיי האָבען מיך שוין אַלע געקענט.

מעהר ווי איינמאָל האָב איך געפרוואוּט ריידען צו זיי, נאָר זיי האָבען מיך ניט געקענט פֿערשטעהן.

איך ווייס ניט ווי אזוי דאָס איז געקומען, נאָר מיין אַרומגעהן אַרום דיווע אונגליקליכע מענשען האָט זיך פֿערשפּרײַט איבער דער שטאָרט און האָט אָנגעשפּאַרט אױס אין די הויכע פֿענסטער.

און איינמאָל, געהענדיג אין רירושענט סטריט, האָב איך געהאַט אַ מערקווירדיגע איבערראַשוניג.

פֿון אַן עלעגאַנטער קאַרעטע איז אַרויסגשפרונגען אַ רייכע דאַמע און איז צוגעגאַנגען גלייך צו מיר.

— מען זאָגט מיר, — האָט זי זיך אָבגערופֿען — אַז איהר זײַט לואיווע מישעל. איז דאָס וואָהר?

— ס'איז וואָהר, — האָב איך געענטפֿערט.

די אונגעקאַנטע האָט אַרויסגענומען פֿון אונטער'ן מאַנטעל איהרען אַ קליין זעקעלע און האָט עס מיר דערלאָנגט.

— וואָס ליגט דאָ אינעווייניג?—האָב איך געפֿרענט.

— וואָס זאָל דאָ זיין? געלד...

— איך פֿערלאַנג ניט קיין נדבה...

— ניין, אָבער איך ווייס, אָ איהר זייט געוועהנט צו געבען צדקה.

דאָס וועט איך צונויף קומען צו העלפֿען אייערע אָרעמע לייט.

— אויב אזוי נעהם איך עס אָן,—האָב איך געענטפֿערט, — נאָר קען

ווייניגסטענס וויסען אייער נאָמען?

— מיין נאָמען וועט איך סיי ווי סיי גאָרנישט זאָגען... נעהמט דאָס

דאָזיגע געלד און צומהיילט עס צווישען די נויטבעדורפֿטיגע, דאָס איז אַלעס

וואָס איך פֿערלאַנג.

— אָבער דאָס וואַלט איהר דאָך געקענט אַליין טהאָן...

— ניין, — האָט די אונבעקאַנטע געענטפֿערט און זי איז גלייך אַריין

צוריק אין איהר קאַרעטע.

איך האָב דויע פֿרוי געזעהן נאָך עטליכע מאָל און איך וואַלט אפשר

ביז אויף היינטיגען טאָג ניט געוואוסט ווער זי איז, ווען ניט אָן אומגעריכ-

טער צופֿאַל, וועלכער האָט עס מיר ענטדעקט.

דאָס איז געווען אַ פֿרינצעסין פֿון דער קעניגליכער פֿאַמיליע...

מען קען זיך משהר זיין וואָס פֿאַר אַן איבערראַשונג דאָס איז געווען

פֿאַר מיר.

אָבער מיין אַפֿטער צונויפֿטרעפֿען זיך מיט די אָרעמע לייט אין ווייט-

שעפֿעל, האָט מיך אַריינגעצויגען אין אַן אונאַנגענעהמער געשיכטע.

סי'האָט זיך פֿערשפּרייט אַ קראַנג, אָ דאָס געלד, וואָס איך צומהייל,

קומט פֿון אירלאַנד, און אָ מיין צוועק איז אויפצורייצען דויע הונגער-ליידער

און ענדליך מאַכען מיט זיי אַ רעוואָלוציאָן אין ענגלאַנד.

דאָס איז געווען דום, לעכערליך, אָבער אַפֿטמאָל ווערן גראָד די דום-

סטע און די לעכערליכסטע זאַכען אָנגענומען ערנסט.

פֿון דאָן אָן האָט מען מיך גענומען בעוואַכען, און אָ איך פֿלעג אַרונ-

טערגעהן אין ווייטשעפֿעל, פֿלעגען די דעטעקטיווס מיר נאָכגעהן און מיר

ניט ראָען טהיילען געלד צו די דאָרטיגע אָרימע לייט.

פֿערשטעהט זיך, אָ דאָס האָט געפֿיהרט צו געפֿאַלענע צווישען די

אָרעמע מענשען און דער פֿאַליציי, און איך בין געצוואונגען געווען אויף

אַ שטיקעל צייט אויפצוגעבען מיינע בעזוכען אין די איסט ענד.

נאָר איך האָב געפֿונען אַ מיטעל דערצו אויך. אויב איך בין אַליין ניט

געקומען אין ווייטשעפֿעל, האָבען אָבער די אָרעמע לייט מיינע דורך דעם

גאָרניט פֿערלאָרען: איך פֿלעג זיי צושיקען אזוי פֿיעל ווי פֿיעל איך האָב

נור געקענט דורך מיינע פֿריינד.

איך ווייס, אָ פֿיעלע וועלען זיך וואונדערן, וואָס איך האָב זיך אזוי שטאַרק

אַנגעגעבען מיט צדקה, אָבער וואָס האָב איך געקענט טהאָן? מאַכען רע-

וואָלוציאָנערע פּראָפּאָגאַנדאַ צווישען די אונגליקליכע מענשען פֿון ווייטשע-
פעל, איז מיר אונמעגליך געווען, און פֿון דער אַנדער זייט האָב איך זיי
ניט געקענט לאָזען שטאַרבען פֿאַר הונגער.
ס'איז אמת, אז דאָס, וואָס איך פֿלעג צוטהיילען, איז בלויז געווען
ווי אַ טראָפען אין ים, אָבער אַלץ איז דאָס געווען בעסער ווי גאַנצישט.

V

די „משוגענע“.

מיין הייזעל אין איכט דאָליטש איז געווען איינע פֿון יענע פֿיעלע בע-
שיידענע, אַנגענעהמע וואַיינינגען אין לאַנדאָן. מיר האָבען דאָרט געהאַט
אַלע בעקוועמליכקייטען: אונטען אַ זאַאל, אַן עסס-שטוב, אַ קיך, און אייבען
דריי שלאָף-צימערן. מיר האָבען אויך געהאַט אַ קליינעם גאַרטען אַרום הייז.
אזוי האָב איך דאָרט פֿערבראַכט זעהר אַנגענעהם מיט מיינע פֿרײַנד.
ווען איך האָב ניט געהאַט וואו צו געהן, פֿלעג איך זיצען אין דערהיים
און לעזען אָדער שרייבען. אַ טהייל פֿון מיין לעבענס-בעשרייבונג, וואָס מען
האַט ביז אַהער געליענט, האָב איך געשריבען דאָרט אין מיין רוהיגער,
קליינער וואַיינינג אין איכט דאָליטש.

איך פֿלעג אויך גאַנץ אַפֿט האָבען ביי מיר קאַמע-אַדען, וועלכע פֿלע-
גען קומען צו מיר אויף בעזוך. צייטענווייז וויינען מיר געזעסען און געשכּוּעסט
ביז נאָך האַלבע נאַכט, און די אָרעמע כענשען פֿלעגען מווען געהן צו פֿוס
צוריק אין די וועסט ענר.

איינמאָל, ס'איז געווען אַ קרויסכאַס-נאַכט—איך געדיינק עס נאָך ווי
היינטיגען כּאָג—האָב איך אַרויכגעלאָזט עטליכע קאַמעראַדען פֿון מיין הייז.
אויף דעם טראָט אַר, אַנטקעגען מיין וואַיינינג, האָב איך געפֿונען אַן אָרעמע
פֿרוי, וועלכע איז געזעכען אויף'ן שנעע.
ס'האַט איהר געוואָרפֿען אַ צאָהן אָן אַ צאָהן פֿון קעלש און זי האָט
אַלע וויילע געקעכצט פֿון ווייטאַג.

— ויצט ניט דאָ, —האָב איך דער אונגליקליכער געזאָגט — איהר וועט
נאָך שטאַרבען פֿון קעלש.

— וואו דען זאָל איך געהן? —האַט זי געענטפֿערט.

— איהר האָט ניט קיין וואַיינונג?

— נײַן...

— קומט אַרײַן צו מיר.

און איך האָב זי אַריינגענומען צו מיר אין עסס-צימער, די אָרעמע פֿרוי
האַט זיך אַוועקגעזעצט ביים פֿייער און איך האָב זי גענומען אויספֿרעגען
ווער און וואָס זי איז.

זי האָט מיר געענטפֿערט אין אַ מאָדנער, געמישטער שפראַך.
אָט האָט זי גערעדט אַ געבראָכענעם ענגליש, אָט האָט מען פֿון איהר
געהערט עטליכע פֿראַנצויזישע, דייַטשע אָדער שפּאַנישע ווערטער.
הקיצור, ס'איז מיר אָנגעקומען זעהר שווער, זי פֿעישטעהן.
ענדליך האָט זי מיר ערקלעהרט, אַז זי קומט פֿון רוסלאַנד, וואו זי האָט
אַרומגעוואַנדערט איבער אַ גרויסען טהייל פֿון אייראָפּאַ.

— איהר האָט ניש קיין פֿאַמיליע?—האָב איך איהר געפֿרעגט.

זי האָט אַ מאַך געטהאָן מיט דער האַנד און געזאָגט:

— מיין פֿאַמיליע? איך ווייס נישט וואָס פֿון איהר איז געוואָרען.

פֿון וואָס פֿאַר אַ לאַנד זייט איהר?

— איך בין געבוירען געוואָרען אין פֿראַנקרייך, נאָר איך בין אויפֿגע

צוגען געוואָרען צוביסלאַך איבעראַל.

— פֿון ווען האָט איהר ביו איצט געלעבט?

— כ'האָב געטהאָן וואָס איהר ווילט אַרײַן; איך בין געווען אַ דיענסט,

אַ וועשן, אַ הויזען-מאַכערין.

— אין איהר קענט נישט געפֿינען קיין אַרבייט?

— נײַן; איך בין געווען אין שפּיטאַל צוויי מאָנאַט צייט, און אַז איך

בין אַרוינגעקומען האָט מען מיך אין ערגעץ נישט געוואָלט צונעהמען, ווייל

איך בין געווען צו שוואַך פֿאַר זײַ. כ'האָב געפרוּאווט זיך ווענדען אין אַ

וואַרקהאַוז, אָבער מען האָט מיך נישט געוואָלט אַרײַנגעהען אַהין. אַזוי האָב איך

אַרומגעוואַנדערט איבער לאַנדאָן, בעטלענדיג אַ שטיקעל ברויט, אין ווער

ווייסט וואָס פֿון מיר וואָלט געוואָרען, ווען איהר נעהמט מיך נישט אַרײַן צו אייך...

— איהר וועט בלייבען ביי מיר ביז וואַגען איהר וועט געפֿינען אַר-

בייט,—האָב איך דער אונגליקליכער פֿרוי געזאָגט.

אין איך בין אַוועק איהר צוגרייטען אַ בעט צום שלאָפֿען.

אויף מאָרגען בין איך אַרײַן זעהן, וואָס מיין גאַסט מאַכט.

אַז איך בין אַרײַנגעקומען צו איהר אין צימער, האָב איך זי געפֿונען אין

איינע העמד, טאַנצענדיג.

מען קען זיך משער זײַן ווי ערשטוינט איך בין געוואָרען ביי דער

סצענע.

ווען איך האָב זיך בעסער צוגעקוקט צו איהר, האָט זי זיך צולאַכט

איינ'ן קול.

— זי איז פֿערייקט!—האָב איך זיך געטראַכט.

און ווירקליך, דויע אונגליקליכע איז געווען אַביסעל אויסער'ן זינען.

נאָר אַזוי ווי זי איז בטבע געווען זעהר אַ גוטע, האָב איך זיך ענטשלאָסען

זי צו האַלטען ביי מיר אין שטוב.

זי איז נאָר נישט געווען קיין פֿוילענצערין און האָט געאַרבייט דעם גאַנ-

צען טאָג, געקעהרט און גערוימט, זי האָט זעהר ליעב געהאַט די חיות און
איז אַרומגעגאַנגען מיט צערטליכקייט אַרום מיינע הינט און מיינע קעץ.
אַזוי זיינען פֿערביי עטליכע מאָנאַטען.

די אַרעמע פֿערריקטע, וועלכע מיר האָבען אַ נאָמען געגעבען „פֿעכע“,
האַט זיך געמאַכט זעהר ניצליך אין שטוב, צייטענווייז פֿלעגט זי אַרומגעהן
אַזוי ווי אויף אַן עולם התווה און דאַן איז געווען שווער מיט איהר אויסצו-
קומען, נאָר מיר האָבען זיך געסטאַרעט צו זיין אַזוי גוט ווי נור מעגליך צו
איהר.

אינזער געשפרעך האָט זי ניט אָנגעהויבען פֿערשטעהן און ביי געוויכע
ווערטער, גאַנץ געוועהנליכע ווערטער, דוכט זיך, פֿלעגט זי אַרויספלאַצען
מיט אַ געלעכטער.

זי האָט זיך קיינמאַל ניט געקענט דערמאָנען קיין שום נאָמען און ניט
קיין אַויאָנאָמיע.

אַז מיר האָבען איהר אַמאַל איבערגעלאָזט אַליין אין הויז און ווען מיר
האַבען איהר, צוריקקומענדיג, געפֿרעגט, צי אימיצער איז געווען זיך נאָכ-
פֿרעגען אויף אונז, פֿרעגט זי תכיר ענטפֿערן:

— יאָ, אַ מאָן איז דאָ געווען.

— ווי הייסט ער ?

— כִּזוּיים ניש.

— ווי זעהט ער אויס ?

— איך געדיינק ניש,

די אַרעמע פֿעכע איז ווירקליך געווען פֿערריקט, און מיר האָבען געהאַט
גרויס מיטלייד מיט איהר און זי בעהאַנדעלט, אַזוי ווי מען בעהאַנדעלט אַ
קליין, שוואַך קינד...

אין יענער צייט האָבען די פֿראַנצויזישע שפּיאָנען, מיט דער הילף פֿון
דער ענגלישער פּאָליציי, אַרומגעזוכט פּאָל רעקליון, וועלכער האָט זיך דאַן
געפֿונען אין לאַנדאָן.

די פֿעהיגסטע דעטעקטיווס האָבען ניט געקענט לייגען די האַנד אויף
דיזען רעוואָלוציאָנער.

דאָך פֿלעגט פּאָל רעקליו אָפט קומען אין איסט דאָלימטש.

ער פֿלעגט קומען מיטן טראַסוויי און צוריקפֿאַהרען אויף דעם זעלבען
וועג, זיך ניט בעהאַלטענדיג פֿאַר קיינעם.

אין אַווענד, ווען ער איז נאָר וואָס געווען אַוועקגעגאַנגען, האָב איך
פֿלוצלינג דערהערט, ווי מען קלאַפט ביי מיר אין טהיר.

ס'איז שוין געווען באלד האַלבע נאַכט און איך האָב ניט ערוואַרטעט
קיין שום בעזוך.

דאָך האָט מען געעפֿענט, ווייל קיינער האָט נאָך ניט אָנגעקלאַפט אומ-
זיסט אין מיין טהיר.

צווי מענער זיינען אריינגעקומען.
אויף זייער אַנבליק האָב איך גלייך דערקענט, אז איך האָב דאָ צו
טהאָן מיט שפּיאַנען.
— וואָס פֿערלאַנגט איהר, מיינע הערן?— האָב איך זיי געפֿרעגט מיט
א שטריינגען טאָן.

אַט דער אויסדרוק „מיינע הערן“ האָט זיי שטאַרק איבערראַשט.
זיי האָבען אַפּנים געמיינט, אז אזוי ווי איך האַלט זיי פֿאַר אַנאַרכיס-
מען, וועל איך זיי מן הסתם רופֿען „גענאַסען“.
א קורצע ווילע האָבען זיי ביידע געשוויגען, דערנאָך האָט זיך איינער
פֿון זיי אַבגערופֿען :

— מען האָט אונו געשיקט מיט אַ שליהות צו פֿאַל רעקליו.
— וואָס זשע האָט עס צו טהאָן מיט מיר?— האָב איך געפֿרעגט.
— וואָס הייסט, די לאַנדאָנער קאַמעראַדען האָבען אונו געזאָגט, אז
ער איז דאָ.

— האָט מען איך נישט ריכטיג געזאָגט.
— דאָך...

— נישטאָ קיין „דאָך“, איך זאָג אייך, אז פֿאַר רעקליו איז נישטאָ דאָ.
די צוויי תּכּוּה-לויט האָבען זיך אָנגעקוקט איינע די אנדערע.
— ער איז דאָך אַבער געווען ביי אייך אַ פֿיער, פֿינף מאָל אין די
לעצטע עטליכע טעג.— האָט זיך אַבגערופֿען איינער פֿון די שפּיאַנען,
איך האָב פֿערשטאַנען, אז זיי ריידען נישט סתּם אין דער וועלט אַרײַן,
אז אימיצער האָט זיי געמוזט איבערגעבען דאָס, וואָס זיי פּרעטענדירען צו
וויסען.

איך האָב זיי געוואָלט אויספרואווען, האָב איך אַ ציה געטהאָן מיט די
פּלייצעס און געזאָגט :
— מען האָט איינפֿאַך געמאַכט חווק פֿון אייך.
נאָר די צוויי געהיים-פּאָליציסטען זיינען פֿונדעשטוועגען נישט אַוועק-
געגאַנגען.

אזוי ווי בערען אין אַ שטייג האָבען זיי זיך אַרומגעדעהט אין קאָרי-
דאָר, וואַרפֿענדיג פֿון צייט צו צייט אַ בליק אין עסס-שטוב אַרײַן.
ס'איז שוין געווען שפּעט, אין אזוי ווי איך האָב פֿערשטאַנען, אז איך
וועל נישט פּטור ווערן פֿון די צוויי פֿויגלען סיידען איך וועל זיי לאָזען דורכ-
זוכען מיין הויז, האָב איך זיך אַבגערופֿען צו זיי :

— אויב איהר גלויבט מיר נישט, קענט איהר אַרײַנגעהן און זוכען.
זיי האָבען זיך אָנגעקוקט איינער דעם אנדערן, נישט וויסענדיג וואָס צו
טהאָן פֿאַר הרפּה.
זיי נאָרש זיי זיינען געווען, האָבען זיי דאָך פֿערשטאַנען, אז זיי זיינען
דאָ מיאום אַרײַנגעפֿאַלען.

זיי האָבען זיך ווי עס איז פֿערניגט און זיינען אַרויסגענאַנגען.
אַז זיי זיינען אַוועק, האָב איך גענומען קלעהרען וואָס דאָ איז פֿאַר-
געקומען.

ווי אַזוי האָבען די שפּיאַנען געקענט וויסען, אַז רעקליו איז געווען ביי
מיר אַ פֿיער, פֿינף מאָל?

דאָס איז געווען מערקווירדיג.
ס'איז אונמעגליך געווען, אַז זיי זאָלען עס האָבען סתּם אַזוי גע-
טראָפֿען.

וואָרעם דאָס איז געווען זיכער, אַז כאַטש זיי האָבען זיך דערוואוסט,
אַז רעקליו איז געווען ביי מיר, האָבען זיי איהם אָבער נישט געזעהן.
ווען זיי זעהען איהם, וואָלטען זיי איהם געוויס אַרעסטירט.

דאָס אַלעס איז געווען מערקווירדיג, דאָ האָט זיכער אימיצער געמוזט
עפעס אויסגעבען. אָבער ווער?

איין זאַך איז זיכער געווען, אַז קיין איינציגער פֿון מיינע אינטימע פֿריינד
האָט קיין איבעריג וואָרט נישט אויסגערעדט.

מיינע שכנים וויעדער, זיינען געווען ווייט פֿון מיר, און אַהויך דעם זיי-
נען זיי אַלע געווען ענגלענדער, וועלכע האָבען זיך נאָרנישט אינענקוקט
אויף מיר און האָבען אפילו נישט געוואוסט, צי ס'איז דאָ אַ פֿאַל רעקליו אייף
דער וועלט.

איך בין אַרוואָ געווען זעהר בעאונרוהיגט וועגען דעם.
אַזוי זיינען פֿערביי עטליכע טעג, איך האָב שײַן גאָר געהאַט פֿערגע-
סען דינע געשיכטע מיט די צוויי שפּיאַנען. נאָר איין טאָג בעקום איך אַ

בריעף פֿון אַ קאָמעראַד, וועלכער לאָזט מיר וויסען, אַז פֿאַל רעקליו וועט
קומען צו מיר דעם זעלבן אָווענד טאַקיי.

איך האָב געהייסען, מען זאָל צוגרייטען נאַכטמאָהל פֿאַר איהם אייך,
און איך בין אַראָבעפֿאַהרען אין שטאָרט.

נאָכדעם ווי איך האָב זיך אַביסעל אַרומגעדריעהט אין די לאַנדאָנער
גאַסען און איינגעקויפֿט אייניגע נייטיגע זאַכען, האָב איך זיך שוין געלאָזט
געהן צוריק, אום צו געהמען דעם טראַמוויי נאָך איסט דאָליטש, מיט אַמאָל
טרעה איך אָן רעקליו'ן.

— אַה, גוטע לואיווע, — זאָגט ער — וויי גוט דאָס איז וואָס איך
האָב אייך דאָ איצט געטראָפֿען, אום אייך צו זאָגען, אַז איך וועל היינט
אָווענד נישט קענען זיין ביי אייך. עטליכע קאָמעראַדען זיינען געווען ביי מיר
און מיך איינגעלאָרען צו אַ פֿערוואַלונג אין סאָהאָ סקווער.

מיר האָבען נאָך גערעדט אַ פֿאַר מינוט, דערנאָך בין איך אַוועקגע-
פֿאַהרען אַהיים.

גלייך ווי איך בין אַריינגעקומען אין שטוב, האָב איך געזאָגט:
— כ'האָב זיך געטראָפֿען מיט רעקליו'ן, ער קומט נישט היינט אָווענד.

און דאָס איז געווען אלעס.
ארום זיבען אױגער האָבען מיר זיך אוועקגעזעצט ביים טיש, דערנאָך,
אז מיר האָבען אָבגעגעסען, האָב איך זיך אנדערגעזעצט ליענען די צייטונג
„טיימס“.

שארלאָט און איהר פֿאָטער זיינען אַרויף שלאָפֿען, און איך בין געבליבען
אַליין אין עסס-שטוב.

פּלוצלונג האָבען מיינע הינט אָנגעהויבען בילען.
איך האָב זיי געפרואווט איינשטילען, נאָר וואָס מעהר איך האָב זיך
געסטאַרעט, אַלץ שטאַרקער האָבען זיי געבולען.

ס'איז קיין צווייפֿעל נישט געווען, אז אימיצער האָט זיך געזיגען ביים
טהיר פֿון אונזער הויז.

כ'האָב אַרונטערגעדריעהט דעם לאַמפּ און זיך צוגעהערט אַ וויילע.
פֿון דער גאַס איז אַריינגעקומען אַ גערויש פֿון האַלב-פֿערדריקטע שטי-
מען, אַ מורמלעריי.

איצט איז ביי מיר קיין צווייפֿעל נישט געווען, אז מענשען קלייבען זיך
אַרום מיין טהיר.

כ'האָב זיך אויפֿגעהויבען און בין אַרויס אין קאָרידאָר, וואָס האָט גע-
פֿהרט צו דער גאַס-טהיר.

דאָרט האָב איך אויסדריקליך געהערט פֿעבע'ס שטימע.
— מאַסיע פֿאַל דעקליו האָט געדאַרפֿט קומען היינט אָבענד, ווי איך
האָב אייך צו וויסען געגעבען, — האָט זי געזאָגט. — ווייזט אויס, אז ער האָט
דערנאָך תּרטה געהאַט און אָבערלייגט זיין בעיך אויף אַן אַנדערס מאָל.
דערויף האָט איהר אַ מענער-שטימע געענטפֿערט:

— לאַזט אונז וויסען, ווען איהר וועט געזיאהר ווערן, אז ער קומט.
— געוויס, — האָט זי געענטפֿערט — איהר מעגט זיך פֿערלאַזען אויף

מיר...

און דערמיט האָט זיך געענדיגט זייער געשפרעך.
איך האָב געלאָזט פֿעבע'ן אַרויפֿגעהן צוריק אין איהר צימער און איהר
קיין וואָרט נישט אויסגערעדט יענע נאַכט.
איצט האָב איך געוואוסט, וועמען איך האָב אַריינגענומען צו מיר אין
שטוב.

ווען איך הער אַליין נישט איהר שטימע, וואָלט איך עס גאָר נישט געקענט
גלויבען. ס'איז ווירקליך געווען אונגלויבליך, אז אַ פֿרוי זאָל קענען שפּיעלען
אזא געמיינע דאַלע און אויף אַזאַן אופן בעצאָהלען פֿאַר אַל די זאָרגאָמ-
קייטען און די מוטערליכע פֿלעגע, וואָס איך און מיינע פֿריינד האָבען איהר
געגעבען.

איין זאַך האָב איך איצט געוואָלט וויסען: ווער האָט עס אַריינגעשיקט
דיוע פֿרוי צו מיר אין הויז.

איך בין ארויף שלאָען, נאָר איך האָב די גאַנצע נאַכט קיין אויג ניט געקענט צומאַכען.

אויף מאָרגען, ווען פֿעבע איז אַריינגעקומען צו מיר אין צימער, האָט זי זיך געמאַכט „משוגע“, ווי איהר שטייגער איז געווען.

זי איז אַרומגעגאַנגען הין און צוריק, געמאַכט אַלערליי משונה'דיגע העויות, איבערגעקערט שטוהלען, אומגעוואָרפֿען אַ טישעל און געפלאַפּעלט ווערטער אָהן אַ שום זיגן.

פלוצלינג גיב איך איהר אַ פֿרעג:

— מיט וועמען האָט איהר עס געטען ביינאַכט גערעדט?

פֿעבע האָט מיך אָנגעקוקט מיט תּם'עוואַטע אויגען.

איך האָב ווידערהאַלט מיין פֿראַגע.

זי האָט געשוויגען אַ ווילע, דערנאָך האָט זי געזאָגט:

— אַה, יאָ, כ'האָב גערעדט געטען ביינאַכט; כ'האָב זעהר פֿיעל

גערעדט...

— מיט וועמען?

— כ'זוייס ניט, — האָט זי געענטפֿערט.

— וואָס הייסט, איהר ווייסט נאָר ניט?

— גיין.

— אַגו, דערמאָנט זיך אַקאָרשט.

די „משוגענע“ האָט זיך כלומר'שט פֿערטראַכט אַ ווילע, דערנאָך האָט

זי אַ מאַך געטהאָן מיט דער האַנד, מורמלענדיג:

— כ'קען זיך גאָרנישט דערמאָנען.

— אַ נס, וואָס איך האָב געהערט אַלעס וואָס מען האָט אייך גע-

זאָגט...

פֿעבע איז געוואָרען רויט.

— יאָ, — האָב איך ווייטער געזאָגט, — כ'האָב געהערט אייער גאַנצען

געשפרעך און איך האָב זיך איבערצייגט, אַז איהר זייט גאַנץ קלאָהר דאָן,

ווען עס האַנדעלט זיך איבערצוגעבען דער פּאָליציי זאַכען וואָס טהוען זיך ביי מיר אין הויז...

זי איז געבליבען אַ פֿערציטערטע. זי האָט פֿערשטאַנען, אַז איך האָב

אויסגעפֿונען די שרעקליכע ראַלע, וואָס זי האָט געשפּיעלט דאָ ביי מיר אין

שטוב. תּחילת האָט זי נאָך געפרואוּווט מאַכען משוגענע העויות, טאַמער

וועט עס איהר העלפֿען, אָבער איך האָב איהר געזאָגט;

— נאַ, זייט זיך בעסער מודה און זוכט מיך ניט צו פֿערפֿיהרען מיט

אייערע שטיק; איך קען אייך שוין גוט. איך האָב אייך אַריינגענומען צו מיר

אַלס אונגליקליכע און געטהאָן פֿאַר איך וואָס איך האָב נור געקענט, און

אַלס בעלזוינג דערפֿאַר האָט איהר מיך פֿערקויפֿט... דאָס איז אַ שרעקליכע

זאַך, און אויב ביי איך איז נאָך געבליבען אַ פֿונק פֿון אַנשטענד'גקייט, האָט

איהר זיך געדאַרפֿט שעהמען מיט אַזא מיין ראַלע.

זעהענדיג, אז זי קען מעהר גארניט בעהאלטען, איז זי מיר געלאָלען צו די פֿיס און האָט געבעטען פֿערציהונג.

— יאָ, — האָט זי געזאָגט — איך גיב צו, אז דאָס וואָס איך האָב גע- טהאָן, איז געווען נידערטרעכטיג, אָבער איך האָב ווירקליך נישט געוואוסט, אז איהר ווייט צוזאָ גוטע, אָניט וואָלט איך זיך ענטזאָגט פֿון אזאָ שמוציגער אַרבייט. מען האָט מיר געזאָגט, אז איהר ווייט אַ שלעכטע פֿרוי, וועלכע האָלט אין איין קלעהרען פֿין פֿערברעכען און פֿון מערדערייען. מען האָט זאָגאר געזאָגט, אז איהר דערווערגט קליינע קינדערדאָך.

— אָבער ווער האָט עס אייך געזאָגט ?

— הערן, וועלכע איך קען נישט.

— נאָ, איהר זאָגט ליגען.

— אָבער...

— איך זאָג אייך, אז איהר לייגט... זאָגט מיר די געהמען פֿון די, וועלכע האָבען אייך געשיקט אהער.

פֿעכע האָט זיך געקוויינגעלט אַ וויילע, דערנאָך האָט זי אַרויסגע- מורמעלט:

— דאָס זיינען פֿראַנצויזען, וועלכע וואוינען אין ראַסעל סטריט.

— ווי הייסען זיי ?

— ווייס איך נישט.

— אָבער איהר ווייסט דאָך אויף ריכטיג וואו זיי וואוינען ?

— איך מיינ, איך וואָלט דערקענט דאָס הויז.

— גוט, — האָב איך געזאָגט.

און איך בין אַרויס, נאָכדעם ווי איך האָב פֿערשלאָסען די „משוגע'נע“ אין צימער.

כ'האָב פשוט מורא געהאָט, זי זאָל נישט אַנטלויפֿען פֿון מיר.

— איך האָב אויף גיך אַזעקגעשיקט עטליכע בריעף צו אייניגע קאָמע- ראַדען און איך האָב געוואַרט.

אַרום מיטאָג-צייט זיינען געקומען פֿיער פֿון זיי.

כ'האָב זיי דערצעהלט אַלעס וואָס איז דאָ פֿאַרגעקומען און זיי זיינען געווען אין דער מיינונג, אז מען מוז געוואָהר ווערן, ווער זיינען דאָס די שפּיאָנען פֿון קאָסעל סטריט.

מען האָט אַראָבעבראַכט פֿעכע'ן.

מיר האָבען איהר פֿון דאָס ניי גענומען אויף'ן פֿעהער און אין אַ שטונדע

אַרום זיינען מיר מיט איהר צוואַמען אַריבערגעפֿאהרען קיין לאַנדאָן.

נישט ווייט פֿון דער גאַס, וואו זי האָט אונו אָנגעדרישעט, האָבען מיר זיך אָבגעשטעלט.

זי האָט בעטראַכט אַלע הייווער פֿון דער גאַס, איינס נאָך'ס אַנדערע,

דערנאָך האָט זי זיך אָבגעשטעלט לעבען אַ גרויסע געביידע פֿון רויטע ציגעל.

— איך כוין, אז דאָס איז דאָ, — האָט זי זיך אָבגערושען.
— אויף וועלכען שטאָק וואוינען אייערע פֿרײַנד? — האָב איך איהר
געפֿרעגט.
— אויף'ן צווייטען, — האָט זי געענטפֿערט — נאָר לאָזט מיך אַיועק-
געהן פֿון דאָנען, וואָרים אז זיי וועלען מיך דערזעהן מיט אייך, קענען זיי
מיך נאָך דער'הרג'ענען.
— גיין, — האָב איך געיאָגט, — איהר בל יבט מיט אינו.
— אָבער זיי קענען מיר נאָך אָנטהאָן גרויסע צרות...
— האָט קיין מורא נישט, מיר וועלען אייך בעשיצען.
אינאיינעם מיט מיינע פֿיער קאָמעראַדען אין מיט פֿעבע'ן זיינען מיר
ארויף אויף אַ פֿינסטערע טרעפּ און מיר זיינען צוגעקומען צום צווייטען עטאַזש.
דאָרט זיינען געווען צוויי טהירען.
אין וועלכער האָבען מיר געזאָלט אָנקלאַפֿען?
אונזער וועג-ווייזער'ן האָט אונז אָנגעצייגט אויף דער טהיר רעכטס,
איינער פֿון אונזערע חברים האָט אַ שטאַרקען קלאַפּ געטהאָן אין דער
הילצערנער טהיר.
מיר האָבען געהערט אַ גערויש פֿין שטימען, דערנאָך טריט, נאָך קיינער
האָט נישט געפֿענט די טהיר.
מיר האָבען אָנגעקלאַפּט אַ צווייטען מאָל, נאָר ווידער האָט מען נישט
געענטפֿערט.
— זיי וועלען נישט עפֿענען, — האָט זיך איינער פֿין אינוזערע קאָמעראַ-
דען אָבגערושען גאַנץ שטיל.
— וואָס זשע טהוט מען פֿאָרט? — האָב איך געפֿרעגט.
— פֿאַרהאַן אַן עצה, — האָב איך גלייך גאָכרעם געזאָגט. — זאָלען
צוויי פֿון אינו אַרונטערגעהן די טרעפּ, מאַכענדיג אַ טומעל מיט זייערע טריט,
די, וואָס געפֿינען זיך אינעווייניג, וועלען מיינען, אז מיר זיינען אוועקגע-
גאַנגען, וועלען זיי אפשר נישט מורא האָבען אַרויסצוגעהן.
דויע עצה איז דורכגעפֿיהרט געוואָרען.
גאַנץ שטיל און געדולדיג זיינען מיר געשטאַנען אין אַ ווינקעל און
געוואַרט די טהיר זאָל זיך עפֿענען.
ענדל'ך, אין צוויי שעה אַרום, האָבען מיר דערהערט אַ גערויש פֿון קייטען,
מען האָט אָבגעריגעלט די טהיר און אַ מאָן איז אַרויס,
אַ דאַנק דער פֿינסטערניש, האָט ער אינו נישט געקענט בעמערקען.
מיר האָבען איהם געלאָזען אַרונטערגעהן די טרעפּ און מיר זיינען גלייך
אַרונטער נאָך איהם.
ווי ער איז נור געווען אויף'ן גאַס, האָט ער אַ רוף געטהאָן אַ קעב
און איז פֿערשוואַנדען.
איך האָב איבערגעלאָזט פֿעבע'ן ביי די קאָמעראַדען אין די הענד און

איך מיט איינעם פֿון מיינע פֿריינד זיינען מיר אריינגעשפרונגען אין אן אַז דער קעב און זיך געלאָזט לויפֿען אין דערועלבער ריכטונג, וואָס דער אינ-בעקאנטער איז געפֿאהרען.

ער איז דורכגעלאָפֿען פֿיעל גאסען, ענדליך האָט ער זיך אָבגעשטעלט ביי „סקאָטלאַנד יאַרד“.

בעהר האָבען מיר נישט געדאַרפֿט. מיר האָבען געוואוסט, מיט וועמען מיר האָבען דאָ צו טהאָן.

מיר האָבען זיך גלייך אומגעקעהרט צו ראסעל סטריט, דאָרט זיינען מיר צוריק אַרויף אויפֿ'ן צווייטען שטאָק פֿון דעם רויטען הויז און געווארט אויף אונזער חבר-מאָן.

דערווייל איז געוואָרען נאַכט, און ווי מען וויכט, ציגרט מען אין אַסך לאַנדאָנער הייזער נישט קיין ליכט אויף די טרעפֿ.

מיר זיינען אַלואָ געווען זיכער, אז קיינער וועט אונז נישט בעשערקען. ענדליך איז דער מאָן, אויף וועמען מיר האָבען געווארט, צוריקגעקומען, און גראָד אין דער רגע, ווען ער האָט געוואָלט אויפֿליסען זיין טהיר, האָבען זיך צוויי קאָמעראַדען אַ וואָרף געטהאָן אויף איהם, איהם פֿערשטאַפֿט דאָס מויל מיט אַ שטיק האָלץ, און נישט קוקענדיג אויף דעם וואָס ער האָט זיך שטאַרק געראַנגעלט, האָט זיך אונז דאָך איינגעגעבען איהם אַרונטער-צושלעפֿען אין גאָס.

אַ וואָגען איז פֿערבייגעפֿאהרען. מיר האָבען אַהין אַריינגעוואָרפֿען אונזער אַרעסטאַנט און צוויי פֿון מיינע קאָמעראַדען האָבען זיך אַנידערגעזעצט לע-בען איהם.

— וואו פֿיהרט מען איהם?— האָט אַ פֿרעג געטהאָן איינער פֿון זיי.
— נאָך איסט דאָליטש, — האָב איך געענטפֿערט— איך קום גלייך נאָך אייך.

— אין אינאיינעם מיט מיינע אַנדערע צוויי חברים און מיט פֿעבען האָבען מיר זיך אַריינגעזעצט אין אַ וואָגען.

אין אַ שטונדע אַרום, אין מיין עסס צימער, איז דער אונבעקאנטער גע-זעסען פֿאַר אונז, אַזוי ווי אַן אָנגעקלאָגטער פֿאַר אַ געריכט.

VI

אַביסעל שפּאַם מיט דער פֿראַנצויזישער פּאָליציי.

אויף מיר איז געפֿאלען דער גורל צו פֿערנעהמען דעם פּלאַן פֿון אַ פֿאַרויזענדרען.

— אייער נאָמען?— האָב איך זיך געווענדיקט צום שפּיאַן.
ער האָט מיר אָנגעקוקט און נישט געענטפֿערט קיין וואָרט.

— נא, ענטפערט דאך.
— איך אַנערקען אייך ניש דאָס רעכט מיך אויסצוֹרענגען, — האָט ער זיך אָנגערופֿען.
— מיר נעהמען זיך אַליין דאָס דאָזיגע רעכט, — האָב איך געענטפֿערט.
— און איך, — האָט דער אינבעקאַנטער געזאָגט — געהם זיך דאָס רעכט ניש ענטפֿערן אויף אייערע פֿראַגען.
דער חברה-מאַן האָט, ווייזט אויס, אָבגעמאַכט ביי זיך ניש אויטערצו-געבען זיך אַזוי לייכט, און וויפֿעל מען האָט איהם ניש אויסגעפֿערעגט, ער האָט גאַרנישט געוואָלט ענטפֿערן.
ס'איז אַלואַ געבליבען אין עצה: איהם בעזוכען, פֿילייכט האָט ער עפעס ביי זיך, וואָס זאָל אונז קענען צייגען ווי ער הייסט און מיט וואָס פֿאַר אַ סאַרט שפּיאַנעריי ער גיט זיך אָב.
איינער פֿון אונזערע קאָמעראַדען האָט אויסגעקעהרט די קעשענעס פֿון דעם אונבעקאַנטען און האָט אַרויסגענומען פֿון דאָרט אַ פּאַפּיר טאַש, פֿיעלע בריעף און אַ רעוואָלווער.
מיר האָבען זיך גלייך גענומען צו די פּאַפּירען און מיר האָבען אויס-געפֿונען ווער דער בחור איז. צווישען אַנדערעס איז דאָרט געווען אַ קאַרטע מיט זיין נאָמען. ער האָט זיך גערופֿען „אַלעקסאַנדער ברינגאַר, אינספּעקטאָר פֿון דער געהיים-פּאָליציי“.
איך האָב אַ קוק געטהאָן אויף איהם און איהם געזאָגט:
— איהר קענט אַלואַ ניש אָבלייקענען אייער פּראָפּעסיאָן.
ער האָט אַ ציה געטהאָן מיט די פֿלייצעס און גאַרנישט געענטפֿערט.
צווישען די פּאַפּירען האָבען מיר אויך געפֿונען צוויי בריעף, איינעס פֿון דער פּאַרווער געהיים-פּאָליציי צו דינען שפּיאָן, אין וועלכען ער איז אויפֿ-געפֿאַדערט געוואָרען מיך צו שפּיאָנירען, געוואָהר ווערן אַלעס וואָס איך טהו און איבערהויפּט ווער עס קומט אַרײַן צו מיר אין הויז. דער צווייטער בריעף איז געווען פֿון דעם שפּיאָן צו זיינע בעלי בתים, אין וועלכען ער האָט זיי געלאָזט וויסען פֿאָלגענדעס:
„לויט אייער אויפֿטראַג האָב איך די עהרע אייך מיטצוטהיילען, אַז אַזוי גיך ווי איך בין אָנגעקומען קיין לאַנדאָן, האָב איך גלייך אויפֿגעזוכט לואיזע מישעל. איך האָב זיך באַלד גענומען איהר באַכעהן טריט ביי טריט און עס פֿרעהט מיך זעהר, וואָס איך קען אייך איבערגעבען, טאַג פֿאַר טאַג, שטונדע פֿאַר שט נדע, ווי אַזוי זי פֿערבריינגט איהר צייט.“
און ברינגאַר דערצעהלט ווייטער אין דעם בריעף אַלערליי ניש געשמוי-גענע און ניש געפֿלוזגענע געשיכטען וועגען מיר און נאָך אַנדערע גענאָסען.
אַז איך האָב געענדיגט זיין בריעף, האָב איך זיך אָבגערופֿען צום שפּיאָן:
— ווייסט איהר, אַז איהר פֿערדיענט אוסר דאָס געלד, וואָס מען צאָהלט אייך פֿאַר אייער עקעלהאַפּטער בעשעפֿטיגונג.

ברינקאר האָט אַ נאַרישען שמייכל געטהאָן.

דאָן האָט זיך אָנגעהויבען דער פֿעהרער, תחילת איו דער שפיאָן געווען איינגע'עקש'ט; ער האָט גאַרנישט געוואָלט ריידען, נאָר ענדליך איו אונו געלונגען אַרויסצוקריגען פֿון איהם אַלע וויכטיגע געהיימניסע, מיר האָבען איהם צונויפֿגעבראַכט מיט דער „משוגע'נער" פֿעבע, און ער האָט זיך אַלעס מודה געווען, ער האָט אונו אויך אויסגעזאָגט ווער זיינע צוויי חברים זיינען און וואו מען קען זיי געפֿינען.

דאָ האָט זיך מיר פֿערגלוסט אָכצוטהאָן דער פֿראַנצויזישער פּאָליציי אַ שפיצער, אז זי זאל עס לאַנג האָבען צו געדריינקען, מיר האָבען אוועקגע-זעצט ברינקאר'ן ביים שרייב-טיש און איהם געלאָזט אָנשרייבען פּאָלגענדען בריעף צו דעם פּאָרזיער פּאָליציי-פרעפֿעקט:

„איך האָב די עהרע אייך מיטצוטהיילען, אז לואיוע מישעל מיט נאָך דריי אַנאַרכיסטען האָבען פּלוצלינג פֿערלאָזען לאַנדאָן. זיי האָבען גענומען דעם צוג אין „טשערינג קראָס", איך האָב טעלעפֿאָנירט קיין דאָוור, און מען האָט מיר געזענטפֿערט, אז די אַנאַרכיסטען זיינען אָבגעפֿאַהרען פֿון דאָרט נאָך אָסטענד, ס'איז קיין צווייפֿעל ניט, אז לואיוע מישעל האָט ברעה זיך אַריינצושמונגלען קיין פֿראַנקרייך. פֿון די ידיעות, וואָס איך האָב צונויפֿגע-קליבען, צייגט זיך אַרויס, אז די רעוואָלוציאָנערקע און איהרע קאָמעראַדען פֿיהרען מיט זיך עקספּלאָזיוו-שטאַפֿטן, איך בין העכסט גליקליך, וואָס איך קען אייך געבען אָט די אַלע זעהר וויכטיגע נאַכריכטען." דער שפיאָן האָט אונטערגעשריבען זיין נאָמען אויף דיווען בריעף, וועל-כען מיר האָבען גלייך אָבגעשיקט קיין פּאַריז.

ס'איז געווען צו ערוואַרטען, אז ערהאַלטענדיג דיווען בעריכט, וועט זיך אין דער פּאַריזער פּאָליציי טהאָן הושך. מיר זיינען געווען זיכער, אז מען וועט גלייך שיקען שפיאָנען נאָך אָסטענד און מען וועט שטאַרק בעוואַכען די בעלגישע גרענעץ.

נאָר כדי דיווער שפּאַס זאָך אָנגענומען ווערן ערנסט, האָב איך געמאַכט אַזא פּלאַן: איך האָב פֿערלאָזען איסט דאָליטש און זיך אַריבערגעקליבען אין נאָרד לאַנדאָן ביי איינעם פֿון אונזערע גענאַסען אין הויז. פֿערשטעהט זיך, אז ברינקאר'ן האָבען מיר מיטגענומען מיט זיך, כדי ער זאל ניט קענען דערווייל קאָרעסאָגנדירען מיט פּאַריז, עס זיינען אַריבער אַכט טאָג.

איין פֿריה-מאָרגען האָבען מיר אין די ענגלישע צייטונגען געפֿונען פּאָל-גענדע שטיקעל נייעס:

„לואיוע מישעל, די גרויסע רעוואָלוציאָנערין, „דהי רעד וואומען", ווי מיר רופֿען איהר דאָ, האָט פּלוצלינג פֿערקאָזען לאַנדאָן און איו אָבגעפֿאַהרען מיט עטליכע זעהר געפֿעהרליכע אַנאַרכיסטען.

„זיי זיינען אוועק קיין אָסטענד און פֿון דאָרט וועלען זיי וואַהרשוינליך פּרובירען זיך אַריינגיב'ענען אין פֿראַנקרייך."

מיר האָבען געמוזט לאַכען פֿון דױע נױעס, נאָך דאָס װאָס האָט אונז
נאָך מעהר אַמוזירט אױז געװען אַן אַנדער יודעה, װעלכע אױז אױן אַ פּאָר
טעג אַרום ערשינענען אױן די „דױלי נױס“, אַט װאָס דאָרט אױז געשטאַנען:
„לױאזע מישעל, װעלכע האָט פֿערלאָזען ענגלאַנד אױנאױנעם מיט עט-
ליכע קאַמעראַדען אױהרע, אום זיך אַרױנצושמוגלען קײן פֿראַנקרײך, אױז
אַרעסטירט געװאָרען אױן דער בעלגישער שטאַדט גאַן.
„אום אָבצױנאַרען די געהױם-פּאָליצױ האָט זױ זיך פֿערשטעלט אַלס מאַן,
נאָך צװױ זעהר פֿעהיגע שפּיאַנען האָבען זױ דאָך דערקענט און האָבען אױהר
אַרעסטירט.

„לױאזע מישעל מיט צװעלף פֿון אױהרע קאַמעראַדען זױנען גלײַך אָב-
געפֿיהרט געװאָרען קײן פּאַריז, װױ מען זאָגט, האָט מען בױז זױ אױן די זאַכען
געפֿונען דרױ געפֿעהרליכע באַמבעס.“
אױבערלעזענדיג די דאָזיגע נאַכריכט, האָבען מיר אַרױסגעשאַסען מיט אַ
װילרען געלעכטער, און ברױנקאַר גופּא אױז געצװאַונגען געװען מיטצולאַכען
מיט אונז.

גלײַך נאַכדעם האָבען מיר זיך בעװױזען אױן לאַנדאָן, און מען קען זיך
משער זױן, װױ ערשטױנט עס זױנען געװען די, װעלכע האָבען געלױענט די
נױעס אױן „דױלי נױס.“

זױ האָבען גאַרניט געקענט גלױבען זױערע אױגענע אױגען.
אַז אױך בױן צױריגעקומען אױן אױסט דאָליטש, אױז מױן הױז בעלאַנערט
געװאָרען פֿון רעפּאַרטערס פֿון אַלע ענגלישע צױטונגען; זױ האָבען אַלע
געװאָלט װיסען, װאָס דאָ אױז פֿאַרגעקומען, אױך האָב זױ ערקלעהרט, אַז די
פֿראַנצױזישע פּאָליצױ האָט אױנפֿאַך פֿערלאָרען דעם קאַפּ.
ברױנקאַר האָט ערהאַלטען פֿינף טעלעגראַמען, אױנע נאָך דער אַנדערער:
דרױ פֿון דעם מיניסטעריום פֿון אױנערן און צװױ פֿון דער פּאַריזער פּאָליצױ.
געענטפֿערט אױף די דעפּעשען האָב אױך, און אױהר מענט זיכער זױן,
אַז אױך האָב די געשיכטע נאָך מעהר קאַמפּליצירט, און מען האָט דערפֿון
ניט געקענט אַרױסקריכען.

און פּאַריז האָט געהערשט אַן אױנפֿאַכע צומישעניש, און די דאָרטיגע
פּאָליצױ האָט קײן אַנדער ברירה ניט געהאַט, נאָך אַרױבערצושיקען קײן
לאַנדאָן אַ דורכגעטריבענעם שפּיאַן, אַ געװיסען הוליע, װעלכער האָט אָבער
גאַרניט געקענט מאַכען, װױל אָנשטאַט צו שפּיאַנירען די אַנאַרכיסטען האָבען
די קאַמעראַדען אונזערע אױהם פֿון אױז ניט אָבגעלאָזען, אױהם נאַכגעגאַנגען
טריט בױז טריט. ס׳אױז געגאַנגען אַזױ װױט, אַז הוליע'ן אױז שטאַרק נמאַס
געװאָרען צו זױן אױן לאַנדאָן און ער האָט זיך אָבגעטראָגען צוריק קײן פּאַריז.
פֿערשטעהט זיך, אַז אַװעקגעפֿאַרען אױז דער שפּיאַן מלא רציחה, און
ער האָט בעשלאַסען זיך נוקם צו זױן אַן די פֿערפֿלוכטע אַנאַרכיסטען.

אין אָווענד האָט אין דער סיטי געפלאַצט אַ באַמבע.
באַלד איז די ענגלישע פּאָליציי געווען אויף די פּיס און דער שעף
מעלוויל מיט זיינע דעטעקטיווס האָבען געמאַכט אַנפּאַלען אויף אלע קלובס
און פּערזאָנלונגס-פלעצער, וואו אַנאַרכיסטען האָבען זיך נור געפּונען.
פּיעלע פֿון אונזערע גענאַסען זיינען אין יענער צייט אַריינגעפּאַלען צו
דער פּאָליציי אין די הענד.

דיזער מעלוויל איז געווען אַ מערקווירדיגער חברה-מאַן. ער איז געווען
איבעראַל, ביי אלע גרויסע אַנפּאַלען, און ער האָט זיך פֿערהאַלטען אוי
קאַלט ווי מען קען זיך נור פֿאַרשטעלען, כאַטש זיינע בעפֿעהלען זיינען געווען
ברוטאַל. איך האָב אַליין בייגעוואוינט אַן אַנפּאַל, וואָס ער האָט געמאַכט
אין „גראַפֿטאָן האָל“. זיינע דעטעקטיווס האָבען דאָן אויף אַ גרויזאַמען אופן
מיסהאַנדעלט אונזערע גענאַסען און ענדליך אַרעסטירט עטליכע פֿון זיי.
מעלוויל איז זיך געשטאַנען רוהיג און האָט קאָמאַנדירט. אז אלעס איז געווען
צו ענדע, האָט ער זיך געווענדעט צו די פּערזאָמעלטע, האָט זיי בעגריסט
און געזאָגט:

— אויף ווידערזעהן, מיינע העררן!

און דערמיט איז ער אַרויס פֿון האָל.

איך וועל נאָך שפּעטער האָבען אַ געלעגענהייט צו ריידען וועגען דיזען
שעף, מיט וועמען איך האָב געהאַט אַ שעהן ביסעל שפּאַס.

מען וועט געוויס זיין נייגיריג צו וויסען וואָס איז געוואָרען מיט דעם
שפּאַץ ברינקאַר.

פֿערשטעהט זיך, אז נאָך דער געשיכטע מיט דער פּאַרזיער פּאָליציי
האָט ער ביי איהר אין די אויגען פֿערלאָרען דעם גאַנצען צוטרוי, און אין אַ
שעהנעם פֿריה מאָרגען האָט ער געקראָנען אַ ידיעה, אז ער איז ענשזאַנט
פֿון זיין שטעלע, און אום זיך נוקם צו זיין און זיינע „ברויט-געבער“, האָט
ער אונז אויסגעגעבען אַסך געהיימניכע, וועלכע זיינען אונז שטאַרק צוניץ
געקומען.

VII.

מיון שולע אין די וועסט ענד.

אין פֿריהמאָרגען איז צו מיר אין איסט דאָליטש געקומען אַ מאַן מיט'ן
נאָמען קובלאָן, אַ פּראַנצויז, וועלכער האָט מיר געמאַכט פּאָלגענדען פּאַרשלאָג:
— די יונגע פּראַנצויזינען, די קינדער פֿון די קאַמעראַדען, וועלכע
וואוינען אין לאַנדאָן, האָבען ניט קיין שולע. זיי זיינען געצוואונגען צו געהן
אין די ענגלישע שולען, וואו זיי לערנען כמעט גאַרנישט. איך האָב אַלאַ אַ
פּלאַן צו עפֿענען אַ שולע אין לאַנדאָן, ווילט איהר מיר זיין בעהילפֿיג אין דעם?

— עם ווענדט זיך אויף וואָס פֿאַר בעדינגונגען.
— איהר וועט האָבען די פֿולע פֿערוואַלטונג פֿון דער שולע, וואָס מיר
וועלען גרינדען, אין אייערע הענד.
— אויף אַזאַן אופן געהט איר עס אָן.
אין עטליכע וואָכען אַרום האָבען מיר זיך איינגעאַרבעט אין אַ הויז,
נישט ווייט פֿון שאַרלאַט סטריט, און מיר האָבען אָנגעפֿאַנגען אונזער אַרבייט.
קובלאַן איז געווען זעהר טהעטיג.
וואָס מיר אנבעלאַנגט, קען מען זיך משער זיין, ווי גליקליך איר האָב
זיך געפֿיהלט, וואָס איר האָב זיך פֿון דאָס ניי געקענט אָבעבען מיט מיין
אַלטער, בעליעבטער בעשעפֿטיגונג, אז איר פֿלעג אַרײַנקומען אין קלאַס און
דערוועגן פֿאַר מינע אויגען אָט די אלע ברונעטע און בלאַנדע קעפּלאַך פֿון
מיינע שילערקעס, האָב איר זיך דערמאַנט אָן יענע גליקליכע טעג מיינע פֿאַר
דער פֿאַריזער קאַמונע.
אַ שטיק צייט איז מיין שולע אָנגענאַנגען אויסגעצייכענט. מיינע שילער-
קעס האָבען זיך פֿון טאַג צו טאַג פֿערמעהרט, און איר האָב זיך געפֿיהלט
זעהר צופֿריעדען.
מיט אַמאָל האָב איר אָנגעהויבען בעמערקען, אז מען דרעהט זיך עפעס
צופֿיעל אַרום מיין הויז... אָבער איר בין שוין אַווי צוגעוועהנט צו די שפּאַ-
נעריי פֿון דער פּאַליציי, אז איר האָב זיך גאַרנישט אומגעקוקט דערויף.
איר האָב געמיינט, אז די געהיים-פּאַליציסטען שפּיאַנירען דאָס נאָך
עטליכע עלטערן פֿון מיינע שילערקעס, וועלכע פֿלעגען אָפֿט קומען אָבוואַר-
טען זייערע קינדער ביים אַרויסגעהן פֿון שולע.
איין טאַג, ווען איר בין צוריקגעקומען פֿון גאַס, בין איר ערשטוינט
געוואָרען צו געפֿינען די פּאַליציי, וועלכע האָט געהאַלטען אין מאַכען אַן
אַבויק ביי מיר אין שולע.
איר בין גלייך צוגעגאַנגען צו איינעם פֿון די פּאַליציסטען, וועלכער האָט
אויסגעזעהן צו זיין זייער שעף, און האָב איהם געפֿרעגט, וואָס ער טהוט דאָ.
— איר האָב אַ בעפֿעהל צו מאַכען אַ הויז-זוכונג ביי איר, — האָט
ער געענטפֿערט — און איר טהו מיין פֿליכט.
איר האָב פרובירט פּראָטעסטירען, נאָר ס'האַט מיר גאַרנישט געהאַלפֿען.
זיי האָבען אויסגענישטערט אלע צימערן פֿון הויז און האָבען גאַרניש
געפֿונען.
— איהר זעהט אַלואַ, — האָב איר זיי געזאָגט, — אז אייער בעווד
איז געווען אַבסאָלוט נוצלאָז.
דער שעף האָט גאָר נישט געענטפֿערט, נאָר מיט אַמאָל רופֿט ער זיך
אַב צו זיינע לייט:
— אַה! מיר האָבען שיער, שיער נישט פֿערגעסען דעם קעלער,
ער האָט אָנגעצונדען אַ לעמפּעל און איז אַראָב אונטען.

פלוצונג האָב איך דערהערט קולות און געשריען.
די פּאָליציסטען זיינען אַרויפגעקומען ציריק,
איינער פֿון זיי האָט געהאלטען אין די הענר אַ מין שאַכטעל פֿון אייזען.
ס'האָט אויסגעזעהן, אַז דאָס איז אַ באַמבע.
תחילת האָב איך נישט געוואָלט גלויבען, נאָר אַז מען האָט מיר געוויזען,
אַז דאָס שאַכטעל איז פֿול מיט פּולווער, האָב איך זיך געמוזט איבערצייגען,
אַז דאָס איז ווירקליך אַ באַמבע.
ווער האָט עס געקענט אוועקלייגען ביי מיר אין קעלער?
אַז דער, וואָס האָט עס געטהאָן, האָט געהאַט דעם צוועק, מיך צו
קאָמפּראַמטירען, איז ביי מיר קיין צווייפֿעל נישט געווען. און עס האָט זיך
איהם ווירקליך איינגעגעבען.
מען האָט נישט געמאַכט קיין לאַנגע שהיות מיט מיר; שוין אויף מאָרגען
איז מיין שולע צוגעמאַכט געוואָרען.
אַ צורודערטע בין איך אוועק צוריק צו מיר אַהיים, אין איסט דאָלימטש.
ס'איז נישטאָ קיין ערגערע זאַך אויף דער וועלט איידער זיך צו פּיהלען
אַרומגערינגעלט פֿון שונאים און נישט וויסען ווער זיי זיינען און וואָס זיי זיינען
אויסען.
מיין קאָפּ איז פֿול געווען מיט די מערקווירדיגסטע השערות און איך
האָב הושר געווען איעלכע מעגשען, וועלכע האָבען נישט אָנגעהויבען וויסען
פֿין דער גאַנצער געשיכטע.
איין זאַך איז מיר געווען קלאָהר, אַז געשהאָן האָט עס איינער, וועמען
איך האָב געמוזט קענען, ווייל מען פֿלעגט נישט אַרזיינגעהן אזוי לייכט צו מיר.
די צייטינגען זיינען, פֿערשטעהט זיך, געווען פֿול מיט דער באַמבע, און
אַ פּאַר פֿין זיי האָבען דערצעהלט, אַז איך האָב מיינע שילערקעס געגעבען
לעקציעס וועגען אַנאַרכיע און האָב זיי געלערנט ווי אזוי צו מאַכען באַמבעס.
ס'איז געווען גאַריש און ווילד גענוג, אָבער וואָס האָב איך געקענט
ענטפֿערן דערויף?
אַרעסטירט האָט מען מיך נישט, נאָר מען האָט מיך עטליכע מאָל גערו-
פֿען אין געריכט און מיך ג נומען אויפֿ'ן פֿערהער, נאָר די ריכטער האָבען
געמוזט איינזעהן, אַז איך ווייס אזויפֿיעל וועגען דער באַמבע, ווי זיי אליין.
פֿון יענעם טאַג אָן האָב איך זיך פֿאַרגענומען זיך צו היטען פֿאַר פֿער-
דעכטיגע לויט, נאָר דאָס איז בלוז געווען אַ מאַמענטאַנער בעשלוס. באַלד
איז דאָס מיר אַרויס פֿון זינען און איך האָב זיך אויפֿגעהערט היטען.
אַט אַזאַ כאַראַקטער האָב איך שוין.
איך האָב קיינמאָל נישט געקענט לעבען אין אַן אַטמאָספֿערע פֿין צופֿיעל
פֿאַרויכטיגקייט, אַן אַ שמענדיגען היטען זיך.
מיינע פֿריינד פֿלעגען מיר אָפט וואַרענען, נאָר איך פֿלעג זיי ענטפֿערן
מיט אַ שמיכעל:

— רק איהר זעהט שפיאָנען איבעראַל; איך פֿערויכער אייך, אָו איהר נארט זיך אָב.

— איהר וועט שוין זעהן... — פֿלעגען זיי ענטפֿערן. — עס וועט זיך אונז נאָך אַמאָל מאַכען אַ צרה דורך אייער אָפּטימום ..
און איך מוז צוגעבען, אָו די ווייטערדיגע פּאַסירונגען האָבען מיך גע-
צוואונגען צו ענדערן מיין טאַקטיק.

— איינמאָל, אין אַ ווינטער-אָווענד, האָט מען אָנגעקלאַפט ביי מיר אין מיהר, איך בין געגאַנגען עפֿענען און איך האָב דערזעהן פֿאַר מיר צוויי פֿער-
זאָנען, וועמען איך פֿלעג אָפּט טרעפֿען ביי אונז אויף די פֿערוואַלונגען.
איך האָב ניט געוואוסט אויף ריכטיג ווער זיי זיינען, נאָר איך האָב
ווירקליך ניט געהאַט קיין שום אורזאָבע מורא צו האָבען פֿאַר זיי.
בי'האַב זיי אַלזאָ אַרײַנגעפֿיהרט צו מיר אין עס-צימער און זיי געפֿרעגט
וואָס זיי האָבען צו זאָגען.

— מיין גוטע לואיווע, — האָט זיך אָבגערופֿען איינער פֿון זיי — זעהר
אונאַנגענעהמע זאָכען קומען איצט פֿאַר אין לאַנדאָן פֿאַר אונזערע געזאַסען.
— וואָס פֿאַרט? — האָב איך געפֿרעגט.

— פֿיעלע קאַמעראַדען זיינען אַרעסטירט געוואָרען.

— וואו דען? — האָב איך געפֿרעגט.

— אַרום סאָהאַ סקווער.

— און פֿאַרוואָס האָט מען זיי אַרעסטירט?

— וואָס ווייס איך? אַלץ וואָס איך קען אייך זאָגען איז, אָו די אַנאָר-
כיסטען ווערן איצט געיאָגט אויף אַ מוראדיגען אופֿן. זייט מען האָט געפֿונען
די באַמבע ביי אייך אין שולע, האַלט מען אונז אין איין פֿערפֿאַלגען; מען
לאָזט אונז ניט אָטעהעמען... „סקאַטלאַנד יאָרד“ האָט אַרויסגעשיקט איהרע
בעסטע שפיאָנען און יעדען טאָג מאַכט מען אָביסקעס ביי אַלע אונזערע
קאַמעראַדען אין די וואוינונגען. ווי איך האָב געהערט, גרייט זיך די פּאָליציי
אויך צו מאַכען אָביסק ביי אייך אין הויז... מען זאָגט זאָגאַר, אָו איהר וועט
אַרעסטירט ווערן.

— איז אויך פֿערפֿאַלען, — האָב איך זיך אָבגערופֿען.

— אָבער בערעכענט זיך פֿונדעסטוועגען, מען וועט אייך אַרײַנוצעען
ערגעץ אין אַ מוראדיגען געפֿענגניס, און אין ענגלאַנד, ווייסט איהר דאָך,
קען מען זיך ניט אַזוי לייכט בעפֿרייען פֿון תּפּיסה...

— איך ווייס עס, — האָב איך געענטפֿערט — אָבער וואָס קען איך
דען טהאָן דערצו?

— מיר זיינען געקומען אייך פֿאַרלייגען אַ פּלאַן.

— דהיינו?

— אָט וואָס: אין אַ שוונדע אַדער העכסטענס צוויי וועלען די דעטעק-

טיווס קומען... זיי טהאָרען אייך דאָ ניט געפֿינען.

— איהר ווילט איך זאל אנטלויפֿען? קיינמאל אין לעבען ניש!
— אָבער...
— הערט אויס, איהר וואַרשט אַרויס רייד אומזיסט, איך וועל בלויבען דאָ, און אויב מען וועט מיך אַרעסטירען, נו, איז אויך פֿערפֿאלען!
— זאל זיין אזוי, — האָבען זיי געענטפֿערט, — יעדענפֿאלס, ניש אַכטונג. מיר האָבען נאָך גערעדט אַ ווילע, דערנאָך זיינען די צוויי מעגער אַוועק. מיט אַ געוויסער אונרוהיגקייט האָב איך ערוואַרטעט די פֿאָליציי, אָבער קיינער איז נישט געקומען.
אַכט טעג זיינען פֿערביי און ס'איז קיין שום אויסערגעווענהלעכעס נישט געשעהן.
ענדליך בין איך דורך אַ פֿאַר איבערגעבענע קאַמעראַדען דערגאַנגען, וואָס די געפֿלאַנעוועט.
די צוויי חברה לייט, וועלכע זיינען געקומען צו מיר מיט אַ בעזוך, זיינען געווען איינפֿאַכע שפּיאַנען, און זייער צוועק איז געווען פֿאַלגענדער: מיך אַוועקשיקען פֿון הייז, כדי צו קענען לייגען די האַנד אויף מיינע פֿאַסירען. ס'איז געווען גאַרנישט קיין שלעכטער פֿלאַן, נאָר ער האָט זיך זיי נישט איינגעגעבען.

VIII.

נאָך די פֿאַרזייער אַמענטאַמען.

נישט קוקענדיג אויף די פֿערפֿאַלגונגען, וואָס מיר האָבען געהאַט אויס-צושטעהן פֿון דער פֿראַנצויזישער פֿאָליציי מיט דער הילף פֿון סקאַטראַגד יאַרד, האָבען מיר פֿונדעסטוועגען פֿאַרטגעזעצט אונזער פֿראַפֿאַגאַנדאַ, און-זערע פֿערזאַמלונגען און פֿאַרטרגע זיינען אָבגעהאַלען געוואָרען רעגעל-מעסיג אין גראַפֿשאַן האָל און אין דעם אויטאָנאָמיע קלוב, און אַ שמוק צייט האָבען אונזערע אידעען אַרויסגערופֿען אַ געוויסען אינטערעס זאָגאַר אין די הויכע פֿענסטער, פֿערשטעהט זיך, אַז דאָס איז געווען מעהר נייגיעריגקייט אידער אמת'ער אינטערעס.

איינמאל האָב איך ערהאַלטען אזאַ מין בריוֹף:

„מאָדאַם לואיזע מישעל איז איינגעלאָדען צו קומען האַלטען אַ פֿאַרטראַג איבער איהרע אידעען ביי מיכיס רעמינגטאָן, קלערענס טערעס, זי ווערט ערוואַרטעט מאָרגען אַרום 8 אַזויגער אין אַווענד, אַ סומע פֿון צעהן פֿונט סטערלינג וועט איהר געגעבען ווערען פֿאַר איהרע הוצאות.“
איך האָב איינפֿאַך געענטפֿערט מיכיס רעמינגטאָן, אַז אויב זי וויל באמת הערען מיינעס אַ פֿאַרטראַג איבער די אַנאַרכיסטישע אידעען, דאַרף זי בלויז זיך מטריר זיין און קומען אַן אַווענד אין גראַפֿשאַן האָל און דאַרט

וועט זי פֿאר דער בעשיידענער סומע פֿון איין 6 פענס קענען האָבען דאָסעלבע אויף וואָס זי איז גרייט אויסצוגעבען 10 פֿונט, מיסיס רעמינגטאָן איז אפילו ניט געקומען, נאָר דערפֿאר האָט געטראָ-פען, אַז אנדערע זמיטגליעדער פֿון דער ענגלישער אַריסטאָקראַטיע האָבען צייטענווייז בעזוכט אונזערע פֿערוואַמלונגען, אזוי האָט זיך געמאַכט, אַז לאָרד ווינטשעסטער מיט אַ פֿאַר פֿון זיינע פֿריינד זיינען איין אָווענד אַראָבגעפֿאלען אין דעם אויטאָנאָמיע-קלוב גראָד דאָן, ווען איך האָב גערעדט.

דער ענגלישער לאָרד האָט מיר אויסגעהערט מיט אויפֿמערקזאַמקייט, און אַז איך האָב געענדיגט, איז ער צוגעקומען צו מיר אין האָט מיר געזאָגט: — אייערע טהעאָריען זיינען אויסגעצייכענט און איך וואָלט מיט פֿער-גניגען צוגעשטימט צו זיי, ווען עס וואָלט נאָר מעגליך געווען, זיי צו פֿער-ווירקליכען. צום אונגליק אָבער איז אָט די נייע מענשהייט, דיוע ברידער-ליכקייט, דיוע אַלועטליכע אַחרות, — דאָס אַלעס איז דאָך בלויז אַן אוטאָפֿיע, איך האָב געפרוּאוּט איבערצייגען דעם לאָרד, אַז ער האָט אַ טעות, אַז אונזערע אירעען זיינען גאַרניט אזוי אונרעאָליזירבאַר ווי ער דיינקט, נאָר ער האָט גאַרניט געוואָלט הערען. און אזוי ווי ס'איז מיר ווינגיג וואָס גע-גאַנגען אין לעבען צו געווינען אַן ענגלישען לאָרד אויף מיינ זייט, האָב איך מיט איהם קיין סך טענות ניט פֿערפֿיהרט.

און די פֿראַנצויזישע געהיים-פֿאָליציי האָט געהאַלטען אין איין אַריבער-שיקען שפּיאַנען קיין לאַנדאָן, אַכטונג צו געבען אויף די אַנאַרכיסטען. איין פֿריה-מאָרגען האָבען מיר זיך דערוואוסט, אַז דריי געהיים-פֿאָלי-ציסטען זיינען אָנגעקומען פֿון פֿאַריז און זיינען אַריינגעפֿאַהרען אין אייגעם פֿון די רייכסטע לאַנדאָנער האַטעלען.

בעגלייט האָט זיי אַ שפּיאַן, וועלכער האָט זיך אָנגעגעבען פֿאַר אַ גאַנצען קנאַקער. ער האָט איינגערעדט זיינע בעלי בתים, אַז ער קען אַלע אויסלענדישע אַנאַרכיסטען אין לאַנדאָן. אין דער ווירקליכקייט אָבער האָט ער קיינעם אויף קינים ניט געקענט. דאָס איז געווען אַ גרויסע בהמה, און אַ פֿאַר קאַמעראַדען אונזערע האָט זיך איינגעגעבען איהם אַרומצופֿיהרען ביים נאָן און ענדריך האָבען זיי איהם מיט חרפה פֿערטריבען פֿון לאַנדאָן. גלייך ווי ער איז אָנגעקומען קיין לאַנדאָן האָבען זיי אין אַ קאַפֿע-הויז געשלאָסען מיט איהם בעקאַנטשאַפֿט, פֿערשטעהט זיך, אַז ער האָט זיך באלד נאָכגעפֿרעגט ביי זיי, צו זיי קענען ניט עמליכע בערויהמטע אַנאַרכיסטען, זיי האָבען איהם ערקלעהרט, אַז זיי קענען איהם ווייזען כמעט אַלע „געפֿעהר-ליכע“ אַנאַרכיסטען, וואָס געפֿינען זיך אין לאַנדאָן. זיי האָבען איהם אַרומ געפֿיהרט אין גרויסאַרטיגע ביער-היווער פֿון די וועסט ענד און זיי האָבען איהם אָנגעצייגט אויף פֿערשיעדענע פֿון די אַניווענדע, אינירירענדיג, אַז

דאָס וויינען די בעריהמטע אַנאַרכיסטען מאָלאַטעסטאַ, פאַרמעדושיאַני, מאַטשאַ און נאָך אַנדערע...

דער נאַרשער שפּיאָן האָט פֿערצייכענט די נעמען און זיך געפֿרעהט מיט דעם אוצר, וואָס ער האָט ביי זיך אין די הענד. ס'איז איהם גאַרניט איינגעפֿאלען, אַז דיזע אַנאַרכיסטען, וועמעס נעמען ער האָט פֿערשריבען ביי זיך אין ביבעל, קומען קיינמאָל ניט אין דיזע פֿלעצער... נאָר איינמאָל האָבען איהם די קאַמעראַדען אָבגעטהאַן אויף אַ גרויס-אַרטיגען שטייגער.

זיך געפֿינענדיג מיט איהם צוזאַמען לעבען אַ קאַפֿע-הויז אין פּיקאַדיליאַ, איז פֿערבייגעגאַנגען אַ דושענטעלמאַן, פֿיין געקליידעט. זיי האָבען דעם שפּיאָן איינגערעדט, אַז דאָס איז אַ געפֿעהרליכער אַנאַרכיסט, וואָס איז נאָר וואָס אָנגעקומען פֿון פֿראַנקרייך.

— אַזוי? — מאַכט ער, און ער געהאַט שטעלען פֿיס און געהט נאָך דעם אונטעקאַנטען. אין אַ שמאַלע געסעל האָבען זיי זיך צוזאַמענגעטראָפֿען. דער שפּיאָן האָט זיך גוט איינגעקוקט אין דעם מאַן און האָט געוואָלט אַוועקגעהן, נאָר יענער האָט איהם אָנגענומען פֿאַר'ן אַרײַם און איהם געהיי-סען מיטגעהן מיט איהם...

און ווייסט איהר ווער ס'איז געווען דער דושענטעלמאַן, וועמען דער דומער געהיים-פֿאַרזיכט האָט אָנגענומען פֿאַר אַ געפֿעהרליכען אַנאַרכיסט? דאָס איז געווען דער שטייף פֿון „סקאַטלאַנד יאַרד“, מר. מעלוויל אַליין... וואָס ווייטער איז געווען פֿערשטעהט מען דאָך. דער פֿראַנצויזישער שפּיאָן איז מעהר קיין טאַג ניט פֿערבליבען אין לאַנדאָן.

נאָר די ערנסטע צייט מיינע אין לאַנדאָן איז געווען דאָן, ווען אין פֿראַנקרייך וויינען פֿאַרגעקומען די בעריהמטע אַטענטאַטען פֿון ראַוואַשאַר, וואַיאַן, האַנדי און קאַזעריאַ. אַהויף דאָס בושעווען פֿון די געהיים-פֿאַרזיכטען בין איך טאַג מעגליך בערעסטײַגט געוואָרען פֿון די פֿערשיעדענע רעאַקטערס און קאָרעספֿאַנדענטען פֿון די פֿאַרזער צייטונגען, די טהיר האָבען זיי מיר אָבגעקלאַפט, איינער אַרויס און דער אַנדערער אַרײַן; און יעדער איינער וויל וויסען מיין מיינונג וועגען דעם און וועגען יענעם, און יעדער איינער רעדט אַזוי זיס און אַזוי פֿריינדליך, אַז מען מוז איהם ענטפֿערן. ווי דער שטייגער איז האָבען דיזע אונטערליכע רעפֿאַרטערס געמאַכט פֿון מיינעם אַ וואָרט — אַ קוואַרט. פֿינסטער פֿלעגט מיר ווערן אין די אויגען, ווען איך פֿלעג אויף מאַרגען קריגען די צייטונגען און ליינען „מיין“ מיינונג איבער דיזע אַדער יענע פֿאַסיונג. קיין איין זאַץ מיינער איז ניט געווען ריכטיג, אַלעס האָבען זיי איבערגעדריעהט מיט'ן קאַפּ אַראָב און מיט די פֿיס אַרײַף. פֿערשטעהט זיך, אַז דאָס וואָס איז דאָן פֿאַרגעקומען אין פֿראַנקרייך האָט געמוזט האָבען אַ ווירקונג אויף דער לאַגע פֿון די קאַמעראַדען, וועלכע

האָבען זיך געפונען אין ענגלאַנד. מען האָט אָנגעהויבען קוקען אויף אונז מיט פֿערדעכטיגע, פֿיינדליכע אויגען. דערצו האָבען די שפּיאַנען געטהאָן אלעס מעגליכע אונז צו קאָספּראָמיטירען. פֿיעלע פֿון זיי האָבען זיך איינפֿאַך אויסגעגעבען פֿאַר אַנאַרכיסטען, האָבען אָבגעטהאָן אלערליי גידערטרעכטיג-קייטען אין נאָמען פֿון דעם אַנאַרכיומוס. רעכענט מען נאָך צו די פּשוט'ע גנבות און רויבערייען, וואָס זיינען דאָן בעגאַנגען געוואָרען פֿון פּראָפּעסיאָ-געלע גנבים און רויבער, וועלכע האָבען זיך אין די געריכטס-הייזער אָנגע-געבען פֿאַר אַנאַרכיסטען, און מען קען זיך לייכט מאַכען אַ בעגרייפֿע אין וואָס פֿאַר אַ צושטאַנד מיר האָבען זיך דאָן געפֿונען.

אונגעפֿעהר אין יענער צייט האָט אין לאַנדאָן פּאַסירט אַ טרויעריגע געשיכטע, וועלכע איז ווערטה נאָטירט צו ווערן דאָ, ווייל זי האָט דאָן אַרויס-גערופֿען אַ געוואָלדיגע אויפֿרענונג צווישען דער בעפֿעלקערונג פֿון דער ענגלישער הויפט-שטאָרט.

צווישען די אַנאַרכיסטען, וואָס האָבען זיך אויפֿגעהאַלטען אין לאַנדאָן, זיינען געווען צוויי ברידער מיט'ן נאָמען בורדען.

דאָס זיינען געווען צוויי אויסגעצייכענטע, עהרליכע און איבערגעבענע יונגען. זיי זיינען געווען זעהר בעליעכט אין אונזערע גרופּען, פֿלעגען קומען צו אַלע פֿערזאַמלונגען און אָפֿט געהמען דאָס וואָרט אין אונזערע דיסקוסיאָנען. איין פֿרייה-מאַרגען, ווען איך בין אויפֿגעשטאַנען, האָב איך געהערט אַ מוראָדיגע נייעס.

דער אינגערער בורדען איז דער'הרג'עט געוואָרען אויף אַ שרעקליכען אופן.

מען האָט איהם געפֿונען אַ צוריסענעם גיט ווייט פֿון דעז אָבסערוואַ-טאָריום פֿון גריניטש.

פֿון די ערשטע ידיעות איבער דווען פֿאַל האָט מען געקענט זעהן, אַז ער איז צוריסען געוואָרען פֿון אַ באַמבע, וואָס ער האָט געמאַרגען אונטער זיינע קליידער.

די צייטונגען האָבען זיך אוועקגעלאָזט מיט פֿערשידענע שוואַרצע בע-שרייבונגען וועגען די אַנאַרכיסטען, וועגען דעם פֿאַל גופּא האָבען זיי גע-מאַכט אַדערליי השּערות, אַ טהייל פֿון זיי האָבען געשריבען, אַז בורדען האָט געהאַט כּדעה צו וואַרפֿען די באַמבע אויף דעם אָבסערוואַטאָריום און אויפֿ-רייסען די געביידע. אַנדערע ווידער האָבען ערקלעהרט, אַז אזוי ווי ער האָט געוואַלט פּטור ווערן פֿון דער באַמבע, וועלכע האָט איהם נאָך געקענט פֿערשאַפֿען צרות, האָט ער געוואַלט זי אוועקוואַרפֿען ערגעץ וואו אין גריניטש. אָבער דאָס אלעס זיינען בלויז געווען השּערות, אויף וועלכע מען האָט ווינציג וואָס געקענט בויען.

וואָס מיר אַנבעלאַנגט, בין איך זיך מודה, אַז איך האָב גיט געוואוסט און איך ווייס נאָך איצט אויך גיט דעם מאַטיוו, וואָס האָט געטריבען דעם יונגען בורדען צו זיין פֿרייה-צייטיגען שרעקליכען טויט.

ס'איז מערקוורדיג ווי איך בין אין יענער צייט געווען אַרומגערינגעלט פֿון שפּיאַנעריי, איך האָב קיין טריט נישט געקענט מאַכען, נישט פֿערפֿאַלגטערהייט, איין טאָג בין איך מיט עטליכע קאַפּעראַדען געפֿאַהרען קיין דושערסי. מיר האָבען געוואָלט בעזוכען אַ קראַנקען גענאַסע, וועלכער האָט דאָרט גע-וואוינט, אַז מיר ווילען אַרונטער פֿון שף, איז אונז אַנטקעגען געקומען אַ פֿאַרציי-בעאַמטער און האָט אונז מיט אַ שמייכל געזאָגט :
— איהר וועט אַזוי גוט זיין געהמען דאָס נעכסטע שף און פֿאַהרען צוריק.

— פֿאַרוואָס עפעס ? — האָב איך געפֿרעגט.
— ווייל מיר ווילען דאָ נישט האָבען קיין אַנאַרכיסטען ביי אונז.
איך האָב זיך געמאַכט תּעוואַטע.
— איהר האָט אַ טעות, — האָב איך זיך אָבגערופֿען — מיר ווילען נישט קיין אַנאַרכיסטען.

— אַזוי נאָר ? זייט ווען איז דאָס געוואָרען, מאַדאַם לואיזע מישעל ? —
האַט מיר דער בעאַמטער אַ פֿרעג געטראָגן, נאָך אימער שמייכלענדיג.
איך האָב גלייך דערזעהן, אַז מען האָט אַפֿריהער געמערדעט אין דושערסי, אַז מיר דאַרפֿען אָנקומען, און אַז עס איז אומזיסט זיך צו פֿערשטעלען. נאָך פֿיעל מיה איז מיר גערונגען צו פֿיעל'ן ביי דעם פֿאַרציי-בעאַמטער, ער זאָל מיר לאָזען געהן געוואָהר ווערן אונזער קראַנקען קאַמעראַד, מיט דער בע-דינגונג, פֿערשטעהט זיך, אַז איך זאָל זיך גלייך אומקעהרען און פֿאַהרען צוריק קיין לאַנדאָן.

מיינע פֿרײַנד האָט מען פֿעהאַלטען ביים האַפֿען.
דערווייל האָט זיך אין דושערסי פֿערשפּרייט אַ קלאַנג, אַז איך מיט מיינע קאַמעראַדען זיינען אַריבערגעקומען אַהין מיט באַמבעס און מיט געוועהר, און אונזער פּלאַן איז געווען, זיך אַריבערצוכאַפּען פֿון דאָרט קיין פֿראַנקרייך. די פֿראַנצויזישע געהיים-פּאַליציי-האַט ערקלעהרט, אַז זי האָט כלומרישט געוואוסט פֿון אונזער „פּלאַן“ און דערפֿאַר האָט זי אָנגעגרייט אַ מהנה פֿון שפּיאַנען אונז צו בעוואַכען...
— — — — —

אין יענער צייט איז צו מיר אין איסט דאָליטש געקומען אַן אַלטער קא-מעראַד מיט'ן נאָמען פּ. ער האָט געהאַט אַלע אורזאַכען זיך צו בעהאַלטען פֿון דער פֿראַנצויזישער פּאַליציי, וועלכע איז געווען שטאַרק פֿערטראַטען אין ענגלאַנד, ווייל ער איז אַנטלאָפֿען פֿון דער שטראַף-אינזעל גיוואַן, וואו ער איז געווען פֿערשיקט.

איף מאַרגען נאָך זיין אָנקומען צו מיר האָב איך בעמערקט, ווי אַרום מיין הויז דרעהען זיך אַרום אַ פֿאַר שפּיאַנען און דריי איינגאַכע פּאַליס-לײט, איך האָב גלייך פֿערשטאַנען וואָס זיי זוכען. ס'איז זיכער געווען, אַז

זיי וועלען בעוואַכען מיין הויז אַ פאַר טעג, און אויב פ. וועט ניט אַרויס-
געהן, וועלען זיי זוכען אַריינצוקומען אינעווייניג און איהם אַרעסטירען.

וואָס טהוט מען? מיר האָבען זיך געהאַלטען אַן עצה און ס'איז כמעט
ניט געווען קיין שום אויסוועג. ענדליך האָט פ. אַליין געפֿונען אַ מיטעל. ער
האַט געמאַכט אַ פלאַן ביינאַכט אַריבערצוגעהן דורך'ן הויף צו מיין שכן אין
הויז. דאָרט איז געשטאַנען אַ וואַגען אָנגעפאַקט מיט גרינוואַרג. דויער וואָ-
גען איז גרייט אָבצופאַהרען קיין לאַנדאָן. ער האָט זיך אַלואַ פֿערשטעקט
צווישען די קעפּלאַך קרויט און האָט זיך אויף אַזאַן אופן אויסגעדרעהט פֿון
דער פּאַליציי... .

איך האָב שפעטער געהערט פֿון איהם. ער געפֿינט זיך איצט אין אויס-
טראַליען.

עטליכע טעג נאָכדעם ווי פ. האָט זיך אויסגעדרעהט פֿון דער פּאַליציי'ס
הענד, ווען די דעטעקטיווס האָבען פֿערלאָרען די געדולד און ניט געוואַלט
מעהר וואַרטען, האָבען זיי זיך ענטשלאָסען אַריינצוגעהן צו מיר אין הויז.
אזוי ווי זיי האָבען איהם ניט געזעהן אַרויסגעהן, זיינען זיי געווען זיכער,
אַז ער איז ביי מיר.

דאָס איז געווען אַ פֿריה-מאָרגען, איך בין נאָר וואָס געהאַט אויפֿגע-
שטאַנען, האָט מען אָנגעקלאַפּט ביי מיר אין טהיר. איך האָב געעפֿענט און
צוויי הויכע ענגלישע דעטעקטיווס זיינען אַריין. זיי האָבען מיר געצייגט אַ
פּאַפּיר און ערקלעהרט, אַז דאָס איז אַ בעפֿעהל צו אַרעסטירען דעם מאַן,
וועלכער געפֿינט זיך ביי מיר אין הויז. איך האָב געצויגען מיט די פּלייצעס
און זיך געמאַכט, אַז איך ווייס ניט וואָס צו זאָגען. נאָר ניט קוקענדיג דע-
רויף, האָבען זיי איבערגעקעהרט מיין שטוב קאפּויער, געזוכט אין אַלע וויי-
קעלאַך און, פֿערשטעהט זיך, קיינעם ניט געפֿונען. אַז זיי האָבען געענדיגט
זייער ווישע אַרבייט, האָב איך מיט אַ שמייכעל געפֿרענט:

— מעג איך וויסען, וואָס איהר זוכט דאָ, מיינע העררן?

זיי האָבען מיר אָנגעקוקט מיט ערשטוינונג.

— וואָס מיר זוכען דאָ? — האָט זיך ענדליך אָבגערופֿען איינער פֿון

זיי. — נישקשה, איהר ווייסט גאַנץ גוט וואָס מיר זוכען... .

— ניין, איך הויב ניט אָן וויסען... .

— מיר זוכען דעם מאַן, וואָס מען האָט בעמערקט ביי איך דעם 18-

טען פֿון דויען מאַנאַט... .

איך האָב אַרויסגעשאַסען מיט אַ געלעכטער.

— יאָ, יאָ, — האָב איך געזאָגט — ס'איז אמת, אַז דויער מאַן איז

געווען ביי מיר דעם 18 טען פֿון דויען מאַנאַט, נאָר אויף מאָרגען איז ער
אָוועק פֿון דאַנען.

— וואַלטען מיר איהם דאָך בעמערקט ביים אַרויסגעהן... .

— איך מיין עפעס, אז ניט... ער איז פֿערבייגעגאנגען פֿערבוי אייך
און איהר האָט איהם ניט דערקענט.
— ס'איז אונמעגליך.
— ער האָט זאָגט גערעדט מיט אייך...
— דאָס קען ניט זיין.
— יאָ, אום זיך אויסדרעהען פֿון אייערע הענד, האָט ער געפֿונען אַן
איינפֿאַכען מיטעל: ער האָט זיך פֿערשטעלט פֿאַר אַ פֿאַליסמאַן.
די צוויי שפּיאָנען האָבען מעהר קיין וואָרט ניט גערעדט און זיך גלייך
אַכגעטראַגען.

מען קען זיך פֿאַרשטעלען, ווי ענטשושט זיי זיינען געבליבען. אין
„סקאַטלאַנד יאַרד“ האָט זיך איבערהויפט געטהאָן חושך. מען האָט געמאַכט
אַלערליי אונטערזוכונגען, מען האָט געוואָלט אויסגעפֿינען וועמעס שולד עס
איז געווען, און ווי דער שטייגער איז האָט יעדער איינער געזוכט אַרויפֿצו-
וואַרפֿען די שולד אויפֿן אַנדערן. גראָד האָט זיך געמאַכט, אַז איינער פֿון די
פֿאַליס-לייט, וועלכע האָבען בעוואַכט מיין הויז, האָט זיך איין אָוענד אָנגע-
שכירט, איז ער געווען דאָס כּפּרה-הינדעל... מען האָט איהם בעשולדיגט,
אַז דאָס האָט ער דאָס אַנטליהען מיין פֿרוינד זיינע קליידער פֿון אַ פֿאַליס-
מאַן, אום זיך צו קענען רעטען. דער אַרעמער יונג האָט פֿערלאָרען זיין
שטעלע אַלס „סאַרדווענט“ און מען האָט איהם אַריבערגעשיקט אַלס איינ-
פֿאַכען פֿאַליסמאַן אין אַן אַנדער געגענד פֿון לאָנדאָן.

IX.

ענגלישע רעקלאַמעס.

אַז דער ענגלענדער איז אַ בריה אויף רעקלאַמעס און אַז ער זוכט צו
מאַכען געלט פֿון אלצייג — האָב איך פֿון לאַנג געוואוסט, נאָר דאָס זאָל
געהן אַזוי ווייט, אַז מען זאָל וועלען מאַכען רעקלאַמע, אָדער, פּשוט גע-
רעדט, געלט מיט מיר, האָב איך זיך ניט געקענט פֿאַרשטעלען.
דאָך האָט מען עס פּרוּבירט.

איינמאָל איז צו מיר געקומען אַ פֿאַרשטעהער פֿון דער אַגענטור „קלאַרק“
און האָט מיר געשטעלט פֿאַלגענדע פֿראַגע:
— וואָלט איהר געוואָלט אָנגעהמען אויף אַ געוויסע צייט אַ שטעלע
אין אינווער אַגענטור, אויב יאָ, וויפֿעל וואָלט איהר געוואָלט האָבען פֿערטמאָג?
— וואָס מיינט איהר דערמיט צו זאָגען? — האָב איך מיט ערשטויוונג
געפֿרעגט.

— אָט וואָס... פֿעל אויסלענדער, וועלכע קומען קיין לאָנדאָן, פֿרעגען
זיך נאָך, וואו איהר וואוינט, און זיינען נייגיריג אייך צו זעהן, ריינען מיט

איך עטליכע מינומען און איך פֿאַרלייגען וויערע ווייט-קארטען, איהר וואָלט דערויף אָנשרייבען עטליכע ווערטער אַלס אָנדיינקען...
איך האָב אַרויסגעשאַסען מיט אַ געלעכטער.

— מיין גוטער הערר, איהר האָט פֿערבלאָנדזשעט נישט אויףן ריכטיגען אָרט, — האָב איך איהם געענטפערט. — איך בין נישט צווישען די, וועלכע האָבען ליעב, אַז וויערע נעמען וואָלען אַרוםגעטראָגען ווערן אין אַלע מיילער. די רעקלאַמע און איך ווײַנען פֿון תּמיד אָן געווען צוויי שונאים... פֿיהרט אייערע געסט אויף טראַפּאלגאר סקווער, אין בריטיש מוזעאום און אין די אַנדערע אינטערעסאַנטע פּלעצער, וואָס געפֿינען זיך אין לאָנדאָן, נאָר מיך האָט צורוח.

דער פֿערטרעטער פֿון דער אָנעטור „קלאַרק“ איז נעבעך אוועק אָן ענטווישטער.

אז איך האָב דערצעהלט מייע קאַמעראַדען וועגען דיזער קאָמישער געשיכטע, האָבען זיי זיך געקאַטשעט פֿון געלעכטער, נאָר אַ פּאַר פֿון זיי האָבען מיר אויסגערעדט פֿאַרוואָס איך האָב נישט אָנגענומען דעם פֿאַרשלאַג פֿון דער אָנעטור.

— איהר וואָלט אויף אַזאַ אָפּן געקענט מאַכען פּראָפּאָגאַנדאַ פֿאַר אונזערע אידעען, — האָבען זיי גע'שענה'ט. — מען וואָלט זיך געקומען זעהן מיט אייך אזוי ווי מען פֿאַהרט אויף „קבר אבות“, און אויף די קארטען, וואָס זיי וואָלטען אייך פֿאַרגעלייגט, וואָלט איהר געקענט אָנשרייבען עטליכע גוטע אַנאַרכיסטישע פֿראַזען... .

אָבער איך האָב זיי ערקלעהרט, אַז אַזאַ מין פּראָפּאָגאַנדאַ איז גאַרנישט ווערט. איינצעלנע פֿראַזען און אָבגעריסענע ווערטער קענען נאָך נישט אים-בער צווייגען מענשען אין דער וואַהרהייט פֿון אַ אידעע. מיר האָבען אַסך ווייט-טיגערעס צו טהאָן.

נאָר אָהן רעקלאַמעס האָב איך אָנגעהויבען ווערן שטאַרק בעקאַנט אין ענגלאַנד.

פֿערשטעהט זיך, אַז דאָס איז דער עיקר געווען נייגיריגקייט פֿון דעם עולם'ס זייט מען האָט מיר אַ נאָמען געגעבען „דהי רעד וואומאן“ (די רוישע פֿרוי), און די לאָנדאָנער האָבען געוואָלט קענען די דאָזיגע „וויילדע“ פֿרוי, וועלכע ברענט און בראַט און וויל חרוב מאַכען די גאַנצע וועלט... .

אָפּטמאָל, אין אַ זונטאָג, פֿלעגען זיך גאַנצע גרופען פֿון פֿערבייגעהער אָבשטעלען לעבען מיין הויז און זיך אַריבערבויען איבער דער וואַנט, כדי אַ קוק צו טהאָן אויף מיר.

מערהר איידער אלעמען האָב איך מורא געהאַט פֿאַר די זשורנאַליסטען. מען קען זיך קוים מאַכען אַ בעגריעף, אויף וואָס פֿאַר אַ חוצפה, אויף וואָס פֿאַר אַ קלינגליכע רעקלאַמען-מאַכעריי אָט די ענגלישע רעפּאָרטערס ווײַנען פֿעהיג!

קיים האָבען ווי זיך נאָר אַרױנגענומען אין קאָפּ זיך צו זעהן אָדער האָ-
בען אַ געשפּרעך מיט וועמען עס איז, וועט ער זיך שוין פֿון זייערע הענד
ניט אויסדרעהען.

אָט האָט איהר אַ פֿאַקט:

איינמאָר האָב איך געשיקט נאָך אַ בלוי-אַרבייטער צו פֿערריכטען עט-
ליכע רעהרען ביי מיר אין הויז אין איסט דאָליטש.

אין אַ האַלבע שעה אַרום איז געקומען אַ מאַן, וואָס האָט געמראָגען
אַ לעדערן זעקעל מיט געצייג, ווי ס'איז דער שטויגער פֿון דעם סאָרט אַר-
בייטער.

איך האָב איהם געוווּען, וואָס ער דאַרף פֿערריכטען אין בין געבליבען
שטעהן לעבען איהם, אום צו זעהן, אויב ער האָט פֿערשטאַנען, וואָס איך
האָב פֿערלאַנגט פֿון איהם.

נאָר ווי ערשטוינט בין איך געוואָרען, ווען איך האָב געזעהן, אַז דייער
ענגלישער בלוי-אַרבייטער האָט זיך ניט געאיילט אַנצוהויבען זיין אַרבייט.

ער האָט גערעט נישקשה'דיג פֿראַנצויזיש, ער האָט מיר דערצעהלט,
אַז ער האָט געאַרבייט אין פּאַרוז, אַז ער איז פֿין פֿראַנצויזישער אָבשטאַ-
מונג; הקיצור, אַ גאַנצען פּאַק מיט זאַכען, וועלכע האָבען מיך ניט אָנגע-
הויבען אינטערעסירען.

נאָכדעם ווי ער האָט אַרױסגענומען זיינע געצייג פֿון זעקעל, האָט ער
אָנגעזונדערן אַ קליין לעמפעל מיט ספּירט, און נאָך אַ מער פּלאַפלענדיג האָט
ער זיך גענומען פֿערלויטען אַ ציבראַכענע רעהר.

איך האָב בעמערקט, אַז דייער אַרבייטער איז גאָרניט געשיקט, נאָר איך
האָב זיך געמאַכט ניט וויסענדיג.

און אין דער צײַט, וואָס ער האָט געלייט, אָדער זיך געמאַכט כלומר'ש
לױטענדיג, האָט ער ניט אויפֿגעהערט ריידען.

ער האָט זיך גאָרניט געקענט גענוג אָבליבען פֿון דער ענגלישער רע-
גירונג, וועלכע איז זיין צײַט געווען די בעסטע, פֿערשטעהט זיך. מיט
אַמאָל הויכט ער מיר אָן שטעלען פֿראַגען וועגען דעם, ווי איך פֿאַס אויף די
אידעאלע געזעלשאַפֿט.

פֿערשטעהט זיך, אַז איך האָב געענטפֿערט. ווי דען האָב איך געקענט
טהאָן?

פּלוצלינג האָט דער בלוי אַרבייטער "אַרױסגענומען פֿון זעקעל אַ קליין,
פֿיער-עקיג קעסטעלע, האָט עס צוגעשטעלט צו זיין אויג און אַ דריק געטהאָן.

— קלאַק...

ער האָט מיך אָבערפֿאַטאַנראָפּירט.

איך בין זיך מודה, אַז איך האָב עס בעמראַכט פֿאַר צו הוצפה'דיג פֿון
זיין זײַט און איך האָב געוואָלט פֿראַטעסירען געגען דעם, נאָר דער "אַר-

בייטער" האָט זיך גלייך גענומען צוגויפֿלייגען זייגע געצייג, און מיט אַ זעהר
רױעבליכען טאָן האָט ער געזאָגט:

— מאדאם, ענטשולדיגט מיר וואָס איך האָב נישט געטשאָן די אַרבייט ווי עס בעדאַרף צו זיין, לאָמיר אייך זאָגען, אז איך בין נישט קיין בליי-אַר-בייטער, נאָר אַ רעפּאָרטער פֿון „דײַלי קראָניקל“, און אזוי ווי מיין רעדאַק-טאָר האָט זיך פֿערגלויבט האָבען אין אַ צײַטונג אַ געשפּרעך מיט אייך, האָב איך זיך בענוצט מיט אַ טריק. איך האָב געוואוסט, אז איהר האָט פֿיינט די אינטערוויוס, דערום האָב איך זיך געמוזט פֿערשטעלען אין דעם דאָזיגען אַרבייטער-קאַסטיום... נאָר האָט קיין מורא נישט, איך וועל אייך גלויבן צו-שיקען אַ בליי-אַרבייטער, איהר ערלויבט דאָך מיר, פֿערצײכענען אַ פֿאַר-זאָכען אין מיין נאָטיץ ביכעל?...

און נאָכדעם ווי ער האָט מיך בעגריסט מיט צערעאַגניע, איז ער זיך אַוועק זיין וועג.

אויף מאָרגען איז אין „דײַלי קראָניקל“ געווען אַ לאַנגער אַרטיקעל, וועלכער האָט געטראָגען פֿאַלגענדען טיטעל:

„ווי אזוי איך האָב זיך פֿערשטעלט פֿאַר אַ בליי-אַרבייטער, כדי צו האָבען אַ געשפּרעך מיט דער „רויטער פֿרוי“.

אזוי ווי דער אַרטיקעל איז געווען ריכטיג און איבערהויפט זעהר פֿעהיג פֿאַנגעשריבען, האָב איך נישט געהאַט קיין אורזאָכע צו פֿראַטעסטירען.

איבעריג צו זאָגען, אז נאָך דיווען אינטערוויו, איז מיין הויז בעלאַגערט געוואָרען פֿון אַ מחנה כרומר'שט „רעפּאָרטערס“, נאָר אָן זייערע שידן און אָן זייערע שניפּסען האָב איך דערקענט, אז דאָס זייגען שפּיאַנען.

איך ווייס נישט, צי האָט איהר עס בעמערקט: די געהיים-פּאָליציסטען האָבען דורכשניטליך אונגעהייער גרויסע פֿיס און זיי געהען מיט איינגע, שטאַרק געפּאַסטע שיד, און קראַוואַטען טראָגען זיי פֿון אַלערליי קוליערן פֿון רעגען-בויגען...

הענרי ראָשפּאַר האָט עס מיר אַמאָל אויפֿגעקראַט געזאָגט דערויף, נאָר איך האָב זיך ווינציג וואָס אומגעקוקט אויף זיין וואָרנונג, אָט אזוי בין איך שוין... עפעס גלויבט זיך מיר קיינמאָל נישט, אז די מענשען זייגען אזוי פֿערדאַרבען, ווי מען שטעלט זיי פֿאַר...

X.

אין בעלגיען.

צווישען די פֿערשיעדענע געשעהענישען, וועלכע האָבען זיך מיר גע-מאַכט אין משך פֿון מיין זיין אין לאַנדאָן, איז פֿאַרהאַן איינס, וואָס איך וויל נישט פֿערשווייגען, ווייל עס צייגט אַם בעסטען דעם גייסטעם צושטאַנד פֿון דער פֿראַנצויזישער פּאָליציי אַרום 1898-טען יאָהר.

איינער פֿון די קאַמעראַדען מיט'ן נאָמען פּאָליטיע האָט מיך שטאַרק צו-געערעט צו פֿאַהרען קיין אָסענד, בעלגיען, האַלטען אַ פּאַרטראַג.

א שטיק צייט האָב איך זיך אַלץ געקוויינקעלט, נאָר ענדליך האָב איך בעשלאָסען אָנצוגעהמען דעם פֿאַרשלאַג, און עס איז געבליבען מיר זאָלען צוזאַמען פֿאַהרען קיין בעלגיען.

דאָס איז געווען אַ מאָנטאָג אין דערפֿריה, די וואָך פֿון פסח. מיר האָ-בען קיין כך פֿאַרבערויטונגען ניט געדאַרפט מאַכען, צונויפֿגעפאַקט אַ פֿאַר נייטיגע זאַכען און מיר זיינען אַוועק אויפֿן וואַקואַל.

אַז מיר זיינען אָנגעקומען אין וויקטאָריאַ סטיישאַן, וואו מיר האָבען געדאַרפט נעהמען דעם צוג קיין דאָווער, האָבען מיר בעמערקט, אַז מען געהט אונז נאָך, נאָר מיר האָבען זיך ווינציג וואָס אומגעקוקט דערויף.

נאָר איין זאָך האָט יאָ צוגעצויגען אונזער אויפֿמערקזאַמקייט. מיר האָ-בען דערוועהן, ווי דער, וואָס איז אונז נאָכגעגאַנגען, אַ הייכער מאָגערער בחור מיט רויטע האָר, האָט פֿלוצלינג אָנגעהויבען לויפֿען און אין אַ רגע איז ער פֿערשוואַנדען פֿון אונזערע אויגען.

וואו איז ער געגאַנגען? פֿאַרוואָס האָט ער עס אונז עפעס אַזוי פֿלוצלינג פֿערלאָזען?

— ווער ווייס? — מאַכט פֿאַלטיע — ער לויפט אַרדאי זוכען הילף...

— אָדער גערד אויף אַ בילעט, — האָב איך מיט אַ געלעכטער בע-מערקט.

— גאַנץ מעגליך...

דערווייל האָט מען פֿערמאַכט די טהירען פֿון די וואַגאַנען, און דער צוג

איז געווען גרייט אָבצוגעהן.

גראַד אין דער רגע, וואָס דער צוג האָט זיך גענומען ריהרען, האָבען

מיר בעמערקט ווי דער הייכער רויטער בחור איז געקומען צולויפֿען מיט אַ

נידעריגער מאַן, ביידע פֿערסאָפֿעטע.

— צו שפעט! — האָב איך אַ געשריי געטהאָן צו זיי, פֿאַכענדיג מיט

מיין טיכעל.

ס'איז ווירקליך געווען צו שפעט, וואָרים ווען זיי זיינען צוגעקומען, איז

שוין דער צוג געווען אַ היבשע שטרעקע פֿון זיי.

— אַט דאָס זיינען שלים מולניקעס! — האָט זיך פֿאַלטיע אָבגערופֿען.

— איך מיין אויך עפעס אַזוי. אַט דער הייכער דאַרער בחור, וואָס

זעהט אויס ווי אַ דאָן קיבאַט וואָלט געמעגט שבל האָבען זיך גלייך

אַריינצוועצען אין אַ וואַגאַן, אָנשטאַט צו לויפֿען זוכען זיין חבר.

— אַט אַפֿנים ער קען ניט פֿאַהרען אָהן זיין סאַנטשאַ...

מיר האָבען ביידע אַרויסגעפֿלאַצט מיט אַ געלעכטער.

אין אַ פֿאַר שמונדען אַרום זיינען מיר אָנגעקומען קיין דאָווער. דאָרט

האָבען מיר זיך אויפֿגעוועגט אויפֿן שיף, וואָס האָט אונז געבראַכט קיין

אַסמענד.

ביים האַפען האָט מען אונז אַ ווירע פֿערהאַלמען, נאָר אַזוי ווי אונזערע

פאפירען זיינען געווען „אין אָרדנונג“, מחמת איך בין ניט געפֿאָהרען אויף מיין אייגענעם נאָמען נאָר אויף'ן נאָמען פֿון „דזשיין סטיוואַרד“ האָט מען אונז דורכגעלאָזט.

פֿון שוף זיינען מיר גלייך אוועק אין אַ קלוב, וואו די אָסטענדער גע- נאָמען פֿלענען זיך צוגויפֿקומען, און מיר האָבען אַראַנזשירט אַלעס, וואָס איז נייטיג געווען פֿאַר דעם פֿאַרטראַג, וועלכער האָט געוואָלט געהאַלטען ווערן אין אָווענד אין אַ גרויסען זאַל, לעבען פֿאַרט.

די טהעמאַ פֿון מיין פֿאַרטראַג איז תּחילת געווען „די צוקינפֿטיגע אין די אָבשטאַרבענדע געזעלשאַפֿט“, נאָר נאָך אַ ישיב הדעת האָבען די בעל- גישע גענאָסען מיך געבעטען, איך זאָל זי ענדערן, און איך האָב בעשלאַסען צו ריידען איבער די „אוניווערזעלע האַרמאָניע“.

נאָר אין אָווענד, אז איך בין צוגעקומען צום זאַל, בין איך ערשטוינט געוואָרען צו געפֿינען אַלע טהירען פֿערמאַכט און בעוואַכט פֿון פֿאַליציסטען, וועלכע האָבען פֿונאַנדערגעטריבען די אונגעהייערע מאַסע, וואָס איז מיך געקומען הערען.

אויף די ווענד האָב איך בעמערקט וויסע פֿלאַקאַרדען, אויף וועלכע מען האָט געקענט לייענען פֿאַלגענדע ווערטער: „כדי די רוה זאָל ניט גע- שטערט ווערן, איז דער פֿאַרטראַג פֿון לואיזע מישעל פֿערבאַטען געוואָרען.“ — ווייניגסטענס האָט מען דאָך מיר געדאַרפֿט לאָזען וויסען פֿריהער, — האָב איך געזאָגט צו איינעם פֿון די פֿאַליצי- לויט,

— געהט זיך אייער וועג, — האָט ער מיר געענטפֿערט.

איך האָב איינגעזעהן, אז עס וועט זיין אַרויסגעוואָרפֿען מיין פֿראַטעסט און איך בין אוועק צו מיר אין האַטעל, בעגלויט פֿון דער גאַנצער מאַסע פֿערזאַמעלטע.

אויף מאַרגען אַרום זיבען אויבער אין דער פֿריה האָט מען מיר אַריי- געבראַכט די מאַרגען-בלעטער, און ווי ערשטוינט בין איך געוואָרען, ווען איך האָב געפֿונען פֿאַלגענדע שטיקעל נייעס:

„לואיזע מישעל איז ווירקליך אַ פֿעהיגע פֿרוי... זי האָט אַריבערגעשיקט קיין בעלגיע אַ געוויסע דאַמע מיט'ן נאָמען „דזשיין סטיוואַרד“, וועלכע גיט זיך אויס פֿאַר דער בעריהמטער רעוואָלוציאַנערקע און וויל דאָ האַלטען פֿאַר- טרעגע, און אַליין דרעהט זי זיך אַרום אין די גאַסען פֿון פֿאַריז.“

איך בין געבליבען זיצען ווי אַ צומישטע.

נאָר מיין ערשטוינונג איז געוואַקסען, ווען איך האָב געלייענט ווייטער. — לואיזע מישעל, — האָט די צייטונג ווייטער געשריבען — האָט זיך

בענוצט מיט דויען טריק, כדי צו קענען אַריינקומען קיין פֿראַנקרייך און דאָרט פֿריידיגען די אונאַרדנונג און רעוואָלוציאַן. אין דויע אונרוהיגע צייטען, ווען די באַמבע איז אויף דער טאַגעס-אָרדנונג, מוז מען דינגקען פֿון די טרויעריגע

פֿאָלגען, וואָס לואויע מישעל'ס פלענער קענען האָבען פֿאַר פֿראַנקרייך. זי האָט אויסגעקליבען אַ מאַמענט, ווען דער עולם איז אויפֿגעדרעגט, כדי אָן-צופֿיהרען איהר עקעלהאַפֿטע פֿראַפּאגאַנדאַ. דער טריק האָט זיך איהר גוט איינגעגעבען, נאָר מיר ווייסען פֿון אַ זיכערער קוועלע, אַז די פֿאַרזיכער פֿאַ-ליציי איז געוואָרענט געוואָרען אין צייט און זי האָט אַן אויג אויף דויער געפֿעהרלכער אַנאַרכיסטין."

ניטאָ וואָס צו ריידען, — האָב איך זיך געטראַכט ביי זיך, — די פֿאַ-ליציי איז איבעראַל אזוי דום ווי אין פֿראַנקרייך.

אין זיך ווענדענדיג צו פֿאַלטיע'ן, האָב איך געזאָגט:

— איהר וועט זעהן, אַז די פֿאַרזיכער שפּיאַנען וועלען נאָך אויסגעפֿינגען

דעם פֿלאַך, וואו איך האַלט זיך כלומר'שט אויף אין פֿאַרזיכער...

אין איך האָב קיין טעות ניט געהאַט.

אין אַ טאָג אַרום האָבען די פֿאַרזיכער בלעטער געבראַכט אַזאַ מין שטי-

קעל נייעס:

"לואויע מישעל האָט פֿערלאָזען ענגלאַנד אין האָט אוועקגעשיקט אַ פֿרוי, וואָס טראַגט איהר נאָמען קיין בעלגיע, כדי צו פֿערטומלען דער פֿאַ-ליציי דעם מוח, אָבער אייניגע פֿעהיגע געהיים פֿאַליציסטען האָבען אויסגע-פֿינגען איהר וואוינונג, מען זאָגט, אַז זי געפֿינט זיך ערגעץ אין דעם קוואַר-טאַל "סאַן-זשאַק" און זי וועט אוראי היינט מאַרגען אַרעסטירט ווערן.

דאָס הייסט אַביסעל ריכטיג נאָכגעשפּיאַנירט... אין דער צייט וואָס איך האָב זיך געפֿונען אין דער שטאָדט בריסעל, וואו מען האָט מיך געזעהן און וואו מען האָט פֿרוכירט מיר פֿערוועהרען צו ריידען, האָבען די פֿאַרזיכער שפּיאַנען ענטדעקט מיין וואוינונג! זיי זיינען זאָגאַר זיכער געווען, אַז איך האָב געוואוינט אין דעם קוואַרטאַל "סאַן זשאַק", וואו מיין פֿוס איז קיינמאַל ניט געקומען.

פֿאַרטייע, וועלכער האָט מיר געהאַלפֿען לאַכען איבער דויער קאָמישער געשיכטע, האָט ערקלעהרט פֿון וואַנען דויער פֿלאַנטער האָט זיך גענומען, ווען מיר זיינען אָבגעפֿאַהרען פֿון לאַנדאָן האָבען די צוויי שפּיאַנען אַרדאן געמוזט שלעפֿאַנירען קיין פֿאַרזיכער, אַז "לואויע מישעל געפֿינט זיך אויף'ן וועג קיין פֿראַנקרייך". די עזעל קעפּ האָבען זיך פֿערגעסען, אַז פֿון דאָווער קען מען אויך פֿאַהרען קיין בעלגיען.

אַז איך בין געקומען צוריק קיין לאַנדאָן, האָב איך אין דער צייטונג "דיילי ניוס" געפֿינגען אַ פֿריש שטיקעל נייעס, אַז צוויי געהיים-פֿאַליציסטען האָבען מיך בעמערקט לעבען דער "באַסטיל" אין פֿאַרזיכער, נאָר אין דער רגע וואָס זיי האָבען געוואָלט לייגען די האַנד אויף מיר, בין איך פֿערשוואַנדען געוואָרען ערגעץ-וואו אין אַ שמאַל געסעל און מען האָט מיר שוין מעהר אין די אויגען ניט געזעהן.

כדי זיך אַביסעל לוסטיג צו מאַכען איבער דער פֿאַרזיכער פֿאַליציי, האָב

איך אָנגעשריבען אַ בריעף צום פֿראַנצויזישען מיניסטער פֿון אינערן, וואו איך האָב איהם געלאָזט וויסען, אַז איך בין אין לאַנדאָן אין איך האָב נאָר אפילו אין זינען ניט געהאט צו פֿאַהרען קיין פֿאַריוו. פֿערשטעהט זיך, אַז דיווען בריעף מיינעם האָט קיין צייטונג ניט אָבגעדרוקט, נאָר דערפֿאַר האָט מען אויסגעהערט ריידען דערפֿון, אַז איך געפֿין זיך אין פֿאַריוו. שפעטער בין איך אויך געוואָהר געוואָרען, אַז צוויי שפּיאַנען זיינען ענטוואַגט געוואָרען פֿון זייערע שטעלען דערפֿאַר וואָס זיי האָבען געמאַכט צום נאָר די אַדמיניסטראַציע.

XI.

די געשיכטע פֿון סאָקאָנאָף.

ווי איך האָב שוין עטליכע מאל עראינערט, האָב איך דאָס רוב פֿון מיין צייט פֿערבראַכט אין דערהיים ביי מיר אין הויז, אין איסט דאליש, און אַז איך פֿלעג שוין יאָ ווען עס איז אַרויסגעהן איז דאָס מייסטענס געווען קיין ווייטשפעל אָדער וואָפּינג, די צוויי אָרעמע קוואַרטאלען פֿון לאַנדאָן, וואו עס האָט מיך איסער געצויגען.

איינמאל האָב איך פֿערבלאָנדזשעט אין קענוינגטאָן; און געהענדיג אין איינע פֿון די דאָרטיגע גאַסען, האָב איך בעגעגענט אַ הויכען אַלטען מאַן מיט אַ מערקווירדיגער פֿיגור, וועלכער האָט פֿון מיר קיין אויג ניט אַרונטער-גענומען.

פֿלוצלונג האָט ער אויסגעשמרעקט די אָרעמס און זיך אַ לאָז טהאַנדיג צו מיר, האָט ער אויסגעשריען:

— לואיווע מישעל! מיין גוטע לואיווע!...

— ווער זייט איהר? — האָב איך געפֿרעגט.

— וואָס זשע, איהר דערקענט מיך ניט?

— גיין.

— איך בין סאָקאָנאָף.

— איהר!

— יאָ, איך... צוריק פֿון סיביר... איהר זייט ערשטוינט, ווי? איהר זייט ערשטוינט מיך צו טרעפֿען דאָ אין לאַנדאָן. אָבער מען האָט מיך אַרומגעיאָגט איבעראַל, בין איך געקומען קיין ענגלאַנד. דאָ קען איך ווייגיגסטענס לעבען אין פֿריעדען...

די האָר זיינע זיינען געווען גראָה אַזוי ווי ביי אַ זקן און זיין געזיכט פֿול מיט קנייטשען. דאָך בין איך זיכער געווען, אַז ער האָט ניט געקענט זיין מעהר ווי עטליכע און פֿערציג יאָהר אַלט.

— איהר געפֿינט, אַז איך האָב זיך שטאַרק געענדערט? — האָט ער זיך אָבערוואָפֿען צו מיר מיט אַ טרויעריגען שמייכל.

— דער פאקט איז, אז ..

— יא, איך בין מעהר ניש ווי א שאמען פֿין מיר אליין... כ'האָב אַזוי פֿיעל געליטען זייט צוואַנציג יאָהר!

מיר האָבען זיך אנדערנגעזעצט אויף אַ כאַנג און סאָקאָנאָף האָט מיר דערצעהלט זיין געשיכטע.

זאָל ער מיר ענטשולדיגען, וואָס איך גיב ארויס אין דער עפֿענטליכקייט דאָס וואָס ער האָט מיר דערצעהלט וועגען זיך. זיין געשיכטע איז אַן אמת'ער סאָציאלער דאָקומענט און זי קען דיענען אַלס ביישפּיעל פֿאַר די, וועלכע האָבען ניש קיין ענערגיע. . .

סאָקאָנאָף איז געבוירען געוואָרען אין וואַרשוי. ער איז דער זון פֿון אַ פּראָפֿעסאָר פֿון דער אוניווערסיטעט און זיינע קינדערשע יאָהרען האָט ער פֿערבראַכט אין זיין פֿאָטער'ס לאַבאָראַטאָריע און אין דער קאָזארמע פֿון אָפּיצירען, וואו זיין פֿעטער טראַדיקין איז געווען פּאָלקאָוויק.

איינמאָל אין מיטען נאַכט איז מען געקומען און מען האָט צוגענומען זיין פֿאָטער. וואוהין? סאָקאָנאָף האָט עס קיינמאָל ניש געוואוסט. זיין השערה איז געווען, אַז דער פֿאָטער איז געשטאָרבען אונטער די נאַגאָיקעס אין פעטראָפּאָליאָווסקי קרעפּאָסט.

אז ער איז אַלט געווען זיבעצעהן יאָהר איז סאָקאָנאָף, וועלכער האָט דאָן שטודירט מעדיצין אין פעטערבורג, פֿערמישט געוואָרען אין אַ קאָנספּי-ראַציע. אַ געוויסער באַנדיט מיט'ן נאָמען וואָרמס האָט איהם גע'מסר'ט און ער איז פֿעראורטהיילט געוואָרען צו צעהן יאָהר געפֿענגניס. נאָר ס'האָט זיך איהם איינגעגעבען צו אַנטלויפֿען און קומען קיין פּאַריז.

דאָרט האָב איך זיך דאָס מיט איהם בעקענט. אין דער צייט פֿון דער פּאַריזער קאָמונע, איז ער געווען אַן איבערגע-בענער קעמפֿער אונטער דאָמבראַווסקי'ן.

בעת דער רעפּרעסיע, ווען גאָליפֿע האָט פֿערפֿליצט די נאַמען פֿון פּאַריז מיט כרוט, מיט דעם אויסרייד צו שאַפֿען אָרדנונג, איז סאָקאָנאָף פֿער-וואנדעט געוואָרען אין דעם געגענד פֿון „אַנפֿאַן-רוזש“.

די סאָלאַטען האָבען איהם גענומען געפֿאַנגען און ער איז אָבגעפֿיהרט געוואָרען קיין ווערסאַיל. אויב מען האָט איהם ניש דערשאַסען, איז דאָס בלויז געווען צוליעב אַ טעות. . . די ווערסאַילער האָבען זיך צופּלאַנטערט מיט די געמען, און צו זיין גרויסער ערשטוינונג איז סאָקאָנאָף בעפֿרייט גע-וואָרען.

ער איז געקומען צוריק קיין פּאַריז.

אַבער דאָ האָבען איהם אייניגע רוסישע שפּיאָנען דערקענט. אַנשטאַט איהם צו אַרעסטירען אויף אַ געוועהנליכען וועג, האָבען זיי איהם פֿערנאַרט אין אַ געוויסען פֿערוואָרפֿענעם געגענד פֿון פּאַריז. דאָרט האָבען זיי איהם געשלאָגען מכות רצח. דער אַרעמער יונג איז געפֿאַלען אין אַ בעוואוסט-

לאָזען צושטאַנד, און די שפּיאַנען האָבען איהם אַריבערגעפֿיהרט אויף איינעם פֿון די פּאַרזיער וואַקואַלען, פֿון וואַנען זיי זיינען אָבגעפֿאַהרען מיט איהם קיין רוסלאַנד,

אויף אַזאַין אומן האָבען זיי פֿערשפּאַרט די צערעמאָניעס פֿון אַרויספֿאַ-
דערן דעם אונגליקליכען אויף אַ געזעצליכען וועג, וויסענדיג אז דאָס קען
זיך אָפֿט פֿערשלעפען צו לאַנג.

אזוי גיך ווי סאָקאַנאָף איז געווען צוריק אין רוסלאַנד, האָט מען איהם
פֿערשיקט קיין סיביר אויף לעבענס-לאַנג, און די שפּיאַנען, וועלכע האָבען
איהם געבראַכט, זיינען בעהאַנגען געוואָרען מיט מעדאַלען.

אַט די אַלע איינצעלהייטען פֿון סאָקאַנאָף'ס לעבען זיינען מיר שוין גע-
ווען בעקאַנט, וואָס איך האָב נאָך ניט געוואוכט איז געווען זיין מאַרטירעריי
אין סיביר.

ער האָט עס מיר דערצעהלט :

— אַ גאַנץ יאָהר האָט אונז גענומען דער וועג פֿון פעטערבורג נאָך
יאַקוטסק. איהר קענט זיך גאָר ניט פֿאַרשטעלען די גרויזאַמקייטען, וואָס
מיר האָבען געהאַט אויסצושטעהן פֿון די קאָזאַקען, וועלכע האָבען אונז גע-
פֿיהרט, די שטיוועל האָבען זיי אונז אויסגעטהאַן אין מיט באַרוועסע סײַס אינז
געטריבען איבערן אייז. נאָר שרעקליכער פֿון אַלץ זיינען געווען זייערע
ווילדע מעשים, וואָס זיי האָבען אָבגעטהאַן מיט די אַרעסטע פֿערשיקטע פֿרויען
און עס איז געקומען אזוי ווייט, אז מיר האָבען עס מעהר ניט געקענט אַר-
בערטראַגען. איין טאָג האָבען מיר זיך אַרויפֿגעוואַרפֿען אויף די באַנדיטען,
און כאָטש מיר זיינען ניט געווען בעוואַפֿענט, האָט זיך אונז דאָך איינגע-
געבען צו דער'הרג'טנען עטליכע פֿון זיי.

איך דאַרף אייך ניט זאָגען, ווי מען האָט זיך דערנאָך מיט אונז גערע-
כענט, די, וואָס מען האָט פֿערדעכטיגט אַלס די אָנפֿיהרער פֿון דעם בונט,
האָט מען איינפֿאַך פֿערברענט פֿאַר אונזערע אויגען, און די איבעריגע —
צווישען וועלכע איך בין געווען — האָט מען דעם גאַנצען וועג אָנגעטהאַן
שרעקליכע צרות. מיר האָבען זיך ניט געריכט צו קענען קומען לעבעדיגע-
רייט קיין סיביר. נאָר מיר זיינען ווירקליך געווען שטאַרקער פֿון אייזען אויס-
צוהאַלטען די אַלע גרויזאַמקייטען.

דער גובערנאַטאָר פֿון יאַקוטסק איז דאָן געווען אַ געוועזענער קאָזאַ-
קען אַפיציר, אַ ווילדע חיה מיט'ן גאַמען קאַליווען. דויער חברה-מאַן האָט
געהאַט אַ פֿערגניגען צו מאַרטערן די פֿערשיקטע, און ער האָט זיך געטישע-
פּעט צו יעדען איינעם, איינמאַל האָט ער מיך אַריינגערופֿען צו זיך אין
ביראָ און אָהן אַ שום אירואכע האָט ער געהייסען מיך אַריינזעצען אין אַ
פֿייכטען פֿינטערען קאָזעמאַט, פּול מיט ראַטען.

איך האָב געמינט, אז איך וועל דאָרט בלייבען עטליכע טעג, ניט מעהר,
איך בין דאָרט געבליבען ניין יאָהר.

יך, איך זאג איך נאך אמאל ניין יאהר!... און ווער ווייט צי איך וואלט נאך ווען עס איז ארויסגעקומען פון דאָרט, ווען דער באַנדיט קאַלי-ווייעו וואָלט נישט פּלוצלונג געשטאַרבען.

אַז איך האָב ווידער דערוועהן די שייַן פֿון טאַג, בין איך געפֿאַלען אין חלשות. מען האָט מיך צוגענומען אין שפיטאַל, וואו איך בין פֿערבליבען זעקס מאָנאַט צייט.

איך האָב געמיינט, אַז מיינע צרות האָבען זיך שוין געענדיגט, נאָר אויף קאַליוועוויס פּלאַץ איז געקומען אַ ווילדער קאַזאַק, נאָך ווילדער ווי יענער.

הערענדיג, אַז איך בין געלעגען ניין יאהר צייט אין אַ קאַזעמאַט, האָט ער געפֿרעגט, פֿאַרוואָס מען האָט מיך פֿון דאָרט אַרויסגעלאָזט, און ער האָט געוואָלט נישט אַנדערש נאָר מען זאָל מיך צוריק אַרײַנוואַרפֿען אַהין.

צום גליק האָט זיך אײַנער פֿון די הויפט-וועכטער, דער קאַפיטאַן אָמי-דאַראַוו, אָנגענומען פֿאַר מיר און מען האָט מיך צוריק אַרײַנגעזעצט אינאיי-נעם מיט די אײַבעריגע אַרעסטאַנטען. דאָרט בין איך געבליבען ביז וואַגען מיר האָט זיך אײַנגעגעבען צו אַנטלויפֿען אינאײַנעם מיט נאָך דריי פֿרײַנד.

עס וואָלט מיר גענומען צו לאַנג איך צו דערצעהלען אַלע אײַנצעלהיי-טען פֿון מיין אַנטלויפֿען. איהר קענט זיך פֿאַרשטעלען מיט וועלכע שווייג-קייטען דאָס איז פֿערבינדען געווען. נאָר דאָס איז דאָך נאָך נישט געווען אַלעס אַרויסצוקומען פֿון יאַקוטסק, מען האָט געמוזט דורכמאַרשירען גאַנץ סיביר און נישט אַרײַנפֿאַלען צוריק צו די מערדער אין די הענד. אפּשר הונדערט מאָל איז מיר פֿאַרגעקומען, אַז איך וועל שטאַרבען אין מיטען וועג. נאָר ענדליך בין איך אָנגעקומען אַהער, און ווי איהר זעהט בין איך אַ שאַטען פֿון זיך אַליין און איך פֿיהל, אַז איך וועל זיך לאַנג נישט קענען אַזוי אַרומ-דרעהען אויף דער וועלט...

XII.

אַ באַמבע ביי מיר אין שאַפֿע.

אײַנמאַל, אין אַ פֿאַרמיטאַג, איז מעלוויר, דער טשיעף אינספּעקטאָר פֿון „סקאַטלאַנד יאַרד“ אַרײַנגעפֿאַלען צו מיר אין הויז. מיט אַ פֿערדעכטיגען בליק האָט ער זיך אומגעקוקט אין אַלע זײַטען און געפֿרעגט, צי איך קען נישט אַ מאָן מיט'ן נאָמען דיראַלאָס.

פֿערשטעהט זיך, אַז איך האָב נישט אָנגעהויבען קענען אַזאַ מאָן. נאָר מעלוויר האָט מיר נישט געגלויבט, ער איז אײַבערצייגט, זאָגט ער, אַז ביי מיר אין שטוב געמינט זיך דיווער דיראַלאָס, אַ געפֿעהרליכער שפּאַ-נישער אַנאַרכיסט.

איך האָב אַלואָ ערקלעהרט דעם משיעף אינעפעקטאַר, אָו ער קען ווען
וויפּעל ער וויל ביי מיר אין הייז און ער וועט זעהן, אָו מען האָט איהם
איינפאַך אָבענאַרט.

מעלוויל האָט זיך גענומען צו דעם אָביסק, איך בין איהם נאָכגעגאַנג-
גען. מיט אַמאָל האָב איך געמוזט אַרויסלאָזען אַ געשרוי פֿון איבערראַשונג,
דער משיעף פֿון סקאַטלאַנד יאָרד האָט געעפֿענט אַ שאַפֿע און אַרויס-
גענומען פֿון דאָרט אַ באַמבע!

יא, אַזוי ווי איך זאָג אייך: אַ באַמבע...

דאָס איז געווען אונבעגרייפֿליך, נאָר דאָך איז דאָס אַזוי געווען,
— אויף וואָס דאַרפֿט איהר דינע באַמבע? — האָט מעלוויל קאַלמבלי-
טיג געפֿרעגט.

— כ'ווייס ניט, ווי אַזוי דאָס קומט אַהער, — האָב איך געטנטפֿערט,
— געהט שוין, געהט...

— איך זאָג אייך זיכער...

— וועמען וועט איהר איינריידען, — האָט זיך דער משיעף אינעפעקט-
טאָר אָבעררופֿען, — אָו ביי אייך אין יטוב וועט זיך געפֿינען אַ באַמבע
און איהר זאָלט ניט וויסען דערפֿון?
— דאָס איז אָבער די וואַהרהייט.

הקיצור, ס'האָט מיר גענומען לאַנג צו איבערצייגען מעלוויל'ן, אָו איך
האָב ניט געוואוסט פֿון דער באַמבע. אָבער דערמיט זיינען מיר נאָך ניט
פֿאַרטיג געוואָרען. ער האָט געוואָלט וויסען, צי האָב איך אַ השד אויף
וועמען עס איז פֿון די, וואָס זיינען געקומען צו מיר, אָו ער האָט דאָס ביי
מיר איבערגעקראָזט די באַמבע. פֿערשטעהט זיך, אָו זיין השערה איז געווען
אָו דאָס האָט געטהאָן איינער פֿון די קאַמעראַדען, וועלכער האָט געוואָלט
פֿטור ווערן פֿון אַ צרה און ער האָט קיין אַנדער וועג ניט געפֿונען נאָך
אָוועקלייגען זי ביי מיר אין שאַפֿע... דאָס איז געווען דום און לעכערליך,
און איך האָב קיין סך מיה ניט געדאַרפֿט האָבען צו איבערצייגען דעם משיעף
פֿון סקאַטלאַנד יאָרד וואָס פֿאַר אַ נאַרישע השערה דאָס איז.

— ווער זשע דען, מיינט איהר, האָט עס אָוועקגעלייגט ביי אייך אין
שאַפֿע? — האָט ער ענדליך אַ פֿרעג געטהאָן.
— אַ געהיים-פֿאַליציסט...

מעלוויל האָט אַרויסגעפֿלאַצט מיט אַ געלעכטער.

דערנאָך האָט ער מיר ערקלעהרט, אָו עס לייגט זיך איהם פֿשוט ניט
אויפֿן שכל, אָו אַן ענגלישער דעטעקטיוו פֿון זיינע לייט זאָל זיין פֿעהיג אויף
אַזאַ געמיינהייט...

דערויף האָב איך געענטפֿערט, אָו איך בין מיין ניט דוקא אַן ענגלישען
דעטעקטיוו, אַ פֿראַנצויזשער שפּיאַן איז. על כל פֿנים יאָ פֿעהיג דערויף, זיי
האָבען שוין אַסך ערגערע זאַכען אָבעטהאָן, די פֿראַנצויזשע שפּיאַנען.

— איבערזעננס, — האָב איך זיך אָבגערוּפֿען, — אויב איהר ווילט, גיט מיר אַכט טאָג צייט, אין איך בין כמעט איבערצייגט, אז איך וועל קע-נען אויסגעפֿינען דעם ב'תּר, וואָס האָט אָבגעטהאָן דיווע שופֿטערוי. נאָר דאָ האָט צופֿעליגערווייזע פּאַטירט עטוואָס, וואָס האָט געהאַלפֿען אויפֿלעהרען די זאך.

דוירענדיג מיט מיר האָט מעלוויל אויסגעזאָגט אַ סוד, אז ער איז ניט געקומען צו מיר זוכען דעם „געפֿעהרליכען שפּאַנישען אַנאַרכיסט“, ווי ער האָט כלומר'שט ערקלעהרט, נאָר אז ער האָט לכתחילה געוואוסט, אז ביי מיר אין שאַפֿע געפֿינט זיך אַ באַמבע, און ער איז געקומען זי געפֿינען...

אַ בריעף האָט ער ערהאַלטען, אַן אַנאָנימען בריעף, וואו מען האָט איהם געגעבען צו וויסען, אז איך גרייט צו אַן אַטענטאַט איהף סקאַטלאַנד יאָרד, און אז ביי מיר אין אַ שאַפֿע געפֿינט זיך אַן אָנגעלאָדענע באַמבע...

איך האָב, פֿערשטעהט זיך, געוואָלט זעהן דעם בריעף, דער משיעף אינספּעקטאָר האָט אפילו תּהילת קיין חשק ניט געהאַט מיר איהם צו וויזען, נאָר איך האָב איהם געגעבען צו פֿערשטעהן, אז דאָס איז נייטיג, ווייל עס קען מעגליך זיין, אז איך קען די האַנדשריפֿט פֿון דעם בריעף, ער האָט אַלאָ אַיינגעווייליגט.

אז איך האָב דורכגעקוקט דעם בריעף, רופֿט זיך מעלוויל אָב :

— נו, די האַנדשריפֿט איז אייך בעקאַנט ?

— נין... נאָר איך מײן, אז איך ווייס דאָך ווער עס איז דער מאַן וואָס

האָט מיר אונטערגעוואָרפֿען די באַמבע...

— ווער זשע ?

— דער שרייבער פֿון דיווען בריעף.

— פֿון וואָנען געהאט איהר דאָס ?

— אַז פֿון וואָנען : איך דערמאָן זיך איצט, אז איך האָב מיט אַ דריי

וואָכען צוריק ערהאַלטען אַ בריעף פֿון אַ זאָגענאַנטען קאַמעראַד, וועלכער

האָט מיך געבעטען, איך זאָל איהם ערלויבען זיך זעהן מיט מיר, די האַנד-

שריפֿט איז אפילו ניט געווען דיוועלבע, נאָר אויף'ן קאָנווערט איז געווען

פּונקט דערזעלבער גרויז, וואָס אין דעם בריעף צו אייך : דאָס וואָרט „איסט-

דאָלוטש“ איז געווען געשריבען מיט צוויי „ש“, און איהר ווייסט דאָך, אז

מען שרייבט עס בלויז מיט איינעם... נו, ס'איז ביי מיר קיין צוויפֿעל ניט,

אז דיווער חברה מאַן האָט עס אַוועקגעלייגט די באַמבע ביי מיר אין שאַפֿע

און אייך דערנאָך געשריבען דעם בריעף.

— וואָס זשע, ער איז געווען ביי אייך אין שטוב ?

— יאָ.

— ווייסט איהר, וואו ער געפֿינט זיך אַצונד ?

— דערווייל גיט, נאָר ס'וועט אויגו גיט שווער זיין עס אויסצוגעפֿינען.

— ווירקליך ?

— יא, קיין געהיים-פאליציי האָב איך אפילו נישט, נאָר אז מען דארף קענען מיר אַזערקע זאָכען נעפֿינען אַסך לייכטער ווי אייערע דעטעקטיווס... מעלוויל האָט אַ ציה געטהאָן מיט די פֿלייצעס. עס איז איהם אפילו נישט געפֿעלען די בעמערקונג מיינע, נאָר ער האָט גאָרניש געזאָגט און איז זיך אַוועק.

דאָס ערשטע, וואָס איך האָב געטראַכט גלייך נאָך מעלוויל'ס צוועק-געהן, איז געווען אויסצוגעפֿינען דעם באַנדיט, וועלכער האָט אַזוי מיסברויכט מיין צוטרוי צו איהם.

ער איז געקומען צו מיר איינמאָל אין אַ פֿריה-מאָרגען, נאָכדעם ווי ער האָט מיר געלאָזט וויסען וועגען זיין בעזוך.

ער האָט זיך דאָן אָנגעגעבען אַלס רוס, וועלכער איז אַנטראָפֿען פֿון זיין לאַנד צוליעב אַ פֿאָליטישע אַנגעלעגענהייט.

כאָטש ער האָט קיין גרויס צוטרוי נישט אַרויסגערופֿען ביי מיר, דאָך האָב איך איהם אין קיין זאך נישט הושר געווען.

דיווער פֿייגלונג האָט זיך בענוצט מיט אַ מאָמענט, ווען מען האָט מיך גראָד אַרויסגערופֿען צו מיר אין גאָרטען. דאָן האָט ער עס אַריינגעלייגט די באַמבע אין מיין שאַפֿע.

ערשט איצט האָב איך זיך דערמאָנט, אז ער האָט עפעס געטראָגען אונטערן אָרם, אַ פעקעל איינגעוויקעלט אין צייטונגען. נאָר ווער האָט דאָס געקענט טרעפֿען וואָס דאָרט ליגט?...

מיט דער הילף פֿון אַ קאָמעראַד, האָב איך אויסגעפֿונען, וואו דער חברה-מאַן וואוינט, און איך האָב איהם געשיקט רופֿען צו מיר.

ער איז געקומען. פֿערשטעהט זיך, אז ער האָט קיין שום פֿערדאָכט נישט געהאַט וועגען וואָס ער ווערט גערופֿען. דיווע שפּיאַנען זיינען אָפֿטמאָל דו-מער, ווי מען קען זיך נאָר פֿאַרשטעלען.

נאָך אַ היבשען געשפרעך האָבען מיר איהם צוגעדריקט צו דער וואַנד און ער האָט זיך מודה געווען, אז ער איז אַ פֿראַנצויזישער שפּיאַן און אז ער האָט עס אָבגעטהאָן דאָס שמוציגע שטיקעל אַרבייט...

איך האָב איהם נישט געוואָלט איבערגעבען צו מעלוויל'ן אין די הענד, איך האָב איהם בלויז געזאָגט מיין מיינונג וועגען איהם און איהם געוויזען די טהיר.

נאָר דער טשיעף אינספּעקטאָר האָט, ווייזט אויס, אויך נישט גערוהט, וואָרים ווי איך בין שפעטער דערגאַנגען איז דער „רוס“ אַריינגעפֿאלען צו מעלוויל'ן אין די הענד און האָט געהאַט אַ מיאוס'ן פּסק פֿאַר זיין שמוציגער אַרבייט...

XIII.

די „פֿערשווערונג“ געגען די לאָררס.

אזוי ווי ס'איז שווער געווען אין ענגלאַנד מיך אַרײַנצושלעפּען אין אַ צרה, האָט מיר די פֿראַנצױזישע פּאָליצײ געלאָזט וויסען, אז איך קען פֿאַה-רען צוריק קײן פֿראַנקרײך, אז מען וועט מיך דאָרט נישט טשעפּען, ס'איז נישט געווען קײן אויסגעטראַכטע זאַך. מען האָט אין יענער צײַט אַרױסגעגעבען אַן אַמנעסטיע פֿאַר די אַלע, וועלכע זײַנען געווען פֿערמישט אין פּאָליטישע אַנגעלעגענהײטען. ראַשפֿאַר האָט זיך בעניצט דערמיט און איז צוריקגעפֿאַהרען קײן פּאַרײז. נאָר איך האָב מוחל געווען די טובה, ס'האָט מיך נישט געצױגען קײן פֿראַנקרײך.

ווען איך וואָלט געווען אײַנזאַם, וואָלט איך זיך אפּשר אומגעקעהרט קײן פֿראַנקרײך. אָבער מײן לעבען אין לאַנדאָן איז מיר געווען אזוי אַנגע-נעהם ווי ס'האָט נאָר געקענט זײַן. איך בין געווען אַרומגערינגעלט פֿון גע-טרייע, אײבערגעבענע פֿרײַנד, און — וואָס דאַרף מען נאָך אַ בעסערעם פֿאַסטערלאַנד ווי דאָרט, וואו מען ווערט געליעכט!

נאָר יענעם יאָהר האָבען מיר געהאַט אַ ביטערן, שטריינגען ווינטער, און איך בין קראַנק געוואָרען, געפֿעהרליך קראַנק. איך האָב זאָגאַר גע-שוועכט צווישען לעבען און טויט, נאָר דאָס לעבען האָט געוועגט און איך בין ענדליך געזונד געוואָרען.

די גאַנצע צײַט, וואָס איך בין געלעגען קראַנק, בין איך געווען אַרומ-גערינגעלט פֿון פֿיעלע פֿרײַנד, וועלכע זײַנען געקומען פֿון אַלע זײַטען מיך צו בעזוכען. אז איך האָב זיך אָנגעהויבען פֿיהלען בעסער און איך האָב דערזעהן אַרום מיר אַט די אַלע גוטע קאַמעראַדען מײַנע, האָב איך זיך ווירקליך געפֿרעהט, וואָס איך האָב זיך אויסגעדרעהט פֿון טויט... דינע גוטע מענשען וואָלטען אזוי פֿיעל געליטען, ווען איך וואָלט געשטאַרבן!

אז איך בין געוואָרען פֿאַלשטענדיג געזונד, האָב איך אָנגעהויבען אַרױסגעהן אַביסעל אײבער לאַנדאָן. מײַנע אַרעמע לײַט פֿון ווייטשעפּעל האָבען זיך זעהר דערפֿרעהט מיט מיר... מען האָט זיי געזאָגט, אז איך בין געשטאַרבן. און נישט נאָר די אַרעמע לײַט, נאָר אויך די פֿראַנצױזישע גע-הײם פּאָליצײסטען זײַנען צופֿרײעדען געווען, וואָס איך בין געבליבען לעבען. אַ טהײל פֿון זיי זײַנען דאָך געזעסען איז לאַנדאָן, ספּעציעל אַכטונג צו גע-בען אויף מיר, און וואָס וואָלטען זיי געטהאָן, ווען איך שטאַרב אַוועק? מען וואָלט זיי זיכער צוריקגערופּען קײן פֿראַנקרײך, און דערצו האָבען זיי פּשוט קײן חשק נישט געהאַט.

וואָס איז דער וואונדער? זיי האָבען אין ענגלאַנד געקראָגען צוויי מאָל אזוי פֿיעל געהאַט ווי אין פֿראַנקרײך!...

איבעריגענס האָבען זיי געטהאָן אלעס מעגליכע, אים זיך אויפצוהאלטען וואָס ליינגער אין לאַנדאָן.

זיי האָבען פֿערשפּרויט אַ קלאַנג, אַז ראָשפֿאַר האָט געהאַט ברעה צו פֿערבלייבען נאָך עטליכע מאָנאַטען אין לאַנדאָן, נאָר ער איז פּלוצלונג אוועק-געפֿאַהרען, מורא האָבענדיג ער זאָל נישט פֿערמישט ווערן אין אַ גרויסען אַטענשאַט, וועלכער האָט זיך דאָן געהאַלטען אין צוגרייטשן.

דאָס איז געווען גענוג, די פּאָליציי איז גלייך געווען אויף די פֿיס. מיט דער איינבילדונגס-קראַפֿט פֿון דעם פֿעהיגסטען ראַמאַנען-שרייבער האָט זי פֿאַבריצירט אַ געוואַלדיגע „פֿערשווערונג“, אין וועלכער עס האָבען בלומר'שט אַנטהייל גענומען אַלע אַנאַרכיסטען אין אַ גאַנצע מאַסע פֿון אַרעמע וואַגאַבונדען, וועלכע פֿערגינגען נישט די רייכע, וואָס זיי לעבען אַ גוטען טאָג אויף דער וועלט...

אַ געוויסער איטאַליענער מיט'ן נאָמען גרווועלי, וועלכער האָט זיך אָנגעגעבען פֿאַר אַ „טהעטיגען אַנאַרכיסט“, נאָר וועמען קיינער פֿון אונז האָט קיינמאָל נישט געוואַלט אַרײַנגעהמען אין קיין גרופּע, איז געווען די וועלע פֿון דייער „קאָנספּיראַציע“.

ער האָט געוואוינט ערגעץ וואו אויף אַ דריטען עטאָזש אין אַן אַלט הויז אַרום ווייטשעפּעל און האָט זיך אָנגעגעבען פֿאַר אַן אַרבייטער, אַ בלעכער. נאָר ווי עס ווייזט אויס, איז דאָס בלויז געווען אַן אויסרייד.

ווי עס זאָל נישט זיין, יעדענפֿאַלס האָט זיך גרווועלי אויפגעפֿיהרט גע-היימניספֿאַל, אַז ער האָט געדאַרפֿט געהן אַהיים, פֿלעגט ער זיך אימער אַרומדרעהען אין פֿינסטערע געסלאַך, אָנלייגען וועג, און איידער ער איז אַריין צו זיך אין הויז, האָט ער געהאַט אַ געוואוינהייט זיך אַפֿריהער אומ-קוקען אין אַלע וויטען, צי מען שפּיאַנירט איהם נישט נאָך.

דייער פֿערדעכטיגע שטיק האָבען צוגעצויגען די אויפֿמערקזאַמקייט פֿון די פּאָליסטייט, און „סקאַטלאַנד יאַרד“ האָט בעאויפֿטראַנט אַ פֿאַר שפּיאַנען אַכטונג צו געבען אויף דעם בחור, אַז גרווועלי, האָט געזעהן, אַז מען האָט אויף איהם אַן אויג, האָט ער זיך נאָך מעהר גענומען פֿערבאַרגען און ער האָט אָנגעהויבען אַרײַנגעהמען צו זיך אין דער וואוינינג עטליכע אַרעמע יונגען, וועלכע ער האָט, פֿערשמעהט זיך, געדאַרפֿט פֿאַר זיינע פֿינסטערע צוועקען.

ווי ס'האָט זיך דערנאָך אַרויסגעצויגט איז גרווועלי געווען אין דיענסט פֿון דער פֿראַנצויזישער געהיים-פּאָליציי, די פֿראַנצויזישע שפּיאַנען האָבען דערווייל אַרויסגעלאָזט אַלערליי קלאַנגען, אַז די „געסט“, וואָס דער איטאַ-לענישער בלעכער געהט אויף ביי זיך אין דער וואוינינג, זיינען געפֿעהר-ליכע אַנאַרכיסטען און אַז עס איז קיין צוויפֿעל נישט, אַז זיי גרייטען צו אַן „אַטענשאַט“.

אין ווינטער אַווענד איז דער משיעף אינספּעקטאָר מעלוויל מיפּ עטליכע

פון זיינע דעמעקטיווס אומגעריכטערהייט אריינגעפאלען צו גרוועליץ אין צי
מער, זיי האָבען דאָרט געפונען דעם איטאליענער מיט זיבען אַרעמע טרעמפּס,
וועמען ער האָט ערקלעהרט אַ געוויסע זאָך מיט דער הילף פֿון אויסגעשרי-
בענע פּלענער, וועלכע זיינען געלעגען אויסגעשפּרייט אויף אַ טיש.

— וואָס טהוט איהר דאָ? — האָט מעלוויל אַ פֿרעג געטהאָן.

— איהר זעהט דאָך וואָס איך טהו, איך רייך מיט מיינע פֿריינד.

— אזוי, איהר רעדט? ... און וועגען וואָס?

— דאָס איז מײן עסק, — האָט דער „בלעכער“ געענטפֿערט.

— און מײנער אויך, — האָט מעלוויל צוגעלייגט,

און זיך ווענדענדיג צו זיינע דעמעקטיווס, האָט ער געזאָגט:

— געהט צונויף אַט די אלע פּאַפּירען, וואָס ליגען דאָ אויפֿן טיש און

זוכט דורך דאָס גאַנצע צימער, אין די שאַפֿעס, אונטער די מעבעל און אין
בעט...

אין עטליכע מינוטען איז גרוועליץ וואוינונג פֿערוואַנדעלט געוואָרען
אין אַ באַזאַר.

דער משועף אינספעקטאָר האָט געוואָרפֿען אַ בליק אויף די פּאַפּירען
און געזאָגט:

— אַלרייט... איך זעה שוין מיט וואָס דייע לויט האָבען זיך דאָ אָב-

גענעכען. איהר זייט אלע אַרעסטירט!

אין אַ האַלבע שטונדע אַרום איז גרוועליץ מיט זיינע פֿריינד געווען
פֿערשפּאַרט הינטער אייזערנע גראַמעס.

דייע געשיכטע האָט, פֿערשטעהט זיך, גאָרניט געהאַט צו טהאָן מיט
אונזער בעוועגונג. דאָך האָט מען מיך געבעטען צו קומען אין באָן סטריט

פֿאָליס-קאָרט, אום „פֿערהערט צו ווערן וועגען ערנסטע כעשולדיגונגען, וואָס
דער „אנאַרכיסט“ גרוועליץ האָט געמאַכט געגען מיר.“

מיט אַ רוהיגן געוויסען בין איך אוועק אין קאָרט.

ווי איך בין גאָר געקומען אהין, האָט מיך איינער פֿון די געריכט-שרוי-
בער מקבר פנים געווען מיט עטליכע גראַבע ווערטער, איך האָב איהם ער-

קלעהרט, אז ער מעג זיין אַביסעל העפֿליכער און ער האָט פֿערשטאַנען, אז
ער דאַרף שווייגען.

ער האָט מיר אָנגעוויזען אויף אַ באַנק און געהייסען זיצען.

איך האָב אפּשאר געוואַרט צוויי שעה צייט. ענדליך האָב איך דערהערט
אַ שטימע, וועלכע האָט אויסגערופֿען מײן נאָמען.

איך בין אַרײן אין אַ קליינעם נידעריגען זאַל, וואו עס זיינען געזעסען
צוויי אַלטע לייט, די ריכטער, און אַ יונגער אַדוואָקאַט. ביי דער זייט, לעבען

אינעם פֿון די ריכטער, איז געזעסען מעלוויל, און אַנטקעגען זיי, אויף אַ
פּאַר ביינק, האָב איך בעמערקט גרוועליץ און זיינע חברת-לייט.

דעם ערשטען אויפֿן פֿערהער האָט מען גענומען דעם הויפט-אַנגעקלאַג-

טען, גרוועליץ הייסט עס.

— איהר זייט אן אנארכיסט? — האָט איהם אַ פֿרעג געטהאָן איינער פֿון די צוויי אלטע.

— יאָ.

איך האָב זיך ניט געקענט איינהאלטען און אַ געשריי געטהאָן:

— ס'איז פֿאַלש... איך הויב ניט אָן קענען דיזען מאָן.

— שוויגט שטיל, — האָט זיך אָבגערופֿען דער געריכטס-דיענער —

איהר וועט ענטפֿערן ווען מען וועט אייך פֿרעגען.

איך בין אַנשוויגען געוואָרען און גריוועלי'ס פֿעהער איז אָנגעגאנגען

ווייטער.

מיט אַ האָניג-ויסער שטימע האָט ער געשאַמען ליגענס, איינעם נאָך'ן

אַנדערן.

אזוי האָט ער ערקלעהרט, אז איך בין דאָס געווען די הויפט מאַכערין

פֿון דער „פֿערשווערונג" און אז איך האָב איהם גענעבען געלד צו דינגען

מענשען, וואָס זאָלען זיין גרייט אויסצופֿיהרען דעם אַטענטאַט.

און ווייסט איהר, אין וואָס דייער „אַטענטאַט" איז בעשטאַנען? איינפֿאַך,

אַנדערלייגען אָן אונגעהייער גרויסע באַטבע אין די הויז אָף לאָרדס...

דאָס איז געווען דום און לעכערליך. איך האָב גאָר מיינע אייגענע

אויערן ניט געוואָלט גלויבען.

— און וואָרום האָט איהר געהאַט ברעה צו אַטאַקירען די לאָרדס? —

האָט מען געפֿרעגט גריוועלי'ן.

— ווייל זיי זיינען רייך...

איהר זעהט אַלואָ, ווי דאָס האָט זיך צוגעפֿאַסט צו מיינע אירדען...

דאָך בין איך געוואָרען שטאַרק בעאונרוהיגט. גריוועלי האָט געהאַט

מיט-העלפֿער, און דייער לויט, וועלכע זיינען געווען פֿעהיג פֿאַר געלד אָב-

צושטאָן אלע געמיינהייטען, האָבען בעשטעטיגט זיינע רייד.

געקומען בין איך אין באָו סטריט פֿאַליס-קאָרט אַ זיכערע, מיט אַ שמי-

כעל אויף די ליפֿען. נאָר איצט האָט מיר אָנגעהויבען ווערן אַכיסעל שווער

אויף'ן האַרצען.

זייטענווייז איז גאַנץ שווער צוריקצוויינען אַ בלכול!

נאָר גליקליכערדייזע האָב איך געהאַט מיט וואָס צו בעווייזען, אז גרי-

וועלי'ס בעשודיגונג האָט קיין שום גרונד ניט.

אז עס איז געקומען מיין רייהע, אין איינער פֿון די צוויי אלטע לויט האָט

מיך געוואָלט געהמען אויף'ן פֿעהרער, האָב איך זיך אָבגערופֿען:

— אירדער איך ענטפֿער אייך, מיין הערר, וואָלט איך זעהר געוואָלט,

איהר זאָלט שטעלען גריוועלי'ן אַ פֿראַגע.

— מיט פֿערגגיגען, וואָס איז די פֿראַגע?

— פֿרעגט איהם, וואָס פֿאַר אַ דאַטום האָב איך זיך צונויפֿגעטראָפֿען

מיט איהם, אום צו ריידען מיט איהם וועגען דער קאָנספֿיראַציע?

די פראַגע איז געשטעלט געוואָרען.
גרוועלי האָט אויסגעזעהן שטאַרק צוטומעלט. ענדריך האָט ער געענט-
פֿערט מיט אַ ציטערנדער, ניט זיכערער שטימע:
— דאָס איז געווען דעם 12-טען אָקטאָבער...
— איהר ווייט זיכער, אַז דאָס איז געווען אין דעם טאָג? — האָט דער
ריכטער געפֿרעגט.
— אַבסאָלוט זיכער...
איך האָב אַרויסגעפֿלאַצט מיט אַ געלעכטער, וועלכער האָט אַרײַנגע-
בראַכט די ענגלישע ריכטער אין אַ פֿערלעגענהייט.
— לואיזע מיזעל, — האָט זיך אָנגערופֿען איינער פֿון די אַלטע לײט —
איהר האָט קיין רעספּעקט ניט פֿאַר דעם געריכט,
— ענטשולדיגט מיר, — האָב איך געזאָגט, — איך האָב זיך ניט גע-
קענט קאָנטראָלירען, ווען איך האָב דערהערט גרוועלי'ס ענטפֿער.
— אָבער דאָס וואָס ער האָט געזאָגט איז דאָך ניט צום לאַכען...
— פֿאַר אייך אפּש, אָבער פֿאַר מיר איז דאָס זעהר קאָמיש.
— וואָס מיינט איהר דערמיט?
— אַט וואָס... ס'איז איינפֿאַך געווען אַ גאַנץ שווערע זאַך, אַז איך
זאָל דעם 12 טען אָקטאָבער זיך האַבען צונויפֿגעטראָפֿען מיט גרוועלי'ן און
גערעדט מיט איהם וועגען מיינע פֿלענער...
— פֿאַר וואָס עפעס?
— ווייל אין דעם טאָג בין איך געווען אין בריסטאָל.
— איהר קענט עס בעווייזען?
— גאַנץ געוויס.
דער ריכטער האָט מיר אַלזאָ ערקלעהרט, אַז איך קען געהן אַהיים,
נאָר איך זאָל צושטעלען די בעווייזע וואָס גיכער.
איך בין אַוועק אַהיים און האָב זיך גלייך גענומען צו דער אַרבייט
צונויפֿצושטעלען די נייטיגע בעווייזע און אויף מאַרגען האָב איך זיי אַוועק-
געטראָגען אין באָן סטריט פֿאַליום-קאָרט.
אין אַכט טאָג אַרום האָט מען מיר ווידער געשיקט רופֿען. דאָס מאָל
בין איך אויפֿגענומען געוואָרען מיט אַן אויסערגעווענהליכער העפֿליכקייט פֿון
די ריכטער, איך האָב גלייך פֿערשטאַנען, אַז זיי ווינען איבערצייגט, אַז איך
האָב קיין שום שייכות ניט צו דער כלומר'שטער „פֿערשווערונג“.
גרוועלי האָט נאָך אַלץ געפרוּאוויט שיטען מיט ליגענס, נאָר ענדליך
איז ער געצוואונגען געווען זיך מודה צו זיין, אַז אייניגע פֿערוואַנען, וועלכע
ער האָט כלומר'שט ניט געקענט, האָבען איהם געגעבען געלד, ער זאָל
אויסטראַכטען עפעס אַ מין קאָנספּיראַציע, וואו איך זאָל אויך זיין פֿערמישט.
די ריכטער האָבען ניט אַנדערש נאָר געוואָלט וויסען ווער די מאַכערס
פֿון דווען שווינדעל זיינען, און גרוועלי איז צוגעשפּאַרט געוואָרען צו דער

וואנד. ענדליך האָט ער געגעבען דעם נאָמען פֿון אַ פֿראַנצויזישען שפּיאַן, וועלכער האָט מיט איהם געמאַכט דאָס „געשעפֿט“...

דער סקאַנדאַל איז אַלואַ ענטדעקט געוואָרען. גרויזעלייך האָט מען פֿערמישפט צו דריי מאָנאַט געפֿענגניס פֿאַר שווע-רען פֿאַלש, זיינע מיטהעלפֿער זיינען בעפֿרייט געוואָרען.

נאָך דער דאָזיגער געשיכטע האָט זיך פֿאַר מיר אָנגעפֿאַנגען אַ ביטער שטיקעל צייט. אייניגע פֿראַנצויזישע שפּיאַנען האָבען זיך, ווייזט אויס, פֿער-לייגט מיר צו טהאַן צום טויט, איינמאַל בין איך אין „סטרענד“ בעפֿאַלען געוואָרען פֿון אַ כלומר'שטען שכור, וועלכער האָט מיך בעליידיגט און גע-שלאָגען. איך האָב זיך קיים אויסגעדרעהט פֿון זיינע הענד, אַן אנדערס מאָל, געהענדיג אין „אָקספֿארד סטריט“ בין איך שיער ניט אַריבערגעפֿאַה-רען געוואָרען פֿון אַ וואַגען. דאָס איז ניט געווען קיין צופֿאַל, נאָר אַן אָב-געמאַכטע זאַך, ווייל דער קומשער האָט זיך עטליכע מאָל געסטאַרעט אַרויפֿ-צופֿאַהרען מיט זיין וואַגען אויף מיר...

דאָן האָבען מיר מיינע פֿריינד געראַטהען צו פֿערלאָזען לאַנדאָן אויף אַ שטיקעל צייט, און איך האָב אָנגענומען זייער עצה און בעשלאָסען צו מאַכען אַ קליינע ריווע.

XIV.

מיין ריווע אין סקאָטלאַנד.

ווי געזאָגט, האָב איך אָנגענומען דעם פֿאַרשלאָג פֿון מיינע פֿריינד צו פֿערלאָזען לאַנדאָן אויף אַ שטיקעל צייט, און איך בין געפֿאַהרען קיין סקאָט-לאַנד.

זייט אַ לאַנגע צייט שוין האָב איך השֵׁק געהאַט צו בעזוכען דיוועס לאַנד, און איצט, אַז עס האָט זיך געמאַכט די געלעגענהייט דערצו, בין איך געווען שטאַרק צופֿריעדען.

אַז איך בין אָנגעקומען קיין עדינבורג איז דאָרט געווען מוראדיג קאַלט, אפשר צוואַנציג גראַד פֿאַרפֿאַסט, און איך בין אַרונטער אין אַ האַטעל, וואו איך האָב זיך בשום אופן ניט געקענט אָנוואַרעמען, ניט קוקענדיג אויף די געוואַלדיגע פֿייערס, וואָס מען האָט געהאַלטען אין איין מאַכען אין דעם קאַמין פֿון צימער.

עדינבורג איז אַ שעהנע שטאָדט, וועלכע האָט אין זיך אַ זעהר גרויסע צאָהל אַלטע און נייע מאָנומענטען.

עס זיינען דאָרט אויך דאָ פֿיעלע שפּיטעלער און אַנדערע וואַהלהעטיגע אַנשטאַלטען, נאָר עס פֿעהלען דאָרט אויך קיין געפֿענגניסע ניט:

דורך דעם אינפֿלוס פֿון איינעם פֿון מיינע פֿריינד, האָט זיך מיר איינ-געגעבען צו בעזוכען אַ סקאָטישע טורמע.

דאָס איז עטוואָס שרעקליכעס,

דאָרט איז נישט קיין טרעט-מיל ווי אין לאַנדאָן, נאָר דערפֿאַר זיינען דאָ אנדערע אַרבייטען, וועלכע זיינען פונקט אזוי שווער און ערמעדענד, אין די אַרעסטאַנטען, וועלכע קענען נישט אַרבייטען גענוג גיך, ווערן געשלאָגען אומברחמנות'דיג פֿין ווילדע חיות, וועלכע דיענען דאָרט אַלס וועכטער.

נאָכדעם ווי איך בין דורכגעלאָפֿען אייניגע לאַנגע קאָרידאָרען, בין איך פֿלוצלונג אַרויס אויף אַ קליינעם הויף, אויסגעפֿלאַסטערט מיט שטייגער, איך האָב נאָך נישט אויספֿייעט זיך דעכט אומקוקען אַרום מיר, מיט אַמאָל זעה איך ווי אַ מאַן, אָן אַרעסטאַנט לויפֿט צו צו מיר מיט אַ געשרוי:

— קאָמער אַדין! איהר זעהט, ווי אונגליקליך איך בין!

כ'האָב זיך איינגעקוקט אין דעם מאַן.

דאָס איז געווען אַ נירעריגער, מאַגערער מענש, בלאָס ווי דער טויט.

— איהר דערקענט מיך נישט? — האָט ער געזאָגט — זוכט בעסער

אין אייערע זכרונות, איהר וועט זיך פֿילייכט פֿאַרשט דערמאָנען.

איך האָב זיך נאָכאָמאָל איינגעקוקט אין איהם, גאַנץ אויפֿמערקזאַם,

און פֿלוצלינג האָב איך אַ געשרוי געטהאָן:

— דירוואָל!... וואָס? איהר דאָ!

— ליידער! ווי איהר זעהט...

— אָבער וואָס האָט מיט אייך געטראָפֿען?

דער אָרעמער פֿריינד האָט מיר געוואָלט דערצעהלען אַלעס וואָס האָט

מיט איהם געטראָפֿען, נאָר דער וועג-ווייזער, וועלכער איז געגאַנגען מיט

מיר, האָט מיך אָנגענימען פֿאַרן אָרם און געזאָגט:

— קומט, לאָמיר אַוועקגעהן פֿון דאַנען. ס'איז שטריינג פֿערבאָטען צו

רירען מיט די אַרעסטאַנטען.

אין דערזעלבער צייט איז דער געפֿאַנגענער אויף אַ ברוטאַלען אופן

אָבערשטויסען געוואָרען אָן אַ ווייט, און איך האָב געזעהן ווי מען וואַרפֿט

איהם אַריין אין אַ פֿינסטערן קעמערל.

דאָך האָט זיך מיר זעהר געוואָלט וויסען, וואָס פֿאַר אַ פֿערברעכען די-

זער אונגליקליכער פֿריינד האָט בעגאַנגען אין ווי אזוי ער איז געקומען אַהין

אין דעם עדינבורגער געפֿענגניס,

און אָט וואָס איך בין געוואָהר געוואָרען:

דירוואָל, וועלכער איז געווען אַ פֿראַנצויז, איז געקומען קיין סקאָטלאַנד,

אום זיך אויסצודרעהען פֿון דער פֿאָליציי, וועלכע האָט איהם שרעקליך פֿער-

פֿאַלגט.

זיין פֿערברעכען איז בעשטאַנען אין דעם וואָס ער איז געווען אַן אנאַר-

כיסט, ווי דער שטייגער איז, האָט מען איהם בעשולדיגט אין זאַכען, וועלכע

ער האָט קיינמאָל נישט בעגאַנגען.

נאָכדעם ווי ער האָט אַרומגעוואַנדערט כמעט אין אַלע שמערט פֿון

ענגלאנד, איז דירואל געקומען קיין סקאטלאנד, האָפּענדיג, אָז ער וועט דאָ ווייניגסטענס געפֿינען אַ ביסעל רוה.

אָבער די נויטה האָט איהם נאָכגעפֿאַנגט ביי אַהער און האָט איהם ניט אָפּגעלאָזט, איין טאָג, ווען ס'האָט איהם צוגעשפּאַרט דער הונגער, האָט ער גע'גנב'עט אַ ברויט פֿון אַ בעקעריי.

אין סקאטלאנד ווערן דיזע פֿערברעכענס שטריינג בעשטראַפֿט. דירואל איז פֿעראורטהיילט געוואָרען צו אַ פּאַר יאָהר „האַרד לייבאָר“.

דאָס איז ווירקליך געווען צו שרעקליך! איך האָב פּרובירט געוואָהר ווערן, צו ס'וואָלט ניט מעגליך געווען, אויב ניט פֿערקורצען די שטראַף-צייט, ווייניגסטענס פֿערלייכטערן די ליידען פֿון דעם אונגליקליכען.

נאָר מען האָט מיר געענטפֿערט, אַז דאָס איז אַפּסאַלוט אונמעגליך. ער איז פֿעראורטהיילט געוואָרען, מוז ער אָכזייען די גאַנצע צייט!

איך האָב גאָרנישט געענטפֿערט דערויף, נאָר אַ געדאַנק איז מיר אַרויף אויף'ן זינען, און איך האָב ניט לאַנג געטראַכט וועגען דעם: מען דאַרף דיווען קאַכעראַד דאָך אַרויסראַטעווען פֿון געפֿענגניס!...

די, וואָס קענען מיר, ווייסען, אַז ווען איך האָב געפּאַסט אַ בעשלוס, האָט זעלטען געטראַפֿען איך זאָל איהם ניט אויספֿיהרען און ניט דערגרייכען דעם ציעל, וואָס איך האָב זיך געשטעלט.

דעם זעלבן אַווענד האָב איך צוזאַמענגערופֿען אייניגע קאַמעראַדען און זיי דערצעהלט אַלעס וועגען דעם אונגליקליכען דירואל אין וועגען מיין בעשלוס איהם צו בעפֿרייען, מיר האָבען אַלזאָ גלייך געמאַכט אַ פּלאַן, ווי אַזוי צו צוטראַטען צו דער אַרבייט.

דאָס איז, פֿערשטעהט זיך, גאָרנישט געווען קיין גרינגע זאָך צוצוגרייטען דיווען אַנטלויפֿען פֿון דער עדינבורגער טורמע.

דאָך האָבען מיר צוזאַמענגעשטערט פֿאַלגענדען פּלאַן:

איך וועל פֿעראַנגען און וועל העכסט וואַהרשיינליך נאָך אַמאָל קריגען אַן ערלייבעניש צו בעזוכען דאָס געפֿענגניס.

איך וועל זיך סטאַרען פֿון דאָס ניי אָנצוטראַפֿען דירואל'ן און זיך מיט איהם צונויפֿריידען... אַז עס וועט נייטיג זיין, וועל איך איהם צוואַראַפֿען אַ צעטעלע.

אין עטליכע טעג אַרום האָב איך געבעטען אַ נייע ערלייבעניש, וועלכע איך האָב בעקומען, אָבער ניט אַהן גרויסע שוויריגקייטען.

און דער צופֿאַל, וועלכער האָט אונז, ווייט אויס, געוואָלט קומען צו הילף, האָט געמאַכט, אַז איך זאָל זיך ווידער אַמאָל טרעפֿען מיט דעם אונגליקליכען דירואל.

אויסניצענדיג אַ רגע, ווען די וועכטער האָבען זיך פֿערקוקט, האָב איך איהם אויף גיך אַריינגעגליטשט אין דער האַנד אַ צעטעלע, וואָס איך האָב געהאַט פֿון פֿריהער אָנגעגרייט און אין וועלכען איך האָב איהם בעקאַנט געמאַכט מיט אַלעס, וואָס מיר האָבען ברעה צו טהאָן.

איצט, אז עס וויינען שוין פֿערבוי פֿיעלע יאָהרען וויס דאָן, קען איך אָהן א שום מורא דערזעהלען די גאַנצע געשיכטע.

ראשית כל האָבען מיר זיך אוועקגעלאָזט זוכען א פֿאַרשטאַנטישען גלח פֿון נידעריגען וואוקס, און אז מיר האָבען איהם געפֿונען, האָבען מיר מיט דער הילף פֿון מוזמנים נאַטירליך, געפֿועלט ביי זיין משרת, ער זאָל אונז שאַפֿען דעם פֿאַסטאַר'ס אַלטע קליידער.

אז עס איז געקומען דער בעשטימטער טאָג, האָט זיך איינער פֿון אונז-זערע קאַמעראַדען אָנגעהאַן די גלח'ישע קליידער און איז אַרײַן אין געפֿענגניס, א זאָך, וואָס איז געווען זעהר לייכט פֿאַר די פֿאַרשמעהער פֿון דער רעליגיאָן.

סי'האָט איהם נישט גענומען לאַנג אויסצוגעפֿינען דירוואַלן, און נאָכדעם ווי ער איז מיט איהם אוועק אין א פֿינסטערן ווינקעל, האָט ער איהם איבערגעגעבן וויינע קליידער, אונטער וועלכע ער האָט געטראָגען אן אַרביי-טער-קאַסטיום.

אז דאָס איז געווען אָבעטהאַן, האָט זיך אונזער קאַמעראַד אָנגעקלעמט א פֿאַלשע באַרד און איז פֿערפֿאלען געוואָרען ערגעץ אין טורמע, אין דער צייט וואָס דירוואַל איז מיט לאַנגזאַמע טריט און מיט דער מיענע פֿון א גו-טען פֿאַסטאַר ארויס פֿון געפֿענגניס.

ער איז דורכגעגאַנגען אָהן א שום שטערונג פֿערבוי די וועכטער, וועל-כע האָבען איהם זאָגאַר בעגריסט מיט רעספּעקט, און אזוי איז ער אַריבער די מורא'דיגע טהיר, הינטער וועלכער ער וואָלט נאָך געהאַט צו ליודען א לאַנגע צייט.

אין א נאָהנטער גאַס האָבען מיר אָבעוואַרט אונזער „פֿאַסטאַר“. מיר האָבען זיך גלייך אַרײַנגעזעצט אין א וואָגען און אָבעפֿאַהרען צו דעם נאָהנטסטען וואָקואַל.

אין עטליכע טעג אַרום איז דירוואַל אין דער שטאָרט דונדי אַרויף אויף א שיף, און עטליכע מאָנאַטען שפּעטער האָבען מיר זיך דערוואוסט, אז ער איז אָנגעקומען בשלום קיין אַמעריקאַ.

אין דער צייט, וואָס איך האָב פֿערבראַכט אין פֿאָטלאַנד, האָט מיר פֿאַסירט א מערקווירדיגע געשיכטע, וועלכע איך וועל דאָ דערמאָנען.

א זעהר רייכע דאַמע אין עדינבורג האָט זיך שטאַרק פֿעראינטערעסירט פֿאַר מיינע אידעען און זי איז געווען זעהר בייגערדיג זיך מיט מיר צו בעקענען.

זי האָט מיך געשיקט רופֿען צו זיך אין פֿאַלאַץ, און נאָכדעם ווי זי האָט זיך מיט מיר דורכגעזעט, האָט זי מיך זעהר געבעטען, איך זאָל זי נישט פֿערלאַזען, איך זאָל וואוינען ביי איהר אזוי לאַנג ווי איך פֿערבלייב אין פֿאָטלאַנד.

דעם אמת זאָגענדיג איז מיר געווען אַביסעל אינאַנגענעהם צו לעבען אין אַזאַ מין לוקסוס, נאָר מיין נייע פֿריינדן איז געווען אַזוי גוט צו מיר, אַז איך האָב קיין האַרץ נישט געהאַט זי איבערצולאָזען. דאָס וואָלט איהר פֿערשאַפט זעהר פֿיעל יסורים.

מיסים טאָן — אַזוי האָט זי געהייסען — איז געווען אַ פֿרוי, אַן ערך פֿופֿציג יאָהר אַלט, און מיט אַ היבשער אינטעליגענץ.

אין איהר קינדהייט און דערנאָך אין איהרע יונגע יאָהרען האָבען איהר געטראָפֿען גרויסע אונגליקען, וועלכע האָבען איהר געמאַכט אַביסעל מרה-שהורה'דיג.

צייטגענוויי פֿלעג איך זי טרעפֿען זיצנדיג פֿערטראַכט לעבען אַ פֿאַר-טרעט.

דאָס איז געווען דאָס בילד פֿון מיסטער טאָן, איהר פֿערשטאַרבֿענעם מאַן.

אַז מען קען אָבזיען שמונדען-לאַנג ביי דעם פֿאַרטרעט פֿון אַ פֿערזאָן, וואָס איז אייך ליעב און טהייער, — דאָס איז ביי מיר געווען אַ גאַנץ נאַ-טירליכע זאַך, און איך האָב זיך גאַרנישט געוואונדערט דערויף.

נאָר דאָס וואָס עס פֿלעגט מיך ערשטוינען איז געווען די אויפֿרעגונג, כ'קען זאָגען די משוגעת, וואָס פֿלעגט קומען נאָכדעם ווי זי פֿלעגט אַוועק-לייגען דאָס בילד פֿון דער האַנד.

איינמאַל האָב איך ריוויקירט און זיך נאָכגעפֿרעגט ביי דער מיסים טאָן וועגען דער אורזאַכע פֿון איהר שרעקליכער אויפֿגערעגנטקייט, אָט וואָס זי האָט מיר דערזעהלט:

איהר מאַן איז געווען אַ קאָמאָדיר פֿון אַן ענגלישע קרוינעם-שיף. איין נאַכט האָט אויסגעבראָכען אַ מורא'דיגער שטורם אויף'ן ים און דער „פֿאַם" (אַזוי האָט זיך גערופֿען דאָס שיף) איז אונטערגעגאַנגען. דער קאַפיטאַן איז דערטרונקען געוואָרען מיט אַלע שיפֿסלייט ציגלייך. כּאָטש דאָס איז אַ גאַנץ טרויעריגע געשיכטע, איז דאָס אָבער פֿאַרט נישט געווען קיין אויסערנאַטירליכע זאַך. דאָס אויסערגעווענהליכע פֿאַנגט זיך ערשט אָן דאָ: מיסים טאָן האָט געגלויבט, אַז דער מאַן איהרער איז נישט טויט און אַז ער קומט צו איהר יעדע נאַכט אויף בעזוך...

נישט קוקענדיג דערויף וואָס דאָס איז דאָך די נאַרישטע זאַך אין דער וועלט, דאָך האָב איך נישט געוואָלט צוגעהמען ביי דער גוטער פֿרוי איהר לעצטע אילזויע. ס'וואָלט געווען צו גרויזאַם עס צו טהאָן.

איין נאַכט האָב איך רוהיג געדרעמעלט ביי מיר אין צימער, מיט אַמאָל האָט מיר מיסים טאָן אויפֿגעוועקט פֿון שלאָפֿן.

זי איז געשטאַנען לעבען מיר מיט אַ ביסטערן בליק.

אין דער לינקער האַנד האָט זי געהאַלטען אַ ליכט און אין דער רעכ-טער — אַ רעוואָלווער.

— וואָס איז אייך געשעהן, מיין פֿריינד? — האָב איך אַ געשריין געטהאָן.
— וואָס מיר איז געשעהן? איהר וועט עס באַלד געוואָהר ווערן, מי-
זעראַבלע פֿרוי וואָס איהר זייט! ...

איך האָב געפרואוּט זי בערוהיגען, נאָר זי האָט געהאַלטען אין אַי-
שרייען:

— אינגליקליכע, איהר וועט באַלד שטאַרבען... יאָ, כּוועל אייך דער-
שיסען אויף טויט! ...

איך האָב זיך אַ וואָרף געטהאָן אויף דיווער וואָהנוינגער און מיר האָט
זיך איינגעגעבען אַרויסצורייסען ביי איהר פֿון דער האַנד דעם רעוואָלווער,
וועלכען איך האָב אַוועקגעוואָרפען אין דעם אַנדערן עק צימער.

די אונגליקליכע פֿרוי איז וואָס ווייטער אַלץ ווילדער געוואָרען.

איך האָב זיך גענומען נאָכפֿרעגען ביי איהר וואָס זי האָט צו מיר, נאָר
אויף אלע מיינע פֿראַגען האָט זי געענטפֿערט מיט יודלערוי און מיט אַלערליי
קללות.

ענדליך האָב איך זי אַביסעל בערוהיגט. נאָך אַ מורא'דיגען געוויין,
וועלכער האָט אָנגעהאַלטען אַ פֿערטעל שעה צייט, האָט זי מיר געזאָגט:

— שלעכטער גייסט וואָס איהר זייט... פֿון דעם טאָג אָן, וואָס איהר
זייט דאָ, האָט מיין מאַן אויפֿגעהערט קומען צו מיר ווי זיין שטייגער איז

געווען ביז אַהער... דאָס פֿערטרייבט איהר עס איהם פֿון דאַנען... איהר האָט
אייערע טיפֿלישע שטיק... אַט הערט, ער שטעהט ביים טהיר און וויל ניט
אריינקומען צוליעב אייך... געהט אַרויס, פֿערלאָזט מיין הויז און קומט ניט
צוריק.

פֿערשטעהט זיך, אַז איך האָב ניט געוואַרט, זי זאָל עס מיר זאָגען
נאָכאַמאָל. איך האָב זיך גלייך אָנגעהאָן און אָהן צערעמאַניעס, דערנאָך

האָב איך זיך אָבגעזעגענט מיט דער אָרעמער וואָהנוינגער, וועלכע וואַלט
מיך פֿריהער אָדער שפּעטער אוראי ערמאָדעט אין דער צייט וואָס איך וואַלט
געשלאָפֿען.

אַן עטליכע טעג אַרום האָב איך זיך דערוואוסט, אַז זי האַלט מיך אַלץ
אין איין שעלטען. זי האָט אָנגעווענדעט ספּיריטואַליסטישע מיטלען, האָט
אַרויסגערופֿען דעם גייסט פֿון איהר מאַן, וועלכער איז געקומען און האָט
איהר געזאָגט, אַז דאָס בין איך איהם דאָס געשטאַנען אין וועג אין ער
האָט ניט געקענט קומען צו איהר אויף בעזוך, ווי פֿריהער...

XV.

לאָרד פֿערסאָנס.

אַז אונזערע אידעען פֿון פֿרייהייט און גערעכטיגקייט געפֿינען גענוג
פֿריינד און סימפּאַטיווער אויך צווישען די העכערע קרייזען פֿון דער געזעל-
שאַפֿט, איז אַ גוט בעקאַנטע זאַך. מיר איז אויסגעקומען זיך צו טרעפֿען מיט

פילעל מענשען, וועמעס פראפעסיאן אָדער וועמעס הויכע שטעלונג אין לע-
בען האָט זיין געצוואונגען זיך אויסצוגעבען פֿאַר ביטערע געגנער פֿון אַלע
פראַגרעסיווע און פֿרייהייטליכע בעוועגונגען, און דאָך אין האַרצען זיינען זיי
געווען איבערגעבענע אָנהיינגער פֿון אונזערע אידעען.

אין לאַנדאָן האָט מיך איינמאָל בעזוכט אַ פֿראַנצויזישער פּאָעט, וועלכער
איז בעריהמט אין דער הויכער פּאַרזיער געוועזענער פּאָעט, וויל ניט דער-
מאָנען דאָ זיין נאָמען, וויל דאָס קען איהם פֿילייכט זיין אונאַנגענעהע. עס
וועט זיין גענוג צו זאָגען, אַז ער ווערט פֿעררעכענט פֿאַר אַ גוטען בורזשאַ,
פֿאַר אַ פֿריינד פֿון אָרדנונג.

אַבער דויער, גוטער בורזשאַ" האָט מיר ערקלעהרט, אַז ער איז ניט
אימער אַזוי געווען און אַז בעצם איז ער דאָס גאָר איצט אויך ניט, נאָר
לפֿנים מוו ער שפּיעלען אַזאַ ראַלע, אַניש וואָלט ער קיינמאָל ניט געקענט
צוקומען צו זיין איצטיגער פּאַזיציע אין לעבען. ער האָט געהאַט צוויי וועגען:
אומקומען אין גויסה און ערקלעהרט ווערן אַלס, געפֿעהרליכער, ווילדער אַנאַר-
כיסט" אָדער ווערן אַ בעריהמטער פּאָעט און אַנשפּאַרען אין די הויכע פֿענס-
טער... ער האָט אויסגעקליבען דעם צווייטען וועג, כאָטש זיין האַרץ איז
געבליבען מיט אונז...

פֿאַר מיר איז דויער ערקלעהרונג ניט געווען קיין איבערראַשונג. האָב
אויך דאָך אין לאַנדאָן גופּא געהאַט אַ געלעגנהייט צו זעהן לאַרדען, וועלכע
זיינען שטאַרק פֿעראינטערעסירט אין אונזערע אידעען און סימפּאַטיווען זאָגאַר
מיט זיי.

אויך וויל דאָ דערמאָנען איינעם פֿון זיי, דעם לאַרד פּערסאָנס, וועלכער
פֿלעגט קומען גאַנץ אַפֿט צו אונזערע פֿערוואַלונגען.

ער פֿלעגט אויסזוכען ערגעץ-וואו אַן אַלטען, אָבערטראַגענעם מאַנטעל,
זיך אָנשהאָן אַ קלעגליכען הוט, און אַזוי פֿלעגט ער קומען אין „אויטאָנאָמיע
קלוב" אָדער אין „נראַפֿטאָן האָל" צו אונזערע מיטינגען.

איינמאָל האָט מיט איהם זאָגאַר פּאַסירט אַ מערקווירדיגע געשיכטע.
וועלכע האָט געמאַכט אַ רעש איבער'ן גאַנצען לאַנד.

דאָס איז געווען אין די ניינציגער יאָהרען, איינמאָל אין אַ ווינטער-נאַכט,
אין ענגלאַנד האָט דאָן געהערשט אַ מורא'דיגע אויפֿרעגונג, די אַנאַר-
כיסטען זיינען געווען זעהר שלעכט אָנגעשריבען ביי דער רעגירונג; די ציי-
טונגען האָבען געהאַלטען אין איין העצען געגען אונז, און די פּאָליציי האָט
אונז פֿערפֿאַלגט אויף אַ שרעקליכען אופֿן.

ס'איז ניט געווען קיין זעלטענע זאַך, מען זאָל אָנפֿאַלען אויף אונז
גראַד דאָן, ווען מיר פֿלעגען זיך פֿערוואַמלען אויף אַ פֿאַרטראַג אָדער אַן
איינפֿאַכע פֿערוואַלונג.

מעלוויל, דער טשיף אינספּעקטאָר פֿון „סקאָטלאַנד יאַרד", האָט לייעב
געהאַט אונז צו מאַכען אַן איבערראַשונג, און מעהר ווי איינמאָל איז ער

אריינגעפאלען צו אונז אויף א מיטינג גראָד אַרום האַלבע נאַכט, ווען מיר האָבען געהאלטען ביים פֿונאַרדערנעהן זיך. ער פֿלעגט זיך אומקוקען אויף אלע זייטען, און דערנאָך פֿלעגט ער הייסען זיינע בעגלייטער, זיי זאלען אַרעסטירען אַ פּאָר פֿון די פֿערוואַמעלטע, פֿערשטעהט זיך, די, וועלכע האָ- בען איהם אויסגעקוקט מעהר פֿעדעכטיגט איידער די איבעריגע.

ביי איינעם פֿון די דאָזיגע אומגעריכטע, בעזוכען' האָט מעלוויל געפֿונען דעם פֿערשטעלטען לאָרד פֿערסאָנס. אין דעם אלטען מאָנטעל מיט דעם אָב- געבליאַקעוועטען הוט האָט דער ענגלישער לאָרד ווירקליך אויסגעזעהן ווי אַ „געפֿעהרליכער“ מענש, און ס'איז קיין וואונדער ניט, וואָס מעלוויל האָט געלייגט די האַנד אויף איהם.

דער לאָרד האָט ניט פּראָטעסטירט.

אַלס גוטער ענגלענדער, וועלכער דעספּעקטירט די געזעצען פֿון זיין לאַנד, האָט ער זיך געלאָזט אָבפֿיהרען אין פּאָליציי-סטאַצאָן.

אַז מען האָט איהם געפֿרעגט אויף זיין נאָמען און אַרעס, האָט ער אַ וואָרף געטאהן זיין ווייט-קארטע ביים טשיף אינספּעקטאָר אויף'ן טיש.

מעלוויל האָט גלייך דערקענט דעם לאָרד און ער האָט גאָר ניט געוואוסט ווי אזוי זיך צו פֿערענטפֿערן פֿאַר איהם.

— איהר דארפֿט זיך גאַרניט ענטשולדיגען, מיין הערר, — האָט לאָרד פֿערסאָנס געזאָגט. — איהר האַנדעלט אין די אינטערעסען פֿון דער געזעל- שאַפֿט, און איך, איך ווך אויך צו בעשיצען דיזע געזעלשאַפֿט, גאָר אויף אַן אַנדער אופן ווי איהר, דאָס הייסט, פֿיהרענדיג איהר צו איהר אידעאַל...

די פּאָליציי איז אין ערגעץ ניט געוועהנט צו האַלטען אַזעלכע זאַכען בסוד, און ענגלאַנד מאַכט ניט קיין אויסנאָהמע אין דיוער הינזיכט.

אַ רעפּאָרטער האָט דערשמעקט די גאַנצע געשיכטע, און אויף מאָריגען איז זי ערשינען אין איינער פֿון די לאַנדאָנער צייטונגען.

דאָס איז געווען אַ מורא'דיגער סקאַנדאַל.

פֿערשטעהט זיך, אַז דאָס בלאַט האָט ניט פֿערעפֿענטליכט דעם נאָמען פֿון דעם לאָרד, נאָר דאָך איז דאָס געווען גענוג אָנצומאַכען אַן אמת'ע מהומה אין די הויכע ענגלישע קרייזען.

די גרויסע ענגלישע אַריסטאָקראַטיע האָט ענערגיש פּראָטעסטירט געגען דיווען „פֿאַלשען קלאַנג“, ווי זי האָט עס אָנגערופֿען, און זי האָט ערקלעהרט, אַז קיין שום לאָרד האָט זיך נאָך קיינמאַל ניט ערנידעריגט צו געהן אויף אַן אַנאַרכיסטישער פֿערוואַמלונג.

אָבער לאָרד פֿערסאָנס איז געווען אַ צו עהרליכע נאַטור צו בלייבען פֿערשמעקט אין אַ ווינקעל דאָן, ווען די וואַהרהייט ווערט אזוי געטראָטען מיט די פֿיס... ער האָט אַלזאָ אָנגעשריבען צו דער ענגלישער צייטונג אַ בריעף, אין וועלכען ער האָט אָבגעגעבען פֿאַלגענדע אינטערעסאַנטע ער- קלעהרונג:

„יא, דאָס בין איך דאָס געווען דער ענגלישער לאָרד, וועלכער איינגע-
גאַנגען אין גראַפֿטאָן האָל אויף דעם אַנאַרכיסטישען מיטינג.
„איך בין דאָס געווען דער, וועמען מר. מעלוויל האָט אַרעסטירט ווי אַן
איינפֿאַכען „דישעק דהי ריפער“.

„נאָר איידער איהר פֿערוואַרלט מיך מיט שמוץ, הערט מיך בעסער אויס
„מיר זיינען אַ טווענד מיוחסים, וועלכע רעבען דאָ אין לאַנדאָן אזוי ווי
די קעניגע, און מיר פֿיהלען זיך אזוי גליקליך, אַז מיר פֿערגעסען גאָר זיך
אומצוקוקען אויף די, וועלכע ערקלעהרען, מיט רעכט אָדער מיט אונרעכט,
אַז די געזעלשאַפֿט איז שלעכט און גרויזאַם.

„איך בין אַרונטערגעגאַנגען פֿון מיין פֿיערעסטאַל, אום זיך אויסצומישען
מיט די, וועלכע איהר רופֿט „המון“, אין לאַמיר אייך זאָגען, אַז אין „גראַפֿ-
טאָן האָל“ האָב איך געהערט רעדנער, וועלכע האָבען געזאָגט גאַנץ פֿער-
נינפֿטיגע זאַכען.

„זיי האָבען זיך געקלאָגט אויף די סאָציאַרע אונגערעכטיגקייטען. זיי
געפֿינען, אַז מיר האָבען קיין שום רעכט נישט צו האָבען אַ פֿערמעגען דאַן,
ווען זיי ליידען הונגער...“

„ס'איז בלויז אַ מיינונג, וועט איהר זאָגען; איך גיב דאָס צו. אָבער
לאַמיר אייך פֿערויכערן, אַז זי איז נישט ערגער ווי אירגענד ווערעכע אַנדערע
מיינונג, וואָס מיר פֿערטהיירדיגען אזוי שטאַרק.

„דער פֿעהלער אין איראָפּאָ איז דאָס, וואָס מיר בעשעפֿטיגען זיך זעהר
ווייניג מיט דער לאַגע פֿון דער ליידענדער קלאַסע... אַז די אַרעמע און
היימלאָזע מאַרשירען פֿערביי אונזערע פּאַלאַצען אין דער מאַניפֿעסטאַציע פֿון
די אַרבייטסלאָזע, וואַרפֿען מיר זיי צו עטליכע פֿונט, און מיר מיינען, אַז מיר
האָבען שוין גענוג געטהאָן פֿאַר זיי...“

„נון, מיר האָבען אַ גרויסען טעות! מען דאַרף זיך נישט צופֿרעידענשטע-
לען דערמיט, וואָס מען גיט די אַרעמע לייט עטליכע פעניס, מען מוז זיי
אַלעמען פֿערזאָרגען מיט אַרבייט...“

„פֿילייכט אַז זיי וועלען קענען שטילען זייער הונגער, אַז זיי וועלען האָ-
בען וואו דעם קאָפּ אַוועקצולייגען, אַז זיי וועלען קענען ערנעהרען זייערע
פֿאַמיליען, — פֿילייכט וועלען זיי דאַן נישט זיין אזוי ווילד, אזוי אויפֿגעבראַכט
געגען דער געזעלשאַפֿט...“

„אָבער אום צו וויסען וואָס זיי ווילען און אין וואָס זיי נייטיגען זיך,
מוז מען אַביסעל לעבען צווישען זיי.

„איך האָב פֿערבראַכט אַ פּאַר שטונדען אין זייער געזעלשאַפֿט, און דאָס
האַט מיר געגעבען די געלעגנהייט צו פֿילאָזאָפֿירען אַביסעל...“

דייע ווערטער, וועלכע זיינען, דוכט זיך, געווען אזוי פֿערנינפֿטיג, האָ-
בען אָבער די ענגערער גאַרניש געשמעקט...“

מען איז אַרויפֿגעפֿאַלען ווי די ווילדע אויף דעם אַרעמען לאָרד.

די טהירען פֿון די סאלאָנען האָבען זיך פֿאַר איהם פֿערמאַכט, און זיין אייגענע פֿאַמיליע האָט זיך מיט איהם געשעהט.
זי האָט איהם ניט געקענט מוחל זיין פֿאַר דער שמאַך און שאַנד, וואָס ער האָט אַרויפֿגעצויגען אויף איהר.

אַזוי ווי ענגלאַנד איז אַ „פֿרייע מדינה“ און יעדער איינער האָט אַרעכט צו האָבען זיין מיינונג, האָט מען דעם לאָרד ניט געקענט אַריינזעצן אין טורמע דערפֿאַר.

נאָר אַ מיטעל האָט מען דאָך געפֿינען, איהם צו בעזייטיגען, איהם דערווייטערן פֿון דער „הויכער געזעלשאַפֿט“, פֿון וועלכער ער האָט זיך אַליין מיט זיינע רייד אויסגעשלאָסען.

מען האָט איהם ערקלעהרט פֿאַר משוגע און איהם אַריינגעגעבען אין אַ דול-הויז...

איך גיב צו, אַז דויער סקאַנדאַל האָט געקענט אָבשרעקען די אַנדערע וואָהלהאַבענדע לייט, וועלכע האָבען געהאַט בדעה זיך אָבצוגעבען אַביסעל מיט דער סאָציאַלער פֿראַגע.

ראַשאַפֿאַר, רייזענדיג איינמאָל מיט מיר וועגען דיווען פֿאַל, האָט מיר געזאָגט :

„לאָרד פֿערסאָנס איז ווירקליך געווען אַ משוגענער, מחמת ער האָט געהאַט אַן איידעל האַרץ און אַן אויפֿריכטיגען כאַראַקטער אין רעכטען מיטען פֿון אַ געזעלשאַפֿט פֿון הוילע צובעיאַקעס.“

דויער אַרעמער לאָרד פֿערסאָנס איז געווען פֿערשפּאַרט אין אַ דול-הויז אין דעם געגענד פֿון טשעלסי.

איינמאָל האָב איך זיך נאָכגעפֿרעגט אויף איהם ביי אַ דאָקטאָר פֿון די-זען אַנישטאַלט.

— דויער מאַן איז ניט משוגע, — האָב איך זיך אָבגערופֿען.

— וואָס מיינט איהר דערמיט? — האָט זיך דער דאָקטאָר געוואונדערט.

— דאָס וואָס איך זאָג. איך בין איבערצייגט, אַז ער איז קלאָהר ווי

אַלע קלאָהרע מענשען.

— מען זעהט אַרויס, אַז איהר קענט איהם ניט, — האָט דער דאָקטאָר

געזאָגט. — דאָס איז אַ געפֿעהרליכער משוגענער... ער האַלט אונז כּסדר

אין איין רופֿען עזעל-קעפּ...

— און ער איז, כּילעבען, גערעכט...

— אַזוי מיינט איהר?

— יאָ... איינצושפּאַרען אַזאָ געוונדען און קלאָהרען מענשען ווי לאָרד

פֿערסאָנס, האָבען די דאָקטוירים, וועלכע האָבען איהם עקזאַמינירט, ענטווע-

דער געמוזט זיין איינפֿאַכע זולען, אָדער מען האָט זיי געמוזט געבען אַ

רעכטע מטבע אין די לאַפעס, כדי זיי זאָלען בעגעהן דיווען מוראַדיגען פֿער-

ברעכען...

און די לעצטע השערה איז טאקי געווען ריכטיג.
שפעטער איז מען געוואָהר געוואָרען, אז דעם לאַרד'ס פּלימעניקעס
האַבען געקראָגען צוויי דאָקטוירים, וועלכע האָבען פֿאַר אַ רעכטע סומע
ערקלעהרט דעם אונגליקליכען מענשען פֿאַר משוגע און האָבען איהם מיט
געוואָרד אַרײַנגעזעצט אין דול הויז.
ס'האַט זאָגאַר געהאַלטען דערביי, עס זאָל דורך דעם אויסברעכען אַ
גרויסער סקאַנדאַל, נאָר אַט אַפּנים אַז לאַרד פּערסאָנס האָט עס נישט געוואָלט
און ער האָט בעסער אויסגעקליבען צו שטאַרבען אין משוגע-הויז, אײדער
זײן פֿאַמיליע זאָל ווערן צו שאַנד און צו שפּאַט.
ווי איהר זעהט, איז נישט אזוי לײכט, ווען מען איז רײך, זיך אָבזוגע-
בען אַביסעל מיט די וואָס לײדען.
דאָס ווײַטעפּעס אײס אזוי מאַרנע, אַז מען ווערט דערפֿאַר ערקלעהרט
פֿאַר משוגע און מען שפּאַרט אָן אַזש אין דול-הויז...

.XVI

מײנע קוריאָזע שכנים.

דער בעל הבית פֿון מײן וואוינונג אין איסט דאָליטש איז געווען אַן
אויסגעצײכענטער מענש, אַן אינטעליגענטער ענגלענדער, וועלכער האָט אויף
מיר געקוקט ווי אויף אַ געוועהנליכע שכנה און ס'האַט איהם נישט אָנגעהוי-
בען אַרען וואָס איך בין אַן אַנאַרכיסטקע. בײ איהם אין די אויגען בין איך
געווען אַ פֿערזאָרגטע פֿרוי, וואָס לעבט פֿון גרויטען און האָט זיך איהרע
פֿאַרטגעשריטענע אידעען, נאָר ער האָט קײן מורא נישט געהאַט פֿאַר מיר.
אין דער צײט וואָס געוויסע שכנים מײנע האָבען געקוקט אויף מיר מיט
פֿערדאַכט און זאָגאַר מיט שרעק, פֿלעגט אַט דער לענדלאַרד קומען פֿון צײט
צו צײט פֿערפֿיהרען אַ שטיקעל געשפרעך מיט מיר.

דאָס איז געווען אַן אַמאָליגער מאַטראָז, וועלכער איז פּלוצלינג רײך
געוואָרען, נאָר ער איז געבליבען אזוי פּראָסט ווי געווען.

דערצו איז ער געווען אַן אײדעלער מענש מיט אַ גוט האַרץ.

אײנמאָל, ווען איך האָב זיך פֿערענטפֿערט פֿאַר איהם פֿאַרוואָס איך קען
איהם קײן דירה-געלד נישט צאָהלען, האָט ער מיר געפֿרעגט:

— וואָס זשע, איהר לעבט דען נישט פון גרויטען?

— איך? געוויס נישט.

— אָבער איהר אַרבייט דאָך נישט...

— איך שרײב ביכער און האַלט פֿאַרטרעגע.

— און דאָס ברײנגט עפּעס אײן? ..

— ווי אַמאָל...

— אָבער אז איהר האָט ניש קיין בעשטעלונג אויף אַ בוך אָדער אַ פֿאַרטראַג, פֿון וואָס לעבט איהר דאָן ?

— מיינע קאָמפּערדען קומען מיר צו הילף,

דאָס איז דעם ענגלענדער זעהר געפֿעלען, ער איז געווען שטאַרק בע- גייסטערט פֿון דער סאָלידאַריטעט, וועגען וועלכער איך האָב מיט איהם זעהר אַזט גערעדט, נאָר ער האָט גע'טענה'ט, אז דאָס איז איצטיגע צייטען שווער צו בעהויפטען,

— מיר לעבען אין אַ יאָהרהונדערט פֿון עגאָאיזם, — האָט ער גע- זאָגט. — די, וואָס זיינען גליקליך און רייך, האַלטען זייער געלד פֿאַר זיך... ער אַליין איז ניש געווען ווי די אנדערע. אָבער דאָס האָט זיך געלאָזט בעגרייפֿען. ער פֿלעגט עס מיר ערקלעהרען אויף אַזאַן אופן:

— אַה, איך, זעהט איהר, דאָס איז עפעס אַנדערש... איך בין אַמאָל געווען זעהר אונגליקליך. צוואַנציג יאָהר צייט האָב איך געאַרבייט שווער און ביטער, און דערנאָך, פֿלוצלינג, איז מיר אַריינגעפֿאלען אַ ירושה... אָבער איך קען ניש פֿערגעסען וואָס די נויטה איז אַזוינס און איך סטאַרע זיך ווי ווייט מעגליך צו העלפֿען די אונגליקליכע.

אַ פֿילאַנטראָפּ, ווייטער איז ער ניש געגאַנגען, זיין רעספּעקט פֿאַר'ן גע- זען איז געווען זעהר גרויס. ער האָט שטאַלצירט מיט דער ענגלישער רעג- רונג און מיט איהרע געזעצע.

נאָר איינמאָל האָט זיך איהם געמאַכט עפעס, וואָס האָט אַביסעל אָב- געשוואַכט אין איהם די אַכטונג פֿאַר'ן געזעץ. מען האָט איהם פֿעראורטהיילט צו אַ גרויסער געלד-שמראָף דערפֿאַר וואָס ער האָט ניש אָבגעהיט אַ געוויסע פֿאַרשריפֿט פֿון דער רעגירונג, און אַזוי ווי ער האָט זיך געלאָזט בעטען און ניש געוואָלט אַזוי גיך בעצאָהלען, האָט מען איהם צוגעלייגט 12 טעג גע- פֿענגניס אויך. פֿון דאָן אָן האָט ער אָנגעהויבען האָבען אַן אַנדער מיינונג וועגען די געזעצע פֿון זיין לאַנד.

ווער ווייס? מיר וואַלטען איהם אַפּשר געקענט אין גאַנצען געווינען פֿאַר אונזערע איבערצייגונגען, נאָר ער איז געווען צו אַלט דערצו, און ער איז אין אַ שטיקעל צייט אַרום געשטאַרבען...

נאָר צוויי שכנים האָב איך געהאַט אין איסט דאָליטש, צוויי אַלטע ענגלענדער, אַ מאַן מיט אַ פֿרוי, ווערעכע פֿלעגען מיך אָנקוקען מיט צושראָ- קענע אויגען, ווען איך פֿלעג פֿערבייגעהן מיט מיינע הינטלאַך פֿערביי זייער הויז.

ווי איך האָב זיך שפעטער דערוואוסט האָבען זיי פֿאַר מיר קיין אַנדער גאַמען ניש געהאַט, נאָר די „שוואַרצע פֿרוי“...

דער מאַן איז געווען אַ הויכער, מאַגערער אַלטער; זיין פֿרוי אַ דיקע פֿערזאָן מיט געגרייזעלטע האָר און מיט אַ טונקעלען געזיכט.

דיוע בראווע לייט האָבען זיך איינגערעדט, אז מיין שכנות איז פֿאַר זיי אַ געפֿאַהר. ביי זיי איז געווען אָבערמאַכט ניט אַנדערש, נאָר אז איך האָב זיך אָנגעזעצט אויף זיי און שיק אויף זיי אָן אַלערליי אינגליקען...

גראַד האָט זיך געמאַכט, אז ווען איך פֿלעג נור פֿערבייגעהן זייער הויז, האָט געמוזט עפעס פֿאַסירען... ס'איז גענוג געווען איך זאָר זיך בע-ווייזען, און דאָס האָט פֿעראַרזאכט דעם טויט פֿון אַ הוהן, אַ קאַץ, אַ פֿאַ-פֿאַגיי, אָדער אַ דאַבעלקע פֿלעגט אַרונטערפֿאַלען פֿון דאָך, אָדער אַ שויב האָט זיך צובראָכען...

אַ שטיק צייט האָב איך ניט אָנגעהויבען וויסען פֿון די אַלע זאַכען, ביז וואַגען אַן אַרבייטער, וועלכער האָט פֿעריכט עפעס ביי מיר אין הויז, האָט עס מיר דערצעהלט,

איך האָב גלייך אָנגעשריבען אַ בריעף צו דיוע בראווע לייט און איך האָב זיי, פֿערשטעהט זיך, בערוהיגט און פֿערויכערט, אַז איך ווייס ניט פֿון וויס צו זאָגען... נאָר מיין בריעף האָט זיי נאָך אַריינגעוואָרפֿען אין אַ גרע-סערן שרעק.

איין טאָג האָט מען ביי זיי אַרויסגע'גנב'עט זייער ביסעל געלד, וואָס זיי האָבען געהאַט אָבערשפֿאַרט, און אויף וועמען האָבען זיי געקענט אַרויפ-וואַרפֿען די שולד, אויב ניט אויף מיר?

מען האָט מיך געשיקט רופֿען אין דער פֿאַרציי און איך האָב זיך ניט געקענט איינהאַלטען און געמוזט אַרויספֿלאַצען מיט אַ ווילדען געלעכטער, הערענדיג, אין וואָס איך ווער בעשולדיגט.

דאָך האָב איך פֿערשטאַנען, אַז דאָ מוז עפעס שטעקען אַ געוויסע גע-היימע אינטריגע.

אומזיסט און אומנישט האָבען די אַלטע לייט ניט געקענט אָנהיינגען אויף מיר אָט די אַלע נאַרישע זאַכען, מן הסתם איז דאָ אַראַהאָן עפעס אַ געהיימניס, האָב איך זיך געטראַכט. און דיוע געהיימע זאָך האָב איך אזוי לאַנג געזוכט ביז וואַגען איך האָב זי אויסגעפֿונען.

מיכטער און מיסיס קאָקאהעד (אזוי האָט זיך דאָס אַלטע פֿאַר פֿאַלק גערופֿען) האָבען געהאַט אַ יונגע דיענסטמיידעל מיט'ן נאָמען מערי. איינ-מאַל האָב איך איהר אויסגעזיידעלט דערפֿאַר וואָס זי האָט געוואָרפֿען אַ שטיין אויף איינעם פֿון מיינע הינטלאַך, די דאָזיגע מערי איז געווען אַ פֿער-ביסענע און זי האָט עס מיר בשום אופן ניט געקענט פֿערגעסען. אזוי ווי זי האָט געהאַט אַ גלאַטען צונג און געוואוסט ווי אזוי צו געהמען איהרע בעלי בתים, האָט זי זיי איינגערעדט, אַז איך בין אַ כישוף-מאַכעריין, אַ טייוועל, וואָס איז אַראָב אויף דער ערד צו בעגעהן אַלערליי פֿערברעכענס...

דאָס איז געווען זעהר קאַמיש, און די דאָזיגע קליינע מערי האָט ווירק-ליך געהאַט אַ גרויסאַרטיגע פֿאַנטאַזיע... זי האָט זאָגאַר געהאַט צופֿיעל פֿאַנטאַזיע, און דאָס האָט זי אונגליקליך געמאַכט, די פֿאַליציי האָט געמאַכט

אן אונטערזוכונג וועגען דער גנבה, און מען האָט געפֿונען דאָס נאַנצע געלד פֿון די אַלטע לייט ביי זייער דיענסט-מידעל אין קאַסטען.
מען האָט איהר נאַטירליך אַרײַנגעזעצט אין טורמע, אין פֿון דעם טאָג אָן וואָס זי האָט פֿערלאָזען זייער הויז, האָבען זיך די אַלטע לייט אויפֿגע- הערט שרעקען און עס האָט זיי שוין קיין שום אונגליק ניט געטראָפֿען.
שפעטער האָב איך זיך דערוואוסט, אז דאָס פֿלעגט מערי אַליין צוברע- כען די שוויבען, דערווערגען די היהנער, פֿער'סס'ען די קעץ, נור כרי איהרע בעלי בתים זאָלען גלויבען, אז דאָס טהו איך זיי דאָס אָב אַ כישוף...
די קליינע נאַר האָט אויף אַזאָן אופן געהאַפֿט מיר צו פֿערשאַפֿען אַבי- סעל צרות און זיך גוקס זיין אָן מיר.
נאָך אַ שכן האָב איך געהאַט, איז דאָס געווען אַ פֿערברענטער ספי- ריטואַליסט.

אַ נאַנצע טאָג פֿלעגט ער זיך אָן עצה האַלטען מיט די טישלאַך, וועלכע ער האָט געצינגען פֿאַר דער צונג און זיי געמאַכט ריידען... און די טישלאַך האָבען איהם איבערגעגעבען פֿערשיעדענע מאָדנע זאַכען פֿון אַלע גרויסע ענגלישע מענער, פֿון נעלסאָן, דיקענס, שעקספיר אָדער מילטאָן...
אין שטעלט איך פֿאַר, איינמאָל האָט זיך שעקספיר בעוווּזען צום ספי- ריטואַליסט און האָט איהם געוואָרענט פֿאַר מיר... „היט זיך,“ זאָגט ער, „פֿאַר לואיווע מישעל, זי איז פֿעהיג אויף אַלצרינג און צוליעב איהר איז אייער הויז אַרומגערינגעלט מיט שלעכטע גייסטער.“

זאָל מיר אסור זיין, צי איך ווייס, וואָס שעקספיר האָט געהאַט צו מיר און פֿאַרוואָס איך בין אַזוי שלעכט געווען אין זיינע אויגען...
אין אַווענד, ווען איך בין צוריקגעקומען פֿון גאַס אַהיים, האָב איך געפֿונען אַ מאַן, וועלכער האָט ביי מיר אין עסס-שטוב אָנגעצונדען עשעס, וואָס האָט פֿונדערדערגעטראָגען איבער'ן צימער אָן עקעלהאַפֿטען רויך.
— ווער זייט איהר? — האָב איך אַ געשריי געטהאָן צו דיווען אומ- געבעטענעם גאַסט, — וואָס טהוט איהר דאָ? ...

דער מאַן האָט מיך אָנגעקוקט מיט אַ פֿינסטערער מיענע, און ניט קו- מענדיג אין קיין שום פֿערלעגענהייט, האָט ער געענטפֿערט :
— איך טרייב אַרויס די שלעכטע גייסטער, וואָס איהר האָט אָנגעקלי- בען דאָ, און וועלכע איהר האַרט אין איין צושיקען צו מיר אין הויז...
דאָס איז געווען מיין שכן, דער ספיריטואַליסט.

איך בין שיער ניט צופֿלאַצט געוואָרען פֿאַר געלעכטער און איך האָב איהם געלאָזט טהאָן ווייטער זיין לעכערליכע אַרבייט, ס'וואָלט געווען נאַריש פֿון מיין זייט צו פֿרוכירען איהם אָבהאַלטען דערפֿון.
אַז ער האָט אַרויסגעטריבען די בעהאַלטענע שלעכטע גייסטער פֿון אַלע מיינע צימערן, האָט ער זיך גאַנץ העפֿליך ענטשולדיגט פֿאַר מיר און האָט פֿאַר מיר אויסגעגאַסען זיין ביטער האַרץ...

איך אזאין אופן בין איך דערגאנגען, אז איך האָב פֿאַר אַ שונא
שעקספירן, דעם גרויסען שעקספיר.

מען האָט ווירקליך געקענט שטארבען פֿאַר געלעכטער.
נאָר מיין ספּיריטואַליסט האָט ניט געטריבען קיין קאטאָוועס.

מיט אַן ערנסטען טאָן האָט ער זיך אָבגערופֿען :

— מאַדאַם, ס'איז ווירקליך געווען אַ העזה פֿון מיר אַריינצוקומען אַהער
ניט אָנגעדעגטערהייט, נאָר איך האָב קיין ברירה ניט געהאַט. איך האָב
פֿשוט ניט געקענט שלאָפען... ביזע רוהות פֿלעגען אַרומשפּרינגען די גאַנצע
נאַכט ביי מיר אין צימער... איך האָב געוואוסט, אז זיי קומען פֿון אייך. ווען
אייך בעט ביי אייך די ערלויבעניש אַריינצוקומען אויסריינגען אייער וואוינונג,
וואָלט איהר עס מיר אָהן צווייפֿער ענטזאָגט. דערפֿאַר בין איך אַריין אָהן
אייער וויסען... איצט זיינען די שלעכטע גייסטער שוין פֿעריכטעט, און איך
בין יוכער, אז עס וועט אייך ניט באַנג טהאָן דערפֿאַר, ווייל זיי האָבען אייך
אייך געמוזט פֿערדרעהען אַ קאַפּ...

— מיר? ס'הויבט זיך גאָרניש אָן.

— אַזוי מיינט איהר? אָבער איך ווייס וואָס איך רייך, אייערע אידעען
זיינען דער בעסטער בעווייז דערויף... ווי מיינט איהר, וואָלט איהר דען גע-
ווען אַן אַנאַרכיסטן, אַן אונטערצינדערין און אַ רעוואָלוציאָנערקע, ווען די
שרים און רוחות וואָלטען ניט געהאַט קיין שליטה איבער אייך?... אָבער
אַלעס איז נאָך ניט געענדיגט, איהר זייט נאָך פֿער'כשוף'ט. מען מוז אייך
נאָך בעפֿרייען פֿון די שלעכטע גייסטער, וועלכע האָבען זיך אַריינגעכאַפּט צו
אייך אין קערפּער... פֿאַרהאַן דע-יצו אַן איינפֿאַכעס מיטעל.

— ב'בין אייך מוחל די טובה.

— דאָך...

— מיין הערר, אָנשטאַט מיך צו בעפֿרייען פֿון די גייסטער, בעט איך

אייך, איהר זאָלט מיך גלייך בעפֿרייען פֿון אייער אָנווענעהייט.

דער ספּיריטואַליסט האָט נאָך געוואָלט ווייטער ריידען, נאָר איך האָב
איהם לאַנגזאַם צוגעפֿיהרט צו דער טהיר.

אָוועקגעהענדיג האָט ער מיר צוגעוואָרפֿען פֿאַלגענדע ווערטער :

— אַה, אַרעמע פֿרוי! אַרעמע פֿרוי וואָס איהר זייט! איך האָב גע-
וואָלט אייער טובה און איהר האָט מיך ניט פֿערשטאַנען. וואָס קען איך
טהאָן? יעדענפֿאַלס, איך בין רוהיג, איך בין בעפֿרייט פֿון די ביזע גייסטער.
און מיין אַרעמער ספּיריטואַליסט איז אָוועק. מעהר האָב איך פֿון איהם
ניט געהערט.

מען קען זיך גאָרניש פֿאַרשמעלען, ווי דער ספּיריטואַליזם איז פֿערשפּרייט

אין ענגלאַנד. ער האָט דאָ טויענדער אָנהיינגער.

יעדען אָווענד ווערן אין לאַנדאָן אָבגעהאַלטען ספּיריטואַליסטישע פֿער-
זאַמלונגען, אין וועלכע עס בעטהייליגען זיך דאָס רוב די „גרויסע לייט“.

לארבען, באראָנען אין זייערע פֿרויען קומען זיך צונויף אהין, זיך דורכריידען מיט די טישלאַך און זיך נאָכפֿרעגען ביי זיי וועגען דעם וואָס עס טהוט זיך אויף יענער וועלט...

פֿון צייט צו צייט יאוועט זיך אַ וואָגענאָנטער „מידיום“ אויף-דיזע פֿער-זאמלונגען און צייגט די איינגעגלויבטע שוטים אויספֿרגעוועהנליכע, ערשטוי-גענדע זאכען... אָט רופֿט ער אַרויס פֿיגורען פֿון מענשען, וועלכע זיינען שוין טויט זייט יאָהרהונדערטע, און אָט לאָזט ער זיי הערען שטימען פֿון יענער זייט קבר...

די דאָזיגע „מידיום“ זיינען דאָס רוב דורכגעטריבענע שווינדלער, זיי ווערן, פֿערשטעהט זיך, גוט בעלזונט פֿאַר זייער אַרבייט און זיי מאַכען גאָל-דענע געשעפֿטען אין ענגלאַנד.

איך האָב געקענט איינעם פֿון זיי, אַ געוויסען האַריסאָן, וועלכער האָט אין איין יאָהר צייט געמאַכט ניט ווייניגער פֿון פֿרעזיג טויזענד פֿונט.

אַבער דיזער האַריסאָן איז איינפֿאַך געווען אַ געשיקטער שוואַרץ-קינג-לער, ווייטער גאָרנישט. און איינמאָל האָט מען איהם טאָקי אַרעסטירט אין רידושענט סטריט, בעת ער האָט דאָרט כלומר'שט געוואָרט צייגען, ווי די גלעזער טאנצען אויף זיין בעפֿעהל...

אַן אַנדער ספּיריטואַליסטישער „מידיום“ מיט'ן נאָמען פּאַניפּוסטאָן האָט אין אַ געוויסען מאָמענט געמאַכט אַ רעש אין לאַנדאָן, איבעראַל האָט מען גערעדט פֿון איהם. ער האָט זיך אָנגעגעבען פֿאַר אַ וואונדערבאַרען דאָקטאָר, וואָס קען אויסהיילען אַלע קראַנקהייטען, און נאָך אַן אייגענשאַפֿט האָט ער געהאַט: אַזוי ווי דער הייליגער אַנטאָניוס פֿון פּאַרוואַ האָט ער געקענט אויסגעפֿינען אַלע גנבות, אַלע פֿערלאָרענע זאכען...

אין גראַזווענער סטריט האָט ער געהאַלטען אַ קליינעם אַפּאַרטאַמענט, וואו ער פֿלעגט אויפֿעהמען זיינע פּאַציענטען און זיינע קליענטען און זיי געבען זיינע עצות.

זיין וואוינונג איז שטענדיג געווען בעלאַגערט פֿון מענשען. און ער האָט זיך פֿין קיין זאך ניט אָבגעזאָגט. די שווערסטע קרייג איז פֿאַר איהם געווען אַ גאַרנישט; ער האָט זיך אָנגענומען צו קורירען די, וועמען אַלע דאָקטוירים האָבען אָבגעזאָגט דאָס לעבען... געוועהנליך איז איהם געגאַנגען ווי אַלע „געטריכע“ מענשען פֿון זיין סאַרט. זייענדיג אַ דורכגעטריבענער זשוליק, האָט ער געוואוסט, ווי אַזוי זיך אַרויסצודרעהען פֿון יעדער צרה און ער האָט אימער געהאַט אַן אָנגעגרייטען תּירוץ, טאָכער איז איהם עפעס ניט געלונג-גען, און עס איז איהם זעהר אָפֿט ניט געלונגען!

די גייגריגקייט האָט מיך געצויגען זיך צו בעקענען מיט דיזען כּחור. דאָס האָט מיר געקאָסט צוועלף שילונג, נאָר באַמאָנות, אַז איך בעדויער עס גאַרנישט, ווייל דיזער פּאַניפּוסטאָן איז ווירקליך געווען אַמוורענער.

צוערשט האָט ער מיך אָנגענומען פֿאַר אַ הייליגע שוועסטער, דערנאָך

פֿאַר אַ גראַווערנאַנטקע, און ענדליך בין איך געווען אַ פֿערקויפֿערין פֿון מי-
קעטס ביי דער אייווענכאַהן...

אַז איך האָב איהם געזאָגט, אַז ער האָט אַ טעות און אַז אין בין גאָר
לואויע מישעל, איז ער תחילת געבליבען זיצען אַ צומישטער, נאָר דער
חברה באַן האָט געהאַט אַ טיפֿלישע הוצפה אין זיך, און אזוי ווי ער איז
אַזוי מיאוס אַרײַנגעפֿאלען וועלענדיג טרעפֿען די געגענוואַרט, האָט ער זיך
געפֿראַווט מיט דער צוקונפֿט.

און ער האָט מיר נביאות געזאָגט, אַז איך וועל שטאַרבֿען אויפֿ'ן ים
און אַז מײַן קערפֿער וועט דיענען אַלס שצײַו פֿאַר די פֿיש...

מילא, מײַן דאגה! זאָל זײַן אויפֿ'ן ים אַ נפקה מינא דאָס איז, ווער עס
וועט אויפֿפֿרעסען דעם קערפֿער, די פֿיש צי די ווערים... נאָר לאָמך כאָטש
וויסען, ווען דאָס וועט זײַן.

— און אין וואָס פֿאַר אַן עלטער וועל איך שטאַרבֿען? — טהו איך אַ
פֿרעג דעם דאָזיגען לוסטײַגען שווינדלער.

— צו זעכציג יאָהר, — ענטפֿערט ער מיט אַ זיכערן טאָן.

— אויב אזוי בין איך שוין זיכער יאָהר טויט, מהבֿת איך בין אַצונד
זיכער און זעכציג יאָהר אַלט...

פֿאַנפֿוסטאָן איז געוואָרען אַלערלוי קוליערען און ער האָט פֿרובירט מיך
איינזירידען, אַז איך האָב אַ טעות.. איך קען נישט זײַן אזוי אַלט! ס'מזו אודאי
זײַן עפעס אַ מיאוס'ער גרײַו ביי מיר אין געבורטשײַן. ווירקליך, ס'קען נישט
זײַן, איך זאָל שוין זײַן אזוי ווייט אַריבער די זעכציג...

מען קען זיך משער זײַן, וואָס פֿאַר אַ מײַנונג איך האָב נאָכדעם גע-
קענט האָבען וועגען דיזע אַלע „מידומס" און וועגען די אַלע ספֿיריטואַליס-
טישע רעכערליכקײַטען. דאָס האָט פֿונדעסטוועגען נישט געשטערט געוויסע
לײַט צו פֿערשפֿרייטען אַ קלאַנג, אַז איך בין אַ ספֿיריטואַליסטין און אַז איך
האַלט זיך אין אײַן בעראַטהען מיט די טישלאַך... אַז איך וועל שטאַרבֿען,
וועט זיך מן הכהנא געפֿינען עפעס אַ לין, וואָס וועט אַרויסברענגען מײַן גײַסט
און וועט מיך פֿאַרשכעלען פֿאַר אַן עולם פֿון נײַגיריגע, אײַנגעגלויבטע נאָ-
רען. פֿיליכט וועט מען מיר נאָך אַרײַנגליגען אין מויל אַ רעדע, אין וועלכער
איך וועל כלומר'שט ראַטהען דאָס פֿראַגעווישע פֿאַלק אײַנצופֿיהרען צוריק
דאָס קעניגטוהם אין פֿראַנקרײַך. אַ קשיא אויף אַ מעשה!...

איך וועל אפֿשר זײַן אזוי ווי דער אַרעמער וויקטאָר הונאָ, וועלכער
הערט נישט אויף צו רײַדען דורך די טישלאַך. ס'איז דאָך נישט קײַן אײַן ספֿי-
ריטואַליסטישער צוזאַמענקונפֿט אין פֿראַנקרײַך, וואו דער גײַסט פֿון דיזען
גרויסען פֿאַעט זאָל זיך נישט בעווייזען פֿאַר'ן עולם...

האָב איך דאָך אַלײַן בײַגעוואוינט פֿאַלגענדע קאַמישע געשיכטע אויף
אַ געהײַמער ספֿיריטואַליסטישער פֿערוואַמלונג אין פֿאַרזי, אַ טישעל האָט גע-
קלאַפֿט און געענטפֿערט אויף אַלע פֿראַגען... איבער פֿון די אָנוועזענדע האָט
אויפֿגעשריבען אַ פֿערז פֿון אַ געדיכט.

— ווער איז דער פערפֿאכער פֿין דיווען פֿערו? — האָט אַ דאָמע גע-
פֿרעגט.

דאָס טישעל האָט אויסגעקלאָפֿט:
— וויקטאָר הונגאַ.

און דער עולם איז געווען אויסער זיך פֿאַר ענטזיקונג.
נור, איז אָבער דער דאָזיגער פֿערו געווען ניט וויקטאָר הונגאַס, נאָר ער
האָט געשטאַמט פֿון דער פֿעדער פֿון אַן אנדער פֿראַנצויזישען פּאָנט: אל-
פֿרער דע מיסע...
אַט אַפֿנים, אַז אויף יענער וועלט געהען אויך אַן דויעלבע קלוינליכע
געשעפֿטען: די פּאָעטען גנב'ענען איינער ביים אנדערן די פֿערדען, וואָס זיי
האָבען געשריבען דאָ, אויף דער ערד...

XVII.

מיין געהיימער בעזוך אין פֿאַריוו.

די צייט איז זיך דערווייל געגאַנגען איהר גאַנג, און אייניגע פֿון מיינע
אינמיטלסטע פֿריינד האָבען מיך איינציגווייז פֿערלאָזען; דער טויט איז געקו-
מען און האָט זיי צוגענומען פֿון מיר.
איך האָב געזעהן, ווי אָט די אלע געוונדע, קרעפֿטיגע מענשען שטאַר-
בען אַוועק לעבען מיר; און איך, די שוואַכע, איך, וואָס איך בין שוין
אפֿשך הונדערט מאָל געווען מיט איין פֿוס אין קבר, — איך האָב נאָך אלץ
געלעבט.

דאָך זיינען, ווייזט אויס, געווען גענוג מענשען, וועלכע האָבען ניט
געקענט ליידען וואָס איך לעב אויף דער וועלט, מחבת זיי האָבען מיך מעהר
ווי איינמאָל ערקלעהרט פֿאַר טויט, וואָס זאָג איך? זיי האָבען מיך זאָגאַר
בערגאַבען, מען קען זיך משער זיין, ווי ערשטוינט איך בין געוואָרען איינ-
מאָל אין אַ פֿריה-מאַרגען, ווען איך האָב אין די צייטונגען געפֿונען פֿאַל-
גענדע ציילען:

„לואיווע מישעל איז נור וואָס געשטאַרבען אין לאַנדאָן, די כּוהנות זיינען
איהר איינפֿאַך אויסגעגאַנגען, איהרע פֿריינד האָבען געדיינט, אַז זיי וועט
זיין שטאַרק גענוג אַריבערצוטראָגען די קראַנקהייט, נאָר די בעריהמטע אַנאַר-
כוסטין איז בעוועגט געוואָרען פֿון'ם טויט, ניט קוקענדיג אויף די פֿערשיע-
דענע מיטלען, וואָס מען האָט אָנגעווענדעט זי צו ראַטעווען... דאָס איז
געווען אַ בראַווע פֿרוי, זעהר אַ גוטע, אַן אמת'ע וועלמליכע שוועסטער פֿון
וואָהלטהעמיגקייט... אויב זי האָט זיך צייטענווייז צו שטאַרק צוהיצט ביים
ריידען, איז אָבער איין זאַך זיכער, אַז דויע פֿרוי איז געווען ערגסט און
אויפֿריכטיג,“

דערנאך געהט א גאנצער ארטיקעל, פול מיט שבחים וועגען מיין רעכע
און מיין טהעטיגקייט.

אזוי האָב איך, הייסט עס, געלייענט מיין אייגענעם הספד, נאָר דאָס
איז ניט אלעס, איך בין זאָגאר געווען אויף מיין אייגענער לוייה...

אן אנדער זשורנאליסט, וועלענדיג אויבערשטייגען זיינע קאָלעגען, האָט
געבראכט אַ פֿולען בעריכט פֿון מיין בעגרעבעניש אין לאַנדאָן, דאָס איז
געווען אַ גרויסארטיגע לוייה... און שטעלט אייך פֿאָר, אַז צווישען די וואָס
האָבען איהר בייגעוואוינט, האָט דער קאָרעספּאָנדענט אייסגערעכענט היבשע
עטליכע מענשען, וואָס זיינען שוין לאַנג אויף דער וועלט ניט געווען...

די פֿראַנצויזישע שפּיאַנען, וועלכע האָבען געוואוינט אין לאַנדאָן, זיינען
געקומען צו מיר געוואָהר ווערן, צי בין איך טאָקי ווירקליך געשטאָרבען,
און מען קען זיך פֿאַרשטעלען ווי צומישט זיי זיינען געבליבען, ווען זיי האָ-
בען מיך דערזעהן אַ לעבעדיגע. תחילת האָבען זיי געקוקט אויף מיר מיט
פֿעררעכטיגע אויגען, עפעס אזוי ווי איך וואָלט געווען אַ גלגול... נאָר אַז זיי
האָבען זיך פֿערויכערט, אַז איך לעב ווירקליך, זיינען זיי אַוועק מיט אַ לייכ-
טען געמיטה.

זיי האָבען גאָרניט געוואָלט, איך זאָל שטאַרבען...

דאָס לעבען האָט מיר אָנגעהויבען ווערן שוין צו לאַנגווייליג אין
לאַנדאָן. איך האָב דערפֿיהלט אַ טיעפֿען וואונש צו זעהן צוריק פֿראַנקרײך.
דאָס איז ניט געווען קיין היים-וועה, קיין ביינקעניש נאָך מיין געבורטס-לאַנד,
ווי אייזי האָב איך געקענט ביינקען נאָך אַ לאַנד, וואו עס הערשט אַזויפֿיעל
אונגערעכטיגקייט? נאָר איך האָב געוואָלט זיך איבערצייגען וואָס פֿאַר אַ
פֿאַרטרײט די גרויסע אידעע פֿון פֿרייהייט האָט געמאַכט אין די פֿראַנצויזישע
שטערט.

נן, האָב איך אַזאָ קיינעם קיין וואָרט ניט געזאָגט, און אין אַ שעהנעם
טאָג האָב איך זיך פֿערקליידעט פֿאַר אַ מאַן, און אויף אַזאַ פֿערשטעלשען
אופן האָט זיך מיר איינגעגעבען אַריינצוקומען אין פֿראַנקרײך.
איך האָב זיך אַ נאָמען געגעבען מיסטער פעמבראָק, און יעדער אייגער
האָט מיך אָנגענומען פֿאַר אַן אלטען, זעהר פֿריעדליכען ענגלענדער, וואָס
פֿאַהרט קיין פֿראַנקרײך וועגען זיינע געשעפֿטען.

פֿון דאָווער ביז קאַלע איז די ריזיגע צוגעגאַנגען אָהן אַ שום אינצידענט.
נאָר אין קאַלע איז געשטאַנען אַ פֿאַליצי-קאַמיסאַר, וואָס האָט ניט אנדערש
נאָר געוואָלט דערקענען אין מיר אַ דייטשען אַנאַרכיסט מיט'ן נאָמען סוזמיוז-
האווען...

מען האָט מיך אַוועקגעפֿיהרט אין דער פֿאַליצי, און דאָרט, פֿערשטעהט
זיך, בין איך געוואָרען שטאַרק בעאונרוהיגט וועגען מיין לאַגע. איך האָב
מורא געהאַט, מען זאָל ניט אויסגעפֿינען, אַז איך בין פֿערשטעלט.

דאָס וואָלט געווען אַ שרעקליכער פֿראַנטער, איך וואָלט געמוזט ער-

קלעהרען פֿאַרוואָס איך האָב זיך דאָס פֿערשטעלט פֿאַר אַ מאַן, און דער עיקר, נאָך וואָס איך פֿאַהר קיין פֿאַרזי.

מען וואָלט אין דעם געזעהן דעם שליטעל פֿון אַ מוראָדיגער פֿערשווער־רונג, און עס וואָלט זיך מן הסתם געפֿונען אַ פֿעהיגער שפיאָן, וואָס וואָלט מיר אונטערגעוואָרפֿען אַ באַמבע, אום מיך אַרײַנצושלעפֿען אין אַ צרה...

נאָר אַלעס איז אַריבער אַם בעסטען. נאָך אַ פֿעהרער, וואָס האָט גע-דייערט אַ האַלבע שעה צײַט, האָט זיך דער קאָמיסאַר איבערצײגט, אַז איך הייס ווירקליך פעמבראַק, און אַז איך בין אַן אַלטער ענגלישער דושענטעל-מען פֿון סוואַניז.

נאָ, וואָס פֿאַר אַ בהמה דער דאָזיגער קאָמיסאַר איז דאָס געווען! יע-דעס מאל, ווען איך דערמאָן זיך אָן דעם, ווער איך שיער ניט צופֿלאַצט פֿון געלעכטער. אָנגעהמען לואיזע מיטעל פֿאַר מיסטער פעמבראַק, דערצו האָט מען ווירקליך געדאַרפֿט ווײַן שוין צו דום!

נאָר פֿאַר מיר איז דעם קאָמיסאַר'ס דומהייט געווען אַ שטיקעל גלוק... אַזוי גיך ווי מען האָט מיך אָבגעלאָזט, בין איך אַרײַן אין אַ צוג, וואָס איז אָבגעפֿאַהרען קיין פֿאַרזי און איך בין אָנגעקומען אַהין אָווענד צײַט.

גלייך ווי איך בין נור אַרויס פֿון וואַקואַל, בין איך אַוועק אויפֿובען מײַנע פֿרײַנד, און מען קען זיך פֿאַרשטעלען ווי ערשטײַגט זײַ ווײַנען געווען מיך דערזעהנדיג פֿלוצלינג אין פֿאַרזי, און דערצו נאָך אין אַזאַ מין קאָס-טיום...

איך דאַרף אייך ניט דערזעהלען וויפֿיעל מיר האָבען זיך דאָס אַביסעל אָנגעלאַכט פֿון דער פֿאַליצײ אין אַלגעמיין און בעזונדערס פֿון דעם קאָמיסאַר אין קאַלע.

אויף מאַרגען בין איך אַרויס מאַכען אַ שפּאַציר איבער פֿאַרזי, אין איך האָב געטריבען מיין העזה אַזוי ווײַט, אַז איך האָב אַרומגעשפּאַצירט אַרום דעם מיניסטעריום פֿון אינערן און אַרום דער פרעפֿעקטור פֿון דער פֿאַליצײ, איך בין זיך מודה, אַז דאָס איז געווען אַן אונפֿאַרויכטיגקײַט פֿון מיין זײַט.

מען וועט גלייך זעהן וואַרום, אויף דעם בולוואַר, ניט ווײַט פֿון מיניסטעריום, בין איך פֿערבייגעגאַנגען פֿערביי אַ מאַן, וועמען איך האָב גלייך דערקענט. דאָס איז געווען איי-נער פֿון אונזערע קאַמעראַדען מיט'ן נאָמען פֿורסען.

ער האָט מיך אָנגעקוקט עטליכע סעקינדען, און ניט קוקענדיג דערויף וואָס איך בין געווען פֿערשטעלט, האָט ער מיך דאָך דערקענט.
— לואיזע מיטעל! — האָט ער אַ געשרײַ געטהאָן. — ווי! איהר דאָ, און פֿערשטעלט אַלס מאַן!

— שו! — האָב איך געענטפֿערט — רעדט ניט אַזוי הויך, און איך האָב דײַנע פֿרײַנד אַוועקגעצויגען מיט מיר אין אַ זײַמיג געסעל, וואו מען האָט ניט געזעהן קיין מענשען.

געהענדיג, האָבען מיר דערווייל גערעדט.
— אָבער איך האָב דאָך גערעכענט, אז איהר זייט אין לאַנדאָן, — האָט
מיר פּורסקען געזאָגט,
— זעהט איהר דאָך אז ניט!
— און איהר בלויבט דאָ לאַנג?
— כּווייס ניט, כּיהאָב כּדעה צו פּאָהרען קיין ליל און פֿין דאָרט קיין
בעלגיען.
— איהר וועט גאָרניט אָבהאַלטען דאָ קיין פּאָרטעגעז?
— פֿילייכט...
— ווילט איהר, איך זאָל אייך אָרנאַניזירען א פֿערוואַמלונג?
— איז דאָס דען נייטיג?
— געוויס, געוויס... די קאַבעראַדען הויבען דאָ אָן זיך אָכצוקיהלען...
מען מוז זיי אָנוואַרעמען אַביסעל. הערט אויס! אויב איהר ווילט, וועט איהר
ריידען היינט אָווענד אין מענילמאַנטאָן. האָט קיין מורא נישט. איך וועל
אָננעהמען אַלע מיטלען, וואָס זיינען נור נייטיג, עס זאָל גאָרנישט פּאַסירען.
איהר וועט האַלטען אַ רעדע, און אזוי גיך ווי איהר וועט נור ענדיגען, וועט
אייך אַ וואַגען גלייך אַוועקפֿיהרען פֿין דאָרט אַהיים. איז דאָס אָבעמאַכט?
— אויב איהר ווילט...
איך בין אַרײַן צוריק צו די פֿריינד, ביי וועמען איך בין איינגעשטאַנען,
און איך האָב זיי דערצעהלט דעם געשפּרעך, וואָס איך האָב געהאַט מיט
פּורסקען.
אָבער שטעלט זיך פֿאָר מיין ערשטיוונג, ווען איך האָב זיך דערוואַיסט,
אז דיווער חברה מאַן איז אין דיענסט פֿון דער פּאָליציי, און אז די קאַמעראַ-
דען האַבען איהם געפּאַקט ביי דער האַנד...
כאַלד איז מיר איינגעפֿאַלען אַ געדאַנק: אָבשפּיעלען דיווען פֿעררעטהער
אַ שטיק, אז ער זאָל עס האַבען צו געדיינקען.
און אָט וואָס מיר האַבען בעשלאָסען צו טהאָן:
איך וועל ניט געהן צו דער פֿערוואַמלונג, נאָר אָנשטאַט מיר וועט מען
אַריבערשיקען אַהין אַן אַלטען מאַן פֿון הויז. מען וועט איהם אָנטהאָן פּינקט
ווי איך טוה, כּדי ער זאָל זיין עהגליך צו מיר.
ווי ס'איז נור גאַכט געוואָרען, האָט מען אַריינגעזעצט דעם אַלטיטשקען
אין אַ וואַגען, און איינער פֿון אונזערע גענאָסען האָט איהם אָבגעפֿיהרט
אויף דעם מענילמאַנטאָן.
ווי דער וואַגען איז נור צוגעקומען צו דער טהיר פֿון דעם זאַל, וואו
די פֿערוואַמלונג האָט געדאַרפֿט אָבגעהאַלטען ווערן, האַבען זיך צוויי מענער
אַ לאַז געטהאָן און גלייך אַרעסטירט מיין „שטעל-פֿערטרעטער“...
אזוי ווי דער אַלטיטשקער האָט ניט געוואוסט אויף ריכטיג וואָס דאָ
טהוט זיך, האָט ער זיך געדאַנגעלט מיט די פּאָליצייסטען און געמאַכט מורא-
דיגע געוואַלדען.

נאר ס'האט איהם גארנישט געהאלפֿען, מען האָט איהם אָבגעפֿירט אין פּאָליציי סטאַציען.

דאָרט האָט זיך אַלעס ערקלעהרט. מען האָט גלייך דערוועהן, אז דער אַרעסטירטער איז אַ ווירקליכער מאַן, ניט קיין פֿערשטעלטער, און מען האָט איהם אַהן שהיות אַרויסגעלאָזט פֿריי.

דעם רענענאַט פּורסען האָט מען אויפֿן שטעל געגעבען דעם וועג... דער פּאָליציי-פּרעפֿעקט האָט בשום אופן ניט געקענט מוחל זיין איינעם פֿון זיינע אַגענטען דערפֿאַר וואָס ער האָט געהאַט אַזאַ בעות און אָנגעהמען אַן אַלמען מאַן פֿאַר לואיווע מישעל...

אַנשטאַט אָכציהאַלטען אייניגע פֿערוואַלונגען, ווי איך האָב פֿריהער געהאַט בדעה צו טהאָן, האָב איך כּעשלאָסען זיך צו זעהן, ביי מיר אויב דער קוואַרטיר, מיט די טהעטיגסטע קאַכער אַדען פֿון דער בעוועגונג און פֿו זיי דערגעהן וואָס פֿאַר אַ פּראַגרעס אונזערע אידעען האָבען פֿאַר דער צייט געמאַכט אין פּאַרזי און אין דער פּראָווינץ.

די אַנאַרכיע האָט געמאַכט היבשע פֿאַרשטריטע, אין פֿראַנקרייך, די וואַהרהייט איז געגאַנגען פֿאַרווערטס, נאָר צום בעדויערן האָבען געהערשט קריגערייען צווישען די קאַכער אַדען.

ס'איז איבעראַל דאָסזעלבע, די פֿעהיגע מענער אין אַ בעוועגונג ווערן מיט דער צייט פֿערהאַסט פֿון אינפֿעהיגע, אַכציעווע מענשען, וועלכע ווילען שפּיעלען אַ ראָלע און קענען ניט... אזוי האָבען די פֿריינדע סעבאַסטיאַן פֿאַר, מאַטשאַ און אַנדערע געהאַט „קאָנקורענטען“, וועמעס נאַצע טהעטיגקייט איז בעשטאַנען בלויז אין שמערען די אַרבייט פֿון די דערמאָנטע גענאַטען.

איך האָב געטהאָן וואָס איך האָב נור געקענט איינצושטילען דיזע שטע-רער פֿון דער פּראַפּאַגאַנדאַ. מיט אַ טהייל פֿון זיי האָב איך זיך געזעהן פֿערווענדליך, צו אַנדערע האָב איך געשריבען, און מיר האָט זיך ענדליך איינגעגעבען צו איבערצייגען אייניגע פֿון זיי און זייערע פֿעהלערן.

דערמיט האָט זיך מיין אַרבייט געענדיגט אין פּאַרזי. איך האָב איינגע-זעהן, אז עס איז געווען לעכערליך צו קומען פֿערשטעלטערהייט קיין פּראַנק-רייך. ס'איז נאָרנישט שווער געווען פֿאַר אייניגע שפּיאָנען מיך צו דערקענען און איך וואָלט דאָן זיכער קיין האָניג ניט געלעקט. מיין אַרײַנקומען בעהאַל-טענערהייט קיין פֿראַנקרייך, האָט געקענט פֿערטיישט ווערן אַלס אַ סיגנאַל פֿאַר אַ געפּלאַנטען אויפֿשטאַנד...

איך בין אַלואַ געפֿאַהרען צוריק קיין ענגלאַנד.

איך האָב גענומען דעם צוג אויף דער „גאַר די נאָרד“ און אַרום מיטאַג-צייט בין איך אָנגעקומען אין קאַלע.

ביים אַרונטערגעהן האָב איך ווידער אַמאָל כּעגעגענט דעם דומען קאַ-מיסאַר.

ער האָט מיך דערקענט און געגריסט, די שפּיאָנען, וואָס געפֿיגען זיך

ביים פאָרט, האָבען מיך אַרומגערינגעלט, מיך געוואָלט פֿרעגען אויף מיינע פּאפּירען, אָבער דער קאָמיסאַר האָט זיי פֿערשפּאַרט און אַרבייט...
— לאָזט דורכגען דיווען הערר, — האָט ער זיי געוואָנט, — איך קען איהם. דאָס איז מיסער פּעמבראָק פֿון סוואַנזי.
איך האָב זיך פֿערנייגט ווי ס'געהער צו זיין און בין אַרויף אויפֿן שיף, וואָס האָט מיך געפֿיהרט קיין דאָווער.

XVIII

אן אַפּאָער פֿון דער שפּאַנישער אינקוויזיציאָן.

איין פֿריה מאָרגען, ווען איך האָב זיך צוגעגרייט אַרויסצוגעהן אין גאָס, האָט מען אָנגעקלונגען ביי מיר אין הויז.
מיין פֿריינדין שאַרלאָט איז אַרויס עפֿענען. ביי דער טהיר איז געשטאַ-
נען אן אונבעקאַנטער מאַן.
— ווער זייט איהר? — האָט זי געפֿרעגט.
— איך וועל קיינעם ניט זאָגען מיין נאָמען, נור לואיזען.
— זאָגט מיר ווי איהר הייסט, אַניש וועט איהר ניט אַריינקומען אַהער.
— איך בין אַ פֿריינר.
— ווער קען דאָס מיר פֿערזיכערן?
איך האָב געהערט דיווען געשפּרעך פֿון אינעווייניג, און אזוי ווי איך האָב געוואָלט מאַכען אַ סוף דערצו, בין איך אַרויס אין קאָרדיראַ, זעהן וואָס דאָרט טהוט זיך.
— וואָס איז דאָ? — האָב איך געפֿרעגט.
— אַה, דאָס זייט איהר, לואיזע! — האָט דער אונבעקאַנטער אַ געשרוי געטהאָן — שטערט זיך פֿאַר, אַז מען וויל מיך ניט אַריינלאָזען צו אייך. אָט אַפּנים איך זעה אויס ווי אַ גנב...
— אַה! ווי, דאָס זייט איהר, זשאַנווע! אַרעמער פֿריינר, כ'האָב געמיינט, איהר זייט טויט...
— נאָ, ווי איהר זעהט לעב איך נאָך! — האָט זיך אָבגערופֿען דער גאָסט, זיך אַריינזואַרפֿענדיג אין מיינע אַרעמס.
זשאַנווע איז געווען איינער פֿון יענע זיכערע און איבערגעבענע פֿריינר, וואָס מען געפֿינט זיי גאַנץ ווייניג היינט צו טאָג, ער איז געווען איינער פֿון יענע מענער, וואָס קענען האַלטען אַ סוד אין וועלכע וועלען זיך גיכער לאָזען הרגענען איידער איהם אויסגעבען.
ער איז געווען מיט מיר אינאיינעם אין ניי-קאלעדאָניען און איך האָב געהאַט די געלעגענהייט זיך צו איבערצייגען אין זיין איבערגעבענהייט און

אין זיין אויפֿריכטיגקייט. וועגען זיין קוראזש וויל איך גאָרניט ריידען, אַ מענש, וואָס האָט דיזע אײגענשאַפֿטען, קען נישט זיין קיין פֿייגלינג.
אײן פֿאַקט מוז איך דאָ בריינגען, וועלכער צייגט אַם בעסטען, וואָס פֿאַר אַ כאַראַקטער זשאַנוויע איז געווען.

אײנמאָל האָט זיך געמאַכט אַ קריעג צווישען זשאַנוויע'ן און אַ וועכ-טער, וועלכער האָט דעם פֿערשיקטען שטאַרק בעלידיגט, שפעטער האָבען זיי זיך בעגענענט אויפֿ'ן פֿעלד און דער וועכטער האָט גאָר אָהן טענות אויסגעשאַסען אין זשאַנוויע'ן און איהם גאַנץ שטאַרק פֿערוואונדעט.
אַ זשאַנוויע איז געוונד געוואָרען, האָט ער געשוואָרען צו געהמען ראַכע פֿון דעם בלוט הונד, ער האָט אָבגעוואַרט אַ געלעגענהייט, און אײנ-מאָל, ווען ער האָט איהם ווידער אָנגעטראָפֿען אין דער וויסטע, האָט ער איהם אײנגעשלידערט אין אײנעם פֿון די טיעפֿע גריבער, וועלכע געפֿינען זיך דאָרט.

קײנער האָט נישט געוואוסט, וואו דער וועכטער איז אַהינגעקומען. מען האָט איהם אַרומגעזוכט און ענדליך האָט מען איהם געפֿונען אַ טויטען אין גרוב. ווער האָט געקענט בעגעהן דעם מאָרד? די אַרמיניסטראַציע האָט זיך געבראַכען דעם קאַפּ אין נישט געקענט טרעפֿען, דיזער וועכטער איז געווען פֿערטאַסט בײַ אַלע פֿערשיקטע און איבערהויפט בײַ די פֿערברעכער-אַרעס-טאַנטען, וועמען ער פֿלעגט בעהאַנדלען זעהר גרויזאָם, דער הויפט חשד איז אַלואַ געפֿאַלען אויף דיזע אַרעסטאַנטען, אַזוי ווי מען האָט נישט געוואוסט אויף ריכטיג צו וועמען זיך צו משעפען, האָט מען אויסגעקליבען פֿינף פֿון די געפֿעהרליכסטע יונגען און מען האָט זיי געמוטשעט, זיי זאָלען זיך מורד זיין אין דעם מאָרד...

זיי האָבען אָבער ענערגיש פֿראַטעסטירט געגען דער בעשולדיגונג און גע'טענה'ט, אַז זיי ווייסען נישט פֿון וואָס צו זאָגען. אַזוי ווי מען האָט אָבער פֿאַרט געמוזט האָבען אײנעם, אויף וועמען אַרויפֿצולייגען די שורד, האָט מען גאַנץ אײנפֿאַך אויסגעקליבען אײנעם פֿון די פֿינף, דעם „געפֿעהרליכ-סטען" פֿון זיי, און מען האָט איהם גאָר אָהן צערעמאָניעס פֿעראורטהײלט צום טויט...

אַ זשאַנוויע האָט זיך דערוואוסט, אַז אַן אונשולדיגער איז פֿער'משפט געוואָרען אויף זיין פֿלאַץ, האָט ער קיין סך נישט געטראַכט, איז אַריבער צום גובערנאַטאָר פֿון אינוועל און האָט איהם גאַנץ קאַלבלטיג געזאָגט:

— איהר האָט פֿעראורטהײלט צום טויט דעם אַרעסטאַנט הודי... ער איז אונשולדיג.

— ווי אַזוי ווייסט איהר עס?— האָט דער גובערנאַטאָר געפֿרעגט,

— איך מײן, אַז איך דאַרף עס וויסען, ווייל דאָס האָב איך אַלײן גע'הרג'עט דעם וועכטער... דיזער מאַן האָט מיך בעהאַנדעלט מיט גרויזאָם-קײט, דערנאָך האָט ער אויף מיר געשאַסען, דאָס איז געווען אַ פֿייגלינג; ב'האָב בעפֿרייט דעם אינוועל פֿון זיין קלעגליכער אַנוועזענהייט...

דער גובערנאטאר האָט תחילה געמיינט, אַז זשאַנוויע איז אַראָב פֿון זינען, נאָך דער פֿערשיקטער האָט זיך געהאַלטען ביי זיינס, ער האָט אָנגע-געבען אַרע איינצעלהייטען, ווי אזוי ער האָט דעם זעכטער דער'הרג'עט, אַז מען האָט ניט געקענט צווייפֿלען אין זיינע רייד, דאַן האָט דער גובער-נאטאר געגעבען אַ בעפֿעהל איהם צו שליסן אין קייטען און איהם פֿער-שפּאַרען אין דעם געפֿענגניס פֿון דעם אינזעל.

זשאַנוויע האָט גאַנץ גיט געוואַסט, אַז ער וועט פֿעראַורטהיילט ווערן צום טויט, און ער האָט זיך צוגעגרייט צו שטאַרבען.

נאָך גליקליכערזווייזע האָבען עטליכע קאָמעראַדען געמאַכט אַ פּלאַן איהם צו בעפֿרייען פֿון געפֿענגניס און עס האָט זיך ווי איינגעגעבען. זשאַנוויע און נאָך צוויי פֿערשיקטע זיינען אַנטלאָפֿען קיין אויסטראַליען.

זייט דאַן האָב איך פֿון איהם ניט געהערט; איך האָב ניט געוואַסט וואָס פֿון-איהם איז געוואָרען.

מען קען זיך אַלואָ משער זיין ווי ערשטזייט איך בין געוואָרען, ווען איך האָב איהם דערזעהן ביי מיר אין הויז.

— פֿון וואָנען קומט איהר?—האָב איך איהם געפֿרעגט.

פֿון באַרצעלאַנאַ...

— און ווי אזוי האט איהר זיך דערוואוסט פֿון מיין אַרעסט?

— מאלאטעסטא האָט איהם מיר געגעבען.

אָבער זשאַנוויע האָט אויסגעזעהן אויסגעמאַגערט, צובראַכען; ער האָט זיך מוראדיג געענדערט. זיינע האָר זיינען געווען אין גאַנצען ווייס און זיינע אויגען האָבען געהאַט אַ מאַדנעם בליק, איך האָב בעמערקט, אַז זיין געזיכט איז געווען פֿול מיט שניטען און וואונדען, און אַז אַלע נעגעל פֿון די הענד זיינען איהם געווען אויסגעריסען...

— וואָס האָט אייך פֿאַרט געטראָפֿען? — האָב איך איהם געפֿרעגט ער האָט מיך רודהיג אָנגעקוקט, און מיט אַ ביטערער שטימע האָט ער געזאָגט:

— מיין טהייערע לואיזע, איהר האָט דאָך געלייענט וועגען די שוידער-ליכע מעשום פֿון דער אינקוויזיציע?

— נו געוויס...

— און עס האָט אייך אָהן אַ שום ספק פֿערדריקט דאָס האַרץ ליענענ-דיג, און איהר האָט מיטגעפֿיהלט מיט די אונגליקליכע קרבנות פֿון די תּלּינים... נו, שמעלט אייך פֿאַר, אַז די דאָזיגע אינקוויזיציע, וואָס איהר האָט געהאַלטען פֿאַר טויט, עקזיסטירט נאָך איצט אין ניינצעהנטען יאָרהונדערט... איך קום פֿון שפּאַניען, פֿון דיוער פֿערפֿלוכטער שפּאַניען... ס'האָט זיך מיר איינגעגעבען זיך צו ראַטעווען פֿון מיינע היינקער, אָבער איך בין אַ קריפּעל פֿאַר מיין לעבען; לאַנג, זעהט מיינע אַרעמס...

און אויפֿהויבענדיג די אַרבעל, האָט מיר זשאַנוויע געזווען צוויי מאָגע-רע, שרעקליכע אַרעמס, בעדעקט מיט שניטען.

— זיי האָבען מיר אויסגעשניטען די נערווען פֿון די אַרעמס — האָט דער אונגליקליכער ווייטער געזאָגט. — איך האָב צוויי אַרעמס, אָבער זיי ניצען מיר אויף קיין זאך ניט... זיי זיינען געליימט. אָט אין דעם צושטאנד האָבען מיר געבראַכט די שפּאַנישע פּאַליציי הינט, אים מיך צווינגען זיך כּוּדָה צו זיין אין פֿערראַטהען מיינע קאַמעראַדען.

— אַה, די פּייגלינגע! — האָב איך אויסגערויפֿען.

— יאָ, יאָ, דאָס זיינען פּייגלינגע, אָבֿזר איך האָף, אַז דער טאַג וועט קומען, ווען דינע באַנדיטען וועלען בעצאָהלען מיט זייער בלוט פאַר די ענינים, וואָס זיי האָבען אונז אָנגעטראָגן, מיינע קאַמעראַדען און מיר, זעכצעהן מאַנאַט נאַכאַנאַנד בין איך געלעגען אין אַן אונטעראירדישען קעמערל, אָהן לֶדֶט און אָהן אַ שטראַהל פֿון ליכט. פֿון צייט צו צייט האָט מען מיר צוגע-וואָרפֿען אַ שטיקעל ברויט און מען האָט מיך אַפֿטמאָל געלאָזט אַכט טאַג נאַכאַנאַנד אָהן אַ טראָפען וואַסער.

„אַז מען האָט מיך אַרויסגענומען פֿון דינען פֿערפעסטעטען קעלער, איז דאָס געווען, אום מיך צו ברײַנגען פֿאַר די אינקוויזיטאָרען.

— דאָס זײַט אײַהר דאָס געווען אײַנער פֿון די, וואָס האָבען געוואָרפֿען די באַמבע פֿון האַווערדאָר, — האָבען די ריכטער מיר געזאָגט. — זאָגט אינז גלייך די נעמען פֿון אייערע קאַמעראַדען, אַזוי וועלען מיר אייך לאַנג-זאַם פֿערברענען אויף'ן פּײַער...

„תּחילת האָב איך געמיינט, אַז זיי זאָגען דאָס בלוז, כּדי מיך אָבצו-שרעקען, אָבער גלייך האָב איך דערזעהן, ווי אײַנער פֿון די באַנדיטען, וועל-כּע רופֿען זיך ריכטער, האָט דערלאַנגט אַ וואונק. מען האָט געבראַכט אַן אײַוועלע מיט גליהענדע קיילען. מען האָט מיך אויסגעטראָגן באַרוועס און צוגעלייגט מיינע נאַקעטע פֿיס אויף די פֿלאַמען. אַה! וויס פֿאַר שוידערליכע יסורים איך בין דאָס אויכגעשטאַנען, מיין אַרעמע לואיזע... ענדליך בין איך געפֿאלען אין אונמאַכט.

„אַז איך בין געקומען צו זיך, האָב איך זיך ניט געקענט האַלטען אויף די פֿיס.

„דאָן האָט מען מיך אַוועקגעלייגט אויף אַ גרויסען טיש, וואו מען האָט מיך געבונדען, און די ריכטער האָבען פֿון דאָס גיי אָנגעהויבען שרייען.

— די נעמען, די נעמען פֿון אייערע קאַמעראַדען!

„איך האָב גאַרניט געענטפֿערט.

„דאָן האָט אײַנער פֿון די תּלונים מיט אַ צוויינגעל מיר אַרויסגעריסען אַ נאַגעל פֿון דער רעכטער האַנד.

„דינע פּײַגלינג האָט געדויערט צעהן טעג צײַט. אײַנעם נאָך אײַנעם האָבען זיי מיר אויסגעריסען אַלע נעגעל.

„און דער אַרעמער זשאַנוויע האָט מיר געצײגט זײַנע צוקאַלעטשעטע פּײַנגער.

— אָבער דאָס איז נישט אַלעס, — האָט ער פֿאַרטנגעזעט — ענדליך האָבען זיי זיך אַרויפֿגעוואָרפֿען אויף מיר אזוי ווי טיגערס... זעהט, זיי האָבען מיר אויסגעשניטען די גערווען פֿון מיינע אָרעמס... דאָס, וואָס דער אָרעמער זשאַנוויע האָט דערזעהלט, איז געווען דיריינע וואַהרהייט. קיין איין וואָרט איז נישט געווען איבערשריבען. האָט דאָך ראַפֿפֿאַר שפּעטער אויך געזעהן די געפֿייניגטע פֿון באַרצעלאָנא און ער האָט זיך נישט געקענט איינהאלטען פֿון וויינען, ווען ער האָט געהערט וועגען די שוידער-ליבע יסורים פֿון דינע אונגליקליכע.

אַה, שענהע שפּאַניען! דו לאַנד פֿון דער וונן! דו ביסט ביז איף היינטיגען טאָג געבליבען אזוי גרויזאם ווי דו ביסט געווען אין די אַלטע צייטן פֿון דער הייליגער אינקוויזיציע!

גליקליכער וויינען דאָ טויענדער פֿון דינע זיהן, וועלכע גרייטען זיך צו צוברעכען די קייטען פֿון דער שקלאַפֿעריי... יעדען טאָג ווערן גרעסער די כּהנות פֿון די רעבעלען, שוין הערט זיך אַ טיעפֿע מורמלעריי פֿון אונז-פֿריעדענהייט, וועלכע וועט זיך גיך פֿערוואַנדלען אין אַ געשריי פֿון טרי-אוסף. שוין גרייטען זיך דינע זיהן אַרונטערצואוואָרפֿען פֿון זיך דעם יאָך און פֿייערן דעם זינע פֿון דער פֿרייהייט און דער בירדערליכקייט.

ציטערט, איהר תּלנים, פֿינסטערע פֿייניגער, ציטערט!... לאַנגזאָם הויבט זיך אויף דער פֿאַלקס-שטראָם, ער רוישט, זידט, ווערט גרעסער פֿון טאָג צו טאָג, אין באלד וועט ער פֿערשלינגען די אַלטע, אָבעלעכטע פּאַלאַצען אינאיינעם מיט די, וועלכע וואוינען אין זיי!

דער אָרעמער זשאַנוויע איז געבליבען עטליכע טעג ביי מיר. איך האָב איהם בעוואויגען, ער זאָל האַלטען אַ פֿאַרטראַג אין „גראַפֿשאַן האָל“. ווען ער האָט דערזעהלט וועגען זיינע יסורים, איז דער זאָל פֿור געוואָרען מיט געשרייען פֿון עמפּעהרונג און צאָרן...

קינמאַל האָב איך נאָך נישט געזעהן אזא אַויפֿגערגטע, אזא קאַכיגע פֿערוואַמלונג, אויף מאָרגען האָבען די פֿראַנצויזישע שפּיאַנען טעלעגראַפֿירט צו זייערע בעלי בתים, אז די לאַנדאָנער אַנאַרכיסטען „ווינען זעהר אויפֿגע-רעגט און מען דאַרף ערוואַרטען אַ גרויסע בעוועגונג“...

מען וועט באלד זעהן ווי ווייט דינע שפּיאַנען האָבען געטריבען זייער דומהייט.

זיי האָבען זיך דערוואוסט, אַז זשאַנוויע איז צווישען אונז. נישט וויסענ-דיג ווער ער איז, האָבען זיי זיך אָנגעפֿרעגט אין פֿראַנקרייך וועגען איהם, און די אַרמיניסטראַציע האָט זיי צוגעשטעלט אַלע איינצעללייטען, וועלכע איך האָב אויבען דערזעהלט. איין נאָך בלויז האָבען זיי נישט געוואוסט: אַז זשאַנוויע איז געווען אַ קריפעל, און אז ער האָט זיך נישט געקענט בעניצען מיט זיינע אָרעמס,

און זיי האָבען געזאָכט אַ פּלאַן איהם אַרײַנצושלעפּען אין אַ צרה, זײ האָבען איהם בעשולדײַגט, אָז ער האָט געהאַלפּען אַ געוויסען מאַן מיט'ן נאָמען גרין אַוועקטראָגען אַ פּאַר באַמבעס אין גרײַטש, דײַע אײַנפֿערשעהמטע שפּײַגען האָבען זאָגאַר אָנגעגעבען אײַנצעלהײטען וועגען דעם.

זײ האָבען פֿערויכערט, אָז זײ האָבען געזעהן, ווי זשאַנוויע האָט גע-
טראָגען צוויי אונגעהײער גרויסע באַמבעס, וועלכע ער האָט אַרײַנגעוואָר-
פֿען אין דער טעמוזע, אַזױ גיך ווי ער האָט זײ גור בעמערקט, די ענגלישע פּאַליצײ, וועלכע טרײַבט נײַט קײן קאַטאַוועס דאָרט, וואו
עס האַנדעלט זיך וועגען באַמבעס, האָט גלייך אַרעסטירט זשאַנוויע'ן און
איהם אָבגעפֿיהרט אין „סקאַטלאַנד יאַרד“, דאָרט האָט דער טשיעף אײַנסזעקטאַר מעלוויל געשטעלט דעם בעשול-
דיגטען אײַף'ן פֿערהער.

— נאָך וואָס האָט איהר געטראָגען די באַמבעס אין גרײַטש? — האָט
ער איהם געפֿרעגט, —
אײַך האָב גאָרנישט געטראָגען קײן גרײַטש, — האָט זשאַנוויע
געענטפֿערט.

— מען האָט אײַך געזעהן...

— ס'איז פֿאַלש.

— דאָך, אױב איהר ווילט קען אײַך אײַך בריינגען די, וועלכע בעשול-
דיגען אײַך.

— אײַך וואָלט זײ געוואָלט זעהן.

מעלוויל האָט אָנגעשריבען אַ פּאַר ווערטער אויף אַ שטיקעל פּאַפּיר און
אין עטליכע מינוט אַרום זײַגען אין דעם ביוראָ פֿון דעם טשיעף אַרײַנגעקו-
מען צוויי מענער, וועלכע האָבען אױסגעזעהן זעהר צוטראָגען.

— מײַנע העררן, — האָט זיך דער טשיעף-אײַנסזעקטאַר אָבגערופֿען צו
זײ, — זײַט אַזױ גוט און ווידערהאַלט דאָ פֿאַר דײַען מאַן דאָסזעלבע, וואָס
איהר האָט מיר דערצעהלט אײער-געכטען.

די שפּײַגען האָבען זיך געפֿונען אין אַ פֿערלעגענהײט.

— אָבער רעדט, רעדט, — האָט מעלוויל נײַט אָבגעטראָמען פֿון זײ, —
האָט איהר מיר געזאָגט, אָז איהר האָט זיכער געזעהן דעם מאַן, וואָס
געפֿינט זיך דאָ, טראָגען באַמבעס, ווערעכע ער האָט אַרײַנגעוואָרפֿען אין דער
טעמוזע — האָט איהר עס געזאָגט, צי נײַט?

אײַנער פֿין די שפּײַגען האָט זיך געזאָכט האַרץ און געענטפֿערט מיט
פֿרעכהײַט:

— יאָ, אײַך בעשטעטיג דאָס וואָס אײַך האָב געזאָגט.

— איהר נײַט מיר אַלואָ אײער וואָרט, — האָט מעלוויל ווייטער גע-
זאָגט — אָז איהר האָט קײן טעות נײַט, אָז איהר האָט ווירקליך געזעהן די-
זען מאַן אין גרײַטש?

- גאנץ ריכטיג, —
— און אייער פריינד איז אויך גרייט צו בעשטעטיגען דאָס, וואָס איהר זאָגט?
— געוויס, — האָט דער צווייטער געהיים פּאָליציסט געענטפּערט.
זיך אומקעהרענדיג צו זשאַנוויע'ן האָט מעלוויל מיט איראַניע געזאָגט:
— ווי איהר זעהט זייגען די בעשורדיגונגען געגען אייך גאנץ רייטיך,
און אז עס איז אייך גאנץ שווער צו לייקענען אַצונד,
— דיוע העררען, וועלכע זייגען אַזוי זיכער אין דעם וואָס זיי ערקלעה-
רען, — האָט זיך זשאַנוויע אָנגערופּען — וואָלטען אייך אפשר געקענט
איבערגעבען די אייגענעלעייטען, ווי אַזוי איך האָב געוואָרפּען די באַשעס,
מכה וועלכע איהר רעדט דאָ?
— גאנץ געוויס, — האָט איינער פֿון די שפּיאָנען געענטפּערט — איך
האָב אייך גאנץ גוט געזעהן... איהר האָט זיך אומגעקיקט אין אַלע זייטן
אַן דערנאָך האָט איהר אויסגעשטרעקט דעם אַרם און אַ וואָרף געטהאָן
אין באַמבע... דערנאָך די צווייטע.
זשאַנוויע האָט אַרויסגעשאַסען מיט אַ געלעכטער.
מעלוויל איז געוואָרען אין כּעס.
— וואָס איז דאָ פֿאַרהאָן וואָס צו לאַכען? — האָט ער געפֿרעגט. — איהר
פֿערגעסט, אַז איהר געפֿינט זיך דאָ פֿאַר די פֿאַרשטעהער פֿון דער פּאָליציי,
און אַז אייער האַלטונג קען נאָך ערגער מאַכען אייער פֿאַל.
אַלס ענטפֿער דערויף, האָט זיך זשאַנוויע אָבגערופּען.
— הערר טשיעף אינספּעקטאָר, ס'איז דאָך פֿאַרהאָן אַ דאָקטאָר אין
סקאַטלאַנד יאָרד?
— יאָ, אָבער נאָך וואָס דיוע פֿראַגע? וואָס זשע, איהר מאַכט טאַקי
חוזק פֿון אונז?
— איך מאַך ניט חזק פֿון קיינעם. איך רייך גאנץ ערנסט. איך בעט,
איך פֿאָדער זאָגאַר, איהר זאָל שיקען רופּען אַ דאָקטאָר...
— איהר פֿאָדערט? האָב איך ריכטיג געהערט?
— יאָ, איך פֿאָדער.
— גיט, עס זאָל געשעהן, אָבער הערט אויס: אַזוי איהר מאַכט
שפּאַס, וועט איהר דערנאָך זיכער הרטה האַכען דערויף... זאָל מען געהן
רופּען דעם דאָקטאָר שמירט.
און זיך ווענדענדיג נאָך אַמאָל צו זשאַנוויע'ן, האָט ער געזאָגט:
— זייט זיך מישב, פֿילייכט בעמיהט איהר אוממוסט דעם דאָקטאָר...
— איך האָב זיך שוין מישב געווען, און איהר וועט זיך גלייך איבער-
צייגען, אַז איך מאַך פֿון קיינעם קיין חזק ניט.
— אין אַ פֿערטעל שעה אַרום איז דער דאָקטאָר שמירט געקומען.
— איהר האָט מיך געשיקט רופּען, הערר טשיעף אינספּעקטאָר?

— יא, — האָט מעלוויל געענטפֿערט, — דאָ איז פֿאַרהאָן אַ מאָן, אויף וועמען עס היינט אַ שווערע בעשולדיגונג און וועלכער, אָנשמאַט זיך צו פֿערטהייריגען, ווייך ניט אנדערש נאָר זעהן אַ דאָקטאָר.
— אַה, — האָט זיך דער דאָקטאָר אָבגערופֿען — דיווער מאָן איז, הייסט עס, קראַנק? מען קען עס איהם כִּלעבען ניט אָנועהן אויף'ן געזיכט, איבעריגענס, לאַמיר זעהן.
און ער געהט צי צו זשאַנוויע'ן און וויל איהם אונטערווכען די ברוסט, נאָך דער קאָמערד פֿערישפֿאַרט איהם אָן אַ ביים.
— הערר דאָקטאָר, — זאָגט ער — ס'איז ניט נויטיג מיך צו אונטער-זוכען, איך האָב ניט קיין ברוסט פֿעהלער... איך בעט אייך בלויז צו בע-טראַכטען מיינע צוויי אָרעמס...
— פֿערקאָשעט אייערע אַרבעל, — האָט זיך דער דאָקטאָר אָנגע-רופֿען.

— איך קען ניט, — האָט זשאַנוויע געענטפֿערט,
— וואָס הייסט? אָט אַפֿנים איהר מאַכט חזק...
— איך זאָג אייך נאָך אַמאָל, ס'איז מיר אונמעגליך.
מעלוויל, דער דאָקטאָר און די צוויי פֿראַנצויזישע געהיים-פּאָליצייסטען זיינען ערשטיגט געוואָרען פֿון אזאָ מיין חוצפה...
— ווילט איהר טהאָן וואָס מען הייסט אייך, זשאַנוויע? — האָט מעל-וויל בעפֿולען.

— ס'טהוט מיר לייד, נאָר...
— געדינקט וואָס איהר טהוט!
זשאַנוויע האָט אַ שמייכל געטהאָן.
דאָן האָט דער דאָקטאָר מיט כעס פֿערקאָשעט די אַרבעל פֿון דעם בעשולדיגטען און האָט אַרומגעטאַפט די אָרעמס, אין אַ מינוט אַרום האָט ער ערקלעהרט:
— די גערווען פֿון זיינע אָרעמס זיינען איבערגעשניטען... ער איז אונ-מעכטיג.

— אָבער, האָט זיך מעלוויל אָבגערופֿען, — ער מוז זיך דאָך קענען בענוצען מיט זיינע אָרעמס, וויל מען האָט געזעהן ווי ער האָט געוואָרפֿען עפעס אין גריניטש...
— ווען? — האָט דער דאָקטאָר געפֿרעגט.

— אייער-נעכטען,
דאָקטאָר שמידט האָט אַרויסגעפֿלאַצט מיט אַ געלעכטער.
ס'איז אינמעגליך, דיווער מאָן איז שוין אַ קריפֿעל זייט אַ לאַנגע צייט. זעהט, זיינע גלידער זיינען ווי פֿאַראַליוירט,
— אַלרויט, — האָט זיך מעלוויל אָבגערופֿען.
און זיך ווענדענדיג צו די צוויי פֿראַנצויזישע שפּיאַנען, האָט ער געזאָגט:

— מיינע העררן, איהר זייט צוויי שעהנע חברה לויט... זייט אזוי גוט און ווארט אויס א ווילע, מיר וועלען האָבען עטוואָס נייטיגעס צו ריידען... דערנאָך האָט ער זיך געווענדעט צו זשאנוויעץ און האָט איהם געבע- מען ענטשולדיגונג פֿאַר די אונאַנגענעהמהייטען, וואָס ער האָט איהם פֿער- שאַפֿט אומזיסט, און האָט איהם ערקלעהרט, אז ער איז פֿריי. איבעריג צו זאָגען, אז די צוויי שפּיאָגען האָבען געכאַפּט אַ מפּלה פֿון דעם משיעף-אינספּעקטאָר, און ווי איך האָב זיך דערנאָך דערוואוסט, האָט ער זיי געמאַכט אזוי ביטער דאָס לעבען, אז זיי האָבען געמוזט צוריקפֿאַה- רען קיין פֿראַנקרייך.

XIX.

אַלערליי שפּיאָגען.

ס'איז מערקווירדיג, אָבער ס'איז דאָך אַ פֿאַקט, אז די גאַנצע צייט, וואָס איך האָב געלעבט אין ענגלאַנד, איז זעלטען אוועק אַ וואָך איך זאָל נישט האָבען וואָס פֿאַר עס איז אונאַנגענעהמהייט פֿון די געהיים-פּאָליציסטען. ס'האָט אויסגעזעהן עפעס אזוי ווי זיי פֿלעגען זיך בייטען, די פֿראַנצויזישע שפּיאָגען מיט די ענגלישע. קיים האָבען די איינע אויפֿגעהערט האָבען די אַנדערע אָנגעהויבען.

איינמאָל האָט זיך מיר געמאַכט אַ צופֿאַל, וועלכער האָט מיך געקענט אַרײַנשלעפען אין אַ היבשער צרה, נאָר די אונפֿאַרויכטיגקייט פֿון אַ געהיים-פּאָליציסט האָט מיך גערעטעט.

איך בין פֿון אימער אָן געווען אַ פֿערטראַכטע. איך קוק זיך ווינציג וואָס צו צו קלייניגקייטען און צאהל נישט קיין אויפֿמערקזאַמקייט אויף זיי.

אז איך געה אַרײַן אין אַ מאַגאַזין עפעס קויפֿען און מען גיט מיר אויס-גאַב, איז מיין געוואוינהייט צו געהמען דאָס געלד און עס אַרײַנלייגען אין טאַש, נישט אַ קוק געבענדיג, צי מען האָט מיר אַרויסגעגעבען וויפֿיעל מיר קומט, אָדער צי איז דאָס געלד אין גאַנצען נישט קיין פֿאַלשעס.

איך בין מודה, אז דאָס איז נישט זעהר פֿראַקאַיש, איהר וועט באַלד זעהן פֿאַרוואָס.

איין אַווענד, ווען איך בין געווען אין פּיקאַדילי, האָב איך גראָד גע-דאַרפֿט האָבען פּאַסיר צום שרייבען. איך בין אַרײַן אין אַ קליין קלייטעל און בעשטמעלט וואָס איך דאַרף, ס'האָט אין גאַנצען בעטראַפֿען אַ זעקס פענס. נישט האָבענדיג ביי זיך קיין קליין-געלד, האָב איך דעם קרעמער דערלאַנגט אַ פֿונט, און ער האָט מיר אַרויסגעגעבען אַ גאַנצען הויפֿען מיט זילבער-געלד, וואָס איך האָב אַרײַנגעלייגט אין מיין טאַשען-בוך, נישט אַ קוק טהאַג-ג-

דיג דערויף... נו, זיינען די מטבעות, וועלכע מען האָט מיר אַרויסגעגעבען,
כמעט אלע געווען פֿאַלשע.

א יאָ מאָרגען בין איך אַרײַן ערגעץ עפעס קױפֿען, און איך האָב אַרויס-
גענומען אַ שילינג צו בעצאָהלען.

— דאָס איז אַ פֿאַלשער שילינג, — האָט דער קרעמער געזאָגט.

— אַה, נוט, — האָב איך זיך אָבגערופֿען.

און איך נעהם אַרויס אַ צווייטען.

— איך דער איז פֿאַלש...

ניט קומענדיג אין קיין פֿערלעגענהייט, האָב איך אַרויסגענומען אַ דרי-
טען שילינג און איהם אַ וואָרף געטהאָן אויף'ן פֿערקויף-טיש. די מטבע האָט
אָבגעגעבען פֿון זיך אַ דומפֿען קלאַנג.

דער קרעמער, וועלכער האָט מיך ניט געקענט, האָט אַרײַנגערופֿען אַ
פֿאַליסמאַן און איהם געזאָגט אויף ענגליש:

— אַה, גלויב, אַז אַט די לײַדי גיט זיך אָב מיט זאַמלען פֿאַלשע געלד...

טהוט איהר אַקאַרשט אַ פֿרעג וועגען דעם.

— נאָ, — האָט דער פֿאַליסמאַן געזאָגט — זי וועט שוין אַלעס ער-

קלעהרען אין פֿאַליס-קאָורט, איך האָב גאַרנישט וואָס צו טהאָן דערמיט.

און דער פֿאַליסמאַן האָט מיך אַוועקגעפֿיהרט ווי אַ גנב'שע...

מילא, וואָס זאָל איך איך דאָ פֿערציהען? איך בין געווען גאַנצע אָנ-

דערהאַלבען טעג אין פֿאַליס-סטײַשיאַן. תחילת האָט מען געדאַרפֿט געוואָהר
ווערן ווער איך בין; דערנאָך, אַז מען האָט שוין געוואוסט וואו איך וואוינ,

איז מען אַוועק מאַכען אַן אָביסק ביי מיר אין הויז, מיט דער האָפֿנונג, אַז
מען וועט דאָרט געפֿינען אַ גאַנצע פֿאַבריק פֿון פֿאַלשע געלד. מען האָט

אָבער גאַרנישט געפֿינען, און נאָכדעם ווי מען האָט מיר עטליכע מאָל גע-
נוכען אויף'ן פֿערהער, האָט מען זיך ערשט דערמאַנט צו געהן זוכען דעם

קרעמער, וועלכער האָט מיר געגעבען דאָס פֿאַלשע זילבער-געלד.
ווי דער שטייגער איז, איז מען געקומען צו שפעט. דער בחור איז

פֿערשוואַנדען.

דאָס איז געווען אַן איטאַליענער מיט'ן נאָמען מאַזאַרעלי, וועלכער האָט

אַ שטיק צײַט געהאַנדעלט מיט גע'גנב'עטע זאַכען און מיט פֿאַלש געלד.

פֿערשטעהט זיך, אַז מען האָט אַגערקענט, אַז איך בין אונשולדיג און
מען האָט מיך אַרויסגעלאָזט פֿרײַ, נאָכדעם ווי מען האָט מיך העפֿליכסט

געבעטען אום ענטשולדיגונג פֿאַר די אינגאַגענעהמהייט, וועלכע מען האָט
מיר פֿערשאַפֿט...

וואָלט מאַזאַרעלי געווען אַ מאַן מיט אַ גוטער רעפּוטאַציע, וואָלט איך

זיך אַזוי לײַכט ניט אַרויסגעדרעהט פֿון דער צרה.

נאָר אין גאַנצען אָבגעשניטען האָב איך פֿונדעסטוועגען ניט דערפֿון.
אין דער צײַט, וואָס איך בין געווען אַרעסטירט, האָבען צוויי פֿראַנצויזישע

שפיאָנען אויסגענוצט די געלענענהייט און אַרײַנגע׳יהרט צו מיר אין הויז אַ פּאָר אינסטרומענטען צו מאַכען פּאַלשע געלד, וואָס זײ האָבען אין געהיים אַוועקגעשטעלט בײַ מיר אין קעלער.

דאָס אָבגעטהאַן, האָבען זײ אַרײַנגעשיקט אין „סקאַטלאַנד יאַרד“ אַ מסירה און ענגלישע דעטעקטיווס זײנען געקומען צו מיר מאַכען אַן אָביסק און געפֿונען דאָס וואָס זײ האָבען געזוכט.

דאָס מאָל האָב איך ווירקליך געדײנקט, אַז איך וועל זיך נישט קענען אַרױסדרעהען פֿון דער צרה, נאָר אַ צופֿאַל איז מיר געקומען צו הילף.

אײנער פֿון די פֿראַנצױזישע שפיאָנען איז געווען אונפֿאַרזיכטיג גענוג צו פֿערלירען בײַ מיר אין קעלער אַ שטיקעל פּאַפּיר. דאָס איז געווען אַ מהײל פֿון אַ ברױף, וואָס ער האָט ערהאַלטען פֿון דער פּאַרזיער געהײם-פּאָליצײ. מען האָט דעם שפיאָן געשיקט רופֿען אין סקאַטלאַנד יאַרד, אײהם גע- נומען אויף'ן פֿערהער, דערנאָך האָט מען בײַ אײהם אין דער וואוינונג גע- מאַכט אַ קלײנעם אָביסק, וועלכער האָט געפֿיהרט צו אַן אינטערעסאַנטע ענטדעקונג.

אין אַ טיש-קעסטעל האָט מען געפֿונען אַ ביל פֿון אַ מאַגאַזין אין ווײטשעפּעל, אויף וועלכען עס זײנען געווען פּאַלגענדע פּאָר פֿערדעכטיגע צײלען :

„פֿערקויפֿט צו מר. דאַלסאָס, 6 גודוש סטריט : 1 אוױוועלע 4 שילינג מיט 6 פענס, 25 פֿונט צין 5 שילינג, — סאַטאַל 9 שילינג מיט 6 פענס.“

דער שפיאָן דאַלסאָס איז געשטעלט געוואָרען צום געריכט אין פֿער- אורטהײלט געוואָרען צו עטליכע מאַנאַט געפֿענגניס פֿאַר אַ „פּאַלשע פֿער- לײמדונג“ און מעהר האָט מען פֿון אײהם אין ענגלאַנד נישט געהערט.

אין אַ צײט אַרום בין איך געווען אַן אָפּפֿער פֿון אַן עקסירענט אַדער, בעסער געזאָגט, פֿון אַ געפּלאַנטען אַנגרײף.

איך בין פֿערבייגעגאַנגען אין אַלדגײט. מיט אַמאָל האָט אײמצער גע- וואָרפֿען אַ שטיין פֿון אַ פֿענסטער און מיר געטראָפֿען אין קאַפּ.

איך בין אַנדערגעפֿאַלען אין אונמאַכט אויף דער ערד.

מען האָט מיך אויפֿגעהויבען און אָבגעפֿיהרט צו מיר אַהײם, און איך בין כמעט אַ מאַנאַט צײט געלעגען צו בעט.

ענדליך בין איך געזונד געוואָרען, און אײן טאָג, ווען איך בין געוועסען אין מײן קלײנעם גאַרטען, וואָס האָט זיך געפֿונען בײַ מײן הויז אין אײסט דאָליטש, האָב איך געזעהן, ווי צוויי קאַמעראַרען קומען אַרױן און שלעפּען מיט זיך אַ צושראַקענעם מאַן.

— וואָס איז געשעהן ? — האָב איך געפֿרעגט.

— אָט וואָס עס איז געשעהן, מײן גוטע לואײַע, — האָט אײנער פֿון די קאַמעראַרען געענטפֿערט, — טרעפֿט, וועמען מיר בריינגען אײך דאָ צו פֿיהרען, דאָס איז דער חברה-מאַן, וואָס האָט אײך געוואָרפֿען אַ שטיין אין קאַפּ...

— זייט איהר זיכער, אז דאָס איז אזוי?

— אַבסאָלוט זיכער, איבעריגענס, ער האָט זיך אַליין מודה געווען...
נישט אמת, אז דו האָסט זיך מודה געווען?

דער חברה מאַן האָט מיט אַ ציטערנדרער שטימע געענטפֿערט:
יֵאָ...

— אזוי, — רוף איך זיך אָב, — דאָס האָט איהר עס מיך געוואָלט
הרג'ענען? וואָס פֿאַר אַ שלעכטס האָב איך אייך געטהאָן?

דער מאַן האָט נישט געענטפֿערט.
— רעדט דאָך, לאָמיר הערען אַ וואָרט פֿון אייך. האָט איהר זיך וואָס
צו בעקלאָגען געגען מיר? וואָס שווייגט איהר?... ווי הייסט איהר?
— לעפֿאַרט,

— וואָס איז אייער בעשעפֿטיגונג?

— דאָס איז אַן איבעריגע פֿראַגע, — רופֿט זיך אָב איינער פֿון די
גענאָסען, — מען קען דאָס גלייך דערקענען אויף זיין קאָפּ... מיט אזאַ מין
שטיק קלאָץ ווי דאָס ראַזיגע קען מען קיין אַנדער זאך נישט זיין נאָר אַ שפּאַץ...
וויפֿיעל איך האָב זיך נישט געסטאַרעט אַרויסצוקריגען אַ וואָרט פֿון דיווען
חברה מאַן, מיין מיה איז געווען אַרויסגעוואָרפֿען; ער האָט אויף קיין זאך
נישט געענטפֿערט. ענדליך האָבען מיר איהם געהייסען געהן זיין וועג, און ער
האָט זיך ראַנג נישט געלאָזט בעטען...

ווען איך דערמאָן זיך אָן דיווען מאַן, קומט מיר אַרויף אויף'ן זינען לוקאַ,
יענער פֿעריקטער, וועלכער האָט געמאַכט אַ פֿערווך מיך צו טויטען, ווען
איך בין געווען אין האַוור. דיווע צוויי מענער האָבען געהאַט אַ מערקוויר-
דיגע עהנדיקייט אין זייערע גראַבע, אונענטוויקעלטע געזיכטס-ציגע און
געוויס אין זייער גייסטיגען צושטאַנד.

דיווער אונזענסערדער מאַן פֿון אַלדגייט איז וואָהרשיינליך געווען אַן אינ-
סטרומענט, און די הענד פֿון די פֿראַנצויזישע געהיים-פּאָליציסטען, וועלכע
האָבען זיך געוואָלט נוקם זיין אָן מיר פֿאַר דעם פּיאַסקאַ וואָס זיי האָבען
געהאַט, וועלענדיג מיך אַרײַנשלעפען אין די פּאַבריקאַציע פֿון פּאַלשע געזכר,
און זיי האָבען געמאַכט אַ פּלאַן מיך גאָר איינפֿאַך אָבצוראַמען פֿון וועג...
און דער יאָגד פֿון די פּראַנצויזישע שפּיאָנען האָט אַרץ נישט אויפֿגעהערט,
זיי האָבען געטהאָן אַלעס מעגליכע מיר צו פֿערשאַפֿען אונאַנגעהמליכקייטען.
איינער פֿון זיי האָט זיך איינמאַל מיט געווען און גענומען אַ וואוינונג
אין איסט דאָליטש, עטליכע טריט פֿון מיין הויז.

אויף אזאַ אַופן האָט ער פֿון זיין פֿענסטער געקענט זעהן די מעגשען,
וועלכע פֿלעגען קומען צו מיר.

צו וואָס דאָס האָט איהם גענוצט, איז נאָך אַלעמען שווער צו פֿער-
שטעהן. וואָרים מעהר ווי אויף'ן פנים האָט ער זיך מיט מיינע געסט נישט
געקענט בעקענען. ער האָט דאָך נישט געקענט וויסען ווי זיי רופֿען זיך. דערצו
וואָלט ער געדאַרפֿט זיין בעקאַנט כמעט מיט אַלע לאַנדנאָער אַנאַרכיסטען.

ס'האָט אַלדאָ פֿאַר אונז נישט געשטעקט קיין אינגליק אין דעם, וואָס דער געהיים פֿאַליציסט איז געוואָרען מיין שכן, אין מיין מיינונג איז געווען מען זאָל איהם לאָזען צורוח, נאָר עטליכע פֿין מיינע קאָמעראַדען האָבען נישט אַן-דערש געוואָלט נאָר איהם דערנעהן די יאָהרען, ער זאָל אַנטלויפֿען פֿין איסט דאָלימטש.

און זיי האָבען לייכט דערגרייכט זייער ציעל.

געטהאָן האָבען זיי אַ גאַנץ איינפֿאַכע זאַך.

זיי האָבען זיך אלע צונויפֿגע־ערט, און אין טאָג האָט מען דעם אַרעמען שפּיאָן אָבעקלאַפט די טהיר פֿין זיין וואוינונג. אלע האַלבע שעה האָט אַן אַנדערער אָנגעקלונגען. דער געהיים-פֿאַליציסט פֿלעגט אליין אַרויסקומען, פֿרעגען וואָס מען וויל.

— מאַדאַם לואויע מישעל ?

— ס'איז נישט דאָ, — פֿלעגט דער חברה מאַן ענטפֿערן מיט אַ בייזען

טאָן.

— וואָס הייסט נישט דאָ ? מען האָט דאָך מיר אָנגעצויגט דיוטס הויז.

— איך זאָג אייך, אַז איהר האָט אַ טעות. ס'איז נישט דאָ אין גענוג...

— נאָ, ווילט איהר זיין אַזוי גוט, מיין הערר, און מיר ווויזען וואו די

בעריהמטע אַנאַרכיסטן וואוינט ?

— איך ווייס נישט, לאָזט מיך צורוח.

— ווייסט איהר, מיין הערר, אַז איהר זייט גאַרניט העפֿליך... אין

ענגלאַנד איז מען געוועהנט צו האָבען צו טהאָן מיט העפֿליכע מענשען.

— איך... איך בין נישט העפֿליך, — האָט דער געהיים-פֿאַליציסט געענט-

פֿערט מיט כעס.

— מען קען דאָס זעהן אויף אייך.

דאָס האָט אַזוי אָנגעהאַלטען צוויי וואָכען נאָכאַנאַנד, ביז וואָגען דעם

שפּיאָן איז איינפֿאַך נמאס ומאוס געוואָרען צו האָבען צו טהאָן מיט די

„פֿערפֿלונטע אַנאַרכיסטען“ און ער האָט זיך אַרויסגעצויגען פֿון איסט דאָלימטש.

נאָר אַן אויסנאָהמע פֿון די אלע פֿראַנצויזישע געהיים-פֿאַליציסטען, מיט

וועלכע איך האָב זיך צונויפֿגעטראָפֿען אין ענגלאַנד, איז געווען אַ געוויסער

לערמעניע. איך קען דאָ אָנגעבען זיין נאָמען, וויל ער האָט שוין לאַנג אַוועק-

געוואָרען זיין עקעלהאַמטע בעשעפֿטיגונג און געפֿינט זיך איצט אין ניו-

אָרלעאַנס, וואו ער מאַכט זיין לעבען אַלס קאָמערציאַנט.

ער איז יעדענפֿאַלס געווען דער קליגסטער פֿון די אלע שפּיאָנען און,

ווי ס'האָט זיך דערנאָך אַרויסגעוויזען, איז ער נישט געווען מסוגל צו דער

מיאוס'ער אַרבייט, צו וועלכער די אומשטענדען האָבען איהם פֿריהער גע-

טריבען.

אַט דער לערמעניע קומט איינמאָל צו געהן צו מיר און שמעלט זיך פֿאָר

אויף אַזאַן אופן :

— מאדאם, איך בעלאנג צו דער געהיים-פאליציי, און כדי איהר זאלט מיר ניט דארפֿען גלויבען אויף זיך וואָרט, נאָט איך מיין קארטע.
— וואָס איז דער צוועק פֿון אייער בעזוך? — גיב איך אַ פֿרעג דייען מאָרגעס בחיר.

— איך וועל עס איך גלויב זאָגען. מען גיט מיר דריי הונדערט פֿראַנק אַ מאָנאט נאָכזישיפֿאָנירען די אַנאַרכיסטען אין לאַנדאָן, נו, ווייסט איהר דאָך, אז דייע סומע פֿון דריי הונדערט פֿראַנק איז ניט קיין מצואה דאָ אין לאַנדאָן, וואו אלעס קאָסט אזוי טהייער... איך האָב געכטען געפֿונען אַן אויסגעצייכענטען פֿלאַץ אין אַ האַטעל אין פיקאַדילי, אַלס בוכהאַלטער. מען וויל מיר צאָהלען צוואַנציג פֿונט אַ מאָנאט.
— וואָס זשע האַט דאָס מיט מיר צו טהאָן? — רוף איך זיך אָב צו דייען לין.

— האַט געדולד אַ וויילע, איהר וועט באַלד זעהן. אז איך זאל אָנגעה-
מען די שטעלע אין דעם האַטעל אין פיקאַדילי, וועל איך, פֿערשטעהט זיך, מוזען אויפֿגעבען מיין בעשעפֿטיגונג אַלס געהיים-פֿאליציסט.
— אין איהר וועט טהאָן זעהר גוט...

— נו יאָ, אָבער אַט וואָס... מיינע בעלי בתים זיינען פֿעהיג אויף אַלצ-
דינג, אז זיי וועלען זיך דערוויסען, אז איך בין אָנגעשטעלט דאָ אין לאַנדאָן, וועלען זיי זיך לייגען אין דער ליינג און אין דער ברייט און זיך סטארען איך זאל פֿערלירען מיין פֿלאַץ. פֿאַר נויטה, וועלען זיי אויסטראַכטען אויף מיר וואָס איהר ווילט אַליין. זיי וועלען זאָגען, אז איך בין אַ גנב, אז איך בין אַנטלאָפֿען פֿון פֿראַנקרייך... קיין זאך איז דאָך פֿאַר זיי ניט שווער. זיי קענען געפֿינען מענשען, וואָס וועלען עדות זאָגען, אז איך האָב בעגאַנגען אַ שווינדעל...

— וואָס ציעלט איהר פֿאַרמט מיט דעם אַלעמען? — האָב איך מיט אוינגעדולד געפֿרעגט.

— אַט, איך קום שיין צו מיין ציעל. איך וועל ווייטער, אזוי ווי ביי איצט, צושיקען דער פֿראַנצויזשער פֿאליציי לאַנגע בעריכטען וועגען די היגע אַנאַרכיסטען, מעהר ניט, די דאָזיגע בעריכטען ווערען זיין פֿאַלשע... איך וועל רעגעלמעסיג צושיקען די נאָטיצען וואָס איהר און אייערע פֿריינד וועלען מיר איבערגעבען.

— אָבער ווי אזוי וועלען מיר וויסען, צי די דאָזיגע נאָטיצען וועלען ווירקליך אָנקומען קיין פֿאַרזי?

— איהר אַליין וועט זיי אַוועקלייגען אויף דער פֿאַסט.
— גוט אַלואָ, — האָב איך געזאָגט לאַכענדיג, — איך געהעט עס אָן. לערמעניע אויף מאָרגען שוין אָנגענומען זיין נייע שטעלע. אַלע צוויי טעג פֿלעגען מיר איהם אויסשטערען אינטערעסאַנטע געהיימע נאָטיצען וועגען דער טהעטיגקייט פֿון די לאַנדאָנער אַנאַרכיסטען, און, וואָס זאל איך

איך זאָגען? ס'איז געווען זעהר אַמווירענד... מיר האָבען זיך לוסטני גע-
מאכט איבער דער פֿראַנצויזישער פּאָליציי. מיר פֿלעגען אויסטראַכטען די ניט
געשטויגענסטע זאָכען, געמעלדעט קיין פּאַריז, אַז עס געהט אָן אַ געוואַלדיגע
בעוועגונג צווישען די אויסלענדישע אַנאַרכיסטען אין לאַנדאָן, מען גרייט זיך
צו פֿאַהרען קיין פֿראַנקרייך און נאָך און נאָך אַזעלכע זאָכען.

איהר קענט זיך פֿאַרשטעלען וואָס פֿאַר אַ מהומה ס'איז געוואָרען אין
פֿראַנצויזישען מיניסטעריום פֿון איבערן. טעלעגראַמעס זיינען געפֿלויגען פֿון
פּאַריז קיין לאַנדאָן, פֿון לאַנדאָן קיין פּאַריז, די געהיים פּאָליצייסטען זיינען
אַרומגעלאָפֿען ווי די פֿער'סב'טע מיז אויף אַלע באַהן-סטאַציאָנען, געזוכט
און גענישמערט און גאַרנישט געפֿונען.

און מיר האָבען זיך געהאַלטען ביי די זייטען פֿון געלעכטער, און מעהר
פֿון אונז אַלעמען האָט געלאַכט לערמעניע, וועלכער האָט הנאה געהאַט פֿון
זיין איינפֿאַל.

נאָך לאַנג האָט עס נישט אָנגעהאַלטען. די פֿראַנצויזישע שפּיאָנען האָבען
זיך ענדליך דערוואוסט, אַז לערמעניע האָט אַ שמעלע אַלס בוכהאַלטער און
מען האָט איהם גענומען מורא'דיג פֿערפֿאַלגען, ביז וואָגען ער האָט געמוזט
אַנטלויפֿען פֿון לאַנדאָן.

ווי איך האָב שוין אויבען דערמאָנט, געפֿינט ער זיך איצט אין ניו-יאָר-
רעאַנס. אויס דאַנקבאַרקייט צו אונז, וואָס מיר האָבען איהם געהאַלפֿען
אַרויסקריכען פֿון זומפ, שיקט ער מיר אַזאַט צו אַביסעל געלד פֿאַר מיינע
אַרעמע לויט, און ער שעצט זיך גליקליך, וואָס ער איז פֿטור געוואָרען פֿון
זיין שענדליכער בעשעפֿטיגונג.

XX.

אן אונגעלונגענער פֿערזוך.

אין מאָן קומט צו מיר צוגעהן מלא שמחה אַ קאַמעראַד מיט'ן נאָמען
זשאַמען.

ס'איז געווען אַ זעלטענהייט צו זעהן אַ צופֿריעדענעם, פֿרעהליכען גע-
נאָסט.

— וואָס איז אַזוינס געשעהן, זשאַמען? — האָב איך איהם אַ פֿרעג
געמאָהן.

— מיין מוהיערע לואיזע, — האָט ער מיר געענטפֿערט — דיטאַמפּל,
זשאַרדאַן, פֿירו, לעפּוועל, כאַרטינאָ און איך האָבען ברעה צו גרינדען אַ פֿאַ-
לאַנסטער. (*)

(*) אַ קאָמונע לויט דעם סיסטעם פֿון שאַרל פֿוריע.

- א פאלאנסטער ?
- יא.
- ווי פֿוריע, הייסט עס ?
- ניין, מיר וועלען גרינדען אן אנארכיסטישען פאלאנסטער... דער אי-דעאל, דאס שענהע, דאס גוטע, די אהרות, די הארמאָניע, — אָט דאָס זיי-נען די עיקרים פֿון אונזער פראָגראַם.
- דאָס איז זעהר גוט, ושאַמען, דיוע אידעע האָט אַ גרויסאַרטיגען ציעל, אָבער איהר פֿערגעסט זיך אַפנים גאָר אין גאַנצען, אז מיר לעבען אין אַ געזעלשאַפֿט, וועלכע האָט פֿאַר זיך די געזעצען אין די מאַכט... וי ערלויבט ניט די אינדווירוען זיך צו פֿעראייניגען און צו לעבען פֿריי — מען מוז לע-בען אינאיינעם מיט אַלעמען, די, וואָס ווילען זיך האַלטען אויסערהאַרב די סאָציאַלע גרענעצען, ווערן גאָר גיך צובראָכען, פֿערניכטעט, איבעריגענס, אין אַמעריקאַ וואַלט אַפּשר אייער אידעע געהאַט וואָס פֿאַר ס'איז שאַנסען פֿין ערפֿאָלג, אָבער ניט דאָ אין ענגלאַנד. דער ענגלענדער איז כּטבע אַ פֿריינד פֿון דעם געזעץ און דורכדרונגען פֿין פֿאַראורטהיילע. וועה צו די, וועלכע ריהרען אָן די ענגלישע אָבערגלייבענס, וועלכע געפֿינען ניט, אז די אָרדנונג פֿין ענגלאַנד איז די פֿאַלקאָמענסטע פֿין אַלע אָרדנונגען...
- מיר וועלען זעהן, מיינ גוטע לואיזע, יעדענפֿאַלס וועט איהר דאָך זיך ניט ענטזאָגען אונז מיטצוהעלפֿען אין אונזער אַרבייט ?
- איך, פֿערשטעהט זיך אז איך וועל זיך ניט ענטזאָגען דערפֿין. נאָר וואָס קען איך פֿאַר אייך טהאָן ?
- ריידען מיט עטליכע קאָמעראַדען און זעהן, ווי זאָרען זיך אַנשליסען אָן אונז.
- דאָס איז ניט שווער, און איך זאָג עס אייך צו, אָבער וואו האַלט איהר מיט אייער אונטערנעהמונג ?
- מיר האָבען אָבגעדרונגען אין די וויילס אַן אַלטע פֿאַרם, וועלכע מיר וועלען ביסלאַכווייז בריינגען אין אָרדנונג, פֿאַרהאַן צווישען אונז מויערמיס-טער, סטאַליאַרעס און טישלער.
- אין וואָס ווייטער ?
- וואָס ווייטער ?
- יאָ...
- וואָס הייסט ? מיר וועלען זיך דאָרט בעזעצען, יעדער קאָמעראַד וועט האָבען מיט זיך זיין פֿרוי ; מיר וועלען אויפֿנעהמען קינדער אידך.
- גאַנץ שעהן. אָבער האָט איהר געטראַכט וועגען לעבענס-מיטלען ?
- דאָס איז געווען די ערשטע זאַך, מכּה וועלכער מען האָט געדאַרפֿט טראַכטען... מיר האָבען פֿאַר צעהן פֿונט אָבגעדרונגען אַ גרויסע שטיק פֿעלד, ואו מיר וועלען פֿערווייען ווייץ און גרינוואַרג...
- איהר האָט אַן אַקער מאַשין ?

— ניון, נאָר מיר וועלען אליין פֿאַכריצירען איינע.
— און איהר וועט האָבען כוחות אויסצוהאַלטען ביו וואָנען די ערר
איינערע וועט בריוונגען פֿריכטע ?
— מיר וועלען זיך סטאַרען אויסצוהאַלטען... איבעריגענס, האָבען דריי
גענאַסען, וועלכע מאַכען אַ שעהנעם לעבען אין לאַנדאָן, פֿערשפּראַכען אונז
צו העלפֿען.
— גון, — האָב איך זיך ענדליך אָבגערופֿען — זאָל זיין מיט גליק,
זשאַמען !
דריי מאָנאַט שפּעטער איז דיווער גענאַסע ווידער געווען ביי מיר.
— גו, — האָב איך געזאָגט — וואָס הערט זיך מיט דעם פֿאַלאַנסטער ?
— ער איז פֿערטרונקען געוואָרען אין וואַסער...
— וואָס הייסט ?
— דאָס וואָס איהר הערט... די פֿאַרם, וואָס מיר האָבען געדונגען, גע-
פֿינט זיך אייף אַ זומפֿיגען אָרט, אַז ס'איז געקומען די צייט פֿון די רע:ענס,
זיינען אונזערע פֿעלדער פֿערוואַנדעלט געוואָרען אין גאַנצע טייכען. אַהויף
דעם האָבען מיר אָנערקענט, אַז עס וועט זיין פֿאַר אונז אונמעגליך צו לעבען
אויסערהאַלב דער געזעלשאַפֿט. אונזערע שכנים האָבען געקוקט אויף אונז
מיט פֿעררעכטיגע, פֿינדליכע אויגען. איין טאָג האָט זיך געמאַכט אַ געשיכ-
טע, איינער פֿון אונזערע אינגלאַך האָט אויסגעריסען אַ בוריק אין אַ שכנ-
ישען פֿעלד, האָבען מיר געמיינט, אַז מיר וועלען געלינגט ווערן...
— איהר זעהט אַלזאָ, אַז איך בין גערעכט געווען. איירער מען וויל
לעבען אויסערהאַלב דער געזעלשאַפֿט, מוז מען אַפֿריהער צושטערען דיווע
געזעלשאַפֿט; אַז מיר וועלען זי איבערקעהרען — אין די יסודות, אויף וועל-
כע זי האַלט זיך, זיינען שוין דורכגעפֿוילט — דאָן ערשט וועלען מיר קענען
אָנפֿאַנגען לעבען געמיינשאַפֿטליך. ביו דאָן קען מען זיך ניל העלפֿען, איהר
האָט דאָך געזעהן...
— ס'איז אמת, — האָט זיך זשאַמען אָבגערופֿען מיט אַ טרוועריגען
טאָן. — אָבער ווי אזוי וועט מען אַמאָל פֿטור ווערן פֿון דיווער געזעלשאַפֿט ?
— פֿריהער מוז די אידעע פֿון דער רעוואָלוציאָן מאַכען פֿאַרטרעטע זי
נעהט שוין איצט פֿאַרווערטס, לאַמיר האַפֿען...

XXI.

איך פֿערלאָז ענגלאַנד.

— אין פֿראַנקרייך האָט אָנגעהויבען ווערן שטילער, די אַנאַרכיע האָט אויפֿ-
געהערט אזוי שטאַרק צו שרעקען די פֿראַנצויזישע רעגירונג; די „שרעקליכע“
צייטען זיינען אַריבער און ס'האָט אויסגעזעהן, אַז די רוח, וועלכע איז אזוי
טהייער פֿאַר די זאַמע בורזשואַס, הויבט אָן ביסלאַכטוויי קומען צוריק.

דער הימעל איז געווען בלוי, און די גרויסע רויטע און שווארצע כמא-
רעס, וועלכע האָבען איהם אויף אַ געוויסען מאָמענט פֿערשטעלט, זיינען
ביסלאַכווייז פֿערשוואַנדען און אַיזעק אין די רוסישע לענדער...

איך האָב כעשלאַסען אַרײַנצופֿאַהרען צוריק קיין פֿאַרײַ, —
אַבער אונגליקליכע וואָס איהר זײַט, — האָט מיר אײַנער פֿון מײַנע
ענגלישע פֿרײַנד געזאָגט, ווען איך האָב איהם מיטגעטהײלט מיין בעשלוס, —
מען וועט אײך זיכער דאָרט אַרײַנזעצען אין געפֿענגניס.

— זאָל זײַן, — האָב איך געענטפֿערט, — איך וויל אָבכאַפֿען אַביסעל
דעם אָטהעם און אײַנוויגען אין זיך אַביסעל לופֿט פֿון מײַן געבורטס-לאַנד.
— ס'איז אַלאָז הײַם-וועה?

— גײן, איך וויל האָבען אַ שטיקעל אָבוועקסרונג,
אין אַ סאָנאַט אַרום האָב איך אײַנגעפֿאַקט מײַנע זאַכען און זיך צוגע-
גרייט צו דער רײַזע.

ס'איז געווען אַ שעהנער פֿריה-מאָרגען. די זונן האָט געשײנט, פֿונאַנג-
דערשיטענדיג איהרע ליכטיגע שטראַהלען איבער די גרויסע שוואַרצע בנינים
פֿון לאַנדאָן... די פֿויגעלאַך האָבען געסווישטשעט מונטער און פֿרעהלאַך, און
די טעמוזע, וועלכע איז געוועהנליך פֿינסטער און מוטנע, האָט דעם פֿריה-
מאָרגען עפעס אױסגעוועהן קלאָהר און דורכזיכטיג — די גאַנצע הױפֿט-
שטאָרט פֿון ענגלאַנד האָט עפעס אַזױ ווי אַראָב:עוואָרפֿען פֿון זיך איהר
מרת-שחורה'דיגען, ברוגז'ן אָנבליק, אַקיראַט ווי זי וואָלט זיך געסטאַרעט
אַרויסצורופֿען אין מיר אַ פֿערדרוס, וואָס איך פֿערלאָז זי.

איך בין זיך מודה, אַז עס האָט מיר ווירקליך פֿערדריקט ביים האַרצען,
ווען איך בין אָבגעפֿאַהרען פֿון ענגלאַנד, וואו איך האָב געפֿונען אַזאַ ברײַ-
טע, אַזאַ גרויס-מוטהיגע גאַסטפֿרײַנדשאַפֿט...

אַבער ס'האַט אַנדערש נישט געקענט זײַן!

איך בין אַרײַן אין צוג און אין צוויי שטונדען אַרום בין איך געווען אין
דאָווער.

דער ים איז געווען רוהיג און אין עפעס מעהר ווי אַ שעה צײַט זײַנען
מיר געווען אין קאַלע.

ביים האַפֿען האָב איך געפֿונען אַ גאַנצע מחנה פֿון פֿרײַנד, וועלכע
האַבען זיך דערוואוסט וועגען מיין קומען.

דער וואָס רעכט אַ לאַנגע צײַט אין אױסלאַנד און קומט דערנאָך צוריק
אין זײַן לאַנד, מאַכט דורך אַ געוויסען מאָמענט פֿון איבעראַשונג. עפעס
פֿיהלט מען זיך אַזױ ווי ערשטױנט, הערענדיג די אַלט-בעקאַנטע קולות, דעם
קלאַנג פֿון דער מוטער-שפּראַך... מען פֿיהלט זיך עפעס אַזױ ווי נײַ-געבו-
רען, און ס'איז אַזױ גוט, אַזױ גוט אויפֿ'ן האַרצען.

דײַזען געפֿיהל האָב איך געהאַט אָנקומענדיג קיין קאַלע. ווי איך בין
נור אַרונטער פֿון שײף, האָבען מיך עטליכע געזונדע אַרבייטער אַרעמס אַ

הויב געטהאָן און מיך פּשיט צוגעטראָגען צו אַ וואָגען, וואָס איז נעשטאָנען אָנגענרייט פֿאַר מיר, און וועלכער האָט מיך געדאַרפֿט אָבפֿיהרען צו אַ קאָ- מעראַד אין הויז, ווייל די גענאָסען פֿון קאלע האָבען ניט געוואָלט איד זאָל גלייך אָבפֿאַהרען קיין פֿאַריוו.

ווי גוט דאָס איז געווען זיך צו געפֿינען צוריק צווישען די אַלטע בע- קאַנטע און צו הערען די קלינגענדע פֿריינדליכע שטימען. נאָר אימער מוז זיך מאַכען עפעס אַ ציה, וואָס זאָל קאָליע מאַכען די שעהנסטע מאָמענטען פֿין לעבען.

דיווע צרה האָט זיך געיאָוועט אין קאלע אונטער דער פֿאַרם פֿון אַ קאַמיסאַר, אַ שוואַרצער מאַן, גאַנץ נירעריג און קיילעכדיג ווי אַ פֿעסעל.

— וואָס טהוט איהר דאָ? — האָט ער מיך געפֿרעגט.

— און איהר? — האָב איד געענטפֿערט.

— איד? איד האָב אַ רעכט דערצו.

— און איד איד, מיין הערר.

— איהר זייט אַן אויסגעוויזענע... איהר האָט קיין רעכט ניט צוריקצו-

קומען קיין פֿראַנקרייך.

— נאָ דיר נאָר אַ נייער עסק!

— איהר וועט אזוי גוט זיין געהן מיט מיר.

— קיינמאָל אין לעבען ניט!

— וואָס זשע, איהר שטעלט זיך דאָגעגען!

— יאָ, איד שטעל זיך דאָגעגען, — האָב איד געענטפֿערט.

דער עולם אַרום מיר האָט אַרויסגעפֿלאַצט מיט אַ מוראַדיגען געלעכ-

טער.

דער קאַמיסאַר איז געוואָרען אין בעס, האָט אַ רוף געטהאָן צוויי פֿאַ-

ליציסטען און זיי געזאָגט:

— פֿיהרט אָב דיווע פֿרוי אין פֿאַליצי-סטאַציאָן.

— און די אורזאַכע פֿון דעם אַרעסט? האָב איד אַ פֿרעג געטהאָן.

— דאָס איבערטועטען פֿון דעם אויסוויזונגס-בעפֿעהל, — האָט זיך

דער קאַמיסאַר אָבגערופֿען, נאָכדעם ווי ער האָט זיך אַ וויילע מיט געווען.

— מיין ריעבער מאַן, מען זעהט, אַז איהר זייט אין אַ האַפֿען-שטאַרט,

ווייט פֿון פֿאַריוו... איהר ווייסט דאָך גאַרניש וואָס עס טהוט זיך מיט איד.

— דאָס וועלען מיר באלד זעהן, — האָט ער געזאָגט מיט אַ ביזער.

דערווייל האָבען זיך מיינע פֿריינד אַרומגעשטעלט אַרום מיר, ענטשלאָ-

טען מיך ניט צו לאָזען געהמען.

— קאַמעראַדען, — האָב איד זיך אָבגערופֿען צו זיי — בלייבט רוהיג,

אַלעס וועט רעכט ווערן. מען קען מיך לאַנג ניט פֿערהאַלטען.

און איד האָב זיך געלאָזט געהן אין פֿאַליצי-סטאַציאָן, בעגלייטעט פֿין

אַ מהנה מענשען, וועלכע האָבען געשריען:

— אין וואכער מיט'ן קאמיסאר! ... אין קאנאל! ווארעט איהם אריין
אין קאנאל!
אין פאליציי-סטאציאן האָט זיך דער קאמיסאר דערזיהלט זיכער און ער
איז געוואָרען פֿרעך.
— אה, מאַראַם די רעוואָלוציאָנערקע! — האָט ער געזאָגט — איך
האָב אייך דאָס מאָל ביי מיר אין די הענד, און איהר וועט זיך שוין ניט
אויסדרעהען.
— ווילט איהר זיך וועטען, אַז איך וועל זיך אויסדרעהען פֿון אייך, און
גאָר גיך?

— ניין, איהר וועט זיך שוין ניט אויסדרעהען.
— אין איך זאָג אייך אַז יאָ. איהר האָט קיין רעכט ניט געהאָט מיך צו
אַרעסטירען, האָט איהר אַ בעפֿעהל דערצו? וויזט איהם מיר,
— איך וועל איהם האָבען גלייך אין עטליכע מינוט אַרום.
און זיך ווענדענדיג צו איינעם פֿון זיינע סעקרעטאָרען, האָט ער געזאָגט:
— טעלעגראַפֿירט קיין פֿאַריז...
— צום מיניסטער פֿון אינערן, — האָב איך צוגעלייגט,
מען האָט מיך אַריינגעפֿיהרט אין אַ קליין קעמערל. דאָרט האָב איך
געוואַרט אַן ערך אַ האַלבע שטונדע, ווען דער קאמיסאר האָט מיך געשיקט
רופֿען.

ער איז שוין געווען געלאַסענער.
כמעט מיט אַ העפֿליכען טאָן האָט ער מיר געזאָגט:
— כ'האָב אַ טעות געהאַט, כ'האָב געמיינט, אַז איהר זייט פֿעראור-
טהיילט געוואָרען, אָבער ווי איך דערוויס זיך איצט, זייט איהר גאָר מיט
אייער גוטען ווילען אוועקגעפֿאַהרען קיין ענגלאַנד. נו, איך האָב קיין אורזא-
כע ניט אייך צו פֿערהאַלטען. צום ווידערזעהן!
איך האָב געוואָרפֿען אויף איהם אַ ברוק פֿין פֿעראַכטונג און בין אַרויס
פֿון פּאָליציי-סטאציאָן.

די גענאָסען האָבען ניט אַנדערש נור געוואָלט איך זאָל בלייבען עטל-
כע טעג אין קאַלע. אָבער איך האָב קיין חשק ניט געהאַט דערצו. איך בין
איצט געווען אַרומגערינגעלט פֿון שפּיאָנען, און דאָס בעסטע איז געווען
אַריינצופֿאַהרען קיין פֿאַריז, וואו די פּאָליציי האָט ניט געקענט האָבען אַזאַ
קאָנטראָלע איבער מיר...
און ניט קוקענדיג אויף די פֿערשיעדענע פֿאַרשלענע פֿון מיינע פֿרײַנד
אין קאַלע, האָב איך זיך אַריינגעזעצט אין דעם צוג און אין עטליכע שטונ-
דען אַרום בין איך געווען אין פֿאַריז.

ענדע פֿון פיערמען טהייל.

פינפטער מדייל.

די לעצטע יאהרען.

I.

מיון אויפנאָהמע אין פאָריו.

אַז דער צוג איז אָנגעקומען אויף דעם „גאר די נאָרד“, האָב איך דער זעהן, אז דער וואַקזאל איז שוואַרץ פֿון מענשען.
די פאָריוער גענאָסען זיינען געקומען אין וויערע הונדערטער מיך אָב-וואַרטען.

מען ווייסט, וואָס פֿאַר אַ ליעבהאַכערין פֿון כבוד איך בין... דאָך קען איך זיך ניט צוריקהאלטען צו זאָגען דאָ עטליכע ווערטער וועגען דעם עג-טהוואַסטישען עמפֿאַנג, וואָס מען האָט מיר דאָן געגעבען.
בעקאַנטע און אונבעקאַנטע לייט, פֿריינדע פֿון נעכטען און פֿון מאָרגען, נייגיריגע און זאָגאַר געגנער האָבען געפֿונען פֿאַר נייטיג צו זיין אָנוועזענד ביי מיין אָנקומען קיין פאָריו, אזוי אז דער וואַקזאל איז ווירקליך געווען איבערפֿילט מיט מענשען.

אזוי גיך ווי דער צוג האָט זיך אָבגעשטעלט, האָב איך דערהערט אַ מעכטיגען געשריי :

— לעבען זאָל לואיזע מישעל!

— פֿריינדע, — האָב איך זיך אָבגערופֿען צו די מאַניפֿעסטאַנטען—
שרייט ניט „ס'לעבע לואיזע מישעל!“ דאָס האָט קיין שום בעדייטונג ניט.
שרייט בעסער. „לעבען זאָל די סאַציאַלע רעוואָלוציאָן!“
און אַ מעכטיגער, טויזענדפֿאַכער רוף האָט אָבגעהילכט איבער'ן גאַנצען וואַקזאל.

דער ספּעציעלער קאָמיסאַר פֿון דעם „גאר די נאָרד“ האָט גלייך געשיקט גאָך זשאַנדאַרמען.

עפעס אַ קלייניגקייט! דאָס איז דאָך געווען אַ גאַנץ ערנסטער פֿאַל...
אַשטייגער ווען די עטליכע טויזענד מאַניפֿעסטאַנטען, וועלכע האָבען מיך בערגריסט, זאָל זיך פֿערגלויבטען צו מאַכען אַ נייע קאָמונע!
נאָר איירער די זשאַנדאַרמען זיינען אָנגעקומען, בין איך שוין געווען.
גאַנץ ווייט.

דאָך איז דיווע אויפֿנאָהמע, וועלכע האָט מיר פֿערשאַפֿט אַ טיעפֿע

פרייד, בעטראכטעט געוואָרען פֿון די רעגירונג-בלעטער פֿאַר אַן אָנזאָג פֿון אַ געפֿעהרליכער, אונרוהיגער צייט אין פֿראַנקרײך.
אויף מאַרגען האָט מען אין די מיניסטערײַעלע צייטונגען געקענט לײענען פֿאָלגענדע צײלען:

„נעכטען האָבען מיר אויף דעם „גאַר די נאַרד“ געהאַט אַן אָנפֿאַנג פֿון אַן אויפֿשטאַנד, און ווען ניט די מאַסרעגלען, וואָס דער ספּעציעלער קאַמי-סאַר פֿון דעם וואַקזאַל האָט אָנגענומען בעצײמענס, וואַלטען מיר געהאַט אַ געלעגענהײט צו זעהן, ווי גאַנצע מהנות פֿון אַנאַרכיסטען פֿערשפּרײטען זיך איבער פֿאַרױ, אונטער דער אָנפֿיהרערשאַפֿט פֿון לואיזע מישער, אין בענייען די אַמאָליגע ווילדע מעשים זײערע.

„מיר האַלטען עס פֿאַר נײטיג אויפֿמערקזאַם צו מאַכען דער רעגירונג אויף דער געפֿאַהר, וואָס ליגט פֿאַר פֿאַרױ אין דער אָנוועזענהײט פֿון דער „רויטער יונגפֿרוי“.

„מאָרגען וועלען די גאַסען זײן בײ די געפֿעהרליכע רעוואָלוציאָנערן אין די הענד, זײ וועלען אויספֿלינדערן די מאַגאַזינען און מיר קענען נאָך ווידער האָבען אַ מוראַדיגען צײויל-קריעג...“

און די טהײערע צײטינגען האָבען דער רעגירונג געגעבען פֿאָלגענדע עצה:

„די פֿאָלצײ מוז בעצײמענס געהמען אַלע נײטיגע מאַסרעגלען אָבצו-שמעלען דייע רעוואָלוציאָנערע בעוועגונג, אָדער בעסער געזאַגט, דייע אַנאַר-כיסמישע געפֿאַהר בײ איהר סאַמע אָנפֿאַנג, סײזעט זײן גענוג צוריקצושיקען לואיזע מישעל קײן ענגלאַנד. מיר זײנען געווען רוהיג, אזױ לאַנג ווי זי איז געווען אין אויסלאַנד; מען טהאַר זי מעהר ניט טאַלערירען אין פֿראַנקרײך. פֿאַרהאַן, געפֿעהרליכע חײת“, וועלכע מוזען איינגעשפּאַרט ווערן, אויב מען וויל פֿערהײמען, אַז זײ זאָלען ניט אָנמאַכען קײן שוידערליכע חורבנות!“

אַה, טהײער פֿראַנקרײך! ווי גערעכט זײנען די, וועלכע האַלטען דיך פֿאַר אַ לאַנד פֿון פֿרײהײט!...

איך בין שוין פֿון אַ לאַנגע צײט אַן געווען אָבגעוועהנט פֿון אַזעלכע פֿינדליכע ווערטער, דאָס מעהר אָדער זײניגער רוהיגע לעבען, וואָס איך האָב געפֿיהרט אין ענגלאַנד, האָט מיך געמאַכט פֿערגעסען אַן די ברוטאַלע נענג פֿון מײן שעהן פֿאַטערלאַנד.

איך האָב גערעכענט, אַז מען וועט זײניגסטענס האָבען וואָס פֿאַר עס איז איינזעהעניש מיט אַ פֿרוי, וועלכע איז פֿון איהר גוטען ווילען אוועקגע-פֿאַהרען אויף עטליכע יאָהר צײט, און וועלכע איז איצט צוריקגעקומען אין איהר לאַנד מיט די פֿרײעליכסטע אַבזיכטען.

וואָס פֿאַר אַ טעות איך האָב דאָס געהאַט!

שוין אויף מאַרגען נאָך מײן אָנקומען — וואָס זאָג איך? דעם ועלבען אָווענד איז דאָס הױב, וואו איך בין אַרײַנגעפֿאַהרען, בעלאַגערט געוואָרען פֿון שפּיאָנען.

איך האָב גיט געקענט מאַכען קיין איין טרויט, מען זאָל מיר גיט נאָכ-
געהן, און ווי אייניגע קאָמערעדען זיינען גור צוגעגאַנגען צו מיר אויף דער
גאַס, אום מיך צו בעגריסען, זיינען זיי גלייך אַרעסטירט געוואָרען.

מיין פֿריינד סעבאַסטיאַן פֿאַר, אַ העכסט אינטעליגענטער און
ענערגישער מאַן, צוזאַמען מיט דעם בראַווען קאָמעראַד מאַט האַ, האָט זיך
איינגעגעבען מיך ווי עס איז אַרויסצופֿיהרען פֿון דער צרה, מיט זייער הילף
איז מיר געלונגען זיך איבערצוציהען אויף אַן אַנדער קוואַרטיר, און די שפּאַ-
גען האָבען מיך פֿערלאָרען פֿון אויג.

זיי האָבען גיט געוואוסט וואו איך בין אַהינגעקומען און זיי האָבען
בעשלאָסען ביי זיך, אַז איך האָב אַודאי געמוזט אָבפֿאַהרען קיין ענגלאַנד;
דויע מיינונג האָט זיך פֿערשפּרייט איבער דער גאַנצער שטאָדט, איבער
אַל האָט מען גערעכענט, אַז איך האָב פֿערלאָזען פֿראַנקרייך.

דערויף האָב איך געוואַשט.
מינע פֿריינד האָבען זיך גלייך גענומען צו דער אַרבייט, האָבען אָר-
גאַניזירט פֿערזאַמלונגען, וואו איך פֿלעג אומגעריכטערהייט קומען ריידען,
אָבער די פֿערפֿאַלגונגען פֿון דער פֿאַליציי האָבען זיך בענייט, און מיט
אַזאַ מין שאַרפֿקייט, אַז איך האָב כמעט פֿערלאָרען דעם מוטה, ווען גיט
מיינע פֿריינד, וועלכע האָבען מיך געהאַלטען אין איין אויפֿטונטערן, וואָלט
איך אפשר צוריקגעפֿאַהרען אין ענגלאַנד.

נאָר ענדליך האָב איך זיך ענטשלאָסען צום קאַמפֿ.
אה! ס'איז גאַנץ שווער אַרויפֿצוגעהן פֿון דאָס ניי אויף אַ קאַמפֿ-פּלאַץ,
ווען מען איז אָבערוועהנט דערפֿון, אָבער מען בעקומט גאַנץ גיך ענערגיע
און מוטה, איבערהויפּט ווען מען ווערט אונטערשטיצט פֿון אַזעלכע צוויי
טיכטיגע מענער ווי סעבאַסטיאַן פֿאַר אין מאַטהאַ.

אַז איך פֿלעג זיי אימער זעהן פֿערטהאַן, בעשעפֿטיגט מיט זייער אַר-
גאַניזאַציאָנס-אַרבייט, האָב איך זיך איינפֿאַך געמוזט שעהמען מיט מיין אונ-
טעמטיגקייט, און דאָס האָט מיר געגעבען קוראַזש צו דער אַרבייט.

נאָך אַלעמען, וואָס האָב איך דאָ געהאַט מורא צו האָבען, איך, וואָס
איך האָב קיינמאָל פֿאַר קיין זאַך קיין מורא גיט געהאַט?

אַז מען וועט מיך אַריינזאַרען אין טורמע?

דאָס וואָלט געווען אַן אונגערעכטיגקייט, אַן אונפֿערשעהמטהייט, און
ס'איז גאַרניט שלעכט, אַז עס זאָל זיך פֿון צייט צו צייט מאַכען עפעס אַן
אונגערעכטיגקייט, עפעס אַ געמיינהייט, אום אויפֿצוהאַלטען ביים פֿאַלק אין
האַרצען די אירע פֿון רעוואָלט, וועלכע ליגט דאָרט און וואַרט אויף דעם
כאַמענט, ווען זי וועט דאַרפֿען אַרויספֿלאַצען...

וואָלטען מיר דען געהאַט די שעהגע רעוואָלוציאָנערע מעג, מיט וועלכע
די געשיכטע שטאַלצירט אַזוי, ווען דער האַס און די פֿערביטערונג וואָלטען
גיט אַמאָל געטריבען די ערגידעריגטע און אונטערדריקטע צום אויפשטאַנד?

איך האָב בעשלאַסטן פֿון דאָס ניי אָנצוינדען, אָדער בעסער געזאָגט, פֿונאַנדערצובלאָזען דאָס פֿייער, וואָס האָט זיך שוין אָנגעהויבען פֿערלעשען. איך האָב אָבערהאלטען אין טהעאָטער „שאַטאָ דײַך“ אַ פֿאָרטראַג, וועל-כער האָט דאָן אָנגעמאַכט אַ געוואַלדיגען טומעל.

מיר זיינען געווען אזוי פֿאַרויכטיג און האָבען אָנגענומען אַזעלכע מיט-לען, אַז די פֿאָליציִי האָט ניט געוואוסט פֿון דער פֿערוואַמלונג ביז מיט עט-ריבע מינוט איידער זי האָט זיך געענדיגט.

אָבער זיי האָט זיך דערפֿאַר אָבערעכענט מיט אונז ביים אַרויסגעהן, ווען די בראַווע קאָמעדיאַדען, וועלכע זיינען געקומען מיך הערען, זיינען אַרויס פֿון טהעאָטער, איז זיי די פֿאָליציִי בעפֿאַלען מיט אַן אונגעהערטער רציחה, מען האָט געשלאָגען רעכטס און לינקס. מוראדיג ווילד איבער דעם וואָס מען האָט זיך ביי זיי גאָרניט אָנגעפֿרעגט און זיי אפילו ניט צו וויסען געגעבען וועגען דער פֿערוואַמלונג... האָבען זיך די פֿאָליציִי הינט איצט נוקם געווען אָן אינו אויף אַ מוראדיגען אופן.

גליקליכערֿווייזע זיינען קיין טויטע ניט געווען, נאָר די צאָהל פֿון די פֿערוואַנדערטע איז געווען זעהר גרויס.

אַ שוואַנגערע פֿרוי האָט מען אויף אַ שוידערליכען אופן געשלאָגען. מען האָט ניט געשאַנעוועט ניט קיין פֿרויען און ניט קיין קינדער.

און פֿאַרוואָס אָט די אלע ווילדע רציחות? פֿאַרוואָס אַזאַ בלוטיגע אָג-פֿאַל?

גאַנץ איינפֿאַך דערפֿאַר וואָס איך האָב געהאַלטען אַ פֿאָרטראַג אין אַ טהעאָטער.

מען שפּיעלט היינט צו טאָג פּיעסען, וועלכע זיינען הונדערט מאָל גע-פֿעהרליכער, איידער מיינע דעמאָלדיגע פֿאָליטישע טהעאָריען זיינען געווען, און דאָך קימערט עס דער פֿאָליציִי גאָרניט.

די פֿאָליציִסטען האָבען מיט אונגעדילד געוואַרט, איך זאָל נור אַרויס-קומען פֿון טהעאָטער, און מען האָט זיך אוראי צוגעגרייט מיר צו געבען אַזאַ שוואַרצען סיף, אַז איך זאָל האָבען צו געדיינקען פֿאַר דער העזה וואָס איך האָב געהאַט צו האַלטען אַ רעדע אָהן דער ערלויבעניש פֿון דעם הערר פֿאַ-ליציִי פרעפֿעקט.

אָבער זיי זיינען אויך דאָ געבליבען מיט אַ נאָז...

זיי האָבען גערעכענט, אַז איך וועל אַרויסגעהן אין „רי דע מאַלט“ און זיי זיינען געווען גרויס מיך דאָרט צו עמפֿאַנגען, אָבער איך בין אַרויס פֿון אַן אַנדער טהיר, לעבען דעם קאַנאַל, מיינע קאָמעדיאַדען האָבען דאָרט גע-האַלטען גרויס אַ וואָגען. איך בין אַרײַן און — די פֿאָליציִי איז געבליבען אויסגעשמעלט.

די מיניסטערעלע בלעטער, וועלכע האָבען דאָך געמוזט ווייזען, אַז זיי טהוען עפעס פֿאַר דעם געלד וואָס זיי קריגען, האָבען געבראַכט אַזאַ שרעק-

ליבען בעריכט וועגען מיין פאָרטראַג, אז די גוטע בורזשואַס זיינען געווען אויסער זיך פֿאַר אייפֿרענונג און שרעק.
אַט האָט איהר אַ קורצען אויסצוג פֿון דעם דאָזיגען בעריכט, וועלכער איז אויף מאָרגען ערשיינען אין אַלע צייטונגען, וועלכע זיינען געשטאַנען אין דיענסט פֿון דער רעגירונג :

„לואיזע-מישעל, וועלכע איז צוריקגעקומען פֿון ענגלאַנד אַסך ווילדער, אַסך בלוט דורשמינער ווי ווען עס איז, האָט נעכטען אָבגעהאַלטען אין טהע-אַטער פֿון „שאַטאָ דאָ" אַ פֿאָרטראַג, וועלכער האָט שיער, שיער ניט געהאַט גאַנץ ביטערע פֿאַלגען.

די וועלפֿין פֿון דער אַנאַרכיע האָט געפֿריידיגט דעם קאַמפֿף אויף טויט און אויף לעבען, דעם ווילדען, שרעקליכען קאַמפֿף, און האָט אויפֿגעהעצט די פֿערוואַמלונג צום אויפֿשטאַנד.

— לאָמיר זיך פֿעראייניגען, — האָט זי זיי געזאָגט, — איבערצוקעה-רען די אַלטע וועלט, לאָמיר הרג'ענען, ראַבעווען, ברענען! זאַל דער דינאַ-מיט פֿערנעהמען דעם פֿלאַץ פֿון די רעדעס, זאַלען די טהאַטען קומען גלויך נאָך די רייד! צו לאַנג זיינען מיר געווען אונטהעטיג. קאַמעראַדען, שעהמט איהר זיך גאַרניט, צו זיצען אזוי מיט פֿערלייגטע הענד און גאַרנישט טהאַן? אין דער צייט וואָס איהר זייט שטיל און רוהיג, ווערט די קאַפיטאַליסטישע באַנדע אַלץ שטאַרקער פֿון טאָג צו טאָג; באַלד וועט איהר זיין אַרומגעצאַמט אזוי ווי שאָף און מען וועט אייך פֿיהרען צו דער שחיטה... מען וועט אייך ניט קוילען, נאָר מען וועט אייך לאָזען שטאַרבען פֿאַר הונגער, אייך און די אייעריגע, דאָס וואָס איז נאָך פֿיעל שרעקליכער. און וואָס טהוט איהר דער-צו? גאַרנישט! ענערגיע — אַט וואָס אייך פֿעהלט!... אַ שטיקעל קנייט, אַביסעל דינאַמיט — און איהר וועט בעזיעגען אייערע תּלוינים...“

דיוע אידיאָטישע רעדע — קיין אַנדער וואָרט האָב איך ניט דערפֿאַר — איז געווען די אַרבייט פֿון די מיניסטערעלע זשורנאַליסטען, איך האָב קיינמאַל ניט אַרויסגערעדט אַזעלכע דומהייטען.

פֿערשטעהט זיך, אז דאָס האָט געמאַכט דעם רושם, וועלכען די פֿאַלי-ציי האָט דערפֿון ערוואַרשעט.

אויף מאָרגען האָט מען געקענט הערען ווי מענשען ריידען אין די גאַ-מען איבער דעם וואָס די צייטונגען האָבען געשריבען.

— ס'איז שרעקליך!

— דיוע לואיזע מישעל וועט אונז אַלעמען לאָזען שפּרינגען אין דער לופֿטען מיט איהרע דינאַמיט-באַמבעס... וואָס פֿאַר אַ פֿרוי! וואָס פֿאַר אַ ווילדע זאך! איך, ווען איך וואָלט געווען אויף דער רעגירונג'ס פֿלאַץ, וואָלט איך זי צוריק פֿערשיקט קיין ניי-קאַלעדאָניען...

— ניי-קאַלעדאָניען... דאָס איז צו מילד פֿאַר איהר, איך וואָלט איהר צוגעבונדען צו אַ סלופֿ און איהר דערשאַסען אָהן רחמנות...

אַרעמע בורשוואס! ווי זיי האָבען דאָס אַביסעל געציטערט פֿאַר מיר
און ווי ווייניג זיי האָבען דאָס מיך געקענט! ...
איך בין זיך מודה, אז נאָך דיזע פֿייערדיגע ארטיקלען איז פשוט געווען
אַ געפֿאהר פֿאַר מיר אַרויסצוגעחן אין גאס, ווייל עס האָט זיך דאָך געקענט
געפֿינען נאָך אַ משוגע'נער, אַ נייער לוקאס...

II.

ביי די קוילענגרעבער.

אין אַ קורצער צייט אַרום האָב איך געמאַכט אַ ריזע אין נאָרד-פֿראַנק-
רייך אין דער געגענד פֿון די קוילענמינען.
וואָס פֿאַר אַ זעלמענע גוטע בעפֿעלקערונג די מיינערס זיינען! אַרעמע
מענשען, וועמען מען דריקט אזוי שטאַרק אין וועלכע קראַגען זיך אזוי זעל
מען...

די זונג שיינט פֿאַר אלעמען, זאָגט מען, ניין, ס'איז פֿאַלש! זי שיינט
ניט. פֿאַר די קוילענגרעבער.

אין דער צייט וואָס זי שיינט און וואַרימט אָן די ערד מיט איהרע ליבע
שמראהלען, געפֿינט זיך דער מיינער הונדערט פֿום אונטער דער ערד, ליגע-
דיג אויפֿ'ן רוקען אין אַ פֿינסטערער גאלעריע און האַקענדיג די שוואַרצע
שטיינער פֿון אַ שוואַרצער וואַנד... אויבען לעבט מען, מען זינגט, מען איז
גליקליך! ער, דער אַרעמער קוילענגרעבער, ווייסט ניט פֿון קיין לעבען, פֿון
קיין שום פֿרעהליכקייט... דאָס איז דער מאַן פֿון דער נאַכט! ער איז פֿער-
משפט צו לעבען אין חושך, און פֿאַרוואָס? האָט ער ניט קיין רעכט, פֿונקט
ווי אלע אנדערע, אויף זיין טהייל זונג?

און עפעס אזוי ווי די פֿינסטערע נאַכט, אין וועלכער ער איז בעגראָ-
בען, וואָלט ניט געווען שרעקליך גענוג, קומט נאָך אַפֿשטאַל אַ קאַטאַסטראָ-
פֿע, וועלכע וואַרפט איין גאַנצע ווענד אין די מינען און בעגראָבט אויף
אייביג דעם אונגליקליכען שוואַרצען אַרבייטער. מען וועט וואַרען אויף
איהם, זיין פֿרוי און זיינע קינדער וועלען מיט אונגעדולד אַרויסקוקען, ער
זאָל קומען צוריק אַהיים, גאָר אומזיסט...

וואָס פֿאַר אַ שוידערליכער שיקזאַל דאָס איז!

מיין האַרץ איז אימער געווען פֿול מיט ליבעס און מיטליד פֿאַר די
אַרעמע קוילענגרעבער.

איך האָב זיך געסטאַרעט אין מעהרערע רעדעס, וואָס איך האָב פֿאַר
זיי געהאַלטען, צו געבען צו פֿערשמעהן דיזע אונגליקליכע, דיזע אויסגע-
שטיממענע פֿון דער געזעלשאַפֿט, אז די לייב-אייגענשאַפֿט איז שוין פֿון לאַנג
אַנגעשאַפֿט און אז דער שקלאַפֿען-האַנדעל עקזיסטירט מעהר ניט.

די מיינערס האָבען מיך אויסגעהערט מיט אויפֿמערקזאָמקייט; פֿיעל פֿון זיי פֿלעגען זאָגן אוועקגעהן בענייסטערט פֿון מיינע פֿערוואַלונגען, אָבער אלע זיינען אויף מאַרגען צוריק אַרײַן אין דער מינע... וואָס ווילט איהר? מיין מוז דאָך לעבען!

נאָר גערולד, מיינע בראַווע, אוינגליקליכע פֿריינד! דער טאָג וועט קו-מען, ווען די מינע וועט בעלאַנגען צו איך...

אָן ערך 15 טעג בין איך געבליבען אין דעם מינען-גענענד פֿון נאָרד-פֿראַנקרײך, וואו איך האָב אָבערהאַלטען בײַ צוואַנציג פֿערוואַלונגען, אין קאָט האָבען מיך די זשאַנדאַרמען אַרעסטירט אונטער דעם לעכער-ליבען אויסרייד, אַז איך האָב געפֿריידיגט דעם אויפֿשטאַנד, אָבער מיינע רעדעס זיינען נאָרניש געווען אַזעלכע געפֿעהרליכע. נאָך עטליכע לאַנגווי-ליגע פֿעהרערען האָט מען מיך געמוזט אַרויסלאָזען פֿרײַ, און איך בין אַרײַן-געפֿאָהרען קײַן בעלגיען.

נאָר דאָרט האָט מען מיך וואַהרשיינליך אונטערגע'מסר'ט, ווייל ווי איך האָב גור אַרויפֿגעשטעלט דעם פֿוס אויף דער בעלגישער ערד, בין איך גלײַך אַרעסטירט געוואָרען.

אַ גאַנצען מאָנאַט צײַט בין איך אָבגעזעסען אָהן אַ פֿראַעס, ניט ווי-סענדיג פֿאַרוואָס, די בעלגישע „גערעכטיגקייט" איז ניט בעסער פֿון דער פֿראַנצויזישער. דעם אמת זאָגענדיג, זיינען אָט די אַרע „גערעכטיגקייטען" ניט בעסער איינע פֿון דער אַנדערער.

III.

אין שפּאַניען און האַלאַנד.

נאָכדעם ווי איך האָב געמאַכט אַ לאַנגען אַניטאַציאָנס-טור איבער פֿראַנקרײך, האָב איך בעשלאָסען צו בעזוכען אַ פּאָר לענדער אין אייראָפּאַ, וואו אונזער בעוועגונג האָט געבליהט.

אַלס ערשטעס האָב איך אויסגעקליבען שפּאַניען, מיר האָט זיך זעהר געוואַלט בעקענען פֿטרוענליך מיט די דאָרטיגע אומשטענדען, אָבער ס'האָט זיך גראַד געמאַכט, אַז איך האָב לאַנג ניט געקענט פֿערבלייבען דאָרט, ווי מען וועט ווייטער זעהן.

די ערשטע שפּאַנישע שטאָרט, וואָס מיר איז אויסגעקומען דורכצופֿאָה-רען, איז נאַטירליך געווען סאַן סעבאַסטיאַן. אַ פֿריינד האָט ניט אַנדערש געוואַלט נאָר אַז איך זאָל מיטגעהן מיט איהם אויף אַ געפֿעכטן טיט בוף-לאַקסען, וואָס איז דאָרט שטאַרק אין דער מאַדע.

בעשריבען גענוי דיוע שוידערליכע סצענען, די פֿעררוקטע ווילדקייט פֿון די צושווער, איז נישט קיין לייכטע זאך. מען קען זיך משער זיין, ווי דאָס האָט געווירקט אויף מיר. מען דארף אלעס זעהן אין לעבען, אום צו וויסען וואָס דער מענש איז... אָבער איך בין זיכער, אז איך וואָלט אַ צווייטען מאָל נישט געקענט ביוואוינען דיוע סצענען.

עס האָט קיין סך נישט געפֿעהלט וואָלט איך דאָרט אין סאָן סעבאָסטיאָן פֿילייכט בעצאָהלט מיט מיין לעבען דערפֿאַר וואָס איך האָב זיך נישט געקענט איינהאַלטען און איך האָב פֿראַטעסמירט געגען דיוער ווילדקייט.

עס איז געווען גראָד אין דעם העכסטען אין וויכטיגסטען מאָמענט, ווען דער בופֿלאַקס איז געלעגען אַ טויטער, אַ בענאָסענער מיט בלוט אין זאָמד און די מאַסע האָט מיט ווילדער בענייסטערונג אַפֿלאָדירט דעם העלדישען „טאַרעאַדאָר“, וועלכער איז עטליכע מאָל געווען אין דער גרעסטער געפֿאָהר צו פֿערלירען דאָס לעבען, — דאָן האָב איך אַ געשריי געטהאָן: „גידער מיט'ן טאַרעאַדאָר!“

אין אַ סעקונדע בין איך געווען אַרומגערינגעלט פֿון אַ ווילדען, ציושע-טען עולם, און ווען נישט די עטליכע פֿריינד, וועלכע האָבען זיך געפֿונען לעבען מיר, וואָלט איך זיכער צוריסען געוואָרען אויף שטיקער...

גלייך ווי איך בין אָנגעקומען אין מאַרדיר האָט זיך געכאָט די פֿאַסי-רונג, וועלכע האָט צושטערט מייע פֿלענער, וואָס איך האָב געהאַט אויף מיין ריזע קיין שפּאַניען.

צווישען די שפּאַנישע קאָמעראַדען, וועלכע האָבען מיך עמפֿאַנגען, איז געווען גרענעל אָ, אַ ווהן פֿון אַ הויכען בעאַמטען, אַן אויסגעצייכענ-טער יונג, פֿול מיט האַרץ און מיט אויפֿריכטיגקייט.

נאָך גאָר אַלס יונגער מאַן איז ער צוגעצויגען געוואָרען פֿון אונזערע טהעאַריען און ער האָט זיך איבערגעגעבען מיט דעם גאַנצען פֿייער פֿון זיין יונגער נשמה צו אונזער בעוועגונג.

מען מוז מודה זיין, אז עס איז נישט געווען קיין זיסע זאך פֿאַר דער שפּאַנישער רעגירונג צו זעהן, ווי דער ווהן פֿון אַ הויכען בעאַמטען ער-קלעהרט זיך אָפֿען אַלס אַנאַרכיסט.

תחילת האָט מען געמיינט, אז דאָס איז נישט מעהר ווי לייכטזיניגקייט, אָם, אַ אינגעל! האָט מען געזאָגט. ער וועט עלטער ווערן, וועט ער קומען צום שכל און אוועקוואַרפֿען די נאַרישקייטען...

אָבער מען האָט אַ ביטערן טעות געהאַט. וואָס עלטער גוערילאָ איז געוואָרען, אַלץ מעהר האָט ער זיך איבער-צויגט און דער וואַהרהייט פֿון די אַנאַרכיסטישע אידעען.

און ווי איך האָב שוין געזאָגט, איז ער געווען איינער פֿון די נאָהנטסטע גענאָסען, וועלכע האָבען מיך בעגעגענט אין מאַרדיר, איין אָווענד — דאָס איז געווען באַלד ווי איך בין אָנגעקומען — זיי-

נען מיר געווען פֿערוואַמעלט אין אַ קלוינעם זאַל פֿון אַ רעסטאָראַנט. מיט אַמאָל האָט זיך דערהערט אַ מורא'דיגער קראַך. די שויבען האָבען געפלאַצט און זיינען ציפֿלויגען אין אַלע זייטען און אונזער טיש האָט זיך איבערגע-קעהרט.

גוערילאָ איז גלייך אַרויסגעלאָפֿען זעהן וואָס דאָרט איז פֿאַרגעקומען, נאָר צוויי פּאָליצייסטען האָבען איהם געכאַפּט און איהם אָכגעזיהרט אין פּאָ-ליציי-סטאַציען.

מיר האָבען די פֿריינד צ געהאַלפֿען אַנטלויפֿען און איך האָב אויף אַזאַן אופֿן אויסגעמיטען צו פֿערוועכען דעם טעם פֿון אַ שפּאַנישען געזענגניס-קע-מערל. נאָר דאָך האָט מען מיך אַרומגעיאָגט ווי אַ ווילדע חיה; מען האָט מיך פֿערפּאָלנט אויף שריט און שריט און מען האָט פֿערשפּרייט אַ קלאַנג, אַז איך בין געקומען קיין מאַדריד, ספּעציעל אום צו בעגעהן אַן אַטענטאַט. מען איז נאָך געגאַנגען ווייטער מען האָט געיאָגט, אַז די באַמבע, וועלכע האָט געפלאַצט אויף דרויסען, איז געוואָרפֿען געוואָרען איבערווייגט אין רעס-טאָראַנט פֿון איינעם פֿון די פֿערוואַמעלטע.

דער אַרעסטער גוערילאָ איז געברייבען אין טורמע, ניט קוקענדיג אויף די אַנשטריינגונגען פֿון זיין פּאָטער, וועלכער האָט זיך אָנגענומען פֿאַר איהם און זיך געסטאַרעט איהם אַרויסצוראַטעווען פֿון דער צרה. ס'איז קיין צווייפֿעל ניט געווען, אַז דאָס האָט די מאַדרידער פּאָליציי אַליין געוואָרפֿען די באַמבע, כדי צו קאָספּראָמיטירען די אַנאַרכיסטען און זיי צו אַרעסטירען.

פֿערשטעהענדיג, ווי געפֿעהרליך ס'איז פֿאַר מיר צו בלייבען אין שפּאַ-ניען, האָב איך בעשלאָסען אויפֿצוגעבען דערווייל מיינע פּלענער און איך בין אַריינגעפֿאָהרען צוריק קיין פֿראַנקרייך, וואו איך האָב פֿון דאָס ניי אָנגעפֿאַנג-גען אָבצוהאַלטען פֿערוואַלונגען, און מיין הויפּט-טהעטיגקייט האָט זיך דאַן קאָנצענטרירט אויף אַן אַגישאַציאָנס-טור, וואָס איך האָב געמאַכט צוואַמען מיט סעבאַסטיאַן פֿאַר צו גינסטען פֿון אונזער צייטונג, דעם „ליבערטער“.

אַ שטיקעל צייט נאָכדעם האָב איך צוואַמען מיט אינזער קאַמעראַד קריסט קאָרנעליסען אונטערנומען אַ ריזע איבער האַלאַנד. לאַנג, לאַנג איז ביי מיר אין זכרון געבליבען דער איינדרוק, וואָס דאָס דאָזיגע לאַנד האָט געמאַכט אויף מיר, אונזער אַגישאַציאָנס-טור האָט זיך דאָס רוב קאָנצענטרירט אויף די האַלענדישע דערפֿער, וואו די בויערן שטעהען אויף אַ העכערער מדרגה פֿון ענטוויקלונג ווי ביי אונז אין פֿראַנקרייך. זיי האָבען ביבליאָטע-קען, פּול מיט וויסענשאַפֿטליכע ביכער, אַ סאָרט פּאָלקס-הייווער, וואו זיי האַלטען אָב זייערע פֿערוואַלונגען און וואו אַ טהייל פֿון זיי ענטוויקלען זיך אויף אַ גרויסאַרטיגען אופֿן און זיינען געלערנטע מענער, כאַטש זיי בעזוכען ניט קיין הויך-שוהלען.

מיר פֿלעגען דאָרט יעדען טאָג אָב-האַלטען אַ פֿערוואַלונג און אַפּטמאָל צוויי איבער אַזעלכע טעהמאַס, וועלכע האָבען אינטערעסירט די קאַמעראַדען,

ווי למשל: די פרויען פראגע, דער פארלאמענטארום, די אלטע וועלט און די נייע, די פרייהייט, אזוי האָבען מיר דורכגערויזט כמעט גאַנץ האַלאַנד און בעזוכט די פֿערשיעדענע גרעסערע און קלענערע שטעט און די דערפֿער. אַז אונזער אַגיסאַציאָנס-טור האָט זיך געענדיגט, זיינען מיר צוריקגעקומען קיין אמסטערדאַם, וואו מיר האָבען געפֿונען אַלע דאָרטיגע פֿריינד מיט דאָמעלאַ נייווענהויז און זיין פֿאַמיליע. די האַלענדער קאַמעראַדען פֿון אַלע שטעט ווייסען, אַז איך ווער זיי קיינמאַל נישט פֿערגעסען.

דויע רייע בילדעט אַ טהייל פֿון די בעסטע טעג פֿון מיין לעבען. אַפֿט-מאַל זעה איך זיי ביי מיר אין געדאַנק ווידער, די פֿריינדע און די פֿריינדיגען אין זייער קרייז, אַרובגערינגעלט מיט בלומען, אונטער די צווייגען פֿון גרויסע בוימער, אין דעם אונגענדליכען האַריוואַנט, וואו מען קען קוקען אין קוקען אַלץ ווייטער און ווייטער, עפעס וואָס זעהט אויס ווי די אונגענדליכקייט פֿון ים. דאָרט אין האַלאַנד מאַכט מען נישט קיין אַגיסאַציאָנס-טור צום פֿראַפֿיט פֿון וואָס פֿאַר עס איז אונטערנעהמונג; די פֿערוואַלונגען אַליין זיינען די אונטערנעהמונג. מען דאַרף נישט דינגען קיין זאַלען, ווייל יעדער דאַרף האָט אַן אייגענעם זאַל, און מען פֿערשפּאַרט אויסצוגעבען געלד פֿאַר די רעדנער אויף צו לעבען, ווייל זיי האַלטען זיך געוועהנליך אויף ביי די בויערן, וועל-כע זיינען זעהר גאַסט-פֿריינדליך.

ווען מיר זיינען אָנגעקומען קיין האַלאַנד, האָט אויסגעבראַכען אַ סטרייק, וועלכער האָט געהאַט צוויי פֿעריאָדען: איינע, ווען די מענער האָבען בע-שלאָסען אַריינצוגעהן צוריק צו דער אַרבייט, די צווייטע, ווען די פֿרויען האָ-בען אָרגאַניזירט אַ קאַמפּף און נישט דערלאָזען זייערע מענער אַריינצוגעהן צוריק אין די פֿאַבריקען, איידער זייערע פֿאָדערונגען זיינען ערפֿילט. דער סטרייק האָט זיך געענדיגט מיט אַ קליינעם זיעג פֿאַר די אַרבייטער. זייער לויף איז אַביסעל געהעכערט געוואָרען.

דויע הויכע פֿרויען מיט די רוהיגע געזיכטס-ציגע, מיט זייערע בעגיל-דעמע היטעלאַך, זיינען ווירקליך שעהן ווי די בילדער פֿון דעם האַלענדישען מאַהלער רובענס, וועלכע מיר האָבען אזוי שטאַרק בעוואונדערט אין דעם אַמסטערדאַמער מוזעאום.

ווער איך זיי נאָך אַמאָל ווידערזעהן?...

IV.

אַ בלעטעל פֿון אַ פֿערלאָרענעם בוך.

אין יענער צייט האָב איך געשריבען אַ בוך מיט דעם נאָמען „האַרמאַ-ניע“, דאָס איז גיכער געווען אַ זאַמלונג פֿון נאָטיצען איידער אַ בוך, אין ריכטיגען זינג פֿון וואָרט. עס האָט ענטהאַלטען פֿיעלע סקיצען און פֿערווען פֿון מיין אייגענער פֿעדער און דאָ און דאָרט אַ שטיקעל זיסע מוזיק.

איבערנעבענדיג דעם איינדרוק אונטער דיזע פֿארמען, האָב איך געוואָלט ווייזען, אז אום דער מענש זאָל זיין פֿאלקאָמען ווי אן אַרגאָניזאציע, מוז דער געדאַנק פֿון יעדען איינעם זיין פֿערבונדען דורך די אויגען, דורך דאָס וואָרט, דורך אַן אויער, וועלכער זאָל זיין אַפֿען פֿאַר דער האַרמאָניע פֿון די קלאַנגען.

איצט איז דאָס בוך פֿערלאָרען געוואָרען און ווי עס ווייזט אויס וועל איך עס שוין קיינמאָל נאָך אַמאָל ניט אָנשרייבען, על כל פנים ניט אין דעה דאָזיגער פֿאַרם, מחמת אַ פֿערלאָרענע זאַך איז פינגט ווי אַ זאַך, וואָס איז געענדיגט. נאָר איין בלעטעל דערפֿון האָב איך געפֿונען ביי מיר אויף'ן שיש, ווען איך בין אַמאָל געקומען צוריק פֿון אַן אַניטאַציאָנס טור, ס'איז געווען געדרוקט אין דער צייטונג „ליענאַליטע". אָט וואָס דאָרט איז געשטאַנען: „מיר האָט זיך אָבגעדריבט, אז איך בין געשטאַרבען, און מיין זעלע, איבערראַשט פֿון איהר פֿרייהייט, האָט ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן מיט איהרע פֿליגלען.

„עפעס אַ שווערע זאַך האָט מיך געשטיקט: דאָס איז געווען אונזער לופֿט, אַ שאַטען האָט מיר פֿערשמעלט די שוין: דאָס איז געווען אונזער ליכט.

„כ'האָב אַראָבעקוקט אויף די, וואָס בעוועגען זיך אויף דער ערד, און זיי האָבען ביי מיר אין די אויגען אויסגעזעהן ווי געשפּענסטער, ווי שאַטענס; דורך די פֿלייש פֿון זייערע קערפּערס האָב איך געקענט אַרויסזעהן די מאַרד-ביינער זייערע, די מיועראַבלע מענשליכע סקעלעטען, וועלכע האָבען אַרויס-גערופֿען אין מיר אַ שוידער.

„איך האָב געוויינט איבער די, וועלכע האָבען געוויינט איבער מיר. „אַ טהייל פֿון דיזע וועזענס האָבען פֿערשפּרייט אַרום זיך ליכט, עפעס אַזוי ווי דער גייסט וואָרט בעלויכטען דעם קערפּער; אַנדערע אָבער האָבען אויסגעזעהן אַסך פינסטערער און אונדורכזיכטיגער איידער די פינסטערע, דיקסטע ערד.

„דאָס איז געווען אַן אונבעקאַנטער אָרט, פֿון וואָגען איך האָב געזעהן אַנדערע שטערן און אַנדערע הימלען.

„ס'איז ניט געווען אין דיזע געגענדען ניט קיין לופֿט, ניט קיין ווינר, נאָר ריינער עטהער; ס'איז געווען דאָס אָרט אָהן גרענעצען, די צייט אָהן אַ סוף, די אויבגיטיט.

„מיליאָנען שטערן מיט זייערע סאַטעליטען זיינען מיט זייערע הימלע אינאיינעם פֿערשוואַנדען אין דעם אונגענדליכען קרייז און האָבען זיך פֿער-לאָרען אַנטקעגען די זונען, וואָס יעדע איינע פֿון זיי וואָלט אָנגעפֿילט אונזער גאַנצען הימלעל.

„מיליאָנען און מיליאָסען פֿון די דאָזיגע זונען מיט זייערע פֿלאַנעטען האָבען אויסגעזעהן פֿון וויטען אַזוי ווי פֿליגעל אָדער ווי ווייסע זענלען פֿון אַ שוף, וואָס ווייזען זיך דאָרט ביים האַריוואָנט.

„פון דיווען פלאץ האָט מען געזעהן די פֿערגאַנגענהייט פֿיל מיט שאַטען
אין די צוקונפֿט פֿול מיט ליעבע, און די זאַכען און די לעבעדיגע כּרואים
האַבען, ניט פֿיהלענדיג זאָגאַר, זיך געהאַלטען אין איין פֿערוואַנדלען.
אַלעס איז אַרויסגעקומען פֿון דעם טויט מיט גרויסע, ווייט אָפֿענע
פֿליגלען...“

„דער אינוועקט אין דעם טראַפֿען וואַסער, דער מענש אויף דער ערד,
האַבען אָנגענומען נייע פֿאַרמען.“

„און די נאַכט און דער טויט גופּא זיינען געווען אַ האַרמאָניע,
נועמעס נאָטען ווינען אונז אונבעקאַנט.“

„די צייט איז פֿערגאַנגען, די יאָהרהונדערטע זיינען געשטיגען און גע-
שטיגען אַזוי ווי טייכען, ווען זיי געהען אַריבער...“

„נייע וועלטען האָבען זיך געבילדעט, אַלטע ערד-קוגלען זיינען פֿערפֿאַ-
לען געוואָרען אין דעם וועלט-רוים.“

„אזוי פֿערוואַנדעלט זיך אַלעס און ווערט פֿין דאָס ניי געבוירען אָהן
אויפֿהער אין אַן אייביגער אויפֿלעבונג, וועלכע ווערט בעגלייט פֿון אַן איי-
ביגען טויט, אָקראַט ווי צוויי וואַסער-שטראָמען אָהן אַן אַנפֿאַנג און אָהן אַן
ענד, וועלכע פֿליסען איינער אַהער און דער אַנדערער אַהין אין דעם אונ-
בעגרענצטען, אונגענדליכען וועלט-רוים.“

V.

צוריק אין ענגלאַנד.

ווי מען האָט געקענט זעהן האָב איך ניט פֿערבראַכט קיין רוהיגע צייט
אין פֿראַנקרייך. פֿון דעם טאָג אָן וואָס איך האָב אַרויפֿגעשטעלט מיין פֿוס
אויף דער ערד פֿון מיין היימאַט, בין איך געווען אַ ציעל פֿאַר אַלערליי
אינטרויגעס און פֿערפֿאַלגונגען פֿון דער פֿראַנצויזישער פֿאַליציי.

מיין וואוינונג אין פֿאַרזי איז געווען בעוואַכט טאָג און נאַכט. אַז איך
פֿלעג אַרונטערדענהן די טרעפֿ, האָב איך אימער געפֿונען אַ שפּאַן ביי דער
טהיר. מען פֿלעגט שמעהן ביי מיין טהיר און זיך אונטערהערען וואָס אינע-
ווייניג טהוט זיך, און די „קאַנסייערוש“, די פֿרוי וואָס גיט אַכטונג אויף'ן
הויז, האָט צוליעב מיר קיין מינוט רוה גיט געהאַט: די געהיים-פֿאַליציסטען
האַבען זיך געהאַלטען אין איין נאָכפֿרעגען אויף מיר.

ס'האָט זיך מיר שטאַרק צוגעגעסען אַזוי אַרומגעיאַנגט צו ווערן פֿון דער
פֿאַליציי און איך האָב בעשלאָסען צוריקצופֿאַהרען קיין ענגלאַנד און איבער-
וואַרטען דאָרט אַ שטיקעל צייט ביז וואָגען עס וועט ווערן אַביסעל רוהיגער
אין פֿראַנקרייך.

אָבער ווי האָב איך זיך דאָס אָכגענאַרט, מיינענדיג צו געפֿינען רוה אין ענגלאַנד! איך האָב זיך גאָר פֿערגעסען, אז די פֿראַנצויזישע שפּיאַנען שפּאַרען אָן אוש אַהין, אין אז ווי קענען מיר דאָרט אויך פֿערביטערן דאָס לעבען.

אין אַווענד, — דאָס איז געווען אַ קורצע צייט נאָכדעם ווי איך בין אָנגעקומען צוריק קיין לאַנדאָן, — ווען איך בין געוועסען ביי מיר אין עס-שטוב, האָט זיך אַ מאָן געמעלדעט צו מיר אין געבעטען, איך זאָל איהם שיינקען עטליכע מינוט צייט; ער האָט מיר עטוואָס צו זאגען. די ווייט-קארטע, וועלכע ער האָט מיר אַרױנגעשיקט, האָט געטראָגען אויף זיך פֿאַלגענדען נאָמען אין אַדרעס: שאַרל רואווען, שטיינשניצער, 50 רי דע מענילמאָנטאַן, פאַרוו.

איך האָב געהייסען, מען זאָל איהם אַרױנלאָזען.
דאָס איז געווען אַ הויכער בחור מיט רױטליכע האָר, זעהר קורצוויכטיג. ער האָט געטראָגען ברילען.

— וואָס ווינשט איהר? — האָב איך איהם געפֿרעגט.

— ריידען מיט אייך אַליין.

איך האָב געבעטען שאַרלאָטין און איהר פֿאָטער, זיי זאָלען אַרױסגעהן אַ וויילע, אין אז מיר ווינען געבליבען אַליין האָב איך זיך אָבגערופֿען צו מיין מערקווירדיגען נאָסט:

— איצט קענט איהר ריידען.

ער האָט זיך אומגעקוקט אין אַלע זייטען, דערנאָך האָט ער געזאָגט:

— כ'האָב אייך אַרױנגעשיקט אַ פֿאַלשע קארטע... איך הייס ניט רואווען.

— ווי דען איז אייער ריכטיגער נאָמען? — האָב איך געפֿרעגט מיט ערשטווינג.

— איך בין פֿאַרלעווסקי.

— איהר?

— יאָ, איך... איהר האָט דאָך אַרדאי ערהאַלטען דעם ברױעף, וואָס איך

האָב אייך געשריבען אַן ערף אַ מאָנאַט צוריק?

— יאָ, כ'האָב איהם ווירקליך ערהאַלטען, אָבער וואָס פֿאַר אַ מערק-

ווירדיגער צופֿאַל בריינגט אייך איצט אַהער?

— איך וועל עס אייך גלייך זאָגען. זייט דער געשיכטע, וועלכע האָט

אָנגעמאַכט אזוי פֿיעל טומעל, האָב איך זיך צוריקגעצויגען פֿון דער עפֿענט-

ליכקייט. איך בין ניט געווען פֿעראַנטוואָרטליך פֿאַר מיין ברודער'ס טהאַט,

אָבער איהר ווייסט דאָך, אז אין רוסלאַנד איז ניט קיין שווערע זאַך אַרױס-

צואוואַרפֿען אויף גאַנץ אונשולדיגע מענשען די פֿעראַנטוואָרטליכקייט פֿאַר

דעם, וואָס זיי רופֿען אָן פֿעברעכען, און וואָס איך רוף איינפֿאַך „הינריכטונג“.

- און איהר וויסט, וואו אייער ברודער געפֿינט זיך יעצט?
— ניין.
— איהר האָט גאָר קיינמאָל ניש געהאָט פֿון איהם קיין שום נאכריכט?
— קיינמאָל ניש.
— ער האָט זיך פֿילייכט גענומען דאָס לעבען.
— ער? קיינמאָל ניש...
— וואָס זשע דען?
— דאָס איז אַ געהיימניס, וואָס מיר וועלען פֿילייכט ווען עס איז אויס-געפֿינען. דערווייל בין איך געקומען ביי אייך בעטען אַ טובה.
— רערט.
— איהר מוזט מיר לאָזען וואוינען דאָ ביי אייך אַ שביקעל צייט.
— מיט פֿערנגיגען.
— ס'וועט זיי גאָר קיינמאָל ניש איינפֿאלען, אז איך האָב געקענט האָ-בען די דרייסקייט צו קומען זיך בעהאַלטען ביי אייך אין הויז...
— פֿערשטעט זיך... וואָס זשע, איהר ווערט שטאַרק פֿערפֿאַלנט?
— יאָ, זייט איך בין אין לאַנדאָן ווינען מיר די שפּיאַנען נאָכגעגאַנגען, גאָר איך מיין, אז זיי האָבען מיך איצט פֿערלאָרען פֿון אויג.
— געבליבען וואוינען ביי מיר.
— אַכט טאָג צייט איז ער געווען ביי מיר אין הויז, דערנאָך, אין אַ שעה-נעם פֿריהמאָרגען, איז ער פֿערשוואונדען... מיטנעהמענדיג מיט זיך אַ גאַנצען פעקעל פֿון מיינע פּאַפּירען.
— איך בין אַלואַ נאָכאַמאָל בעשווינדעלט געוואָרען פֿון אַ שפּיאַן, און אַלץ צוליב דעם וואָס איך האָב געהאַט צופֿיעל צוטרוי צו די מענשען...

און זייט דאָן האָט זיך פֿאַר מיר אָנגעהויבען אַ סדרה פֿון אינאַנגענעה-מע פּאַסירונגען, פֿון מוראָדיגע בעלעסטיגונגען. מיין הויז איז ווידער בע-לאַגערט געוואָרען, אַקוראַט ווי עס וואָלט געווען אין קאַראַנטין, און יעדעס מאָל, וואָס איך בין אַרויס אין גאַס, האָב איך געהאַט הינטער מיר אַ האַל-בען טויף חברה לייט, וועלכע ווינען מיר נאָכגעגאַנגען און האָבען זיך אָבגע-שמעלט דאָרט, וואו איך בין געבליבען שטעהן.
ס'איז מיר שווער געווען דאָס אַריבערצוטראָגען, כ'האָב שטאַרק געלי-מען דערפֿון. דאָך האָב איך וועגען דעם קיין סך ניש גערעדט, ווייל איך האָב געוואָלט פֿעהריטען, אז מיינע נאָהנטע קאַמעראַדען זאָלען ניש בעגעהן וואָס פֿאַר עס איז געוואָלט-טהאַט געגען מיינע פֿערפֿאַלגער.
אַבער וויפֿיעל איך האָב זיך ניש געהיט, האָבען זיי עס דאָך בעמערקט, און וויסענדיג אז איך וואָלט ניש דערלאָזט דערצו, האָבען זיי מיר קיין זאַך

ניט דערזעהלט, און איינמאל האָבען זיי זיך אָבגערעכענט גאָר אויף אַן ערנסטען אופן מיט די געהיים-פּאָליצייסטען.

אין אָווענד, אַרײַם צעהן אַזיגער, ווען איך בין געקומען אַהיים, האָב איך לעבען מיין הויז דערהערט מוראדיגע געשרייען. איך האָב גלייך פֿער-שטאַנען וואָס דאָ איז געשעהן: דאָס האָבען מיינע פֿריינד בעצאָהלט די שפּיאָנען וואָס זיי האָט געקומט, און מיט אַ גוטען פּראָצענט... צוויי פֿון זיי זיינען אזוי צישלאָגען געווען, אַז מען האָט זיי געמוזט אָבפֿיהרען אין שפּיטאַל.

פֿערשטעהט זיך, אַז איך האָב ניט געקענט בלייבען רוהיג נאָך אַזאַ מין געשיכטע, וועלכע האָט, ספּעציעל אין ענגלאַנד, געקענט האָבען גאָר ניט קיין גוטע רעזולטאַטען.

און איך האָב ווירקליך געהאַט פֿאַר וואָס מורא צו האָבען. אויף מאָרגען איז דער שעה פֿון „סקאַטלאַנד יאַרד“ מר, מעלוויל, בע-גלייטעט פֿון דריי סאַרדזשענטס, געקומען צו מיר. ער האָט אויסגעזעהן זעהר אויפֿגערגט, און דיזע אויפֿרעגונג איז געווען אַ שלעכטער סימן, ווייל מעל-וויל איז געוועהנליך געווען זעהר אַ רוהיגער און געלאַסענער מאַן. ווי ער איז נור אַריין צו מיר אין הויז, האָט ער זיך גרייך געווענדעט צו מיר און געזאָגט:

— שעהנע זאַכען טהוט איהר דאָ אָב ביי אונז...

— איך?

— יאָ, איהר, מאַכט זיך נור ניט תּס'עוואַטע, איהר ווייסט גאַנץ גוט וועגען וואָס עס האַנדעלט זיך דאָ.

— אָבער איך זאָג אייך זיכער, אַז...

— נאָ, גענוג, נעכטען אָווענד זיינען עטליכע מענער בעפֿאַלען געוואָ-רען אין מיטען גאַס: צוויי פֿון זיי זיינען אין סיינט טהאַמאַס האַספּיטאַל. זיי האָבען ערקלעהרט, אַז זיי זיינען דאָס אַטאַקירט געוואָרען פֿון אַנאַרכיסטען, וועלכע האָבען זיי מוראדיג געשלאָגען.

— וואָס זשע, בין איך פֿעראַנטוואָרטליך פֿאַר אלע טהאַטען, וואָס מיינע פֿריינד קענען בעגעהן?

— ניין, נאָר אין דעם פֿאַל זייט איהר שולדיג, ווייל איהר האָט גאַנץ גוט געוואוסט, אַז אייערע ברודער, ווי איהר רופֿט זיי, גרייטען זיך צו אַטאַ-קירען די פֿראַנצויזישע געהיים-פּאָליצייסטען.

איך האָב זיך געמאַכט ניט וויסענדיג, פֿערלייגט די הענד איינע איבער די אַנדערע און אַנגעקוקט דעם שעה פֿון סקאַטלאַנד יאַרד מיט אַ פֿערוואונ-דערטען בליק.

— פרובירט גאַרניט מיך וועלען אָבנאַרען, — האָט זיך מעלוויל אָב-גערופֿען, פֿערוויכענדיג אַ ציגאַר, — דאָס וועט אייך גאַרנישט העלפֿען.

— איך וויל אייך ניט אָבנאַרען, — האָב איך געזאָגט — גאָר איך

קען דאך אייך פֿינדעסטוועגען ניט צוגעבען א זאך, וואָס איז ניט וואָהר!
צו מיינע פֿריינד האָבען געלערנט דרך ארץ מיט די פֿראַנצויזישע שפּיאַנען,
איז א זאך וואָס איך קען ניט בעשטעטיגען און ניט אָבלייקענען, ווייל איך
בין ניט בעסער בעקאנט מיט דיזער אָנגעלעגענהייט, איידער איהר אַליין.

— נא, נא, דאָס אַלעס איז ניט מעהר ווי שפּאָס...

— גיין; איך פֿערויכער אייך אז ניט.

מעלוויל האָט זיך מיטגעווען א וויילע, דערנאָך האָט ער זיך אָבע-
רופֿען:

— גוט, איהר וועט אַזוי גוט זיין געהן מיט מיר.

— וואוהין?

— אין סקאַטלאַנד יאָרד, שוין אַ לאַנגע צייט, אז איהר פֿערשאַפֿט אונז
צרות...

— גוט, איך געה מיט אייך, — האָב איך געענטפֿערט און זיך צוגע-
גרייט צו געהן.

אָבער אין דער רגע וואָס מיר האָבען שוין געדאַרפֿט אַרויסגעהן פֿון
שטוב, זיינען אָנגעקומען צוויי גענאָסען: קלאַוועל אין שאַרטיע.

— וואָס! איהר האָט זי אַרעסטירט? — האָבען זיי געפֿרעגט מעלוויל'ן,
אָנצייגענדיג אויף מיר.

— יא, — האָט דער משיעף אינספּעקטאָר געענטפֿערט מיט אַ טרוקע-
נעם טאָן.

— אין נאָמען פֿון וועלכען געזעץ, אונטער וואָס פֿאַר אַ בעשולדיגונג
אַרעסטירט איהר לואיזע'ן?

— איך האָב אייך קיין זאך ניט צו ענטפֿערן, לואיזע מיטעל איז אַרעכ-
טירט, דאָס איז אַרעס וואָס איך קען אייך זאָגען.

— און מיר אויך, הייסט עס?

— איהר! — האָט מעלוויל געזאָגט מיט ערשטווינג.

— יא, מיר, אויב איהר בעשולדיגט זי, אז זי האָט אָנטהייל גענומען אין
דעם אָנפֿאַל אויף די פּאָליצייסטען, נון, מיר אָנערקענען אונזער טהייל פֿון

פֿעראַנטוואָרטיכקייט, ווייל מיר זיינען דאָס געווען די אָנגרייפֿער.

— איהר זייט זיך אַלואַ אַליין מודה? — האָט דער משיעף-אינספּעק-
טאָר געזאָגט.

— מיר זיינען זיך מודה. נאָך מעהר, מיר אָנערקענען, אז דאָס האָבען
מיר, מיר אַליין, דורכגעבראַכען די שפּיאַנען די ביינער. לואיזע הויבט ניט

אָן וויסען פֿון דער גאַנצער געשיכטע. דיזע געמיינע בראַים זיינען איהר
נאָכגעגאַנגען, האָבען איהר בעלעסטיגט מיט זייער אוינגעבעטענער אָנוועזענ-
הייט, מיר האָבען אַלואַ בעשלאָסען, זיך ניט בעראַטהענדיג מיט איהר, זי

צו בעפֿרייען פֿון איהרע פֿערפֿאַלגער. דאָס איז אַלעס... ס'קען זיין, מיר
האָבען געשלאָגען אַביסעל צו שטאַרק, אָבער עס שאַדט ניט, מיר בעדויערן

עס ניט!

מעלוויל איז געבליבען שזעהן א צומישטער, ניט וויסענדיג וואָס צו טהאָן.

ענדליך האָט ער זיך אָבגערוּפֿען :

— אויב אזוי, מיינע הערן, ווי באלד איהר זייט זיך אליין מודה, וועט איהר זיך דאָך ניט ענטזאָגען מיטצוגעהן מיט מיר ?

— געוויס ניט; מיר זיינען גרייט צו געהן מיט אייך, — האָבען די צוויי קאָמעראַדען געענטפֿערט.

איך האָב געוואָלט פּראָטעסטירען, געבען צו פֿערשטעהן די צוויי אויס-געצייכענטע פֿריינד מיינע, אַז זיי האָבען אַ טעות. נאָר זיי האָבען מיך ניט געוואָלט אויסהערן.

מען האָט זיי אַלואָ צוגענימען אין איך בין געבליבען זעהר בעאונרוהיגט, די געשיכטע איז געווען אַן ערנסטע, אַ זעהר ערנסטע, אַן אָנגריף מיט געוועהר, קלעפּ, פֿערוואַנדערטע... אין ענגלאַנד שפּאַסט מען ניט מיט אַזעלכע זאַכען. ס'איז קיין צווייפֿעל ניט געווען ביי מיר, אַז מיינע צוויי פֿריינד וועלען פֿעראַורטהיילט ווערן צו געפֿענגניס און פֿילייכט אויך צו „האַרד-לייבאַר“.

איך האָב ניט געוואוסט וואָס מען הייבט אָן טהאָן. צום גליק האָט זיך געמאַכט אַ צופֿאַל, וועלכער האָט אַלעס געבראַכט אין אָרדנונג.

צווישען די פֿערוואַנדערטע שפּיאַנען זיינען געווען צוויי, וועלכע די ענגלישע פּאָליציי האָט אַרומגעזוכט צוליב אַ פֿערברעכען, וועלכען זיי האָ-בען בעגאַנגען. זיי האָבען בע'גנב'עט אַ האַטעל אין פּיקאַדילי, וואו זיי האָבען געוואוינט, איצט האָט זיי דער בעל הבית פֿין האַטעל דערקענט.

אַלעס האָט זיך אַלואָגעענדערט... פֿון אָנקלעגער זיינען די פֿראַנצויזישע פּאָליציסטען געוואָרען אָנגעקלאַגטע, און אזוי ווי דער ריכטער האָט אין דער גאַנצער געשיכטע פֿון שאַרטיע און קלאַוועל'ס אָנגריף ניט געפֿונען גענוג גרונד זיי צו האַלטען אין, געפֿענגניס, האָט מען זיי פּראָוויאָריש בעפֿרייט.

די צוויי שפּיאַנען, וועלכע מען האָט דערקענט פֿאַר גנבים, האָבען בע-לאַנגט צו אַ גאַנצע באַנדע פֿון פֿראַנצויזישע געהיים-פּאָריציסטען, וועלכע האָבען זיך אַ צייט לאַנג אָבגעגעבען מיט גנבות, ס'איז קיין גרויסער וואונ-דער ניט, זייער געהאַלט אַלס שפּיאַנען איז זיי ווייניג געווען, האָבען זיי זיך צוגעקראָגען אַ צווייטע בעשעפֿטיגונג : בייטאַג האָבען זיי אָנגעפֿיהרט זייערע העצערדייען און זייערע אינטריגעס געגען די אַנאַרכיסטען, און ביינאַכט זיינען זיי געקראָבען אין די הייזער ווי די פּשוט'ע גנבים... אַז דאָס איז זיי אָנגע-

קומען לייכטער ווי די געוועהנליכע גנבים, פֿערשטעהט זיך פֿון זיך אליין, זייער רעפּוטאַציע אָדער, בעסער געזאָגט, זייער בייטאַג'יגע בעשעפֿטיגונג האָט זיי בעשטיגט. און ווירקליך, וועמען האָט דאָס געקענט איינפֿאַלען, אַז

דייע פֿיינע דושענטעל לייט, וועלכע בעזוכען די גרויסאַרטיגע קאַפֿע הייזער און דרעהען זיך אַרום אין די רייכע קוואַרטאַלען — אַז זיי וואָלען זיין גנבים ?

דאך האָט מען אַרום און אַרום אַרעסטירט גאַנצע זעכצעהן שטוב פֿון דיווע פֿיינע לייט און 14 פֿון זיי ווינען פֿעראורטהיילט געוואָרען.

אונטער דיווע אומשטענדען דאַך מען זיך ניש תירושן וואָס אינווערע קאָמעראַדען קלאוועל און שאַרטיע האָבען זיך אויסגעדרעהט פֿון דער ציה. די ענגלישע ריכטער האָבען, ווייזט אויס, בעטראַכט די גאַנצע געשיכטע פֿאַר אַ פֿרוואַטע רעכנונג, וואָס די צוויי אַנאַרכיסטען האָבען געהאַט מיט די געהיים-פֿאָליציסטען און פֿון דער אָנקלאַגע איז גאַרנישט געוואָרען.

איבעריג צו זאָגען, אַז דויער סקאַנדאַל האָט אויף אַ היבשען אופן דיסקרעדיטירט די פֿראַנצויזישע געהיים-פֿאָליציי, און מיר האָבען אויסגעניצט די געלעגענהייט און זיך ווידער גענומען מיט ענערגיע צו אונזער פֿראַפּאַ-גאַנראַ.

די פֿערוואַלוונגען האָבען זיך פֿון דאָס ניי אָנגעפֿאַנגען. פֿערשידענע רעדנער פֿון אַלערליי נאַציאָנען ווינען געקומען פֿריידגען אונזערע אידעען, און די אַנאַרכיסטישע בעוועגונג, וועלכע האָט זיך אויף אַ שטיקעל צייט געהאַט אָבגעשטעלט, איז ווידער אָנגעגאַנגען אויף אַ גרויסאַרטיגען אופן. נאָר מיט אַמאָל האָט זיך ווידער געמאַכט אַ ציה, וועלכע האָט אונז געשטערט אין דער אַרבייט.

אַ כלומר'שטער רוס, וועלכער האָט זיך גערופֿען מיט'ן נאָמען דראַגאַ-מיראַוסקי, וועמען מיר האָבען אַלע כמעט גאַרניש געקענט, איז אינמאָל אין אַ פֿאַרימיטאָג אַרעסטירט געוואָרען לעבען „וועסטמינסטער עבי" מיט אַ באַם-בע, וועלכע ער האָט געטראָגען איינגעוויקעלט אין אַ צייטונג.

איך האָב פֿון תּמיר אָן געהאַט ווייניג צוטרוי צו די, וועלכע טראָגען זיך אַרום אזוי אָפֿען מיט באַמבעס, איבעריגענס איז פֿאַרהאַן פֿעלע, וואו די באַמבע איז אין אַלגעמיין אונניצליר. ענגלאַנד איז, נאָך מיין מיינונג, ניש געווען דער פֿלאַץ פֿאַר אַזעלכע זאַכען.

אין אַז דראַגאַמיראַוסקי האָט די באַמבע ווינע פֿאַבריצירט ניש אויף אַרויסצופֿיהרען פֿון ענגלאַנד האָט מען געקענט פֿערשטעהן פֿון דעם ווי ער איז מיט איהר אַרומגעגאַנגען... ער האָט אוראי ניש געהאַט ברעה זי אויף אַזאַ מין אופן, איינגעוויקעלט אין אַ צייטונג, אַוועקצופֿיהרען קיין רוס-לאַנד...

יעדענפֿאַלס, דער רעזולטאַט פֿון דויער געשיכטע איז געווען אַ געוואַר-דיגע אויפֿרעגונג צווישען די געהיים-פֿאָליציסטען פֿון סקאַטלאַנד יארד, ס'האַט זיך אָנגעהויבען אַ סדרה פֿון הויז-ווכונגען און זאָגאַר אַרעסטען.

ווי דער שטייגער איז, האָט מען אַריינגעוואָרפֿען אין טורמע גאַנץ אונשולדיגע מענשען.

איך האָב בעשלאָסען צו מאַכען אַ סוף צו דויער אויפֿרעגונג, וועלכע האָט געקענט ווערן יעהר טרויעריג פֿאַר אונז אַלעמען און וועלכע איז אייג-פֿאַך געווען בעגרינדעט אויף אַ מיספֿערשטענדניס.

איך האָב צונויפֿנערדען די פֿראַמינענטע גענאַמען, וועלכע האָבען גע-
וואוינט אין לאַנדאָן, און זיי געשטעלט די פֿראַגע: "ווער פֿאַר אַ פֿאַר-
— קענט איהר דראַגאַמיראַוויסקין? — ווער פֿאַר אַ פֿאַר-
זייער ענטפֿער איז געווען אַן אלגעמיינער, — ניי, — האָבען זיי אלע געענטפֿערט — מיר קענען איהם ניט
איך האָב אַזאָ אליין געמאַכט אַ שטיקעל אונטערזוכונג אין דעם קוואַר-
טאַל, וואו דער דאָזיגער "רוס" האָט געוואוינט, און איך האָב אױף אַזאַן
אופן ערפֿאהרען גאַנץ מערקווירדיגע זאַכען. — דראַגאַמיראַוויסקי איז גאָר קיין רוס נישט געווען, ער האָט גערעדט אויס-
געצייכענט פֿראַנצויזיש, וואָס אָנבעלאַנגט זיין באַמבע, זי איז געווען אונ-
שערליך... זי איז געמאַכט געוואָרען גאַנץ איינפֿאַך נור איבערזושרעקען אַביסעל
דעם עולם... דאָס איז געווען גאַנץ פֿערדעכטיג!

צו וואָס פֿאַר אַ צוועק זאָל אַ פֿאַלשער רוס פֿאַבריצירען פֿאַלשע באַם-
בעס? צו וואָס פֿאַר אַ צוועק, איבערהויפּט, האָט ער זיך געלאָזט אַזוי
גאַרש פֿאַקען אין מיטען גאַס מיט אַ באַמבע, איינגעוויקעלט אין אַ צייטונג?
מיי מיר איז קיין צווייפֿעל נישט געווען, אז דאָ האָט געשטעקט אַ געהיימניס,
אַ געהיימניס, וואָס איך האָב טאַקיי גלייך גאַכרעם אויסגעפֿונען.
דאָס ענגלישע געזעץ, וואָס איז אונבאַרמערציג געגען געוועהנליכע
פֿערברעכער, איז נישט אַזוי שטרינג אַנטקעגען די מאַכער פֿון באַמבעס —
דאַן ווען זיי האָבען נישט געפֿלאַצט... נון, דראַגאַמיראַוויסקי'ס באַמבע האָט
נישט עקספּלאָדירט. דער כלומר/שטער "רוס" האָט אַזאָ העכסטענס געקענט קריגען אַ קליינע
געפֿענגניס-שטראַף. גאָר די אויפֿרעגונג איז געווען גרויס. די צייטונגען האָבען פֿינאַנדער-
געשמירט די געשיכטע און דערצעהלט אַלערליי סענזאַציאָנעלע מעשיות.
ענדליך האָט זיך אַרויסגעצייגט גאַנץ קלאַהר, אז דער "רוס" איז אַ גאַנץ
פּשוט'ער פֿראַנצויזישער שפּיאַן מיט'ן נאַמען סוּיאָ... ער האָט געקראָגען אַ פּאַנאַט געפֿענגניס, דערנאָך האָט ער מיט חרפּה
פֿערלאָזען ענגלאַנד, און אלעס איז צוריק שטיל געוואָרען. גאָר אונזערע פֿערזאַמרונגען האָבען זיך אױף אַ שטיק צייט אָנגעשטעלט.

VI.

מיין צווייטע שולע אין לאַנדאָן.

אין אַ צייט אַרום האָב איך, מיט דער הילף פֿון פֿיעלע אַלטע אין נייע
קאַמעראַדען, געגרינדעט די אינטערנאַציאָנעלע שולע אין די וועסט ענד פֿון
לאַנדאָן.

געפענט האָט זיך די שולע צוערשט אין אויטאָנאָמיע קל"ב, נאָר שפע-
טער האָבען די גענאָסען פֿון די פֿערשיעדענע גרופען צו דיווען צוועק אָבע-
דונגען אַ ספעציעלעס הויז אין 19 פֿיטצראַי סטריט, פֿיטצראַי סקווער.

די קאָמעראַדען פֿון העמערסמיטה, זיך שטיצענדיג אויף אַ רעקאָמאָנ-
דאַציע פֿון די גלאַזגאווער גענאָסען, האָבען אונז ציגעשיקט אלס לעהרער
פֿאַר דער שולע אַ פֿראַנצויזישען אַנאַרכיסט מיט'ן נאָמען קולאַן. אזוי ווי
דווער קולאַן איז געווען אַ פֿערהייראַטטער מאַן און אַ פֿאַטער פֿון קינדער
איז געבליבען איהם צו בעשטימען אַ וואַיינינג אין דער שולע גופא.

אַ קורצע צייט שפעטער האָבען מיר צוגעקראָגען נאָך אַ לעהרער, אַ
יונגען ענגלישען גענאָסע מיט'ן נאָמען בעל, וועלכער האָט אויך געהאַט אַ
קליין צימערל צום וואוינען אין שולע; און אין פֿערלויף פֿון דער גאַנצער
צייט, וואָס די „אינטערנאַציאָנאַל סקהל" האָט אָנגעהאַלטען, האָב איך אי
פֿון קולאַן'ס אי פֿון בעל'ס זייט אַרויסגעזעהן די גרעסטע איבערגעבענהייט,
די שולע האָט אויך געהאַט אַן אָבטהיילונג אויף צו לערנען די קינדער
געוויסע פֿראַפעסיאָנען. עס האָבען זיך געפֿינען אייניגע קאָמעראַדען, מישלער,
וועלכע זיינען געווען קינסטלער אין זייער פֿאַך, און וועלכע האָבען אָבע-
געבען זייער פֿרייע צייט פֿאַר אונזערע שילער.

איך האָב, אחוץ אַנדערע אונטערריכטען, גענומען אויף זיך צו לערנען
מיט די קינדער מוזיק אין צייכען, נאָכפֿאַלגענדיג אַ מעטהאָדע, וועלכע איך
געפֿין פֿאַר גוט און וועלכע בעשטעהט אין דעם צו געבען די קינדער אַ
בעגריפֿע וועגען אַלגעמיינע קעגנטיכע, אויף אזא אַיינפֿאַכען אופן, אז עס
זאָל בלייבען ביי זיי אין די מוחית.

אין דעם פֿערוואַלטונגס-ראַטה פֿון דער שולע האָבען מיר געהאַט אַזעל-
כע פֿעהיגע מענער ווי פעטער קראָפֿאַטקין, וויליאַם מאָריס און פֿערשיעדענע
אַנדערע רוסישע, דייטשע, איטאַליענישע, ענגלישע און פֿראַנצויזישע פֿריינדע.
די קינדער האָבען געמאַכט היבשע פֿאַרטרעטע. איינער פֿון זיי, אַ
קליינער שוועדע מיט'ן נאָמען אָסקאַר, האָט מיך איינמאָל איבערראַשט מיר
דערלאַנגענדיג אַ צייכנונג, וואָס ער האָט געמאַכט. דאָס איז געווען אַ גרופע
פֿון קעפֿ, פֿאַרשטעלענדיג די אַכט שיקאַגאַער מאָרטירער, וועלכע האָבען
זיך אַרויסגעלאָזט עפעס אזוי ווי פֿון אַ פֿאַנטאַסטישען פֿערהאַלטהען טומאַן...
די אַרבייט איז, פֿערשטעהט זיך, נאָך געווען רויה, נאָר מען האָט
געקענט אַרויסזעהן, אז דער קליינער אָסקאַר האָט גוט געפֿיהלט דאָס וואָס
ער האָט געשאַפֿען.

עהנליכע איבערראַשונגען האָב איך אַפֿטמאָל געהאַט פֿון אַנדערע קי-
דער, וועלכע האָבען געמאַכט גרויסע פֿאַרטרעטע אין מוזיק. אין אַלגעמיין
האַט די שולע געקענט האָבען אַ גרויסאַרטיגע צוקונפֿט און מיר זיינען געווען
פֿול מיט האַפֿנונג. פֿון פֿראַנקרייך און פֿון פֿערשיעדענע אַנדערע לענדער אין
איינפֿאַך האָבען מיר כסדר ערהאַלטען ערמוטהיגענדע בויען און דאָס האָט

אונז גענעבען קוראזש אָנצוגעהן מיט אונזער וויכטיגע ערציהונגס-אַרבייט און זיך נישט ביטקען אויף די פֿערשיעדענע אינטריגעס און פֿערליימדונגען, פֿון אייניגע ביטערע פֿיינדע, וואָס די „אינטערניישאָנאַל סקהל“ האָט געהאַט. נאָר ענדליך זיינען געקומען די קאָכעדיגע צייטען אין פֿראַנקרייך, וועלכע האָבען געווירקט אויף דער עקזיסטענץ פֿון אונזער שולע. אַלע קאָסטען, די דירה געלד און אַלע אַנדערע הוצאות פֿון די קלאַסען, זיינען געדעקט גע- וואָרען פֿון די בייטרענע, וואָס די קלובען און די איינצעלנע קאָמעראַדען האָבען אַריינגעשיקט; אַזוי ווי פֿיעלע גענאָסען האָבען דאָן געמוזט פֿערדאָ- זען פֿראַנקרייך און זיינען געקומען קיין לאַנדאָן, האָט די ענערגיע פֿון די לאַנדאָנער געמוזט אָבענגעבען ווערן זיי צו שטיצען. עס איז אַלואָ געוואָרען גאַנץ שווער אויסצוהאַלטען די שולע און מיר זיינען געצוואונגען געווען זי אויפֿצולייזען.

אַחוץ דעם האָט זיך דאָן געמאַכט די בעריהמטע וואָלסיל געשיכטע, דורך וועלכע אייניגע ענגלישע גענאָסען זיינען פֿעראורטהיילט געוואָרען צו יאָהרען פֿון געפֿענגניס. די גאַנצע אַפֿערע איז געווען די אַרבייט פֿון דער פֿאַרציי. אַזוי ווי עס איז בעוויזען געוואָרען, אַז די אינטערנאַציאָנאַלע שפּיאַ- גען האָבען געהאַט אַ פֿראַנצויז אַלס מיטהעלפֿער, האָט מען בעשולדיגט קולאַרען, און אַזוי ווי דאָס געריכט האָט איהם צורוה געלאָזט און ער איז געבליבען פֿריי, האָבען די גענאָסען זיך געהאַלטען ביי זייער בעשולדיגונג. קולאַר האָט געהאַלטען איז איין לייקענען. ס'קען זיין, אַז ווען ער וואָלט געקומען צו דער פֿערוואַמלונג דעם טאָג, וואָס מען האָט איהם גערופֿען אין אויטאָנאָמיע קלוב, וואָלט מען פֿילייכט נאָך געקענט גלויבען, אַז ער איז אונשולדיג. אָבער ער איז נישט געקומען און דערמיט האָט ער זיך אַליין פֿעראורטהיילט.

יעדענפֿאַלס האָט דאָס אויך נישט ווייניג בייגעטראָגען צו דעם אונזער- גאַנג פֿון דער „אינטערניישאָנאַל סקהל“.

וואָס איז געוואָרען פֿון די שילער אונזערע? מיט אַ שטייל פֿון ווי האָב איך זיך שפּעטער בעגעגענט, איך האָב זיי געפֿונען אַרומטראָגענדיג צייטונ- גען און בראַשורען. כמעט אַלע זיינען זיי געווען צופֿריעדען זיך צו טרעפֿען מיט מיר, אַזוי ווי איך מיט זיי. זיי האָבען נאָך נישט געהאַט פֿערגעסען אָן דער שולע, וועלכע האָט אין דער קורצער צייט וואָס זי האָט עקזיסטירט, ענטוויקעלט אין זיי אַ דורשט צו לערנען און צו וויסען.

V

די געשיכטע פֿון דעם אָרעמען פֿאַרנאַראָ.

פֿאַרנאַראָ אָדער פּיעמאַן, ווי מען האָט איהם גערופֿען, איז געווען אַן איידעלע נשמה, ליעבענסווירדיג, אויפֿריכטיג און איבערגעבען מיטן גאַנצען האַרצען צו זיינע איבערצייגונגען, נאָר זעהר נאַאיוו, אין זיין גאַנצען לעבען

הָאֵשׁ עַד קִיּוֹן גַּעְלֵעֲנֵהֵיט נִישׁ גַּעְהָט צו גַּעֲנִיסֵען קִיּוֹן שׁוּם סִכְטֵעֲמַטִּישׁ אָוִי שׁוּעֵר אִין בִּישׁעֵר הָאֵשׁ עַד גַּעֲאָרְבִישׁ, צוּעֵרשׁט, אִין וִיין הֵימאַסֶה, אִין אִיטאַלִיען, אִום צו עֲרִנְהֵרֵען וִיין גַּעֲלֵעֲבֵטע פֿרוֹי און זַעק, זי זאָל לִידֵען וואָס ווִינִיעֵר נִישׁט, עַר הָאֵשׁ זי אָבער דאָך פֿעֲלֵאָרֵען; זי אִיז גַּעשׂאָרְבֵען אִין די בַּעסֵטע יִונְגע יאָהֲרֵען, דאָן הָאֵשׁ פֿאַרנאַרְאָ אָנְגע-שׂטֵרִינְגט אַלע זײַנע כּוֹהֹת צו עֲרִצִיהֵען וִיין טאַכֵטֵער, אָבער אִיך זי הָאֵשׁ דַּעַר מוִישׁ פֿון אִיהֶם אָוּעקִגֵּרִיבֵט; דַּעַר אָרַעמֵער מַעֲנֵשׁ הָאֵשׁ קִין גִּלְק נִישׁ גַּעְהָט.

אויסער זיך פֿאַר שַׁעֲרֵק, הָאֵשׁ עַר זיך אָוּעקִגֵּעֲלֵאָט אִיבער דַּעַר וועלט. אָוִי אִיז עַר גַּעקִומֵען קִיּוֹן עֲגִלְאָנְד, וואו עַר הָאֵשׁ זיך אָבִיסֵל בַּעקֵענט מִישׁ די אִידֵען פֿון פֿרִייהֵישׁ און גַּעֲרַעכֵטִיגִישׁ.

עַר הָאֵשׁ אָוִיפֿעֲלֵ גַעֲלִישׁען, דַּעַר אָרַעמֵער פִּיעֲמאַן, אָז עַר הָאֵשׁ גַעוֹכֵט מִישׁ אַלע כּוֹהֹת צו לִינדֵערן די שַׁמֵּרֵצֵען פֿון די אַנדֵרֵע, עַר הָאֵשׁ קִינִיעֶם נִישׁ גַּעקֵענט זַעקן לִידֵענִדיג, קִיּוֹן לַעֲבֵדִיגֵע בִּרְיָאָה נִישׁ, אִיך הָאָב אִיהֶם אִינמאַל גַעוֹעק, ווי עַר הָאֵשׁ גַעשׂאָנֵען אִין דַּעַר הָאָנְד אַ קִלִּיין מִיזֵעלע; פֿון אַ פּאַסֵטֵק הָאֵשׁ עַר עֵס אַרוִיסִגַענוֹמען און עֵס גַעוואָלט אָבִלֵאָזֵען אִיף אַ זִיכֵערן אָרט, אָרַעמֵעס וועזֵען, "הָאֵשׁ עַר גַעוואָגט, אַ הָאֵשׁ גַאַרנישׁ גַעשׂהָאָן, פֿאַרוואָס זאָל מֵען עֵס מאַטֵערן?"

אִיך עַר, דַּעַר אָרַעמֵער פִּיעֲמאַן, הָאֵשׁ גַאַרנישׁ גַעשׂהָאָן; ווער אָבער וועט אִיף אִיהֶם דַּחמֵנות הָאָבֵען?

עַר הָאֵשׁ קִיּוֹן גַרַעסֵער גִּלְק נִישׁ גַעְהָט אִידֵער צו טַהָאָן וועמען עֵס אִיז פֿון די אָרַעמֵע אַ טוֹבֵה, און ווי אָרִים עַר אִיז אַלִיין גַעווען, הָאֵשׁ עַר דאָך זַעהֵר פֿעֲלֵ גַעשׂהָאָן, אָבגעבֵענִדיג וִיין צײַט אִיף פֿעֲלֵע גוטֵע זאַכֵען. כָּאָטש פֿאַרנאַרְאָ אִיז גַעווען אַן אִינפֿאַכֵער, כּמעט אונגַעהוֹבֵעלֵטֵער מַעֲנֵשׁ, דאָך הָאֵשׁ עַר זַעלֵטֵען וועמען עֵס אִיז גַראָב אָנְגעטראָטֵען. אַרְבֵּה, אִין זײַנע מאַניֵערֵען אִיז גַעלֵענֵען פֿעֲלֵע הַעֲלִיבִקִישׁ און עַר אִיז גַעווען צַעֲרִטִלִיך צו אַלֵעמען.

אִין לֵאָנְדֵאָן הָאֵשׁ עַר אִויסִגעִפּרוּאוּשׁ פֿערשׁיעֲדֵענֵע זאַכֵען צו מאַכֵען אַ לַעֲבֵען. תּוֹחִלַת הָאֵשׁ עַר פֿעֲרִקִישׁט אִיין-קִרוִים, אָבער סִיאִי אִיהֶם נִישׁ גוֹשׁ גַעגאַנְגען מִישׁ דִּוְעֵען מַסַּחֵר; הָאֵשׁ עַר זיך גַעקִוִישׁט אַ קאַטֵעֲרִינִקֵע אִין אִיז אַרוִימִגעגאַנְגען שׁפּיעֲלֵען אִיבער די גאַסֵען, נאָר אִיך דַּעַרצו הָאֵשׁ עַר זיך נִישׁ אִויסִגעטוִיגט און עַר הָאֵשׁ זיך גַעוואָרִפֵּען צו אַלֵעֲרִלִי אַנדֵרֵע בַּעשֵׁע־טוֹנֵען.

אִיף אונזֵרֵע פֿעֲרוּאָמלונְגען פֿלֵענט פִּיעֲמאַן קוִמען אָבִיסֵל אַן אִים-גַעפּוצֵמֵער, מִישׁ זײַנע אַלֵטֵע, נאָר אָבגעבאַרשֵׁטע קִלִּידֵער, עַר פֿלֵעגט זיך סַטאַרֵען קִרִיגען אַ פֿלאַץ אִויבען, לַעֲבֵען דַּעַר פֿלאַטִפֿאַרִמע, און דאָרט אִיז עַר גַעשׂאָנֵען און גַעשִׁלונְגען די ווערֵטֵער פֿון די רַעֲדֵנֵער. יאָ, עַר אִיז גַע-ווען גִּלְקִיך, ווען עַר הָאֵשׁ גַעְהֵערט רַעֲרֵען מַכֵּה די, וואָס זײַנען גַעשׂאָרְבֵען

און זיינען גרייט צו שטארבען מיט פרייד פאר דער בעפרייאונג פון דער מענשהייט.

דאן, מיט זיינע בלישטשענדע אויגען, אָפּטמאָל מיט אַ הוילען קאָפּ, עפעס אזוי ווי ער וואָלט דערמיט געוואָלט בעגריסען די אידעע, זיינע האָר דאָ און דאָרט אויסקעמישט מיט ווייסע פֿעדיום, — דעמאָלט איז פיעמאָן געווען דאָס פּאָלשטענדיגע בילד פֿין יענע ערשטע קריסטליכע מאַרטידער. אָרעמער פיעמאָן!

דאָס איז געווען אַ לייכטער ביסען פֿאר די געהיים פּאָליציסטען, וועלכע זוכען תמיד זייערע אָפּפֿער. זיי האָבען געהאט דאָס וואָס זיי האָבען גור געקענט ווינשען אין דער פּערוואַן פֿון פיעמאָן און פֿון נאָך אַזאַ מין איינפֿאַ-כען כּהור מיט'ן נאָמען פּאָלדי, אַ יונגער מאַן, וואָס איז שוין צו נייעהן יאָהר געווען אַ פּאָטער פֿון אַ פּאָמיליע. דייע צוויי מענשען זיינען אַריינגע-פּאַלען אין אַ פּאַסטקע, וואָס די אינטערנאַציאָנאַלע פּאָליציי האָט זיי אונטער-געשטעלט און זיי האָבען נאָך איצט צו ליידען דערפֿון.

זיי זיינען בידע פֿערמישט געוואָרען אין אַ באַמבען געשיכטע, וועלכע איז אָבגעאַרבייט געוואָרען פֿון די שפּיאָנען. מען האָט פּאַררוי'ן אַרעסטירט מיט אַ ניט אָנגעפֿילטע באַמבע, נאָר ביי איהם אין דער וואוינינג האָט מען געפֿונען געוויסע „עקספּלאָזיוו-שטאָפֿען“, וועלכע מען האָט אפילו ניט רעכט אונטערזוכט, צי זיי זיינען ווירקליך אזוי געפֿאַהרליך, ווי די דעטעקטיווס האָ-בען ערקלעהרט. אויך האָט מען פּאַרגעשטעלט די באַמבע פֿאַר אַ „געפֿעהר-ליכע ריעזיגע מאַשין“, וואָס וואָלט געקענט פֿערניכטען אַ האַלבע וועלט... דערצו האָט מען נאָך ביי פּאָלדי'ן געפֿונען אייניגע נאָטיצען וועגען דינאַ-מיט, וועלכע זיינען געווען בעגלייטעט פֿון די שרעקליכע ווערטער: „סילעבע די אַנאַרכיע! נידער מיט די געזעצע און מיט די רעגירונגען!“ און וואָס דאַרף מען נאָך מעהר?...

די גאַנצע געשיכטע איז, ווי איך האָב שוין געזאָגט, געווען די אַרבייט פֿון דער פּאָליציי, נאָר דאָס ענגלישע געריכט האָט עס אָנגענומען פֿאַר ערנסט, אויף דעם פּראָצעס, וועלכער איז געווען דעם 17-טען אַפּריל 1894, האָט פיעמאָן גענומען אויף זיך אַלעס, וואָס די לעבערליכע אָנקלאַגע האָט גור אַרויפֿגעלייגט אויף די אָנגעקלאַגטע. ער האָט עס געשטאַן, כדי צו ראַ-טעווען זיין קאַמעראַד פּאָלדי, און ער איז זיכער געווען, אַז ער וועט איהם אויף אַזאַן אופן בעפֿרייען. אָבער ער האָט אַ ביטערן טעות געהאַט, דער אָרעמער פּאַרנאַראַ. פּאָלדי איז, ניט קוקענדיג דערויף, דאָך אָבגעריסען געוואָרען פֿון זיין פֿרוי און קינד; ער איז פֿעראורטהילט געוואָרען צו צעהן יאָהר האַרד-לייבאַר, פיעמאָן'ס שטראַף איז געווען אַ דאָפּעלטע. ער האָט געקראָגען 20 יאָהר האַרד-לייבאַר.

אַ שטיק צייט האָבען מיר ניט געהערט פֿון פיעמאָן. איינמאָל איז אַרויס אַ קלאַנג, אַז ער איז געשטאַרבען, נאָר ס'האַט זיך אונז ניט געוואָלט גלוי-בן.

בען און מיר האָבען זיך טאַקיי דערנאָך דערוואיסט, אַז דאָס איז געווען אַ פֿאַלשער קלאַנג. ניין, ער איז נישט געווען טויט, נאָר ס'האָט קיין סך נישט געפֿעהלט, ער זאָל עס ווײַן, אָט וואָס מיט איהם האָט פֿאַסירט אין קערקער, ווי עס האָט דערנאָך דערצעהלט אַן אַרעסטאַנט, וועלכער איז געווען דערביי: „ס'איז געווען דעם 31טן אָקטאָבער 1894, אַרום דריי אַוויגער נאָכ מיטאַג, לייט דער פֿיהרונג פֿון דעם געפֿענגניס, וועלכע צווינגט די געפֿאַנגענע צו געהן צום גאָטעס-דיענסט, זיינען זיי אַלע געווען אין דער קירכע. די וועכטער זיינען געווען אויסגעזעצט אין פֿיער רייהען אויף זייערע ביינק, מיט די שטעקענס אין די הענד, נישט אַרונטערנעהמענדיג קיין אויג פֿון אונז. „פֿיער פֿאַסטאַרען, צוויי פֿון יעדער זייט אַלטאַר, זיינען געשטאַנען לעבען דעם הויפט-גלח, וועלכער האָט געוואָגט זיין תּפּלה, „אין דער רגע שפּרינגט פֿאַרנאַרָאָ, וועלכער האָט אַפּשר געוואָלט שטאַרבען אונטער די קלעפּ, אַרויף אויף זיין באַנק און פֿלויצט אויס: „איינער רעליגיאָן איז קיין אַנדער זאָך נישט נאָר היפּאָקריטסטונג!“ מעהר האָט ער נישט אוספּייעט צו זאָגען, אַ האָגעל פֿון קלעפּ האָט זיך אַראַבגעלאָזט אויף איהם, „אַז ער איז געבליבען ליגען אויף דער ערד אָהן אַ סימן פֿון לעבען אין זיך, האָבען איהם די וועכטער אַוועקגעטראָגען אויף די פֿלייצעס אין זיין קעמערל, וואו ער איז געבליבען ליגען אין אונטאַכט ביז פֿינף אַזויגער. „ווען ער האָט זיך אויפֿגעכאַפט האָט ער דערזעהן לעבען זיך דעם דאָקטאָר, וועלכער האָט איהם געהייסען אַוועקטראָגען אין שפּיטאַל. „אַז ער איז אויסגעהיילט געוואָרען, האָט מען איהם אַריינגעזעצט אין קאַרצער אויף 42 טעג, „דער גלח האָט זיך ענטוואָגט אויסצושליסען פֿאַרנאַרָאָ'ן פֿון קירכע, ווי ער האָט עס פֿערלאָנגט, זייט דאָן איז ער מיסהאַנדעלט געוואָרען פֿון די וועכטער ביי דער מינדסטער געלעגענהייט. פֿאַר יעטוועדען וואָרט, פֿאַר יעדען מאָך מיט'ן קאַפּ האָט מען איהם בעשטראָפֿט. „אַרום מיטען פֿון 1896-טען יאָהר האָט זיך ווידער געמאַכט אַ צוואַ-מענטשוים צווישען פֿאַרנאַרָאָ'ן און אַ וועכטער, וועלכער האָט איהם מיט געוואָלט געוואָלט אַריינפֿיהרען אין קעמערל. פֿאַרנאַרָאָ האָט דעם וועכטער דערלאָנגט אַ שמויס צוריק, און אזוי ווי דאָס ערשטע מאָל האָט מען איהם געשלאָגען מכות רצח און צושונדען זיין לייב מיט דעם מורא'דיגען קאַנ-טשיק, וועלכער רופֿט זיך „דעי קעט אָף ניו טיילס“ (די קאַץ מיט די ניו עקען). „אַז פּיעמאַן איז אויסגעהיילט געוואָרען פֿון זיינע שרעקליכע וואונדערן, איז זיין מוח געווען פֿערשליוערט און צודרעהט אזוי ווי ביי די אַלע אונז-גליקליכע, וועלכע האָבען אַריבערצוטראָגען אַזעלכע שרעקליכע יסורים. נאָר אין זיין בוטערער פֿערצווייפֿלונג פֿלעגט ער נאָך אַלץ רעוואָלטירען געגען די ברומאליטעט פֿון די וועכטער.

„איך האָב פֿאַרנאַראַן דאָס לעצטע מאָל געזעהן אין סעפטעמבער 1899. ער איז געווען איינגעבויגען און אַלט. דאָך גלויב איך, אז ער לעבט נאָך.“

אזוי האָט וועגען איהם געשריבען איינער, וואָס איז אזוי ווי ער געווען פֿעראורטהיילט צו האַרד לייבאָר און האָט געהאַט אַ געלעגענהייט זיך מיט איהם געהנטער צו בעקענען אין קערקער.

דאָס איז געווען מיט אַ צייט צוריק.

מיר האָבען דאָן געוואוינט אויף פֿלאַקעט רויד, איסט דאָלימט, איינמאָל בין איך געזעסען ביי דער פֿיאַנאַ און האָב געזוכט אַ מאַטיוו, וואָס זאָל אייסדרוקען מיינע שרויעריגע געדאַנקען. פֿיעמאַן וועלכער האָט ליעב געהאַט שמענדיג עפעס צו טהאָן, איז געווען בעשעפֿטיגט ביי עטליכע פֿאַליצעס, וואָס ער האָט געמאַכט אין איינעם פֿון מיינע צימערן. מיט אַמאָל טהוט ער מיך אַ ריף אין זאָגט:

— איך מוז אייך עטוואָס דערצעהלען. איך האָב נאָך מיט קיינעם נישט גערעדט וועגען דעם, איהר וועט מיר זאָגען אייער מיינונג דעריבער.

און ער האָט מיר דערצעהלט מכה די פֿאַנטאַסטישע געהוימניספֿולע פֿלענער, אין וועלכע ער איז אַריינגעצויגען געוואָרען.

מיין גאַנצע אומעטיגקייט איז מיר פֿערגאַנגען און איך האָב געמוזט אַרויספֿלאַצען מיט אַ געלעכטער.

— מיין אָרעמער פֿיעמאַן, — האָב איך זיך אָבגערויפֿען צו איהם —

איהר הערט זיך צו צו אַזעלכע דומהייטען. וואָס זשע, איהר זעהט דען ניט, אז מען וואָלט געדאַרפֿט האָבען ווייניגסטענס אַ דרוי, פֿיער פֿאַליסלייט פֿונאַנדערצונעהמען און אַרויפֿצולייגען די פֿערשיעדענע שטיקלאַך פֿון דער מאַשין אויף צוויי וועגען און דאָס אלעס אַוועקפֿיהרען ווער ווייסט וואו, אויף דעם בעפֿעהל פֿון מענשען, וועלכע איהר הויבט ניט אָן צו קענען! דאָס איז ווירקליך צו קינדערש, אַריינצופֿאַלען אויף אַזאַן אופן אין אַ פֿאַסטקע!...

— אָט דאָס האָב איך פֿאַקי אַליין אויך געקלעהרט, — האָט ער מיר געענטפֿערט,

און כּדי ער זאָל וואָס גיכער זיך אַרויסדרעהען פֿון דעם מיאוס'ן פֿלאַג-טער, אין וועלכען מען האָט איהם געוואָלט אַריינשלעפען, האָב איך איהם געזאָגט:

— און ווער ווייסט וויפֿעל קאַמעראַדען עס קענען נאָך דורך דעם אַריינפֿאַלען און וועלען האָבען אונשולדיגעהייט צו לירען דערפֿון!

ס'האָט איינגעזעהן, אז ער בעגרייפט מיך און ער פֿערשמעהט, וואָס פֿאַר אַ געפֿאַהר עס שטעקט הינטער דיזער פֿערשמעלטער געשיכטע, ער האָט צונויפֿגענומען זיינע געצייג, זיך געזעגענט מיט מיר און איז אַוועק.

ער איז שוין מעהר אויף דעם וועג ניט צוריקגעקומען.
די פאסטקע איז געווען גרייט און ס'איז שוין געווען צו שפעט זיך
ארויסצוראטעווען דערפון.
אָרעמער פּיעמאַן!
אז איך האָב דאָן אויסגעדרוקט מיין וואונש צו דערצעהלען דיווען גע-
שפרעך, האָט מיר אימיצער בעמערקט:
— דאָס וועט נאָך זיין ערגער; מען קען נאָך דערפון אָננעהמען צו
ערנסט דיווען מורא'דיגען פּאָליצייסקען שפּאַס.
און מען האָט עס סיי ווי סיי גענומען גאַנץ ערנסט, ווייל פּאָרנאַרף
שמאכט נאָך איצט אין קערקער, אויב ער איז ניט געשטאַרבען פֿון די שרעק-
ליכע ימורים זיינע.

VI.

די „גנבים“.

אין אָווענד, אַרום עלף אַזיגער, בין איך געבליבען זיצען אַליין ביי
מיין פּענסטער. שאַרלאַט, וועלכע איז געווען זעהר מיעד, איז אַרײַן צו זיך
אין צימער שלאָפֿען, איך בין ניט געווען שלעפֿעריג און דורך'ן פּענסטער
האַב איך אַרויסגעקוקט אויף דרויסען און געזעהן, ווי דער טומאַן קאָזט זיך
לאַנגזאַם אַראָב איבער אַלע קוואַרטאַלען פֿון לאַנדאָן.
ביסלאַכווייז האָבען די גאַז-פּלאַמען און די עלעקטרישע לאַמפען אָנגע-
נומען אַלערליי קוליערען. דער גערויש פֿון די וועגען און די טראַמווײַס,
וועלכע זיינען פֿערייגעפּאַהרען איבער די גאַסען, איז מיר אַרײַן אין די
אויערן עפעס אזוי ווי אַן אויסגעמישטער טומעל פֿון מאַדנע הייעריגע קולות.
פֿון ווייטען האָבען די שיפֿען אויף דער טעמזע, וועלכע האָבען זיך געסטאַ-
רעט דורכברעכען אַ וועג דורך דעם געדיכטען געבעל, נעלעכערט די לופֿט
מיט זייער מורא'דיגער פֿייפֿעריי; און אָט דער גאַנצער גערויש, אָט דאָס
גאַנצע לעבען, וואָס איך האָב בעמערקט אונטער מיר, האָט אַוועקגעפֿיהרט
מיין געדאַנק קיין פּאַרײַז, די אַנדערע גרויסע שטאָרט, וואָס איך האָב געמוזט
פֿערלאָזען און וועלכע איך וועל שוין אפשר קיינמאַל מעהר ניט זעהן...
פּאַרײַז, די שטאָרט, וואו איך האָב געלעבט, וואו איך האָב געלייבט,
וואו איך האָב געלייבט, וואו איך האָב איבערגעלאָזט אַלע מיינע פֿריינד.
און די עראינערונג אָן דעם אלעמען האָט אָנגעוואָרפֿען אויף מיר אַ
שטיקעל מרה שחורה, ביסלאַכווייז זיינען מיינע געדאַנקען געוואָרען טרויע-
ריגער, בישערער, און דאָס שטענדיגע געהן און קומען פֿון די לייט, וואָס
איך האָב קוים געזעהן דורך'ן געבעל, פֿון דיווע גליקליכע, וועלכע זיינען
געלאָפֿען פֿון זייערע תּענוגים, פֿון די טהעאַטערע, פֿון די צירקען, אין די
שוינקען, צו זייערע נאַכט אונטערהאַלטינגען, האָט מיך דערמאָנט אָן די

הונגערדיגע, וועלכע האָבען ניט קיין ברויט, אָן די אונגליקליכע, וועלכע קרי-
גען ניט קיין אַרבייט, אָן די אלע לייט, וועלכע האָבען שוין קיין כח ניט צו
פֿערדיענען אויף וויער לעבען, אָן אלע עלענדע, וועלכע לי דען הונגער און
קעלט; אָן די שעהניקע בייבלאָך, וועלכע האָבען ניט קיין מוטערס, אָן די
מוטערס, וועלכע האָבען פֿערלאָרען זייערע שעהניקע בייבלאָך.

נאָר וואָס ווייטער איז דער געבעל געוואָרען אלץ געדריכטער און גע-
דיכטער. לאַנדאָן האָט אויסגעזעהן אזוי ווי איינגעוויקעלט אין אַן אונגעזעהער
גרויסען פֿייכטען שלייטער. די שטערן זיינען פֿערשוואַנדען פֿון מינע אויגען
און די ליכט פֿון דער שטאָדט האָבען מיר אויסגעוויזען אזוי ווי שוואַכע
פֿלאַמען, וואָס האַלטען זיך אין איין אייסלעשען. איך בין געווען אין גאַנצען
דורכגענומען פֿין קעלט און האָב בעשלאָסען צו געהן שלאָפֿען.

נאָר איך האָב ניט געקענט איינשלאָפֿען. דיוע אלע געדאַנקען, דיוע
אלע עראַינערונגען האָבען מיר געדריקט אויפֿ'ן האַרצען. אַ היבשע צייט
האָב איך זיך אַרומגעוואַרפֿען אַהין און אַהער אויף מיין געלעגער. ענדליך
בין איך אַנדערמעלט געוואָרען, ניט פֿערלעשענדיג מיין לאַמפּ.

ווי לאַנג איך בין אזוי געלעגען אין דעם האַלב-שלאָפֿענדען צושטאַנד—
ווייס איך ניט, נאָר פֿלוצלינג האָט זיך מיר אָנגעדוכט, אַז איך הער עפעס
אַ מאַדנעם גערויש. ס'האָט זיך מיר געדוכט, אַז איך הער, ווי מענשען שוש-
קען זיך הינטער דער טהיר פֿון מיין וואוינונג, ווי די טהיר עפֿענט זיך גאַנץ
לאַנגזאַם אויף...

אַ בעאוורוהיגטע, האָב איך זיך אויפֿגעזעצט אויף מיין בעט. די אויגען
אויפֿגעריסען פֿון איבערראַשונג, די אויערן אָנגעשטעלט האָב איך זיך צוגע-
הערט צו דיוען מערקווירדיגען גערויש. אַ היבשע וויילע בין איך אזוי געזע-
סען און האָב זיך צוגעהערט. נאָר עס איז געווען שטיל, איך האָב אַודאי
געמוזט אַ מעות האָבען: דאָס האָט אַודאי געמוזט זיין אַ הלום, אַ לייכטער
קאָשמאַר, וואָס האָט זיך גענומען פֿון מיין צושטאַגענקייט, אָדער אפשר איז
דאָס נאָר געווען אַ שכן פֿון דעם אויבערשטען עטאָזש, וועלכער האָט זיך
פֿערשעמיגט און איז אַצונד אַרויפֿגעגאַנגען צו זיך אַהיים.

אזוי האָב איך זיך געטראַכט און זיך צוריק אַנדערגעלייגט, גרייט
איינצושלאָפֿען. אָבסר אין אַ פּאַר מינוטען אַרום האָב איך דעהערט ווי דער
שלאָס דרעהט זיך. די טהיר האָט אזוי ווי נאָכגעגעבען, זיך געעפֿענט...
ס'איז קיין צווייפֿעל ניט, דאָס מאָל האָב איך ניט געקענט האָבען קיין מעות,
אימביצער איז אַריין צו מיר און דער וואוינונג. אין אַ וויילע אַרום האָב איך
ווירקליך דעהערט לייכטע טויט אויף דעם טאַפעט אין קאַרידאָר.

איך בין אַרונטערגעשפרונגען פֿון בעט, אַרויפֿגעכאַפט אויף זיך אַ קלייד,
שטילערהייט האָב איך אויפֿגעפֿענט די טהיר און אַרויסגעקוקט אין פֿאַרצי-
בער. עס איז געווען ליידיג; נאָר אַנטקעגען, די עסס שטוב, וועלכע האָט

אויך געדיענט אלס מיין שרייב-צימער, איז געווען גאנץ שוואך בעלויכטען פֿון אַ לאַמטערנע.

איך האָב אַלואָ גלייך געקענט פֿערשטעהן וואָס דאָ טהוט זיך. מייע ביינאכטיגע געסט זיינען געווען איינפֿאַכע גנבים, וועלכע האָבען אַרדאי געמיינט, אַז זיי האָבען דאָ צו מהאַן מיט אַ רייכער דאַמע... דרײַ שטיק זײ-נען זיי געווען, איך האָב אויסדריקליך געזעהן זייערע דרײַ שאַטענס, וועלכע האָבען זיך אָבגעשלאָגען אויף דער וואַנד פֿון דעם פֿאַרצימער.

מיר איז געוואָרען גאַנץ שווער אויף'ן האַרצען.

מאכען אַ געוואַלד און רופֿען צו הילף, האָב איך פֿערשטאַנען, אַז דאָס קען זײַן געפֿעהרליך. דײַע גנבים, וועלכע האָבען אפּשר בלוז געוואַלט מיין גערד, וואַלטען זיך נאָך געקענט אַרױפֿוואַרפֿען אויף מיר און מיך צו'הרג-גען, אום נישט אַרױנצופֿאַלען צו דער פֿאַליצי אין די הענד.

אַבער דאָרט אין עס-שטוב איז נישט געווען קיין שום ווערטה-זאך, וואָס עס זאָל זײַן כּדאי צו גנב'ענען. אונזערע כלים זיינען געווען גאַנץ איינפֿאַכע; דאָס ביסעל געלד, וואָס איך האָב געהאַט, איז אמת געלענען דאָרט אויף מיין שרייב-טיש, גאָר עס איז געווען זאַק קליינע, אונבערדייטענדע סומע. אַז די גנבים האָבען זיך דערמיט זיכער נישט געדאַרפט צופֿרײַעדענשטעלען... צי וועלען זיי נישט אַקאָרשט געהן ווייטער און, נאָכדעם ווי זיי וועלען גאָרנישט געפֿינען אין וענעס צימער, אַרױנפֿאַלען צו מיר? ווער ווייסט, צי זיי וועלען זיך בענוגענען מיט די קלייניגקייטען דאָרט אין עס-שטוב?

און אין מיין צורודערטער, אויפֿגערענטער פֿאַנטאַזיע האָט זיך שײַן גענומען מאָהלען אַ שרעקליך בירד, ווי די גנבים בעפֿאַלען אונז, ווי זיי שטעכען אַרױן אַ מעסער דער אָרעמער שאַרלאַטין אין האַרצען... איך האָב שײַן געזעהן, ווי זי ליגט אויף דער ערד, אין אַ טײַך פֿון איהר אייגען בלוט... איך האָב אַלואָ מעהר נישט געוואַרט. אין אַ האַלב-פֿערריקטען צושטאַנד בין איך אַרױנגעלאָפֿען צו שאַרלאַטין אין שלאַפֿצימער, האָב זי אויפֿגעוועקט, געפֿעפֿעט דאָס פֿענסטער און גענומען שרײַען מיט אַלע כּוהות נאָך הילף.

כדי די גנבים זאָלען נישט אַזוי לײַכט קענען צוקומען צו אונז האָב איך פֿערשלאָסען די טהיר, זיך פֿערבאַריקאַדירט מיט די מעבעל פֿון צימער, און איך בין געבליבען שטעהן גרײַט מיט עפעס וואָס עס איז אין דער האַנד, אויפֿצוגעהמען מייע געפֿעהרליכע געסט.

איצט איז מיין מורא'דיגע צושומעלסקייט געווען פֿערביי. קאַלטבליטיג האָב איך בעמראַכט די לאַגע. איך בין געווען גרײַט צו פֿערקויפֿען טהייער מיין לעבען, אויב די גנבים וועלען אַרױנקומען צו מיר. יעדענפֿאַלס האָב איך געהאַט, אַז בײַז וואַנען זיי וועלען קענען אָבשטופֿען די באַריקאַדע, וועט מען דעהערען מייע געשרײַען אין גאַס.

נישט קוקענדיג אויף'דעם געדיכטען געבעל, איז מען זיך פֿונדעסטוועגען אויף גיך צוגיפֿגעלאָפֿען פֿון אַלע ווייטען אונז צו העלפֿען. איך האָב גאָרנישט

בעמערקט, נאָר איך האָב אויסדריקליך געהערט, ווי דער עולם ווערט וואָס ווייטער אַליץ גרעסער אונטער מייע פֿענסטער. עטליכע שטימען האָבען אינו פֿערזיכערט, אַז מען קומט אונז צו הילף, מיר זאָלען זיך נישט שרעקען.

מיט אַמאָל האָב איך דערהערט אַ שטאַרקען גערויש אין עסס שטיב, די שולפֿאָדען האָבען זיך מיט רעש פֿערמאַכט, מייע גנבים האָבען זיך, ווייזט אויס, שטאַרק דערשראָקען און זיי האָבען ענשוועדער געוואָלט אַרייג-ברעכען צו מיר אָדער אַנטלויפֿען, ווייל גלייך נאָכדעם האָב איך דערהערט שנעלע טריט, און דאָס מאָל גאָר נישט קיין שמילע. איך האָב זאָגאַר געהערט, ווי זיי האָבען מורא'דיג געפֿלוכט, ווייטער גאַרנישט.

נישט קוקענדיג אויף מיין גייסטעס-צושטאַנד האָבען מיך די קללות זייערע דאָך איבערראַשט. זיי זיינען אויסגעשפּראָכען געוואָרען אין פֿראַנצויזיש, מיט אַ פּאַרווער אַקצענט, אָבער ס'איז מיר נישט אזוי שטאַרק געלעגען זיך צו פֿערשייפֿען אין דויער פּראַגע, וואָרים וואָס פֿאַר אַ נפּקא מינה איז דאָס ווירקליך געווען פֿאַר מיר, צי וועלכער נאַציאָן די דאָזיגע גנבים האָבען בעלאַנגט ??

ענדליך זאָבען זיך דערהערט די טריט פֿון די פּאָליסלייט אויף די טרעפּ פֿון מיין עטאַזש. איצט האָב איך שוין נישט געהאַט וואָס מורא צו האָבען. אויף גיך האָב איך פֿונאַנדערגענומען די באַריקאַדע הינטער מיין טהיר און זיי געפֿענעט. זיי זיינען געווען פֿיער, און נאָך זיי אַ גאַנצער עולם פֿון מע-גער און פֿרויען; אַלע שכנים פֿון הויז זיינען דאָ געווען, יעדער איינער מיט וואָס עס איז אין דער האַנד, איך אַליין בין אויך געשטאַנען אַנטקעגען די פּאָליסלייט אין דערוועלכער פּאָזע, ווי איך האָב ערוואַרט די גנבים — מיט אַ שטיק אייזען אין דער האַנד... ס'איז געווען אַ קאָמישע כּעצע, און, דעם אמת זאָגענדיג, האָט זיך מיר, קוקענדיג דערויף, געגלוסט אַרויסשיסען מיט אַ געלעכטער.

אין עטליכע ווערטער האָב איך זיי דערצעהלט וואָס דאָ איז פֿאַרגעקו-מען. מען האָט איבערגעקעהרט דאָס גאַנצע הויז, געווכט אין עסס-שטוב, אין אַלע צימערן — אומזיסט, מען האָט גאַרנישט געקענט געפֿינען. און דאָך האָט מען נישט געקענט אָבליקיע:ען, אַז גנבים זיינען געווען ביי מיר אין שטוב. אייניגע שולפֿאָדען פֿון מיין שרייב טיש זיינען געווען אָפֿען, די שלעסלאַך אויפגעבראַכען און אויף דער ערד האָבען זיך געוואַל-גערט גאַנצע בערג מיט פּאַפּירען.

— זיי האָבען נעביך קיין מול נישט געהאַט, דויע גנבים, — האָב איך זיך אָבגערופֿען צו די פּאָליסלייט. — אויף מייע קולות האָבען זיי אויף גיך צוואוואַרפֿען די פּאַפּירען אין אַלע זיטען, האַפֿענדיג, אַז זיי וועלען פֿאַרט געפֿינען וואָס פֿאַר ס'איז ווערטה-זאַכען אין די דאָזיגע טיש-קעסטלאַך. די פּאָליסלייט האָבען געמאַכט זייער ראַפּאַרט, איבערצייגט, פּונקט ווי איך אַליין, אַז מייע גנבים האָבען זיך נעביך אָבגענאַרט און זיינען אַוועק

מיט ליידיגע הענד, דערנאך זיינען זיי אוועק און דער גאנצער עולם מיט זיי. שארלאָט אין איך זיינען אַלואַ ווידער געבליבען אַליוו, נאָך אימער אונטער דער שרעקליכער אויפֿרעגונג, וואָס מיר האָבען נאר וואָס דורכגעמאַכט. דאָך האָבען מיר זיך ביסלאַכווייז כערהויגט. נאָר איידער איך בין געגאנגען שלאָ-פֿען, האָב איך געוואָלט בריינגען אין אַרדנונג מיינע צוואוואָרפֿענע פּאַפֿירען, זיי צוריק צונויפֿלייגען אין מיין שרייב טיש.

איינעם ביי איינעם האָב איך זיי פֿונאַנדערגעקליבען, אָבער וואָס פֿאַר אַן איבערראַשונג! די וויכטיגסטע, אַלע פּאַליטישע דאָקומענטען, אַלע מיינע בריווע פֿון מיינע פֿריינד אין פֿראַנקרייך האָבען געפֿעהלט.

איך האָב אַ געשרי געטהאָן, איצט האָב איך פֿערשטאַנען אויף ריכ-טיג, וואָס דאָס איז געווען פֿאַר אַ חתונה, די גנבים, וועלכע האָבען זיך ניט געקענט קאָנטראָלירען און אַרויסגעלאָזט ביים אוועקגעהן עטליכע קללות אויף פֿראַנצויזיש, — מיינע געשיקטע גנבים זיינען געווען פשוט'ע שפּיאָנען. מען האָט ניט געזוכט מיין נעלד, מען האָט ניט געזוכט מיין לעבען! מען האָט בלויז געוואָלט קאָמפּראָמיטירען מיינע פֿריינד!

VII.

די אָפֿפֿער פֿון מאַנטכואַיטש.

אין יענער צייט האָב איך זיך בעגעגענט אין לאַנדאָן מיט די לעבען-געבליבענע אָפֿפֿער פֿון דער שפּאַנישער אינקוויזיציאַן, די מאַרטורער פֿון מאַנטכואַיטש.

מען איז מהער אַדער ווייניגער בעקאַנט מיט דער שוידערליכער געשיכ-טע. אַ באַמבע איז געוואָרפֿען געוואָרען פֿון אַן אונבעקאַנטען אין אַ פּראָ-צעסיאָן. די שפּאַנישע רעאַקציאַן האָט זיך בענוצט מיט דיזען אויסרייד, און מען האָט אַרעסטירט ניט נור אַלע די, וועלכע זיינען געווען פֿערדעכטיגט אַלס אַנאַרכיסטען, נאָר זאָגאַר איינפֿאַכע רעפּובליקאַנער.

די פֿעסטונג פֿון מאַנטכואַיטש איז געווען אָנגעפֿילט מיט אונגליקליכע, וועלכע זיינען געמאַטערט און געפּייניגט געוואָרען מיט די שוידערליכסטע ענינים פֿון דער אינקוויזיציע, וואָס מען האָט גערעכענט פֿאַר פֿערשוואַנדען. מען האָט זיי געגעבען צו עסען געוואַלצענע פֿיש און קיין טראָפֿען וואַ-סער צו שטילען זייער שדפֿה'נדען דורשט; טאָג און נאַכט האָט מען זיי געצוואונגען אַרומצוגעהן, און אַז זיי האָבען זיך אָבגעשטעלט, האָט מען צושונדען זייערע לייבער מיט מורא'דיגע ריטער; די פֿייגער פֿון די הענד און פֿיס האָט מען זיי צונויפֿגעריקט און די נעגעל אַרויסגעריסען, מיט רוי-טע, אָנגעברענטע אייזענס זיי דאָס פֿלייש געדראָשען — אַס דורך דיזע אַלע מיטלען האָט מען געהאַפֿט זיי צו מאַכען ריידען, זיי צווינגען זיך מודה צו

זיין אויף א טהאט, וועלכע זיי האָבען גיט בעגאַנגען, אָבער דאָס אַלעס איז געווען אומניט.

נאָר גיט קוקענדיג דערויף האָבען די שפּאַנישע תּלּינים דאָך פֿעראור-טהיילט אַכט פֿון די אינגליקליכע צום טויט, פֿערציג צו 20 יאָהר און 27 צו 8 יאָהר קערקער.

די גאַנצע ציוויליזירטע וועלט איז אויפֿגעבראַכט געוואָרען געגען דיזע שוידערליכע רציחות. איבעראַל זיינען אָבגעהאַלטען געוואָרען פֿערוואַמלונגען, וואו די מאַסע האָט פֿערפֿלוכט די אינקוויזיטאָרען. אויך מיר אין לאַנדאָן האָ-בען געטהאָן אונזער טהייל. דער פּראָטעסט מיטינג אויף טראַפֿאַראַר סקווער וועט לאַנג בלייבען אין דעם געדעכטניס פֿון די ענגלישע גענאָסען.

מען ווייסט וואָס דאָן האָט פּאַסירט, אַנדזשיאַלילאַ'ס הערליכע טהאָט האָט בעפֿרייט שפּאַניען פֿון איהר גרעסטען תּלּיון קאַנאָואַס דעל קאַסטיליאָ, די גאַנצע ציוויליזירטע וועלט האָט פֿריי אָבגעאַטהעמט, און אזוי ערלעזענד האָט דיזע טהאָט געווירקט, אַז 27 פֿון אונזערע געפּייניגטע גענאָסען זיינען בעפֿרייט געוואָרען פֿון דעם גיהנום פֿון מאַנטכואיטש און זיינען געקומען קיין לאַנדאָן.

איך וועל קיינמאַל גיט פֿערגעסען יענעם טאָג, ווען זיי זיינען אָנגעקומען אויף „יוסטאָן סטיישאָן" פֿון ליווערפּול, — די לעבענ-געבליבענע אָפּפֿער פֿון מאַנטכואיטש, צווישען וועלכע עס האָט זיך געפֿונען די ענערגישע קעמפּפֿערין טערעזאַ קלאַרעמאַן. הערליך האָבען זיי אויסגעזעהן, דיזע שפּאַ-ניאַלען, אָנגעטהאָן אין טראַנטעס, נאָר שטאַלן, מיט די קעפּ אין דער הויך און פֿול מיט גלויבען און האַפֿנונג אויף דער צוקונפֿט.

שרום.

אין איהר לעבענסבעשרייבונג איז לואיוע מישעל צוגעקומען ביז דער צווייטער העלפט פֿון די ניינציגער יאהרען, די סאמע לעצטע עמליכע יאהרען פֿון איהר לעבען. זייט דאן האָט זי געלעבט מהיילוויז צוריקגעצויגען אין לאַנדאָן און מהיילוויז אַרומפֿאָהרענדיג איבער פֿראַנקרייך אינאיינעם מיט אונזערע אונזערמיערליכע פֿראַנצויזישע גענאָסען סעבאָסטיאָן פֿאַר און ערנעסט זשיראַל, פֿרייריגענדיג אונזערע אידעען פֿאַר די פֿאַלקס-מאָסען. איבערהויפּט איז זשיראַל געווען איהר שטענדיגער בעגלייטער אין די לעצטע יאהרען פֿון איהר לעבען. די לעצטע פֿאַר אַניטאַציאָנס-טורען האָט זי געמאַכט מיט איהם צוזאַמען, און קיין בעסערע בעשרייבונג פֿון דזע לעצטע יאהרען איהרע אידער די, וואָס זשיראַל ניט אין זיין בוך: „די גוטע לואיוע“, דאַרף מען גאָר ניט האָבען. מיר גיבען דאָ די לעצטע בלעטער פֿון דזען אויסגעצייכענטען בוך אלס שלום פֿון לואיוע מישעל'ס מערקווירדיגע לעבענסבעשרייבונג.

...אין יענער צייט, אַרום מאי 1897, האָט זי אונטערנומען אַ נייעם אַניטאַציאָנס-טור מיט סעבאָסטיאָן פֿאַר, אין פֿערלויף פֿון וועלכען זיי האָבען צוגעצויגען צו זיך אונגעהייער גרויסע מאָסען. אין יענעם מאָמענט האָט זיך לואיוע ווירקליך געקענט ווענדען צו דער מאָסע, צום פֿאַלק, צו די רעוואָלוציאָנערן, באלד נאָך די שוידערליכע ענוים פֿון מאָנטזאָיאַטש, האָט זי זיך אליין און אלע איהרע צוהערער עלעקטרווירט, דערצעהלענדיג וועגען די שרעקליכע פֿערברעכענס, וואָס די שפּאַנישע אינקוויזיטאָרען האָבען בע-גאַנגען. איהר ערנסטע, אויפֿריכטיגע עמפּעהרונג האָט אַרויסגערופֿען אַזוי פּיעל בעגייסטערונג צווישען די מאָסען, אַז די עפֿענטליכע מיינונג, וועלכע איז דאָן געווען געגען די אַנאַרכיסטען, האָט אויף אַ געוויסע צייט אָנגענומען אַ פֿריינדליכע שטעלונג צו זיי.

לואיוע מישעל און סעבאָסטיאָן פֿאַר אויף דער טריבונע: דאָס דאָזיגע בילד איז גענוג געווען אויפֿצורייסען גאַנצע בעפֿעלקערונגען פֿון זייער פֿער-

שלעפערטען צושטאנד און פֿון זייער גלויבגילטיגקייט, דער פראָמעסט געשריבן, וואָס האָט זיך אויפֿגעהויבען דורך זייער קרייץ-צוג, איז געווען אזוי גרויס, אז די תלנים האָבען זיך אויף אַ וויילע דערשראָקען פֿאַר דער ערוואַכונג פֿון דעם אַוניווערזעלען געוויסען... די פֿעסטונג פֿון מאָנטכואַיטש האָט אַרויס-געגעבען פֿון זיך אַ טהייל פֿון איהרע מאַרטירער...

זייענדיג אַ הומאַניסטן אין דער טיעפֿסטער טיעפֿעניש פֿון איהר נשמה, האָט לואיווע מיט פֿרייר אָנטהייל גענומען אין דער אַרבייט פֿון בעפֿרייאַונג און פֿון גערעכטיגקייט, פֿון גוטסקייט און פֿון ברידערליכקייט; זי האָט רעאָ-ליזירט אַ טהייל פֿון איהר פראָגראַם; קיין זאך אין דער וועלט האָט איהר ניט געקענט מאַכען גליקליכער.

אין מאי און יוני 1902 האָט לואיווע ווידער געגעבען אַ סעריע פֿון פֿאַרטרעגע, וועלכע זיינען אונגליקליכער ווייזע געווען אַ גרויסער דורכפֿאַל. דאָס איז געווען באַלד נאָך דעם סוף פֿון דער דרייפֿוס-אַפֿערע, די אַנאַרכיס-טען, וועלכע האָבען זיך כמעט איינשטימיג געשפּאַלטען אין צוויי לאַגערן, וואָס יעדער פֿון זיי האָט געמיינט אַז ער איז גערעכט, האָבען זיך פֿאַרגע-וואָרפֿען איינע די אַנדערע, די איינע דערפֿאַר וואָס יענע האָבען זיך בע-טהייריגט אין דויער געוואַלדיגער אַגיטאַציע, און די אַנדערע דערפֿאַר וואָס זייערע געגנער האָבען זיך געהאַלטען ווייט דערפֿון.

עמיל זשאַנוויאַן, אַ היציגער און קאָכעדיג אויפֿריכטיגער כאַראַקטער, איז גאַנץ איינפֿאַך געווען אַן אַנטי-דרייפֿוסאַר. זיין טעכפֿעראַמענט האָט געפֿיהרט דערצו, ער זאָל זיין אויף אַן אינגערעכטען אופֿן רשעות'דיג געגען אַסך קאָמעראַדען; זיין האַלטונג, כאַטש ער איז אַפֿט געווען גערעכט, האָט איהם אָבער כמעט שטענדיג געגעבען דאָס אויסזעהן פֿון דעם אונגערעכטען. דער עיקר איז סעבאַסטיאַן פֿאַר — כאַטש דויער האָט מיט אַלע מעגליכקייטען אויסגעמיידעט יעטוועדע פֿערזענליכקייט אין דעם קריגע — אַטאַקירט געוואָ-רען פֿון איהם אויף אַ מורא'דיגען אופֿן.

און מען האָט דאָן נאָך אַמאָל געהאַט פֿאַר זיך די קלעגליכע פֿאַלגען פֿון דעם פֿאַרטיי פֿאַנאַטיזמוס, פֿון וואָס די אַנאַרכיסטען הויפטזעכליך האָבען געדאַרפֿט זיין — און זיינען ביז דאָן אימער געווען — אויסגעשלאָסען. די גענאָסען האָבען זיך צוטהיילט אין צוויי לאַגערן: אין „פֿאַריסטען“ און אין „זשאַנוויאַניסטען“; ס'איז געווען גאַנץ לעכערליך און דום; אָבער ס'איז דאָך געווען אזוי, און לואיווע, די אַרעמע לואיווע, וועלכע האָט זיך ניט אָנגעהויבען אינטערעסירען מיט דער גאַנצער מחלוקה און האָט זיך ניט אָנגענומען ניט פֿאַר איין צד און ניט פֿאַר'ן אַנדערן, זי האָט פֿונדעסטוועגען געהאַט גענוג צו ליידען פֿון דיזע פֿאַרטיי-צאַנקרייען, דורך פֿעשיעדענע געמיינע מעשיות, וואָס מען האָט אויף איהר חשבון דערצעהלט, הינטער איהר רוקען, פֿערשטעהט זיך. די פֿאַרטרעגע זיינען ניט בעזוכט געוואָרען אפֿילו פֿון זיי, וועלכע האָבען זיי אַליין אָרגאַניזירט; פֿערשיעדענע מייסטער

רכילות וינען פֿערשפּרייט געוואָרען, דער וויטיגער עולם האָט דאָ ניט געזעהן די געוועהנליכע איבערגעבענהייט און אָפֿשערוויליגקייט פֿון די גענאָסען, און כמעט אַלע פֿערזאַמלונגען זיינען דורכגעפֿאַלען.

איין מאָל אַלזאָ — דאָס איינציגע מאָל אין איהר לעבען — איז לואיזע מישעל פֿון אייגענע גענאָסען בעהאַנדעלט געוואָרען מיט אום/כבוד. פֿריינדע האָבען זי צוגערעדט, זי וואָר זיך פֿערטהיידגען, זיך רעכטפֿערטיגען; זי האָט עס אָבער ניט געוואָלט. זי האָט בעסער פֿאַרגעצויגען צו זיין פֿערדעכטיג — און אויף וואָס פֿאַר אינשולדיגען אופן! — איידער אַרויסצוריידען דאָס מינד-סטע וואָרט, צו מאַכען רעם מינדסטען שריט, וואָס וואָלט געקענט כריינגען שאָרען דער אַנאַרכיסטישער אירעע.

געקרייניגט פֿון די אַלע געמיינהייטען, הערענדיג אַרום זיך אַ גאַנצע סדרה פֿון מיינע/ע רכילות און עקעלאָפֿטע אינטריגעס; קענענדיג דעם אונבערעכטיגטען דורכפֿאַל נאָך דעם ערפֿאַלג, דעם קלעגליכען סוף פֿון אַן אַגיסטאַציע, וועלכע איז געווען די פֿאַרשטעצונג פֿון אַן אמת'ן טריאומפֿ-מאַרש, — האָט זי דאָס ראָך אַלעס אַריבערגעטראָגען מיט אַ טיעפֿער פֿער-אַכטונג פֿאַר די אַדע בעשולדיגונגען, וועלכע זיינען אויף איהר געפֿאַלען, און אויפֿאַפֿערענדיג ווי אימער איהר פֿערוואָן פֿאַר דער אידעע, וועלכע זי האָט ניט געוואָלט קאַפֿראַמיטירען. ליעבערשט שטאַרבען, „קראַפֿירען“, ווי זי פֿלעגט תמיד זאָגען — איידער בעשולדיגען אַ קאַמעראַד, איידער זיך רעכטפֿערטיגען צום שאָרען פֿון אַ מיטקעמפֿער, איידער בעוואַפֿענען די שונאים פֿון דער בעוועגונג, דערמיט וואָס זי וועט וואַרפֿען אַ שטאַהל פֿון ליכט אויף וואָס פֿאַר עס איז קליינער „אינטימער דראַמאַ“.

געפֿייניגט דורך די אויסדרוקע פֿון אונגערעכטיגקייט און אונדאַנקבאַר-קייט, האָט זי דאָך געשוויגען, כאָטש ס'האָט איהר געקאָסט גענוג טרעהרען. און פֿערוונקען אין אַ טיעפֿער מרה שחורה, איז זי ווידער אַמאָל צוריקגע-פֿאַהרען קיין לאַנדאָן און האָט זיך פֿערשלאָסען ביי זיך אין דער וואוינונג אין דאַהאַמיי סטריט.

דעם 8טען אויגוסט 1903, האָב איך געשריבען צו לואיזע'ן פֿאַלגענדען

בריעף:

„מיין טהייערע לואיזע!

איך זעה אין „ליבערטרער“, אַז איהר ווענדעט זיך צו די קאַמעראַרען פֿון געוויסע שמעדת מיט אַ פֿאַרשלאָג צו אָרגאַניזירען פֿאַר אייך פֿערוואַמ-לונגען. איך פֿון מײַן זייט בין גרייט אין קורצען צו מאַכען אַ מור איבער ברעטאין, אָפֿטמאָל האָט איהר מיר געזאָגט, ווי גליקליך איהר וואָלט געווען, ווען איהר קענט געהן ריידען צו די איינוואוינער פֿון אַרמאָר (אַ נעגענד אין ברעטאין). פֿיליכט וואָלט מעגליך געווען, אַז דאָן ווען אייערע פֿאַרטרעגע

וועלען זיך ענדיגען, זאלען מיר זיך צונויטערעפֿען, אום צוואמען ארומפֿאָה-
רען איבער ברעשאַין, וואו מיר וועלען ריידען פֿון רעוואָלוציאָן און אנאָרכיע ?
„אין דער האַפֿנונג צו הערען פֿון איך

„אייער איבערגעבענער קאָמעראַד,

„ע. זשיראַל.”

דעם 10-טען אויגוסט האָט מיר לואיזע געענטפֿערט :

„מיין טהייערער זשי-אַל!

„בו פֿערשטעהט זיך, אז עס איז בעסער, מיר זאלען זיך פֿעראייניגען
פֿאַר דעם אַניטאַציאָנס-טור, איידער יעדער פֿון אונז זאל געהן אין זיין ווייט.
טהוט אַלזאָ וואָס איהר קענט; אַרגאַניזירט ווי איהר פֿערשטעהט, איך האָב
צוטרוי צו אייך, לאָזט מיר בלוז וויסען דעם טאָג און די שטונדע, וואו מיר
וועלען זיך טרעפֿען, און רעכענט אויף מיר.

„מיט פֿריינדשאַפֿט,

„לואיזע מישעל.”

אין פֿילפֿעהן טעג ארום האָבען מיר זיך צונויטערפֿאָען אין קאָמפֿיען;
אינזער אָנפֿאַנג איז געווען אַ גליקליכער, און פֿון דעם דאָזיגען טאָג אָן האָט
לואיזע מישעל געהאַט פֿאַר זיך דורכצופֿיהרען דעם פֿאַנטאַסטישסטען, ריה-
דענדסטען און פֿאַלשטענדיגסטען אַניטאַציאָנס-טור פֿון איהר גאַנצען לע-
בען.

אין געוויסע שטעט האָט זי די מאַסע אויפֿגענומען מיט בעגייסטערונג
פֿון דער מינוט אָן וואָס מיר וויינען נור אַהין אָנעקימען. פֿון אַלע זייטען האָט
מען געשריען: „לעבען זאל לואיזע מישעל!” זי האָט זיך געלאָזט הינרויסען
פֿון די בראַווע לייט, וועלכע האָבען איהר אויף אַזאַן אופן אַרויסגעצייגט
זייער סימפּאַטהיע, און זי האָט זיך נישט אויפֿגעהערט צו בעמען ביי זיי נישט
צו שרייען „לעבען זאל לואיזע מישעל!” נאָר „ס'לעבע דער גענעראַל-
סטריק!”

דערפֿאַר אָבער האָט מען אונז אָפֿטמאָל אויפֿגענומען גאָר אויף אַן אַנ-
דער מין „וואַרעמען” אופן. איין אָווענד אין דער שטאָרט ווערנאָן, ווען מיר
זיינען צוגעפֿאַהרען צום טהעאַטער, וואו אינוער פֿערוואַלונג איז געווען,
האָבען אונז הונדערטער און הונדערטער אויפֿגערייצטע לייט בעגעגענט מיט
וויילדע געשרייען, מיט אַ פֿיפֿערוי, מיט אַ שפּייעניש און מיט שטיינער זאָגאַר.
דער המון האָט זיך געסטאַרעט איבערקעהרען אונזער וואָגען; דאָס איז נישט
געלונגען, נאָר אַלע שויבען זיינען אויסגעבראַכען געוואָרע. אין דער צייט
וואָס איך האָב געפרוואווט אַזוי גוט ווי איך האָב נור געקענט זיך שטעלען
אַנטקעגען די אָנגרייפֿער אונזערע, האָט זיך לואיזע, רוהיג און מיט אַ שמי-

בעל אויף די ליפען, געווענדעט צו ווי און געזאגט: „גו, גו, קאמער אדען, זייט פֿערניגלטיג; לאָזט אונז סאָהרען צו דער פֿערוואַסלונג; איהר וועט האָבען דאָס וואָרט אונז צו ענטפֿערן און צו ווידערלייגען דאָס וואָס מיר וועלען זאָגען.“

אין דער שטאָרט רען האָט פּאַסירט דאָס, וואָס איך האָב דערצעהלט אַביסעל העכער; דאָרט האָבען מיר ווידער געהאַט אַ בעגייסטערטע אויפֿ-נאַהמע, אין סען-בריעק איז אונגעגליך געווען אַרונטערצוגעהן פֿון באַהן: די גאַנצע געגענד איז געווען אין אַ צושטאַנד פֿון רעוואָלוציאָן, און די ראַ-יאַלוסמען האָבען מיט וואַפען אין די הענד געצוואונגען די האָטעלען צו פֿערמאַכען וויערע טהירען, כדי מיר זאָלען אין ערגעץ ניט קענען אַרייַן-פֿאַהרען.

נאָר אין דער שטאָרט לאָריאַן האָט זיך די לאַגע נאָך מעהר קאָמפּרי-צירט, די רעגירונג האָט זיך דערשראָקען פֿאַר דער אויפֿרענונג, וואָס די אָנוועזענהייט פֿון דער בעריהמטער אַגיסטאַטאַרקע האָט אַרויסגערופֿען אין לאַנד, און זי האָט ערקלטהרט די שטאָרט אונטער בעלאַגערונגס-צושטאַנד. צעהן טויזענד סאַלדאַטען זיינען צונויפֿגעבראַכט געוואָרען אַהין. די בעלי בתים פֿון די זאַלען האָבען, אויף בעפֿעהל פֿון דער פּאָליציי, זיך ענטזאָגט אונז צו פֿערדינגען וויערע לאַקאַלען פֿאַר אונזערע פֿערוואַסלונגען; מען האָט אונז גאַנץ איינפֿאַך געוואַלט אונגעגליך מאַכען צו ריידען.

אַ טהייל פֿון דער אַרבייטער-בעפֿעלקערונג, וועלכע איז אויפֿגעבראַכט געוואָרען דורך דער דעספּאָטישער האַנרלונג פֿון דער רעגירונג, האָט גע-סטראַשעט צו עפֿענען די לאַקאַלען מיט געוואַלט, דאָס איז געווען גענוג אַראַבצופֿיהרען פֿון זיינען דעם קלענסטען אין פֿערריקטעסטען פֿון אונזערע פֿראַנצוויזישע אַדמיראַלען; ער האָט אַרויסגערופֿען די אַרטילעריע, און דויער „העלד“ האָט זיך צוגעגרייט צו ענטפֿערן מיט קאַנאָנען אויף אונזערע רע-דעם!...

דערנאָך זיינען געקומען די שטעדט נאַנט, אַזשער, לימאָזש, אַרלעאַן, מיט אונבעשרייבליכע אָוואַציעס. אין סען זשוניען, האָבען די האַנרדשה-אַרבייטער אויפֿגעהויבען לואיועץ אויף די שולטערן, און זי האָט געפֿיהלט די „ויסקייט“ און די פֿרייד פֿון מריאומף.

אַט אַזוי איז אונז בעשעהרט געווען צו זעהן מיט אונזערע אייגענע אויגען די מערקווירדיגקייטען און די אינקאָנסעקווענצען פֿון דער מאַסע, וועלכע איז געווען באַלד פֿריינדרין, באַלד פֿיינדליך צו אונז, דער ווילדער צאָרן און די טיעפע פֿרייד האָבען אונז בעגעגענט איינס נאָך אַם אַנדערע; די הורדאַה-געשרייען און די ערגסטע שימפֿפווערטער האָבען זיך געהאַלטען אין איין בייטען פֿון איין שטאָרט צו דער אַנדערער, ציגענדיג, ווי ניט שטאַנדהאַפֿטיג, ווי ווייניג בערעכענט עס איז דער גייסטעס-צושטאַנד פֿון אַ קלאַס, וואָס האַלט כלומר'שט אין אויפֿוואַכען, די מיינונג פֿון אַ פֿאַלק, וואָס

איז פֿעראייניגט אויף איין פֿאָטערראַנד, די פֿערנונפֿט פֿון אַ וועלט, וואָס איז, דוכט זיך, אַרויסגעקומען פֿון אַ רעוואָלוציאָן. אין אַ שטח פֿון צוואַנציג קילאָמעטער, האָט אונז דער המין אי גאַכגעיאַגט מיט ווילדע, צאָרנדיגע קולות, אי בעגרויט מיט פֿרייד.. לואיוע איז געווען אויסער זיך; די אַגי-טאַציע, ווי זי איז ניט געווען, האָט איהר פֿערשאַפֿט פֿערנניגען, זי גליקליך • געמאַכט און אונגעהייער פֿערשטאַרקט איהר ענטהוויאַס. „ס'געהט שווערליך,“ פֿלעגט זי מיר זאָגען יעדען אין דערפֿריה, „נאָר איך גלויב, אז דער גרויס-סער סטרייק איז נאָהענט!“ ביי די דאָזיגע ווערטער פֿלעגען זיך איהרע גרויסע אויסדרוקספֿולע און זיסע אויגען אויף אַן אונגלויבליכען אופן אָנציגן-דען. איהר געזיכט פֿרעגט נעהמען לויכמען, און אין די בעוועגונגען פֿון איהר פֿויאָנאָמיע האָט מען געקענט זעהן אַן אונבעשרייבליכען אויסדרוק פֿון גלויבען און פֿון רעוואָלוציאָנערן פֿאַנאַטיזם. צונויפֿלייגענדיג איהרע הענד און אַרייניקענדיג יענעס אין די אויגען, פֿלעגט זי אַריינפֿאַלען אין אַן אַמת'ן עקסטאַז ביי דעם געדאַנק, אז מען וועט נאָר אין גיכען קענען איבערקעהרען די אַלטע וועלט...

איהר פֿרייד איז געווען אַזוי גרויס, נאָך אונזער אַגיטאַציאָנס טור אין ברעטאַן, אַז זי האָט מיך געבעטען, איך זאָל אָרגאַניזירען אַ צווייטען טור. „איך וועל זיך שוין אַזונד ניט אָבשטעלען... איך וועל געהן ביז'ן סאַמע סוף, ביז'ן טאָג פֿון דעם לעצטען סטרייק, וועלכער וועט בעפֿרייען די וועלט!“ מיר האָבען אַלזאָ אַ צווייטען מאָל אָנגעהויבען אויסמעסטען גאַנץ פֿראַנק-רייך. לואיוע האָט געפֿאָדערט, אַז דויער טור זאָל זיין וואָס ליינגער; אַז די פֿערזאַמלונגען זאָלען אָבערהאַלטען ווערן טאָג פֿאַר טאָג; אַז די אַגיטאַציאָן זאָל אָנגעהן כּסדר אָהן אַן אויפֿהער. „איך וויל נאָך אַמאָל אויפהויבען די מאַסען, איידער איך „קראַפֿיר“, האָט זי מיר געזאָגט, בעת איך האָב איהר פֿערלאָזען, אום צו אָרגאַניזירען דויען נייעס אַגיטאַציאָנס-טור.

דאָס מאָל אָבער האָט זי זיך אָבגענאַרשט אין איהרע כּוחות... אָדער האָט זי אפּשר געפֿיהלט, אַז זי וועט אוועק פֿון דער וועלט, און זי האָט ווירקליך געוואַלט פֿאַלען אויף'ן קאַמפּפּס פּלאַץ, ענדיגען איהר לעבען אויף אַ פֿאַר-טראַג, נאָך אַ גוטע „דערהיצונג“ אויף דער ביהגע און אַ פּלעצליכע פֿער-קיהלונג אין גאַס?

דעם אַמת זאָגענדיג, האָב איך גאַנץ גוט פֿערשטאַנען, אַז אַט דער לעצטער בעשלוס איהרער איז געווען פֿעסט און אַז מיר וועלען גאָר ניט קענען טהאָן געגען דעם. ס'איז אונמעגליך געווען זי איבערצוויריידען: זי וועט געהן, זי וועט געהן פֿאַרווערטס און פֿאַרווערטס, ניט קוקענדיג אויף קיין זאַך, אַלויף, אויב זי וועט קיין אַנדער ברירה ניט האָבען. די רעוואָלוציאָן, דער גרויסער סטרייק זיינען פֿאַר איהר געווען נאָהענט; זי האָט זיך זיי איבער-געגעבען, זי האָט זיי אָנגעהערט מיט איהר גאַנצען לעבען: זי וועט ניט פֿערפֿעהלען איהר ציעל, אַזוי איז זי געגאַנגען פֿאַראויס, אַלס פּראַפֿעטין פֿון

דער אנאָרביע, דורכמאַרשירענדיג דאָס לאַנד, ווי דער לעבעדיגער סימבאָל, די אָנזאָגערין פֿון אַ צוקונפֿט פֿון גערעכטיגקייט אין פֿון גוטסקייט, אָט אין פֿערלויף פֿון דיווער אַגיטאַציאָנס ריזע האָב איך זיך ערשט גע קענט אָבעבען רעכנונג, וואָס פֿאַר אַ מאַסע ענערגיע, וואָס פֿאַר אַ קראַפֿט און וויליעל אויפֿאַפֿערונג עס איז געלעגען אין דעם דאָזיגען פֿרויע-אַרגאַ-ניס, דעם אמת זאָגענדיג, איז שוין לואיווע, פֿערלאָזענדיג לאַנדאָן, געווען אָנגעגריפֿען פֿון אַ בראַנכיסיס, נאָר זי האָט זיך געמאַכט ניט וויסענדיג, זיך געשטאַרקט און גע'טענה'ט, אַז זי פֿיהלט זיך גאַנץ גוט. דאָך, די וואָס האָבען זי געקענט, האָבען בעמערקט מיט וואָס פֿאַר איבערנאַטירליכע כוחות זי האָט געקעמפֿט געגען דער קראַנקהייט און געגען איהר אייגענעם אונ-טערזאַננ, ערשט אין דער שטאַדט טראָן, ווען זי האָט איינפֿאַך ניט געקענט אַ טראָט טהאַן מיט אַ פֿום און זיך געמוזט אַריינלייגען אין בעט — האָט זי זיך אונטערגעגעבען.

מיר — איהר פֿריינדין שאַרלאַט און איך — האָבען אַלואָ בעשלאַסען ניט צו פֿאַהרען ווייטער, און כרי איהר צו איבערצייגען אין מיין פֿעסטען בעשלוס, בין איך אַריינגעפֿאַהרען צוריק קיין פּאַריז. אין אַכט טאָג אַרום האָב איך ערהאַלטען פֿון איהר אַ בריווע, אין וועלכען זי האָט מיר געשריבען, אַז אַזוי ווי זי איז שוין „פֿאַלשטענדיג אויסגעהיילט“, איז זי אַריבערגעפֿאַהרען אין ווילפֿראַנש, אין אַז איך בין פֿריי צו טהאַן וואָס איך וויל: מיטקומען מיט איהר אָדער בלייבען וואו איך בין... וואָס טהאַן? האָב איך זי געזאָלט לאָזען געהן אַליין? דאָס וואָלט זיכער געווען אַ שלעכטע טהאַט, איך האָב אַלואָ געמוזט, אָדער נאָכפֿאַהרען לואיווע'ן, אום אַכטונג צו געבען אויף איהר, אָדער ריויקירען פֿערלוימדעט צו ווערן פֿון די „גוטע קאַמעראַדען“, וועלכע וועלען אַרדאי מאַכען אַ געוואלד, אַז מען האָט זי אַרומגעיאָגט געגען איהר ווילען און ביז איהר לעצטען אַטהעם ציג, איך האָב בעסער אויסגעקליבען די פֿערלוימדונג, און פֿון דאָן אָן האָב איך ניט אָבגעלאָזט מיין אַלטע פֿריינד-דין אייף אַ טריט.

ביו דער שטאַרט טולאָן, וואו די געפֿעהרליכע לונגען-ענטצינדונג האָט זי אַנדערגעלייגט, האָט זי זיך אויף אַן ערשטווינענדען אופן געהאַלטען פֿעסט, אַ מערקווירדיגע ערשיינונג איז געווען דאָס, וואָס איהר רעדענס-קראַפֿט איז מיט אַמאָל גרעסער און שטאַרקער געוואָרען; ס'איז עפֿעס געווען אין איהר אַזוי ווי אַ לעצטער און מעכטיגער שטויס פֿון לעבען, וואו די יוגענד האָט זיך אויסגעמישט מיט דעם מיסטיציזם און די טרוימעריי; איהר שפּראַך איז געוואָרען לאַסטשענד און פֿערוויגענד, אין איהר פֿאַנטאַזיע האָט זי געזעהן גאַנץ נאָהענט פֿאַר זיך אַ שטאַרט, אַ גאַנצע וועלט, וואו די מעג-שען, לעבענדיג גליקליך, אין לעבע און אין פֿרייהייט, וועלען זיך ברידער-ליך געבען די הענד, אום צו געהן צוזאַמען צו דער לעצטער עראָבערונג פֿון

דער ערד, וועלכע איז נאך נישט מילד גענוג, און פֿון די נאָטור-קרעפֿטען, וועלכע זיינען אַפֿט אזוי גרויזאָם.

„די צייט איז נאָהענט, ווען די מאַסען וועלען דערקענען זייער מאַכט און וועלען ענדליך אָבנעהמען די ערד. די מענשהייט וועט נישט געהן צוריק; פּונקט ווי מען קען נישט מאַכען דאָס ווערימעל זאָל זיך אימקעהרען צוריק צו דעם צושטאַנד פֿון אַ שמעטערלינג, אזוי קען מען נישט ציינגען דעם מענשען פֿון צוואַנגזיסטען יאָהרהונדערט זיך אומקעהרען צוריק אין די הייהלען, מיר לעבען שוין נישט מעהר אין דער פֿאַר-היסטאָרישער צייט, ווען די מענשען פֿון איין שבט האָבען גע'הרג'עט זייערע פֿינדע, אום זיך צו ערנעהרען פֿון זייער בלוט; מיר געפֿינען זיך אין אַ צייט, ווען די וויסענשאַפֿט וועט ערלויבען אלע מעשליכע ברואים אין איבערהויפט די אונגליקליכע. איך, איך זעה ווי ער קומט, דער גרויסער סטרייק, וועלכער וועט געבען יעדען מענשען זיין אַר-בייטס-אינסטרומענט אין וועט איהם ערלויבען צו געבען זיינע קינדערלאַך אַ עהרענהאַפֿטע, ברייטע אין שטאַלצע ערציהונג. די רעגירונגען זיינען אונ-מעכטיג: דער שטאַט שטאַרט אָב, די פּאָליטיק גוסס'עט, די נייע וועלט קומט אָן, דורך דער רעוואָלוציאָן! זאָל זי קומען מיט גליק, די אַלטע וועלט האָט גענוג אָנגעהאַלטען!“

דאָס דאָזיגע שרום-וואָרט האָט אימער אַרויסגערופֿען אַן אונבעשרייבליכע בענייטערונג ביי די פֿערוואַמעלטע. עס האָט אָנגעצונדען די קאַלטסטע, די גלייכגילטיגסטע, אין עס האָט בערוהיגט די ווילדעסטע רעאַקציאָנערן. און מערקווירדיג, אין טולאַן גופּא, דעם זעלבען טאָג, וואָס זי האָט זיך אַנדערגעלייגט אין בעט, אים דורכצוטראָגען איהר לאַנגע און שמערצליכע לונגען-ענטצינדונג, האָט זי נאָך געהאַט קוראָזש אַרויסצוריידען זייער ווערטער אין דער לעצטער אָנשטריינגונג איהרער. דאָן האָט זי זיך אָבגעשטעלט אַ ווילע, אום אָבצוכאַפען דעם אָטהעם, און פֿאַר דריי טויזענד אַרבייטער, וועלכע האָבען איהר אַפּלאָדירט מיט אַן אונבעשרייבליכער בענייטערונג, האָט זי געזאָגט: „ענטשולדיגט מיר, קאַמעראַדען, איך בין עפעס נישט געוונד. די אינפֿלוענצאַ האָט מיך געפּאַקט; ערלויבט מיר אַוועקצוגעהן פֿון דאַנען, אום צו טויטען די אינפֿלוענצאַ, ערוואַרטענדיג דעם טאָג, ווען מען וועט אַוועק'הרג'ענען די אַלטע בורזשואַזע געזעלשאַפֿט.“

דאָך איז דאָס געווען אַביסעל טרויעריג, יענעם טאָג, ווען זי האָט פֿער-לאָזען די טריבונע, כאַטש זי האָט זי פֿערלאָזען מיט אַ זיסען שמייעל פֿון צוטרוי אויף די ליפען.

אין אַ שטונדע אַרום איז די גוטע לואיזע אַריינגעפֿאַלען אין אַ מורא'די-גען פֿיבער און האָט זיך אַרומגעוואָרפֿען אינטער די שרעקליכסטע קאַשמאַרען. דער דאָקטאָר בערטהאָלע, וועמען מען האָט גלייך געבראַכט צו איהר, האָט אונז גאַנץ דייטליך ערקלעהרט, אַז דאָס איז דער סוף, אַז די טויטענדע לונגען-ענטצינדונג וועט געדויערן זיבען אָדער אַכט טעג, נאָר אויפֿן נינטען

טאָג וועט מעהר נישט ווין קיין לואיזע מישעל. „דאָך“, האָט ער זיך ענדליך אָבגערוּפּען, „פֿאַרהאַן אָרגאַניזמען, וועלכע בעזיעגען די וויסענשאַפֿט; אָפֿט-מאָל קומען פֿאָר אזעלכע ערשיינונגען, וועלכע מיר בעגרייפֿן נישט פֿאַרשטענ-דיג, און מענשען, וועמען מיר פֿעראורטהיילען, אַזוי צו זאָגען, צים טויט, דרעהען זיך אויס און בלייבען לעבען. ווער ווייס? לואיזע האָט אַ שטאַרקען מאַרד; פֿערלירט אַליאָ נישט קיין מוטה אין טהוט וואָס איהר קענט פֿאַר אייער פֿריינדן.“

דעם זעקסטען טאָג איז געקומען אַ צושטאַנד פֿון גסיסה: אַ גסיסה, וואָס האָט קיין אַנדער אויסוועג נישט אָנגעדײטעט נאָר דעם טויט. אָבער וואָס פֿאַר אַ גסיסה איז דאָס אָביסעל געווען: אַן אינגלויבליכער ווידערשטאַנד, אַ געוואלדיגער קאַמפֿ פֿון די גערווען געגען דער מאַוסיס־דיגער קראַנקייט, וועלכע האָט זיך אַלץ מעהר אין מעהר פֿערשטאַרקט. מיט פֿערצווייפֿלונג האָט זיך לואיזע אָנגעהאַלטען אָן לעבען, נישט דערפֿאַר ווייל זי האָט מורא געהאַט פֿאַרן טויט, נאָר מחמת דעם וואָס איהר האָט זיך געדוכט, אַז איהר לעבענס-אַרבייט איז נאָך נישט געענדיגט.

„איך וויל נאָך נישט שטאַרבען, — האָט זי גע'מענה'ט — ווייל איך ווייס אַז דער גרויסער ערסטריק וועט באלד קומען און איך וויל נעהמען אַג-טהייל אין איהם, און אויסער דעם האָט מען מיר פֿאַראויסגעזאָגט — און איך גלויב עס — אַז איך וועל שטאַרבען אויף אַן אינגעהייער גרויס פֿעלד, וואו מען וועט קעמפֿען אויף טויט און אויף לעבען.“

אַזוי ווי איך בין געווען געצוואונגען אָבצופֿאַהרען קיין אַלזשיר, וואו עס ווינען אָרגאַניזירט געוואָרען אייניגע פֿערוואַלונגען, האָב איך זי איבער-געלאָזט, זיך ראַנגלענדיג מיטן טויט. ביים געזעגענען האָט זי מיך אומאַרמט, און גאַנץ ביים זינען, האָט זי נאָך געהאַט גענוג קראַפֿט מיר צו זאָגען: „אין אַכט טאָג צײַט וועל איך זיין געזונד. זאָר מען מיך דאָרט ערוואַרטען!“ פֿיצעהן טעג, פֿיצעהן לאַנגע טעג האָט זי זיך געראַנגעלט מיטן טויט, צוזאַמענגעמהמענדיג אַלע איהרע כוחות צו קענען אַרויסשפּיען פֿון זיך די טויטענדע מיקראָבען, וואָרים דערפֿון איז אָבגעהאַנגען אַ טהייל פֿון איהר רעטונג. בעשאַנקען פֿון דער נאַטור מיט אַן אייגענשאַפֿט פֿון איבערנאַטיר-ליכען ווידערשטאַנד, האָט זי ביסלאַכווייז אַרויסגעשפּיען דעם גיפֿטיגען באַציל. מיט שרעקליכע שמערצען, נאָר געדולדיג, מיט דעם גלויבען אין דער זיכערהייט, אַז זי וועט נאָך בלייבען לעבען אויף אַ שטיקעל צײַט — האָט זי איהם אויסגעבראַכען. דער קאַמפֿ איז געווען בימער, שרעקליך און פֿערצווייפֿעלט, נאָר געענדיגט האָט ער זיך מיט אַ זיעג פֿאַר דער גוטער לואיזע.

אַז זי האָט זיך אויסגעדרעהט פֿון טויט אין איז געזונד געוואָרען, האָט מען דאָך געקענט דייקען, אַז די פֿראַפּאַגאַנדיסמין וועט זיך ענדליך אָב-שמעלען אויף אַן אָרט, אַז זי וועט ענדליך געניסען אָביסעל רוה, וואָס זי

האָט כשר פֿערדינט, אז איהרע אַלטע יאָהרען וועלען פֿון איצט אָן פֿערלויפֿען אין רוה, צוקוקענדיג ווי אַנדערע זיינען טהעטיג, מען האָט גאָר ניש געקענט טראַכטען דערפֿון, אָז זי וועט נאָך ווען עס איז אַרויף אויף אַ טריבונע; די פֿריינדשאַפֿט, די אַכטונג אין דער רעספעקט, וואָס איהרע פֿריינד—און זיי זיינען געווען צאָהלרייך—האַבען איהר אַרויסגעצייגט, וואָלטען דאָך געקענט פֿערזיסען די לעצטע פֿאַר יאָהר פֿון איהר לעבען.

אַבער זי האָט ניש אָנגעהויבען טראַכטען דערפֿון, ס'איז דען מעגליך געווען פֿאַר איהר צו ווערן שטיל און רוהיג? האָט זי דען געקענט, דער-פֿאַר וואָס זי איז אַלט, זיך אַנדערזעצען און זיך רוהיג צוקוקען צו די אַלע פּאַסירונגען, וועלכע האָבען, נאָך איהר אויסרעכנונג נאָך, געמוזט אָנגעהמען, אַ הערליכע רענדונג? ניין! מעהר ווי אימער האָט זי זיך איצט גענייטיגט אין טהעטיגקייט, אין בעוועגונג, אין דעם טומעלריגען מעגליכען קאַמפֿף, אין דער רייצענדער און אויפֿרעגענדער בעריהרונג מיט דער ענטוהוואַסטישער און מורמלענדער מאַס...

אַזוי ווי איך האָב געגלויבט, אָז זי געפינט זיך רוהיג ערנעץ-וואו אין אַ ווילא אַרום טיראַן, זיך ערהוילענדיג פֿון איהר מורא'דיגער קראַנקהייט, וואָס פֿאַר אַן איבערראַשונג איז דאָס געווען פֿאַר מיר, ווען איך האָב אין פֿריה מאַרגען ערהאַלטען פֿון איהר אַ קליין בריוועלע, וואו זי האָט מיר מיטגעטוהילט, אָז זי געפינט זיך אין דעם „האַטעל קראַנשטאַדט“ אין פּאַריז, און זי האָט מיר געבעטען, איך זאָל גלייך קומען זיך זעהן מיט איהר.

מען קען זיך פֿאַרשטעלען ווי גשתומם מיר זיינען אַלע געוואָרען, דער-הערענדיג דייע נייעס! וואָס, לואיזע מישעל אין פּאַריז! ס'איז דאָך נאָך קיין צוויי וואָכען ניש, אָז זי האָט זיך אויפֿגעהויבען פֿון דייער געפֿעהרליכער קראַנקהייט! און פֿון וואָס פֿאַר אַ קראַנקהייט! אין מיטען דערינען איז זי גאָר דאָ, נאָך אַן ערמיערענדע ריזע פֿון איבער טויענד קילאָמעטר! ס'איז געווען אונגלויבליך, און מיר האָבען גאָרניש געקענט פֿערשטעהן פֿון וואָס פֿאַר אַ מאַטעריאַל זי איז צוזאַמענגעשטעלט!

און אונזער איבערראַשונג האָט זיך נאָך פֿערדאַפֿערט, ווען זי האָט אונז מיטגעטוהילט, אָז זי איז פֿעסט ענטשלאָסען צו אונטערנעהמען אַ נייעם אָגוטאַציאָנס טור, פֿערשטעהט זיך, אָז קיינער האָט ניש געוואָלט וויסען דער-פֿון, מילא, האָט זי זיך גענומען קאָכען, איז אויפֿגעבראַכט געוואָרען געגען אונז, דערנאָך איז זי זאָגאַר גענאַנגען אַזוי ווייט, אָז זי האָט זיך, מיט טרעה-רען אין די אויגען, גענומען בעטען ביי אונז; מיר זאָלען זיך, האָט זי גע-זאָגט, ווייניגסטענס לאָזען איבעררידען דורך דעם פּאַקט, אָז זי געפינט זיך אין ניוט, מען וועט דאָך ניש זיין אַזוי שלעכט געגען איהר, זי צו לאָזען שטאַרבען פֿין הינגער.

„מיינע הינטעלאַך און קעצעלאַך און איך“, האָט זי געזאָגט, „נייטיגען

זיך אין געלד; איך בעט איך, זשיראל, קוקט ניש דערויף וואָס די ש'עכטע וועלען קענען זאָגען, און העלפֿט מיר זיך ארויסדרעהען פֿון אַ צרה."

איך האָב געוואוסט, אז לואיווע האָט ווירקליך קיין סו ניש ביי זיך. אַ סובסקריפּציע, וואָס מען האָט געמאַכט פֿאַר איהר, האָט איינגעבראַכט אונ-געפֿעהר 800 פֿראַנק. עס וואָלט איהר גאַנץ ניש צו ניץ געקומען אויף מאָר-גען נאָך איהר קראַנקהייט. האָט אַבער ראַשפֿאַר זיך אָנגעבאַטען צו דעקען אַ טהייל פֿון די קאַסטען, וואָס די קראַנקהייט האָט בעטראַפֿען, אין לואיווע האָט מעהר ניש געדראַפֿט: זי האָט גלייך צוטהיירט אַלעס, וואָס זי האָט געהאַט, צו סטרייקער און קאַמעראַדען, וועלכע האָבען זיך געפֿינען אין אַ נויטה.

איך האָב זיך אַלזאָ נאָך אַמאָל געלאָזט איבעררידען און ניש געקענט ענטזאָגען לואיווע'ן צו אַראַנזשירען פֿאַר איהר אייניגע פֿערזאַמלונגען.

די ערשטע פֿערזאַמלונג נאָך איהר קראַנקהייט איז געווען: דעם 20טען מאַי 1904 אין דעם פֿאַריווער זאַל, "האַטעל דע סאַסיעטע סאַוואַנט", דער אינהאַלט פֿינף פֿאַרטראַג, וואָס זי האָט דאַן געהאַלטען, ווייט אַרויס גאַנץ דייטליך לואיווע מיטעל'ס איינדרוקספֿולען באַראַקטער און איהר עקסטרעמע געפֿיהלפֿולקייט. זי האָט זיך אויסגעקליבען אַ מערקווירדיגע טהעמאַ: „ביי די טהירען פֿון טויט". איך האָלט פֿאַר נייטיג איבערצוגעבען דאָ איהר גאַנ-צען פֿאַרטראַג, אַזוי דורכדרונגען איז ער מיט די אייגענשאַפֿטען פֿון איהר ניש האַרץ און אין דערוועלבער צייט מיט אַ וואונדערבאַרער אידעאָלאָגישער איבערלעגענהייט.

ביי די טהירען פֿין טויט.

עס קען מעגליך זיין, אז יעדעס וועזען לעבט דורך ביי די טהירען פֿון טויט, אַזוי ווי אין אַלע פֿאַזען פֿין זיין לעבען, געוויסע סענזאַציען אין שייכות מיט זיין אייגענעם איך. נאָר קיין אלגעמיינעם שלום קען מען דער-פֿון ניש ציהען, איך קען כלוין ריידען פֿון די סענזאַציען, וועלכע איך האָב דורכגעלעבט. אָט זיינען זיי:

באַלד אין אָפֿטאַנג, ווען מיר האָבען זיך אַרויסגעלאָזט אויף אונזער אַניטאַציענס טור, האָב איך אַלץ געגלויבט, אז מיין ווירען וועט בעוועגען די אינפֿלוענצאַ, וועלכע איך האָב אָנגעקראַגען אין אַ שמאַדט אין נאָרד-פֿראַנק-רייך, וואו מיר האָבען געהאַט אַ מוראדיגען שנעע-שטורם.

מיר—זשיראַל און איך—האָבען אָנגעהאַלטען יעדען אָווענד אַ פֿערזאַמ-לונג. ער האָט גערעדט איבער דער טהעמאַ: „צו דער בעסערער שטאַדט" און איך איבער „עקספּאַריאַציען". איך האָב געלייגט זעהר פֿיעל האַפֿנונג אויף דעם דאָזיגען אַניטאַציענס טור און איך בין געווען זיכער, אז ער וועט מאַכען אַ בעדייטענדע פֿראַסאַגאַנדאַ פֿאַר אונזערע אידעען. אונזער ריזע-פֿלאַן איז געווען זעהר אַ ברייטער און האָט אַריינגענומען אין זיך, אַחוץ פֿראַנקרייך, אייך אַלזשיר.

אין דער שטאדט טראָי בין איך דאָס ערשטע מאָל קראַנק געוואָרען אויף אַ לייכטע לונגען-ענטצינדונג, דאָס איז גיך אַריבער, נאָך דער דאָקטאָר האָט מיר אויף קיין פֿאַל נישט געוואָלט ערלויבען צו פֿאַהרען האַלטען מיין פֿאַר-טראַג אין שאַמאַן; די קאַסעראַדען זיינען אויך געווען מיט דערזעלבער מיי-נונג וואָס דער דאָקטאָר, האָב איך נאָכגעגעבן.

איך פֿערוענליך האָב געדריינקט, אז דאָס פֿערגיגען וואָס איך וואָלט געהאַט, זיך געפֿינענדיג צוריק אין שאַמאַן, וויאזוי איך האָב שטודירט, די איינציגע שטאָדט, אַחיץ פֿאַרזי, וואָס איך האָב געזעהן אידער איך האָב געמאַכט מיין ערשטע לאַנגע רייזע קיין ניו-קאלעדאָניען, און וואו מען האָט מיך ערוואַרט מיט אַזויפֿיעל ליבע, — אז דאָס דאָזיגע פֿערגיגען וואָלט גע-ווען אים שטאַנד מיך אין גאַנצען געוונד צו מאַכען. דורך דעם וואָס מיין ווילען איז אונטערדריקט געוואָרען, האָב איך זיך געפֿיהלט אַסך שוואַכער צו קענען פֿאַרשטענען מיין רייזע.

נאָכדעם ווי מיר האָבען פֿערבראַכט נאָך אַכט טאָג אין טראָי, האָבען זיך אינזערע פֿערוואַלוונגען ווידער אָנגעפֿאַנגען. פֿאַר דער צייט האָט זיך פֿאַר-עטליכע מאָל געמוזט ריידען אַלויין.

נאָך איינס אָדער צוויי מאָל האָט מיך די קראַנקהייט געפֿאַקט, אָבער אין דער שטאָדט טולאַן האָב איך געמיינט, אַז איך האָב שוין געזיענט, און די לעצטע ווערטער פֿון איינעם פֿיין טיינע רעדען זיינען געווען, אַז מיר וויינט אויס, אַז אין דעם קאַמפֿף מיט דער קראַנקהייט האָב איך דאָס לעצטע וואָרט.

נאָך איין מאָל, ווען איך האָב גערעדט אין האַטעל טערמינוס, האָט זיך אַרויסגעצייגט דער געגענטהייל, מיין קראַנקהייט, די לונגען-ענטצינדונג, האָט ענדליך אויסגעבראַכען מיט אַזאַן ערנסטקייט, אַז איך האָב געפֿיהלט, עפעס אַזוי ווי מיין קערפֿער וואָלט געווען אַ שטיק טראַנסע, און מיר האָט זיך געדוכט, אַז איך זעה עס, אַז איך קוק דערויף, פֿונקט ווי איך וואָלט געקוקט אויף עפעס אַנדערש. אין דעם צושטאַנד ווערט אַלצדינג מאַטעריאַליזירט, די חַישים זיינען מוראָדיג שאַרף, און צו זייער שאַרפֿקייט קען מען זיי נאָך בענגצען איינעם פֿאַרן אַנדערן. עפעס האָט זיך מיר אָבערדוכט, אַז איך קען לייענען דורך מיינע פֿינגער די דעפֿעשען, וואָס מיין יונגע חבֿרטיע שאַרלאַט האָט געהאַלטען אין איהרע הענד. דאָס איז נישט געווען אונזער אַרט לענען, נאָר אַן איינפֿאַכע אימפּרעסיאָן, וואָס אָנבעלאַנגט די דעפֿעשען, מיין איך, אַז איך האָב דאָן געטראַכט פֿון וואַנען און פֿיין וועמען זיי קומען.

אויך דער געדאַנק מאַטעריאַליזירט זיך; ער ווערט אַ סימבאָל; די שפּראַך איז פֿערשוואַנדען.

אַז מען האַלט ביי אַזאַ מררנה, שמעהענדיג ביי דער טהיר פֿיין טויט, האָט מען אַ דאָפֿעלשעם געפֿיהל: אַ זעהר זאַנפֿטען גליטשען זיך אויף איין און דערזעלבער ליניע, אַקוראַט ווי מען וואָלט נאָכגעפֿאַלגט דעם וואַסער-

שטריך, און א מין פֿונאנדערגיסען זיך אזוי ווי די רוחות אָדער די קליערען;
רי קליינע צעלען צולאָזען זיך און פֿערשפּרייטען זיך ווייט, ווייט.

דאָס איז די אירעע פֿון דער פֿערקערפּערונג מיט די ערעמענטען פֿון
דער נאַטור. ס'איז מיר דאָן אַרױף אויף'ן געדאַנק אַן איינדרוק, וואָס איך
האָב געהאַט אין נײַ-קאַלערדאָניען: אַ מאַױס'דיגער שמורס האָט אויסגעכראָך-
כען, דער הימעל און דער ים זײַנען געווען שוואַרץ, שטראָמען וואַסער האָך-
בען געפֿליצט ווי אַקעאַנען, און איך, זיך אָנהאַלטענדיג פֿעסט אָן אַ פֿעלו,
האָב אַרײַנגעקוקט אין דעם דאָזיגען הישך און געפֿיהרט עפעס אַ מין מאַג-
נעט, וואָס ציהט מיך אַהין אין דעם אָבגרונד פֿון ים, וואו עס האָט זיך
געהערט דער היזערדיגער ליאַרם פֿון די בונאַליעס, ווי דער געשריי פֿון ווילרע
חיות, ווי דאָס צישען פֿון גישטיגע שלאַנגען... איך האָב געפֿיהלט אזוי ווי
יענעם טאָג, און דערוועלבער געדאַנק איז מיר אַרױף אויף'ן זײַנען, אַז איך
מיס זיך אויס מיט די עלעמענטען פֿון דער נאַטור.

אויך אַנדערע עראַײַגניסע זײַנען מיר דאָן געקומען אין זכרון, צוײַשען
זײַ דער איינדרוק פֿון אַ שטיקעל מוזיק, וואָס אַן אַנבעקאַנטער רוסישער רעוואַ-
לוציאַנער האָט פּערפֿאַכט און וואָס פֿרײַנד היאָ פֿלעגט שפּיעלען אויף זײַן פֿוי-
דעל; דערבײַ האָב איך געפֿיהלט עפעס אזוי ווי פֿאַר מיר וואָרט זיך געע-
פֿענט אַ הישך'דיגער תּהום, וואו מען רײסט זיך און מען שטראַקט אין דער
פֿינסטער אױס די אָרעם אַרױסצוקומען... דיזע זכרונות האָבען אין זיך גע-
האַט מעהר שאַרפֿקײט אײדער די ווייטע ווירקליכקײט.

דאָן ווען די לעצטע שטונדע ווערט ערוואַרטט פֿון יעדען אײַגעם אַרױס
אײך, ווען מען לײדעט שוין מעהר ניט, אזוי ווייניג לעבען בלײבט איבער,
— דאָן ווערן אַלע הושים צונױפֿגעגאַסען אין אײן היש, וועלכער ענטהאַלט
זײ אַלע אין זיך; די צײט איז אײן צוואַמענגעשכאַלצענעם שטיק, וואָס דער-
שטיקט אײך, די אײביגע פֿערגאַנגענהײט פֿעראַײניגט זיך מיט דער געגענ-
וואַרט און די געגענוואַרט האַלט זיך אָן דער צײַקונפֿט.

וועגען דעם פֿערלויף פֿון די שטונדען און די טעג, האָב איך ניט גע-
קענט האַלטען קײן שום רעכנונג; די צײט האָט מיר אַמאָל אויסגעוויזען
לאַנג ווי די אײביגקײט און אַפֿטמאָל אזוי קורץ, אַז איך האָב גערעכענט
אַכט טאָג אָנשטאַט דרײַ וואָכען.

זיך געפֿינענדיג אין דעם ערגסטען צושטאַנד, איז דער געדאַנק אַם
העכסטען; די גרויסע ווערט שפּרײט זיך אויס פֿאַר אײער גײסטױגען בליק ווי
אַ פּאַנאָראַמאַ; די מלחמה זעהט אויס ווי אַ גרויסער פֿלעק פֿון בלוט,
און די פֿערשיעדענע עפֿאַכען, וואָס קומען אײַנע נאָך די אַנדערע, ווײַזען
אױס ווי די בערג-שפּיצען, וועלכע הױבען זיך אױף וואָס ווייטער אַלץ
העכער.

די צוויי מענשליכע שטראָמען, וועלכע ציהען זיך אײנער צו דער פֿער-
גאַנגענהײט, דער אַנדערער צו דער צוקונפֿט, געהען זיך וײער וועג און

ש'אָנען זיך אָן איינע אָן די אַנדערע, אַזוי ווי די מוראַשקעס, ווען מען צו-
גראַכט זייער נעסט. וואָס די איינע שפּאַרען זיך איין און בעגראַבען זיך אינטער
די רואינען, בעת ווען די אַנדערע כאַפען אייף גיך וויערע אונענטוויקעלטע
קינדערלאַך און קאָזין זיך אַוועק צו אַ נייער שטאָדט.

אַט די אַלע זאָ ען קען איך גאַרניט אַרויסזאָגען אַזוי קלאַהר און דייט-
ליך ווי זיי האָבען ווירקליך אויסגעזעהן; זיי זיינען דאָן געווען גרויס און
שעהן: דאָס גאַנצע אונגליק, וואָס געהט זיך פֿון דעם אייביגען עלענד און
נייטה, איז מעהר ניט געווען, פֿריינדשאַט און סימפּאַטיע הערשען איבע-
ראַל; ס'דוכט זיך עפעס אַזוי ווי די אונגענדליכע ליעבע וואָלט געוואָרען
איין איינציג געפֿיהל און עס געהט אייך אין גאַנצען אַרום, עס דרינגט
אייך דורך, ס'איז איינע פֿון די כוחות פֿון דער צוקונפֿט. פֿון דאָרט בין איך
דאָס צוריקגעקומען און איך האָב מיטגעבראַכט מיט מיר די אונגענדליכע
ליעבע.

פֿיליכט וועט דער דור, וואָס ערציהט זיך יעצט און וועלכער וועט זיין
דער צוואַנציגסטער יאָהרהונדערט, פֿערשטעהן אַט די זאַכען; מיר זיינען בלויז
די פּיאַנירען פֿון דער אירעע; די קומענדע מענשהייט, וועלכע וועט האָבען
וועלט-קארטען, מעלעסקאַצען אין מיקראַסקאָפען אַנשטאָט צלמים, און ביי
וועמען דער פֿערווענדער, פֿערשלעפֿערנדער מיסטיציום וועט זיך ענטוויק-
לען אין אַ ליעבע צו דעם אונבעקאַנטען, צו דער קונסט און די ערפֿינדונג-
גען. — זי וועט די אירעע פֿערווירקליכען...

נאָר די צייט, ווען אַלע וועלען זיין זעלבסטבעוואוסט, איז נאָך אפּשר
ווייט, און דער קאַמפּף, אום איהר צו עראָבערן, וועט זיין ביטער און שווער,
ווי ביטער און שווער עס איז מיר געווען זיך אומצוקעהרען צוריק צום
לעבען.

אז מיר איז בעסער געוואָרען און איך האָב געפֿונען די אַלע אויסדריקע
פֿין סימפּאַטיע, וועלכע מען האָט מיר געצויגט, האָב איך זיך געפֿרעגט,
וואָס איך קען טהאָן, אום זיי צו פֿערדיענען. פֿיליכט קען דאָס געשעהן דורך
דעם וואָס איך וועל פֿאַרטועצען מיין לעבען פֿון פּראָפּאַגאַנדאַ פֿאַר דער
אַלגעמיינער עקספּראַפּריאַציע, דורך דעם וואָס איך וועל אַרבייטען צו פֿער-
קלענערן די שטאַה צווישען די מענשען, נאָכדעם ווי זי האָט אַפֿגעהערט צו
עקזיסטירען אַרום מיר.

* * *

אַט מיט דעם זאָנדערבאַרען גייסטעם-צושטאַנד איז לואיז געווען גרייט
נאָך עטליכע מאָנאַטען צו פֿרייריגען דער וועלט איהרע אירעען. זי האָט
אַרויסגעשטעלט דעם רעוואָלוציאָנערן פּרינציפֿ פֿון דער „עקספּראַפּריאַציע“
אינאיינעם מיט איהרע טיעפֿע אַלטרואיסטישע געפֿיהלען.

מען וואלט געקענט גלויבען, אז זי האָט זיך געמוזט געפֿינען אין אַן אונבעקוועמען צושטאַנד, צו פֿריידיגען אין איין צייט אי דעם קלאַען-קאַמפּף אי די ליעבע צווישען אלע מענשען — זאָגאַר צווישען עקספּלאַטורטע און עקספּלאַטאָרטס, — צו לייזען די צווייענדיגע פּראָבלעמע פֿון דער ברודער-ליכקייט אין דער אויסבייטונג פֿון איין מענשען דורך אַן אַנדערן... אָבער עס האָט זיך גאַרניט אָנגעהויבען; זי האָט געהאַט אַ רעדענס-אַרט, וועלכע איז געווען צוגעפּאסט צו זיין הומאַניטער און רעוואָלוציאָנער אין איין און דער-זעלבער צייט, אַ שפּראַך, וועלכע האָט איהר ערלויבט אין איין און דער-זעלבער צייט צו בלייבען אי געוואַלטיג אי גוט, ס'איז קיין צווייפֿעל נישט, אַז זי איז ווייט געווען דערפֿון צו האָבען אַ קאַרדינאַל-פּרינציפּ, וואָס זאָל זיין ריין פֿון אלע מעגליכע ווידערשפּרעכונגען; נאָר זי פֿלעגט ריידען דער-פֿון מיט אַזאַ פֿייער, אַז די גרויסקייט פֿון איהר זעלע האָט אַריינגעבראַכט לאַגיק אין איהר רעדען.

לאַמיר זיך מודה זיין, כדי איהר ווערק זאָל בלייבען ווירקזאַם און דו-ערהאַפֿט, וואָלט זי געראַרעט לעבען צעהן יאָרהונדערטע. זי איז געשטאַר-בען, און איהר פֿילאָזאָפֿיע האָט נישט קיין בעשטאַנד, ווי עס וועט נישט האָבען קיין שום האַפֿט די פּראָפּאָגאַנדאַ פֿון די אַפּאָסטלען פֿין דער „איינציגער גוטסקייט“, פֿון דעם איינצעלנעם „סענטימענטאַליזם“. זייער איינפֿלוס ווערט אין דעם היסטאָרישען מאַמענט בעטראַכט בלויז ווי אַן אויסדרוק פֿון ס'ז-פּאַטהיען; דאָס זייגען די גוטע זכרונות פֿון דער מענשהייט, דאָס איז אלעס. די קאַלטע פֿערנונפֿט, די אונבאַרמעהערציגע פּאַקטען, די שאַרפֿע בעאַבאַכטונג זייגען אַנדערע פּאַקטאַרען פֿאַר דער סאַציאַלער אומוואַנדלונג, די גוטסקייט איז אַ קראַפֿט, אין דעם צווייפֿעלט קיינער נישט, נאָר ווען זי שטיצט זיך אויף די אָביעקטיווע פּאַקטאַרען פֿון דעם לעבען און הויפטזעכליך ווען זי געפֿינט אַ פֿערניגפֿטיגע און נאָרמאַלע אָנווענדונג. די גוטסקייט אָהן אַ שום גרונד, נישט נעהמענדיג און אַנבעטראַכט די צווייטע זייט, די איינפֿערמיגע אַלגעמיינע גוטסקייט איז אַ בעטרוג און אַ בעטרוג, וואָס בריינגט אַפֿטמאַל זעהר ביטערע פֿאַלגען.

* * *

פֿערלאָזענדיג לאַנדאָן, אים זיך מיט מיר צוגויפֿצוטערעפֿען אין פּאַרזי, איז לואיזע געווען אין בעסטען געוונד; ס'איז נישט געבליבען קיין שפור אפילו פֿון איהר מוראדיגער קראַנקהייט, ענטהוואַכטיש, איהר האַרץ פֿול מיט יו-גענד, איז זי געלאָפֿען צו דער טריבונע, וועלכע האָט זי געצויגען, מאַנגע-טיירט אויף אַן ערשטוינענדען אופן.

אונזער לעצטער אַגיטאַציאָנס-טור פֿון 1904 איז געווען אַן אונאַזייעהער-ליכע ריזע איבער פּראַנקרייך און אַלוזיר. יעדען אָווענד האָט מען געמוזט אָבהאַלטען אַ פֿערזאַמלונג, און אויף מאַרגען אין דערפֿריה שוין ווידער לוי-פֿען, פֿליהען אין אַן אַנדער געגענד, אין אַ נייער שטאָדט, וואו די מאַסע

איז געלאָפֿען פֿון אלע וויטען הערען די גוטע לואיזע, וועמען די קראַנק-
הייט האָט נאָך געמאַכט פּאַפּולערער ווי אימער. איך ווייס ניט אויף ריכטיג
וויפֿעל פֿאַרטרגעג מיר האָבען געהאַלטען דיוועס מאָל, איבער הונדערט
אפּשר! אין די „רויטע יונגפֿרוי“ איז אימער געווען אויף איהר פּאַסטען,
ריידענדיג מיט אַ לעכעדיגער, פייערדיגער שפּראַך.

ס'לעגט פֿונדעסטוועגען טרעפֿען, אַז אין איהרער אַ רעדע האָט גע-
פֿעהלט דער צוואַמעהאַנג, די בעשטימטהייט, די קלאַרהייט; אָבער זי האָט
אימער געוואַסט, ווי אַזוי זיך אַרויסצודרעהען פֿון'ם פּלאַנטער, צוריקצוקומען
צו דער טהעמאַ, ניט קוקענדיג אויף די לאַנגע און אַפּטמאַל שטערענדע
ווייניגע רייד איהרע; דערפֿאַר אָבער איז איהר שלום-וואָרט שטענדיג געווען
גרויסאַרטיג און האָט געמוזט אַרויסרופֿען אַלעמענס בעגייסטערונג.

מען מוז יאָגען, אַז די טהעמאַ, וואָס זי האָט זיך אויסגעקליבען: „דער
אַנט-מיליטאַריזם אין די רוסישע רעוואָלוציאָן“ האָט איהר געגעבען אַ גע-
לעגענהייט צו ענטוויקלען די ברייטשטע אידעען, די העכסטע רעדענס-אַרט,
די שטאַרקסטע לאַגיק און דעם ריהרענדסטען סענטימענטאַליזם, אין דער ווירק-
ליכקייט האָט זיך לואיזע מיט איהר גאַנצע ענערגיע אַריינגעוואָרפֿען אין אַ
בעיעונגונג, וואָס זי האָט בעטראַכט פֿאַר אונבעדינגט נויטיג און וועלכע האָט
ניט געטאַרט אָבגעלויגט ווערן: די בעוועגונג פֿון דער „אַנטימיליטאַרישער
אינטערנאַציאָנאַלע“. דער אַנאַרכיסטישער קאַנגרעס פֿון אַמסטערדאַם, פֿון
וואָנען דיווע נייע אַפּאַסיאַציאָן איז אַרויסגעוואַקסען, האָט איהר בעגייסטערט.
זי האָט מיר מידה געווען, אַז זי פֿיהרט זיך ווידער אַזוי קאַמפּפֿס-לוסטיג ווי
אַמאַל.

„זעהט איהר, זשוראַל“, האָט זי מיר געזאָגט, „מיר וועלען אויפֿטשאַן
אויסערגעווענהליכעס, מיר וועלען אויפֿהויבען די וועלט מיט דער „אינטער-
נאַציאָנאַלע“. דאָס מאַך איז דאָס די ריכטיגע, איך פֿיהל עס; די „אַנט-
מיליטאַרישטישע אינטערנאַציאָנאַלע“, אָט דאָס וועט דאָך איבערקעהרען די
אַלטע וועלט!... נון, לאַמיר געהן פֿאַרווערטס, זיך ניט אָבשטעלענדיג אויף
אין מאַמענט. מען מוז אָבהאַלטען יעדען טאָג אַ פֿערוואַלונג ביז דעם
קאַנגרעס פֿון אַקספֿאָרד!“

און מיר זיינען געגאַנגען און געגאַנגען, ווי די גוטע לואיזע האָט
עס געוואַנישען. מיר האָבען ווירקליך אָבגעהאַלטען אַ פֿערוואַלונג יעדען
טאָג, גרינדענדיג יעדען אָווענד סעקציאָנען און סעקציאָנען, צוקריגענדיג
טווענדער אָנהייגער, פֿערשפּרייטענדיג גאַנצע פעק מיט בראַשורען...

און די גוטע לואיזע איז געשטאַרבען פֿון דער שווערער אַרבייט! און
דער קאַנגרעס פֿון אַקספֿאָרד איז ניט אָבגעהאַלטען געוואָרען! און די וועלט
האַט זיך ניט אַ ריהר געטהאָן, אין די „אינטערנאַציאָנאַלע“ האָט קיין זאָך
ניט איבערקעהרט! און די סאַציאַליסטען, און זאָגאר געוויסע אַנאַרכיסטען,
זיינען געוואָרען פּאַסיריאַטען! אַרעפֿע לואיזע, די „האַסט געגלויבט“ ניט

אמת? — אָדער פֿיליכט האָסט דו בלויז געוואָלט פֿרובירען גלויבען, זיך איינבילדען, כדי נישט צו ליידען אויפֿיעל פֿון דער אונפֿערשעהמטהייט פֿון אייניגע, פֿון דער פֿערלוימדונג פֿון געוויסע אנדערע און פֿון דער אָבגעלאָ-זענקייט פֿון אַלעמען!

ווי מוראדיג וואָלט געווען איהר ענטטוישונג, ווען זי לעבט נאָך אַ יאָהר, זי, וועלכע האָט אין איהרע רעדען גאַנץ אָפֿען פֿראַקלאמירט, אז „די סאָרדאמען וועלען פֿון איצט אָן אַלע זיך ענטזאָגען צו שישען און אז זיי וועלען בעזייטיגען די ווילדע גענעראַלען און אָפֿיצירען, וועלכע וועלען זיי טרייבען אין קריעג“; זי, וואָס זי האָט אָהן אַ שום צוריקהאַלטונג ערקלעהרט, אז „די קינדער פֿון ציואַנציגסטען יאָהרהונדערט דאַפֿען מעהר נישט זיין נישט קיין מערדער, נישט קיין ערמאָרדעטע“. איהר ענטטוישונג וואָלט געווען גרויס גענוג צו זעהן מיט אַמאָל דעם נייעם פֿאַטריאָטיזם פֿון די סאָציאַליסטען אין די אונטערזאָרטעטע „געוויסענסכייט“ פֿון די אַרויפֿגעאַרבייטע אַנאַרכיסטען, צו דייער שטויבענדער איבעראַשינג וואָלט זי נאָך געהאַט אַ טיעפֿען שמערץ צו זעהן די שוואַכע אינציאַטיווע פֿון דער אינטערנאַציאָנאַלער אַנטי-מיליטאַ-ריסטישער אַרבייטער-אַסאָסיאַציאָן, פֿאַר וועמעם פֿראַפֿאַנאַנדאָ זי האָט זיך איבערגעגעבען מיט איהר גאַנצער ענערגיע.

ס'איז אמת, אַז אין דער צייט וואָס מיר שרייבען ווייזט אויס, אַז עס דערוועקט זיך ענדליך דאָך דער האַס פֿון די פֿעלקער צום קריעג אין צום מיליטאַריזם. פֿיליכט, און מיר ווינשען עס פֿון גאַנצען האַרצען, איז דאָס ענדליך דער קעצטער שטורם, וואָס וועט אויסקעהרען אויף אייביג פֿון אונ-זער סאָרע די אונטערדריקונג, דעם מאָרד און די אונגערעכטיגקייט!

ווי דער שטייגער איז, האָבען זיך אַרום איהר טויטען קערפֿער אַרומ-געקליבען די, וועלכע האָבען זי אויסגעלאַכט, ווען זי האָט גלעבט, און פֿיעלע פֿון די, וועלכע צורייסען זיך איהר הויבענדיג איצט, האָבען אַ קורצע צייט פֿאַר איהר טויט פֿערשפּרייט אַלערליי רכילות וועגען איהר, איין מאַנאַט איידער זי איז געשטאַרבען (מיר זיינען דאָן געווען אין מאַרסייל), האָבען אייניגע פֿריינדע אָרגאַניזירט אַן אַנטי-מיליטאַריסטישע פֿערוואַמלונג. מיר האָ-בען גערעכענט, אז ווייניגסטענס אַלע מיטגלידער, פֿון דער אַנטימיליטאַריזם-טישער סעקציאָן פֿון מאַרסייל וועלען זיין אַנוועזענדיג; נישט גור זיינען די „גוטע קאַמעראַדען“ פֿון דער אַנטימיליטאַריסטישער אינטערנאַציאָנאַלער אַסאָסיאַציאָן געבליבען אין דערהיים, נאָר זיי האָבען נאָך אַ גיטירט, מען זאָל נישט קומען הערען לואיזע כישעל! מיר זיינען באַיקאַטירט געוואָרען פֿון די אַנטי-מיליטאַריסטישע גופּא; דער מאַטיוו: גאַנץ איינפֿאַך די אייפֿערזוכט פֿון די גייסטיג-אַרעמע ברואים.

פֿערשטעהט זיך, אַז אַזאַ מין האַנדלונג האָט איהר פֿערשאַפֿט גענוג האַרצווייטאַג; קיין זאָך האָט איהר נישט געערגערט אויפֿיעל ווי צו זעהן אַ קליינעם עולם אויף איהרע פֿערוואַמלונגען, נין, עס זיינען בלויז אַריבער עטליכע

שונדען נאכדעם ווי זי האָט אַרױסגעװײכט אײהר לעצטען אָטהעם צוג, זײנען די „קאַמעראַדען“ געקומען צו לױפֿען, צושראָגענע, פֿערטױערטע; זײ האָבען זיך אַרומגעקלײבען אַרום אונז, זיך אָנגעבאַטען צו טהאָן אַרעם מעגלעכע; דעם בעסטען קראַנק, וואָס מען האָט נור געקענט זעהן, האָבען זײ געבראַכט. אין ווער זײנען זײ דאָס געווען, די דאָזיגע „קאַמעראַדען“? דיױעלכע, וועלכע האָבען ערשט מיט אַ טאָג פֿריהער אַלײן אײגנאַרירט און געמאַכט, אַז אַנדערע זאָלען אױך אײגנאַרירען די פֿערוואַלונגען פֿון דער גושטער לואױע.

אײבערײגענס, זײנען די לעצטע מאָנאַטען פֿון דער אַלטער רעוואָלוציאָנע-רין פֿון אײן זײט געווען אַן ערהאַבענער מאַרש צו דער ציקונאַט און פֿון דער אַנדער זײט אַן אמת'ע מאַרטרערױ, אױב די גרויסע אונבעקאַנטע מאַסע האָט זיך דורכשניטליך געצײגט אַכטונגספֿיל און סײמפּאַטיש צו אײהר, אױ אָבער אַנדערש געױען מיט די גענאַסען. וואָס האָט זײ נישט אַריבערגעטראָגען? וואָס האָט זײ זיך נישט אָנגעהערט? ס'װעט אפּשר זײן שווער צו גלױבען, נאָר דאָך אױ דאָס נישט קײן גוזמא, אַז אױף קײן מענשליכען וועזען אױ מען נישט געווען אַזױ אײפֿערױכטיג, ווי אױף לואױע מישעל, דאָס וואָס די פֿריסטער פֿון דעם סאַציאַליזם און פֿון דער אַנאַרכיע האָבען געטהאָן אײהר, אױ ווירקליך אונטערהערט, אַה, גאַנץ געהײם אױ דאָס צוגעגאַנגען! כּרױ מען זאָל נישט קענען דערטאַפען די הײפּאַקריטען, וועלכע האָבען געאַרבייט אין דער פֿאַני-סטער! אױף יעדען שרױט און טרױט, אין יעדער שטאַרט האָבען כּױר זיך בעגעגענט מיט אַ נייע רכּױלע, מיט אַ געמײנער פֿערלױמונג; אונפֿערשעהטע ווערטער האָבע אָנגעקלונגען אין אײנזערע אױערן, אײבעראַל האָט מען פֿער-זעט פֿערדאַכט, אַ סײסטעמאַטישער באַיקאַט אױ אָגעפֿיהרט געוואָרען, אַר-טקלען פֿול מיט געמײנע אײנסנואַציעס זײנען פֿערעפֿענטליכט געוואָרען בײ דער מױנרעסטער געלעגענהײט אָדער אפֿילו ווען עס אױ גאָר קײן שײם גע-לעגענהײט נישט געווען.

פֿערשטעהט זיך, אַז די פֿערלױמונג אױ געקומען פֿון געוויסע זשור-נאַליסטישע כּױראַס אין פֿאַרױ, אױך האָב בײ זיך שרעקליכע ברױעף, וועלכע בעווייזען, צו וואָס פֿאַר אַ מדרגה פֿון געזונקענהײט געוויסע „געמער“ פֿון'ס „רעוואָלוציאָנאַרױס“ האָבען זיך אַרונטערגעלאָוען. אױך וועל זײ קײנמאַל נישט פֿערעפֿענטליכען, ווײל אױך האָב פֿערשפּראַכען לואױע'ן, אַז אױך וועל זײ פֿערברענען. דאָס זײנען שטראָמען פֿון שמוץ, וואָס די „עהרליכע קעמפֿער“, די „אַפּאַסטמאַלען פֿון ליעבע“, די „אײדעלקױט אַלײן“ האָבען אױסגעגאַסען אױף דיױע זעלענע גושע פֿרױ, אין דער לעצטער צײט האָט זיך די נידער-טרעכטיגקױט פֿונאַנדערגעוואַקסען אױף אַ מוראַדיגען אופן, אַלע רשעות'דיגע כּאַראַקטערע, אַלע שױנדלען, אַלע פֿערריקטהײטען האָבען זיך פֿעראײניגט אין געשטערט אונטער טהעטיגקױט און אונזערע אָנשטריינגונגען, ס'פֿלעגט פֿאַרקוואַען אַמאַל, אַז מױר פֿלעגען אױפֿגעבראַכט ווערן געגען אַזױפֿעל השׂעות, אין דאָך פֿלעגט לואױע אַ מאַך טהאָן מיט דער האַנד אױף

אלציונג, זי האָט געוואָרט אלעס פֿערצייהען. ווען ניט איהרע ביטעס, וואָלט
ניט איין פֿאַרנטשערטענער, אויפֿריכטיגער זשורנאָליסט צוגעשלאָגען געוואָרען
צום שאַנד קלאַץ.

נאָר סיי ווי סיי, דיוועלכע, וועלכע האָבען איהר אין געהיים בעלידיגט,
פֿערלוימערט און אויסגעלאַכט, — דיוועלכע האָבען זיך מעהר פֿון אלעמען
געשאַרט אַרום איהר טויטען קערפֿער, אָרגאָניזירענדיג פֿון איהר כבוד ווע-
גטן אַ טריאומף-מאַרש אין זי דערמאָנענדיג היינט צו טאָג ביי יעדע גערע-
גענהייט.

זאָל זייער געוויסען, אויב זיי האָבען איינעם, זיי ניט מאַטערן און
פֿלאָגען!

צווישן קאָמעראַדען אָדער פֿאַר'ן עולם האָט לואויע קיינמאָל ניט גע-
וואָלט מודה זיין, אַז מען האָט איהר אָנגעהאַן צרות, נאָ, גענאָסען, לאַמיר
זיך ניט אַרומרייסען, ס'איז גאַרנישט, איהר האָט זיך ניט פֿערשטאַנען איינע
די אַנדערע, דאָס איז אלעס. מען מוז מאַכען שלום!" נאָר אז מיר פֿלעגען
בלייבען אַליין, האָט די אָרעמע אלטע געליטען שרעקליך; און איך ווייס,
וואָס פֿאַר טיעפֿע, מורא'דיגע שמערצען זי האָט פֿון דעם אלעמען געהאַט.
זי האָט מעהר ווי איינמאָל געוויינט, די גוטע לו איז זי, אין פֿערלויף פֿון
אינוער לעצטען טור, זיך דערמאָנענדיג אָן דער „אויסגעצייכענטער סאָלידאַ-
רטישע" פֿון געוויסע גענאָסען.

איינמאָל, דאָס איז געווען אין אלזשער, האָט זי זיך ביטער צוואוויינט
פֿאַר מיר, און איך האָב געפרוּאוּווט זי טרייסטען, ריידענדיג מיט איהר וועגען
די רעזוטאַטען, וואָס מיר האָבען עררייכט, און וואָס מיר וועלען נאָך ער-
רייכען. — „יאָ, מיין אָרעמער זשיראַל", האָט זי געענטפֿערט, דאָס אלעס איז
גאַנץ שעה; אָבער איין זאך פֿערביטערט מיר דאָס האַרץ. מען סמייטעט ניט
מיך אָנגרייפֿען עפֿענטליך, נאָר אז איך וועל שטאַרבען, וועט איהר דאָס
אלעס בעצאָהלען."

שפּעטער האָב איך בעמערקט, אז זי איז געווען גערעכט; נאָר נאָך
וואָס זאָל איך מאַכען אַ וועזען דערפֿון?!

דאָס וואָס באַראַקטעדוירט אַם בעסטען די לעצטע אַרט און וויווע פֿון
איהר טעמפּעראַמענט, דאָס וואָס ווייט ווי פֿעסט איבערצייגט זי איז געווען
אין די לעצטע אויסדרוקע פֿון איהר געדאַנקען-גאַנג, איז דאָס, וואָס זי האָט
בזו דער לעצטער שטונדע פֿון איהר לעבען געהאַט אָן אונגעהייערן גלויבען
אין דער רעוואָלוציאָן, אָן אַבסאָלוטע זיכערהייט מכה דעם ערפֿאָלג פֿון דעם
גרויסען גענעראַל-סטרייק. און דאָס, וואָס האָט הויפטוועכליך ביי-
געטראָגען צו פֿערפֿעסטיגען, צו פֿעראַנקערן אין איהר דיווען גלויבען און דיווע
זיכערהייט, איז געווען איהר ריווע אין אַזשיר. די אַראַבער און די אידען
האָבען זי אויפֿגענומען, האָבען זי אויסגעהערט זאָגאַר אין איהרע שאַרפֿסטע
רעדעס, דאָס האָט איהר אויסגעוויזען אונגעהערט; זי וואָלט זיך קיינמאָל

ניט געריכט דערויף. „דאָס זיינען“, פֿלעגט זי מיר זאָגען, „די ראַסע, וועלכע וואַכען אויף: זיי פֿיהלען, אז די רעוואָלוציאָן קומט אָן. דער אַי ס ל אַם, דער מהמד־אַנייב, וועלכען מען האָט גערעכענט פֿאַר פֿערשלאָפֿען, וועט אין גיכען זיין מיט אונז, וואָס איז שייך צו די אידען, וועט איהר זעהן, אז זיי וועלען אונז נאָך אין גיכען אַריבערשטייגען!“

די גרויסע רעוואָלוציאָנערין איז נאָך קיינמאָל ניט געווען אזוי גליקליך ווי דאן, ווען זי האָט דורכגערייזט אַלזשיר. די צרות, די הינדערניסען, די שוויריגקייטען פֿון דער פֿראַפּאָגאַנדאַ האַבען זי געמאַכט איבערלעבען צוריק די אַמאָליגע קאָכעדיגע צייטען פֿון איהר לעבען. און אַהויז דעם, וואָס פֿאַר אַ פֿרייד איז דאָס געווען פֿאַר איהר צו דיינקען, אז די ערוואַכונג פֿון די בעזעלקערונג פֿין אַלזשיר איז צו פֿערדאַנקען איהר טהעטיגקייט, איהר איבערגעבענהייט!

אך! דיווע טיעפֿע פֿרייד, וואָס אלע אַפּאָסטאָלען האַבען דורכגעפֿיהלט אין דעם שטענדיגען און ביטערן קאַמפּף פֿון איבערצייגונגען, אין דער אויפֿ-אַפֿשטעלונג פֿון איהר פֿערווענליכקייט און פֿון איהרע אינטערעסען, — דיווע פֿרייד האָט לאַנג ניט אָנגעהאַלטען.

נאָך אַ צוואַנציג פֿערזאַמלונגען און אַ ריזע, וואָס דער שרייבער פֿון דיווע ציילען האָט געמאַכט אין פֿיגואַוי, זיינען מיר צוריקגעקומען קיין פֿראַנק-רייך, דאָס געבורטס לאַנד פֿון דער רעוואָלוציאָן און פֿון דער אַנאַרכיע, וואָס פֿאַר צרות, וואָס פֿאַר אונאַנגענעהמליכקייטען און יסורים האַבען אונז דאָרט ערוואַרטעט!

אך! דיווער לעצטער מאַנאַט פֿון דער גוטער לואיזיע'ס לעבען, מיט וועלכע מוראַדיגע יסורים איז ער דאָס אַביסעל געווען אָנגעפֿילט! ראשית כל, האַבען מיר פֿערלאָזען אַלזשיר אָהן אַ סאַנטים אין טאַש, אונזער אַרומ-פֿאַהרען און זיך אָבשטעלען איבעראַל און דערצו נאָך די געלד-שטיצע, וואָס מיר האַבען געפֿינען פֿאַר נייטיג צו געבען די אַלזשירער צייט-שריפֿט „ליבר עקואַמען“ — דאָס האָט איינגעשלונגען ביז דעם לעצטען סו אונזערן.

מיין וואַיניש איז געווען, אז לואיזיע זאָל זיך אַברוהען אַ שטיקעל צייט ערגעץ-וואו אין זייער-פֿראַנקרייך; נאָר מיר זיינען איינפֿאַך געצוואונגען געווען גלייך צו אַראַנזשירען אַ געוויסע צאָהל פֿערזאַמלונגען, אום צו שאַפֿען דאָס נייטיגע געלד פֿאַר די אונבעדינגטע באַלדיגע מאַטעריעלע בעדירפֿניסען. דאן האַבען מיר דאָס דערפֿיהלט, ווי עס מאַניפֿעסטירט זיך געגען אונז אַ שטומע פֿינדשאַפֿט, אַ הינטערליסטיגע קאָנספּיראַציע, וועלכע האָט זיך געוועבט אין דער שטיל און וואָס די מאַכערס איהרע האַבען זיכער ניט אַלע געהערט צו דער רעאַקציאָנערער באַנדע, געוויסע „סנאַבס פֿון דער רעוואָלוציאָן“ האַבען זיך גענומען וואַרפֿען מיסטרוען אויף דיווער נאָבעלער זעלע, וועמעס גומס-קייט און גרויסמוטהיגקייט זיינען געגאַנגען אזוי ווייט זיי פֿאַלשטענדיג צו ענטשולדיגען זייער קליינליכע אייפֿערזוכט און זייער גידעריגקייט.

אונזערע געגנער, די רעאקציאָנערין, זיינען אָנגעפֿאלען אויף אונז פֿאַר-
אויס אין וויערע צייטונגען אָדער אין אַפֿישען; דאָס איז געווען גאַנץ נאָ-
טירליך און לאָגיש פֿון וויער זייט. אָבער וואָס זאָל מען דיינקען וועגען די
זאָגענאָמע „קאָמעראַדען“, וועלכע האָבען געמאכט אַ מערעוואָנע אין די
גרופען אין די סינדיקאטען, פֿרשערייטענדיג וועגען אונז אַלערליי פֿער-
לוימדונגען און נאַרישקייטען, כדי צו ווירקען, אַז אונזערע פֿערוואַמלונגען
זאָלען בלייבען ליידיג? אַחי'ן טולאַן, ניס און דאָס קליינע שטעטעל אַרעוואָן,
וואו די גענאָסען האָבען אַרויסגעצייגט לואיזע'ן די ריהרענדסטע סימפּאָטיע,
איז די סעריע פֿון אונזערע פֿערוואַמלונגען געווען קלעגליך. קיינמאָל זיינען
ניט געקומען אזוי ווייניג מענשען ווי דאָן.

רואיזע האָט זיך געטרייסט, דיינקענדיג וועגען די עראייגניסע אין רוס-
לאַנד, וועגען דער רעוואָלוציאָן, וואָס ווערט געבוירען אין דעם לאַנד פֿון די
אָטאָקראַטישע צאַרען.

„זעהט איהר, זשוראַל“, האָט זי מיר איינמאָל געזאָגט, דאָ זיינען זיי
אייוולען; זיי פֿערשטעהען ניכט אַט אַפּנים די געשיכטע האָט זיי אַריבערגע-
יאָגט, אָבער זעהט דאָרט אין רוסלאַנד, זעהט ווי שעהן עס איז! איהר וועט
זעהן: אין דעם לאַנד פֿון נאַרקי און קראָפּאַטקין וועלען פֿאַרקומען הערליכע
זאכען. איך פֿיהל ווי זי שטייגט אויף, ווי זי ווערט גרויס, די רעוואָלוציאָן,
וועלכע וועט אַוועקקעהרען דעם צאַר אין אַלע זיינע גרויס פֿירסטען און די
גאַנצע סלאַווישע ביוראָקראַטיע, און וועט איבערקעהרען דאָס דאָזיגע אונ-
געהייער גרויסע „טויטען הויז“. וואָס עס וועט זיין ערשטווינגנדיג פֿון אַלעס,
איז דאָס, וואָס אין מאַסקווע, אין פעטערבורג, אין קראָנשטאַרט, אין סעוואַס-
טאָפּאַל וועלען די סאָלדאַטען זיין מיט'ן פֿאַלק. דיוער אָפיציר, וועלכער האָט
געראַטהען זיינע סאָלדאַטען זיי זאָלען ניט שיסען, וועט האָבען נאָכפֿאַלגער,
וועלכע וועלען איהם נאָכטהאַן, איהר קענט זיין זיכער דערויף, מען האָט
איהם גע'הרג'עט, ניט וואָהר? נו, ער וועט אָבער לעבען און לעבען די
גאַנצע צייט, וואָס עס וועט אָנהאַלטען דער גרויסער סלאַווישער אויפֿשטאַנד!
ווירקליך, זי האָט געפֿיהלט, ווי ער קומט, דער אויפֿשטאַנד, וועלכער
האָט דערנאָך אַרומגענומען דאָס אונגעהייערע רוסלאַנד, זי האָט פֿאַראויס-
געזעהן דעם „פּאַטיאָמקין“, דעם כונט פֿון די סאָלדאַטען אין פֿון די בויערן,
דעם אויפֿשטאַנד פֿון אַלע קלאַסען געגען דער דינאַסטיע פֿון די ראַמאַנאָוים,
דעם ענטהוויאָסטישען אָנשהייל, וואָס די סטודענטען און די געלערנטע פּראַ-
פּעסאַרען האָבען גענומען אין דער בעפֿרייאונג פֿון אַ פֿאַלק, וואָס איז צו
לאַנג געווען פֿערשקלאַפּט. אזוי ווי אַ פּראָפּעטין וועט איבערביטען אַיעם
אָנקומען פֿון דער מעכטיגער רעוואָלוציאָן, וועלכע וועט איבערביטען אַיעם
אין אונזער צוואַנגיגסטען יאָהרהונדערט. ביים סוף פֿון דעם דאָזיגען לאַנגען
מאַרטירערטהים, וואָס איהר לעבען איז געווען, האָט זי געמוזט פֿיהלען אַן
אכט זיסע טרייסט צו זעהן, ווי עס הויבען זיך אויף די גרויסע ריכטער פֿון

דער געשיכטע, דינקמה געהמער פון סאַיא פּעראָוסקאַיא, פֿון באלטאָשאָוו און פֿין קאַלאַיעף, די רוסישע רטוואָלוציאָן איז געווען דער אויפֿגעהענדער שטראָם פֿון האַפֿנונג, וואָס האָט געלאַסטשעט איהר געדאַנק, וועלכער איז פֿערביטערט געוואָרען דורך אַ האַלבען יאָהרהונדערט פֿון ענטטוישוניגען און פֿין אומזיסטע יסורים, יעדען פֿריהמאָרגען, ווען זי האָט זיך נור אויפֿגעכאַפֿט, האָט זי גלייך פֿערלאַנגט די צייטונגען, כדי צו וויסען, וואָס עס טהוט זיך מכה דער רוסיש יאַפּאַנישער מלחמה און מכה דעם אַרבייטער-אויפֿשטאַנד. זי פֿלעגט איינפֿאַך פֿערשלינגען די נייעס, איינמאַל האָב איך זי געטראָפֿען מיט אַ צופֿרעדענעם שמייכל אויף די ליפֿען, זיך רייבענדיג די הענד, „וואָס האָט אַזוינס געטראָפֿען, לואיווע, וואָס איהר זייט אַזוי פֿרעהליך?“ האָב איך געפֿרעגט, „מען האָט געהרגעט אַ גובערנאַטאָר, האָט זי געענטפֿערט, אַ פֿערפֿלוכטען הונד, אין רוסלאַנד“

ניט קוקענדיג אויף די דאָיינע שטראַהלען פֿון האַפֿנונג, האָבען מר פֿונדעסטוועגען דאָך געקענט אַרויסזעהן איהר טרויער און פֿערפֿינסטערטקייט, די אונערמירליכע פֿראַפּאָגאַנדיסמין האָט דערפֿיהלט, אַז זי ווערט שוואַכער פֿון טאָג צו טאָג, אַז זי פֿערשווינדעט, איהר פֿערשטאַנד איז געבליבען קלאַהר ביזן סאַמע סוף, און זי האָט געהאַט דעם פֿאַלשטענדיגען אינסטינקט פֿון דעם טייט, וועלכער איז געקומען איבער איהר.

* * *

אונזער לעצטע פֿערוואַלונג איז געווען אין'ס קליינעם שטעטעל אַרע-זאָן. יענעם אַזויער ווינען מיר ביידע מיט אַמאָל קראַנק געוואָרען. ס'איז געווען שטאַרק קאַלט, און כאַטש מיר ווינען געווען זעהר פֿאַרזיכטיג אויף דער ריזע, האָבען מיר זיך אין דער שטאָדט ניס טוראָדיג פֿערקיהלט. אין דער צייט, וואָס איך בין אָנגעקומען בלויז מיט אַ בראַנקיט, איז לואיווע'ס קראַנקהייט געווען אַסך ערנסטער: זי האָט געקראַגען אַ לונגען ענטצינדונג, זיך טרייטלענדיג פֿון פֿיבער, האָבען מיר פֿונדעסטוועגען אָנגעהאַלטען אונזער פֿערוואַלונג אין אַרעוואָן, נאָר מיר ווינען געווען קאַפּוס; ווייטער איז דאָס ניט געגאַנגען.

מיר האָבען זיך געמוזט אומקעהרען קיין מאַרסיל, אַנקומענדיג אין דעם האַטעל „אַזויס“, איז יעדער איינער פֿון אונז אַריינגעפֿאַלען אין בעט, צו די צרות האָט נאָך מיין אייגענע פֿרוי, וועלכע איז מיטגעפֿאַהרען מיט אונז, מוראָדיג געליטען פֿין אַ האַלז-קראַנקהייט און פֿון פֿערשיעדענע אַנדערע אָנשיקענישען, אין עטריכע טעג אַרום האָב איך זיך אָנגעהאַן אַ כח און בין דאָך אויפֿגעשטאַנען: לואיווע האָט גע'גוס'ט און מיין פֿרוי האָט געהאַט אַ געהירן-ענטצינדונג.

מיר ווינען געווען אַרומגערינגעלט פֿון אומעט, פֿון נויטה, פֿון ליידען און פֿין טרויער...

מען קען זאָגען און ווידער אמאל זאָגען, אז לואיזע איז געשטאָרבען
אזוי ווי זי האָט גערעכט — אין מוראדינער אַריסקייט, און וואָס מען זאָל
ניט ריידען, אונזער לעצטער פֿינף פֿראַנק שטיק האָט געדינט צו קוילען אַ
באלאָן פֿון וויער שטאָף, דער לעצטער פֿראַנק, וואָס מיר האָבען געהאַט, איז
אוועק מיט איהר לעצטען אַטהעם-צוג.

פֿער טעג צייט האָט מען איהר געגעבען אַלע פֿלענען, וואָס זיינען נור
געווען אין די מענשליכע כוחות, נאָר ס'האָט גאַרנישט געהאַלפֿען: אינזער
זעהר שהייערע פֿריינדן האָט מעהר ניט געקענט לעבען.

ביו מיט איין טאָג פֿאַר איהר טויט האָט זי מיט אונז גערעדט זעהר
פֿערניפֿטיג, און איהרע לעצטע ווערטער זיינען געווען, ווי אימער, פֿול מיט
האַפֿנונג און איבערזייגונג, זי האָט אונז מודה געווען, אז זי האָט איבער-
געגעבען הענרי ראָשפֿאַר איהר טעסטאַמענט, בעמערקענדיג דערביי, אז מען
האָט דויען מאַן אָבענאַרט; אז ווען ער וואָלט עס נור געוואָלט צוגעבען,
וואָלט ער געווען אַ „גראַטעוועטער“. זי האָט אויך ניט פֿערגעסען אונז צו
בעטען, מיר זאָלען אַכטונג געבען, אז דער פֿאַרזייער פֿערלענגער זאָל אַרויס-
געבען איהרע „מעמואַרען“, ווי ער האָט זיך אונטערנומען, דערנאָך האָט זי,
ווי אַלע גוטס, אָנגעהויבען באַרבלען... דאן איז זי שטיל געבליבען.

דעם 10 טען יאנואַר 1905, 10 אַזייגער אין דער פֿריה, האָט לואיזע
מישעל אויפֿגעהערט צו לעבען.

די גוטסקייט איז געשטאָרבען, האָט פֿערלאָזען די מענישען; די קריסטין
אַהן אַ גאָט איז פֿערשוואונדען פֿין דער ערד.

ענדע.
